

Duke University Libraries

D01341026H

D01341026H

DUKE LSC

DUKE
UNIVERSITY

LIBRARY

Gesamtwörterbuch
der
alt- und neuhebräischen Sprache
von
Elieser Ben Jehuda
in Jerusalem

Eingetragene Schutzmarke

Berlin-Schöneberg
Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung
(Prof. G. Langenscheidt) G. m. b. H.

Dictionnaire complet
de la
Langue Hébraïque ancienne et moderne
par
Éliézer Ben Yehouda
à Jérusalem

Berlin-Schöneberg
Librairie Langenscheidt
(Prof. G. Langenscheidt) G. m. b. H.

A Complete Dictionary
of
Ancient and Modern Hebrew
by
Eliezer Ben Yehuda
of Jerusalem

Berlin-Schöneberg
Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung
(Prof. G. Langenscheidt) G. m. b. H.

THESAURUS
TOTIUS HEBRAITATIS
ET VETERIS ET RECENTIORIS

AUCTORE

ELIESER BEN IEHUDA
HIEROSOLYMITANO

VOL. VII

SCHOENEBERGI APUD BEROLINUM
IN AEDIBUS PROF. G. LANGENSCHIEDTI

Sch. R.
492.43
B456T

v.7

מלון הלשון העברית

הישנה והחדשה

כרך שביעי

391278

מלון הלשון העברית

הישנה והחדשה

כ ו ל ל:

(א) כל מלות הלשון העברית שבתנ"ך, והמלות העבריות ומספר רב מיתר המלים שבתלמוד ומדרשים, וכל המלים שבספרי הפוסקים, המחקר, החכמות, הפיוטים, השירה והמליצה, עד ימינו אלה, וכמרב המלות שנתחדשו בזמן האחרון, ומספר רב של מלים אשר יצר המחבר למושגים ישנים וחדשים, אשר לא מצא להם כלל מלים בספרותנו או שהמלים אשר מצא אינן טבועות במטבעת הלשון העברית.

(ב) גדר כל מלה לכל משמעותיה, ותרגומה בגרמנית, צרפתית ואנגלית.

(ג) עדויות ומשלים מכל הספרות, לכל פרטי משמעות המלה ולכל גוניה ולכל דרכי שמוש הלשון בה.

(ד) מדרש מלים, בהערות, באו בו חקירות והנחות בדבר צורת המלות ומשקלן, מקורן, פרושן ודיוק משמעתן, לפי דעות המסורה, המתרגמים והמקדקים הקדמונים, והחקירות החדשות על פי דמיון ללשונות האחרות.

(ה) השמות הנרדפים, ובמושגים כללים, המלות השייכות להם עפ"י דמיון ושתוף הרעיון למען יוכל אדם למצא המלה המבקשה גם אם איננה ידועה לו.

ה כ ו

אליעזר בן-יהודה

ירושלמי

כרך שביעי

ירושלם — ברלין

מ' להצתרת בלפור

לכבוד

הנדיב שמואל ון-דן-ברג

ברנשי כבוד והכרת טובה

המחבר (*)

(*) כרך זה הקדש על-ידי המחבר עוד בשנה תחטשית להצהרת כלפור.

ה ע ר ה

הקדמה ומבוא גדול יבואו בכרך מיוחד.
מפני שעוד לא הגיעו החכמים לכלל הסכמה בקביעת זמן חבור קצת חלקי התנ"ך לא הקדמתי על סדר הזמנים בדיוק, וחשבתי את כל זמן התנ"ך בשתי תקופות, בתקופה הראשונה רוב הספרים הכתובים בסגנון הלשון המהורה, הקדומה, ובתקופה השנייה — הספרים שנושאים עליהם מסבע הסגנון של הזמן המאוחר.
את גוף בן סירא, שנמצא בהגנוזה במצרים, אעפ"י שהוא בודאי קדום לקצת מזמורי תהלים וכדומה, צינתי בציון שצינתי המקורות מזמן המשנה והתלמוד.
בהמשנה והתלמוד השתמשתי בהדפוסים שהיו תחת ידי פה, ובשנויי נוסחאות של רבינוביץ (דקדוקי סופרים) וכמ"כ במתניתא דבני מערבא, ובקצת סדרי המשנה שיצאו לאור עם גוף הערבי של פרוש הרמב"ם, וקצת המסכתות שפרסם פרוש דר' שמראק, ובכ"י של המשניות המקורות שבבית הספרים בפרמה, וקטעים של משני מנקדות שנמצאו בהגנוזה. בתלמוד ירושלמי השתמשתי בדפוס ויניציה, וצינתי מראה המקומות לפי מספר הדפים של דפוס זה, ובקטעי הירוש' שנמצאו בהגנוזה שפרסם דר' גינז' בשם שרידי הירושלמי, ובשנויי נוסח' של רמז (אהבת ציון).
בהספרות שלאחר זמן התלמוד ועד ימינו השתמשתי לפי סדר הזמנים. ואף על פי כן, בקצת מקומות לא דקדקתי בזה והבאתי את המשלים על פי ראות עיני לפי הצורך ההגיוני וכיוצא בזה.
המלים בלעז בלשונות גרמנית, צרפתית ואנגלית כתבתי על פי הכתיב הנהוג בהמלוניס של Toussaint—Langenscheidt.

ואלה הסימנים שהשתמשתי בהם לציון בהם מקורות המלים:
כלי כל סימן הן מלים מהתנ"ך.

* מלים מגוף בן סירא, מהמשנה, ותלמוד ומדרשים.

י מלים מהספרות שלאחרי התלמוד, מימי הגאונים ואילך.

מ מלים שחדשתי אני ושנתקבלו כבר בספרות של זמננו, או בדבור העברי בארץ ישראל.

נ מלים שחדשו אחרים " " " " " " " " " " " "

לוח מקצת ראשי-תיבות

א	א"ה"ע, אבן העזר.	אוצה"ש, אוצר השרשים.
א"א, ארך אנפין.	א"ה"צ, אהבת ציון.	אוצ"ט, אוצר טוב.
אב', מסכת אבות.	אז"א, אמת ואמונה.	אורח' צד', אורחות צדק.
א"ב ב"ס, אלף בית בן סירא.	אז"ד (לרסע"ג), אמונות ודעות.	איו', איוב.
א"ב דר"ע, אלף בית דרבי עקיבא.	אז"ו, אנר ורוע.	איכ', איכה.
אג' המוס', אגרת המוסר.	אז"ה, אורת חיים.	איל' אהב', אילת אהבים.
אגר' בע"ה, אגרת בעלי חיים.	אזיסה', אולסהויון.	אי"ש, איש שלום (Friedman).
אדו"ס, אהבת דוד ומיכל.	אז"ג, אוצר נחמד.	אמו"ר, אמונה רמה.
אדר"ג, אבות דרבי נתן.	אוצה"ח, אוצר החיים.	אמסד', אמשטרדם.
יחל', אהרנות.	אוצה"ס, אוצר הספרות.	א"ס, אין סוף.

אסת', אסתר.

אעפ"י, אף על פי.

אעפ"יב, אף על פי בן.

א"ק, אדם קדמון.

ארנ', מוס, ארנולד...

א"ת, אבן תבון.

ב.

ב"א, בן אשר.

באה"נ, באר הנולה.

באו"ת, בעל אור תורה (מנחם מלונגו).

בארמ', בארמית.

ב"ב, בבא בתרא.—בר בהלול.

כד"ה, בדבור המתחיל.

בוקשר', בוקשדורף.

כ"ו, בן זאב.

כתי"ע, כתינת עולם.

ביהמ"ד, בית המדרש.

ביג', בינוני.

בכו', בכורים.—בכורות.

ב"מ, בבא מציעא.

במד', במדבר.

ב"ס, בן סירא.

בסור', בסורית.

ב"ע, בר עלי.

בעבר', בעברית.

בע"ה, בעלי חיים.

בערב', בערבית.

ב"ק, בבא קמא.

ב"ר, בן רבי.—בראשית רבה.

בראש', בראשית.

בר"ד, בר דוד.

ברכ', מסכת ברכות.

ג.

גא', גאון.—גאונים.

גא"י, גלילות ארץ ישראל.

גיט', גיטין.

ג"ב, גם בן.

גמ', גמרא.

גני', גניזה (פרט הגניזה של ביהמ"ג של קהיר שנמצא בה גוף העברי של בן סירא ועוד

הרבה ב"י עתיקים).

ג"ע, גן עדן, של ר"א הקראי.

גפה"ע, גוף פרוש הערבי.

ד.

ד"א, דרך ארץ.

דא"ו, דרך ארץ זוטא.

דא"ר, דרך ארץ רבה.

דבר', דברים.

דג"ח, ד' גנובורג, מהדורה חדשה של התנך.

ד"ה, דבור המתחיל.

דה"י, דברי הימים.

דהי"א, דברי הימים א.

דהי"ב, דברי הימים ב.

דו"מ, דוד ומוכל.

ד"ת, דברי חכמים.

די"ע, דברי ימי עולם.

דל"ע, דקדוק לשון עברית.

דני', דניאל.

ד"ס, דקדוקי סופרים (שגנוי נוסח' בתלמוד בבלי של מ' רבינוביץ).

דרנב', דרנבורג.

ה.

ה"ג, הלכות גדולות.

הק"א, הגאון ר' אליהו.

הוס', הוספה.

הוצ', הוצאת.

הור', הוריות.

הוש', הושע.

הלב', פסוק, הלכות פסוקות.

הקד', הקדמה.

הרא"ש, הרב רבנו אשר.

הרדב"ו, הרב דוד בן זמרי.

הר"ש, הרב רבנו שמשון.

ו.

ויקר', ויקרא.

וכדו', וכדומה.

ז.

ז"א, זעיר אנפין.

זבח', זבחים.

זכר', זכריה.

ז"ל, זה יסוגנו.

ח.

ח"א, חלק א.

ח"ב, חלק ב, וכו'.

חבק', חבקוק.

חגי', חגיגה.

חה"י, חמדת הימים.

חה"ג, חלקת הנקוד.

חה"פ, חלקת הפעלים.

חז"ח, חובות הלבבות.

חזה"ס, חול המועד.

חזה"ס"פ, חול המועד סכות.

חזה"ס"פ, חול המועד פסח.

חז"י, חזק יאיר.

חול', חולין.

חז"מ, חושן משפט.

חז"ס, חיים זליג סלוניםסקי.

חליא, חכמי לשון אשורית.

חס', חסד, חסדים.

חקו"ד, חקור דין.

חת"ס, חתם סופר.

ט.

טכז"י, טכז יוס.

טהר', טהרות.

טואו"ח, טור אורח חיים.

טותו"ט, טור חושן משפט.

טע' זקנ', טעם זקנים.

י.

י"א, יש אומרים.

יבמ', יבמות.

י"ג, יש גורסים.

יוא', יואל.

יו"ד, יורה דעה.

יוה"כ, יום הכפורים.

יחזק', יחזקאל.

יל"ג, יהודה ליב גורדון.

ילק' שמע', ילקוט שמעוני.

י"ם, יש מפרשים.

יסוה"ח, יסודי התורה.

יסו"ע, יסוד עולם.

יסט', יסטרוב (M. Jastrow).

ירוש', ירושלמי.

ירמ', ירמיה.

ישע' ישעיה.
ישד' יהודה שלמה ריגיו.

כ.

כ'י' כתב יד.
כ"ם, כסף משנה;
כמו"ב, כמו כן.
כנ', כנוי.
כנה"ג, כנסת הגדולה.
כרית', כריתות.
כשת', כשהלו (Castello).
כתוב', כתובות.

ל.

לקו"ק, לקוטי קדמוניות.

מ.

מ' דטריש, מ' אלרבי, מאיר...
מ"א, מלכים א'—מאיר אלרבי.
מ"ב, מלכים ב'.
מנ"א, מנן אבות.
מד', מדות.
מדב"ט, מתניא דבני מערבא
(יוסם המשנה שהוציא W. H. Lowe
עפ"י כ"י).

מדב"ע, מדבר בעדו.

מדה"ג, מדרש הגדול.

מדי', מדרש רבה.

מהד', מהדורה.

מהר"י קולון, מורנו הרב יוסף...

מהר"ם מרוטנברג, הרב מאיר...

מהרש"ך, הרב שלמה כהן.

מהרש"ל, הרב רבי שלמה לוריא.

מה"ש, משקלי השמות.

מוא"ר, מוסרי ארץ (של קדמן שולמן).

מו"ל, מוציא לאור.

מו"מ, מורה ומערב.

מו"ג, מורה נבוכים.

מו"ק, מועד קטן.

מ"ו, משקל זכר—מספר זוגי.

מיכ', מיכה.

מיכאד', מיכאלים.

מי"ב, מיכה יוסף כהן.

מכ"י, מבילתא.

מכ"ר, משה כהן ריכרסון (בעל
מכשירין, תה"ג וזה"פ).

מכשירין.

מל', מלא, מלאים.

מלא', מלאכי.

מלא"ה, מלון לשון אשורית.

מלא' ההג', מלאכת ההגיון.

מ"ם, מכל מקום.

מנוה"מ, מנורת המאור.

מנח', מנחה, מנחות.

מס', מסכת.

מסו', מסורה.

מ"ע, מצות עשה—מאיר עין (על
הספרי).

מע"ר, מעשר ראשון.

מע"ש, מעשר שני.

מעשר', מעשרות.

מקנ', מקיצי גרדמים.

מ"ה, מספר רבים.

מ"ש, מנחת שי.

מש"מ, משמעה, משמעת, משמעות.

מח' שפת', מחק "צפתים.

נ.

נגע', נגעים.

נדר', נדרים.

נוסח', נוסחה, נוסחאות.

נוי', נזיר—נזירות.

נחו', נחום.

נחמ', נחמיה.

נחמ' ונע', נחמד ונעים.

נ"י, נמוקי יוסף.

ניד', נידה.

נל"ה, נחי לשד הא.

נמס', נמסר.

נע"ו, נחי עין וי.

נע"י, נחי עין יוד.

נפ"י, נחי פה יו"ד.

נק', נקבה.

ס.

ס' פרנקל, סיגמונד...

סדה"ד, סדר הדורות.

סדעו"ר, סדר עולם רבה.

כומ', כומה.

סח"ח וקה"ע, סדר החכמים וקורות
העתים (גיבויראד).

סחמ"א, ספרות המאחרת.

סח"ש, ספר השרשים, ספרי השנים

סח"צ, סדר מנהג ארם צובה.

סמ"ג, ספר מצות גדולות.

סמ"י, סמיכות.

סנה', סנהדרין.

ע.

עב', עבר.

עבוה"ק, עבודת הקדש.

ע"ד, על דבר.

עדי', עדיות.

עה"ם, עמק המלך.

עה"ש, ערוך השלב.

עובד', עובדיה.

עוקצ', עוקצין.

ע"ו, עבודה זרה—על זה.

עור', עזרא.

ע"ה, עץ חיים.

ע"י, עיין.

עיוה"ב, ערב יום הכפורים.

עו"ש, עין שם.

עו"ח, עשרת ימי תשובה.

ע"ב, עד כאן.

עכ"פ, על כל פנים.

ע"ם, על משקל.

עמ' פרנס', עמנואל פרנסים.

עסו', עמוס.

עפי"ה, על פי רוב.

עו"ה, ערב ראש השנה.

עורב', עורבין.

ערכ', ערכין.

ערל', ערלה.

ע"ש, על שם.

עת', עתיד.

עתיק', עתיקות.

פ.

פדר"א, פרקי דר' אליעזר.

פה"פ, פה הפעל.

פ"י, פעל יוצא.

פלוי, פלוגי, פלוגית.

פסח, פסחים.

פסיק' רב', פסיקתא רבתי.

פסיק' ר"ב, פסיקתא רב כהנא.

פ"ע, פועל עומד. — פתחי עולם.

פעו"י, פעל עומד ויוצא.

פרש"י, פרש רש"י.

פתי, פתיחה.

צ.

צ"ה, צמח דוד.

צו"ג, צום גדליהו.

צוה"ת, צוהר התיבה.

צ"ל, צריך להיות, לומר.

צפני, צפניה.

ק.

קדוה"ה, קדוש החרש.

קדוש', קדושים.

קהל', קהלת.

קוה', קוהוט.

קונט', קונטרסים.

קינ', קינה.

קני', קנים.

ק"ס, קרית ספר.

ק"ש, קטמן שולטן.

ר.

ר"א קליר, רבי אליעזר...

ר"א מדינא, רבי אריה...

ר"א הקראי, רבי אהרן...

ר"א דלמירגו, ר' אליהו...

ר"א בחור, רבי אליהו...

ראב"ב, " " בחור.

ראב"ד, רבי אברהם בר דוד.

ראב"ע, רבי אברהם בן עזרא.

רגב"ש, ר' גרשון בן שלמה.

רגמ"ה, רבנו גרשון מאור הגולה.

רד"ק, רבנו דוד קמחי.

ר"ה, ראש השנה.

רה"ר, רב האי גאון.

ר"ח, רבנו חננאל.

רה"י, רבי חיים ויטאל.

ר"י נאנארה, ר' ישראל...

ר"י אברבנאל, ר"י ישראל, ר"י

מטוב, ר' יצחק...

ר"י עמרין, ר' יעקב...

ר"י א"ה, רבי יהודה אבן תבון.

ר"י אלבז, ר"י בן אבותור.

יעב"ק, רבי יוסף...

ר"י הלוי, ר"י אלתריו, ר"י תיוב,

רבי יהודה...

ר"י מפיסא, ר' יהואל...

ר"י א, ר' יצחק אברבנאל.

ריב"ג, רבי יונה בן גנאת.

ריב"ל, רבי יצחק בר לוינוון.

ריב"ק, ר' יהודה בן קריש.

ריב"ש, רבי יצחק בר ששת.

ר"ף, רבי יצחק אלפסי.

רו"ק, רבי יוסף קמחי.

ר"ל, רצה לומר.

רלב"ג, רבי לוי בן גרשון.

רלב"ה, רבי לוי בן תיבוב.

ר"ם, רבי מאיר. — רבי משה.

ר"ם מרוטנברג, ר"ם גבאי, ר"ם

דרעי, רבי משה...

רמ"א, רבי משה איסרליש.

רמא"ג, ר' מרדכי אהרן גנוכורג.

רמב"ם, רבנו משה בן מימון.

רמב"ן, רבנו משה בן נחמן.

רמב"ע, רבי משה בן עזרא.

רמ"ג, ר' מאיר גבאי.

רמח"ל, רבי משה חיים לוצאטו.

רמ"ע מפאנו, רבי משה עזריה...

רמ"ק, רבי משה קורדובורג.

ר"ג, רבנו גסים. — רבנו נתן.

רנה"י, ר' נפתלי הירץ וויז'ני.

רג"ק, ר' נחמן קרובל.

רס"ג, רב סעדיה גאון.

רע"ב, ר' עובדיה ברטנורה.

רע"ג, רב עמרם גאון.

רע"פ, ר' עמנואל פרנסיס.

ר"ש הגגור, ר"ש נמע, רבי

שמואל...

רשב"א, ר' שלמה בן אדרת.

רשב"ג, ר' שרמה בן גבירול.

רשב"י, רבי שמעון בר יצחק.

רשב"י הכבלי, רבי שלמה בר

... יהודה...

רשב"ם, רבי שלמה בן מאיר.

רשב"צ דוראן, ר' שלמה בן צמח...

רש"ט פ"קירא, רבי שם טוב...

רש"י, רבנו שלמה יצחקי.

רש"ל, ר' שלמה.

ר"ת, רבנו תם. — ראשי תיבות.

ש.

ש' בלאך, שמשון...

שי"א, שמואל א'. — ש"בילי אמונה.

שי"ב, שמואל ב'.

שבו', שבעות.

שבי', שביעית.

שבי"ע, שביעי עו"ם.

שדח"פ, שער דקדוק הפעלים.

שדח"ש, שער דקדוק השמות.

שד"ד, שמואל דוד לוצאטו.

שה"ג, שבת הגדול.

שה"כ, שיר הכבוד.

שה"פ, שם הפעולה.

שה"ק, שלשלת הקבלה.

שה"ש, שיר השירים.

שו"ע, שולחן ערוך.

שופט', שופטים.

שו"ת, שאלות ותשובות.

ש"ז, שם זכר.

שו"ג, שם זכר ונקבה.

שו"ס, שמואל יוסף פיין.

שו"ר, שלמה יהודה רפפורט.

שליה, שני לוחות הברית.

שמה"צ, שמות הצמחים.

שמו', שמות.

שמח', שמחות.

שמ"ע, שמיני עצרת.

שי"ג, שם נקבה.

שנו"ז, שם נקבה וזכר.

שעה"ש, שער השמים.

שקל', שקלים.

ש"ש, שירי ש"טה.

שש"ק, שירי שפת קדש.

ש"ת, ששחת תורה.

ת"י, שם תאר זכר.	תה"ש, תאר השם.	תמי, תמיד.
שת"נ, שם תאר נקבה.	תוה"א, תולדות הארץ.	ת"נ, תאר נקבה.
ת.	תוה"ב, תורת הבית.	תנח"ו, מדרש הנחומא.
ת"א, תרגום אונקלוס. — תרגום ארמית.	תוה"ט, תולדות הטבע.	תנח' כוב', הנחומא שהו"ל כובר.
ת"ב, תשעה באב.	תוס', תוספות.	תענ', תענית.
תגמ' הגפ', תגמולי הגפ.	ת"ז, תאר זכר.	תק' מדה"נ, תקון מדות הגפ.
תד"א, תנא דבי אליהו.	תהכ', תהכמוני.	תרג', תרגום.
תהל', תהלים.	ת"י, תרגום יונתן. — ירושלמי.	תרומו', תרומו.
תה"פ, תאר הפעל.	תל"ע, תלמוד לשון עברי.	תשו', תשובות.
	תמו', תמורות.	ת"ח, תלמוד תורת.

AJSL, the American journal of Semitic Languages.
 Barth, NB, Nominalbildung in den semitischen Sprachen. — Pron., Pronominalbildung.
 BTM, Biblisch. Talmud. Medizin. v. Dr. Preuss.
 Brock, Bpockelmann.
 Cis, Corpus inscriptionum Semiticarum.
 Ew, Ewald.
 Frw, Fremdwörter.
 Ges, Gesenius.
 GJG, Geschichte d. jüd. Gottesdienstes, v. Dr. J. Elbogen.
 JAs, Journal asiatique.
 JQR, Jewish Quarterly Review.
 JQR NS, Jewish Quarterly Review New Series.
 KMT, Kahle, Der massoretische Text des Alten Testaments nach der Überlieferung der babylonischen Juden. — MdO, die Massoreten des Ostens.
 Kö, König, Lehrgebäude der hebräischen Sprache.
 Lehnw, S. Kraus, Griechische und lateinische

Lehnwörter im Talmud, Midrasch und Targum.
 Lidz, M. Lidzbarski.
 MF, Morgenländische Forschungen.
 MOS, Mitteilungen des Orientalischen Seminars.
 Nö, Dr. Th. Nöldeke.
 OLz, Oriental. Litteraturzeitung.
 Olsh, Olshausen.
 Pflanz, Aramäische Pflanzennamen, Dr. J. Löw.
 PSBA, Proceedings of the Society of biblical Archaeology.
 PSm, Payne Smith.
 QGJD, Quellen zur Geschichte der Juden in Deutschland.
 REJ, Revue des études juives.
 SKr, S. Kraus.
 Spi, Spitta, Grammatik des arab. Vulgärdialektes von Ägypten.
 ZAW, Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft.
 ZDMG, Zeitschrift der deutschen Morgenländ. Gesellschaft.

בסוף ההקדמה הגדולה תבוא רשימה שלמה מכל הספרים שהשתמשתי בהם לחבורי זה.
 מפני טיבו של הספר לא הכנסתי בגוף החבור אלא המלים העבריות או המלים שכבר נכנסו לתוך הסגנון העברי ומצויות במקורות עבריים, אך כדי שיהיה החבור מספיק לכל הספרות העברית, אפרסם בכרך מיוחד בקצרה אוצר המלים הארמיות וגם המלים הורות, יוניות, רומיות ופרסיות שבתלמוד ומדרשים.

מלון הלשון העברית

ה'שנה ו'החדשה

שער המם

— סוף —

מין

ובשנכנסים אל הגורן בא בעה"ב לזרותה הלך לו חמוץ לרוח נפל התבן והשליכו לארץ נפל הקש ושרפו נפל את החשין ועשה אותן כרי היו עוברים חבריות כל מי שראהו מנשקו (ר' אבון, שם שטיש, שרן). שאין בעל הבית משגיח לא על משפלות של זבל ולא על משפלות של תבן ולא על הקש ולא על חמוץ למה שאין נחשבין לכלום (ר' חוניה, שם).

מין⁽¹⁾ ש"ז. — מצוי וחמם וגזל: הוי כתר למו מפני שורד כי אפס חמץ⁽²⁾ כלה שד חמו רמס מן הארץ

⁽¹⁾ מושק' זר, לץ, ועי' הערה לקמן. — ⁽²⁾ כך בנוסחה המסורה, ותרגמו השבעי' במשמ' עורה. ת"י: ארי סף מעיקא. ע"כ. ר"י חיוג הביא חמץ בשרש מין, בענין דחיקה וסחיטה. אבל כבר השיג עליו ריב"ג בהשרשים שרש מין ואמר: והו' ענדי ח'ארג' ענה וד'לכ אנ מעני מין חלב מח'צ' ע"כ, ובעבר': והוא לפי דעתי לא מזה השרש, מפני שענין מין הוא המחיק. ר"ל נדגור החלב להוציא החמאה. ובשרש מצץ אמר: ואנא אצי'פ אליה כי אפס חמץ וד'לכ עלי מדי'הב וינקת חלב גויס ושורד מלכים תינקי יקול יגורו כך נדחי מואב הוי סתר למו חר'ג'מתה ליע'תרב ענדכ שראדי אלמואב כנוא שתרע להם מנ אג'ל נאהביהם פשו'פ ינקשע אלמץ וינקרצ' אלנהב ויד'הב אלדארשו' מנ אלארצ' וכו' ואלמד'הב פי חמץ כאלמד'הב פי וינקת חלב גויס כמא קלת ואנמא ד'לכ

מין

מין⁽¹⁾ מין, ש"ז. — הדק מאד מהתבן שבתוך הכר הנדש בגרן ומזפור ברוח בשעת הזריה, Spreu; bale chaff: פֶּמֶץ יסער מגרן (הש"י יג ג). ורדף פֶּמֶץ הרים לפני רוח (ישע' יז יג). והיה כאבק דק המון זריד ופֶּמֶץ עבר המון עריצים (שם כט ה). הגה שמתיד למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדק וגבעות פֶּמֶץ תשים (שם מא יס). בשרם לֶדֶת חק פֶּמֶץ⁽²⁾ עבר יום (שם כ ג). לא כן הרשעים כי אם פֶּמֶץ אשר תדפנו רוח (הה"ל א ד). יהיו פֶּמֶץ לפני רוח (שם לה ה). יהיו כתבן לפני רוח וכפֶּמֶץ גנבתו סופה (איוב כא יח). — ובתו"מ: אין כוברים את התבן בכברה ולא יתננו ע"ג מקום גבוה בשביל שירד חמוץ (שנת כ ג). מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת (כס סטע"י, נכ"י לא). משל לקוון וקרח שהיו עומדין על שפת הגורן ועלה חמוץ בקוון ונסתבך בשערו עלה חמוץ בקרח ונתן ידו על ראשו והעבירו. (ר' לוי, מד'ר כלאש' סה). התבן והמוץ והקש היו מדינין זה עם זה והאומר בשבילי נזרעה הארץ וכו' ⁽¹⁾ בערב' מוצ"א, כמו בעבר' — ⁽²⁾ בקצת ספרים כמוין.

^(א) מوص

אתו (סס לנ כ). ויבא (יוסף) שכמה וימצאנה איש והנה
 תעה בשדה (סס לו יד-טו). כי יהיה נער בתולה מארשה
 לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה וכו' ואם בשדה
 ימצא האיש את הנער המארשה וכו' כי בשדה מצאה
 צעקה הנער המארשה ואין מושיע לה (דנר' ככ כג-כו).
 כבאכם העיר כן תמצאון אתו (ש"א ט יג). בלכתך היום
 מעמדי ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול
 בנימן (סס י ב). וכו' ימצא איש את איבו ושלחו בדרך
 טובה (סס כד יט). ותכבד המלחמה אל שאול וימצאנה
 המורים אנשים בקשת (סס לא ג). וישר אל מלאך וכל
 ככה ויתחנן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו (סו'
 יז ס). וילכו להלחם עם ישמעאל בן נתניה וימצאו אתו
 אל מים רבים אשר נבכעון (ינר' מא יז). וירבעם יצא
 מירושלם וימצא אתו אחיה השילוני הנביא בדרך (מ"א
 יא כט). וילך (איש האלהים) וימצאנה אריה בדרך
 וימיתו (סס יג כד). וילך משם וימצא את אלישע בן
 שפט והוא חרש שנים עשר צמדים לפניו (סס יט יט).
 וילך מאצלו וימצאנה האריה ויכהו וימצא איש אחר
 ויאמר הריני נא (סס כ לו-לז). ויצאו לקראת יהוא
 וימצאנה בחלקת נבות הירזעאלי (מ"ב ט כא). ויהוא מצא
 את אחי אחויהו מלך יהודה ויאמר מי אתם (סס י יג).
 וילך (יהוא) משם וימצא את יהונדב בן רכב לקראתו
 ויברכהו (סס טו). השבעתי אתכם בנות ירושלם אם
 תמצאו את דודי מזה תגידו לו שחולת אהבה אני (ס"ה
 ה ח). מי יתנך כאח לי וינק שדו אמי אמצאך בחוץ
 אשקך גם לא יבזו לי (סס ח א). וגם דבר לא בע"ח:
 כי תצא איש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או
 השדה (שמות כג ט). ונשל הברזל מן העץ וימצא את
 רעהו וזת (דנר' יט ט). — ומצא דבר, במשמ' נגלה
 פתאם לעיניו: ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ
 שנער (בראש' יא ב). ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר
 מים חיים (סס כו יט). וילך ראובן בימי קצור חטים
 וימצא דוראים בשדה (סס לד יד). הוא ענה אשר מצא את
 הימם במדבר ברעתו את החמרים לצבעון אביו (סס לו כד).
 והיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מוקשש עצים
 ביום השבת (נמר' טו נב). כי יקח איש אשה וכו' כי
 מצא בה ערות דבר (דנר' כד א). וימצא (שמשון) לחי
 חמור מריה וישלח ידו ויקחה (שפט' טו טו). ויקם יונה
 לברח תרשישה מלפניו ויירד יפו וימצא אניה באה
 תרשיש (יונ' א ג). עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא
 אליה מלך גדול וכו' וימצא בה איש מסכן חכם
 ומלש הוא את העיר בחכמתו (קס"ג ט יד-טו). וילכו למבוא

גדר וכו' וימצאו מרעה שמן וטוב (דס"א ד לט-מ). —
 מצאו רעה וכדומה, קרה אותו, נגעה בו הרעה: כי
 איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר
 ימצא את אבי (בראש' מד לד). את כל התלאה אשר
 מצאתם בדרך ויצלם וי' (שמות יח ח). אתה ידעת את
 כל התלאה אשר מצאתנו (נמר' כ יד). כי תמצא אתו
 רעות רבות וצרות (דנר' לא כא). בי אדני ויש וי' עמנו
 ולמה מצאתנו כל זאת (שפט' ו יג). אפפוני חבלי מות
 ומצרו שאול מצאנו (תה"י קיו ג). אם אשמה בפיד
 משנאי והתערתיו כי מצאו רע (לוי' לא כט). אל ימעט
 לפיך את כל התלאה אשר מצאתנו למלכינו לשרינו
 ולכהנינו (מנ' ט נב). כי איכבה אוכל וראיתי ברעה אשר
 ימצא את עמי (אסתר' ו). — והחטא: ואם לא תעשון כן
 הנה חטאתם לוי' ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם
 (נמר' לג כט). היום הזה יום בשרה הוא ואנחנו מחשים
 וחכיננו אור הבקר ומצאנו עון (מ"ב ז ט). — מצא לפלוגי
 דבר, היה מספיק לו הדבר: הצאן ובקר ישחט להם ומצא
 להם אם את כל דגיהם ואסוף להם ומצא להם (נמר' יא כג). —
 מצא ידו די דבר, יכול לתת כמה שנצרך להדבר: ואם לא
 תמצא ידה די שח ולקחה שתי תרים או שני בני יונה (ויקרי'
 יב ח). ואם לא מצאת ידו די השיב לו (סס כה כח). —
 ומצאה ידו סתם, יכול לעשות: והנה הוא והעם אשר
 אותו יצאים אליך ועשית לו כאשר תמצא ירך (שפט'
 ט לג). עשה לך אשר תמצא ירך כי האלהים עמך
 (ש"א יז). תנא נא את אשר תמצא ירך לעבדיך (סס כה ח).
 כל אשר תמצא ירך לעשות בכרך עשה (קס"ג ט י). —
 מצאת יד פלוגי, פלוגי יכול לעשות לו רעה: אל תירא
 כי לא תמצאך יד שאול אבי (ש"א כג יז). — מצאה ידו
 לפלוגי, יכול לעשות רעה לפלוגי: כאשר מצאה ידו
 לממלכת האלול ופסיליהם מירושלם ומשמרון (ישע' י י).
 ותמצא כקן ידו לחיל העמים וכאסף ביצים עזבות כל
 הארץ אני אספתי (סס יד). תמצא ירך לכל איובך ימינך
 תמצא שנאיך (תה"י כא ט). — מצא חן בעיני פלוגי,
 היות לרצון לפלוגי: ונח מצא חן בעיני יי' (בראש' ו ח).
 אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל
 עבדך (סס יח ג). הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל
 חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי (סס יט יט).
 ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר
 (יעקב) למה זה אמצא חן בעיני אדני (סס לג טו).
 החיתנו נמצא חן בעיני אדני (סס מז כה). ואתה אמרת
 ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני (שמות לג יב). כי יקח
 איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו וכו'

ושלחה מביתו (דנ"ז כד א). ועתה אם מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את אחי (ש"כ כ טו). וימצא הדר חן בעיני פרעה מאד ויתן לו אשה את אחות אשתו (מ"א יא יט). כה אמר יי' מצא חן במדבר עם שרירי חרב (ינ"ז לא ג). ומצא חן ושלל טוב בעיני אלהים ואדם (משנ"ג ד) - מצאנו כד וכך. ראה ונתברר לו שהוא כך וכך; ושמת שמו אברהם ומצאת את לבבו נאמן לפניך (ממ"ט ז-ח). ויפקח דוד את עשרת מלכיו מעל ראשו וימצאה מושקל בכר זהב (דנ"א כ ג). ויפקדם למבן עשרים שנה ומעלה וימצאם שלש מאות אלף בחור (דנ"ב כה ט). וידבר אתם המלך וכו' וימצאם עשר ידות על כל החרטמים האשפים אשר בכל מלכותו (דנ"א א יטכ). —מצא דבר חכמה וכדומה, הִכִּין את הדבר; החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שריו תמצא (איוב יא ז). רחוק מה שחיה ועמק עמק מו' ימצאנו (קה"ז כד). כי לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר נעשה תחת השמש (ש"ח יז). את הכל עשה יפה בעתו וכו' אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף (ש"ס ג יא). — ומוצוי הרבה בתו"מ; שנים או חזיון בטלית זה אומר אני מצאתי זה וזה אומר אני מצאתי זה (ב"מ א א). מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזור (ש"ס ז). מצא גטוי נשים ושחרורי עבדים וכו' מצא אגרות שום ואגרות מוזן (ש"ס ז"ח). מצא חמור או פרה רועין בדרך (ש"ס ט). מצא ח ברפת (ש"ס י). והמוצא שוה פרוטה חייב להכריז (ש"ס ז). מצאתי מגלת יוחסין בירושלים וכתוב בה איש פלוני ממזר מאשת איש (שמעון בן עזאי, ינ"א מט). — ודרך הדבור, כשתמצא לומר, אם תמצא לומר (לאמר). במשמ' אם תוכל לאמר כך; כשתמצא לומר שלש רביעיות חן כיצד וכו' (תוספת' אה"י ד יב). כשתמצא לומר מוכר (את הנבלה) ונתתה במתנה לנכרי וכו' (ספרי דנ"ד קד). כשתמצא לומר לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן וכו' (ערוך' פט). אם תמצא לומר איתא לר' אבא בא ראובן וקידשה חוץ משמעון וכו' ומתו שניהם מתבימת ללוי (אנ"י, גיט' פג). אם תימצא לומר תקפה (את השליח) אחד בפנינו מוציאין אותה מידו הקדישה אינה מקודשת (ב"מ ו). — יוכנו נל"ה. מצינו דבור רגיל בענין יש דבר הזה במקרא; מצינו שאומר מקצת שבו של אדם בפניו שכן מצינו כנח כי אותך ראיתי צדיק לפני ברור הזה (אלע"ז, ספרי נח"א קג). מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו (ר' יוחנן, ש"ס קג). אמר להם (ר"ש לתלמידיו)

מצינו בכל מקום שהערב משלם (מנ"י נט"ז ב ט). מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה (ר' יצחק, קדוש' ד יד). אמרו להן ב"ה מצינו שאין האחים נכנסים לנחלה על פיה (ינ"א טו ג). מצינו בחבית כהן משיח ופר יוה"כ והפסח שהן קרבנות יחיד ודוחין את השבת ואת הסומא מצינו בפר הבא על כל המצוות ושעירי ע"ז וחגיגה שקרבנות צבור ואינם דוחים לא את השבת ולא את הסומא (ר' יעקב, תוספת' תמור' א יז). שתוקי סתם מצינו שתוקי כהן גדול וכו' סיעה של כהנים עוברת ופירש אחד מהן ובעל הרי מצינו שתוקי כהן גדול (ר' יוחנן, ירוש' כתוב' א טו). מצינו סיכוך שהוא בקירוי (ש"ס סו"א א). מצינו אפר שקרוי עפר שנאמר ולקחו לשמא מע"ז שרפת וגו' (חול' פח:). מצינו בקרבנות של נשיאים מה שהקריב זה הקריב זה (ר' אליהו, מד"ר ש"ס, כלל יפ"ה). מצינו שהקריב מברך חתנים ומקשט כלות ומבקר חולים וקובר מתים (ר' שמלאי, ש"ס נח"א ח). מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר על חלול השם (ש"ס ויקר' נב). מצינו שהכל ברא הקב"ה בעולמו חוץ ממידת שקר שלא ברא (ר"ש נר נחמן, פסוק' נחמ"א כד). — *לפי ש"מצינו: לפי ש מצינו בפר הבא על כל המצוות שהוא עומד חוץ למזבח ומוזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן (ר' נחמ"א, ספרי, אח"י ד ג). לפי ש מצינו ר' יוסי שורף תלויה בכל מקום (ר' מנח, ירוש' פסח' א ח). — *לא מצינו: לא מצינו דמים שהציין לכעלה וחיצין למטה (יומ' טו). מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון (דני, פסח' מד:). לא מצינו אפר שקרוי עפר (קוט' טו). — *היכן מצינו: השיב ר"ש בר אלעזר תשובה לדברי ר"א היכן מצינו שות אוסר וזה מתיר (גיט' פג). וכי היכן מצינו שחרג שאול את הגבעונים (ב"ק קט). — *מה מצינו: מה מצינו בבית הכנסת אחד ימריבין ואחד מועמין אומר ברכו את ה' (ר"ע, נר"ז ג ט). מה מצינו בין שבא חובה ובא נדבה אף השמן בא חובה יבוא נדבה (ר"ע, נח"א יב ט). מה מצינו בהקטרה הראש לעצמו והגוף לעצמו אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו (ח"כ ויקר' נד"ז ח). מה מצינו בטרפה ששחיטתה משהרתה אף שחיטת בהמה תטהר את האבר (חול' ד ד). מה מצינו בולד חטאת ובתמורת חטאת ובחטאת שמתו בעליה ביחיד דברים אמורים אבל לא בצבור אף שכפרו הבעלים ושעברה שנתן ביחיד דברים אמורים

אבל לא בצביר (ר"ש, תמור' ב נ). — כן מצינו: וכן מצינו בקין וקרן ובלעם וכו' ועויות שנחנו עיניהם במה שאין ראוי להם (תוספת' סו' ד י). גר שמל ולא טבל וכו' היו גר שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו (ר"א, ינמ' מו). הכבשים מעכבין את הלחם והלחם אינו מעכב את הכבשים שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם (ר"ש בן ננס, מנח' ד ג). נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול (ר' יודסה, סנה' ב נ). האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע (ערכ' ג ס). הלומד מחבירו פרק אחד וכו' אפי' אות אחת צריך לנהוג בו כבוד שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו (אבות ג). שכן מצינו בניבאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהן בדברי שבח ובדברי נחמות (ירוש' ערכ' ס ח). — ודבור מצוי, אתה מוצא כך וכך, שךך וכך, ר"ל אם תתבונן הראה; וכן אתה מוצא שכל אומה ולשון ששלטה על ישראל שלטה מסוף העולם ועד סופו (מכ' נשלח ב ח). וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמנה שהאמין בוי' (סס ב ו). את מוצא זה הדבר היה מופקר אצלם שנים עשר חרש ולא נמצא בהן אחד שהלשין על חברו (בר קר'א, מד' ע"ה, גן נעול). אתה מוצא בשעה שגלו עשרת השבטים לא גלו יהודה ובנימין (ר' אבהו, סס, פתח' א"כ). את מוצא בשעה שנכנסו שונאים לירושלם נכנסו עמם עמונים ומואבים (ר' ילקח, סס). את מוצא שכשמעל עכן בחרם התחיל יהושע מפנים לפני הקביה ואומר רבש"ע הודיעני מי זה האיש (ירוש' סנה' ו ג). את מוצא בשעה שיצאו ישראל למלחמה לא מת מכולם אלא אחאב מלך ישראל בלבד (סס יא ו). וכן אתה מוצא בקומע יד עבדו של חבירו וכן אתה מוצא במזיק שדה של חבירו (נבל' נ"ק מ). אתה מוצא כל מי שנאמר בו לך לשלום הלך וחזר וכל מי שכתוב בו בשלום הלך ולא חזר (מד' שעות ס). את מוצא (במשנה) מלאך של רחמים היה (שפגשו בדרך) ואע"פ כן ויבקש המיתו (סס). אדם הראשון מה היתה חכמתו את מוצא כשבקש הקב"ה לבראות את האדם נמלך במלאכי השרת וכו' (סס נמד' יט). אתה מוצא כל הקרבנות שהיו מביאין היו מביאין על העבירות (תמור'

א ו ז). אתה מוצא שאין ישראל עומדים בעולם אלא בזכות המצות שהם עושים בארץ (פסיק' רבתי יא). — *ומצאנו, במשמ' פגשו פתאם: המוליך חבילה ממקום למקום מוצאו חבירו ואמר לו חנה לי וכו' (כ"מ ע"ב). אמר ר' יוחנן בן גוריון מצינו זקן אחד ואמר לי של בית אבטינס אני וכו' (תוספת' יוש"ס ב ז). ואמר ר"ש מצינו חנינא בן חנינאי בעירן ואמר כשאתה מגיע אצל ר"ע אמור לו וכו' (מדי' נב). כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה מצינו (י' נחמיה איש בית דלי (ר"ע, ינמ' טו ז). פעם אחת הלכתי לנציבין מצינו זקן אחד אמרתי לו כלום אתה בקי בריי. בן בתירא (ר' יוס', גמ' סס קכ). כתב (גמ' גמ' בן את אשתו ונמלך מצינו בן עירי ואמר לו שמי כשמך וכו' (גיט' ג ח). לאחר שהיה יוצא מביתו של חבירו מעון כלום מצינו חבירו ואמר לו מה אתה עושה (רע"א, מכי' מזק' יג). — *מצאתי את פלוני שעושה, ר"ל באתי אליו וראיתי: כשהלכתי לארדסקוס מצינו את ר' מאיר ואת יהודה בן פתירוש שהן יושבין ודנין בהלכה (ר"א, תוספת' אה"י ד יד). — *מצאנו כך וכך, בא ראה שהוא במעמד כך וכך: שלח לו ר"ג (לר' יהושע) גזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך הלך ומוציאו ר' עקיבא מצר (ר"ס ב ט). ה מוצא את חבירו אבל בתוך י"ב חדש מדבר עמו תחומים (מו"ק נא). מעשה במרים התרמודית שנוזק עליה אחד מן הדמים וכאו ואמרו לה על בתה שהיתה מסוכנת והלכה ומצאה שמתה (נויר' ו יא). — *מצא את עצמו ככה, פתאם הרגיש שהוא כך: נתפלל ומצא עצמו בשומע תפילה (ר' אחא, ירוש' נרכ' ב ד). קרא (בפרשת שמע) ומצא עצמו בלמען (ר' יוחנן, סס). — ובסנה"א, מצא את עצמו כך וכך, ראה שהוא כך וכך: אמרה הנפש כבר הבינותי מה שזכרתי ואינני מוצאה את עצמי יכולה לשלם חובות הבורא על טובותיו הכוללות (ר"י א"י, מו"ס, עמוד ס' ו). — *ומצאתי נפשי מחיבת, התבוננתי שאני חיב: ואני כאשר אלצני חפצך ראיתי שאם אזכיר מזה שראיתי לקדמונים ברב ספריהם המחוברים וכו' אי אפשר מבלי חסא כונת דבריהם אם כן מצינו נפשי מחויבת להפיק משאלך (ר"י נדרכי, הפדוס, אלו"ס ג). — *ומצאנו במשמ' קרה לו דבר: כי העור כשיודמנו לו הכחלים המועילים שיכול להרפא בהם כשהוא מתעסק בהם אין מן הזריות

(¹) כך גם במדב"מ. ובקצת נוסח' מצינו תי.

של שני שם (ר"ש, אהל' י ד). מחמ שנמצאת מלאה חלודה או שבורה (ט"ה ג ה). מעירים אנו את איש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין (כתוב' לנ'). חוקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מזויפת (ר' אלעזר, ב"ב קט). — נמצא, נמצאת וכו', במשמ' היוצא מזה, תוצאות הדבר הוא: חכמים הזהרו בדבריהם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל (אנעליון, אבות א יא). אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשולין לעתיד לבא (ר"ה, ר"ה א ו). פעמים שאדם קורא אותה (את פרשת שמע) שתי פעמים בלילה אחת עד שלא עלה עמוד השחר ואחת משיעלה עמוד השחר נמצא יוצא בה ידי חובתו של יום ושל לילה (ר"ש, תוספת' ברכ' א ט). שנה שגשמיה יורדין בזמן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בא' בשבת נמצאת עיסה נאפת כתיקנה ונאכלת כתיקנה שנה שאין גשמיה יורדין בזמן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בע"ש נמצאת עיסה נאפת כתיקנה ונאכלת כתיקנה שנה שגשמיה מרובין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת נמצאו ריחים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב ונמצאת עיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב (ר"א, בן פרטא, תע"י יט). לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת שמה ידרונו זה לזה ונמצא אח נושא את אחתו (ר"א בן יעקב, יבמ' לז). (שאלו את ר"מ) מה טעם אין (קטן וקטנה) מיבמין אמר להם קטן שמא ימצא סרים קטנה שמא תמצא אילוניות ונמצאו פוגעים בערוה (ר"מ, סס קיט). נותנין את המעושר לשאינו מעושר ואת שאינו מעושר למעושר נמצאו כל האדם אוכלין מתוקן (דמאי ג א). כיצד יעשה (המערב לשני ימים לרוח אחת) מליכו בראשון ומחשיך עליו וגו' וכל לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ונמצא נושכר בהליכתו ומשכר בעירובו (ערו' ג ו). אחד שהוציא שם רע על הגדולה שבכהונה ועל הקטנה שבישראל נותן מזה סלע נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה (עיר' ג ה). מקום הגרים תשע עדשות מקום עדשה ארבע שערות נמצאו שלשים ושש שערות (נע"ו א). שלא אהיה לומר תורה ושוכח וכו' או שמא אטמא את ההור ואטהר את הטמא ונמצאתי בוש לעולם הבא (ספרי במד' קיט). הכתפין אסורין כנעילת חסנדל שמא יפסוק סנדלו של אחד מזהם

ונמצא מתעכב מן המצוה (ירוש' ברכ' ג א). אם אמר את כן שמא נמצאתה עוקר זמן ברכים בידך (ר' מנא, שם מנ"א א). שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעה ואשתה קימעה ואישן קימעה ואחר כך אקרא ק"ש ואתפלל והוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה (בבלי ברכ' ד). כגון שבא על אשת איש ונמצא צד חירות שבו משתמש באשת איש (יבמ' מה). אמו ואשה אחת ולחן שני זכרים וכו' ומתו בלא בנים זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן נמצא כל אחד ואחד חולץ לאמו מספק (סס יט). הכבש והמזבח ששים ושתיים וכו' נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סוכב (זבח' סז). לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקינה ילדה מלקטת לו (שערוה) לבנות זקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן (ר"י נחמא, ב"ק סז). ושלא יהו הרשעים אומרים כלום הצדיקים חיים אלא שהן מסגלין מצות ומעשים טובים אף אנו נסגל מצות ומעשים טובים נמצאת עשייתן שלא לשמה (ר' יונתן, מדר' בראש' ט). אבל ארז זה אינו כן יצתה רוח צפונית מערבית וכו' עוקרתו והופכתו על פניו נמצא ארז זה שהיה עומד על שרשיו מושלך (ר"ש, דמ"ד ד). — ובסמ"א: המלח מן הים וחרג מן הים נמצאו שניהם אביהם (ר"מ מ"ק יא). ושיעורו כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא קשירה שנמצאת מלאכתו מתקיימת (רמב"ם, שבת יח). ומחלף אמצע המסלול ביום אחד שלש עשרה מעלות וכו' נמצא מהלכו בעשרה ימים מאה ושלשים מעלות (הוא, קדוש' יד ג). והתנועה היא אחר השבע ולמעלה מן הזמן וההיות היא בזמן נמצא שהזמן הוא בתנועה והתנועה בשבע (מ' אלעזר, ס"א א א). ובהיות כי הגוף מצד עצמו לא יוכל לפעול הפעולות מכלי התקשרות הנשמה עמו וגם הנשמה לא תראה פעולות הנשמיות וכו' בלי הגוף נמצא שהוא נשלמת בענין הגוף (ר"י מסיקא, מנח' קנ"א 86). — ודבור קבוע, נמצאת אומר, נמצאת את אומר, נמצאתי אומר וכו', במשמ' מזה אתה רואה, הרי לך: תחננה ואכלת או מכור לנכרי נמצאת אומר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בבתינה (ר"מ, פסח' כח). אמר רשב"ג לא נחלקו ב"ש וב"ה על הגמור שהוא (מתעשר) לשעבר ועל שלא חנף שהוא לעתיד לבא על מה נחלקו על התורמל וכו' נמצאת אומר שלש מדות בירק וכו' (תוספת' שני' ג ו). בכל עושין מחיצה באכנים ובמחצלות בקשים ובקנים וכו' נמצאת אומר שלש מידות במחיצה כל שפחות משלשה צריך שלא יהא בינו לחבירו שלשה

שנאמר מכן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה וגו' הרי נמצאנו למדים שהיה אלעזר עד שלא נגזרה הגזירה בן שלשים שנה או יותר (ר' תנחום ז"ל). מד"ר נמ"ד ג. — ובספח"א: נתן לו מאה דינרים על תנאי זה וחסרו ארבעה ועשרים בעל המעות מפסיד שמנה והמתעסק משלם ששה עשר וכו' נמצאת למד לפי מדה זו שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר אם פחת לא ישלם המתעסק כלום (רמב"ם, ט"ח ושם"י ו'). נמצאת למד כי מצד הקיום והתמדת ההנהגה על הסדר הנכון מבלי שישתנה חייב הפילוסוף ההשגחה בקצת המצואים (כ"י א"ן ל"ף, שער השמים כג.). — *נמצאנו אומרים, במש"נ: זו עד הים גבולכם ואין הים גבולכם אם כיבשתם יהיה גבולכם וכו' נמצאנו אומרים כל מקום שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד כזיב לא נאכל ולא נעבד (ספרי דברי' נא). — *נמצאת עושה דבר, ע"י זה אתה עושה הדבר: חס ושלום אם אומר את כן נמצאת עושה את הקדש חול (ר"ט, יוס' סוכ' ד ג.). שמו יהא ולר בן קיומא ונמצאת אתה מצריכה כרוז לכהונה (ננ"י ינ"י מא.). — נמצא לפלוני דבר, היה מספיק לו הדבר: ויאמרו בני יוסף לא ימצא לנו תהר ורכב ברזל בכל הכנעני הושב בארץ העמק (יוס' יו יו). והשבותים מארץ מצרים ומאשור אקבעם ואל ארץ גלעד ולבנון אביאם ולא ימצא להם (זכר' יו יו). — יאין הדבר בנמצא, איננו במציאות: שחלתה בת יחידה של אחד מן הגדולים ועשירים אשר בק"ק במגפה ב"מ ומפני רוב הניגפים רחמנא ליציל לא היה בנמצא משרתת או משרה שישמשנה בחוליה (ש"ס חות יאיר ס.). ועי' ערך נמצא.

— הפע', המציא, המציא, מציא, ימצאנו, ימצאנו, — (א) המציא דבר לפלוני, עשה שימצא בידו, מסר לו, הקריב לו: וישחט את העלה וימצאנו בני אחרן אליו את הדם ויזרקוהו על המזבח סביב ואת העלה המציאו אליו לנחתיה ואת הראש ויקטר על המזבח (ויק' ט יב"ג). והנה אנכי מציא את האדם איש ביד רעהו (זכר' יא ו'). — וכמו נל"ה, המציאתי, המציאתי אותך ביד פלוני, מסרתיך: היום אעשה חסד עם בית שאול אביך אל אחיו ואל מרעהו ולא המציאת ביד דוד (ש"ב ג ח.). — ובתנ"ח: משרבו ממציאי מעות לעניים וכו' (ר' יהודה, סנה' כו.). עבד שרבו ממציאי לו רעות וצרות תקנה יש לו (ר' יוחנן, מגי' ס.). זה המציא לו מעות לעני בשעת דוחקו (שמואל, שס.). — *המציא את עצמו: ומצא פרס לממציא את עצמו (צ"ק

שפחים וכו' (שם כ"א ד ו'). נמצאת אומר שלש מדות במשקין הרוטב והחלב והמשקין בזמן שהמשקה טופח וכו' (שם סנה' ג ד.). נמצאת אומר יובל ארבעים ותשע שנה וכו' (שם ערכ' ד יו.). נמצאת אתה אומר שלשה נבואים הם וכו' ירמיה תבע כבוד האב וכבוד הבן וכו' אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן וכו' יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב (מכ"י כ"א, פתי'). נמצאת אתה אומר היה אוכל בנבלת עוף מהור וידו אחת על גבי התגור וידו אחת על גבי חבירו שניהם שהורים (ספרי, אח"י ה יג.). חלק בין הערבים ותן לו שתי שעות ומחצה לפניו ושתי שעות ומחצה לאחריו ושעה אחת לעיסוקו נמצאת אומר שהתמיד קרב בחשע שעות ומחצה (ירמ' יוס' פסח' ה א.). יכול אפילו מסר (למלך) ולא העביר (באש) יתא חייב ת"ל ומזרעך לא תתן להעביר וכו' נמצאתה אומר אינו חייב עד שימסור ויעביר באש למולך (ירמ' סנה' ז יג.). נמצאת אתה אומר בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל במצרים ובמדבר ובכניסתו ישראל לארץ (נמ"ד ד.). כלום נגזרה הגזירה אלא על בני עשרים שנה נמצאת אומר מי שהיה פחות מבן עשרים שנה נכנס (ר' אבא הונא הנהג', מד"ר נמ"ד ג.). — ובספח"א: הקב"ה מכיר אמתו ויודע אותה כמו שהיא ואינו יודע בדעה שהיא חזק ממנו כמו שאנו יודעין שאין אנו ודעתנו אחד אבל הבורא יתברך הוא ודעתו וחיוו אחד מכל צד וכו' נמצאת אתה אומר הוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה הכל אחד (רמב"ם, יוס' ס' יו.). הא למדת שכל אדם הטמא טומאת שבעה מטמא בגדים טומאת שבעה נמצאת אומר אדם שנגע במת ואדם באדם אחר הראשון טמא טומאת שבעה והשני טומאת ערב (הוא, טומא' מת ה ג"ד). — *נמצאנו למדים: ראש חדשים מגיד שניסן ראש לחדשים וכו' נמצאנו למדין שניסן ראש לחדשים למלכים ולרגלים (מכ"י כ"א א.). שיהו נשבעין בה (בהספחה) שיארעך כשם שאירע לפלוגית וכו' נמצאנו למדים שהרשעים שבועה לצדיקים (ספרי נמ"ד יח.). בשעה שאמר משה האזינו השמים היו השמים ושמי השמים דוממים וכו' ואם תמיה אתה על הדבר צא וראה מה נאמר ביהושע ויאמר לעיני ישראל ישמש בגבעון דום וכו' נמצאנו למדים שהצדיקים שולמים בכל העולם כולו (ר"י ק"ן תנ"י, שם דברי' שו.). מלמד שהמתים צריכים כפרה נמצאנו למדים ששופך דמים חוטא (שם רי.). מצינו שלא היה רשות לאחד מן הכהנים ליכנס ולשמש באהל מועד אלא א"כ היה בן ל' שנה

(ג.) — ב) יבליטון הפלוסופים, המציא העולם, עשה שימצא, יצר, ממצא המציאות, Schöpfer; créateur; creator; הם מכקשים רחמים מן המציא כל המציאות (אליסו זוטא ד). שהמציא את עולמו בשלשה (מנחם גינזי, לקו"ק נספח 62). וכל חכם חרש יצרת אין בו כח לחרש שרש דבר לא חרשתו ולא להמציא עקר חרש (ר' נחמיה, נקטת, י"י שפתי). ויראה אותך הפסד הרעת הזאת (קדמות העולם) ממאמר היחוד מן הספר הזה במה שימצאך לעולם הזה בורא בראו מלא דבר (כ"י א"ת, חו"ס, יחוד העשע"ס). והיא טובת האלהים להציב בה לעבדיו אחרי הטובה הכוללת אותם בהמציאם בראים (סוף, מקון מהס"ג לנש"ג ט). ויש מן הפילוסופים מי שאומר כמו שאמרו הנביאים שהשם ית' ברא כל הנבראים מאין ושאין שם עם השם ית' דבר אחר אלא זה הנברא שהמציאו (המנח"ס, אגדת לחכמי מרקטילס). זכרו כי ממקום קדוש הוציאך ומגזרת שחר המציאך ולא תוהו קראך ולא לריק בראך (נמנע, מוכח, אגדת). האל יתרום ויתנשא הממציא את כל הנבראים (כ"י אכן עקנין, ספר מוסר יח). ממציא הצורות בחמרים וחוא האל יתברך (מלות גיון ט"א). אתה המציאת כל אשר ראתה ההכמה להמציא ותתן בשבע מדענו אלו המסכים והמניעות (כ"י הספני, נח"ע יג). אשר הפליא חכמו עם בריותיו להמציאם ולחדשם אחר האין המוחלט (ר"ת קדקש, הקד' אור סי'). הממציא כל יש מאין והנמצא בכל מקום (כ"י זנארה, הקד' נתי ספ). שני הכחות שהמציאו הנמצאים המתחלפים (כ"י אלנו, העקרי א"א). שהבורא הוא בהכרח אחד בלבד ואין נמצא זולתו שיהיה לו מצד עצמו יכולת לחדש ולהמציא שום נמצא אחר אפיסות מוחלט (ספוננו, אור עמים, אגדות). והוא ית' היסוד הזה המציאחו מאין המוחלט (כ"י ישכ"ל, הקד' יס"ט). — והמציא דבר, מצא מה שלא היה, מצא אחרי עיון ומחשבה רבה, erfinden; inventer; invent; וכבר ראית מן המעשים האלה כמה השבונות יש בו וכמה תוספות וכמה גירועין אחר שיוענו הרבת עד שהמציאו דרכים קרובים שאין בהשבונם עומק גדול (רמנ"ס, קדו"ס יז כג). שהיו בתולדות קין אנשים גדולים חכמים ונבונים שהמציאו המלאכות והחכמות (כ"י אלנו, העקרי א"א). שלמה המציא הדרכים והמדות וכו' (כ"י אגננאל, מ"א ג). ואפשר שלמד ובניו קבלום בני דורם לאלהות כי זה דרכם כסל למו לקבל לאליל כל ממציאי מלאכה אחת והיו קוראים אותו אליל המלאכה שהמציא (רמ"ס, מת"ש 31).

שמעתי שפילוסוף אחד נקרא פיטאגורה בשמעו קולות פמיש נפח אחד שקל כאו"א מהם וכו' ומשם המציא חכמת הנגון (ספ). כיון ששירי לשון הקדש לא באו בחרוז ובמשקל הנה תחרוז והמשקל מי המציאם (ספ 82). כל ההמצאות אשר בני דורנו יתימרו וכו' כי הם המציאו (ילג, ספור קצית סדך). — והמציא דברי חכמה וכדומה; קמו אנשים פקחים מבעלי הדתות והמציאו להם מאמרים מדברי חכונות ומוסרים נעימים בדברי הימים וענינים נכוחים הנהוגים בבתי שרים ונסיכים (כ"י ענמא, הקד' יד אגסלוס על משלי).

— הפע' ימצא, הומצא, — שהמציאוהו; גם שם חודעתי לתכלית מה הומצא (השעמים) (כ"א נחור, קוד טס).

מִצֵּב ¹, ס"ז, סמ"י מצב, כנ"י מצבך, — מקום שדבר נצב ועומד שם; שאו לכם מזה מתוך חירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתים עשרה אבנים (יחז"ל ד ג). ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך חירדן תחת מצב רגלי הכהנים (ספ ט). — פקודה ומשרה שאדם ממנה עליה, Stelle; poste; place; והדפתי ממצבך וממעמדך יחרשך (שפ"י כ"ט). — ג) גודר צבא שהפס מקום מן המקומות, milit. Posten, Besatzung; armée d'occu-pation. מצב פלשתיים אל מעבר מכמש (ש"א יז כג). ויאמר ונתן בן שאול אל הנער נשא כליו לכה ונעברה אל מצב פלשתיים אשר מעבר הלו (ספ יד א). ויגלו שניהם אל מצב פלשתיים וכו' ותהי חרדה במחנה בשרה ובכל העם המצב והמשחית חרדו גם המה (ספ יח-יט). ודוד אז כמצודה ימצב פלשתיים אז בית לחם (ש"פ כ"י ד). — ואמר הפוסט; נתיצבו בתחברו על מצבי רשת, יחדיו וכלו כמו בימי ירובשת (כ"י אמה אש"ר טולח, JQR, N.S. I, 104). והמליך אמר; יעלה משפל מצבו לרום שמי, ירד מגבהי שמי על ארצו (כ"י הספני, נח"ע ז). — יומצבי הכוכבים, מקומותיהם ברקיע; שכל מעשה השפלים ועניניהם נתלים בכחות הכוכבים כפי השתנות מצביהם (ידע"י הכדע"י לנש"א, תצ"י נש"א תת). וגם בהוראת הקביצים והנגודים במצבי הכוכבים (כ"י ענמא, יד אגסלוס על משלי ח ו). ועוד יהיו להם מצבים מה מן השמש בשבתם יתרחקו מן הארץ או יתקרבו אליה (לאכ"ה, אמונ"ה דס ד ג). אמנם בעלי משפט הכוכבים אמרו שהמצבים שלהם המתחדשים בכל רגע יתחייבו התחדשות ענינים במה שלמשה מהם בכל רגע (ספ ו א). ואם תתבונן בתוכן

¹ מן נצב, ע"ש.

השפל (ש"ס מסר"י קולון לו), על כן ידירי ההשוב הודיעני משפט הדרושים ההמה למען נעמדה על נכון לדעת או טוב מצבך (קזן אנרי נוקסדורף ח). ויתחבא אח"כ בין ההרגום ולא נכר להעובדים דרך שמה אם הוא חי וכו' במצב הלז נשאר כשמונה ימים (כ"י עמדין, מגי ספר 6). ויהי בהקיצו (החולה) משנתו וכו' וירגיש מקו מצבו שלא היה מתום בבשרו (לואה נתנאל טרניט, סנת חיו, Magaz. Berl. XIV, — ואמר המליץ: אין רגע בלי פגע ולא מצב בלי עצב (ר' קוסט, כוס ביד ה' ב). — ומצב הנפש: אפילו בספר שקראו כמה פעמים כשיחזור לקרותו יתעורר בדבר שעדיין לא נתעורר ואעפ"י שכבר ידע הדבר ההוא מכל מקום הזמן והמצב שעומדת נפשו בעת ההיא עושה חרשה (חיד"א, לטון שני ד). — ומצב המדיני, situation: והמבקש לדעת מצב המדיני של עמנו בימים ההם (ש' רפפורט, מסו' גא' קדמו, סוף דוד קאסל). — וכמו מצבה: זה המצב בעש ברזל נחשב למען לא נשה שנפטר וכו' (כתנות מגזות ארפורט, MWJ 1884, 352).

מִצְבָּה (ש"י, א) מקום עשוי מעפר או בנין להחיל שעמד עליו לנפץ החומה: וחנתי כדור עליך וצירתי עליך מצב וחקימתי עליך מצרות (שע' נט ג). — (ב) כמו: מצבה: וימליכו: את אבימלך למלך עם אלון מצב אשר בשכם (שפט' ט ו).

מִצְבֵּה (ש"י, סמי' מצבת, כתי' מצבתה, מ"ר מצבות, סמי' מצבות, כתי' מצבותם, מצבתיהם, — א) אבן גדולה גבוהה שהיו מצויים לפנים לסך נסך ולהעלות מנחה להאלהות: וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבת ויצק שמן על ראשה (נלאש' כח יח). והאבן הזאת אשר שמתו מצבת יהיה בית אלהים (שס כג). אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבת אשר נדרת לי שם נדר (שס לא יג). ויצב יעקב מצבת במקום אשר דבר אתו (אלהים) מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן (שס לה יד). ויבן מזבח תחת החר ושתים עשרה מצבת לשנים עשר שבטי ישראל (כמות כד ד). לא תשתחוה להם וכו' ושבר תשבר מצבתיהם (שס כג כד). כי את מזבחתם תחצון ואת מצבתם תשברון (שס לד יג). לא תעשו לכם אילים ופסל ומצבת לא תקימו לכם (ויק' כו א). ולא תקים לך (א) מן יצב, נצב, בכנע' מנצבת, מצבת, בערב' נצב א).

(a) نصب

שתי החגורות הללו ותחשוב כי שטחיהן הן יוצאים ועולים ונמתחים עד לעקמומית הגלגל העליון תראה כי כעין התוכן והמצב הזה שיש להם זה אצל זה בגלגל הירח ככה הן חקוקות במחשבה בגלגל החמה (כ"י יסכאלי, יס"ע ג ח). — ובלשון בעלי ההגיון, "מאמר המצב: תשעה מאמרות והם מן המקרים מאמר הכמות וכו' ומאמר המצב ומאמר לו ויקרא מאמר הקנין וכו' מאמר המצב הוא בתאריך הגוף לנוכח המקום שהוא בו וכו' וצריך שתודיע מצבו ומעמדו באותו המקום כאילו תאמר עומד או יושב שוכב או מיסב או נופל על פניו וכיוצא בהם כי חלקי הגוף המכוונים כנגד חלקי מקומו ישתנו לפי השתנות המצבים (כ"י א"מ, רוח מן ה'). ואולם המקרים המשיגים אותו (את הגשם) הכמה והתמונה והמצב וכו' והמצב שהוא יחס חלקיו קצתם אל קצת ואל הגשמים אשר מחוץ (ר"מ קרשקש, לור ה' א כג). המצב והוא יחס חלקי הגשם אל חלקי המקום וכו' וזה כמו ששוכב על אחד מצדדיו ויתחפך על צד אחד וכו' או היושב יקום זה וירושם שרשמו קצתם למצב ומהם מי שיראה ש המצב הוא יחס אל חלקי הגשם קצתם לקצת כי הפרקדן בטנו על גבו והשוכב על בטנו בהפך זה (לאכ"ד, אמות רמה א). ואמנם נשאר לו דבר אחד שאי אפשר שיהיה בפועל במצב מן המצבים כי כל מצב שהונע אפשר להניעו על מצב אחר כי אי אפשר שיהיה על שני מצבים בעת אחת וכו' ואין קצת המצבים יותר ראוי לו מקצת וכו' (ר"א קרשקש, מ"נ כד). והמצב הוא יחס מה שבין חלק מוגבל מן הגשם אל חלק מוגבל מן המקום (כל מלאכי הסגיון ח). לר' מצבי האדם שביארה תורה בשבחך בלכתך בשבחך ובקומך (כ"י אכדנאל, מחלת לבנות ב). — (ד) יבמדידת הגופים, גוף שגבהו עורך מארכו או רחב: ואם לא תהיה התמונה הזאת שוה בכל מרחקיה וכו' כגון גולם שיהיה ארכו ד' ורחבו ד' וגבהו או עמקו י' וקורין לה מצב ארוך ואתה מונה הרוחב באורך ויהיה י"ז מנה אותו כגובה ויהיה ק"ס והוא תשובות המצב הזה (לאכ"מ הסניא, המשי' והפסג' ד ב). — יובדקדוק, מצבי התנועות: הנה מספר יתדותיו ותנועותיו כמספר הקודם לו אבל יתחלפו במצבי התנועות (לנ"מ, דרכי נעם יא). — (ה) ימצבו של אדם. אם הוא עני או עשיר, בריא או חולה, וכיוצא בזה, Zustand; état; state: על זה חיתתי חפץ לדעת מצבך שם איך הוא ובאיזה פרס הם משמשים את הרב (מסו' לי"ש, קי' תמז). הכרתי ערכי ומצבי

מצבה אשר שנה יי' אלהיך (דברי יו כג). ויבנו גם המה להם במות ומצבות ואשרים על כל גבעה גבהה ותחת כל עץ רענן (מ"א יד כג). ויסר את מצבת הבעל אשר עשה אביו (מ"ג ג כ). ויצאו את מצבות⁽¹⁾ בית הבעל וישרפוה ויתצו את מצבת הבעל (ס"ו כו-כז). ויצבו להם מצבות ואשרים על כל גבעה גבהה (ס"ז י). הסיר את הבמות ושבר את המצבת וכת את האשרה (ס"ז יד ד). ביום ההוא יהיה מזבח ליי' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה ליי' (יכ"ט יט יט). והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרבך (מ"ח ס יב). אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפוד ותרפים (ס"ט יד). כרב לפריז הרבה למזבחות כטוב לארצו הטובו ומצבות וכו' הוא יערף מזבחותם וישרד מצבותם (ס"ט א-ב). ושבר את מצבות בית שמש אשר בארץ מצרים ואת בתי אלהי מצרים וישרף באש (יכ"ט מג יג).—ב) אבן גבוהה יעמידה לזכרון מאורע מן המאורעות או לסימן מה: ויקח יעקב אבן וירימה מצבה וכו' ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לדעה (ברא' לא מה-נג). עמך בחרב יהרג ומצבות עוד לארץ תרד (ויקרא כו יא).—ג) אבן על הקבר⁽²⁾: ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם ויצב יעקב מצבה על קברתה (ברא' לה יט-כ).—ו) ובס"א: כמו אלו שבונים מצבות גדולות על גבי המזבחות (ס"ז ה"א). תנו ון ד). מה שאמרת להודיעך דעתי במצבות שנהגו עכשיו להניח על הקברים (ס"ז ככ"א תקנ). ועדה המצבה שהיא ניצבה לראש מרת וכו' (כתובות מ"ג א' א' 351, 1884, MWJ).—ואמר המלוי: גל זה למשא ולא למצבה, שמתי לאשתי על קבורתה, פן חס ושלוש אחרי מותה, תקום ואל ביתי תהי שובה (ר"ע פרנסים, מנחם למתק שפתיים).

מצבה, ש"ג. —א) כמו מצב ג: ויענו אנשי המצבה את יונתן ואת נשא כליו ויאמרו עלו אלינו ונודיעה אתכם דבר (ש"א יד יב). והנחית לביתי מצבה⁽³⁾

—⁽¹⁾ בקצת ספרים: מצבת. —⁽²⁾ כך גם בערב' מנצב (a) ולא צבחה לקברה וכו' מנצב (Littmann, Neuarab. Volkspoesie 30). בקינת האשה על בעלה.

—⁽³⁾ כך הכתי'. ונראה כי כך היתה הנסחה לפני השבעי, שתרגמו במשמ' מצבה. והקרי: מצבא, וכך תרגם סומכוס.

(a) מצב

מעבר ומשב ולא יעבר עליהם עוד נגש (זכרי ט ח). —ב) "אנשים נצבים יחד בשורה, בסדר, לשמע דבר, וכדומ': מפני מה עשאן משה (את ישראל) מצבה (בזה שאמר להם אתם נצבים היום) מפני שמושחמשיין מרעת לדעת מרעת משה לדעת יהושע מרעת יהושע לדעת הזקנים ואף יהושע עשאן מצבה שנאמר ויאסוף יהושע וכו' ואף שמואל שמשחמשיין מדעתו לדעת מלכים עשאן מצבה שנאמר ועתה התיצבו ואשפטה אתכם (תחומא, נ"ג א).—ובס"א: לפי שהיו ישראל ויצאין מפרנס לפרנס ממשא ליהושע לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם (רש"י דברי יצ"א).—ג) יכמו דקה: ואם בנו מצבה על פתח המבוי (רמב"ם, הל"כ ערו"ט ס כד). היתה מצבה ד' שפחים לפני המרפסת (ש"ע ח"א ש"ע ג). —ד) יבלשון המדידה של ראב"ה, כמו מצב ד: ואם יהיה (ראש הגולם) מתמעט וחוזר על נקודה יהיה מנין תמונות הגולם הזה כמנין צורות תושבתו ותקרא כלם מצבות מוצקות וכו' ואם לא יהיה ראש המצבה הזאת מגיע במיעוטו עד נקודה אבל יהיה תמונת ראשה כתמונת תושבתה אלא שהוא מעט ממנה בשיעורה תהיה תמונה ומצבה מתמוטטת או נוטה ויש שקראו לה מצבה קטומה (לכ"ח הנשיא, המשיח' והספד' ד'). גולם שיהיה ראשו ותושבתו משלשים והוא עומד על ג' שפחים מרבעים והתמונה הזאת קורין לה מצבה חצויה מפני שהיא מחצית התמונה אשר הקדמנו פרושה אם אתה חולק אלכסון ראשה אל אלכסון תושבתה תהיה נחלקת לב' מצבות חצויות וכו' אם תהיה תושבתה וראשה משלשים נצבי הזויות היא מצבה חצויה נצבה (ס"ט ס"ד). מצבה עגולה אשר ראשה וכן תושבתה שמה עגול אשר קוטרו י' אמות וגובה המצבה י"ד אמה וכו' והוא תשבורת המצבה העגולה (ס"ט ס"ה).—ה) ייחאופן שד"ר מהדברים עומד, מונה, Lage; position: והעיקר קודם תנועתו לצאת הנה יהיה נשען בשניו על הרגליו ובכפיו אל ארכובותיו וכו' ופניו לגב אמו וכו' והמצבה הזאת יותר נאותה להשתפך וגם כי רבים אמרו כי הנקבה מצבת פניה לחלף המצבה הזאת (ח"א יג א' כ). במצבת המחובש הנה כל אבר שהכשת אותו הנה ראוי שיהיה לו מצבה נאותה מונעת הכאב והמצבה הנכונה בזה מה שיש לו בשבע כמו שתהיה ביד וכו' (ס"ד ס"ד ד). וראוי שיהיה התיצבותו מצבה עומדת מתחת הצואר למעלה ולפנים (ס"ג י"א).

מִצְבָּטִים, מִצְבָּטִים, שׁוֹ, — כלי מכלי אומנות של הרצענות, צבת בלחיים חרוקות בפנים (לוח הלענות).

מִצְבָּבִי, מִצְבָּבִי, שׁוֹ, — של מִצְבָּב: שכללות העולם אינו כל מושכל אבל הוא כל מ צ ב י ו תמצא בפעל רמזו

אליו ר"ל חכדור עם כל מה שבתוכו (ר"ל אנרגיה, משע"ה דג).

מִצְבָּת, מִצְבָּת, שׁוֹ, ככני מִצְבָּתָה, א — כמו מִצְבָּת א: ויצב יעקב מצבה וכו' מִצְבָּת אבן ויסך עליה נסך ויצק

עליה שמן (נרש' ל"ה יד). — ואמר הפישן: פרח משבטיו

לשרתך עשרת. תמור עשרו לך חנוני ב מ צ ב ת (ל' ינא),

קדי ענוסה, חסה כוננת. — (ב) כמו מִצְבָּת ג: ותמת רחל

ותקבר בדרך אפרתה וכו' היא מִצְבָּת קברת רחל עד

היום (נרש' ל"ה יט-כ). — ובסהמ"א: זאת מ צ ב ת

לרא' מרת סגירה (נפסח לזיקוס, מביה"ע ורמיה"א). —

(ג) כמו מִצְבָּת ב: ואכשלם לקח ויצב לו בחיו את

מִצְבָּת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור

הזכיר שמי ויקרא למִצְבָּת על שמו ויקרא לה יד

אכשלוש עד היום הזה (ש"י ית"ת). — (ד) מִצְבָּת אילן, הנפיע,

השתיל שנ שעים בארץ, Setzling; plant; seedling:

ועוד בה עשוריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר

בשלכת מִצְבָּת¹ במ זרע קרש מִצְבָּתָה (ישע' ו' יג). —

ואמר המשורר: כאלון חסון כי יגע בו רעם וירוצץ

צמרתו בשביב שלהבת, ותתש לארץ באף וזעם וערירית

תשאר בו אך המ צ ב ת (ינ"ג, חסד ד"מ ד).

מִצְבָּה, מִצְבָּה, פ"ה, ינ"ג לנק' מִצְבָּה, — מִצְבָּה חנית בארץ, הציבה

בה, נשעת, תִּקְעָה: חניתו תקועה ומצוגה² (ב)

בארץ (מנחם צ"ס, שרש מען).

¹ כך בנוסחה המסורה. בתרגום היוני חסרות

שלושת המלים האחרונות. ותרגם היוני השם מִצְבָּת $\sigma\tau\acute{\eta}\lambda\omega\sigma\iota\varsigma$, ר"ל

קבר וכדומ'. עקילס תרגם מִצְבָּת $\sigma\tau\acute{\eta}\lambda\omega\sigma\iota\varsigma$, ר"ל

מִצְבָּת של זכרון וכדומה. ת"י: ניצבתיהוה, ר"ל נפע, רש"י

פרש מִצְבָּת שני פרושים, במשמ' גזע ונוף ערום, ועוד כמו

נפע: אשר בעת זמן שלכת שלהן שהן משליכין עליו שלהן

בימי הסתיו שילוך אחר שילוך עד שאין נותר בה זולת

המִצְבָּת אף הם זרע הקרש הנמצאין בה עומדין בקרשיתו הם

יהיו לה למִצְבָּת, ד"א מִצְבָּתה נפיעתה. ע"כ, ראב"ע חשב

מִצְבָּת פֶּעַל, כמו נצבת, ר"ל שתתקיים. ורד"ק הביא גם

הוא שני פרושים, במשמ' העמדה ובמשמ' נפע: מִצְבָּת

בם פירוש העמדה וכו' פירוש מִצְבָּת כמו משע כתרומם

וישע ונציב. ע"כ, והחדשים רבם אחזו בפרוש רש"י במשמ'

גזע ונוף, וקצתם אמרו כ"ל הכתוב משבש, ובאמת המליצה

כמו שהיא בנוסחה המסורה קצת דחוקה.

² כבר אמר על זה הר"ק (בספר הגלוי, שרש מען)

וה"ל: היה בעיניו מ"ם מוציג שרש שיעשה כוצג ממנו

לשון עבר כמו שמר שמורה וסוב היה לו לומר מוצגה

וכו', אך שמושו של מנחם נותן לצורה זו זכות בלשוננו.

מִצְבָּג, מִצְבָּג, שׁוֹ, — כמו מעמר: חמאה הוביל (אברהם)

במצג תום ישישו, סעודה עירך בשען רענן דשאי

(ר"א קליר, אבני גזר, תפארי שיע לזנך).

מִצְדָּה, מִצְדָּה, ממונו מצד, מצדה, מצד, מִצְדָּה, מִצְדָּה.

מִצְדָּה, מִצְדָּה, שׁוֹ, — כמו מצדה: וישב דויד במצד על בן קראו

לו עיר דויד (דסי"א יא ו). ומן הגדי נבדלו אל דויד

למצד מדברה גברי החיל אנשי צבא למלחמה (ש"י ט).

ויבאו מן בני בנימין ויהודה עד למצד לדויד (ש"י ו).

— ואמר הפישן: צר ומצוק מכל צד, צאן נדחה מאין

מצד, פנו לימין ויגזור מעצד, פחד משמאל וציד

הצר (כש"י הכנלי, תפארי לפניך, סליח וס"ח). — ומ"ר מִצְדָּה:

וגרים גרשו מבית מכונס אלהים יעשה להם מ צ ד י ס,

ובית האהבה יבנה ותוכו מנוחה ימצאו רגלי מנדים

(כש"י, חסה לי מומן).

מִצְדָּה, מִצְדָּה, שׁוֹ, מ"ר מִצְדָּה, מ"ר מִצְדָּה, — מקום מבצר

בראש סלע וכדומ', Bergfeste; fort; mountain fort:

מפני מדין עשו להם בני ישראל את המנהרות אשר בהרים

ואת המערות ואת המצדות (שפ"ו ו' ט). וישב דוד במדבר

במצדות וישב בהר במדבר זיף (ש"א כג יד). הלוא דוד

מסתתר עמנו במצדות בהרשה כנבעת החכילה (ש"י ט).

ויעל דוד משם וישב במצדות עין גדי (ש"י כט). הוא

מרומים ושכן מצדות סלעים משגבו (ישע' לג יו). אשר

בחרבות בחיב יפלו וכו' ואשר במצדות ובמערות בדבר

ימורו (יחזק' לג כו). חדלו גבורי בבל להלהם ישבו

במצדות נשתה גבורתם (ינ"ג לא ג). בלכדה הקריות

והמצדות נתפשה⁸ וחיה לב גבורי מואב ביום ההוא

כלב אשה מצדה (ש"י נח מא).

מִצְדָּה, מִצְדָּה, ממונו מצדה, מִצְדָּה, *מִצְדָּה.

מִצְדָּה, מִצְדָּה, שׁוֹ, מִצְדָּה, ימצו, ומצו, — (א) מִצְדָּה דבר רטב, צמר

וכדומ', דחק וסחט ממנו הרטבות, auswringen:

épandre; wring out: וישכם ממחרת ויזר את הגזה

ומצו של מן הגזה מלוא הספל מים (שפ"ו לא). — (ב) מִצְדָּה

המשקה וכדומה, כמו מִצְדָּה, מִצְדָּה חפס, שתהו כלו

מבלי להניח בה כלום, ובמליצה, מִצְדָּה את כוס התרעה.

באו עליו כל הצרות: התעוררי התעוררי קומי וירושלם

¹ מן שרש יצג, ע"ש.

² בערב' מצד a.

³ כך בנוסחה המסורה שלנו. אך מסור: למדנחאי

נתפשה כתיב, נתפשו קרי.

⁴ בערב' מצו b.

(a) מצד (b) מצו

אשר שתית מיד יי' את כוס חמתו את קבעת כוס
החרעלה שתית מִצֵּית (יטע' נא יי'). כוס אחותך תשתי
העמקה והרחבה וכו' כוס אחותך שמרון ושתית אותה
ומִצֵּית ואת חרשיה הגרמי (יחזק' כג לז-לד). כי כוס ביד
יי' ויון חמר מלא מסך ויגר מזה אך שמריה יִמְצֹו ושתו
כל רשעי ארץ (תהי' טה ט). — ואמר המשורר: והבשת
דבקה בם כמו בכד לזיורת, ושתו בוז בקבעת ומצו
כוס משכרת (ר"ש הנוה' על יונה). כך אעיר זמירות כל
ימותי, ובעסוסך אשר מצו שפתי (ר"י הלוי, כך לעיר)
שבת זה ליל תשעה באב, בצאתו אילול ואדאב, ואמצה
כוס חרעלה, תחת כוס ההבדלה (ר' שלמה, קיני לתיב,
למי הגנני). — ובהשאלה, יִמְצָה הַפֶּבֶד מִיץ המאכל:
ואלו היה (העקלתון שבמעים) ישר כמו האחרים היה
המאכל ממחר לצאת ממנו ולא היה נפאי לכבד למצות
את מִיץ המאכל (ר"י זכארה, ספ' טעאש' ט). — ובמליצה:
הה כי חשק אכל כחי ושאריו עוד לא מצא, עד כי
יבש מוח עצמי גם כל דמי עד תום מצה (רמב"ע,
תרכ"ד ד ט). ואך נד למי כוס פרידה בידו זמן שם ושתה
שמריו ומצה (הוא, דיואן קט, היעמד לכו). והשקמו
(הזמן) גביעיו וין וידידות והצר לי מצות שמרי שמריו
(הוא, טס ייני). פעם דמי הכוס ימצה, ופעם יביע
נוראות בעת פיהו ויצפה (ר"י מריו, מחכמי א'). — ובתו"מ:
(כתוב) והקמיר המזובח, ונמצה על קיר וכי אפשר לומר
כן מאחר שהוא מקמיר הוא מצה אלא מולקו כדרך
הקשרתו (ספרא ויק' ז ט). ואחז בראש (העוף) ובגוף
ומצה (את הדם) משניהם (טס). היה מולק את ראשה
ממול ערפה ומכדיל ומצה את דמה על קיר המזבח
(טס). לערלה אתה ממתינ' ג' שנים ולבהמתך אי אתה
ממתין (לאכול מבשרה) עד שימצה דמה (מדיר ויק' כה).
— נִפְעַ, נִמְצָה, עִמִּי, יִמְצָה, יִמְצֹו. — ששחפו אותו: ומלך
את ראשו (של העוף) והקמיר המזובח ונמצה דמו על
קיר המזבח (ויק' א יט). והזה מרם תחשאת על קיר
המזבח והנשאר בדם יִמְצָה אל יסוד המזבח (טס ט ט).
לכן ישיב עמו הלם ומי מלא יִמְצֹו¹ למו (תהי' עג י).
— ובספמ"א: והעשבים המבושלים והנמצים השלך
חוצה (שנתי דונולו, ספר הענקי' יי). וישימם (את הסמים)
במעט מעט בסיר אשר יהיה שם הזפת וכו'. הנימסים
והנמצים ויערבם ויבללם היטב (ש יד). עד הימצות

¹ כך בנסתח המסורה, והמליצה קשה, וכבר נתחבטו
בכתוב זה המפרשים, ורוב החדשים אמרו כי יותר ראוי
שיהיה כאן יִמְצֹו, בקל, כמו במזמור עה פסוק ט המובא
בהקל, ויש אומרים שהנחתה כאן בכלל משבשה. —

כל מימיהם אל חבלי (הספ' הכופא, כ"ה דף 40).
— סִפִּי, *מִצָּה, סִפִּי. — מצה דם עוף שחוט וכדומ', סחט
עד שיצא כל הדם, ausdrücken; presser; squeeze out;
מיצה דמה (של חסאת העוף) בכל מקום כשרה היזה
ולא מיצה כשרה (ר"א כריס, מוספ' זכאי' ז ט).
שבעולת העוף היה מכדיל וממצה מדמה על קיר
המזבח מיצה מן הראש פסול מן הגוף כשר מיצה
על הכבש ועל הקרן ועל היסוד (טס ז ט). שבעולת
העוף ממצה (את הדם) בעצמו ובחשאת העוף מזה
וממצה מעצמו (טס א יא). כל ששינה בה מאחר
שמיצה את דמה כשרה וכו' מיצה דם הראש
ולא מיצה דם הגוף וכו' (משנ' טס ו ו). והמוזה
בחשאת העוף והמצה והמקמיר בעולת העוף (וימי
כז:). — ומצָה כלי מחיין שבו, הוציאו עד השפה
האחרונה: הרכינה (המוכר את המדה) ומיצה הרי
הוא של מוכר (נ"ב ט ט). כזה שהוא ממצה¹ את
החבית ומעמיד אותה על שמרית (ר' לוי, מדיר בראש'
טא). — והדבורה את הדבש מגופה: מפני מה אמרו
דבש דבורים מותר מפני שמכניסות אותו לגופן ואין
מצות אותו מגופן (בכורי ז:). — ובספמ"א: אם
תמצה המים ההמה בכלי שחור (הספ' הכופא 40, כ"י).
ילקם כל עשב וכו' ויבשלם בקלחת מים וכו' ואז יקחם
מעל האש ומצַה את המים עם הבגד (ט' דונולו,
ספר הענקי' יי). — ובהשאלה, יִמְצָה הלב את הדם,
ואמר המלוי: וחלב יקח חלקו (מן המאכל) ומצַה ו
המבחר וחזק תרומה אל המה וירימיו (ר"י מריו, אנכי
לשון הוזה). וישלח השאית לכליות, ומרם הן לקוחות
גם מנויות. ומצַה ו עד ידמה לדמים במו מים (ר"י
זכארה, כתי הנפש, סוף דיודון). — ובהשאלה, *מצַה
המשות את המִדָּה, ר"ל מורד האדמה את חבל המִדָּה:
שאין המשוחות ממצין² את המידות מפני השועין
(ר"ש, ערוב' ד יא). — ובמליצה, *מצַה התלמיד את
מִדָּתו של פלוני או אצל פלוני, לִמֵּד מפלוני חבל:
אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי אצל ר' אלעזר
(ויש אומרים) למצות מדותיו של ר"א בן שמעון
מצאתי יוסף הבבלי וישב לפניו (מנח' יח).

— סִפִּי, *הַמִּצָּה, — הַמִּצָּה הדם מעוף שחוט וכדומ',
יצא מעט מעט כל ע"י סחיפה או שפסוף: שירי הדם
היה מתמצה על היסוד (זנח' ו ד). קיר שהשירים
שלו מתמצים ליסוד (גמ' טס טד). — ובספמ"א,

¹ בדפוס ויניציא: ממצוא, — ² כך ברלב נוסח' הדפוס, וכך
גם במדבר"מ, ובכ"י ממצעין, וכך גם בקצת דפוסים ובהרא"ש

בנוהג שבכולם אדם נכשל בעבירה שהיבין עליה מיתה בידי שמים מת שורו אברה תרגולתו נשברה צלותיו נכשל באצבעו והחשבון מת מצה דבר אחר אחת מתארעה לאחת והחשבון מת מצה (יכוס' קוט' א' ז). כיון שראה יעקב אבינו שנת מצה (') החשבון התחיל שופך תחנונים (מ"ל נלש' נ').—נת מצו הפתקאות: כתב (משה) על כ"ב אלף פיתקין לוי ונתן בקלפי ועוד על רע"ג פיתקין כתב ה' סלעים ה' סלעים ונתן בקלפי ועירבן והיה אביו של בכור פושט ידיו בקלפי אם עלה בידו פתק כתב בן לוי היה אומר לו כבר פדאך בן לוי ומי שעלה בידו פתק של ה' סלעים היה משה אומר לו תן ה' סלעים וכו' אם כן יכול הוא לרדן עמו ולומר לו לא חיתך לומר לי תן ה' סלעים הרי נת מצו כל הפיתקין שכתוב עליו לוי לוי אם אני נותן ידי מה עולה בידי לא פיתקין של ה' סלעים מי אומר לי שאם היה שם פיתק של לוי לוי שלא זכיתי בו (ר' נחמיה, מד"ר צמד' ד).

א. **מִצֵּה** (2), ש"מ, מ"ר מִצּוֹת, מִצָּת, —א) לחם לא חֲמִין, ungesäuertes Brot; azyyme; unleavened bread: ויעש לחם משתה ומצות אפה (נלש' יט' ז). ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מִצָּת כי לא חֲמִין כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה (שמות יב' לט). שבעת ימים מִצָּת תאכלו (ס' טו). ולחם מִצָּת וחלת מִצָּת כלולת בשמן וריקני מִצָּת משחים בשמן סלת חֲמִים תעשה אתם (ס' כט ז). ואם מנחה על המחבת קרבנך סלת כלולה בשמן מִצָּה תהיה (ויקד' כ' ס). ומסל המִצָּת אשר לפני יו' לקח חלת מִצָּה אחת (ס' כז). וגרעון בא ויעש גדי עזים ואיפת קמח מִצָּת וכו' קח את הבשר ואת המִצָּת והנה אל הסלע הלז וכו' ויגע בבשר ובמִצָּת (שנ"י ו יט-כא).—ובתנ"מ: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור (ר"ג, פסח' י' ס). שבכל הלילות אנו אוכלן חֲמִין ומצה הלילה הזה כלו מצה (ס' ד). ויצאן במצה הינא ובמצה העשויה באילפס (גמ' ס' לו). כותים כל זמן שעושין מצתן עם ישראל נאמנין הן על ביעור חֲמִין (יכוס' ס' א). האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו (לוי' ס' יא).—ובסנהדר"א: שצריך לשמור חֲמִין שיוצאין בהן ידי מצה משעת קצירה שלא יבא עליהן מים (כ' אלעזר, סוכ' א).

בגוף בע"ח וכדומ': ומי המשתה גבדלים ללכת מן המקום אשר ית מצו משם המים בגידים דקים שהם תעלות המושבות אל הכליות (אסף ה' 85, כ"י). ומצה את המים עם הכבד מעט מעט בכח יד עד אשר ית מצו כל המים ההם (ש' דונלו, ספ' המרקת' י'). ולאחר ששהו (תונונים) כשיעור מליחה נתנום בכלי אחר ואינו נקוב ונת מצו שם מן מי מליחתן (תנ"י מעשה הגאון, ס' ו). וצריך לחתוך חוטין שבצואר בהמה עם הסימנין כדי שית מצה הדם של בהמה לאלתר ולא יהא בלוע באברין (וזה"ל, ויקר'). משפשף פעמים (בענבים על פני הכבדות) שמת מצה בהן משקין ומחיקין בו (ר"מ, שנת קמ"א). שנת מצה השויר שבחובה (של חמדה) ונתקבץ למקום אחד (רמ"מ, כ"ג פו). מי החלב המת מצה מקפאון הגבינה (ערך). ערך נסיוני' כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מת מצה ויורר (רש"י ויקר' ג' טו). ומביאין הלכות: כליהן (למזבח השמן) ומורד לאיש ואיש במדה לעצמו ומת מצו והולכות לתוך כליהן כל הלילה (א"א, כ"י, כט). מושיבין אותה במים פושרין ובכלי שאין המים מת מצין מבגין (רמב"ם, הלכ' שחיט' ח' י). מאחר שנת מצה מן הכד כל מה שהיה בתוכו (ר"י, תנין, פס"מ למב"ס, תרומ' יא). כי אכן הגת יורידו אותו על היתים ויניחו אותו והם נסחמין ומת מצין כל השבת וג"כ יסבבו החבליים על הענבים הדרוכים כדי שית מצו ויובו כל השבת (ר"י בן אלעזר, ס' שנת א' ט). משמרת שהוא כמין שק שנותנין לתוכו השמרים ותולין אותו והיו מת מצה ומשפשף ממנו (מהול ויטרי, פ' אבות ט' טו). היינו (אם אין) יין צלול מערב שבת ומת מצה היין בשבת מן הענבים חמורסקין (קמ"ג, לאוין ס' ס). שמי רגלים מת מצים מכל האיברים (ס' המכניע' כ' א). אבל במ' השעורים אין מהשעורים בתוכם כלום אלא מי בשול השעורים מת מצה לצד אחד ואין בהם אלא קליפת טעם וכח של שעורים (פ"ח הכ"ס ד' טו). שכל בועה שהיא מליחה בהיותה בשפולי הבשר כל המשקה והמוגלא ית מצה ויורר אליה ואין לה תקנה להרפא (פ"ח מהר"י מטראני כ"א). בהכרח מת מצה הרוק ומתהווה בחרד פיהם (מסכת' ע"ח, סיכל טוקא ד"א יג).—ובהשאלה. במשמי' גמר: באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה וכו' עד כאן הן מת מצות לילך מן הישנות מוכן וא"ל הן מתחילות לילך מן החדשות (ר' חזקיה, ירוש' בקל' ג' א).—החשבון מת מצה נגמר, נשתה החוב והפרעון: דפוס ויניציה, וכן בגמ' עירוב' (ק"א) גם בנוסח' הדפוס.

— 1) בדפוס ויניציה: שנמצא.

2) לא נתברר מקור השם הזה, ועי' שרש מצין.

מצואי ומצאתו אינו מצואי ומין הכל אחד (שעשע כן יחזה הקלף, ספר העריות XV). מחדש ומציא מצואי (כ"י הדק, האשכול כה), הענין בחלוקתם הצדק והכוב בחמר המצואי והאששרי (כל מלכ' הסעון, מלכ').

מצוד

ש"י, סמ' מצוד, כנ"י מצוד, מ"ל מצודים, — (א) שה"פ, כמו ציד: חמר רשע מצוד-רעים (משלי יב יג). — (ב) רשת לצוד דגים, ובמליצת, תהבולה לתפש אדם: דעו אפי' כי אלוה עותני ומצודו עלי הקיף (איוב יט ו). ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחמרים לבה אסורים יריה (קהל' ז כו). — ואמר המשוור: ויעל מצלעי אש ולא אפלו רק יעשנו עיני כאודים, אכל כי מעדו רגלי ולא אראה כח והנם במצודים (דכ"ג, אלה לי מומי). — (ג) כמו מצד, מגדל של מצור: עיר קשנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים (ש"ט יד).

מצודה

ש"י, כנ"י מצודה, מ"ל מצודות, — (א) חשבונות מלחמה של הצרים על עיר: והיה כחלום חזון לילה המון כל הגוים הצבאים על אריאל וכל צבית ומצודה והמציקים לה (שע' כט ז). — (ב) מקום להחזיק שם חיות שנצודו: ויתנהו בסוגר בחחים ויבאהו אל מלך בבל (יבאהו במצודות¹) למען לא ישמע קולו עוד אל חרי ישראל (יחזק' יט ט). — (ג) רשת וכדומ' לצוד דגים, Netz; filet; net: כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחוזות בפח כהם ויקשים בני האדם לעת רעה כשתפול עליהם פתאם (קהל' ט יג). — ובתו"מ: העורש מצודה לכהמה היה ועוף (תוספ' שנת יב ט). הכפרק בהמה חיה ועוף מן המצודה (ש"ס), שוחטין מן הגרין ולא מן המצודות² ולא מן המכמורות (ש"ס יו"ט ג ח). מה שאירש מאבא מבור לך ומה שתעלה מצודתי מכור לך (ש"ס כ"ד י). מצודת העכברים שיש בה בית קבלה (כ"י יוסי כ"י, ש"ס כ"ה ט י). כל הכלים הנארגין על גבי מחש כגון גרנותי ומצודה (ש"ס ו ט). כיצד צדין דגים בחוקה, שהרה בין שצדן בחרם ובין שצדן בכפיפה ובין שצדן במצודה ניער את המצודה עליהן וכו' ואין עם הארץ נאמן לומר לא נערתי את המצודה עליהן (ש"ס מכשיר' ג יג). אין פורשין מצודות חיה ועופות ודגים אלא כרי שיצורו מכבוד יום (ש"ס א ו). מצודת החולדה שמאה

נעזאיה, ס' תנן, ויטול ידיו ויקח הקערה שהמצות בתוכה וכו' (ש"ס תע"ה). ויבואו לפניו קערה שיש בה שלש מצות סדורות זו על גב זו (ס' תע"ו). — *מצה עשירה: מצה עשירה אין חיובין על חימוצה כרת (פסח' לה). — ובסנה"א: להם עוני פרט למצה עשירה וכו' דר' עקיבא אוסר לאכול בפסח מצה עשירה (ר"ה, ש"ס לו). ויש אומרים שבלילה הראשונה אין ליתן בה מלח משום מצה עשירה וכו' שאינה נקראת עשירה אלא שגילושה ביון ושמן ודבש (טו"ה, הל' פסח תע"ה). — ימצה שמורת: ובלבד שיאכל כזית ממצה שמורת לשם מצה (טו"ה, הל' פסח תע"ה). — ומצה משמרת: ובעל העיטור כתב דוקא למצה שמורת וכן מים שלנו דוקא למצה שמורת (ש"ס, ס' תע"ה). — ואמר המלוי: ותצפון לפתיו לחמה ותניחו למשמרת, ולה חמה מזומנת ומצתה משמרת (כ"י חריו, תחנ"י ד). — חג המצות, הוא חג הפסח: את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב כי בו יצאת ממצרים (שמות כג יא). — (ב) *עור מצה, לא מעבד: יכול אף עור מצה ועור האיסה במשמע ת"ל מלאכת עור יצאו עור המצה ועור האיסה שלא נעשה בהם מלאכה (ס"כ, שמיני ו ז). העושה כים מעור המצה (כל"ס יז טו). שלשה עורות הן מצה¹ וחיה ודיפתרא (עולא, שנת עט). — ובסנה"א: העושה כלי מן העור המצה שלא נתעבד כלל (תנ"כ, הל' כל"ס כ ח).

מצרה

ש"י, — ס"ס מן נצה, כמו מריבה, קטפה, Zank; querelles; quarrel: הן לריב ומצה תצומ וולחכות באגרף רשע (ישע' נח ד). רק בודון יתן מצה ואת נועצים חכמה (משלי יג י). אהב פשע אהב מצה מנב"ה פתחו מבקש שבר (ש"ס יז יט). — ואמר הכלין: וכשמעו דבר המרורים ומצות, השיבני בלשון ריב ומצות: (כ"י זכא"ה, ש"ס ט ח).

מצהלה

ש"י, מ"י סמ' מצהלות, — מצהלות הסוס, כמו צהלה, קול צניפתו דומה לצדוק בקול גדול, Wiehern; hehnissement; neigh: מדן נשמע נחרת סוסיו מקול מצהלות אביריו ועשה כל הארץ (ירמ' ח יו). — ובחשאלה, קול צחוק גדול, בפרט של פריצות: נאפיד ומצהלות² ומה זנותך על גבעות בשדה ראיתי שקוציך (ש"ס יג כז).

מצואי

ש"י, — כמו *מצוי: כי השחרות והלבנות הם נמצאים וכו' ונאמר כי מקצת השחרות

¹ בס"א: במצודות. — ² כך בכ"י א"פ, חוצאי צוק"מ, וכך גם בנדרס, ובכ"י וינה המשופות.

— ¹ ופרשו בגמ' שם: מצה כמשמעו דלא מליח ודלא קמיה ודלא עפוי.

סביבו עצמו מצודה בצורה (ל"י דרסי, אשכל הכפר שטו).
מִצְדָּה, ש"נ, סמ' מַצְדָּה, מ"ר מַצְדָּה, — כמו מַצְדָּה:
 וישבו עמו כל ימי היות דוד בַּמִּצְדָּה ויאמר גד
 הנביא אל דוד לא תשב בַּמִּצְדָּה לָךְ ובאת לָךְ אוֹיֵן
 יחידה (ש"א כג ד"ס). ודוד ואנשיו עלו על הַמִּצְדָּה
 (ש"א כג כז). ויעלו כל פלשתים לבקש את דוד וישמע דוד
 וירד אל הַמִּצְדָּה (ש"א כג יז). ודוד או בַּמִּצְדָּה ומוצב
 פלשתים או בית לחם (ש"א כג יד). סלע ישכן ויתלנן
 על שן סלע וּמִצְדָּה (לויכ לט כח). — וּמִצְדָּה מיוחדת,
 מַצְדָּה צִיּוֹן וכדומ': וילכד דוד את מַצְדָּה צִיּוֹן היא
 עיר דוד (ש"א ה ז). — בֵּית מַצְדָּה: היה לי לצור מעוז
 לבית מַצְדָּה להושיעני (תהי לא ג). — ובמליצה. במשמ'
 מגן ומחסה: יי' סלעו וּמִצְדָּתו ומפלסו לי אלהי צורי
 אחסה בו (ש"א כג כג-ג). יי' סלעו וּמִצְדָּתו ומפלסו (תהי
 יח ג). כי סלעו וּמִצְדָּתו אתה (ש"א לא ד). אמר לוי
 מחסי וּמִצְדָּתו אלהי אבטח בו (ש"א לא ז). — ואמר
 המשורר בשתי המשמעות: לרום לו יהיו עולום משנאים
 וראש כימח תחי להם מַצְדָּה. למרחפות יביאום
 מחשבותיו כדגים נאחזים בַּמִּצְדָּה (למנצח, תרס"ז א).
מִצְדָּה, ש"נ, סמ' מַצְדָּה, מ"ר מַצְדָּה, — כמו מַצְדָּה,
 מַצְדָּה, ככ' מַצְדָּה, מַצְדָּה, מַצְדָּה, — ש"ה פ"א) מה
 שַׁמְצָה מו' שהכה בידו לעשות או לא לעשות, בפרט אלהים
 לבני אדם, Befehl; ordre; order: עקב אשר שמע אברהם
 בקלי וישמר משמרתו מִצְדָּתו חקותי והורתי (בראש' כו א).
 ואתנה לָךְ את לחת האבן והתורה והמִצְדָּה אשר כתבתי
 להורתם (שמות כד יב). נפש כי תחטא בשגגה מכל
 מִצְדָּת יי' אשר לא תעשונה ועשה מאחת מהנה (ויקרא
 ד ג). ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל הַמִּצְדָּה
 האלה (ש"א כו יד). כי דבר יי' בזה ואת מִצְדָּתו הפר
 (נמ"ד קו א). לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה
 אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מִצְדָּת יי' אלהיכם
 אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ג). ואתה פה עמד עמדי
 ואדברה אליך את כל הַמִּצְדָּה והחקים והמצפיים אשר
 תלמדם (ש"א ה כח). בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו
 ללוי ולגר ליתום ולאִלמנה ככל מִצְדָּתך אשר צויתני
 לא עברתי מִמִּצְדָּתך ולא שכחתי (ש"א יג). ושמרתם
 את משמרת מִצְדָּת יי' אלהיכם (ויס' כג י). לֹא תִקַּח
 לְמִצְדָּתוֹ ויהי כנחר שלומך וצדקתך כגלי הים (ש"א מז
 יח). ועתה אליכם הַמִּצְדָּה הזאת הכתובים (מלא' כ א).
 מִצְדָּת יי' ברה מאירת עינים (תהי יט ט). אשרי איש ירא
 את יי' בַּמִּצְדָּתוֹ חָפֵץ מֵאֵד (ש"א קכ א). או לא אבוש בהביט
 אל כל מִצְדָּתְךָ (ש"א קט ו). הנשוב להפך מִצְדָּתְךָ ולהתחתן

ושל העכברים מהורה (כל"ס י"א). מַצְדָּה האישות
 מהורה (ש"א כג). המים העולים בספינה ובעקל
 ובמשוטות וכו' בַּמִּצְדָּה וברשתות ובמכמרות (מכשיר
 ה ז). אם נתקלקלה הַמִּצְדָּה דבר בריא שניצור
 מבעוד יום ואם לא נתקלקלה הַמִּצְדָּה דבר בריא
 שלא ניצור מבעוד יום (ירמ' שנה א י). כדרכו צד
 (את העכברים בשדה) בַּמִּצְדָּה (ש"א מ"ק א ד).
 שעשאוה (את מצרים) כַּמִּצְדָּה שאין בה דגן (כ'
 אמי, כנ"י כ"כ ט). כל שאומר הבא מַצְדָּה ונצורנו
 (שמואל' כ"י כד). ואין מוכרין בהן (בערי המקלט) לא
 כלי זיון ולא כלי מצודה (כ' נחמ', מכות י). שאין פורסין
 בתוכן מַצְדָּה ואין מפשולין לתוכן חבלים כרי שלא
 תהא רגל גואל הדם מצויה שם (ש"א). לזאב שצמא למים
 ופרשו לו מַצְדָּה על פי המעון אמר אם ארד לשותות
 הריני ניצור ואם לא ארד הריני מת בצמא (כ' יוסי
 כ"ח, מד"ר אסתר, וכל ענדי). לעוף שהוא נתון בכלוב
 ובא עוף אחר ועמד על גביו אמר לו אשריך שמוזנח
 מצואים אצלך אמר לו במוזנות אתה מסתכל ובמצודות
 אין אתה מסתכל (כ' לוי, פסוק' דר"כ, שו"ס). — ומשל:
 עד שהזאב בא לצאן פרשו לו מַצְדָּה (מד"ר נמ"ד
 כג). — ובחשאלה: אל תקרב אל אשה זרה פן תפול
 בַּמִּצְדָּתֶיהָ (כ"ס גי' ט ג). אמרה כנסת ישראל
 לפני הקב"ה רבש"ע מַצְדָּה פרשו לי אוה"ע להפילני
 (כ' יוסי כ"ח, מד"ר אסתר, וכל ענדי). כמה מַצְדָּה
 וחרמים עשיתי לו (לכן הדר) עד שמסרתיו תחת ידך
 ושלחתני והלך בשלום (ירמ' סנה' יא ז). — ואמר החכם:
 ואם תרגיש לתרמיותיו (של יצר הרע) ותשים לבך
 למיני מַצְדָּה ויתיו תהיה נזהר כהם ותעזר באלהים
 להנצל מהם (כ"י א"ה, חו"ס, ימוד המעשה ה). — ובמליצה,
 במשמ' כנוי להגלות: דחיים יוציא מַצְדָּה, אלהים
 ויקל עבודה, וישיבת מלחמות מערי יהודה (כ"י הלוי,
 אש"י הע"ס. סליח' לר"ס). — *מַצְדָּה פרוסה על פלוגי, במשמ'
 מכשולים שמונים לו: הכל נתון בערבון וַמִּצְדָּה
 פרוסה על כל החיים (כ"ט, אבות ג טו). — מַצְדָּה פרוסה
 במקום פלוגי, שיש לו במקום פלוגי כח לעשות דבר,
 שהוא מכבד שם: שלחו לו לר' יהודה בן בתירא שלם
 לר' יהודה בן בתירא (שאהח) בנציבין וַמִּצְדָּה תך
 פרוסה בירושלם (פסח' ג). — ובמליצה, יַעֲלֶה בַּמִּצְדָּתוֹ
 מצא במחשבתו, בסברתו: זהו מה שהעלה מַצְדָּה תי
 בכל אלה ואתה תבחר ותקרב (שמו' כ"ג ש"א ק"א). — וכנוי
 לפקעת תולעת המשי: יאכל (תולע המשי) מן עלי העין
 אשר ישימו לפניו עד התגדלו או יוציא מפיו שש לעשות

אלהים. מצוות התורה: שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכריז זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה (י' יסודס. סנה' מו.). רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות (י"ח בן עקשא, מנח' ג ט.). שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך עול מצוות (י"ז בן קרמה, נר' ב ג.). אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות (י"ט, סנה' לו:). בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהיו הקסר חלבים ואיברים ופדרים כשרים כל הלילה ואין מסתנים להם עד שחחשך (סוף, פסח' סה:). כל מצוות שנתן להם הקב"ה לישראל נהן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצינעא (כנני, י"ז טו.). כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן (סוף, סוכ' מה:). אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה חוץ מן התפילין (י"א נר זנדל, נר' יא.). כל מצוה שהחזיקו בה כותיים הרבה מדקדקין בה יותר מישראל (ס' טו.). כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות (י"ח נר לודי, נר' טו.). התנאה לפניו במצוה עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה (ס' קלנ:). אשרי מי שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה (י' וועל, י"ז ט' סק' ס.). שכל היום כשר למילת אלא שהוריון מקדיון למצוות (גנלי וי' מה:). כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אדום כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים (מ"ק ט.). כך היה מנהגו של אנשי ירושלם אדם יוצא מביתו ולולב בידו וכו' לחודיעך כמה היו זריזין במצוות (סוכ' נא:). לשני בני אדם שצלו את פסחיהן אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה (י' וועל, מ"ד טו.). כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות (סוף, נר' כה:). איזו היא מצוה שהיא שקולה בכל המצוות הוי אומר זו עכ"ם (סוכ' טו.). שבע מצוות נצטוו בני נח דינין וברכת השם עכ"ם גילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי (סנה' טו.). י' מצוות נצטוו ישראל במרה ז' שיקבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכבוד אב ואם (ס' טו.). ז' מצוות שנצטוו עליהם בני נח ולא קיימום (י"ק נה:). מצוה מן התורה לעצום את דברי סופרים (י"ז, י"ח ב ד.). כך אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י איכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי (י' מלאי, נר' לו: יד.). בשכר שאמר אברהם אבינו ואנמי

בעמי התעבות האלה (עז' ט יד.). והחרדים במצוות אלהינו וכתורה יעשה (ס' יג.). הבל חבלנו לך ולא שמרנו את המצוות ואת החקים ואת המשפטים אשר צויה את משה עבדך (מנ' א ז.). וכל ריב אשר יבוא עליכם מאחיכם הושבים בעריהם בין דם לדם בין תורה למצוה לחקים ולמשפטים (דכ"ז יט י). דרכו שמרתי ולא אפ מצוות שפתיו ולא אמיש מחקי צפנתי אמרי פיו (לוי' כג יא-יב.). חסאנו ועיונו והרשענו ומרדנו וסור ממצוה ונמשפטיך (דני' ט ט.). — ומצוות אדם לחברו, מצוה מלך לעבד; ומדוע לא שמרת את שבועת יי' ואת המצוה אשר צויתי עליך (מ"א כ טו.). והחרישו העם ולא ענו אותו דבר כי מצוות המלך היא לאמר לא תענהו (מ"ג יט לו.). כי מצוות המלך עליהם. ואמנה על המשררים דבר יום ביומו (מנ' יא כג.). במצוות דוד איש האלהים (ס' יכ כד.). כי כן מצוות דוד איש האלהים (דכ"ז ט יד.). ובדבר יום ביום להעלות במצוות משה לשבתות ולחדשים ולמועדות (ס' יג.). ולא סרו מצוות המלך על הכהנים והלוים לכל דבר (ס' טו.). ויקשרו עליו וירגמוהו אכן במצוות המלך (ס' כד כה.). מדוע אתה עובר את מצוות המלך (ח'ט' ג ג.). — ואב לבנינו וכדומה: חוקם את דברי יהונדב בן רבב אשר צוה את בניו לבלתי שתות יין ולא שתו עד היום הזה כי שמעו את מצוות אביהם (י"ח' לו יד.). בני אם תקח אמרי ומצוותי תצפן אתך (מנ' ב א.). בני תורת אל תשכח ומצוותי יצר לך (ס' ג א.). כי בן הייתי לאבי רך ויחיד לפני אמי וירני ויאמר לי ותמך דברי לך שמר מצוותי וחיה (ס' ד ג ד.). נצר בני מצוות אביך ואל תטש תורת אבך (ס' ו כ.). בני שמר אמרי ומצוותי תצפן אתך שמר מצוותי וחיה ותורתי כאישן עיניך (ס' ז א' ג.). — ומצוות כל אדם לחברו: חכם לב יקח מצוות ואויל שפתים ילבם (מנ' י ח.). — ומה שאדם רגיל לשמור לעשות; ותהי יראתם אתי מצוות אנשים מלמדה (י"ט' כט יג.). — ובמשמי חובה שאדם מקבל עליו לעשות; והעמדנו עלינו מצוות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבדת בית אלהינו (מנ' י ג.). ומצוות פלוג' במשמי מה שנקבע ונקבע לתת לפלוג' במצוה עליונה; ושם היו לפנים בתנים את המנחה חלבונה והכלים ומעשר הדגן התירוש והיצהר מצוות הלויים והמשוררים והשוערים (מנ' יג ה.). — ב) לפנים בישראל, אחד מחלקי ספר מקנה קרקע שבו רשימה המצוה בדבר הנוגע לה; ואקנה את ספר המקנה את התתום המצוה והחקים ואת הגלוי (י"ח' לז יא.). — ומצוי מאד בת"מ, במשמי מצוות

עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות אפר פרה ועפר סומה (כ"א, ט"ז). מצות לאו ליהנות ניתנו (כ"א, ע"ז). מצות לאו ליהנות ניתנו (כ"א, ע"ז). שבתורה (כ"א, ט"ז) — מצות עשה, שחייב אדם לעשות, ומצות לא ת, שה, שחייב אדם לא לעשות; וכל מצות עשה שהזמן גרמה אנשים חייבים ונשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמה אחד אנשים ואחד נשים חייבין וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמה בין שלא הזמן גרמה אחד אנשים ואחד נשים חייבין (קח"ט א' ז). זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין לוקין עליה (חול' י"ד ד). ואינו היא מצות עשה שבגדה שחייבין עליה היה משמש עם הפטורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב (טנ"ע) ב' ד). מוצא שפתיך זו מצות עשה השמור זו מצות לא תעשה (כ"ה ו). כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין שלמטה מוזהרין עליה (חול' ק"ג). ר"ש פטר (ציצית) בנשים מפני ש מצות עשה שהזמן גרמה הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות (מנ"י מנ"י). — תרי"ג מצות: תרי"ג מצות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם (כ' שמ"א, מ"ט כ"ג). פ"ח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נבר לא יאכל בו (ש"ס מ"א). — ובסמ"א: ומנין מצות חזרה הנהגות לרורות שש מאות ושלש עשרה מצות מהם מצות עשה מאתים וארבעים ושמונה סימן להם מנין אבריו של אדם ומהם מצות לא תעשה שלש מאות וששים וחמש סימן להם בנין ימי שנת החמה (י"מ"ס, קה"ק ליד התורה). — מצות קלה, מצוה חמורה: הוי רץ למצוה קלה כבדמורה (בן עזאי, אבות ד' ב). והוי זהיר במצוה קלה כבדמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות (ר"י, ט"ז כ"א). והוי דברים ק"ו ומה מצוה קלה (שלוה הקו) שהיא כאיסור כתוב בה אריכות ימים שאר מצות חמורות שבתורה עאכ"ו (ספרי דברי ר' ע' כ"ט). כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעוה"ב אפילו על מצוה קלה שעושין כך משלמין שכר לרשעים בעוה"ב אפילו על מצוה קלה שעושין (תנ"י י"א). אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה (ש"ס ט"ז). אלו מצות קלות ואלו מצות חמורות (ע"ז, כ"א). מקבלין אותו (את הגר) מיד ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות (יב"מ מ"א). אין

לך כל מצוה קלה שכתובה בתורה שאין מתן שכרה בעה"ז ולעוה"ב איני יודע כמה (ר' נתן, מנ"י מ"ד). בשעת גזרת המלכות אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור (ר' יוחנן, ספ"י ע"ד). השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה חמורה מן החמורות (ר"א נ"ד כ"א, י"ז, קדוש' א' ח). מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה (כ"ג ע"ז ג). — ימצות מעשיות ושכליות: שקבלנו אנחנו מצות הרבה מעשיות מאדון הנבואים ע"ה שלא נתפרסמו אל כל האומות כלבישת שעמנו ועשיות ציצית והנחת תפולין וכיוצא בהם מה מצות המעשיות ר"י שאין בהם רק קבלה לכד וכו' אמנם שאר המצות שנתפרסמו לכל האומות כגיבנה וגזילה ורציחה וכבוד הורים וכיוצא בהם יקראו מצות השכליות לפי ששכל המעשי אשר באדם והוא מן המרמה מקבל אותם (ר"י א' ח, ק"ח ט"ו). ועי' ימצותי, שכלי. — ובפ"ש, במשמי' מעשה רצוי מאד לאלהים, להתורה, לחדת: א"כ ענש הכתוב את הניספל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כו"כ שישלם שכר את הניספל לעושה מצוה כעושה מצוה (כ"ה, ט"ז, כ"ג מ"א). הוי רץ למצוה קלה כבדמורה ובורה מן העבירה ש מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה (בן עזאי, אבות ד' ב). העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קמיגור אחד (ר"א בן יעקב, ט"ז). בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה בן שלש עשרה למצות בן חמש עשרה לתלמוד (י"א בן עזאי, ט"ז כ"א). מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה העושה מצוה אחת עאכ"ו שחנתן לו נפשו (ר"ח בן גמליאל מ"ט ט"ז). כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה (ר"ח, ט"ז, ט"ז). התולך לשחוש את פסחו וכו' וזוכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבקר ולחזור למצותו יהזור (פסח' ז' ז). שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה (סוכ' ב' ד). כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו וכו' (קדוש' א' י). שלוחי מצוה אינן נזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן (ר' אלעזר, גמ' ט"ז ט"ז). אלו בני אדם שמונעין מן המצות (ס"א, חגי' י"ד). כל מצות שישאל עושין בעוה"ב באות ומעידות להם לעוה"ב (ר"י, ע"ז ג). כל העושה מצוה אחת בעוה"ב מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב (ר' יוחנן, ס"א, ג). בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביות (של מצות) והוא

נחמקס ב מצות (לחפש ארוננו של יוסף) (שם יג). לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה (רמב"ם פסח' נ:). הלוקח ס"ת מן השוק כחומץ מצוה מן השוק (סוף מנח' ל). מה דגים שבים כיון שעולים ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשין מרברי תורה ומן המצות מיד מתים (שמואל' ע"ז נ:). חשב (לעשות) מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה (רמב"ם נכ"ו א). אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון (שם נז). אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ שרלה אני במצות לך אני ולי נאה להושיע (רמב"ם פסח' קיח). אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים (ר' הונא, סנה' ג:). כל המעשה את חברו לרבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה (ר' אבהו, שם נט). אלו בני אדם שאין בהם להלוות של מצוה (רמב"ם נ"ג א). שילשל הקב"ה מתן שכרן של עושי מצות כדי שיהיו עושים אותם באמונה (ר"א נר כהנא, ירוש' קדוש' א ח). בהידור מצוה (יבובו) עד שלוש במצוה (ר' יוחנן, בבלי ב"ק ט:). —מצוה לעשות דבר פלוני, מצוה לעשות כך וכך, מצוה דבר פלוני כך, דבר רצוי הוא להתורה, להדת, להדין, לעשות זאת, לעשות כן: כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר (ר"ג, נכ"ד א א). הנוטל גיד הנשה (מן הירך) צריך שיטול את כולו וכו' כדי לקיים בו מצות נטילה (ר' יהודה, חול' ז ג). שני שעירי יוה"כ מצותן שיהיו שניהם שוין במראה ובקומה וברמים ולקחתן כאחד (יומ"ו א). מצות חליצה בשלשה דיונין (יב"ב יב א). מצוה בגדול ליבם ואם קדם הקפן זכה (שם ז ח). מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לשעון (ב"מ ז י). מצות פדיה (של פטר רחם) קודמת למצות עריפה וכו' מצות יעירה (באמה עבירה) קודמת למצות פדיה וכו' מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכווין לשם מצוה ועכשיו שאינן מתכווין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום מצות גאולה בארון הוא קודם לכל אדם (נכ"ד א ז). נר חנוכה מצוה להניחה בשפת הסמוכה לפתח (נכ"ד, שם נג). אע"פ שקרא אדם ק"ש בבית הכנסת מצוה לקרותה על משנתו (ריב"ז, נכ"ד ד). מצותה (של ק"ש) עם הנץ החמה (שם נו). (ברכת המוציא על ככר) שלמה מצוה מן המובחר (ר' יוחנן, שם נט). מצוה לראות גדולי מלכות (סוף ירוש' שם ג א). אע"פ שהניחו לו

אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו (רמב"ם נכ"ד א). — מצוה על פלוני, פלוני חייב לעשות דבר זה: הוא לפדות ובנו לפדות וכו' בנו קודמו שמצותו על אביו ומצות בנו עליו (ר' יהודה, נכ"ד ח ו). מצוה על כל העומדים שם (בשעת החליצה) לומר חלוץ הנעל (סוף יב"ב יב ו). כל מצות הבן על האב אנשים חייבים ונשים פטורות וכל מצות האב על הבן אחר אנשים ואחר נשים חייבין (קדוש' א ז). כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בארץ ובחו"ל וכל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ (שם ט). רוצה שיצא חוץ לתחום ומצוה גואל הדם וכו' מצוה ביד גואל הדם (להרגו) ורשות ביד כל אדם (ריב"ז, מכות ז ז). הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק (נ"מ ז י). מצוה על חיתומים לפרוע חוב אביהן (אב"י, נכ"ד א). —דבר של מצוה, חבירת מצוה: אכל בחבורת מצוה וכו' אכל דבר שהוא מצוה (נכ"ד ח ז). אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה (נכ"ד א). חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת (רמב"ם סנה' קג). —מלחמת מצוה, ע"י מלחמה. —מת מצוה, שאין לו מי שיעסק בקבורתו: פעם אחת הייתי מחלף בדרך ומצאתי מת מצוה ונספחתי בו בארבע מילין עד שהבאתיו למקום בית הקברות וקברתיו (ר"ע, דל"ז ח). מצא מת מצוה הרי זה ממפל בו וקוברו (שם' ד). איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין (ערוך' יז). מישאל ואלעזר וכו' עוסקין במת מצוה היו (ר' יוחנן, סוף סנה' ט). ומת מצוה קנה מקומו (ב"ק סא). — ונהוג בפי העם, אצל הספרדים, כנוי לגוף חמת שמתעסקים בו לקבורתו: המצוה ארוכה, לאמר שהגופה ארוכה וצריך קבר ארוך וכו'. —מצוה הפאה בעברה, שכדי לעשותה צריך לעשות עברה: (לולב הגזול פסול משום שהיא) מצוה הכאה בעבירה שנאמר והכאתם גזול וכו' (רמב"ם, סוף ל). כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו לדבר מצוה שאני (והלוא) מצוה הכאה בעבירה היא (נכ"ד נו:). —חובב מצוה, חבה להמצוה: משום חבובי מצוה (שם קל). — ומשל: המתחיל במצוה א' ואומרים לו מרוק (תוס' חול' כט, ד"ס ומירק, כשם המדע, ר"ש עוק' ז ט). — בַּר מִצְוָה, ע"י ערך זה, והוסף: ואני בעת ההיא

¹ מקור המשל בגמ' ירושלמי: מכיון שהתחיל במצוה אומרים לו מרק (ירוש' פסח' יו, שם ר"ס א י, שם ב"ב א ג, שם מג"ז ז).

נעשיתי בר מצוה (יעזר, מגי' ספר 57). — ונזכר תפלה: פתח לבי בתורתך ובמצותך תרדוף נפשי (מג' כן לניגל, נכ"י ז.). — יִקְנֶה מִצְוֶה בבינת הכנסת, קנה הזכות לפתיחת ארון הקדש, או לקרא פרשה מפרשות התורה בצבור, וכיוצא בזה: ראובן שקנה מצוה אחת מן הקהל מאותם שמוכרים אותה משנה לשנה ועשה מצותו קרוב לששה חדשים וכו' ונפטר לבית עולמו ויורשיו אינם רוצים לתת דמי המצוה אלא לפי הערך או שימכרו המצוה לששה חדשים וכו' שאם המצוה תמכר ביותר ממה שקצאה מורישם המותר ליורשיו (כ"ה נזנזת, סיורי כה"ג, לו"ח קמ"ג). מי שקנה מצוה לשנה ומת באמצע חייבים היורשים להשפיל במצוה ולשלם להקהל דמי המצוה שקנה מורישו (כ"ט כ"י יוסף, עולת ת"ר, לו"ח קמ"ו). אם מותר לשלם ממעות מעשר מעות סגן ושאר מצות במקום שיש תקנה בעיר שכל אחד מחייב לקנות מצות בשנה סכום שלו (סו"ט פני יחזק, לו"ח כ.), שחרית שבת (שאחרי הפורים) הגבאים מתעטפין וכו' חק הוא לבחורים ביום זה בכל שנה לחלק כל המצוות ביניהם וכן ילכו לגבאי צדקה ויבקשו מאתו למחול על אותן המצוות הנמכרים כחיים (יוסף שמש של כיה"נ ורמייאל, ספ' מה"ט, שנת ת"ח). המצוות נחלקין ע"י הגבאים לבחורים אחרים גלילה בס"ת ראשונה היא לרב וכו' (שס).

*** מצווי,** ש"ז, — ש"ס מן מצוה: אף בחול עושין כן (שמעלאים את המדות מבעוד יום) מפני מצווי המדות (תוספת' יו"ט ג' ח.). וחביריו (ש' אבא שאול) כנסו שלש מאות גרבי שמן ממצווי המדות והביאום לפני הגזברים בירושלם (י"ז כ"ט). — מצווי הדם: זה הכלל כל שנויין ששינה ביד לפני מצווי דמה פסולה לאחר מצווי דמה כשרה (תוספת' זכ"י ז.). מיצווי חטאת העוף מעכב (גמ' שס סה:). — ובהשאלה, מצווי החשבון: וכמה הוא מצווי חשבון עד אחת (יורש' סו"ט א' ז.). — מצווי של יום, סופו: מהו לעת מצוא לעת מצווי של יום (יורש' נכ"י ד' א.). — מצווי הנפש, כלותה: בכל נפשך אהבהו עד מצווי הנפש (שמעון בן עזאי, ספרי דכ"י ג'). לעת מצוא לעת מצווי היום לעת מצווי הדין לעת מצווי הנפש לעת מצווי החשבון כיון שראה יעקב אבינו שנתמצה החשבון התחיל שופך תחנונים (מד"ר נכ"י ג'). — ובהשמי"א: שנתמצה השיור שבחוכה (של המדה) ונתקבץ למקום אחד אותו המצווי הרי הוא של מוכר (נזמ"ה. כ"י

סו.). שנתאסף מיצוי המדה לשולי הכלי במקום אחד (נזמ"ה, שס). זולף (פרוש) שופך עד המצווי (רש"י יומ' נח.). — ומצוי החשבון: ואם כה מען שסלקה עצמה מן השותפות לגמרי שבאו למיצוי החשבון ולא נמצא בידה אלא מחצית חלק בעלה ונסתלקה סלוק גמור בחלוקה (תשו' רש"י יב.). — ומצוי הנפש: שהכני השטן עד גדר מצווי הנפש כמדובר (ר"מ אלשיך, ליו"ט ט כה.). — ואמר הפיטן: גמול חסד וטובה לחייבים, ריב אל תמתח למצווי, דלי מעש ורקי כשרון, קוראים אלקד למו להמצא (אליה נ"ש, ליו"ט נשפ"ט, סלי' ער"ה). אדון בפקדך אנוש לבקרים, במצווי הדין אל תמתח (יחזק' הכהן הכהן, ליו"ט נשפ"ט, שס). יאוספו לירושלם כל המצוירים ושם יפרעו, מצווי דינים ישפטו מקום אשר הרעו (מנחם נר"מ, אל אל שדי, יו"ט נח"ו). — ימצוי עשב, כמו תמצית: זרקתי המותך ונכתיש או מיצוי עשב או כל דבר נמש (ס' דונול, ספ' המקה' ו.). — ואמר המשוור: מצווי כרפס תשקה בסנדך דמן תנקה, ולציון יאמר מן אשה השמר (רלכ"ע, שמעו נח.).

*** מצווי,** ת"ז, לקי' מצוית, מ"ר מצויות, מצויות. — הדבר מצווי, האיש מצווי, שאפשר למצאו תדיר, והוא נרדף לתדיר: בראש השנה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים נתנו חכמים את המצווי למצווי ואת שאינו מצווי לשאינו מצווי (כ' יהודה, תוספת' ר"ה ג' ג.). בשעה שהארץ חלולה ככברה והבר מצווי (כ"א נ' יעקב, מד"ר נכ"י פנ.). כל זמן שהם מצוויים על פני ארצך (ספרי דכ"י נז"י). הכל מצווי ומתוקן ומסופק להם במדבר באר עולה להם מן יורד להם שלוי מצווי להם ענני כבוד מקיפות להם (שס שיג.). שכן סבולי יום מצוויין בין הגיות (כ' חילא, יורש' תדומ' ג' ב.). יין סומאתו מצויה שמן אין סומאתו מצויה (שס ג' ד.). וספתי שביעית שאין מצוויין ותרומת חו"ל שאינה מצויה והמדומע רובו חולין והביכורים שאין מצוויין (שס ט ב.). שיתא אותו המין מצווי בשוק (שס דמאי ו' יא.). והתקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצווי (שס שניע' ד' א.). במקום שתבשילי ישראל אינן מצוויין שם בדין היה שיהו תבשילי גוים מותרין (כ' מנח' שס ח' ד.). ר' יודה ור' נחמיה אוסרין שאין יקרות שדה מצוויין וחכמים מתירין מפני שירקות שדה מצוויין (שס). איכן הוא (אלהים) מצווי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (כ' חנה, שס נכ"י ס' א.). הוא (עזרא) התקין שיהו אופין פת בערבי שבתות שתהא פרוסה מצויה לעני (שס מגי,

*** מצווי,** ש"ז, — ש"ס מן מצוה: אף בחול עושין כן (שמעלאים את המדות מבעוד יום) מפני מצווי המדות (תוספת' יו"ט ג' ח.). וחביריו (ש' אבא שאול) כנסו שלש מאות גרבי שמן ממצווי המדות והביאום לפני הגזברים בירושלם (י"ז כ"ט). — מצווי הדם: זה הכלל כל שנויין ששינה ביד לפני מצווי דמה פסולה לאחר מצווי דמה כשרה (תוספת' זכ"י ז.). מיצווי חטאת העוף מעכב (גמ' שס סה:). — ובהשאלה, מצווי החשבון: וכמה הוא מצווי חשבון עד אחת (יורש' סו"ט א' ז.). — מצווי של יום, סופו: מהו לעת מצוא לעת מצווי של יום (יורש' נכ"י ד' א.). — מצווי הנפש, כלותה: בכל נפשך אהבהו עד מצווי הנפש (שמעון בן עזאי, ספרי דכ"י ג'). לעת מצוא לעת מצווי היום לעת מצווי הדין לעת מצווי הנפש לעת מצווי החשבון כיון שראה יעקב אבינו שנתמצה החשבון התחיל שופך תחנונים (מד"ר נכ"י ג'). — ובהשמי"א: שנתמצה השיור שבחוכה (של המדה) ונתקבץ למקום אחד אותו המצווי הרי הוא של מוכר (נזמ"ה. כ"י

ד (ה), גזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי (כ' מתני', שם ינמי' ת). ירושה דבר שאינו מצוי (שם כתוב ה'י). כדי שיהיו חיוו מצויין לו (כ' אבין, שם גיט' ג'). שאין יצר הרע מצוי בבית הקברות (שם קדוש' ד יא). שלא יהו ת"ח מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים (בבלי נזיר' כג). אין הרליקה מצויות אלא במקום שיש חילול שבת (כ"ב, שנת קיט'). לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה (הוא, כ"מ נט). והצלה מצויה התירו והצלה שאינה מצויה לא התירו (כ"ה, שנת כ"ג). כאן במקום שהשיירות מצויות כאן במקום שאין השיירות מצויות (הוא, כ"מ יח). אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו (הע"ז ת). הלכו ונפלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי העיר מצויים אצלה (שם יח). חצר אינה צריכה בדיקה מפני שהעורבין מצויין שם (כ"ה, פסח' ת). שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין (כ"מ מ"ב). עזרא תיקן להן לישראל שיהיו רוכלין מחזירין בעירות כדי שיהיו תכשיטין מצויין לבנות ישראל (כ"ב כ"ג). שאין פורסין בתוכן (בתוך ערי המקלט) מצודות ואין מפשילין לתוכן חבלים כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם (מ"ז ט). לפי שהיתה מאירה מצויה בעמלו של רשע ולפי שהיו שטופים בזימה וגול נימוחו מן העולם (כ' א"ב). מדי' גרלש' (ה), בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין חידים ידי עשו (כ"א נר כ"ה). שם ס"ה. כבר הבר מצוי ועונת הגשמים עברה ועדיין השרב לא בא (שם פ'). אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות אמר להם מפני שפרצתי גדרו של עולם (כ"ט כ' מתני', שם יוקר' כו). אנו שכחה מצויה בנו אבל אתה אין שכחה לפניך (כ' נזכיר, פסוק' ד"כ, זכור). לשעבר היתה פרוסה מצויה והיה אדם מתאזהר לשמוע דברי משנה והלכה ותלמוד ועכשוו שאין הפרטה מצויה וביותר שהן חולים מן השעבוד אין מבקשין לשמוע אלא דברי ברכות ונחמות (כ' לוי, מדי' כ"ט, סמנו'). — ובסמ"א: ואל תאמר שהדבר הזה דבר שאינו מצוי הוא שלא יראה הירח בכל השנה אלא דבר קרוב הוא הריבה (דמ"ס, קדוש"מ יח). —

מִצְוֵי ש"ה, מיר מצוילים, — כמו מ' ואלה: זרמי מצוילים ההלכה. ועל בני תבל התפרדו, ומקול רעמו נערמו ועמדו (כ"י סלי, מי כיוון ימיה). יום ליבשה נהפכו מצוילים, שירה חדשה שבהו גאולים (הוא, יוס ליבשה). ואויביהם רדפו אחריהם גדודים, ונבקע להם הים ברוח קדים, ושקעו המינים במצוילים, ושירה חדשה שבהו גאולים

ג (ה). מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך (בבלי פסח' ו). אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור'ם (שם נ"ג). בואו ונפזר עצמינו שכל זמן שאנו מכונסין השטר מצוי להגבות (מדי' גרלש' פ'). אמר עשו הרי זה בית קבורה מצוי בכל מקום ובשביל קבר אחד שיש לו במערה אני מאבד כל הממון הזה (שם שמו"ל). לעוף שהיה בחוש בכלוב בא עוף אחד ועמד לו על גביו אמר לו אשריך מה מזונותיך מצוין לך (כ' לוי, שם קטל, שנת כח). — ומצוי לעשות כך וכך, רגיל: מצוין הן (החמרים) להתפרנס מעיר אחרת (יוס' דמאי ד ט). שרבי יהודה הנשיא אומר מצוי הוא ללוות ורבי אומר אינו מצוי ללוות (שם פ"א ו'). מפני שהשרה מצויה להחביר (כ' יוחנן, שם כ"מ ה ו'). שור מצוי הוא להבריתו שדה אינו מצוי להבריתו (שם שני' יא). בור הרבים מימיו מצוין לכלות בור היחיד אין מימיו מצוין לכלות (שם ערו' כ ד). כדי שיהא אדם מצוי ליתן לבתו בעין יפה (כ' א"ב, שם כתוב י ב). שבעלי זרוע מצוין ליפול (שם נד' ג ד). מפני תקנת בנות ישראל שלא יהו מצויות להתגרש (תקוס, שם גיט' ג'). נתנה אותן (ושתי את הקרואות למשתה) בבתי מרווחין מפני שדרכה של אשה מצויה לקלקל (כ' יתכן, מדי' א"ת, נס וכו'). — יזכמו שם דבר, המצוי הראשון, האלחים: יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא (דמ"ס, יסוד' א'). ה מצוי הזה הוא אלהי העולם אדון כל הארץ (שם ט). פי' אמת ידיעת המצוי הראשון והוא האל יתרוםס ויתנשא (כ"י אבן עקין, ס' כמסר א' יח). שסוברין (בעלי ההגיון) שהקביה חפצו בכל מצוי ומצוי מהמצואים מתחדש בכל עת ועת כפי חפצו ואם רוצה הוא עכשוו שלא תשרוף האש אינה שורפת (שם ט). המורגשים מושגים כרגשים והשכלים הנפירים בהקשר והמצוי הראשון יתברך במופת (כ"י אבן לטיף, נר פעלים יט). — ואמר המליץ: לא נמצא מצוי בשם קדמון אם נעריכהו לקדמותו (עמ' מרומא, חזק על י"ג עקידס, JQR N.S. V, 535).

הזאת אין תכלית לה על דרך משל לארכו ולרחבו ולעמקו ולא יוכל אדם להגיע אל תכלית המצולה ההיא ויוצאים ממקום רחוק מן המצולה בשלש מאות מטחי קשת עיינות שמימיים רבים (כ"ט א"ת, אותות השמים א, כ"ו יח"ס מונתנין). וזה לעומק ורוחב מצולתם בארץ וכו' הוא הים עמוק האמצע רחב המצולה רב המים (ש"ס). ומהדגים יא"ת הימיים או ממים מתוקים נוזלים בלתי נחים או אגמים אלא אם תהיה מצולתו חולית או שיתחזה ממרוצת איזה נהר (ש"ס הקדמת ג' כ"ו נל"ן).—והשתמשו במלה זו קצת הכופרים במשמי' עמוק פשוט: וכשהלחי' מעטפה והיה הצבע גאלני ו במצולה יהיה הצבע שחור וכל עוד שתהיה המצולה רבה יהיה יותר הצבע שחור (שעה"ש לא"י הל"ג ט).

מִצְוֵה ש"ו—ש"ס מן מִצְוֵה, מִצְוֵה דָּבָר, ע"י אותו דבר, דרך אותו דבר: כאשר תעזור החרישה וההשקאה את הזרע בגידולו והוא ממכעו במיצוע הארץ (כ"ו א"ת, תהי"ס לנש"ט ט). והמעלה הזאת (הענוה) מגיעים אליה במיצוע הראות מן המכים והמובט (ש"ס יד). חלא תראה כי השמחה הגדולה היא במאכל ומשתה אשר יגיעו אליה במיצוע חוש הסעם (ש"ס טו). שהיו רואים אותו (את הכורא) במיצוע מה נקרא כבוד ושכינה ומלכות ואור וענן וצלם ותמונה ומראה הקשת (הוא, כוזי ד ג). ומאחר שאין דבר מאלה הכחות באדם לבטלה אלא לצורך חברתו והם חלק מעצמו על כן שמוש כל אחד מאלה הכחות במיצוע הוא מעלה (ש"ס פל"ק יא, א"ת, JQR N.S. I, 484). תועלת העצב וכו' הוא תועלת המוח במיצועם לכל האברים הרגש והתנועה (קא"ן א ג א). מצאו בעלי הלשון שדרך הרבה נקראות לכפול תיבות לנחק ולחק בעבור מיצוע א"ך שבא ביניהם (למנ"ן שמו"ט ט) וחקיקת הצורה יגיענה להרגש השותף במיצוע העין והעין במיצוע האויר (מ' אלדני, ש"א ד א). פועל ראשון שיצטייר וישתלם במיצוע השני (ר"א א"ר, שעה"ש יב).—ובמשמ, בינוני; שיש בו מהם קבוצ' במיצוע לא בתגבורת כמו הרמונים (מ' אלדני, ש"א ה ג). בשיקול במאנוי צדק המצוע אשר לא יפרד לכאן ולכאן (כ"ו עמא"ס, יד אש"לס על מש"ד כו). והנה אחאב לקח מצוע בדבר והוא שהורה לו במה שהורה בראשונה ובשליחות השני לא הורה לו (כ"ו אכננאל, מ"א כ ט).

מִצְוֵה ש"ג — שפופרת של הבטה למרחוק: מצופית היתה לו לר"ג והיה משער בה עיניו למישור אלפים אמה והיה משער בה בים (כ"ט ערו"כ מ"ג).

(כ"י תר"ז, תהמ"ט ט). יה ילבין בשלג, הוא מאדם בשני, ופה קמינור כמתעלה, יכבד ולא ילשיני, ולשונו גם יפלג, במצול יקלע מלשני (כ"י נתימן הכופא, כ"ט עמי, סלי' מנ"י יו"כ).

מִצְוֵה מצולה, מצלה, ש"ג מ"ר מצולות, מצולות, מצלות—א) מצולות הים וכדומ', עמוק הים וכדומ', מקום שיצלל אדם שם, Tiefe; profondeur; depth: תהמת וכסימו ירדו במצולת כמו אבן (שמות טו ה). ותשליך במצולת ים כל חפאתם (מ"י ז יט). והכה בים גלים והבישו כל מצולות יאר (זכ"י י א). מבתי ביון מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושבלת שטפתני (תה"ט ס"ג). אל השמפני שבלת מים ואל תבלעני מצולה ואל תאמר עלי באר פיה (ש"ס טו). אמר אדני מבשן אשיב אשיב ממצלות ים (ש"ס ט"ז). שהני בבור תחתיות במחשכים במצולת (ש"ס פ"ז). והשליכני מצולה בלבב ימים (יו"ב ד). ויתח כסיר מצולה ים ישים במרקחה (ליו"ג מ"א כ"ג).—ובתלמי: כשרדתי למעמקי מצולה שמעתי קול רעש גדול מגלי הים (אד"נ ג).—ואמר הפימן: חקק וחצב מסלות, והעמיד צבאים ומזלות, והשריצו מימי מצולות, צפור שבים ודגי הים (כ"י הלוי, מ' כמוך יח"ד).—ובהשאלה, בדם הלב וכדומ': ענן עיני לאט יויל המעות, ואך המה בדם לבי מהולות, כאלו שקתות מים בקרבי וראשי ים ובצל'ו מצולות (למנ"ע, דיואן ק"ה, כ"י נוד"י).—ובמליצה: והשוואם היצר וכו' וחבב עליהם להתעדר ולהתנשא בו עד אשר צללו במצולות ימיו והיביבם היצר לסכול צער גליהם (כ"י א"ת, מו"ה, שער הפרישות ט).—ומצולות הרעיונות: ור' משה בן עזרא משה הפנינים במצולות הרעיונים (כ"י תר"ז, תהמ"ט ל"ט).—ומצולת ים המחשבה: כי כאשר ממצולת ים המחשבה לבי דברים העלה, גם ערב רב אתם עלה (ש"ס פל"ק יא, א"ת, המנ"ס י).—ובהרחבה, ממצולת היער, מקום היות מלא עץ: והפתאים כאשר לקחו שעור מהממונות לא יבטעו עינם ותאותם והם משובצים במצולת היער לאסוף ולכנוס (כ"י מרש"י, נד"ס א, אול"ס ג).—ב) *פרט, כעין ברכה יגדלו בה דגים: וינצלו את מצרים וכו' עשאה במצולת שאין בה דגים (ר"ס ל"ק"ש נכ"י ט). מכר לו חולסית ומצולת החזיק בחולסית לא קנה מצולת החזיק במצולת לא קנה חולסית (כ"ג נתימן, כ"ג ס"ז).—ג) יחמקם היותר עמוק בים: והמים אשר בו (בים) יקוו לארץ במקום הנקרא מצולה כך סביב התהום הנקרא תהום מקום פלוגי והמצולה

כרי לצור עליה: וחנתי כדור, ליד וצרחי עליך מצב והקומתי עליך מצלת (ישע' כט ג). — ערי מצורה, ערי מצורות, כמו ערי מצור: ויבן ערי מצורה ביהודה כי שקמה הארץ ואין עמו מלחמה וכו'. ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה ונסב חומה ומגדלים דלתים ובריחים (דסי"ב יד הו). ואת צרעה ואת אילון וכו' ערי מצרות ויחזק את המצודות ויתן בהם נגידים ואצרות מאכל ושמן ויוין (שם יא יא). לכל ערי המצודות ויתן להם המזון לרב (שם כג). — כמו מצור ג, מגדל המצור, שעומדים שם הצופים: עלה מפזין על פניך נצור מצורה צפה דרך חזק מתנבים אמין כח מאד (נח' ב ב).

מצות, ש"י, כנני מצתה, — כמו במצה: הן יבשו ויכלמו כל הנחרים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך בתבקשם ולא תמצאם אנשי מצתה יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך (ישע' מא יא-יג). — ובתו"מ: אין שלום יוצא מתוך מצות (ספרי דברי לז), היא מצות היא מריבה, היא מריבה היא מצות (יב"ט מז ט ה). וכו' יבצו אנשים וכו' במצות שבמיתה הכתוב מדבר (כ' אלעזר, כנני סנה' עט). מצות גדולה עמדה (בין לוט ואשתו) על המלח (כ' יתה, מיד נלא' ג). לא גלו עד שנעשו בעלי מצות להקבית (פסיק' דר"כ, ותל').

מצותות, ת"י, לנף מצותות, מ"ר מצותות, מצותות, — של מצוה: שואת האומה כשתעשה הפעולות המצותיות אשר באו בתורה וכו' תראה מהם ההצלחה המיועדת בדבר התורה מצד הפעולה (ר"א ביבלי, דרך אמונה ב ד).

מצח¹, ממנו מצח, מצחה, ימצחי. — כנני מצחה, מצח, מצח, מ"ר מצח, מצחות, חלק הפנים, באדם ובהמה, שמלמעלה מחניונים עד תחלת השערות, Stirn; front; forehead; והיה (הציץ) על מצח אהרן וכו' והיה על מצחו תמיד (שמות כח לח). וישלח דוד את ידו אל הכלי ויקח משם אבן ויקלע ויך את הפלשתי אל מצחו ותשבע האבן במצחו ויפל על פניו ארצה (ש"א יז מט). והתויתו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים (יחזק' ט ד). ובועז עם הכהנים והצרת זרחה במצחו לפני הכהנים וכו' והנה הוא מצרע במצחו ויבהלוהו משם (דסי"ב כו יט-כ). — מצח אשה זונה, מליצה להעדר בשת לאדם: ותחניפי ארץ בזנותך וכו' ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם (יחזק' ג ב-ג). — חזק המצח, שאינו מתביש, שאינו מפחד,

עלה עברו בככרנאצר מלך בבל ירושלם ותבא העיר במצור (מ"כ כד י). ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו (שם כה ב). — ישבת במצור: אספו מארץ כנענתך וישבתו במצור (ירמ' י י). — שם מצור על: עתה תתגדדי בת גרוד מצור שם עלינו (מ"כ ד יד). — נתן מצור על עיר: ונתתה עליה מצור ובנית עליה דיק וכו' והיתה במצור וצרת עליה (יחזק' ד כ-ג). ואל מצור ירושלם תכין פניך וורעך חשופה וכו' עד כלותך ימי מצורך (שם זח). כמלאת ימי המצור (שם ה ב). יהיה במצור על ירושלם (זכר יב ג). על מה אתם בטחים וישבים במצור בירושלם (דסי"ב לג י). — בנה מצור על עיר, בנה דיק וכיוצא בוה, מה שצריך כרי לצור על עיר: רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכתוב מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד דרתה (דברי כ ט). יארי מצור, יארים שיוכנו לזמן המצור: ונשתו מים מהים וכו' דללו וחרבו יארי מצור (ישע' יט ה-ו). ואחרכ בכף פעמי כל יארי מצור (שם לו כה). — מי מצור, מים לגבול מים לתקן פרצות המבצר בשעת מצור: מי מצור שאביו לך חזקי מבצריך באי בשים ורמסי בחמר החזקי מלבן (נח' ג יד). — ערי מצור, ערים מבצרות ושיש בהן מסכנות לתבואה וכדומה שתוכלנה לעמוד זמן רב במצור: ויבן את בית חורון העליון ואת בית חורון התחתון ערי מצור חומות דלתים ובריח (דסי"ב ח ה). ויבן ערים למצור ביהודה (שם יא ה). ברוך יי' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור (תהי לא כג). — ב מצור, מעמד של עור שהיא במצור, ובכלל מעמד של צרה וצוקה, וגרף עם מצוק: ואכלת פרי בשנך וכו' במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך (דברי כח ג). ואיש בשר רעהו יאכלו במצור ובמצוק אשר יציקו להם איביהם (ירמ' יט ט). — ואמר המליץ: ואתי מזור לכל מצור, וכל נגע אשר לא חבש ולא זור (כ"י מליו, תהכ"י ג). — ג כעין מגדל בחומה להתבונן למעשי האויב הצר על העיר: ותבן צור מצור לה ותצבר כסף כעפר וחרון כמים חצות (זכר יב ג). על משמתי אעמרה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכחתי (תנ"ך ב ח). כמו מצר, גבול שבין שתי ארצות: מי ויבילני עיר מצור¹ מי בחני עד אדום (תהי ק יא).

מצורה, ש"י, מ"ר מצורות, מצרות, — א כמו מצור א, הקים מצורה על עיר, בנה עלה דיק וכדומ'

¹ יש מפרשים גם זה כמשמ' עיר מבצרה, כמו במזמור לא כב.

מִצְחָה, ט"ז, — של המִצְחָה : ואשתכל באות המצח
ואדענו ויתפקח לבבי (ר"ל אכולעסיה, ספר האות,
עטרת לבי לכבוד גנך 83).

מִצְחָה, ט"ז, — ספר עשוי דפים דפים, בנגוד למגלה:
זה המצח, השלם של עשרים וארבעה ספרים
שכתב אותו מרגא ורבנא שלמה וכו' (בסדק' הסניך כ"י
של סירקונדז). ומגלה כתובה במצח, אין אדם יוצא
בה ידי חובתו שכתוב ונכתב בספר ומצח, אינו
ספר (הל' פסוקות, הל' מגלה).

מִצְחָה, ט"ז, — כמו צחוק : השחיר לבבי יד זמן שבו
בעבר לכל מצחק ולפידים, אך שערות ראשי
מאד שבו מוקדד נדוד נער ולפידים (כמכ"ע, תכשים ס מה).

מִצְיָאָה, ט"ז, — מִצְיָאָה, — ט"ז מן מִצְאָה, ועצם
הדבר שנמצא : המוצא מציאה לא ישבע
מפני תקון העולם (נע"ט ס ג). מציאת חרש שופח
וקטן יש בהן משום גול מפני דרכי שלום (סס ח).
מציאת האשה ומעשה ידיו לבעלה (כתוב ו א).
היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר
לחבירו חנה לי (כ"מ א ג). מציאת בנו ובתו הקשנים
מציאת עבדו ושפחתו הכנענים מציאת אשתו
הרי אלו שלו (סס ה). אלו מציאות שלו ואלו חייב
להכריזו אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין
מעות מפוזרות וכו' (סס ג ח). כל המוצאות כשעת
מציאתן (ט"ז ג ס). — ובהשאלה, דבר שבא לאדם
בהסח הדעת : שתי מציאות רות המואביה ונעמה
העמונית (ר' טוביה כ"י, מד"ר בראש פ). נאמר כאן כי
מצא בה ערות דבר ואין מציאה בכל מקום אלא
בעדים (וי"ט, ט"ז א ח). — וישתמשו במלה זו בענין
דבר שקנה אדם בזול : זו מציאה ! — וכמו כן במשמ'
סבירה מחכמה בענין מעינים הלמודיים שמצא אדם.
— וכמו מציאות : אם היתה המצאת ית' לעולם טוב
מוחלט והפך מציאת העולם כליונו א"כ בליקן
העולם הוא היפך מציאותו (סל כן תמים, פ' יזירה כ).
והוא התכלית האחרון לאדם במציאותו ועם כ"ז
רבו הכללי משגיחים לדעת מה היא (תנ"י סנפס א).

מִצְיָאוֹתַי, ט"ז, — נק', מציאויות, — כמו ימצאוני:
והמציאויות והם הרברים אשר נמצאו

שעמך במרדו : ובית ישראל לא יאבו לשמע אליך כי
אינם אביו לשמע אלי כי כל בית ישראל חוקי מִצְחָה
וקשי לב המה (יחזק' ג ו). — נתן את מִצְחָה חוק לעמת
נִצְחָה פלוני, נתן לו עז ואמץ לב שיוכל לעמד בפני
פלוני : הנה נתתי את פניך חוקים לעמת פניהם ואת
מִצְחָה חוק לעמת מִצְחָה כשמיר חוק מצר נתתי מִצְחָה
לא תירא אותם ולא תחת מפניהם כי בית מרי המה
(סס ח-ט). — מִצְחָה הוא נְחֻשָּׁה, הוא קשה ערף, עֲמֵד
במרדו : מדעתי כי קשה אתה וגיד ברזל ערפך
ומִצְחָה נחושה ואגיד לך מאז בשרם תבוא השמעתוך
מן האמר עצבי עשם ופסלי ונסכי צום (יסע' מת ד"ה).
— ובתנ"י : מבל והזהר שבע פעמים לאחר ידו של מצורע
ויש אומרים על מצחו (נע"י ד א). עד אשר לא תחשך
השמש זה קלסתר פנים והאור זה החושם והירח זה
המצח והכיכבים אלו ראשי לסתות (מד"ר קהל, עד
א"ל). — ובספרי : צרעת המינות במצח ואת האנשים
פורחת (פ' דולק, קד' ספ' כלומס הגויים). — ובמלוצה,
ימצח הימים : על מצח ימים הוחק כי הוא משרה
יורש (ר"י הלוי, סור א"ל קדש נח שמל). — *עזאת מִצְחָה : אם
ראית כהן בעזות מצח אל תהרהר אחריו (ר"ל קדוש ע"י).
— יעז מִצְחָה, כמו עז פנים : וכחקרא הגרון והסכין חרבות.
יודון כל אנשי הלכות, כי כמו כי וקראון הרמחים. ולא
כעז המצחים (דוש על מנחם טען). ומנהו יהיו יגון
וחרדה, ועז מצח ושפלות וענוה (ר"י זכארה, כמו הנפש).
— יתעז מִצְחָה : הלכנו אחרי משאות שוא ומדוחים,
והקשינו ערף והענינו מצחים (בנימין כל זכא, א"ל
נפתח, סל"ט יוס א). — יאין לו מִצְחָה לעשות דבר, אינו מעז
לעשותו : ואל אישך תשוקתך לתשמיש ואעפ"כ אין
לך מצח לתובעו בפה אלא הוא ימשל בך הכל
ממנו ולא ממך (כ"י בראש ג ו). — יבעלת מִצְחָה :
אבל היא (הזונה) בעלת מצח ועזות וסוררת שלא תודה
על האמת (ר"י הלוי, פ' משלי ז א). — ימצח המכתב : הוא
ציון על מצח המכתב אשר ציינו המעתיקים הקדמונים
(ו. סטקן, הערה לאגרי מנחם לר"ח הנשיא).

מִצְחָה, ט"ז, — מִצְחָה, — כענין מס של נחשת להגן
על הרגל מפני חץ וכדומ', Beinschiene ; enémide
greates : וכובע נחשת על ראשו וכו' ומצחת¹ נחשת
על רגליו וכידון נחשת בין כתפיו (ס"א יו ה-ו). ואמר
המשורר : עלו סוסים כעב סועים וסוסים ובמצחות
וכובעים עגולים (ר"ש הלוי, ה"י טעם).

¹ י"ג ומצחת, במ"ר.

(a) מצח (b) מצח

² כך בערבי, מצחא, מהשם צחפ א, דף.

בפעל אחר שהיו אפשריים (מלכ' טנין, מלח'ה). וכבר יתחברו באלו התמונות במלאכות הפועלות מה שהקטנה מציאותיות אישיות או אפשרית (ע).

מציאות, ט"א—היות, מציאות הדבר, שהדבר נמצא וישנו בעולם, Vorhandensein; existence: לך המציאות אשר מצל מארז נהיה כל הוה (כנ"ג, כ"ט). אתה אלוה ואין הפרש בין אלוהותך ואחדותך וקרבותך ומציאותך כי הכל סוד אחד (ע). והוצרכנו לדעתו ולהשיג מציאותו מצד בריאותו (כ"ו א"ט, סק' מו"ט לר נח"י). האחד האמתי הקדמון במציאותו התמיד תוכתו אשר ברא כל הנמצאות לאות על אחדותו (זא, ע). ואחרי אשר חייבנו להאמין באמתת מציאותו חייבנו להאמין שהוא אלהינו (ש, עזר הימוד א). וכן לא יתכן מציאות המחובר אלא בהתחלק חלקיו אשר מהם חובר (ש ט). כי המלאך הוה יש לו שתי מדות אחת שהוא יודע מציאותו בעצמותו והשנית ידיעתו שיש לו סבה (זא, כוזי ד כה) שאר השכלים אשר למעלה משכל הפועל וכ"ש הסבה הראשונה והוא הבורא יתברך או אפשר לשכל האנוש להשיג מהם כלל ר"ל מטהותם אך מציאותם ומציאות הבורא ית' כלומר שהם נמצאים אפשר להשיג בדרכי המופת (זא, רות ג). שהשכל האמתי לא יחטא בצורתו אך ימשך אחר מציאות הדבר בעצמו כמו שייר בשכל מציאות השכלים הנפרדים ומציאות הצורות הנשיאות בהמרים או שיצויר מציאות היסודות העליונים שאינם מושגים בחוש לרוב דקותם (ע ה). ובמה יפרדו הצורות זו מזו והרי אינן גופין לפי שאינן שווין במציאותן אלא כל אחד נהגן למטה ממעלתו של חבירו והוא מצוי מכחו זה למעלה מזה (כנ"ט, יסודות כ). דבור המציאות והוא היה או הוה או יהיה ומה שנזכר מהם כי הם יורו על מציאות הנשוא בנושא בזמן מיוחד (מלח' טנין ג ה). ועל זה הצד מן השאלה נאמר ברוך כבוד ה' ממקומו ר"ל כפי מעלתו ועוצם חלקו במציאות כן כל זכרון מקם שבא באלהים אמנם הכוונה בו מדרגת מציאותו יתעלה אשר אין ערך לה ולא דומה (כ"ט א"ט, מו"ט א). ההקדמות שצריך אליהם בקיום מציאות האלוה יתעלה ובמופתים על היותו לא גוף ולא כת בגוף וכו' (ש ג, סק' א). דרך קבלת נבואה מענין המציאות ומאיכות המצאתו (כ"י אנטולי, מלמד התלמי, כנ"ט). פשטת האמונה במציאות השדים הם סמאל וכת שלו (ש, שנת שונה). להכיר

מעלת אנוש ותארו ומה תכלית מציאותו ולמה אלהים מכני הכל בחרו (כ"ט פל'ירל, סק' סנ'קש). אם כן הוא יתעלה יותר הגון בשם המציאות האמת מכל נמצא (זא, א"ט) המלס כ ג, (JQR N.S. I, 494). וכי אמלס בחמלת ה' עלי ממהונצת מקרי הטבע האלה בכל האותות והמופתים בשמים ובארץ אשר תמעט היותם ומציאותם אפשרי רחוק (כ"י סנ'ני, כח"ע יג). ואיך יעלם מציאותך עם גודל פרסום מעשיך והגלותם (ש ג). כל זה ממה שיורה על מציאות פועל ברגון (כ"י אלנו, סק'ס א יא). ראוי שתלקח ראייה מן הדברים שבאו בתורת משה ההכרחיים למציאותה וקיום מציאותה על הדברים שראוי שיהיו בתורה האלהית נוחנים מציאותה ומקיימים מציאותה (ש, ענין המציאות הנאמר על כל נמצא נחלקו בו הפילוסופים אם הוא מקרה קרה לנמצא או הוא ענין עצמתי לו ואלס שם המציאות הנאמר עליו יתברך אי אפשר לומר ב"הוא מקרה (ש ג א). שאנחנו נראה דברים רבים ואם נרצה שנעשם נעשם ואם נרצה שלא נפעלם לא יצאו אל המציאות (כ"י ננ'ני, מלמד כנ'מיה, כס' ד"ח נח). וכל העצמים הצריכים לתנועה ולמנוע כמו הגלגלים שמציאותם הוא לסבת תנועתם בחמידות יצטרכו אל מנוע שהוא פועל התנועה ואם יצויר העדר המנוע יצויר העדרם למה שמציאותם יתקיים בתנועה ומה השיגו מציאות ה' יתברך שהוא המנוע הראשון (כ"י מפיסל, מנח' קנ"א 18). ועוד נראה כי אפילו בענין המציאות לא השיגו ולא באו עד תכליתו וזה כי נפלה מחלוקת גדלה בין הפילוסופים כי קצתם יראו כי המציאות אינו דבר זולת המחות וכו' וקצתם יראו כי המציאות הוא מקרה שקרה בנמצא וכו' ויסכימו על המציאות הנאמר בו ית' שאינו ענין יוצא מעצמו וכו' מ"מ נשארנו עדיין במבוכתנו על מציאותו ית' שהוא מהותו ולא יורה דבר חוץ מעצמו (ש 19). כל גוף מורכב מחומר וצורה וכל מה שהוא מורכב אינו מחויב המציאות לפי שההרכבה היא סבת מציאותו ויהיה א"כ אינו מחויב המציאות מצד עצמו אבל מצד ההרכבה (ש 20). צריך האדם לחקור ולהתשוטט בדרכי הטבע ולבחון מציאות שאר כל הנמצאים (מ' אלני, ש"א א א). והואיל והשארנו אפשרות השאלה על התחלת העולם אין לנו דרך לנשות מהקדים הנאמר במציאות המצואים הטבעיים והרוחניים (כ"י אכן לפי, סק' שפ"ט). יבטל מציאות כל אשר נמצא אם נחשוב בשול מציאותו (עמ)

הרומי, אשתו כנור, חזו על י"ג עקרים). כי אמנם בין המציאות והעדרו לא יפול שום אמצעי וכו' שהבריאה היא דרוש מציאות אחר העדר גמור (סגורו, אור עמי, גלתי גשמי). והנה מן האין סוף נשתלשל אחר כך מציאות האצ"י המאור הגדול הנקרא אדם קדמון לכל הקדומים (מסרחי, ע"ה, סיכל א"ק א ב). שלא יצויר מציאות דבר מבני בלעד (ר"ש פסניס, ד' כוסות, קס תתמו' ב). — ימחייב המציאות, ואפשר המציאות: הנמצא אשר הוא הנמצא כלומר המחוייב המציאות וזה אשר יבוא אליו המופת בהכרח שיש דבר מחוייב המציאות לא נעדר ולא יעדר וכו' ובכלל המציאות המוחלט שיהיה תמיד ר"ל מחוייב המציאות (ר"ש א"ת, מו"ג א ב). שהאמת מציאות השם הוא שיאמין שיש שם נמצא מחוייב המציאות מציאות כל הנמצאים וכלם מושפעים מאתו וצריכין לו והוא אינו צריך אל דבר וזולתו ואם היה המחוייב המציאות גשם היה צריך אל אחר וכו' ולא יהיה א"ב מחוייב המציאות בעצמו אלא בזולתו ומי שמציאותו תלוי בזולתו הוא אפשרי המציאות (ר"י אלנז, העקרים א י). והסכימו הפילוסופים לקרא כל מה שמציאותו תלוי במציאות קודם למציאותם אפשר המציאות כי הוא אפשר שימצא ושלא ימצא (ראב"ד, אגוה למס א ב). — ראוי המציאות: אהיה אשר אהיה הנמצא אשר הוא נמצא כלומר ראוי המציאות (ר"י מסיקא, מנח קנא' 16). — נעדר המציאות: הנוצרים אשר שמו השילוש באמנם שהוא ג' וכו' קודם המשתבש היו נעדרו מציאות (רמח"ל, חוקר ומקונן). — יכל מה שיש בעולם, תכל ומלאה: הרבה פעמים יעלה בלב החמון שהרעות בעולם יהיו יותר מן הטובות וכו' ולא יראו ספר מפורסם קראתו ספר אלהות כלל בו משגענותיו וסכלותיו הרבה ומכללם ענין בדאו והוא שהרע במציאות יותר מן הטוב וכו' היות זה הסכל וחכמו מן החמון לא יבחנו המציאות רק באיש מכני אדם לא זולת זה וידמה כל מכל כי המציאות כולו היה בעבורו וכאלו אין שם מציאות זולתו לבד וכשיבואו הענין בחלוק מה שרצה יגזור מה מציאות כולו רע ואלו בתן האדם המציאות וציירו וידע מיעוט חלקו ממנו התבאר לו האמת (ר"ש א"ת, מו"ג ג יב). שהכונה היא להתמיד המציאות הזה המרכב כפי הטבע אשר נתן בו מראש שיתהווה זה מזה ויפסד זה אל זה כי כן המציאות הזה לא נפסד ממנו עד עתה דבר ולא חסר בכחינה אצל כלל המציאות כמו שדור

הולך ודור בא (ר"י אנטוני, מלמד התלמיד, נחלש). ולפי דעתי ירמוז הכתוב כי המציאות היה מתקיים בזכות שבמי ישראל (וכנו כתי, ויחי). דע כי הקדמונים העידו בחכמוי חכמתם שהמציאות כלו קשור באיש אחד (ר"י אבן לטיף, אגרי הסגור 40). כי הזדון אשר בנפשו לאמר שאי אפשר שיסכל דבר מן המציאות (ר"י ערמאס, יד אכסלוס על משלי יא). שכל דבר שבו קיום והצלחה לאומה נכבדת יתחייב הענין שהמציאות כלו יתחוק וישמח לקיומו אמר ההרים והגבעות יפצחו לפניהם רנה (המאלי, בית הכיזה על אבות ס ו). ולכן היתה הארץ תוחא ובוהא ותמיהה בדין וצווקת על רוע חלקה במציאות (עמנו מרומאס, על נחלש, Merx 376). — קצור המציאות: ויהיה האדם קצור המציאות כלו כי בו חומר וצורה ויסודות (ראב"ד, אמו"ג ד ג). — ימערד הדברים כמו שהם במציאות, כמו שהם בעולם, Wirklichkeit; réalité; reality: דברי דמיונות שהמציאות אינו מכים עמהם (ר"י אכרנאל, שמים חדשים 6). זה המציאות עשתה בו יותר רע כלומר שחוק ותחול ממה שעשינו בו אנחנו לפי שכזמן שאמר שיגלה משיח עמד חסרבו וכו' (רמב"ם, אגרי טמן 1). — ומציאות, מציאותות: כדילחבדיל בין שני המציאותות ולומר שהאחד מציאות אמתית והאחר מציאות בלתי אמתית (ר"י אלנז, העקרים ב ג). לפי שאין לנבדל שני מציאותות מציאות חוץ לנפש בו יניע ע"ד התכלית והחשוק ומציאות בנפש בו יניע על שהוא פועל ומצייר (ר"י אכרנאל, שמים חדשים ב). וזה כי הצורה בה יהיה השלימות שבשני מציאותות הגשם שהוא מציאותו בפועל והחומר בו יהיה החסרון שבשני מציאותות הגשם והוא מציאותו בכח (הסתלות לאלנז, סאף 7). ואמנם יתנועעו ויתחלפו אל הפחות שבמציאותותיהם ואולם הנכבד שבמציאותותיהם ומה שהוא יותר קרוב אל הנכבד כבר תם מתחלת הענין (שס 19). כאשר יתבאר בשער המציאות (עקס רמוני ח ב). בדיבורים הרוחניים אע"פ שיתפשטו ויתגלו ממה שהיו מקודם לאין תכלית עכ"ז מציאותותיו הקודמים לא יוזו ממקומם (שס יד א). שנמצא בו (באדם) מה שלא נמצא בשום נכרא אחר דהיינו ההרכבה שנרכבו בו ב' מציאותות רחוקים ונבדלים (רמח"ל, דרך סי ג א). **מציאותותי**, תי—של המציאות: אשר לפי זה יאמר בהם שהם צורות עם השמים לא זולת וכמו שביארתי מהתקשרות המציאותות לא העירובי (ר"י צינאנו, דרך אמונה פט).

מה הפילה (ר' יהודה, תוספת' אהל' עז יג), אלו מציקים שהחזיקו בה בארץ ישראל והם קשים להוציא מהם פרוטה כצור (ספרי דברי' ש"ז). פעם אחת עלו המציקים ונשללו פתן וייןן ושמןן ומימיהן חזרו ומכרו אותם להם (מד'ר איכ' מ'מיונו כספך). אמת המים שהיתה באה מן החניות עמדו המציקים התריבוה ושפכוה (ר' אלעזר כר כהנא, שם, דבק לזון וינק).

מִצִּיק, ש"ז, — כמו *מָצִיק: עד הקציר עד הכציר עד המציק (תש' הגא' חנון ל).

מִצְלָה (1), ש"ז, — נסיון, המים הנפרשים מחלב חמוץ כשהוא מתגבן: ומי ודרים שימורם בהם מצל (חמוץ טוב (קאנון ד ד)).

מִצְלָה (2), ש"ז, מ"ר מִצְלָה, — מִצְלָה הסוס, פעמונים קטנים יתלום בצוארי הסוס וכדומ': כיום ההוא יהיה על מִצְלָה (3) הסוס קדש לוי' והיה הסירות בבית יי' כמורקים לפני המזבח (זכר' יד כ).

מִצְלָל, ש"ז, — מִצְלָל ים וכדומה, מקום ששם דבר צולל, עמק הים: זה קשים במצול ים ואל

***מִצְיָה**, ש"ז, מ"ר מִצְיָה, — שם"פ מן מִצָּה, כמו מִצָּה: המזבחה האמור לענין הקטרה אמור לענין מִצְיָה מה הקטרה למעלן אף מִצְיָה למעלן (ת"כ ויקר', נד' ז ת). — ומ"ר: היצוקות והכלילות והשתיות וכו' והמציות והמליקות (חול' קלב).

יִמְצִיעֶתָּ, ש"ז, — שם"פ מן מִצָּע, כמו יִמְצִיעֶ, בְּמִצְיֶעוֹת דבר, כמו בְּמִצְיֶע: כי התורה נגיע אליה במציעות אדם שיראו על ידו אותות ומופתים (ר"י א"ת, חו"ה, עמוד ס' ג).

יִמְצִיעָה, ש"ז, — שם"פ מן מִצָּץ: שכשפסק יחזור היין שעלה במינקת במציותו ויפול לחבית ויאסור הכל (רמב"ם, מ"א' אסור' יכ טו), ויתילדו בשדים נפח וצמחים וכו' יוציאו החלב במציעה דקה ואם יהיה זה נמאס יקח אשישת זכוכית ויכניס בה הדר וכו' (מ' אלדני, ש"א ד ג). הרמבנים המתוקים גם החמוצים מציעתם אחר אכילה מועיל (שם ג). — יִפְסוֹת המציעה, יִפְלִי המציעה, יִקְרְנִי המציעה: ואח"כ יתלה כוסות המציעה על השוק (נכונ', אורח חיים, נחלי הפקקים, כ"י שכתר). וקרני המציעה יש בהם תועלת גדולה (שם). ואחר יונחו קרני המציעה גדולים כי זה יעצרו הדם מיד (קאנון ג' כ' ג). ואחר זה בג' ימים יונחו קרני המציעה על השדרה (שם שס ט). ואם נתילדו (הטחורים) מפני מותרות חרות וכו' נצוהו לשים כלי המציעה בשתי שקויו (מ' אלדני, ש"א ד ג). כלי המציעה בלעז וינסוהו אנו עוסקים בהם בכל תחלואים הנפלים בעור בין עור לבשר ובכל מיני צרעת (עשה טוניה, אך' ההרס' י ג). — ובפרט מציצה במנהגי המילה, הפעולה למץ הדם מהאבר המהול': שאין הדם ניתק מחיבורו אלא על ידי המציעה (כש"י שנת קלג). מלין ועשין כל צרכיה כגון פריעה ומציעה וחזור על ציצין המעבבין (טור וי"ד רסו). מי שיוכל להיות מוהל לעצמו אצל בניו ראוי לו לעשות המילה בעצמו מלבד המציעה (ק'ות התשן, ח"מ, מק' ששן). הרופאים המציאו אוזה סמים שמועירים כמו המציעה (ש"ת מהר"ל חיות ס).

***מִצְיָק**, ש"ז, מ"ר מִצְיָק, — מי שמציק לאדם, ובפרט אֶנֶס שְׁגִיל מאדם בכח הזרוע, Bedrucker; oppresseur. — הושע מוצק ממציק ואל תקין רוחך במשפט יושר (כ"ס גני' ד ט). מעשה בשפחתו של מציק (1) אחד ברמון שהטיל נפל לבור ובא כהן אחד והציץ לידע

(1) כך בכ"י ובנדפס, וכך גם בגמ' פסח' ט. וע"ז מב. ובירוש' פסח' א ג: מסיק.

(1) כך בערבית.
(2) עי' הערה לקמן. — (3) כך הכתיב וחקרי בנוסחה המסורה, ואין ספק בדבר כי כך הייתה נוסחת הכתוב כבר בימי חכמי התלמוד. ותרגמו השבעים *χαλινός*, והוא הרסן שבפי הסוס, אך עקילם תרגם *βυθός*, ר"ל מעמקים. ונראה כי הוא קרא מִצְלָה. וכבר העיד ככה Hieron. אמר וז"ל: Verbum Hebraicum MESULOTH Aq. et Theod. βυθὸν interpretati sunt, id est, *profundum*; Sym. περίπλετον σύςτιον, id est, *incessum umbrorum*. Soli LXX χαλινὸν, id est, *frenum*, transtulerunt ... Quod cum ab Hebraeo quaererem quid significaret, ait mihi, non debere nos legere MESULOTH, sed MESALOTH, quod significat *phaleras equorum*, et *ornatum bellicum*; et, excepto hoc loco, in nullo penitus sanctorum Scripturarum volumine hoc verbum reperiri (Field, Orig. Hexapl. fragmenta). ת"י: כרובת סוסיא. אך לא נתברר בודאות מה פרוש כרובת. וכבר נחלקו חכמי התלמוד בפרוש מלה זו ואמרו: מאי מצילות הסוס אמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומצל ר' אלעזר אומר כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו יהיה קדש לה' (פסח' ג). ובין שני הפרושים נחלקו המפרשים הקדמוני' שלכו ר"י חיוג גזר מצלות מן צל כרוב"ל, וכך גם ריב"ג. ורש"י כמו ר"א: הנקישות שתולין לסוס לנוי בין עיניו. ע"כ. וכן ראב"ע: מצלות מוגר' תצליגה צלצלים תלויים בצוארי הסוסים. ע"כ. וכן רד"ק: הם שתולים בצואר הסוסים והם מקשקשים. ע"כ. וכך גם רוב החדשים.

שבעך שלא יחא מקלף בתאנים ומצמץ¹ בענבים (יוש' מעשר' ב ז). שלא יקלף בתאנים ומצמץ בענבים (שם צ"מ ז ב).

ב. ***מִצְמִיץ**, פ"ע. — מִצְמִיץ בעיניו והביט בפלוגי, סגרן לחצי: (היה אליעזר עבד אברהם) ומצמץ ומביט בה (ברבקה) התצליח ה' (את דרכו) (ר' יוחנן מלפזרי, מד"ר נחלא' ט).

ג. ***מִצְמִיץ**², פ"י. — מִצְמִיץ פיר' במים וכיוצא בזה, חניעם הנה והנה בלשוננו וכדומ' כדי לרחץ הפה ולנקותו: והעפצים מועילים לכל קלאע רע ובש"כ אם יבושל בחומץ ומלח ומצמץ בהם בקלאע שבנערים (קלון ג ו טו). ויתמיד למצמץ בשליקות הקובצות חלקוחות מערשים וכומאק (שם שס יו). להפסיק הריח הנתעב מן המאכלים מועיל מזה לעיסת הרודא ולעיסת עלי הסנה ושת מצמץ אחריו בחומץ (שם שס יז). ואחר זה ימצמץ בשמן אנפקון ושמן אילן מצטכי ושמן הדס (שם שס ח א). ויבושל שרשו (של החנטל) עם חמץ ומצמץ בו לכאב השנים (שם, לוח הקמים, חנטל). התמדת עשיית החלבים מויד השנים והלסתות וממחר אליהם העפוש והאכול ולכן טוב שימצמץ אחריו בין מזוג בדבש (שק"י משה נא).

ד. ***מִצְמִיץ**, פ"י. — מִצְמִיץ את פלוגי, הריק את קיבהו, שלשלה: ומאכילין אותו (את הכה"ג בערב יוה"כ) דברים כדי למצמצו ר"ל לשלשלו שלא יחא צריך לנקבו למחר (המאכילי, יומ' א ד).

ה. ***מִצְמִיץ**, פ"י. — כמו מִצְמִיץ: ואם יקחו עציצת עליו (של האגס) ויעשו מצמצות מונעת הנוזלות (פסר רפואות כ"י, מוה"י להרמב"ם).

ו. **מִצְנֶפֶת**, פ"י. — משפחת ארפה יצנף אותה אדם סביב לראשו, בפרש בארצות המזרח, Turban: ואלה הבגדים אשר יעשו (לאהרן ובניו) חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט (שמות כח ד). ושמת המצנפת על ראשו ונתת את נזר הקדש על המצנפת (שם כט ו). ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף (ויק' יו ד). בה אמר אדני יי' (למלך) הסיר המצנפת והרים העמרה (יחזק' כ א). — ואמר בן סירא: עשרת פז מעל מצנפת ציץ חרות חותם קדש (כ"ס גני' מה יכ). — ובתלמי: כיצד מפסיק נכנסין ללשכת הגזית וכו' והממונה בא ונוטל מצנפתו של אחד מהם (מהכהנים) והו' יודעין

תרינים בקצף (ר' לוי, לך עיני, וי' ויח"כ, סודור תימ', כ"י כרית' ט). פועל ישועות הושיענו, צלול במצלול כל פשעינו (הושע' להושע"ר, הושיענו). מלול ומצלול, פתחתי במצלול, לעבוד עם כלול (הושע' וס ו, כהושעת ילדי אהב). צו בר נפלי בין חלילי להיות מעלי ממצלולי (ר"מ מלומד, כהה אל, כספ' כמי הודות).

י. **מִצְלִיחַ**, פ"י. — מין מרקחת רפואית: ויועיל מזה ומסקריו הרעים המרקחת הירוע' במרקחת מצליח הנקרא בערבית אלרגח כי תועלתו נפלאה מאד (קלון ג כא ד ט).

י. **מִצְלָתִים**, פ"י. — כלי נגינה של נחשת, Zimbel; cym-bale: ויעמידו הכהנים מלבשים בחצצרות והלויים בני אסף בְּמִצְלָתִים להלל את יי' (עזר' ג י). ובחנכת חומת ירושלם בקשו את הלויים מכל מקומם להבאם לירושלם לעשת חנכה ושמתה ונתודות ובשיר מִצְלָתִים נבלים ובכנרות (נחמ' יז כו). והויד וכל ישראל משחקים לפני האלהים בכל עז ובשירים ובכנרות ובנבלים ובתפים ובמִצְלָתִים ובחצצרות (דסי"א יג ח). ויאמר דויד לשרי הלויים להעמיד את אחיהם המשררים בכלי שיר נבלים וכנרות ומִצְלָתִים משמיעים להרים בקול (כס יס יו). והמשררים הימן אסף ואיתן בְּמִצְלָתִים נחשת להשמיע (שם יט). ואסף בְּמִצְלָתִים משמיע (שם יו ס). ועמד את הלויים בית יי' בְּמִצְלָתִים בנבלים ובכנרות במצות דויד וגד חזה המלך ונתן הנביא (דסי"ב כט כה).

י. ***מִצְמִיץ**, פ"י. מ"ל מִצְמִיץ, — ש"ס מן ג. ***מִצְמִיץ**. והדבר שבו ימצמץ אדם פיו: וגם ירפא בדברים ימצמצם הנקראים מצמוצים (קלון ג ו ב). ברפאת המתכות היה העשויות בכאב השינים הצריכות להתיך יש מהם מצמוצים וראוי בכלם שיאחזו בפה זמן אריך כמו חומץ וכו' (שם כס ד). ורפא תחלה במצמוצים המקררים ושיש בהם קבוצות כמו מי וידיים וחלב חמוץ ומי הדס (שם שס ח א). בכאב השינים מצמוץ אחר הנקוי בחומץ וכו' (נרדמי, אלת חיסת ב, כ"י שזכר).

א. ***מִצְמִיץ**, פ"י. — מִצְמִיץ בענבים. לא בלע כל הענב בזוג אלא מצץ תתוך והשליך חוג: האוכל (בכרם רעהו) מן התורה לא יקלף בתאנים ולא ימצמץ² בענבים (תוספת' נ"ח ט). שבעך ש"א יחא אוכל ומקיא

¹ בערב' מצמצא a בלשון הדברנית ההמונית כמו מצץ. ² כך בכ"י א"פ הוצא 'צוק' מ, וכך גם בכ"י וינהו ובנדרש ימצוץ.

— ¹ צ"ל ומצמצץ.

² כך בערבית.

(גראססע הויבער שוויכער שלאגהאן) גדול כאוהקמן ונושא על ראשו כמצנפת נוצות ממראה שחרחר (סס סג ה).

מַצְעָה (ש"ז, מ"ד *מצעות, — כל מה שמציעים על המטה תחת גוף האדם לשכב עליו, Bettzeug; literie; bedding):

כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס (יש' כה כ). — ובתו"מ: מסובין היינו על הר סיני ונתנה עלינו בת קול מן השמים עלו לכאן סרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם (ריב"ז, מני יד). שבלתו לעורו זו חלוק במה ישכב להביא עור מצע (מכ"י משפ"י יט). ולא ימשיכנו (הלוח שאין לו במה לשלם) דברים שעושים בהן אוכל גפס ונותן מסה ומח ומצע לעשור מסה ומסח ומפץ לעני (כ"מ קיג). המציע מצעות בנכסי הגר קנה (כ"ג נג). אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר (מנח' מד). — *בלבל מצעה של אשה, מנעה מהזדוג לבעלה. ושל איש, מהזדוג לאשתו; עלבון אמו תבע (ראובן) אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי עמד ובלבל את מצעה (רש"י, שבת נה).

אחרים אומרים שתי מצעות בלבד אחת של שכינה ואחת של אביו (סס). שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה (ר' יוחנן, סס). — ומליצה, *אהיה מצע תחתך, דבור של חבה והכנעה: אמר (אנטונינוס לרבי) מי ישימי מצע תחתך לעולם הבא (ע"ז י). — ובסהמ"א: שהרכיב שמים העליונים והתחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה ויירד כסא הכבוד עליהם (רש"י שזות יט כ). ומטה ומצע הראויין לו לישן עליהם (רמב"ם, מלוה ולוה כ ז). שלא הכנים אברהם את הגר באהל שרה ולא רצה אברהם שתשכב הגר וקטורה על מצעות ששכבה שרה אמנו (ס.ר תמיד, כ' תשעה). — וגם מה ששימו על הקרקע לשכב עליו או לעמד עליו: השישיבה על הקורה והשיכיבה על הקרקע בזמן שאין שם מחצלת ולא מצע חוצץ ישר בה דבר רע (ערוך, ערך כג). והיא הגברת יושבת כמנהג הגבירות במצע שש ומשי על הארץ והשרים כשיבואו לדבר עמהן ישכבו עליהן על אותן המצעות ושם ידברו עמהן והנה

שממנו פייס מתחיל (תוס' יומ' א י). בהן גדול משמש בשמנה כלים וההדיוט בארבעה בכתנות ומכנסים ומצנפת ואבנט (משנ' סס ז ה). — ובסהמ"א: עמיפה זו למעלה מן החושם היא ועדיין ישמעאלים מחזירין קצת המצנפת שלהן על פיהן ועל ראש החושם (ערוך, ערך נג). וכן האבנטים בחלון אחד וכתוב עליו אבנט וכן המצנפות כולן בחלון אחד והכתנות כולן בחלון אחד (רמב"ם, כלי המקדש ה ט). ולא שילבש בגדי משי או מצנפת זהובה (זאה, מלוה ולוה כ ז). ובעודי בזאת המחשבה, והנה החזן בא ועל מצחו מוטפת, ובראשו מצנפת, לבנה ונעימה, בת מאתים אמה (כ"י תריו, תשנ"ג כד). והוא רוכב על סוס ומלוכש בגד משי ורקמה ומצנפת גדולה על ראשו ועל המצנפת סודר לבן ועל הסודר רביד (כ"י סיני, לקו"ס). ומצנפת לכהן גדול במקום מגבעת לכהן הדיוט שזה וזה על הראש נתון אלא שהמצנפת הוא עשוי כמין בגד ארוך שצונפין בו הנשים ראשן (ספ' חינוך, מלוה נט). — ומצנפתים ואבנטים ומצנפיהם ומכנסיהם (עמק סוף, הקד' שער מיקון התשו'). — והשליך המצנפת, לאות צער: ויחר לישוע וישלך המצנפת מעל ראשו ויכך (מגיל' ישוע יט). — והלביש המצנפת, שם המצנפת על ראשו, עשהו אחד מהמושלימים, מבעלי דת. מחמד: וגם אתה ירעת להרד"י אשר ברח מלעבוד אל אדוניו אשר הלביש אותו מצנפת (מכתב ממכתב לא ידוע לשמואל די פסג, כ"י וינה. ביהמ"ד א"ס תרכס, א 64). הרד"י אשר הלביש אותו המצנפת, וברח מפניו שאמר שקבל מפיו היות מרת התית (ר"א כהן, ספ' מריכת קדש). אז השיב רופא המלך הנזכר אדוני המלך צוה שיביאו מצנפת וכו' והושם על ראשו מצנפת הישמעאלים והביר דתו ונעשה ישמעאל (ר"ש אבוהב, אגרי רבני ויט"ל על ס"פ). — ובמלאכת הרפואה, כעין אגד: לחבר שפתיה (של החבורה) וכו' וישם שחוק על החבורה ויצנף במצנפת חזקה (גרנוני, אורח חיים, כ"י שכתל). שיתחיל לקשור למעלה מהנשיכה (של נחש וברומה) עם מצנפת קשורה חזקה (סס). — יבעל המצנפת, מין צפור: בעל המצנפת (געהוויבסע פיננווין) ארכו אמה גופו ממעל שחור ומתחת לבן מאחורי ראשו צדור נוצות ממראה ירוק בהיר ונקרא ע"כ בשמו (י' שנק, חוה"א, העוף עד א'). בעל המצנפת (הויבן "קאטה" לערכע) דומה בתארו ומראהו להירוע ונבדל ממנו בקבוצת נוצה אשר על קדקדו בתאר מצנפת וכו' שיריו ערבים (סס יו). בעל המצנפת הגדול

(') כבר אמר שד"ל: המצע הוא היצוע אלא שיקרא יצוע אחר חייוהו מוצע כמו אם זכרתיך על יצועי או משעה שמציעים אותו כמו בחשך רפדתי יצועי וכלאו הכי יקרא מצע כלומר דבר העשוי להיות מוצע כי קצר המצע מהשתרע הדבר העשוי להיות מוצע הוא קצר מהשתרע אדם עליו (כ"ס האלף 128).

שנים ישראל ואחר כהן ממצעין את הכהן אימתי בזמן שכולם שוין אבל אם היה אחד מהן תלמיד חכם ממצעין את הדבר (ר' חנינא, ירוש' נכ"ה ה'). כשירד בנימין עמיהם והיה יעקב אומר להם לא ירד בני עמכם וכיון שהגיעה שעה וירד עמיהם היו ממצעים אותו והיו משמרים אותו (מד' נרנש' לה). — ובמשמ' עבר באמצע: שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין הכלב והדקל והאשה (פס' ק"ה). — ואמר הפוסק: אין צד וצלע וצליעה, ורוחב וארך לא ימצעוך (ש"ח ל"ז ב'). — וא"ל ענין. — ימצעו את החשבון, חלקו באמצע, להציא: כי היה להם לומר בבית דין כי מצעו את החשבון ביניהם ונותר לצמצח כך וכך זוזים (פס' גלוי מ"ח ס"ו, ב"ב ד'). אחד אומר במנה ואחר אומר בפ' ואחר אומר בק"כ וידוק בק' מפני שאנו ממצעים מה שיש בין המועט למרובה (פ"ע ח"מ ק"ב).

— פ"ע, *מצע, ממצע, ממוצע, — עומד באמצע: שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד באמצע (יו"ט ל"ג). בתחלה לא ירד אלא מלאך אחד שהיה ממוצע ועומד באמצע האש ואח"כ ירדה שכונה ודברה אתו מתוך הסנה (מד' שמו"ג). גדולה היא הדיעה שהיא ממוצעת בין שתי הזכרות שנאמר כי אל דעות ה' (ר' יצחק, ירוש' נכ"ה ד ג'). — ובסמ"א: של מוכה יש בה שני דרכים אחד של צדקה ואחד של חסד ואליהו ז"ל ממוצע ביניהם (פס"ח ט"ו). בטוב שלמות חכמתו וישר טבעו קיים (אברהם) כל המצות בלכתו בדרכים הממוצעים שהם עיקרי התורה ושרשיה (ר"י אנטוני, מלמד התלמוד וירא). אתה מוצא שמוצע פרשת רבית בין שתי פרשיות של נדר (פס' חסידים, ס' תתנ"ח). — וגם בדברים מופשטים, ידעות ממצעות, רחוקות משני הקצוות: הדעות הישרות שמנהיג אדם עצמו להלך בהם והם הדעות הממוצעות הבינוניות בין הקצוות הרחוקות כל אחת מחברתה וכו' והסידים הראשונים היו משין דעות שלהן מדרך האמצעיות הממוצעות בין שני הקצוות אל הקצה האחרון (ר"י אבן עזרא, פס' מוסר י"ח). כי גופך על תכונת השלמות נצב, מגזע המוגז הממוצע נחצב (ר"ש פלקוירא, המגן כד). משל העולם אצל כתות האנשים כפרס נאה ונהג בעליו שישקחו בכל יום פעם אחת ותהיה ההשקאה ההיא ממוצעת כי השווי יועיל לצמחים והמותר יווק (ר"י נדנ"ש, פס"ח א' אל"ס ג'). שהפעולות שהם

היא היתה אומרת ליוסף שישכב על המצע ההוא אצלה ושירבר עמה (ר"י אבנ"ח, ויכ'). — וגם במשמ' שפ"ח: רואה (הענין) לעשיר יושב כמלך בגדוד בחדרי משכיותו ומצעות שתחתיו בגדים לבנים מיד יושב רחוק ממנו לבל יתקרב אצלו לישב בצדו פן יסנף בסימ שברגליו המצעות (ר"א הכהן, סנע מוסר ט'). — ואמר השו"ר: ערוגות ורדים תנה לך למצע ואל נא תשימם בצנות וצלצל (מנ"ע, חסיד ג טו). צלי אתן ענפי אלה גם מצעו עשיות ככר, ואשו ממעד לבי לעד מורק יין לא פת ככר (ס"ג ט). — ובהשאלה במליצה: עד הניאנוי התלאות וכו' ואלצוני לשום מצעו מסעי ומרגועי גודי ונועי (ר"י חזיון, תהכ"ו יו). — ובמליצה, יקצר מצעו של פלוני, אין לו מצעים כראוי, הוא עני: כי מקומנו צר, ומצענו קצר, ובכל יום שרפנו יחסר, ואין לנו לחם ובשר (ר"י זכא"ה, ס"פ שטע"ס כ'). — ובמשמ' עני בדעת: כמדרומה לי כי בחכמה הזאת קצר מצעך וצרו צעדי מדעך (ס"ג ט). — ובהשאלה, ימצע של פגרים וכיוצא בזה, הרבה פגרים עד שכסו את פני כל הקרקע: וישלפו את הרבותם ויציעו בעם מצע ש' אלפים פגרים מתים ארצה בתוך ההיכל (יוסף, דף סג). לא חדל לשלול שלל ולבזוז בו ולהרוג נפשות ויצע בכל ארם מצע גדולה פגרים מתים (ס"ג ט).

*מצע¹, ממנו *אמצע, *אמצעות, *אמצעי, *אמצעות, *מצע, *ימצע, *ימציעות, *התמצעות.

*מצע, פשוט, — היה באמצע, עמד באמצע, שם דבר באמצע: המזבח ממצע באמצע העזרה שלשים ושתיים אמה עשר אמות כנגד פתחו של היכל אחת עשרה אמה מן הדרום וי"א אמה מן הצפון נמצא המזבח מכיון כנגד היכל וכותליו (ר' יסודס, פ"ב, ויקר' ח ז). עירבו זה לצפון וזה לדרום מהלך לצפון כעירובו של זה לדרום ולדרום כעירובו של זה לצפון ואם מיצעו את התחום לא יזוז ממקומו (תוספ' ערוכ' ג ד). בהמה של שני שותפין עירב זה בצפון וזה בדרום מהלכת בדרום כעירובו של זה בצפון, בצפון כעירובו של זה בדרום מיצעת את התחום אל תזוז ממקומה (ירוש' ס"ג כ"א). שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות וכו' זה ערב עליו לצפון וזה ערב עליו לדרום וכו' מהלך לדרום כרגליו מי שערב עליו לצפון ואם מצעו את התחום הרי זה לא יזיזנה ממקומה (בבלי גי' לז).

¹ גם בארמ' וסורית.

אזכרי לַפֶּסֶת, הַגִּדָּה כִּי צִוִּיתִי). — והמשורר אמר: אל נא בגלעד לִי תדרשו ארוכה, כי אם במצעד בת יאתה לה מלוכה (יזכ"ל, אֵין דִּי לַחֲלִי, קָטַע כִּי גִי, JQR, July 1913, 88). — ומ"ל ימצערות: שמעו הכהנים בתוך החיכל בקול לכת בני האדם וקול מצעד ות רגלי בני אדם (ויספון, פקד לד.) — יבחקמת הכוכבים, מצערי המזלות: מפני שהקפת הגלגל על הארץ נסמכת על קטבי אופן המישור אין אנו חושבין מעלות המזלות מחיקא אפנס עצמו כי אם מן הערך העולה בעלותם מאופן המישור ואנו קוראים לעלייתם זו מצעד המזלות (ראב"ח הנשיא, חשבון מהלך הכוכבים ד, כ"י דריט"ט). ועל הסדר הזה נחשבו מצעדי המזלות באופן הישר והיו נחקקים בלוח המצעדים (ספ). וישארו לך מצעדי מזל שור ואתה מוציא סצעדי מזל טלה ושור יחד (ספ). הרוצה לדעת מצעדי המזלות באופנים הנוטים יהיה דורש על המזל שהוא או על המעלות החם שהוא דורש את מצעדיהם כמה היה מצעדן יבוק השוה (ספ). ספר לוחות המשרתים השבעה, וכל מעשה הארץ והמצעדים והנשיה והמעלה הצומחת ותקון הכתים וידיעת הכוכבים העליונים (ראב"ט, נהקד' ספר חלמתי). שהיום זכו אינו על מדה אחת מצומצמת בכל מקומות הישוב וכו' מפני חילוף מצעדי האופק במקומות זה מזה (כ"י הישראל, יס"ע גז). ביאור מצעדי המזלות וכו' עליית חלקי המזלות על האופק קורין לו בחכמת התכונה מצעדי המזלות וכו' באפן שתרע שזמן עליית המזלות או מצעדיהם ערכם וזמנם גם הם נחשבים עפ"י סבוב חלקי הגלגל הישר (ר"ד גמ, נחמ' ונשי קיז).

מצַעֵר¹, ש"ז, סמ"י מצַעֵר, — דבר קטן, דבר מועט, etwas Kleines, Unbedeutendes; peu de chose

a small thing, of little importance- העיר הזאת קרבה לנוס שמה והוא מצַעֵר אמלמא נא שמה הלא מצַעֵר הוא ותחי נפשי (ברלש"י וט כ). והיה ראשיתך מצַעֵר ואחריתך ישגה מאד (איוב כז). — זכמשי' מספר מעט: כי במצַעֵר אנשים באו חיל ארם וי' נתן בידם חיל לרב מאד (דני"ב כד כד). — למצַעֵר, תה"פ, לזמן מועט: למה תתענו וי' מדרכיד תקשיח לבנו מיראתך שוב למען עבדיך שבמי נחלחך למצַעֵר²) ירשו עם קדשך צרינו בסוסו מקדשך

¹ משרש א.צ.ער' ע"ש, ועי' הערה לקמן. — ² כך בנוסחת המסורה, והסכימו התרגומים הקדמונים וכמו"כ המפרשים הקדמוני' ורב החרשים כי, לפי הנוסחה המסורה,

טובות הם הפעולות הממוצעות אשר יבאו ממעלות המדות (תנ"י ס' רמב"ם לאבות ב ט). — והרחוק במדה אחת משני הקצוות: ויש מן הכע"ח מינים אחרים כאלו הם ממוצעים בין שתי אלה הקצוות (כ"י אלכו, העקיד ד ה). ושישמור הדבר שהוא ממוצע בין גופו וקנינו וזהו אשתו כי מצד מה כאלו היא גופו ומצד מה כאלו היא קנינו (מרפא לנפש ית).

— **הַמַּצְעֵר**, **הַמַּצְעֵרִים**, — נחמצי, עבר ביניהם, עמד ביניהם: שלשה אין ממצעין ולא מתמציעין ואלו הן הכלב והדקל והאשה (פסח ק"א). עד שלא נבנה ביהמ"ק היתה השכינה מתמצעת בין שני בדי הארון (כ"י נ"י סימן, מ"ר ש"ס, ה"ק יס"א). — ובסחמ"א: והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך (כ"י דכ"י לג). שהתי' מתמצעת להפסיק אותיות השרש (א"ל, כ"מ סה). — ואמר הפיוט: כצירי מרפא ושלוחי אמונים, נתמצעו תאומים ביוג' חתנים (בטמון נ"ז, אחי מזגזג כלל). — יובמשי' היה בין שני דברים: נקרה לאשר קרב מהלגל מאד שיחיה אש ומה שרחק שיחיה ארץ ומה שיתמצע היה וכו' אויר ומים (כ"י א"ת, כוזרי ס ג). ניצון השמש המכה לפעמים בכדור הארץ והוא מתמצע בשעת הנגוד בינו לירח (רמ"ע מפלנו, אמר' סוכו, א"ס כל' ח' כ ב). והנה התמצעו בין חציך שנונים ולב אויבי המלך (המלים) עמים תחתוך יפלו וזהו ההתמצעות שהוא אחד מן היפויים (כ"מ לילון, ט"ז א"ס כ ד). — **הַמַּצְעֵר** בין פלוני לפלוני, היה המתוך ביניהם: לוי שנתמצע בין ראובן לשמעון בעסק תביעה שהיתה ביניהם (תש"י גא'ני מו"מ, ס' רכנ, כ"י ח). לוי שהיה לו שותפות עם ראובן ומת ולו בת והשיאוה אמה ואחיה ליתורה וכו' ושמעון זה נתמצע בדבר לשדך ביניהם וכו' וזה אומר מאז נשאתי האשה ואתה ידעתה ונתמצעת בדברים זכיתי בממון שפסקו לי (תש"י רש"י יב).

מַצְעֵד, ש"ז, מ"ר סמ"י מצַעֵד, כנ"י מצַעֵדוֹ — כמו צַעֵד; מ"י מצַעֵד גבר כוננו ודרכו יחפץ (תנ"י לו כ). מ"י מצַעֵד גבר ואדם מה יבין דרכו (משלי כ כד). — במצַעֵדוֹ, בלוי'ת: ולבים וכשים במצַעֵדוֹ (דני"א מ"ג). — ואמר הפיוט: נחת שלחנך ארות במצעד, נאמנת בריתך לו עדי עד (משלם כד"ק, ענוסה, אשוח). ומרבבות קרש אתה במצעד, ולעם קרובו מסיני נועד, ועמורי תבל געשו להרעד, ויתפוצצו הררי עד (רשכ"י, שלום נחמס, קרנ' כ' סנע). גבולים ובתים כבל יראה וימצא ויטמין ויקבל במצעדיו (כ"י הלוי,

איש מפי איש (ר"י מפיכא, מנח' קנא' 108). והיה (שלמה) חושש כל חררי בשן ומגלה מצפוני לב האדם בראיית פרצופו (ר"י אכנחא, מ"א ג). אז הלך בן נבש למצרים והביא את שישק עליהם וגלה לו מצפוני היתודים (ר"ש בן יורגל, שנט יסודו ז). ולא יהיה תוכו ככל זה הפך ברו ולא מצפוניו נגד מראהו (לאשית חכמה, שער העטו ז). — ואמר הפיסן: רוח שפתיו ימית רשע וצר ישסף, והיה צדק אזור מתניו מצפוניו חושף, מארבע פאות צאן נהלאות אליו יאסף (פומ' חומנ', ירוס ושא). — **יִמְצָפוּן**, בסתר: וכאילו אתה בא באכנסיותו קרוא אל שלחנו ומובו ותורה על זה במצפון ובגלוי (ר"י א"ת, כוזרי ז ג). — ובמשמ' דברים יקרים שמונים במקום סתר: ששם יושבים כל מיני עושר וכל הגנבים וכל המצפונים וכל הזהב (ר"י אבן ג'יקטילס, שער' אורס ז). — ומ"ר **יִמְצָפוּנָת**: ערו יסודותיך והרסו כל פנות, חרשו ועקרו ניותיך ונבעו מצפונות, גם כסף זהב וסגולות מלכים והמדינות (ר' משה, י"י אלסיס לנאות). ג — יחרגש הפנימי של האדם בענין מהענינים, **Gewissen, Bewusstsein** (על הספרים הנזכרים שם) ולא

מצאתי בהם ספר מיוחד בחכמת המצפון וראיתי החכמה הזאת שהיא חכמת חובת הלבבות (ר"י א"ת, בקר' חו"ס לר' חמ"י). וכיון שקושב המעשה ועמודו בנויים על כוונת הלב ומצפוניו ראויים שתהיה חכמת מצות הלב קורמת בשבע לחכמת מצות האיברים (שם). ויגזור לך הטוב כבקשתך והשתדלותך ויהיה לך עוזר וסומך וירבה שכרך על בר לבך ומצפונך (כוא, כוזרי ס כח). וירצה לומר כי המצפון הרע שוה עם חבורות פצע (ר"א נדלש, מוחס' תכנית, מריקה).

* **מִצְפִּית** (1), ש"ג, — בכלי נגינה של נפיחה. הקצה הצר המושם בפי המנגן ומצפה בחמר מיוחד: קרן עגולה שממנה נפשוטה השורה אם היתה מצופית שלה של מתכת שממנה (כלס' יא ז).

* **מִצְפִּיָּן**, — כתיבת השם המפורש יהוה, בא"ת ב"ש: הרי שנמצא בתפלה לקדמונים שם מצפ"ן והרואה יחשוב שהוא שם לאחד מן המלאכים ואינו כן אלא הוא כנוי לשם בן ארבעה בחלוף האותיות באלפא ביתא דא"ת ב"ש (ר"י אלנז, העקידס ז מח). שכן אנו כותבין השם המיוחד במצפ"ן שהקב"ה קורא לעצמו תצמ"ץ (אהיה) ואנו קורין לו מצפ"ן כלומר יהוה עכשיו ואחרי כן בלי תכלה (ספר חזקוני, שמות ג יד).

(1) מן ב.צ.פ.ה.

(ישע' כג יז-יח). — **הַר מִצְפֶּר**, אולי כנוי לאחר מהרי הלכנון: אלהי עלי נפשי תשתוחח על כן אוכרך מארץ ירדן וחרמונים מהר מִצְפֶּר (1) (סהל' מז ז).

מִצְפָּה, ש"ז, שמי' **מִצְפָּה**, — מקום גבוה יעמד שם הצופה לצפות כל הנעשה סביב, **Warte; observatoire**; **watch-tower**: על מצפה אדני אנכי עמד תמיד יומם ועל משמרתי אנכי נצב כל הלילות והנה זה בא רכב איש צמד פרשים ויען ויאמר נפלה נפלה בבל (ישע' כא ח-ט). ויהודה בא על המצפה למדבר ויפנו אל החמון והנם פגרים נפלים ארצה (דק"ד ז כד). — ובסהמ"א, מ"ר **מִצְפֹּת**: והיה פרושו (של מנהרות) מצפות והם נבנות לצפות מהם ולהשיא מהם משואות להזהר מפני האויבים הבאים על העיר (ר"י א"ת, השש"ג לריב"ג, ששס נה). — ושע"ס, **מִצְפָּה** מואב ועוד.

מִצְפָּה, ש"י, — כמו צופה, מי שעמד על המצפה וצפה למרחוק לראות מסביב: לך העמד המצפה אשר יראה יגיד (ישע' כא ז).

מִצְפֹּן, ש"י, מ"ר ככ"י **מִצְפֹּנִי**, **מִצְפֹּנִי**, — א) מקום שלפנים שם דבר: איך נחפשו עשו נבעו **מִצְפֹּנִי** (2) (עוזר' א ז). — ואמר הפיסן: מורדים זבול ומצפוניו נבעו, ומסמרות נעלימו בקרקעיותו קבעו (ר"א קליר, קיר', איכס' א"ת אש). — ב) יחדבר הצפון, הסמון, הסוד: ואהרן הפך לגלות מצפונם ועל כן סייע בעשותו (את העגל) (ר"י א"ת, כוזרי א ז). כאשר אתה מאמין בכל מה שזכרת כבר ידע האל מצפונך וכו' יודע המצפונים ומגלה הנסתרות (שם ס כו). אם יהיה מצפוני של בעל הדברים האלה הפך מה שהוא מראה בלשונו מן הטוב (כוא, השש"ג לריב"ג, מרק). וכאשר ידע האלהים יודע נסתרות זה ממצפונם גלה אותו לנביאו (שם, ששס נשא). ותדע כי הרהב בני אדם מראים את האהבה במלותם ואפשר שיחיו שונאים גדולים במצפונם וצריך שלא תאמין בהם (כוא, תקון מה"ג לרשב"ג לד). ואמר מצפון דעת האדם בתוך כתביו וגלויה בבחינה (כוא, מנח' הפנימי לרשב"ג, שער הסה"ס). צורת האותיות ונקודם והשעמים יש להם סודות ומצפונים גדולים אשר קבלום הזקנים

הכוונה היא במשמ' לזמן קצר או בזמן קצר. אך כבר העירי החרשים כי המליצה כאן עכ"פ דחוקה, כי לפי פרוש זה חסר כאן הנשוא מה ירשו עם קדשך לזמן קצר, ולכן הגיחו הגהות מתחלפות: למה צער, למה צער, וכיוצא בזה. — (1) וי"א כי זה שע"פ להר מההרים. (2) בקצת ספרים מצפניו חסר.

מצין¹

ממנו מצין, ואולי מין. *מציצה, וי"א גם מצה.
מצין, פ"י, עתי' נח' תמצו, — מין חילד את זיו השד
וכיוצא בוה, משך החלב ממנו בשפתים סגורות זו לזו,
saugen; sucer; to suck; למען תינקו ושבעתם משד
תנחמיה למען תמצו ותענגתם מויו כבודה (ש"ע) סו
(י). — וכמו שלמים: ויש לך אדם שהזכוב נופל לתוך
תמחוי שלו נוסלו ומוצצו ואוכל מה שבתוכו (ר"מ,
חוססת' סו"ה ט). עושיין כל צרכי מילה בשבת מוהלין
ופורעין ומוצצין ונותנין עליה איספלויות וכמון (שבת
יט ט). כל העופות פוסלין חוץ מן היונה מפני שהיא
מוצצת (פרק ט:). ואכלת (ענבים) ולא מוצץ (ספרי
דבר' קטו). לתינוק ששמו לו אצבעו בדבש פעם ראשונה
ושניה גוער במ שלישית מצצה (נדה מה). — ובספרי:
אמר עשו איני הורג את יעקב אחי בחיצים ובקשת
אלא בפי אני הורגו ומוצץ את דמו (פסרי דרי"א לו).
ושאר הגרעינין בומן שכנסן ויש בהן לחלוות למצוין
אותן אסורין לזר (נכמ"ס, תומ"י יא). — ובהשאלה,
לכל דבר שהוא יונק לתוכו ליחה, כמו ספוג או כלי
חרס וכיוצא בוה: שהרופא נותנו (את הגמין) על גבי
המכה שהוא מוצץ את הליחה (תוספת' כלי"ק ויט).
ספוג לא שהוא מוצץ (את המוגלה) אלא שהוא
משמר את המכה (ר"י בר' יוס', מד"ר ויק' טו). — ובספרי:
יש עפר שמוצץ ויש עפר שאינו מוצץ (ערך, ערך
גרשתי). סריטה שסורט האומן בצואר למצין דמו
(שם, ערך כסיל). — ואמר הטלויין: עדי כבד אשר הושם
למשמר, יהי מוצץ בלי פה המשומר, ומיין המאכל
מושך ונוול (ר"י זכא"ס, נתי הנפש).

— פ"י, מצין. — כמו קל: פורע (המוהל) את העור וכו'
ואח"כ מוצץ את המילה עד שיצא הדם ממקומו וכו'
זאחר שמוצץ גותן עליה אספלויות או רפיה (כ"ד
אגודתה, ברכת מילה).

— קתפ', תתמצין, מתמצצים: שאינן מתמצצין (מי
רגלים) מגופו (גמ"ה, כז"ו).

א. *מצין, פ"י, — כמו יצק: (כיצד מושחים את הכהנים)
בתחלה מוצצין¹ שמן על ראשו ואח"כ נותנין
לו שמן בין ריסי עיניו (ותני אחד) בתחלה נותנין לו שמן
בין ריסי עיניו ואח"כ מוצצין² לו שמן על ראשו

(סו"ה יב). בשר ודם מוצץ¹ כלים¹ אנקין על ידי
שהות הוא מעלה חלודה (ר"ש בן לקיש, מד"ר בראש יב).
— ואמר המשורר: כי אין כשירי ר' שלמה חקים,
וכו' ולא כשירי בן חקנה בכור שכל מוצקים, ולא
כשירי בן חלפון לשוב ורע נחלקים (ר"י חזיון, תחנ"י ג).
ב. *מצין², פ"י, — מצק עלה וכיוצא בוה, התיכו והמסו
בפעולת האש והסכו למשקה, destillieren; distiller
to distill; שושן יש בו ריח והוא אדום מוצצין
אותו והוא מתהפך ללבן ולעולם ריחו לא זו (זכר' שמות).
מה השושן שהוא אדום והוא לבן אין מוצצין אותו
לחזור כולו לבן אלא באש כך הקרבן אין מוצצין
אותו לחזור כולו לבן אלא באש (זכר' שמות). בדרך שהשושנה
מוצצין אותה על ידי האש לחזור כלה לבן על ידי
התכתה למי ורדיון (ר"י מוסקטו, נפול' יסודה מה).

— נפע', יצמצק, — שמוצקוה: מי שיושב בתעניתו ומקריב
חלבו ודמו אינו נמצק² לחזור כולו לבן אלא באש
(זכר' שמות). מעשה השושן הנמצק לחזור כולו לבן
(ר"י מוסקטו, נפול' יסודה מה).

א. *מצר¹, פ"י, מ"ר מצרים, — א) גבול בין ארץ לארץ,
Grenze; limite; limit: גלתה יהודה וכו' לא
מצאה מנוח כל רדפיה השיגוה בין המצרים (אי"ב א ג).
— ובתנ"י: בית כור עפר אני מוכר לך בשימני
ובמצריו (תוספת' כ"ז וכו'). מצר שהחזיקו בו
רבים אסור לקלקלו (כ"ה גמ' ס"י). ב' שדות ומיצר
אחד ביניהן (ר' יוחנן, שם ג). המצר והחצב מפסיקין
בנכסי הגר (סו"ה, שם נה). הבא לסמוך בצד המצר (שם
יז). אילן הסמוך למיצר בתוך שש עשרה אמה (עולא, שם
כו). מצר ראובן מזרח ומערב ומצר שמעון צפון
ודרום (שם סב). אילן העומד על המיצר יחלוקו
וכו' בממלא כל המיצר כולו ("ע"ק). מצר אחד
מצויין (ר' אשי, מ"ק ו). — בלי מצרים, בלי גבול ומדה: כל
המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מצרים (ר' יוכי,
שבת קיח). — ומצוי בספרי: והיו תוצאותיו הימה אל מצר
המערב שאין עוד גבול גבגב מאריך לצד המערב משם והלאה
וכו' ומצר מערבי מהו והיה לכם הים הגדול למצר
(רש"י במד' לר הו). מהר החר תסכו ותכלו אל מצר

— א) כך בנוסח' הדפוס, ובכ"י: מוסך בולס.

² כנראה מן יצק. — ב) בנוסח' הדפוס: נצמק.

⁴ כבר העיר ע"ז ריב"ג ואמר: ואלעריב תקול
ללחאגז בין אלשיני אלמצר חתי אנהם יקולנו אלשמש
מצר בינ אלנהאר ואלליל, ע"כ, — ובעבר: והערב אומר
לכל דבר שמבדיל בין שני דברים מצר עד שהם אומרים

¹ שמי משחק, בארמ' מצין, בערב' מצ a.

² כך בנוסח' הדפוס, ובכ"י: מצוקין.

כ' (ל), ועי' ערך בִּין. — ב) יִהְיֶה שְׂמִי שֶׁ בּוֹ בְּכִתְּבַת הָאֲרָצוֹת
בְּשָׁנֵי עֲנִינִים, מִצָּר הֵיטָּב, רְצוּעָה אֲרוּכָה שֶׁל יָם מְפֹרֶדֶת בֵּין
שְׁתֵּי יִבְשׁוֹת; הַיָּם הַסּוּבֵב דֶּרֶךְ מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וּנְכַנֵּס
בְּאִמְצַע הָאָרֶץ בְּמַעְבַּר צָר עֶשֶׂר מִלִּין (הַנִּקְרָא מִצָּר)¹
גִּיבְרָלְטָאָר (יוֹסֵף סֵפֶק, מֵאִזְ גִּבּוֹלוֹת א' ב'). וּבְחֹדֶשׁ י"ג אַחֵר
צִאתוֹ בֹּא (מֶלֶךְ פֶּרְסוּגֹל) אֵל יָם הַמִּצָּר הַמְּפֹרֶדֶת בֵּין
חֶלֶק עוֹלָם הַחֹדֶשׁ הַנִּקְרָא פִּירוּ וּבֵין חֶלֶק עוֹלָם הַדְּרוֹמִי
אֲשֶׁר שֵׁם מְדוּת אֶרֶץ מִצְרַיִם הֵיטָּב כְּמוֹ ק' פֶּרְסָאוֹת אֲרָצוֹ
וְכוֹ' וְעֵבֶר תוֹךְ מִצְרַיִם הֵיטָּב בְּסִכְנָה גְּדוֹלָה מִחֲמַת הַסִּלְעִים
וְהָאֲבָנִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּתוֹכָו (דוד גנן, חֲמֵ' וְעֵיט עז). —
וּמִצָּר הָאָרֶץ, בְּמִשְׁמֵ' רְצוּעַת יִבְשָׁה מְפֹרֶדֶת בֵּין שְׁתֵּי
יָמִים; אִילָּם בְּשִׁפְת גּוֹאֲנִיעָא בְּמִי צָר הָאָרֶץ (עֲרֵדְעִנְגֵּע)
שֶׁל פֶּאֲנָמַע הַמְּתַפְשָׁטוֹת מִשֶּׁם עַד קוֹ הַמִּשְׁוֹת יֵרֵד הַגֶּשֶׁם
מִשָּׁךְ רִבְעִיעִית שְׁעָה וּבַחֹזֶק גְּדוֹל (לְמוֹדִי סֵפֶק עז).

ב. מִצָּר, שֵׁם, מִ"ר סְמִי' מִצָּרִי, — א) כְּמוֹ מִצּוֹר וּמִצּוּקָה;
מִן הַמִּצָּר קִרְאֵתִי יְהִי עֲנִי בִּמְרַחֵב יָה (סֵפֶלִי קִית ס). —
מִצָּרִי שְׂאוֹל; אִפְסוּנִי חֲבִלִי מוֹת וּמִצָּרִי² שְׂאוֹל מִצְאוֹנִי
(סֵפֶל קִיו ג). — אִמֵּר הַמִּלּוֹי; וְאֵל תְּבוֹן מִלִּי וְגַם לַפְּנוֹת
אֵלֵי וְהָטָה חֶסֶד עָלַי וְהוֹכַח בְּדַבְרִים, וְהַזְוִינֵנִי עֲדֵי אֲדֹנִי
רֵב חֲסֵדָאִי וַיִּזְוֶן אֵל שְׂדֵי דְבָרְךָ בְּמִצְרַיִם (מִנָּה' ב"ס,
לְגִזְרֵי כְּתוּבָה). — וְהַמְשׁוֹרֵר אִמֵּר; וַיִּגְעַע פֶּרְעָה בְּנִגְעִים,
בְּמִצְרַיִם גְּדוֹלִים וְרַעִים, הַשְׁתִּיתִי יִאֲרִים בְּדָם וּצְפֹרְדִּים
(רִי' סֵלִי, מִי כְּמוֹן). וְמִי אֲנֹכִי כִי אֲצִיל שֶׁה פִּזּוּרָה מִכֵּין
שְׁנֵי כְּפִירִים, וְכִי אֲוִצִּיא לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ מִכֵּין הַמִּצְרַיִם
(רִי' חֲזִיוִן, הַקֶּד' חֲתָמִי). — וְהַפִּיטֵן אִמֵּר; חֲשֵׁב צָר, בְּעָה
מִצָּר, וְהַפִּיל פֹּר גּוֹרֵלוֹ, וְצוֹר הַקִּשְׁיָב, וְאוֹ הַשִּׁיב,
בְּרָאשׁוֹ אֶת תְּגֻמּוֹלוֹ (סֵפֶלִי תַעֲנִי אֶסֶת, אִיךְ זִרִס). — ב)
*הַמְּעַבֵּר הַצָּר מִהֶקֶבֶה לְהֶרְקִים, Pylorus³; אִי זֶה הֵיא
כֶּרֶס הַפְּנִימִי וְכוֹ' אִמֵּר רֵב אֲסִי מִן הַמִּצָּר וְלִמְשָׁה
(חֹלִי' ב'). — וּבִסְתֵּמָא; וְאִזְוִהוּ רִישׁ מִיעִיָּא מִן הַמִּצָּר
וְלִמְשָׁה כְּשֶׁמֶתִּחִיל בְּנֵי מַעִים מִן הַכֶּרֶס בְּאוֹרֶךְ אִמָּה
(כְּנִמָּה, סֵפֶל ג). — ג) יִהְיֶה לֵּל שְׁבִין הִרְיָאוֹת, Cavum
Mediastini⁴; וְבִרָא לֵב אֲנוֹשׁ בְּשָׁנֵי חֲדָרִים, לְהִכִּין בּוֹ
וְלִדְעַת סִתְרִים, בְּצִלְעוֹת הַשֶּׁמָּאֵל שֶׁם לוֹ סִדְרִים, לְבִלְתִּי
יַעֲמֹד בֵּין הַמִּצְרַיִם (רִי' זִכְרָאֵה, כְּתִי הַסֵּפֶל).

א. *מִצָּר, פִּי, — קָבַע לוֹ מִצָּרִים; הַמּוֹכֵר בֵּית לַחֲבִירוֹ
בְּבִירָה גְּדוֹלָה אֶעֱפִי שֶׁמִּצָּר לוֹ מִצְרִים הַחִיצוֹנִים
מִצְרִים הַרְחִיב לוֹ (כִּנֵּה כִל אֲזוּה, בִּיב' סֵפֶל). מִצָּר לוֹ
(בְּשִׁמֶר הַמְּכִירָה) מִצָּר אֶחָד אֶרֶץ וּמִצָּר אֶחָד קֶצֶר (סֵפֶל)

הַצִּפּוֹן לְצַד הַמּוֹרָח וְכוֹ', הוּא (חֲצִיר עֵינִין) הִיָּה סוּף
הַמִּצָּר הַצִּפּוֹנִי (הוּא, סֵפֶל ח-ט). הַמּוֹכֵר קֶרֶקַע שֶׁלוֹ
לְאַחֵר יֵשׁ לַחֲבִירוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמִּצָּר שֶׁלוֹ לִיתֵּן דְּמִים
לְלוֹקֶה וּלְסַלֵּק אוֹתוֹ (לְמַנָּס, סֵפֶל יב ס). סִיִּים לוֹ אֶת
הַזְוִיָּה בְּלִבָּר וְלֹא סָמֵן לוֹ אֶת הַמִּצָּר שֶׁלֹּכֵל רוּחַ אוֹ
שְׁמִיִּים לוֹ שְׁתֵּי מִצְרִים וְכוֹ' (הוּא, מְכִירָה כֵּל טו). הִיָּה
לוֹ בְּקַעַת גְּדוֹלָה וּבְתוֹכָהּ יֵשׁ הֶרְבֵּה שְׂדוֹת וְכֵל אֶחָת וְאֶחָת
חִלּוּקָה בְּמִי צָר שֶׁלָּה לְבַדָּה וְכוֹ' לֹא קָנָה אֶלָּא אוֹתָהּ
שֶׁרָה לְבַדָּה אֶעֱפִי שְׁמִיִּים מִצְרִים הַחִיצוֹנִים שֶׁל
הַבְּקַעַת בְּמִדָּא שְׁחִלּוּקוֹת בְּמִצְרֵיהֶם אֲבָל אִם אֵין
מִי צָר מִפְּסִיק בֵּין שֶׁרָה לְשֶׁרָה וְכוֹ' (קוֹחוֹ' מ, מְכִירָה
רִית כ). הַאֲמֹר לַחֲבִירוֹ שֶׁרָה פְּלוֹנִית אֲנִי מוֹכֵר לָךְ וְכוֹ'
סִיִּים הַמִּצְרִים וְהוֹכִיר מִצָּר מוֹרְחִי וְכוֹ' הוֹכִיר
מִצְרִי מוֹרָח מְעַרֵב וְדֹרָם וְלֹא הוֹכִיר צִפּוֹן קָנָה כוֹלָה
חוּץ מִמִּצָּר צִפּוֹן (סֵפֶל יט א). כִּיּוֹן שֶׁמִּצְרֵי רִאשׁוֹן סְמוּכִין
זֶה לְזֶה שׁוֹב הַכֹּל כְּמִצָּר אֶחָד אֶרֶץ (סֵפֶל ב' כֵּסֶס לְמִנָּה),
וְעִי' עוֹד א. *מִצָּר. — יִבֵּן מִצָּר¹, מִי שֶׁשִּׁדְּחָה נֹגַעַת בְּמִצָּר
שֶׁרָה שֶׁל זֹלָתוֹ; הַמּוֹכֵר קֶרֶקַע שֶׁלוֹ לְאַחֵר יֵשׁ לַחֲבִירוֹ
שֶׁהוּא בְּצַד הַמִּצָּר שֶׁלוֹ לִיתֵּן דְּמִים לְלוֹקֶה וּלְסַלֵּק אוֹתוֹ וְזֶה
הַלּוֹקֶה הַרְחוּק כְּאִילוֹ הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל בֵּן הַמִּצָּר בֵּין
שְׁמֵכֵר הוּא בֵּין שְׁמֵכֵר שְׁלֹחֹתוֹ בֵּין שְׁמֵכֵר בִּיד יֵשׁ בּוֹ דִּין
בֵּן הַמִּצָּר אִפְּלוֹ הִיָּה הַלּוֹקֶה תִּ"ח וּשְׁכֵן וְקָרֹב לְמוֹכֵר
וּבֵן הַמִּצָּר עִ"ה רְחוּק בֵּן הַמִּצָּר קוֹדֵם וּמִסְלֵק אֶת
הַלּוֹקֶה (לְמַנָּס, סֵפֶל יב ס). הִיּוֹ בְּנֵי הַמִּצָּר רַבִּים
כּוֹלֵם זֹכִים בּוֹ הַשֶּׁרָה הַנִּמְכָּרֶת וְכוֹ' וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאַחֵר
מִבְּנֵי הַמִּצָּר אוֹ לְאַחֵר מִן הַשּׁוֹתְפִין שֶׁלוֹ בְּמִשְׁא וּמִתֵּן
אֶעֱפִי שְׂאִינוֹ שׁוֹתֵפִין בְּקֶרֶקַע זֶכֶה וְאֵין שְׂאֵר שְׁחוֹתְפִין
אוֹ שְׂאֵר בְּנֵי הַמִּצָּר נִשְׁלִין עִמּוֹ (סֵפֶל). בְּעַל שְׁהִיתָה אֲשֶׁתּוֹ
בֵּן הַמִּצָּר הִ"ז מִסְלֵק אֶת הַלּוֹקֶה שֶׁכֵּל נִכְסֵי אֲשֶׁתּוֹ
בְּרִשְׁתּוֹ (סֵפֶל יג יד). בֹּא הַלּוֹקֶה וּנְמַלֵּךְ בֵּן הַמִּצָּר
וְאִמֵּר לוֹ הִרִי פְּלוֹנִי בֵּן הַמִּצָּר שֶׁלָּךְ רֹצֵחַ לְמוֹכֵר לִי
שֶׁרָה זֶה אֵלֶךְ וְאֶקֶם מִמֶּנּוּ (שׁו"ע חו"מ קעס כט). הִיָּה
בֵּן הַמִּצָּר בְּמִדְּוָה אֶחָת אוֹ חוֹלָה אוֹ קֶטֶן וְאַחֵר
זְמַן הִבְרִיא תְּחוּלָה אוֹ הִגְדִּיל הַקֶּטֶן וְכוֹ' (סֵפֶל לז). —
יִבֵּן הַמִּצְרִים, שְׁלֹשָׁה הַשְּׁבוּעוֹת שְׁבִין יִ"ז בְּתַמּוֹז וּשְׁתֵּי
בֹאב נִקְרָאִים אֲצֵל הַיְּהוּדִים בֵּין הַמִּצְרִים, עִ"ש
הַכְּתוּב הַשְּׁבוּעָה בֵּין הַמִּצְרִים, רִ"ל מִזְמַן שֶׁהִבְקַעַת הָעִיר
עַד זְמַן שֶׁנִּחְבַּר הַמִּקְדָּשׁ; יֵשׁ אֲמֹרִים שׁוֹשׁ לְזִיחָה מְלַבֵּד
שֶׁהִחִינּוּ בֵּין הַמִּצְרִים (סֵפֶל ס, אִי"ה, הִלְכִי תַעֲנִי).
אִלָּמָּה שְׁרֹעָה לִישָׁא אִשָּׁה בֵּין הַמִּצְרִים (שׁו"ע שְׁנֵי יַעֲקֹב

הַשֶּׁמֶשׁ מִצָּר בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה. — ¹ בְּגַמִּי (בִּי"מ קח;
וְעוֹד) בְּצוּרָה אֲרִמִּית; בִּר מִצָּרָא, דִּינָא דְּבִר מִצְרָא, —

¹ כִּךְ נִקְרָא בְּחִכִּי, וְכִךְ הִיא הַחֲבֵרָה הַסְּפֵרִדִּים.

² יֵשׁ מִפְּקָסִים וּמְגִיחִים וּמִצָּרִי. — ³ חֲרוֹג ד"ר מוֹזִיא.

יכריח בר מצרין לקנותו (ס). ראובן ושמעון מצרנין לגן אחד וראובן מצרין לרוב הגן ושמעון אינו מצרין אלא בדי אמות (ש"ס רש"י תתקטו). ראובן שמכר שדה לשמעון ולוי יש לו שדה אצל השדה הנמכר וכו' ואפילו שחלוקה, ת"ח ושכן וקרוב למוכר זה מצרין עם הארץ ורחוק מן המוכר זה מצרין קודם וכו' ועדי הקנין של לוקח יכתבו השטר בשם המצרין (טז) חו"מ קע"ה). היה לשדה הנמכר ארבעה מצרנים מארבע רוחותיו יד כולם שוה בה וכו' ואם היו חמשה מצרנים כגון שהיו שלשה משלשה רוחותיו וברוח רביעית שנים וכו' ואפילו היו המצרנים הרבה ויש בהם שאינו מצרין אלא בחלק קטן מאד (ס). למה לא קניתה בית פלוני שאין בו מצרין שהיה חפץ לסלקך (ש"ס תרנ"ו) הדן שם). קטן שהוא מצרין אם רואין ב"ד שזכות הוא לו לסלק הלוקח יסלקהו או יטלו לו חלקו עם שאר המצרנים (נ"ב, מ"ג, מ"ד, קע"ח). — ב' יכמו מצרין ומכרתי לו בהן אותו שדה או אותו כרם וכו' מרתו כך וכך בסימניו ובמצרניו ואלו הן המצרנים מצר מורח שדה פלוני ופלוני וכו' (ר"י דללוני, ס"ה השטרות כו). ולקחתי אני פלוני לחלקי קרקע פלוני וכו' ובית פלוני בצד פלוני ומצרני הקרקעות כך וכך (ס"ה). וחלקנו בינינו אותן בתים וחצרות מסוימות בכך וכך מצרנין (ס"ה). — ובהשאלה בדברים מפשמים, במשמי' סמוך ונוגע בדבר; כי אלו הטובות הגופניות והנפשיות הם מצרנים זה לזה וכשוש קם זה נופל (ר"מ אלכילס, ראשית דעת ג'). כי רע וטוב אחים תאומים בבטן הטבע מעשה לזיוות ולא יתפרדו פרקים מצרנים הם בשלשלת הברואה (רש"י, ד' כוסות, כ"ס תחומי' א').

מצרנות, ש"מ. — סמ"ס מן מצרין, איכות המצרין, עצם ענין המצרין; שמעדר כל אחד על מצרנותו (רש"י ד"מ קת). והמצרנות ידועה בלשון רבותינו כאמרם אילן הסמוך לתוך המצר (ספ"ה הש"ס לז"ג, ש"ס מ"ד). ותרוצה להוציא מחברו בב"ד מצרנות עליו להביא ראיה (תש"ו ר"ס 52). ועל אותו חלק עצמו הוא תובעך שקנית מצרנותו ורוצה לסלקך וכו' ואם יזכה היתום בב"ד כשידון עם אשתו או יתבעני מצרנותו (ס"ה, ס"ו 70). ועל מענת המצרנות אקצר וכו' (תש"ו מהל' קולן כ). בעל בנכסי אשתו יש לו דין מצרנות שאם יש לה קרקע מנכסי מלוג ובאו למכור קרקע שאצלו יכול הבעל לסלק הלוקח (טז חו"מ קע"ה). וכל קרקעות שבעולם יש להן דין

ס"ה). מצרין לו מצר ראשון ומצר שני ומצר שלישי ומצר רביעי לא מצרין לו (ס"ה). — ובסמ"א; מצרין לו הקרנות של שדה בלבד ושאר כל השדה לא מצרין לו או מצרין לו מורחה צפונה (ערך), ערך נס). שלא מכר לראובן זה העורר עליה אלא לאיש אחר היה מוכר שדה מצד זו ומצרין לו ארבעה מצרי השדה (רש"י תמו"י קט). המוכר שדה בבקעה גדולה ומצרין לו מצרי הבקעה וכו' (רמ"ס, מכירה כ"ו). אבל (באן) שמצרין חלחל כל הרוחות כמו שמצרין את כולן דמי וקנה הכל (רש"י ד"ב ס"ה). — פ"ה, ימצר, ממצר, — כמו קל: שלא ידע מוכר היואך ימצרין שדה אחת בתוך שדותיו והילכך הוצרך להרחיב מצרים וכו' אבל גבי בירה שעשה בנינים משונים זה מזה בין ברוחב בין באורך בין בגובה ועובי הכתלים והיה יכל למצר ולכתוב אותו בית שעשוי כן וכן ממורח וכן לכל רוח ורוח (רש"י ד"ב ס"ה). ואלו הן מצרי אותו מקום מצר פלוני כן ומצר פלוני כן וכו' עד שמוצרין אותן מדי רוחותיו (המיון, כי תלך, תקע"ט). — פ"ה, ימצר, ממצר, — שמצרוהו; מחמת שנטלתי ושקבלתי מידו כך וכך מעות ומכרתי לו בהם כרם כמו שמסומן וממוצרין בסימניו ובמצריו (המיון, כי תלך).

מצר, ש"מ. — כמו *מור: עד שישאו ויתנו בה מוצרות (בלבנה ירוש' סו"ט ו' א').

מצריות, ש"מ. — כמו צרף: כי האב והבן עם היות כל אחד מהם עצם בעצמו הנה מצד האביות והבניות הם במצטרף כי האב אמנם הוא אב במצרוף אל הבן והבן בצרופו אל האב (ראש"ד, אמונה דמס"א א').

מצריות, ש"מ. — בר מצרות, דין וחכות של בר מצר: אין דין בר מצרות נוהג לא במשכנתא ולא באשה (תכ"ו הג"ה, מהד' מנחם"ל ס"י קט).

מצרין, מצרין, ת"ז, מ"ר מצרנים, — א) מי שהוא בעל מצרין עם חברו: שן סלע פוסק בין שדה זו לשדה של מצרין (רש"י ד"מ קת). מכר כל נכסיו לאחר בכל מקום שהן זו במורח זו במערב ויצאו מצרנין אחת מהן וערערו (ס). אין אתה בא בחלק חבירך אלא כאחד המצרנין (ס). אם אינו מוצא למכור לא למצרין ולא לישראל אחר אפילו בחצי דמיו ומצרין מעכב למכור לעכו"ם (ס"ה הש"ס, מכיר קרקע מ"ה). ואם עני הוא וצריך למכור לחסרון מזונותיו

¹) ואמרו שם: אכן תנינן מוצרנות אית תניי תני מוצרות מאן דמר מוצרות מצרין עמר ומאן דמר מוצרות שזון כיהן.

מִצְרָה, ט"ו—כלי שצורפים בו כסף באש, Schmelztiegel

ereuset ; melting-pot : מִצְרָה לכסף וכור לזהב

ובחן לבות וי' (משלי יז ג). מִצְרָה לכסף וכור לזהב ואיש

לפי מהללו (שם כו כא).—יובחשאלה; והוא (הקב"ה) מצרף

כל הנמצאים וכשהם עוברים במצרף גבדליו זה כזה

וכו' ה מצרף אחד הוא והצדיק והרשע עוברים בתוכו

והצדיק נעשה לבן ככסף והרשע נעשה שחור ככרזל

ושניהם גבדליו זה מזה בהיות, ה מצרף בודק אותם

(מ' אלדני, ט"א ח).—ואמר המלוי; לבי כסויגים אמצא

אותך בעת אבחן במצרף אותך ואנסך, על כן אשוה

לענה לחמי וייני אמסכהו בכי ואנסכה (ד"י חריו, הענף ח).

מִקָּה⁽¹⁾, מק, ט"ו—דבר נמק כמו עץ או נרקב וכדו', Fäulnis

Moder ; pourriture ; rottenness : והיה תחת בשם מק

יהיה ותחת חגרה נקפה (ישע' ג כד). לכן כאכל קש לשון

אש וחשש להבה ירפה שרשם פִּמֶק⁽²⁾ יהיה ופרחם

כאבק יעלה (שם ס כד).—ואמר המלוי; חצי זמן בוגד

מרוקים הם וכלב בני אישים מרוקיהם, יתעדנו בו

הנפשות אך מות ל מִק יחפד מרוקיהם (ספר הענק מ).

על רב המאי מִק אשו בשמי תחת חגורה אעשה נקפה

(שם). ואקדחים על חרשי אדמות וסם על מק ומור על

גוש פגרים (משע' דרעי, לריח, לקו"ק ט).

***מִקָּב, מִמְנו *מִקָּב, ע"ש.**

מִקָּבָה⁽³⁾, — כמו מִקָּבָה, ע"ש.

מִקְבִּיל, ט"ו, מ"ר מִקְבִּילִים.—מה שמקביל לוולתו:

וכאשר לקחנו שני המקבילים על שהם מקבילים

יקביל השם הפשוט והמוסר והוא מקביל הקנין

וההעדר והם יקבילו מקביל השלילה והחיוב וכו'

וכן הפך זה כמו שיוקח הכבד והקל יקבילו מקביל

החיוב והשלילה (כל מלאכי' הגיון, העטעטא). עזיבת

המקבילים וזה המקום פעולתו אמנם יהיה כאשר

יעזבו קצת התנאי אשר הוחנו במקבילים וכו'

(שם). והתבאר שם שהרצון בכת הוא המלאכה אשר

תפעל בשני המקבילים ר"ל בדבר והפכו (מסיר

לאון, נספ' נופס' א ד). — ובחכמת ההנדסה, מִקְבִּילִים,

קוים שהם מקבילים זה לעומת זה, parallel ; -èle :

איך יהיו יורדים מנקודת א' על קו א' יותר מב'

קוים ישרים שונים וכו' ויותר משני מקבילים

⁽¹⁾ משרש מקק, ע"ש.—⁽²⁾ ס"א כמק, בקמין.

⁽³⁾ צורה זו של מ"י קבעו קצת חכמי הלשון, כשכר,

פירסט, סימוני ואחרים, להרבים במ"א, ישע' וירמ' וע"י

מקבת. בארמ' וסור' מִקָּבָה.

מצרנות כגון בית המרחץ ובית חדר וכו' כל דבר
שיש בו חזקה יש בו מצרנות חוץ מהעבדים שיש
להן חזקה ואין להן מצרנות (שם).

מִצְרָנִי, ט"ו, — של מצרן; שהשייכות בעצמו אפשר

בב' פנים שייכות ההכלל ושייכות מצרני וכו'

ושייכות מצרני הוא שיהיה דבר אחד בלתי נכלל

בענין השני אבל הוא אמנם מצרן לו וכו' שאין

להזמין שלפני יום הנפ' עם יום הנפ' שום שייכות כ"א

שייכות מצרני (רש"י, ירמ' ט"ז) — ובחכמת

ההנדסה, מִצְרָנוּת⁽¹⁾, שיש להן צלע משתפת.

מִצְרָע, מִצְרָע, ט"ו, לנק' מִצְרָעַת, מִצְרָעַת, מִצְרָעִים,

— שיש בו נגע הצרעת, aussätzig ; lépreux ; leprous :

זאת תהיה תורת המִצְרָע ביום שחרתו והובא אל הכהן

וכו' וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת (ויק' יד ג-ג).

ואל יכרת מבית יואב זה מִצְרָע ומחזיק בפלך (ט"ז

ג כט). ונעמן שר צבא מלך ארם וכו' היה גבור חיל

מִצְרָע (מ"ד ס א). ויצא (גחזיו) מלפניו מִצְרָע כשלא

(שם כז). וינגע וי' את המלך ויהי מִצְרָע עד יום מותו

(שם טו ה). וישכב עזיחו עם אבתיו ויקברו אותו עם

אבתיו בשדה הקבורה אשר למלכים כי אמרו מִצְרָע

הוא (הס"ב כו כג).—ומ"ר : וארבעה אנשים היו מִצְרָעִים

פתח השער (מ"ד ז ג). ויבאו המִצְרָעִים האלה עד קצה

המחנה (שם ח).—ולנק' : והענין סר מעל האהל והנה

מרים מִצְרָעַת כשלא ויפן אחרן אל מרים והנה מִצְרָעַת

(נמ"ד יצ י). — ובתנ"ך : אמר ר' יהודה שבתו היתה

והלכתו אחר ר' שרפון לביתו וכו' פשט ידו לחלון

וגתן לי ממנה מקל אמר לי יהודה בזו שיהרתי שלשה

מצורעים (ת"כ, מזער' א ח). אין מצורע משהר

מצורע אחר וכו' והכל כשרין לטער את המצורע

ואפילו זה (תוספת' נגעי' ח א). מצורע טובל בלשכת

המצורעים (שם ט). שני מצורעים שנתערבו

קרבתיהם (משנ' כס יד יג). אין בין מצורע מוסגר

למצורע מוחלם אלא פריעה ופרימה (מגי' א ז). אלו

מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה הבא על השפחה

ביאות הרבה וכו' ומצורע שנתנגע נגעים הרבה

(כתי' ג נ). ארבעה חשובין כמות עניו ומצורע וסומא

ומי שאין לו בנים (מד' סד). מפני מה אין מצורעין

בבבל מפני שאוכלין תרדיון ושותין שכר ורוחצין במי

פרת (ר' יוחנן, כמוב' עז). אסור לילך במזרחו של

מצורע ארבע אמות (סוף, מד' ויק' טז).

⁽¹⁾ הדש ר"ר מווא.

האמת ידוע אצל המקובלים הוא שהם חכמי האמת אשרי מי שזכה להמנות עמחם אפילו בדבר קטן מדבריהם (ד' עזרוס הלוי, אור' הכבוד, פרק א'ין דושין). כי בכל מקום שבתורה תוכל לעלות המעשה ההוא או המצוה ההיא אל דבר עליוני ממנו העלהו ואז טוב לך אעפ"י שלא קבלת אותו הפעם מפי חכם מקובל (ר"מ ריקנטי, הקד' ספ' עשמי המלוכה). כונת הרב לפרש מלת בראשית על ספירת החכמה בדרך המקובלים (ר"י אברבנאל, מפע' ה' ג ד), ויש למקובלים דרך אחרת בפי' פסוק בראשית (סג). שגלגול נפש הישראלי אצל המקובלים הוא כחסד האל על בראיו (סא, ויא). דע כי המקובלים הנכנסים לסודות סדרי התורה אומרים וכו' (ר"י גיקטליס, שערי אורס סג). והוא (חשם מ"ב) שם שבו נבראו שמים וארץ וכל אשר בהם וכו' כאשר ידוע למקובלים והוא סוד ל"ב נתיבות (ראש' פ' יצירה א' ב). להוציא מלב המקובלים שהם מתפללים פעם לספירה אחת ופעם לספירה אחרת כפי ענין התפלה וכו' וכל זה הוא דבר זר מאד בעיני מי שאינו מקובל כמוהם וחושבים שזה אמונת שניות וכבר שמעתי אחד מן המתפללים מספר כגונות המקובלים והיה אומר הנוצרים מאמיני השלוש והמקובלים מאמיני העשיריות (תש' ר"י נר שש קמ). ודע שאמרו המקובלים שאעפ"י כשמתגלגל בצורת אדם אינו יודע בגלגול ראשון מכל מקום כשמתגלגל בצורת חיה או עוף הוא יודע בגלגול ראשון (ר"א חוקי' מרדכי ז'). אשרי איש מעמיק לדעת חכמה ובינה כי המקובלים אמרו שסביב לאלו המאורות שנקראו מרכבה תחתונה מקיפה אש חזקה מאד והוא נהר דינור (ברית מנחם י). אמר המקובל איך חוקר יצטרך למקובל וכו' (נחמ' חוקר ומקובל א). מה היה למקובלים ומי הכניסם לתגר הזה (סג 8). ואני רוצה להבין לך מה שאינם מבינים הרבה מקובלים שבימינו ואינם יורדים לעומק הדברים (סג 55). כי שרש כל המחלוקת בזה תלוי ועומד על הלוק הרעות בענין המצות המעשיות אם לעצמן הן מכוונות וכו' והמקובלים האמתיים נעשו בזה חברים אל החבר ודעת המורה הרחיקו בשתי דים (ר"י מוסקטו, קול יהודים לכוזרי א' עט).

מקבולות. (מקבולות). עפ"י רק במ"ר, — אמונות ודעות

מקבולות אצל רבים שהן אמתות: שלא יודע הדבר האמתי במציאותו כי אם מארבעה בחינות וכו' ואלו הם המורגשות והמושכלות והמפורסמות והמקבולות (מנחם זינץ, מכת' לקהל קהיר, לקו"ק נספח' 50). והמקבולות

לקו אחד (ספ' אילס ליס"ר מקדו"א, כתב זרח נ' כח). שני קווים ישרים המוצעים זה בצד זה וכו' לעולם הם שומרים מרחקם זה מזה הקווים האלו נקראים קווים מקבילים וכו' שהקווים המקבילים שומרים מרחקם (ב' משקלאו, עמודי השמים א' ג). כל שני קווים העומדים במרחק שווה זה מזה וגם אם נאריכם על ישרם לבלי חק לא יפגשו ולא יעברו זה על זה וכו' קווים כאלו נקראים בשם קווים מקבילים (ח' סלומסקי, הכמ' השער, מדינה ג). **מקבילי.** ת"ז, מ"ר מקביליים, — של מקביל: אמנם נטיית שני הכחות ההם זה מול זה וכו' אם רק נמשוך לנגדם קווים השווים ומקבילים בכדי להשלים מהם כל מרובע המקבילי יהיה לעולם האלכסון הנמשך ביניהם הוא מדת הפעולה המורכבת ותכונתה (ח' סלומסקי, חולד' השמים א' ג). והנה כל כדור המתנועע וסובב על קוטר עצמו גם כל נקודות שטחו העליון סובבים הולכים סביב הקוטר בדרך עגולים מקבילים זה לזה (סג ח).

מקביל. ש"ז, א' — כלי שיש לו תוך, כגון כוס וקערה וכיוצא בהן, שמקבילים הדברים הנתונים לתוכם: כלי עץ וכלי עור וכו' פשוטיות שחורים ומקבילים (כלים א' ב). *הקצה הרחב של המכחול, הפך שלו: מכחול שישל הזכר שלו אעפ"י שהיה המקביל שלו מלא חלודה טמא נישל המקביל שלו אם היה הזכר שלו מלא חלודה טהור (תוספ' כלי' ג"מ ג ס).

מקביל. ש"ז, מ"ר מקבילים, — א' מי שמקביל שדה באריכות וכיוצא בזה: מה בין שוכר לחוכר השוכר במעות והחוכר בפירות אבל חוכר ומקביל שניהם בפירות אלא שהמקביל נותן לבעל קרקע שלישי תבואתו או רביע לפי מה שמקביל על עצמו (ר"י נלנלוי, ספ' השערות ס). המקביל שדה או פרדס כדי לעבוד אותו ולהוציא עליו יציאות ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות או רביע או מה שיתנו ביניהן והוא הנקרא מקביל כל דבר שהוא לסיג הארץ בעל הקרקע חייב בו וכל דבר שהוא שמירה ויתרה החוכר או המקביל חייב בו (רמב"ם, סכיר' ח ג). בשם שחולקין המקביל ובעל הקרקע בתבואה כך חולקין בתבן ובקש (סג י). — ימי שמוחזק בתורה שבעל פה, שנמסרה בקבלה איש מפי איש: ואל יעצלך מה שאתה רואה מרפיון המקבילים ר"ל הרבנים כי אלה בקשו מבצרים להבצר בהם (ר"י א'ת, כוזרי ג לו).

מקביל. (מקביל). ש"ז, מ"ר מקבילים (מקבילים) — חכם בחכמת הקבלה, Kabbalist; cabaliste; -list: אבל

— ובתו"מ: מטלטלין את המקבת ואת המפסלת ואת המקדיה ואת הקשתנית ולא יכה במקבת על גבי מפסלת (תוספ' שם י"ז). — ושל סתתים ושל מפתחי אבנים: ויד מקבת של סתתין ששה (כלס כ"ז). יד מקבת של מפתחי אבנים שפח (ש"ס). במקבות של אבן ובכורות של אבן היתה (פרה אדומה) נעשית (ר' ישמעאל, פס"ג י"א). — ובסחמ"א: ע"ש שסוללין וכוששין אותה (את הסוללה) במקבות כרי שיתקשה (לש"י ישע' לו ג'). — ואמר הפיסן: ימיך רהב מחצבת, הרץ גלגלת במקבת, זאת עדינה היושבת (יחזק' כ"ג ס"ג, א"ן כמזך בלחמ"ס). — והשתמשו בו קצת הסופרים בשם"מ מפסלת וכדומ': אשר הם (החברות בפסוק חרבך הנפת עליה) מקבות הרשי אבן (הכרע' ר"מ, דונס על מנחם, מנצני). ומקרה שם המקבת (סרני פ"י המשי למנ"כ, כלס י"ד). כי התחלפות הכלים כבר יתחדש ממנו התחלפות הדברים הנעשים כנגד יגדר במגרה ויקוב במקבת ויחצוב בגרון (לכ"ה, אלוה' דמס"ד ג').

ב. **מִקְבֶּת**¹, ש"מ. — חלל בור וכדומ' שנעשה בתוך אדמה. Höhlung; excavation: הביטוי אל צור חצבתם ואל מִקְבֶּת בור נקרתם (ישע' נ"א ב').

א. **מִקְדָּה**², מִקְדָּה, מִקְדָּה, ש"מ. — כלי פשוט כעין כוס בלי רגל, יִשְׁמַשׁ לִשְׁתִּיה, (Trink-) Napf (goblet; goblet: היא (הסוטה) השקתו (את בועלה) ויין בכוסות משוכחים לפיכך כהן משקה מים המרים במקד"ה³) של חרס (ר' מאיר⁴), תוספ' סו"ט ג' ד). ומעשה בימי אביו של ר' צדוק ובימי אבא שאול בן בשנית שפקקו את המאור בשפיה וקשרו את המקידה⁵

¹ מן נקב, ע"ש.
² נקוד משנ' מנקד' דפוס מנטובה, וכך י' לוי, ובקוף חרוקה—נקוד בוקסטרופ, ובמס' פתוחה וקוף צרויה—נקוד יסטרוב, ולא נחברר מקור שם זה. י"א כי שרשו קד, וממנו בערב' קד א, כלי עור פשוט, ובסור' קדא, כלי ישמור בו הריעה חלב, ומקודה, ברכת של מים. וי"א כי הוא הוא קוד, ע"ש. במקרא נזכר שם עיר מערי יהודה מִקְדָּה, וגם שם לא הכריעו החכמים מה מקור שם זה, וקצתם גזרוהו מן נקד, ולא נחברר אם יש שיכות מה בין שם חכלי ושם העיר. — ³ כך הכתיב בכ"י וינה, וכך במד"ר דפוס ויניציה, נשא פ. ובגרס' מקידה, מלא. — ⁴ כך בתוספת', ובגמ' (ס"ט, סתם. — ⁵ פרישו רגמ"ה

והוא כל מה שיקובל מאדך נבחר או רבים נבחרים (מלות הגיון מ). הדברים הנודעים כלא מופת ובלא ראייה ארבע מינים המורגשות והמפורסמות והמקובלות והמושכלות ראשונות (ר"י א"ט, רות מ"ו). ומהם מקובלות בלשון בעלי ההגיון והם בלשון חכמת הדבור דתות שמעיות (לכ"ה, אלוה' דמס"ד ס"ג).

* **מִקְבָּן**¹, ת"ז, — מי שראשו משוך מלפניו ומאחוריו²: (מומי הראש) באדם הכילון והלפתן והמקבן ושראשו שקוט (ככ"ז, ז' א').

י. **מִקְבֶּץ**, (מקובץ), ש"מ. — הסכום הכולל מחזור מספרים אחדים, Summe; somme; sum: ויחולק מספר א"ב להצאים וכו' וכאשר חובר עמו מרובע ג"ב היה המקובץ שוה לשפח ג"ד (לל"ג, מעשה חושב א"ה). כאשר לוקח ממספר מונח חלק וכו' יהיה הנשאר באחרונה אחד בעינו ומקובץ החלקים אחד (ש"ס יז).

י. **מִקְבָּצָה**, ש"מ, מ"ר מִקְבָּצָה — מקום שיקבצו שם בני אדם להתפלל וכדומ': ואפשר שיהיה מן הענין הזה (מן ענין קבוצין) אמרו לקנות אבני מחצב ועצים למחברות ויהיה פירושו למקבצות³ כלומר המקומות שחיו נקבצות בהם מבית י" לעבודה וללמוד (ר"י א"ט, פסרש' לר"י"ג, שם חכר).

א. **מִקְבֶּת**⁴, ש"מ, מ"ר מִקְבֶּת, — פטיש יכו בו על יתד, מסמר וכדומה לתקוע אותו אל תוך הדבר. Hammer; marteau: ותקח יעל אשת חבר את יתד האהל ותשם את המִקְבֶּת בידה ותבוא אליו בלאם ותתקע את היתד ברכתו ותצנח בארץ (שפ"ד כ"א). ומִקְבֶּצֶת והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהכנתו (מ"א ו' ז). ככסף וכזהב ייפחו (את הפסל) במסמרות ובמִקְבֶּצֶת יחזקום (ירמ' י'). — וחרש הברזל יכה בו את הברזל החם ויתן לו את הצורה הרצויה: חרש ברזל מעצד ופעל בפתם ובמִקְבֶּצֶת יצרהו ויפעלהו בורע, כחו (ישע' מד יז).

¹ כך נקד לוי, וכך קוהנו, וכך נראה מהכתיב בכל המקורות, וכמו"כ מגזרת מלה זו, ע"י לקמן. ובמשנ' מנקד' דפוס מנטוב' מִקְבָּן, מס' חרוקה, אך נראה כי אין זה אלא סברת חמגיה, — ² אמרו בגמ' (ש"ס מג'): מקבן דרמי רישיה למקבא (כך ברבנו גרשון וערוך ורש"י, ובנוסח' הרפוס' למקבן), ופרש רגמ"ה וז"ל: שבוטל הפרחת הרבה לחוץ וכן העורף מאחוריו לצדעיו שוה ראשו ודומה לפטיש שיוצא מלפניו ומלאחוריו.

³ בגוף הערבי ללג' ואמע, שהוא רבים מן ג'אמע, ר"ל כנסת.

⁴ מן נקב, ע"ש.

(א) קִד

והמכתב (ר' יוסי ברי', שנו' ד'). — ובסמ"א: הוציא זכרותו (של חשופי) ב מ ק ד ח ונשתתיר ממנו בתוכו אם תקע בו יצא ואינו חוצץ (יטע"א, ר"ס ג).

"מקדה לולב" — "מקדה מרכז" — "מקדה מרחבי.

ב.י. **מִקְדָּה**⁽¹⁾, ש"ו. — החתיכת ברזל וכו' בו בצר ויקדהו אש; עשב שקודחין בו האש ב מ ק ד ח (ר"י

א"ת, השכנים לרבי'ג, ספד).

* **מִקְדָּם** (מוקדם), א ט"ז, מ"ר מִקְדָּמִים (מוקדמים) — שְׁמֵר מִקְדָּם וכו', שרשם בו זמן קדם הזמן האמתי

שלו; פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול ששרי חוב המוקדמים פסולים והמאוחרין כשרים (ש"י י ה). — ב.י. ש"ו, מה שהוא מִשְׁנֵים של הגוף; ויש במוח שלשה נקמות הציור והוא בחלק המוקדם מן הראש והמהשבה בחלק האמצעי והזכרון בחלק האחרון (ר"י מליו, מוסרי הפלסופ' ג י). החלק המוקדם ממנו (מן המוח) יתר רך והחלק המאוחר יותר קשה (קאטון א א א ב). ובמוקדם המוח יש שתי תוספות הדומות לשתי פטמות השדים (ש"ס). כבר יצמחו מהמוח ז' זוגות העצלים התחלתם מבפנים החדרים המוקדמים מהמוח (ש"ס ג ג). אל יליו מעיניך שתדמה אלו הענינים השלשה ככח המדמה שהוא ב מ ו ק ד ח הראש

שצומד בין עיניך (ר' זלזיס מנצלוני, פי' משלי ד כא). וליחה לבנה תתקבץ בחדרי מוקדם המוח (נרנטי, אלה מייס ג ה, כ"י שכת). הראות והוא השגת הכח אשר בחלק המוקדם מן הרוח הנפשי אשר בשני כסנים המוקדמים מבטני המוח (לאב"ד, אמונה למ"א ו). כי מוקדמה (של החיה זמר) יותר גבוה מאחוריה אעפ"י שאין ידיה יותר גבוהות מרגליה (שכ"ס דולאן, מנ"א, ח"ד). שיש לו (להראש) מעט בליטה במוקדמו ובאחוריו ומעט מעיכה ושפלות שני הצדדין אצל האזנים (מ' אלדבי, ש"א ד א). וחסוס אעפ"י שאינו נצב הקומה מזוג יותר חם משאר בעל ארבע ולפיכך מוקדמו גבוה ממאוחרו (ר"י הכהן, מד' הכתם, שער בנש"ח). מקצת בעל ארבע יש לו חמשה אצבעות במוקדמו וארבע במאוחריו (ש"ס). ושלטנותו (של הדרם) בשפת הגוף ובמוקדם הראש (ר"י עמדין, בידה מגדל עז ו). — ובכלל מה שהוא קדם למה שאחריו; כי אנחנו לא נדע האמת אם לא נדע עלתה וכל אחד מהדברים שימצא בהם המוקדם והמאוחר אותו הדבר שהא בתכלית מהם הוא בלבד עלה לשאר הדברים (ש"ס

בגמ' לידע אם יש בגיגית פותח ספח אם לאו (שנ"ה כד ס). (כתוב בטהרת המצורע ושחט את הצפור האחת אל כלי חרס) יכול אחר מן הכלים תלמוד לומר חרס או חרס יכול מ ק י ד ה תלמוד לומר כלי הא כיצד זו פיולו של חרס (ספ"א, מנ"א א א). (מקדש את הפרה) אפילו בחוץ ואפילו בכלי חוץ ואפילו ב מ ק י ד ה של חרס (ר' יוחנן, זנח' כו). כיון שקמצו מכלי שרת מעלהו ומקפירו אפילו בהמיינו ואפילו ב מ ק י ד ה של חרש (ר' ינאי, מנ"א כו). במה היא (הסופה) שותה (המים המרים) ב מ ק י ד ה של חרש (סו"י לז). לא ימול אדם את המקדא (לשתות ופיהו מלא כלב) נכתי (י). — ובסמ"א; מ ק י ד ה של חרס ששותין בה (ש"י קה"י ג י). וחששו פן אף בהיות פותח ספח בהסדק בשעת המדידה ב מ ק ד ה תסתם החלל וכו' מחשש סתימת הסדק ב מ ק ד ה שמודדין בה (יפ"ע עיניס, נקוף מנ' שנת). לאחר שהיה יושב בספונה שעמדה לפוש אצל הנמל ירדו גשמים והעמידו מ ק י ד ה קשנה תחת הדלף הנוסף מבין סדקי התקרה (אגרות הכתם ג, כ"י מודע לבינה).

ב.י. **מִקְדָּה**, ש"ו. — כלי מלאכה של הרצענים, כעין צבת במסמר באחת מלחיו לנקב בו נקב

(הסכמת ועד הלשון, לוח כלי הכלצעות).

* **מִקְדָּח**⁽²⁾, ש"ו, מ"ר מִקְדָּחִים). — כלי מלאכה של ברזל, יקדחו בו בעץ לעשות נקב וכו' וכו'.

Bohrer; foret; borer: חשדרה והגלגולת שחסרו וכו' ובגלגולת ב"ש אומרים כמלוא מ ק ד ח וכו' באויה מ ק ד ח אמרו בקמן של רופאים (ר' מאיר, אהל' ג ג). מטלמין את המקבת ואת המפסלת ואת המ ק ד י ח ואת הקשתנית (תוספ' ש"ס יג יו). מה שהחריש מוציא במעצד והנפסק במגירה הרי אלו שלו מתחת המ ק ד ח ומתחת הרהיטני והנגרר במגירה הרי אלו של בעה"ב (ש"ס נ"ק יא יא). הגלגלת שהיה בה נקב אחד ארוך או שהיו בה נקבים הרבה מצטרפין למלוא מ ק ד ח (ש"ס אהל' ג ו). המעצד והאומל והמפסלת וה מ ק ד ח שנפגמו (כל' יג ד). הסריגות והרפפות מצטרפות כמלוא מ ק ד ח (אהל' יג א). הסול והסירה המחט וה מ ק ד ח

וערך ורשי' ושאר המפרשים מקדה זו שהוא כלי השתיה הידוע, אך רמב"ם בפי' המשנ' אמר שהכוונה כאן במקדה ללוח קטן, ולא נתברר לי על מה סמך בפרשו זה. — (1) כך, אלה בסוף, בנדפס, והוא שבוש. (2) מן קדח, וכן בערב' ההגמ' בא"י ובסוריה מקדח א).

(א) مَقْدَح

מלון הלשון העברית (6)

(1) כך גם בערב', בכנעני' מקדה מדליק המנורות.

שִׁמְנָה (ר' ושמעאל, מוספת' שנת א'יג), מיום שחרב בית המקדש בדין הוא שלא נאכל בשר ושלא נשתה יין (רש"י, שם סוף טו י'). בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש (תמיד א'). משחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש (ר"ס ד ג), כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בבית המקדש בימיו (ר' אלעזר, נרכ' לג), מי שלא ראה בבית המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם (סוף נא), וקמת ועליה וכו' מלמד שביית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל (קדוש' סט), כשבה שלמה את בית המקדש בקש להכניס ארון לבית קדשי הקרשים (רנ, שנת לג), בשעה שבנה שלמה בית המקדש גמע בו כל מיני מגדים של זהב (דכ דשע' יומ' כא), אין מכמלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש (ר"י הסג"א, שנת קטנ'), מיום שחרב בית המקדש אין לו להקביה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד (עולא, נרכ' ת), שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח (פסח' נד), מעשה בדואג בן יוסף שהניחו אביו בן קטן לאמו בכל יום תיתה אמו מודרתו בטפחים ונותנת משקלו של זהב לבית המקדש וכשגבר אויב מבחחו ואכלתו (יומ' ת), — *מקדש ראשון, שבנה שלמה, מקדש שני, שבנו עולי הגולה של בבל; וכו' מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני (ר"ע, מכות כד), אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכוברים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים (ר"ס נד איג א', יומ' כא), מקדש ראשון שגמר ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים גדולים וכו' מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים (ר' יוחנן, שם ט), מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וכו' אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם (שם), ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו כשדריים נפלו כשדריים ביד פרסאים מקדש שני שבנאוהו פרסאים והחריבוהו מחריבים אינו דין שיפלו מחריבים ביד פרסאים (ר"י ב"י אלעזר, שם י),

מִקְדָּשִׁי, ש"ה, — כנוי לכ"ד ספרי התנ"ך; ויהר קראו מקרא כל כ"ד תנ"ך תורה הלילה והראשונים היו קורין לכ"ד מקדש יה ועדיין בערי

מקדש לארץ חללו משכן שמך (תה"י ע"ז), חוד והדר לפניו עז ותפארת במקדשו (שם לו ו), ושם כלי המקדש והכהנים (תה"י מ), ראה עתה כי יי' בחר בך לבנות בית למקדש חזק ועשה (תה"י כח י), צא מן המקדש כי מעלת (תה"י כו יח), הרים התמיד והשלך מכון מקדשו (דני מ"א), — ומקדש לאילולי הגוים: והיה כי נראה כי נראה מואב על הבמה ובה אל מקדשו להתפלל ולא יוכל (ישע' ע"ו יב), מרב עוניך בעול רכלתך חללת מקדשך ואוצא אש מתוכך היא אכלתך (יחזק' כח יח), — ובהשאלה במליצה, מקדש מעט: כה אמר אדני יי' כי הרחקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות ואחי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם (יחזק' יא יו), — (ב) כנוי מליצי לעיר משכן מלך: ובית אל לא תומך עוד להנבא כי מקדש מלך היא ובית ממלכה הוא (עמו' ז יג), — ג) במליצה, מקדשי פלוני, מחשבותיו הנסתרות: ואחשבה לדעת זאת עמל הוא בעיני עד אבוא אל מקדשי¹ אל אבינה לאחריתם (תה"י ע"ט-יו), — ומצוי בתו"מ: בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש (ר"ס ד ג), זה הכלל היה במקדש כל המוסך את רגליו מעון סבילה (יומ' ג ט), כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מוזה (גמ' ס"י), והרי דברים קל וחומר ומה אם למקדש לא נשא לו הקב"ה פנים לכשיבא להפרע ממחייביו על אחת כמה וכמה (מדר' סה"ט, כנגד), — ומ"ר: בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב (ר' אלעזר, מגי' טז), — ובפרט עם השם בית, בית המקדש: אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עוסקים בבנין בית המקדש (ינאי' סמך, קדוש' סו), ואין לבנון אלא בית המקדש שנאמר הנה המב הזה והלבנון (ד"ב"ז, ג"י יו), מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה (ר' יהושע, מוספת' סוף טו ב), והנצח זו ירושלים וההוד זו בית המקדש (ר"ע, נרכ' נח), שמיר זה בריה הוא וכו' ובו בנה שלמה את בית המקדש (ר' יהודה, מוספת' סוף טו א), ויטעהו שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח (ר' יוסי, סוף מט), אני ושמעאל בן אלישע קראתי והישיתי הגר כלילי שבת לכשיבנה בית המקדש אביא חסאת

—¹ כבר פרש כך אתרליך, ואולי צריך לקרא מקדשי בשון שמאל, והוא כמו מקדש & בערב' במשמ' כונת.

מִקְהָלָה, ש"י, מִיר מִקְהָלֹת, — א) כמו קהלת: על השאלה אודות הזקן החכם ר' מאיר סגן שנשבע ע"ד רבים שלא יהיה עוד ש"ץ ונאמן ב מ ק ה ל ת ו וכו' ורוצה להיות נאמן הקהל לבד למען החיות נפשו (שו"ת ר"ע ח"ג א' ע"א) — ב) יחבורה של זמרים או מנגנים.

מק"ה — ר"ת: מִקְל וחמ"ר.

מִקְוֶה, ש"י, — מכלי אומנות הרצון, כעין מרצע במסמ' לא כסוף (לוח הכתובים).

מִקְוֶה, ש"י, סמ"י מִקְוֶה, — א) מִקְוֶה מים, מקום עמיק שיקוף המים לתוכו, Reservoir: ולמקוה המים קרא ימים (לכ"א א' י). על גהרתם על יאריהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם (שמות י"ט). אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויק' י"א לו). — ואמר בן סירא: צינת רוח צפון ישיב ותרקב יקפא מ ק ו ה, על כל מעמד מים יקרים וכשרין ילבש מקוה¹ (כ"ס ג'י' מג' כ). — ובטור' חציה (של השדה) זרע וחציה בית מ ק ו ה מים (פז'יק ד"ק, עשר תעשר). — ואמר המשורר: וגלות נגעלות, ומקוה ותעלות, עליהן אילות, כאילות היערים (דנש, דעס לני). — ובפרט המקוה להטהר בו מטומאה וכדומה: כל מ ק ו ה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לוגין וחסר אפילו קורטוב כשר (ר' יהושע, מקו' ג א). מ ק ו ה שיש בו ארבעים סאה מים ופיוס (ר' אליעזר, שם כ ע). מה מ ק ו ה מטהר את הממאים אף הקב"ה מטהר את ישראל (ר"ע, יומ' ס ט). ובהשאלה: חללה פסולה לכהונה נישאת לישראל בתה כשירה לכהונה וכו' נמצאו ישראל מ ק ו ה לכהנים ושפחה מ ק ו ה לכל הפסולין (תוספת' קדוש' ס ג). כשם שבני ישראל מ ק ו ה טהרה לחללות כך בנות ישראל מ ק ו ה טהרה לחללים (ר' דוסתאי בן יהודה, ג'י' ס ע"א). — ומ"ר *מִקְוֶאות, *מִקְוֹת: שני מקוואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו (ר' יוסי, מקו' ג א). שש מעלות במקוואות זו למעלה מזו (שם א א). שני מקוואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו (שם כ ג). מטהרין את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב (שם ו ט). שני מקוואות בזה עשרים סאה ובה עשרים סאה ונפלו שלשת לוגין מים שאובין (יוסי, תומ' ד יג). — ונכלי מְקוֹתֶיהָ, מְקוֹתֶיהָ: ארץ הכותיים טהורה מ ק ו ת י ה ומדרותיה ושביליה טהורות

¹ בפנים כתוב מקווי, אך על הגליון הגהת בקי"ה, וכך נראה מתרגום היוני.

המערב קורין לו מקשייה ושאלתי להם מאי קשיא להו ואין פותר ואמרתו להם שרצונם לומר מ ק ד ש י ה ובפי החמון נשאר מקשייה (מורה נבאנע ג).

מִקְהָל, ש"י, כנ"י מִקְהָל¹, מִיר מִקְהָלִים, מִקְהָלֹת, — קָהַל נאסף יחד, Versammlung; assemblée; assembly: בִּמְקָהִלִּים אברך י"י (תה"ל כו יג). — ואמר הפיוס: עשות שם נועדו מ ק ה ל י ו, לחנות גדלים עליו (ר"י הלוי, מי כמוך יתיד). צבאות חמדו עפר מהור גוף שמו בזכר בסוד מ ק ה ל אמונות (לכ"ע, נבאנע חמדו). קצין לכל יעזר מול מ ק ה ל י מ, קרא לומר הוני פדאני מעקלים (רובי, שנת סקל, קינז' ה"א). — עשה דבר בִּמְקָהִלִּים, בפני קהל רב: באמת קבלתם התורה הזאת כראוי ועשיתם אותה בהשתדלות גדולה ב מ ק ה ל י מ בהזדמן אליה לשבח עליה ולזכור שרשיה ועלתה בברכה (ר"י א"ת, חזרי ג ט). — ומ"ר מִקְהָלֹת: בִּמְקָהִלֹת ברכו אלהים (תה"ל סה כו). — ואמר הפיוס: וּבִמְקָהִלֹת² רבבות עמך בית ישראל יתפאר שמך וזכרך מולבנו (תה"ל שחר' לשנת, נשמת). חשיק שדי אשר פניו יחלו עשירי עם ומ ק ה ל ו ת קדושים (ר"י אגן גא"ת, יקר כות). נא שבור זרעו מלחמות תעלות, ועם קהלות ב מ ק ה ל ו ת להורות (ר' שלמה כר"י, יול' א פסח, שמו"ק). וכל רכב מצרים ענבתם בעזרתם, וישיגו אותם חזנים על הים במקהלותם (שמו"ק כר"י, יול' א פסח, חסי י"י). וברח השלישי לחפש לצאתם, באו לחורב כל מ ק ה ל ו ת מ, ונגד החר חיתה חניתם (הוא, יול' כ שנוע, שעשועי). מה אספר ואנחותי עצומות, נקמה נפשי ומ ק ה ל ו ת י עגומות (סלי' ל"ס גדלים, אכל' נפשי). משם נסעו ויחנו ב מ ק ה ל ו ת חסידים יושבים מעושרים כבוד וחרר בגינת ביתן המלך (כ"פ, ד' כסות, כוס ביד' ס ז).

מִקְהָל, ש"י, — כמו מִקְהָל: ארשת שפתי פציתי ואפער, נצבתי לחללך ב מ ק ה ל מצער (ר"י אגן אגיוס, ארשת שפתי). ואקדישך ואעריצך בסוד עמי ומ ק ה ל מ, ושם אכף ואפרוש כף ואבואה בלב נשלם (לכ"ע, תנוך יס). הלב אשר השכינה בו תהי קדוש וכוך בפני מ ק ה ל בחיריך (ר"י תניני, תהמ' לה).

¹ כך רד"ק: ומן מִקְהָל ואמר מִקְהָלֹת בצירוי שלא ושתנה מפני ההא (מכלול, שער ד"ס, מַשְׁעֵל). — ² כך הנקוד במחזור איטלי הוצאת שד"ל, וכבר העיר ע"ז רד"ק ואמר: מה שנמצא ברוב סידורי תפלות ביוצר של שבת ובמקהלות רבבות עמך הוא שעות אך ראוי לומר ובמקהלות המם בחיריך והוא סמוך (מכלול, סס). וכך, במס' תרוקה, מחזורי הספרדים, אלא שההא בחטף פתח.

(תוספת' מקו' ו א), ארץ ישראל טהורה ומקראותיה טהורים (משנ' ס' ח א) — וכן בסהמ"א בלשון זכר: מקוה העומד בבית הגוי (הל"א, טו י"ד ר"א). מקוה שנובע ומתייבש בשבת (ס' נג, ב) — מקוה השתן, הוא השלפוחית, Harnblase; vessie; bladder: וברא למה שגזול ממותר המימיות הנאותית להנקות ולהרחות כלי ותיק יכיל כלה או רובה וכו' והכלי הזה הוא המקוה (קאנון ג' יט א א). ומנהג הרופאים הקדמונים שיקראו המררה הכיס הקטן כמו שהוא מנהגם לקרא המקוה הכיס הגדול (ס' ש' עו א א). מקוה השתן הוא בין המכבד והזקן התחתון והוא מחובר משני עורות באחד כח האושך ובאחד כח הדוחה והשתן יבא אליו מן הכליות (מ' אל"ג, ט"ז ד ג), ואם תהיה המררה בצואר המקוה ימצא החולה כבדות במקום ההוא וכאב וכו' ויהיה למעלה מהמקוה קושי (ס'). המקוה הוא בין השתן והשרר והוא מחובר משני עורות ועל פיו עצב אחד והשתן יבא אליו משני הצוארים אשר זכרנו והם עומדים באלכסון וחולכים במרובה עד שיכנסו אל תוך המקוה (שע"א לאני הל"ג ט), הרחם מונח בין מעי הישר וכו' ובין כיס השתן מה שאנו קוראים אותו מקוה (מעשה טו"ב, ג' נ' עול א) — וכנ"ל מקוה, מקוה: כאלו היה היחיד מקוה: ולפעמים יזורק במקוה קיבת ארנבת והרפואות החצציות (קאנון ג' יט א יג), וכנשים (צואר המקוה) בעל עקלתון אחד לקרבת מקוה ברחמיהן (ס' ש' א). ואיחור השתן יהיה אם מפני מות הכב הדוחה אשר במקוה ומופת זה שלא ימצא החולה במקוה הרגש כאב ולא צער וכו' או היה במקוה גרב (מ' אל"ג, ט"ז ד ג) — י"פ המקוה, ע"י פה. — יצואר המקוה, ע"י צואר.

ב. **מִקְוֵה**, ש"ז, סמ"י **מִקְוֵה** — סמ"י מן קוה, כמו תקוה, ותדבר שאליו יקוה, Hoffnung; espoir; hope: מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למח תהיה כגר בארץ וכארח נטה ללון (ינ"י יד ט), מקוה ישראל י"י כל עובדי יבשו (ס' יז יג), אשר חסאו ליו"י נזה צדק ומקוה אבותיהם י"י (ס' נז). — והדבר המקוה: ועתה יש מקוה לישראל על זאת (שור' י ב), כצל ימינו על הארץ ואין מקוה (דס"א כ' עו). — ומוצוי גם בסהמ"א: ומאחר שובנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה (רמב"ם, מלכים טו, טו).

ג. **מִקְוֵה**, ש"ז, — חוטם או פתילים¹: שהיו סוחרי המלך מוציאים הסוסים ממצרים והיו לוקחים² עפ"י פרושו להמלה **מִקְוֵה** (מ"א י כה) ומוצא

בירושלם במחיר הסוסים מקוה שהיו מוליכים למצרים וכו' ויתכן כי היו מוציאים המקוה ממצרים כמו הסוסים כי כן מצאנו כי מלאכת הפשתן ועבודתו הוא במצרים יותר משאר הארצות וכו' כי סוחרי המלך שלמה היו מוציאים סוסים ממצרים לירושלם בלא מחיר אבל המקוה מלאכת הפשתן שהיו מוציאים ממצרים היו מוציאים במחיר (ר"ד, ק, ש' קס).

ד. **מִקְוֵה**, ש"ז, — אספה או עצה: ויעשו עדת השמרים בני יוסף מקוה בכנשת שכם לברוח מפני היתורים (REJ Jul.-Sept. 1902, 71). ואחר כן השיג המלך את חכמי עדת בני ישראל השמרים ואת חכמי עדת בני יהודה ויאספם במקוה אחד לענין לחקור על הפרקן אשר בניהם וכו' וכל הדברים אשר היו בינם ובין אנשי יהודה במקוה המלך הם כתובים בספר הימים (ס' 74-75), ויהי בעת ההוא אנשים רבים מעדת היהודים יושבים בקרית כפר נמרה ויעשו מקוה עצות וכו' בעצם היום הזה עשו היהודים מקוה בגלל חר' בבא רבה וזיממו להמיתו (ס' 94-95).

ה. **מִקְוֵה**, ש"ג, מ"ר **מִקְוֵה**, **מִקְוֵה** — כמו א.מקוה, כעין בור. בנוי למים: ומקוה עשיתם בין החמתיים למי הברכה הישנה (יע' כ' יא). — ובתלמי: בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין וחופרין את הבורות ואת השיחין ואת המערות ואת המקוואות¹ ואת אמות המים (תוספת' שקל' א ב), ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוואות² המים (מ"ק א ב).

ו. **מִקְוֵה**, ט"ז, — של מקוה: והכליות והמקווי ייקובל מופת עליו בשנוי ענין השתן מן הראוי המבעי (קאנון ג' יד ב א).

ז. **מִקְוֵה**, — אולי כמו קול, משקל דגוש כמו מַצוֹת, לנחין, במשמ' קול שאון רב: מקול מחצצים בין משאבים (ש"ס' ה יא).

ח. **מִקְוֵה** אשר לשלמה ממצרים ומקוה סחרי המלך יקחו מקוה במחיר, שפרש הר"ק שהוא במשמ' קו, תקוה, ואעפ"י שאין ספק בדבר כי הכונה האמתית כאן להעיר קוה, בכ"ז יש לה להמלה במשמ' זו זכות אורח בלשון אחרי שהשתמש בה הר"ק במשמ' זו.¹ כך בכ"ז ובגדפס.² כך בכ"ז ובמרבי"מ, וכך ברוב הדפוסים, וכך בקצת דפוסים במשמ' שקלים א. א.³ כמו בערב' מקו' א. מקאלה. ואין חכמי הלשון מודים בשם זה, אך ע"י הערה לפעל חצץ, מחצצים.

(א) מקוול

מקולית) ט"ז. — מכונה המשמיעה קול זמרה
ונגינה כמו שהיא יוצאת מפי הזמר ומכלי
הנגינה, Grammophon.

מָקוֹם ⁽²⁾ (מָקָם). שִׁיז' סמ' מָקוֹם, כְּנִי מָקוֹמִי, מָקוֹמִי (מָקוֹמִי). מָקוֹמֶה, מָקוֹמָה, מָקוֹמָם, מִיר מָקוֹמוֹת, (מָקוֹמוֹת). כְּנִי מָקוֹמָתִים, מָקוֹמָתִים, מָקוֹמָתֵיכֶם, — א) מָקוֹמִי של דָּבָר, הַחֲלָל שֶׁהוּדָבֵר תּוֹסֵס, הַשְּׂמָח שֶׁהִדְבֵּר נִמְצָא שָׁם, מָקוֹמִי, מָקוֹמִי, מָקוֹמִי, M. Ort; lieu, place; spot, locality וּלְדָבָר לְמַסְעוֹ מִגִּבּוֹר וְעַד בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר חָיָה שָׁם אֲחֵלָה בְּחַלְחֵל בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵי (כֹּלָא יִג' ג'). שָׁא נָא עֵינִיךְ וְרָאָה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם צִמְחָה וְנִגְבַּה וְקִרְמָה וְיִמָּה (שֵׁס יד). וְאִבְרָחָם שָׁב לְמָקוֹמוֹ (שֵׁס יח ג'). וְיִשְׁכָּם אִבְרָחָם בְּבָקָר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עֹמֵד שָׁם אֵת פְּנֵי י"י (שֵׁס יט כו). אֶל כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִבְּוֵא שְׁמָה אֲמָרִי לִי אֲחִי הוּא (שֵׁס כ יג). עַל כֵּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בָּאֵר שְׁבַע (שֵׁס כח לא). וְיִקָּם וּלְדָבָר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲמָר לוֹ אֲחֵלָּה (שֵׁס כג ג'). בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְיִשָּׂא אִבְרָחָם אֶת עֵינָיו וְיִרְאֵה אֶת הַמָּקוֹם מִרְחָק (שֵׁס ד). וְיִקְרָא אִבְרָחָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא י"י וְרָאָה (שֵׁס יד). הַגִּידִי נָא לִי הִישׁ בֵּית אֲבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלוֹן (שֵׁס כד כג). לְמַח תַּעֲמִד כְּחוּץ וְאֲנֹכִי פְּנִיתִי בְּהֵיטָל וּמָקוֹם לְגִמְלִים (שֵׁס לא). וְיִקָּח מֵאֲבִנֵי הַמָּקוֹם וְיִשָּׂם מִרְאשָׁתָיו וְיִשְׁכֵּב בְּמָקוֹם הַהוּא (שֵׁס כח יא). וְגִלְלוּ אֶת הָאֲבִן מֵעַל מִי הַבָּאָר וְחִשְׁקוּ אֶת הַצָּאן וְחִשְׁבוּ אֶת הָאֲבִן עַל מִי הַבָּאָר לְמִקְבָּהָ (שֵׁס כט ג'). וְיִצְחָק יַעֲקֹב מִצְבָּה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲתוֹ וְכו' וְיִקְרָא יַעֲקֹב אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית אֵל (שֵׁס לה יד-טו). וְיִתְּנֵהוּ אֵל בֵּית הַסֶּהֱרַ מָקוֹם אֲשֶׁר אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים (שֵׁס לו כ). כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמֵּת קִדְשׁ הוּא (שְׁמוֹת ג'). שָׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל יְצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי (שֵׁס טו כט). כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזָכִיר אֶת שְׁמִי אֲבֹאֶה אֵלַיךְ וּבִרְכֻתְךָ (שֵׁס כ לא). וְאֵל הַמַּלְאִים תִּקַּח וּבְשַׁלַּת אֶת בְּשָׂרֵי בְּמִקָּם קִדְשׁ (שֵׁס כט לא). הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר (שֵׁס לג כא). וְשַׁחֲטֵה אֶתֹּךְ בְּמִקָּם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֵלָה (וִיקָר' ד כד). וְאֵת חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמִקָּם טָהוֹר (שֵׁס י יד). וְהִיָּה בְּמִקָּם הַשְּׁחִין שֶׁאֵת לִבְנָה (שֵׁס יג יט). וְיִקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה (כְּמִד' יא ג'). וְאִכְלָתֶם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם אֲתֶם וּבִיתְכֶם (שֵׁס יח לא). וְלִמַּח

(י) ישתמשו בו בדבור בא"י.

(²) בכנעניות מקם. בערב' מקאמ (a)

(a) مقام

העליתנו ממצרים להביא אתנו אל הַמָּקוֹם הַרֵעַ חוּץ
לֹא מָקוֹם זֶה וְתִאנְהָ גִפְנִי וְרִמְנִי וּמִים אֵין לְשִׁתּוֹת (סג כז).
וְעֵמֶד מָקוֹם צֶר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ לְנִשּׁוֹת יִמִּין וּשְׂמֹאל (סג כח)
(כו). לֶךְ נָא אִתִּי אֶל מָקוֹם אַחֵר (סג כט ג). הַחֵלֶךְ לְפָנֵינוּ
בְּדֶרֶךְ לְחֹדֶר לָכֵן מָקוֹם לְחַנְתְּכֶם (דנר א ג). אֲבָר תֵּאבְדוּן
אֶת כָּל הַמָּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדוּ שֵׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים
אַתֶּם אֵת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַחַרְוִים תִּרְמִים וְעַל הַגִּבְעוֹת וְתַחַת
ל עֵץ רַעֲנָן (סג יב ב). וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ
אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לִשְׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁם יִשָּׂא תִבְאוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר
אֲנִי מֵצוּה אֲתֶכֶם (סג יא). הִשְׁמַר לָךְ מִן תַּעֲלָה עֲלֵהיךָ
בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תֵּרְאָה כִּי אִם בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ
בְּאַחֵד שְׁבִמּוּךְ שֶׁם תַּעֲלָה עֲלֵהיךָ (סג יג יד). כָּל מָקוֹם
אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כָּף גִּלְכֶם בּוֹ לָכֵן נִתְּנוּ (יחזק א ג). וְאַתֶּם
תִּסְעוּ מִמְּקוֹמְכֶם וְחִלְכֶתֶם אַחֲרָיו (סג ג ג). וְהָיָה בַעֲלוֹת
הַכְּהֹנִים נִשְׂאִי אֲרוֹן בְּרִית יְיָ מֵתוֹךְ חִירְדָן נִתְּקוּ כַּפּוֹת
רַגְלֵי הַכְּהֹנִים אֶל הַחֲרֹבָה וַיִּשְׁבּוּ מִי חִירְדָן לְמָקוֹמָם
וַיָּלֻכוּ כְּחֹמֶל שְׁלִשׁוֹם (סג ד יח). וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא
גִּלְגַּל (סג ה ט). וְהָאֲוִירָב קָם מִחֶרֶד מִמְּקוֹמוֹ וַיִּרְצוּ כְּנִסּוֹת
יָדוֹ (סג ו יט). וְנָתַנוּ לוֹ מָקוֹם וַיִּשְׁכֵּב עִמָּם (סג ז ד).
וְכָל הָעָם יָלְכוּ אִישׁ לְמָקוֹמוֹ (סגז ז ז). וַיִּקְרָא לְמָקוֹם
הַהוּא רִמַּת לְחִי (סג טו יז). וַיֹּאמֶר לְעֶזְרוֹ לֶךְ
וְנִקְרְבָה בְּאַחֵד הַמָּקוֹמוֹת וְלִנּוּ בַּגְּבֻעָה אוֹ בְּרִמָּה (סג
יט יג). וַיִּסְפּוּ לַעֲדֹךְ מִלְחָמָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר עֲרִכּוּ שֶׁם בְּיוֹם
הָרֵאשׁוֹן (סג כ כג). וְאַרְבִּי יִשְׂרָאֵל מִגִּיחַ מִמְּקוֹמוֹ מִמַּעֲרָה
גָּבַע (סג לג). וַיִּלְךְ שְׂמֹאל וַיִּשְׁכֵּב בְּמָקוֹמוֹ (סג ג ט).
מִה נַעֲשֶׂה לְאֲרוֹן יְיָ הַזֶּה וְעָנּוּ בְּמֶה נִשְׁלַחְנוּ לְמָקוֹמוֹ (סג
ג ו). וַיִּתֵּן לָחֵם מָקוֹם בְּרֹאשׁ הַקְּרוֹאוֹת (סג ט כג). וּפְלִשְׁתִּים
הָלְכוּ לְמָקוֹמָם (סג יד מז). וְכֹאת אֶל הַצִּיָּקוֹם אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ
שֶׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה (סג כ יט). וַיִּשָּׁב אֲבִנֵּר מִצִּד שְׂאוֹל
וַיִּפְקֵד מָקוֹם דּוֹד (סג כז). וַיִּבֹא הַנֶּעֱר עַד מָקוֹם הַחֲצִי
אֲשֶׁר יִרְה יְהוֹנָתָן (סג לו). וְאֵת הַנְּעִירִים יִזְרַעְתִּי אֶל מָקוֹם
פְּלִנִי אֲלֵמִנִי (סג כח ג). וְדַעְו וְרֹאוּ אֵת מָקוֹמוֹ אֲשֶׁר
תְּהִיָּה רִגְלוֹ מִי רֵאשׁוֹ שֶׁם (סג כט כג). וְעֵמֶד עַל רֹאשׁ
הַהָר מִרְחָק רַב הַמָּקוֹם בִּינְיָהֶם (סג כו יג). וַיִּבְאוּ אֵת
אֲרוֹן יְיָ וַיִּצְנּוּ אֹתוֹ בְּמָקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֵהָל אֲשֶׁר נָטַח לוֹ
דּוֹד (סג כ יז). וַיִּתֵּן אֵת אֹרִיָּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יָדַע
כִּי אֲנִשִּׁי חוֹל שֶׁם (סג יא טז). כִּי נִכְרִי אֲתָהּ וְגַם גִּלָּה
אֲתָהּ לְמָקוֹמָךְ (סג טו יט). הִנֵּה עָתָה הוּא נִחְבֵּא בְּאַחַת
הַפְּחָתִים אוֹ בְּאַחַד הַמָּקוֹמוֹת (סג יז ט). וַיִּדְעַת אֵת הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִשְׁכֵּב שֶׁם (דוֹד ג ד). וְאֲנִי אֲשִׁימָם דְּבָרוֹת בֵּים עַד
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁלַח אֵלַי (מ"א ה כט). וְשִׁמַּעְתָּ אֶל תַּחֲנִת
בְּדֹךְ וְעֵמֶד יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְפַּלְּלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה (סג

ח. כה אמר יי' בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר לָקְחוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּם נְבוֹת וְלָקְחוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּמָּךְ גַּם אֶתָּה (ס' כ"א יט). והניף ידו אֶל הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמִּצְרַע (מ"ב ס' יא). הנה נא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנִיחָנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לַפִּנֵּךְ צֹר מִמֶּנּוּ נִלְכָּה נֹא עַד הַיִּירֹדֹן וְכוּ' וְנַעֲשֶׂה לָבוּ שָׁם מָקוֹם לִשְׁבֹת שָׁם (ס' ו' א-ג). ויאמר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵנָּה נָפַל (הַגִּרְזֹן) וִירָאָהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצֹב עֵץ וַיִּשְׁלַךְ שָׁמָּה (ס' ו'). וגם אֲנִי נִתְּחִי לָכֶם נִקְיוֹן שְׁנִים בְּכָל עֵרִיכֶם וְחֹסֶר לָחֶם בְּכָל מְקוֹמֵיכֶם וְלֹא שְׁבֹתָם עָרֵי (עמ' ד' ו'). אֲלֹךְ אֲשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יֵאָשְׁמוּ (ס' ס' טו). עַל כֵּן שְׁמִים אֲרָגוּ וְחִרְשׁוּ הָאָרֶץ מִמְּקוֹמָהּ בַּעֲבֹרֹת יי' צְבָאוֹת (ישע' י' יג). כִּי אִם שָׁם אֲדִיר יי' לָבוּ מָקוֹם נְהָרִים וְיָרִים רַחֲבֵי יָדַיִם (ס' ל' כ"א). חֲנָנִי מַעֲרִים מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר מִכְרַתָּם אֹתָם (יו"ד ד' ז). הַיּוֹמִיבֹ דַּרְכֵיכֶם וְיַעֲלִיכֶם וְאֲשַׁכְּנָה אֹתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה (וי'מ' ז ג). וְאֲשַׁמְעֵה אַחֲרֵי קוֹל רַעַשׁ גְּדוֹל בְּרוּךְ כְּבוֹד יי' מִמְּקוֹמוֹ (ויח'ק' ג' יב). בְּכָל רֵאשֵׁי הַהָרִים וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן וְתַחַת כָּל אֵלֶּה עֵבֶתָה מָקוֹם אֲשֶׁר נִתְּנָה שָׁם רוּחַ נִיחָח לְכָל גְּלוּלֵיהֶם (ס' ו' יג). וְגִלְתִּי מִמְּקוֹמָהּ אֶל מָקוֹם אַחֵר לַעֲיֹנֵיהֶם (ס' יג ג'). אִם לֹא בַּמָּקוֹם הַמֶּלֶךְ הַמְּמִלִּיךְ אֹתוֹ וְכוּ' בַּתּוֹךְ בָּבֶל יָמוּת (ס' יז טו). הִשָּׁב אֶל תַּעֲרֵה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר נִבְרָאת בָּאָרֶץ מִכְרוֹתֶיךָ אֲשַׁפֵּם אֹתָךְ (ס' כ"א ל"א). וְהִיָּה בְיוֹם הַהוּא אֹתָן לַגּוֹג מָקוֹם שָׁם קָבֵר בְּיִשְׂרָאֵל (ס' ל"ט י"א). קִדַּשׁ מִן הָאָרֶץ הִנֵּה לְכַהֲנִים וְכוּ' וְהִיָּה לָהֶם מָקוֹם לְבָתִּים (ס' מ"ה ד'). וַיִּנְיַחְהוּ (אֶת הַפֶּסֶל) תַּחְתָּיו וַיַּעֲמֵד מִמְּקוֹמוֹ לֹא יִמּוּשׁ (ישע' מו' ז). עוֹד יֵאָמְרוּ בְּאֶזְנוֹךְ בְּנֵי שְׂכָלֶיךָ צַר לִי הַמָּקוֹם גִּשָּׁה לִי וְאֲשַׁבָּה (ס' מ"ט כ'). כִּי מִמּוֹרֶת שִׁמְשׁ וְעַד מִבּוֹאֵי גְדוֹל שָׁמַי וּבְכָל מָקוֹם מִקְטֵר מִגִּשׁ לְשָׁמַי וּמִנְחָה מִחֻרָה (מִלֵּא' א' י"א). מִי יַעֲלֶה בְּהָר יי' וּמִי יִקְוֶה בַּמָּקוֹם קִדְשׁוֹ (ס'ל' כ"ג). וְעוֹד מַעַס וְאִין רַשָּׁע וְהַתְּבוֹנָנָה עַל מְקוֹמוֹ וְאִינוֹ (ס' לו' י'). כִּי דִכִּיתֵנוּ בַּמָּקוֹם חֲנִים (ס' מ"ד כ'). בִּרְכוּ יי' כָּל מַעֲשֵׂיו בְּכָל מְקוֹמֹת מִמְּשָׁלָתוֹ (ס' ק"ג כ'). יַעֲלִי הָרִים וִירְדוּ בַּקְּעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה וְסִרְתָּ לָהֶם (ס' ק"ד ח'). עַד אֲמַצָּא מָקוֹם לְיוֹי מִשְׁכַּנֹּת לְאֲבִיר יַעֲקֹב (ס' ק"ה ה'). בְּכָל מָקוֹם עֵינֵי יי' צְפוֹת רַעִים וּמִבּוֹיִם (מִשְׁל' טו' ג'). וַיִּבְּאוּ (רַעֲיֵי אִיּוֹב) אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ (איוב כ' י"א). בַּעַת יִזְרְבוּ נַצְמָתוֹ בַּחֲמוֹ נִדְעָבוּ מִמְּקוֹמָם (ס' ו' יז). לֹא יִשׁוּב עוֹד לְבִיתוֹ וְלֹא יִכִּירֵנוּ עוֹד מְקוֹמוֹ (ס' ז י'). אֲךְ אֵלֶּה מִשְׁכַּנֹּת עוֹל וְזֶה מָקוֹם לֹא יָדַע אֶל (ס' יח כ"א). כִּי יֵשׁ לְכַפָּה מוֹצֵא וּמָקוֹם לְחֹבֵב וַיִּקּוּ (ס' מ"ח א'). אֶף לְזֹאת יִהְיֶה לָבוּ וְיִתֵּר מִמְּקוֹמוֹ (ס' לו' א'). וְאִין מָקוֹם לְבַתְּמָה לְעֵבֶר תַּחְתִּי (נִהַמ' כ' יד). בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁמַעְנוּ אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר שָׁמָּה תִּקְבְּצוּ אֲלֵינוּ (ס' יד).

תנה לי מקום הגרן ואבנה בו מזבח ליי' (דו"א כ"א כג). חוד והדר לִפְנֵינוּ עַד וְחִדְוָה בַּמָּקוֹמוֹ (ס' טו' כז). וזרח השמש ובא השמש ואל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זֹרַח הוּא שֶׁם (ק"ה א' ה'). כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אִינוֹ מֵלֵא אֶל מָקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שְׁבִים לִלְכָּת (ס' ו'). וְעוֹד רֵאשִׁית תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ מָקוֹם הַשֶּׁשֶּׁמֶשׁ שָׁמָּה הִרְשַׁע וּמָקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הִרְשַׁע (ס' ג' טו). הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הִיָּה מִן הָעֵפֶר וְהַכֹּל שָׁב אֶל הָעֵפֶר (ס' כ'). וּבִכֵּן רֵאשִׁית רַשָּׁעִים קִבְּרִים וּבִכֵּן וּמְקוֹמָם קִדּוּשׁ יִהְיֶה וְיִשְׁתַּכַּחוּ בְּעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ (ס' ח' י). וְאִם יוֹפֵל עֵץ בְּדֶרֶם וְאִם בַּצִּפּוֹן מָקוֹם שִׁפּוֹל הָעֵץ שָׁם יִהְיֶה (ס' יא ג'). וּבְכָל מוֹדִינָה וּמוֹדִינָה מָקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגִּיעַ (אִשְׁת' ד' ג') — (ב) מָקוֹם מוֹשֵׁב בְּנֵי אָדָם. אֶרֶץ, עִיר וּבְדוֹמָה: אֲוִלִי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צִדִּיקִם בַּתּוֹךְ הָעִיר הָאֶף תִּסָּפֵה וְלֹא תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן הַמִּשִּׁים הַצִּדִּיקִם אֲשֶׁר בִּקְרֵבָה (נִלְאֵשׁ יח' כד). וַיֹּאמֶר יי' אִם אֲמַצָּא בְּסֶדֶם חֲמִשִּׁים צִדִּיקִם בַּתּוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאִיתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם (ס' כז). וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל לוֹם עַד מִי לָךְ פֶּה חָתָן וּבְנִיךְ וּבְנִתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ בְּעִיר הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם כִּי מִשְׁחָתִים אֲנִיחָנוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה (ס' יט י"ג). קוֹמוּ צֵאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי מִשְׁחָתִים רַק אֵין יִרְאֵת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה (ס' כ' י"א). וַיִּשְׁאַלֹּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לֵאמֹר אַחֲתִי הוּא וְכוּ' מִן יִהְרָגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל רִבְקָה (ס' כ' ו'). לֹא יַעֲשֶׂה כֵן מִמְּקוֹמָם לְחַת הַצִּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה (ס' כ"ט כז). וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבֵן שְׁלַחֲנִי וְאִלְכָּה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲרִצִּי (ס' ל' כ"ה). וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֲלוֹפֵי עָשׂוּ לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְטָתָם בְּשִׁמְתָם (ס' לו' מ'). וַיִּשְׁאַל אֶת אֲנָשֵׁי מְקָמָה לֵאמֹר אֵיךְ הִקְדַּשְׁתָּ (ס' נ"ח כ"א). וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא הִיָּתָה בֹּזֵה קִדְשָׁה (ס' נ"ח כ"ב). וְעַתָּה בֵּרַח לָךְ אֶל מְקוֹמָהּ (נִמְד' כ"ד י"א). וַיִּקָּם בַּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיִּשָּׁב לְמִקְטָמוֹ וְגַם בִּלְק הָלַךְ לְדִרְכּוֹ (ס' נ"ח כ"ה). וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֵת אֶרֶץ גַּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מָקוֹם מִקְנֵה (ס' ל"ז א'). וְהָאִישׁ מִיָּהר אֲפָרִים וְהוּא גֵר בְּגִבְעָה וְאֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם בְּנֵי יִמְיָנִי (ס'פ"ט י"ט טו). וְהָלַךְ מְרִי שִׁנָּה בִּשְׁנֵה וּסְכַב בֵּית אֶל וְהַגְּלָל וְהַמִּצְפָּה וּשְׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה (ש"א ז' טו). וְתִצָּא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִיָּתָה שָׁמָּה (יִזְח' א' ז'). וְלֹא יִכְרַת שֶׁם הַמַּת מַעַס אַחֲרָיו וּמִשְׁעֵר מְקוֹמוֹ (ס' ד' י'). וְלֹא תִרְאִינָה עֵינֶיךָ בְּכָל הָרַעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה (מ"ב כ"כ כ'). הִנֵּה אֲפִי וְחִמְתִּי נִתְּכָת אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה עַל הָאָדָם וְעַל הַבַּחֲמָה וְעַל עֵץ הַשֹּׁדֵד וְעַל פְּרִי הָאֲדָמָה (וי'מ' ז' כ'). כֵּן אַעֲשֶׂה לְמָקוֹם הַזֶּה נֶאֱמַר יי' וְלִוְיִשְׁבֵּיו וְלִתַּת אֶת הָעִיר

הפשוטה: ו ב מ ק ו ם שאין אנשים השתדל להיות איש (הלל הוקן: אבות ז ס), ואל תדין את חברך עד שתגיע ל מ ק ו ם (סוף, שם ד), הילכו בה שנים בין לאורכה בין לרוחבה זה קנה מקום הילכו וזה קנה מקום הילכו (ר' אליעזר, תוספת' נ"ב ז יא), חבית של תרומה וכו' אם היתה מונחת ב מ ק ו ם תורפה יניחנה ב מ ק ו ם המוצנע (סוף, תמו' ח ח), אמרו לו (הדגים להשוועל שיעץ להם לעלות ליבשה ולדור אתו) וכו' ומה ב מ ק ו ם חיותנו אנו מתייראין ב מ ק ו ם מיתתנו עאכ"כ (ר"ע, נר"כ סא), שמור פיד מכל חטא ושחר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אחיה עמך בכל מקום (ר"מ, נר"כ יז), אין כותבין את השם לא על מקום הגרר ולא על מ ק ו ם חמוק (סוף, מנח' ג), לא מ ק ו ם של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מ ק ו ם (ר' יוסי, טע' כא:), מ ק ו ם שכותבין כתובה מלוה גובה מלוה וכו' מ ק ו ם שכופלין כתובה אינו גובה אלא מחצה (ר"י הגלילי, תוספת' נחמ' ד יג), מ ק ו ם י טוילה לי ואין אני ספל ל מ ק ו ם (ר"י נר' חסדא, תנחומ' כי תשא כז), כל מ ק ו ם שאתה מוצא דבריו של ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אונך כאפרכסת (ר' אלעזר נר"ש, חול' סט), כל מ ק ו ם שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני (נשנ"א, מנח' ה), היה מנכש בשלשה עיר ועקרה בידו שותלה ב מ ק ו ם השיגה אבל לא במקום הגריר (תוספת' מנח' י א), מקל שעשה בראשו מסמר להיות תופס בו מ מ ק ו ם הרייש (שם כל' נ"ב ד ג), האומר תן גס לאשתי במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר וכו' האשה שאמרה התקבל לי גסי ב מ ק ו ם פלוני וקבלו לה ב מ ק ו ם אחר (נע"ו ו ג), כל העזרת היתה אורך מאה ושמונים ושבע וכו' מ ק ו ם דריסת ישראל אחת עשרה אמה מ ק ו ף דריסת הכהנים אחת עשרה אמה (מדות ס א), מ ק ו ף הנחת העצים וכו' מ ק ו ף ישיבת הכלן מ ק ו ף ישיבת הצופע מ ק ו ף ישיבת של שולקי זיתים (נלס' ח ח), מ ק ו ף הנחת הכוסות (שם כז א), בכל מ ק ו ף אדם לן ואין אדם שובת בכל מ ק ו ף (יוס' מענ"ב ג), בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מ ק ו ף שגלו שכינה עמיהן (נשנ"א, מנח' כט), מ ק ו ף נחבצר להם (לבני קרח) בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה (נכ"י, סנה ק"א), כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו (נכ' סוף, נר"כ ו), מ ק ו ף שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין (ר' אבהו, נר"כ לז), מ ק ו ף שמוחו של תינוק רופס (ערו' נא), לאדם שאברהם לו מרגלית כל מ ק ו ף שהיא מרגלית שמה

הזאת כתפת (סנ"י טו), כה אמר וי' אל שלם בן יאשיהו וכו' אשר יצא מן המקום הזה לא ישוב שם עוד כי במקום אשר הגלו אתו שם ימות ואת הארץ הזאת לא יראה עוד (שם כז יא-יב), עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אמרים חרב הוא מאין אדם ומאין בהמה בערי יהודה ובחצות ירושלם וכו' קול ששון וקול שמחה (שם לג יא), ובאת ממקומך מירכתי צפון אתה ועמים רבים אתך (תוק' לח טו), וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם ינשאוהו אנשי מקום בכסף ובהב וברכוש (עור' א ד), ובחנת חומת ירושלם בקשו את הלויים מכל מקומותם להביאם לירושלם (מנח' יב כז), —מקומו של פלוני, המקום אשר פלוני רוצה, שהוא מבקש, שהוא צריך לו: ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנם אל מקומם וישב שפנו בערי המבצר מפני ישיבי הארץ (מנח' לז יז), וישלח ישראל מלאכים אל סיוחן מלך האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה נא בארצך עד מקומי (שנ"י יא יט), —שם מקום לפלוני, קבע לו: ואשר לא צדה (להמית את רעהו) והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגוס שמה (שמות כא יג), ושמתי מקום לעמי לישראל ונפעתיו ושכן תחתיו (שנ"י ז י), —נתן מקום לפלוני, הניח לו לבוא שמה: ויראו בני בנימן כי נגפו ויתנו איש ישראל מקום לבנימן כי בטחו אל הארב אשר שמו אל הגבעה (שנ"י כ לו), —אפס מקום, בלי מקום, שאין שם מקום: הוי מגיעי בית בבית שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום וחושבתם לבדכם בקרב הארץ (שנ"י ח ח), כי כל שלחנות מלאך קיא צואה בלי מקום (שם כח ח), —לא היה מקום לדבר, שיקבל שם: ארץ אל תכסי דמי ואל יהי מקום לזעקתי (לוי' טו יח), —ומליצה, האיש, העם על מקומו יבוא בשלום, שיהיה הכל במעמד רצוי: אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלהים ויכלת עמך וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום (שמות יח כג), —ובענין מצב שאדם נצב שם לתכלית מה: ואת הדבר הזה עשה הסר המלכים איש ממקומו ושם פחות תחתיהם (מ"א כ כד), אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח (קהל' י ד), —מקום אחר, בהרחבה, במשמ' מאיש אחר, בדרך אחר: כי אם החרש תחרישו בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו (אסתר ד יד), —מקום אשר, במשמ' תחת אשר: והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי (סנ"י א א), —מקומה (נח"י א ח), צ"ל מקומיו, ע"י זה הערך, —ומצוי בתו"מ, א) במשמ' העקרות,

(ר' חנינא, מגי' טו.), המשל אומר במקום שהלממים מקפח שם הוא נתלה (תנומי' תלויה) — הניחו במקומו, כמו שהיה קודם: הורה ר' מרפון בלוד האונאה וכו' שליש למקח ושמתו תגרי לוד אמר להם כל היום מותר לחזור אמרו לו יניח לבו רבי מרפון במקומו (כ"מ ד' ג.) — חזר דבר למקומו, למה שהיה קודם: היו שניהן חשודן חזרה שבועה למקומה (ר' יוסי, שו"ע ז' ד.) — יאל יפקד מקומו, מליצה של ברכה, במשמ' לא תמות: יתמיד האל שלומך ואל יפקד מקומך (ר"י מריו, תחנני' ו). אל יחשך מרומך ובל יפקד מקומך (ש"ס מט.) — *ממלא מקום, עי' מלא. — *קקום בספר: מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה (כ"מ מגי' לא:). כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענותנותו (ר' יוחנן, ש"ס לא:). כל מקום שפקרו המינים תשובתן בצדן (סוף, סוף לא:). כל מקום שנאמר צו אינו אלא וירדו מיר ולדורות (קדוש' כט.). אתה מוצא כל מקום שכתוב בתורה השקיפה לשון צער הוא (ר' אלכסנדר, מדר' שמו' מה). — ימראה מקום: עוד בא לידי ערוך נדפס בכתב מרובע וכו' והוא בלתי מראה מקומות ובלתי המוסף (הקד' נעל סלסה שנערכין על הערוך). והכוכב מורה על המראה מקום אשר בצדו על הגליון אמנם ציון העגול הקפון וכו' מורה על מאמרי חז"ל והמדרשים ועל מראה מקומם וכו' יען היה מקום הגליונות צר מאד הוצרכתי להשתמש בראשי תיבות במראה המקומות (הקד' העני' לפי' אברגמל לנכ"א לאש"נ). — *אותו מקום, רחם האשה: לאיש באמה ולאשה באותו מקום (גיט' סט.). אילמים מפני מה הוויין מפני שמגשקים על אותו מקום וכו' סומין מפני מה הוויין מפני שמסתכלים באותו מקום (ר' יוחנן בן דסנאי, נדר' כ.). אותו מקום גלוי הוא אצל שרץ (ר' יוחנן, ניד' מה:). מקום תפוח יש למעלה מאותו מקום כיון שמגדלת מתמערך והולך (דכ הולא, ש"ס מז:). ואם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה (ש"ס סו.). — ובסחמ"א: ליתן מוך באותו מקום שלא יתעברו (כ"י ינ"י ק:). — (ב) במשמ' עיר, מקום דירתו של אדם: איר יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד וכו' אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלה אלהים דינרי זהב (אבות ו טו.). המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר פורדה כשער מקומו (מע"ס ד' א). מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין. מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ההולך

מלון הלשון העברית (ז)

ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם (ש"ס ד' א). המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו (ש"ס נ.). מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים מוכרין וכו' ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה (ש"ס ג.). מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין וכו' ובכל מקום תלמודי חכמים בשלים (ש"ס ט.). המקבל שדה מחבירו מקום שנהגו לקצור יקצור לעקור יעקור הכל כמנהג המדינה (כ"מ ט' א). השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר וכו' מקום שנהגו לבנות גזיל גזית כזיסין לבנים בונים (כ"מ א' א). במקומו של ר"א היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל בשבת במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב (נז"כ ק.). לעולם ידור אדם במקום רבו (שולח' נכ"י ת.). שלשה חינות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על סקחו (ר' יוחנן, סו"ט מז.). (אלמג"ר' חונא) גבי לה מן המצולטין כמנהג מקומה (ירוש' תמו' י ג.). — ואומרים אנשים: משנה מקום משנה מול (י). — ואמר המליץ: המשנה את מקומו ישתנה מולו עימו (ר' זנא"ס, ספר ששע"ז ג.). — מקומו של אדם, המקום הראוי לו, המדרגה שהוא עומד עליה: בשמך יקראוך ובמקומך יושיבך ומשלך יתנו לך (בן עזאי, יומ' לה.). המכיר את מקומו והשמת בת"קו והעושה סייג לדבריו ואינו מחזיק מובה לעצמו (אבות ו א.). — ואמר המליץ אדות אנשים פחותים שהושיבוהו במקום לא לפי כבודו: כבודי במקומי ואם אשפיל שבתי ולא אבחר מקום כנקלים בגאונם, אשר המה חושבים היותם ראש מושב והמושב להם יכסה עלבונם, אני הוא המקום והמקום אתי והמה המקום ימלא חסרונם (לאש"נ, נכודי), ר"ל שמקום הכבוד שהם יושבים בו יכסה על פחיתות ערכם. — וביחוד ימקום מושב בבתי הכנסיות: ראובן וששעון שיש להם מקומות בביהכ"נ זא"ז וראובן רוצה לעשות מחיצה (שו"ע חו"מ קע"א). בחדש ניסן תל"ד קנה האלוף וכו' המקום כב"ה דנשים וכו' והמקום הנ"ל עומד בין מקום של אשת שמעון כ"ץ ובין אשת הר"ר זנוויל אופנהיים (פ"ק; הקדש של קק"י וילנאו). — (ג) *במשמ'

(¹) כבר העיר החכם ישראל דוידון (בספר שעשועים לר"י זבארה) כי משל זה השגור בפי הבריות נוסד על המאמר הידוע: שלשה צועקין ואינו נענין וכו' דביש ליה בהא מתא ולא אויל למתא אחירתי (כ"מ ט"ז). ואמרו

למנון גלגלותם וכו' מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו (כ"י נחלש' מח ו). ואם רבי סבר וסתם לני במלאכה שאינה צריכה לגופה שהוא חייב ובדבר שמחכיון שהוא פטור כרבי שמעון מכל מקום אין כאן הפך וסתירה כי הם נושאים מתחלפים (שם עזב על מ"ג, פתוחה). כי עם כל זה שמדקדקים רבים דחקו עצמם לתת מעט למספר אותיות השרש מכל מקום אין לשעמם רוח ולא מעט וכו' (כ"י נחלש' מקנה אנכסס, נחלקת סעלס). — *מקום הניח לפלוני לעשות דבר, צרך ואפשרות: (כתוב על זקניהו) וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה וכו' אפשר בא אסא ולא יוערו בא יהושפט ולא יעורו והלא כל ע"ז שבעולם אסא ויהושפט יוערום אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו אף אני מקום הניחו לו אבותי להתגדר בו (כ"י חול' ז). — *מקום דבר, תחת הדבר, שהיה צריך לעשות דבר מן הדברים ועשה דבר אחר, *anstatt; au lieu de*; *instead of*: אנשי שלומי שלמו רעה מקום טובה ושמחו לי ביום צלעתי (כמ"ג, דוול קמ, פתח ילוי). לו יחזו תנים תמונתו או משפתו אחזו מדבר, אז לקחו וזמר מקום מספר גם יענה לא שכנה מדבר (כ"י חול' ח). א ק). והרב ז"ל שמהו (את השם מתכת) נחבדו יותר כולל מן הידוע בו במקום מקור או מחצב (כ"י ח"ט, פ"י מלס סודת נחלש'). והוא תאר או מקור במקום שם (כ"י ק, שרש למן). — *מקום אשר: במקום אשר היה לו לשבת עם עמו בצרתם וכו' לא כן עשה (כ"י דון יחול, פ"י סי מנלות, סקד' ס"ט). — *מקום של פלוני, תחתיו, בשמו, ברשותו: ויהיה ידו כידו ופיו כפיו ועשיתי כעשיתי ויעשה מהם כל מה שירצה במקומי (מסח שטרות, גני רומא, סיד מעיר 7). — (ה) *בני לאלהים: מוטב לי להקרא שושנה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום שלא יהיו אומרים בשביל שררה חזר בו (עקבים בן מהלאל, עיר' ס ו). בוא וראה כמה חם המקום על כבוד הבירות שור מפני שמהלך

וכו' וי"א אף שנוי מקום. — (א) כבר באר ר' הונא בשם ר' אמי מעט כנוי זה: מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו (מד"ר נחלש' סח, פסוקי דכתי' כ"א). — ותמשורר אמר: עצם כבודו הכיל כל וכן נקרא מקום לכל כי לא מקום יכולהו (כ"י סגוי, משגיב נחון). — ובפרקי ר"א פרוש אחר: ולמה נקרא שמו מקום אלא בכל מקום שהצדיקים שם הוא נמצא עממה (פד"א ל"ט). והמקובליב אמרו לפי ששם של הויה עולה בצרופו קפ"ו מכנין מקום: ו' פעמים י ק', ה' פעמים ה כ"ה, ו' פעמים

ספה, צרך, יש מקום לדבר, אין מקום לדבר: ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו הפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו (נכ"י ד נ). — ובספח"א: ואמנם הסבה הג' שזכר אבו רשר מפאת המרחקים שעליהם יתנועעו אין לה מקום ג"כ (כ"י אנכסס, במס' חדש' נ). — (ד) *ענין, מקרה: מקום שיפה כחו בכניסתה הורע כחו ביציאתה מקום שהורע כחו בכניסתה יפה כחו ביציאתה (כ"י, כמ"י ח ד). ומה אם במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר שהוא פטור החמיר עליהם ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר וכו' (כ"י, כ"ק כ ט). כל מקום שאין חסרון מלאכה מחשבה משמאתן וכל מקום שיש חסרון מלאכה אין מחשבה משמאתן (כל"ס כו). כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור (כ"י, כ"י ט). כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב (שמואל, סנה' פ"ב). אמרו לו (לרבי) מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהוג בו היתר (חול' ו). — *מקום מקום, בכל אופן: מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אשת אחיו ליבום ואחיו לכל דבר וכו' מי שיש לו בן מכל מקום פטור אשת אביו מן היבום (יבמ' כ ט). ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש תחת זבח השלמים מכל מקום אין לי אלא תחת זבח השלמים תחת חטאת תחת אשם מנין ת"ל תחת זבח מכל מקום אין לי אלא במקדש בגבולין מנין ת"ל ונתן על האש מכל מקום (ספרי נמר' ל). אין לי אלא דבר הראוי לאכילה שיתנהג בקדושה שאין ראוי לאכילה מנין ת"ל קודש יהיה לך מכל מקום (ספ' קיו). אין לי אלא בדישו מנין לרבות שאר עבודות ת"ל לא תחסום מכל מקום (שם, דנ"י רפז). קצר ליופות את הקרקע מהו שיחא חייב משום קוצר ומשום שהוא מייפה את הקרקע וכו' מכל מקום הרי הרש ומכל מקום הרי קצר (יבמ' כ"י א ג). אמרה לה (רות לחמותה) לא תחמא עלי וכו' לעזוב לשוב מאחריך מכל מקום דעתי להתגיר אלא מוטב על ידך ולא ע"י אחרת (מד"ר רות, ותלמי רות). — ובמשמ' בכל זאת, אעפ"כ: אף כשאמרו שלית קונה דיגור זהב מכל מקום כך הלכה אבל אמ"ז מי שפרע מאנשי דור המבול עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו (כ"י, חספס' ב"מ ג יד). — ובספח"א: ואעפ"י שנחלקה הארץ במד"ר (נחלש' מו): שלשה דברים מבטלים גזירות רעות

ברגליו משלם חמשה שה מפני שמוענו משלם ארבעה (רי"ז, תוספת' ב"ק ד י). כך יהיו אויבי המקום (ר' אליעזר, ס' יו"כ ד יד). אימתי הצילו המקום (את משה) באותה שעה שאמר לו דתן מי שמך לאיש שר ושופם עלינו וגו' וישמע פרעה את הדבר הזה אמר תפשו את משה וכו' עשאו המקום בתים בתים אלמים חרשים וסומים (ר' יהושע, מנ' יתרו א). לגבזה אין אדם רשאי להחרים את נכסיו שחם המקום עליו (ראב"ע, תוספת' ערכ' ד כה). עבירות שבין אדם למקום יו"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יו"כ מכפר עד שירצה את חבירו (הוא, יומ' ט). משלך יתנו לך ובשמך יקראוך ובמקומך וישיבוך ואין שכחה לפני המקום (נן עזאי, מד' טה"ש, מי זאת). הוואה נחש ועקרב בתוך ארבע אמות ראוי היה שימות בהם אלא שרחמים של מקום מרובים (ר' יעקב, ירוש' שנת יד א). כביכול המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך (ר"מ, סנה' ו ה). אל תעשה תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא (ר"ש, אבות ד יג). איזוהי היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם וכו' הלוח ואינו משלם אחד הלוח מן האדם כלוח מן המקום (הוא, ט' ט). בא וראה כמה גדולה מילת שכל זכותיו של משה לא עמדו לו בשעת דחקו כשאמר לו המקום לך הוצא את עמי בני ישראל ממצרים ועל שנתעצל במילת שעה אחת בקש המלאך להרגו (ר"י נן קרמל, מנ' יתרו א). מפני מה הגלגל המקום מארצנו לא שהיונו עובדים עבודה זרה (קטע כ"י מנ' דהשני, JQR 1902, 451). מחשבה טובה המקום¹ מצרפה למעשה מחשבה רעה אין המקום² מצרפה למעשה (תוספת' סנה' א ד). בשותחין אנו שאין המקום מביא מכול לעולם (ס', תעני' א). כל עשרים וארבעה חדש (שהאשה מניקה) וכו' משמש בדרכו והמקום³ משמר עליו (ס' נד' ד ו). במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא (הסוטה) קשטה את עצמה לעבירה המקום נוולת היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גילה עליה (סו' א ז). הן באין בנצחוננו של בשר ודם ואחם באים בנצחוננו של מקום (ס' ט א). הוואה מעבדות הים וכו' צריך שיתן הוואה ושבת לפני המקום (בב' מד). מגיד הכתוב שכל המקום פורע מן האומות שמו מתגדל בעולם (מנ' בשלח ד א). כשהשביע

ו ל"ה ה' פעמים ה' כ"ה. — ¹ כך בכ"י א"פ, הוצא' צוק"מ, ובנדפס אין מלה זו. — ² כך בכ"י א"פ, ובכ"י וינה המקום ברוך הוא, ובנדפס: הקב"ה. — ³ כך בכ"י ובנדפס: ומן השמים משמרים על ידו.

משה את ישראל אמר לתן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי (בנע' כט). מה זה בורח משליחותו של מקום וכו' אף זה בורח מלקיים צווי המקום (ר"ש לקט, מד' נדל"ש' כה). (כהן אחד בא לפני ר' חניניה) אמר לו מהו לצאת לצור לעשות דבר מצוה להלוי או לייבם אמר לו אחיו של אותו האיש יצא ברוך המקום שנגפו ואת מבקש לעשות כיוצא בו (ירוש' מו"ק ג א). המקום משמר ולא אירע מעשה מעולם (ס' קדוש א א). אמר (יצחק) מי הוא זה שנעשה סרסור ביני לבין המקום שיטול יעקב את הברכות (ר' חמא בר' ח'ל. מד' נדל"ש' סז). ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה (אנא חלקיה, תעני' כג). וכו' יש אהובת לפני המקום ויש שנאה לפני המקום (ר' פסא, ינמי' כג). כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום (ר"ח בר פסא, בב' נד' לה). מה ראה המקום לצוותך כך ארון תחלה ואחר כך שלחן ואחריו מגורה וכו' (מד' נדל"ש' ד). אמר להם (תלמי לע"ב זקנים) כתבו לי תורת משה רבכם נתן המקום עצה בלב כל אחר ואחד והסכימה דעתך לדעת אחת וכתבו לו תורה בפני עצמה (מס' סו' א ח). — וגוסס ברכה לחולה: הנכנס לבקר את החולה וכו' (אומר לו) המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל (ר' יהודה, שנת יג). המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל (ר' יוסי, ט' ט). המקום יפקדך לשלום (ר"א, ט' ט). — וגוסס ברכה למי שקרה לו נזק, המקום ימלא חסרונו: כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו המקום ימלא לך חסרונו כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו המקום ימלא לך חסרונו (ר' אליעזר, בב' טז). — המקום יהי בעזרו, נוסח ברכה של כבוד וחבה כשמוכרים שמו של אדם גדול: דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו יתרת שיש בה עצם ואין בה צפורן וכו' (ר' חמא, נכור מס. ועוד נד' מט: סו' לה:). — יבחכמת ההגיון, סדרי ההקשים: בסדרים אשר יעשו בהם מהקשים והם הנקראים מקומות וכו' ונאמר שהמקומות במה שהם מקומות יראו מענינם שהם יתנו לנו היכולת על קנין ההקדמות המיוחדות וכו' ויהיו המקומות מקנים בעצמותם תמונת המאמר ההקשי הנכלל תחתיהם והתמונות ההקשיות וכו' הנה מבואר שהמקומות הם ההקדמות הכלליות מסודרים בנפש בבח הקרוב מן הפעל סדר הקשי כללי לא על מבוקש מיוחד חלקי (כל מלאכי העיון, הקש). ולזה היה המקום באמת

גדולה מו (קס ינמי יד ז), מחשיבין על התדום לפקח על עסקי הכלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות (ינמי נכז ג 6). למלך שהיה לו שני בנים כעס על הראשון ונטל את המקל וחבשו ופרפר ומת התחיל מקונן עליו כעס על השני ונטל את המקל וחבשו ופרפר ומת אמר מעתה אין בי כח לקונן עליהם אלא קראו למקוננות ויקוננו עליהם (ר"ש בן לקיש, מד"ר איכ', פזח"א). — ימקונן, מקוננים, איש שאומנותו בכך: ההספר כבוד המת הוא לפיכך כופין את היורשין ליתן שכר מקוננים והמקוננות וסופדין אותו (רמב"ם, אלז יכ 6). — ואמר הפישן: איכה למואב בני ציון באף חוללו על רוב גאונך וקראי אל מקונניך. הילל וקינה שאי ציון במר ונהי ובכי שממות עלי שממות מעוניך (י' אברהם חוזה, ליון עטרה). סובי וחומי בעיר קראי מקוננות וכל נשים מככות בכי גדול מקונניך (י' יוסף סטקן, ליון נמשפן).

***מקור** (ש"ז). — החלל בקצה העב של הקדרום ושל הרמח שבו יפנס קתו: אחרור שנפנס ממא עד שינטל רובו נשבר מקופו (סוהר קורדום שנמל עושפו וכי נשבר מקופו סוהר כלים יג ג).

מקור (ש"ז). — ש"ס מן מקר. עי"ש: ועוד יש לחקור במשע המיקוק שכתב הרב ז"ל אם יתברר שהתשמיש ממיקתו ונופל בשרו התיכות התיכות (ש"ס מהר"ט, אה"ע יד). ואין מיקוק האמור שם אלא שותמער הבשר כבשר המת (סס).

מקור (ש"ז, סמ"י מקור, מקר, נני' מקורה, מקור). מקורה, מקרה. — א) המקום שמשם יקרה המים מהאדמה, ונדרש עם מעין, Quelle; source: יבוא קדים רוח

(י' עי' קה, ועי' הערה לקמן. — 2) כך בנוסח' הדפוס' וגם בכ"י, וכך גם במדב"מ כאן, אך אה"כ אצל הקדרום מיקופו, ובמשנה שבגוף פרוש הרמב"ם בערב' כמו בנוסח' הדפוס' והכ"י. וברמב"ם (הלכות כלי יא כא-כג) בשתי הכבות מיקופו, ופרש רה"ג ז"ל: מקום הנקב שנכנס בו הקתא וכי בקופא דמחשא. והרמב"ם פרש: ואלעין אלתי ידכל פיהא נצאב אלקדום תחסמי קופו, — ובעבר': והעין (לא כמו בתרגום העברי בדפוסים) אשר יכנס בה הנציב (בתרגום העברי שברדפוסים נשמטה מלת הנציב) של הקדרום שמו קופו. ומה יש ללמוד כי עקר הגרסה כאן הוא קופו ולא מקופו. י' לוי נקד מקופו, מס פתוחה וקופ דגושה, וגזרו מן נקב כמו בערב' מנקאפ a מקור העופ.

(a) מתקאף

מאמר הוא ככה ככל ההקשים החלקיים אשר תחתיו וכו' הנה המקומות יורשמו בשהם יסודות ההקשים (סס). — מקומות חיוביים: ונתחיל במקומות החיוביים והם שני מינים אם שיתחייב המציאות מהמציאות ואם ההסרה מההסרה ותחלת מקומות חיוב המציאות מהמציאות הוא שכל גזירה ימצא במציאותה מבוקש מה הנה זאת הגזירה כאשר נמצאת נמצא זה המבוקש (סס). — מקומות חלקיים: ואולם המקומות החלקיים הנה הם מקומות לקוחים מהמקבילים הארבעה אשר הם המחייב והמשולל וההפכים וההעדר והקנין והמצטרפים (סס). — מקומות כוללים: ההרחבה היא מאמר נלקח לעורר השומעים אל החמה והכעס מצד המקומות הכוללים (מסור לילוף, נופ' נופי' ז יא).

מקומי (ש"ז, לנק' מקומית). — של מקום: לא יציירו ההמון כענין החיים זולת התנועה ומה שאינו מתנועה תנועה רצונית מקומית אינו חי (ר"ש א"ת, מ"ז: א מו). וכאשר לא יושגו אלו הפעולות כלם בנו אלא בכלים גשמיים הושאלו לו (להבורא) אלו הכלים כלם אשר בהם תהיה התנועה המקומית ר"ל הרגלים וכפותם וכו' (סס). ואין הגשה זו מקומית אלא שנגשג להלחם בעדם (ר"י אברנאלי, וילף). שהרגלים לאדם כלי התנועה המקומית שהיא צריכה לבקשת צרכי האדם (ר"י אנטולי, מלמד הסלמדי, קדושים). ונעשית הנפש לדבר הידוע מקום אבל לא מקום גשמי ולא הקפה מקומית (ריב"ז, עולם קטן 6). וזה כשיגיע איזה נושא תנועה עצמית או מקומית או בכמות (ספורט, אור עינים, נלתי גשמי). כי אלו הגשמים הם בעלי נפש ושאינן להם מכחות הנפש זולתי הכח המתאווה המניע תנועה מקומית (ר"י משיאל, מנח' קנא' 29).

מקונן (ש"ז, מ"ר מקוננים). — מי שאומנתו לקונן על מת, עי' מקוננת.

מקוננת (ש"ז, מ"ר מקוננות). — אישה שאומנתה לקונן על מת, ועל כל צרה שתבוא, Klageweib; pleureuse mourner: התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה ואל החכמות שלחו ותביאנה ותמהרנה ותשנה עלינונהי ותדרנה עינינו דמעה ועפעפינו יולו מים (ירמ' ט מז"ז). — ובתנ"ח: אפילו עניי שבוישראל (אם מתה אשתו) לא יפחות משני חלילים ומקוננת (י' יסוד, כחז' ד ד). המודר הנאה מחברו ומת מביא לו ארון ותכריכין חלילין ומקוננות שאין הנאה למתים (תוספת' נד"ז). אפילו שמע קול מן המקוננות שמזכרתו בין המתים אין לך עדות

ואל עולם נאצו עציהם כסף וזהב (כ"י הלוי, אליהם נקדש).—מקור הזרע: אמרו לו (דור הכבוד לנח) הרי אנו מונעים עצמנו מפריה ורביה שלא להוציא זרע בני אדם מה היו עושין כשהן באין אצל נשותיהן היו משחיתין. מקור זרעם על הארץ כדי שלא להוציא זרע בני אדם (פסוקי ר"א כג).—מקור השתן: נשאתי ידי אל הכליות אמר הנה מקור השתן ושארית לדם (כ"י זכריה, ספר ששוע' ח). ואחר כן שלחוהו (את הדם) לבועה, אשר תמיד מקור שתן ידועה (הוא) כתי הנפש עו).—ג) יברך עם מחצב: והוא שזה הנראה אינו גוף ממין הצמחים ולא ממין המקורים¹ (כ"ש א"ת, מ"ז א נח). והוא שם המקור אשר ממנו יחצבו אבני המקורים וכו' כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו (שס עו). מחצב שם כולל למקורים כלם כמכתובת למיניהם ומיני המלחים שיש להם מקור והגפרית והבורית וכו' ומינים מן העפר שיש להם מקור עשיתי עליו מקור או מוצא וכו' שמהם שם כולל לכל מיני המקורים (הוא, שס, פי' מלש' הויות, ערך מחצב). והרב ז"ל שמהו (את השם מתכת) בחבורו יותר כולל מן הידוע בו במקום מקור או מחצב (שס, ערך מחצב). והחכמה הסבעית תעוין בגמרים הנמצאים בטבע לא ברצון האדם כמיני המקורים ומיני הצמחים ומיני בעלי החיים (מלות הגיון יד). הנפש לא תעבור לעולם ממין המתנפש אל מין בלתי מתנפש כלומר למין האבנים והמקורות (תגמ' הנפש כ). והנה דרך ד' הרכבות עולם התחתון שהן מקורות וצמחים ובע"ח שמדברים כי המקורות שואבין וניזונים מד' יסודות והצמחים ניזונים מד' יסודות (ראש' חכמה, סעי' הקדושה עו ג).—ד) יבדקדוק, צורת הפעל שהוא מורה רק על עצם הפעולה בלבד ולא הגיפס והמספר והזמן, Infinitif; infinitive: כי העצם כיון שהוא מחדש את המקרה אינו נמלט חרושו לו מהיותו בזמן חולף או בזמן עתיד ונצטרכנו בעבור זה לשום ממלות החדוש והוא המקרה רצוני לומר המקור וכו' ושמו לזמן החולף אמר שמר וכו' ושמו לזמן העתיד יאמר ישמור וכו' ואם כן המקור אשר הוא עין המקרה הוא יותר קדמון משתי תכונות

וי' ממדבר עלה ויבוש מקורו ויחרב מעינו (סו' יג יח). והחרבתי את ימה (של בבל) והובשתי את מקוריה (ינמי נא לו). — מקור משחת, שנשחתו המים: מעין גרפש ומקור משחת צדיק מם לפני רשע (משלי כה כו). — ובהרחבה, מקור דמעה וכדומה: מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי (ינמי' ח כג). — ובמליצה בהשאלה, מקור חיים: אתי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא יכלו המים (ינמי' כ יג). כי עמך מקור חיים באורך נראה אור (סו' לו י). מקור חיים פי צדיק (משלי י יא). תורת חכם מקור חיים לסור ממקשי מות (שס יג יד). יראת יי' מקור חיים (שס יד כו). מקור חיים שכל בעליו (שס יו כג). — מקור חכמה: מים עמוקים דברי פי איש נחל נבע מקור חכמה (שס יח ד).—ואמר המשורר: ושואב מן מקור האור מכלי דלי, ופועל הכל בלי כלי (רשנ"ג, כתר מלכות). וכן עטרהו הוד במדע אשר נמשך אבל מן מקור צורו ומעין ישועותיו (ראש' ע, נשס אל). — ואמר המלוי: אוי על פתאים כפראים יהמו, אצלם מקור עדן וחם יצמאו (כ"י חריו, הקדמ' מחכמ').—ב) בהשאלה, המקום בתוך רחם האשה שמשם דמי וסתה נובעים: ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקרה הערה והוא גלתה את מקור דמיה (ויקרי' כ יח). וכפר עליה (הכהן על האשה היולדת שהביאה קרבנה) ושהרה ממקור דמיה (שס יכ ז). — ובמליצה, בהרחבה, מקורו של פלוני, אשתו: יהי מקורו ברוך ושמה מאשת נעורך (משלי כ יח).—ובתנ"מ: דם היוצא מן המקור¹ אעפ"י שבידוע שהוא דם המכה טמא (כ"מ, חופש' נדה ח ג). דם נדה בא מן המקור דם בתולים בא מן הצדדיו (הוא, גמ' שס סה). דם מכה שבא מן המקור טמא (רשנ"ג, שס סו). נאמנה אשה לומר יש בי מכה מן המקור ואין בי מכה מן המקור (כ"י, חופש' נדה ח ג). נמצא (דם) בפרודור ספקו טמא לפי שחזקתו מן המקור (משנה שס כ ה). אם נמצא דם על ראש המוך (ששמה האשה ברחמה) בידוע שמן המקור הוא בא (גמ' שס סו). שהוא (הנואף) גונב מקור חבירו (כ' הווא, מד"ר נמ"ד ט). — ובספח"א: הרחם שנוצר בו הולד הוא הנקרא מקור והוא שדם נדה וזכה יוצא ממנו וקוראין אותו חדר לפי שהוא לפני ולפנים (רמב"ם, אסורי ביאה ג). — ואמר המשורר: מקורם גבר וישרצו וירעצו וירוצצו

וכו' והוא הפעל אשר לא יכלול יותר כי אם מושג המקרה לבדו מפשט מיתר המושגים המגבלים בפעל מזמן גוף מין ומספר (כן זלז, תל"ט, ר"ט). — ה) יבבלל המקום הראשון שממנו לקוח דבר מהדברים, הספר הראשון שמשם שאב מחבר ספר את ידיעותיו וכיוצא בזה: ולפי שאלו הדברים נובעים ממקור אחד מהש"ס (טו"ח פנים מאירות א' עג). — במקור נאמן נודע לנו וכו'. ***מְקוֹרִי** (ש"י, א) כעין פשיש חד ינקרו בו הריחים: יד המקור² מפחים יד המעצד של לגיונות טעחים (כל"כ כטו). — ב) ששם לאחרטום של העופות³, Schmebel, beo; beak, נהוג בלשון הדבור בא"י וכבר השתמשו בו הסופרים.

***מְקוֹרִי** (ש"י, — של מקור, א) של מחצב; כאשר שלל ואמר שבבית ההוא אינו גוף צמח ולא מקוריו וכו' אפשר שיהיה שם דבר לא צמח ולא מקוריו ולא יהיה חי (אפודי, מו"נ א' נח). כאמרנו מה בזה הבית ואמר העונה אין בו מקורי ולא גוף צומח (שס טו"ח, כס). — ב) במשמ' כללית של מקור, ובמשמ' לא רגיל, מיוחד: אלו היה משה מחברו המקורי (של ספר איוב) מדוע שם דבריו בפיו אנשים גברים אשר לא מבני ישראל המה (ליון כ, 25, חקיר' על ספ' איוב).

***מְקוֹרֵיאוֹת**, ש"י, — סגולת מה שהוא מקורי: אבל כל האב עתה להתנבא בסגנון התנ"ך יעיד על עצמו כי אין לו כל מקוריות וכו' זר לו רוח העת (כסנוות ויזכות, המגיד א', אד"ש מר"ס).

***מְקוֹרָה**, ש"י, שמי' מקח, א) שש"פ מן לקח: כי אין עם יי' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שחד (דסי"ג יט ז). — וכך היה אומר ר' אליעזר הקפר: הוא היוצר הוא הבורא הוא המבין הוא הדיון הוא עד הוא בעל דין והוא עתיד לרונ ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכיחה ולא משוא פנים ולא מקח⁴ שוחד שהכל

הנלקחות ממנו לזמן החולף והעתיד וכו' אם כן הפעלים הם נלקחים ממקוריהם לא המקורים מהפעלים וכן הפועל והפעול נלקחים מהמקור אשר הוא שם המקרה (ר"י א"ח, הקדמה א). השמות והפעלים וחיבות הטעם והסמוך ותנפוד ומפור העבר בלשון עתיד והצווי בלשון מקור והשלם והחסר והנח והכפול והנראה והנסתר (הוא, חו"ה, עמוד' ה' ד). והמקור שהוא שם הפועל ולמה נקרא מקור שממנו יוצאים כל בניני הפעלים למיניהם עוברים ועתידים וכו' על כן יש לכל בנין מקור (ר"מ גויקטיליה, ספר דקדוק לר"י מיו"ג 21). המקור פקוד והוא יתערב עם העוברים והבנינים והעתידים כי הוא מקור הפעלים כלם וממנו תוצאותם שלא תאמר לעולם עבר ובינוני ועתיד שלא יקדם המקור להם כי הוא המחשבה והמחשבה פרים המעשה וכו' וברוב יבוא המקור קודם הפועל כי הוא קודם לו (דריק, מכלול, מד"ס). ואפשר שיהיה המקור ג"כ פֶּלֶל (כס, טו"ח). ובא המקור בתוספת יוד בסוף (כס). וכן בא המקור בחולם לערוך מלחמה (כס, טו"ח). והשמות יש מהם שהם מקורים לפועלים ונקראו שם הפועל וכו' ונקראו מקורים מפני שמהם נבנים בניני הפעלים (ר"ט פלוקיאל, ראש' חמ"ג ב' ג). ולכן שם הפעל אשר קראוהו האחרונים מקור הוא שרש הפעל באמת כי ממנו מוצא כל חלקי בנין הפעלים (ר"א גלגל, מקי"א, נחלקת הפעלים). המון המדקדקים האחרונים חלקו הבנין אל עבר בינוני פעול צווי מקור ועתיד וכו' וקראו (המדקדקים הקדמונים) המקור שם הפעל (כס). ואם יש במקור אות שאינה בכל חלקי הבנין וכו' אז הוא מן השלמים (כס, נפעל קל). פעול והוא הנקרא מקור או שם הפעל אין לו תוראה מיוחדת על יחיד או רבים או רבות בזמן מהמונים (ר"ד אכן יהוא, לשון למודים צ' ה). והמקורות יבואו על פנים שונים (כס, נפעלים החסרים). דע כי האותיות המשמשות במקורים הן בכל"ם וכו' דע כי האות היותר משמשת במקור היא הלמד כמו לשמור לזכור (ר"א נחור, א', נחזור המקור). שיש חלק אחד מן הדבור שאינו מפשט מן הזמן מכל וכל כמו השם ואינו מגבל בזמן כמו הפעל רק הוראתו על זמן בלתי מגבל וכו' ולפי שממנו ישתרגו עליו שאר חלקי הבנין וכו' ויורה על יחיד ורבים ויחידה ורבות ועל כל הגופים והזמנים לכן קראוהו מקור וכו' (עמ"י, נד יקומיאל, לוי' מ' ג' י). המקור אין בו אות להורות על הגופים והוא הנקרא שם הפעל וכו' ובראשו ישמשו אותיות בכל"ם (ר"ט אקוולטי, עמוד' הנשכ' יד). דרך המקור

¹ מן נקרא. — ² פרש גאון: כמין קורנוס חד הוא שמנקרין בו את הריחיים. ע"כ. והובאו הדברים בערוך, וכן כל המפרשים. — ³ בארמות מקרא: אחא הדון קורא מיצראה דמקוריה אריך יחייב מקוריה ואפקיה (מד"ר כ"אש' קוף מד), — ובעבר: בא זה הקורא המצרי אריך המקור וישם את מקורו (בתוך לועזי של הארי) ויוציאו (את העצם). — וכן בסורי' מקורא. בערב' מנקאר a). ⁴ אמר רבנו אפרים: מקח שוחד בחיקר ויש גורסין מקח בפתח וזה לא משתבש שלשון תורה לחוד

שלו (לכודת דב). — וזכנו: פסח מצרים מקחו מבעשור ושעון הואה באגודת אוזב על המשקוף (פסח' ט ט). — ואמר הפישן: יושר שלש קופות משלשות סאים, כנוסות למקח שי מריאים ושיים (ויל' שנה שקל, אלא לזכרה). — ב) *הַדָּבָר הַלְקִיחָהּ, הקניו: אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריהם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגנונו בעיניו (כמו' יז). שלקח מקח¹) מחמשה ואין ידוע מאיזה לקח וכו' שמניח דמי מקח ביניהם ומסתלק (כספ"א, חספ"א יכ"א יד ב), צא וקח לי מקח פלוני (ס"ד ד), נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי את מקחי אימתי בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו הרי הוא כאחד מכל אדם (ס"ג ב"א יא). רשאין הצמרין והצבעין לומר כל מקח שיבוא לעיר נחיה כולנו שותפין בו (ס"ג א כד). יד מוכר על העלינה רוצה אומר לו תן לי מקחי או תן לי מה שאניצני (כ"י הנשיא, גמ' ס"ג). שלשה חיות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על מקחו²) (כ' יוחנן, סו"ט מו). אונאה פחות משתות נקנה מקח יתר על שתות בטל מקח (כ' נחן, כ"מ נ). לא שנו (בכדי שיראה לתגר) אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר מ"ש לוקח מקחו בידו (סוף, ש"א). מכיון שמשך נקנה המקח (כ' יוסי, ירוש' מע"ש סוף ב). אפילו השביח לו מקחו (כ' ירמ', ס"ג דמ"א סו). זה דומה למוכר חפץ לחבירו ונמצא שאינו שלו שהוא חייב להעמיד לו מקחו (כ"ש נן לק"ש, ס"ג תרומ' ו ג). בעה"ב עיניו בתאינתו ולוקח עיניו במקחו (כ"מ פת). אל תעזבו את המקח שנתתי לכם יש לך אדם לוקח מקח יש בו זהב אין בו כסף, יש בו כסף ואין בו זהב אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף וכו' יש לך אדם לוקח מקח ובני אדם אינן יודעין מהו וכו' ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו (ד"ר שמו"ג). — ובספ"א: שני שותפין היו סוחרין ומשגרין זה את זה מקח (תש"ו הג' חננון). ראובן ושמעון ולוי נשתתפו

ולקחו מקח ועירבו ממונם ביחד (תש"ו הג' שער' נ"ד ה יא). כאדם שמקחו גדול בעיניו ואינו מוכרו אלא בדמים יקרים (ענוך, ערך דס). המקח אינו נקנה בדברים (דמ"ס, מכיר' א ב). בשרשם בפני המוכר או שאמר לו המוכר רשום מקחך (ס"ז ז). אם הלוקח תגר ובקי בערך המקח יותר מהמוכר אל יונו זה את זה (זו"מ, הונאה נמו, כ"ס סוף). — ובחשאלה: (איש אחד בא לפני ר"ג הזקן) אמר לו רבי בעלתי ולא מצאתי דם אמרה לו רבי ממשיפת דורקטי אני שאין להן לא דם גדה ולא דם בתולים בדק רבן גמליאל בקרובותיה ונמצא כ"ב ריהא אמר לו לך זכה במקחך (כמו' יז). בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים וכו' מכווערות שבהן מה היו אמרות (להנחוריס) קחו מקחכם לשום שמים (תע"א, ג). *שח"פ, במש"פ קניה, Kauf; purchase; לקח (קרקע) מסיקריון וחזר ולקח מבע"ה מקחו ב"טל מבע"ה וחזר ולקח מסיקריון מקחו קיים לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיים (משנה ראשונה, גי' ה ו). ישראל וגוי שלקחו מקח בשותפות וחזרו ולקחו מקח אחד לא יאמר לו שול אתה דברים שבמקום פלוני במקח ראשון ואני אקח דברים שבמקום פלוני במקח שני אבל אומר לו וכו' (חוספ"א ע"ג יז). לקח ממנו שדה והשביחה וכו' גובה מנכסים משועבדים ושבח קרקעות אין גובה אלא מנכסים בני חורין במה דברים אמורים בזמן שקדם מקחו של זה לשבחו של זה אבל אם קדם שבחו של זה למקחו של זה וזה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין זה אומר שבחי קדם וזה אומר מקחי קדם המוציא מחבירו עליו הראיה (ש"כ ב"ב ו כא). הפעושות מקחן מקח וממכרן ממכר בממלמלין (גיט' ה ז). ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים (כ' ישמעאל כ"י, פסח' קיב). לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים (סוף, כ"מ נה). אם יודעת (התינוקת) בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר (כ"ב קט"ז). — ומ"ר מקחות: כשם שבודקין אותו (את החולה או המשותק) לגימין כך בודקין אותו למקחות ולמתנות לירושות ועדויות (חוספ"א גיט' ז א). — ובכלל מסחר, עסק: א"ר אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח ור' יוחנן אמר בין דרך מקח בין דרך חילול (סו"ט מ). למקח וממכר (כ"מ ע"ג). שעשה (בלק) שווקים של מקח וממכר (מ"ד נמד' כ), ועי' ממכר. — ואמר המשוורר: וקח אחת בחק מקח ולא אלף

ולשון חכמים לחדוד (כ"ש"א, מ"ד' שמואל על אבות). וכן ר"י קמחי: מקח שחד המם בחירק והקוף דגושה בעבור הלמד וכו' ויתכן לומר פקח המם פתוחה והקוף בדגש בשקל מ"ל בר וכו' והאומר מקח המם בסגול מקח מעות הוא בידו לפי שישקלנו בשקל מבר שהמם בו שורש ומם מקח תוספת באותיות אמתיות (כ"י"ק, ספר זכרון 6). וכן בעל תוספ' יודש: ולפיכך (מפני שהוא מנוגד לקח) לא הורשה אלא לגרום בפתח ולא בסגול. — כך הנקוד ככ"י א"פ, הוצא' צוק"מ. — גרסת הערוך: לוקחה.

מִקְחָהּ שׁ"מ, מ"ל מִקְחֹת, — מה שאדם לָקַח, סחורה: ועמי הארץ המביאים את המִקְחֹת וכל שבר ביום השבת למכור (ממ' י לב).

מִקְחָהּ שׁ"מ, — כמו מִקְחָהּ: אל תאמין גא בפקדון ומקחת איש רכיל אשר לאחרים סוד יהי חושף, אם לא יהי נאמן על גיב אשר הפקד איך תאמינו עלי זהב ועל כסף (ר"ש הנגיד, בן משל א).

***מִקְחָהּ** (1), ממנו *מִקְחָהּ.

***מִקְחָהּ** (2), פ"י, —מִקְחָהּ את פלוני, הכעיסו, צערו, הקניטו, לא בכונה של איבה אלא קצת להתל בו, neeken לא מקום (8) על מנת לשלם תשלומי כפל (תוספת ב"ק י לו, ח"כ קדוש' פס"ב, גמ' ב"מ סא:). השותק (בשעת נדר אשתו) על מנת למקם (4) מפר (גמ' עה:). — ואמר הפוסק, במשמ' הקנסה של איבה: כי למקם בזו בלום אוצר, מקדש מעט סיד וכיד שקדו לקצר (ננומן כר חייל, ברית כרוסה, סלי' מוסף יוס"כ).

(1) בערב' מקם א, ועי' הערה לפנינו.
(2) בערב' מקם ב: מקם ארגיל ימקם מקמא ע"אש"ה, וקיל מלאה ע"אש"ה, ופי חדית' חכים בן הזאמ פאערצ' ענה פקאם מתמקמא אי מתע"א (לשון אלעזר). — ובערב': מקם ארגיל, פרושו בערב' ע"אש"ה (הכעיס) וי"א מלא אותו ע"אש"ה (כעס, רגז), ובהדית' של חכים בן הזאם (נאמר) ויתנגד לו ויקם מתמקמא, ר"ל בכעס. — (3) כך בספרא שם, וכך בתוספת' כ"י א"פ, הוצ' צוק"מ. ובספרי הדפוס' למ"ק ט, יוד אחרי המס, וכך בגמ' (ב"מ סא:). בספרי הדפוס', אך בכ"י ה' למ"ק ט (ד"ס). וכך בגמ' נדר' בספרי הדפוס' למיקם, אך בערוך דפוס ראשון למ"ק ט, והביא הערוך מלה זו בערך קמ, ונראה שגזרו מן קמ ט, ופרשו: להכעיס ולהקניטו. וכך פרשו שאר המפרשים, ובעצם פרוש המלה אין ספק כי זהו פרושה, אך גזרתה מן קוט או קסט בודאי אינה נכונה, כי מקור במס השמוש מיפל או מפל של גע"ו וכפולים אינו נהוג בעברית, וחזרים כמו למשאות מספקים, ולכן מסתבר יותר כי המס במקס היא שרשית והוא שרש מיוחד קרוב להשרש קנס, אך הונח למשג מיוחד של הקנסה לא באיבה אלא קצת בכונה של מחתלה, וכמו שדרקק הרמב"ם, בחוש הלשוני שלו, וכתב בספרו (גמ' א ב): ואסור לגנוב דרך שחוק. ויש חבר לשרש מקם בערב', כמו שהוכח בהערה שלפני זו, אלא שהוא משמש שם במשמ' של הקנסה סתם, ונתיחד בעבר' לכונה המצמצמה, והפוסק שהשתמש בפעל זה במשמ' הקנסה של איבה לא דק. — (4) עי' בהערה הקודמת.

(a) מִקְחָהּ (b) מִקְחָהּ

במתנה (ר"ש הנגיד, בן משל 89). — *מקח מעות, שהקונה או המוכר טָעָה, שהקונה נתן יותר מכדי שוויו של הדבר או המוכר מכר בפחות משוויו, או שנגלה בדבר הקניו מום שאלו היה ידוע לו להקונה קודם לא היה קונה: המוכר יין לחבירו והחמיץ אינו חייב באחריותו ואם ידוע שיינו מחמיץ הרי זה מקח טעות (ב"ב ו ג). הלוקח שור מחבירו בחזקת שהוא חם ונמצא מועד וכו' חייב לו מפני שמקח טעות (תוספת' ב"ב ו ג). המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן וכו' הרי זה מקח טעות (בב, גמ' טס מו). — ובחשאלה: נכנסה (האשה) לרשות הבעל (ומצא בה מומים) הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארכה היו בה מומים אלו והיה מקחו מקח טעות (ר"מ, כתוב' ז ח). הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדך והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתך והיה מקחי מקח טעות (טס א ו). — *שטר מקח, שטר עדות בענין מכירה וקניה: (הכותב) שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח ומקום המוכר ומקום המעות ומקום השרה ומקום הזמן (ניט ג ג). — ובמשמ' *מחיר הדבר, סך המעות שנתן הלוקח בעד המקח, Preijs; prix; prioe: ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח (1) (ר' יוסי בר'י, שנת קנא, ור"ש בן אלעזר, ב"ב כט). — ובסהמ"א: שמא יזכירו סכום מקח ויאמרו תן לנו בפשוט (אור זרוע, הלכ' יו"ט). שאינו אסור (להזכיר שם דמים) אלא בדבר שאין מקחו ידוע אבל בדבר שמקחו ידוע רק שאומר לו כמה צריך שרי אם לא מזכיר לו סכום (קרבן נחמל על הר"ש, ב"ב יו). שבערב פסח אחר שש מכר לנכרי חתיכת פשתן ולא היה יכול להשוות בדמי המקח עם הנכרי (נ"ה פוס' מאורות מו). קצבנו לבעלי משאנו ומתננו את מחיר הסחורות ואת מקחן במוזמן (מ"א, קרית ספר, מכתב א). על פי המקח אשר נקציב לו בכל משלוח (טס). חשבון רצוף מכל הסחורה משיבה וממקחה (טס ג). לבקש מאתי להעלות על מקחי הסחורה (טס מט). — ימקח השוה: וגם רוצה הרב הנ"ל להדפיס פירוש שלו בתכלית הקיצור וכו' שלא להרבות בהוצאות הדפוס שלא יעמוד ביוקר שיוכל חלמון לקנותו במקח השוה בכן הסכמנו להדפיס ספר הנ"ל וכו' (הסכמת רננים על ספר יסע מראה על סגד' ירוש', שנת תפ"ה). והננו שואלים מאת מועל' לקנות בעדנו את הסחורות האלה במקח שוה (מ"א, קרית ספר מכת' כ).

(1) ופרש"י: מנה ומאתים, דמים.

כלב ללקות ב מ ק ל (מד"ר שמו"ט). פרעה רשע הוא אם אומר לכם תנו מופת הבה אותו ב מ ק ל (סס). למלך שכעס על בנו ומסרו ביד עבדו מה עשה התחיל חובט עליו במקל (כ"י חייא, שס ש"ס, כרמי של). למלך שהיו לו שני בנים כעס על הראשון נפל את המקל וחבטו והגלהו (כ"י יוחנן, שס א"כ, פתיח). צריך הדיון שיהא לפי ה מ ק ל לפי הרצועה (כ"י שני, פסיק' רנתי ג). — מַקֵּל הבלשים: ותלוי מגל יד ותלוי מקל הבלשים (מהוריס) מפני שהן מסייעין בשעת המלאכה (כל"ס טו ד). — מַקֵּל של זקנים: מ ק ל של זקנים טהור מכלום (שנ"ט סו). — *בא עליו מַקֵּל ותרמילו, להתחבט עמו: מעשה באדם אחר שלא היו בניו נוהגין כשורה עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל מה עשה יונתן בן עוזיאל מכר שלישי והקדיש שלישי והחזיר לבניו שלישי בא. עליו שמאי במקלו ותרמילו אמר לו שמאי אם אתה יכול להוציא את מה שמכרתי ומה שהקדשתי אהא יכול להוציא מה שהתחזתי וכו' (כ"י קלן). — ומצוי בסהמ"א: הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל וכו' תביא על כרחם הכל תלוי בך שול מ ק ל והך על קדקדן (כ"י דני' לאו), לא יכה אותם (המלמד את התנוקוה) בשוטם ולא ב מ ק ל ות אלא ברצועה קשנה (רמב"ם, ת"ט כ). וחגר שאינו יכול לילך בלא מ ק ל מותר לו לילך בו (טא"ו, שנת ש"א). — יומשל: הכבד וה מ ק ל ניתנו מכורכין מן השמים אמר להם אם שמרתם את התורה הרי כבר לאכול ואם לאו הרי מ ק ל ללקות בו (כ"י, מד"ר שמו"ט, ל). — (ב) ייבהשאלה, שם לאחד מהמשרתים בהנגינות: ששי הוא המסכן, שהוא לתחתית שכן, בשני מקלות לתכנ (כן אשר, דה"ט, ס"י יו). והעשרה משרתים הם שופר מפוז ושופר הפוך וצנורית ו מ ק ל ודחיה ושוכב ונשויה ומארכה ושלשלת (כ"י הקול"ג, ענין סעמי' והמשרתים). ובשלשלת הספרים (תהלים איוב ומשלי) ה מ ק ל השלישי לזרקא שהוא במקום סגולה בשאר הספרים יש לו משפט אחרת וסוף פסוק (רד"ק, מכלול, שד"ס ג). — (ג) יי"שם לצמח מהצמחים: ושמן גרדי ושמן החבושים והרמוניאק וה מ ק ל היתורי (קנולו גלגוס, כ, כ"י פיו).

שמות גרדפים:

חֶסֶד. מִשְׁעָנָה. קִנְיָה.

מקל¹, ממנו ימקלה.

לבנות וכו' ויצג את המקלות אשר פצל ברהמים (כ"י אש' ל לו-נח). מַקֵּל שקר אני ראה (ינ"י א יא). — ובתו"מ, להרבה מיני תשמיש: גורני עליך שחבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונוך (כ"י, ר"ה כ ט). נשל (ר' יהושע) מ ק לו ומעותיו בירו והלך לובנה אצל רבן גמליאל (סס). מה הלשון אומרת דק מ ק ל זה דק קנה זה (כ"י בן טורי, ננ"י א). הוציאה להם (הפוגדקית) מ ק לו ותרמילו וספר תורה שהיה בירו (כ"י, ינ"י טו ז). פשט ידו לחלון ונפל לו הימנה מ ק ל אמר לי בני בוז מהרתי שלשה מצורעים (כ"י יהודה, חוספתי ננ"י ח כ). מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב (כ"י, שס יו"ט ג). ולא (יצא) סומא ב מ ק לו ולא הרועה בתרמילו (סס). הנותן מ ק ל של אור וברזל תחת ראשו ה"ז מדרכי האמורי (כס שנת ו-ו ג). השואל ב מ ק לו ואומר אם אלך אם לא אלך ה"ז מדרכי האמורי (שס ז-ח ד). איזהו מנחש האומר נפלה מ ק ל י מידי נפלה פת מפי (שס יג). מ ק ל שעשה בראשו מסמר להיות נוטל בת פת מאפסירות הרי הוא כדקדן (שס יד ג). מ ק ל שהוא מלאה משקין (שס טה"ה יא). לא יכנס להר הבית לא ב מ ק לו ולא במגעלו (כ"י ט ה). כל מי שאין לו מקום לתלות (את חקרבן) מקלות דקים חלקים היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט (סס"ה ט). אינו אסור אלא כל (צלם) שיש בידו מ ק ל או צפור או כדור (ע"ג א). ומביאים זכר של רחלים וקושרים חבל בין קרניו וקושרים מ ק ל ומסבך בראשו של חבל (פרש"י ג). ומ ק ל שיש בו בית קבול מוזה ומרגלית (כל"ס יו טו). מ ק ל שעשאו בית יד לקדרום (שס כ ג). מ ק לו של ר' מאיר היתה בידי (ינ"י, נד"י ט א). זכור לי עשרים שנה ששפתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מ ק ל ממקום למקום (כ"י, מד"ר נמד"ט). חקק בראש ה מ ק ל והניחו במקום שאינו ראוי לו (ינ"י, ננ"י ד יכ). — ולהכות בו: אוי לי מבית ישמעאל בן פיאיבי שהם כהנים גדולים ובניהם גזברין והתניהן אמרכלין ועבדיהן באין וחובטין עלינו ב מ ק לו ת (אש"י יוסי בן יוחנן, חוספתי ננ"י יג כ). איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר וכו' ניכר שהוא ישן חובטו ב מ ק לו (מד"ס א כ). נשרפה (הפרה) חובטין אותה ב מ ק לו ותוכובין אותה בכבדות (סס"ה יא). מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מולכים אותו על החמור אפילו במטה ואם צודה להם לוקחין בידם מקלות (כ"י א ט). שהכישה (את הפרה) ב מ ק ל ורצתה לפגוע (כ"י טה"ה), שדרכו של

(¹) בערב' מקל א) במשמ' הביט, ראה.

כ (ג-ג), ולבני אהרן הכהן נתנו את עיר מְקַלֵּט הרצח את חברון (שם כל יג).

מְקַלֵּעַ ש"י, מ"ר מְקַלֵּעִים, — נשק מכונן, הקולע כדורים וחצים בכח דחיפה עזה, אבק שרפה וכדומה, canon.

***מְקַלְעָה** ש"י, מ"ר מְקַלְעוֹת, — מקל כפוף הראש יתלו בו משא וישאוהו, hakenförmiger Stock
bâton crochu; hooked stick
הנשרפין קרעו והוציאו את אימוריהן וכו' קלעו במקלעות (2)
והוציאו לבית השרפה (יו"ט ו).

(1) ע"י הערה לקמן. — (2) כך במשנה שבגמ' בבלי, וכך במשניות ברב הדפוסים, וכך ברי"ח כ"י שנדפס בתלמוד דפוס וילנה, וכך רש"י. אך במשנ' שבירוש', וכן בכ"י במדב"מ: במקלות, וכן בסדר עבודה לר"י בן גיאת ובערוך, וכך בפרוש ר' אליקים, במקלות (ד"ס), והנה בגמ' שם בפסקה קלעו פרש ר' יוחנן כמין קליעה, ואין להכריע אם כונתו היתה לפרש רק הפעל קלעו או את השם שלאחריו, ופרש ר"ח: היו תולין במוטות כמו קלע כדרכיב וכו' וקלענה בתוך כף הקלע, עכ"ל, והובאו הדברים האלה כלשונם בהערוך, ונראה מזה כי כונת ר"ח היא שהמוטות היו כמו קלע, שקולעים בו אנשים, אפס קשה לעמוד על עקרו של דבר לאיזה חלק מהקלע היו דמויות המקלעות או המקלות האלה. רש"י פרש וז"ל: קלעו במקלעות כמין קליעה ארבעה בני אדם נושאים שני מוטות שנים לפנים שנים לאחור ומהלכים מוט אצל מוט והפר והשעיר נתונים עליהן מורכבין זה על זה וכופין זה תחת זה כמין קליעה. ע"כ. אך קצת קשה מה צריך היה בדבר לסבך את השעיר והפר דוקא באופן זה, ועוד שהיה יותר נאות להשתמש בל"י: קלעו במקלעת וכדומה. והנה גרסת ספרי הדפוסים ורי"ח ורש"י כדים לקים הגרסה במקלעות, ופירוש מקלעות הוא מקל של הסבלים שראשו כפוף ותולין את המשא בראש הכפוף הזה. ויש לו חבר במשמ' זו בהשם מקעל א בסורית, ופרש בר בחלויל בערב: ח'שבה מערקה אלראש ירד בה אלע'נמ ויג'דיב בה אלראש, — ובעבר: עין כפוף הראש ומשך (הרועה) בו את צאנו ויסחב בו את הדברים. וכך המלון הסורי-ערבי של תחת זה הסורי יעקב מנא אלכלדאני: מקעלא עצא מעטופה אלראש, — ובעבר: מקל כפוף הראש. וכך P. Smith, Thes. Syr. p. 3684 מקעל baeulus adunous אין איפוא שום ספק בדבר כי בלשון סורית משמש השם מקעל במשמ' מקל כפוף הראש, יאחז בו המחזיקו ביד מה שהוא רוצה למשך וכדומה, ולא עוד אלא שהצורה מקלעא בעצמה גם היא נמצאת בספרי הסורים והם אומרים שהיא כמו מקעלא, ומפרשים אותה בערב' באותן המלים כמו מקעלא, ע"י P. Smith, Thes. Syr. p. 3689, ומה שמוכיח אמתות השם מקעל במשמ' זו, שהוא באמת מהלשון החית, הוא שהוא נכנס גם בלשון הערבית ההמונית בסורית וא"י, בקצת שנוי, והוא: מְקַלְעָה (הובא בהמלון הערבי-צרפתי של בידות, וכמו כן הצרפתי-

***מְקַלְעָה** (ש"י, —א) מקום שקולים שם עץ וכדומה, כירה: אפר חמאת שנשמא הרי הוא כאפר מקלה (ר"י בן מורי, תוספתא פס' יט א), החשוד להיות נוסל שכרו להוות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה (שם ככור ג ט), מי שאינו לא מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה מימיו מי מערה ואפרך אפר מקלה (ירוש' נרכ' ד א), סדר תעניות כיצר מוציאו את התיבה לרחובה של עיר ונותניו אפר מקלה ע"ג התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד (תעני כ א), אפר כשר שנתערב באפר מקלה (פרש ט ז), אפר מקלה שבראש חתנים (נ"ב ס); ולמה נותניו אפר מקלה על גבי תיבה אמר ר"י בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה (תעני טז). — ב) שה"פ מן קלָה, כמו קליָה: (הסיד כשישקענו בכבשן עורגנו) מחוסר מקלה (נ"מ עה).

***מְקַלְעָה** (ש"י, —ג) גלגל העין, Balbus oculi (2): בחבשה המעוותת הנקראת בערבי חוול וכו' הנה העוות הזה יהיה אם לרפיון קצת העצלים המניעים המקלה ונוטים מאותו הצד אל הצד המנגר להם ולפעמים יהיה כקויצת קצתם שמסים המקלה לצדם (קאנון ג ג צ יד), הנה תפול הבליטה (בעין) אם לחוץ נפחת המקלה וכבדותה ומלואה ואם לחוץ הלחיצה לחוץ (שם שס טו).

***מְקַלְעָה** ש"י, — כמו מְקַלֵּט, ע"ש: השילה גללים וכו' צריך שהיא המקלע וס בירו (ירוש' נ"ב כ א).

***מְקַלְחָה** ש"י, מ"ר מְקַלְחוֹת, — כלי רחיצה, צנור מים שבקצהו כעין כברה המקלחת מים על אברי האדם המתרחץ, douche.

מְקַלֵּט ש"י, סמ"י מְקַלֵּט, נכני מְקַלֵּט, — מקום שיומלם רוצח וכדומ' שמה ולא תשיגהו יד גואל הדם: שש ערי המְקַלֵּט אשר נתנו לנכש שמה הרצח (נמד' לה ו). והקרייתם לכם ערים ערי מְקַלֵּט תהיינה לכם וגם שמה רצח מכה נפש בשגגה והיו לכם הערים למְקַלֵּט מגאל ולא ימות הרצח עד עמרו לפני העדה למשפט (שס יא-יב). והצילו העדה את הרצח מיר גאל הדם והשיבו אותו העדה אל עיר מְקַלֵּט אשר נס שמה (שס כה). תנו לכם את ערי המְקַלֵּט אשר דברתי אליכם ביד משה לנוס שמה רוצח וכו' והיו לכם למְקַלֵּט מגאל הדם (ירוש' יא).

(1) בערב' מְקַלִּי א) וגם מקלאה ב).

(2) בערב' מקלה א), — (3) תרגום ד"ר מזויא.

א) مقلى ب) مقالة (3) مقالة

ובעל מוליסוס והמקמץ¹ והמצרף נחשת והבורסי
(כתוב' ז י). המקמץ והמצרף נחשת והבורסי פטורין
מן הראיית (תני' ד.)

*מִקְמִיק, כמו מִקָּק, לא נמצא.

—הַתֵּן, *הַתְּמַקֵּם, —תַּפְּוֹר וְנָמֵס (י), וְכַשְׁאֲלָה, הַתְּמַקֵּם
הָאֵדֶם וְכֹדוֹם, נַחֵשׁ, נָהִיָּה רַפָּה בְּלִי כַח : הִדְבַּר דּוּמָה
לְעַבֵּד שֶׁמִּבְקֵשׁ פָּרֶס מֵרַבּוֹ וְאָמַר לָהֶם הִמְתִּינוּ לּוֹ עַד
שֵׁיתֶם מִקֵּץ וַיִּצְמָעַר וְאַחֵר כִּךְ תָּגוּ לוֹ (שְׁמֹאל הַקָּטָן,
תַּעֲנִי כֵּן). —וְאָמַר הַפִּסֵּן : הִדּוּר יִזְמוּ דַּעַת סוֹד וְדַפְקוּ,
הַשְׁבַּעְתִּי אַחֲכֶם שִׁמְעוּ וּפַקְקוּ, יַחַד כְּשִׁמְעֶם כֵּן בַּתִּמְקָמָם.
עַל כִּפִּים סָפְקוּ (ר"א קֵלִיָּה, קוֹי', לִיכֶה אֵת אֶלֶף). —וּבִסְהַמָּא:
הָאֵנָק (פְּרוּשׁוֹ) הִמְתִּמְקָם בַּשְּׁתִּיקָה (כִּשִּׁי יִחוּץ,
כִּד טו). זֶכֶה אִם יֵשׁ לוֹ מִזֶּל טוֹב תֹּאוֹת לְבוֹ נָתַתְּ לוֹ
שֶׁבַעֲדוֹ שֶׁהוּא מֵתֹאוֹהּ בָּאָה לוֹ תֹאוֹתָיו עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאַלְנָה
לֹא זֶכֶה צָרִיךְ לֵהִתְמַקֵּם וּלְהַצְמָעַר (הוֹא, עֲרֹב)
(נח). — יִזְבַּמְשֵׁמ' הַעֲקָרִית : פֶּת נִיפּוּלִין שֶׁנּוֹפֵל מֵאֲלֵוֹ
וּמֵתִמְקָם (רַנְמָס, דִּבִּי לֵא). נַעֲשֶׂה נִפְסִים פִּי
כַּעֲיֵן נִיקוּף וּמֵתִמְקָם (עֲרוֹךְ, עֲדֵךְ נִקָּף). וּבִמְחַמַּת
חֻלִּי אִי אִפְשָׁר לִזְמֹר שִׁימֵס הֵלֶב וִיתְמַקֵּם וְלֹא
יִהְיֶה מִסּוֹכֵן (שׁו"ת חֶסֶד לִבִּי עַד). שִׁיעֲשׂוּ אִפְרָאֵר אֶפְרָא
וְכוֹ שֶׁנִּרְקַב שֶׁנִּתְמַקֵּם וְכֹלָה מִן הָעוֹלָם (שׁו"ת חֶסֶד
סוֹפֵר, לֹא"ת קֹד). וְאֶעֱפִי שֶׁעֲכָשִׁיו שֶׁתֵּם הִנָּקֵב אַחֵר זִמֵּן
יִתְמַקֵּם הַבְּעוּת (שׁו"ת תַּמֵּס דַּעִס, סִי קָה). כְּשִׁוְתִּחֻל
הִדְבַּר לֵהִתְמַקֵּם וְלִיקוּב (כִּשִּׁי, יִרְעִי שְׁלֵמָה א' ו')
***מִקְנָא**, שִׁי, מִ"ד מִקְנָאִים, —מִי שֶׁמִּדְּתוֹ לִקְנָא בּוֹלּוּת;
אֵל תּוֹעֵץ עִם חֲמוּךְ וּמִמְקָנָא הָעֵלִים סוֹד (בִּס גִּי'
ל'י). —וְאָמַר הַחֶכֶם : לֹא רִאִיתִי חוֹמֶם נִפְשׁוֹ כִּמְקָנָא
אֲבָלוֹ מִתְמִיד נִפְשׁוֹ דּוֹאבֵת שֶׁכָּלוּ חֶסֶד לְבוֹ הוֹמָה (כִּי'
לְכַנְנָלָה, נַחֵ' לִבֵּית ד'). — וְאָמַר הַמְלִיץ : וַיִּשְׁלַח הָאִישׁ
אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאכֶלֶת, לְחַתּוֹךְ מִן הַחַיָּה הַנֵּאכֶלֶת,
וְהִנֵּה אֲדוּמָה כִּגְחָלָתָהּ, וְכֹלֶכֶב מִקְנָאִים מְבוֹשָׁלָתָהּ,
וּבִשְׁעִמָּה לִנְפֹת צִיָּף נִמְשָׁלָתָה (כִּי' תַּרְוִי, תַּחֲכֵּמ' כֹּא).

מַקָּנָב, ש"ז, —מכלי הרצעמות לקנב בו את העור (לוח הרצעמות א).

מִקְנָה⁽³⁾, ש"ו, סמי' מִקְנָה, ככ' מִקְנָה, מִקְנָה, מִקְנָה,
מ"ר (מִקְנִים⁽⁴⁾) ככ' מִקְנֵי, מִקְנֶיהַּ מִקְבִּיכֶם, מִקְבִּיהֶם,

⁽¹⁾ ואמרו בגמ' שם (נז): מאי מקמץ אמר רב יהודה זח המקבץ צואת כלבים. וכך הרמב"ם (עלמ' חני' ז כ): המקמץ והוא שמלאכתו לקבץ צואת כלבים וכיוצא בהן לעבד העורות או לרפואה.

(²) ת"י ויחלש (איוב יד י) ויתמקמק.

(³) גם בכנעני' מקנא. — (⁴) רדיק, ירש קנה. —

א. **מִקְלָעֵת** ⁽¹⁾, פִּיגֵּ, מִיֵּד מִקְלָעוֹת, כִּמְיֵי מִקְלָעוֹת, —
מִלֵּאכֶת צוֹרוֹת בּוֹל מוֹת בַּעַץ וּכְדוּמִי, Skulp-
tur, Bas-relief : ואֵרוּ אֶל הַבַּיִת פְּנִימָה מִקְלָעֵת ⁽²⁾
פִּקְעִים וּפִטוּרֵי צִיצִים (מִ"ו יח). וְאֵת כָּל קִירוֹת הַבַּיִת
מִסָּב קָלַע פִּתּוּחֵי מִקְלָעוֹת ⁽²⁾ כְּרוּבִים וְתִמְרֵת וּפִטוּרֵי צִיצִים
(ס כט). וְשֵׁתִי לְדֹתוֹת עֵצִי שֶׁמֶן וְקָלַע עֲלֵיהֶם מִקְלָעוֹת ⁽²⁾
כְּרוּבִים וְתִמְרֵת וּפִטוּרֵי צִיצִים וְצֶפֶה זָהָב (ס לג). וְגַם עַל
פִּיהַ מִקְלָעוֹת (ס ז לז). — וְאָמַר הַמְּלִיץ : לֵקַח נָא
מִשְׂרוֹקוֹי הַסִּמְדָּר וְעוֹד תֹּאכַל עֲנָבִים מִנְטוּעִים, וְעוֹד
חֲשֶׁת עֲסִים רִמּוֹן וְתִשְׁכַּב בַּמִּטּוֹת שֶׁן וּמִקְלָעֵת פִּקְעִים
(י"ט הַגִּידָה, דִּכְרִיךְ בְּחוּךְ לֵבִי).

בַּיִם מְקַלְעֵת ⁽⁸⁾ ט"ז—קליעה של שקעות וכיוצא בזה;
Haarflechte; tresse de cheveux; plait (of
hair): כחמר כי ישנה רומה תלכי, בעשרת כפותיו
עליו סורחת, כן מקלעות שערך תכתרגה ראשכי,
בעבותות אחכה ובמעדנות נחת (יל"ג, מהפ.).

מִקְמָעוֹ, ש"ה—כמו קמיע⁴: נדבות פי בוראך הם יחי
לך ל מ ק מ ע, סלסל את תורתו ואת מימיו תגמע
(סליח שחר יו"כ, ישראל עם קדוש).

*מִקְמִין, ט"ז. — מי שמלאכתו לקבץ זבל וכדומה בחיצות: ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין

עריב בערך bâton, ובשני המקומות המלה מסמנה בסמן מלים הרגילות בערב' של סוריה ופלשתינה, שזכנכם עפ"ר מארמיות ועבריות). והגלים לדבר, כי בבית המקדש היו מקלות כפופי הראש משמשים לתלות ולשא בהם את גופות הקרבנות ממקום למקום, ולפעולה זו של תליית הגוף בראש הכפוף של המקל השתמשו בפעל קלע, והשם והפעל יחד הם מלים קדומות שהיו משתמשים בהן בעבודת המקדש. וכמו שזכנבר' השם הזה דומה להשם מקלעת המשמש בענין קליעתו השערות, כך השם קלע לא בסמיות דומה להשם קעילותא במשמ' של קליעה של שערות.

(¹) משרש קלע, עייש, היחיד במוכרת אינו נמצא
מקרא, ואפשר שהוא מקלעה, וקבעו צורה זו מוציאי
לאור שישי רד"ק, ברלין 1847, אך רב החרדים קבעו
מפעלת גם למוכרת. —(²) עקילס תרגם *διατεροευσμένα*
והוא מלאכת צורות בולטות. ממכתב ועין, ת"א: קליעין
פשיט: וגוף גלולת, ריבז עברת: ונקס עליהם נקושה.
וכך החרדים. ועי' שרש קלע.

(3) בארמית מקלעת א: מעשה בר' עקיבה שעשה
 יאשתו עיר של זהב חממה איתתיה דרבן גמליאל וקניית
 בה אתה ואמרת קומי בעלה אמר לה הכין תהיית עבדת
 לי כמה דהוות עבדה לית דהוות מזונה מקלעת א
 דרישה ויתבה ליה ויהא לעי באוריתא (יבש' ספ' ו א').
 (4) כן יוסי כן יהודה ואבק: ותרתי פוילי קמיע
 (יבש' ספ'ס', כ"ו Jew. College).

כי אם ערים לשבת ומגרשיהם לְמִקְנֵיהֶם ולקנינם (שם יד ד). ונתן מטר ארצך וכו' ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מִקְנֵיךָ ביום ההוא כר נרחב (ישעי' ל כג). והיו גמליהם לבוֹהֶמוֹן מִקְנֵיהֶם לשלל (וינ' מט נב). ויסגר לבדר בערים ומִקְנֵיהֶם לרשפים (תהי' עח מח). והיה מִקְנֵהוּ שבעת אלפי צאן ושלושת אלפי גמלים וחמש מאות צמד בקר וחמש מאות אתונות (איז' א ג). מעשה ידיו ברכת ומִקְנֵהוּ פריץ בארץ (שם י). גם מִקְנֵה בקר וצאן הרבה היה לי (קהל' ב ז). ולמזרח יושב עד לבוא מדברה למן הנחר פורת כי מִקְנֵיהֶם רבו בארץ גלעד (דכ"א ה ט). —ומצוי בתנ"כ: וכן אתה מוצא בכני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל לפיכך גלו תחלה מכל השבטים (מז"ר נמד' נב). אמר להם הקב"ה אתם חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות חייכם אין בו ברכה (שם). —(ב) שה"פ, כמו קנין: אשר קנה אברהם את השרה מאת עפרן החתי וכו' מִקְנֵה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת (בראש' מט ל-לג). כל רכשו אשר רכש מִקְנֵה קנינו אשר רכש בפרן ארם (שם לא יח). עם מאסף מגוים עשה מִקְנֵה וקנין ישבי על טבור הארץ (יחזק' לח יב). הלשלת שלל אתה בא הלבז בו הקהלת קהלך לשאת כסף וזהב לקחת מִקְנֵה וקנין לשלל שלל גדול (שם יג). —ואמר בן סירא: אל תשא פנים וכו' על מקנה בין רב למעט ועל ממהיר ממכר תגר (כ"ס גני' מב ד).

מִקְנֵה, ש"ג, סמי' מִקְנֵה, כנ"י מִקְנֵה. —ש"ס מן קָנָה.

(א) פעולת אדם שקנה דבר, *Kauf; achat; purchase*. ומעמד כל דבר קנין, שהוא מעתה להקונה ואין איש רשאי לגנע בו, *Eigentum; propriété; -perty*. ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וכו' לאברהם לְמִקְנֵה לעיני בני חת (בראש' כג יז-יח). — מִקְנֵת פֶּסֶף, הדבר הקניו בכסף, עבדים וכדומ': וכן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדרתוכם לילד בית ומִקְנֵת כסף מכל בן נכר אשר לא מורעד הוא המול ימול לילד ביתך ומִקְנֵת כסף (בראש' יז יב-יג). וכל עבד איש מִקְנֵת כסף (שמות יב מד). ואם את שדה מִקְנֵתוֹ אשר לא משדה אחוזתו יקריש לוי (ויקרי' כז כב). — (ב) המחיר, התשלומים שאדם נותן בעד דבר שקנה, *Preis; prix; priee*: לפי רב השנים תרבה מִקְנֵתוֹ ולפי מעט השנים תמעיט מִקְנֵתוֹ כי מספר תבואת הוא מכר לך (ויקרי' כה יז). — כסף הִמְקָנָה: אם עוד רבות בשנים למיהן ישיב גאלתו מכסף מִקְנֵתוֹ (שם נא). — ועצם הפעולה, ספר הִמְקָנָה, השטר שבו כתוב כי פלוני

—(א) כל הבחמה אשר לאדם, הבקר והצאן והגמלים וכו', *Vieh; bétail; cattle*: ותלד עדה את יבל הוא היה אבי ישב אהל ומִקְנֵה (בראש' ד כ). ואברהם כבד מאד מִמְקָנָה בכסף ובזהב (שם יג ד). ויהי ריב בין רעי מִקְנֵה אברהם ובין רעי מִקְנֵה לוֹט (שם ז). ויהי לו מִקְנֵה צאן ומִקְנֵה בקר (שם כו יד). ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף הִמְקָנָה השקו הצאן ולכו רעו (שם כז ז). אתה ידעת את אשר עבדתוך ואת אשר היה מִקְנֵךְ אתי כי מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרב (שם ל כט-ל). ויצל אלהים את מִקְנֵה אביכם ויתן לי (שם לא ט). וינהג את כל מִקְנֵהוּ ואת כל רכשו אשר רכש (שם יח). מִקְנֵיהֶם⁽¹⁾ וקנינם וכל בהמתם הלוא לנו הם (שם לז כג). והאנשים רעי צאן כי אנשי מִקְנֵה היו וצאנם ובקדם וכל אשר להם הביאו (שם מז לג). ויקחו את מִקְנֵיהֶם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה (שם לו). ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מִקְנֵה על אשר לי (שם מז ו). ויאמר יוסף הבן מִקְנֵיכם ואתנה לכם (לחם) מִמְקָנֵיכם אם אפס כסף ויביאו את מִקְנֵיהֶם אל יוסף ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמִקְנֵה הצאן ובמִקְנֵה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם בכל מִקְנֵיהֶם⁽¹⁾ בשנה ההוא (שם טו-יז). תם חספא ומִקְנֵה הבהמה (שם יח). הנה יד יי' הויה מִמְקָנָה אשר בשדה בסוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן וכו' והפלה יי' בין מִקְנֵה ישראל ובין מִקְנֵה מצרים (שמות ט ג-ד). והנה לא מת מִמְקָנָה ישראל עד אחד (שם ז). וגם מִקְנֵי ילך עמנו לא תשאר פרסה (שם יו). וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מִקְנֵה כבד מאד (שם יכ לח). למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מִקְנֵי בצמא (שם יז ג). כל פטר רחם לי וכל מִקְנֵךְ תזכר פטר שור ושה (שם לד יט). במסלה נעלה ואם מימיוך נשתה אני ומִקְנֵי ונתתי מכרם (נמד' כ יט). ומִקְנֵה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאוד ויוראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד ונהגו המקום מקום מִקְנֵה ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה וכו' הארץ אשר הכה יי' לפני עדת ישראל ארץ מִקְנֵה הוא ולעבדיך מִקְנֵה וכו' יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוז (שם לג א-ה). ויאמרו גדרת צאן נבנה לְמִקְנֵי⁽²⁾ פה (שם טו). רק נשיכם ושפכם ומִקְנֵיכם ידעתי כי מִקְנֵה רב לכם ישבו בעריכם (דנר' ג יט). נשיכם שפכם ומִקְנֵיכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן (יסו' א יד). ולא נתנו חלק ללוים בארץ

⁽¹⁾ בקצת' ספרים מִקְנֵהם, חסר י. —⁽²⁾ ס"א למקנינו.

יתן ריוח וחברל ביניהם בלשון שירמה כי שני למדיין קרא כי הנח בכל-לבכם בכל הוא נקוד בקמץ מפני ה מ ק פ ואם יקרא אותו בלא מ ק פ יהיה נקוד בחולם (סס, לפני נויס), אחר אשר בארנו משפטי העמודות הקולות במכסא ומרוצתם נשאר עלינו לבאר דבוקם כאלו הם בתיבה אחת אף כי יהיו בתיבות שונות ועל זאת הונח ה מ ק פ אצל העברים שהוא קו מחבר שתי תיבות רצופות אשה אל אחותה (רא' נלמשי, מקנה אנדסס, במקף), מקף בסוף דבר ירים דגלו, פן יפריצבם יעיד נאמנה, לכן כל בל חמוף חמף כלו (רימ מרונלול, נסס קדמון יג),—ובקצת ספרי המסורה של התימנים במשמי מתג: וכלת אחרון ובניו (במדבר ד טו) פכן אשר כאן יקול אחרון ב מ ק פ תחת אלאף ובן נפתלי כאן יג'על אל מ ק פ תחש אלרש (מסורה גדולה, נמוכונג ג דף יג), כן עשו להם בני ישראל (במדבר ח כ) פכן אשר כאן יכתף כן מע עשו ובן נפתלי כאן יג'על תחת כן מקף (סס), וכל אשר יגע בו הסמא יסמא (במדבר יט כב) פכן אשר כאן יכתף אשר מע יגע ויגע מע בו ובן נפתלי כאן יקרא אשר ב מ ק פ (סס), ולישראל מה פעל אל (במדבר כג כג) פכן אשר כאן יג'על מ ק פ תחת אלפא אלתי פי פעל ובן נפתלי כאן יג'על אל מ ק פ תחת אלעין (סס), כי אם יהיה לבער קין (במדבר כד כב) פכן אשר כאן יג'על תחת אם מקף ובן נפתלי כאן יכספהא מע יהיה (סס).

מִקְפָּה, מוקף, ט"ו, — מסמן במקף: בלא שופר יהיה, ומוקף לפני טרחא מצויה (והיט, סי' כו), כל בן אשר במקרא סמוך ומוקף עם אב או עם איש וכו' בשלש נקודות יהיה (סס מא), כל ויהי ויחי ה מ ו ק פ ים עם תיבה שטעמה בראש ויהיו במתג (עין הקורא, כלאש' ד כ).

* **מִקְפָּה**¹, ט"ו, — תבשול של גריסים וביוצא בזה, קצת עבה אך ניצוק, Brei ; bouillie ; porridge : שיבירי עריבה לצוק בהם מ ק פ ה לתינוק (ר' יהודה, תוספת' שנת יד ז), ה מ ק פ ה והמיתא² של חולין (סס טזו"י ז כ), מאימתי מותר לפנות (מהסוכה אם ירדו גשמים) מושתרה המקפה (סול' ז ט), (הנודר) מן הגריסין אסור במקפה ור' יוסי מתיר (הנודר) מן

(') מן קפה, עיי'ש, ומדברי ר' תנחום ירושלמי נראה כי קרא מם חרוקה, כמו מקרא ומקנה, וכך נראה מהכתוב של כ"י אחר, מוקפה, יור אחריו המם, ובקצת משניות מנקד' גרסות המם פתוחה, וכן י' לוי, אך יסמרי מם חרוקה—²) במשנה (טזו"י ז ד) חמיטה, בסית, ועיי' זה הערך.

קנה דבר מלוני מלוני, Kaufbrief; contrat de vente קנה דבר מלוני מלוני, deed of purchase ואקנה את השדה מאת הנמאל וכו' ואקח את ספר המקנה את החתום וכו' ואתן את הספר המקנה אל ברוך בן נריה בן מחסיה לעיוני הנמאל דריו ולעיוני העדים הכתובים בספר המקנה וכו' לקוח את הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום ואת ספר הגלוי הזה ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים כי כה אמר יי' צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושרות וכרמים בארץ הזאת ואתפלל אל יי' אחרי תתי את ספר המקנה אל ברוך בן נריה (ירמ' לב ט-טו). **מִקְסָם**, ט"ו, סמ' מקסם, — כמו קסם, ופעולת הקוסם: כי לא יהיה עוד כל חזון שוא ומקסם חלק בתוך בית ישראל (יחזק' יג כד), הלוא מחזה שוא חזיתם ומקסם כזב אמרתם (שם יג ז).

מִקְפָּה, (מקוער), ט"ו, גוף מקער: ומה שהוא יותר הגון שנדרסה בנפשונו כי הגלגל בכללו חיוני לכדור אחד כדור התבניות וגבנינותו וגבנינות הגלגל שבו כל הכוכבים ומקוערו המקוער המשמש האש לו תנועה אחת כללית (מורה המורה 118), שאנחנו נמצא מויני הגשמים שהם עשרה או תשעה בחברה והם' מהם שמימיים והעשירי הוא החומר אשר בתוך מקוער גלגל הירח (ר"י אלנב, העיקרים כ יא), כי המקום המבועי ליסוד האש הוא מקוער גלגל הירח שהוא למעלה (סס יז), ועיי' מקער.

מִקְפָּה, מקף, ט"ו, — ענין קו משכב, סימן של חברו שתי מלים כאלו היו מלה אחת: כל את ואת דמקף, בשלש נקודות יתקף וכו' אם את מ ק פ בשלש (נקודות) נקרא, ואם לא מ ק פ בשתיים נקרא (כן אשר, דה"ט מ), כן דרך כל תיבה שנקודתה מלאפוס כשהיא סמוכה ב מ ק פ משתנה הנקוד לחטף קמץ (רש"י שמות יט כד), כל בן שהוא מוכרת בשעם הענין בקמץ קטן כמו וחלד בן שני ליעקב ואם הוא ב מ ק פ כי שני תואר למלת בן (לאש"ט, לחוט ג), ובמקף ישוב החולם לקמץ חטף (רד"ק, מכלול, שד"ס, טור יח), או שיהיו שתי תיבות עם מקף אעפ"י שנקראת בחטופה צריך לבאר כדי שירמה ששתי אותיות קרא אעפ"י שנקראת כאחת כי גם רז"ל כשאמרו צריך ליתן ריוח בין הדבקים כגון על לבבך בכל לבכם לא אמרו להפסיק שלא לתת מ ק פ בין שני הלמדיון כאשר הוא אלא אעפ"י שיקראם ב מ ק פ

(') ואולי גם בישע' : כי מלאו מקסם וענגים כעלשטים (ישע' כ ו), במקום כי מלאו מקסם.

נגמרה מלאכתן (כגון) סלי ענבים לגת וסלי תאנים למוקצה וכו' (מע"ג ז). היה אוכל והותיר וזרק מה שבידו לתחת התאנה או לתוך המוקצה בשביל שלא יאכר (פס"ז יב). אבא היה נוטל עשר גרוגרות מן המוקצה על תשעים תאנים שבכלכלה (כ"י ישמעאל כ"י, יומ' תמוז ב ד). אין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו (כ"י, שם מעשר ג א). אוכלין על המוקצה בול על מקומו בין שלא על מקומו (ריב"ל שם). מוקצה שביש ואין הבעלים מכירין בו (כ"י כהנא, כנלי כ"י כו). —ולפירות אחרים, לאבטחים וכיוצא בהם. מקום שמסדרים אותם יחד: אבטח משושלך ואם אינו משלך עד שיעשה מוקצה (מעשר"א ה). — ובסחמ"א: ובאבטח (גמר מלאכתו) משוסדיר אותו במוקצה אבטח בצד אבטח (דמ"ס). מעשר ג ח. תאנים וענבים ש ב מוקצה מותר לאכול מהן עראי במקומן (ס"ז). עד שיכפלו העם רוב המחצלות ש ב מוקצה שמיבשין עליהם תאנים וענבים לעשותם גרוגרות וצמקים (כ"י, כ"י ט). —ב, כללל, מקום מיוחד בבית או בחצר ושימו שם דברים לשמירה וכדומ': Rumpelkammer; décharge; lumber-room: הזורק מן האסרפא לדיר או לסתר ולמוקצה ולחצר אפילו הן בבקעה (תוספת' שנת י"א א). אמרו לו (ל"י יהודה) אי אתה מודה בדיר וסתר ובמוקצה שאם ירצה לרבות (בפסיו) ירבה (שם ערו"ב ג ב). ומתחילין (להסיק) בערמת חתכן אבל לא בעצים ש ב מוקצה (י"י ד א). הרלת ש ב מוקצה (י"י וחדקים שפסרצה ומחצלות אין נוטלין בהן אלא אם כן גבוהים מן הארץ (ערו"ב י ח). אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסתר מוקצה וחצר (רשב"א, גמ' שם ככ).

מִקְצָה (ש"י, א) כעין סבין לקצות בו התאנים: תאנים של שבועות אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצין אותם בחרבה (שמי' ח ו). —ב) *מקצה, דבר שהוקצה לדבר מיוחד. לע"ז וכו': לוקחין מהן (מהעכו"ם) בהמה לקרבן ואינו חושש משום דובע ומשום נרבע ומשום מוקצה ומשום נעבד (תוספת' ע"ז כ א). מן הצאן להוציא את המוקצה (ספרא ויקרי, נדנ"ב ב). הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והאתנן וכו' איזהו מוקצה

המקפה מותר בגריסין (נדר' ו י). לא סוף דבר מקפה גריסין אלא אפילו מקפה של כל דבר (יומ' סוכ' כ"י). — ואמר המל"ץ: ואשרת אותה (את הזקנה) ואכבדה ואתענה תחת ידיה ואשתדל בכל כחי לעבדה ולחולשת שניה לתקן לה מקפה עיסה מתובלת קמח סולת (בגדות כזמן, כסוף).

מִשְׁקָל (ש"י, א) — משקל חשירים, ע"י ערך משקל: ותחלת מה שיפסיד במוקצה השיר ענין אלה השני נחים ויניח המל"ץ והמל"ץ וישוב אוכלה ואכלה שוה (כ"י א"ת, כז"י כ עת). ואפשר שתפסיד חכמת הדברים תרבה מאמונות האמת עליו במה שיביאהו מהספקות והדעות הנעתקות כאשר נראה מאשר לומדים מקצבי השיר ומדקדקים במשקלם ונשמע להם המיה ודברים מבהילים בחכמה נקלה למוטבע שהוא מועם משקל השיר ולא יעבור עליו דבר בשום פנים ותכלית האנשים תהם שיהיו כמו זה אשר נראה סכל במוקצה (ס"ס ה טז). כן יש לנו לעשות בשירים אשר נחבר על משקלי התנועות שיהיו ערכיהם נאותים אל תכליתם ולא כל משקל יכון לכל העולה על רוחנו הנה דרך משל המקצב אשר תמצאהו אצל טובי המשוררים וקדמוניהם בשיר של שמחה או תהלה ותפלה לא יאות שתשקל בו דברי קינות וכו' (רמ"ז משל"ט, מאור שי"ס ס). כלל זה יהיה בודינו כי השירים הבאים על מקצבי יתדות ותנועות במספרם כמשפטם אינם על האמת מפני לשוננו (ס"ס). וכל פעל שתמצא להשתמש ממנו בשירך ראה אם ישנו בכתבי הקדש בבנין ההוא כי מקצב השיר לא יתיר לך לצאת מדרכי הלשון (כ"י ארקולט, ערו"ב ככ"ס נב). שכל הרוצה להביא שיר עברי במקצב שקול במספר התנועות ע"ד הערביים מוכרח כמו כן בכל מקום שתזדמן לו הברה בעלת ב' נחים וכו' להרחיק ממנה נח אחד הנסתר (ש' פונק"ר, סג"ס על דוג' כעין משקל הסוכס, לקו"ק סג). — ב) יכמו מחצבת: מכוסף צור מהצבי, חלל נקרת מקצב ב' מפעלים חליין ב' (בתי ב' משה, אנשים מדומי סירים, יו"ל א' פסח).

מִשְׁקָל (ש"י, א) — מקום ישמחו שם התאנים ליבשם: עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשבועות ואומר טכאן אני אוכל למחר (כ"י אלעזר, כ"י ד ז). הלוקח גרוגרות מן המוקצה לא יאכל עד שיעשר (ר"מ, תוספת' מעשר כ"י). אוכלין אחת אחת מן התאנה אבל לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה (מע"ג ש ג ב). פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלים יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים ושלא

(י' ופרש"י וז"ל: רחבה שאחורי הבתים קרויה מוקצה על שם שהיא מוקצה לאחור ואין נכנסין ויוצאין בה תדיר ושם נוחנין עצים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה. — ופרש"י: רחבה שאחורי הבתים וכו' שאין משחמשים בה תדיר ואין בעה"ב חושש לה לעשות לה דלת כראוי.

בית אלישיב (נחמ' ג כ). מבית עזריה עד המקצוע ועד הפנה פלל בן אחי מנגד המקצוע והמגדל היוצא מבית המלך (שכ-כד). ויבן עזריהו מגדלים בירושלם על שער הפנה ועל שער הגואו ועל המקצוע ויחזקם (דכו"ז כו ט).—ובתלמי: והרי המחנה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערביו של כבש (תמיד א ד). לשכת הסלאים היתה במקצוע צפונית מערבית (שכ ג ג). עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רחב מאה ושלשים וחמש וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה (מדות כה).—וכתשאלה: *חלק אחד מחכמה מהחכמות וכיוצא בזה: הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן שהן כמעין הנובע (רי ישמעאל, כיצ י ח).—אלו שמונה מקצועי (י) תורה גופי הלכות (אנא יוסי בן חקן, תוספת' ערוך יא כד).—ויבמשמ' זוית בחכמת החשבנות: משולש ששה הצלע האחת שתיים לא יתכן להיותו כי אם שוה כולו או שוקו שוות או המקצוע רחב ודע כי משולש מתחלק לשנים חלקים שונים האחד שוה והוא על שנים דרכים שוה כולו או שוקו ולעולם יהיו כל המקצועים חדים והחלק השני שתהיינה הצלעות משתנות והוא על שלשה דרכים האחד שיהיה המקצוע רחב כי ב' המקצועות לעולם חדים וכו' והדרך השני להיות המקצוע האחד ישר גם השנים המקצועות יהיו חדים וכו' והדרך השלישי יקרא חד המקצוע כי כל מקצועותיו חדים (ראש"ט, ספר האחד 18-29).

***מקצועי**, ש"י, מ"ר מקצועות—סכין לחתוך בו עגולי דבלה: שלשה כלים נשלין בשבת מקצוע של דבילה וכו' וסכין קטנה שעל גבי השולחן (תוספת' שנת יד ה). ואולי הן הבכורות עד שלא ישימו שומר והסייפות משיקפלו המקצועות (שכ דמאי א ג). (אמר קונם שאני סועס יין) עד שיעבור הקין עד שיקפלו המקצועות (נדר ח ד). הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל (רי יוסי, גמ' שס סב). סכין קטנה ומקצוע של דבלה (יוסי' שנת יו ה).—ובסחמ"א: הסכנים שהם מיוחדים לחתוך התאנים כשעושים מהן עיגולין נקראין מקצועות (רי"ן, נדר' סא).

מקצועה², מקצועה, ש"י, מ"ר מקצועות—כלי מכלי הנגרים יקלפו בו ויחליקו בו פני העץ, Hobel

המוקצה לעבודת כוכבים (תמור' ו ח). מאימתי נקרא מוקצה משנעשה בו מעשה (תוספת' ע"ז ה ט). מוקצה לעבוד ולא עבדוהו (רי אהא נר"י, תמור' כח). מנין למוקצה מן התורה שנאמר תשמרו להקריב לי במועדו כל שעשית לו שימור (רי יאסא, שס כט). אין מוקצה אסור אלא עד שיעברו (בו) (רי יאסא, שס). מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת אבל לא ע"ג מוקצה בשבת (רי תנאי, שנת קכג). אין מביאין נסכים מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה וכו' יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו (פסח' מח).—ובסחמ"א: ויש ביום טוב מה שאין בשבת איסור מוקצה שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת מפני שיום טוב קל משבת אסור בו המוקצה שמה יבוא לזלזל בו כיצד חרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד להרישה ויוני שובך ופירות העומדין לסחורה כל אלו וכיוצא בהן מוקצה הן ואסור לאכול מהן ביום עד שיכין אותם מערבב ויחשוב עליהם לאכילה אבל בשבת הכל מוכן אצל שבת ואינו צריך חכמה וכשם שהמוקצה אסור ביום כך הגולד אסור (רימ"ס, יו"ט א יו"ט).—מקצה מחמת מאוס, מחמת אסור, מחמת חסרון כים, מחמת מצוה: מוקצה מחמת מיאוס (יש לו לרי יהודה האוסר בנדישן של חרס, ואין לו) מוקצה מחמת איסור (שנת מה). בכל השבת כולה הלכה כרי"ש לבד ממוקצה מחמת מיאוס וכו' לבד ממוקצה מחמת איסור וכו' אבל מוקצה מחמת חסרון כים אפילו ר"ש מודה (שס קט). אין מוקצה לר"ש אלא שמן שכבר בשעה שהוא דולק הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו (רי יוחנן, שס מה).—ובסחמ"א: כלי המוקצה מחמת מיאוס כגון גר ישרן של נפש וכלי הצואה וכיוצא בהן מותר לפלסלן בשבת (רימ"ס, שנת כה"א).

מקצועי, מקצועי, מ"ר, ש"י, מ"ר מקצועי, מקצועות, מקצועות, כנ"י מקצועותיו, — קרן זווית, Winkel; ooln; corner: לשני המקצועות יהיו (שמות כו כד). כן עשה לשניהם לשני המקצועות (שס לו כט). המזבח עץ שלוש אמות גבה וארכו שתיים אמות ומקצועותיו¹ לו (יחזק' מא כג). ויוציאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצוע החצר במקצוע החצר בארבעת מקצועות החצר חצרות קשרות (שס מו כג-כד). אחריו חדרה החזק (בבבין החומה) ברוך בן זבי מרה שנית מן המקצוע עד פתח

(¹) כך בכ"י וינה ובנדרס. ובכ"י א"פ: מוקצועי.
(²) צורה זו לא באה בחנך, וכבר פקפק בה בטבר

(¹) בקצת פסרים ומקצועותיו, צ שואית.

עשרה נראה מראיהם טוב (שס טו), ולמקצת הימים אשר אמר המלך להביאם ויביאם שר הסריסים (שס יח). ולגדלם שנים שלוש ומקצתם ועמדו לפני המלך (שס ט). — ובתו"מ: הסועין את חבריו כדי שמן והורה בקנקנים וכו' הואיל והורה במקצת הטענה ישבע (לדמון). כמו' יג ד). דבר התלוש מן הקרקע אפילו במקצתו אבוד (כ' יסו, מו"ק יב). נטל מקצת פאה וזרק על השאר (תוספת' פאה נ א). במה דברים אמורים בזמן שכולן מפורשין אבל מקצתן מפורשין ומקצתן אין מפורשין נוטל חלה מכל אחד ואחד (שס דמ"ה טו). אינו דומה העץ למתכת שהמתכת הם מקצתו חס כולו ושל עץ אפ"י שחם מקצתו לא חס כולו (שס פסח' ה ט). חמש נשים שנתערבו ולדותיהן הגדילו התערובות ונשאו נשים ומתו מקצתן אחין ומקצתן אין אחין וכו' מקצתן כהנים ומקצתן אינן כהנים (שס יכ"ו יב ג). מצא פירות וכו' מקצתן צבורין ומקצתן מפורשין חייב להכריז (שס צ"ב ו). שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו (ר"ע, נדר' טו). וכשאתה אומר (ורעים) מחוברים מהורים ותלושים שמאים שממת מקצת ומהרת מקצת (ת"כ, שמי' ט"א). שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזמון (נכ"ז ט). היתה כל שדהו בית ארבע סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין (שני' ג ד). מי שהיו מקצת בניו טמאין ומקצתן טהורין (מע"ש כ י). היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה מביאין ואוכלין באמצע (נזיר' דו). חמש חבורות ששבתו במקלין אחד וכו' בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות (שס ו). שתי דיוטות זו כנגד זו מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה (שס ח"א). אין מפטירין אחר תפסח אפיקומן ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו (פסח' יח). מברה כתובתה או מקצתה משכנה כתובתה או מקצתה נתנה כתובתה לאחר או מקצתה לא תמכור את השאר אלא בבית דין (כתוב' יא ג). מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים (כ"ה ט ג). הבית והעליה של שנים שנפלו וכו' אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטל ועולות לו מן החשבון (שס יא). מי שפרע מקצת חובו והשליש את שפרו (כ"ז י ט). מענו כלים וקרקעות וכו' הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב (שנ"ז ו ג). הורו (בית דין) לבטל מקצת (התורה) ולקיים מקצת הרי אלו חייבין (פזרי' א ג). היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה וכו' בזמן שמקצתן

rabot; plane: חרש עצים נטה קו יתארהו בשרר יעשהו במקצעות¹ ובמחוגה יתארהו (ישע' מד יג). חלקי המקצועה:

בית-יד. יתד. בפתר. להב. משיות. תיבה.

מקצי, ס"ה, נקי' מקצית (מוקצית). — של מקצה: כלומר מוקצית. היתה (לשכת השלמים) מכ"א מן הקרנות שלא היתה בקרן גמור אלא בצד המערב (המזרחי, יומ' טז). התרנגולת מוקצית מחמת איסור שחיטה (רבי' על הרי"ף, נ"ז א). עז בשבת מוקצית היא מחמת איסור שחיטה (שס).

מקצית, ס"ה, א) כמו קצת, חלק קטן של דבר, לא כלו, אלא חלק ממנו. של חבורת אנשים וכיוצא בזה: ומקצת ראשי האבות נתנו למלאכה (נמ"ז טט). ויתן אדני בידו את יהוקים מלך יהודה ומקצת כלי בית האלהים (דני' ח ג). — ב) כמו קצה, סוף: ומקצת ימים

(Bb. § 632, 776). וכך נראה באמת דעת הקדמונים כי היחיד הוא מקצוע, אמר ריב"ג וה"ל: ומנ הד"א אלמעני אשתק לאלה אלגנ"א וכו' אלתי יקשר בהא וג"ה אלעוד התי ישאויה וימלשה וישמי מקצוע כמה קיל יעשהו במקצועות, — ובעבר: ומן הענין הזה (מן ענין קל"ה) גזרו לכלי הנגר וכו' אשר יקלף בו פני העץ עד שישוהו ויחליקנו מקצוע כמו שנאמר יעשהו במקצועות. ע"כ, אך החדשים (גז' והבאים אחריו) קבעו צורה זו וקבלה גם בן זמננו, והסכים לזה גם ברס (Barth, Nominal. § 169). —¹ השבועי וגם עקילס תרגמו במשמ' פנה חיות, כמו מקצוע שבספר יחזקאל, ואע"פ שאין זה נכון עכ"פ זו עדות כי בזמן ההוא היתה מלה זו כאן בצורתה בספריו. יונתן תרגם באומליא. רס"ג תרגם יעשהו במקצועות. יצנעה באלרנדג', והוא כלי מלאכת הנגרים שנוכר בפנים. וכך ריב"ג, עי' הערה הקודמת, וכך רד"ק בהשרשים, וה"ל: וכן נקרא הכלי שמקלף בו החרש העץ ומחליקו. ע"כ. וכך רב המפרשים. וכן בן זמננו: שם בלי-חרש לקלף הנסרים להיות חלק. ע"כ. ויש עוד להביא ראיה לפרוש זה להשם מקצועות מעצם הפעל המשמש בכתוב זה לפעולת המקצועות, והוא: יעשהו. כי קשה להניח כי הוא הפעל עשה הרגיל. שאין זה מדרך מליץ גדול עשיר הלשון כישעיהו זה להשתמש בפעל כל כך כלי ללמלאכה מיוחדת בכלי מיוחד, וכמו שאנו רואים כי להמלאכה בשרר ובמחוגה לא השתמש בפעל הכללי עשה אלא בהפעל המיוחד תאר, ובהפעל הכללי עשה השתמש אח"כ להמלאכה הכללית: יעשהו כתבנית איש. ולכן יש לחשב כי המלה יעשהו שלפני המלה במקצועות נשתבשה ממלה אחרת דומה לה, והיא ישעיהו, משרש ש ע, במשמ' עשה חלק, שהוא באמת משמש כלשון סורית למלאכה זו, וכן בארמ' בפרוש רח"ג לטהרות (כל"ס יג ד) בפרוש מלת רוקני. ועי' שרש' ש ע.

וברא יי' על כל מכוני הר ציון ועל מִקְרָאָהּ⁽¹⁾ ענין יומם ועשן ונגה אש להבה לילה (סד ט).—ג) דבר שאדם קורא בספר: ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו בִּמְקָרָא (נחמ' ח ט).—ובתו"מ, שה"פ: ואלו נאמרין בלשון הקדש מִקְרָא בכורים וחליצה ברכות וקללות וכו' מִקְרָא בכורים כיצד וענית ואמרת לפני יי' אלהיך וכו' (סו' ז ג). היה קורא בתורה והגיע זמן המִקְרָא (של שמע) אם כוון לבו יצא (נכ"י ב א). הנכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מִקְרָא ותפלה (מוספ' סס ז כג). שאם מִקְרָא פרשה מעבד (דש"י, יומ' ט). שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ מִמִּקְרָא מגילה (עני' ו). מִקְרָא סופרים ועיטור סופרים וכו' הלכת למשה מסיני (ר' יחזק. נד' לז).—ובסחמ"א: כי כל אות אשר בתורה, יצא בלשון ובשפה ברורה, ובדגש פעם נקרא. ולרפייה פעם יתחברה, חוץ מארבעה בספירה. אשר לא ישתנו במִקְרָא, כי הם ננאמים בחיד בבירור, וכו' בדגש לא יצאו במִקְרָא, לכן נבדלו מכל אות שבתורה (בן אשר, דס"ט, סי' ו). שבע נקרות, למאד כבודות, מִקְרָא מלמדות, וחכמות מגידות (סס, סי' ו). וחסרו (במלת ואבדך) המשרת בעבור התחברות שני אלפין כי יבכד על הלשון מִקְרָא (לחז"ע, נחית ג).—ד) *שם כללי לכל ספרי התורה והנביאים והכתובים יחד, Bible; bibl: המורד הנאה מחברו וכו' לא ילמדנו מִקְרָא אבל מלמד הוא את בניו מִקְרָא (נדר' ג). וכל שישנו במִקְרָא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חושא (קדוש' א י). והתורה נקנית וכו' במִקְרָא במשנה במיעוט סחורה במיעוט שינה וכו' (אבות ו ט). העוסק במִקְרָא מידה שאינה מידה העוסק במשנה מידה שנושלין ממנה שכר (דש"י, ירוש' סנה יו א). שהמשנה קודמת למִקְרָא (סס). ארבע מאות וששים בתי כנסיות היו בירושלם וכל אחת ואחת היה לה בית ספר ובית תלמוד בית ספר למִקְרָא ובית תלמוד למשנה (דכ' יס'עשיה, סס כח' יג א). השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש וכו' למִקְרָא ולמדרש צריך לברך למשנה אין צריך לברך (ר' אלעזר, נגלי נכ"י יא). אם בעלי מִקְרָא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות (סנה' קא). ואמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מִקְרָא ומשנה גמרא הלכות ואגדות. תוספות וכו' שלא למד (אדר"י). נמשלה המִקְרָא כמים והמשנה

(1) כך ברוב ספרים כ"י, ונמסר: ל' וחס', ובקצתם

מקראיה, מלא י'.

נבוכדנצר את חנניה מישאל ועזריה לכבשן (האש) ואלו הן צף הכבשן ונפרץ הכבשן והו"מ סודו⁽¹⁾ ונהפך צלם על פניו וכו' (סנה' לט).

***מִקְרָא**⁽²⁾ ט"ז.—מה שנמקד מדבר מהדברים, מִקְרָא ספרים ומשפחותיהם וכיוצא בזה: (המוציא לרה"ר) מאבני המזבח ומעפר המזבח ממִקְרָא⁽³⁾ ספרים וממִקְרָא משפחותיהם כל שהן שמצניעים אותן לגנוזן (שנה טו). ומִקְרָא⁽⁴⁾ שלהן (של כתבי הקדש) מעונין גניזה (גמ' סס קטו). המחמד וכו' במִקְרָא הספרים ובמִקְרָא התפילין ובמִקְרָא משפחות הספרים הרי אלו יגנוזו (מס' סנה' יד).

***מִקְרָא**, ט"ז.—מה שמקרא: נותנין כלי מִקְרָא וכלי מחכת על גבי כרסו של מת (זוספ' סנה' י"ח יח).

מִקְרָא, ט"ז, מ"ר סמ' מִקְרָא, נכ"י מִקְרָאיה,—א) סס"פ מִקְרָא, פעולת מי שקרא דבר, שהכריז, מִקְרָא הערה וכדומה, קריאה שיתאספו במקום מהמקומות וכדומה, Berufung; convocation: עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך לִמְקָרָא העדה ולמסע את המחנות ותקעו בהן ונוערו אֵלֶיךָ כל העדה אל פתח אהל מועד (נדר' י ג).—מִקְרָא קדש, הכרזה, שיום מהימים הוא יום ה'ג וכדומה: וביום הראשון מִקְרָא קדש וביום השביעי מִקְרָא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם (שמו' יב יו). מועדי יי' אשר חקראו אתם מִקְרָא קדש (ויק' כג ב). אלה מועדי יי' אשר תקראו אתם מִקְרָא קדש להקריב אשה ליי' (סס לז). ובעשור לחדש השביעי הזה מִקְרָא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם (נדר' כט ז).—ומִקְרָא לבר, במשמ' הכרזה של חג: לא תוסיפו הביא מנחת שוא קִטְרַת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מִקְרָא לא אוכל און ועצרה (ישע' א יג).—ב) מקום שנקראים שמה אנשים:

שהיא ממקאתו. — 1) בקצת כ"י צורה, ובתנחומי נח י: יסוד, ובילקום דניאל, סי' תתרס: סידו.

2) משרש מקק שלמעלה, ועי' הערה הבאה. — 3) בקצת כ"י מש' מִקְרָא בכ"י אלק' אדלר, מספר 8182 מִקְרָא מִקְרָא, וכן ממקק בלי נקוד בכ"י אחרים, וכך בערוך דפוסים ראשונים, וכך במדב"מ. ובמשנה ברוב הדפוסים מקק, אך זה בודאי טעות, כי שני השמות הקודמים, מאבני המזבח ומעפר, מעידים כי גם כאן צריכה מס השמוש במשמ' מן לפני השם מקק. ואין ספק בדבר כי הכונה היא לעצם הספר ולעצם המטפחות שנמקו ולא להעש האוכלת אותם. — 4) ופרש"י ד"ל: אם בלו ונעשו רקבון אף המקק רקבובית של אוכלת התולעים טעונה גניזה. ע"כ. מזה מוכח כי הכונה במקק היא הרקבובית מאכילת התולעת.

בני מקרא האלהים יאריך ימיו (כפי הערות לישועה
 נן יסודס סקראלי). והחלוקה רבתה וגדלה בין בעלי
 מקרא ובין בעלי הקבלה (כ"א סקראלי, סקרי ג"ע).
 —ה) פסוק אחד מפסוקי תנ"כ: מי יגלה עפר מעיניך
 רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר עתיד דור אחר לשהר
 ככר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא שמא
 והלא עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה
 שהוא שמא שנאמר כל אשר בתוכו ישמא (ר' יהושע,
 סו"ט ס"ב). (כתוב) ומדרתם מחוץ לעיר את פאת קדמה
 אלפים באמה וגומר ומקרא אחר אומר מקיר העיר
 וחוצה אלף אמה סביב אי אפשר לומר אלף אמה שכבר
 נאמר אלפים אמה וכו' (ר"ע, ע"ג). כשחלה ר"א נכנסו
 ארבעה זקנים לבקרו וכו' נענה ר"ע ואמר חביבין יסורין
 וכו' אמר לו (רבי אליעזר) עקיבא זו מניין לך אמר לו
 מקרא אני דורש בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו וכו'
 (סו"א, סנה' ק"א). מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא
 אחד ממעט מפני מה אני אומר (עכו"ם) נערך ולא
 מעריך (ר' מאיר, עכו"ם). מקרא זה נוקב ויורד עד
 תהום כי עוד חזון למועד וכו' (ר' נתן, סנה' לו'). (כתוב)
 ועתה הניחה לי וגו' אלמלא מקרא כתוב אי אפשר
 לאומרו מלמד שתפסו משה להקב"ה וכו' (ר' אשה, נרכ'
 לב). מקרא היה בדינו ושכחנוהו (ר"ב, זמ"ג, נט').
 בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה (ר' יוחנן,
 תע"ג ס'). מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר ויאמר אם
 שמוע תשמע וכו' (סו"א, סנה' ק"א). מה פשיו זה מתחלק
 לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה מעמים
 (ס"ג, לה). מקרא נדרש לפני ולא לפני פניו (שנת
 לב). אין מקרא יוצא מידי פשוטו (שנת סג').
 מקרא אחר אני דורש (כתוב, ק"א). מה לנו ללמוד
 מן הערבי הזה ולא מקרא מלא הוא והלבנון באדיר
 יפול וכו' (ר' בון, ירוש' נרכ' ב' ד'). האיר הקב"ה עיניו
 של ר' יוסי ומצא לו מקרא מבריע (ר' חנין מל"פ, וי'
 מ"ד, כלא' טו'). — ומ"ר *מקראות: כל מקום שאתה
 מוצא שני מקראות * אחד מקיים עצמו ומקיים חבירו
 ואחד מקיים עצמו ומבטל חבירו מניחין זה שמקיים
 עצמו וכו' (כ"א, זמ"ג, סג'). חמש מקראות בתורה
 אין להן חכרע (אפי' נן יסודס, וימ' גב'). מקרא אחד
 יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות
 (אפי', סנה' לר'). אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו
 רגליהם של שונאי ישראל (ר' חמא בר' חנין, נרכ' לב). כתוב
 אחד אומר וחוה הקציר בכורי מעשיך וכתוב אחר אומר

(י' בת"כ צו פרש' ב: ב' כתובים).

כיון והש"ס כקונדיטון אי אפשר לעולם בלא מים וכו'
 כך אי אפשר לעולם בלא מקרא ובלא משנה (מס'
 סופרים טו ז'). שם הבדולח ואבן חשוחם וגו' מקרא
 משנה ותלמוד ותוספתא (ריב"ז, מ"ד, כלא' טו). חורגו
 על כל המקרא ולא מצינו כלי ששמו שמיכה (ריש'
 לקיט, כס ויק' ג'). מה הגפן הזו יש בה ענבים (ויש'
 בה) צמקים כך ישראל יש בהן בעלי מקרא בעלי
 משנה בעלי תלמוד בעלי אגדה (ס"ג, לו). תלמידים חכמים
 אעפ"י שגראין כעורים ושחורים עוה"ז אבל בפנים יש
 בהם תורה מקרא משנה מדרשות והלכות תוספות
 ואגדות (ש"ס, כלא' קר'). — ובסמ"א: והוא (הדגש)
 קשור בלשונם אם יקראו במקרא ואם ישומו בשיחתם
 (כן אשכ, דסי', ס"ו). סדר סוד התיבות אשר במקרא
 חצובות (ס"ט, ח). זה נמצא וידוע בכל המקרא כי
 אלף יעמוד במקום הי והי יעמוד במקום אלף כי בן
 בנין המקרא כולו וכו'. על זה הדרך הולך כל
 המקרא (ס"ט). כל תבה שבמקרא כמו לישראל
 וכו' נקודה בשוא תחת האות הראשון (ס"ט, יג). חמש
 עשרה נקודות אשר במקרא עשר נקודות בתורה
 וארבע בבבאים ואחת בכתובים (ס"ט, סכום כל
 הפסוקים של המקרא כולו שתי רבוא ושלשת אלפים
 ומאתים ושלשה (ס"ט, סח). והנה כל השניים הנמצאים
 בלשון המקרא ואשר אינם נמצאים יגיעו תמיד
 (לאכ"ט, נחום, שער הכניסין). כלל גדול בכל המקרא
 יש דגשים נמצאים שאין צורך להם (ס"ט, שער הכניסין).
 ובא יומה (של עיר אליוסנה) ונר עמה וגם היתה כאלמנה,
 באין תורה ואין מקרא והמשנה נמשנה (סו"א, אשה
 יכד). ואחו המקרא דרך קצרה כי בן דרך המקרא
 במקומות רבים וכו' (ד"ק, מכלול, שד"פ, טו ז'). — ומ"ר
 *מקראות: לא ישובתו חוקקי ישראל להדפיס בעט ברזל
 ועופרת מקראות וחומשים תפלות ומחזורים (דברי
 המדפיסים מחזור עם הדת קדש, ויניא, שנת הספלות). —
 *מקראות גדולות: זה רבות בשנים עברו אשר נכסה
 אור יקר ספרי תנ"ך הנקראים בשם מקראות גדולות
 שנדפסו בוויניציה ובבולויה (מכתבי סה"ס, כלא' מק"ג דפוס
 ורסה). — יבני מקרא, בעלי מקרא, הקראים: ואשר
 יבקש להלחם עם בני מקרא יצ"ו לא יהיה כמוך
 כי ראוי לו ללמוד בטרם ישאל (סהל סה"ס, אג"י ליעקב
 נן שמואל, לקו"ק 27). ראיה רביעית אותה אבאר, ולבעלי
 מקרא יצ"ו היא תפאר, וכל תואנה למתאוננים לא
 תשאר (תשו' ופ"ט ס"ו לס"ג, ס"ג 21). הזקן היקר בעל
 תושיה משכיל כל בני גולה ישועה בן יהודה זקן עדר

— (ב) מקרה פלוגי, מה שיקרה לו בעניניו, גורלה — Begegnis; événement; event: וידעתי גם אני שִׁמְקָרָה אחד יקרה את כלם ואמרתני אני בלבי כִּמְקָרָה הכסיל גם אני יקרני (קל' כ יו-טו), כי מקרה⁽¹⁾ בני האדם וּמְקָרָה⁽²⁾ הבהמה ומקרה אחד להם כמות זה כן מות זה (שם ג יט), מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא ולזבח ולאשר איננו זבח וכו' זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש כי מקרה אחד לכל (שם ט ג-ג). — ויצא כנראה מהשמוש בימי המשנה, אך מצוי מאד בסהמ"א, ואמר המליץ: בכוס אחד שָׁקָה חָף וחנף ומקריהם כמקרה הבהמה, ויולד אנוש עָרוֹם וילך ונפשו מעמל תבל ערומה (למז"ט, חדרה לנשי). חרדה לבשה תבל ואימה להותי ורגזה האדמה, ונעו מוסדותיה למקרי ומפלתי אשר אין לה תקומה (שם). ויבן צבא מרום עלי מקרי ולי יתנודרו יחד ומר יצרחו (כ"א, אש קדמו). — ובמשמ' נגד העשוי בכונה: אל תראוני בעין קלון וחסרון כי זה השחרות לא נולדתי בו רק הוא מקרה ויסור וסבת זה המקרה כי כעסו אחי עלי (לכ"ט, סה"ט א ה). חסדור וההרכבה הנראים בחי ובצמח ובגלגלים אשר לא יתכן למשכיל המשתכל שיוחסהו אל המקרה אך אל כונת עושה חכם ישום כל דבר במקומו (כ"י א"ת, כוולי ה כ). אריסטו יבאר שהענינים המבעינים כלם אינם נופלים במקרה (כ"ט א"ת, מו"ג כ). הדעת האחת היא להאפקורוס שיאמר כל הדברים מתנהגים במקרה אין מנהיג ואין מסדר (לכ"ט, מאמר השכל ה:). — (ג) יבלשון ההגיון והמוחקר, העצם והמקרה, בחלב הלבן, חמר החלב הוא העצם ולבנתו הוא המקרה, Accident: התבוננתי בעצם העולם מה הוא לחקור הבורא, ואראה כי כלו שני דברים גרם ומקרה (לכ"ט, ערוג' הנכס ופד' המומה). ובכר ידעתי כי המקרה לא יעכב מקום כי באחד יקום (שם). ידעתי כי הגרם והמקרה ברואים הם שניהם (שם). כי (העין) איננה רואה רק המקרים שהם על גשם נוצרים (כ"א, הקרי

כי אם לבאר מוצאם כמו קוף מקרה, לילה ומקדש יי' (ספר דקדוק לר"י חיוג, פעל קרה). וכן רד"ק: וכן דרכם לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה גם בלא חפסק והוא שתהיה האות שוואית כמו מקדש וכו' מקרה לילה (מכלול, שדה"פ, פ"ג). ורוב המפרשים הקדמונים והחדשים ראו בו את השם קרה עם מ השמוש מן. — ⁽¹⁾ שניהם בסגול אעפ"י שהם בסמיו, ואמר רייק: שלשתם בסגול והם מוכרתיים וכן נמצא בספרים המדויקים (מכלול, מה"ש, מפעל).

כל מלאכת עבודה לא תעשו וכו' כיצד יתקיימו שני מקראות הללו (כ' חנייה, ירוש' חגי' כ ד). — ומ"ר *מקריזת: זה אחד משלשה מקריזות שנאמרו בתורה במשל (כ' ישמעאל, ירוש' חגי' ד ד, שם סנה' מ ח). וזה אחד משלשה מקריזות שהן מחזורין בתורה (כ' ינאי, שם חל' א ד). זה אחד מששה מקריזות שהיה רבי קורא אותן ובוכה (שם, חגי' כ א). רבי היה דורש ג' מקריזות לשבח (כ' אחא, שם חגי' יג א). ג' מקריזות נאמרו בענין אחד מה שאמר זה לא אמר זה (שם סנה' ט ז). ויעש אלהים את הרקיע זה אחד מן המקריזות⁽¹⁾ שהרעיש בן זומא את העולם (מד"ר נלאה ד). — ובסהמ"א: כשתדקדק בה (בפרשת פרה) אינך יכול להשוות שיטת הפרשה בשוה שיהיו כל מקראותיה שוים זה עם זה אלא יש בהן שמשמע מקרא זה מוציא מכלל משמע מקרא שלפניו מה שפסל זה הכשיר זה או מה שהכשיר זה מוסל זה ויש בה מקראות משמעות שמתקיימן ממילא משמעותיו (כ"י יומ' מנח).

***מְקָרָא**, ש"ז, מ"ר מְקָרָאִים, (מקראים) — אדם שהוזמן לסעודה, *Engeladener; invité; guest*: וכי יש בעל הבית שיעשה סעודה לאורחים ולא יהיה מיסב עמם יש חתן עושה סעודה למקוראים ולא ישב עמם (מד"ר נמד' יג).

מְקָרָה, ש"ז, סמ"י מְקָרָה, גמ' מְקָרָה, — (א) מה שיקרה, שיבוא, שיעשה פתאום, בפרט בלי כונה, *Zufall*; *hasard; accident*: וידענו כי לא ידו (של אלהי ישראל) נגעה בנו מקרה הוא היה לנו (ש"א ו ט). ויפקד מקום דוד ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא (שם כ כה-כו). — קרה מְקָרָהוּ של פלוגי כך וכך, קרה הדבר בלא כונה שהוא עשה כך וכך; ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקצרים ויקר מְקָרָה חלקת השרה לבקו (רות ג ג), בלי כונה אלא לחמה באה בשדה בעו. — מְקָרָה לילה, יציאת ש"ז במקרה, בלא כונה, *pollution*: כי יהיה כך איש אשר לא יהיה סהור מְקָרָה⁽²⁾ לילה ויצא אל מחוץ למחנה (דברי' כג יא).

— ⁽¹⁾ כך בכ"י, הוצא ד"ר תיאודור, ובנוסח' הרפוס: המקראות.

⁽²⁾ כך, קוף דגושה, בכל הספרים כ"י ורפוס, וגמסר עליו: לית דגש. וכך במסורה מתימן: דגש הקוף לתפארת מפני השוא (מקורס גדולה, גינצבורג ג דף סו). וכבר אמר ר' משה גיקפליח: נדגשה הקוף שלא כדת לבאר את מוצאה מן החך כמנהגם לרגש אותיות שלא במקום דגש

יתחלק לשלושה חלקים החלק האחד הוא השם וכו' ותחלק השני הוא הפועל והנה הוא כמו מקרה ותחלק השלישי חמסע (כאב"ט, נחות, שער לסי"ק), שם שאינו עצם דבר רק הוא מקרה כמו חכמה וגבורה עצה וזה השם נגזר מפעלים (שם, שער כסמיות).

מִקְרָה, ש"י, — מקום של קר, Kühlraum; chambre réfrigérante; cooling-chamber; והוא יושב

בעלית המקרה אשר לו לבדו (שפ"ג נ"ב), אך מסיד הוא את רגליו בחדר המקרה (שם נ"ב). — ואמר המשורר: ותמהו על בני בתים סרוחים מצאום לא בצל בית וקורה, ולא באו ביום שרב והם יום בכית שיש ובעלית מקרה (ר"ש העדה, אלול ע"ו).

מִקְרָה, ש"י, — כמו מקרה: בעצלותם ימד המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית (קהל י"ה).

מִקְרִי, ש"י, נק"י, מקרית, מ"י מקריים, מקריות, — של מקרה: ואם אינו כן לא יקרא הוה טבעי אבל הוא מלאכותי או מתרכב או מקרי ואין הטבע פועל בו (ר"י א"ת, כוזרי ד"כ), והדבור המקרי הוא דבור המשוגעים בעת שגעונם לא יסודר ממנו ענין ולא יגיע אל חפץ מכוון (שם ס"ב), ואינו משגיח בסבות הטבעיות והמקריות (שם), הצורה הראשונה הכללית אשר היא שרש כל צורה עצמית וכל צורה מקרית כחום וקור וכלחות וכיבוש וכו' (סוף, חו"ה, שער סימון ו'), וכח התנועה המקרית והרצונית (סוף, רומ ח"א), כי האש אשר היא בעולם השפל מקרית והאש אשר במקומה טבעית (סוף בן תמים, פי' יליד מנ), כי התאר הוא מה שיתואר בו הדבר ויהיה אם מקרית ואם עצמית יהיה כולל ומיוחד (נרדמי, מ"י א"ת), ואם היו הנפש רבות הנה ההפרש שבין האחת מהן לאחרת יהיה אם בדבר מקרית ואם בדבר עצמית (כאב"ד, אמונה רמ"א ז'), שאינו ענין עצמי אלא ענין מקרי (אפודי, מ"י א"ת), תנועות הגלגל הסובבות לא ימלא משתהיה אם מקרית ואם טבעית ואם רצונית (ר"י אכרננאל, שמי' חדשים ז'), כי הדברים המקריים אינם תמידים ולא מאוידים (שער השמים יג'), משל לאדם חשוב מורה צדק ואיש חסד טוב לכל וכו' נמצא השגחתו בפרשות לכ"א מהם להשיב עמו ויותר בהשגחה מקרית ושרשית על העם היושבים לפניו ויותר מזה על קרוביו ויותר מזה על בניו שמשגיח עליהם בהשגחה מקרית ושרשית (נחמ"א, חוקר ומקובל 60).

כ' לפי ע"ה"י), וכאשר נחקר על היסודות הארבעה נמצאם מחוברים מחמר וצורה והמה העצם והמקרה והחמר שלחם הוא החומר הראשון וכו' והצורה היא הצורה הראשונה הכללית וכו' כחום וקור וכלחות וכיבוש והכבד והקלות והתנועה והמנוחה והדומה להם (ר"י א"ת, חו"ה, שער סימון ו'). כל הנמצאים לא ימלאו מהיותם או עצם או מקרה וגדר העצם הוא כל דבר שמעמיד ומשלים אמתת הענין וכו' וגדר המקרה הוא בהפוך שני גדריו העצם שהוא אינו דבר שיהיה צריך לעמוד בו העצם ולא יבטל העצם בהסרתו וכן אין לו כח לעמוד אם לא ינשא על העצם על כן אמר החכם כי מציאות העצם קודם בפעם ובמעלה למציאות המקרה (סוף, רומ ח"א), כי המקרה המשיג לעצם חלקותו החכמים לפי חלקים מקרים ואמרו שהם עשרה מאמרות עצם ותשעה מקרים (שם), ויש דברים אמתיים נמצאים שאין להם מציאות כולל בשכל והם מקרי הגשם בתכונתו וכמותו (שם ס'). המקרה הקקותו שהוא כללי הנפרד הנמצא לסוג או למין וכו' כלבן והאדום והעומר והיושב והחם והקר וכיוצא בהן והוא שני מינים האחד מקרה מתמיד בלתי נפרד מהדבר שהוא נמצא בו וכו' כשחור שאינו נפרד מן העורב והפחם והחום שאינו נפרד מן האש והשני מקרה נפרד ימצא עת ויפקד אחרת ונושאו קיים כיוצא ועומד באדם (ר"ש א"ת, פי' המלס היות נמו"ק), שהתנועה אינה מעצם החי אבל מקרה דבק בו (סוף, שם א"ת), שתאמר לו האיש הארוך הלבן במראהו בעל השיבה כבר הודעתו במקריו (שם), והאיכות והוא הסוג העליון מקרה מן המקרים (שם נ"ב), והרביעית המקרה והיא כל מלה מורה על תואר יקרה למתואר במהירות ויסיר במהירות כארמיכות הבשר (רש"י פקודי'א, המנקה פט'), הנמצאים בחלקים חלוקה ראשונה אל עצם ומקרה וכו' ואבן גבירול בספרו מקור חיים הראה כי סברתו היות קצת דברים עצם בבחינת דבר מה ומקרה בבחינת דבר אחר (כאב"ד, אמונה רמ"א ח'), אמנם מקרה דבר המתחזה מכח אחר ובכונה עליונה כמו שתמצא מקרה התנועה בגלגל (ר"י ג'יקמיליס, גמ' אנון כ"ז), אך המקרים הנפולים על העצם כבר כללו אותם בעלי הגיון תחת עשרה סוגים וכו' האיכות וכו' הכמות וכו' השגיו והתנועה (כן זאב, מ"י, פי' פ), — ובדקדוק: המקור אשר הוא עין המקרה הוא יותר קדמון משתי תכונות הגלגלות ממנו לזמן החולף והעתיד (ר"י א"ת, הכמה א'), הפועל והפעול נלקחים מהמקור אשר הוא שם המקרה (שם), כל לשון

לא סוף דבר בשיש בו מקשה ומודלה וכו' שבני אדם עתידין ליטע במקשיות ובמדלעות (ירוש' ס ז א). — ובסחמ"א: שומרי גנות ופרדסים וכל דבר המחובר במקשיות והמדלעות (למכ"ס, שכיכות יז ד).

מִקְשָׁה⁽¹⁾, ש"י, — במלאכת כסף וזהב, מוצק, לא

חלול, *massiv, gediegen; massif; -ve*; ועשית

שנים כרבים זהב מִקְשָׁה⁽²⁾ תעשה אתם (שמות כה יח).

ועשית מגרת זהב סהור מִקְשָׁה תיעשה המגורה ירכה וקנה גביעיה כפתריה ופרחיה ממנה יחיו (ס ז א).

כפתריהם וקנתם ממנה יחיו כלה מִקְשָׁה אחת זהב סהור

(ס לו). ויעש שני כרבים זהב מִקְשָׁה עשה אתם משני

קצות הכפרת (ס לו ז). מִקְשָׁה עשה את המגרה ירכה

וקנה גביעיה כפתריה ופרחיה ממנה היו (ס יו). וזה

מעשה המגרה מִקְשָׁה זהב עד ירכה עד פרח מִקְשָׁה

הוא (במד' ח ד). עשה לך שתי חצוצרות כסף מִקְשָׁה תעשה

אתם (ס י ב). בכסף ובוזה ייפהו (את הפסל) במסמרות

ובמקבות יחזקום ולוא יפיק כתמר מִקְשָׁה המה ולא

ידברו (ירמ' י ד-ה). — ואמר בן סירא: אז יריעו בני

אחרן בחצוצרות מקשה ויריעו וישמיעו קול אדיר

להזכיר לפני עליון (ב"ס גי' נ יו). — ובמשמ' זו השתמשו

בסחמ"א בלשון זה מִקְשָׁה אחת: היה מביא דפוס

מרובע עשוי מארבע קרשים וכו' וממלאו אבנים וסיד

וזפת ועופרת מהותך והוא נעשה מקשה אחת (רע"ב,

מדוע ג א). הרכבה כולה מקשה אחת כל חלק מסכים

עם חלקו (רש"י, ד' כוסות, כוס יסוע' ב).

(1) לא נחבר מקור מלה זו ופרושה בדיוק, ועי' הערה לקמן. — תרגמו השבעים *στερεός, τορευτός* עקילם תרגם *ἐλατός*, ר"ל מוצק, מעשה פתוחים, רקוע. עקילם תרגם כאן *αεχομμένον*. סומכוס ותיאוד' *ἐκτετορνευμένα*. ובפ' לז תרגם עקילם *ἐλατήν*. ת"י נגיד, ר"ל רקוע, ואמרו בתלמ': אין מקשה אלא מין קשה מעשה אומן מעשה קורנס (ספרי במד' סא). רס"ג תרגם בערב' מצמתיין, ר"ל מוצק, סתום, לא חלול. ריב"ג: משתויה מצמתה, — ובערב': שזה ופתומה, וכך ראב"ע ורד"ק: שזח. רש"י: שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולד"ר בלעז אלא המול זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשו בולשין למעלה וצויר הכרובים בבליפת קצותיו, מקשה במד"י בלעז כמו דא לרא נקשן. ע"כ, וכך במד' י ב: מן העשת תעשה בהקשת הקורנס. והנה לת"י אפשר ליהס פרוש מקובל, והוא גם מסכים עם אחד מתרגומי השבעים ועקילם *ἐλατήν*, וכעין זה גם רש"י עפ"י הענין. והחדשים שפרשו ותרגמו *gedrehte, gedrechselte*, אין להם שום יסוד לזה.

מִקְרִיּוֹת, ש"י, — שם מפשט, סגולת דבר שהוא מקרי: ושם לעצם המושכל הבלתי מוחש כמות וזה מין מן השגעון ומופת מקריות הכמה הוא שהכמות מה תסתלק מן הגשם ותחול אחרת תחתיה ותגשם עומד בעצמו (לר"י, אמוג' רמא א א).

מִקְרִין, ש"י, — מין ממיני הנחשים: פרק בז במקריין

המקריין מין החרשוי יהיה ארכו מאמה עד

אמתים ועל ראשו שתי בלוטות כקרנים וטראה גופו

כמראה החול ויש על בטנו כקשקשת יבשה וקשה

מקשקשת על הארץ בחריקה (קאמן ד ו ג כ).

מִקְרָצָה, ש"י, מ"ר מִקְרָצָה, — החתיכה מִקְשָׁה לעשות

ממנה חלה וכדומ': גר שנתגיר והיתה לו עיסה

(חייבת בחלה) וכו' משתעשה מקרצות (ר"י נן נחירי,

מוספ' תלס א יב). הקורץ מקרצות וכו' נמצא (שרי)

בתוכה של מקרצת (ס טזי יא ב). סוור של נחתומין

וכו' שהוא קורץ ומוליך עליו מקרצות לתנור ושל בעלי

בתים אם התקינו להיות קורץ ומוליך עליו מקרצות

לתנור (ס כלס ז"מ ד). מקרצת: שהיתה תחילה

והשיך לה אחרות (טזי א ח). מקרצות נושכות זו

בזו וככרים נושכים זה בזה (טזי א א). אוכלין עראי

מן העיסה וכו' שאפילו שהוא נוטל ממנה שמים שלש

מקרצות וכו' (י' יוסי, ירוש' תלס ג א).

מִקְרָקָע, ש"י, מ"ר מִקְרָקָע, — כמו קרקע: שיתחלפו

(השופטים) באיכות והנהגה כי מהם ישפמו דיני

נפשות ומהם דיני ממונות וגם מאלה קצתם ישפמו

בעניני המקרקעים וקצתם בסחורות וכיוצא מהחלופים

בכל שבט ושבט (ר"י אהרנבא, יסרו).

מִקְשָׁאָה, ש"י, מ"ר מִקְשָׁאָה, — כמו בִּמְקָשָׁה:

המשמר זרעיה מפני עופות ומקשאות מפני

החיה (מוספ' שכת יח ו). היה משמר ארבעה וחמשה

מקשאות לא יחא ממלא כריסו מאחת מהן אלא

אוכל מכל אחת ואחת לפי חשבון (ס ז"מ ח ו). עד

אימתי חורשין בשדה הלבן ערב שביעית עד שתכלה

הליחה כל זמן שבני אדם חורשין ליטע במקשאות⁽²⁾

ובמדלעות (שני' א א). מובלין ומעדיין במקשאות

ובמדלעות עד ראש השנה (ס ז), — ומ"ר מקשיות:

(1) בגמ' בצורה ארמית: ר"ג מטלפלי אגב מקרקעי הקנה להם (ז"מ יא). ועוד.

(2) כך בנוסחא' הדפוס, וכך גם במדכ"מ. ובכ"י

מקשות.

הוא במשמ' הנגזר לספוגי: העצב והמיתר והקשור כלם הם לבנים ומקשיים חלולים בעדרי הדם (פדקי מש' א). ומה שיהיה מאלו העצמות אמנם צריך אליו למשען ומחסה בלבד ולא יצטרך אליו להניע האברים הנה הוא נברא מקשיי (קלטן א א). כלל בעצמות ופקוס). ידמה לאש מתלקח בעץ אחד שטחו ספוגיי ותוכו מקשיי אשר יתלהב מהרה האש בשטח ולא יכנס בפנים (ר"א צינאנא, דרך אמונה ג ג). צור מקשיי מתדמות החלקים בחזק ומקשיות לא כצור הרפה מהעורקים הספוגיים (ר"י אצננאל, מלת אבות ס). שהכוכבים הם מקשיים והגלגל ספוגי (הוא, שמים חדשים ג). וזה ממה שיוכרח שהיות החלקים ספוגיים¹ מפבע הגלגל או מקשיים ומאירים מסבע' הכוכב (סס). — וגם במשמ' קשה בכלל: שהברזל הוא גשם מקשיי יותר מכל המתכות (מעשה טובה, יסופ' ג). — ובמשמ' לא מתפלש, ההפך מזכיר, שהאור מפלש בו: כאשר יגיעו נצוצי השמשיים ויפגעו איזה גשם מקשיי שאותו הגשם כשיוארו פניו נאמר שהוא אור ישר (ר' ישראל זאנאן, כתבונו קונטרס אחרון, נסוף כתבונו על התלמוד גלה ישראל).

מִקְשִׁיָּה, ש"מ. — כמו מִקְדְּשִׁיָּה, כנוי לספרי הקדש של תנ"ך, עי' מִקְדְּשִׁיָּה.

מִקְשִׁיּוֹת, ש"מ. — סגולת דבר מִקְשִׁי: קושי והרכות והספוגיות והמקשיות (קלטן א א א ג). כי הבשר האדום כשהיה רב יורה על הלחות והחום ויהיה שם מקשיות (סס כ ג). והוא עצם שיש לו מן העובי והמקשיות (דאנ"ה, אמו"ר א ג). שאם יהיו חלקי הכבדים (של הרכבה רפואית) בעת ההשתנות עד"מ יותר יגדל המקשיות ואם יהיו חלקי הקלים יותר יגדל הספוגיות (רש"ט שפרט, עין כל 6). וירצה בהרכבת מקשיותם וספוגיותם עקומם וחלולותם (סס 8). הכבדות והקלות השעירות והחלקות והספוגיות והמקשיות (ר"י אצננאל, אגדת היסודות, כ"י בריט' מוז'). והסכה בזה לעביותה (של הארץ) ומקשיותה וכמו שנתבאר כל זה בארוכה (ר"מ אלנילא, ראש דעת קיה). הכפור יתילד מהחלק האחד מן האד. אשר אין בו חלק חם כלל וזה טעם מקשיותו כי הוא קר מאד (רמב"ם, פירוש נחמ' עולם ו ג). וכן הספוגיות והמקשיות הן אכיות החמר (יט"ר מקנה"ס, ספר אילס, כתב מוז'). שבחיותו גוף אוירי במקשיותו ויתעבה ויראה לעינים

מִקְשָׁה¹, ש"מ. — שדה של קישאים, Gurkenfeld : champ de concombres ; cucumber-field

ונותרה בת ציון כסכה בכרם כמלונה במִקְשָׁה (ישע' א ח). — ובתלמ': קמן שהניחו אביו במקשה הוא תורם ואביו מקיים על ידו (ר' יהודה, תוספת' תרומ' א ד). המקבל שדה מחבירו לזורעה שעורין וכו', לא יעשנה מקשה, מקשה לא יעשנה תלתן (סס כ"מ ט ג).

מִקְשָׁה², ש"מ. — אחת השערות הקשות שעל גבי החזיר: המוציא שני נימין מזנב הסוס וכו' מקשה של חזיר. אחת (סנה' ג).

מִקְשָׁה³, ש"מ. — מעשה תקון השערות: והיה תחת בשם מק יהיה ותחת חגרה נקפה ותחת מעשה מִקְשָׁה³ קרחה (ישע' ג כד).

מִקְשָׁה⁴, ש"מ. — מי שמקשה קשיות על דבר מהדברים: ואחר הצעת שתוף זה השם נתחיל בזכרון זאת הקושיא אמר המקשה יראה מפשטו של כתוב כי הכוונה הראשונה באדם שיהיה כשאר בעלי חיים וכו' (ר"ש א"ת, מו"י א ג). וכן אמרו רבותינו ז"ל מובח מזה מכפר והקשה המקשה היינו מזה היינו מכפר ותירץ המתירן מזה גזירות מכפר עונות (רד"ק, שם כסל). ואין בין דברי המקשה והמתירן אלא מחלוקת בדברי ר' ישמעאל (הרעב"א, ר"ה א ז). ואם יקשה מקשה על אמונתך ויאמר האלהות שנים וכו' (רש"ט פלקיירא, המנקש טו). וכמו כן אם יקשה לנו מקשה כמו שנאמתהו או נזיפהו דבר הוא אמתי (הוא, ראש' חכמה ס ג). ואפשר שיקשה לנו מקשה ולא נובל להבין (סס). — ומ"ר: כשנרצה לעיין באמונות שהן הפכים ונשפוט בין המתוכחים והמקשים זה על זה ובדברים ובראיות שיאמר כל אחד מהם לאמת אמונתו ולזיוף אמונת המתוכח עמו (סס).

מִקְשָׁה⁵, ת"ז. מִקְשִׁיִּים, מִקְשִׁיּוֹת, — עשוי מִקְשָׁה, לא חלול: שהאומם הוא הדבר המקשי אשר אין לו חללים (תנ"י פ"י המעני לרמב"ם, פרה ג ו). והמין האחר עצמות מקשיים שאין בהם מוח והם לחוק הגוף (שע"ש לאזי הלנ"ג ט). — ורב שמושו

¹ בערב' מקת'אה a).

² עי' הערה לקמן. — ³ תרגמו השבע' ὁόσμοις καὶ κεφαλῆς. מעקילם לא נשאר תרגומו. ת"י: אקפות פתא. רסע"ג: עמל אלמשש, ר"ל מעשה חסלקת. רוב"ג: שוה, וכך רד"ק. רש"י במשמ' נקישא, והחדשים במשמ' מתלחל, בלי שום סמך.

יתרצו לו תירוצ אחר יותר מרווח (קצור כללי התלמוד, נשים וילנה מה). כאשר תראה התוספות משתדלים בכל מקום לישא וליתן בדברי המקשן מפני שהמקשן אי ולא שנים (סס). שלשון תיובתא שייך כשהמקשן משיב על האמורא מכח משנה או ברייתא (סס). האשכנזים עושים בהפך ואומרים סתם מקשן ע"ה (סנה' יענך, סס, ג). כשאין התרצן יכול לתרץ את קושיות המקשן יאמר יגדיל תורה ויאריר (אורי' וישע' שער התפלה יו). קשה מנ"ל להמקשן להקשות או למח לא מתרץ כן (מהר"ם שי"ף, סנה' ג).

מֵרָה, נהפס' מֵרָה, לנק' מֵרָה, קמ"ו מֵרָה, מ"ז מרים, קמ"ו מרי, — א) ח"ו, מַעַם מֵרָה, ההפך ממתק, כמו מעם הפלפלים, לענה וכיוצא בזה, bitter; amer: ויבאי מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה וכו' ויורו י" עץ וישלך (משנה) אל המים וימתקו המים (שמות טו כג-כד). וביד הכהן יהיו מי הַמֵּרִים המאדרים (נמו' ה יח). שמים מֵרָה למתוק ומתוק לִמֵּר (ישע' ה כ). נפש שבעה תבוס נפת ונפש רעבה כל מֵרָה מתוק (מכילי כו ז). — ובהשאלה: תיסרך רעתך ומשבותיך תוכחך ודעי וראי כי רע וּמֵרָה עובך את י" אלהיך (ירמ' ג יט). — ובמשמ' רוחנית ומוסרית, מה שגם לאדם לא נעימות כאלו אבל דבר שטעמו מֵרָה, צעקה מרה: ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאוד (נחש' כו לד). ויועק זעקה גדולה ומרה (אסת' ד ר) — בכה מֵרָה: מלאכי שלום מֵרָה יבכו (ישע' לג ז). — צרח מֵרָה: קול יום י" מֵרָה צרח שם גבור (נח' א יד). — מֵרָה מֵרָה, ע"י לקמן. — פלוני מֵרָה נפשו, א) מלא קצף עו מאוד ומסתכן ואינו חושש לדבר: אל תשמע קולך עמנו פן יפגעו בכם אנשים מֵרִי נפש ואסתה נפשך ונפש ביתך (שפ"י יח כה). אתה ידעת את אביך ואת אנשיו כי גברים המה וְיָמְרִי נפש המה כדב שכול בשדה (ש"י ז ח). — ב) מלא יגון וצער: ויתקבצו אליו כל איש מצוק וכל איש אשר לו נשא וכל איש מֵרָה נפש ויהי עליהם לשר (ש"א סג כ). והוא (חנה) מֵרָה נפש ותתפלל על י" ובכה תבכה (סס א). תנו שכר לאובד ויין לִמְרִי נפש וישתה וישכח רישו (משלי לא ו-ז). למה יתן לעמל אור וחיים לִמְרִי נפש (איוב ג כ). — ובסמ"א: ואם היה מֵרָה נפש או כועס או מתאבל והיו מבקשין ממנו שישתה כדי לשכח עמלו (כמ"ס מו"ר א יא). — *מֵרָה: צועק מֵרָה רוח בכאב נפשו ובקול צעקתו ישמע צירו (כן סילא גני' ג ו). — נֶפֶשׁ מֵרָה, מלא עצב וצער: זה ימות בעצם תמו כלו שלאנן ושליו וכו' וזה ימות

ובספוגיותו ובפירוד חלקיו הימנו יתעלם ויתפדר (הוא, מנצף לחמה לג). שמסבת המקשן נכונה לקבל האור ולהאיר ובהפך המקשן נכונה ויהיו ספוגיים האור יעבור (הוא, אגרת, כרמל חכ"ז, תמוז).

מִקְשָׁן, ש"ו — מי זרגיל להקשות קושיות: שכן דרך הש"ס המקשן מהפך הסברא כאן כדי שיקשה ובמקום אחר מהפכו לפי הקושיא (רש"י שנת קד). משמע שאין נראה למקשן שידברו האמוראים דבכל בשביל בני ארץ ישראל וכו' קים ליה למקשן דבאותה שעה שאמר רב חסדא הא מילתא לא היה לפניו שום תלמיד מא"י (תוספ' נכ"ז מד. ד"ס איהו). וי"ל דודאי המקשן טעה (כס, מג"י כו). וי"ל דהמקשן דלקמן סבירא ליה וכו' (סס, יומ' מג). סבר המקשן דחזקה דהביאה סימניו וכו' (סס, נה מת). לא נחלקו המקשן והתרצן בכך (ש"ס מהר"י קולון עב). וחזר עתה המקשן להכריע סברתו (ר"מ אלבילא, ראש' דעת קנט). וכל ס"ד שבתלמוד היא לגלות הסוד שעליו בונה המקשן קושיותיו (ש"ס נתימין זאב כ). שהיה מעיין גדול ובקי בחדרי התלמוד ומקשן ועוקר הרים (קורא סדוקות נא). לפעמים המקשן מקשה כמה קושיות בפעם אחת וכו' אבל כשרואה המקשן שהקושיא הראשונה מספקת לבטל סברת שכנגדה או לא יחוש להרבות בקושיות ללא צרך (ש"ס, תוס' נכ"ס, כלל אלק). הרבה פעמים תמצא שהמקשן מקשה ומתרץ תירץ לו הכא במאי עסקינן (סס). דרך התלמוד לומר לעולם אימא לך על שקדם המקשן בשתי חלוקות והקשה עליהם ותירץ שאחת היא אמיתית ועל תירוצו חזר המקשן להקשות שאין החלוקה ההיא אמיתית ועל תירוצו חזר התרצן לעולם אימא לך (סס, אור' ג). השואל הספק נקרא מקשן והמשיב נקרא תרצן (נחמ' דוד, ערך תרץ). אין מקום לקושית המקשן (ש"ס מ"ס רכ"ס, אור' נד). דשפיר הקשו על המקשן בגמרא וכו' (ש"ס חות יאיר טו). נשאר קשה על המקשן דמקשה בגמרא וכו' (סס קנט). וכמאמר המורגל סתם מקשן ע"ה (סס ריט). ודאי המקשן לא רצה להקשות קושיא זו ארשב"ג (מהרש"א, נתי' י. ד"ס שם נעולם). כי על כל מין ומין של קושיא היא תמיתה המקשן ומקשה (ר"ס בן סריו, כללי שמואל' הקד'). ולמה הקשה המקשן קושיה שתשובתה בצדה ולמה תירץ התרצן תירץ שקושיה בצדו (סס). ובא רש"י לתת סברא למקשן ולתרצן (סס). לפעמים יקשה המקשן אעפ"י שהתירוצו מקושייתו מבוארת לו וכו' והוא שהכוונה למקשן לדעת אולי

משקה אותה מיד אחרי הפרדה מהגוף: ואיתו כוס התרעלה בצאת הנשמה מהגוף המנונה הזה הנקרא כוס התרעלה אותו בו ומשקהו כוס תרעלה וככוס הזה ג' שפות הא' חצץ והא' מ ר מ מ ו ת והא' קובעת (ראש' חמשה, שער היכלה יג).

בִּימָר⁽¹⁾, מִרָּה—מִרָּה, Tropfen; goutte; drop: הן גוים כִּמָּר⁽²⁾ מדלי ובשחק מאזנים נחשבו (ישע' מ יב). — ואמר המשורר: ולו ישכיל יהי ממעיט חפציו ואם רבו ודי לו מדלי מר (כ"י חזיון, הענק קעל). יחשב הזמן כדלי ויהיו בעיניך נחלי טובו כמרוי (שם קמז). למה זה דמע חולי כמר מדלי עין בו לבכתיני (כ"י נגלה, יעלה קומחק). גִּימָר⁽³⁾, מִרָּה— מִרָּה, מכלי עבודת האדמה יחפרו בו כעין אֵת: כל מיני מתכת יפין לחלום חוץ ממר⁽⁴⁾ פסל וקרדום (נכ"י נ). — ובמהמ"א: אסמא הוא דבר שבו מצפין את פי הקרדומות ומר ופסל כדי שיחא חד וחזק (ערוך, ערך אסמא). וכתתו חרבותם לאתים כמו כתו אתים לחרבות הוא הכלי שחופרין בו ונקרא מר בדברי רבותינו ד"ל (כ"י, ערך אס). כתב ר' יונה כי (הקרדומות) הם המרות ולא יתכן כי ה מר הוא כלי אחר שיחפרו בו והוא הנקרא בלשון הקרש אֵת (שם, ערך קרדום). ה מר שחופרין בו נקרא את (סוף, ישע' ז ד). שהוא (החרתור) אחד מכלי האכר ועשו כעין מר שחופרים בו את הקרקע (ר"ש כלים יג ג). — ומר ימרים: למוד לשמה ולא ליטול עשרה ולא תעשה פסל קרדום ומרים (ר' לוי נר"ה, בתי הנשם והנש' א).

(1) לא נתברר מקור מלה זו, ועי' הערה לקמן. — (2) חרגמו השבעים στραγγών, וחוא ספה. ת"י: כטיפא. והביא ריב"ג את ת"י ולא אמר מאין נגזרה מלה זו. רש"י פרש מר: טפה מרה, אך אין לזה שום הכרע מן הכתוב. רד"ק בקש לבאר הסתעפות מלה זו ואמר: ויתכן ששרש המלה הזאת מרר מענין ויתמרמר אליו, שימי לך תמרורים, שהוא ענין הגבהות ולזה הענין נקראת הספה הנפולת מן הדלי אל הבור כשמעלים הדלי מהבור למי שנופלת מגבוה. ע"כ. אך זה דחוק ורחוק מאד. גם החדשים לא מצאו מקור לזה. Fürst סבר כי הוא נגזר מהשרש מר א בערב' שמשמש במשמ' עבר, ואמר כי ממשג זה נסתעף משג הספה, ובדעה זו אחזו גם אחרים מהחדשים, אך אין זה יותר הסתעפות טבעית מדעתו של רד"ק. (3) בארמ' מרא, מצוי בגמ', וכן בסורית. ובערב' מר ב, בריש דגושה. גם באשור' מר כלי עבודת האדמה של ברל. וכבר העיר ס' פרנקל⁽¹⁾ (Aram. Fremd. 86) כי מלה זו שאולה בערב' מארמ', ומקורה ביונית המאוזרה μάρα — (4) בכ"י ס': חוץ מן מדה ופסל (ד"ס).

בנפש מרה ולא אכל בטובה (ליוז כל כנ-כה). — וכמו תה"ם, מר לו לפלוני, הוא בצער גדול, בצרה: אל בנתי כי מר לי מאד מכס כי יצאה בי יד יי' (דנא יג). הנה לשלום מר לי מר (ישע' לח יז). בתולתיה נוגות והיא מר לה (איכ' א ד). — הלך מר, בצרה ויגון: ואלך מר בחמת רוחי (יחזק' ג יד). — אדם מר, קשה, אכזרי: כי הנני מקים את הכשדים הגוי המר והנמהר ההולך למרחבי ארץ לרשת משכנות לא לו (חנן' א ו). — יום מר: והפכתי חגיכם לאבל וכו' ושמתי כאכל יחיד ואחריתו כיום מר (עמו' ח י). — ומי שגורם צער לחברו: ומוצא אני מר שמות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבח אסורים וידה טוב לפני האלהים ימלם ממנה וחוטא ילכר בה (קהל' ז נז). כי גפת תטפנה שפתי זרה וחלק משמן חכה ואחריתו מרה כלענה (משלי סג ד). — דבר מר, תחבולה רעה, קש': דרכו חצם דבר מר (תהל' סד ד). — (ב) מִרָּה, מרידות, מרידות, מר המות וכיוצא בזה: ויאמר אנג אכן סר מר המות (ש"א עו לב). — מר נפשו של פלוני, מרידות, צערה ויגונה: אדדה כל שנותי על מר נפשי (ישע' לח נז). ובכו אליך במר נפש מספר מר (יחזק' כז א). אדברה בצר רוחי אשיחה במר נפשי (ליוז ז יא). — ולנק' מרה: ויקרא אבנר אל יואב ויאמר הלנצח תאכל חרב הלא ידעתה כי מרה תהיה באחרונה (ש"ב כ כז). — ומצוי בתנ"ך במשמ' המעם המר של ירק וכדומ': ירק מר יש לו שרף ופניו מכספין (ר' יוחנן, פסח' נט). לולבי זרדים וכו' ועלי לוף שופה וכו' עד שימתקן למה שהן מרין (יחזק' כ"י ז ב). והגוים שועמין אותו (את הפון) מר וגד (ר' יוסי כר"ה, מד"ר שמות ט), רמז ומה לו (היונה לבח) ואמרה לו מרי נח מר מזה מתחת ידו של הקב"ה ולא מתוק מתחת ידך (ר' ליוז, סס ויקר' לא). הדסה ריחה מתוק וטעמו מר (שם אסח', ויחי אומן). — ובמהמ"א: וכן ישתנה (הדם) בריחו ובטעמו וישוב מר או מלוח או חמוץ (קאלון א א, כמסות הלחם). מתוק או מר או חמוץ או מלוח (פי' יאיר מיוח' לראנד א). תשעה טעמים המתוק והדרשן והמליח והמר והחרף וכולם חמים (אמונה רמז א ו). — ואמר המשורר במליצה בהשאלה: בין מר ומתוק ועמוד לבי והם רוש הנודד ורבש נשיקותיך (כ"י סג, מה לך נביא). — ואמר המליץ: המר בעת יועיל מתוק ואם הוא מר, אכן בעת יזיק מתוק מאד ימר, על כן חכם לבב ה מר אשר יועיל יאכל וממתוק מוזק יהי נשמר (כ"י זנארה, ספר ששע' ח). — גג: ימר מִמָּוֶת, כנוי לאחת משלש הטפות המרות שהמנונה על נשמת המת מוסיף לתוך הכוס שהוא

שסוימתי תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי¹ (כי יוסי, נכ"ג). שבשעה שהיה (והושפם מלך יהודה) רואה תלמיד חכם היה עומד מבסמו ומחבקו ומנשקו וקורא לו אבי אבי² רבי רבי מרי מרי (מכות כד.). היה (בן שמת אביו) אומר דבר שמועה מפיו (של אביו) לא ואמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הרני כפרת משכבו (קדוש' לא:). למלך שנשא אשה וכו' בא שושבינה אצלו ואמר לו מרי אי את יודע מהיכן נשללת אותה לא בין העבדים גדלה (יב"ט, מד"ד דכ"ג). אמר לו (העבד להמלך) מרי הרי שפחתך נתנה לי (כי יצק, שס ד). אמר לו (העבד לאדוניו) מרי היאך לקחת אותי כעבד טוב או כעבד רע (כי' לוין פנ' כרע"א, שס שמות נג.). אמר לו אהרן (למשה) מרי מה ראית (כי' פתח הסען נר חמא, שס צמד' ה). אמרו לו (הרוצים למלך) מרי כמה תישים יש לך כמה כבשים יש לך וכו' (שס ח). הלכו אצל המלך ואמרו לו מרי כך אדם עושה לאשתו (כי' נר' סימון, שס דכ"ה). לאדם שהיה מוכר ארגמן וכו' הציץ המלך ושמע את קולו קרא אותו וכו' אמר לו (המוכר) מרי אמת ארגמן הוא אלא אציל אינו כלום (ר' תנחומא, שס). אמר אותו תלמיד לרבו (הרופא) מרי כבר לימדת אותי כל סדר של רפואות (ר"א נר' נהג"א, שס ו). רמו רמזה (היונה) לנח ואמרה לו מרי נח מר מזה מתחת ידו של הקב"ה ולא מתוך מתחת ידיך (ר' ח'טו, שס שס"ה, הנ' יפס). למלך שבקש לישא אשה שלח שלוחיו לראותה אם נאה אם לאו וכו' ואמרו לו ראינו אותה ואין בעורה ועזובה כמוה שמע שושבינה ואמר לו לא כן מרי אלא אין אשה נאה ממנה בעולם (תנחומא, ואתחנן א). מיד בא (השושבין) אצל המלך התחיל אומר לו מרי המלך אמור לי מה יש בדעתך (פסיק' רנתי לא). כיון

שראו הבכורות שנתיאשו אבותיהם מהם הלכו אצל פרעה אמרו מרי בבקשה ממך ראה היאך לפלטנו (שס, ויחי נח"י היל"ה). רבי חייה צוה לדרורו כשתשמעו שעמד מלך עז פנים לא תישבו שם וכו' אמרו לו מרי להיכן ננצל אמר להם לגליל העליון (פסיק' זוטרת, ביהמ"ד וילני ג). — ובסחמ"א: מור בר רב אשי אמר וכו' (הל' פסוק' לתלמידי רב יסודלי גאון, הל' ממנות). שוכר אדונינו לברכה מור רב יהודאי גאון ראש ישיבה (שס, הל' עניות). שאמר לו מור רב יהודאי לסופר לא תכתוב אלא במותב תלתא (שס). מה ששאל וכו' מלפני אדונינו מרנו ורבנו שרירא ראש הישיבה וכו' (נכ"א אג' רש"ג, הול' חס"ה לפי דפוס סיוחטין). אבל בהלכות גדולות של מור רב יהודאי גאון אוסר (מעשה גאון' נג.). מרנו ורבנו אדוננו שלמה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב וכו' מרנו ורבנו אדוננו מצליח וכו' (הזכר' שמות ממון גאון', JQR N.S. 48). החבר המעולה מרנו ורבנו אהרן הדיין (מכתב ר"י הלוי לר"ש הגדל). הארון שר הרופאים מרנו ורבנו חנניה (שס, ע"ג המכתב). כעין שאנו קורין עכשיו מר פלוני (רש"י נכ"י טו:). חכם הדורש דרשה ברבים וכו' לוחש לתורגמן כך אמר אבא מורי כך אמר רבי ומורי (הול', קדוש' לא:). תבואני זאת בשכר שעברתי על דברי מרי (ר"ג על הרי"ף, ג"ז כ.). חכם שבא לעיר שיש בה ירא שמים אותו צדיק וחכם צריך לנהג בו כבוד גדול וכו' וכמו שמואל ל מור עוקבא ומור עוקבא לשמואל (ספר חסידים, סי' תתקנ). מרי יעקב אחי למוכר יהי זכרו (ר"ע פלנסיס, מעוז למתק שפ"א). — ימ"י, מזרנ, תאר כבוד לרב מסמך: כי הסמיכות של מורינו הוא דבר שנתחדש בין האשכנזים דבר אשר לא שערום ראשונים וכו'. נתקנה סמיכה זו לסיומן לכל בני תפוצת אשכנז שכל מי שאינו נסמך ל מורינו לא יהיה לו רשות להתעסק במיב גישין וקדושין (ר"ד גאון, נחמ דוד ה' קפז). — ימ"י, ורמ"ת, קריאה של כבוד רגילה בתחלת הדבור לאנשים רבים. — ולנ' מרת, מצוי בסחמ"א: כעין שאנו קורין עכשיו מר פלוני מרת פלונית (רש"י נכ"י טו:). הוא יתן (צדקה לעניים) בידו ואמו תתן בידה וגם הוקנה החשובה מרת שרה תמ"א תתן בידה (דוד לאונטי ע"א ויחל' מפוסא).

א. מרא¹, ממנו מראה, מריא.

1) דומה לו בערב' מרי א, במשמ' היה מריא.

א) מרי

מורה במשמ' זו נהוג כלל בתו"מ, אלא רק לענין אדנות, וראיה מפרשת לוח גס ברש"י, שפרש מה שאמרו בגמ' (קדוש' לא:): כי הא דמר בר רב אשי כי הוה דשרי בפירקא איהו אמר אבא מרי ואמריה אמר הכי אמר רב אשי וז"ל: איהו אמר לתורגמן כך אמר אבא מורי (כך גרסת הספרים, מלא וו) ואמריה וכו' אומר כך אמר רב אשי ואינו אומר כך אמר אביו אדוניו של חכם. ע"כ. הרי שרש"י בעצמו מפרש את המלה מורי שכתב קודם בהמלה אדוניו. ורגלים לדבר כי קריאה זו מר באה להקדמונים מהסורים המערבים, שהם קוראים הקמץ כמו היהודים האשכנזים דומה לקול החולם. — 1) בדפוס שונצי' וויניציה: ומרי (ד"צ). — 2) בכ"י אין שתי המלים אבי אבי, וכן בכתוב' קג, ובאח"ת רבי ומארי, מלא (ד"ס).

ב. מרא¹), ממנו מרא.

מִרְא²) — קל לא נמצא.

פֶּעַע, הַמְרִיא, הַמְרִיא, —הַמְרִיא הַעוֹף בְּמֵרוֹם, הַתְרוֹמֵם —
וּעָף, *fliegen; voler; to fly*; כֵּךְ רִנְנִים נַעֲלֶמָה אִם
אֲבָרָה חֲסִידָה וְנָצָה וְכו' כִּי הִשָּׂה אֱלֹהֵי חֲכָמָה וְלֹא חֶלֶק
לָהּ בְּכִינָה כַּעַת בְּמֵרוֹם (תְּמָרִיא*) שֶׁחָקַק לָסוֹם וְלִרְכֹּבוֹ
(לְיוֹז לֹט יִגִּית), —וְאָמַר הַפִּסּוֹן: הָאֲדָמָה חָצִיר הַפְּרִיא,
וְעוֹף הַמְרִיא וְעֵץ עוֹשֶׂה פְרִי (דְּשָׁנִי, אֲזֻכִּיר פֶּסַח, מִזֵּי
זֶפֶתוֹ). —וּבִהַשְׂאֵלָה: וְשֵׁם נָעַר אֲתָנּוּ עֶבְרִי, בְּמֵרוֹם הַתְּבוּנָה
יִמְרִיא, וְעַל נַחֲלֵי אֲמוֹנָה יִפְרִיא (רִ"י מִזֵּי, תַּחֲמֵם אֶ). —
וְאָמַר הַמְשׁוֹרֵר: אָדָם יַעֲבֹר אֲרָחוֹת יָמָיו וְיִכָּל הָרוֹת,
כָּל תְּכֵלִית חוֹקֵק כָּל סוֹד לוֹ פֶּתוּחַ, לִשְׁאוֹל יַחַת יִמְרִיא
לְמַקּוֹר אֹדֶר זֵרוֹת (וִלְנֵי, אֲזֻכִּיר דֵּו-פֶּלֶאֶסְטִין ב.).

[illegible]

(¹) שרש מספק, ועי' הערה להערך.

(ג) עיי' הערה לקמן, — (ב) כך בנסתח המסורה. ותרגמו השבעים ὁπώσους, התרומם במרום. ת"י: מיסא. רסע"ג: תרתע, ר"ל תתוומס. ריב"ג: תשתעלי, ובעברי: תתעלה. רש"י: כל לשון המראה כאדם שזונה לבו לצאת ממירתו ומגידולו ומאמצו לשוטט בלא רצות ולנסות למות אחורז וכן סורר ומורה ובלשון גמרא אמריא כלתיה דרב ובין אימריא ונפקא. ע"כ. ראב"י: תמריא תגביה ואין לו חבר וז"א כי שור ומריא כמחו' וסעם מריא שמן מעולה מלשון רבנן. ע"כ. וכן רד"ק: תגביה. ובמשמ' זו של מיסה והתנשאות בחלל האויר השתמשו בת הסופרים, ותחדשים התלכסו במלה זו ולא מצאו לה לא גזרה נכונה ולא פשוט נכון. קצתם אמרו כי הכתוב מדבר בת היענה. והכונה בתמריא לפעולה מן הפעולות שהעוף הזה עושה בכנפיו כדי למהר במרוצתו. פירסם הביא ממריא ונים, ועי' העיר אהרליך כי אין מלה כזאת בתלמוד. והנה באמת יש בתוספתא: זה ה מ ר א את היונים (קס"ה) ה' מ' קס"מ 5—428). ואעפ"כ אין מזה ראיה במשמ' עף במרום, כי שם נאמר גם: הממרא שאר בהמה וחיה. וקצתם הגיהו הנהגות מתחלפות. ואמנם מליצת הכתוב קשה. (א) כך הכתיב. וחקרי ובמראה. ב"א ובמראה תתיב וקרי.

עֵינַיִךְ (קֶסֶל יא ט.) — ב) מה שהעין רואה. התאר והצורה; איכות צורת הדבר, ובפרט יפה מראה. שצורת פניו יפה, Aussehen; apparence; appearance: הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את (כלאשׁ יב יא). והנער שבת מראה מאד (שס כד טו). והנה מן היאר עלת שבע פרות יפות מראה ובריות בשר (שס מא כ). ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר את שבע הפרות יפת המראה והבריות (שס ד). ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראהו רע כאשר בתחלה (שס כא). — וסתם מראה פלוני במשמ׳ זו: אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו (ש״א טו ז). משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם (י״ע נב יד). הראינו את מראהו השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראהו נאה (ש״ש כו). ויראו לפניך מראהו ומראה הילדים האכלים את פת בג המלך (דני׳ א יג). ומקצת ימים עשרה נראה מראהו טוב ובריא בשר (שס טו). — ובכלל במשמ׳ צורה, דמות: ומראה כבודו יי כאשר אכלת בראש החר (שמות כד יז). פמראה אשר הראה יי את משה בן עשה את המנרה (כמ׳ מ ד). ובערב יהיה על המשכן פמראה אש עד בקר (שס ט טו). איש האלהים בא אלי ומראהו פמראה מלאך האלהים נראה מאד (שפ׳ יג ו). דמות ארבע חיות וזה מראהו דמות אדם להנה (יחזק׳ א ה). ודמות החיות מראהו כגחלי אש כערות פמראה הלפדים (שס יג). והחיות רצוא ושוב פמראה הבזק (שס יד). מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש (שס טו). פמראה הקשת אשר יהיה כענן ביום הגשם כן מראה הגנה סביב הוא מראה דמות כבודו יי (שס כח). וממתניו ולמעלה פמראה זהר כעין החשמלה (שס מ כ). ואראה והנה אל הרקיע אשר על ראש הכרובים כאבן ספיר פמראה דמות כסא נראה עליהם (שס יא). והנה איש מראהו פמראה נחשת (שס מ ג). בחצות יתהללו הרכב ישתקשקון ברחבות מראהו כלפידים כברקים ירוצו (מז׳ ז ה). פמראה סוסים מראהו וכפרשים כן ירוצון (יז׳ ז ד). מראהו כלבנון כחור כאדרים (ש״ש ט טו). וגויותו כתרשיש ופניו פמראה ברק (דני׳ י ו). ויפק ויגע בי פמראה אדם ויחזקני (שס יח). ויהי בראתי אני דניאל את החזון ואבקשה בינה והנה עמד לפני פמראה גבר (שס ח טו). יעמד ולא אכיר מראהו תמונה לבגד עיני (יחזק׳ ד טו). — ובענין גון וכדומה: ומראה הנגע עמק מעור בשרו (ויק׳ יג ג). ואם בהרת לבנה הוא מעור בשרו ועמק אין מראה מן העור (שס ד). והיה במקום השחון שאת לבנתוכו וראה כהן והנה מראה שפל מן העור (שס יט כ). והנה שאת הנגע

טחור (סס מקו' ז ד). ארבע מראות שעור ובשר נשמא בהן וכו' הפסיון משמא אעפ"י שאינו מאות' מראה אלא מראה אחר ובלבד שיהא מארבע מראות המחיה משמא בכל מראה וכו' ושער לבן משמא בכל מראה לבן ואפילו במראה סיבות וכו' והנתקין משמאין בכל מראה וכו' ומשמאין בשער צהב דק. שמראיו כתבנית חוחב (סס נע' א ד). מראה פתוך מראה גבוה שבתן כמראה צל בחמה מראה עמוק שבתן כמראה חמה בצל (סס ה). מה לשון שאת מובהקת כמראה הצל שהם גבוהים ממראה החמה מה לשון עמוק עמוק כמראה החמה שהם עמוקים מן הצל (תיכ חרוע, נע' א). שני שעירי יוה"כ מצותן שיהיו שניהם שוין במראה ובקומה ובדמים (יומ' ו א). שתי צפרים מצותן שיהיו שוות במראה ובקומה ובדמים (נע' י ד). מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במראיו (ספרי כמ' ט). הפירות לא הילכו בהן לא אחר הריח ולא אחר המראה ולא אחר הטעם (יוס' דמלי' א). משוכה בגופו משוכה במראיו (סס יומ' א). ג' משיבין דעתו של אדם אלו הן קול ומראה וריח (נכ"י מ:). —"מראה עינים: טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה (ריס לק"ט, יומ' ער). —ואמר המליך: לפי מראהו יהלל איש בבואו ולפי דבריו בצאתו (כן זאב, חגי' כ"ט מ ט). —ומד' "מראים: אחרי כן יחזק גופו (של הילך) לראות המראים ולשמוע חקולות וכו' (כ"י א"ת. חו"ה, נחמיה ה). וחשבו קצתם שהעקרבים מהם תשעה מראים הלבן והכרכומי ואדום ואפריי וכו' (קאמו דו"ט ג). ואולם הישכל המועיל יחסו מאלו המושכלות יחס האור אל השגת המראים ולזה לא יהויב מזה זה הבסול (לנכ"י, מלתי' י' א ד). שחוש הראות דרך מישל אמנם ישוג המראים מושפשים מצד המקרים הנמצאים עמם בנראה (סס ו). כי החוש לא יקף וישוג רק חגשים בעל המרחקים ומראים (כ"י אנכנאל, ויאל). אחרי כן מצאו המראה יותר כולל מן הלבון כי הוא ואמר על הלבון והשחרות ומראים אחרים (כאנ"ה, אמוס רמא א). ונחרות ומבועים ומצאו חלוקי חאיכוות בטעמים ובמראים (כ"י זאנלר, ספ' עשוע' ט). **מִרְאָה**, ש"מ מיר מראות, מראה, —א) מה שאדם רואה בפרט בדמויו, בחלום וכדומה, Gesieht, vision; ויאמר אלהים לישראל בְּמִרְאֵת הַלֵּילָה (בראש' מו כ). אם יהיה נביאכם וי' בְּמִרְאָה אֱלֹהֵי אֲתוּדַע בחלום אדבר בו (כמ' יכ ו). ובר' אלהים טרם יכבה

לכנה אדמדמת בקרחו או בגבחתו בְּמִרְאָה צִרְעַת עֹר בֶּשֶׂר (סס מג). והנה חננע בקירת הבית שקערורת ידקרקת או אדמרמת וּמִרְאֵתָן שפל מן הקיר (סס יד לו). —איש מראה, בעל צורה נאה; והוא הכח את איש מצרי אשר' מִרְאָת וביד המצרי חנית (ס"ג כג כה). —לֹא־מִרְאָה, שאין לו צורה נאה: ויעל כיונן לפגיו ובשרש מארץ ציה לא תאר לו ולא הדר ונדרהו ולֹא־מִרְאָה ונחמדהו (יסע' נג כ). —ג) כמו חזיון, מראה שאדם רואה בחלום, ברוח, בדמיון: פה אל פה אדבר בו וּמִרְאָה² ולא בחודת ותמנת וי' יביש (כמ' יכ ח). ורוח נשאתני ותכאני כשדומה אל הגולה בְּמִרְאָה ברוח אלהים ויעל מעלי הִמְרָאָה אשר ראיתי (יחזק' יא כד). הִמְרָאָה אשר ראיתי בְּמִרְאָה אשר ראיתי בכאי לשחת את העיר וכו' בְּמִרְאָה אשר ראיתי אל נחר כבר (סס מג ג). ויקרא ויאמר גברואל הבן לחל' את הִמְרָאָה (דני' ח טו). וּמִרְאָה הערב והקבר אשר נאמר אמת הוא ואתה סתם החזון וכו' ואקום ואעשה את מלאכת המלך ואשתומם על הִמְרָאָה ואין מבין (סס כו-כו). —ובתרי"ט: כהן שהוא בקי בנגעים ולא בנתקין ולא בקרחות וכו' ולא בבתיים במראה ראשון ולא במראה שני במראה שני ולא במראה שלישי לא יראה את הנגעים עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן (רי"ע, חוספס' נע' א כ). שינה המקום (באדם) מראה פנים דעת וקול מראה פנים ודעת מפני החמסנין ותגולגלין וקול מפני הערות (ר' מילר, סס סט' חו). מראות נגעים שנים שהן ארבעה בחרת עוזה כשלש שניה לה כסיד ההיכל והשאת בקרום ביצה שניה לה כצמר לבן (סוף, נע' א א). מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לוגין ואינן פוסלין אותו בשני מראה (ר' יוקי, מקו' ז ג). אונן אחת גדולה ואחת קטנה במראה אבל לא במדת (רי"ח כן אנטויגנוס, כמ' ו י). כל שמראיו חשוכים (סוף, סס ז ה). דם שנתערב במים אם יש בו מראה דם חייב לכסות (חול' ו ס). הדיח בו (במקוה) סלי זיתים וסלי ענבים ושנו את מראיו וכו' נפל לתוכו יין ומוחל ושנו את מראיו וכו' כיצד. ועשה ימתין עד שירדו לו גשמים ויחרו מראיהן למראה המים (מקו' ז ג). שלשה לוגין מים ונפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהן כמראה חיון ונפלו למקוה (סס ס). מושלין אותו לחומריו עד שיחרו מראיו לכמות שחיה (חוספס' ע"ז ו א). כלי שהוא³ מלא יין והמכילו אם בשל מראיו ¹ כך הכתיב, והקרי איש. —² בקצת ספרים: במראה. —³ בכ"י א"ס: שמלא.

(להסתכל בה בשבת) מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המרדלולין (דכז כר אנוס, סס). אמר לו (ר"מ לכותי אחד בתשובה על שאלתו) הבא לי מראות גדולות אמר לו ראה בבואה שלך בהן ראה אותה גדולה אמר לו הבא לי מראות קטנות הבא לי מראות קטנות אמר לו ראה בבואה שלך בהן ראה אותה קטנה (מד"כ דל"א ד). — ומצוי בסחמ"א: בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנרבת המשכן (ל"ט שמו"ל נח). המסתכל במראה (בשעת התגלחת) כדי שלא יחבול בעצמו וכו' הר"ר שמואל מאוירא היה מסתפר במראה (תוספו' מו"ל נט. ד"ה בעי). ואסור לישראל לראות במראה אם הוא נאה משום לא ילבש גבר שמלת אשה (כלנו, סי' 15). ומפני זה נהגו הנשים לראות במראה של זכוכית (ר"נ על ה"ק, שם סג). כמראה אשר תראה לכל המעיינים בה צורה או דבר אשר אין בקרבה (ר"י זלצמן, ספ' שעשועים ו). לי אשה שחרחרת, ומאחבת חחושקים שכורת, ולה מראה בין ידיה וכו' ונשמת חשקה כנחל גפרית, ועם המראה כרת ברית, ובכל עת אמצאנה בין ידיה, כאילו לא תוכל להיות בלעדיה (עמואל, מחבר' כ). וכשנניח מראה חלודה הסתיר החולד זכותה ומנע להחלת צורתו בה בידוע ששלמות המראה הוא להיותה מוכנת לקבל הצורות ולקחת דמיונם בה (ר"א כר חסדאי, מאזני זק לאלגולי 44). כמו שאי אפשר לאחד שיראה פניו במים עכורים ולא במראה חלודה (מאזני העיונים להג"ל, כ"י פרי, אלו"ט ב, קנ). כי הלבבות הם כמראות וכל אשר יקרה לאדם הלב יראה (ל"ט ספרוט, פד"ס למו"י יח). והראיה על זה שהמראה מוכוכית הוד אם לא היה מכוסה מצד אחד מן העופרת ומן הזפת לא היו נראים בו הצורות מלפניו (ספר מלכאל יב). כי נדמה העינין הוזה וישוה למראה של זכוכית שמצחצחים אותו תחלה להסיר מעל פניו חלאה וחלודה (ר"י מוסקטו, נפ"י יחוד יח). אסור לאיש לילך אחרי היופי ולקשט את עצמו וכו' ולהסתכל במראה וכדומה (פלא ויען, א"ט י). ואמר המליץ: מראה למושגתהי נגדו כל כתמיו יבעו לך (כ"י, חג"י כ"ס יב). — ומ"ר ימראיז: ואסור להסתכל במראיות של ברזל ושל נחשת וכו' אבל של זכוכית מותר (דכז וכו' גלון, הל"י קלוקוס, שם). — ימראה שרפת, שיש בה נקודה למרכז האור ושרפת מה שהוא מול המרכז הזה: כי היה מדרך האור בכח אלחי אשר בו שכאשר יתהפך יחדש החום וזה מבואר במראות השורפות

ושמואל שכב בחיכל יי אשר שם ארון אלהים ויקרא יי אל שמואל וכו' ויאמר יי אל שמואל הנה אנכי עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצלינה שתי אזניו וכו' ושמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי (ש"א ג-טו). נפרחו השמים ואראה מראות אלהים (יחזק' א ב). ותבא אתי ירושלמה במראות אלהים אל פתח שער הפנימית (ס' חג). במראות אלהים הביאני אל ארץ ישראל ויביחני אל הר גבה מאד (ס' מ' ז). ואשא את עיני וארא והנה איש אחד לבוש בדים ומתניו חגרים ככתם אפוף וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפירי אש וכו' וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חדרה גדלה נפלה עליהם וכו' ואראה את המראה הגדלה הזאת ולא נשאר בי כח (דני' י-ה). — ובכשמי' נבואה, ואמר המשוור: ואין מופת ואין אות, ואין חזות ומראות, ואם אשאל לראות, מתי קץ הפלאות, יענו נבואות, הקשית לשאול (ר"י הלוי, וינה נאמרה). — בלי של מתכת ממרש שפניו חלקים או של זכוכית וכדומה וצורת כל דבר עומד כנגדו נראית בו, Spiegel; miroir; mirror; ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראה (הצבאת אשר צבאו פתח אהל מועד) (שמו"ל נח). — ובתו"ס: אין רואין במראה בשבת ואם חיתה קבועה בכותל הרי זה מותר (תוספו' שם יג"ד יו). התירו לבית רבן גמליאל להיות רואין במראה מפני שהן קרובין למלכות (ס' ע"ז ה). ישראל המסתפר מן הגוי רואה במראה (ס'). מראה שנשכרה אם משמשת כעין מלאכה ראשונה וכו' נמשטשה אם מראה רוב הפנים (ס' כל"ס כ"מ דיג). כסוי טני של מתכת שעשה בו מראה (משנ' כל"ס יד ו). ר' מאיר מתיר (להסתכל) במראה הקבוע בכותל וכו' במראה של מתכת (שם קמט). מפני מה אמרו מראה של מתכת אסורה

פ' תרגמו השבעי' κατόπτρον. אונק': במחיות נשיא. וכך רס"ג: מן מראי אלנשא. וכן שאר המפרשים הקדמונים והחדשים. ואמר ראב"ע: ובית במראות תחת מם כי נכון הוא בלשון הקדש כמו והנותר בכשר ובלחם וככה בלשון ישמעאל ופעם הצובאות כי משפט כל הנשים להתיפות לראות פניהם בכל בקר במראות נחשת או זכוכית לתקן הפארים שעל ראשיהם וכו' והנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאות זה העולם ונתנו מראותיהן נדבה כי אין להן צורך עוד להתיפות רק באות יום יום אל פתח אהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצות וזהו אשר צבאו פתח אהל מועד כי היו רבות. ע"כ. ועיי' ערך צבא.

א יח). בא לו (הכח"ג) לגוף (של עולת העוף) וחסיר את המראה ואת הנוצה ואת בני מעים היוצאים עמה והשליכין לבית הדשן (זנח' ו ה). לא הסיר לא את המראה ולא את הנוצה וכו' (סס ו). צבר את הגחלים ע"ג הרצפה רחוק מן הכבש שלשה מרחקים מקום שנותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה (תמיד א ד). מראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נכלעין במקומן (לכ"י, יומ' כה).—ומ"ר *מראות: שני בתי דשנין היו וכו' זה שבמזרחו של כבש שם היו נותנין מוראות העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה (כ"ז כן אגוניקוס, ת"כ ויקר' י ט).—ובסמ"א: ונתן לקצתם (מכע"ח) אצטמוכא או כרס או מראה לבשל במ הכימוס או הלעיסה החזקה (כ' קלוג, אגרי נע"ח ז יא).—אבל יתקורם שבין העור העליון והבשר, Subcutis¹: אבל המראה² והוא הקרום הדק הדבק בעור ומכדיל בינו ובין הבשר³ אינו ראוי לאכילה (למנ"ס, פסול המוקדשים י ד). מראה, מוראת, — ע"י בראה.

מראות, שם במ"ר, — משקפים: כי המראות שישימו האנשים בין עיניהם לראות בשבב נקראים שם טו אטף גם טפף ליחיד וטפפת וכו' ולטפפות ולמראות מאירות תמידיות בין עיניך לראות תמיד פלאות אלהינו (לכ"ד המנ"ר, פס"כ כה). והיותר רע כי חצי עור אני כי כבן עשר שנים הייתי כשהוצרכתי להתחיל להשתמש במראות ואין לי יום שאין קללת עיני מרובה משל חברו (מנ"ר מלונט, הקד' דרך חיים, שתי ידות).

מראי, (מראי), ת"י, נק' מראית, (מראית), מ"ר מראים, מראיות, — של מראה: והשעורים המלאכיים והשעורים הכוכביים והשעורים הגנוניים והשעורים המראיים והצפיירות הדברים האלהיים (כ"י א"מ, כוזרי ה יב).—ובמשמ' של נבואה וכדומ': לא היתה ההשגה המראית ההיא במראה הנבואה כמו שבא באברהם (לכ"י, מנ"ר א כה).

¹ תרגום ד"ר מו"א. — ² בפרוש המשנ' זבחי' ו ה אמר הרב בפרוש וז"ל: ומוראה הוא הזפק שבו המאכל והוא בעוף כנגד האצטמוכא באדם. ע"כ. ומקור הלכה הנכחית הוא בגמ' שם (זנח' לה). שמנו שם מה שאינו ראוי לאכילה ובתוכם גם את המוראה, ופרש רש"י שם, וכן שאר המפרשים במשמ' הכללית של מוראה שהוא הזפק, אך הרמב"ם פרש השם מוראה כאן במשמ' מיוחדת, וכבר העיר ע"ז ר"י קארו בכ"מ שם. ואעפ"י שלא נזכר על מה סמך הרמב"ם בפרושו זה, מכל מקום שמושו של הרמב"ם, שהיה צח הלשון, במלה מן המלים מכריע ואין אנו רשאים לא לקבל אותו בלשוננו.

(לכ"ג, מלחמ' ה' ס ו). ומהו (מהחכמות) בדרכים מבטיים במלאכת המראות השורפות (מ' ריאטי, מקדש מעט ג). כאשר נאספו קרני שמש במראה שורף אינם מסבכים שום שנוי במראה המזהיר וככה הוא תכונת האור בתולעים המעופפים (למודי הטכע ג א). האופן לאסוף חומר האש למקום אחד הוא ע"י מין זכוכית שורף או מראה שורף וכו' ותחת ששאר מוני מראות יורקו את קרני השמש לאחור בקיום ישרים ויתאספו פה בנקודה האמצעית היא נקודה השורפת (סס ג). — יתראות הטבע, מה שאדם רואה שמתהווה בטבע, phenomenon; phénomène; Phänomen: מסגולות הגשמים להפעיל זה בזה ולהתפעל זה מזה ומתוך כן יולדו פעולות ומראות שונות ושנויי התולדה הרבה והמה נקראים תולדות או מראות הטבע כמו מראות הגשם השלג הכפור והקרח (לש' למודים, מנול ח"ג). — יחכמת המראות, Optik; optique; optikos: יחכמת הלימודיות והיא חכמה המעיינת בנמצאים הנפשטים מהחומר אשר ישיגם השעור והם חמשה חכמת החשבון וכו' וחכמת התשבורת וכו' וחכמת המראות ומעיינת בקו והשטח והגוף וכו' וחכמת הכוכבים וכו' וחכמת הנגון (כס"ט פליקויל, המנקש עג). התחבר אל איש חכם בחכמת המראות וישאל ממנו להודיעו עיקר זאת החכמה (סס עח). הפרק השלישי בחכמת המראות וחכמת המראות חוקרת כל מה שתחקור אותו חכמת התשבורת מן הצורות והשעורים וההנחות והסודרים והשווי והמותר וזולתי זה (הוא, לש' חכמה ג א). וכבר נתבאר לחכמי המראות שאם יגיעו ניצוצי שמש על איזה דבר מקשוי באופן שאינם יכולים לעבור דרך שם הם חוזרים ונכפלים דרך שם (ל"י, כוזרי ג ז).

מראה¹, ט"י, נכ"י מראת, —א) הוא הזפק והוא הכיס של בית הבליעה של עוף ששם מתקבץ המאכל, Kropf; jabot; crop: ואם מן העוף עלה קרבנו ליי והקריב מן התרים או מן בני היונה וכו' והסיר את מראתו² בנצתה (ויקרי' א יד-ו).—ובתו"מ: ביצת תורין ומוראת העוף וקרבנות גויים לא נהנין ולא מועלין (תוספת' מעי

¹ בערב' מרי, אמריה a, מן מרא. — ² תרגמו השבעי τερόλοβον, והוא הכיס של בית הבליעה של עופות. אך עקילם σιτίζουσιν, מה שמאכיל, מבריא, אונק': ית ופקיה. וכך בת"כ: והסיר את מראתו בנצתה זה הזפק (ספרא ויקרי' ז ח). וכן כל המפרשים הקדמונים והחדשים.

a) مريّ امرأة

לו דבורי ב מ ר א י ת פנים שבו ואיני סותמו לו בחידות (הוא, נמר' יז ה). גוף האדם מורכב מיסודות חלקים וכו' והתחבר מהם גוף עומד מתאחד ב מ ר א י ת מתחלק בשבועיו (ר"י א"ח, מ"ח, הנחית ס). — מַרְאִיּוֹת לָבוֹ: ב מ ר א י ת לבי וכו' כלומר מה שלבי רואה לעשות (רש"י דנר' כט יח). — מַרְאִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ: ויש בזה שתי השגות האחת השגה ב מ ר א י ת הנפש המושכלת וכו' (ר"מ גבאי, עמוד'ק, ספרי הסורה כת).

מַרְאִיָּה¹ ש"ג, מ"ד כנ"י מַרְאִיָּהוּכֶם, מעלת מי שהוא ראש העם וכיוצא בזה: השפילו שבו

כי ירד מַרְאִיָּהוּכֶם² עשרת תפארתכם (ירמ' יג יח).

מַרְאִיָּוֹת, שם במ"ה, כנ"י מַרְאִיָּוֹת, מַרְאִיָּוֹת, — (א) מקום שהראש מונח במטה, אצל הראש,

Kopfende; chevet; head-rest pillow

המקום וישם מַרְאִיָּוֹתוֹ³ וישכב במקום ההוא (נרד"ש) כח

(א). ויקח את האבן אשר שם מַרְאִיָּוֹתוֹ וישם אותה מצבה

(ס יח). ותקח מיכל את התפרים ותשם אל המטה ואת

כביר העוים שמה מַרְאִיָּוֹתוֹ ותכס בכבד (ש"י יט יג).

והנה שאול שכב ישן במעגל וחניתו מעוכה בארץ

מַרְאִיָּוֹתוֹ⁴ ואבנר והעם שכבים סביבתו (ס כו ז).

ויבט והנה מַרְאִיָּוֹתוֹ עגת רצפים וצפחת מים (מ"י יט ו).

מַרְאִיָּוֹתוֹ (ש"י כו יג). ע"י רַאשֹׁת. — ובתו"מ: הנכנס

לבקר את החולה לא יושב לא על גבי מטה ולא על גבי

כסא אלא מתעטף ויושב לפניו מפני ששיכנה למעלה

(¹) ע"י הערת הכאה. — (²) בהרבה כ"ו וקצת דפוסים

מראשתיכם כתיב, חסר וו, אך בכלם נקוד המלה הוא כך,

וראו הקדמונים במלה זו שם מפשט במשמ' מעלה ורשות.

ת"י: וקרבנו, ריב"ג: ריאשתכמו, ואמר: וקד אשהוהא הדי'ה

אלאלפ פי כי ירד מראשותיכם, ריאשתכמו, — ובעבר': וכבר

הראו אלף זו (ר"ל הניעות בשוא נע) במראשותיכם ופרושו

בערב' ריאשתכם (והוא ראשית). וכן פרש"י מלה זו בעליוותכם.

וקבע רד"ק בפרוש הצורה מראשה ליחי' ואמר שהיא בפלס

ממלכה (מכלול, עשר מה"ש, ונכשטנס, ונפרשו לינ"מ), ואמר

בפרושו וז"ל: האחד מראשה בפלס ממלכה והוא שם

לרשות ולממלכה ואמר ירד (לשון יחיד) ואמר מראשותיכם

לשון רבים ר"ל שום רשות לא נשאר לכם וכו' עשרת

תפארתכם כפל הענין במלות שונות, ואמר ירד לשון זכר

ומראשותיכם ועמרת לשון נקבה ר"ל דבר מראשותיכם

וכו'. ורוב החדשים הגיתו לפי הויני והסורי מראשכם,

ואפשר כי הנקוד האמתי הוא מראשותיכם, במס צרויה,

וראשותיכם הוא כמו ראשיתכם, ע"י רַאשֹׁת, מ"ד ראשות.

אעפ"כ דעת רבי הלשון שלנו, ת"י, ריב"ג, רש"י ורד"ק

כ"ים לקבוע הצורה מַרְאִיָּה בלשון במשמ' ראשות.

(³) קצת המלונאים קבעו יחיד מַרְאִיָּה. — (⁴) לפי

***מַרְאִיָּה**, ש"ג, — כמו מַרְאָה, ובפרט מַרְאִיָּה עין, במשמ'

מה שעין הבריות רואה: הגומם את כרמו פחות

משפת הייב בערלה מפני מראית העין (כ' אליעזר,

ירוש' כלא' ו צ). העישה כרי מן הלקט ומן השכחה

ומן הפאה חייב בתרומה גדולה מפני מראית

העין (ר"ל צן יעקב, סג). מפני ארבעה דברים אמרה

תורה לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גול

עניים ומפני בשול עניים ומפני מראית העין ומפני

הרמאים (ר"ש, מוספי פסח א ו). הלוק שעלה תמורת

בשביעית אין נוטלין ממנו מפני מראית העין (סג

שנ' ב צ). ויה"כ אסור באכילה ובשתיה וכו' הקטנים

מותרין בכול ואסורין בנעילת הסנדל מפני מראית

העין (סג יו"ט ב א). שכל מה שאסרו חכמים לא

גורו אלא מפני מראית העין (¹) (כלא' ג ס). השירים

והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים מפני

מראית העין (סג ט צ). היתה כל שדהו בית ארבע

סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין (שני

ג ד). ואם היה (הולד הנמול) בעל בשר מתקבו מפני

מראית העין (שני יט ו). ושניפלו שיניו פסול (לכהונה)

מפני מראית העין (נכז"ז א ס). כהן. לישראל למה

הוא אסור לא מפני מראית העין אף ר' יוחנן (יש לו)

ישראל לישראל אסור מפני מראית העין (כ' אחא, ירוש'

דמא' ג). עד כאן חשו למראית העין מיכן ואילך לא

חשו למראית העין (סג כלא' ב א). ר' יוסי לא חשש

למראית העין ורבנן חששו למראית העין (סג ז).

זרעו (את פול המצרי) לזרע ולירק לפני ר"ה השביעית

ונכנסה שביעית וכו' ואפי' להאכיל את בהמתו יהא

אסור מפני מראית העין (כ' סימון נר נזדא, סג שני

ב ח). מעתה אפילו משפסקו עובדי עבודה יהא אסור

(להוציא זבלים לאשפה) מפני מראית העין שלא

יהו אומרים לתוך שדה בית השלחים שלו הוא מוציא

(סג ג א). לא חשו לעוברין ולשבין מפני מראית העין

(כ' יוסי האמורא, סג). לא חשו למראית העין בספינה

(כ' יונה, סג מלה די ב). אין עושין את האמה בתחילה

במועד ובשביעית וכו' מפני מראית העין (כ' נא נר

ממל, סג מ"ק א צ). אדם הולך לבית המשתה אינו

מוליך בניו עמו מפני מראית העין (כ"ס לקיס, מד"י

ויק"י כו). — יזכמו מַרְאָה: דומה לגפוח שהוקלה נפחתה

ומראית פניו זעופה (רש"י ויק"י כו טז). שאני מפרש

(¹) כך בכל הדפוסים הישנים. ובכ"י אין פסקה

זו. ובמשנ' שהרפים התיו"ט בפרג מסגרת פסקה זו בחצאי

לבנה, וכך העתיקו כל הדפוסים (ד"ס).

הטבות אטון מצרים (משל 2 קו-קו). לא תירא לביתה משלג
כי כל ביתה לבש שנים מרבדים עשתה לה שש וארגמן
לבושה (סס לא כה-כג). — ואמר המלך: והישר בערש
אל בעליו ובו ישכב במרבדים חטבים (כ"י חזיון,
סעק קיד). הנה דודי בכל לילה בחדר משכבי פרח,
ובבקר מרבדי כשושנים יחנו ריח (נוטלנר, ממזכיר 82). —
ובמשמ' ששית שעל הרצפה: על הרצפה מרבדים
מרוקמים משור מעשה חושב (ס' בלך, שניע א, מלכ"ס). —
ובמלוצה בהשאלה: לא לאדמה עוד יהי אדרת,
מרבד יהי הפכע, מרבד גדל גוי שבע, על כל
מלאכת יד אנוש גוברת (כ"י פרנסוס, קינע על מוח ר' מנחם
קאזיס, קומי מל"ס). — ואמר המשורר במלוצה בהשאלה,
כנוי להמקדש: ואדום עם קדר חללו מרבדי, תוך
נות אלי דר צר וירת גרדי (כ"י הלוי, יסמו שזניס). —
ובמשמ' נחלה ושלטון: ודגלך הרם על דגלי משמעתם,
ומחנה כהניך תנה בתוך ארבעתם, ויציעו מרבדן
מבאר שבע ועד דן (סוף, יוטי גאוס).

מַרְבֵּחַ, ש"מ. — מלה מספקת בספר יחזקאל: כוס אחותך
תשתי העמקה והרחבה תהיה לצחק וללעג מרבח (י'
להכיל שכרון ויגון תמלאי וכי' יחזק' כג לז-ל).

מַרְבֵּחַ, ט"ס, סמ' מַרְבֵּחַ, — כמו הרבח: נמשו
חבליך בל יחזקו כן תרגם בל פרשו גם אז חלק
עד שלל מַרְבֵּחַ (2) פסחים בזו בז' (שע' לג כג). כי ילד
ילד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו
פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום לסרבה (3)
המשרה ולשלום אין קץ (סס ט ה-ו). — יַמְרֵבֶחַ רגלים,

בתמלה הערבי גג'ד, במ"ר גג'ד א, שהם המסכים
והשטיחים של הבית, רש"י פרש מצעות המטה. ויש קצת
דמיון לזה בערב' בהשם רפאדה (ו) מן רפד, במשמ' כסת
שנותנים תחת אוכף הגמל וכדומ', ומרפד (ו) כסת קטנה
שהנשים נותנות על אחוריהן להסתיר רזות עגבותיהן.

(1) כך כנסחה המסורה, ופרשו הקדמונים וגם
החדשים שהוא כמו חרבה, אך מליצת כל זה הפסוק כמו
שהוא לפנינו קשה לישבו, ורגלים לדבר שהוא משבש.

(2) כך הנסחה, והמליצה קצת קשה. (3) כך הכתיב.
במס סתומה, והקריא לסרבה, במס פתוחה. אבל המליצה
קשה, וכבר העירו החדשים כי המס הסתומה שבכתיב
מעידה כי שתי האותיות ל ס שבתחלת מלה זו הן כפל
מן שתי האותיות האחרונות של המלה שלום שבפסוק
הקודם, ובאמת בהשכעים יש רק חרגום של רבה, אבל,
גם בזה עוד לא נרפאה מליצת הכתוב.

(a) نجود (b) رفادة (c) مرفد

מראשותיו של חולה (שם יכ). היה נוטל (דוד)
נכל וכנור ונותנו מראשותיו ועומד בחצי הלילה
ומננן בהם (כ"א נר מנחם, יוש' ככ"א 6). — תחת
מראשותיו: שאלו (תלמידיו) את ר' אליעזר עד היכן
כבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה נכרי אחר
לאביו באשקלון ודמא בן נחוינה שמו בקשו ממנו חכמים
אכנים לאפוד וכו' והיה מפתח מונח תחת מראשותיו
של אביב ולא ציערו (קדוש לא). מהו שניח אדם תפיליו
תחת מראשותיו (כ"א יוסף, ככ"א כג). לא יניח אדם
תפילו תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהן דרך בזיון אבל
מניחן תחת מראשותיו (ס). — בַּמַּרְבֵּחַ: רבי
היה תולה את התפילין במראשות המטה (כ' חזיון,
יוט' סס נס). — ומראשות בלבד: תפילין תולה אותן
מראשות המטה ואינו תולה אותם מרגלות המטה
(ס). — ונקמ': תיבה שהיא מלאה ספרים נותנה
מראשותי המטה ואינו נותנה מרגלות המטה (ס). —
ומצוי בסהמ"א: ויקם המלך כמקיץ משנתו ויעביר את
שתי ידיו על עיניו ויבקש מראשותיו וימצא את
מגלת הספר אשר כתבו שלשת הבהורים (יוסיפון ג).
אם היה מקום גבוה שלשה פתחים למעלה מראשותיו
ועליו נתן התפילין או למטה מראשותיו יוצא
מקום מן המטה (כ"א יוסף, ככ"א כג). תולע ותכריך בויג לגוף
צדיק וחור פתן ועמוד שש מראשותים (כ"א פרנסוס,
קינע על ר"ש מדינה, מח"ס 98). — ואמר המשורר במלוצה:
ואשתה עד מראשותי בלא בין יהיו בקף, וכליל
כל יגון לבי בעת הקיץ לרגלו סף (רמז"ע, משנ"ס 3). —
ב) יכעין חפוי מרקם זהב על הכרים והכסות שנותן
האב לבתו בנדונייתה: עוד אני מניח לביהכ"ג שני
מראשות מכגד מוזהב (ש"ס מומת ישרים נט).

*מַרְבֵּג, — כמו מרבך, ע"ש.

מַרְבֵּד (2), ש"ז, מ"ר מַרְבֵּדִים, — מצעות להמטה לשכב
עליו, Bettzeug; literie; bedding: על כן יצאתי
לקראתך לשחר פניך ואמצאך מַרְבֵּדִים (8) רבדתי ערשי

הכתיב מראשתי. — (1) תרגום מהמלה 'קאביסירה' השגורה
בפי היהודים הספרדים.

(2) מן רבה, ע"ש. ועי' הערה הבאה. — (3) כך בבית
רפויה בכל הספרים, והוא כמו שרביש, וכמו"כ רדבן,
קרבן, אולי פעולת הריש, כך Xō. ותרגמו השבע' כאן
κρίβια, שהוא החכל שסרגים בו המטה, ובכתוב לא כב
χλαίνα, שהוא מעיל רחב, ונראה ברור שאין זה פרש
מקבל אלא ע"י הסברה לפי המקום. עקילס περὶ στρωμάτων
והוא המכסה שעל המטה וגם כל המסכים והשטיחים
שכדור. ת"י: תשויתא, והן מצעות המטה. ריב"ג תרגם

בעל חי: ומרבה רגלים יש לו מאתים רגלים (לאשית למוד' א. ו.) — ומין ממיני המורסות שבאף. Polyp המורסא אשר תתחדש באף והוא הנקרא בשם בעלי חיים מרבה רגלים (פ' נן רעד על חזו'י אכן סינא). המורסא המתחדשת בתוך האף כאלו הוא בזית בשר אשר יאמר לו בואמ"ר כלומר מחור יאמר לו מרבה רגלים (פסקי משפ' כג.) — יִמְרְבָה הצלעות, אחת הצורות ההנדסיות: והשטח אשר כל קווי ישרים נחלק למשולש ולמרובע ולמרבה הצלעות (לאשית הנשיא, הנשימה והתשננ' א טו).

מְרַבֵּה, מרובה, שפ"י, — מה שהוא הרבה, בנגוד למעט, ומש"ל: תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת (ר"ס ד:), שהחזיק מועט את המרובה (מ"ר נלא' א. ה.).

מְרַבֵּה, (מרובה), מ"ו, לנק' מרבח, (מרובה), מ"ר מְרַבֵּים, (מרובים), מְרַבֵּה, (מרובות), — ע"י רבה.

מְרַבִּית, שפ"י, (מ"ר מְרַבִּית¹) — א) כמו תְּרַבִּית, רְבִית: את כספך לא תתן לו בנשך ובמְרַבִּית לא תתן אכלך (ויק' כה לו). — ב) מְרַבִּית הבית, מה שנולד ונוסף על בני הבית: וכל מְרַבִּית ביתך ימותו אנשים (ש"א ז לט). — ג) כמו רב, הכמות הגדולה, der grösste Teil; la plupart; most: אמת הדבר אשר שמעתי בארצי על דברך ועל חכמתך ולא האמנתי לדבריהם עד אשר באתי ותראינה עיני והנה לא הגדלי חצי מְרַבִּית חכמתך יספת על השמועה אשר שמעתי (דסי"ז טו-יז). — ד) המספר היותר גדול, Mehrheit; majorité; - rity: כי מְרַבִּית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולון לא הטהרו (דסי"ז ל יח). ומן בני בנימן אחי שאול שלשת אלפים ועד הנה מְרַבִּיתם שמרים משמרת בית שאול (דסי"א יז ל). — ובתו"מ, במשמ' זו: זנב הענף שאינה מגעת לערקוב אמרו חכמים כל מרביית הענפים כן כל זמן שהן מגדילין הם נמתחות (נכר' ויא).

א. **מְרַבִּית²**, מְרַבִּית, שפ"י, מ"ר מְרַבִּית³, מְרַבִּית (מורביות), — מְרַבִּית של עֵרְבָה, של תאנה וכיוצא בזה, אילן ילד, ענף רך, Jung. Baum; jeune arbre: מקום היה למטה מירושלם ונקרא young tree: מוצא יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה

ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין ע"ג המזבח (סוכ' ד. ט). כל העצים כשרין למערכה חוץ משל זית ושל גפן אבל באלו רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן (תמיד ז. ג). — ואמר הפיוט: ענה גשים במורביות ערבה, הדצים בשמחה רבה (רסע"ג, סוסע"י וס"ג, ענסי אטו"ס). גאות אלביש לדר במרומים, להללו במורביות שלמים ולא קטומים (יו"ט כ סכ"ט, אלאמין לנורא).

ב. **מְרַבִּית**, מְרַבִּית, שפ"י, מ"ר מְרַבִּית, מורביות, — צבור של אבנים בתוך המחצב: לא יפתח אדם מחצב בתחילה לתוך שדהו עד שיהיו בו שלש מורביות שהם שלש על שלש על רום שלוש שיעורן עשרים ושבעה אבנים (כ"י ג. ט, חוספ' סס ג. א). **מְרַבִּיךָ**, שפ"י, — מְרַבִּיךָ של אבנים, — כמו מרבך: אחד חור שחררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלח וכן מרבך¹ של אבנים וכן סוחר של קורות (אש"ל ג. י).

מְרַבֵּעַ, מרובע, שפ"י, לנק' מְרַבֵּעָה, מְרַבֵּעָה, (מרובעת), מ"ר מְרַבֵּעִים, (מרובעים), מְרַבֵּעוֹת, (מרובעות), — שהוא בעל ארבע זוויות, Viereck; carré; square: מקדש שפ"י אמה לכל רוח עגולות ולא מרובעות (כלא' ס. ה), אלפים אמה לכל רוח עגולות וכו' וחכ"א מרובעות כמבלא מרובעת (ענו"ד ח. ה). היתה (המחיה) מרובעת ונעשית עגולה או ארוכה וכו' היתה עגולה או ארוכה ונעשית מרובעת (נ"ע' א סו-י). גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע (סו"א). אין לך מרובע מששת ימי בראשית (כס"ג, חוספ' מעש"כ גיד). היתה אבן מרובעת רואין אותה כל שאילו תיחלק ויש בה ששה טפחים מצד זה וששה טפחים מצד זה (שס ענו"ד ג-א. א). אין בין דברי לדברך אלא שאתה אומר בעגולה ואני אומר במרובעת (ירוש' סס ג. א). — ומצוי בסהמ"א: ארץ מרובעת שהיה חנהר מקיף לה מזרח וצפון והדרך דרום ומערב חולקין אותה באלכסון כדי שיועיל לזה נהר ודרך ולזה נהר ודרך (נמ"ס, סנטיס יכ ג). — ובחשבו, יִמְסַפֵּר מְרַבֵּעַ: והמספר המרובע הוא המספר הנקבץ מכפל מספר במספר אחדות הנמצאים בו והמספר הראשון נקרא גדר המרובע כגון מספר תשעה נקרא מספר מרובע מפני שהוא נקבץ מכפל שלשה פעמים שלשה והמספר שלשה נקרא גדר מרובע (לאשית הנשיא, סמשי' וסתשנ' א. כג). לא יתכן להיות במרובע אחדים כי אם

¹ כך בנוסח' הדפוס. במרבי"מ מרבג, וכך בערוך. בגמ' סוכ' כ: מרבך, וכך גם בר"ש.

¹ רד"ק מכלול, מה"ש, נפ"ל.
² בארמ' וסורית מרבייתא, במשמ' זו ממש. וכן תרגם הפשיטא יניקויתו. — ³ כך בכ"י מנקד בנקוד עליון, העתקה ציור אורית בבח"ס שכתר מהכ"י שבהותיקן.

מספר מרובע או עגול (ראשית, ספר השם ו). זה המספר הוא מספר מרובע הוגות (ספ"ה). כמו שיהיה המספר מרובע או משושב או שלם או חסר (רש"י פקדיון, ראש תכנה ו א). המספר המורכב מהמספרים מונחים שזה למרובע הוה המספר המורכב מהמספרים המונחים ההם (לכ"ג, מעשה מושב 89). נכתוב המספר אשר רצינו לרעת מרובעו במור אחד (ספ"ה). דע כי מרובעי המספרים הנמשכים מן האחד עד עשרה הם מספר א' ד' ט' (ספ"ה) — יזבת שבת, צורה בעלת ארבע זוויות, ארבע צלעות, Viereckig; quadrangulaire — לא: כבר אמרו מחצה על מחצה הוא מרובע (משנת המדות א). והשטח אשר כל קווי ישרים נחלק למשולש ולמרובע ולמרבית הצלעות (ראשית השטח, המספר והמספר א טו). והמרובע הוא אשר יש לו ארבע צלעות (ספ"ה). ואם נשים עגול שיהיה אלכסונו עשרה ונעשה יתר בשלישית החץ מפאת הנקודה מ' הפאות אז נמצא מרובע שיהיו שבריו כמדת קו העגול (ראשית, ספר השם ו). מותר לאדם למשל ברה"ר בתוך ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצדן ויש לו לשלש בכל המרובע הזה (למכ"ס, שנת יט). והמרובע בעל ארבע צלעים (ר"י אכן עקנין, ספר מוסר נ כא). שהכל גדול מן החלק ותנועת החלק בכל וקוטר המרובע גדול מצלעו (ר"י א"ת, דה חן ג). האריך והקצר והמשולש והמשולש הם ממוני האיות (ספ"ה). שני משולשין מקבילין נצבים הזווית ושניהם מרובע והמשולש הוא ראשית התמונות במשע (ספ"ה כן תמים, פי יליד נג). אמר המדבר המרובע אינו נמצא וזה אמת מצד שאין מציאותו שבעית רק המשולש ידו בכל ויד כל בו מצד היותו כל גוף משולש לפי שגדור ג' קוים (ר"י אכן לטיף, רב פעלים נט). או שיהיה קוטר המרובע שזה לצלעו או שיהיו זוויות המשולש ויתר משתי נצבות (ר"י אלנז, העק"א כג). ויחשוב משולש כמבוי מפולש וישוה לקוטר מרובע צלעים (ר"ש מנשה, תני קול, נספ' ד"ח פו). — ימרבע נצב הזווית, מרבץ מעין נפתל וכו'; כי רבוע הקו בעצמו הוא שתעשה עליו מרובע נצב הזווית ויהיו כל צלעותיו הארבעה שוות לקו ההוא ורבוע הקו בקו אחר הוא שתעשה מרובע נצב הזווית ויהיו שתי צלעותיו הנכחיות שוות לקו האחד (ראשית השטח, המספר והמספר א כו). והשלישי מרובע מעויין והוא אשר כל צלעותיו שוות ואין זוויתו נצבות וכו' והחמשי מרובע נפתל והוא אשר אין כל צלעותיו

נכוחות ולא זוויתו שוות (ספ"ה). המרובע והוא שצלעותיו שוין וזוויתו נצבין ומהן הארוך והוא שזוויתו נצבין וצלעותיו משתנים ומהן המעויין והוא שצלעותיו שוין ואין זוויתו נצבות ומהן הדומה למעויין והוא שצלעותיו וזוויתו המקבילין זה לזה שוין ואין צלעותיו שוין ואין זוויתו נצבות ומה שאינו כמו שאמרנו נקרא הנשוה (הק' אקלדוס, כ"י נ"ס כזנאני). — ימרבע מוצק: אם תהיה תושבת מרובעת קורין לו מרובע מוצק ואם הוא משולש קורין משולש מוצק (ראשית השטח, המספר והמספר ד). — ובמשקלי השירים: זה משקל חכמי לשוננו להיות החרוז מרובע ויהיו השלשה הראשונים באחרונה על אותיות שוים וכו' ויש משקל אחר והוא מרובע ואין בו יתר והוא קל וכו' ויש משקל אחר מרובע בתוספת שוא נע על כל אחד ואחד וכו' ויש מרובע גדול כזה והוא שתי תנועות ויתר ושתי תנועות (ראשית, למות ו). עוד דע כי יש לנו משקל מרובע ואין לו יתר כלל אלא כל תנועות (קבלה נמלכ' השיר, ניוולר). השביל הראשון הם המרובעים הפשוטים אשר לא יסכימו חרוזיהם כי אם המור השני עם הרביעי (למכ"ס, דכ"י נט"ו). השביל השני הם המרובעים המורכבים משתי תנועות ויתר ושתי תנועות ויתר בכל סור (ספ"ה). — ובדקדוק, שמות ופעלים מרובעים. שהם בעלי ארבע אותיות: כי שקלו המרובע כמו כרסם על פעל ואך ישקל מרובע על מנולש (ראשית, למות ה). כי רוב המרובעים והמחומשים מורכבים במלות ברמו אותיות (ר"י, ספר הגלוי, פרשנן).

מַרְבֵּץ, ש"ז, סמי' מרְבֵּץ, — מקום שרביצים שם צאן ובקר: ונתתי את רבה לנוה גמלים ואת בני עמון למַרְבֵּץ צאן (יחזק' כס"ה).

מַרְבֵּץ, ש"ז, — כמו מַרְבֵּץ: זאת העיר העליונה היושבת לבשח האסרה בלבכה אני ואפסי עוד איך היתה לשמה מַרְבֵּץ לחיה (ספ"ה טו). — ואמר הפישן בהשאלה: שדודים נדודים לציון תקבץ, מכורים בלא חון תשובב למַרְבֵּץ, השב עבודת לבושי תשבץ (ר' שלמה, שדודים, יול' שנת ג' אה"ס).

מַרְבֵּץ¹, ש"ז, — מקום שבו ירבקו העגל שיעמד ויאכל: ולאשה עגל מַרְבֵּץ בבית ותמרה ותזכחהו (ש"א כח כד). ואכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מַרְבֵּץ (עמו')

¹ ע"י שרש רב. בערב' רביקה א, עגלה רבוקה

מן השמים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר לבו ראו את הארץ (יחז' כ א). ויבאו הנערים המרגלים ויצאו את רחב ואת אביה (ש"ו כג). וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול אל נכון (ש"א כו ד). וישלח אבשלום מרגלים בכל שבמי ישראל (ש"ב טו י). — ובתו"מ: מרגלים אין לחם חלק לעוה"ב (תוספת' סנה' יג ט). בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע מכלן מ מרגלים (ר"א בן פרטא, ערכ' טו). אמר הקב"ה יבא כלב שמרר בעצת מרגלים וישא את בת פרעה שמררה בגלולי בית אביה (מגו' יג). דבר זה מסורת בירינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו (כ' יוחק, סו"ת נד). שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתחש על קברי אבות אמר להן אבותי בקצו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים (נצח, שס). מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של א"י (כ' חיו"א נר אלא, שס). דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה (ר"ח בר פפא, שס לה). בשביל מה הקדים (בבבגלת איכה) פיה לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם (כ' יוחק, סנה' קד). שנה ראשונה עשה משה את המשכן שניה הוקם המשכן ושלח משה מרגלים (זכתי קוח). בני אמו נחרו בי אלו מרגלים שהוציאו דבת הארץ וגרמו להם לישראל שיפלו פגריהם במדבר (אזכ"נ כ). שעשו עצמן (המרגלים) ששלח יהושע קדרין והיו צווחין הרי קדרות מי שורצה יבא ויקנה כל כך למה שלא ירגיש בהן אדם וכו' כדי שלא יאמרו בני אדם שהם מרגלים (מד"כ נמד' טז). כל מדינה ומדינה שהיו המרגלים נכנסים היה ראש המדינה נוגף או מלכה היה נוגף כדי שיהיו עוסקים להוציא מתיהם ואין נותנין דעתם למרגלים שלא יהרגו אותם (שס).

מַרְגְּלוֹת, שם במ"ה, כתי מרגלית—א) צד הרגלים במטה: ויהי בשכבו וידעת את המקום אשר ישכב שם ובאת וגלית מרגליתיו ושכבתי וכו' ותבא בלש ותגל מרגליתיו ותשכב וכו' ויחרר האיש וילפת והנה אישה שכבת מרגליתיו (רות ג ד-ח). —ב) עצם הרגלים: וזרעתי ומרגליתיו כעין נחשת קלל (דני' יו). — ובתו"מ: שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם וכו' בזמן שעברו דרך מרגלות המטה (כ' יסודס, נדס טס). תפילין תולה אותן מראשות המיטה ואינו תולה אותם מרגלות המיטה (יחז' נכ' ג ט). תיבה שהיא מלאה ספרים נותנה מראשותי המטה ואינו נותנה מרגלות המטה (שס). לא יתננו (את סה"ת) על גבי מטה ולא

ו ד). גם שכריה בקרבה כעגלי מרבק (יחז' מז כא). ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק (מלא' ג כ). —ואמר בן סירא: ושקידתו (של האכר) לכלות ⁽¹⁾ מרבק (כ"ס נג' לה כו). **מַרְגָּל**—קל לא נמצא.

— נפע, ימרג, נמרג, נדרשו כמורג: כי לא כמורג אחד נמרגו (יעקב בן חייס, דרכי הנקד והגינות, בסוף מק"ג).

מַרְגוּעַ ⁽²⁾, ש"ז, —מקום ירגע בו האדם: אי זה דרך הטוב ולכו בה ומצאו מרגוע לנפשכם (ירמ' יו יו). — ובסה"א במשמ' מנוחה: לא יהיה לך שם מרגוע ולא הנאה כי אם צרה וצוקה (ויספון קלא). שבת שבתון מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי (כשי' שמו"א טו). ושאלו לאבוקרס החסיד מה היא השינה אמר עמק הכחות אל עמק הנפש להמציא הגוף מרגוע ונופש (כ"י זכארה, ספ' שטשע' א). —ואמר הפוסט: ואקונן מר עלי הרוגי אשפורה, בשני בשמנה בו ביום מרגוע הוקרה (כ' קלו"י כד"י, קו"ס, מי יתן ראשי). אחשבה לדעת עמל ודברים יגעים, למה כאבי נצח אנוש מ מרגועים (כשי' סגל"י, זולת שנת נלאש, אהצנה). כד יום מקדשי, שכלול מרגוע חפשי, עשות חפציו ביום קדשי (כ' ילאוני' כ' אהצנה, יול' כ' שטע, אלהים סגמילך). — ואמר המשורר: איך אחריו אמצא מרגוע, תנע והלב עמך ינוע (כ' הלוי, חיד אחריו). ששון לבי ואור עיני ומעוזי וחמדי, ומרגועי ושעשועי מנוחתי ושלותי (ראצ"ע, נך אלו). קמתי לבסוע ולבקש מרגוע כדי שתנוח רוחי ונשמתי (סוף, אגרי' מי בן מקד). שחתי ללבי צא ואולי תהיה כוצא באלפי הזמן מרגוע, ויענה נזולים לחסד חרבו כי כל רכיביו נמנעו מנוע (רמב"ע, שני סלעים, כ"י כולל).

מַרְגָּל ⁽³⁾, ש"ז, מ"ר מרגלים, — כמו מרגלית: ויעניו במלים ממלאים באבני מרגלים ובדברים סדורים כתמים ואורים (ראצ"ע, אגרי' מי בן מקד).

מַרְגָּל, ש"ז, מ"ר מרגלים, — מי שמרגל את הארץ, Kundschafter; espion; spy. ויכר יוסף את אחיו וכו' ויאמר אלהים מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם ויאמרו אליו לא אדני וכו' כנים אנהנו לא היו עבדיך מרגלים (בראש' מז ח-ה). וישלח יהושע בן נון

⁽¹⁾ — לא נתברר היטב מה הכונה במלה זו.

⁽²⁾ בארמ' מרגועא (סג' חיו"ב, כל יג).

⁽³⁾ בארמ' בתרגום מ"ר מרגליין. בערב' מרג'אנא.

ואמר הפיסן: שער המוקד במרגלית חמה, שער ניקנור בנפך תהר (י"י) אכן אצטור, שער האומן. — ובהשאלה, במשמ' דבר יקר בכלל: אמר להם (ר') יהושע לר"י בן ברוקה ור"א בן חסמא שספיו לו את דרשת ראב"ע) מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאברה ממני (תני' ג.). — ואמר המשורר: במי תתפארון היום עליו כל חי וכל חיה, היש בכם אשר ידמה למרגלית פנימיה, אשר אחז בעורו חי בכל חכמה ויפיה (ר"ט) הנגיד, הנמס פלניס). — ובהשאלה, *כנוי לשפות מים: ירד וסבל ועלה וכו' יש עליו משקה מרגליות והוא הזאת פסולה (ר') יהודה, מוספת' פרס יכ: — ושפות המל: אגלי מל וכו' אלו מרגליות של מל (ר' ש בן לקיס, מד"ל בראש' וי). — *ושפות דם צלול: מקור שהויע כשתי מפי מרגליות (ר') יוחנן, ניד' מא:). — *יודברי חכמה: קולי אליכם בני גליות, מים שכלי לקטו מרגליות, כי הצבתי לכם תלפיות (מנחם ר' אנטוני למנסי, המדס גנוס כג.). — וכנוי להנפש וכדומ': שהנפש היא המרגלית אשר לא תשורנה עין ולא תקבר בעפר אלא הגוף (תשו' דונש על דסע"ג מא:). — וכנוי לאותיות הא"ב: וקשר לו כתר בכ"ב מרגליות בלשונו וגלה לו סודו (ספר יצירה, פרק ו).

מַרְגְּמָה¹, ש"מ. — גל של אבנים שנזרקו באדם שרגמוהו אבן, Steinhaufen; tas de pierres; heap of stones: כצור אבן מַרְגְּמָה² כן נותן לכסיל כבוד (משנ' טו כ). — ואמר המשורר: לא אחזר זהב בתוך

במרגלות המטה ולא תחת המטה (מס' ס"ח ג י). — וכנ"ל: מצא ראשו של זה בצד מרגלותיו אין לו תפיסה ואין לו שכונת קברות ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה וראשו של זה בצד מרגלותיו של זה וכו' (מוספת' אלהי קז ב). מצא שנים ראשיהם בצד מרגלותיהם (ירוש' נזיר טג). לא ינח אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך ביוון (נבלי נכ"ל כג:).

מַרְגְּלֹת, ש"מ. — אמנות המַרְגֵּל: מה שהעליל עליהם (יוסף על אחיו) דוקא במרגלות וכו' (פנענ רזא, ויט).

מַרְגְּלִית¹, ש"מ. מ"ר מַרְגְּלִיּוֹת, — פנינה: פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד וכו' אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד (ר"י בן קיסמא, אבות טו). ספר תורה בהמה ומרגלית אין להם הונאה (ר') יהודה, מוספת' ז"מ כד). חוט של מתכת וחוליות של אבנים טובות ומרגליות ושל זכוכית (כלים יא ט). מצרפין שקלים דרכונות וכו' ויעשו אותן מרגלית שמה תזיל חמר גלית ונמצא ההקדש מפסיד (ירוש' שקל' ז א). עגול (היה הפס) כגירא ולבן במרגלית (ר') אסי, יומ' טס). למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו וכו' ומצאה אמרו מצא המלך את מרגליתו (ר') נכמיה, מד"ר רות ט). שעתיד הקב"ה לעשות שער גדול של בית המקדש ושני פשפשים מאבן טובה של מרגלית אחת (ר') יוחנן, פסיק' נכמ' לב). למלך שקידש מטרונא בשתי מרגליות אברה אחת מהן אמר לה המלך איבדת אחת שמרי את השניה (מד"ר דנר' ג). למלך שהיו לו שתי מרגליות טובות ונתנן בכף מאזנים לא זו גדולה מזו ולא זו גדולה מזו (ר') אלה, טס טז"ה, שני שד"ן). מה עטרה חזו מקובעת באבנים טובות ומרגליות כך היה אהל מועד מצויין בתכלת וארגמן וכו' (ר"מ בר יצחק, טס, א"א יט:). —

¹ בארמ' מרגליתא, מרגניתא, ביונית μαργαρίτης. ² μαργαρίτης. ולא תהדר אדם בעברית שאלוה בזמן האחרון מן ביונית או שנכנסה ביונית מן הלשון העברית.

¹ מן שרש רגם, ע"ש, ועי' הערה לקמן. — ² כך בנוסחה המסורה והתרגומים העתיקים והתלמוד הם עדות לנוסחה זו בזמנם. ותרגמו השבועי σφευδόντες, שהוא קלע לקלע בו אבנים, וכן ת"י קילעא, ומדברי רב: כוורק אבן למרקולים (תול' קלג). גראה שהוא פרש מרומה במשמ' גל אבנים, רסע"ג תרגם: כרג'מה, ופרש: ואלמר'מה הי מוציע יכון פיה חג'ארה מו'תמעה מת'ל חל או רג'ים, ע"כ, — ובעברי: והמרגמה היא מקום שבו אבנים מקבצות כמו תל או גל אבנים. ריב"ג: והי חג'ארה מו'מועה, ע"כ, — ובעברי: והיא אבנים מקבצות. רש"י: פרונדולא בלעז שאבן שצורין בו לא להתקיים היא שם שעומד להורק. ע"כ. ראב"ע: ומרגמה דבר משוכח וחברו ארגמן וכן רגמחם ששעמו תפארתם. ע"כ. וכן רי"ק, רדיק כמו ריב"ג, וכן בחלקו החדשים, קצתם כמו התרגומים העתיקים ורש"י, וקצתם כמו ריב"ג, ויש מי שרצו להגיה מרגלית במקום מרגמה. והנה בער'י, שה"ש רגמ' א) משמש בה כשמושו בעברי, יש חשם רג'מה ב), במשמ' גל אבנים שנזרקו באדם שנהרג

(a) رجم (b) رجمة

במציאותו כי אם מארבעה בחינות וכו' ואלו הם המורגשות והמושכלות והמפורסמות והמקובלות (מנה' גילני, מכת' לקהל, קצור, לקו"ק נספח' 50). ויישב דעונו על מה שיבטח עליו מן הראיות והמורגשות והעדויות הגלויות האמתיות (ר"י א"מ, מו"ס, הסתקן ד). הדברים הנודעים בלא מופת ובלא ראייה ארבע מינים המורגשות והמפורסמות והמקובלות והמושכלות ראשונות המין הראשון המורגשות והם הנודעים לאדם באחד מחמשה חושים (הוא, כוח מן ו). והכח המדמה הוא אשר בו ישארו רשומי המורגשות (כ"ט פלקיאל, המעלות כ). כח השכל ונקרא שופט כי הוא יפוט על הדמיון כמו שישפוט ההרגש על המורגשות (וי' אלדנ, ש"ד). — ובמשמ' מה שנעים להרגש: שהאדם כשיהיה נודף תאוות ומגביר המורגשות על המושכלות ומעביר שכלו לתאוותיו עד יחזר כבחה וכו' אז לא יתורע הכח האלהי ר"ל השכל (ר"י מניו, הקד' רמב"ם לזכ"ס).

* **מִרְגָּשָׁה**, ש"מ, מ"ר מִרְגָּשׁוֹת, — ש"ס מן רִגָּשׁ, במשמ' רעש, קול שאון: הלשון הזה (של תשואות) משמש שלשה לשונות צרות מורגשות אפלה צרות שנאמר תשואות נוגש לא ישמע מרגשות שנאמר תשואות מלאה (י"א כן יעקב, מד"ר איז, פתיח).

מרד ⁽¹⁾, ממנו מֶרֶד, מִרְדָּה, מִרְדָּה, מִרְדָּה, *מִרְדָּה. **מִרְדָּה** ⁽²⁾, ש"מ, — ש"ס של אדם שהשליך מעל עצמו עבדות ומשמעת לזולתו, *Empörung; révolte; revolt*; אם בִּמְרָד ואם במעל בוי' (עשינו לבנות לנו מזבח לבדנו) אל תושיענו היום הזה (יוס' כז כג). — ובתו"כ: עוונות אלו הודונות פשעים אלו המרדים הפאסים אלו השגגות מאחר שמתנודה על הודונות ועל המרדים חוזר ומתנודה על השגגות (מוספ' יוס' כז א). במיד שהעמיד מרד בעולם (מ"ר כלאש' מנ). בארבע עשרה (שנה) למרדן (ס). — ובסהמ"א: פשעים אלו המרדים שאדם עושה להכעים (ר"י שמוע' לז). כי לא יתכן לסלוח הפשעים שהם המרדים (רמב"ן ס). כי כאשר ישו כחות הנפשיות כמו המרגיש והמתעורר אל צד החסאים והמרדים אז אין השכל פועל שלם

הכיס וכסף תוך צורה, כי יקרה נפשי וחשבה כל כמרגמת צרור (רמב"ם, מנשיט ט ע). הכי כל הארצות כאבנים במרגמה ואנכי פנינה, וחכמי האלהים שכנו בי ושכנה תוך לבכם השכינה (ר"י מניו, מכת' מו). **מִרְגָּמָה**, ש"מ, — כמו מִרְגָּמָה: לה (לתבל) יעמיק אוהב באר שחת ויד חושק עלי גבה ישו מרגמת, אמרו לבניה הכי נפשי מאד הומה לרגלם ומתפעמת (רמב"ם, דיואן קסה, כ"י נדל"י).

* **מִרְגָּעָה**, ש"מ, — מנוחה: אשר אמר אליהם זאת המנוחה הניתנו לעיף וזאת המרגעה ולא אבוא שמוע' (ישע' כמ יב). — ואמר המליון: המוכרים חיי עולם בחיי שעה, דעו כי לא זאת המרגעה, לכן התעתדו ליום הנסיעה, וסורו רדו מן הגבעה (ר"י מניו, מכת' כ). שנשתי מתני באזור הנסיעה, ופשטתי סות המרגעה, ולבשתי כסות היגיעה (סג ג). — ומ"ר מִרְגָּעָה: שוכן עד וקדוש גם לכתוב מסעות, להודיע חסדו כי הוא רב ישועות, נחה בצאן עמו לאט ובמרגעות (ר"י גי' ארס, נסע כלאן).

* **מִרְגָּשָׁה**, (מורגש), ש"מ, מ"ר מִרְגָּשׁוֹת, (מורגשים), — בלשון המחקר, מה שיושג ברגש: ואל תאמין למתחכם שיאמר כי מחשבתו מתחברת על סדר עד שיוע אל כל הענינים הצריכים באלהות בשכלו בלבד מכלתי שיסמוך אל מורגש בראות דמיון ממלות או מכתב או מצורות נראות או מתדמות (ר"י א"מ, כוזרי ד ס). אם כן אין מעלה במורגשים ויתירה על מעלת בני אדם (סס א"מ). הילד הזה הוא מרגיש בכח ומורגשיו בכח ואם יהיה מרגיש בפועל הנה מורגשיו בפועל (כל מלאך הגיון ז). ויצויר המרגש בדרך הכולל אשר אינו חושש באיזה חומר יהיה ובאיזה מורגש אלא על דרך כלל (כ"ט פלקיאל, ראש' מכת' ו ג). והכח המרגיש הוא המרגיש המורגשים בהשגות החמשה חושים הידועים (הוא, המעלות כ). מי מרה כנגד המורגש ומי סוטה כנגד המובחן ויסוד המושכל ט, כספ' ד"ח נט). כי הדברים הנודעים וידועי בשלש בחינות ואלו הם המושכל המורגש והמפורסם והמקובל כולל שלשתם (י"א הקהל, ג"ע, ענין קדושי' י).

* **מִרְגָּשָׁה**, (מורגשה), ש"מ, מ"ר מִרְגָּשׁוֹת, (מורגשות), — כמו מִרְגָּשָׁה: כנגד ח' הרגשות וח' מורגשות (מ"ר כמ"ד יד). — ובסהמ"א: שלא יודע הדבר האמתי

ברגישת אכנים בו, ואין שם מרגם לקלע. ובאמת, רגישות היא זריקת אכנים הרבה באדם להמיתו אך לא בכלי לא בקלע. ועי' צרור.

בני ומוחר אל כל עדת ישראל יקצץ (יחזק' כז כט יח). הלילה לנו ממנו למרד בני ולשוב חיוס מאחרי יי (שס כט). בן אדם שולח אני אותך אל בני ישראל אל גוים הפורדים אשר מרדני בי (יחזק' ג ג). וברותי מכס הפורדים והפושעים בי (שס כ לט). וימרו וימרדו בך וישלכו את תורתך אחרי גום (מח' ע כו). ואתפללה לוי אלהי ואתורה ואמרה אנא אדני האל הגדול וכו' סאנו ועוינו והרשענו וימרדנו וסור ממצותך וממשפטיך (דני' ט ד-ה). לאדני אלהינו הרחמים והסליחות בני מרדני בו (שס ט). — ומרד על: ויקם ירבעם בן נבט עבר שלמה בן דוד וימרד על אדניו (דני' ג יו). — ובתור"מ: במורד ביום הכפורים (ל' לוי, יחזק' יומ' ח טו). הזהירו שלא תמרדו בהקב"ה שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה (שפיר' דני' ז). אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה (מגי' יג). שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם (י' יוסי נר מניח, כתוב' ק"א). שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אל תהיו במחלוקת ואל תמרדו במלכות בית דוד וכו' (ב"ב קטו). בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון השליטו על הכל הפרה היתה נשמעת לחורש והתלם נשמע לחורש כיון שחטא אדם מרדו עליו הפרה לא היתה נשמעת לחורש וכו' (י' יוח' מדי' כלא' כס). שאילו לא בראתי בו (באדם) יצר הרע לא היה מורד בי (י' לוי' כס כו). מלך בשר ודם שמרדה עליו מדינה ועמדו וקללו את המלך (שס גמ' יח). — והאשה על בעלה, והאיש על אשתו: המורדת על בעלה זו משנה ראשונה רבותינו התקינו שמתיין בה ארבע שבתות (תוספ' כתוב' ס ז). עבד כהן שברח ואשת כהן שמרדה הרי אלו אוכלין. בתרומה (שס תנו' י ח). המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה וכו' וכן המורדת על אשתו מוספין לה על כתובתה (כתוב' ס ז). המורדת על בעלה כותבין לו איגרת מרד על כתובתה וכו' אם במשרדה עליו והיא גידה התורה המרירתה עליו וכו' כשמרדה עליו עד שלא באה גידה ובאת גידה הרי אינה ראויה למרוד (יחזק' קדוש' א' ג). מרדה הפסידה בלאותיה קיימין (כנלי כתוב' סג). — ובמליצה, מרד אור: המה היו גמדי אור לא הכירו דרכיו ולא ישבו בנתיבותיו (לוי' כד יג). — והשתמשו הסופרים במליצה זו בכונה של שונאי החכמה והמדעים. עי' אור, ותוספת: אך מה לנו ולמרדי אור סיגו וכוזיו עמנו (כ"ס גלוק, הקד' סג"ע, אפיקוס). כשבלול ממון בל חוה שמש במורדי אור הוא (א' משה, אכ"י).

כלל (הגה' הנפש טו). שהם הפליגו כל כך במרד ים ובפשעים אשר זדו עליהם (ספ' המזכר של ר"מ מזכיר, כ"י ברימ). — ואמר המפורר: הכימים בחרתם במרדים כלילות חפצתם בבגדים, וכזמן רע אשר יקשור בזדון כמו כן תקשרו על הידירים (כ"ט העיד, הכימים). ארון עולם גמלתני חסדים, ועל חסרך גמלתך מרד ים (כ"י חזיו, תתנ"ט ז). — ואמר הפיטן: חשבון עבור מרד ים בעת דין תתן נפש, זכה ושהורת בחיות הנפש (משולס כ"י קלוני, אל נדוד עלות, שח"י יוסי"ט). ואיש מהם על מרדיו, לשון אש תאכל כדיו (כ"י יתכן, סליח יוס' ד, נאשמת הנקק). — ואמר המליץ: למתי תעמדי בעזות מרדך (י' ותשרפו את גופי במרדך (עז' הכנלי, ספ' מוסר פא). — ב) *מרי האשה בבעלה, אגרת מרד: המורדת על בעלה כותבין לו איגרת מרד על כתובתה (יבוס' קדוש א' ב). ארוסה וחולה נדה ושומרת יבם כותבין לה איגרת מרד על בעלה (כ"י חיים, טס נפוס' ס' י). כותבין איגרת מרד על ארוסה ואין כותבין איגרת מרד על שומרת יבם (שואל, כנלי טס קד). — ובהשאלה: לא שנו (שמחזירין במועד את התרנגולת שמרדה וברחה מעל הביצים) אלא תוך שלשה ל מרדה וכו' אבל לאחר שלשה ל מרדה וכו' לא (כ"י סוגא, פסח' נה).

[illegible]

(1—) כד מנקד.

עליו (שלא תזקק לו בזמן נדחה) (יחזק' קדוש' א ב).
***מִרְדָּה**, ש"י, — כלי לרדות בו הלחם מהתנור; השוכח
 פת בתנור וקרש עליה היום מצילין הימנה מוון
 שלש סעודות וכו' הרודה רודה בסכין אבל לא במרדה
 (תוספת' כגל יג ח). מרדה נישל הרודה טמא מפני
 הצינורות נישלה הצינורת טמא מפני הרודה (שם כלי'
 כ"ג ג ז). אף היא להביא מרדה נכנסה מפני
 שמלומדת בנסים (תענ' כה). — ואמר המליץ: למהו
 תעמדי בעזות מורדך, ותשרפי את גופי במרדך
 (עזרי' העזלי, תוכח' מוסר פא).

א. מִרְדוּת¹, ש"י, — שפס' מן מִרְד, נְעוּת הַמִּרְדוּת,
 כנוי של קללה לאשה: ויחר אף שאול ביהונתן
 ויאמר לו בן נְעוּת הַמִּרְדוּת² תלוא ידעתי כי בחר אתה
 לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמך (ש"א כ ג).

ב. *מִרְדוּת, ש"י, — ענין, פורענות על אדם, כדי
 להחזירו למנוס³: אין אדם אומר פלוגי קשה אלא
 שהוא צריך מרדות ורבותיו אומרים מהו לך רר
 מרדות הם צריכים (מד"י כמות מנ), מה תלמוד
 לומר חושך שבטו שונא בנו ללמדך שכל המונע בנו
 מן המרדות סוף בא לתרבות רעה ושנאנו שכן
 מצינו בישימאל שהיו לו געגועים על אברהם אביו
 ולא רידהו ויצא לתרבות רעה ושנאנו ותוצאו מביטו
 ריקם (שם א). מעולם רצועות מרדות היה עמלק
 לישראל את מוצא כיון שאמרו היש ה' בקרבנו מיד
 ויבא עמלק, ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה
 מצרימה, ויירד העמלקי והכנעני (שם נמד' יט). ישראל
 באים לידי סרחון והקב"ה כועס עליהם ומביא עליהם
 מרדות והם באים לידי חסרון (שס"ק רכתי יא). —
 *מִפְּלוּת מִרְדוּת: מכת תורה ארבעים חסר אחת אומדין
 אותו אם יש בו (בח) ללקות לוקה ואם לאו אינו לוקה
 אבל מכות מרדות אינו כן אלא מכין אותו
 עד שיקבל או עד שחצא נפשו (תוספת' מכות ד י).

¹ ע"י הערה לקמן. — ² דעת רב המפרשים הקדמוני
 והחדשים שהוא מן מרד, וגם השבועים תרגמו במשמ' זו
 (לפי קריאתם: בן נְעוּת הַמִּרְדוּת), סומכוס ותיאוד' במשמ'
 תנועה ונדידה ממקום למקום, ת"י: בר סרכנותא דמרדותא
 קשיא. ופרש רד"ק: מאמך היה לך זה שהיא מורדת
 ברצוני וכמו כן אתה מורד כמה שאני רוצה ואוהב מה
 שאני שונא. רש"י גזר מן רדה: שהיא ראויה לרדות
 וליוסר, וכך דעת קצת החדשים.
³ כבר כונו הגאונים ופרשו: מכת מרדות פ"י מכת
 מוסר ותרגום ליסרה אתכם למרדי יתכון (משו' גא' סליטוק).

— ובהשאלה, *תרגולת שמרדה, שברחה: אוזנין ותרגולין
 ויונין הרסיות ש מ ר ד או שקנינו בפרדס (תוספת' חול'
 י ט, שפ"י דכ"י רכה), בתרגולת ש מ ר ד ה (גדה כ). —
 ובדברים לא בעיה, עין שמרדה, שנתקלקלה, שכאבה: עין
 ש מ ר ד ה מותר לנחלה בשבת (מר שמואל, ע"ז כח). עין
 ש מ ר ד ה מרפין אותה בשבת (ר' יוחנן, ירוש' שס ב ב). —
 *מִמְּפַע שְׁמֶרֶד, ע"י מִמְּפַע. — (ב) ש"י, מִרְד את פלוגי, עשה
 שימרד: וביי' אל תמרדו ואותנו אל תמלדו בבנתכם
 לכם מזבח מבלעדי מזבח יי' אלהינו (יוס' כג יט). —
 (ג) *מִרְד' הפצע, השחין וכדומ', היה עור מרי ועור לא
 עלתה עליו ארוכה: בשחין ובמכה ובקרח המורדין
 (ת"י חזו"ג, נע"י א). עור הראוי לקבל גגע פרם לשחין
 המורד ולמכה המורדת (שם ג ד). היו (השחין
 והמכה) מורדין סחורים עשו קרום כקליפת השום
 זו היא צרבת השחין (משנ' נע"י ט ב).

— הפע', *המרד, — המריד את פלוגי על פלוגי, עשה
 שימרד, הסיתו לכך: בשעה שאמר (נבוכדנצר) אעלה
 על במתי עב אדמה לעליון וצתה בת קול ואמרה לו
 רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע ש ה מ ר י ד
 את כל העולם כולו עלי במלכותו (ריב"ז, שפ"י דל:).
 מתנחם אני שבראתי אותו (את האדם) מלמטה שאלו
 בראתי אותו מלמעלה כשם ש ה מ ר י ד בי את
 התחתונים כך היה מ מ ר י ד בי את העליונים (ר' עמיאל.
 מד"כ נלא' כז). אוהבים היו זה לזה זה משלח לזה כתבים
 וזה משלח לזה דורות ו ה מ ר ד ת י אותם אלו על
 אלו כדי שיבואו ויפלו תחת ידך (ר' יודן, שם מד).
 קיפה על ראשו של נמרוד ואמר לו זה ה מ ר י ד נ
 עלי (ר' סימון, שם כו). — ואמר הפיטן: נארו ברית ודת
 וה מ ר י ד עס באל ומגרום בלא בח מכהני מלוכה
 (מוס' נ ר"ס. אהללס). — ובהשאלה: המורדת על בעלה וכו',
 אם בשמרדה עליו והיא נידה התורה המרידת ה

¹ בפרוש מלה זו אין ספק, וז"ל הרמב"ם: ומעני
 קולה הנא המורדין אנ תכונ הדיה אלג'ראח סרית למ
 יאכ"ד' לחמתא פי אלתצלב ואלאנדמאל כל יכונ לחם מרי
 מתי למס אלמ ולדילכ אסתעיר לה אסמ מורד אנה יפר
 מן אללמס ולא יגיב אליה, ע"כ. — ובעברי' (בתרגומו של
 דרנבורג): וענין אמרו כאן המורדין שאלו המכות הן
 שריות אשר לא התחיל בשון להגליל ולהעלות ארוכה אבל
 הכשר הוא לח ויכאיב כאשר יגעו בו ולזה נתנו לו שם
 מורד על דרך העברה מפני שהוא בורח מפני המימוש
 ואינו רוצה בו (ש"י המשנ' נע"י ו ס). וכן ביד החזקה:
 השחין והמכה כל זמן שהן מכות שריות הן נקראין
 מורדין (סומא' לרע"ט ג).

והיה ארכו ועביו של המוט קצוב ולכן השתמשו בו כעין מדה לארך ועביו: אילן שהוא נוטה לשדה חברו קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה (כ"ג ז יג). סרידה שהוא נתונה על פי התנור מוקף צמיד פתיל נסדק מן התנור לסרידה שיעורו מלא פי מרדע שלא נכנס וכו' היה עגול אין רואים אותו ארוך אלא שיעורו מלא פי מרדע נכנס (כל"ס ט ז). כל המכלסלים מביאין את הטומאה על אדם הנושאן בעובי המרדע (ר"ע, חל"ט טז א). ארבעה שהיו נושאין את הנדבך ואין במוטות בעובי המרדע (תוספת' שם ז א). — ומ"ר מרדעות: ולא יקרא לאור הנר וכו' אפילו גבהו שתי קומות ואפילו שתי מרדעות (כנה, שם יב). אחד אומר גבוה (הירח, לענין קדוה"ח ב' מרדעות) ואחד אומר ג' (ר"ס נד). — ובסהמ"א: כשיבוא לחרוש ומרים המרדע להכות ההכמה שחורש בה (ערוך, זה הערך). — ואמר הפישן: דרכוני מלמד מרדע, נתון רועה דרדעי, דן והוכיח פדעי, אם לא תדעי (ר"ס סכנלי, אור ישע, יז א פסח).

מַרְדַּעַת (2) ש"מ. — בעין כסת קשה ישימו על החמור תחת משאו, Paacksattel; bāt; pack-saddle: תכריכי חמת ומרדעת של חמור (כל"א ט ד). חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו (שם ט ב). חמור וכליו אני מוכר לך מכר את המרדעת ואת האוכף וכו' ואת ההבק (תוספת' כ"ג ד ב). זה שהוא מתמנה (לנשיא) בכסף אין עומדין בפניו ואין קורין אותו רבי והטלית שעליו כמרדעת של חמור (יוט, ניוז' ג א). — וישתמשו בה גם בני אדם על כתפותיהם תחת המשא וכדומ': לא יתן את המרדעת על כתפו לחוציא עליו את הזבל (תוספת' כל"א יס). — ומצוי גם בסהמ"א: ראיבן ושמעון שהיו שותפין לעשות מרדעות וחלקן וחלק אחד מהם וכו' לוי ותובע לאותו הנשאר ואומר נתתי לחברך בגד לעשות מרדעת תנהו לי שאתה שותפו (טו"מ, שו"ע ק"ו). — ואמר המשורר: איכה חמורים רובצים יוכלו שאת משא והם נלאו נשא מרדעת (ר"י הלוי, לא הלמין). ופיהו במלאכת השיר פוער, והוא חמור נוער, ולא יכיד מן לערביית. — (1) כך בכל נוסח' הדפוס וברוב כ"י, ובכ"י א"פ מדרגות, ובתוספת' כ"י א"פ הוצא צוק"מ (כ ב) מרדאיות. (2) בערב' ברדע"ה א. במור' ברדע"ה, וכבר העיר פרנק' כי מקורו בפרס', אך לא נתברר מה שרשן.

(a) برذعة

נכנס (הכהן) לבית הפרס או למדוד את ארץ העמים או שיצא לחוצה לארץ מלקין אותו מכות ברדות (שם), אם אינה סופגת את הארבעים תספוג מכות ברדות (ר' יבוס, מיר' ג). — ובסהמ"א: ועמלק מעולם רצועת ברדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות (רש"י במד' כא א). כלומר רצועת ברדות הבאה להלקותו (המאירי, יומ' כג). — ואמר הפישן: יען משכתי העכדות, נשפסתי בכל מיני ברדות, הקצר קצרה ידך מפרות (ר' אפרים נרי, חל"ט נך לחבק). יצו אורו לבן בכורו חבוש מזורו בכל ברדות, חסדים גמול כמו אחמול במשכנותיך ידידות (סוף, אשכ' יל). — ובהשאלה, מרדעת בלב, יסורים וחרטה על החטא: טובה מרדות (1) אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות (ר' יוסף, נכ"ז ז). — ואמר הפישן: ידענו רשענו ונכנס בלבו מרדות, כוננו לשוב לאל ברגש וחרדות (ר' מנחם כר מיר, סליח, חל"ט אה). **מַרְדַּעַי** (2) ש"מ. — מלמד הבקר: שהאכר עובר והמרדע על כתפו (ר"ס, חל"ט טז א). המרדע שנתנו על גבי בהמה וראשו אחד נתון על גבי חמת וראשו אחד נתון על גבי אדם (תוספת' שם טו יד). המרדע שנפל ממשקן על מקצתו (ס' כלי' כ"ג ג א). —

ס' טו. — (1) פרש"ה ג: תוכחה שמוכיח עצמו מחמשים מלקיות מיד אחרים.

(2) כבר אכרו בירוש' (סנה' יא) וז"ל: כדרבונות ג' שמות יש לו מרדע דרבן ומלמד מרדע שהוא מורה דעה בפרה. ע"כ, וכך גם במד' ויקר' כט, ובמד' במד' יד ופסיק' רבתי ג הביאו החלק הראשון בשם ר' תנחום: א"ר תנחומא חמשנה קראת אותו מרדע והמקרא קרא אותו דרבן ומלמד. ע"כ, וחלק השני בשם ר' נתן: א"ר נתן למה נקרא מרדע שמורה דעת בפרה, וכך פרש הרמב"ם, אלא שהבדיל בין חלקי הכלי הזה, ואמר: המרדע הוא המלמד והוא עץ ארוך עב וכמו מסמר חד תקוע בקצתו מלמעלה וזה הברזל נקרא דרבן ובקצה השני מלמעלה ממנו ברזל כמו רומח והעץ נכנס וזה הברזל נקרא תרחור (הלכ' כל"ס יא כג). ורב שרירא גאון אמר וז"ל: ופרוש מרדע כלי שהשור חורש בו וארוך הוא יותר מקומה (משו' גאוןי מו"מ נ). אך בודאי שלא דקדק בדברו, ואולם אין ספק כי גזרתו של ר' נתן שהיא הרכבת מן מורה ומן דעה אינה אלא מדרש מלים המוני, אך בעצם הכונה של מרדע יפה פרש ר' נתן, ומקורו במשמ' הפעל רדע א) בערב' הה מונחת, בענין החרה בפלוני, עשה לו אות להעיר דעתו על דבר מה, ואין ספק כי במשמ' זו שמש פעל זה בעבר' וממנה בא

(a) ردة

החכמה ולא יבין, כי אם המספוא והתבון, ולא למד מן החכונה והדעת, רק לשאת האוכף והמרדע (כ"י חריו, תהמ' יח). אל הר זמירות יעפילו, היום חמורים נושאי מרדע, הקוף והינשוף ואיש מך דעת, כל עלגי שפה בלן יצחילו (שמשון כסן, קול מוסר).

מרדף ¹, ש"י — שהיה של אדם רדף אחרי חברו, נגש בו, Verfolger; persécuter; -eutor.

מכה עמים בעברה מכת בלתי סרה רדה כאף גוים מרדף ² בלי חשך (ישע' יד).

מרה ³, ממנו א. מרה, מרה, מרי, ממה, א. *המראה.

מרה ⁴, ש"ע, מרתה, מרתה, מרית, מרי, מריתם, מרינה, מרו, מורה, מרים, מרה בפלוגי, בפי פלוגי, לא עשה כמצות, être; widerspenstig, ungehorsam s.; désobéissant; be refractory. כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסורו אתו ולא ישמע אליהם ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקמו ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע בקלנו (דנר' כ"ח-כ). ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא הפהים המן הסלע הזה נוציא לכם מים (נמר' כ"י). ובאלהים: תאשש שמרון כי מרתה באלהיה (ס' י"ד א). ברב פשעיהם הדיחמו כי מרה בך (תה' י"א).—ובלי ב השמוש, מרה: אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו (ישע' א י"ג). מעי חמרמו נהפך לבן בקרבי כי מרו מריתי מחוץ שכלה חרב (אי' א כ). נחגו פשענו ומרינו אתה לא סלחת (ש"ס מנ). אדני יי פתח לי און ואנכי לא מריתי (ישע' ג. ס). והמה מרו ועצבו את רוח קדשו (ש"ס כ"י). ולא יהיו כאבותם דור סורר ומרה דור לא הכין לבו ולא נאמנה את אל רוחו (תה' ע"ח).—ומרה את פלוגי: כי אתי מרתה נאם יי (ינמ' ד יו). — ומרה את פי פלוגי: כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה (נמר' כ כד). ואם לא תשמעו בקול יי ומריתם את פי יי והיתה יד יי ככם ובאבתיכם (ש"ס י"ג קו). יען כי מרית פי יי ולא

שמרת את המצוה אשר צוץ יי אלהיך וכו' לא תבוא נבלתך אל קבר אבתיך (מ"א יג כ"ג). איש האלהים הוא אשר מרה את פי יי (ש"ס כו). צדיק הוא יי כי פיהו מריתי (אי' א יח). — ובמליצה, לב מורה: ולעם הזה היה לב סורר ומורה סרו וילכו (ינמ' ס כג). — וגם לדבר לא בע"ה: שלח חשך ויחשך ולא מרה את דבריו (תה' קס כח).

—הפע' המרה, המרו, ממרים, למרות, בהמרותם, ימרה, תמרה, ותמרו, ותמרו, ימרה, ומרהו, — א) המרה בפלוגי, את פי פלוגי, כמו מרה: ולא אביתם לעלת ותמרו את פי יי אלהיכם (דנר' א כו). ותמרו את פי יי אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלו (ש"ס ט כג). כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוו יומת (יוס' א יח). ושמעתם בקולו ולא תמרו את פי יי (ש"ס י"ג יד). וימרו בו ולא אבו לשמע אלי (יחזק' כ ח). וימרו בני בית ישראל במדבר בחקותי לא חלכו ואת משפטי מאסו (ש"ס יג). וימרו וימרדו בך וישלכו את תורתך אחרי גוס (נחמ' ט כו).—והמרו את פלוגי: וויספו עוד לחטא לו למרות עליון בציה (תה' ע"ח יז). כמה ימרהו במדבר יעציבוהו בישימון (ש"ס מ). וימרו על ים כים סוף (ש"ס קו י). ואת אמרי פלוגי: כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו (ש"ס קו יא).—ואת משפטו: ותמרו את משפטי לרשעה מן הגוים (יחזק' סו).—ואת רוחו: וירע למשה בעבורם כי המרו את רוחו (תה' קו ל"ג).—ובעצת פלוגי: פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם (ש"ס מנ). — ואת עיני פלוגי: כי לשונם ומעלליהם אל יי למרות עני כבודו (ישע' ג"ח). — היה ממה עם פלוגי: זכר אל תשכח את אשר הקצפת את יי אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם יי (דנר' ט ז). ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלו ממרים הייתם עם יי מיום דעתי אתכם (ש"ס כ"ג). הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם יי ואף כי אחרי מותי (ש"ס לא כו). — ובתו"מ: שהימרו לאל במעשיהן הרעים (ר' חזקיה יוס' קדוש' ד א). שראה שהן עתידין להמרות על ים סוף (ר"ל, מדר' שמו"א). הם (דחן ואבירם) היו שאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה הם שהמרו על ים סוף (ש"ס). הקב"ה עשה להם נסים ואמר הקב"ה אני גואל אתכם ואעשה לכם נסים ואתם ממרים אותי בוא וראה ז' גאולות שנאלתי אתכם והייתם חייבין לשבחני שבע פעמים וכו' והמריתם אותי בו' עי' (ש"ס נמר' כ).—המרה על פלוגי: מצאן

¹ ע"י הערה לקמן. — ² כך בנסתח המסורה. וקצת החדשים אמרו כי לפי ההקבלה עם הקוים צריך להיות פה מרדת, שה"פ לרדה.

³ בערב' מרי א) במשמ' פקפק בדבר, והתקומם.

א) מרי

מְרָה (י), ש"ג, סמי' מֶרְהָ—מֶרְהָ נפשו של פלוני, מרידותה. צערה ויוגנה: לב יודע מֶרְהָ (2) נפשו ובשמחתו לא יתערב זר (משלי יד).

ב. ***מְרָה**, כפ' א. מרא, קל אינו נהוג.

—הֶפֶע', *הֶמְרָה, —הֶמְרָה עֶגֶל וכיו"ב, הכנים בידיו המזון בפיהו למקום עמק, mästern; engraisser; to fatten: אין אובסון את הגמל ולא דורסין אבל מלעיסין ואין כו מרי (3) את העגלים אבל מלעיסין (שם כד ג).

ג. ***מְרָה** (4), ש"ג, מֶרְה מְרוֹת, —אחד החלשים שבקרב גוף בע"ח, יפרישהו הכבד, באדם כבו בבהמה,

Galle; bile; gall: אלו מרפות בבהמה וכו' ניקבה הקיבה ניקבה ה מ ר ה ניקבו הדקין וכו' (חול' ג 6). ושת מכנים ומוציא כל מיני מאכל קנה מוציא קול ריאה שואבת כל מיני משקין כבד כועס מ ר ה זורקת בו טפה ובמניחתו (מסד' רפואות, כז' 6א). ששמונים ושלושה חלאים תלויין ב מ ר ה וכולן פת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן (סס, ג"מ קז). עשרה דברים משמשין את הנפש הושט למזון והקנה לקול וכבד לחימה והריאה לשתיה המסס לטחון והטחול לשחוק והקיבה לשינה וה מ ר ה לקנאה והכליות מחשבות והלב גומר (מד"ל ויקר' ה, סס קל', סתמס טעון). תשעים ותשעה מתים ב מ ר ה ואחד בידו שמים (כ' אלעזר, יוש' שנת יד ג). מ ר ה שניקבה וכבד סותמתה (חול' ג). אדם (הוא ראשי תיבות) אפר דם מ ר ה (כ' יוחנן, סו"ט ה). — ובסתרמא: ואלו ח"ב מנחגי הנפש ב' ידים ב' רגלים ב' כליות טחול וכבד מ ר ה והמסס וקיבה וקורקבן (ספר יצירה, פק ה). ג' שונאים הכבד ה מ ר ה והלשון

וקצת החדשים סברים כי צריך לקרא מְרָה, והוא מן מר, במשמ' מרידות.

(1) עי' הערה לקמן. (2) כך רוב הספרים, מ קמוצה וריש דגושה. ובקצת ספרים מ בקמץ חטף. וכבר אמר ר"י חיוג: מורת רוח שם הפועל וראוי גם זה להדגש ולקמץ חטף אבל כשנרפת מפני הריש נמשך הקמץ ונעשה חולם וכבר בא במקום אחר כן בדגש וקמץ חטף נאמר לב יודע מרת נפשו. ע"כ, וכן רד"ק: ונמצאת הריש דגושה במקומות מועטים לא כרת שרד וכו' מרת נפשו (מגלול, שד"ס 6). וכבר הזכיר שם ר"א בחור מסורת ישנה וז"ל: א"א מצאתי במסורת ישנה כי ד' רישין דגושין והם אלו שזכר. (3) כך במשנה שבמשניות ובמדר"ם, וכך גם בכ"י ובה"ג ובכ"ף וברא"ש ובפ"י ר"ת. ובמשנ' שבש"ס מאמירין. (4) בערב' מְרָה 6, בפור' מררתא.

(8) מְרָה

וקן ממרא (את הסנהדרין) אבי פגי וה מ ר ה עליתן יכול תהא המראתו המראה (סו"ט מה). — ב) הֶמְרָה, התוכה ותתקוטט עם פלוני (1): אם לא התלים עמדי ובהֶמְרָתוֹ (2) תלן עיני (פיו יז ב). — ג) *הֶמְרָה יונים, הפריחם להתחרות מי יקדים למי: ומפריחי יונים אלו ש מ מ ר ין את היונים (סנה' כה). — ד) *הֶמְרָה את פלוני, הֶמְרוּ זה את זה, wetten; parier; to wager, bet: מעשה בשני בני אדם שה מ ר ו זה את זה אמרו כל מי שילך ויקניס את הלל ישול ד' מאות זוז (שם לא).

ב. **מְרָה**, ממנו מְרָה.

מְרָה (3), ט"ו, —עֵינִי מְרָה, עני קשה, רע ומר: כי ראה יי' את עיני ישראל מְרָה (4) מאד ואפס עצור ואפס עוזב ואין עזר לישראל (מ"נ יד כו).

מְרָה (5), ש"ג, סמי' מֶרְהָ, —מֶרְהָ רִיחַ, הוא היה מֶרְהָ רִיחַ לפלוני, גרם לפלוני במעשיו צער ויגון וכעס, Kummer; peine; grief: ותהיין (נשי עשו) מֶרְהָ (6) רוח ליצחק ולרבקה (נלש' כו לה).

(1) כך בערב', ועי' עוד הערה לקמן. (2) מ דגושה, לא נתברר למה. ואמר רד"ק: לתפארת הקריאה (מגלול, שד"ס 6). בתרגום השבעים אין מלה זו. ת"י: ובפירוניהן, והוא תמורתם. וכן רס"ג: חילאף, והעיר בפרוש שהוא מן תמורה. וכן מנחם חברו עם ההימור וכו'. ריב"ג לא הזכיר מלה זו. רש"י מן מרה במשמ' מרי, אך הוסיף שהכונה היא בהקנפתם. וכעין זה ראב"ע. רד"ק כמו רס"ג ומנחם: ובתמורת. ורוב החדשים במשמ' מרי, אך קצתם מגיחים הגהות מחלפות.

(3) עי' הערה לקמן. (4) כך בנוסחה המסורה, ותרגמו השבעים πικράν, ר"ל מר. אך בהיות שהשם עני הוא ש"ז, לכן סברים החדשים כי לפני השבעי היתה הנוסחה מר הוא. מעקילם לא נשאר תרגומו. ת"י: תלקיף לחדא, ר"ל חוק מאד. ר"י חיוג הביא מלה זו בערך מרה במשמ' מרי, אך לא באר מה ענין מרי לכאן והביא ריב"ג דעתו ובאר ואמר: אי מח'אלפ לכל עני מבאי לה פי אלשדה, ע"כ, ובעבר: ר"ל שונה מכל עני ידוע לו בתקפו. רש"י: מורה מאד מוצר מאד קונטריאוי"ש בלעז כמו אשר ימרה את פיד, ממרים היותם, ותהינה מורת רוח, ויש פותרים מורה מאד ירוד מאד לשון ירה כים. רד"ק בפרוש: משתנה ומתחלף מרעה אל רעה. וכך גם בשרשיו. והחדשים קצתם החליטו כי צריך להגיה מר הוא, ואחרים הגיהו הגהות אחרות.

(5) עי' הערה לקמן. (6) כך בנוסחה המסורה. ואמר רד"ק: כאויא היתה מורה רוחם וכו' או יהיה שם בפלס ולדבר על יי' תועה. ע"כ, ותרגמו השבעים ἐρῶνσαι, במשמ' הקנשה. אונק' : מסרבן ומרגזן. ובמשמ' זו כל הקמנינים והחדשים, וסברים שהוא מן מרה, מרי.

שישאר הוד מן הדם לחיות בו הגוף (סהל בן תמיס, פי' ילידה, נסוף). — ימרה ירקח: ואם מעכב (האכל) הרבה המרה הירוקה גוברת עליו וכחו כחש וכשבא לאכול אינו יכול לאכול הרבה (רס"ג, תשו' הגא', סרכני טז). אם היה שבע אותו הגוף חס יבש נולדה מרה ירוקה (ר"י אבן עקיבן, ספר מוסר ב יג). ואם אינו נותן לעיניו תנומה ומונע עצמו מהשינה ירבה בגופו מרה ירוקה ותאר פניו ישינה ומתיבש הגוף (ס טו). המרה הירוקה היא חמה ויבשה כטבע האש ומשכנה בכיס המרה וכשתרבה בגוף כולו נמשך ממנה הירקון (ר"י עמדין, ברכות מגל עז לו). זמן הקיץ הוא חם ויבש כטבע האש ובו מושלת המרה הירוקה (ס). — ימרה לבנה: החלק הב' מהדם שבכבד הוא מרה לבנה חלק דם שאינו בשול כל כך קר ולח בערך חלקים אחרים של דם (ר"י נהלון, אלוט"מ ה ד). — ימרה שחורה: כי בחדש הזה ממשלת המרה השחורה בחזקת תוקפה (אסף הכופא, כ"י, 87). והמרה השחורה יבשה וקרה ושלשונה בכליות וכוכבה שבתאי (ר"י נהלון, פי' יליד' 257). וארבעה היסודות והם דם ולחה ומרה אדומה ומרה שחורה (תכנוני, סס סג). מרחשון חדש שני נקרא, בו יעדיף לעני הצרה, מבלי אש ומלבוש בקרה, בו תגבר המרה השחורה (ראב"ע, שמעו נא). מה שהוא מן המרה האדומה הולך אל כיס המרה ומה שהוא מן המרה השחורה הולך אל הסחול (ר"י א"ת, מו"ס, הנתיב ס). ומשלחת הכבד העבה והשמיים אל הסחול ונזון הסחול מן הראוי לו ממנו הדומה לשבעו והנשאר ממנו הוא הנקרא מרה שחורה (ר"י אבן עקיבן, ספ' מוסר ב יג). והושם הסחול קר ויבש לעמוד כנגד חמימות הכבד ולחותו ונשפך אליו מה שנשאר בכבד מן המרה השחורה אשר היא קרה ויבשה (סהל בן תמיס, פי' יליד' ה). והסחול הוא אשר ימשוך אל עצמו הפסולת של מרה השחורה אשר יבדלהו הכבד מזוכך הדם וידחהו מעצמו כדי שלא יזון ממנו החי (סס ו). כמו שיתפשט מהסחול כח המרה השחורה ככל הגוף (רס"ט סלקיורא, הנתיב סב). אין סכל כאיש ממלא בטנו מכל אשר ימצא וישען לקבר מרה האדומה בדברים החמוצים והבלגם במאכלים המלוחים והמרה השחורה במטעמים ישנים ממוחים וכו' והמרה השחורה כמו השור יתגהו הנער וכו' והשלם עם המרה השחורה כאשר תשלם עם אויבך והכנע למרה האדומה כאשר תכנע לגדול ממך (ר"י זכארי, ספ' שמשו' ח). — ויחסו לה פעולה רעה על הגוף: וכמו שיוצאה הרעה לעולם מצפון בן

(סס ו). כי האצטומכא בערך אל עצמה היא קרה ולחה והכבד חם ולח מבשל וחמימותו עומדת כנגד קרירות האצטומכא והושמה המרה ביניהם וכו' והושמו בה שתי פיות הא' שופך אל האצטומכא לעמוד כנגד קרירותה ועוזרה על בשול המזון והפח האחר שופך אל המעינים ועוזרם לדחות מה שהגיע אליהם מן הפסולת (סהל בן תמיס, סס ה). שני עליונים חם כבד ומרה וכו' והוא מקום המרה והוא יבשל את המטעם ויקח כח המאכל אל הקרב וימיר את המרה לדם (ר"י נהלון, סס, דף 251). גרעינית של תמרה שנמצאת במרה (הלני' פסקוקס, שמי' ט). נישלה המרה לגמרי מעשה היה וקרעו כבד ונמצאת בלועה בתוכה והכשירו (סס). נמצאו שתי מרות בבהמה או שני מססות (והסיל, שמי' ט). מרה היא ליחלונית מרה היוצאה מן המרירה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי החדשים ושניו העתים ולפי המאכל שאוכל ועל ידיה באין חליים ונגעים ומכאובות (רס"י סט' ה). ואחרי שיבדל הדם משתי המרות ומהלחלונית הלבנה משגרת הכבד אותו אל הלב (ר"י אבן עקיבן, ספר מוסר ב יג). — ואשר המלוי: לכו מהר קחו קרני זאבים ומיץ שיש וחרר הלבנה, וחלב תרגלה בת שנתה ועין אשות נמרת תור ויונה (עמונאל, מחב' יב). — ימרה אדומה: ומחום הכבד והמרה האדומה מתכשל המאכל והמשתה בתוך הקרב העליון (תכנוני, פי' יליד' א). ידענו כפי חכמת התולדות כי כל אדם שגברה עליו מרה האדומה יהיה בעל אף כי בן תולדת האש (ראב"ע, שמעו נג כה). אמר הגאון כי מי גדה כמו הדבש שזיק לבעל המרה האדומה ויועיל לבעל הלחה (הוא, נגד' יט ב). אב הוא חדש חזקת החמה יעדיף בו המרה האדומה. ושום וצנן ובצלים מהמה אל תאכל פן תגבר החמה (הוא, שיר, שמעו נא). אבל ותשבר כד על המבוע הוא אצלי שם מושאל לכיס המרה הדבק לכבד וכו' וזה הכיס הנזכר הוא המקבל המרה האדומה כשפלט אותה הכבד מן הדם (ר"י א"ת, השקש' לריכ"ג, שש כד). והלחה הלבנה לעומת המים והמרה האדומה לעומת האש (הוא, סקון מה"ס: לרס"ג י). תחריצות היא ממרה אדומה וכו' כי היא מטבע המרה האדומה (סס, שער האדומה, שער התחריצות). מי שמוגז חם ובעל מרה אדומה מפני שדרך המרה האדומה ובהמיותה תעזור טבע האדם להתנהג במרה הזאת (סס, שער הגאון). ואמנם כיס המרה כדי להטמין בו פסולת המרה האדומה אשר היא מרה כלענה והיא הנתורת בזמן הכשול עד

שערסססס, מכסס (עס). ואין לחפש אחר חומרות ו מרה שחורות בזה כי לא נאמר כלל בדורות הללו (מגיד שמות נז). — יבכלל, כמא ארס : שיעור המים המגולין כדי שתאבד בהם המרה (תומ' מ כ). אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים בשעת פשירתו של הולה עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וסיפה של מרה תלויה בו כיון שחולה רואה אותו מודעוץ ופותח פיו וזורק לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריה ממנה פניו מוריקות (ע"ז כ). — ובהשאלה, במשמ' מורא : כשחלה רבי וכו' אמר להן לבני גדול אני צריך כנס רבן גמליאל אצלו ומסר לו סדרי נשיאות אמר לו בני נהוג נשיאותך ברמים זרוק מרה בתלמידים (כומ' קג). — ובמשמ' העקרות, שעס דבר מר : תורמוסין כיון ששלקן בטלה מרתן (ירוש' נכז ו א).

מֶרְהָמָה

ש"ז, מ"ר מֶרְהָמָה, — צנור ירוצו בו המים להרהמים : לך גשים ושוע מרהמים, להקר חרב להמים, מים גבר כמר המים, בחין פצל ברהמים (כ"א קליר, תש' גשם, יפתח ארץ).

מֶרְהָמָה¹

ש"ז, — כמו מֶרְהָמָה : שאם תהיה החבורה בסנוחה מהמורא החמה הנה ראוי שחששה ברפואתה המרהם המנגב וכו' אחר שתשבר כח זה המרהם בשיתערב עמו שמן ויון (קנז' גליתס ב, כ"ז פלז). והמסמים אשר ענינם זה הענין (שחוא מדביק וסוגר הבשר) המרהם המורכב משומן החזיר ישן (סס). המרהמים המנקים ומצמחים הבשר נמסים בשומן הוורד וכו' וישים סביב המחלה כלה סמרטוט גדול וכלול עליו מוטח באחד מהמרהמים הנזכרים (סס).

מֶרְדָּה²

כנז' מֶרְדָּה, מ"ר מֶרְדָּה, כנז' מֶרְדָּה, — (א) ש"ז, מעמד רע ושפל של אדם : זכרה ירושלם ימי עניה ומֶרְדָּה³ כל מחמדניה אשר היו מימי קדם

יוצא כל חלי רע וקשה מן המרה השחורה השוכבת בטחול בצד שמאל (תכומי, פ' יורה סד). ואלך מר בחמת רוחי ליהנות המרה השחורה הגוברת עלי ולא תתנני השב רוחי ללמד ולהתפלל בישוב הדעת (לכ"ע, מעדני מלך). וי"א (שפרוש רוח רעה הוא) מחשבות רעות שמעלה לו מרה שחורה (ערוך, ערך רוח). ואומר כי שבע המדה הזאת (ראגה) כשבע המרה השחורה אין איש נמלט ממנה (כ"י א"ט, תמדי"ג לרש"ג, שער סדאנס). רבתה מרה השחורה בגופו עד שנשתוממה נפשו ובעתתו רוח רעה (כ"י א"ט עקנין, ספ' מוסר כ טז). ושבע כל אלה כשבע המרה השחורה אשר תראה בלילה צורות רעות ומשונות כמו שדים ורוחות רעות (כ"י זכא"ס, ספ' שעשוע' ו). כי הטחול מאסף אליו כל המרה השחורה אשר בגוף כמו היגון והאנחה (סס טז). בעבור שהוא מקור המרה השחורה אשר היא מולדת השמות (סס). בהתגבר בגוף מרה שחורה יחי נחפך כשולי קדרה וכו' ורוע לב ורוגז ואנחה ולא יישן ואין שקם ובטחה (כן רש"ט פלקיולא, כח' הסנ' הגוף, כ"י פלורנזה). כמו אשר יגבר עליהם המרה השחורה אשר יהיו מדומים ובעלי יגון (כ"א זיכאנס). דרך אמונס מה). שגוברת בהם המרה השחורה מרוב דאגתם (כ"י מגללוט, פ' משלי יד י). — ובתרחבה, יכנוי לעצם הנפיה ליגון ודאגות, mélancolie : וכן מי שהתעורר עליו מרה שחורה יסירה בשמיעת הניגונים ובמיני זמר (כ"ש א"ט, פ' פקוקס לגמ"ס ס). שחריצות לממון ורוב התאוה ורוע הנפש והוא חולי המרה השחורה שיביא האדם לאמס ראות עיניו וישנאואו ויישב לו חברת החיות והתבודדות במדברות וביערות (הוא, פ' אבות לגמ"ס כ יא). ואחריו נפטר רב סעדיה בשנת ד' אלפים תשי"ב והוא כבן חמישים שנה מן המרה השחורה (לכ"ג ד, ספ' סקנלס 66). זה אומר כוב ושקר דברי החלומות וזה אומר כי יקרה זה לבעל המרה השחורה בתגומות (רש"ט פלקיולא, המנכס). וימשיך העצב והיתרון והכחלה והרממה והמרה השחורה (מ' אלדז, ש"א ס). וכן מי שגברה עליו המרה השחורה או שגעון יועיל לו המשיגל (סס). — ואמר המשוור : ככה כל הנפשות אשר עשית, הפלת למשוואות כחללים דכאת, לא אחת מהן יצאה לראות אורה, אין זה כי אם רע לב ומרה שחורה (ויליג, אל יאסס יהודה). בעל מרה שחורה עזה הוא ועולם חשך בעדו (הוא, אגרות, כ רע). — ומ"ר מֶרְהָמָה שחורות : כל הדאגות והמרה שחורות (נתן מנרקל, עלים לתוזה,

¹ כך בערב' מֶרְהָמָה (a).

² לא נתבאר מקורו בודאות ומשמ' בדיוק, ועי' הערה לקמן. — ³ תרגמו השבע' כאן ובפסוק שלאחרי זה ἀπώσμος, δισχυμός, במשמ' גרושים. ריב"ג במשמ' מרודה. אך אין כאן מקום למשמ' זה. רש"י לפי הענין : הוא לשון צער. ע"כ, והוסף : כמו וירדתי על ההרים, אריר בשיחי ואהימה. אך גורה זו דחוקה ורחוקה. ראב"ע עי' הערה לקמן. רד"ק בפרש מרד : ענינם ענין דלות ושפלות. ובפרש רוד אמר : ויש מפרשים מזה הענין (מן ענין אריר בשיחי) ימי עניה ומרודה וכו' ויש לפרש ומרודה ומרודי ענין

עם חרף נפשו למות ונפתלי על מָרוֹמֵי שָׂרָה (שֹׁטֵי) הַיָּם. ותאמר ברב רכבי אני עליתי מָרוֹם הַיָּם ירכתי לבנון וכו' ואבוא מָרוֹם קצו יער כרמלו (יִשְׁעִי לֹא כָד). ובאו ורגנו בְּמָרוֹם צִיּוֹן (יִמֵּי לֹא יָכ). שכני בחגוי הסלע תפשי מָרוֹם גבעה (שֹׁטֵי מֵעִי). כי תעלה בכל השמים וכי תבצר מָרוֹם עזה מאתי יבאו שדרים לה (שֹׁטֵי לֹא נָג). שלחה נערתיה תקרא על גפי מְרֹמֵי קֶרֶת (מִשְׁלֵי טו ג). —מָרוֹם פְּלוֹנִי, המקום הגבוה שלו: בהר מָרוֹם יִשְׂרָאֵל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי (יחזק' יז כו). כי בהר קדשי בהר מָרוֹם יִשְׂרָאֵל נאם אדני יי' שם יעבדני כל בית יִשְׂרָאֵל (שֹׁטֵי כ מ). במרעה טוב ארעה אתם ובהרי מָרוֹם יִשְׂרָאֵל יהיה נוהם (שֹׁטֵי לז יד). —בְּמָרוֹם, במקום גבוה: הוֹי בָּצַע בָּצַע רַע לְבִיתוֹ לְשׁוֹם בְּמָרוֹם קָנוּ לְהַנְצִל מִכָּף רַע (תנ"ך' נ טו). —וּבְמָרוֹם האוֹיֹר: כַּעַת בְּמָרוֹם תִּמְרוֹא תִשְׁחַק לְסוֹם וּלְרִכְבוֹ (לִיזֹנ) לֵעֵי. —וּמְרֹמֵימִים, סתם, במשט' מקומות גבוהים, חשובים: הוֹא מְרֹמֵימִים וְיִשְׁכֵּן מַצְדּוֹת סְלֵעִים מִשְׁגָּבוֹ (יִשְׁעִי לג טו). בראש מְרֹמֵימִים עָלִי דֶרֶךְ (מִשְׁלֵי ח כ). —וּמָרוֹם, כמו תח"פ, במשט' במקום רָם: הֲצִבִי מָרוֹם קְבֵרוֹ חֲקִקִי בַּסֵּלַע מִשְׁכֵּן לֹא (יִשְׁעִי כז טו). כי השח ישבני מָרוֹם קְרִיָּה נִשְׁגָּבָה וְשִׁפְלוֹנָה (שֹׁטֵי כו ט). —גְּבֹהַּ שֶׁל דָּבָר, במשט' מִשְׁפָּטָה, מָרוֹם הַעֵם, היותר חשובים שבו: אִמְלִלוּ מָרוֹם! עִם הָאָרֶץ (יִשְׁעִי כד ז). —שָׁם אֶת פְּלוֹנִי לְמָרוֹם, הרים אותו מרלותו וּשְׁפִלּוֹתוֹ: לְשׁוֹם שְׁפִלִּים לְמָרוֹם וּקְדָרִים שִׁגְבוּ וְשַׁעֲרֵימִי (לִיזֹנ טו). —וּבְמָרוֹמֵימִים במשט' זו: נָתַן חֶסֶד לְבְּמָרוֹמֵימִים רַבִּים וְעִשְׂרִים בְּשִׁפְלֵי יִשְׁבּוּ (קֹהֵל י ו). —גַּם כְּבוֹד לְהַשְׁמִים: וְיִשְׁלַח מְרֹמֵימִים יִקְחֵנִי וּמִשְׁנֵי מִמֵּי רַבִּים (שֹׁטֵי כז י). והיה ביום ההוא יפקד יי' על צבא הַמָּרוֹם בְּמָרוֹם וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה (יִשְׁעִי כד כה). כי ארבות מָרוֹם נפתחו וירעשו מוסדי ארץ (שֹׁטֵי יח). עד יערה עֲלִיזוֹ רוּחַ מָרוֹם וְהָיָה מְדַבֵּר לְכַרְמֶל (שֹׁטֵי לז טו). נִשְׁגָּב יי' בִּי שִׁכֵּן מָרוֹם (שֹׁטֵי לג ט). בְּמֹא אֶקְדֵּשׁ יי' אֶכְפֹּל לְאַלְהֵי מָרוֹם (מִיכ' ו י). יי' מְרֹמֵם שִׁלְחָ אֵשׁ בְּעֶצְמִתִּי (לִיזֹנ) יִתֵּן קוֹלוֹ (יִמֵּי כה ל). מְרֹמֵם שִׁלְחָ אֵשׁ בְּעֶצְמִתִּי (לִיזֹנ) אֵי. לֹא חֲצוּמוֹ כִּיֹּם לְהַשְׁמִיעַ בְּמָרוֹם קוֹלִכֶם (יִשְׁעִי נח ד). עֲלִיתִי לְמָרוֹם שְׁבִית שְׁבִי (תה"ל קמ יט). אֲדִיר בְּמָרוֹם יי' (שֹׁטֵי לג ד). כי הִשְׁקִיף מְרֹמֵם קִדְשׁוֹ יי' מִשְׁמִיִּם אֶל אֶרֶץ הַבִּיט (שֹׁטֵי קכ כ). שִׁלְחָ יָדֶיךָ מְרֹמֵם פְּצִנִי וְחֲצִילִנִי מִמֵּי רַבִּים (שֹׁטֵי קמ ז). —וּמִיֵּר מְרֹמֵם בְּמִשְׁמִי זו: גַּם עָתָה הִנֵּה בְּשָׁמַיִם עֲרִי וְשִׁדְרֵי בְּמָרוֹמֵימִים (לִיזֹנ יו יט). הַמִּשְׁלַל וְפָחַד עָמּוֹ עָשָׂה שְׁלוֹם בְּמָרוֹמֵימִי (שֹׁטֵי כה

¹ קצת החדשים מפסקים באמת נוסחה זו.

ג). ומה חלק אלוה ממעל ונחלת שְׂדֵי מְרֹמֵימִים (שֹׁטֵי לז כ). הללו את יי' מן השמים הללוהו בְּמָרוֹמֵימִים (תה"ל קמ ח). —נִשָּׂא עֲלִיזוֹ מָרוֹם, לאלהים: אֶת מִי חֲרַפְתָּ וְגִדַּפְתָּ וְעַל מִי הִרְמוּתָה קוֹל וְהִשָּׂא מָרוֹם עֲלִיזֶיךָ אֶל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל (יִשְׁעִי לו כג). שֹׂא מָרוֹם עֲלִיזֶיכֶם וְדָאוּ מִי בְּרָא אֱלֹהֵי הַמּוֹצִיא בַּמִּסְפָּר צְבָאָם (שֹׁטֵי מ טו). —דָּלָה עֲלִיזוֹ לְמָרוֹם: דָּלוּ עֲלִיזֵי לְמָרוֹם (יִשְׁעִי לח יד). —וּקְרִיָּאָה: מָרוֹם! קְרִיָּאָה לאלהים: כִּי רַבִּים לַחֲמִים לִי מָרוֹם יוֹם אִירָא אֲנִי אֶלֶיךָ אֲבִשָּׁה (תה"ל טו ג). —וְאָמַר בֶּן סִירָא: אֵל תֹּאמַר מֵאֵל נִסְתַּרְתִּי וּבְמָרוֹם מִי יִזְכְּרֵנִי (בְּנוֹף הַעֲרִי מִסֵּף הַגִּלְוִי לִסְעִיִּנִי, כֶּסֶם כִּיִּם). כִּלִּי צָבָא נְבִלִי מִרוֹם מִרְצֵף רִקִּיעַ מִזְהִרְתּוֹ תוֹאֵר שְׁמִיִּם וְהָדָר כּוֹכַב וְעֵדִי מִשְׁרִיק בְּמִרוֹמֵי אֵל (כִּיִּם גִּנִּי מִנִּי טו). —וּבְתוֹתָם, בְּמִשְׁמִי גְבוּהַ וּבְנוֹי לְשִׁמִּים, לאלהים: שְׁלֹשָׁה שְׁנָתַי וְאַרְבַּעָה לֹא אֶהְבֵּתִי שֶׁר הַנִּגְלָל בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת וְכוּ' וְהַמּוֹשִׁיב שָׁבַת בְּמִרוֹמֵי קֶרֶת וְחֹאחֻז בְּאֵמָה וּמִשְׁתֵּיִן מִיִּם (נִידָה טו: כֶּסֶם כִּיִּם). כִּשְׁעֵלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם מִצְאוֹ לְחֻקֵּי שִׁשׁ בְּיוֹמָהּ וְכוּ' (עֲזַרְיָה). מִמָּרוֹם נִחְצַב עָלָיו שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ קְבוּרָה בְּאִי' (מִרְעֻקָה, מִדָּר וּקִיר ט). דְּרַשׁ פִּלְשׁוֹן אִישׁ רֹמִי וְאָמַר נִתְלַשׁ הָרַסְיִנִי וְנִצַּב בְּשָׁמֵי מִרוֹם וְהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּתוֹנִים תַּחְתָּיו (שֹׁטֵי טה"ט, מִי זֹלַת עוֹלָם). —וּבְנוֹסַח הַתַּפְּלָה: עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמֵי הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ (כֹּאף מִסִּי יח, אֱלֹהֵי נְלוֹ). —וְאָמַר הַמְשׁוֹרֵר בְּפִנּוֹתֵי אֵל הָאֱלֹהִים: מִרוֹם חֲשׂוֹכֵי גְבוּהִים, מִמַּעַמְקִים אֶקְרָא נִגְדָּךְ וְאַהֲבִים (לִכְנִיִּג, אֱלֹהִים אֱלִי אֲתָה). —יִחַדֵּר זִיו מָרוֹם, חָאֵר שֶׁל כְּבוֹד לְמֵלֶכֶךְ וְכוּ' אִיֵּר יִשְׁמַעְאֵל סַח לִי סִגְנִסְגָּל וְאָמַר לִי יִדִּידִי שֶׁבַּ בְּחִיקִי וְאָגִיד לְךָ מַה תִּהְיֶה עַל יִשְׂרָאֵל, יִשְׁבֵּתִי בְּחִיקִי וְהָיָה מִסְתַּכֵּל כִּי וְכוּכָה וְכוּ' וְאִמְרֵתִי לוֹ הִדֵּר זִיו מִרוֹם מִפְּנֵי מַה אֲתָה בּוֹכָה וְכוּ' כִּיֹּן שִׁשְׁמַעֲתִי קוֹל חֲזָק זֶה נִכְעַתִּי וְנִרְדַּמְתִּי וְנִפְלַתִּי לְאַחֲרֵי עַד שֶׁבֶא הִרְגִּינָאֵל הַשֵּׁר וְנָתַן בִּי כַח וְנִשְׁמַת וְכוּ' אִמְרֵתִי לוֹ הִדֵּר זִיו מִרוֹם אֵין לַחַם תִּקְנָה לְיִשְׂרָאֵל אִמֵּר לִי יִדִּידִי בֹא וְאֶכְנִסְךָ אֶל גִּנְזִי נַחֲמוֹת וְיִשׁוּעוֹת וְכוּ' אִמְרֵתִי לוֹ הִדֵּר זִיו מִרוֹם הִרְאֵנִי כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד (בְּנִיחָם מִסְקִין מִיכְנֶס). —וּמִיֵּר מְרֹמֵמִים: בִּשְׁם אֲדֹנֵי אֲדֹמֹת וּמִרְמוֹת נִקְרָאוּ, אֲדֹרֹת וּמִזְרוֹת עַל פִּיֹּי יִצְאוּ וּבָאוּ (כִּיִּי הַלֵּוִי, כֶּסֶם אֲדִנִּי). חִיּוֹת פְּלִיאּוֹת וְעִצְמוֹת אַחַת לַאֲחַת מִשְׁלִימוֹת, בִּשְׁם ה' מִתְאַמֵּוֹת עוֹשֶׂה שְׁלוֹמוֹת בְּמִרוֹמֹת (סוֹל, יִקֵּר אֲדֹן הַנִּסְלָאוֹת). וְיִשְׁיִישׁוּ נִבְכִי תְּהוֹמוֹת, וְיִקְדּוּ צְבָאוֹת מִרְמוֹת (כִּיִּי כִלִּי תִחְסֹם הַיּוֹשֵׁב, מִכֵּי לִרְדֵּי נִכְדִּי הַנִּמְנִים). —וְכַתְּחִיפִּי, בְּמִשְׁמִי לְמַעַלָּה: מֵהֶלֶךְ בְּאֵין רִגְלִי מִרְמוֹת וְתַחְתִּיּוֹת וְצוּפָה בְּלִי עֵיִן לְעוֹלָם וְכִנְפֹתָיו (לִכְנִיִּי, כֶּסֶם אֵל).

איכה, שמי' (כ"ב). — והמליץ אמר: יום פקודה וזכרון, יום מעלה ויתרון, יום ועברו היצורים לפני האל כבני מרון, זה יספר וזה ירון (כ"י חזיון, תחנן' (ס). — ב) יבנו לצאן (י): העובדים לפניך היום כבני מרון לפני הרועה ואתה סוקר אותנו בפקודה (כ"י חזיון, מלמד התלמיד, נצ"ס). — ואמר הפיוט: וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון, כבקרת רועה עדרו, מעביר צאנו תחת שבשו, כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כל חי (מוס' א' ר"ה, ומטה תקף).

* **מרופה**, ש"מ מ"ל מרופות, כמו *מרופה, ע"ש: לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית וכן בצלים הקיצונים וכו' בש"א עוקרין אותן במרופות (י) של עץ (שבי' ה ד).

* **מרון**, ש"מ מ"ל מרופות, כמו *מרופה, ע"ש: כי לא לקלים המרון ולא לגבורים המלחמה (קס"ט ע' יא). — ומצוי בסה"מ גם לדברים לא כע"ה, כמו מים

התומ' שהשם הזה שמש בלשון העברית של חומן ההוא במשמ' זו, ופרושו של ריש לקיש דחוק מאד, כי מה יעשה בהשם בני שלפני מרון, כי אין מעם לקרא בנים לא אה המעלות ולא את העולים ויורדים בהן, לא נשאר אלא לבחן את פרושו של רב יהודה בשם שמואל שבהשקפה ראשונה יש לתמוה איך עלה על דעתו לפרש בני מרון בחיילות של בית דוד, בשלום המלים אמרנא ומעלות מרון או חורן דומות להמלה מרון שבבני מרון, אך בין מרון וחיילות של בית דוד אין שום קרבה של דמיון, ואולם, כשנתבונן קצת בדבר יתברר לנו כי היא הנותנת לראות בפרושו של שמואל לא סברה סתם אלא דבר שחיו ידוע לו לשמואל אם על פי מה ששמע אולי נמסדר המשנה בעצמו שזו היא הכונה במרון במאמר קדום זה, או על פי שמצא שמואל במגלת סתרים שהיתה לו אולי, כי הוא הלא היה עסקן בדברים גם חוץ מתלמוד תורה, וראה שם כי חיילות של בית דוד היו רגילים ללכת חוצץ בסדר נאה זה אחרי זה בעברם לפני שרי הצבא, והם היו קרואים בני מרון בלכתם בצורה זו, והמקור למשמ' זו של מרון הוא בשרש מרג (א) המשמש בלשון הערבית החיה במשמ' למוד ותהרגות בדבר מהדברים, וגם תרגילי אנשי הצבא בסדרי הליכותיהם, והשם מרון יהיה על משקל פעול או פעול. — (י) עפ"י התרגום אמרנא, ע"י הערה הקודמת.

(י) כך הגרסה בקשעי כ"י הירוש' מהגניזה שפרסם גינצבורג, ונראה כי כך היתה הגרסה בספרים שהיו בידי ר' שלמה בר' שמואל בעל ספר המליצה, הוצא דר' בבר, ובכנסת' הדפוס מארופות, ובכ"י חרופות (י"ק).

(א) מר

* **מרון**, מרון (א) למוד וגם תרגילי אנשי הצבא בסדרי הליכותיהם: בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון (י) שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם (י"ס א' ב). והיה (אדם הראשון) מושל גולם ומעבירין (הקב"ה את דוד דוד ושושפיו וכו') לפניו כבני מרון (אדרי"ג נוסח ב, פק' מז). — ואמר הפיוט: יד שלח אחוז בארון, נעשה בו משפט וחרון, מה יעשו עובדי כבני מרון (י"א קליל, חזן אדרי"ג מוס' א' ר"ס), זכור איכה אנו שפתנו, איך אנו פעמי מרון שאפתנו (סוף), זכור

(י) ע"י הערה הבאה. — (י) כך, בשתי מלים ויוד אחרי הנון במלה הראשונה, בכל נסחא' הדפוס וכו' במשניות ובגמ' בבלי וירוש', וכך בתוספתא בנכס' הדפוס ובכ"י א"פ, וכך היה בלי ספק לעיני ר"ח והערך ורש"י, וכך גם לעיני ר"א הקליר, ושאר הפוסקים, אך במשניות מנקד' כ"י קויפמן כבנימרון, וזו אחרי כן הראשונה ומלה אחת, ובכ"י כמברג הוצא' ה' לו: כבני מרון, כמו"כ וזו אחרי הנון אך שתי מלים נפרדות, ובתוספת' כ"י וינה נומרון, והנה סגנון כל המאמר הזה מעיד שהוא קדמון, ובאמת אנו רואים כי בימי שמואל וריש לקיש כבר היה ספק בפרוש החלק האחרון של המאמר, בירוש' נחלקו בו ר' אחא ורבנן, וז"ל: כבני מרון, רבי אחא אמר כהדן דירין ורבנן אמרין כהדא במגנימין — ולא מצאו המפרשים וחוקרי הלשון פרוש מניח הרעת לשתי המלים דירין ובמגנימין, קצתם פרשו דירין במשמ' דיר של צאן, וקצת החדשים שהרגישו עד כמה פרוש זה דחוק לפי הענין, הגיהו דיקון במקום דירין, דיקי בוינ' משפט, וזה בודאי דחוק, והמלה במגנימין היא חידה גמורה, ובבבלי (ס' ית), אמרו: מאי כבני מרון, הלא תרגימו כבני אימרנא ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון (וגרסה אחרת בית חורון) רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד, ע"כ, ופרשו הקדמונ' (ר"ח, הערך, רש"י, רמב"ם וכו') אמרנא כבבשים, וכבר הקשה לוי על פרוש זה, כי האלף באמרנא במשמ' כבשים היא שרשית ואי אפשר להשימשה ולאמר מרון, ופרושו של לוי כי הכונה במלה אמרנא היא אדנות, עוד יותר דחוק, על כל פנים, בין לפי תרגום מרון באמרנא ובין לפי פרוש ריש לקיש כמעלות בית מרון או חורון, דבר אחד ברור, כי בזמן ההוא כבר היתה הגרסה בהמשנה מרון תבה בפני עצמה ולא חלק מתבת ... נומרון, כגרסת המשנה כ"י קויפמן והתוספתא כ"י וינה, ואין שתי אלה הגרסות יכולות להכריע את הכף נגד עדות מפורשת זו, וגרסת כל הספרים, ולשווא נפל ש' קרוים כמלון המלים המשאלות שלו על מציאה זו והחליט כי זו היא הגרסה האמתית כבנימרון, והוא ברומית *benimron*, גידור, אבל אם אין לפקפק בגוף הגרסה מרון, פרושה מושל בספק, התרגום אמרנא כבר נדחה למעלה מפני שהאלף באמרנא לכבש היא שרשית ואין להפילה, ועוד מה ראה בעל המאמר להשתמש במקום זה לכבשים כמרון, שלא מצאנו בכל

וכיו"ב: ולעתיד צאת הנחל יפרוץ, ברגת חים יפרוץ
ב מ ר ו ין והיה כל נפש חיה אשר ישרוץ (כ"ו טו)
עלם, אלמור מסתה, יול' לשה"ג). — ובגרמי השמים וכיו"ב:
גלילים וכו' ובהם ירוצון ובשמינו חקוקים באין מ ר ו ין
גדודי חילותיו (לכ"ט, כס א'). — ובמשמ' ימהלך דבר
מהדרים ומנהג' : ומטה שירון זה ה מ ר ו ין גם כן
(שירוביק ויסגר הבשר) מהסמים הדבש המבושל וכו'
(קבול' גלגל, כ"י פיו), כי מה שירון ה מ ר ו ין
הזה הוא תאוה נערית כי טבע הנערים הוא שיחיו בתאוה
ובתקוה אל הרברים הערבים (יוסף קספי, קלור ספר
המדות ללריסטו, כ"י ותיקן). ואי אפשר לעשות שום
מלאכה אם לא שיתנהג האדם בכל הדברים על דרך
המירון הטבעי כי הטבע הוא דבר גדול ונכבד כולל כל
הדברים (כ"י פדוניאלו, ש"ת נלמוד ההכמ'). — ובמשמ' ימקום
לרץ ולעבור בו ממקום למקום, Korridor; corridor: ועל
זה הלוח הקטן תעשה כעין גשר אחד יקרא מ ר ו ין
קורידורי בלעז (מאמר נכלי הנקרא שמימי, כ"י פלורנזה).
א-מְרוּצָה, ש"מ, מְרוּצָה, מְרוּצָה, כְּנִי מְרוּצָתָם, מְרוּצָתָם.
מִיר כְּנִי מְרוּצָתָם, — ש"ס מן רוץ, כמו מְרוּץ:
ויקרא הצפה אל השער ויאמר הנה איש רץ לבדו וכו'
ויאמר הצפה אני ראה את מְרוּצָת הראשון פְּמְרוּצָת
אחיעזר כי צדוק (ש"ס יח כו-ז). כלה שב במְרוּצָתָם²
כסוף שושף במלחמה (יח"ז ח ז). והחי מְרוּצָתָם רעה
וגבורתם לא כן (ש"ס כג י). — ובמדר': ויהי כראות (לבן)
את הנום (ביר אליעזר) מיד הלך לו להמיתו הכיר בו
שְּמְרוּצָתוֹ לרעה (ליקוט, ח"י ש"ס קט). — ומצוי בסהמ"א:
וספור מְרוּצָתוֹ והשתחוויתו לקרוא אותם לסעוד לבם (כ"י
אנטוני, מלמד הסלמידי, לך לך). — וגם לדברים לא בע"ה,
מים וכדומ': במים הללו הממהרים ל מ ר ו צ ת מ (ש"י
נכ"ש, מ"ד). — ומְרוּצָת גרמי השמים: וכשהיא (החמה)
מתגלגלת מגבהה הקטן וכו' ממעישה את מְרוּצָת ה
ומקצרת את מדת הליכתה (לכ"ט הנשיא, העמוד א ז). אם
היה אדם אחד יראה השמש לבדו ויראה מקומות זריחתה
ומקומות מְרוּצָת ה ואנחנו לא ראינוה מעולם (כ"י א"ת,
חז"י ד טו). והוא ועל ידיהם ר"ל ע"י מְרוּצָת גלגליהם
ונסיעתם בהם וכו' מתחלק הזמן לפרקים ולעיתים ידועים
(כ"י הישראלי, יקוע"ב ז). — ואמר הפיוט: קץ מולדו
חל להקצות, ביום רביעי בחצות, ועד שלשים מְרוּצָת,

¹ על דרך לשון הערבית מג'רו a.

² כך הכתיב. והקרי פְּמְרוּצָתָם.

נתגלגל בדגים (עמק המלך, יושא ד"א). ומתעכבות שם לקבל עונשם למרק נפשם ואחר המירוק חזרות למעלה התחתונה שתחת הנשמות העליונות (מטוס"א ט). כי אין היסורים זולתי זכור ומירוק המדות הפחותות והמגונות (ד"י מוסקטו, נפול, יסוד ט). מתגלה אור שכנפשו עד שמכח המירוק מתגלגל כ"כ אור שלה עד שמגיע למדרגת נשמה ורוח (כ"א הסק, סנט מוסר יא). — ואמר הפיטן: צורך ומרור בלי יסורין תורה, כי עמך הסליחה למען תורא (כנ"י סבלי, אל לנחם).

מְרוֹר, ש"ז, מ"ר מְרוֹרִים, מְרוֹרִים, — יְרֻקֹת מרי הטעם, *bittere Kräuter; herbes amères; bitter herbs*: ואכלו את הבשר (של קרבן הפסח) בלילה הזה צלי אש ומצות על מְרוֹרִים יאכלהו (שמות יב ט, נמ" ט יא). — ובהשאלה במליצה במשמ' צרות: השביעני בְּמְרוֹרִים הרוני לענה (אי"ג ג טו). — ובסמ"א: על כן מנהגם היה לאכול בכל שלהנם מיני מְרוֹרִים רבים מעשבים וחרדל ואפילו לא יהיה למצרי אלא פת לברד לעולם המְרוֹרִים יחיו על שלחנו בטבול בו הפת (כ"א"ע שמות יב ט). — ונתיחד בזמן המשנה לעשב אחד מהעשבים המרים: ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת ובעולשין ובתמכא ובחרחבינא ובמרור¹ יוצאין בהן בין לחין בין יבשין (פסח' זו). נמשלו מצריים כמרור לומר, לך מה מרור זה שתחילתו רק וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה (ר' יונתן, גמ' ס לט). — ונתיחד אחר כך לאחד הירקות מר הטעם שהיהודים חיבים לאכול בסעודת לילה הראשון של פסח: שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה (הראשון של חג הפסח) מרור (פסח' יד, וכסדר מה נשתה של אג"י פסח). מרור (זה שאנו אוכלים על שום מה) על שום שמרור המצרים את חיי אבותינו במצרים (ד"ג, שם ה וסעודה). מצה צריך להגביה ומרור צריך להגביה (כ"א, גמ' ס קטז). — ופישט השמוש בזמן האחרון לכנות בשם מְרוֹר גרירת צונן חבר מתקנה בחמץ וכו'. — ואמר המליון במשמ' מרירות: תזוב (הגפן) בדם לבועלים אותה ולא חטאה לעולם ממקור דמיה, טועם מרוריה ברוש ימצא לחכו צוף דבש פיה ומטעמיה (ר"י חליז, חסכמ' כו).

¹ ופרשו בגמ' שם (לט): חזרת חסא וכו' מרור מרירתא, ולא נתברר איזה עשב מר נקרא בזמן ההוא בארמית מרירתא. בגמ' ירוש' שם גדרוהו אמנם בסימנים: ירק מר ופניו מכספין ויש לו שרף. וכך גם בגמ' בבלי שם. אך כל זה אינו מגדירו בדיוק.

ולא שמנו לבנו עליו מפני הטרודה ושררה המחשבה עם ארך המליצה (ר"י אל"ת, חמ"י פס"ג, לריכ"ג).

ב. מְרוֹצָה — ע"י מרצה.

א. **מְרוֹק**, ש"ז, מ"ר מְרוֹקִים, כנ"י מְרוֹקִיהָן, — מְרוֹק הגוף, הפעולה למרק את הגוף בשמן ובבשמים וכדומ':

כי כן ימלאו ימי מְרוֹקִיהָן שעה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים (פסח' ג יג).

ב. מְרוֹק, ת"ז, לנ"י מְרוֹקָה, מ"ר מְרוֹקִים, מְרוֹקֹת, — ע"י מְרוֹק.

* **מְרוֹק**, (מירוק), ש"ז, — ש"ס מן מְרוֹק, א) במשמ' גמר דבר, גמר ביאה על אשה: גמר ביאה בשפחה

חרופה זו הכנסת עטרה וכו' ביאת המירוק וכו' מירוק גיד וכו' מירוק עטרה (ינ"י טה).

ובסמ"א: כל זמן שלא גמר הביאה במירוק האבר

(ס' סדרי עטרה, בסוף ש"ע י"ד, נדס קנ"ג). — ב) "בבשמים"

נְקִיוֹן וצחצוח: ותמרוק הנשים במירוק הנחוששים

(הכרע' ר"ת, דוגם על נמטה, ערך תמרוקס). כמו הממרוק

לכלים שאין עושין אותו המרוק אלא כשנשלם הכלי

(ר"י חליז, פי' המשי' למכ"ס, פ"א א ו). כמו שהמראה

צריך מירוק וזיכור לשיתרשמו בו הגוונים (ר"י

קארו, מולד יתקן פת). — ומְרוֹק הגוף: דמה הרברים

הטובים והרעים המסירים האיבה והשנאה מן הנפש

למרוקים המעבירים הזוהמא (ר"א נדנ"י, חות' תכ"י,

מירוקס). — ומְרוֹק המַעֲמִים ע"י סמים משלשלים, 12344:

אף הן מימיהן מתירין את הבטן ויש בהן מירוק

ומועילין לפתח סיכור שבכבד ומועילין בכאב הטחול

(תשו' הגא', סדכ"י ש"ז). דע שהחלב רפואה מועילה

למה שיש בו מן המירוק לאט לאט (קא"ג ג יד

ד יג). מירוק הגוף נקביו והסך רגליו (ר"י נהליו,

אול"ת א). — ומְרוֹק הרם: דרך מירוק הרם וזכובו

(ר"י מוסקטו, נפול, יסוד יט). — ובהשאלה, במשמ' נקיון

וטהרה מַעֲוֵן על ידי ענש ויסורים וכדומה: שאנחנו

מאמינים בשפלותנו שהוא עונש ומרור על מרינו

הקודם (ר"י ספני, כ"א למשלי). הרשעים אשר זכר אשר

ישים עליהם אופני מרכבתו להביא עליהם חבורות

פצע וכו' כי הוא המירוק הראוי להם ולאשר כמותם

למרק רשעתם (ר"י ערמא, יד אשנול על משלי כ"ד).

זה הוא מין ממיני הרעות שאין לו מירוק ונקיון

(ר"י מצל"ס, פי' משלי יא טז). והנה ביסוריד אלה נטהרת

לקבל אור בקר בלי מירוק גהינם ורמה לגוף (ר"מ

אליהו, איז"ל יג). כי קרוב אני אליך על ידי מירוק

יסורים כמדובר (שם יד יח). וכל צדיק שצריך מירוק

לפי הצרך. *Speiröhre; gargouille; gutterspout*:
המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה המחילה יש
לח חזקה (כ"ג גו). עשאו (יעקב את אבני המקום) כמין
מרזב ונתנן תחת ראשו שהיה מתיירא מן החיה
(ר' יוסי בר זמרא, מד"ר בראש' סח). (נכרת הגיד ועשויו)
כקולמוס כשרה כמרזב פסולה (רנ הונא, ינמי עה).
—ובסהמ"א: ומכירה זו שמכרתי לו בדרך יציאה וביאה
ותקרה ומעיובה שבהם בית משפך מימיהם ובית משפך
מרזב בן עם מוצא ומביא (ר"י ברלוי, ספ' השטרות כו).
גידודיו הן שפתותיו החזקות במקום שהנתר מושך לין
גידודיו זקופים והוא כבתוך מרזב (רש"י ישע' חז). שיש
לו קצת טענה לבעל המרזב שאין המים מקלחין יפה
כבתחילה (טור ח"מ קנ, נכס הרא"ש). — ב' בהשאלה.
*קפול בבגר בצורת מרזב: מהו לעשות מרזב?
בשבת (שנת קמז).

במרזב², ש"ז. — כמו מרזף, פמיש: מעשה באדם אשר
שרצה לנסות את תקפו והכה עליו כמרזב ונשבר
המרזב והוא לא נעשה בו רושם כלל (אנכי וכל לב).
מרזח³, ש"ז, סמי' מרזח, — משתה בשירה וזמרה: לכן
עתה יגלו בראש גלים וסר מרזח⁴ סרוחים (עמ"ו ו

להפך באה לפרסית מערב' ושבה אח"כ בצורה קצת משונה,
בסרוס מזרח, לערבית, ובתחלה שאלוה הערבים מהארמית.
עכ"פ, לא לרזב ולא לרזב אין בערב' משמ' נזל
וכדומי. גם בסור' משמש השם מרזב במשמ' זו ממש.
ופרש רגמ"ה לאמר: המרזב וכו' היינו צינור קטן כמו
שתיים או שלש אמות שתולין אותו בסוף צינור גדול
כדי שיקלחו מימיו ברחוק מן הכותל וכשתלוי בסוף הצינור
גדול יכולין להחזירו לאותו מרזב לקלח מימיו או לימין
או לשמאל, ע"כ, וכן הערוך והרמב"ם. — ¹ פרש ר"ח
וה"ל: כך קבלנו מרבתינו שיש בידם קבלה כי מרזב
זה כשיתעסף אדם מליתו ויקפל ב' קצוותיה כמין כרך
קיפול ויניחה על כתפו השמאלית ויחזור ויקפל שאר הטלית
המשולשל בצידו הימין מניחה בכתפו הימין ונמצאת
טליתו מקופלת מהנה ומהנה ומופשלת על כתפו וחלל
כנגד השדרה ונראה כמין מרזב.

² בארמ' מרזף, וארופתא, וכבר הובאה הצורה
מרזב, ב' בסוף, במשמ' זו, בערך מלים של ר' שלמה בר'
שמואל, בספר המליצה שהוציא דר' בכר: מרובה הלמת
(שס 25, טור 26).

³ עי' הערה לקמן. — ⁴ תרגמו הע' *χρηματισμός*,
והוא מצהלות סוסים וגם בני אדם, קול שאון והמיה. מעקי'
לא נשאר לנו תרגום מלה זו, יונתן תרגם מרזחין.
אבל, כבר הוכיח דר' פ' פרנקל (Dr. P. F. Frankl St. Sep-
tuag. 84) כי בבבל, בימי רב ענן לא היתה מלה זו רגילה
בלשון ארמית המדוברת, וכששלח לו רב הונא שאלה בזה"ל:

*מרור, ש"ז, — סה"ס מן מרר: כי מרים לשון מירור
הוא (מד"ר סה"ס, כי הנה הסתיו). ולכך נקרא שמו מררי
על מירור (שס גמ' ג). — ואמר הפיטן: טרם מרור
ממענים ישתב, ישועה צמחה לנצורי כבבת (ר"י טוב
עלם, אלסיס כנעני, ינמי לשכ"ג).

*מרור, ש"ז, מ"ר מרורים, — טעם דבר מר: אמרה
יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורי ו
כזית ומסורין בידך ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד
בשר ודם (ר' ינמי בן אלעזר, ענוי יח). כל הנהרות
כשם שהם מהלכין על הארץ הם מובים וברוכים ומת'קים
ויש מהן הנייה לעולם נכנסו לים הם מאורים רעים
ומרורים ואין מהן הנייה לעולם (פרקי דר"א ט).
מררה, — עי' מרה.

מרורי, ש"ז, — של מרה: וגם כי טבעו אשוי מרורי
עכ"ז הוא נוטה שכמו לסבול כל עמל ותלאה
(כתב משה מ"ץ לר' זרח, בראש חילס לשר' מקנדיא).

*מרות, ש"ז, — סה"ס מן מר, במשמ' אדון, ומשמ'
השם מרות כמו אדנות, מרות, שלטון: בצפור דרור
וכו' שאינה מקבלת מרות (לכ"ס בר רנ הונא, שנת קז).
בארץ ש מרותו של עולם בתוכה (ר' פנחס, פסיק' רנתי
מ). — ובסהמ"א: לא בחשה (צפור דרור) נפשח בצירה
לפי שאינה מקבלת מרות אבל צפור אחרת וכו'
מקבלת מרות (ר"ח שנת קז). כל אלהים שבמקרא
לשון מרות (רש"י בראש' ו נ). כי יש הרבה בני
אדם שיש אליהם בחייהם כמה מיני אדנות ומרות
מכמה בני אדם (תקוני, בראש'). ויקבל (ברקלא) את
מרות קוטחאו ועליו בהתמכרו לפקד גדור מלחמה תחת
ידו (א"י, ה'רפ"ג נקוסים 41). — וגם בדברים לא בע"ח:
ואף המקום מרות¹ הוא על כל המקומות (ר' פנחס,
פסיק' רנתי מ). — ואמר הפיטן: וביום השלישי משולש
בכות וזה, פאר השכינה מקום מרות סוככה (ר'
מאיר בר ינמי, את הכנייה, סליח' מוס' יו"כ).

א. *מרזב², ש"ז, מ"ר מרזבים, — א' חלק התחתון
של המחילה, שאפשר להסב אותו הנה והנה

¹ במד"ר בראש' נח בארמ': לאתר מרותא דעלמא.
² עי' ערך רזב. בארמ' מרזיבא. בסור' מרזבא.
בערב' מרזבא (א), וגם מזרזב, וכבר אמרו קצת הערבים
בעצמם כי מלה זו אינה ערבית בעקרה אלא שאולה מלשון
אחרת, ואמרו קצתם כי באה לערבית מלשון פרסית, אך
כבר העיר ע"ז ס' פרנקל (Aram. Fremdw. 24) כי אולי

ז). — ובתורמו, במשמ' מִרְזָחָה: עמדו עמונים ומואבים ובגו להם מקולים מבית חושימות ועד הר השלג והושיבו שם נשים וכו' באחרונה חזרו לעשות להם מרזיחים והיו קוראים להם ואוכלים (ספי נמד' קלף). זה הוא אחד מן המקומות שהיו מלאכי השרת מדדין פיתקין לפני הקב"ה שהיו אומרים לפניו רבש"ע ביהמ"ק חרב ורשע זה יושב ועושה מרזיחין אמר להם תנו ימים כנגד ימים (מד"ר אסת' נימים הסס). הכל סופדין וטופחין על מיתת הצדיק (שמואל) וזה הרשע (נבל הכרמלי) עושה לו מרזיחין (יש כר נחמן, שם קהל).

מאן יתיב בי מרזיחא ברישא, אמר רב ענן: מרזיחא דשלח לי לא ידענא מאי ניהו (כתובי' טז). ריב"ג אמר: מעני מרזח הו' אעלאנ אלצות באלבכא' ואלתרח או באלע'נא' ואלפרח וזה הנא פי אלבכא' עלי מא יברו מנ אלמעני והו' אשמ אלפעל יכונ תרגימתה לא תרחיל בית אלתרו או לא תרחיל אלי אלמואצ'ע אלתו יעלנוג אלצואת פיהא באלבכא' ואלנדב ענד אלחונ ואמא כונה פי אלע'נא' ואלפרח פקולה וסר מרוח סרוחום ועמעני מרוח הו' אלמרוית בכשר אלמים והו' אלצות והו' אשמ ותלחיצ הדא אלמעני אג אקיל אנה יקול ענ אלקום אלמתרחפוני אלמתבסלוג אלמשתעילוג באלמלאהי ואלסעאמ ואלשראב קולה השכבים על משות שן וסרוחים על ערשותם ובאקי' אלקול יקול אנהמ ראקדון עלי אשרה מנ עאגי מלוביה ואנהמ מנבשטון מתדרונ עלי ערושהמ מלאומון לתא תנעמא ותרהא יאכלונ וישרבונ וילחונ באצנאפ אלמלאהי ואלאע'אני ולא ירתמצ'ונ למא ונאל' אלמהה מן אלשאק' וצ'יק אלחאל ואל'עש פלמא וצפ חאלהמ הד'ית וצפ אלעקובה אלגאולה בתמ פקאל לכן עתה יגלו בראש גולים וסר מרוח סרוחים יקול שוג'לוג אול אלג'אליג וידיהב מרוזח אלמנבשטני יעני אלדיג קאל ענהמ וסרוחים על ערשותם אי תנקטע אע'אניהמ ותד'הב מלאהיהמ, ע"כ, — ובכר': ענין מרוזח הוא הרמת הקול בככי וביללה או בנגון ובשמחה והוא כאן (בפסוק אל תבוא בית מרוזח). בככי כפי הנראה מן הענין והוא שם הפועל יהיה פרושו אל תכנס לבית הרוזח כלומר אל תבוא אל המקומות אשר ירימו שם הקול בככי וההספד באבל, אך היותו בנגון והשמחה אמרו וסר מרוח סרוחים וענין מרוזח הוא (בערבית) אלמרוזח כמס חרוקה והוא הקול ותוא שם ובאור הענין הזה שהוא אומר על העם המעוננים הבטלים העוסקים בשמחה ובמאכל ובמשחת השכבים על משות שן וסרוחים על ערשותם ושאר המאמר שהם שוכבים על משות שן ושהם סרוחים על ערשותם נשארים בהם מתענגים אוכלים ושותים ומשתעשעים בכל מיני שעשועים ושירים ואינם דואגים לסבלות העם ודחק המצב והענין וכאשר כפר ענינים זה ספר הורעה הבאה עליהם כעבור זה ואמר עתה יגלו בראש גולים וסר מרוח סרוחים ורצה לומר אלו שאמר עליהם וסרוחים על ערשותם כלומר שיפסק נגונם ושמחתם, והביא זאת רי"ק, ורד"ק הזכיר זאת בשם אביו,

טז טז. — ובסהמ"א כענין זה: בין המצרים הלו חזרו המין וסיעתו ועשו מרזיחין לכבוד מחותנו הנ"ל (ר"י עמדין, שחוק הסקיל). והרשע עשה מרזיחין ומשתאות והנער רוכב במרכבה (סס). וכאשר שמענו כן ראינו בעלי עושר הרבה עשו מרזיחים רבים שמו ישכרו וכו' (לפני שמיר ס).

מִרְזָחָה, ש"ז, —בית מִרְזָח, בית אבל: אל תבוא בית מִרְזָח² ואל תלך לספור ואל תנדר להם (ויכ' יו ט). — ואמר המליון: תחת חופות חתנים יש לכם בית מִרְזָח ומספד תחת שחוק בכי תמורת הנגינות נהי וקניות (ר' קלוני, אנרי' עני' מד). וכל איש מאנשי הספינה מתופח ומשתטח, וצועק וצווח, ושבה האניה כבית מִרְזָח (ר"י חזיון, תתקמ' לח). — ושפס המנהג להשתמש בשם זה לכינוי למסבאה, לבית מכירת ושתית ויו ושכר: בבית מִרְזָח אנו יושבים ושלחנו ערוך והבקבוקים קוראים אחרינו מלא (ליג'א, סעמ'ס היכבות).

יִמְרִיחָה, ש"י, סמ' מִרְזָח, — כמו רמז: אשה זונה במרזמת עיניה ובעפעפיה תתודעה (נז"א). תרג' כ"ס כו י).

מִרְזָח³, ממנו מִרְזָח, מִרְזָח, *מִרְזָח, יִמְרִיחָה, יִמְרָה. **מִרְזָח**, ש"י, ע"י יִמְרָה, יִמְרָה, — (א) מִרְזָח שומן וכדומ' על דבר, שם אותו על פני כלו ברחיקה קלה שיתפשט על פני הדבר שמתרחים עליו, bestreichen; enduire; besmeer: ויאמר ישעיהו ישאו דכלת תאנים וימרחו על השחין ויחי (ישע' לח כא). — יזכבהשאלה

ולא הזכיר את ריב"ג, ויש לתמוה על Fleischer בתערוותיו ללוי (תלך ג דף 317), שאמר שם כי הרי"ק הוא יחיד בעדות זו אדות משמ' מרוזח בערב'. על כל פנים, עדותו של תרג' השבעי, מוסיפה כח לפרושו של ריב"ג להמלה מרוזח במשמ' קול זמרה של שמחה, שהוא מתישב היסב בלשון הכתוב, ומ"מ אפשר שבהרחבה היו מכנים כך גם עצם המשתה, ובשמוש זה נמצא השם מרוזח בתו"מ. בכנעני' הוא שם לחדש מחרשי השנה: בים I III ל מרוזח בשת—I III לעם צדן (כתנת סעטרת, Hoffmann, Phön. Inschriften). וגם אספה של חג לכבוד אלהות: מרוזח אלם (כתנת סקנדנות נמרסיליו). וכן בכתבות של תדמור: רבנות מרוזחות (Dalman, Neue Petra-Forschungen 1912 s. 92-94).

¹ ע"י הערה שלפני זו, —² כאן תרגם היוני θιασον, שהוא אספה של חג לכבוד אלהות וכדומ'. ואלם מרברי הכתוב נראה כי הכונה כאן לבית אבל, וכך פרשו בגמ' כתובי' (טז). וכך גם החרשים.

³ בערב' מרזח' a) כמו משח בשמן וכדומה.

^a مرخ

במליצה: וצרי ישע ת מ ר ח י על שחין לבס ויחי (ר"י הלוי, אלהים שחרתיך, עליהם). הרימה פעמינו וחבש מכאבינו, ת מ ר ח שחין חלינו כך נמצא צרינו (הוא, ישרים). ולו אותות כבן אמוץ במתן וי מ ר ח על שחין עני דבלות (אליעזר בן יעקב הסבלי, פוזנסקי, Babyl. Geonim, 72). במטה עם יבקע ים תעודות ועמודי אמונה בו סמוכים, ו מ ר ח על נשוכי הסלילות צרי מליו וחיו הנשוכים (רס"ע אבן דנאן, שר, נספ' ד"ת פנ). יעלת חן פוצעה בנדרור אם ת מ ר ח י על שחין עבדך ברוק פיד דעי כי בו יחי (הוא, יעלת חן). כי אין מי שיבא אחרי לספר בשבחיו, וי מרח על שחין לבי ויחי (ר"ז אלג' אהרי, ספר מוסר). — ב) מעך וכתש, עי' מֶרַח אשך, ובסהמ"א: לצרום באון ישראל ולהפילם על פניהם ולהלקותם בלי משפט ולהכותם על הלחי ו ל מ ר ח אשך (דוד בן זכאי הנשיא, מכת' הרמס על רס"ג).

— פנ', *מרח, מֶרַח, — א) מֶרַח על המפה, כמו מֶרַח : לא יקנה את האספלטני מפני שבא לירי מירוח והממרח בשבת חייב חטאת (תוספ' שנת ה'ו). הממרח רשייה בשבת חייב משום ממחך (ריב"ל, גמ' שס עה:). — ומצוי בסהמ"א: ותתמיד ל מ ר ח בטנן בבורק וגפרית ובשמינים החמים הידועים (קאטון גיד ד"א). ומנהג אלו להנתן על משלת של בגד ואחר כך מ מ ר ח ין אותו על המכה (ערוך, ערך אספלטני). וי מרח בה (במשיחה) האבר מריחה חזקה (נכונני, ארז חיים, נחלי ספרקים, כ"י ניוס"ד שכת). ותסכול אבר רותח בשעוה מותכת וישים עליה וי מרח נה בוובובים חתוכים (מ' אלרני, ש"א דא). לחיובך הנעשה באצבעות הרגלים וגם לנפחים יצוק עליהם מים מלוחים חמים או יבא למרחץ וימרחם בשמן ורד (שס ג ד). — וגם מעוך בידים ובשות יואל יאכל מן הפירות וזלתי לב בטנים ולווים וי מרח הגוף בידים לבד מריחה יבשה (בס). — ב) *מֶרַח שיט או זפת וכדומ' על כלי לפתם נקב או להדבוק וכיוצא בזה: תגור של סדקין וכו' מירחו בשיט מלמעלה (תוספ' כלי' כ"ק ד'ו). תגור שבא מחותך מבית האומן וכו' מירחו בשיט (שס יב). חבית שכפאה על הכותל ומירח שפתותיה עם הכותל (שס ז ט). ואם היתה (החבית) נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא מ מ ר ח (שנת כז ג). ניקבה (הכירה) נגממה נסדקה וכו' מ ר ח ה בשיט בין מבפנים בין מבחוץ (כלוס ה'א). הקלתות של בעלי בתים שנפחתה וכו' מירח ה בשיט (שס ז א). הכרוך והפקעת של גמי שנתנן על פי החבית אם מירח מן הצדדים לא הציל עד שימרח מלמעלן

ומלמטן וכו' היתה של ניר או של עור וקשרה במשיחה אם מירח מן הצדדים (שס ז ד). חבית שניקבה וכו' פקקה בזמורה עד שי מרח מן הצדדים (שס ו). נכר שהוא נתון על פי התגור אם מירח מן הצדדים וכו' עשאו בסנין או בשוגמין אינו צריך למרח מן האמצע (שס). — ומרח שיט שעל הבגד, מעכו באצבעותיו והסירו: נסל שיט על בגדיו הרי זה מ מ ר ח ו בידו אחת ובלבד שלא יכסכם (כז הוה, ירוש' שנת ז ט). — ג) *מֶרַח כרי התבואה, החליק על פני האדמה: לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שי מרח (ה' וכו' ונופל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח (ר"ע, פאה א' ו). ללמדך על מקדיש ערימתו עד שלא מירח שהוא פטור מן התרומה וכן המעשרות (כ' ישמעאל, ספרי נמד' ט). לא נתן (פאה) מן הגדיש נותן מן הכרי עד שלא מירח ואם מירח מעשר ונותן לו (כ' יסוד, תוספ' פאה א' ט). כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהם עד שי מרח (ה' וכו') (משנה שס א' ו). המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגזבר (שס). התבואה (חובת במעשר) מ שי מרח ואם אינו מ מ ר ח עד שיעמיד ערמה הקטניות משיכבדו ואם אינו כובר עד שי מרח אעפ"י ש מירח (ה' וכו') נוטל מן המקוטעים ומן הצדדים (מעשר' א' ו). המ מרח כרוי של חבירו שלא מרעתו (ירוש' שס ז ו). עשה כרי והשתחוה לו ו מירחו ואח"כ אכלו (שס פסח' כ ג). שיבולת ש מרח ה בכרי ושחלה (מנח' ע).

— נפע', *מֶרַח, — שמרחוהו, א) במשמי' מעך וכתש: כל שנמרחו אשכיו (כ' ישמעאל, נכור' ז ט). — ב) בענין מריחת הכלים: משלת שנתנה על פי חבית וכו' אינה מצלח עד שתמרח עם השפה (כ' יוסף נל"י, תוספ' כל' כ"ק ז י). — ג) בענין התבואה: מכאן אמרו התבואה מ ש ת מרח והיין משתקפה והשמן משיירד לעוקה (ספרי נמד' קנא). — ובסהמ"א: תבואה הנמרחת (המלי' על משלי יד כ).

— פנ', *מֶרַח (מירח), מֶרַח (ממורח), — תבואה מֶרַח : היתה לו ערמה מורח ת רצה לעשותה תרומה על

א' ופרש הרמב"ם: ופירוש מריחה מריקה וזאת המלה מושאלת בדרך המליצה בענין ברירת החטה מן התבן והשלמת צרכי הורע עד שלא ישאר לעשות בו אלא להוליכו אל האוצר והוא דומה כמו המסרק לכלים שאין עושין אותו המרוק אלא כשנשלם הכלי. ע"כ. וביר החזקה (מעשר ג' יג) אמר: ואי זהו מ מ ר ח זה חמיפה פני הכרי של תבואה ברחת בסוף כל דבר כדרך שעושין כשגומרין כל מעשיה. (ב' במשנ' מנח' כ"י פרמה מגדק שימרח. ובנדרס שימרח. — כ') כמדב"מ, מלא יוד.

מֶרְחָב, ט"ו, מ"ר סמ' מרחבי, —איכות חלל רחב, weiter, Raum; large espace; wide space עתה ירעם יי'

כבש במרחב (טו' דטו'), כי הנני מקים את הכשרים הגוי המר והנמחר ההולך למרחבי ארץ לרשת משכנות לא לו (מק' א ו'). —ובמליצה, בענין הרוחה רוחנית: ויצא למרחב אתי יחלצני כי חפץ בי (ש"י ככ' ז), ולא הפגרתני ביד 'אויב העמדת במרחב רגלי (תל' לא ט). —ואמר המשורר: כבר אלהיך בעת תשכון חבל בבית מרחב ותוך אורים, כי עמך יהיה ביום תעבור בים וכי תלך במו אורים (למנצח, תלש"ח א). —ושטח המיושב מן הארץ: שיעור המיושב מן הארץ לצד דרום ולצד צפון הנקרא מרחב (ר' ידע'י הגדנטי להדגש"א, תה).

מֶרְחָץ (י), מרחץ, טו"ו, מ"ר מרחצאות, — כל ומוקם שרוחצים בו, Bad; bain; bath: בנה מרחץ

בצד מרחיצו של חברו (תוספת' כ"ב ד יס'). המוכר את החצר וכו' לא מכר וכו' את המרחצאות שלפנים הימנו (סג ג א). המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים וכו' ואם אמר לו מרחץ וכל משמשה אני מוכר לך כולן מכורים (סג ג), ורוחץ עמו באמכשי גדולה ומוזיע עמו במרחץ קמנה (סג נד' ג ז). כל הכתמים הנמצאים במרחצאות של נשים פמאין (ר' נחמיה, סג נדס ו טו). בנות כרכין (סימן) התחתון באתחלה מפני המרחצאות (ר"ש, סג ט). לא ישכיר מרחיצו לגוי מפני שנקראת על שם ישראל ורוחצין בה בשבתות (לסג"ג, סג ע"ז ט). מרחץ שהוסקה בתבן או בקש של שביעית (סג"י ח א). לא יכנס אדם (בע"ש סמוך למנחה) למרחץ ולא לבורסקי (שנת א ב). שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטו וכו' מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטו (ע"ז ג ד). עברו אלו ולא נענו ב"ד גזרין שלש תעניות אחרות על הצבור וכו' ונועלין את המרחצאות (תנ"י א ו). הרי מרחץ פתוחה הכנס ורוחץ (מע"ד ט). מעשה בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהב לשנה (כ"ט ח ט). ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לשעון מפני שהוא בודק בקרובותיו (קמ"ז ז ח). חזקת הבתים וכו' והמרחצאות ובית

(¹) כך הנקוד לפי הקריאה הרגילה אצל האשכנזים והספרדים. אך בכ"י קויפן מרחץ (S. Krauss Aroh. d. T. I) הערה 85, IV. וכך בוצאתי גם בכ"י פרמה (או פורנצני, נשמט המקום בפתקה) מקוא' ו יא ועוד, וכך בקטע משני מנכ' גי' ביה"ט שכתב בניורק, ופעמים מרחץ, מס

מקום אחר עושה (תוספת' תרומ' ד יח). מצא תבואה ממורחת עשויה כרי (סג מע"ר כ ו). ישראל שהיו לו שבלים ממורחין בתוך ביתו שנפלו מבית אבי אמו כהן (כס' נד אלוה, נכור' יא). הפריש בכורים מכרי ממורה (ר' יוחנן, ירוש' פאה א ו). מצא פירות ממורחין בשדה מכונסין אסורין משום גזל (סג מע"ג ג ג).

קטע, *המרחץ, —כמו פתח; התבואה (מתעשרת) משימרה ואם אינו ממרחץ¹ עד שיעמיד ערימה (מעשר' א ו). —ובסחמ"א: חזר וסידר ההוליות זו על גבי זו והמרחץ עליהם בשום (למנצח' כלס' עז ג). —ואמר המקובן: תבא תמריח וחשכי תזריח, וכרשא עצמותינו תפריח (כ"א קליה, איכס' יסנה חלל'ת). —ואמר המלויק: סמדר יפריחו ומכאוב ימריחו ואירו ויזריחו גהות נזעפו וקטע מזמן הגל, סעדיאנה, סכר 68.

תוספת', *המרחץ, —שמרחצוה: שבלים הפלישות מן הגורן וכו' וקצצין של קטניות כיון שנת מרח הגורן לא יאכל עד שיעשר (תוספת' מעשר' א ו). עד שלא נתמרח הכרי לא נתחייב כריו תרומה (ירוש' פאה א א). תבואה (חובת במעשר) משימת מרח (סג מעשר' א ו). —דבר מתמרח, שסגולתו היא שאפשר למרחו: כמה מקיפים כסיד בזפת ובשעוה בשים ובצואה בחומר ובחרסית ובכל דבר המתמרח (כלס' י ב). —ובסחמ"א: וכן הממרח רשיה כל שהוא או שעוה או זפת וכיוצא בהן מדברים המתמרחין עד שיחלוק פניהם (למנצח' סג ט יא ו). ואפילו בדבר שאינו מתמרח ואינו בא לידי סחישה כגון שבא לכתום בקיסם או בצרור (לנכ"ז א"ח, שנת סיד יא). —ובהשאלה במליצה: כאום לא מאסת חוסיד מעידך, לוקים כסודר ולתמרח סכרם עריך (לכנ"י) הנכלל, תשוב מרחמנו, קליה 151.

—פעו, *מרחץ, מרחץ, —תבואה מרחצת, כמו מרחץ: מצא תבואה מרוחה עושה תרומות ומעשרות על פירות אחרות ואינו חושש (למנצח' סג מעשר' ג ככ).

מֶרְחָה, ט"ו, —רשיה למרח על המכה: ואחר כך תחבוש עליהם אספלנייא הוא מרח אפוסטוליקון וירפא (אספ' הכושא 108, כ"י). ואת כשר (הנחש) הנשאר עם אמוניאקון יודק היסב עד היעשות מומנו מרח ותן ממנו בכל עת על השחין (סג 170). —ובהשאלה במליצה: לא לעשות לי שם אני כותב ולחללות זכרי וטוב שבחי, אכן לישר נעוה לשון ולנחלה שפה יהי מרחי, וליודעים חן מענה אתן גם לחכמים ארקחה רקחי (דק"י, מכלול, ס"ה, סגל וידע).

(¹) כך במשני ירש' ובמדכ"מ. ובנוסח' הדפוס: ממרח.

ובית הסבילה וכו' פטורים מן המוזה (יו"ט). מביאים בניהם וכו' ומשלחים אותם לבתי מרחצאות שלהן ורואין אי זו אשה מישראל מעוברת (מד"ר שה"ש, לחזו לנו). לא יאכל אדם עד ד' שעות ולא ירחץ בבית המרחץ עד ד' שעות (דל"ר ז). כשהיה הלל יוצא למקום היו אומרים לו לחיכן אתה הולך לעשות מצוה אני הולך וכו' לבית המרחץ אני הולך וכו' בשביל לנקות את הגוף (אד"ר ל, נוסח ג). מי שהיה בבית הספר וכו' או בבית המרחץ ושכח לחלוץ את תפיליו (מס' תפילין). — ודבור אני מוליד כליו אחריו לבית המרחץ, במשמ' אשמש אותו כעבד את רבו: מי שיפרש לי משנתנו זו וכו' סיפא ורישא בחד תנא אני מוליד לו כליו אחריו לבית המרחץ (י' ר"ח, כ"ח, כ"ט). — מרחצאות של מים חמים: ויש מרחצאות של מים חמים נובעים מתחת הקרקע והם על שפת הים והם כמו שני מרחצאות שכל אדם שיש בו שום חולי ילך וירחץ בהם וימצא מרפא ומרגוע (מסע' ר' נתימן מטוילין, גנינוס 11). — ומשל: כל חכמה שלא תכנס עם בעלה במרחץ אינה חכמה (סע' פלוקיאל, העמק עז). — ואומרים אנשים: כי שיכנס למרחץ אי אפשר שלא יזיע (שארית הנחל קכד).

מֶרְחָק, מרחק. ש"ז, מ"ר מרחקים, מרחקים, סמ' מרחק, — א) מקום רחוק, Ferne; distance: ומה תעשו ליום פקדה ולשואה ממרחק תבוא (ישע' יג). הנה שם י"י בא ממרחק בער אפו וכבד כוֹשֵׁא (שם ל כ). הגני מביא עליכם גוי ממרחק בית ישראל (ירמ' ה טו). שמעו דבר י"י גוים והגידו באיים ממרחק ואמרו מזרח ישראל יקבצנו (שם לא י). לאנשים באים ממרחק (יחזק' כג מ). כי רם י"י ושפל יראה וגבה ממרחק יירע (זכרי' קלח ו). היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה (משלי לא יד). — ארץ מרחק: באים מארץ מרחק מקצה השמים (ישע' יג ט). קרא ממזרח עיש מארץ מרחק איש עצתו (שם מו יא). למה זה לי לבונה משכא תבוא וקנה הטוב מארץ מרחק (ירמ' ו כ). נצרים באים מארץ המרחק (שם ד טו). מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק (משלי כה כה). — וארץ מרחקים: מלך ביפו תחזיקה עיניך תראינה ארץ מרחקים (ישע' לג יז). הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים (ירמ' מ יט). —

בתוספתא ב"ב ב י"ה, וכך ע"ז ב. ט. — א' תרגום דברי ר' יוחנן בארמ' בגמ' שם: מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובלגא מאניה בתריה לבי מסתא. (2) עוד לא נהפכה פתח לסגול.

הבדים (כ"ג ג א). המוכר את המרחץ לא מכר את הנסרים ואת הספלים (שם ד ו). קח לך עבדים וירחצו במרחץ (שם יז). בונים עמחם בימוסאות ומרחצאות (ע"ז א ז). ישבו על ספסל של אבן או על האצטבא של מרחץ (נדפ"ט ג). הנסרין שבמרחץ ששגמן (כלים ככ י). ספסלן שבמרחץ ושתי רגליו של עץ (שם). נכנס למרחץ מקום שכני אדם עומדין לבושין וכו' אינו לובשן (את התפילין) עד שיצא מאותה רשות של כל אותה מרחץ (ירוש' נכ"ג ג). היתה מרחץ מרחצת בימות החמה ואינה מרחצת בימות הגשמים (י' ויטס, שם). בתי בדון בורות שיחין ומערות ומרחצות ושוככות ומגדלות (שם מעשר' ג יא). הנכנס למרחץ נותן כבוד ליוצא והיוצא מבית הכסא נותן כבוד לנכנס (שם נ"ג ג ט). מהלכות המרחץ שאלו אלא שאין דרך לענות במרחץ (י' יודן, שם ע"ז ג ד). שהכל המרחץ רע לשונים (י' שמואל נדלדניט, שם). רבותי מפני מה אתם מולזלין בסבילה זו אי משום צינה אפשר במרחצאות (רכ הולא, נכ"ג כג). עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו (נ"ב כא:). אומרים לפני רבש"ע הרבה שוקים תיקננו הרבה מרחצאות עשינו וכו' אמר להם הקב"ה וכו' תיקנתם שווקים להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמיכם (ע"ז כז). עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה ואלו הן האוכל בשר שור וכו' וחלגלת ומרחץ (שם כט). בנוהג שבעולם מלך בשר ודם נכנס לביתו וכו' אמר להם למחר אני בונה לכם דימוסאות ומרחצאות למחר אני מכניס לכם אמנה של מים (י' תהום נדלדניט, מד"ר וק"ר כו). לבן מלכים שיצא למדבריה של עיר וקפחתו החמה על ראשו ונחברכמו פניו נכנס למדינה במעט מים ומעט מרחץ מן המרחצות נחלבן גופו וחזר ליופיו כמו שהיה (שם שה"ש, אל תלואני). — ובית המרחץ: בית המרחץ של כותיים מטמא באוהל מפני שקוברין שם את הנפלים (תוספת' נדה ו טו). שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ והלכות ביחכים בבית הכ"ס (ריב"ל, ירוש' שבת ג ד). בשבתות וי"ט ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ ובשעת הקות דם (דוא, נגלי נכ"ג מנ:). אפילו בתי כנסיות ובתי מרחצות (ירוש' פסח' ד ד). בית הכסא ובית הכורסקי ובית המרחץ

קמוצה, וכך בהגדה של פסח מצוירה בריש' מו"י Add. 27210, וכך נראה קצת מהכתוב מרחיצו, יוד אחר חית בכניו,

הכמה מפוארה והיא מעיינת במרחקים מופשטים מחומר (שס עו). אמרו נקצת החכמים כי המרחקים שלשה עצמים (שס עח). והגוף הוא המחפשט בג' מרחקים ר"ל באורך וברוחב ובעומק (ר"ל תיכלתי, יס"ע ו). שלשה מרחקי הגוף כלומר אורך ורוחב ועומק (תגמ' סגס ד).

מִרְחָקִי (ת"ז, לנק' מרחקית, —של מרחק, מטבע המרחק, entfernt; lointain; distant; בעבור שאין שם התחלפות מרחקית דמנשיאונל בלעז כלומר כי אינו גופיית וכו' (תגמ' סגס יו).

***מִרְחָשׁוֹן** (י"ז, ט"ז, — שם החדש הראשון אחרי חדש תשרי שבו ראש השנה וחג הסוכות, ושמו הקדום העברי גול, ובפי היהודים עתה מקצר: חשון, ע"י שם, Name eines Monats; nom de mois; name of a month (Nov.-Dec.) בעשרים ושלש' במרחשון וכו' (יגלת תענית, פרק ח). חצי תשרי מרחשון ויחצי כסליו זרע חצי כסליו מכת וחצי שבט חורף (ר' דוסא, תוספת' תעני' א ז). רבי יהודה היה מונה ממרחשוון (סג). אותו היום (שירד המבול) י"ז במרחשון היה יום שמואל כימה עולה ביום ומעיינות מתגברים (ר' אליעזר, ר"ע יא:). בחדש השני ביז' לחדש זה מרחשון שהוא שני לתשרי שבו נברא העולם (אז, סדר עיר ד). ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש זה מרחשון יבשה הארץ ונעשית גירר (סג). בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים וכו' הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היהודים מתענים שלש תעניות (תעני' א ג-ד). מלמד שהיו (כני רצפה) תלוין משישה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשוון והיו עוברין ושכין ואומרין מה חסאו שנשתנה עליהן מדת הדין (ירוש' קט"ו ו ט). — ובסמ"א: ואלו הם שנים עשר חדשים בשנה ניסן וכו' תשרי מרחשוון כסלו וכו' (ספ' ילכ' ה ג). החדש השני הוא מרחשון לחשבון הקדמונים נזחיר לבלתי רחוק במרחץ ולצוות להאכיל בו תפוחים חמוצים וכו' כי בחדש הזה מממלת המרה

ומרחקי ארץ: והאוינו כל מרחקי ארץ (יט' ח ט). — ומרחקים, ארצות רחוקות: ואורעם בעמים ובמרחקים יזכרנו (זכר' י ט). — ובמדרש: אשת חיל מי ימצא זו שרה וכו' שבאת ממרחק (ילקוט, משלי תהקדק). — ואמר המליון: ירדודך בד ירבון ששונים וצריך יניקון ראש פתנים, ותורתך שמחה בד ושמן במרחקים כרית השמנים (ר"ט תגיד, ירדודך). — ובחכמת החכונה: אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתרצה תוציא תחלה אמצע הירח וכו' והנשאר תכפול אותו וזהו הנקרא מרחק הכפול (נענ"ס, קדו"ס יס א). והאילו והדבר כן התבונן במרחק זה הכפול אם יהיה המרחק הכפול חמש מעלות או קרוב לחמש אין חוששין לתוספת (סג ג). ויש מעבירין בדורנו וכו' עמדו על סוד העבור ויסתכלו המרחק שיש בין המולד ובין תחלת הלילה וכו' עד שידע רגע מולד האמת על ירושלם ויראה כמה מרחק זה המולד מתחלת הלילה שעות וחלקי שעה ויוסיף עליו שעות מרחק אורך מקומו אם הוא מערבי לירושלם או יחסר אם הוא מזרחי וידע כמה מהלך השמש בשעות המרחק במהלך יומו (לאכ"ע, אג"י סגס ג). — ב) יבתשברת, מרחקי הגוף, הארץ, הרחב והגבה (או עמק). Ausdehnung; dimension; ואנו מתחילין לפרש המין הראשון (של מדידת הגולם) אשר הוא על תמונות רבות והמוקדם מהם אשר כל מרחקיו מרובעות והוא על צורות רבות הראשונה בהם שיתיו כל מרחקיו שוים כגון גולם אשר ארכו עשר אמות ורחבו י' ועמקו י' או גובהו (לאכ"ע, סמ"ח) וסגס"ד א). ואם לא תהיה התמונה הזאת שוה בכל מרחקיה אבל היו שני מרחקיה שווים והג' הוא נפרד מהם עודף עליהם או פחות מהם (סג ג). ואם לא יהיה אחד ממרחקיה שוה עם השני כגון גולם שיתיו רחבו י' וארכו ד' וגבהו ח' אם אתה מונה אחד מהמרחקים האלה בשני וכו' (סג ג). אורך ורוחב ועומק והם מרחקיה כל בעל גשם (לאכ"ע, ספר העצמים). מאוני החושים שאילו לא השגנוהו בראותנו ויגיד לנו מגיד צורתו ודמותו ומה שיושג בו מתנועת הגלגלים ומקומות החוכבים וכו' וידיעת מרחקי הדברים החלוקים והרבה מן הדברים שאינם ידועים לא נתבררה במחשבתנו ולא עלתה ברעיונינו צורתו (ר"י א"ת, מו"ה, עמוד ה' ת). כי הוא (האומן). יתקן הנראה מבחוץ בלבד ויניח מה שבפנים והמבע מוסף בשלש המרחקים מפני שיש לו יכולת לזון (ספ"ט פלקיאל, המקדס כט). והיא (התשברת)

(') מקור שם זה באשורית, ארח שמנא, ירח השמיני, ואולי ירח שמנא, ונשתנה בפי היהודים למרחשון (מרוס ו-כ), ואולי נדמה אח"כ ליהודים כי מר הוא תוספת לעצם השם ואמרו אח"כ גם חשון בלבד. והנה שם זה להחדש השמיני הזכיר גם יוסף בן מתתיה בקדמ' היהודי (א ג). רק בקצת שנוי μαροσύνης. על כל פנים בתחלת השם גם יוסף מעיד שהיהודים הגיעו המם בפתח והניחו הריש ואמרו באמת מר ולא מר כמו שבדא פרוס' דלמן.

קֶלֶט מְרַטִים, מְרוּטָה, מְרַטָה, אֶמְרָסֶה, אֶמְרָסֶה (א) —
מְרַט לַחֲיוֹת שֶׁל פִּלּוֹנִי וּכְדוֹמִי, תִּלְשׁ שְׁעוֹת זָקֵנִי, Haare
ausraufen; arracher les cheveux; pluck the hair
off: גּוֹי נִתְּחִי לִמְכֹּסִים וּלְחַיִּי לְמְרַטִים פָּנֵי לֹא הִסְתַּרְתִּי
מִכֻּלְמֹת וְרוֹק (יֵשׁׁ נ ו). כֹּל רֹאשׁ מִקְרָח וְכֹל כְּתָף מְרוּטָה
(יִחוּק׳ כֵּט יח). קֶרַעְתִּי אֶת בְּגָדֵי וּמַעֲלִי וְאֶמְרָסָה מִשְׁעַר
רֹאשִׁי וּזְקֵנִי (עֲזַר׳ ט ג). — מְרַט אֶת פִּלּוֹנִי, מְרַט שְׁעוֹתָיו;
וּאֵרִיב עִמָּם וְאֶקְלָלֶם וְאֶכְהֶם מֵהֶם אֲנִשִּׁים וְאֶמְרָסֶם (נִחְמ׳
יג כה). — וְאָמַר הַמְּשׁוֹרֵר: תִּלְחַט מִלְּהֹטִי, תִּפְשִׁי מִפְּשִׁימִי,
תִּקְמַט מִקְמַטִּי, וְשׁוּעֲטִי וּבּוּעֲטִי וּמֹרֵסִי (רַשְׁׁנִי׳ כֹּזִפִּי
פִּלְטִי). וְתָנוּ לַחֲיוֹד לְמֹרֵסִים וְאֵל תִּמְנְעִי מִרוֹק
פָּנִים, אֲוִלִי בִּכְבֹּדַת יְגוֹנִים יִקְלוּ הַיְּהוּדִינִים (כ״י הָלוֹי, יוֹשֵׁלֵס
הַלְחֹי). עַד אֵן כְּאֵמָה תִּשְׁבִּי נִמְכַּרְתִּי, עַד אֵן לְמֹרֵס
תִּתְּנִי לַחֲיוֹת, עַד אֵן גּוֹיָה לֶךְ תִּהְיֶה לַגְּבֵרַת (כ״ע פֶּנְסִיס,
שִׁמְעוֹ שֶׁחִקִּס, הוֹסֵפִ׳ לַמַּחֲ׳ 85). — וְאָמַר הַפִּיטִ׳: צִמּוֹתִי קִדְקֵד
מִרּוֹסִי שְׁעַר, חֲלַצֶם בַּחֲסֵדךְ מִכֶּף צָר וְעַר (כ״י אֵלֵן
אֲבִימֹל, אֶרֶשׁת שִׁפְתִּי). זֶה מֹרֵס זֶה שׁוֹרֵס זֶה פּוֹרֵס
וְשֵׁן חוֹרֵק, זֶה יוֹרֵה חֵץ לִבִּי מוֹחֵץ זֶה לּוֹחֵץ וְאֵבֵן
זוֹרֵק (כ״י שְׁמֹלֵל, שִׁנּוֹ לְשׁוֹסֵל, אֶהֱבִי לִפִּי יוֹרֵל). — וְנוֹצוֹת
הָעוֹף: הַתּוֹלֵשׁ כִּנֵּף מִן הָעוֹף הַקּוֹטְפוֹ וְזֶה מֹרֵס וְ
(תוֹסֵפִ׳ שֶׁנֶּט ע כ). — *רַחַל מְרוּטָה, שְׁשִׁעוֹתֶיהָ נִמְרָפוֹת:
שִׁמּוֹן אֶת הָעוֹיִם מִפָּנֵי שְׁחֹלְבוֹת וְאֶת הַרְחָלִים מִפָּנֵי
שְׁגוֹזוֹת וְשׁוֹפְפוֹת וּמֹרֵסוֹת (כ״י יוֹסִי כ״ג, כ״ג
סח). — (ב) מְרַט חֶרֶב וּכְדוֹמִי, לִטֵּשׁ אוֹתָהּ וְעִשָּׂאָה חֲלָקָה
וּמְבֻרָקָה, glätten; polir; polish: חֶרֶב חֶרֶב הוֹחֲדָה
וְגַם מְרוּטָה וְכוּ׳ וְיִתֵּן אֶתָּה לְמְרָסָה לְתַפֵּשׁ בָּכָּה (יִחוּק׳
כֹּל יד עו). — חֶרֶב פְּתוּחָה לִשְׁבַח מְרוּטָה לְהַכִּיל (שֶׁס ג). —
וְאָמַר הַמְּשׁוֹרֵר בְּשֵׁתִי הַמְּשִׁמְעוֹת: אֶדְמָה מֵאֶפֶל לִילִי
לְמִשְׁחֵר קוֹצֵצָה מִשְׁעַר עֵלְמָה מִרוֹשָׁה, עֲדִי עֲלָה
מֵאוּר שַׁחַר כְּחֶרֶב אֲשֶׁר מִתְּעַרָה יֵצֵא מִרוֹשָׁה (רַמְצֵנִי׳
מַחֲסֵ׳ ז ל). — וְאָמַר הַפִּיטֵן: כְּפִיפֵת יָדִים וְרַגְלִים אֲשֶׁר
עַל הַמְּעַרְכָּה נִעְקֵדָה, לֵחֵב בְּרוֹל וְקוֹפֵץ מִרוֹשָׁה וְחֲדָה
(בְּנִימִין בֶּר זֶלֶה, אֲמוֹנִיס, קִלְחִי מִנְּחִי יוֹהִיכ׳).

ועמכם היום ממרים היתם ע"י יי' ואף כי אחרי מותי
(דברי לא כז). ויקשו את ערפם ויתנו ראש לשוב לעבדתם
במִדְבָּרָם (י' תמ"ט טו). — בני מְרִי, עם מְרִי, בית מְרִי: השב
את שמה אחרון לפני העדות למשמרת לאות לבני מְרִי וחבל
לתלותם מעלי (במד' יז כה). כי עם מְרִי הוא בנים כחשים
בבנים לא אבו שמעו תורת יי' (ישע' יט). והמה אם
ישמעו ואם יחדלו כי בית מְרִי המה (יחזק' כ ה). בתוך
בית הַמְרִי אתה ישב אשר עוֹנִים להם לראות ולא ראו אֲנִים
להם לשמע ולא שמעו כי בית מְרִי הם (שם יב כ). —
הוא מְרִי, הוא איש מְרִי, הוא מְרִי: כי מְרִי המה
וכו' אל תהי מְרִי כבית המרי (שם כ ז-ח). אך מְרִי
ב'קש רע (משלי יז יא). — ובספר מ"א: ואח"כ ספר (הנביא
ישעיהו) חסריו ית' עלינו וכו' אח"כ ספר מְרִי י ו
וזמר והמה מרו ועצבו את רוח קדשו (ר"ש ח"ט, מו"י
כ ט). — ואמר המשוור: אנושים וענושים בקשין, אמלים
ועומלים ב מְרִי, אף רואיהם יאמרו אִים (לשכ"ג, אדני
מה אדם). סלח לָבֵן ולאשה מְרִי הם (ר"ש הנגיד, כן משל:
קמ ו). ואם לא עתה תתנצלי עדיך, מתי תוכלי לשלם
את נשיך. מדמי מְרִיך ומחובות קשיך, עונך חליך
ותעניתך צריך (ר"י סגו, יונה פסח). שא בא אל מְרִי
הלא כה צרתני, איך לא אחמולה הלא חמלה אני
(הד"ס סנהד' התמלה ה). — והפישן אמר: ומרוב מרד
ומְרִי, הוצגה ערום וערית (ר"ל קליל, חכ"ס יסנה
תכלת). רחק חטאתן וגם מְרִי, המה בידך כמו
קבין (שמו"ל, סליח לשבת שבת, שבת ה'). — ומ"ר מְרִיֹת:
במלך נחוחינו מרוב מְרִיֹת, ולא נתיחסו בנו כחני
דרוק ומריות (שם, שחר יוס"כ, חסד השועף).

בַּיָּמִים הַהֵם, כִּי—כְּמוֹ מֶלֶךְ, מְרוֹרֶתֶת: גַּם הַיּוֹם מֶלֶךְ שְׂחִי
וְיָדִי כְּבֹדָה עַל אֲנָחְתִּי (לֹא כֹחַ בּוֹ).—וְאָמַר הַמְּשׁוֹרֵר:
מִבֵּין עַפְאִים הַמּוֹת יוֹנִים כְּהַמִּיתִי, מִה זֶה מֶלֶךְ
שִׁיחֲבֵם הָאֵם לֹאֲנִתִּי (וְסוֹדָה לָכֵן גִּילָה, מִנֵּן עַפְאִים).

א. **מְרִיא** ⁽²⁾ ש"ו מ"ר מְרִיאִים, כְּמִי מְרִיאִי, כְּנִי מְרִיאִיכֶם.
— בקר עומד על האכוס וממריאים ומפטמים אותו
כרי שישמן, Mastvieh; bétail engraisé; fatling;
ויזבח שור ומריא ⁽³⁾ (ש"ב ו ג). ויזבח אדניהו צאן

(¹) בקצת ספרים ב מ צ ר י ס . וכך תרגמו השבעים.
(²) מן מרא, עו"ש, ועי' הערה לקמן. — (³) השבעים
תרגמו לפי הענין: ἄνευ, כבש. וכן סמוכות ὑπερόβατον,
צאן, אך עקילס תרגם σωτευτόν, ר"ל בקר שפצמוהו. תי'
בכל מקום: פסטים, רסע"ג פרש תרגמו כמו בריאוס. ריב"ג
אמר כי זה מין שור מיוחד ותרגמו אלג'ריאמיש. והוא שור
הבר. רש"י: שור של פסם. ראב"ע כמו ריב"ג: מין ממוין

—ע' *מִרְטָה, מִמְרָטָה, —מִרְטָה השערות, —כמו מִרְטָה : נוֹיֵר שֶׁמִּי רָם או שִׁפּוּסָה או שֶׁתֵּלֵשׁ בּוֹזֵג כֹּל שֶׁהוּא (מוֹסֵפִי, נִי' ד ג). תולש חייב משום גזוז קוטם חייב משום מחתך מ מ ר ט חייב משום ממחק (רִישׁ בֵּן לִקְטִי, בִּנְת עֵד). בשעה שחרב בית המקדש בא אברהם לפני הקב"ה בוכה ו מ מ ר ט זקנו ותולש שערות ראשו (רִישׁ בֵּר נִתְמָן, מִדִּי אֵלֶי, פִּתּוּחַ).—ואמר המשוור : והייתי כמו גשר אשר בל ברום יגבה ו י מ ר ט ¹ את אבריו (רַעֲיָה, בִּשְׁלֵשׁ עָץ). ומה לך אחרי מותך אם יחננוך או ישרנוך או אם י מ ר ט ו ד ² (רִי' זִכְרִיָּה, סֵפֶר שַׁעֲשׁוּעִי ב).

— פֶּעַ מֶרֶס, מֹרֶס, מֹרֶטָה, מֹרֶטָה, מֹרֶטָה, — א) מַחֲכַת מֹרֶטָה, לְשׁוֹשֶׁה וְנַחֲלָקָה וְנִשְׁוֹפֶה לְחַיִּית לֵה בֶרֶק; וְאֵת הַסְּיוֹתָ וְאֵת הַיַּעֲוִים וְכִי אִשֶּׁר עָשָׂה חִירִים לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יוֹי נַחֲשֶׁת מֹרֶטָה (מִ"ל ז מֵס). — וְבִמְדָר, וְכִי כֶסֶף הָיָה וְהָלֹא נַחֲשֶׁת הָיָה אֵלֹא שְׁהִיָּה נַחֲשֶׁת מ מ ו ר ש שׁוֹה כֶּסֶף (מִד"ר קמ"י נ). — וְתַחֲרֹב וְכִדְמוֹ; חֶרֶב חֶרֶב הוֹחֲדָה וְגַם מְרוֹשָׁה לְמַעַן טַבַּח שִׁבַּח הוֹחֲדָה לְמַעַן הָיָה לֵה בֶרֶק מֹרֶטָה (י) וְכִי הָיָה הוֹחֲדָה חֶרֶב וְהָיָה מֹרֶטָה (ב) לֵחֵת אוֹתָהּ בִּיד הוֹרֵג (יִתְקֹן כֹּא יד-עו). — וְאִמֵּר הַפִּיטִין: בְּהַשְׁתַּחֲוֹתוֹ לְנִסְרוֹךְ דְּרֹכּוֹ יִרְשׁ, — וְכִינוּ הַכּוֹתוֹ בְּיוֹן מֶרֶס, וְהִמָּלֵטוּ אֶרֶץ אֲרָרֶשׁ (שְׁמַעוּ נָל אֲנִי, אֲמַרְוּ לְאַלֵּסִים, יוֹנִי ז' פֶּסֶת). — ב) הוּא מֶרֶס, נַחֲלִץ וְנִרְדָּף; לְכוּ מִלֵּאכִים קְלִים אֶל גּוֹי מִמֶּשֶׁךְ וּמִזֶּרֶם אֶל עַם בּוֹרֵא מִן הוּא וְהָלֹאֹה (יִשְׁעִי נָתַן עִי). — ג) כְּבַשְׂמִי מְרוֹשֶׁת הַשְּׁעֵרוֹת: נִזְיֹר מ מ ו ר ש ב"ש אוֹמְרִים צִדִּיק הָעִבְרָת תַּעֲר (יִזְמִי סֵא).

—הַפֶּה; *תִּמְרָמֶרֶשׁ—תִּמְרָמֶרֶשׁ הַכֶּנֶף, כְּמוֹ נֶפֶץ: הַסֵּנֶה הַעֵוָה
נִכְנַם לַחֲזֹכוֹ וְאִינּוֹ מְרִישׁוֹ וְכִשְׁחֹא יוֹצֵא כִנְפֵּיו מִתְמַרְסוֹת
(כִּי יִיּוֹדֵעַ בְּדָ כְּלוֹס, מְדִיר שְׁמוֹת ב.). אֵלֶּף שְׁנַיִם חֵי (הַעֵוָה חוֹל)
וּלְסוֹף אֵלֶּף שְׁנַיִם גּוֹפּוֹ כֹּלָה כִנְפֵּיו מִתְמַרְסִין * (וּמִשְׁתַּיִיר
בּוֹ כְּבִיעָה וְחֹזֶר וּמְגַדֵּל אֲבָרִים (כִּי יוֹדֵן כִּרְ"ם שֶׁ כְּנֶאֱשׁ יֵט).

^א**מִרְיָ**, שִׁי, כִּסְפֵּס, מְרִי, כִּלְי מְרִיד, כְּרִים, —שֶׁסָּ"מ מִן מֶרֶץ,
 Widerspenstigkeit; indocilité; refractoriness
 חֲסֹאת קֶסֶם מְרִי ואון ותרפים הצפר (שִׁל טו כג). כי
 אנכי ידעתי את מְרִיד ואת ערפך הקשה הן בעודני חי

(¹) אלו היתה כונתו של המשורר לקל היה צריך להיות למרות, מלא ו. — (²) קשה להכריע אם כונת המליוץ היתה כאן לקל או לפעיל. — (³) כך בכל הספרים ש נגושה, ואמר רד"ק: כי כן דרך העבריים לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה בחפסן השעמים (מגלו, מהפס). ויש פברים שזה קל. — (⁴) כך בנוסח' הרפוס, וכך גם בכ"י רומא, ובכ"י בריס' מונ' הוצא' דר' יהודהור: מתמרפסים.

ויעצן ויעבר בעצן לארץ כנען למבחר הררים, ותוכחות מריביו חליפות סביביו וישמע ויחריש כלא איש דברים (כ"ו הלוי, הוכלו פגרים).

מְרִיבָה, ש"מ, סמ' מְרִיבָה, מ"ר מְרִיבֹת — שש"ס מן ריב. כמו ריב, פעולת מי שהוא רב עם חברו, מתקוטט עמו. Hader; querelle; strife: ויאמר אברהם אל לוט אל נא תחי מְרִיבָה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיו כי אנשים אחים אנחנו (כלאש' יח). כאשר מריתם פי במדבר צן בְּמְרִיבֹת העדה (גמד' כו יד). — ובתנ"כ: לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה (י' יחזק, כ"ט נט). בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם (י' נחמיה, שנת לב:). בקשו עבדיו (של יצחק) מים לשתות ולא מצאו עד שעשה מריבה (י"א נ"י יוס', סט' ק"א). אין שלום יוצא מתוך מריבה וכו' מי גרם ללוט ליפרש מן הצדיק ההוא הוי אומר זו מריבה וכן הוא אומר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב מי גרם לזה ללקות הוי אומר זו מריבה (פסמי דנ"י רפ). בני גד ובני שמעון אף הם היו בעלי מריבה (מד' גמד' ג). ישפוט' ביני ובינך וכו' המשלים מריבה בינו לבינה (שס). ויצתה בת קול ואמרה לו להדרניאל דעו שמימיכם אנשי מריבה אתם (פסיק' דנתי, מתן מוכה). שמע על בעל ואשתו שעשו מריבה הולך אצל הבעל ואומר לו בשביל ששמעתי שנתרצת עם אשתך וכו' (כלה דנתי ג). — יומשל: בהיות המריבה בין שנים השלישי נהנה (דור רפאל מלגולא, דרכי דוד).

מְרִיבָי, תנ"י, — של מריבה: שנמלה מחלוקת בין הקדמונים אם התשובה בשלילה בסוג המריבי תקרא ספור או לא כאלו תאמר המתרעם אומר ראובן הרג את הנפש והמתנצל משיב לא הרגתי אם זאת התשובה וכו' היא ספור (מסיר ליאון, נופ' לופ' א ח).

מְרִידָה, ש"מ, שש"ס מן מרד: אח נפשע וכו' זה קרח שחלק כנגד משה ומרד וכו' ואין נפשע אלא מרידה (מד' גמד' יח).

מְרִיּוֹן, ש"מ, — כמו מרי: שהמשחית השחית וגנף בכורי מצרים שומרי אותו החוק ובכורי ישראל נצלו אע"פ שבשלו אותו החוק והמריון שעשו בו (י"א הקליל, ג"ע, עין פסח ט). כאשר סדרה תורתנו חקרושה

בפרוש המלים האלה ותחדשים הגיהו הגהות מתחלפות. ונראה כי צ"ל וְעַמְּךָ רִיבִי כֵּהֵן, אך לפי הנוסחה המסורה השתמש המשוור בשם זה.

ובקר ומריא (מ"א א ט). ויזבח שור ומריא וצאן לרב (שס יט). למה לו רב וזבחים ואמר יי' שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים (שע"א יא). כי אם תעלו לי עלות ומנחתים לא ארצה ושלם מריאים לא אביט (עמו' ה כג). אילים כרים ועתודים פרים מריאי בשן כלם (יחזק' נט יח). — ואמר המשוור: וכמה ישישים כגובה ברושים גדולות מבקשים והם אך נכאים, תמונת גברים תבונת עירים ודעות גמולים וגשמי מריאים (רמז"ע, דיואן, כ"י כוד' 180).

ב. **מְרִיאָה**, ש"מ, מ"ר מריאים, — שם למין ממיני השדים שאין להם שום גשם: אלו המריאים⁽¹⁾ שברא הקב"ה את נפשם ובה ליבראות גופן וקדש השבת ולא בראן (רכי, מד' כלאש' ז, סוף ד"ר תלמוד). ב' ברא שש אדם וחיה ורמש ובהמה וחיה ומריאים⁽²⁾ (י' פנחס, שס"א).

מְרִיב, ש"מ, מ"ר סמ' מְרִיבָה, — כמו ריב, מי שעושה מריבה עם זולתו: אך איש אל ירב ואל יוכח איש ועמך בְּמְרִיבָה⁽³⁾ כהן (סוף ד"ר). — ואמר המשוור: ויסע

השור וגדול ממנו, וכך גר מד'ק: מין ממיני הבקר הגדולים. ע"כ. אבל הביא גם הפרוש האחר: וי"א כי המפוסמים שבבהמות יקראו מריאים ודומה לו ברברי רבותינו ז"ל אין ממרין את העגלים אבל מלעוסין אותם.

⁽¹⁾ עיי' הערה הבאה. — ⁽²⁾ כך ברב כ"י, וכך הובא בערך, וכך בר' בחיי, וכן הגרסה בספר תולדות יצחק לר"י קארו, וכך נדפס בהוצ' ד' תיאודור, ובקצת כ"י: המריאין, המריאיי. ובדפוסים הרגילים, אפילו זה של ויניציה, בהוצ' ריא בחור, השדים. אך אין ספק בדבר כי הגרסה מריאים היא העקרית, כי עליה מעידים כתבי היד, הערך ור' בחיי והר"צ קארו, וכן אפילו בנוסח' הדפוסים הרגילים סוף פרשה יא, במאמר ר' פנחס שהובא אחרי זה בפנים, והגרסה השדים היתה תקון מעתיקים ומדפיסים במקום מריאים שהיה מלה לא מצויה, אך אין לשער כי באה מלה לא מצויה זו בערך במקום שדים המצויה. ופרש הערך מלה זו שדים, ואין לפקפק בפרוש זה כי הענין מעיד עליו, אך לא נתברר מקור השם מריאים במשמ' שדים. מוספאי גזר, כדרכו, מונית, אך כבר דחו זאת י' לוי וקוהוט, אפס כי גם גזרותיהם הם, מן מרא במשמ' חזק אומן מרעון ביושן בארמ' שבוחר וכדומ', אינן יותר מתקבלות על הדעת מגזרתו של מוספאי. על כל פנים יש לתמה מה ראה בעל המאמר הזה להשתמש כן בהשם מריאים במקום השם שדים שהשתמשו בו בכל מקום בכל התלמוד והמדרשים. ולכן צריך לאמר כי המריאים הם מין מיוחד ממיני השדים, והם רוחות בלי שום מלבוש גשמי, מפני שלא הספיקה השעה לברא את גופם, ואלו שאר השדים יש להם קצת גשם פחות או יותר אדורי. — ⁽³⁾ בקצת כ"י וראמים.

⁽⁴⁾ כך בנוסחה המסורה, וכבר התלבשו המפרשים

בין שני מסמרות והיה מגלגל את הביצה בין שני המסמרות האלה במריצות רבה היה רואה גרגיר החרדל עומד באמצעית הזכוכית וכו' והוא (הרקיע) סובב על הארץ ממזרח למערב במריצות עצומה וכו' וכח המריצות דוחה את הארץ מכל צד (שס שס ג). כשהחמה חלה בראש גדי וכו' ומהלך החמה בסוף מריצותה וכו' והצל בחצי היום ממעיט את ארכו ומתקצר ומהלך החמה ממעיט את מריצותו ונוהג להקריבו אל המהלך השווה (שס ג ג). כל חכמי אומנות הזאת כשהיו חוקרים על מהלך כוכבי הנבוכה היו מוצאים אותם פעמים הולכים במריצות בגובה הרום ופעמים הולכים בה במתינות (כא, לזכר האלן ג). וגראית (הלבנה) במקום הזה במרחקה הקרוב מן הארץ לסוף מריצותה (מ' אלדני, ש"א ג ב).

* **מְרִיקָה**, ש"ג—ש"פ מן מִרְק: קדשים קלים אין מעונין מריקה ושטיפה אבל מעונין הדחה (כ"ג חוספתי זנח' יא). בישל בו בתחילת הרגל מבשל בו כל הרגל אחר הרגל אין מעונין מריקה ושטיפה (כ"ג שס יג). כיצד מריקתו ושטיפתו וכו' בשל בו קדשו, קדשים מורק ושומץ לקדשי קדשים (שס יד). ורי יומי מטמא בשל מריקה מפני ששפין בו סידקי כלים (שס מקוא' ויג). ושבירת כלי חרס במקום קדוש ומריקה ושטיפה בכלי נחשת במקום קדוש (זנח' יא ד). מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס מריקה ושטיפה בצונן (ספאל, לו ג ז). — ובסהמ"א: מרישת הראש מן השער כמרישת החרב מעמימות' ומריקת הסיר מחלאתה (דוגם על מנחם, מורטס). ובענין המריקה והעברת החלודה (כד"ק, שס מרק). לשם כסף שהיה שמון בקרקע והעלה חלודה עבה באורך הסמנתו צריך אותו הכסף מריקה אחר מריקה עד שישוב הכסף למראהו הנאה (הקד' אלוני' לדיקוס).

* **מְרִירָה**, ת"ז, סמי' מְרִירָה—כמו מר, מְרִירָה יום, כמו מר יום, קשת יום: אל תהתל ואל תקלם במרירי יום (ב"ס גני' יא ג). — ובסהמ"א: כמו אותם שהם מרירי יום וקשי מול יהיו מבעתים אותו היום בקללתם (כד"ק, שס מר). יגמר זמיר שמחה ושיר ערב, היום בקול נהיה ומספד מר, ולבד מרייר יום פה יהי קרב (כע"ס, גזי מלילה, קיטע על מות אלוני, מתי"ס 76). הענינים והאבינונים מרירי יום העתידים עורר לויתן (שנתי מסניי, שניר מעיר, דף 15). ובליולה וחתתני בחלומות יבעתוני מרירי יום יבהלוני חזיונות לילה (כ' קלוני', אכן נתן פג). הן קדם אהלך ואשמע אנחת מרירי יום ואחור והנה

האמתית מיעדים הטובים והרעים בשמירת התורה ומריונה (הוא, עץ חיים 5). העזרת התורה שכר הנפש בקיומה והפסדה בשמירת התורה ומריונה כשאמרה ונכרתה הנפש ההיא (שס 15).

* **מְרִיחָה**, ש"ג—ש"פ מן מִרַח: סיכה משיחה סיחה מריחה שיעה ענין אחר הוא (הערוך, ערך מרח). השני נמני ישעיהו שיעה מריחת השחין בדבלת תאנים (כ"י אברנאל, מ"ב ח). וימרה בה (במשיחה) מריחה חזקה (כרובי, ארז חיים, נהלי הפרקס, כ"י שכתל). וימרה הגוף בידים לבד מריחה יבשה (מ' אלדני, ש"א ד).

* **מְרִיטָה**, ש"ג—ש"פ מן מְרַט: ואיש כי ימרט ראשו עדיין יש במריטת הראש ממש ספק לשמא ספק לשחר וכו' שחין גדול ממריטת הראש (תנחומי מלוע ד). — ובסהמ"א: מריטת הראש מן השער כמריטת החרב מעמימות' ומריקת הסיר מחלאתה (דוגם על מנחם, מורטס). כי החרב הזאת הוציאה לבחון בה בני אדם וכל המריטה שנעשית להכריקה ולהפסיד בה בני אדם (כד"ק יחזק' כא יח). המשל בזה הסיף הוא בחתיכת ברזל בכח ועם כל זה צריך שיחיה לה אפשרות שתוכל לצאת בה אל הפועל והוא כמו היכולת על ההתכה והרקיע והמריטה והחרדור עד שיחיה סוף בפועל (תנח' הנפש ו).

* **מְרִיטָה**, ש"ג—ש"פ מן מְרַט: אבל לא יערבנו כדרך מריסה שמריץ החרדור סביבות כל הכלי שבתוכו השתית (כ"ה שס קנו). שששגנו שאר בני מעים ועמדו בשנינוין אחר שלוקה ומריסה (דמ"ס, שח"י ז כא). וכשאנו ממרסין במשקה נמצא הפרש בין אופני המריסה כי כשממרסים במרכזו הוא מתמסמס ומתדקדק עוד ביותר (כע"ס, יריש' שלמה ב ו).

* **מְרִיטָה**, ש"ג—כמו מְרִיטָה: ויש שישתבח בחתוך לשונו ומריצת ניבו והגיונו (אכן נתן ע"א). שהסופר במריצת קולמסו בהחסרו בהעדיפו או בהשגתו אפילו אות אחת יגיע מזה פעות וחסרון גדול (כ"ד גלני, הקד' למנח דוד).

* **מְרִיטָה**, ש"ג—כמו מְרִיטָה: פעמים היא (החמה) הולכת במתינות פחות ממהלכה השווה ופעמים היא הולכת מהלך בינוני כמהלכה השווה ופעמים היא הולכת במריצות יותר ממהלכה השווה (לאכ"י הנשיא, העמוד א ו). ודמה אחד מן החכמים הענין הזה כאלו היה אדם נותן גרגיר חרדל בתוך ביצת בת היענה או בתוך זכוכית שהיא דומה לביצה והיה מעמיד אותה

יללת נכשלים לנגדי (כש"פ, ד' כוסות, התעלה א). —
*הוא מריר לפלוגי, הוא מר לו, מתנגד לו, חולק עליו;
ושנים ויתים עליה אלו ת"ח שבבבל שמרירי⁽¹⁾ זה
לזה בהלכה כזית (כ' יחזק, קנ"ה כד).

*מרירה — עיי' מרה.

מְרִירוּת, טעם — איכות דבר מר, Bitterkeit; amertume
bitterness, ובהשאלה במליצה במשמ' יגון וצער,
Betrübnis; affliction ואתה בן אדם האנח בשברון
מתנים ובמרירות תאנח לעיניהם ויהי כי יאמרו אליך
על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה כי באה וגמם
כל לב ורפו כל ידים (יחזק' כ"א י"ב). — ובמדר': בימי
משה היה לבו מי שיחלה המרירות שלנו וכו' אבל
בימי דניאל לא היה לבו מי שיחלה המרירות (כ')
לוי בן פנחס, מדר' שו"ת מגן, אותו העץ שאכל ממנו
אדם הראשון ענבים היו וכו' הללו הביאו מרירות
לעולם (כ"י נד אלעזר, ס"ס ויקר' יב). — ומצוי בטהמ"א:
התלמידים שיושבין ללמוד צריכין להטיף ולהזיל אמרתו
של רב באימה ובמרירות (ערוך, ערך טף). הן לחלי
ארוכה שלח צור לי רפאות, וחמה נחמה על צר
במרירות, להוציא אם נמוכה מעבדות לחרות (כ"י סגו,
יקנו נסין). בגדים שלחה להלבישו, ולא קבל ממרירות
נפשו, וחשלה להתך לחקרו ולדרשו, לרעה מה יעשה לו
(הוא, לדון חסדן). הן דורות עוברים ובאים ועם אל
עומד במכאובו, כי אלה שנים פלאים ירד ובמרירות
לבבו, יאמר אם תגאל גאל ואם לא תגאל הגידה לי
(רמב"ם, ח"ס חייבין). וללבן כתמי עונותינו והמתקת
מרירותינו (כ"י אנטוני, מלמד התלמוד, נ"כס). מעמתי
מרירות כל הדברים ולא מצאתי מר כמעט השאלה
(כ"י א"ת, מנח' הפניני לרשב"ג, שער זולת השאלה). מי שיש בו
מן המרירות הגדולה ומן החרדה העצומה פן
תבואה שואה לא ידע שחרה (מסיל יואן, נוסף נוסף כ
יג). באומרי שמרירות נפשך השיאך ולא תתפס
על צערך (ר"מ אלשיך, חייב ח"ט). — ובמשמ' העקרות,
פעם מים מרים וכדומ': וכי ידע וכו' דבלת התאנים
וצרעת נעמן ירפאהו מי הירדן ובמרירות המים
יסירהו עץ הלענה (יוסיפון, פרק פ"ה). ואינונו סובל
מרירות הרפואה אלא מי שהוא נכסף לבריות אבל
מי שאינו נכסף לבריות לא יסבול קושי הרפואה (כ"י
ח"ת, חו"ס, עמוד ה' א). והסובל מרירות הרפואה

⁽¹⁾ בקצת כ"י שממין, ובאה"ת שמרין, וכך בפי' ר"ח (ד"ס).

תחיה לשלום אחריתו (כ"י זכארה, ס"פ שעשע' ח). ויתחזק
שריפת השתן באחריתו לחזק מרירותו (קפון ג' ידו).
מְרִירָה, טעם — א) קטב מרירי, קטב מר, ארסי,
ממות: אספה עלימו רעות חצי אכלה במ מזי
רעב ולחמי רשף וקטב מרירי⁽²⁾ ושן בהמת אשלח במ
עם חמת זחלי עפר (דנר' לג כ"ג). — ב) זבמשמ' קצת
מר: מגזעו ויצאו מין חרצן וכו' שמני ומרירי בטעמו
אשר אם ילקח בקליפתו ישלשל בחזקה (שניסה, מו"ס א),
הנחמס עת). הוא צמח שנה אחת גדל בגנים ושדות והוא
רב הרפואות בטעמו המרירי ויותר לחזק הקיבה
(ס"ס). שרשו מתוק ומעט מרירי בריח נעים (ס"ס פ).
— ג) *מר, כמו *מריא, שד' ומרירי שולש מיז
בתמוז ועד מ' באב (מ"ד כמ"ד יב). וכריתות שד ששמו
מרירי (כ"י דנר' לג כ"ג).

מְרִירָה, טעם — מ"ר מרישות, מרישים, — קורה שמשמים
על עמודים וקצות קורות חגג סומכים עליה אשר
אנו קורין אותו בלשון ערבית אלנשא⁽⁴⁾, Balken
poutre; beam הגזל את המריש ובנאו בבירה

⁽¹⁾ עיי' הערה לקמן. — כך בנסחח המסורה, ותרגמו
השבעי δαίμονος, ר"ל שאין רפואה. עקילס πικρίας, ר"ל
מר. אונק': ובתיש רוחין בישין, תרגם מרירי ברוחין בישין.
רוחות רעים. רסע"ג תרגם במשמ' מרירות: וחתף אלמר.
ריב"ג לא אמר בו כלום. רש"י: וכריתות שד ששמו מרירי.
ראב"ע: כרירות באויר. וכעין זה גם רד"ק: והתאר (מהשם
מרירות) וקטב מרירי וכו' וענין וקטב מרירי חוזק החום
הדומה לסם המות. ע"כ. וגם רב החדשים פרשו מרירי
במשמ' מר ומרירות, ואמר כי הכונה בזה היא מסמם בארם
של סם המות.

⁽²⁾ תרג' כרתות (מ"א לו) מריש, וכן תרג' וכפים
מעין (חנך' ב' י"א) ושיפא מגו מרישא, ותרג' הקרות
(דנ"ג ג' א) מרישא. ובכריתת (כ"ק סו): והעובים אלו
המרירות (כך בנסח' הדפוס, ובכ"י מרשיון). ולא נתברר
מקור מלה זו. י' לוי גזר אותה מהשרש הערבי מרשא.
שהוא יחס לו עפ"י פריה, משמ' חזק, אך כבר דחה
זאת פלישר בהערותיו מפני שלתשרש הערבי הנזכר אין
כלל משמע זה. פרלס גזר מרומית mæremium, וברל
מסורי' ארש, במשמ' כתיחה, אך כל זה אינו מניח הדעת.
ואין להשם מריש או לא בערב' ולא בסורית. — ⁽⁴⁾ לשון
הרמב"ם בפרושו למשנה זכוס ד"ב, והוא תרגום לגוף
לשוננו בערב': ומריש הוא אלכשבה אלככירה אלתי תמר
עלי אלאעמרדה ואטרפא כשב אלספס כלהא ממחרה עליהא
אלתי נסמיהא נחב אלנשא.

א. ***מִרְדָּה**¹, ממנו הפעל *מִרְדָּה והשם *הַמִּרְדָּה.

א. ***מִרְדָּה**, קל לא נמצא.

—הפעל *נִמְרָדָה, — נִמְרָדָה הַמֶּלֶךְ וכדומ', נחיה נִלְדָה כמו מים: נִתְמַרְדָה (חוש השדרה) פסול² (דע"ל חול' מה:).

—הפעל *נִמְרָדָה, — כמו נִמְרָדָה: נִמְרָדָה מוח חוש השדרה ונתמסמם (למנ"ס, שח"ט י ט).

—הפעל *יִהְיֶה מִרְדָה (הומרד), — כמו נִמְרָדָה: הוֹמֵרְדָה המוח ונשפך כמים או כדונג שנמס עד שימצא החוש כשמעמידו אינו עומד (למנ"ס, שח"ט י ט).

ב. ***מִרְדָה**, מן מִרְדָה, — ממנו פעל ב. *מִרְדָה.

ב. ***מִרְדָה**, קל לא נמצא.

—הפעל *יִהְיֶה מִרְדָה, וּמִרְדָה, — המִרְדָה לכו, אחותו מִרְדָה לֵב: דורשה (את התורה) לכו לא יִמְרָד, חוקרה תלמודו לעד מִבְרָד (נ"ל, דקדוקי סעודה ב).

—הפעל *יִהְיֶה מִרְדָה, — המִרְדָה לכו, הפיל עליו מִרְדָה לֵב: שישמעו ויקבלו דבריו להִמְרִיד את הלב (דע"ל הע"ט טו). ואפילו מצוה קלה יחרג ואל יעבור שלא ירגילו נכרים להִמְרִיד את הלבבות לכך (סוף, סעודה עה).

—הפעל *נִמְרָדָה, — כמו המִרְדָה: עלפו ונסוגו אהרי נסיכים, פחות וסגנים מִמְרָכִים, צור וצידון וכל אלילי פלשת נבוכים (משע בר' קלוני', אהרן פסח, מקול מפלח).

מִרְדָב, ש"ז, כנ"י מִרְדָבו, — א) דבר שישב עליו אדם ברכיבתו, כעין סרג או כסת תחת הרכב; וכל המִרְדָב אשר ירכב עליו חוב (ויקל י ט). אפריון עשה לו המלך שלמה מעצמי הלבנון עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מִרְדָבו ארגמן (ש"ש טו י). — ב) שם הקבוץ לרכב הברזל למלחמה: ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למִרְדָבו ושנים עשר אלף פרשים (מ"א טו ו), ועיי' ערך רִכְבָּה. — ובמשנה, בהלכות שומאה, טמא מרכב: האיכוף טמא מושב והתופס שלו טמא מרכב (תוספת' כלי' כ"ג ז). הנושא את הִמְרָכָה והנושא עליו והמסיתו מטמא שנים ופוסל אחד (זכ"ס ט ה), אלו ממאין משום מרכב זרזו האשקלוני ומדוכה המדית ועביש של גמל ושפיטן של סוס (כלים כג ב). — ג) יִכְנוּ לַסְפִּינָה: כמו שתכלית הספינה לעבור בים ללכת אל מקום חפצו כן תכלית הגוף

ב"ש אומרים יקעקע את הכירה ויטול את הִמְרָכָה ובה"א מושב כמה היה שוה ונותן לבעלים מפני תקנת השבים (תוספת' כ"ק י ה). דף של נחתומים שקבעו במסמר שחיבר בִּמְרִיש או בקורה ר"א מטרה (שם ע"ד ז א). העיר ר' יוחנן בן גודגדה על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגש וכו' ועל הִמְרִיש הגזול שבנאו בכירה שיטול את דמיו מפני תקנת השבים (גיט' ט ה). הקיש על הִמְרִיש על המלכן על הצנור ועל הדף אעפ"י שהוא עשוי בחבלים (זכ"ס ד ב). — יומרישים קטנים: ועשה אצלו לקירות הבית קירוי של נסרים קטנים נתונים על מִרְיִשִים קטנים וכו' שלשה מִרְיִשִים זה אצל זה (רש"י מ"א ז ד).

מִרְדָה, ש"ז, — ש"מ מן רָדָה, בלבו מִרְדָה, שלבו רָדָה מרת מי שהוֹרָדָה הֶלֶב, ההפך מן אִמְרָן לֵב: והנשואים בכם והבאתי מִרְדָה בלבכם בארצת איביהם ורדף אתם קול עלה גרף ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רדף (ויקרי' כו לו). — ובסהמ"א: ביום רעה תהי מכיר בפנים גבורת איש ומוֹרֵדֵי הַלִּבְבוֹת (ר"ש הע"ד, כן משל סו). ובהפך זה מי שנראתה בהם מרת הִמְרָדָה והעצלה ולא נשתבחו עליה (ר"י א"ת, תקון מדע"ג לרשב"ג, שער הגבורה). מרת הִמְרָדָה וכו' יותר מה שתמצא בנפשות הפחותות הדלות הנמכות והיא מדה מגונה (שם, שער המורכב). ויתן לאריות כלי השרף בשנים והצפרנים עם הגבורה ויתן לאיל כלי המנוסה עם הִמְרָדָה וכל נפש תבסוף להשתמש בנחותיה כאשר הוכנו לה (סוף, כוזרי ט י). שיתילך ממדת הִמְרָדָה האהור שלא במקומו והם שתי מדות מגונות (מנא"זי דק אלגולי 95), ולכת החיוני ג"כ שתי קצוות רבוי ומעוט והרבויו הוא המוסר עצמו לסכנות והגבורות הכעסי ומיעוטו הוא מִרְדָה הלב והשפלות והממוצע ביניהם הגבורה והגדלת הנפש (ראש"ד, אמוני' מהו ג). הִמְרָדָה מדה הפכית אל הגבורה (רא' מודינא, למח' ל"ק כו). ומה נאמר מִמְרָדָה ללבם שאם ימצאו ברחוב מאה יהודים ויבא גער קטן נכרי וכו' יברחו כלם (ר"ש בן ויגאל, שם יסוד טז). — ואמר הפישן: ירובי בוססים בפרך, ורוחי נבקה מִמְרָדָה, ספקתי על ירך (כ"י טוב ע"ס, אריות הדימו, שם ג' אה"ש). אז בצאתי מפרך בא נחש עלי דרך, על עיף ויגע להביא בלבו מִרְדָה, גדת והכית אותו שוק על ירך (מחז' ספרד', הע"י אש"י יס"יכ).

¹ אולי מהשם מִרְדָה. ואולי היה באמת שרש מורד לפנים. בארמ' אתמריד, במשמ' מִרְדָה.
² ואמרו שם: הִמְרָכָה כל שנשפך כקיתוין.

¹ סברתו הקדמוני' (ריב"ג ורד"ק) מן רכב, וכך גם רבים מהחרשים, וקצתם הניחו שרש מרד.

סוֹטוּהִים תַּעֲקֹךְ וְאֵת מִרְכַּבְתֵּיהֶם תִּשְׁרֹף בְּאֵשׁ (יִסְחֹף) ִ
 (ו) וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיִּכֹּס בְּרִגְלָיו (שָׁפֵץ ד יס).
 מְדוּעַ בִּשְׁשׁ רִכְבּוֹ לִבּוֹא מְדוּעַ אַחֲרָיו עָמְדִי מִרְכַּבְתּוֹ
 (סס ה נח). אֵת בְּנִיכֶם יִקַּח (הַמֶּלֶךְ) וְשֶׁם לוֹ בְּמִרְכַּבְתּוֹ
 וּבִפְרָשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מִרְכַּבְתּוֹ (שֹׁא ה יא). וַיַּעֲשֶׂה לוֹ
 אֲבִשְׁלוֹם מִרְכָּבָה וְסוֹסִים וְחִמְשִׁים אִישׁ רָצִים לִפְנֵיו
 (שִׁב עו אג). וּמַעֲשֵׂה הָאוֹפָנִים כְּמַעֲשֵׂה אוֹפֵן הַמֶּרְכָּבָה
 (מִיֵּא ז ג). וְתַעֲלֶה וְתִצֵּא מִרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בִּשְׁשׁ מֵאוֹת
 כֶּסֶף (סס י כט). וְהַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם הִתְאֻמָּץ לַעֲלֹת בְּמִרְכָּבָה
 לְנוֹס יְרוּשָׁלַם (סס יב יא). וְהַמֶּלֶךְ הָיָה מַעֲמֵד בְּמִרְכָּבָה
 נֹכַח אֲרֵם (סס ככ לה). כֹּאשֶׁר הִפָּךְ אִישׁ מֵעַל מִרְכַּבְתּוֹ
 לְקִרְאָתָךְ (מִצֵּה ה יו). וְתִמְלֹא אֲרֻצּוֹ סוֹסִים וְאִין קִצֵּה
 לַמֶּרְכַּבְתּוֹ (שִׁעֵז ז ב). רַתֵּם הַמֶּרְכָּבָה לְרִכְשׁ (מִיֵּז א יג).
 וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא נָאֵם יי' וְהִכְרַתִּי מוֹמִיד מִקִּרְבְּךָ וְהִאֲבִדְתִּי
 מִרְכַּבְתֶּיךָ (סס ה ט). כְּקוֹל מִרְכַּבָּת עַל רֹאשֵׁי הַחֲרִים
 וַיִּקְדּוּ (וִיֵּא ז ב). הִנֵּה כְעַנְגִּים יַעֲלֶה וּכְסוּפָה מִרְכַּבְתּוֹ
 (שֵׁל הַאִיּוֹב) קָלוּ מִנְשָׁרִים מִסּוּי (יִמֵּז ד יג). קוֹל שׁוֹט
 וְקוֹל רֶעֶשׂ אוֹפֵן וְסוֹס דָּהֵר וּמִרְכָּבָה מִקְרָה (מִיֵּז ג ט).
 וְהִפְתִּי מִרְכָּבָה וְרִכְבִּיהָ וַיֵּרֶדוּ סוֹסִים וְרִכְבִּיהֶם (מִיֵּז ז כג).
 וְאִרְאֶה וְהִנֵּה אַרְבַּע מִרְכַּבָּת וַיֵּצְאוּ מִבֵּין שְׁנֵי הַחֲרִים וְכו'
 בְּמִרְכָּבָה הָרֵאשִׁיחַ סוֹסִים אֲדָמִים וּבְמִרְכָּבָה הַשֵּׁנִית סוֹסִים
 שְׁחֹרִים וְכו' (וְכִי ו א ב-ג). וַיִּצֵּא אֲלֵיהֶם זֶה־הַכּוֹשֵׁי בַחֲלוֹ
 אֶלֶף אֲלָפִים וּבְמִרְכַּבָּת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת (דִּסִּיֵּז י דח). — מִרְכַּבַּת
 הַמִּשְׁלָחָה: וַיִּרְכֹּב אֹתוֹ בְּמִרְכָּבָה הַמִּשְׁנָח אֲשֶׁר לוֹ (בְּרָאשׁׁי מֵא זג).
 — וּבְמִלְצִיָּה: מִרְכַּבָּת אֱלֹהִים: כִּי תִרְכֹּב עַל מוֹמִיד מִרְכַּבְתֶּיךָ
 יִשׁוּעָה (חֲקִי ג ח). כִּי הִנֵּה יי' בָּאֵשׁ יָבוֹא וּכְסוּפָה מִרְכַּבְתּוֹ
 לְהִשִּׁיב בַּחֲמָה אָפוֹ (שִׁעֵז סו טו). — וּבְתוֹמִיֵּם בְּמִשְׁמִי
 הַעֲקִירְתִּי: מַחֲמַת הָאֵשׁ שֶׁל מַעֲלָה נִשְׂרָפוּ הַגִּלְגָּלִים שֶׁל
 מִטָּה וְהָיוּ מוֹשׁוֹת וּמִרְכַּבֹּת רִצּוֹת וּנְכַסוֹת בְּעַל
 כְּרַחֵן שֶׁהָיוּ טַעוּנוֹת כְּלִי כֶסֶף וְכִלֵּי זָהָב וְאֲבָנִים מוֹבֹת
 וּמִרְגָּלוֹת כְּדֵי שִׁמְלֹו יִשְׂרָאֵל אֵת הַבּוֹז (י' יוֹדֵהָ מִיֵּז)
 בְּלֹא כֹסֶה. לְשַׁעֲבֵר הָיוּ הַפְּרֻדוֹת מוֹשְׁכוֹת הַמִּרְכַּבֹּת
 וְעִבְשׂוּ מִרְכַּבֹּת מוֹשְׁכוֹת אֵת הַפְּרֻדוֹת (י' נַחֲמִיהָ).
 (סס). אֵתָּה מוֹצֵא בִּשְׁעָה שֶׁרָדְפוּ הַמִּצְרִים אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּמִרְכַּבֹּת מִשְׁלֹשׁוֹת הָיוּ (מִדְרִיֵּשׁ שֵׁל ה' סו' גִּרְמִיָּהוּ).
 לֹא תִירָא מִפַּחַד לַיְלָה מִן אֲגֻרַת בֵּת מַחֲלַת וּמִרְכַּבְתָּהָ
 וְלֹא מִכָּל הַמּוֹזִיקִים הַמּוֹשְׁלִים בְּלַיְלָה (מִדְרִיֵּשׁ גִּמְד' יב).
 בִּשְׁעָה שִׁירֵד הַקֶּבֶ"ה עַל הָרַם סִינִי וַיֵּרֶדוּ עַמּוֹ עֲשָׂרִים
 וּשְׁנַיִם אֶלֶף מִרְכַּבֹּת וְכָל מִרְכָּבָה וּמִרְכָּבָה
 כִּמְרַכָּבֵה שְׂרָאָה יַחְזָקָאֵל (י' יֵאֵלָּה סִמְקִי רַמְבַּ"ם כה).
 — יִזְבְּמִלְצִיָּה בְּהַשְׁאָלָה: בַּחֲרִי הָאֱלֹהִים הַחֲדָשִׁים וְכו'
 צִמְצִימוֹ תִירָאָה בְּדֶרֶךְ הָרַעַת וְנִצְלוּ וְרִכְבוּ מִרְכַּבֹּת

מרכבת¹ הנשים ואפילו היו עליו בשעת המכר (למנ"ס, מכיל' כו ד.)—יכמו הרפכה: ואני אומר כי החכמים ההם התחילו במחקרם מצורת האדם ובאו להורות כי הוא היה סוף הנבראות מפני שמצאו בו החיבור והמרכבה מוספת על הנמצא בכל בריה (כא"כ הנשוא, הניון הנפס, א).

מִרְכָּבָה², (מירכא), ש"י מ"ר מִרְכָּבָה, (מירכות)—שם לאחד הטעמים וצורת קו מלמטה מיומן לשמאל, והוא מאריך הקול: לפי שבשני מירכא וראוי שתדע שבאלה הג' פפרים (אמ"ת) המירכות לא יוסיפו דבר בחכונה (משש דע"י הקדמי, אגנון, שער שס, לקו"ק קמא). המפתח אם שרתוה בו המשרתים פעמים שיהיו מרכות (כ"י בן זלעס, טעמי ג' הספרים).

*מִרְכָּבָה—ע"י מִרְכָּבָה.

***מִרְכָּבָה**³, (ש"י—א) סוס עץ למשחק: (המרכב) פהור הבטנן ותניקטמן והאירוס הרי אלו ממאין (כל"ס יס ו). (ב) יד המזמרה: ותיק כנורות והאמנם של גודלי מצנפות והמרכב⁴ של זמר ורביעית של

א כו). — (בגמ' בארמ': מרכבתא דנשי (כ"י עה). צמצום של השם מארכה: שלישית (מהטעמים המשרתים) היא מארכה מחוברת. לאחרות בארוכה (דע"י). דרך מארכה ושישלה (ס"ט), ועוד פעמים אחדות. בכל מקום הסוף, וכן בחזרות הקורא בשער הטעמים, ולכן צריך לכתב גם הצמצום הסוף ולא אלף. אך אצל ר"י חיוג מארכא, באלף, בלשון אנשי טבריה, וקצת המדקדקים קראו לו מאריך.

³ כך נקוד במשנ' מנקד' כ"י פרמה, וכך גם בקטע משנ' מנק' כ"י בודלי¹ Ms. heb. d 68, ובעל תווי"ש הביא גרסה ממשנ' מנקד' ישנ' והמרכב²—אמר רה"ג וז"ל: פ"י אמרו שמצאו תלמוד כלים בארץ רומא ומצאו בו פירוש זה הדיבור סוסיא דבר גווייתא דומה לאותה שגרסנו בלאתי דבר צותאי ואני אומר שזה מרכב הוא כלי מארו לומר כרכיב ושדרות בארזים ומתרגמינן סידרא דריכפת. ע"כ, והזכיר הרא"ש הפרוש הראשון ואמר: ותוא כמין סוס של עץ והליצן משים אותו בין שוקיו מכוסה בכגד מצויר והבגד מגיע עד הארץ. ע"כ, והובאו שני הפרושים האלה בהערך, וחוסף: ויש ששוניו המרכב כוב שחור ומפרש העץ שבכנור שכורכין עליו החוט ומרכיבין אותו עליו. ע"כ, והרמב"ם הפס בפרוש ראשון ואמר: ומרכב פרש אלעוד ורכב עליה אלמלהיני וילעבנו בה פי אלכואל והו משהור ענד אהל אללעב. ע"כ, — ובעבר: ומרכב סוס מעץ ורכבו עליו הליצנים ושחקו בו לאחיות עינים והוא מפורסם אצל המשחקים.—⁴ פרש רה"ג: כלי מרכב של זמר וזה שאמרנו שיש לזמרים כמין סוס מן ארז. ע"כ, והובא פירוש זה בהערך, והביא גרסה אחרת והמרכב, ואמר: והמרכב של זמר פי בית יד של מגל מלשון לא תזמר. והרמב"ם פרש גם כן:

המעשים והגיעו (כ"י א"ת, ח"ס, הפרישות 4). ומפעליו ילווהו לקברו להרגיעו ודרכו התמימה, ומרכבתו אשר רכב לשחת לבלות האנוש מאו רחומה (לע"ז, מרס נכס). ואשרי איש אשר במרכבתה רכב, ובין רגליה כרע נפל שכב (כ"י חזיו, חכמ' ו). ואל תשב בשפל הכסילות עלה לך על שמי שכל ודומה, ומרכבת מעיף לעלות על מרום חכמה תהי לעד בתומה (כ"י סק"י, המנכס סג). — (ב) *בפרט חזיון דמות המרכבה האלהית שראה יחזקאל במראה הנבואה: אין מפטירין במרכבה (מג"ד י'). — *ובהרחבה, מודות עיני העולמות העליונים: אין דורשין במרכבה ליחיד אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו (רי"ז, חוספ' חגי' נ א). אמרו לו (החכמים לר' יהודה) הרבה דרשו במרכבה ולא ראו אותה מימיהם (סס מג"ד ד כת). בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהפת סביבותיו א"ל שמא בסדרי מרכבה אתה עוסק אמר להם לאו אלא מחזיו דברי תורה לנביאים וכו' (מ"ד ויקר' טו), ויא יחזקאל ויגלה להם חדרי מרכבה (כ"י נכס"ס, סס ט"ז, ה"א). — מעשה מרכבה: מעשה ברא"ב בן ערך שהיה מחמר אחר ר' יוחנן בן זכאי אמר לרבי דרוש לי פרק אחד במעשה מרכבה (חוספ' חגי' נ א), מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים וכו' נענה מראך מן האש ואמר הן הן מעשה המרכבה עמד ריב"ז ונשקו על ראשו ואמר ברוך ה' אלקי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שידוע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה וכו' וכשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע היה הוא ורבי יוסי הכהן מחלכין בדרך אמרו אף אנו נדרוש במעשה מרכבה (גמ' סס יד). א"ל ר' יוחנן לר"א בוא ואלמדך במעשה המרכבה א"ל (ר"א לר"י) לא זקנתי¹ (סס יג). עד היכן מעשה המרכבה רבי אומר עד וארא² (סס). — ואמר הפיוט: המת אה על חיות הקדש ונחרר בכבוד על המרכבה זכות ומישר לפני כסאו (סס, נשמת, אל אלו). והריאור כעין מאור פני נשר לארבעתם, הצובי אש יצוקי אש וסוסי אש מרכבותם, שמך וברכונ בעת ילכונ לא יסבו בלכתם (כ"י ויקר, ארליס ותשמלס). — ומצוי בסהמ"א בענין פתרי חכמת האלהות: ולמד אחרי כן מעשה מרכבה שקורין להם בלשון ערבי אלאהיאת (כ"י חנן עקינ, סס' מוסק נ א). — (ג) יכמו מרכב: המוכר את החמור מכר את המרדעת ואת תאוכב אע"פ שאינן עליו אבל לא מכר את השק ולא

¹ גוף הדברים בארמ': תא אגמרך במעשה המרכבה א"ל לא קשאי.—² עד הפסוק וארא כעין חשמל (יחזק')

מרכזי הן או אצל איזו נקודה שתהיה מהחוקה (שם לט), נקודה המוצגת אשר סביבה חסוב הראשונה היא נקראת מצוק או מרכז (כליל המצנן ה'אג).—ובהרחבה, לכל דבר שהוא ממש בתוך מכל נקודה של דבר וזלזלו, מרכז הארץ, מרכז העולם, מרכז הגלגל: והרעיון טובב על מרכז הארץ ואינו מוסקף בהליכתו ביום אחד על הליכתו ביום שני (לכ"ח הסניא, העבור ה'א). וכדור הארץ מרכז עומד באמצעותו מכלי נפיה (כ"י ח"ט, כוזי כ'א). שהוא במרכז הגלגל הגדול ואיננה במרכז גלגל המזלות (שם ד'ג). עצם דך לקל קראהו גלגל האש ואחר כן גלגל האוויר ואחר כן גלגל המים ואחר כן כדור הארץ אשר היא המרכז כבדה ועבתה בעבור רחקה ממקום התנועה (שם ה'ג). מצד המקיף לצד הנקודה המדומה באמצע כדור הארץ הנקראת מרכז העולם (כ"ט ח"ט, יקוו המים ג'). שיהיה הסבוב לא סביב מרכז העולם (כ"א), מוי"נ כד). ויורה הארץ בכבודתה אל המרכז התיכון ושכנה (שם בן תמים, ס' יניס נט). לפי שהארץ כלה במרכז אצל הגלגל (ספר העצמים ללכ"ט ג'). וכל מה שיתרחק החומר מן המקיף לצד המרכז יהיה יותר עב ויותר קשה וקר (שם ט"ז לאני הלכ"ג ח'). — יוצא מרכז, יוצא חוץ לכרכו וכו', excentrik; -trique; -rio: גלגל היקף או גלגל יוצא חוץ למרכז או שניהם יחד (כ"ט ח"ט, מוי"נ כד). והוא שביציאת המרכז ג"כ כבר מצאנו התנועה הסבובית הגלגלית לא סביב האמצע אבל סביב נקודה נחשבת יוצאת חוץ למרכז העולם וכו' שכבר התבאר שיעורי יציאת המרכזים וכו' כמה שיעורי יציאת המרכזים ההם וכו' אמנם שבתי מרכז גלגלו היוצא יבוא בין גלגלי מאדים וצדק וכו' (שם). כי התכונות יבית שני שרשים שעליהם יבנו כל מופתי החכמה ההיא והם גלגל יוצא מרכז וגלגל הקפה וכו' ולהנחת גלגל יוצא מרכז יתחייב גם כן שתמצא תנועה סבובית סביב גשם שאינו נח קיים שהגלגל היוצא מרכז יתנועע סביב נקודה מתנועעת תמיד שלפי מה שהתבאר באגרת הרחקים מרכז גלגל יוצא מרכז של הכוכבים הנבוכים מהם למעלה מן היסודות בגלגל הירחי ומהם למעלה מגלגל הירח (כ"י אלגו, העקדים ד'). הגה השמש בגלגל יוצא מרכז ממרכז העולם (כל מלאכי הסניון, הקט). מזה הכדור הנופה יפרד כדור יוצא מרכז נושא לגלגל הקפת הכוכבים וכו' אחר כן מזה הכדור היוצא מרכז יפרד כדור מרכז בחצי עובי הכדור היוצא מרכז והוא יקרא גלגל ההקפה

אלוית (כל"ס י"ז). ר' יהודה¹⁾ אומר מרכז של זמר טהור שלא נעשה לשמש עם הקרקע עשה בראשו מסמר להיות תופס בו ממקום הדיוש טהור (תוספת' כל"י כ"מ ה'י). **יִמְרָכָז**²⁾ מ"ר מרפזים, — הנקודה האמצעית בעגול, שכל הקיים הישרים היוצאים ממנה אל הקו המקיף הם שווים זה אל זה, centre: נוציא עמוד על זווית נצבה מקו אד עד נקדת מ' מרכז³⁾ העגול וכו' מפני שאם נוציא קו מן המרכז עד ראשו וכו' יהיה שווה לקו אב (כ"א נר ה"א הסניא, המשימה והמסכרת, ס' 33). והנקודה הנקראת מרכז היא עמוקה מכל הנקודות הנתונות בארץ וכל הקיים הנקראים בריחים עוברים עליה (הוא, הגיון הנפש ג'). רמז לענין האלהי המחבר בין החפכים ודמותו בהנקודה והמרכז מגוף בעל הששה צדדים ושלשה המשכים (כ"י ח"ט, כוזי ד' כח). מרכז מלה ערבית העתקונה⁴⁾ אל לשוננו לצרכנו אליה והוא שם לנקודה האמצעית שבתוך העגולה אשר כל הקיים היוצאים ממנה אל איזה חלק שיהיה מן הקו הסובב בעגולה כלם שווים וכן יש בתוך הכדור נקודה באמצע שכל הקיים היוצאים ממנה אל אי זה חלק שיהיה משטח הכדור כלם שווים היא מרכז הכדור (כ"ט ח"ט, פרוש המלים סודות שנמו"נ). תכונה שפחית שמגביל אותה קו א' עגול וכו' יש בתוכה נקודה אחת מכוננת באמצעיתה וכו' היא מרכז זה וכל הקיים הישרים הנמשכים בעגולה משפה אל שפה כ"א מהם נקרא יתר אלא שחעוברים מהם על מרכז זה כ"א מהם נקרא אלכסון וכולם הם שווים זה לזה (כ"י ישראל, יסוד' א' ד). הקשתות מהעגולות השוות וכו' הן אצל

סום מעץ אשר ישחקו בו המזמרים. וכן כתב ביד החזקה (כל"ס ד' ח'): ומוס של עץ של זמר שמשחקין בו. —¹⁾ הר"ש (כל"ס ס' מביא ר' יוסי).

²⁾ בערב' מרכז a). ועי' הערה הבאה. —³⁾ נראה כי ר' אברהם בר חייא היה הראשון שהכניס שם זה מהלשון הערבית לעברית, כי קדם לזה, שם ס' 14, הוא אומר: והנקודה הזאת (שבאמצע העגול) נקראת ציר העגול ונקרא בלשון הערבי מרכז. ע"כ. משמע, שיעור לא היה השם מרכז נהוג בתור מלה עברית, ועוד לא בא השם מרכז אלא כעין פרוש להשם ציר, וגם אחר כך עוד פקפק רמב"ח בשמוש בין שני השמות, עד שיותר ויותר גבר מרכז ונצח. —⁴⁾ לא דק, ויחס לעצמו מה שכבר הקדימנו בו אחר, והוא רמב"ח, וכבר השתמש בו גם אביו ר"י א"ה.

^{a)} מרכז

יהגו (שס לא יג). פוך שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמה (שס נט). מחשבות צדיקים משפט תחבולות רשעים מרמה (משלי יב ט). מרמה בלב חרשי רע (שס כ). הרה עמל וילד און ובשנים תכין מרמה (איזו יא ט). — איש מרמה; מאיש מרמה ועולה תפלטני (תהי' מג א). איש דמים ומרמה יתעב יי' (שס ה ז). אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם (שס נה כד). — אבני מרמה; אבני משקל שלא לפי החק לרמות את הקונה; האוכה כמאזני רשע ובכוס אבני מרמה (מ"י ו יא). — מאזני מרמה; להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעות מאזני מרמה (עמו' ח ט). כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב (איז' יב ט). מאזני מרמה תועבת יי' ואבן שלמה רצונו (משלי יא ט). תועבת יי' אבן ואבן ומאזני מרמה לא טוב (שס כ כג). — לשון מרמה; אהבת כל דברי בלע לשון מרמה (תהי' נג ו). — פי מרמה; כי פי רשע ופי מרמה עלי פתחו דברו אתי לשון שקר (שס קט ב). — שפתי מרמה; שמעה יי' צדק הקשיבה רנתי האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה (שס יז א). — ואמר המלוי; כי תמצא בו מרמת שועלים וגנבות חתולים (ר"י תנין, תחמ' נו).

* מרמה (מרומה), דין מרמה — ע"י רמה.

מרמס, מ"י, כמ"י מרמס, — מה שגרמס ברגל; ועתה אודיעה נא אתכם את אשר אני עשה לכרמי חסר משוכתו והיה לבער פרץ גדרו והיה למרמס (ישע' ס ט). והיה למשלח שור ולמרמס שח (שס ז כה). וצאני מרמס רגליכם תרעוניה (יחזק' ל יט). וקדש וצא מרמס (דני' ח יג). — ובהשאלה בטליצה, הוא יהיה למרמס, יפל, ישר; עתה תהיה למרמס כטיש חוצות (מ"י ז י). — ומרמס לשוט שוטף וכדומ'; שוט שוטף כי יעבר והייתם לו למרמס (ישע' כח יח). — ובמדר'; כך יהיה הוא ותולדותיו עשויים מרמס (לפני מלאך המות (מדי' נלאש' כח). החזיק עשיר בדבר טוב תחלתו רעב הוא לו המתישן (בועשאו למרמס (שס, קה"ל כנל כנלס). עד מתי הם מרמס לאות'ע (ילקוט דני', רמז תתקסו). — ואמר הפיטן; מטע קרן שמן המדושן, מרמס מדוע כחרולו כבשן (כשנ"י כנל, אין כמדת, סליח' יוס ט).

א. מרמה — לא נמצא.

— תס', התמרמה, יתמרמה, — א קצף ורגו ומלא עברה; והנה צפיר העזים בא מן המערב וכו' וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר את שתי

והוא יותר חזק משאר גרם הכדור היוצא המרכיז לפי שהוא יקרעו (כא"י, אמונה רמא א. ח). כל גלגל מאלה שבעה המשרתים שזכרתי כלם יוצאי המרכיז ולכן יש גקורה בגלגל כל אחר מהם רחוקה מאד ממרכיז הארץ והיא נקראת גובה הרום (ר"י אכנענאל, שמים מדעס א). שהגלגל הסובל שהוא היוצא מרכיז משבתי וכו' מהגלגלים יוצאי המרכיזים (שס). — והשתמשו במלה זו בזמן האחרון גם בהשאלה, מרכיז הממשלה, מרכיז מסחר, וכיוצא בזה.

מרפז, מ"י, לנק' מרפזות, מ"י מרפזים, מרפזות, — של מרכיז, מטבע המרכיז, — מצוי בסהמ"א.

אך לא מצאתי פתקאות. ובהשאלה: הממשלה המרפזות.

* **מרבל**, (מרכול), מ"י, — כמו אמרבל, ע"ש: מרכל חותם ונותנו לקתילוקס וכו' מרכל רואה חותמו ומתיר (יוס' שקל' ה ג). ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל (י' ו) מרכל קודם לגובר (שס הור' ג ז). אין פותחין משלשה גזברין ומשבעה מרכולין (שס שקל' ה ג). ועשהאל וירימות וכו' ובניהו מרכולין (שס).

מרפלת, מ"י, כמ"י מרפלת, — מקום הרבלים; המה רכליך במכללים בגלומי תכלת ורקמה וכו' בחבלים

חכשים וארוים במרפלת (י' יחזק' כו כד).

מרמה, מ"י, מ"י מרמות, — ש"פ של מי שמרמה את

חברו, מסבב אותו בכחש ובשקר שיאמין בו, Trug, tromperie; deoeit: בא אחיך במרמה ויקח ברכתך (נלאש' כו לה). ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו (שס ל יג). ויהפך יהורם ידיו וינם ויאמר אל אחוזיהו מרמה אחוזיה (מ"י כ כג). סבבני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל (יוס' יז א). הממלאים בית אדניהם חמס ומרמה (שס א ט). חץ שוחש לשונם מרמה דבר בפיו שלום את רעהו ודבר ובקרבו וישם ארבו (יוס' ט ז). ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה על כן גדלו ויעשירו (שס ה כו). על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו (ישע' נג ט). נצר לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה (תהי' ל יד). דברי פיו און ומרמה (שס ל ד). אלה פיהו מלא ומרמות וחך (שס י ז). כי לא שלום ידברו ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשבו (שס לה כ). וינקשו מבקשי נפשי ודרשי רעתי דברו הוות ומרמות כל היום

(י' כך בנוסח' הדפוס, ובשרידי הירוש' גנ"י מצרים

הוצא' גינצבורג: מרכיל.

(ג' בקצת ספרים כ רפה.

(י' כך בנוסח' הדפוס, ובכ"י הוצ' ד"ר תיאודור

דיוש. — (ג' יש מגיהים התישן.

***מָרָן**, ממנו אולי *מָרָן, ע"ש.

***מָרַם** (1), ממנו *מָרַם, יִמְרִיפָה.

***מָרַם**, — קל לא נמצא.

— סָעַ, *מָרַם, מָרַם, — (א) מָרַם את הדם, בחש בו שלא יקפא: הביא אשמו ולא הביא גזילו לא היה ממרם בדמו עד שויבא גזילו (מספח' פסח' נ א). מצורע שהביא חטאתו קודם אשמו לא יחא ממרם בדמה עד שויבא אשמו (שם כ"ק י ט). שחטו (את הפסח) קודם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחד ממרם בדמו עד שיוקד דם התמיד (פסח' ס ג). שחטו וקבל במזרק את דמו ונתנו למי שהוא ממרם בו על הרובד הרביעי שבהיכל כדי שלא יקרש (יומ' ד ג). נטל את הדם ממי שהיה ממרם בו וכו' והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה (שם ס ג). ושחט את פר החטאת וכו' נתנו לאחר למרם את דמו (מכ' אחרי מות ג א). אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה וכו' כלום מירסו בדם לפניך (כ' לוי, מגי' יכ). — ואמר הפיוסן: לשחטו נפנה וקבל דמו וצוה למרסו ברבד העזרה (כ' ינאל, סדר עבודה, אהס כוננא). עירה דמו לכלי זהב נטלו ממרם בכלי עז (רסע"ג, עבודה, נאלי ידקו). קפץ ושחטו וקיבל דמו, קפאו ימרם ציר מפעמו, וכו' שוכב הממרם דם לכפרה, שב והזהו פנים בספירה (משולס נר קלויי, אהס נסלחתי). ציר ויפחנו ויקח דם בכלי צעירו ימרסו ביד ולא יקפה (סדר עבודה, אונז סלס). רמה קרן תפארתו בשחטו פר וקיבל דמו, רץ הממרם בו לקחתו וי' אלהיו עמו (סדר עבודה, אמוי לנב, סדור תומי'). מזבח נהרם דמים מלמרם חלבי אשי על גביו לסדרן (משס נר' ננימין, מתני אמוי, שחי' יוס"כ). מפרפרים הולדים וזה על זה מפרכסים, מבהרים שחוט אחרים ובדמיהם מתבוססים, נתון על רובד היכלך ואף לממרסים, נגד עינוך לעד יהו תוכסים (דוד נר משולס, אלסס אל דמי, כלתי מוס' יוס"כ). — ובסחמ"א: וכל המראות האלו (ברואה) אין אוסרין בהם עד שנופחים אותה וממרם בה בידו אם נשתנית למראה המותר מותרת (רמב"ם, שחי' ז יח). — ובכלל, מָרַם התבשיל וכדומ', בחש בו בקב: אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע וכו' כלום מירסו

קרניו (דני' ח ה-ו). ויתמרמר מלך חגגב ויצא ונלחם עמו עם מלך הצפון (שם יא א). — ובמדר: רצונך לידע מה היתה גבורתו של אביקה בן גביותי כשבאו השונאים להקיף את ירושלים עלה אביקה לראש החומה וכשהיו משלחים את האבן וכו' מיד היה מתמרמר ובעט אותה בגללו ומחזירה עליהם מה עשו השונאים היו משלחים אותה לפנים וכו' אביקה היה סבור שהיתה באה בחזקה נתמרמר לצאת לדחותה עליהם בגללו ונפל בין החומות (עסקי' רנתי, נמו). — ואמר המלוי: ושניהם כשני אריות נלחמים בחזק ידיהם, או כשני נשרים יתמרמר זה אל זה בחצי השמים (כ"י מחי', מחכמ' ד). ויחר עליו אפו והרתיה כמצולח קצפו ואליהו התמרמר וישא משלו ויאמר (ישי"ע סלקיואל, המנקש טו). — (ב) יבמשמ' העקרית, נעשה מר: נפל ירקון בענבים ונתמרמרו (רס"ג, הס' הגא' הרכני מז).

ב. ***מִרְמָר**, מן מר, — לא נמצא.

— סָעַ, *תִּתְמָרְמַר, — קלט ריח של מר: ומה המור הזה כל מי שלקטו ידיו מתמרמרו ת' כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים (ר"י, מדר' שפי', נדור המור).

מִרְן (2), מִרְן, מִרְן, מִרְן, — חדר בבנין לאצר בו חטה, יין, וכיוצא בזה, Vorratskammer; grenier, cellier, store-room: אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה וכו' ולא את הפרקלין ולא את המורן (2) ולא את השוכך וכו' עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה (כ"ז א).

(1) כך בדפוס לויפציג, ובדפוס ורשה מתמררות, וכן רד"ק בספר השרשים שרש מור הביא הגרסה מתמררות, וכך רבנו בחיי בפ' כי תשא, אך הרמב"ן הביא הגרסה מתמררות. (2) כך נקוד במשנ' מנ' ליבורנו, וכך גם בוקסד' מִרְן, לוי מִרְן, יסשר' מִרְן, ועי' הערה הבאה. — (2) כך כנוסח' הדפוס ובערך, ובכ"י המרין, המירן, ופרש רגמ"ה מגדל, והערוך: מגדל קמן הוא שבנין בגנות. ע"כ, רשי' פרש: פרקלין ומורן מיני פלמין, ע"כ. ורמב"ם פרש: מין ממניי ארמונים. י' לוי אמר שהוא מרומית murus, חומה, קוה"ב בעה"ש, שהוא מיונית μόρος, ויסשר' שהוא צמצום מאורן, מן אור, ש' קרויס, שהוא קצור מן השם היווני Κάμαρα, במשמ' חדר. אבל כבר דחה זאת עי' ל. אבל נשמט מכלם כי מלח זו כצורתה נמצאת בלשון סורית, מרנא, ופרשה המלונים הסורים בזה"ל: דוכיתא דחמלון כהין חטא ודקא וחמרא, ע"כ, — ובעברית: מקום ישימו שם חטה וקמח ויין. — ותרגום ערבי: מח'יג קמח, אוצר של דגן, וכן במלון הסורי של יעקב הכלדי, שנדפס במוצל, תרגם בערבי: הרי א', שהוא אוצר של תבואה, וכן מח'יג אלקמה.

(1) בערב' מרש a.

(a) مرس

(a) مري

(ח). וכמה מהמבישים יחשבו השומן במי ששמו מורסה או מכה מהמכות (מאזני זק לאגוזי 128). שתתעכב בו ליחה שתעשה בו מורסא או סרמן או תכלול או חבורה (ר"י א"ת, חז"י כ מ). עצבים וכו' דקים ולא ישתתפו אלא לענין גדול ממורסות הכבד (קלמן ג יד א). חמורסות המתחדשות באצטומכא או לכבד (פיקי משה ז). חזר מחקיו דם עורק חיד במורסות הרחם כי הוא ימנע הנדיות (שס עז). ואם מסתום מעבר המקוה כגון שתתחדש בו מורסא כמו המורסה הנקראת פלגמוני והמורסא הקשה או המורסא הרפה (מ' אלדני, ש"א ד). ויתלילו התוספות ההם ויהיה מזה טחורים ומורסות ונגעים (שס). שיש חולאים מתדבקין כמורסא דברית (ר"י קלר, חולד' יתק, חולדות).

***מרסין¹** מ"ז, —סבין גסים, grobe Kleie; coarste bran
gros son: הצבעין והפסמין לוקחין מורסן מכל מקום ואין נמבעין (תוספת' שני' ח ט). המוציא מורסן לאכילה כגרוגרת (שס שנת ח ט). המוליך חטים לטחון ולא לתתן ועשאו מורסן וסוכין (שס כ"ק י ט). ונותנים מים למורסן אבל לא גובלין (שנת כד ג). המוציא אוכלים כגרוגרת וכו' חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסוכין ומורסנן (שס ז ד). חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הם ושארין וסוכין ומורסנן. וכו' נוטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן וכו' (חלה ג ו). אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין האשה לא תשרה את המורסן שתוליד בידה למרוחץ אבל שפה היא על בשרה יבש (שסח ז). איזוהי עיסת כלבים ריש בן לקיש אמר כל שעירב בה מורסן (ירוש' חלה א ט). בראשונה היתה סאה ארבלית מוציאה סאה סולת סאה קמח סאה קיבר סאה סוכין סאה מורסן (ר"ח גר נא, שס סו' א ח).

***מרע²** מ"ז, —מרעק, מרעה, מרעה, מ"ר מרעים, — כמו רע: ואבימלך הלך אליו מגר ואחות מרעהו ופיכל שר צבאו (בראש' כו כו). היום אעשה חסד עם בית שאול אביך אל אחיו ואל מרעהו יולא המציאת; ביד שאול (ש"ב ג ח). —ובפרש' רעי החתן ביום חתונתו ותהי אשת שמשון למרעהו אשר רעה לו (שפ"י יד כ).

¹ לא נחבר מקורו.

² מן ברעה, ע"ש. ואמר רד"ק (מכלול, מה"ש, נ"ס, משק' פ"ג) וז"ל: רע וכו' ובתוספת' מס למרעהו, ע"כ. וכבר נתלבשו החדשים במשקל מלה זו כי הוא זר בצורתו, ואמרו קצתם (Bö. Olsh.) כי מס מרעהו היא מס המלה מן. אך רבם דחו זאת והסכימו כי היא מס המשקל והמלה

במנחות לפניך (ר' לוי, מג"י כ). מרסנא זה היה ממרס את המלחות (מד"ר אש"י, וסקרוב אליו). — ובספח"א: כף אחת שבה ממרסים תבשילי בשר ואירע שמורסו ממנה קדירה חלובה (סדור רש"י, ס' תקלד). וקדירה מלאה בשר היתה מבושלת אצלם על הכירה והיתה שפחה ממרסת בכף בפרור ובקדירה (שס ת"כ). ונוהגין מים על גבי מורסן ומוליך בו תדרודר שתי וערב אבל אינו ממרס בידו שלא יראה כלש (רמב"ם, שנת כ"א נד). יכרות התפוחים וישרה הכל בב' ל"ט מים יומם ולילה ואח"כ יבשל הכל עד שישוב אל השלוש ימרים אותו ויסנן אותו (גמ' סלקיורא, ג'י הגוף, כ"י נר"מ). ויתך השומן בשמן ורדים וכו' ומעט זעפראן וימרסהו ויעשה (ספר טהורים להרמב"ם, ה"א קדוש). ודק הכל הדק חיטב ויולש ביין עפוי ויועג עוגות וכשתצטרך אליהם תמרס אחת מהן בחמץ מוזג (קלמן ג א ב יא). ולפעמים יצטרך שתמרס לחם סלת במה שתגמיתו (שס שס יא ג ח). — ב' *מרס עפר וכדומה, מחחו במים ובחש בו עד שיהיה כמו מקפה: ממרסין באורז בשביעית (ר"א בן יעקב, שני' ב י). — *מרס ענבים, מעד וסחט אותם: ענבים הללו כיו שאתה ממרסן אותה מוציא מהן כל מה שבתוכן (מד"ר ויקר' יב). — ובהשאלה, במליצה: כי עזה כמות אהבה ובהפך ממנה בעלה היא עניה צוערה חיי צער תחיה ולפחות ויהר לפייסה בדברים באגרת שלומים למרס ברם האהבה (ר"א סאפו, פלא יועץ, ח"א ח).

— נפע, ינמרס, — שמרסוהו: ויש מהם מי שחבר שניהם במים שנמרס בהם סיד וליטרגר בבשול (קלמן ד ז א יט). והביצה רבת הבשול נקרא קרושה ואותה שמגיעה מבשול שתתעבה עובי שוה וכו' והיא הנמרסת ובלשוננו מגולגלת (פרקי משה כג).

— פע, ימרס, ממרס, ימרס (ימורס), — כמו נמרס: פ"י זה המאכל ממורס הוא (ר"ח שנת קמ). ושיקח ממנו (מן השריאל) שעור פול המצרי וכו' ימורס בגי כפית מים (פרקי משה יז). ואם יקח הסס הנוכר שם בשיעור לזו ימורס בשלש כפות מים (נכונ', ח"א ח"ס).

בסנה' הוקמים, כ"י שנתל).

*מרסא, — ע"י מרסה.

***מרסה³** מ"ז, מ"ר מרסות, — שחין וכדומ' מלא לחה, Geschwür; aboës; boil
בשבת אם לקולפה או לעשות לה פה כדרך שהרופאים עושין וכו' אם להוציא ממנה לחה (יוסע' בן מטיא, תוספת' ע"י א ח). — ובספח"א: מורסא שצומחת בבשר בני אדם כמו ענבה והיא שחורה סכנה (ר"ח ע"י

ויאמר אביה אמר אמרתי כי שגא שנאתה ואתננה למרעה (שס טו כ). ויעש שם שמשון משתה כי כן יעשו הבחורים ויהי כראותם אותו ויקחו שלשים מרעים ויהיו אתו (שס יד יוא) — ובשוא המם במשמ' רבים; כל אחי רש שנאהו אף כי מרעהו¹ רחוק ממנו (משלי יט ז).

מרע² ש"ז, מ"ד מרעים, — אדם רע, Bösewicht scélérat; villain: חזי גוי חסא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים (ישע' א ד), זרע שכלם מרעים. כי כלו חנף ומרע וכל פה דבר נבלה (שס ט יו). וקם על בית מרעים ועל עזרת³ פעלי און (שס לא ג). שירו ליי הללו את יי כי הציל את נפש אביון מיד מרעים (יכמ' כ יג). ובנבאי ירושלם ראיתי שערורה נאוף והלך בשקר וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו איש מרעתו (שס כג יד). כי סכבנו כלבים עדת מרעים הקיפונוי (סהל' כג יז). שנאתי קהל מרעים ועם רשעים לא אשב (שס טו ה). בקרב עלי מרעים לאכל את בשרי (שס כז כ). תמתיני מסוד מרעים מרגשת פעלי און (שס קד ג). סורו ממני מרעים ואצרה מצות אלהי (שס קט קטו). אל תתחר במרעים אל תקנא ברשעים (משלי כד יט). — ואמר המליון: בגמלו (הזמן) רע לכל מטיב כמותך וגמלו טוב לרעיו המרעים (ד"ש הגיה' דגריך כחון לטו). במרע אל תתחר ודרכו אל תבחר בליל פה ובמחר מקומם בקברים (דונס, דעס לני). — ב) עצם מדת הרע וטבעו, Bosheit méchanceté; wickedness: מרע מקשיב על שפת און שקר מזון על לשון הוט (משלי יז ד) — ג) יזהתיחד לרע עין: יש אומרים כי בלעם היה רע עין הנקרא⁴ מרע וברעת עינו היה עושה רעות (כאכ"ע, כמד' כד כ).

מרע^{*} ש"ז, — חולה, ואינו משמש אלא בצורף עם שכיב: שכיב מרע, שהוא שוכב חולה, עי' ערך שכיב. — יז מרע בלבד, במשמ' מחלה: כדלא באונס ולא במרע וכו' אלא בדיעה שלימה וכו' (רס"ג, נוסח שטר הלואה, הספגה ג 48).

מרעה^{*} ש"ז, סמ' מרעה, כנ"י מרעהו, מ"ד נכני מרעיםכם, — מקום שורעו שם צאן ובקר וכדומ'.

מקצרת מן מרעה, או נוספת על השם רעה, והיחיד המכרת לפי רד"ק וגם החדשים הוא מרע, והצירי מתקים להבדיל מן מרעים. עכ"פ, הצורה אינה לפי הקש משקלי השמות הרגילים. — ¹ כך עדותו המפורשת של רד"ק, במכלול ובהשרשים, אך במקצת ספרים בצירי. ² עי' רע. — ³ עדת ? — ⁴ לא נתברר לי איה נקרא רע עין מרע.

מרעות^{*} (מריעות), ש"י, — אספת ידידים ורעים לשם מגע ומשא של ידידות ורעות: לשמחה (צריך האבל להמתין) שלשים ול מריעות שלשים (כזיתא, מו"ק כג). ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר (דנ"ס כנ"ח, שס). — ובסמ"א: על אביו ועל אמו בין כך ובין כך לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חדש (נמנ"ס, אכלו ז). כמה רע ומר המעשה שעושים קצת אנשים או נשים שמתועדים יחד לשמוח בשמחת מרעות בלילי מוצאי שבת (רי"א פאפו, סלא יועז, אכילות). — יסעודת מרעות: כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור וכו' לאכול ולשתות ולהשתכר בפני רבים ובכניסת עמי הארץ ובסעודת מרעות (נמנ"ס, סנה' כה ד).

מרעית^{*} ש"י, כנ"י מרעית, מרעית, מרעית, מרעית, — א) העדר הרעה, ובמליצה כנוי לחעם: כי נבערו הרעים ואת יי לא דרשו על כן לא השכילו וכל מרעיתם נפוצה (יכמ' י כא). ואבד מנוס מן הרעים ופליטה מאדירי הצאן קול צעקת הרעים ויללת אדירי הצאן כי שדר יי את מרעיתם (שס כה לה-לו). — וצאן מרעית:

¹ יש מגיאים ומערה.

חיי בשרים (תשו' תלמידי מנחם כ"ט, לגזור תפודס). כנגוע גרשתו ושמתו מחוץ למחנה, יוחיל מרפא בכל יום ונגעו עומד בעינו (ר"י סלוי, יום טל). שמש צדקה תזרח ומרפא, וכאב מצוקה יכלה וינספה. ועול מועקה ישובור וירפה (רמז"ע, לין כפי מלך). דריו המון חוגג שאריתם כמל, תרשישים ינחלום במרפא כבף מל (ר"א קליה, תחת חילת עפר, תש"ט). כך אנילה ואשמוחה מלכת השמים, מרפא כנפיך יכניף את רוחי להתהלך על כנפי רוח חכמה (תש"ט, ד' מוסק, כוס יסוע' א).

מִרְפָּדָה⁽¹⁾, ש"ט, — משלית מקפלה שישומו על המוכה, compresse.

מִרְפָּה, ש"ט, — כמו מרפא: קוה לשלום ואין טוב לעת מרפח⁽²⁾ ונחה בעתה (יכמ' ח יס).

מִרְפָּס, — ע"י מִרְפָּשׁ.

מִרְפָּסֶת, ש"ט, — נסר וכיוצא בזה קבוע בכתל לפני הפתחים של העליה שעולים עליה בסלם וממנה נכנסים דרך הפתחים אל חדרי העליה: ומודים חכמים לר' אליעזר בבני חצר ובבני מרפסת⁽³⁾ (חוספי עמז' ג-כ יס). בני חצר ובני מרפסת שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן (שס יז-י). הפתח הפתוח למרפסת אין לו אלא ארבע אמות מרפסת עצמה יש לה ארבע אמות חמשה פתחים הפתוחים למרפסת אין למרפסת בחצר אלא ארבע אמות בלבד (שס כ"ט יא יב). בית שער אכסדרה ומרפסת הרי אלו כחצר (מעש' ג ו). עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדוש אבל לא מעשה אומן (מ"ק א י). ואלו שאינן חזוין (מן המלחמה) הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת (קו"ט ח ג). מעשה בשעת הסכנה שהכאנו נסרים שהיו בהן ארבעה (פסחים) וסוכנו על גבי מרפסת וישבנו תחתיהן (ר"י, סוכ' יד).

מִרְפָּק⁽⁴⁾, ש"ט, כנף מִרְפָּקו (מרפיקו), מ"ר סמי מִרְפָּקִי, פרק החבור החיצון בין החלק התחתון וחלק

הזו רעים מאבדים ומפצים את צאן מרעיתו נאם יי' (שס כג א). ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם (תוק' לד לא). למה אלהים נזחת לנצח יעשן אפך בצאן מרעיתך (תהי' עד א). ואנחנו עמך וצאן מרעיתך (שס עט יא). עמו וצאן מרעיתו (שס ק ג). — ועם מרעיתו, במשמ' זו: כי הוא אלהיו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו (שס ז). — (ב) שח"פ, פעולת הכהמה הרעה: אני ידעתיך במדבר בארץ תלאבות מרעיתם וישבעו (הו' יג יו). — ואמר בן סירא: מאכל ארי פראי מדבר בן מרעית עשיר דלים (כ"ס גני' יט). שהדלים הם כמו מאכלם ופרנסתם של העשירים. — ובת"י: מביאין תור מרעיתו וכו' ותרגולת מאשפתה (ר' יוחנן, כ"ט פו:). והיכן היתה מרעיתו של ישראל במצרים על ים סוף (כ"ט כז נחמני, מ"ד ס"ט, שני שדיך). והיא (ציון) עשויה מרעית לחיות השדה (פסיק' רכתי כו). מקום של מרעה. — ואמר הפישן: סר המכפר בעד צאן מרעית, סוכנו באברתך כסוכת מראית (יו"ט יו"ט, לו כיוס כסוק).

מִרְעָם, ש"ט, — כנוי לאחד השעמים המפסיקים, המכנה שלשלת: והמרעם מיוחד מכל מעם ברעש

ורעם (דק"ט, ס"י יו).

מִרְפָּא, ש"ט, — שם מן רפא, א) במליצה, במשמ' ישועה: מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא קוה לשלום ואין טוב ולעת מרפא ונחה בעתה (יכמ' יד יט). על כן פתאם יבוא אידו פתע וישוב ואין מרפא (משל' ו יס). מלאך רשע יפל ברע וציר אמונים מרפא (שס יג יו). — ובמשמ' מוסרי, בענין תקון המדות וכדומ': בני לדברי הקשיבה וכו' כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא (שס ד כ-כ). — ובמשמ' תענוג ונעם: יש בושה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא (שס יג יח). — (ב) מנוחה ושלוה, ל"ב מרפא, שמח בחלקו, שאינו מקנא ברעהו: חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה (שס יד ט). — מרפא לשון, דברים נוחים ורצויים: מרפא לשון עין חיים וסלף בה שבר ברוח (שס יד ט). — (ג) כמו מרפח, התרפות: אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח כי מרפא יניח חסאים גדולים (קס"י יד). — ובת"י, מרפא, דבור של ברכה למתעשש: האומר (למתעשש) מרפא הרי זה מדרכיו האמורי (תוספ' שנת ז ס). של בית רבן גמליאל לא היו אומרים (למתעשש) מרפא בבית המדרש מפני בטול בית המדרש (בב"ב, נג). — ובסמ"א: והעלה ארוכה ומרפא לכל תלואינו (תפי' י"ח, רפאנו). — יזובהשאלה, ברוחניות ומוסריות: ומחיה לגשמות שפתיו בנעימות ומרפא העצמות וגם

⁽¹⁾ מן רפד. בערב' רפאדה א. חדוש ד"ר מויא.

⁽²⁾ בקצת ספרים מרפא.

⁽³⁾ וז"ל רגמ"ה (כ"ט יא): עליה שיש לה ד' פתחים או יותר בשורה אחת ועושין לפניהם נסר ארוך שרופסין עליו ולסוף אותו נסר סולם שיורדין בו לארץ ולפני אותו סולם יש פתח שנועל בעד המרפסת.

⁽⁴⁾ משרש רפק, ע"ש. בערב' מרפֶּק ט, במשמ' זו. ואין שום ספק בדבר כי הכונה במרפק היא כמו בערב, וכבר הביא ר"ה בפרושו (אס"ל ח א) תרג' על אצילי

אחריו ומה שגיתי חביונו לי מה־נמרצו (!) אמרי ישר ומה יוכיח הוכח מכס (איוז ו כד-כה). — ופשוט השמוש במשמ' זו בסהמ"א: והיה החוקה וחזרוע הנמויה אשר להם עליו תמנענו להדביק לשונם אל חכם במענה נמרץ וחזון נפריך (למכיש, עזוב, כסס, ליון ב 187). לשוננו במליצות ערב נמרץ, ועל פיו חזון השיר נפריך (כ"י מיזו, הקד' תחכמי). יקצר במהלך לשון נמרץ ויחדר חלב והרעיון (סס יט). המתבודד ומשכול בשכל נמרץ בהשגת שמו הגדול (מ' אלזי, ש"א ח). יוצאים בהפגעה ראשונה מאירון באור נמרץ וגדול מאד (מסכתו, ע"ה, יכול ז"א טו ד). כי להיות הידיעה בדרך הזה נקנית מדרך החוש ועל פי חנמיון הרב והחקירה הנמרצת היה קנין תחכמה קשה מאד (כ"י אלזי, סס מ"א ג). והנה ההצלחה היותר נמרצת שיוכלו אנשי המלחמה להגיע אליה היא לתפוש אדם גדול (סס כג). — יקצר נמרץ: המים הקרים קרור נמרץ (קלמן ג, שניט, ס). ויקרשו אותו יחרון הקשאה וקרישה אך אין זה נמרץ מגיע לגדר קרישת הגשמים הקשים כמו האבן והזכוכית (סס א ג, סק כשמית הנריאות). — יקצור נמרץ: מהפכים שרכו בהם המעיינים ונמצאים ביד כל אדם לא העתקתי מהם כל המאמר בשלימות אבל בקצור נמרץ מאד (הקד' פשוט נישלח). — והשתמשו במלה זו בזמן החדש הרבה במשמ' רב הכח לפעולה וכדומ', emergisoh; énérgique; energetico, אדם נמרץ, וכיוצא בזה.

— הפע', המריץ, ומריץ, ימריץ, — המריץ את סלובי כי יעשה דבר, כי יענה וכדומ', הניעו בכח חזק; שמעתי כאלה רבות מנחמי עמל כלכם חקץ לדברי רוח או מה־ימריץ כי תענה (איוז יו ג-ג). — והשתמשו במשמ' זו בסהמ"א: אשר יעצך וברוך אמת הנחך ובאמרי יושר המריץ כי נטית אחרי רבינו (כ"י הלל, מכתג למאשטרי נאיו, חמס גנוס כ"א). — ופרץ השמוש בסהמ"א במשמ' הגדיל והגבור והרבה בדבר: תהלתך ותלחך יהודון מחנות ארבע, זה יעריץ וזה ימריץ לך זמר ושיר יבע (לשני, שגאים שגאים). לרעו נבחרו כל רעיונים ותעו בחזות שכלו שעפים, ומה תמרץ בעל דעת וחיים עלי ארץ ועד רום לו סעפים (למכיש, תשס"א ל). שאילו היה הענין כן (כפשוטו) לא היו מסתירים אותו אנשי החכמה ולא היו

העליון של הזרוע, Ellbogen; coude; elbow: מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם שלשים בפיסת חרגל וכו' שלשים בפיסת חיד ששה בכל אצבע שנים בקנה ושנים במרפק אחד בזרוע וארבעה בכתף (אס"א ח). (מי שנדר ואמר) משקל ידי עלי ר' יהודה אומר ממלא חבית מים, ומכניסה עד מרפקו ושוקל (ערכ' א). אין אתה מודה במוציא לאחר ידו וברגלו בפיו ובמרפקו שהוא פטור שלא הוציא בדרך המוציאין (חוספה' שם ט ט). ברגלו בפיו ובמרפקו באזנו ובשערו (משנ' כס"י ג). בשעה שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמושך בני נשפוט מים על שקויו והיה לבו רפה כשעות וזימן לו הקב"ה שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו והיו אווזין אותו במרפקו כדי שלא יפול (כ"י כושעיה, מדי' נלאש' מד).

יִמְרְפֶשֶׁת, ש"ה, — מקום רפף: קרב ישועה אלי מתאבלים גם פאר תתן ליושבה בתוך אפר ו מרפשת (לשני, אכסוף לסס, קונץ על יד).

מִרְפָּשִׁי, ש"ו, סמ' מרפס, — מה שנרפס ברגל: וצאני מרכס רגליכם תרעינה ומרפס רגליכם תשתניה (יחזק' לד יט). — ובסהמ"א: שלא ישתה אדם מישאל מיונס של עובדי כוכבים כי אם מרפס רגלם (סרקי דר"א מז).

מִרְצִי, ממנו מרץ, אִי־מָרָץ, יִהְיֶה־מָרָץ.

מָרִין, — קל לא נמצא.

— נפע', מָרִין, מִרְצִי, מָרִין, — קללה נמרצת, קללה עזה, חצופה: והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבחרים והוא קלני קללה נמרצת (קרא לו צא צא איש הרמים ואיש חבליעל) ביום לכתו סחנים (מ"א כ ח). — ובמשמ' קשה, אכזרי: קומו ולכו כי לא זאת המנוחה בעבור סמאה תחבל ותחבל (?) נמרץ (מ"כ כ י). — ובמשמ' חזק, עושה הפעולה הרצויה: הורוני ואני

ידי (יחזק' יג יח) על מרפקי ידיו, ועל סמך זה חשבו קצת המפרשים כי הכונה במרפק היא שחי, מפני שפרשו אצילי במשמ' זו, אך כבר חוכחתי בערך אציל כי אציל הוא הוא פרק כפיפת הזרוע, ע"ש, וכך תרגם הרמב"ם כאן בגוף הערב באלמרקס הערב, ובתרגום העברי לעזו בקובדו, והוא זה הפרק, וכן חוכיה חר"ש כאן שהכונה היא לפרק הזרוע, וכך חר"ש: הוא מקום כפיפות הזרוע. (') רק עבר' וקצת דומה לו בערב' השרש מ'למ a, בחלף ל-ר, במשמ' עָלָ וקושי.

(*) כבר אמרו קצת החרשים כי הכונה כאן חבל,

(a) ظلم

והוא משכון. — (') כך הקדמונים, אמר ריב"ג: מענאת אלמבאלע"ה פי אלשי' כאנא מא כאנא אנ ח'ירא ואנ שרא, ע"כ, — ובערב': ענינו ההגעה בדבר עד תכלית יהיה מח שיחיה טוב או רע, וקצתם אמרו כי הוא כמו נמלצו.

גדריה מאין פורץ פרץ (כ"י כללנו, אהרן, יד דוד). שמחת חנכה וחנכת הגבור שמחה עלי שמחה ושירי מרץ (כ"י הלוי, יגדל כבוד). וידידים פלישו חרץ, נגינתם יפצחו במרץ¹, בלי צוחה וכלי פרץ (ר' יעקב חזן, זמיר למוצ"ש, כמוצאי יום מנוחה). וכשרך וצדקתך אודיע במרץ, לקדושים אשר בארץ (רמזים, מכתב לר"י אבן עקונין). חכמים נבונים רוח גדולי ארץ, גודרי כל פרץ, משיבו חכמה באמרי נעים ומרץ (סדר' מתחנך ס' המשי' למנצח על מועד). רק השחור יגדל בהיות לפשו עם גדול ורב במרץ², הולכים כעבדים על הארץ (משטור אבן יחיא, מלוט' על שחוק הסקאקי). עליון בחמישי חשרין במרץ, דגת הים משריצי שרץ, ועוף יעופף על הארץ (כ"י טוב עלם, אלוז' מכתת, יו"ל לשכ"ג). נוצרי תעודה אף המה במרץ מעריצים בתודה (אופן לשכח, הגדס מזוירס ומנץ, כ"י כר"מ). אב לבנים יודיע שבחך במרץ, ואנחנו נברך יה שבחך להעריץ (סליח' לער"ס, חיים אלוז'ס), מלכי ארץ כל לאומים, שור במרץ לך גואמים (סומ' מימני, ידויות משכנותיך). ועתה אפתח דברי ואומרה במרץ, בעזרת שוכן שמי ערץ (מ' אלדני, סדר' ש"א). שמו שמים על זאת ושערו חרבו מאד במרץ, שמע קולנו ונקום נקמת דם נקי עומד בפרץ (סליח' כ"י משנת ש"ה, שנת ס"ה ז' 153). — ופשוט השמוש בזמן החדש בפרט במשמ' כח הנפשו, énergie.

מרץ, מרץ — כמו מרצה: בהקיף על רקיעי הירח גלגל שני באין יוצאת ופרץ, ובו כוכב וכו' ומקיף הגלגל בעשרה ימים במרץ (רמזי, כ"מ). ושת בהם תבל תלויה בחבל ושת תלה סבל במאזני מישרים, ובמרוצת מרץ ירוצון מחריץ להעמיד תל ארץ יצוקה מעפרים (הוא, מהלל החכמה). — ואמר הפסן: זרע קדש החרץ, חכמו קלי מרץ, גזור אצבע קרץ, כותב כתובת פרץ (רמזי, סכנלי, חין לז' ה'ף). — ובמשמ' במהירות: כי ארבות שמי ערץ, עד אביב יפתחו בלי פרץ, מים אד להעלות במרץ, שרם יהיה בארץ (ר"א קליר, ספ' נפש, יפתח ארץ). כאשר לא תוכל ספור כוכבי ארץ, כן לא יספר זרעם בארץ, להג בשמעו ויען במרץ, אכן כן יעשה ה' (רמזי, אבן נתן). גוף יענה במרץ, לפני שוכן שמי ערץ, חלילה לך השופט כל הארץ (כ"י כללנו, סדחמי מיוז'ר). סכת שועי וירץ שלח גודרי פרץ, סננים חבל במרץ, הנצנים נראו בארץ (משולס כ"י קלני, יו"ל כ' ספח, אשק רנו). ואחיה בערץ, ושעשועי ירץ, וקדמני במרץ.

החכמים ממריצים מליצות בהעלימו ומניעת הספור בו בפני החמון (ר"ס א"ת, מו"נ כ' ט). גם הוא הוליד בן פריץ, הפליא נבלות והמרץ (כ"י חזיון, תחכ"ג). ונאמר שזה המספר שהמרץ בו דברו היה להעיר אותנו על כונת התורה (כ"י אנטוני, מלמד בתלמוד, מתן תורה). זה יעריץ וזה ימרץ וזה יחלל וזה ימלסל (כ"י אבן זכארה, ארז'ים ומשלים). והרבה הפליג להמרץ רבנו משה למה החליטו האנשים כלם בכיאר שהבורא לא ישיג מהו אלא הוא (נכנוי, מו"נ א' נט). — ובמשמ' נתן לו כח ועז: ולא בא המשל אלא לתקן הדבור וליפוטו ולהמריצו להיותו ערב לשומעים (נשטם המלה מקום). — י"המרץ בדבר, הרבה בו, חתמיד בו הרבה זמן, או עשהו בכח: ויושם השורה התחלונה והעליונה מן הכבד ויצלה בתנור ולא ימרץ (קאטון ג' ג' דג). ולפעמים יועיל הרפואות החוקות הקובצות המזוניות מעש ואך ימרץ המרצה תוביל אל הבריאות (סס יד ד' א). ואמנם ראוי שתמרץ בקשירה בלתי הכאבה (סס ד' ד' ז'י). וראוי שלא תמרץ בענין החבישה כמו זה השבר (סס ה' ז' ב). וראוי שלא תמרץ בשחיקתו ולא יסכן (סס, לוח ספחים, חנט). — י"מהמרץ, במשמ' מה הועילו: ומה ימרציני אפוא תוצאת בית מלאכתו אשר לא תמשך עיני הקונים עליה (מא"ה, קרית ספר מג). ומה ימריצוה דברי חכמים אחדים המדברים בשבחה והיועצים טוב עליה אחרי אשר הדברים הטובים האלה לא יועילו להותה (יל"ג, אגרות כ' רעג). בני אלים מה ימריצכם חיחס אם אתם מאין ופעלכם כחש (הוא, משלים, הולד). אדם, דרך אחד לך לעש ולחולעת, היום תחיה מחר נפשך נסעת, ומה ימריצך אם גם תוסיף דעת (הוא, אדם דו פלוניץ א'). ארבעים יום שרם אמה חבלתה, הכין לה אלופה חמוג וזוגים ומה ימרצה אם תראנו עתה, מה תתן מה תוסיף אהבת תענוגים (הוא, אשש עכרים). — ובמשמ' מה אכפת: עתה קומה נלכה אל העצורני, לא אוכל חכות לך רב לך חיות, גם מה לי ולך ומה ימרציני, אם צוית ביתך אם לא צוית (הוא, משלים, המות והסוף למות).

מרץ, מרץ — שם מן מרץ, במשמ' כח ועז הרוח וכדומ': זה חי ברום ערץ אל חוקר שוחי, חנן חננה בתאומים במרץ אם כל חי (כ"י נן אטיוור, סדר עבודה, אל אלוז'ס). נשמת חוקרי מצותיך המקוים לך במרץ, תחמך חסין במרומי ערץ (הוא, נשמת ידידים). אל נא סמדריה הניצות במרץ, ופנית לפניך שבעה גוים בערץ (הוא, הושע' להושע"ה, אל נא לארץ). ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל במרץ, ואמר להקים

¹ אולי במהירות.

א. **מֶרֶק** ⁽¹⁾, ממנו מֶרֶק.

מֶרֶק ⁽²⁾, ש"ו, סמ"ו, מֶרֶק, — מֶרֶק של בשר וכדומ', המים שבהם מתבשל הבשר ונעשה שמן ומחמצה בו כח הבשר ושעמו, Fleischbrühe; bouillon; broth. המֶרֶק והמֶרֶק ⁽³⁾ שם בפרור וכו'. קח את הבשר ואת המצות והנח אל הסלע חלו ואת המֶרֶק ⁽⁴⁾ שפוך (שפ"ו ו יט). האכלים בשר החזיר ומֶרֶק ⁽⁵⁾ פגלים בליהם (ישע' סד ד). — ועי' הערה. — ומצוי בסחמ"א: הקערות השואבין בהן מֶרֶק מהיורות הגדולות בסעודת החתנים (אנן ירמ', המנטיג, סל"ג פסח). ומֶרֶק של התרנגול הזקן מועיל מהקדחות הלבניות הנושנות (פרכי מש"כ). — ומצוי מֶרֶק: והשכילה ואל תדמה מֶרֶק ים נאלחים לתמרקים נקיים מנקים (דנש על מנחם, תמרוקין). בנרנו תשית פגול המֶרֶק ים (עז' סננלי, תוכה' מוסר יא). — ואמר הרופא אבן סינא בחרוזיו: שימה מוונח (של המעוכרת) כמו השמיים, צוה לשתות מֶרֶק ים דשנים (הרזי' אבן סינא, כ"י חליו).

א. **מֶרֶק** ⁽⁵⁾, ממנו א. מֶרֶק, מֶרֶק, מֶרֶק, *מֶרֶק, *מֶרֶק, *מֶרֶק.

א. **מֶרֶק**, ש"ו, מֶרֶק, מֶרֶק, מֶרֶק, — מֶרֶק את החרב, חלמח וכדומ', מרש אותו, למש אותו שיהיה לו בֶרֶק: אסרו חסוסים ועלו הפרשים ותחיצבו בכובעים מֶרֶק הרמחים לבשו חסרינות (ירמ' מו ד). — נחשת מֶרֶק, כמו נחשת מלרשה, לטושה וחלקה, poliert; poli; polished. ואת כל בליהם עשה חורם אביו למלך שלמה לבית יי' נחשת מֶרֶק ⁽⁶⁾ (דב"י ד יו). — ואמר המלוי: ובעל חמה חרבו מֶרֶק ושניו חורק רמחי מוכנים וחנינותיו ערבות (לכ"י, אנ"י חי' בן מיק"ז). גברים יחשבו מות חיותם ולמות חנינותיהם מֶרֶק ים, והם מתחבקים על לוחמיהם כחושקים מהרו לחבוק חושקים (כ"י חליו).

⁽¹⁾ עי' הערה להערך.

⁽²⁾ בערב' מֶרֶק a, כמו בעברית. והפעל מֶרֶק, מרק אלקרד וכו', היה בקדרה הרבה מרק. ועוד במשמ' נעשה כמו מרק, לִמְשַׁל בִּיצָה שנתקלקלה. גם בסורי' מרק, כמו בעברית. — בתר"מ לא באה מלה זו כלל, ורגלים לדבר כי יצאה בימנו מהוא מן השמוש, ובמקומה השתמשו בהמלים זום, זמית, שמקורן ביונית. — ⁽³⁾ כך ברכ הספרים בשני קמצים, ובקצתם חציו קמוץ וחציו פתוח, והעיד רד"ק בפרושו שהוא ראה במחברת בן אשר כלו קמץ. — ⁽⁴⁾ כך הקרי, והכתוב ופרק, ובס"א ומֶרֶק כתיב וקרי.

⁽⁵⁾ בסורי' מרק, במשמ' נקח ושהר. בארמ' במשמ' שפשף.

⁽⁶⁾ בס"א ז מה: נחשת ממרש.

(a) מרק

מקדמי ארץ (שמעון בן ינחק, ארון למנוי, כי שנוי). והתבוננו קבוע שנים ולתקנם ב מ ר ין, אלהיכם המשכילכם לחסר ולעבר בתרין (רי משס, אס שני מלך). זקני שארית אשר נמלטו ביום נקם, וכולו היום עם גדליה בן אחיקם' מורפו עניו עם הארץ, יתר חגום אכל הארבה במרין (סליח' ז"ג, אכלה נשני). וילך הזקן ב מ ר ין, ורגלו תהלך בארץ (כ"ו בן סעדיה, ספר המוסר א, כ"י חומני). שדכר גדול יש אליה לדבר אל המלך במרין שכל כך הוא דבר נחויך עד שהוצרכה לשים נפשך בכפה (רסנ"ג דולאן, מנ"י ספר קמא). ידו יסדה ארץ, וגם טפחה ערין, סובב סובב במרין, בלי לאות ויגיעה (כ"י גואלה, סנ"ג אל ישועתי). ישן הייתי על ערש, ובמשבתי דר ערין, עד אשר קמתי במרין, להשתחוות לשם קדשך (סא, נשני לויתין).

מֶרֶצָה, (מרצה), ש"ג, — ש"ס מן רצין, עוי"ש: כי אין ענין ולכך כי אם על בצער ועל דם הנקי לשפוך ועל העשק ועל המרצה ⁽¹⁾ לעשות (ירמ' כג יו). — ואמר המשוור: ויוסף להחיות מרודים ולשפיל מתי מעשקות ולסור מרוצה (רמב"ם, נכש"ס א ק). שעה מעל ושמצה וכפר חטא עניי, ויושק ומרצה נא יהיו מוחים (סא, אחרית וסוקס).

מֶרֶצָה ⁽²⁾, (מריצה), ש"ג, — כלי ברזל לרציצת עצמות, אבנים וכדומ': המל והמגריפה וח מ ר י צ ה ⁽³⁾ המיוחדין לקברות (רי יוסי, שקלי ח"ג).

מֶרֶצֶע, ש"ג, — כלי אומנות, כעין מחט חרה לתחב בדבר מן הדברים, באון וכדומ': ורצע אדניו את אונו בִּמְרִיצֶע ועבדו לעלם (שמות לא ו). ולקחת את הִמְרִיצֶע ונתתה באונו ובדלת (דנ"י טו יו). — ומ"ר *מרצעין: המרצע מיוחד ש ב מ ר צ ע ין (קדוש' סא).

מֶרֶצֶפֶת, ש"ג, — כעין דוכן בנוי אבנים: ואת הים תורד מעל הבקר הנחשת אשר תחתיה ויתן אותו על מֶרֶצֶפֶת אבנים (מ"ב יו יו). — ומ"ר יִמְרִצֶפֶת: רצפתי ערשי מרצפות (כ"י נכש"ס מא מנ).

⁽¹⁾ ו נחה, במקום הרגש החזק.

⁽²⁾ מן רצין. — ⁽³⁾ כך בקטע משנ' כִּנְקֵד' כ"י ביה"מ לרבנים בנזיוורק, וכך גם במדב"ם. ובכ"י מיכנ' והמרצה. ובמשנ' שבירוש' דפוס ויניציה וקראקא אין מלה זו, ופרש הרמב"ם: כלי שהיו מכתתין ומרצעים בו העצמות כדי שיוכנסו במל להוליך אותן ממקום למקום וזה השם מגזרת ותרין את גלגלתו, ע"כ, וכך שאר המפרשים. ואמרו בירוש': אבא שאול היה קורא אותו (כך בכ"י) צפורן וכו' שהוא דומה לצפורן מ"ד מריצה שהוא מריצה את האבן, ע"כ. ובנוסח' הדפוס נוספו כאן המלים: לבית הקברות, ועי' ד"ס.

תחממי' ז). — ובמליצה, בהשאלה מנחם בן מרוק חניתי המרוק וחצי הזרק בלבות הצירים (דוג', לזרש' הכמנות). הניתות מחשבות שכלו מרוקים וקשתותי מעיף לבו דרכים (למנע', תשס"א סה). זי מרוק את חנית ישע בקרב קרב צריו וירק את סגורו (שס' לה). במחשבות חצובי להבות לעושי הרבות ושיחים מרוקי שלחים אחווי רמחים (כ"י חליו', הקד' תחממי'). חצי זמן בוגד מרוקים הם וכלב בני אישים מרוקים (הוא, הענק קנט). הכרו חצי הרעיונים מרוקו רמחי המחשבות (סמאירי, הקד' למשלי). — יונגף מרוק, נקי, שחור, שאין בו עון וחטא: ומהם מי שלא הגיע אל מדרגת אור אפילו בברק אלא בגוף מרוק ודך (כ"ס פלוקי', רג' פתי' מו"י למנע'). — ב) *מרק את הכלי, שפ' בדבר מהדברים לנקותו מחלאת וכיוצא בזה, abreiben; frotter; scour: היכן מורקן ושופטן (את הכלים) בפנים יצא לחוץ מכניסן מורקן ושופטן בפנים (תוספת' זמ"י ג). בשל בו קדשי קדשים מורק ושופטן וכו' שטף ולא מורק מורק ולא שטף יאכל כחמר שבחן (שס' יד). כלי נחשת שיוצא חוץ לקלעים כננס ומורקו ושופטן במקום קדוש (משנ' שס"א ו). שהכניסן (את ידות הכלים) כדרכן ולא מרוקן (או שמרקן ונשברו (מקו"י א). איקונין של מלכים וכו' מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושופטן (מד"כ ויקר' לה). אגוז זה אם נופל לתוך המנופות אם נסלו ומורקו ושופטן ומדחיו והוא חוזר בתחילתו והוא יפה לאכילה (כ"י עזריס, שס' שס"ה, אל גינת אנו). *מרק החטא וכדומ', שפ' ומחק אותו: יהי רצון מלפניך שלא אחטא ומה שהשאתי מרוק² ברחמיך אבל לא ע"י יסורין (כז' סמונא, יומ' פז).

— פנע', מרק, — ששפו אותו בדבר לנקותו: וכלי חרש אשר תבשל בו (החמאת) ישבר ואם בכלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים (ויקר' ו כא).

— פנע', תמרק, — המרק את הפצע בדהן מהדהנים, מרחתו לרככו וכדומה, einreiben; friktionner; to rub in: חבירות פצע תמרק³ ברע ומכות חררי במן (משנ' כ ג).

והשתמשו כך בסהמ"א: וגם יועיל לבשר השינים הנמסה לה מריק (צ"ל והממרוק) בו ירפא השינים (אסף רפוא' 71, כ"י). — ולהגוף בסמים: הסמים חממריקות בהם נשים גופיתן (דוג' על מנת, תמרקין).

— פנע', מרק, מרק, — מרק את הכלי, כמו מרק: כל ידות הכלים שהכניסן וכו' כדרכן ולא מירקן (או שמירקן) ונשברו (מקו"י א). — ובהשאלה, מרק העין וכדומ', כמו מרק, מכה ונקת: ויום מיתה ממרק שנאמר אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון כלמך שיום מיתה ממרק (כ"י ישמע', תוספת' יו"כ ס ה). יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם (נכ"ס ה). עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויה"כ תולין ויסורין ממרקי' וכו' אבל מי שיש חלול השם בידו אין כח בתשובה לחלות ולא ביה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת (יומ' פו). עשה תשובה ומת מיתה ממרקת (שנע' יג). — ומרק הגוף: ר' ינאי היה לובשן (את התפלין שהם צריכים גוף נקי) אחר חוליו ג' ימים לומר שהחולי ממרק (ירוש' נכ"כ ב ג). יסורין שממרקי' כל גופו של אדם (נכ"ל סס ה). — *מרק אכילה שבמעשים, דחה אותה ונקת הגוף: למרק אכילה ושחיתו שבמעשים לשומרו כמלאכי השרת (כ"י נקח, יומ' ד). חסידים הראשונים היו מתייסרין בחולי מעיים כעשרים יום קודם מיתתן כדי למרק את הכל כדי שיבואו זכאין לעתיד לבוא (כ"י יהודה, מס' שמח"ג). — ובסהמ"א, מרק נפשו: וכל הנוהר בדברים אלו (של מאכלות אסורות) מביא קדושה וטהרה יתירה לנפשו וממרק נפשו לשם הקבי"ה (למנע' ס, מאכ' אסור' יו' ג). — *מרק חלאת, בהשאלה בענין חטא: יצטרך צער מה למרק איזו חלאת לינצל מגהינם (כ"י אלשיך, איזו למ יג). — ומרק חטא, עון: וכשהקבי"ה מביא יסורין על הצדיק מזה חמין נקראין יסורין של אהבה למרק איזה חטא שצריך כפרה לטהר וזהמת הנפש (מנפ"ל לגש יו'). ואעפ"י שתורתו וצדקתו תלוין לו עם כל זה לא מירקו העוון כי שם נשתלם לו את גמולו (כ"י הלל מויונא, מכת' ע"ד ספרי הכנע"ס, תמוז גנוס כ). — ירפואה ממרקת: חיבור והרכבת רפואה ממרקת וטובה ללב ושינה ונגד תולעים (כ"י אטלון).

שממרחים על המכה כדי לרככה, וגם הכתוב כלו קשוע ואחרי המלה ומכות נשממו שמים שלש מלים כדי להשלים הכונה, כי המכות הן כמו דהן לחבורות הנפש וכדומ'. ואולי האותיות החסרות בהמלה ברע... מסתחרות בהמלה ומכות שאחריה והשם היה אולי רעומה. — ¹ כ, יוד אחר הכת. במדב"מ, והעיד שם המו"ל בפרוש כי כך בכ"י.

¹ — כך בנוסח' הדפוס, ובמדב"מ מירקן, יוד אחר המס. ² — כך, מלא וזו הנוסחה כאן בספרי הדפוס, ובברכ' (יו). חסר, ואפשר שהוא פנע', אך בכ"י ב' כמו בדפוס, וברב סדרי התפלה מרק, אך אין לברר אם זו נסחה קדומה. והרמב"ם בנוסח התפלה העתיק מזה. — ³ כך הכתיב, והקרי תמרק, והנה, לפי הקרי זה שם כמו תמרקים, ועכ"פ המליצה קשה וכבר התלבשו בפרוש כתוב זה הקדמוני והחדשים ולא מצאו דבר המניח את הדעת. ורגלים לדבר כי גפל שבוש בנוסחה המסורה, ואולי המלה ברע שלאחרי תמרק היא קשועה וחסרות בה אות אחת או יותר, ובשלמותה היתה שם לדהן

ב. *מֶרֶק, — קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—פֶּעַ, *מֶרֶק, מֶרֶק, — מֶרֶק דָּבָר שֶׁהִתְחִיל אַחֵר, הַשְׁלִימוֹ, הגוי שחימה על ידיו וכו' גוי ששחט ומירק ישראל ששחט ומירק שחימה על ידיו (מוספי חול' א ב), הביאו לו את החמיד קרצו ומירק אחר שחימה על ידו (יומ' ג ד), היה מפשיט ויורד עד שהוא מגיע לחזה וכו' חתך את הכרעים ונתנן למי שזכה בהן מירק את ההפישט קרע את הלב והוציא את דמו (תמיד ד ב), המחתך לבשל אעפ"י שלא מירק אינו חבור (עוק' ב ה), הגיפה (את הדלה) ולא מירק ה או שפתחתו הרוח (אסל' יג ג), שלא סגרה סגורה שלמה, אלא נשארה פתוחה קצת, מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל וכו' בשאין בו כדי למרק אבל אם יש בו כדי למרק ממרק ואינו חושש (רי' אכזו, יו"ט) שנת יע"ה, אם נתנן (את הדמים הפנימיים) בחוץ לא חורצו שאין מזבח ממרק וכו' הואיל והקרנות ממרקות אותן (את הדמים העליונים) וכו' מהו אין המזבח הפנימי ממרק וכו' שאינו ממרקן לעשותן שריים (שס' יומ' ה ז), למה לי למרק (השחיטה) מצוה למרק (חול' כט), מכיון שהתחיל במצוה אומרים לו מרק (י' יו"ט) ר"ס א י', כיון שלא התחיל במצוה אין אומר לו מרק (שס' מני' ב ז), — ובשאלה, מֶרֶק הנבואה וכדומ', הוציאה לפעולה: למרק שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו (רי"א, ספ"ה לט), — יִמְרֶק פָּחַ, התאמץ בכל כחו: על כן מרק שארית כחו להלחם עם הצרפתים בחזקה (מא"ג, הלנפס נזקיס 30), — *מֶרֶק חֹב שְׁהוּא חֵיב, פרעו כלו: (הודה ר') יצחק במי שעזב את אשתו ולא ממרק לה (כתובתה) שהוא מעלה לה מזונות עד שעה שהוא ממרק ה (יו"ט) כחז' ו א), — *מֶרֶק עֲצֻמוֹ לְדַבֵּר, פנה כל דעתו לְהַדְבֵּר, fröhen; s'abandonner à; indulgen in: כל' הממרק עצמו לעבירה חבורות ופצעין יוצאין בו (רע' אשע"י, שנת ג), — יִמְרֶק עֲצֻמוֹ מִדְבָּר, פנה דעתו ולבו מהדבר: ממרק עצמו משאר עסקים להתעסק בעבירות (רש"י, שס).

— קל, יִמְרֶק, — מֶרֶק לפלוני מעות וכדומ', השלים לו חלקו: שיאמר אחד לחבירו לקחת אתה בשבת כך וכך כספים ואני לא לקחתי בחול אלא פחות מרוק (ר' בערב', בחלוף בך, ל"ר.
(¹) כך, בלי ו' גם בפסח' יו, ביצ' א ג, ובמג' סוף פרק ב מרוק, —²) בהגהה שם כתוב: אולי צריך לומר מלא לי וכ"ה הלשון בתשובות הגאונים בשם רב שרירא גאון.

אִי־זֶהוּ (כ), רפואה ממרקת ניתנת ביום ששי ובבקר (שס' ז א), — ואמר הפישן, במשמי' מחק: פנקס חוב ימרק חסד, צו סופר כתוב שובר (רשנ"י הננלי, סלח' אף כך לול מעוז), — ובמשמי' העקרות, *מֶרֶק אֵבן, מרסח ולטשה: יצא (ר"ב ב דוסא) למדברה של עירו וראה שם אבן אחת ושבעה וסיתתה ומירקה ואמר חרי עלי להעלותה לירושלם (מד"ר קטל' א), מחט שאינה נקובה ויש לה עוקץ וכבר שיפה אותה ומירקה ואע"פ שעדיין לא נקבה (ר"ג גאון, שנת ג).

—נֶפֶס, *מֶרֶק, עֵת יִמְרֶק, — נֶמֶרֶק מאכילה וכדומ', נטח: מפני מה נתעכב משה כל ששת ימים ולא שרתה עליו דבור בשביל שיומרק מכל מאכילה ושתיה שהיה במעיו עד שעה שנתקדש והוא כמלאכי השרת (ר' נתן, אדר"ג א), — ובחשאלה, יִנְמֶרֶק העין: ובשעה שיצאו ישראל ממצרים עדיין לא נמרק יפה אותה עין (נפש החכמה, סוד שנת ויו"ט). —נֶפֶס, יִנְתְּמֶרֶק, — נִתְמַרְקָה האכילה, נתעכלה: שבשעה ימים הללו נתמרקה אכילה שבמעיים (רש"י יומ' ד), — ובמשמי' נמס ונפרד: על כן ראה ויחלק הגוף מהנפש למען יתמרק החומר בכור הארץ (ר"מ אלשיך, משנ' ט ד), ואחר שמואס את הכל יכל בשרו שיתמרק ולא שיכלה לגמרי (שס' נג כא), והוא כמשל כל זרע הנזרע בארץ שאינו בא לכלל צמיחה כ"א שתתמרק ותסריח (רי"א הכהן, שנת מוסר כ), — והעונות: במי שיש לו קצת חסאים אשר לא נתמרקו בעוה"ז וכו' ואם זכתה נפשו ונתמרקו עונותיה תשוב לאור באור החיים (ר"י מפיסא, מנח' קנא' 92), כדי שתקבל יסורים ויתמרקו עונותיה (שס), כי תחלה יתמרק קצת עונות ואז יתנו לו מעלה אחת (עמ"מ, רישא דז"א מה), — ובמשמי' טהרה: ודע שכל זמן שמתמרק הגוף ע", עסק התורה מתגדל אורה של נשמה (רי"א הכהן, שנת מוסר יא), ועל ידי העיון מתמרק ומודבק עד יצא כנוגה אור הצורות המופכעות בו (ר"י מוסקטו, נסח' יסוד' ט). —הִפֵּעַ, יִחְמֶרֶק, חומרק, — הִמְרֶק הַסִּיד וכדומ', כמו נִמְרֶק, נִתְמַרְק, במשמי' נמח ונמס: הומרק (י' סידו שנימק הסייד עירון, ערך סל).

ג. *מֶרֶק²), ממנו ב. *מֶרֶק.

—¹) זו גרסת ס"א שהביא הערך בגמ' סנה' צב: במקום ונימק סורו שבנסוח' הדפוס, ואעפ"י שרגלים לדבר כי אין גרסה זו מדויקת, מכל מקום לעצם הצורה המרק יש זכות בלשון.
²) בארמ' במשמי' זו, וקצת דומה לזה כמל' א

והאבקים והתחבושות (פ' דוולו, ספ' המרקח' א). כי יהיה הדבש עב ונקפא מעט יותר יאריכו ימים ושנים המרקחות להשמר שלא ישחיתו מהרה (ס' ה). תשתדל כל אשר תוכל לשום את המרקחות ואת מיני המשקים ערבים אל חיד החולים כי אז ימשיכו אותם האיברים אליהם ויועילום (כ"י ספראלי, מוסר הרופאים עג). וכן הרכבת המרקחת במלאכת הרפואות כי תועלת המרקחת וכח מעשיה יהיה כפי כח הסמנים אשר הורכבה מהם המרקחת (כ"י א"ת, חו"ה, משנן ספס' ד). אכסנאי הכילי לא יפחד מן הקבסא ולא יצטרך אל מרקחת (סוף, מבח' ספני' לסכ"ג, שער זולת הבאלים). וארא בתוך ההמון זקן כפוף כאמון וכו', ולפניו כפות מלאות במיני רפואות באלה מרקחות ובאלה משיחות (כ"י חזיון, תחמ' ל). הלא אמרו החכמים עוזב הרפואה במרקחת כל אשר תוכל לרפא את החולה במאכל (כ"י זכאס, ספ' שעשוע' ח). ועשה ממאכלך כמו שאהה עושה במרקחת של רפואה שאין אתה אוכל אותם לתאבה אלא לתועלתך (ספר הרפוא' להנצנים א). הרופא המוב המשיגה בבריאות אדם אחד רצונו וחפצו בו שיואכל הדברים הבינונים באיכותם וכמותם המעמידים הבריאות בדרך שלא יחלה ויצטרך למרקחת או למשקה וכו' אבל כשיחלה האיש ההוא רצון הרופא וחפצו שיואכל האיש ההוא המרקחת עד שישוב לבריאותו (כ"י אנטולי, מלמד סתמליד', ויקר').—ובהרכבה, גם למשקה של סמים שישתה החולה לרפואה: שני רוקחים שהובאו לפני חכמי הרפואה לעשות מרקחת התריאק הגדול (כ"י אלנ' העקיס א"ת). במיני המרקחות וכו' מרקחת מיוחדת לאצטומכא וכו' מרקחת האגוז וכו' (קלמן ז' א ו). והראיה ע"ז המרקחת הנקראת טריאקה וכו' וכן מרקחות אחרות (מורס המורס 87). משל לרופא שהזהיר לאחד שלא יאכל דבר רע ויחלה והוא לא נזהר צריך למרקחת שלא היה לו צרך בתחלה ואותה המרקחת אי אפשר בלי שעור ובלי משקל ובלי זמן מסוים (המנחה, ויקר' א לג). וכבר חברתי לאדוני מרקחת ראוי שיתמיד לקוחתו כל הימים (ספ' העמודים של הנצנים, סוף קדונו). ראיתי מיני מרקחות וכו' לקחת בפה ומיני משיחות למשוח הראש (כ"י מוזיא, לג סלויס א ו).—ובהשאלה במליצה, מרקחת לרפואת הנפש, מה שצריך לעשות לתקון הנפש וכיוצא בזה: מרקחת בדוקה נעימה ומתוקה לחלשות תשות כח הנשמה, קח שרשי השפלות וענפי השכלות ועשבי המצוה ושבלת הענוה ופרח הצדקה וכו' (כ"י חזיון, רפוא' הגויס). שדי שחין חסאי לבכי החלה

לי (כ"י ע"ז כג). מפני שבאת לכאן ונתתי לך עשרון ושבעה חרובין עד שאני באתי לדרום אצלך עכשיו באתה לא לכאן עם ... (ומרקת¹) אותי חוץ משלושה עשר חרובין (אנר' כחוס על גמא, גני' קסיר, כה"ס בודלי ונתפרסמס נקנן 4, JQR Oct. 1903).—ומשל: מי שהתחיל במצוה אומרים לו מרוק (חוספו' חולי כט, ד"ה מירק, נכס סמדרס, ר"ש, פ"י עוקל' ב ה).

מֶרְקָה, ש"י, מ"ר מרקחים, — מה שהרוקח לקח: לחייו בערגות הבשם מגדלות מרקחים (ש"ס ס"י).—ואמר הפיוס: והתמיד אזי תעמיד והמנחת תרימנה, והמרקה אשר לוקח ולא ראתיו עד הנה (כס"ג, שני אהיס, שנת א חנכה).—ובמשמ' מרקחת: הוא דומה למי שנכנס לבית המרקחים אעפ"י שלא לקח ולא נתן כלום מ"מ לקח ריח טוב והוציא עמו (פרי' דר"א כה). כאשר מלאכת הרפואה ששולמת על מלאכת הרוקח ומסדרת אותה בעבור שהבריאות שמלאכת רפואה היא עליה היא תכלית כל המרקחים הנעשים ממלאכת הרוקח (יוסף כיאנסיס, תג' קיזור תומ' דאקוניה, סקד').

מֶרְקָה, ש"י, — מה שנקח: הרבה העצים הדלק האש התם הבשר והרקח המרקחה והעצמות יחרו (יתק' כד י). ירחיח בציר מצולה ים שים בפרקחה (איוג מא כג). — והשתמשו הסופרים בזמן החדש הרבה במליצה זו לדמיון בענין התרגשות חזקה, בלול וכדומה: העיר כמרקה, וכיוצא בזה.

מֶרְקָה, ש"י, —הדבר הנרקח, בפרם בשמים ושמיים וכיוצא בזה, Parfüm; parfum; aromatic oil: ועשית אתו שמן משחת קדש רקח מרקחת מעשה רקח (שמות ל כה). ומן בני הכהנים רקחי המרקחת לבשמים (דסי"א ט). וישכבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מרקחים במרקחת מעשה (דסי"ב יו יד).—והתייחד אחר כך להמשיחות לרפואה, Salbe; ointment: אל מארץ ברא סמים וכו' בהם רופא יגיד מכאוב וכן רוקח עושה מרקחת² (כ"ס גני' לע וי). — ומצוי במשמ' זו בסהמ"א: זה ספר המרקחות והמשקיות

ע"כ. אך אין ספק כי ר"ח השתמש במלת מרוק, ועי' בפע' שמוש הירושלמי. —¹ האחר במלה מרקת קצת מספקת, ובהערה שם: מרקת is a strange expression but fairly certain. — ובעבר: מרקת הוא לשון מזור במשמ' זו, אך כמעט ודאי כי כך הוא, אבל כבר השתמש בזה הרי"ח.² הובא במדרש בקצת שנוי לשון: בר סירא אמר אלוה העלה סמים מן הארץ בהם הרופא מרפא את המכה ובהם הרוקח מרקח את מרקחת (מד"ר נחש"י).

חיי פלוני עשאו מיום לה ע"י עבודה קשה וכדומ';
וימררו את חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים (שמות
א יז). — מרר בכי, ככה בכי מר, בכי עז בצער גדול;
על כן אמרתי שעז מני אמר בכי אל תאיצו לנחמני
(ישע' נכ ד). — ובתו"מ: מרור על שום שמררו
המצרים את חיי אבותינו במצרים (ר"ג, פסח' י ט). —
*מרר עצמו, עשה לעצמו מר, גרם לעצמו יסורים,
צער; אברהם מרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים
(כ' יודס, מ"ד ש"ש, ל"ד המזל). — ואמר המשורר:
חלפו נעורי ומתק יערי מררו ויתנו לעזה וראש
בברותי (כ"י א"נ ג"א, מ"זן עפ"א).

—סַעַר, הַמֶּר, הַמֶּר, — הַמֶּר לְפָלּוּנִי, עֵשָׂה לִי מֶר, הַבִּיא
עֵלָיו צָרָה: אֵל תִּקְרָאנָה לִי נַעֲמִי קְרָאן לִי מֶרָא כִי
הַמֶּר שְׂדִי לִי מֵאֵד (דּוֹמָא כ.). — הַמֶּר נַפְשׁוֹ שֶׁל פִּלּוּנִי:
חִי אֵל הַסִּיד מִשְׁפָּטִי וּשְׂדֵי הַמֶּר נַפְשִׁי (לִיזֹכ כו כ.). —
הַמֶּר עַל פִּלּוּנִי, בָּכָה עֵלָיו בְּנַפְשׁ מֶרָה: וּסְפָדוּ עֵלָיו כְּמִסְפֵּד
עַל הַיְחִיד וְהַמֶּר עֵלָיו בְּהַמֶּר עַל הַחֲבוּר (זִכְרִי יז י.). —
וְאָמַר בֶּן סִירָא: הַמֶּר בְּנִי (י' וְהָתָם מִסְפֵּד וּשְׂדֵי
אֲבָלֹ כִּיּוּצָא בּוֹ (כִּסִּי גִי' לֵת יו.))—וְכַמּוֹ שְׁלָמִים, יְהִמְרִיר,
הַמֶּרִיר חֵייו: מְרוּרוֹת וּבִי וְהֵם הַיְסוּרוֹן שֶׁהֵם מִמְרִירָיו
חֵייו (כִּסִּי' דּוֹמָא, לֹאֲכֵס מִשְׁפָּט, לִיזֹכ יג כו.). — וְאָמַר
הַפִּיטָן: הָעֵרִים סוּד בְּלִיעֵל, לְהוֹגִי חֵן יַעֲלֵ, מִסּוּךְ הַבִּיא
רַעַל, חֵייוֹ הַמֶּרֶר וְהָרַעַל (כִּסִּי' הַכְּנֵל, לִין זֹכ.).

— הספ' (*התמרר, — א) התמרר על דבר הצטער מאד : בני על המת הויב דמעה התמרר² (2) ונחה קינה (כס גני' לא יו). — ובמדר': שנתמררו בגלות והיו מבשמים עצמם בקידוש שם שמים (מד"ר כמד' יג). — ב) *נתמררה ידו, נחיתה מרה : המור הזה כל מי שלקטו ידיו מתמררות (3) (י' יהודה, מד"ר שש"ש, נזר הסוק).

[illegible]

דעת רוב החדשים. — ¹ על הגליון בכו. — ² על הגליון
התמומרו. — ³ כך בדפוס וישה, וכך הביא רד"ק הגרסה
בששאים שלה, וכך רכנו בחיי, פרש' כי תשא, ובדפוס
ליפציג מתמרמרות.

ושמך רפואתי וחיי רוחי, לקחו סעיפי מרקחת טוב
זכרך וימרחו על השחין ויחי (סוף, תחמ"ט), כי הדת
היא למרקחת עשוי למי שחלה מכף רגלו ועד קדקדו
היה חרוקת ההוא מועיל לכל עניני החוליות (סמ"א, י"ט)
הנחיה (לפ"ד טו). והנה לרפואת הנפש חנני מציג לפניך
מרקחת בדוקה וכו' וזה המרקחת אשר עמה תתרפא
רפואת הנפש והגוף קח ששה שרשים שורש וראת שמים
שורש שפלות ושורש ענות וכו' (ר"א סכ"ג, ט"ג מוסר
ו). — והשחמטו בה הסופרים גם במשמי פירות ותבליים
מבשלים בריבש וכיוצא בזה, Eingemachtes; confiture
jam: מיני מרקחת שמשוימין בחבשול (ערוך, ערך ארום).
במרקחת שהן נעשות על ידי דבש (ש"ת לרמב"א ט).
מרקחת שעושין מונגבילא וכו' ומרקחת שמבאין
ממקומות אחרות ואין אדם יודע אם יש בו פרי האדמה
או פרי העץ וכו' ושבת המרקחת הוא החריפות (ר'
יונה על סו"ף, כ"ג, ס' קל"ט). מיני מרקחת העשוין
מבבילית צוקר ודבש (ש"ת תמו' דס"ן ק"ט). מרקחת
של חמושים או אתרוגים או וורדים או עשבים או שאר
מיני פירות שמרקחין אותן בדבש (לגוס א"ת, כ"ג, ד'
י). ועבר שני לבוש כארובו רק רגליו יחפות הביא אחר
זה בספל בדולח יפה מרקחת ומים שנצטננו בקרח
(טולדז, ממזרים 94).

(מרר¹), ממנו מִמָּר, מַמְרִים, אֶמֶר, מֵרָה, מְרִירָת, מְרִירוֹ, מֵרָה, מְרִירָה, תַּמְרוּרִים, גִּמְרָה *מֵרָה, *מְרִירָה, *מֵרָה, יִמְרוּרִי, יִמְרוּרָה, יִמְרוּרִי.

מֶרֶה, פֶּעַם, מֶרֶה, עַתָּה יִמַּר, — מֶרֶה הַשָּׂכָר וּבְדוֹמָה, הִיא מֶרֶה :
בשׁוּר לֹא יִשְׁתּוּ וְיִין יִמַּר (ב) שָׂכָר לִשְׁתִּי (יִשַׁע) כִּד טו).
— ואִמַּר הַמְּלִיץ : הִמַּר בַּעַת יוֹעִיל מִתּוֹק וְאִם הוּא מֶרֶה,
אֲכַן בַּעַת יוֹזֵק מִתּוֹק מֵאֵד יִמַּר (רִמִּי וְזֹלָתוֹ, סֵפִי כַעֲשׂוֹעִי
ט). — וּבִהַשְׁאֵלָה, מֶרֶה לֹא נִפְשׁוּ, הִיתָה מִלֵּאָה צַעַר וַיִּגּוֹן :
וַתֵּצֵד לְחֹד מֵאֵד כִּי אִמְרוּ הָעָם לִסְקְלוּ בִּמְרֶה נִפְשׁ כָּל
הָעָם אִישׁ עַל בְּנוֹ וְעַל בְּנֹתָיו (שֹׁאֵל לו). הִרְפָּה לֵה כִּי נִפְשָׁה
מֶרֶה לֵה (מִכֹּד כו).

^דפֶּנִי מַרְרָה פֶּנִי עַתָּה אֲמַרְרָה וְיִמְרָר יִמְרָר וְיִמְרָר וְיִמְרָר —
מַרְרָה אֶת מַלְוֹנֵיהָ עָשָׂה לָהּ צַעַר גָּדוֹל הַכְעִיסוּ וְיִמְרָרְהוּ
וְרַבּוּ וְיִשְׁטַמְּהוּ בְעָלֵי חַצִּים (כֻּלָּאשׁ) מִטַּע כֵּן). — מַרְרָה אֶת

(¹) כך בערב' מרר (a) בכל השמושים.
(²) כמו יחם, יצר, השם, ועוד. ריב"ג ורדק רואים בצורה זו עתיד נפעל, אך יותר מסתבר כי הוא קל וכן

(a) مسرد

(ד). — **מִרְרָה** שחורה, כמו **מִרְרָה** שחורה; כן **ה מ ר ר ה** השחורה כאשר תמשול על הגוף במרי ממשלת כחה יתגעש כל הגוף וכל איבריו וגם ירעש על כן ירעשו כל מוסדות הגוף וכל איבריו מבית ומחוץ (אסף הסופא כ"י, דף 11). ובכח ה מ ר י ר ה השחורה השכונה בשחול בצד שמאל (תכמוני, ש' דוגלו, פי' ילידה ד), מחשבות רעות שמעלה לו מ ר י ר ה שחורה (ענין, ערך רות). יש שקורים בדברי הרופאים מ ר י ר ה שחורה ויש שקורין מרירה אדומה (רש"י סו"ט, ה). ואמנם המחול להיות אוצר בו הכבד מה שהותיר מן הדם מן ה מ ר י ר ה השחורה הארצית (סל בן תמיס, פי' יליד ו). — **המִרְרָה** האדומה; ובכח ה מ ר י ר ה האדומה השוכנת בכבד בצד ימין (תכמוני, ש' דוגלו, פי' ילידה ד), החמה נבערת מרוב חום ה מ ר י ר ה האדומה (ס). הם שתי מ ר י ר ת השחורה והאדומה (ר"י א"ט, מו"ס, עמוד ט). — **ומ"י** **מִרְרָתִים**; אז יכבד המאכל על הקרב כי נאכל בלא עתו אז תתגרה המררה בגוף וגם תעולל לעילות הנגוע ויתעורר החול כי נעו ה מ ר ר ת ים גם הדם והליחה (אסף הסופא כ"י, דף 12). לדם ולליחה ול מ ר ר ת ים השחורה והאדומה (ס 140).

מִרְרָה, ש"מ, מ"ר מררות, — כמו מררה, מררות: חסרה המרה נמצאו שתי מ ר ר ו ת חסרה הקיבה וכו' (רמב"ם, שחי' ט). מועשה היו ונמצאו שתי מ ר ר ו ת בכבד אחת הנה ואחת הנה (ב"מ רס"ג ד). המררות העבות האדומות הצהובות (פרקי מש"ג). גוף הלב ניזון ומתפרנס מדם הכבד וכו' ואחרי כן יצקה השאר ויבדילהו משתי ה מ ר ר ו ת שהם הירוקה והשחורה וישלחהו דרך גידיו השוריאן (מ' אלדני, ש"א ד).

מִרְרָה, ת"ז, לנק' מררית, — של מרה, ממבע המררה; וכשיהיה (שמן השתן) בלתי קדחת יורה על מותר חד מררי (סתן פלקיורא, לזי גוף ג ס). השתן המררי בקדחות המתחדשות מן היגיעה מורה על רע (ס). והמשל בזה כי הדמיו ידמה ויתאוה לאכל וכו' והמררי יחשק בכל דבר קל כמו לעמד נגד האש ולרקד ולשמע במחולות וכו' (קאיון א ב ג, בלוטוס המזוס). אם יתעמל האדם עמל חזק עד שתגיע היגיעה וישתה יין עמל אחר המאכל התקבץ בגופו מותר מררי מפני העמל (פרקי מש"ה). המנע ההקזה בעלת הצד ה מ ר ר י י ת או השחורית (נכמוני, אורח חיים, תלוי החוה נ, כ"י שכת). בשרו (של השור) קשה מאד לבשל ויוליד דם גם ועב והמרק שלו עם חומק וכסבר וישלשל המררי ויפסיקנו (מ' אלדני, ש"א ה ב).

מִרְרָה (מרורה), ש"מ, סג' מרורת, כנ"י מרלתו, מ"ר מררות — א) סם מות בצמחים וכדומה, Gift; poison; ענבמו ענבי רוש אשכלת מררה למו (דבר' לז ב). — וארם בע"ח, הנחש וכדומה; לחמו במעיו נהפך מררת פתנים בקרבו (איוז כ יד). — ואמר המליון: אינך מרורה משרי אפעה ולחרת בני פתן אחי מובל לשכונ (ר"ש הנגיד, בן משלי א). — ובמליצה, מרורות, דברים רעים, דברים של גנאי וכדומה; העלה נהף תערין ואני קש יבש תרדף כי תכתוב עלי מררות ותורישני עונות נעורי (איוז יג כה-כו). — ואמר המליון: אני עובר בתוך מים דלוי כמגורתי, אני הולך במוקד אש פצני מכערתי ואם יש לי מררות מה אני או מה מררתי (ר"ש הנגיד, ראה היום מלכות). — ב) כמו מררה: שלף, ויצא מגוה וברק מִמִּרְרָתוֹ⁽¹⁾ יהלך עליו אמים (איוז כ כה). — ג) יכנו מרירות; ואל תזכר עינוני וזכור לי זכות יצחק ואברהם ושרה, ואבי יעקב הפל תחנה וכן עמרם עמד לי במררה (ר"ש הנגיד, אלוה עז). אלהי אחוזתי רעדה בהוכירי פשעי וחם לבי ועצמו מררתי (רמב"ם, נפש א). —

מִרְרָה⁽²⁾, ש"מ, כנ"י מררתי, — הילחה הילקה המרה שבגוף בע"ח, Gall; bile; gall; יסכו עליו רביו יפלה כליותי ולא יחמל ישפך לארץ מררתי (איוז יו יג). — ומצוי בסהמ"א: זה מררה דבוקה בכבד והיא קרה כשלג (אסף הסופא דף 4, כ"י בליון). אז ישים במים התם כל שמנים חמים ומוחים וחלבים מן חיות ועופות ובהמות ותמאה ומרירות של פרים (ש' דוגלו, ספ' המקרא ד). ליחלוות מרה היוצאה מן ה מ ר י ר ה שכבד ומתגברת באדם הכל לפי החדשים (רש"י סו"ט, ה). וכבד כועס בעבור ה מ ר י ר ת המתילדות בו (ר"י א"ט, כוזרי ד כה). — ואמר המליון: ואיש יושן שנת עולם הייקץ מתגומתו, אידו לנגדו אורב ורכבו מלעמתו, ביום תושלך לארץ מררתו וצמתו (כ"י הלוי, מה יתנו לאדם). וימחר השכיר ויאחו בו (בדג) ויפתח את בטנו ויקח כבדו ומררתו וכו' והמררה אם יוכל בה העור את עינוי תפקחנה ותאורנה אישיוני וכו' ויכל במררה את עינוי (כ"י זכארי, ספ' שמשו"ו). כבדי מאד קרה, ולא אפחד מחום ה מ ר ר ה (ס ח). וימשחם בדם עורב וכו' או במררת שור מעורבת בדבש (מ' אלדני, ש"א

⁽¹⁾ קשה המליצה. עכ"פ קצת דמיון בפרק פסוק יג שבערך הכא.

⁽²⁾ כמו מרה, עיי"ש. ובערב' מרה a).

י" עשו לבעלים (דכ"י כד ז).—ואמר המקונן: אהה כי כוס שהיתי ומציתי קבעת, אכלוני אריות חרודי מלתעת, בת בכל השדודה ובת המרשעת (כ' שלמה כריי ניונדי, קינס, שכנס ולא מיון).

מרת⁽¹⁾, ממנו אולי שעי"פ מרת, שם עיר מערי יהודה. **מרת**, ת"י.—תאר כבוד לאשה, כמו מרת לאיש, האשה מרת פלונית; ולקדש ולישא מרת פלונית הנזכרת (כ"י בלזוני, השע"י עב). והניח בת קטנה מרת דונה יתומה (שאלה מריי מג"ש נשי"ת פאל הדוק). מושב ליתומה שהיו הארבעים וחזבים מוחזקים לה על החצר הנז' ועל מרת גמילה ועל מרי יהושע בעלה (ש"ס ר"א). היא מרת בונה (כחנת על מלכה נטוליטלס משנת קט, אכני זכרון לשד"ל א). היא מרת מרים בת ר' שלמה בן הרא"ש ז"ל (ש"ס ג). גם במשפחתנו נשים באות הוחס מאירות גברות יקרות מהן מרת סרח בת הרב ר' תרח (כ' קלוני', אכן נחן). החשיבה רבת התהלה מרת פלונית (קובן אנ"י בוקסטיק 281). רפאל בלאנקו ב"ע נשא אשתו ראשונה מרת שרה בארץ מרחקים (כ"י מעשה חיי"ט ט). הרב ר' יהואל בר מנחם חכהן ואשתו מרת חנה וג' בניו וכו' ור' אברהם הפרנס ואשתו מרת בוגלן ובתו מרת זושא ושני בניה (רש"י השע"י 18, 16 REJ IV). וכן כותבים בזה הלשון בשטר סילוק איך אמת היא לאחר שארסתי מרת פלונית הנז' וכו' (ש"י חות ילד"י נב). כך שמנה עשר אלפים ושלש מאות לבנים שחיבת לו מרת שמחה הנז' וכו' ומרת שמחה שוענת וכו' (ש"י חות חסד עו). שבהיות שמרת קלארה הנז' בונה בתים נגד הבתים של הגיסים הנז' וכו' (ש"י פתח מטס אה"נ ז).—וכנ"ל מרתי: אמרה בני תושיפו לי פלך שלי אמר לה לחייד מרתי (מד"ג גלות השלשמי, גיטמ"ד ילונ"ד ז). ואמר לנו דעו רבותי שמרתי זוגתי דינה נפטרה לב"ע (ש"י פתח מטס אה"נ קינ).—ועי' עוד *מר.

מרתיה⁽²⁾, ש"י.—שיר קינה ושבה על מת; וקוננתי בקינת המרתיה הזאת על חלקי גולת עמרת צבי מעל ראשי (יעקב גניסון, כסוף עמר השכחה). מצאתי מרתיה חמודה בכתיבת יד בני זה (ש"ס). מרתיה⁽³⁾

מרש⁽¹⁾, ממנו אולי מרשה, שם עיר, ואולי גם מרשתי גת, מרשתי

מרשתי, (מורשה), ש"י, מיר מרשים, (מורשים).—מי שפלוני נתן לו כח והרשאה לעשות דבר מה בשבילו, לתבוע זכותו בעניני ממונות וכדומ', Bevoll-mächtigt; fondé de pouvoir; authorised agent והעדות שהעידו עליה שני העדים באותו השטר על המורשה, בעצמה נכונה ותלויה ועומדת עד שיתקיים שטר ההרשאה בשלשה (סכו' הגלוי, הכנני קסא). מי שהרשה לאחר ורצה לבטל השליחות ולהרשות לאחר היז מבטל ואין למורשה לכתוב הרשאה לאחר שזה אומר אין רצוני שיהיה סקדוני ביד אחר (כמ"ס, שלחן גח). לאה נפטר בעלה והניח בן קטן והניח חובות ופקדונות ושותפין בארץ המערב ומנתה מורשה שיקח בגביית אותם החובות (ש"י ר"י אכן מינאש נב). וקרובי הנערה כמו מורשים מהנערה היו תמיד מבקשים (ש"י ר"י קכו). ראובן היה לו שטר על שמעון ולוי שהיו שותפין וכו' ומת שמעון וכו' והרחיקו בני שמעון נדוד למרחק בשביל גנישת החובות וגשארה אמם חולה מוטלת על ערש דוי ותבע מורשה של ראובן ללוי והורידוהו ב"ד לבתים של לוי וכו' יצא קול הברה בעיר ששטר הנזכר נפל מיד מורשה הנזכר בכיסו (עזרי"ה ס"ב, נכס הלא"ה). והאלמנה רצונה לגבות כתובתה והעמידה מורשה על זה (ש"י שרי הא"ז, אה"ע ג).—והשתמשו בזמן החדש במלת זו במשמ' מי שנבחר ע"י העם להיות בא כחו לחק חקים בעניני המדינה, וכיוצא בזה. Abgeordneter; député, deputy, ובית המורשים, הבית שבו נאספים המורשים, עי' ערך מרשון.

מרשה, ש"י.—מי שממנה מרשה: מי שהרשה לאחר ורצה לבטל השליחות ולהרשות לאחר רשאי ואין הנתבע וכל לדחות למורשה לומר שמא המרשה בושל שליחותך והרשה אחר (כ"י חו"מ, סמ"א קכ"ג).

מרשון, ש"י.—בית ישיבות המרשים, Parliament; liament.

מרשעת, ש"י.—אשת רשע: כי עתליהו המרשעת בניה פרצו את בית האלהים וגם כל קדשי בית

⁽¹⁾ בערב' מרש כמו מרס, אך מרש א) משמש במשמ' עפר שחיסח מטר ממקומו, ואולי מזה השם של העיר מרשתי.

⁽¹⁾ בערב' מרת א) אדמה קשה בלי צמח.
⁽²⁾ בערב' מרת'יה ב) מן רתי' ב, קובן, הספיד על מת.—⁽³⁾ ובהערה שם: היא מלה ספרדית Mortajo

למר יקוֹתִיאל וכו' (נחל קדומים 28). מרתיה על מסירת הגביר ונעלה הישיש הנכבד כבוד רבי ואדוני אבא מארי הנזכר דל (כ"ט אלויור, שנסות נבלות נס).

מרתיק¹, ש"ז, — מכת אגרוף וכווצא בוח: משל לגבור שהוא נוגע באדם מן מסורה אחת ומן מרתיק אחד מיד חורגו (אגדת כלאש' ח).

מרתק², ש"ז, — מין מתכת, חמץ העפרת, Bleiglätte litharge: לסרחון השחין ימשחנו במרתק שחוק מעורב במים או במי ורדים (מ' אלדני, ש"ד 7). גם יועילחו (להגרב) נפש שחור וגפרית וכו' מעורב בחומץ או מרתק שחוק מעורב בחומץ ושמן זית (שס). יערב שעוה ושמן ורד ומעט כרכם ומעט מרתק וישים עליהם (שס).

מרתק³, ש"ז, מ"ר מרתקים, — בית אוצר ליון, שמן וכדומ': המוכר מרתק לחבירו סתם בזה אמרו מקבל עליו עשר קוססות למאה (תוספת' ז"צ ו 1). הגונב חבית מן המרתק והחזירה למרתק ואח"כ נגנב כל המרתק כולו (סס ז"ק י ג). לא היו מניחין אותן (את הענבים) לא במרתק ולא בראש הגג (סס מנח' ט י). ישראל החשוד שותין ממרתק (פ"ו) ואין שותין מלגיני אם היה חשוד על השתימה⁴) אף מרתקו אסור (סס ע"ז טו). אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר וכו' שתי שורות במרתק מקום שמכניסין בו חמץ (פסח' א א). מרתק של וין צריך בדיקה מרתק של שמן אינו צריך בדיקה (יו"ט) שס. אי זהו מרתק כל שנתון עם הלחם בחצר יש מרתק שהוא כאוצר ואוצר שהוא כמרתק מרתק שהוא בוש לוכל בחוכו הרי הוא כאוצר ואוצר שאינו בוש לוכל בחוכו הרי הוא כמרתק (סס). למה הרבר דומה לגונב חבית ממרתק חבירו אעפ"י שלא ידעו הבעלים בגניבה צריכין לידע בחזרה (כ"א, שס ז"ג י).

ופתורנה שור על המת. ע"ב. ועי' הערה הקודמת.
¹ מארמ' מרתק, מרתיקא; ויהב ליה חד מרתיקא גו ליביה (יו"ט) מו"ק ג ז.
² בערב' מרתק א, אבל לא נחבר מה מקור מלה זו בערב', כי שרש רחב ב) בלשון זו משמש במשמ' שאין לה כל שיכות להרבר המבנה מרתק.
³ מן רתק. בארמ' מרתפא. ⁴ — כך בכ"י א"ס הוצא' צוק"מ. ובנדרס: במרתקו. ⁵ בנדרס: השתייה.

(א) מרתק (ב) רתק

מלון הלשון העברית (17)

למה הדבר דומה לחבית של וין שהיתה מונחת במרתק של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף (כ' חנינא, כנ"י קת). לאחר שהיה לו מרתק אחד של וין פתח חבית אחת ומצאה של חומץ (מד"כ כלאש' ג). לאדם שהכניס וינו במרתק נכנסו הגנבים ונשלו החבית והלכו להם ושתו אותו (כ' לוי, שס שמות כ). למלך שהיה לו מרתק של וין והושיב בו המלך שומרים מהם נזירים ומהם שכורים וכו' (כ' אבין, שס ויקר' כד). אמרה כנסת ישראל הביאני הקב"ה למרתק גדול של וין זה סיני וכו' (שס שס"ט, הכינאי).

מרתק¹, או מ"ש, ש"ז, כנ"י מ"ש, — מצבת פסל במזבח וכדומ', statue: ואת המזבחות אשר על הגג עליות אחז אשר עשו מלכי יהודה ואת המזבחות אשר עשה מנשה בשתי חצרות בית יי' נתץ המלך וירץ מ"ש²) והשליך את עפרם אל נחל קדרון (מ"ב כג יב).

¹ עי' הערה לקמן. ² הקדמונים רובו החדשים ראו במלה זו את מלת המקום ש"ס בחוספת מ, במשמ' מהמקום ההוא, השבע' תרגמו ἐξελθεν. ת"י: מתמן, וכך שאר הקדמונים, וכמו"כ רב החדשים, אבל כבר הרגישו כלם בקושי מליצה זו כי אין שום טעם כאן לריצה מהמקום ההוא, ואין דחק מליצה זו מתישב לא בפרוש וירץ משמע' וירחק כמו ת"י, ולא בפרוש וירץ במשמ' רצץ, כמו רד"ק ואחרים, כמו שכבר העירו ע"ז החדשים, ולכן גם הגהת קצת החדשים: ויתצם שם, אינה מניחה את הדעת, כי אין שום צרך בכפל זה אחר הפעל נתץ. והנה עינו החדה של אחד מהחדשים, הוא פרופ' P. Haupt, ראתה כבר, כי התיבה משם שבכאן אינה כלל המלה שם, אלא בה מסתתרת איזו מלה אחרת שהיא ביחס הפעול להפעל וירץ, ושער שהכונה כאן למלה מ"ש, במשמ' שממה (P. Haupt, Nahum 3 8). וגם זה אינו נותן להכתוב מליצה מבעית, אלא שבזה צדק שיש כאן ש"ס דבר, שגם בו עשה המלך איזה מעשה שהתכוון לו המספר בהפעל וירץ, והנה כבר ראינו כי רד"ק פרש וירץ זה במשמ' רצץ, וכמו ותריך את גלגלתו וכמו"כ ותריך גלת הזהב, ורגלים לדבר כי בהתיבה משם מסתתר העצם שרצץ המלך, והשם הוא מ"ש, והמש' האחרונה היא מ הכנוי ומוסבת להמזבחות שנזכרו בכתוב זה שנתץ המלך. והנה בהחרתות הכנעניות הפוניות נזכרת המלה מאש אצל המזבחות והמצבות שגשגאו לבעל או לעשתרת, כך בהרתת מכספון מלך משליים נאמר: שגאת המאש (Cooke, North-Semitic Inschrift. N. 57, 1, 3), ובהרתת חמלת בן אדנבעל השלכי נאמר: לבנאת המקדש זה להרת לאלת שיגאת המאש (N. 60, 1, 4). והנה חרתה זו נחרתה בשתי לשונות, בכנענית ובקצרה גם ברומית, וברומית מתרגמת המלה המאש

מִשָּׁה — ר"ת: מה שאמר, מה שכתב.

מִשָּׁה, מִשָּׁה — כמו מִשָּׁה, מִשָּׁה: מִשָּׁה איש באחיו אתם נשאים (נחמ' ס ז). וגם אני אחי ונערי נשים בהם כסף ודגן נעזבה נא את המִשָּׁה הזה (ש' י). ונפש את השנה השביעית וּמִשָּׁה כל יד (ש' י נ).

מִשָּׁה, מִשָּׁה — מִשָּׁה מִשָּׁה, מִשָּׁה (א) מקום ששאים שם מים מהבארות או המעינות: מקול מחצצים בין מִשָּׁה שם יתנו צדקות יי' (שפ' ס יא). — ייובמשמ' צנור וכדומה שדרך בו יעברו המים: שחתעלות ו ה מ ש א ב ים יוצאים ממנו (ר' א"ה, שש"ל לרי"ג, גו). — ואמר המלוי: מתעלם בגנים ורועה בשושים על משאבי נחלים ותחת סבכי הצללים (ר' חזיון, תחמ' כג). וכל דבורי עליות ואשנבים, וכל דרכי גלות ומשאבים (ש' מו). ואם תסור אלי להתערך באשנבי צללי ובמשאבי נחלי תרוה בנחלי מללי (ש' מו). — ובהשאלה במליצה: מללי ישע, אשאב במשוש מ מ ש א ב, מל שעם אב ישעימונו אל ואב (ר"א קל"ו, אל"ס ב"ס, תש' ע"ג). ויום הזה נצבת על עין המים בין מ ש א ב ים אשר עליו תצאנה היוצאות לשאוב (ש"י, תש"י, ל"ג צ"ר מ"ר). בעזבו משאב השכל ומקור המים החיים (רש"י שפ"ט, פד"י רמז' נס). — ב' יכלי שבו ישאבו המים: ודלי מ ש א ב המים (נחמ' דוד, דלי). — ומ"ר מִשָּׁה, מִשָּׁה, כעין מכונה עשויה לרבים מחרבים בחבל או בשלשלת יעלו וירדו בגלגל: גם ישכילו תושבי אפריקא התיכון להשקות שדותיהם ולעשותם שרי תרומות ע"י מלאכת המשאבים (ש"י ע"ה, תפ"ק קנ"ג). מרומי שדה אשר שטף היאור אליהם לא יגיעו יסקו ברגל ע"י כלי משאבים מעשה חרשים חכמים אשר שוורים או אנשים עושי שחר ינהגום (ש"י, מנ"ס). בו ימצא באר מהולל בשם באר יוסף (שם מושל אחד מהישמעאלים) מעומק רע"ו רגל חפרוה במלאכה נפלאה על הר גדול מאבני גיר מימיו ישאבו שורים בגלגלי מ ש א ב ים (ש"י).

מִשָּׁה, מִשָּׁה — מִשָּׁה מִשָּׁה, מִשָּׁה — מכונה לשאב מים ע"י שפופרת בכח הרקת האויר מן השפופרת, pompe.

statuam. והנה עוד לא נתברר מקור מלה זו, אך בזה אין כל ספק כי פרושה הואפסל, אלא שכנראה הכונה למין מיוחד מהפסלים, אולי מיוחד בצורתו, או בהחמר שממנו נעשה, אולי לא באבן, או במקומו שעמד שם. והנה לפי הכתיב הכנעני מאש אולי צריך לנקד בעבר' מִשָּׁה, ואולי היתה האלף סימן לתנועת צירי, ואולי בעבר' אמרו לא מִשָּׁה אלא מִשָּׁה. עכ"פ, לפי הנקוד של המסורה עדיף להניח צורה זו, ולכן בכ"י מִשָּׁה, כמו עין עינים. ואולי מִשָּׁה, וכמו פת פתח.

מִשָּׁה, מִשָּׁה — מִשָּׁה מִשָּׁה, מִשָּׁה מִשָּׁה — חוב שיש לאדם ביד חברו, Schuld; dette; debt. כי חשה ברעך מִשָּׁה מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבמו (דכ"י כד י). אל תהי בתקיעי כף בערבים מִשָּׁה אס אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיד (משלי כז כו). — ובסחמ"א: הלא יום וליל ממונים אנשי חיל כעורבו מ ש א ו ת, ואם זמן יאריכו משפט יעריכו ונגלה צדק עולמים (מנח"כ, נ"ס, חג"י, תלד"י א"ן שפ"ט).

מִשָּׁה, מִשָּׁה — מִשָּׁה מִשָּׁה, מִשָּׁה מִשָּׁה — רמאות, הסתרת המחשבה הפנימית, Betrug; tromperie; deoët. תכמה שנאה בַּמִּשָּׁה (ש"י) תגלה רעתו בקהל (משלי כו כו). — ייובמשמ' מדבר שאין בו ישוב: אשר חלק ישימונו לוי ושמות ומשאון וצמאון וציה (רש"י הנגיד, הכל היום נסיעה). כמה שומם לו משטמת שקר אכן יראה את, יגל בו תוך עדה ובמשאון מדבר שפתותיו את (רמב"ם, תלד"י א"ן טו).

מִשָּׁה, מִשָּׁה — מִשָּׁה מִשָּׁה, מִשָּׁה מִשָּׁה — כנוי להפסופים תלמודי אריסטו והמחזיקים בדרך פלסופיתו, Peripatetiker. — מִשָּׁה, מִשָּׁה — חמש ועשרים הקדמות כולם בא עליהם המופת אין ספק בדבר מהם כבר עשה אריסטו ומי שאחריו מן המשאים (מ"ס) מופת על כל אחת

(¹) ע"י הערה לקמן. — (²) כך בנסח המסורה. ותרגמו הע' δόλον, לא בכחש. סומכוס ἀλγῖα, שחד. ת"י: במורסתא. אך לא נתברר בודאות מה פרוש מלה זו. רס"ג: חליות, ר"ל מקום סתר, שאין בו אנשים, וכעין זה ריב"ג: במשאון פמנאח כאנה קר שתר עדאותה פי מוציע ח"אל לא ימלע עליה. ע"כ, ובעבר': ענינו כאלו הסתיר שנאמתו במקום ריק לא יראה. רש"י: במחשך. רד"ק: ענין חרבה ושטמה. אבן יחיאל: מלשון הנחש השיאנו. וכך רב החרשים.

(³) ע"י הערה לקמן. — (⁴) בגוף הערבי אלמשיין, והוא הכנוי שנתנו להם חכמי הערבים, משרש מִשָּׁה (א) בערב' במשמ' הליכה, אשר גליתי מציאותו בעבר', ע"י הערה לערך בַּמִּשָּׁה. וכבר באר מלה זו היטב רש"י בפרוש המלים הזרות, וז"ל: משאים שם כת מן הפילוסופים נמשכת אחר דעת אריסטו בכל דעותיו ואריסטו עצמו ראש למשאים ופ"י משאים הולכים, כי היו לומדים והם הולכים חוץ למדינה לא יושבים כדי שיתעמלו בהליכה לשמירת הבריאות (ובכ"י שנכתב באורדנסו בשנת קל"ז כוסיף כאן: וגם שיפרדו מהבורת כני אדם). וכך גם האפודי שם: פילוסופים הראשונים שהיו הולכים במדברות ובמקום שואה ושממה ללמוד חכמות אריסטו וזידעת הנמצאות ע"כ. וכבר הזכירו הסופרים עוד פרושים אחרים.

יס שעה). רציתי מהללך ובל תאמר במשאלך נפשך מה אעשה לך (סג). ובו ימצא כל שואל משאלו וישוג מתאותו די מחמורו אשר יחסר לו (כ"י חזיון, הקד' חתכני). ומכל שואל הפקת זממו כפי משאלו, תאות לבו נתת לו (רש"י פלוקיאל, המגזק מל). וסלח את מעלו והצליחו בקניונו, ותן לו את משאלו ורוה את צמאונו (ר' ישועה, סמ"א, חלוס רס).

מִשְׁאַלָּה, ש"י, מ"ר קמ"י מִשְׁאַלָּה, ככ"י מִשְׁאַלָּה, — מה שאדם שואל, כמו מִשְׁאַלָּה: ימלא יי כל מִשְׁאַלָּה (תה"ל כ ו). — ומִשְׁאַלָּה לְבֹ: והתענג על יי ויתן לך מִשְׁאַלָּה לְבֹךְ (שג לו ד). — ובתלמי: ויחונך במשאלות יך וכן הוא אומר וחנותי את אשר אחון (ספרי נמד' מל). — ואמר המשוור: ימלא אל מהרה משאלותיו ויהיו משאלותיו לונותנים (רש"י, ואל וינה).

מִשְׁאַלָּה, ש"י, — כמו מִשְׁאַלָּה: כזאת תהיה משאלת, בית וחון וממשלת, ואשת נעורים משכלת (כ"י הלוי, בחולות על שירקן). במסכת בחסד אדוני, שפיגעני בחסד אדוני, ונהנה סגורה הדלת, והתאחרה המשאלת (סוף, מכתב לר' יוסף בן דוסא). תקח לך אגודה מעשב התקוה, ולענות החשק והתאות, וספי התחולת, ורוש ההכנעה והמשאלת, ועשב האנחות, ועצב הרוחות וכו' (כ"י חזיון, חתכני מל). וישאלה חבן לאב משאלת, אי שה מנחת אש מאכל מאכלת (ר' יצחק ראש ישיבה, סמ"א, סליח' לר"ה, את אהבת ארבע).

מִשְׁאַרְתָּה, ש"י, ככ"י מִשְׁאַרְתָּה, מ"ר ככ"י מִשְׁאַרְתָּה, מִשְׁאַרְתָּה, — כלי שמחמיצים בו הבצק, Backtrog; pétrin; kneading trough: ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך וכו' ובתנורך ובמִשְׁאַרְתָּה ובכה ובעמך (שמות ז כח-ט). וישא העם את בצקו פרס יחמץ מִשְׁאַרְתָּה (פ) צררת בשמלתם על שכמם (שס יכ נ). ברוך פרי בטןך ופרי אדמתך וכו' ברוך פנאך ומִשְׁאַרְתָּה (דבר' כח ד-ה).

(¹) לא נתברר בודאות ממה נגזר שם זה, אך כמעט אין ספק שהוא מאותו השרש שממנו השם שאר אע"פ שזה בשון ימין וזה בשון שמאל, ומה יש ללמד? אולי הלכה כללית בענין החלפות האותיות, שמשרש אחד שם אחד נתחלף ושם שני נשאר בהיותו הקדומה. עכ"פ, בעצם הדבר הפרוש המסור בקבלה הוא שהוא הכלי שבו עושים את הבצק, וכך תרגמו גם השבעים, וכך תרגם אונק' אצותא, שהוא בארמ' וסור' העריבה של הבצק וגם הבצק בעצמו. —²) המכ"י מפרשת במשמי' שארית: אלו שיויר מצה ומורו, וכך גם רש"י, אך אין זה אלא דרך דרש.

מהן (ר"ש א"ת, מ"י ב, הקדמות, ח). אמר אבן רשד בדרושו הטבעיים וז' מחלקת המשיאים כת אריסטו והמדברים מאנשי התורות מבני מחוזנו בענין קדמות העולם וחרושו וכו' (כ"י אברנאל, מפע' ה' כ ח). כי הוא ית' מניע כל הגלגלים בכלל וכו' לא כמו שירא. הפילוסופים המשיאים שניע הנועה יומיית (כ"י מפוסל, מנח' קנא' 20). ולזה הסכימו כל המשיאים שכפי מספרי התנועות יהיה מספר השכלים (שג 82). ולזה יאמרו כת המשיאים שההצלחה האחרונה לאדם והשארות שכלו תהיה בעיון וחקירה מהדברים הנבדלים שהם הסבה הראשונה (שג 69). הנה ראש המשיאים זכר בקצת מאגרותיו ענין קין והבל (כ"י דלמדיג, כח' דסג ג). משיא"ב, — ר"פ: מה שאין כן.

מִשְׁאַל, ש"י, — כמו מִשְׁאַלָּה: ואם יעלה חברך מעלה אל חקנא בו בכל דבר ומשאל (רס"ג, יר' ה'א). משאלך מלאנו בגישת חפצך עשינו (מנח' הקדמ' חנ' לעיקלם הנר, לקו"ק, נספח' 65). בהפילך מאור פנים במשאל אזי תקל ותרד מגדולה (ר"ש הנגיד, בן משלי כ נג). הלא אם שבו לך יושר לפועלך, יהי שכר פעלך כיד המלך, ואין משאלי לפני כלי (כ"י הלוי, יד מעלני). דל על פתחך שואל לבקש רחמים נוכל, איכבה יגאל ובחשאתיו מגאל. דברתו שם אל אל וכל משאלי ישאל (סוף, רמזין שלחני). יעירוני רעיוני וסוד לבי ומשאלו, חגות דברי תחנוני בזמרת אל ומהללו (סוף, יעירוני רעיוני). מורף נפשי עליו וגבראל במשאלי נוגע אלי (רמזי"ט).

בספר המבוא (כ"י מינכן N. 68, דף 198) באר: משאים, פירוש ההולכים בזכרו הנמשכים לדעת אריסטו ונקראו כן ר"ל על למדן החכמה כשהם הולכים בדרכים ממקום למקום ונאמר משאים על נסעם ממקום למקום ויש קורין משאיון בצד ימין מלשון שא"ה על לכתם במדברות והתבודדם שם. פירוש אחר כל המתבודדים הולכים להתעמל על צד הבריאות הם דרכים הקודמים ויא' ההולכים חוץ לעירם כדי שלא יתבטלו בצרכי צבור. ע"כ. ואחרים אמרו שהוא על שם שכך היה דרכו של אריסטו כשהיה מלמד את תלמידיו היה משול עםם ארוכות וקצרות הנה והנה. והיו מישכנסו גם בשפיעי הולכים, כך ר"י חזיון בתרגומו למ"ג. נרבונו: ה' הולכים הם כת המשיאים הנמשכים אחר דעת אריסטו ונקראו כן לפי שהיו מתעמלים בהליכה להנהגת הבריאות, ויבא בן שם שוב: ר"ל כת המתבודדים ה' הולכים על צד הבריאות הם דרכי הקדומים. ע"כ. ובמקום אחר: כת אריסטו והם הנקראים ה' הולכים והמשיאים אשר חיותם ממנהגם ההליכה והתבודד בשדות ועיבת העיירות לר"ש השיל וההפרדה מהמוזיקים אנשי המדינות המעוקים כל שלמות (שפינאידה, המתנגמים העצבים ניומ' הקינז, דף 74).

—ובתלמי: אימתי משארו ת מצויות אצל תנור הוי
אומר בשעה שההנור חם (ספרי נג).
מִשְׁבֵּה, — עיי' מִשְׁבֵּה.

מִשְׁבַּע, שִׁמְעוֹ, — בתשברת, בעל שבע צלעות: והשטח
המרבח צלעים נחלק למינים רבים מהם מחומש
והוא אשר צלעותיו חמש ומהם משושת או משוששה אשר
צלעותיו שש וכן המשובע והמשומן כל אחד מהם
שמו חצוב מן מנין צלעותיו וכן עד המעושר (לחצי"ח
הספרי, המסעי' והספרי' 20).

מִשְׁבָּעַת, שִׁמְעוֹ, מִיר כמכרת וכן שם' מִשְׁבָּעַת, מִשְׁבָּעַת,
— (א) צורת בית או עין עשוי מתכת להכניס
בתוכו שרשרת וכווצא בזה: ועשית מִשְׁבָּעַת² זהב ושתי
שרשרת זהב מהנור מגבלת תעשה אתם מעשה עבת
ונתתה את שרשרת העבתה על המִשְׁבָּעַת (שמות כח יג יד).
ויעשו על החשן שרשרת גבלת מעשה עבת זהב מהנור
ויעשו שתי מִשְׁבָּעַת זהב ושתי טבעת זהב ויתנו את
שתי הטבעת על שני קצות החשן ויתנו שתי העבתה
הזהב על שתי הטבעת על קצות החשן ואת שתי קצות
שתי העבתה נתנו על שתי המִשְׁבָּעַת ויתנם על כתפת
האפר אל מול פניו (ס' ל' יח יט). — (ב) כעין צורת עין או
בית של מתכת לקבע בתוכו אבן יקרה: מעשה חרש
אבן פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמת בני
ישראל מסבת מִשְׁבָּעַת² זהב תעשה אתם (שמות כח
יח). — והשתמשו בה הסופרים במשמ' זו בסהמ"א: יען
כי הייתי נושא אותה (את האבן הטובה) במשבצת
זהב בצורת טבעת (למש' דוד, ערך יקנטיון). — (ג) כעין צורות
עינים או טבעות קטנות של זהב וכדומ' שנארגים בבגד:
כל כבודה בת מלך פנימה מִמִּשְׁבָּעַת זהב לבושה (תהי'
מה יד). — ואמר המשורר: וארץ משבצות זהב לבושה
ומשי כתנותיה ופסים (למכ"ע, דיואן קסה, כ"י גודל). —
יומשבצות המליצה: כי לא רקמו כמשבצותיה
הידיים, ולא שמעו כמליצותיה האזניים (ר"י חזיון, תחכמ'
ח). ושכן משבצות מלים ארוגים בשכל לא בארגמן
ובשרד (ספרי, סקד').

¹ מן שבץ, עיי' שם, ועיי' הערה לקמן. — ² תרגמו
השבעים ἀσπίδα, כעין מגן קטן. עקילם ἀσπίδα, σφίγγας
שהוא כעין פתיל יקשרו בו, אונק: מרמז, אך פרוש רמץ
בארמ' לא נתברר בודאות, רמצי' עיי' (א), וכך ריב"ג, רש"י:
כמין גומא למדת האבן, רד"ק הביא תרגום רמצי'.

מִשְׁבֵּר, שִׁמְעוֹ, שִׁמְעוֹ, — (א) פי הרחם, Mutter-
seheide; vagin; ובמליצה: יום צרה ותוכחה
ונאצה היום הזה כי באו בניו עד מִשְׁבֵּר וכח אין ללדה
(ישעי' לו ג). לאמר הגיעו עד הגבול האחרון של המעמד
הקשה ואין כח לצאת ממנו. — הילד לא יעמד במשבר,
אין לו כח אודעת לצאת מהמשבר: חבלי יולדה יבאו
לו הוא בן לא חכם כן עת לא יעמד במִשְׁבֵּר בניו
(ספרי יג יג). — (ב) יחסא שהיולדת יושבת בשעת הלידה,
Gebärstuhl; chaise d'accouchement; chair of delivery
ביושבת על המשבר ומתה ויצאת הימנה רביעת דם
(תוספ' נדס ט טו). האשה שהיא ויצאת ליהרג אין ממתינין
לה עד שתלד ישבה על המ שבר ממתינין לה עד שתלד
(ערכי' ד). כסא של כלה ומ שבר של חיה וכסא
של כובס שהוא כורס עליו את הכלים (כלוס כג ד).
מאימתי פתיחת הקבר וכו' משעה שתשב על המ שבר
(חזיון, סנה קטנ'). בשעה שהאשה יושבת על המשבר
חיא אומרת עוד איני נוקקת לבעלי מעתה (מדר' נחל'ס'
כ). מעיה של אשה עשויה קנין קנין וכו' בשעה שהיא
יושבת על המשבר אינה משליכתו בבית אחת (ר' קימון, סס
ויקר' יד). אפילו עד שעה שתשב על המשבר יתפלל שתלד
זכר (תנחומי' ו'א ח). — ובסהמ"א: אשה שמתה על המשבר
והולד מפרכם במעיה (תנחומי' סג' ס' רמח, מהד' מנחמ'א).
ותבא המלידה ותרא כי בא תור הלידה ותמהר ותושיב
את המלכה על המ שבר ותתפלל (ר"י סטנו, דכ"י
ריכות כ'א). — ואמר המשורר: אשם ואשאף על נודם וגם
אפעה תמיד כיולדה ישבה עלי' משבר (למכ"ע, תחש"ז).

מִשְׁבֵּר, שִׁמְעוֹ, — כלי מלחמה לִשְׁבֵּר החומה: היה
בידו כלי המפץ לעשות החומה מבוקעה ומשוברה
ובידו המבקע והמ שבר (ר"י על דונס, חנך). — ובזמן
האחרון פשט השמוש במלה זו במשמ' שנוי פתאום

¹ מן שבר, עיי' שם. בערב' מִשְׁבֵּר א, מקום שהאשה
ילדת, וכבר העיר עיי' ריב"ג, אמר ז"ל: משבר הוא אלמ' בר
והו' משקט אלוהי עלי' אלארצ', עיי' — ובערב': משבר
הוא (כלשון ערב') אלמ' בר, והוא הפלת הילד על הארץ.
והסופ' עוד: וליש' ימתנע אנ' יכונ' הד'א אלמעני משתקא
מן אלמעני אלאול ואמא אללפס' אלערבי פמאח'ור' מנ'
קול אלערב' ללחפרה ת'ברה, עיי' — ובערב': ואיננו מן
הנמנעות כי יהיה משבר במשמ' זו נעזר מן שבר במשמ'
הראשונה (ר"ל במשמ' שבירה הרגילה) אך המלה הערב' מִשְׁבֵּר
הנה היא לקוחה מן מה שאומרים הערבים לחפירת ת'ברה, —
ועיי' עוד הערה לשרש תבר.

(a) مشبر

(a) عيون

מוֹשְׁבֵּת ⁽¹⁾, ש"ז, מ"ר כנ"י, מִשְׁבֵּתָהּ, — מִשְׁבֵּת אמה, הורעויות גמורה שמביאה לידי שִׁבְרֵי שֵׁלֶם, allgem. Zerüttung; délabrement; decay באין עוזר לה ראוה צרים שחקו על מִשְׁבֵּתָהּ ⁽²⁾ (א"י א' ז).

מוֹשְׁבָה ⁽³⁾, ש"ז, — שְׁהִים, פעולת איש שְׁבָה בדבר, מעות: ואת הכסף המושב בפי אמתהיכם תשיבו בידכם אולי מִשְׁבָּה הוא (כִּלְשֵׁי מַג יב). — ואמר המליך: דברי אמת בל תסרב ומן משגך חדל (כ"ז, חג' י"ס ד' כס).

מוֹשְׁגָל ⁽⁴⁾, ש"ס, — שִׁפְלָעֵצִים מעשה הורעויות איש ואשה, וזכר ונקבה בכלל Begattung; coit; sexual intercourse

intercourse: משגל הוא משכב התשמישי (שנתי דוגלו, חכמוני⁽⁴⁾), פלוש יזרכס (ה), ועשה את הערוה לזכר ולנקבה כדי להשתמש במשגל ולהזריע ולהוליד (שס). מוציא רוח תאות המשגל מרוח החיים שלו (שס), תמורת לעיסה רעבון תמורת משגל סריסות (שס). ונפשו תתבענו בכחותיה אשר נסבעה עליהם מהשמע והראיה והדבור והעמק והאכילה והשתיה והמשגל והריח בממון (כ"י א"ח, חז"י א' ג). ואל תשיבני ממה שיכולים עליו האנשים מבריות בעלי חיים בעשות הדבורים מבשר הבקר והיתושין מהיון כי זה איננו משעורם וחכמתם אבל הוא מנסיונות שמצאום כאשר מצאו המשגל יהיה ממנו הולד (שס שס כג), ותסר האכילה פירוש המילה ויבטל הרצון והוא כנו למשגל (סוף, סס"ט) (ל"ב, א). הנער כאשר ידע הטוב והרע או יחל לתאות המשגל (לכ"ט, כס"ט, ג א). עץ הדעת והוא יוליד תאות המשגל ועל כן כסו האדם, ואשתו ערוותם (שס ו). וידענו כי המשגל נחלק לג' חלקים האחד לפריה ורביה בלא תאות והשני להקל מלאות הגוף והשלישי לתאווה הנמשלת לתאות הכהמה (סוף, ויקר' יח כ). ולמה כל הכחות הם עוזרים על המשגל (סוף, סלול, קלט). הנחת התענוגים הגופניים ובזוהם וכי וכל שכן מאוס המשגל מהם וכו' הלא תראה צדקתו בן מעשיהו ואחאב בן קוליה איך התפארו בנבואה וכו' והתמידו בפחיתות תענוג המשגל עד

⁽¹⁾ אמרו הקדמוני' והחדשים שהוא מן שִׁבְתָּה, ועי' הערת לקמן. — ⁽²⁾ כך בנוסחה המסורה, והרגמו השבעים μεταοισα, ר"ל שִׁבְתָּה, ונראה כי קראו מִשְׁבֵּתָהּ. המפרשים הקדמוני' וגם רב החדשים פירשו מלשון שבת, ר"ל הפסק, אך זה קצת דחוק. קצת החדשים הגיעו מִשְׁבֵּתָהּ וכדומה.

⁽³⁾ מן שרש שגל, ע"ש. — ⁽⁴⁾ לא מצאתי מלה זו בספר קדום מזה, ורגלים לדבר כי שבתי דוגלו חדש אותה.

לרעה או לטובה במחלה, במצב הדברים אשר לעסק מהעסקים אולהנהלת עניני המדינה, Krisis; orise; orisis. **מוֹשְׁבֵּר**, ש"ז, מ"ר סמ"י, מִשְׁבֵּרִי, כנ"י מִשְׁבֵּרִיָּה, — א) גל גדול, נחשול, Brandung; brisants; brea-

kers, — ובמליצה, מִשְׁבֵּרִי מות: כי אפני מִשְׁבֵּרִי מות נחלי בליעל יבעתני (ש"ז ככ ט). עלי סמכה המתך וכל מִשְׁבֵּרִיָּה ענית (סהל' סח מ). — ובמשמ' העקרי: ותשליכני מצולה בלבב ימים ונחר וסבכני כל מִשְׁבֵּרִיָּה וגליך עלי עברו (יו"ט ז ד). תהום אל תהום קורא לקול צנוריק כל מִשְׁבֵּרִיָּה וגליך עלי עברו (סהל' מז מ). נשאו נהרות קולם וישאו נהרות דכים מקלות מים רבים אדירים מִשְׁבֵּרִי ים (שס גג ג-ד). — ובמדר': והראוהו מקום משברים וגליו יוצאים ממנו (סד"א י). — ואמר המליך: אל אמר למשבר ים, וישאוגליו דכים, והרג את חתנין אשר בים (כ"י סלוי, אפמטה סע"ט). אדמה בלב ים דמעותי לשכוע גלים עלי ראשו עברו ועז משבר (לכ"ט, חס"ט ז מה). מספרד נפרדתי, ואל ארץ יון חרדתי, ומשבר ים שברתי, ומעברים עברתי (כ"י חז"י, חס"ט כ). והלכתי מדברים, ובקעתי משברים, ועברתי מעברים (שס מז). והרים רקעתי, וימים ומעברים עברתי, ומשבר ים שברתי (סוף, אג"ר לטו סס"ב). — ובחשאלה, במליצה, מִשְׁבֵּרִי שִׁיבָה: גם משבר ים שיבה אפסונו, עינות ימי השחרות חרבו (לכ"ט, שס"ט, דיואן, כ"י נודל). — ומִשְׁבֵּרִי ים השירה: והיו בהם שבעה בחורי חמד, ממבחר הקבוצ ותלמד, משיבחים נכחי ים השיר ומשבריו, ומשיבחים בעד אשנבי מסתרו (כ"י חז"י, סס"ט ו). — ומִשְׁבֵּרִי תוה: בעזרם משבר ים תוהה אשבר ורגלי הזמן אשים בסדים (סלמה דפיוור, סיר נפתי ספרו אמרי נואם, כ"י כ"ד"ט). — ב) יבעניני החללים, מִשְׁבֵּרִי הבטן, כאב חזק בבטן: אם יתלה האבן הנקרא דיאמנו על הבטן יועיל ממשברי הבטן החזקים (לכ"ט, ספר הנסיונות ג, כ"י ס"ט). המאמר השלישי בהתחלת הדבור בכאבי המעים פרק א במשברים המשבר ים הנה סבתם או רוח נעצר או מותר חד נושך או בורקיו מלוח וכו' וכל משברים חזקים הם דומים הקולנג וכו' אבל המשבר ים שאינם עם שלשול הנה אם יתחזקו יהיה קולנג ואם יובילו המשבר ים אל רפיון אברים וקיא ופוקות והסרת השכל יורו על מות (קלון ד' יו ג א). אם יתחדש בו (בגוף) דומה לעקיצה ומשברים וחבלים ואכול יודע שהם ממין הרפואות החדות (סד ו א ג). ואם לא יאכל (מי שיש לו תולעים במעי) יעקיצו אותו וימצא משבר ים ועיצור ונעיצה וכאב תחת השכר בבטנו (מ' אלדני, ש"ד ד, מע"ס).

אל המשיג ל לקיום המין (סוף, ראשית חמשה א).
 ויש אומרים כי נקראו (הכליות) כן בעבור שיש
 להם כח בתאוות המשיגל (ד"ק, שם פה), עשו בח
 מעשה תועבה ותעלול במשיגל (ספ, עליו), אם יחבש
 את אמתו בעת המשיגל במרת הרנגול לא תאהב האשה
 זולתו לעולם (נרנטי, אלה חיים ג ט, כי ישימ שפתי). וכאשר
 הגיע הגשם תכליתו או קרוב יתנועע אליו כח ההולדה
 ובקש המשיגל או החזרעה (לכ"ה, אמו"כ 25). כי האיש
 המשוועבד לחאותיו אמנם הוא משוועבד אל המאכל
 והמשפחה והמשיגל או לקצתם (ספ 98). כאשר יבקשו
 להשאיר מי הפנים ולהשמר מהבז והקלון בעת תאוות
 המשיגל יבחרו לשאת עליו מכאובים ויגיעות (לכ"ה,
 מאזני דק לאגזלי 18). והדבר הראוי על כל אדם הוא
 שיבדוק תמיד תאוותיו ויגוש אותם וכל שכן המשיגל
 והמאכל (ספ 97). ועם היות המלך דוד בטבעו אוהב
 הנשים ונרדף אחר המשיגל הנה היה כבר בחסרון
 הבחות כל כך שלא ידעה (את אבישג השונמית) ולא קרב
 אליה לשכב עמה (ר"י אלכנאלי, מ"א א). מצד רוב
 המשיגל אשר הוא סבת כליון האדם (רמב"ה, סוף
 נחמ"עולס). והוא (הצפור) בע"ח שמופג במשיגל יותר
 מכל בעלי חיים (שער השמים לאבי הלכ"ג ד). כי רב
 בעלי החיים יש להם עתות הערת חמום ואינם תמיד
 במשיגל (כס). שהאמה המיוחדת למשיגל נקראת
 פלגש (ר"א נרנטי, חוס"כ, אלה שפתי). ובענין המשיגל
 נאמר לא נקה כל הנוגע בהם (תנ"י הנפש כנ"י). ואל
 משיגל ואל מאכל ומשתה ראה חזיר ראה עגל ופרה
 (עמ"י, מה"ח). מי שגברה עליו המרה השחורה או שגעון
 יועיל לו המשיגל כי ינקח המרה השחורה (מי'
 אלכ"י, ש"א ס ח). ותאוות המשיגל תבוא מהכליות
 ויש אומר מהכבד וכו' ודע כי החמום והלחות הם
 הגורמים המשיגל לכן מניעת המשיגל ר"ל
 מיעוט הזרע בא מאכילת דברים קרים כמו כסבר רש"י
 וחזרת (ספ ד ג). ולא יקרב למשיגל וכ"ש אחר המלוי
 מן המאכל (ספ). והיתה אחותם ויגוש אשת וולקאני
 והיתה אליל המשיגל מפני שהיתה ראשונה להפקיר
 עצמה (רע"ב, מתק שפ"י 81). כאשר מונעה מבן אגוש
 משיגל ורגליה לקוף פושקן (סוף, לני מודת 109). בדי
 מקומות כתיב לשון משיגל שהוא לשון מגונה וקרי
 לשון משכב שהוא לשון נאות (מסכת המסרי א ז). —
 ומ"ר מלגזלי: שאני רואה שאין בכל תענוגי הזמן
 אלא המאכלים והמשקיים והמשיגל ים והמלבושים
 ומיני הריח (לכ"ה, מאזני דק לאגזלי 132).

שזנו בנשי חבריהם (ר"ש א"ח, מ"ג כ ט). וכן זכרונם שבעת
 הרכבת (האילן) מין במין זולתו צריך שיהיה החיפ
 אשר ירצה להרכיבו ביד נערה ופה ואיש ישגלנה משיגל
 מגונה רוצה בו שלא כדרכה ובעת חבורם על זה הדרך
 תרכיב האשה הנשע באילן ואין ספק שזה היה מפורסם
 וכו' למה שהתחבר אליו מהנאת המשיגל וכו' ומפני
 זה נאסר הכלאים ר"ל הרכבת אילן באילן בעבור שנתרחק
 מסבת ע"ז ומתנועבות משיגל י הן היוצאים מדרך הטבע
 (ספגלו). שהשיחיהם הנשים על הרוב היא בעניני המשיגל
 (סוף, סוף אלה להמ"ס א ס). אמר משה מיימון בן עובדיה
 עבד האלקים הישראלי צוני האדון הנכבד יתמיד האל
 כבודו שאוכיז לו ההנהגה העיוורת על רבוי המשיגל
 כי אמר שיש לו בזה חולשה וכו' וזכר לי יגדל כבודו
 שהוא לא יעזוב מעניינו במשיגל כלום ואמנם ירצה
 ההנהגה הזאת מפחד מרוון גופו ובקשתו התוספת מפני
 ריבוי העלמות וכו' וכבר זכרו הרופאים כי מה שיחלש
 המשיגל בסגולות בעילת רוב הכתולות והזקנות או
 קטנה שלא בגרה (האמ"ר צמגל, כ"י דלון, Qu. 545).
 אבל מאכלו ומשקהו ומשיגלו ותאוותו לכל זה
 וכן כעסו וכל מדה מגונה אשר תמצא בו הכל
 הוא נמשך אחרי החומר אשר לו (ר"י חר"י, מ"ג ג ט).
 ושאלו לאריסטו באיזו שעה יהיה טוב המשיגל
 אמר כשתרצה להחליש גופך (סוף, מוסרי הפלוסופ' ב"ט).
 ותשלם התאוה בטעשה משיגל וימשיך המין ויתמיד
 המציאות (ר' קלוגי, אג"י נע"ח ז). כי הוא יאמר ביראת
 חמא שהיא מדה אמצעית בין התענוג במאכל והמשתה
 והמשיגל ושאר התענוגים ובין הפרשות יותר מראי
 (ר"י אלכ"י, העק"ר א ח). אמרו המפרשים כי היה פרוי (של
 עין הדעת) מוליד תאוות המשיגל (רמב"ן, נר"ש ב ט).
 ואם נמצא בהתענג במאכל ורב משתה עדי שבעו ושכרו,
 ומלא את כרסו מעדנים והוא שמופג במשיגל כחזירו,
 הלאדומה בזה לשאר בהמות והוא שזה בכל זה לחמורו (כס"ט
 פלקיינא, סק' המכ"ש). ואלה האנשים נחפזו באותו האיש וכו'
 והתחברו להם אותם הקופים מפני שהיו להם שווי בצורותיהם
 יותר משאר החיות המזיקות ומפני שהיה בהם רוב התאוה
 למשיגל שכבו עם נקבות הקופים והתערבו בהם וילדו
 (ספ ג ח). והחכם אמר אל תמה אל המשיגל כי הוא
 מסגולות החזירים והם בו יותר חזקים מסך (סוף, אג"י אלה
 א, JQR N. S. I, 478). וזה יחכן בהשמר האדם
 מהדברים המפסידין אותו המסמים אותו מהאמצעות או
 אל חרבו או אל החסרון כרבו המשיגל ואכילת
 המאכלים הרעים (ספ 472). כמו כן צריך שיתאוה

מִשְׁגָּלִי, תיז, לנקי מִשְׁגָּלִית, — של משגל, מטבע המשגל: ואם (שיארע כאב הראש) בסבת מלוי בגוף שיארע עליו תנועה משגלית שהיא מורכבת מהגופית והנפשית ותעורר האדים הרעים (קאזון ג' כ' כג).

מִשְׁגָּע, טיז, מִר' מִשְׁגָּעִים, — מי שנמרפה דעתו עליו, מי שהבה בשגעון, מי שעושה מעשה ששטות, walsin- nig, verrückt; fou; inad, crazy מבראה עיניך אשר תראה (וכר' כח' לז). וישנו (רוד) את שעמו בעיניהם ויתהלל בידם על דלתות השער ויורד רירו אל זקנו ויאמר אכיש אל עבדיו הנה תראו איש משתגע למה תביאו אותו אלי חסר מִשְׁגָּעִים אני כי הכאתם את זה להשתגע עלי (ט"א כ"א יד-יו). מדוע בא הַמִּשְׁגָּע הזה אליך (מ"ט ט"א). אויל הנביא מִשְׁגָּע איש הרוח (ט"ט ט"ז) — ובסתמ"א: באותה יענה חזריון ישראל לדעת אחרת ומבזין למשיח ואומרים אוי לנו שתעינו אחר משוגע זה אמר להם הקב"ה משוגע אתם קורין אותו עכשיו תראו את האור שלו (פסקי סו"ט ס"ה). והדבור המקרי הוא דבור המשוגעים בעת שגעונם לא יסודר ממנו ענין ולא יגיע אל חפץ מכוון (כ"י כ"ה). כחז"ל ס"ה. מי שכעמו חזק ורוגזו אמיץ איננו רחוק מן המשוגעים הנכפים (סוף, פקון מה"כ: לרש"ג מ). כי המורדים מבני עמנו היו קוראים לנביא משוגע מפני שהיו רואים אותו שחשקה נפשו בדברים האלהיים והיה שטוף בהם (רש"ט פליינר, ראש' הכמה 75).

משד⁽¹⁾, אולי ממנו משד.

משד⁽²⁾, טיז, הון, נכסים ממלכתיים, Vermögen, beweg-; hohes Eigentum; mobilier; movable property יגולו משד⁽³⁾ יתום ועל עני וחבול (איז כד ט).

⁽¹⁾ עיי' הערה להערך.

⁽²⁾ עיי' הערה לקמו. — כך בנסחה המסורה. והנה אין ספק בדבר כי בנסחתם של השבעים כבר היתה גרסה זו, כי הם תרגמו ἀποστολὴ, ר"ל מִהַיָּד, מהשָׁדִים, מעקלים לא נשאר לנו תרגומו לזה הכתוב, וכמו"כ תי' היתה לו גרסה זו, והוא תרגם מביזת, מלשון שד הרגיל. וכך רמעי"ג: אלנחב, ר"ל בזה ושד, ריב"ג לא הזכירו. רש"י מסכת עצמו כמו השבעים: יניקת היתום מקום מוצא מאכלו ומוזנותו כמו ושד מלכים תינקי. ע"כ. וכך רמב"ן: פירשוהו מלשון ושד מלכים תינקי ואמר כי יגולו יתום משדי אמם שלא יינקם אותם. ע"כ. וכן ספורנו: ממלכין את אמו מלהניקו. ע"כ. וכעין זה רד"ק: ויתכן לפרש יגולו משד יתום מענין ושד מלכים תינקי וכו'. וכך רב הדרשים. והנה, אין ספק כי זה פרוש יתר נאות, למליצה הכתוב מהפרוש במשמ' בזה, ואעפ"כ יש לפקפק באמתותו,

מִשְׁדָּר, מִשְׁט, מִשְׁט, מִשְׁקִיט, — הכל בנוי לצורת האותיות הדקות הרגילות ושתמשו בהן ספרדים ואשכנזים בכתיבת מכתבים וכיוצא בזה, שנשתעפו ברבות הזמן מעט מעט מצורת אותיות האלף-בית של הכתב המרבעי⁽¹⁾.

מִשְׁדָּרָה, מִשְׁדָּרָה, — עיי' שדך, שדכן.

כי קשה למה להם להרשעים היתום, ולמה דוקא מהשדים יגולו ולא ילדים יותר גדולים. ולכן יותר נראה, כי אין המם של משד זה מ השמוש מן אלא מעקר המלה, והוא שם או ע"מ פֶּעַל מִשְׁדָּר או פֶּעַל מִשְׁדָּר, או, כדי לתת כבוד להנקיף המסור, ע"מ פֶּעַל, כמו כבוד, צפון, קמול, רק שהוא חסר, ופרשו לפי ענינו, מה שיש לו להיותם, כסף או משלמין או מזון וכיוצא בזה. והנה, לא בארמ' ואף לא בערב' יש חבר למלה זו במשמ' זו, עצם הצורף משד א' וכמו"כ מת' (ט) ישנו בערב', אך משמש במשמ' אחרת שאין לה כנראה שום שיכות למשמ' זו הנאותה לכאן, אבל, בלשון שמית אחרת, והיותר קרובה להלשון העבר', היא הלשון הכנענית, נמצאת מלה זו ממש באחת ההערות הכנעניות, וממש במשמ' זו הנאותה כ"כ לפי הענין להכתוב כאן. מלה זו כתובה בהחרתה של תבנת כהן עשתרת מלך צדונים, וז"ל: אל תפתח עלתי ואל תרגון כ אי ארלן כסף אי ארלן חרץ וכל מנם משד בלת אנך שכב בארן ז וכו' (Musée Imp. Const.), ובערב': אל תפתח הדרי ואל תרגוני כי אין אצלי כסף אין אצלנו חרוץ (זהב) וכל דבר משד בלתי אני שכב בארן זה, — והנה כבר אמרו כל החוקרים בהכתבות הכנעניות שאינם יודעים לפרש מלה זו משד, אך, לפי הענין אין ספק כי גם כאן הכונה לדברים שיום כסף וכדומ', דברים יקרים, כלי זהב וכיוצא בזה. והנה שם המלים האלה, של אינב ושל תבנית, מסיעות זו את זו ומפרשות זו את זו. ועיי' עוד ערך על.

⁽¹⁾ ז"ל ר"א בחור במכתבו להחכם הנוצרי סיבסטיאנוס מונשטירוס שנרפס בחקבץ Mtschr. f. Gesch. u. Wiss. d. Jud. 1894, 256: עוד שאלת מהו שאנו קוראים הכתיבה הדקה משה, ידוע תדע כי היהודים האשכנזים לא ידעו לבטא שמה כהוגן כי שם הכתיבה ההיא כתיבה מִשְׁקִיט וכן קוראין אותו כל היהודים צרפתים ספרדים לועזים ויונים והוא מלשון ערבי כי מהם נלקחה זאת הכתיבה ובאה ראשונה לספרד שהוא קרוב להם ואחר כך נתפשטה בכל היהודים ועוד יש לספרדים כתיבה אחרת שכותבים בה רוב ספריהם וגם היא באה להם מהערביים וקוראין לה כתיבה מועלאק ר"ל כתיבה של חצי אותיות ואחר שגורשו מספרד באה ג"כ בארצות האלו לא ידעתי אם ראתי מהם והם משימין חיוור והווי בתוך הבית והכף והריש ומי שלא בקי בכתיבה זו הרבה אינו יודע לקרות בה אפילו תיבה אחת והכלל כי משקיש הוא לשון ערבי והוא בלשונם

(a) مسد (b) مند

מִשָּׁה⁽¹⁾, ממנו אִמְשָׁה.

אִמְשָׁה, סִי, כְּנִי מִשִּׁיתָהּ, —מִשָּׁה את הדבר מן המים, הוציאו מן המים: ותרם את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה ותפתח ותראהו את הילד וכו' ותאמר כי מן המים מִשִּׁיתָהּ (שמות נ ה'). —ומצוי בסהמ"א במליצה: כלבי אל יהי מפש, בחובי אל יהי עפש, נאוו גאווה מן מות מרפש (רס"ג, פתיח' מנין תרי"ג מלות), ולב עמוק כמו ים סוף ואולם כמשה מלכב הים מִשִּׁיתָהּ (רס"ג הנגיד, הנרפס הזמן), אשר הציף צלוליה (של החכמה) ודלה פנימי מעמקיה ומשה (רס"ג, הנפול), ררפנו אריות וסבנו כנשה, ואמרו עזרם סר ואין דלה ומִשָּׁה (ר"י הלוי, ילוד יעקב), ור' משה בן עזרא מִשָּׁה הפנינים ממליצות הרעיונים (ר"י הרנין, מתקמ"ג), מי שנפל ביד אדונים קשה, וסבע במצולות ים ואין לו מִשָּׁה (סס יג), —יִמְשִׁי, כנוי למשה: אז מאז זמות בכל פעל, במספר במשקל כל לך להעל, גדת בכך למשווי ממי שעל, דעת מפקד יפי פעמי נעל (ר"א קליר, אז מאז, שבת פס' שקל'), זכור מִשִּׁיתָהּ בתבת גומא מן המים, נמו דלה דלה והשקה צאן מים (הוא, תפ' נשם, זכור אב), עורדנו בצדק מִשִּׁיתָהּ ממים וכפר זדון ומשוגה, פדנו ממהומת מות ואחור בל נסוגה (סדור רע"ג, אל נא נפא נא), ועל כושר מפעלו, מִשִּׁיתָהּ ערך פלולו, וחלה פני מחוללו, ברך יי' חילו (יפודס נר' מנחם, חזקת נק' יו"ל לש"ת), דגלים מצוען העלית, העת שנית כלית גדולה למִשִּׁיתָהּ כלית (הוא, אז ישרא, יו"ל א' שנו'),

—הַפֶּעַ, יִמְשָׁה, כנוי עתי' יִמְשִׁי, —כמו קל: ישלח ממרום יקחני יִמְשִׁי ממים רבים (ש"כ כז, תהי' יו"ל), —ומצוי בסהמ"א במליצה: המה למדוני, ומים הסכלות המשוני, ויעוררני והרשוני, לכתוב זה המעט (ר"י הישראלי, הקד' יס"ע), —ואמר המשוור: ולבי מחשה אקוה לממשה כעל יד משה אחרן ומרים (ר"י הלוי, יועץ ומקיס), על מה ידאג גבר משכיל לזמן עליו רעה חורש, מלב ימשה שהם אמר ובר לשון אותו חורש (כמע"ע, תרס"ג יכה), ממימי

שביה חמשיני ואותי תוציא חפשי, גואלי מגן בערי כבודי מרים ראשי (ר"י גואלי, ימינו תהנקי).

—נִפְעַ, יִנְמִשָּׁה, —שמשו אותו: זכור אבות שלשה, וממים נמשה, ואבן הראשה (אזכור שיר, סדור יומי ליו"ל).

ב. *מִשִּׁיתָהּ, קל לא נמצא.

—הַפֶּעַ, כנוי רבים *מִתְמַשִּׁין, —הַתְמַשָּׁה האדם, לחץ ורחק באצבעותיו על בשרו פעם אחר פעם ולש את העצלים כדי לרכבם ולהעיר פעולתם, massieren; masser; to massage: מכין ומתמשיך (1) אבל לא מתעמלין ולא מתגרדין (שבת כב ו).

—פַעַ, יִמְשָׁה, יִמְשָׁה, —מִשָּׁה את העור וכדומ', כמו התמשה: בתחלה ימשה העור עד שיתאדם ואח"כ ימשח אותו שמן וכו' (נפן פלקינא, לוי הקוף נא, חליי כלא), ואם תראה שסבת החולי מהקירות תצוה שימשה המקום עד שיתאדם (סס), אמנם משוי הגוף כלו בתחלת היום כשיקץ משנתו ושימשה הקצוות בעת השינה היא מועלת לכל אדם בהנהגת הבריות וכו' וצריך שיהיה מלמשהו האברים כשהם חלשים (סס נח).

מִשָּׁה⁽²⁾, ש"י, סמ' מִשָּׁה, —כמו מִשָּׁה, מִשָּׁה, נָשִׁי, מה שאדם נָשָׁה בחבור, מְלוּה, חוב: וזה דבר השמטה שמום כל בעל מִשָּׁה ידו אשר ישה ברעהו (דנ"י יס ב), —ועי' מְלוּה.

*מִשָּׁהוּ, —א) כמו מה שהוא, במשמ' איזה דבר שהוא: נתערבו אשמותיהן זה ישחוט לשום משהו (2) וזה ישחוט לשום משהו (תוספת' נע"ט ט), —ומצוי בסהמ"א: אותם שמבקעים את התאנים ומולחין אותן כורכין משהו על אצבען שלא יגע בשומן התאנים (פרק, ערך ט), —ובמשמ' לפי מעמדו, אם הוא עשיר או עני: עני ועשיר שהעריכו את עני ועשיר זה נותן לפי משהו וזה נותן לפי משהו (תוספת' ערכ' זי), —ב) מִכְּמִשְׁהוּיָם, משהוין, מלת הכמות חיותר קטנה, Minimum; moindre; quantité; smallest quantity: זה הכלל מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן מעט (ע"ס ח), שהברול ממית

(1) כך הגרסה בכ"י (ד"ס), וכך הגרסה גם במדב"מ, ובנכח' הדפוסים ממשמשין, וכך גם בפרוש הר"ח, ואעפ"כ רגלים לדבר כי הנסחה מתמשין היא נסחה קדומה, וממשמשין היא נסחה יותר מאוחרת שנשתרבה מהפעל משמש המצוי מאד, ונראה כי הגרסה מתמשין היתה גם בספרי ר"ג פלקיירא, ולכן השתמש בהפעל יִמְשָׁה.

(2) עי' שרש נשה.

(3) כך בכ"י, הוצא צוק"מ, ובנכח' הדפוס: מה שהוא.

לשון דקות ורוות ואנחנו האשכנזים מבליעין הקוף ונאמר משיט, ע"כ, אך בספר התשבי ערך משקיש כבר חזר בו מזה וחזרה ואמר וז"ל: ואח"כ נודע לי שאני לשון ערבי כלל ושאלתי ליהודים רבים לזעזום וצרפתים וספרדים ויונים וערביים וכלם קורין לה כן ולא ידעו לפתור מה הוא ואנחנו האשכנזים קורין להם מעשט ולא ידענו מה הוא.

(4) רק בעברית.

(ו). — יִמְשֹׁאָהוּת: וכן כח האבן המושכת הכולל שבאבן השואבת שאם תחלק למשהו ויות לא יימכו חלקיה את הכולל (תנ"י סנפ' לה). — יִמְשֹׁאָהוּת: חלקיה בלתי נפרדים שכל הגופות מרכבים מהם; אותן הגופים שגורה חכמתו ית' לכנס בהן שיעור גדול מן המשהו יין או נקודות ההוילי הנ"ל (אג"ר חכמ"ו).

א. **יִמְשֹׁאָהוּת** (1) ש"ג. — צרה גדולה, Kalamität; calamité. — יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום

שאה ויִמְשֹׁאָה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל (נפ"א) — ואמר המשוור: ונתח המלוכה מן משואתכם ושכבה, ואין בכם אשר יצלה למועצות ולמלאכה (י"ש הנגיד, לך עוסל). ירקב בקנאות, ויועד בשנאות, לשואות ומשואות, ומספד תמרורים (דונ"ט, לדונ"ט) (החכמות). האש לא עצרה כח להאיר להם וגבה כל כוכבי אור לא יחלו משואת ליל זה (דנ"ס, חכמ' שלמה י"ס).

ב. **יִמְשֹׁאָהוּת** (2) מ'שאה, ש"ג. — מקום שמה, veröd. Platz. — הדערקיס ציה אמיש שואה ויִמְשֹׁאָה (איו"ג). — להמשיך על ארץ לא איש מדבר לא אדם בו להשביע שאה ויִמְשֹׁאָה (2) ולהצמיח מצא דשא (ס"ל כ"ו-י).

א. **יִמְשֹׁאָהוּת** (4) ש"ג, מ"ר. — משה שמיא את האדם לראות או לקנות דבר שאינו כך, illusion: אך בחלקות תשית למו הפלחם לַיִמְשֹׁאָהוּת (5) אך היו לשמה ברגע ספו תמו מן בלהות (ס"ל ע"ה).

(1) משרש שוא, ע"ש. — בערב' שו', אלשו' (a) [ומהשרש הזה בעצמו גם שוא' וגם משא' (b)], ופרשו המלונים הערבים: אלהויה ואלשר ואלבלא' ואלעד'אב, — ובעבר': מבוסה ורעה וצרה גדולה ועגש ויסורים.

(2) מן שרש שאה, ע"ש. — (3) בקצת ספרים ומשאה. (4) מן שרש נשא, הפעיל השיא, ע"ש, וע"י הערה לקמן. — (5) תרגמו היוני והרומי במשמ' חרבן ושמה. וכך גם ריב"ג ורש"י ורד"ק, וגם רב החדשים, אבל כבר העירו קצת החדשים כי לפי פרוש זה המליצה קצת דחוקה. ת"י: לשחותא, ר"ל לשוחות, וגרף הגיה כעין זה בגוף הנסחה למו שוחות. אבל אין צרך בזה, והפרוש האמתי של משואות יש ללמד מחציו הראשון של הפסוק בחלקות תשית למו. והכפל במלות שונות הוא למשוואות, והוא שם גגור מן נשא בהפעיל השיא, כמו אל ישיא לכם חזקתו וכדומ'. והוא ע"מ מפולה. וכבר הביא ראב"ע בפרושו לתהלים בשם י"א: כי למשוואות מגורת הנחש השיא נ"י, ע"כ, ולא נתברר לי למו חתכון ראב"ע. והוזכר פרוש זה גם ב'ז' (Thes. s. v.), וכמו ב'Ewald', הביאו Olshausen בשמו.

(a) سَوَّ السُّو (b) مسالة

ב. משהו (ספרי נמד' קס). מה נקובתן במשהו אף ירוקתן במשהו (ד"י ברי יוסט, חול' נז). ברזח אחת בארבעה משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן (ר' וילא, ערוכ' יכ). כיצד משתתפין במבוי מביאים חבית של יין וכו' ומגביחה מן הקרקע משהו (ס"פ). היתה (הגזוזטרא) סמוכה לכותל בפתות מג' פפחים צריך שיהא אורכה ד' אמות ורוחבה אחד עשר ומשהו (א"י, ס"פ). (תחיט ששייר מן המחט) מלא מחט וחזק למחט משהו (ב"ק קט"ז). נתן משהו שמן על גבי כזית מנחה (ר' יוחנן, מנח' נט). מקום הדבק ברובו שלא במקום הדבק במשהו (סו' חול' ג). במשהו בשר גידים ועצמות (כ"ב נחמן, ס"ק). שער ראשו משהו (מד"ר נמד' י). — ויִמְשֹׁאָהוּ מן הומו: אדם פועה שעה ומשהו (א"י, פסח' יכ). אדם פועה שתי שעות חסר משהו (כ"א, ס"פ יג). ותמתין משהו ותנשא (ינ"י מ"ג). מאי איריא קשתה שני ימים אפילו משהו בעלמא (כ"ב פס' נד סו). — ומצוי בסהמ"א: שתהיה לוקח מן הקו צ"ש פחות משהו מן ק"מ חלקים בו (כ"א"ה סנ"ה). המשי' וסתפסג' נ"ג. שכן ראוי אותו משהו בגד לאורגים שששהוא מחליק את המטות של אריגה בסובין או בשום דבר כדי לחזקו כורך משהו בגד על אצבעו ומחליק את השווי (נגמ"ס, מע"י יח). הכל רעוע ורופף בכד של מאזנים שמהו אחד מכרעיו לכאן או לכאן (אג"ר חכמ"ג). כי לעולם היה לאדם יכולת לדקדק ולומר בכל שיעור שאין מעלה ומוריד בו לפחות או להוסיף ממנו משהו ונמצאו כל השיעורין מתבטלין (ר"ע ס"ה, ר"ס קז). — ומ"ר משהו יין: היתה (הגזוזטרא) זקופה צריך שיהא גובהה עשרה פפחים ורוחבה ו' פפחים ושני משהו יין (א"י, ערוכ' פז). היתה עומדת בקרן זוית צריך שיהא גובהה י' פפחים ורוחבה שני פפחים ושני משהו יין (כ"ב סנ"ה, ס"פ). — ומצוי בסהמ"א: וה"ה לשני משהו יין (כ"י סנ"ה). (מקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה) על גבי יתדות סביב מן התחתון לקרקע פחות משלשה וכו' וממנו לאמצעי פחות מג' הרי ששה עומד פחות שתי משהו יין בשני האוירין ומאמצעי לעליון פחות משלשה הרי בשלשה אוירין תשעה עומד פחות שלשה משהו יין (סו' ערוכ' קז). ולרבי צריך שני פסין של שני משהו יין (פוסק' ס"ז יכ. ד"ס וזכ' נחמן). והחצון של זהב עורף עליו בגובהו ספה ושני משהו יין משהו לשוליו וספה לכפרת ומשהו לזר (עמנואל ריקי, מעטע חושכ' פז). שני פסין מבי משהו יין או צורת הפתח (הלגוש א"י, ערוכ' סג).

בקרש (תנ"ל עד ה-ג).—ואמר המשורר: מה לי ולתנוואות ימים ולילות, באו במשואות הודי לבלות, ויתנוני אות החל וכלות (לכניע, מה ל). הופיע להראות פלאות, וגלה כמאז נוראות, הרימה פעמיק למשואות, לעשות בקמה בגוים (ר"י הלוי, חזון סודס).

משואה¹ (ש"ג, מ"ר משואות, —חרבה, Trümmer, débris; wreckage: היתפארנופל למשואות,

ועל אלהים ידבר נפלאות, כה אמר אדני צבאות (ר"י הלוי, חזון סודס). שארית יוסף דעת אל מבקשים, ובעת צרתם לבית קדשו חשים, ולחסות בצלו ועוד רחמיו דורשים, ואז צורר ומשטין יפלו למשואות (סוף, חזון סודס). חוד והדר לפניו יראה בעיניו בעוד יש בו נשמה, נפל למשואות וחשכו הראות בשוכו אל אדמה (לכניע,

לאמר להרכבות נצחיות במשמי' להחרוב את הרשעים לעולם, או למקמות של קול שאון נצחי, אך שתי המלים הראשונות, והן: הרימה פעמיק, כרמונת לנו פרושן האמתי של שתי המלים שלאחריהן, והן: משואות נצח, כי אין ספק בדבר כי הכונה כאן בפעמיק היא רגליך, כשמוש חשש פעם במשמי' זו גם בעבר, עי' ערך פעם, וכמו שמוש הרגיל בכניע, וכבר תרגם כך סומכוס: πῶδες, וכך גם ת"י: אסתורך. והנה גרץ ספקס בהפעל הרימה ואמר כי אי אפשר לאמר בעבר' הרים רגליו במשמי' הליכה, אלא נשא רגליו, והגיה כאן החישה פעמיק. ע"כ, הכונה בשתי אלה המלים היא כמו נשא רגליו, ולכן צריך לבוא אחריו שם נדרף לדרך או להליכה, ואין ספק בדבר כי בזו הכונה משמש כאן השם משואות. וא"כ, שלש המלים הראשונות של הפסוק אומרות: שא רגלך לצאת, ואחריהן צריכה לבוא מלה שיהיה במשמעתה: לקראת אויב, להכות האויב, להכריע את האויב. ושוב אין ספק כי במשמי' זו משמש כאן המלה נצח, ולא במשמי' הרגילה, ומשמי' נצח כאן כמו השם נצחון הרגיל בלשון עברית בדרות הבאים, ובעל המזמור קרא לאלהים: שא רגלך להליכות של נצחון, כי כבר הרע אויב בקרש. זו היא הכונה המכרחת לפי הענין והסבירות לפי דרך לשון בני אדם. צריך רק למצא סעד לפרוש המלים האלה בשאר הלשונות השמיות. והנה, לפרוש השם נצח יש סעד בהשם נצחון הרגיל, כמו שנוכר למעלה, וכך גם בארמי' ומורית. ולהשם משואות במשמי' יציאה והליכה או דרך יש ספק בעבר' בחשרש מ"ש א), שהוא משמש בלשון זו במשמי' הרגילה של פעל התליכה, בכל עניונו. ואין לחמה על השמוש במלים לא רגילות בזמור זה. כי זה דרכו של אסף, כמו שכבר העירוני ע"ז בערך מז, וכך הרצבות, וכשיל וכלפות, ועי' עוד ערך גקרב, ועוד.

(¹) עפ"י פרוש המפרשים.

(א) משי

משואה¹ (ש"ג, מ"ר משואות, —הליכה, בפרש הליכה לקראת אויב וכיוצא בזה, Marsch; marche: למח אלהים זנחת לנצח יעשן אפך בצאן מרעיתך זכר ערתך קנית קדם גאלת שבט נחלתך ה' ציון זה שכנת בו הרימה פעמיק למשואות²) נצח כל הרע אויב

וכמו כן הרב רפאל הרש בפרושו לתהלים, אך לא הזכיר את הראב"ע. והנה גם לפי הנסחה המסורה המליצה יפה, אך אולי בכ"ז הנסחה האמתית היא במשואות, כ בראש התבה, במקום למשואות. בהקבלה לבלות, והכונה היא: על ידי המשואות הפלחם.

(¹) עי' הערת לקמן. (²) כך כמעט בכל הנסחאות, ומה שנמצא בנסחה דפוס שנת 1661 במשואות, בשין שמאלית, בודאי טעות הדפוס. ופקפקו כבר הקדמונים בפרוש מלה זו ונחלקו הקדמונים והחדשים בבאור כתוב זה. השבעים תרגמו ὑπερβαίνω, ר"ל יוהרה וחצפה, כנראה שקראו באמת בשין שמאלית מלשון נשא, אך אין כל מליצת הכתוב מתישבת לפי משמעה זו. סומכוס תרגם ὑπερβαίνω, ר"ל כליה. ת"י: למשווק אומיא. כך בנסח' הרפוס, אך בכ"ז וקצת דפוסים ראשונים למשוות, ופעל זה ישמש בכורית במשמי' זוב, ובהשאלה במשמי' כליה, וכבר התפלפל במלה זו ריב"ג. אמר חז"ל: אלאצל למנשואות עלי זנח למהלומות וכו' ומעני אלג'מיע אלחילא' ואלחיראב ותפשייר הרימה פעמיק למשוואות אללהם אקבל בהתכב וכשרכ עלי אעדאיכ מנ עלו מנ אגיל חיראב אלדהר, ע"כ, — ובעבר': העקר למנשואות על משקל למהלומות וכו' וענין הכל השממון והחרבן ופרוש הרימה פעמיק למשוואות הביאה שבריק על אויבך ממרום בעבור חרבן נצח וכו'. רש"י: הגבה פעימות ובהלות שלך שיהיו לאויבך למשוואות נצח וכו' למשוואות לשון חורבן כמו שאיה תשאה שממה. ע"כ. ראב"ע: אמר ר' משה הכהן כי למשוואות שם תחת שם הפועל כאילו כתוב להשאות כל הרע אויב בקרש כל אויב שהרע בקרש וכו' ולפי דעתי כי למ"ד למשוואות כמו בעבור כלמד פן יאמרו לי והנה הוא הרימה פעמיק בעבור נחלתך הנזכרת למעלה שהיא משואות נצח. ע"כ. וכן רד"ק בהשרשים: ענין חרבן ושממה. שמע מכל זה, כי כל קדמונינו, וזולתי אולי ת"י, ראו בהשם למשוואות שם משרש נשא במשמי' שממה וחרבן, ונדחקו לפרש את הכתוב אך לא עלה בידם לתת למליצתו משמי' שבעית לפי הענין, ולא תמוה הוא שהחדשים לא נתקרה דעתם בבאור קדמונינו ובקשו לו באורים אחרים. וכבר אמר גרץ חז"ל: למשוואות נצח Kann nicht ewige Verwüstungen bedeuten, denn davon wird nichts erwähnt. והגיה במקום למשוואות לחשוואות, ופרש בענין קול שאון, והר"ש הירש פרש גם משואות זה במשמי' דמיון משעה, אלא שאמר כי הכונה כאן במשמי' מקומות, ר"ל למקומות של תקוות כזבות, והנה כל זה דחוק, ועכ"פ הבלה נצח במשמי' הרגילה הדחוקה מאד כאן, כי אי אפשר שבעל המזמור קרא את החרבנות שעשה האויב בירושלם ובמקדש חרבנות על מים, וכן אין זה לשון שבעית

אשרי האיש, בתוך משואות כי נסדרת מאתי, עמך פלאות אעש לך בבוא עתי (סוף, יעלה יספ קול). הסיר זעם ופעם הרימה למשוואת, במי אהבה מחה חובה וקרע שפרי חמאות (מכ"ט, כלל כל). הרשל ממשואות עיר מלאה תשואות, ובתי סופרים ומשניות יותר מארבע מאות (כ"א קלר, אך תחמוט, קני לת"כ). חלפו עלי ביום זה חמש תלאות, מרפוחי וישימוני למשוואת, יגעה נפשי יגוע ותלאות (אזי כנגדי קלתי י"ז תמו).

מִשְׁוֹבָה¹, מִשְׁבָּה, שִׁי, סְמִי מִשְׁוֹבָה, נְכִי מִשְׁוֹבָה, מִשְׁוֹבָתָם, מִשְׁוֹבָתֵינוּ, מִשְׁוֹבָתֵיכֶם, מִשְׁבָּתֵיהֶם, — א) גֶּרֶה וקִלְלָה ותוכחה בגלל מעשה רע וכיוצא בזה, Schelte; réprimande; scolding : ועמי תלואים למשֹׁבָה² ואל על יקראו יחד לא ירומם אך אתנך אפרים אמגנך ישראל וכו' נהפך עלי לבי יחד גכמרו נחומי לא אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים כי אל אנכי (סוף יא ו-ט). עצם מעשה רע שבגללו בני אדם גוערים ומקללים את האדם העושה כזאת, verwerfliche That; action condamnable; wicked deed ולא נאמר עוד אלהינו למעשי דינו וכו' ארפא מִשְׁוֹבָתָם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו (שם יד ד-ה). מדוע שֹׁבָבָה העם הזה ירושלם מִשְׁבָּה נצחת החזיקו בהרמת מאנו לשֹׁב

(ינ"ח ח"ה). תיסרך רעך ומִשְׁוֹבָתֶיךָ תוכחך ודעי וראי כי רע ומר עזובך את יי אלהיך (שם כ יט). קול על שפיים נשמע בכי תחנוני בני ישראל כי העונו את דרכם שכחו את יי אלהיהם שובו בנים שובכים ארפה מִשְׁוֹבָתֵיכֶם חגנו אתנו לך כי אתה יי אלהינו (שם ג לא-כג). על כן חכם אריה מיער וכו' כי רבו פשעיהם עצמו מִשְׁוֹבָתֵיהֶם (שם ה ו). כי רבו מִשְׁוֹבָתֵינוּ לך חשאנו (שם יז ז-ג). מי שעושה מִשְׁוֹבָה; הראית אשר עשית מִשְׁבָּה ישראל הלכה היא על כל הר גבה ואל תחת כל עץ רענן ותונו שם וכו' כי על כל אדות אשר נאפה מִשְׁבָּה ישראל שלחתיה ואתן את ספר כריתתיה אליה ולא יראה בגדה יהודה אחותה ותלך ותזון גם היא וכו' צדקה נפשה מִשְׁבָּה ישראל מבגדה יהודה וכו' שובה מִשְׁבָּה ישראל נאם יי (שם ג יב). — ואמר המלך; מחל נא לעמיתך חסא וחובה, ושובה אל תחי תמיד משובה (כ"ג, ילא האל). ולאיש אשר אלה לו מתי ימצא עת תשובה, לרחוק חלאת משובה, והיום קצר והמלאכה מרובה (כ"ג, כ"ח). ידידי החלתי מאהבות, ועוד לא שב לבכי ממשֹׁבוֹת (סוף, קטע כ"י גנ' ניד שפירא). שלח נא אורך לעוני ורפא לב ממשֹׁבוֹת, השיבנו ארני אליך ונשובה (כ"י סוף, ימין נשא עוני). רצה רנת מתיחרים ותהיה למנחה חשובה, אמורת בקול מחמדים וכעט אהבה כתובה, יום בכית אל נועדים להודות אנשי משובה (סוף, להא) חליץ איומה משחת, וסתר משובה נצחת, ושובנו בשובה ונחת, לבית קדשנו ותפארתנו (סוף, ארזי השכן מומוס). עם אל עזבו משובה, על רעה ועל מוכה, אמרו ברוח גדיבה, ברוך יי יום יום (כ"ג, יא). האקפו משכילים. ותויר בחשאתו, ושגה בצדקתו, והמעיט תשובתו, והרבה משובותיו (סוף, נסס אל). כי לא יתכן לך אז עשות טוב ורע ולא יועילך תשובה ממשֹׁבוֹת ולא הנחם לך מרשע (ר' נחמן, מוכסה, נכ"י נפשי). סהרתי רעיוני מדמי עוני ורחצתי דמי המשֹׁבוֹת במי התשובה (כ"י תניני, תחמ"ג). ויהי כי ארכו לי ימי המשֹׁבוֹת, נכספה נפשי לשוב לדרך התשובה (שם יג). — ואמר הפ"ט; אתה ירעת אנוש כי רבו משובותיו, אם רוחץ במי שלג והווד ממומאותיו (סוף מנא"ל, קלתי לנ"ג, שלום שלום תקלה).

מִשְׁוֹבָה¹, שִׁי, סְמִי מִשְׁוֹבָה, — עצלות והתחשלות ובטלה מביאה לידי פחוק ולא רצון לפעולה.

(¹) מן משוב, עיי"ש. בערב' תיבוא' a, ועי' הערה

a) تَوْبَاة

a) سَبَّ b) شَتْم c) مَسَبَّة

(יחוק' כו כט). — ובתורמ': הקיש על הדלת על הנגר על המנעול על המשוש ועל הקלת (זכס ד ג). המים העולים בספינה ובעקל ובמשושות (מכש' ס ז). מנהיגין (של הספינה) וכו' אלו המשושין¹ שלה (ר' אלה' כ"ב עג). — ובסהמ"א: ירתח בלי אש ולב מתיאש בעת התבאש במשוש מניפיו (ר"י הלוי, יועץ ומקיס). הראית ברכות או רחמים, ועפעפי בתוכם כמשושים (רמב"ם, דיואן סד, כ"ז מול"י). — ובהשאלה במליצה, יחפשי המשושים של התורה וכיוצא בזה, החכמים הגדולים: תורה תורה חגרי שק והתפלשי באפרים, אבל יחיד עשי לך ומספר תמרוורים, על תופשי משושיך ופורשי מכמורים (קני' למ"ב, סרישו ממני). — והשתמשו בשם זה גם לרפסד שעוברים בו הנחר מעבר לעבר: וישיב דודי הנ"ל על משוש עם משרת נער אחד לשום את הנחר וכאשר באו מעבר הנחר לקח הנער את הסוסים והולכים דרך הנחר והוא הלך לתוך המשוש וכאשר בא על המשוש משכו הסוסים משפת הנחר וצוה הנער ר' יזקינד תן לי העץ שמששין בו כרי שאדחק את המשוש לאחור לשפת הנחר (שו"ת מודע ניהודס כת). — ואניות משוש: חיל צבא המלך מאה אלף רגלי וכו' גם מאחים ועשרים אניות משוש על הים לגונן על הארץ (שג"י עולם ג, סדו).

משוּמִי², ש"ז, מ"ר כנ"י מִשְׁמָנִי, — כמו משוש: אלונים מבשן עשו מִשְׁמָנִיךָ קרשך עשו שן (יחוק' כו ו).

משוּנִי, ש"ז, — סה"ס מן מִשְׁנָה, ע"ש, מִשְׁנֵי הנוף, massage: בהנהגת הרחיצה והמשווי וכו' אמנם משוי הנוף כלו בתחלת היום כשיקק משנתו ושימשה הקצוות בעת השינה היא מועלת לכל אדם בהנהגת הבריאות וכו' ומיני המשווי לפי מה שזכרו אותם הקדמונים הם וכו' האחת היא המשווי הקשה ופועל זה המשווי בגופות וכו' ועתה המשווי צריך שיהיה כמו עתות היגיעה לפי שהמשווי הוא מן היגיעה וכו' ותואר זה המשווי צריך שימשוך האיברים בנחת ותהיה זה המשווי בתכלית המהירות (נמן פלקיורל, ל"י סוף ג ת). — והובאו אלה הדברים כמעט בלשונם בספר צידה לדרך (א ג יב).

משוּיָה, ש"מ, מ"ר מִשְׁוִיָּה, — בחכמת החשבון, Gleichung; équation: פרק שני יתבאר בו ענין המשויות לפי מדרגותיהן מהירות או בלולות וכו' כל מחברת

— ב"י המשושות.

³ משקל מוקל. אמר רד"ק: ובהבלע הנח בדגש והמם בחירק, ועי' Olsh. § 203 b, וכמויכ K. 2, 153, 461.

Faulheit, Fahrlässigkeit; paresse, nonchalance laziness, idleness: כי מְשֻׁבָּח¹ פתים תהרגם ושלוח כמילים תאכדם (משלי א לב).

משוּגָה, ש"ג, כנ"י מְשֻׁגָּה, — מה שִׁשָּׁה אדם, Irrtum; error; erreur: ואף אמנם שגיתי אתי תלין מְשֻׁגָּה (ליוז יט ד). — ואמר המליון: וגם בינה אחי כי השוגג בפתרון ולא שם בספר אתו תלין משוגתו, ואצלו תשובב המאתה, והשם ספר בתועות ומשוגות, נפשות רבות על ידו הרוגות (הקד' תש' דונס על מנחם). ותערוג וערוגה, הביאם במשוגה, לפוקה ולתוגה, כמוהם נחברים (סוף, לדורס סתכמות), דחה תדחה משוגה, ותחיה בשמי ערוגה, ותתן לדמעת פוגה, בהפיצך ענן דאגה (ר"י הלוי, ידע מדע).

משוּחָה², ש"ז, מ"ר מְשֻׁחָה³, — מי שזו מלאכתו למד את הקרקעות, Feldmesser; arpenteur; surveyor: יתדות אהלים ויתדות המשוחות וכו' (כלס יד ג). מי שיצא חוץ לתחום וכו' אפילו חמש עשרה אמות יכנס ימין המשוחות ממציין את המדות מפני הטועין (ר"ס, ערוג' ד יא). שלשלת דוסקאות הרי זו מהורה ושל משוחות⁴ הרי זו טמאה מפני שממתיה בה את אוהליו (מספס' כלס כ"ב ז). חוש של בנאין ושל סידין חמישים אמה רשב"ג אומר אף של משוחות⁵ חמישים אמה (סס כל"י כ"ב ז).

משוּמִי⁶, ש"ז, — כלי מכלי האניות, בעין לוח שבו יושבו המלחים את האניה בתוך המים, Ruder; rame; oar: וירדו מאניותיהם כל תפשי משוש מלחים כל חבלי הים

לקמן. —¹ הקדמונים והחדשים פרשו גם משובה זו במשמ' הכללית של אמשובה. אך, הכפל ושלוח מעיד על משובה זו שהיא משמשת במשמ' נרדפה לשלוח, ונגזרה משרש אחר שחברו בלשון הערב' השרש ת'א"ב (a) שהוא משמש במשמ' הרשומה בפנים, והשם ת'ובא' פרשוהו הערבים במלוניהם וז"ל: הי מא יציב אלאנשאנ ענד אלכשל ואלנעאש ואלחם מנ פתח אלפמ ואלתמסי, ע"כ, ובעבר: הוא מה שיושיג את האדם מהעצלות והנפיה לישן והפתוק בפתחת הפה ומתחת הזרוע.

² מן ב"משה, ע"ש. —³ כך הנקוד בשני כ"י של משניות מנקדות, כ"י פרמה, שהוא עתיק מאד, וכ"י בודליאנה מספ. 2826. ואע"פ שהמם ראויה להיות בשוא בכ"י אולי כך היו אמורים בח"י הלשון, וכמו בגזרה. —⁴ כך בנוסח' הדפוס, ובכ"י מושיחות. —⁵ בכ"י משיחות.

⁶ מן שוש, ע"ש.

(a) טָאָב

והיומן המשוור כמו שורר אשר מתים יעורר, אשר כאש ילהט מעוזו וצור חזק וסלע עז יפורר (כס"ג, השיר אסף). ומה השיר לבר דברי שקרים משורר יפרסם על פי נבלים (טורוס הלוי, קטע כ"ו גני' ניד שפירא). לענין מה שיריות בו באותו אבר כגון שהוא תורגמן או משורר (משנה למלך, הלכ' אגל יד כא). — ב) ימחבר שירים, והתיחד בפרט כנוי לבעל מזמורי התהלים: על כן אמר המשורר הואיל ואנשים בנית לי וכו' (מנחם, לא תורע כמלך). וכן אמר המשורר אחת שאלתי וכו' (ד"ק, ספר הגלוי לד). כי אמר המשורר עלי סמכה חמתך (שס לו). ופירוש מלפני אדון חולי ארץ כלומר משיב המשורר כנגד השאלה ואומר זה שתחולי לפני אדון הוא שהוא אדון על הכל (ד"ק, שס חול). — ואמר הפיוט: זכור משורר המעורר שנתו בחצות לילה, לתודות לך ברב גדלך העז והממשלה, בתשכחות משוכחות לשמך נורא עליה (שאלל נחירי אל, ערנית יוס"כ, מחז' רומ'). — ולבעל שיר השירים: וכן מקלס המשורר עיני דודי כשהוא מביט על אפיקי מים דומות לגוי עיני יוננים (כס"ו שש"ס ה"ג). חוזר המשורר על הראשונות (סוף, שס ז ט). — ובכלל, לכל מליץ מחבר שירים: וכבר נהגו המשוררים לומר עבור במקום בעבור כמו שאמר המשורר והצדק בקש ואל תהיה עקש עבור לא תנקש בלבות המורים (ר"י א"ת, סקמ"ה ד). אין צריך לתפוש על המשורר מה שהביאו הדחק אליו באמרו ואל תתאו חמר זמן ארוך נשמר וכו' (שס ה). והעריבנים גם כן משתמשים בבית בענין הזה אמר קצת משורריהם כאלו הוא מדבר עם אחד הבתים והוא רק מיושביו (שס ו). וכבר מעה המשורר באמרו העירית וכו' והניעו ההא בשבא ופתח וכבר השיבותי עליו זה בעלומי בעת שלמדתי לפניו (שס טו). אך לא נקפיד על המשוררים בכמו זה בדחק המשקל על כן אין אנחנו מגנים דברי המשורר עדי נעל רגלי וכו' (שס). סמך המשורר על אגרת מגילה וכו' (מחז' ויער, קי' רמט). ועל סמך אגדה זו יסר המשורר שיר זה (שס, קי' רמט). משורר אחד היה מספר שיריו לרעיו וחבריו וכו' (ר"י זכא"ה, ספ' ששע"ז ז יב). פגע אחד מן המשוררים בנדיב אחד שבוהו כשיריו (שס שס מט). כי מחבריהם (של האזהרות) היו משוררים לא רבנים (רמב"ם, הקד' מנין המלות). משורר לא ידבר רק התולים, ועל לא נהיה ישא משלים (טורוס הלוי, קטע כ"ו גני' ניד שפירא). ויש במשוררים קורא זמנו זמן קשה ורע המעללים, והוא בשבב מבלה בו שנותיו

שעורים אשר סומן המשוה ביניהם או גם בהיות כל שעורי' בעבר אחד מסימן המשוה ובשני יעמד הציון אפס כמו מחברת כזאת נקראת משויה ושני העברים מתיחסים אל המשויה לפי מצבתם אל ימינה או אל שמאלה ויאמר על הימיני כתף ימין המשויה ועל השמאלי כתף שמאל המשויה (ד"ס, כליל המשנון, כא). והקרמתי לבאר בפרק ראשון חמשה דרכי החשבון עם האותיות וכלליהם בשעורים המחייבים והשוללים ובה יכולתי לבאר מיד בפרק השני התרת המשויות ממדרגה הראשונה מתרבה שעורים נעלמים (סוף, מנול ספר מוסדות טל). אתה סדרת המשויה וכו' לזמן המכונן לקשת וכו' ופעות גדול הוא בידך רק' הדרך אשר הוריתי הוא הנכון ותנאר המשויות אחרי שהוחלפה מדת הקשת בזמן היא כך (י"מ פיטליס, כרס חמד ט, 89).

***משורר**, ש"י, מ"ר משוכים, — אדם מהול שמשך עור הערלה כדי להסתיר את המילה: המשוך צריך שימולר' יהודה ואמר משוך לא ימול מפני שהוא מסוכן (תוספת' שנת טו). את בריתי הפר לרבות את המשוך (שס). הרבה משוכין היו בימי בן כוזיבא וכולן מלו וחיו ותולידו בנים ובנות (ר' יוסי, ירוש' שס יט ב). דבר תורה משוך אוכל בתרומה ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל (ר"ב סוף, כנלי יגמ' עב).

***משורר**, ש"י, — ש"ס מן מ"ש, ובחכמת הרפואה, ימ"שור האברים: המרבה בשתייתו (של היין) יכבה חום המבעי וכו' ומתילדים ממנו הרעש ומישוך העצב והיתרי' והבהלה והדממה והמרה השחורה (מ' אלדני, ש"א סא).

***משורר**, ש"י, — משונות הים, כמו שונות, עיי"ש.

***משורר**, ש"י, — כמו מ"ש: מי נתן למשום ה' יעקב וישראל לבזוים (ישע' מז כד).

***משורר**, ש"י, מ"ר משוררים, משוררים, — אדם שזו אומנותו לשיר, לומר, Sānger; chanteur; singer: הימן המשורר (דכ"ז ו ית). המשוררים בני אסף (עזרי' ז מל). ויעמד משוררים לוי' (דכ"ז כ כא). וכל עם הארץ שמח ותוקע בחצצרות והמשוררים בכלי השיר (שס כג יג). — ובתו"ם: מעשה בר' יהושע בר חנניה שהלך לסיוע בהגפת דלתות אצל ר' יוחנן בן גודגאד אמר לו בני חזור לאחוריק שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים. (ערכ' ית). משורר ששיער ומשוער ששורר אינן במיתה אלא באזהרה (שס). משוררים זכרים (מד"ר קהל, כנסתי לו). — ובסמ"א: השיר אסף

(י' כך הכתיבו, והקרי למ"ש, עי' זה הערך.

(ספן). כת החבר ר' אברהם ראש המשוררים תפלתו לתפארתו, והיא גם היא לנשים משוררת בפיוטים ובעתרת (יוסף שמש של וויזמייטל, כספר הזכרונות שלו משנת ת"ח).

*משוררת, ש"מ, מיר משוררת, —אשה מזמרת וכדומה; עשיתי לי שרים ושרות משוררים זכרים ומשוררות נקבות (מדר קטל, כנסתי לו).

משוש¹, ש"מ, מיר משושים, — שהם מן פעל משוש, Berührung; le toucher; touch: ריאה שדומה להרות של דקל וכו' בין במראה בין בשוש שהוא שמשוכה כולה ואין לה חתוך אונים (ווסטרי, שמיני). ואם תכה בבטן לא יהיה לו קול אבל אם תסכסכתו ישמע ממנו קול המים המסוכסכים וכן אם יעתק בעליו מצד אל צד ומשוש כמשוש נאר מלא לא נאדר הנפוח (קאטון גיד ד ח). כל אשר תכיר ותדע מוג החולה ומדותיו בזמן בריאותו ותתנהג במשוש דפקו ובהבטת שתנו תהיה רפואתו נקלה אצלך (ר"י יסעללי, מוסר היפואג). כי בעל מלאכת הספינה יצטרף בהיות הספינה מאתו עם חמרי הלוחות והעצים אל משוש זה בידיו (לאב"ד, אמונה נמש ד ג). אלו לא הזריין אותם הבורא ית' בהרגשה ומשוש מחודד להרגיש בדבר מרחוק וחוש הריח שלהם הוא יותר חריף וחזק (יורי' שלמה ט ג). — ובפרט חוש המשוש, Tastsinn; sens du toucher; sense of touch: הרגשתינו הגשמיים כראות וכשמע וכטעם וכריח וכמשוש (ר"י א"ת, חו"ס, סימור י). ולכל חוש מהם ענין מיוחד להשיג מוחשו לא יושג בזולתו וכו' מיני המטעמים בחוש הטעם בלבד והחושם והקור והרבה מעניני האיכות בחוש המשוש וכו' ואי אפשר להשיג מוחש מבלעדי חושם המוכן לו וכו' כמו מי שימרח להשיג הנגון בחוש ראותו והמראים בחוש שמעו והטעמים בחוש מוששו (ס). ותראה אותו בריא ואחר כן חולה וכבר נחלפו מראיו ומששויו ולחותיו ומדותיו (הוא, כוזרי ד ג). וחוש המישוש סמוך לחוש הטעם והוא ממינו ותאותו (הוא, תקון מדע"ג לכ"ג ט יג). והמישוש אשר הוא החוש החמשי יש לו ארבע מדות והם הנדיבות והקמצנות והגבורה והמורך (ס יו). ה' החושים והם חוש הראות וחוש השמע וחוש הריח וחוש הטעם וחוש המישוש וכו' חוש הריח וגם הוא משיג מרחוק בערך אל חוש הטעם וחוש המשוש שהם חושים

ונפלו בניעומים לו חבלים (ס). דעו כי השיר הנפלא, אשר בפנינים מלא, היה בתחלה לבני ערב לנחלה, וכו' ולהם על משוררי תבל המעלה העליונה וכו' ואף על פי שיש גם בכל אומה משוררים, ומתעסקים במלאכת השירים, כל שיריהם לבגד שירי ושמעאלים לא לעזר ולא להועיל (ר"י חריו, תחכמי יח). כי כל המשוררים הבאים אחריו (אחרי בן גבירול) רצו ללמוד משיריו, ולא השיגו אבק רגליו (ס). צריך למשורר לשמור משקל השיר ותנועותיו, ואל יוסיף ואל יגרע על משקל אמרותיו, פן יהיה כמשוררי דורנו אשר משקלי שירם שבורים פעם חסרים ופעם יתרים (ס). ומצא משורר אשר המליצה חיקר בפיו ונכבד ניבו וחזון השיר נפרץ בלבבו (רש"י סקיריאל, האבקש נה). ואינו מהנכון לבלות הימים בהבלי המשוררים אשר פיהם דבר שוא ולשונם תהגה שקרים (ס ט). אמור איך תערוך איש אל משורר, והוא הלב ישמח עת ישורר (שה נ). ולקץ ימים בא משורר גדול במלכותו, מקצויו ארץ אשר אין כמותו (ס נח). ומה הטעם שהיו המלות אשר ידברו בהם המשוררים שקולות (ס ס). ויש שירות אחרות חברו אותן חכמי המשוררים בתושבחות האל ית' ומעשיו הנפלאים (ס סא). וגם כן כשירצה להיות משורר מופלג כמה דברים צריך שילמוד וידע באיזה דבר מהדברים יבחין לנפשו ולזולתו מהמשוררים לדעת אם הולך במאמרו דרך המשוררים אם לא (הוא, לאש"י חכמה 38). כאשר ימר לבב המשורר ימתק שירו וכאשר תמצאנה אותו הרעות תיפוי מליצתו (ר"י כדש"י, פרדס ה' אלוה"ס ג). גם זאת בבוא זאת ישכחו, כמשוררים שיכתבו פה והלום ימחקו (רע"פ, לני מונח 108). אמת הדבר כי המשורר יעלה שוא האנשים השמים, ויוריד שרים וקצינים בעמקי מים (עמ"י, מחנ"י ט). אין ערוך אליו (ליהודה חריו) בשירות ובמליצה, והוא לבדו במשוררי הזמן נרצה (ס). מעלתך גדלה בעיניך, על כל המשוררים אשר היו לפניך (ס). והמשל בזה בהמשורר רבנו האי ז"ל (סקל קדש טו). המשוררים הראשונים שנהנו לעשות שיריהם בסדר יתדות ותנועות (ר"מ מלומנו, שתי יסודות, מאמר הליכות שכל). ובעיר עזה היה מרביץ תורה הרב ר' ישראל נג'ארה המשורר שחבר מ' זמירות ישראל (קולא סדוקוט מט:). — ג) יעזר להחזן: ובכית הכנסת לפני ארון קדש הקדשים שחמו בחלפות המשוררים והחזנים והששמים (מני' עיפה לה' שתי

(1) בערב' אלמ"ש a.

גמים ולא ישיגו מושגיהם עד הרבכם בחם ופגעם אותם וחוש המשוש אין לו אבר מיוחד אך הוא נמצא לכל נפש הגוף (סוף, כות כן). שהאדם יותר על הבהמה והעוף בעשרה דברים חמשה בגופו וחמשה בנפשו, גופו ראייה לעינים שמועיה לאזנים וכי' ומושש יריו ורגליו ולשאר כל גופו (כנו נכי כנל הקלא, סי' י' הדכות). שינה וקיצה שחוק בכי שמועיה ראייה ריח טעם מושש (סלל בן תמים, סי' יאירס ג). כי החוש המשוש הוא חסד מהאל ית' בבעל חיים ולולי הוא לא שוער באש השורפת המפזרת חלקיו ולא בשלג המרדימו (לאכ"ה, אלשיך למה א' ו). ורוצים בכח נפשיות החמשה חושים שהם המשוש והמעיימה והריח והשמע והראות (מעשה מופים, אלך הדסה א' ד).—חושי מושש בפרט לאבר המשגל: לפי שהמאכל והמשתה ויתר הנאות המשוש יעוררו החומר לחמשך אחר התאוה (ספר התקן, סי' טיג). בחינת התענוג המאכל והמשתה והמשגל ובכלל החוש המשוש כי מי שהתגאל בזה החוש בכל קדש לא יגע (סס טוב, מו"כ ב' לו). וזוב ההנאה באבר המשוש הוא סבה לקצת ימי העלומים (ר"ד בן יצחק, יסודות המשכל ז). וכל שכן חוש המשוש אשר הוא חרפה לנו כמו שאמר אריסטו (העקריס א' דה, כסס מו"כ ב' ט). ואלו היה חוש המשוש חרפה לנו כדבריו אריסטו והמשכים אחריו לא היו מעלים ענינו כל כך דו"ל והאמת כי חוש המשוש כאשר נשתמש בו על צד המותרות והביאות אסורות הוא חרפה על האדם השלם (ר"י מסיא, מנח' קלאוס 88). ויפה אמר האומר כי חוש המשוש חרפה כי בו נשתתף עם הבהמה (כ"ט פליקס, אלבי, הלאס ב, JQR N.S. I, 480).

[illegible]

(¹) השיון בקמץ רחב והחית בקמץ חסוף (ד"ק). —
(²) בקצת ספרים מ'שות. ובקצתם כתיב מ'שית וקרי מ'שות.

(a) مسح

ב. *משחה, ס"י, —משח את הקרקע, הבנין וכדומ', מִדְּאוֹתֶיךָ בְּמִשְׁחָה לְדַעַת מֶלֶךְ שָׁמָּה; מעיקר הגדר מוֹשַׁחִין מקום שהחוט כלת אסור והשאר מותר וכו' מעיקר הגפנים מוֹשַׁחִין אינו אסור אלא שתי אמות (יו"ט) כלל' ו' ח). — ובסמ"א: כשפוסקין עם האומנין לבנות במקדש ובעזרות וכו' וּבְשִׁמּוֹשַׁחִין להן מה שבנו מוֹשַׁחִין ומחשבין להן באמה גדולה בת עשרים וארבע אצבעות (רמב"ם, מע"ח ט).

— קס"י, *הַמִּשְׁחָה: ראה אותה (משה את המנוחה) עם שאר כל הכלים ושכח וראה שנית מיכאל עומד וממשיח¹) בה (ינ"ק, נמ"ד, רמז תשי"ט).

ב. *משחה, ס"י, סמ"י מִשְׁחָה, — א) ש"פ מן א. מִשְׁחָה: בשמים לשמן הַמִּשְׁחָה (שמות כ"ו). ולקחת את שמן הַמִּשְׁחָה ויצקת על ראשו (שם כ"ז). ועשית אתו שמן מִשְׁחָה קדש (שם ל' כ'). — ב) חלק שנקצב לתת לכהן ביום המִשְׁחָה: כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחת מאת בני ישראל מזבחי שלמים ואתן אתם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל זאת מִשְׁחָה אהרן וְהַמִּשְׁחָה בניו מאשי יי' ביום הקריב אתם לכהן ליי' אשר צוה יי' לתת להם ביום מִשְׁחָה אתם מאת בני ישראל חקת עולם לדרתם (ויק' ז' ל"ג). — ובתנ"ך: לא כמשה את אהרן ובניו שלאחר שמלביש

היה מוֹשַׁחִים וכו' אבל משה את כל הכלים כל כלי וכלי בפני עצמו שפוען משיחה (ספרא, ל"ג, מלוא' ח). משנבנה בית הראשון נגזו אהל מועד קרשיו קרסיו וכו' ולא היו צריכין שמן המִשְׁחָה וכו' וכיון שבא יאשיהו וגזז את הארון וצנצנת הכסף וצנצנת של שמן המִשְׁחָה ומקלו של אהרן וארגו (תוספת' סו"ט' י"ג ח). ואיזהו המשיח המשוח בשמן המִשְׁחָה לא המרוכב בגדים (סו"ט' ג' כ'). שמן המִשְׁחָה שעשה משה במדבר היו שולקים בו את העקרים (י' יסדר), גמ' ט"ז יא: — הִרְחַם הַמִּשְׁחָה, הוא הר הזיתים; שהכהן חשורף את הפרה עומד בראש הר המִשְׁחָה ומתכוין ורואה בסתחו של היכל בשעת הזיית הדם (מדות ד').

ב. *משחה, כנ"י מִשְׁחָה, — א) מקור, כמו מִשְׁחָה: ובגדי הקדש אשר לאהרן. יהיו לבניו אחריו לְמִשְׁחָה בהם ולמלא כס את ידם (שמות כ"ט). ומשחה אתם וכו'. להיות להם מִשְׁחָהם לכהנת עולם (שם מ' טו). — ב) במשמ' חלק; ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתם לְמִשְׁחָה ולבניך לחק עולם (נמ"ד י"ח).

וספון בארז וּמִשְׁחָה בשער (יו"ט' כ"ד). — ובתנ"ך: מִשְׁחָה כל מיני סיכות אבל אין מוֹשַׁחִין את המעיים ואין חונקין בשבת (תוספת' שבת ג' ו'). — וריקקים בשמן: כיצד מוֹשַׁחִין מוֹשַׁחִין פני כל הרקיק (שם מנ"ח ח). — ואת המלכים: אין מוֹשַׁחִין את המלכים אלא מן הקרן (יו"ט' סו"ט' ג'). מוֹשַׁחִין את המלכים כמין נזר (כר"ס ט'). אין מוֹשַׁחִין את המלכים אלא על המעיון כדי שתימשך מלכותו (שם). ואין מוֹשַׁחִין מלך בן מלך ואם תאמר מפני מה מִשְׁחָה את שלמה מפני מחלוקת אדוניו (שם). מלכי בית דוד מוֹשַׁחִין מלכי ישראל אין מוֹשַׁחִין (סו"ט' יא:). — מִשְׁחָה בשמן המשחה, מִשְׁחָה מלחמה, הכהן הַמִּשְׁחָה: מוֹשַׁחִין בשמן המשחה קודם למרובה בגדים ומרובה בגדים קודם למשוך מלחמה ומשוך מלחמה קודם לסגן (תוספת' סו"ט' כ"ו). מוֹשַׁחִין מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר (סו"ט' ח'). — ובסמ"א: ויקם יהודה מכביו תחתיו ויעזרוהו אחיו וּמִשְׁחָה אותו בשמחה תחת אביו למשוך מלחמה (מספר השמונאים כ"י פ"ו, ה"ז, א' שו"ט, דף 67). — ובפרשה: כל רופא שיחפוף לרקח מרקחת משיחה המוֹשַׁחִים בה מן הזיועו (ש' דונולו, ספ' המלקח' ח). ראינו מיני מרקחות וכו' לקחת בפה ומיני משיחות למשוך הראש (ר"א מודיע, ל' ס' פ"ח א').

— נפ"י, נְמִשְׁחָה, הַמִּשְׁחָה, — שמשחו אותו; נְמִשְׁחָה הכהן: זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליי' ביום הַמִּשְׁחָה אתו (ויק' ו' י). — והמלך: וישמעיו פלשתים, כי נְמִשְׁחָה דוד למלך על כל ישראל (דו"א י"ד ח). — ובתנ"ך: שמן המשחה שעשה משה במדבר וכו' וכו' נְמִשְׁחָה משכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים וכו' נְמִשְׁחָה כהנים גדולים ומלכים (י' יסדר, סו"ט' יא:). נמצינו למדים שבעשרים ושלשה באדר התחילו אהרן ובניו המִשְׁחָה וכל הכלים לְמִשְׁחָה (ספ"י נמ"ד מד). שאל ויהוא נְמִשְׁחָה מן הפך שהיתה מלכותו מלכות עוברת דוד ושלמה נְמִשְׁחָה מן הקרן שהיתה מלכותו מלכות קיימת (יו"ט' סו"ט' ג'). יהוא בן נְמִשְׁחָה לא נְמִשְׁחָה אלא מפני מחלוקתו של יורם (סו"ט' יא:). עתניאל ראש למחלקים שמואל למוֹשַׁחִים שאל לְמִשְׁחָה יורם דוד ראש למנגנים (מד"ר אסתר, ו' יח).

ב. *משח¹), ממנו מִשְׁחָה, כנ"י מִשְׁחָה, ב. *מִשְׁחָה.

¹) גם בארמ' ומורית, בערב' משח א, והשם מִשְׁחָה א.

בא. נס' דפסח' יא). כיון שאמר לו הקב"ה למשה ברקיע קום רד מהר מזה שמעו חמשה מלאכי חבלה וביקשו להזיקו ואלו הן אף וחומה קצף משחית ומכלה וכיון שהזכיר משה זכותו של שלשה אבות וכו' ברחו קצף משחית ומכלה ונשתתרו שנים הקשים אף וחומה (ר' חייא בר אבא, מדי"ר דבר' ג). שלח הקב"ה ה' מלאכים להשחית את כל ישראל ואלו הן קצף אף חומה משחית חרון (פנסי דבר' מה). — ומשל: אומרים לאחד למה זקנד מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים (ר"א בן עזריה, מוספ' דבר' לו). — ובכלל: יבנוי לרשע, מזיק וכדומה; ולענין המשחית שחתי צבי ישר' וכו' מעשה שהיה כך היה (קלור' לילת נובל לני גג).

מִשְׁחָל ש"ז. — סה"פ מן שְׁחַל, עיי"ש.

מִשְׁחָר (ש"ז, א) — ראשית הילדות וכחה ועזה, frühe Jugend; première jeunesse, fleur de l'age
early youth : עמך נדבת ביום חילך בהדרי קדש מרחם
מִשְׁחָר (ש"ז) לך מל ילדך (סל' קי ג). — ואמר הפיוט:

(¹) בערב' שְׁחַר (a) ויִשְׁחַר (b), ועיי' הערה לקמן.
(²) — מליצת הכתוב קשה ונתלבט בו הקדמוני, והחדשים ולא מצאו לו באור מתקבל ולכן החליטו רב החדשים כי הוא לקוי. עכ"פ, יש עדות כי הנסחה המסורה כבר היתה כך בזמן אוריג' (Orig.), כי הוא העתיק המלים האלה כך: μέσσα ἀλατὰλ ἐλεδεχέθ (Field). וכעצם מלה זו רבו הפרושים למן הקדמוני ועד החדשים בזמננו. השבעים תרגמו ἐωσφορου, שהוא שְׁחַר, ובמשמ' זו תרגם גם עקילם: ἐξωσφορισμένης. רסע"ג תרגם אלבחר אלסואד, הים השחור, ופרש איפוא המלה משחר במשמ' שחור, ובמשמ' זו פרש ריב"ג מלה זו: מנ בטנ אלמילאמ, ר"ל מתוך החשך. ר' משה הכהן במשמ' שחר, ור' ישועה במשמ' שררה, רש"י במשמ' הסלה: משנפלת מן הרחם, כמו משולין פירות (ניז' לה); שיש שונין משחירין, ע"כ, רד"ק במשמ' שחר, וכך רב אותם החדשים, המקומים מלה זו, אבל, כבר העירו כל החדשים כי בשום מקום לא נמצא השם שחר במשקל משחר, ואולם, בעצם כונת המלה משחר בענין ילדות אין לפקפק כי שתי המלים שלפניה ושל אחריה רחם — ילדותך, מעידות על זה, ויש סיוע מלשון ערב' למשמ' זו להמלה מִשְׁחָר, כי בערב' משמשת המלה שְׁחַר (a) וסרוסה שְׁחַר (b) ממש במשמ' זו, לשאן אל ערב: שְׁחַר אלשבאב אולה וג' דתה כשרחיה, ע"כ, ובעבר': שְׁחַר הילדות הוא ראשיתה, כמו שְׁחַר. — ואת השם שְׁחַר פרשו המלונאים הערבים וז"ל: אלשְׁחַר אול אלשבאב ונצ' ארתה וקוטה, ע"כ, ובעבר': שְׁחַר הוא ראשית הילדות וזויה וכחה, ואמר חשן בן

מִשְׁחָת (ש"ז, א) — דבר של אבן או של עץ שמשחיתים עליו את הסכין וכיוצא בזה, Schleifstein; pierre à aiguiser; whetstone : משחית שיש בה בית קבול שמן ופנקס שיש בה בית קבול שעוה (חוספ' כלי' כ"מ ז י). לא שבו (שאין משחיתין את הסכין ביו"ם) אלא במשחות של אבן אבל במשחות של עץ מותר (כ' הונא, נז'י כח). — ובסמ"א: כסכין זה כל זמן שמשחיתו במשחות מתמרק החלודה שעליו ומתגלה צחצחות אור בהירותו (ר"א הכהן, שטע מוסר יא).

מִשְׁחִית (ש"ז, א) — מה שמשחית ומזיק, שגורם מגפה וכדומה, Verderber; destructeur; — troyer : ולא יהיה בכס נגף למִשְׁחִית בהכתי באיץ מצרים (שמות יג). ועבר וי' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח וי' על הפתח ולא יחן מִשְׁחִית לכא אל בתיכם לנגף (סס כג). בשלחי את חצי הרעב הרעים בהם אשר היו למִשְׁחִית אשר אשלח אותם לשחתכם (יחזק' יו). — (ב) החיל הראשון המתחיל במערכה: ויצא מִשְׁחִית ממחנה פלשתים שלשה ראשים הראש אחר יפנה אל דרך עפרה וכו' (ש"א יג יו). ותהי חררה במחנה בשרה ובכל העם המצב והמִשְׁחִית חדרו גם המה (שס יד טו). הן אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי מִשְׁחִית לחבל (ישע' נד יו). — ג) כעין פח ללכד אנשים, Falle; piège; trap : כי נמצאו בעמי רשעים וכו' הציבו מִשְׁחִית אנשים ילכדו (יזמ' כו). ונתתיך ביד אנשים בערים חרשי מִשְׁחִית (יחזק' כ' לו). — ואמר המושור: ועל ימים ושנים עלילה תתעוב, ותוסיפו עונים ומשחית תציבו (ר"י כלי, יוס אלעטר). — ב) מִשְׁחִית, מי שמעמיד משחיתים: גם מתרפה במלאכתו אה הוא לבעל מִשְׁחִית (משלי יח ט). — ד) מִשְׁחִית, כמו תה"פ, במשמ' להשחתה: זקן בחור ובתולה ופך ונשים תהרגו למִשְׁחִית ועל כל איש אשר עליו חתו אל תגשו (יחזק' טו). וינקמו נקם בשאט כנפש למִשְׁחִית איבת עולם (שס כס טו). כי המה היו לו יועצים אחרי מות אביו למִשְׁחִית לו (דני' כג ד). — ה) דבר נִשְׁחַת, מְכַר: ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למִשְׁחִית ולא עצרתי כח (דני' יח). — ו) בתוי"מ, כמו מִזִּיק, מלאך רע, או יִשָּׁר וכדומ': משנתנה רשות ל מ ש ח י ת לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע (מכ' יא).

(⁸) בערב' מִשְׁחִית (a).

(a) شخر (b) شرح

(a) مشحذة

מלון הלשון העברית (19)

זיתין בטהרה (סס ט). הנותן (ענבים לגת) מן הסלים ומן המשיח של אדמה וכו' מן הענבים ומן המשיח של עלים (מנשה סס יד). האוכל מן הסלים ומן המשיח של אדמה (סס ט) — ובסהמ"א: ומקצה הוא משיח ששופחין שם תאנים וענבים וזולתם ליבש וכו' אסור לאכול מה שנמצא באותו משיח ביום שבת עד שיוציאו מעשרותיו (ר"י בן אלעזר, תרג' פי' המשיח למנשים, בי"ד ז). — ב *דברים שפוחים על מני דבר כעין מצע לא בעובי רב, Schicht; couche; layer: שהיתה (השליו) עשויה משיחיים משיחיים סביבות המחנה (וכו, קפרי כמד' נח). שירד להם משיחין משיחין (הוא, יומי עה).

מִשְׁטָחָה, ש"י, — כמו מִשְׁטָח ב, כסוי על שלחן וכדומ': עור שלוק שעושין ממנו משטחות לשלחן ולמטה (רש"י שנת קמ"א).

מִשְׁטָר⁽²⁾, ש"י, ככנ' מִשְׁטָר, — פעולה של שררה, Wirkung; effet; effect: הידעת חקות שמים אם תשים מִשְׁטָר⁽³⁾ בארץ התרים לעב קולך ושפעת מים תסךך התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו (ליוזן לח לג'ה). — ובסהמ"א, א) במשמ' כתב, רשימה, כעין מפה, Karte; carte; map: ויצו ויביאו לפניו את משטר הכוכבים אשר לו אשר בו יודע יוסף את כל העהים וכו' ויאמר יוסף אל בנימן הבט נא בזה הכלי וכו' וירא בנימן את הכלי ההוא עם משיח כוכבי השמים ויתחכם ויבט בו לדעת איפה אחיו (ספר יסר, ויג'ה). — ב) במשמ' תנאי שהותנה בין שני צדדים: להר המור שאו גבעת לבונה ולצבי חן שאו יעלת אהבים, וכתבו משיחרי סהר ומתן ברקעי רקיעים לא כתבים (כ"י הלוי ש"ו כנפי שחריס). — ג) במשמ' הוצאה לפעל פסק דין של השלטון, ענש: משפט משמש שלשה לשונות תחלת פטענות וכו' וגמר הדין וכו' ומשטר ששומרין

אילת השחר אורה בהצחר, ארומם במשחר אמן מוכחר (ר"מ נכולמי, אילת השחר, שנת ר"ח). נשואי מרחם משחר, נוחלי בקע והר, נקות בקדוש וטוחר, וירד משה מן תהר (יהודה כרי מנחם, אור ישראל, יונ' א' סנוע'). — ב) *במשמ' שחר: אדמה מאפל לילי למשחר קווצה משער עלמה מרוטה, עדי עלה מאור שחר כחרב אשר מתערה יצאה מרוטה (רמכ"ע, תלש"ז ג).

מִשְׁחָת, ש"י, — מה שנשחת ונתקלקל בגוף בע"ח, מום, Verderbnis; corruption: ומעוך וכתות ונתוק וכתות לא תקריבו לוי' וכו' כי מִשְׁחָתם בהם מום בם לא ירצו לכם (ויקרי' כג כד-כה).

מִשְׁחָה, — עי' שחת.

מִשְׁחָת, ש"י, ככנ' מִשְׁחָת, — כמו מִשְׁחָת: קרבו פקדות העיר ואיש כלי מִשְׁחָתו בידו (יחזק' ט א).

משמ' — עי' מִשְׁר.

מִשְׁטוֹחַ, ש"י, — א) מקום שלשמים שם רשתות וכיוצא בזה: ויעמדו עליו דוגים מעין גדי ועד עין עגלים מִשְׁטוֹחַ לחרמים יהיו (יחזק' מז י). — ב) במהמ"א, כעין מִכְסָה לכסות בו המטה מלמעלה: עור שעושין ממנו משטח למטה (ר"י על הוי"ק, שנת נט).

מִשְׁטָח⁽⁴⁾, ש"י, ככנ' מִשְׁטָח, — א) כמו מִשְׁטוֹחַ: מִשְׁטָח חרמים תהיה בתוך הים (יחזק' כו ה). ונתתיך לצחית סלע מִשְׁטָח חרמים תהיה (סס יד), ועי' *מִשְׁטָח. — ב) ייהשטמשו בו קצת הסופרים במשמ' מדת גוף מן הגופים, Ausdehnung; étendue; extant: שהכסיל שאינו יודע החכמה האלהית והמלאכה ההיא בראותו הצלם ההוא בדמות אדם בכל משטחו הגלוי ובתבניתו ובדמותו ובמראהו יחשוב שנעשה כמו שנעשה האדם (אגרי' תימן להרמב"ם).

***מִשְׁטָח**, ש"י, מ"ר מִשְׁטָחִים, — א) מקום ישטחו עליו ענבים או זיתים ליבשם וכדומ', מִשְׁטָח של אדמה, שהוא מִכְסָה עפר, של עלים, שמכסה עלים: הלוקה משיח של אדמה מישראל וכו' משיח של עלין בין מישראל ובין מן הגוי (מוספת' טס"י יא ח). הלוקה משיח של אדמה מישראל לעשות צמוקין ה"ז עושה

ת'אבת: שר' אלשכאב ואלשער אלשור מא למ יעאצ' כאנ' ג'נונא, והשם 'שאר'ח': אל'שאר'ח' אלשאב, ובהחדית': אקתלוא שיוח' אלמשרכינ' ואשתחיוא שר'ח'המ, ופרש אבו עבד וז"ל: אראד באלשיוח' אלרג'אל אלמשאנ' אהל אלג'לד וכו' אלדינ' אד'א שבוא למ ינתפע בהמ פי אלח'דמה ואראד באלשר'ח' אלשכאב אהל אלג'לד אלדינ' ינתפע בהמ פי אלח'דמה.

⁽¹⁾ מן משח.

⁽¹⁾ במדבר'מ משטח.

⁽²⁾ עי' הערה לקמן. — ⁽³⁾ קרא משטרים. תרגמו השבעים במשמ' הסכמה. תרג' יוני': שפריה גלגלית, אך לא נתברר בודאות מה כוונתו במלה זו. רסע"ג תרגם כאן אחכאמה, ר"ל שלטונו, אך בפרוש עי' מלים כתב שהוא מן המוציא שפר חוב (בערב' שטר — כתב). וכן ריב"ג: רשמה (בערב') מנ קולחמ שפר חוב, רש"י פרש שפריה, במשמ' שלטון: שפירת המולות הממונים להביא על הארץ קור ותום קיץ וחורף, ע"כ. וכך ראב"ע: ממשלה על הארץ, מן שופרים, ע"כ. וכך רלב"ג: ממשלת השמים בארץ, רד"ק הביא שני הפרושים, מטשלה וגם כתב, ורוב החדשים במשמ' שלטון.

הולכים מעירם למקום אחר וקונים משי'ות וכו' מוישמעאלים ומערלים בכפרים (ש"ת מהרי"ק, חו"מ נ"ג). והגיע המשי הנ"ל לויניציאה והיה בלכת המשי'ות לויניציאה ביד לוי שלוח שמעון וכו' (ש"ת מהרש"ד, חו"מ נ). ושמעון חשבו לו ואמר שאני לטובה נתכונתי לסיבה שאני לא יכולתי למכור וידעתי שלוי הוא איש מורגל למכר משי'ות יותר ממני (ש"ת).

מְשִׁיחָתָא, ט"ז, — כנוי להתורה: וזכר בדרך נשבת, ונזר נדעך ונכבת, שלא הניח עוסק במשי'ות, ולא היה לו בן כי אם בת (יוחאי של אחימעץ מאיטליה, נינואל 125). — ואמר הפישן: דבקו אור לאור, דפקו יחד לאור, החדש ושבת, הנחה לחוגי משי'ות, ואורו כמשנים, וטוב לעינים (מחז' איטלי, יו"ל שנת ו"ח, תלמית).

מְשִׁיחָא, סמ"י מְשִׁיחָא, — א) סמ"י, כמו מְשִׁיחָא: מגן שאלל בלי מְשִׁיחָא (ש"ת א כ"א). — וכתב מְשִׁיחָא בשמן המשחה: אם הכהן הַמְשִׁיחָא יחטא (ויקרא ד ג). והכהן הַמְשִׁיחָא תחתיו מבניו (ש"ת ו י"א). — ומלך: חלילה לי מיי' אם אעשה את הדבר הזה לאדני מְשִׁיחָא יי' לשלח ידי בו (ש"ת כ"ו). חיי' כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על אדניכם על מְשִׁיחָא יי' (ש"ת כ"ו). איך לא יראת לשלח ירך לשחת את מְשִׁיחָא יי' (ש"ת א יד). נאם דוד בן ישי וכו' מְשִׁיחָא אלהי יעקב (ש"ת כ"א). רוח אפינו מְשִׁיחָא יי' כלכר בשחיתותם (א"ח ד כ). — ב) ש"י, ככ"י מְשִׁיחָא, מְשִׁיחָה, מְשִׁיחָה, מְשִׁיחָה, — אדם מְשִׁיחָא להיות מלך: וירא את אליאב ויאמר אך נגד יי' מְשִׁיחָא (ש"ת י"ו). — וכנוי למלך: והקימתי לי כהן נאמן וכו' והתהלך לפני מְשִׁיחָא כל הימים (ש"ת נ"א). ויתן עד למלכו וירם קרן מְשִׁיחָא (ש"ת י). הנני ענו כי נגד יי' ונגד מְשִׁיחָא את שור מי לקחתי (ש"ת נ"ג). מגדיל ישועות מלכו ועשה חסד למְשִׁיחָא לדוד ולזרעו עד עולם (ש"ת כ"א). יצאת לישע עמך לישע את מְשִׁיחָה (חזק' נ"ג). כה אמר יי' למְשִׁיחָא לבורש (ישע' מ"א). יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על יי' ועל מְשִׁיחָא (תה"ל נ"ג). עתה ידעתי כי הושיע יי' מְשִׁיחָא וענהו משמי קדשו (ש"ת כ"א). ואתה זנחת ותמאס התעברת עם מְשִׁיחָה נארתה ברית עבדך חללת לארץ נזרו (ש"ת פ"ט-מ). בעבור דוד עבדך אל תשב פני מְשִׁיחָה (ש"ת קל"ג). — ובהשאלה, כנוי להאבות, אברהם יצחק ויעקב: לא הניח אדם לעשקם ויוכח עליהם מלכים אל תגעו במְשִׁיחָא ולנביאי אל תרעו (תה"ל ק"י-ה). —

העשו ככובעים והוא בית התולעת וקורין לו פוליו"ל ונופצים אותו וסוהו ועושה ממנו בגד (רש"י שנת כ"א). שוראין מעול העשו מעיקר המשי סיריקון עשו מן המשי הרך המתפצל (ח"א, ש"ת). ביצי תולעים העושים משי שהנשים מחממות אותן בחיקן והם נוצרים (ח"א, כח"י סו). והנה חכם המסורת שלא למד חכמה אחרת דומה לגמל נושא משי והוא לא יועיל למשי גם המשי לא יועילנו (לכ"י, יסוד מול"א). ואינכם יודעים שהמשי מריר התולעת ואינו מפעולות בני האדם (ר' קלוני' אג"י נ"ח מו). הסתכל בתולעת המשי היאך תארוג לבושה עליה (רש"י פליק"א, המנצק). והיא עיר גדולה מאד ובה כמו חמש מאות יהודים וכו' והם מתעסקים במלאכת המשי (מסע' ר' בנימין מטוה"ל 17). האומר לאשה הרי את מקורשת לי בבגדים אלו שהם שווים חמשים זוז והיו של משי וכיוצא בזה שהאשה מתאוה להם (סמ"ג מ"ע, ס' מת). אשר שאלת על אותן הבגדים שהשתי הוא של פשתן והערב של משי והנשים תופרות אותם על סרבליהם (תנ"י ה"א' נ"ג ס). ומהם שני אחים סותרים עושי משי (ר"א זכ"ס, יוסף ד'). שנמשלו ישראל לתולעת שבפיהם עושים להם לבוש מלכות בתולעת המשי (ספר חרדים ע"ו). קהל א' הסכימו ביניהם שכל יחיד מהקהל שיקנה משי שיתן מכל לישראל משי לבן אחד לקופת הקהל (ש"ת מהרש"ד, יו"ד נ"ג). כי רבים נוהגים להטיל ציצית של צמר בסלית של משי (האגור, לנ"א ג). אדמך לתולעת משי שווה ורוקעת ולה בונה וקובעת בחייה מקום קבר (ר"ע פרנקס, זני מוד"א 118). ושם יתחייב הגוי ליתן כך וכך משי לפרעון אותם הסחורות (דנ"י יוסף אינגוס 1). וראובן מתעסק באומנותו בחיקון המשי לקשור כריכותיו ולשובותיו ואגדותיו (ש"ת כ"א). תולעת המשי אשר רק חינא ותורו מורחית ארצות מכורתו ומבלי עמל אנוש יהנו תושביהם מחושי אריגתו (שני"י עול"ג, ח"א). — מְשִׁי ח'י': ומשי חי ורע גד (לכ"י, אר"ח ח"ס). ענר הסניון, כ"י ניהמ"ד שנת). — והשתמשו קצת הסופרים במשי בלשון נקבה: שני שותפים שקבו משי במשקל ולקחה האחד לביתו וכשבאו למכרה חסרת מהמשקל והאחד שוען לקחנו המשי במשקל והיתה אצלך יהי החסרון לך לבדך (הלכות, שו"ת ק"ו מת). ואמר לו שמעון שהמשי אינה טובה כמו שכתב לו ראובן (לכ"י יוסף אינגוס 1). — ומ"ר: קצת יהודים

קדום. — ¹ ובספר הפחורים של הרמב"ם בתרגום העברי נזכר משי נא, והעיר שם המור"ל ח' קרונר שיותר נכון משי ח'י, ע"ש.

¹ ע"י ערך א. מְשִׁחָה, הערה 2.

ה מ ש י ח ל י ש ר א ל ש ב ע ת א ל פ ים ש נ ה (א ל מ י כ נ ר י א נ ס ו כ ו ס : לה ש יב ו ל ב נ ו ת י ר ו ש ל מ ע ר מָשִׁיחַ נ ג י ד ש ב ע ים ש ב ע ת (ד נ י ט כ ה) — ד) * ה ג ו א ל ש מ י ח ל ים ל ו ה י ה ו ד ים ש י ג א ל מ מ י ד ה י ו נ ים כ ז מ נ א נ ט ו י כ ו ס : לה ש יב ו ל ב נ ו ת י ר ו ש ל מ ע ר מָשִׁיחַ נ ג י ד ש ב ע ים ש ב ע ת (ד נ י ט כ ה) — ד) * ה ג ו א ל ש מ י ח ל ים ל ו ה י ה ו ד ים ש י ג א ל מ מ ג ל ו ת מ ו ש י ב מ ו ש י ח ל א ר צ י י ש ר א ל ו ל ת פ א ו ר ת מ כ ב י מ ק י ק ד מ ש י ח ב נ ד ו ד ש ע ת י ד ל ה ג ל ו ת ב מ ה ר ה ב י מ י נ ו א ו מ ר ל ו ה ק ב"ה ש א ל מ מ נ ו ו א ת מ ל' ל' ו כ ו' ו כ י ו נ ש ר א ה מ ש י ח ב נ י ו ס פ ש נ ה ר ג א ו מ ר ל פ נ י ר ב ש"ע א י נ י מ כ ק ש מ מ כ א ל א ח י ים (ק ו כ' נ כ), א י ז ה ו מ ל' מ י ו ת ד ה י א ו מ ר ז ה מ ש י ח (ר"א כ נ ע ז ו י ה, ס נ ה' נ ט), ע ת י ד מ צ ר ים ש ת ב י א ד ו ר ו נ ל מ ש י ח כ ס כ ו ר א י נ ו מ ק ב ל מ ח מ א מ ר ל ו ה ק ב"ה ל מ ש י ח ק ב ל מ ח מ א כ ס נ י א ע ש ו ל ב נ י ב מ צ ר ים (ר' י ו ס', ס פ ת' ק י ח :), א י נ ל ה מ ש י ח ל י ש ר א ל ש כ ב ר א כ ל ו ת ו ב י מ י ח ז ק י ה (ר' ה י ל ל, ס נ ה' נ ט), ש ב ע ה ד ב ר ים נ ב ר א ו ק ד מ ש נ ב ר א ה ע ו ל מ ו א ל ו ה נ ת ו ר ה ו ת ש ו ב ת ו ג נ ע ר נ ו ג י ה נ מ ו כ מ א ה כ כ ו ד ו ב י ת מ י ק ו ש מ ו ש ל מ ש י ח (ס פ ת' מ ד), (כ ת ו ב) ו י ר א נ י ה' א ר ב ע ה ח ר ש ים ו כ ו' (מ י ח מ) מ ש י ח ב נ ד ו ד ו מ ש י ח ב נ י ו ס פ ו א ל י ה ו כ ה נ צ ד ק (ר"ש ח מ י ד א, ס ו כ' נ כ :), ו ס פ ד ה א ר צ י ו כ ו' (ש ב נ ב ו א ת ז כ ר י ה) ע ל מ ש י ח ב נ י ו ס פ ש נ ה ר ג (ס נ נ), ל כ ש י ב א מ ל' ה מ ש י ח ו י ב ש ר ל א ב ו ת ה ע ו ל מ ת ח י ל ה ו ח מ א ו מ ר ים מ י ה ו א ז ה ש ב א ל נ ד ר א ת ש נ ת נ ו מ ע י נ י נ ו ה ו א א ו מ ר ל ה נ א נ י מ ל' ה מ ש י ח מ ב נ י ב נ י כ מ (מ ד ר' ס פ' ט, ק ו ל ד ו ר, ה ו' ג ר י נ ס ו ט), — י מ ו ת הַמָּשִׁיחַ : י מ ו ת ה מ ש י ח א ר ב ע ים ש נ ה (ר' א ל י ע ז ר, ס נ ה' נ ט), ו כ י מ ז כ י ר י נ י צ י א ת מ צ ר ים ל י מ ו ת ה מ ש י ח (כ נ ז ו מ א, כ ר כ' י כ), ו ה ג י ע י ש י נ ים א ש ר ת א מ ר א י נ ל י ב ה מ ח פ ין א ל ו' י מ י ה מ ש י ח ש א י נ ב ה מ ל א ז כ ו ת ו ל א ת ו ב ה (ר ש"א, ש נ ת ק נ א :), א י נ ב י נ ה ע ו ל מ ה ז ה ל י מ ו ת ה מ ש י ח א ל א ש ע ב ו ד מ ל כ י ו ת ב ל ב ד (ש ע ו א ל, כ ר כ' ל ד), י מ ו ת ה מ ש י ח כ מ י מ ש נ ב ר א ה ע ו ל מ ו ע ד ע כ ש י ו (ה ו', ס נ ה' נ ט), כ ל ח נ כ י א י מ כ ו ל נ ל א נ ת כ ב א ו א ל א ל י מ ו ת ה מ ש י ח א ב ל ל ע ו ה י כ ע י נ ל א ר א ת ה א ל ה ים ז ו ל ת ד (ר' י ו ח נ נ, כ ר כ' ל ד), ש ש ת א ל פ ים ש נ ה (ה ו א ה ע ו ל מ) ש נ י א ל פ ים ת ו ת ו ש נ י א ל פ ים ת ו ר ה ש נ י א ל פ ים י מ ו ת ה מ ש י ח ו ב ע ו נ ו ת י נ ו ש ר ב ו י צ א ו מ ח מ מ ה ש י צ א ו (ס נ ה' נ ט), ש ל ל ו ר ב ח נ נ ב ר ת ח ל י פ א ל ר ב י ו ס פ מ צ א ת י א ד מ א ח ד ו ב י ד ו מ ג י ל ה א ת ח כ ת ו ב ת א ש ו ר י ת ו ל ש ו נ ק ד ש ו כ ו' ו כ ת ו ב ב ה ל א ח ד ר' א ל פ ים ו מ א ת ים ו ת ש ע ים ו א ח ד ש נ ה ל ב ר י ו א ת ו ש ל ע ו ל מ ה ע ו ל מ י ת ו מ מ ח נ מ ל ח מ ו ת ת נ י נ ים מ ח נ מ ל ח מ ו ת ג ו ג ו מ ג ו ג ו ה ש א ר י מ ו ת ה מ ש י ח ו א י נ ה ק ב"ה מ ח ר ש א ת ע ו ל מ ו א ל א א ח ד ש ב ע ת א ל פ ים ש נ ה (ס נ :), י מ ו ת

ה מ ש י ח ל י ש ר א ל ש ב ע ת א ל פ ים ש נ ה (א ל מ י כ נ ר י א נ ס ו כ ו ס : לה ש יב ו ל ב נ ו ת י ר ו ש ל מ ע ר מָשִׁיחַ : ש א ל ו ת ל מ י ד י ו א ת ר"א מ ה י ע ש ה א ד מ ו י נ צ ל מ ח ב ל ו ש ל מ ש י ח (ס נ ה' נ ט), כ ל מ ק י ים ש ל ש ס ע ו ר ו ת ש ב ת נ י צ ו ל מ ש ל ש פ ו ר ע נ י ו ת מ ח ב ל ו ש ל מ ש י ח ו מ ד י נ ת ש ל ג י ה נ מ ו מ ל ח מ ת ג ו ג ו מ ג ו ג (כ ר ק פ ר א, ש נ ת ק י ח), — ו מ צ ו י מ א ד ב ס ח מ"א, ו ח ש יב ר ה"ג ל ש ו א ל ו י ב ע נ י נ ז ה : ו כ ע ת ה ה י א י ע מ ו ד א י ש מ ב נ י י ו ס פ ד ב ר ב ר א ו י ק ר א מ ש י ח י' ו י ק ב צ ו א ל ו י א נ ש ים ר ב ים ו י ה י ה ל ה מ ל' ו כ ו' ו א ו י ע ל ה מ ש י ח ב נ י ו ס פ ע מ ח א נ ש ים ה מ ת ל ק מ ים א ל ו י מ נ ה ג ל י ל ל י ר ו ש ל מ ו י ה ר ג ו א ת ה פ ק י ד ים א ש ר ל מ ל' א ד ו מ ו כ ו' ו ש מ ע א ר מ י ל ו ס ו כ ו' ו י ק צ ח א ת מ ש י ח ב נ י ו ס פ ו כ ו' ו ג מ מ ש י ח ב נ ד ו ד י ג ל ה ל א ל ה ה נ ש א ר ים ב א ר צ פ ת ר ו מ ו כ ו' (ת ש ו' ר ס"ג ע ל ה י ס ו ע ה), — ו ב א ג ד ו ת : א ו ת ו ש ב ו ע ש ה מ ש י ח ב א ב ו כ ו' מ ר ע י ש א ר ב ע פ נ ו ת ה ע ו ל מ ו כ א ו מ ב ש י ת א ת י ש ר א ל ו א ו מ ר ל ה מ כ כ ר ג א ל ה ו מ ת ק ב צ ים א נ ש ים ו ג ש ים ו ס פ ו מ ב ק ש ים ר ח מ ים ג ד ו ל ים ו כ ו' מ י ד ע י מ ו ד ש ר ו ש ל מ ש י ח מ ש ת ח ב ל פ נ י ה ק ב"ה ו א ו מ ר ל פ נ י ר ב ש"ע א מ י ש ל' י ס ו ר י נ ג ד ו ל ים מ א ל ו י ס ר נ י ו כ ו' מ י ד נ ו ט ל ה ק ב"ה ש נ י ק ו ל ר י נ ש ל ב ר ז ל ו מ נ י ת נ ע ל כ ת פ ו ש ל מ ש י ח ו כ ו' ב א ו ת ה ש ע ה ח ו ר ו י נ י ש ר א ל ל ד ע ת א א ח ר ת ו מ כ ו י נ ל מ ש י ח ו א ו מ ר ים א ו י ל נ ו ש ת ע י נ ו א ח ר מ ש ו ג ע ז ה ו כ ו' ב א ו ת ה ש ע ה מ ש ת ח ק ו א י נ ל ו ת ש ו ב ת ל מ ש י ח ו א פ י ל ו מ י כ א ל ש ר ה ג ד ל מ ש ת ח ק ו א י נ ל ו ת ש ו ב ת ו כ ו' מ י ד מ ת ג ל ג ל י נ ר ח מ י ו ש ל ה ק ב"ה ע ל מ ש י ח ו ע ו נ ה א ו ת ו ב י ו מ צ ר ת א מ ר ל ה מ ש ו י מ ש ב ע ו ל מ א ח ר ב נ י מ ה ר ה ר י נ א ת מ (ס ק י ה י כ ל ו ט ל ס ל ו), ו צ ר י ק א ת ה ל ל מ ד מ ש י ח כ ש ה ו א מ ג ל ה כ כ ש ר ו ד מ ה ו א מ ג ל ה ו כ ו' ו כ י ו נ ש ר ו א י נ א ו ת ו א ו ה"ע ב א ו ת ה ש ע ה א ו מ ר ים ז ה ל ו ז ה ש מ א ז ה ו ש א ו מ ר ים ע ל ו י מ ש י ח ה ו א ו ה ו א א מ ר ל ה מ א נ י ה ו א מ ש י ח ש כ ו ל מ ג ו פ ל י מ ת ח ת כ פ ו ת ר ג ל ו י (ס נ ל ת), ו ב ז מ נ ש מ ש י ח י ת ג ל ה ב ג ב ו ר ת ו ד ו ר ה ו ל' ו ג ו פ ל כ ח י ו מ ס פ נ י ג ז י ר ו ת ק ש ו ת ו מ ש ו נ ו ת ו מ כ ו ה ל ו ת (מ ד ר ש א ו ת ו ת ה מ ש י ח), ו י ב ו א (א ר מ י ל ו ס) א צ ל א ד ו מ ה ר ש ע ה ו י א מ ר ל ה מ ש י ח א נ ו (ס נ), ב א ו ת ה ש ע ה מ ל ב י ש ה ק ב"ה ל מ ש י ח ע ס ר ה ו י ש ים כ ו ב ע י י ש ו ע ה ב ר א ש ו ו י ת נ ע ל ו י ז ו ו ו ה ר ד ו כ ו' (ס ק י מ ש י ח), — ו א מ ר ח ר מ ב"ם : ה מ ל' ה מ ש י ח ע ת י ד ל ע מ ו ד ו ל ת ח ו י ד מ ל כ ו ת ד ו ד ל י ו ז ש נ ה ו כ ו' (כ מ כ"ס, מ ל' י א ח), ו א ל י ע ל ה ע ל ד ע ת ק ש ה מ ל' ה מ ש י ח צ ר י ק ל ע ש ו ת א ו ת ו ת ו מ ו פ ת ים ו מ ח ר ש ד ב ר ים כ ע ו ל מ ו כ ו' א ל י ע ל ה ע ל ד ע ת ק ש ב י מ ו ת ה מ ש י ח י ב ס ל ד ב ר מ מ נ ה ג ו ש ל ע ו ל מ ו כ ו' (ס נ ג, י כ ח ג), — ו א מ ר ה מ ש ו ר : ו מ ב ש ר

לכל מכה (מ' אלדני, ש"ד). ורובם תרפאו במשיחה המעורבת בכסף חי (כ"ד גאלו, למח דוד ו' כנ"ה).

ב.* **מְשִׁיחָה**, ש"ג, מ"ר מְשִׁיחָה, — חבל דק של פשתים וכדומה, Seal; oorde; rope : (אוגרין את

הלולב) אפילו במשיחה (כ"מ, סוכ' ג ח). לא יצא החייט במחשו וכו' ולא הצבע בדוגמא שבאזנו (!) ולא השולחני בדניר שבאזנו ולא הסורק במשיחה שבצוארו (סוף, מוספת' שנת א ח), משיחות של ארגמן אסורות מפני שהוא מולל עד שלא קושר (כ' יוסי, כלל' ט ט). לובש אדם שתי חלוקות זו על גבי זו וכו' ובלבד שיתן את המשיחה ויקשור בה בין כתיפיו (מוספת' כלל' ס טו). ואינו מודד לא בחוט ולא בשלשלת ולא בשוח של גמי אלא במשיחה והמודד מותח בכל כחו ומודד (שם עזוב' ו יג). איזה הוא תכריך של שפרות כל שחוט או משיחה או דבר אחר כרוך עליו מכחוי (שם כ"מ א יד). המשיחות והרצועות שתפרן לספר (שם ידים כ יב). כיצד היו משיאין משוואת מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן וכורך במשיחה ועולה לראש החר ומציית בהן את האור (כ"ה ג). היתה של ניר או של עור וקשרה במשיחה אם מירח מן הצדדן הציל (כלס' י ד). העושה כלים מן הגדל בים וחבר להם מן הגדל בארץ אפילו חוט אפילו משיחה (שם יז יג). הנוגע ביד מגרה וכו' בחוש ובמשיחה באמה ובסניפין (שם כל ג). הסל והכלכלה שמלאן תבן או מוכין וכו' סרגן בגמי או במשיחה (שם כג ט). והלא הוא אומר במת וכל מעשה עזים יכול ויטמא חבלים ומשיחות (ספרא, שמע' ו ח). היה כרוך עליה (על הסלית) חוט או משיחה מותר לנשותה לכתחלה (כ"מ צר ימזקל, שנת קלח). גש בידה ומשיחה בידו אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת (כ"ח ספרא). נטי' עת). לכאר עמוקה מלאה מים והיו מימיה צונגין ומתוקים וסוכים ולא היתה כריה יכולה לשתות ממנה בא אדם אחד וספק לה חבל בחבל משיחה במשיחה ודלה ממנה ושתה התחילו הכל דולין ושותין (כ' חנינא, מ"ד ספ"א, שם כ"ה ט). — ומצוי בפהמ"א :

וקושרין דלי במשיחה או באבנט וכיוצא בו (רמב"ם שנת ג). וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על גבי העור חוט או משיחה להכדיל בין בית לבית (סוף, ספ"ן ג יח). בני אדם הרגילין לתפור בתי זרועותיהם

טוב נדחף כגלגל, אומר לעירי עירי עירי, שירך שירי משיח שורי, קומי מלכך ראי נדגל (כ"י הלוי, שפעת מלכין). — ואמר המלך: חושה משיח אל ולמה תעמוד, הנה מחכים לך דמעות נוספים, היו דמי דמעים נחלים שופפים, וכו' עורה משיחנו צלח כיום רכב על סוס אשר דוחר ומרכבה רתום, וכו' אם על חמור תרכב אדוניי שוב ושכ איעצך השר משיחנו בתום לבי שתום הקץ והחזון תתום (עמ"י, מחבר' ט). — יעד שיבא מְשִׁיחַ, לאמר אחרי זמן רב מאד: כאדם שאומר לחבירו עד שיבא משיח (שם כ"ה קלג). — ומְשִׁיחַ הנוצרים, כנוי לישו בן מרים מנצרת, J. Christus; J. Christ. כי מאנו (היהודים) להאמין במשיח אשר בא אל עולם הזה ויגאל את כל אדם מחטאתו וכו' היהודים לא רצו לקבל ולהאמין במשיחנו באו בגלות עולמית (ס' מינסטר, וכוח בין טלרי וסודי נול, Anno MDXXXIX). ואשר דתייהם שונות מדת משיחנו ישתדל (המלך) להמיר דתם בדת משיחנו למען יצליחו גם חמה (דכ"י הסגמון אל המלך, כספר דכ"י ריבז לר"י סטנוד' ד). והנה אני נשבע בחיי משיחנו אשר באתי לחסות תחת כנפיו שאין בעלילה זו שום ממש (דכ"י מומל, שם, פרק כח).

א.* **מְשִׁיחָה**, ש"ג, — א) ספ"מ מן א. מְשִׁיחַ: אין משיחה אלא שמן המשחה (כ"י יתה, ספרי כמד' ק"ז).

כל כלי וכלי מעון משיחה בפני עצמו (ספרא לו, מלוא' א). מלך בתחילה מעון משיחה מלך בן מלך אין מעון משיחה וכו' אבל כה"ג בן כה"ג אפילו עד עשרה דורות מעון משיחה (יבום' סוכ' ג ג). ריבויי שבעה ומשיחה שבעה (רמב"ם, יומ' ה). משיחת אהרן כיצד כל שבעת ימי המלוואים היה משה מפשיט את אהרן את בגדיו ומרחיצו וסכו בין עיניו וכו' (מ"ד כמד' יב). מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא (שם). — ומצוי בסהמ"א, ומְשִׁיחָה לרפואה וכיוצא בזה: ואולם (הרפואות) אשר יעשו מחוץ (הגוף) הנה הוא ממנו מה שיקרא משיחה וחפיפה ונטילה ורחיצה ושיפה וכו' (פ"י א"ן רעד על מלוא' א"ס). — יכל דבר שמושחים בו כל מכה וכיוצא בזה, Salbe; ointment : כל רופא שיחפץ ליקוח מרקחת משיחה המושחים בו מן הזיעות (שכ"י דוטלו, ספ' הסקת' כ). ולפניו כפות מלאות במיני רפואות באלה מרקחות ובאלה משיחות (כ"י חריו, סהמ"א). משיחת חברתיה אני לרבה החזה (נכונ'י, אורח חיים, נחלי' הסו"ד, כ"י ביהמ"ד ספ"ר). ואחרי כן ימשחנו במשיחות הנאותים

(1) כך בכ"י א"פ הוציא צוק"ם, ובכ"י וינה

התשברת: למד מלאכת החשבון ומלאכת המשיחה ומלאכת חשבון התקופות ומזלות ומלאכת הגנון (י"א) לכן עקינו, ספר מוסר ג' (א). המדעות שנשיג אותם ונקנה ידיעתם הם המדעות שנפרד מהם הצורה ונשיג ידיעתם כמו מלאכת המשיחה שמדברת על הנקודות והם שאין להם אורך ורוחב והם (ס"ב).

***מְשִׁיחֻת,** ש"נ, — א) מעמד ומשרת ההנהגה המשיחית:

כהן משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו וכן נשיא שחטא ואחר כך עבר מגדולתו (סו"ג א). אחד מושח בשמן המשחה וכו' ואחד שעבר משיחותו (מכות כו). — ובסחמ"א: אם אירע פסול בכ"ג ומינו אחר תחתיו ולאחר זמן חזר ראשון לעבודתו ועבר זה ממשיחותו (רש"י יומ' עג). כי אז יגלם שיפוט ואין לו מלכות ומשיחות למלך על ישראל (ר"ת על דונס, ונזוק). — ב) יסגולת מי שהוא המשיח המקנה: ובעורמו תמהים על האגרת הזאת וכתבים הבאים לקיים משיחותו והנה כתבים באו מירושלם וכו' (יעקב ששורטצ, יצ"ת נוקל לצי). שמו לודאי את משיחות זה ועל ביאת משיח האמת סופקו (ר"ע פרנקיס, לני מודה 109). חוש המשוש אשר היא חרפה לנו כל היום היא שיחתו כי זה לו אות בריא כנביא שקר להחם ולכלה בשמות שבגוף להצמיח קרן ממשיחותו ככחשי אפרים (ספ' מרינ' קרש נגד ש"ס, הו"י מק"נ 7). כהעשר לראשו עטרת המשיחות (ס"ב 15). — והשתמשו בזמן החדש במלה זו לענין עצם התקנה לביאת המשיח, Messianism.

***מְשִׁיחִי,** ת"ז, מִרְמְשִׁיחִים, — מי שמאמין במשיח הנוצרים, Christ; Chrétien; Christian: יצא

לנו מזה שהמשיחיים הנקראים קריסטיאני עם היותם מאמינים השלוש והתלכשות הכשר וכו' אינם בכלל ע"ז (ר') ישמעאל חנניס מן ולנטונו, שנת שנת, השנה כ"ז). ולפי דעתו השם המיוחד להם ולא לוולתם בלשוננו הוא משיחיים על שם משיחם (ס"ב). ועוד אנו משיחיים לא היינו משתחיים ועובדים את צלמים כמו שאתם יהודים חושבים (ס' מיניסטר, וכות נולרי ויסודי). אם כעורים אנחנו למה אתם משיחיים כל כך אוהבים את נשינו והן יפות בעיניכם מנשיכם (ס"ב). ובאו המשיחיים הנקראים בלשון אשכנז היידן (ספר האמונה, REJ 1882, Jan.-Mars 82). לא היתה כונתי ח"ו לדבר על המשיחיים הנקראים בלעז קריסטיאני (ספר' פחד יצחק לאלות כ').

(') כך במדב"מ, ובנוסח' הדפוס: ממשיחותו.

בחוט או במשיחה וכשפושט עצמו מתיר אותם ומרחינה וכו' וכן מנהג נשים לאחר שלבשו קמיוא"ש שלהן מהדקין אותם במשיחות לולאות דופני הכתונת מימין לשמאל (מדרכי, שנת, קי' נסת). — ואמר המליץ: משיחה זאת מאד דקה לנשוא. תלו אותו בחבל די לכבדו (ר"ע פרנקיס, לני מודה 104). — ובמשמ' שה"פ מן ב.מ"שח: מותחין לו (לעוף) חוט של משיחה (ה') אם חולק את רגליו שתים לכאן ושתיים לכאן שמה שלש לכאן ואחת לכאן פהור (ר"א נר' נדוק, חו"י ס"ב). — ובתשברת, מדת שטח אדמה וכיוצא בזה, ושם מלאכת מדידת הקרקעות, Flächeninhalt; superficidie; area: כיצד מודדין את המשיחה במנין אתה מחשב אחד על אחד זהו המשיחה והיא אמה על אמה (משנת סמדות א, כ"י מינכן, הו"י ס' שפילא). הרוצה למוד חשדות המרבעות בשוים ובחלופים מצרף הארך על הרחב והעולה משניהם הוא המשיחה (ס"ב 5). הרוצה למוד את הגג המרובע וכו' מצרף ארך בתוך רחב בתוך העמק והעולה משלשתן היא משיחת הגג והוא הגוף ואם היה עגול או משולש וכו' מודד הגג במדר שלו במדה שאמרו ותדע המשיחה והיודע אותה מצרפו בתוך העומק הוא משיחת הגוף (ס"ב). הצריך למוד התל או דבר מקובה ובלבד שיהיו דופנותיו שוות מכל צד כחצי כדור או כדומה לו מצרף א' מן החושין מן הקצה אל הקצה בתוך חצי האחד והעולה משניהם היא המשיחה (ס"ב). עמוד מרובע וסופו ד' אמות וכו' וראשו שתי אמות על שתי אמות רבוע וצריך אתה לידע כמה משיחותיו וכמה קומתו (ס"ב). הרי שהוצאת השות וכן הדומה לו אבל חשבון חלופים אין לך מהם בחשבון המשיחה והמדקק בהם ישיביל בין בצלעים בין בעמוד עם הקבע (ס"ב 7). אי זו היא התלויה זו העומדת עקר העגולה מכל צד כדור או שהיתה המשיחה כאבמיה שהיא עגולה לסביבותיה (ס"ב 8). ולפני שאתחיל בפירוש משיחת המשלשות אני נותן לך דמיונות בתשבורת המרובעות (כאליה הנשיא, ספר המשיחה והתשברת 3 מ). והצורה הזאת קורין לה מעוקב או צורת עקב ודרך תשברתה שתמנה י' ב' ויתיה ק' והוא משיחת האורך והרוחב (ס"ב 6). וכן המשלש המרניח הוויות או מחדד הוויות אם הוא ראש ותושבת החצויה היא נקראת על שם המשלש ההוא ודרך משיחתם כלם דרך אחת היא (ס"ב 7). — וכנוי לחכמת

וכמו"כ בנדרס: שבצוארו. — ב) בתוספתא (ג' ס"ב) על גבי משיחה. אבל כל נסחת מאמר זה יותר מתוקנה בגמ'. —

העקרים א (כ).—וּכְבֹּשׁ שֶׁמֶתְחַדֵּשׁ כֹּבֵד מֵהַחֲבֵרִים שִׁירְיֹשׁ
אֲדָם כְּאִלּוּ הָאֵבֶר נִמְשָׁךְ: א"א (אִמֵּר אֲבוֹקֶרֶם) מִי שִׁקְרָיו
קִיּוּץ אוֹ מִשִּׁיכָה וְאִחִיכִּי תִמְצָאֻהוּ קִרְחָת יוֹתֵד בּוֹ
חֲלוּי אִיג (אִמֵּר גְּלִינֹם) הַמְשִׁיכָה מִן מִמְיֵי הַקִּיּוּץ
אֵלֹא שֶׁהוּא לֹא יֵרָאֶה בְּהַאֲבִירִים מְקֻבְּצִים כִּי הֵיא
מִשִּׁיכָה לְאַחֹר וּמִשִּׁיכָה לְפָנִים מִשִּׁיכָה
שׁוֹה וְלֹא יִגְבְּלוּ אוֹתָהּ בִּשְׁם מִשִּׁיכָה (יַעֲקֹב בֶּן יֹסֵף
וְזֶאֱרָא, תַּנְי' פֶּקֶדִי אֲבוֹקֶרֶם, כ"י בִּיהַמֶּד שֶׁכֶּר, 31).

* **מְשִׁיפָה**, שִׁיפָה — רפואה בעין משיחה ששמן בה
 המכה וכדומה. Einreibung; friction; emb-
 rocation: חלב של אשה ולובן של ביעה כדי ליתן
 במשיפה (שם עז):

יְיִשׁוּעַהּ, ש"ה — שהים מן מִשֵּׁשׁ : וגם על אותות
מִשֵּׁי שֶׁת כִּשְׁר הַבָּשָׂן אִם מִשְׁשֶׁת אֵת בָּטָן
הָאָדָם וְרֵאִית וְהִנֵּה בָשָׂר בָּטָנוּ רַךְ וְכו' (אֶפֶס הַסּוּפָא, כ"י,
דף 142). שִׁיחִית מֵרָאָה הִגָּע עֵמוֹק מַעוֹר הַבָּשָׂר לֹא
עֵמוֹק בְּמִשֵּׁי שֶׁת וְאֵל בְּמֵרָאִית הָעֵיִן כְּמֵרָאָה הַחֲמָה
הַנִּרְאִית לְעֵיִן עֵמוֹקָה מִן הַצֵּל (כְּמִצֵּי, טוֹמָא' לִפְתֵּחַ ח' יו').

משך ⁽²⁾ מִמֶּנּוּ מִשֶּׁךְ, מִשֶּׁךְ, מוֹשְׁכוֹת, *מִשְׁוֹךְ, *מִשְׁיֹכָה, *מִשְׁוֹךְ, *הַמִּשְׁכָּה, *הַתְּמִשְׁכָּה.

מָשַׁךְ, ט"י, מִשְׁכָּה, מִשְׁכָּתִי, מִשְׁכָּח, מִשְׁדֵּךְ, מִשְׁכִּים, מִשְׁרָה, מִשְׁכָּה, תַּמְשֹׁךְ, מִשְׁכוֹ, וּמִשְׁכָּוֶה, מִשְׁכָּה, מִשְׁכָּב, אֲמִשְׁכֶם, תַּמְשִׁכְנִי—א) מִשְׁשֵׁךְ את פלוני, הסייעו ממקומו בכה והקריבו למקום אחר, ziehen; türen; draw) וּמִשְׁכָּה ויעלו את יוסף מן הכור (כֹּלֵס' לוֹ כה). וּמִשְׁכָּב את ירמיהו בבבלים ויעלו אותו מן הכור (ירמ' לח יג). מִשְׁכָּה וקחו לכם צֵאן (צֵאוֹט יכ כה), וגש חורש בקוצר ודרך ענבים בַּמִּשְׁשֵׁךְ הורע (עמו' ט יג). בחבלי אדם אֲמִשְׁכֶם (סו' יח ד); תַּמְשֹׁךְ לוֹיתָן בחבה (איוב מ כה). — מִשְׁשֵׁךְ חֲשׂוֹר בַּעַל, מִשְׁשֵׁךְ את העגלה וכדומה ע"י העל שבצוארו ; ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא מִשְׁכָּב בעל (דברי כא ג). — ובהרחבה, מִשְׁשֵׁךְ את פלוני אחריו, גם שולך אחריו בדברים וכדומ' ; וּמִשְׁכָּתִי אליך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין

(¹) גרסת ספרי הדפוס בפנים היא משיפא. באלף
בסוף. אך רש"י שם בהא בסוף, וכך גם הרמב"ם שבת
יח ד, וכן הרא"ש.
(²) בערב, משל א.

מִשְׁמָא, — כמו מִשָּׁר (א), הכתב הרגיל שלנו הנהוג בכתביהם; בספרים שלנו הכתובים בכתב משיט שאינו כתב אשורי אשר נכתב בספרים (ש"ח רמ"א לז). כעין אות ד' של כתב משימא שלנו (ש"ח נדע ביסודה, אה"ע לא), ועוד לא התיר אלא כתב משימא שלנו כיון דבעי כתיבה תמה אבל כתב גלחות כתב גמור הוא (ש"ח חסס סופר, ח"מ ק"ה).

***מְשִׁיכָה**, מֶשֶׁכֶׁ—שֶׁהִסֵּס מִן מַשָּׁה, בַּרְמָה בַּחֲלֻכּוֹת מִקַּח וּמִמְכָּר. מַעֲשֵׂה שֶׁמְבִיא אֶת הַדָּבָר הַקְּנוֹי בִּרְשׁוֹתָיו שֶׁל הַקְּנוֹה, וְיֵי"ץ מַעֲשֵׂה זֶה יֵשׁ לַהֲקִינִין כַּח חֲקִי: כֹּל הַמְּסַלְטִין בְּקִינֵי בְּמִשְׁכָּה (שֶׁנִּי י ט). בְּהִמָּה דִקָּה נִקְיִית בְּמִשְׁכָּה (קְדוֹשׁ אֶד). נִכְסִים שִׁישׁ לֹאֵם אַחֲרִיתֹת בְּקִינֵי בִכְסָף וּבִשְׂמֶרֶת וּבַחֻקָּה וְשִׁאֵין לֹאֵם אַחֲרִיתֹת אֵין בְּקִינֵי אִלָּא בְּמִשְׁכָּה (שֶׁסֶּה). סְפִינָה וְאַתִּיוֹת נִקְנוֹת בְּמִשְׁכָּה וּבִשְׂמֶרֶת (רִי נִתָּן, מוֹסָפִי שֶׁסֶּה ז א). אִיוֹז הִיא מִשְׁכָּה בֵּין שֶׁמֶשֶׁךְ וּבֵין שֶׁהִנְהִיג וּבֵין שְׁקוּרָא לֵה וְהִיא בָּאָה אַחֲרֵיו חֲרִיזֹז מִשְׁכָּה (שֶׁסֶּה). אִיוֹמִי אִמְרוֹ הַמְּסַלְטִין בְּקִינֵי בְּמִשְׁכָּה בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים אוֹ בַּחֲצֵר שְׁאִינָה שֶׁל שְׁנִיתֹה (יְרוֹשׁ'סֵנִי י ט). לְעוֹלָם מִשְׁכָּתֹה שֶׁל מַעֲשֶׂר שְׁנִי הִיא פְּדִיוֹנֹה (לִשְׁנִיג, שֶׁסֶּה מַעֲשֶׂה כ ו).—וְכֹל פְּעוּלָּה שֶׁל מְשִׁיכָה, מְשִׁיכָתֹה הַמַּחֲסֵ: הַחַיִּים שִׁשְׂיִיר מִן הַחוּס וְכִי מִלָּא מִשְׁכָּה הַמַּחֲסֵ (נִר קֶרָא, יְרוֹשׁ'סֵנִי י א). כְּפִלִּים בְּמִשְׁכָּתֹה הַמַּחֲסֵ (שֶׁסֶּה).—וּבַהֲשִׂאלָה: מִשְׁכָּתֹה הַרְבִּים רְכִּים שֶׁנִּמְשְׁכוּ כֹל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְהַסְגֵּדָאוֹת אַחֲרֵיו (מִדִּי נִמְדֵי י א).—וּבַהֲמָ"א גַם בְּמַשְׁמֵ תַעֲקִרִית וְגַם בַּהֲשִׂאלָה, מְשִׁיכָתֹה קוֹים בַּעֲסֵ עַל גְּבִי הַגְּלִיזֹן: וְהַקוֹים הַנִּכְחֻיִים הֵם קוֹים שִׁחִיָּה הַמֵּרַחֵק בִּינֵיהֶם שׁוֹה וּשְׁמֹור בְּמִשְׁכָּתֹה וְאֵין אֶחָד מֵהֶם פּוֹגֵשׁ אֶת חֲבִירוֹ בַּחֲלוּכֹו (לִאֲכֵ"ח נִכְשִׁיֹא, סִפִּי הַמַּחֲסֵי וְהַסְתַּמֵּר אִי י א).—וּבַמַּשְׁמֵ קֹו קֶסֶן רֶשׁוֹם עַל הַגְּלִיזֹן, Strich; trait; stroke: קֶמֶץ גְּדוֹל כִּךְ חֹוֹא תַחַת הַמִּשְׁכָּה נִקְדָּה כֹוֹה (י) וְקֶמֶץ קֶסֶן שְׁתֵּי נִקְדוֹת תַּחַת הָאוֹת כֹוֹה (י) וְפַחַח גְּדוֹל מִשְׁכָּה בִּלָּא נִקְדָּה תַּחַת הָאוֹת כֹוֹה (י) (קֶטֶס מַמְלוּנֹו שֶׁל רִ"א הַכְּבִלִי, נִזְכֵּר בְּדִבְרֵי לֶאֱזִי"ע וְרִ"ת, וּפְרַסֵס קֶטֶסִים מִמֶּנּוּ יִיבִיִיֹא, Notice sur la lexicogre. 9). — יִמְשִׁיכָתֹה הַלְבָּבוֹת: כִּי צִרִיךְ שִׁחִיָּה מִמִּשְׁכָּה הַלְבָּבוֹת מֵה שֶׁאִפְשֶׁר שְׁרִיגִישׁ הַנוֹכַח כִּי לַחֲעוֹלָתֹו וְלֹאֲשֶׁרוֹ אִמְרוֹ לוֹ הַמוֹכִיחַ זֶה הַדָּבָר (לִשְׁנִיג מַעֲשֵׂי כ א).—וְהַפְּעוּלָּה שֶׁפּוֹעֵלָת אֵבֶן הַשִּׁאֲבֵת עַל הַבְּרוֹז וְכַדּוּמִי לְמַשְׁכוֹ וְלִקְרֹבוֹ אִלֵּיָּה: כְּמוֹ מִשְׁכָּתֹה אֵבֶן הַמִּגְנִיטִס אֶת הַבְּרוֹז שֶׁלֹּא יוֹכֵל הַשֶּׁכֶל לִתֵּת סִבָּת מִצִּיאוֹתָיו (רִי אֶלְנֹו,

(¹) עי"ש בדבר מקור המלה.

(a) مسك

בסומא שירד לטבול במערה וירד מו ש כ ו אחריו ושה כדי שתצא נפשם וחשיאו נשותיהם (כ' יוסי, יכ"ט ט ד). גנב וטבח ומכר ברשותם פסור היה מו ש כ ו ויוצא ומת ברשות הבעלים פסור (כ"ק ז ה-ו). מצות הנשרפין היו משקעין אותו בובל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מו ש כ אצלו וזה מו ש כ אצלו עד שפותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו (סנה' ז כ). היה מו ש כ במעגילה ונפלה עליו והרגתו (מכות ב א). מי שזכה בתמיד מו ש כ ו וחולץ לבית המטבחים (תמיד ג ה). שנים שנתעברו פסחיהן זה מו ש כ לו אחר וזה מו ש כ לו אחר וכו' (תוספ' פסח' ט א). עומד הייתי בראש גגי וראיתי מו ש כ שני שוורים קשורים (יוס' גי' ה ג). לפרה שהיו מו ש כ ין אותה למקולין ולא היתה נמשכת מה עשו לה מו ש כ ו את בנה לפניה והיתה מהלכת אחריו על כרחה שלא בטובתה (כ"י כר סימון, מד"ר כראש' פו). כדי שלא יהיו המינים וכו' אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לניהנם מה הקב"ה עושה משלח מלאך ומו ש כ ערלתן והם יורדין לגיהנם (כ' נדכיה, שס שמות יט). והיה המצרי אומר לסוסו אתמול הייתי מו ש כ כ להשקותך מים ולא היית בא אחרי עכשיו אתה בא לשקעני בים (שס כג). — ומשך מים, עשה שילכו המים ממקום למקום: מו ש כ ין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השרה (ר"א יעקב, מו"ק א ג). המסנך את המים (מקרקעות המקוה) לצדדין ומו ש כ ו ממנו שלשה לוגין (מים) וכו' היה תולש ומו ש כ ו ממנו שלשה לוגין (מקוה' ב ו). כיון שחמה וזרחת עליו (על הסן) היה פושר והולך ונחלים היו מו ש כ ין ממנו ומוליכין לים הגדול (מכ' נשלח ד ד). נהרות המו ש כ ין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד (שמואל, מו"ק ד). — משך שמן מזיתים וכדומ': זיתים ש מו ש כ מהן שמן וענבים ש מו ש כ מהן יין וכו' תותים ש מו ש כ מהן מים ורימונים ש מו ש כ מהן יין (כ' יסודה, שבת קמג). — משך את פלוני מן, לקח ממנו: הרי אני מו ש כ את מניקתו ממנו ומעצמו הוא מת (כ' אלעזר, ירוש' סנה' יב). — משך ידיו מדבר, הניח את הדבר: פעם אחת נתארחתי אצל אכסניא אחת עשתה לי פולין וכו' הקדיחתן במלח כיון שטעמתי מו ש כ תי ידי מהן אמרת לי רבי מפני מה אינך פועד אמרת לי לה כבר סעדת מבעוד יום אמרת לי היה לך ל מו ש כ יך מן הפת (כ' יוסעבן מנעיה, ערוכ' גג). יורדין היינו

ואת רבכו (שפ"ד ז). משכני אחריו ברועה (שפ"ט אד). משכני אותה וכל המוניה (יחז' לב כ). אל תמשכני עם רשעים ועם פעלי און (תה"ל כח ג). — משכו ברשת, עשה בתחבולה שיכוא ויפול בתוך הרשת: יחסף עני במשכו ברשתו (תה"ל י ט). — משך בקשת, משך את היתר כדי לכפף את הקשת: ואיש משך בקשת לחמו ויכה את מלך ישראל בין הדבקים ובין השריון (מ"א כג לד). פול ולוד משכי קשת (ישע' מו יט). — ובהרחבה, לדברים מפשמים, משך העון וכדומ', אמץ את כחו שיכוא העון לידו: הוי משכי העון בחבלי השוא ובעבות העגלה הטאה (ישע' י ח). — ובמ"ב משך את פלוני חסד, התאמץ לעשות לו חסד: ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד (יכ"מ לא ג). — ומשך לפלוני חסד: משך חסדך לידעך וצדקתך לישרי לב (תה"ל לו יא). אל יהי לו משך חסד ואל יהי חונן ליתומיו (שס קס יב). — משך ידו את פלוני, התחבר אליו: משך ידו את לצנים (יוס' ז ה). — ובהשאלה, משך בעם: מני מכיר ירדו מחקקים ומזבולן משכים בשבט ספר (שפ"ט ה יד). — ב משך חיובל, תקע התוקע תקיעה ארוכה ביובל: במשך חיבל חמה יעלו בהר (שמות יט יג). — ומשך בקרן היזבל: והיה במשך בקרן חיובל בשמעכם את קול השופר ויריעו כל העם תרועה גדולה (יוס' ו ה). — ומשך לבר, בלי השם יובל, כמ"ב במשם זו: לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש מכני נפתלי ומבני זבולן (שפ"ד ז). והארב החישו ויפשטו אל הגבעה ומשך הארב ויך את כל העיר לפי הרב (שס כ לו). — ג משך, עשה שיאריך דבר זמן מה, verlängern; allonger; lengthen, משך אפו, כמו האריך אפו, האריך כעסו, כעס על פלוני זמן רב: הלעולם תאנף בנו תמשך אפך לדר ודר (תה"ל פה ו). — ומשך על פלוני, כמו האריך אפו במשמי' האריך רוחו, לא הענישו מיד: ויתנו כתף סוררת נערפם הקשו ולא שמעו ותמשך עליהם שנים רבות ותעד בס ברוחך ביד נביאיך ולא האזינו (נחמ' ט כט-ל). — ד משך את בשרו ביין וכדומה, נהניג את גופו בזה: תרתי בלבי למשך ביין את בשרי. ולבי נהג בחכמה (קהל' ג ג). — ובתו"מ, במשמי' העקרות: לא יקשור גמלים זה בזה וי מו ש כ אבל מכנים חבלים לתוך ידו וי מו ש כ ובלבד שלא יכרוך (שנה"ג). מעשה

¹ ריב"ג וכן רד"ק שהוא צווי, ואמר רד"ק בפרוש: וכן קבלנו קריאתה בקמץ חפף וכן מצאת בספר מרדכי כמסורת עליו לית חפף.

למידתו של אשקלון ולוקחין חטין ועולין לעירנו ומובלין ואוכלין בתרומתינו למחר נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות מִשֶׁךְ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בִּי רַבִּי יוֹסִי אֵת יָרִיו שְׁהִיא מִסְתַּמֵּךְ עַל בֶּן הַקֶּפֶר אָמַר לוֹ בְּנִי לָמָּה לֹא אִמְרַת לִי מִפְּנֵי מָה מִשְׁכַּת אֵת יָדֶיךָ מִמֶּנּוּ הִיִּיתִי אוֹמֵר לָךְ אֲתָמוּל אֲנִי הוּא שְׁטִימָאֲתִי אֲנִי הוּא שְׁטִיחֶרְתִּי (כ' פָּתַח בֶּן יֹאֵל, יוֹסֵי כִזְי' ו' א'). מִשְׁמַת שִׁמְעוֹן הִצְדִּיק נִיטְלָה בְּרַכָּה מִשְׁתֵּי הָלָחַם וּמְלָחָם הַפְּנִים וְהִיא נּוֹפֵל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן עַד כַּאֲפֹן הַצְנוּעִים הָיוּ מוֹשְׁכִין אֵת יְדִיהֶן וְהַגְרָגְרִים הָיוּ פּוֹשְׁפִין אֵת יְדִיהֶן (שִׁס' יוֹמ' ו' ג'). ר' ור' יוֹסִי בִּי ר' יְהוּדָה נִכְנְסוּ לֵאכָל בְּמִסְוִיפוֹת וְצוּחוֹ בֶּהֶן הַשּׁוֹמֵר וּמִשְׁךְ ר' יוֹסִי בִּי ר' יְהוּדָה אֵת יָרִיו אָמַר לוֹ רַבִּי אֲבֹל שִׁכְכָר בְּתִיִּיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מֵהֶן (כ' יוֹתֵן, טֵס דְמָא' א' א'). הָאִשָּׁה שְׁלֹשָׁה בַּעֲרִיבָה וְיִדְיָה עֲסוּקוֹת בְּבִצֵּק וְכו' מִשְׁכָּה יְדִיהָ הִימְנָה וְהַחֲזִירוֹתָ (תּוֹסֵפֶת אֶלֶף ה' א'). לְמַלֵּךְ שַׁעֲשָׁה סְעוּדָה וְכו' שְׁאִילוֹ מִשְׁךְ הַמֶּלֶךְ אֵת יָדוֹ הָיוּ הַכֹּל מוֹשְׁכִין אֵת יְדִיהֶם (כ' נִכְרִיס, מְדִיר טַה' ט). כֹּאֲתִי לְנָטִי.—וּבְמִשְׁמִי נִסְתַּלֵּק מֵהַדָּבָר : שִׁחְשׁוֹ (אֵת הַפֶּסֶח) וְנוֹדַע שֶׁמִּשְׁכּוֹ הַבְּעָלִים אֵת יְדִיהֶם אוֹ שִׁמְתוֹ (פֶּסֶח' ו' ו'). סְעוּדָתְךָ שֶׁהִנָּתַךְ סִמְנָה מִשּׁוֹךְ יָדְךָ הִימְנָה (כ' מִיִּלָּה, גִּיט' ע'). —וּבְמִקְחָהּ וּמִמְכָּרָהּ מִשְׁךְ הַדָּבָר הַקִּנְיָן, עֲשֵׂה בּוֹ מִשְׁכָּה שַׁעַל יְדִיהָ הַדָּבָר נִקְנָה עַל פִּי הָדִין : מִשְׁךְ הִימְנָה פִּירוֹת וְלֹא נָתַן לוֹ מַעוֹת אִינוּ יִכּוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ (גִּימ' ד' ג'). הַמּוֹכֵר פִּירוֹת לַחֲבִירוֹ מִשְׁךְ וְלֹא מִדֵּד קִנָּה מִדֵּד וְלֹא מִשְׁךְ לֹא קִנָּה (גִּימ' ה' ז'). הִיָּה עוֹמֵד וְלֹקֵךְ וְרֹאֵה מוֹעֵן אַחֵר יִפֹּה מִמֶּנּוּ מוֹתֵר לַחֲזוֹר מִפְּנֵי שְׁלֹא מִשְׁךְ (דְּמָא' ג' ג'). לֹזֶה פִּרְתָּה וְלֹזֶה חֲמוֹר וְהַחֲלִיפוֹ זֶה כּוֹזֵם מִשְׁךְ בַּעַל הַחֲמוֹר אֵת הַפֶּרֶה וְכֹא בַּעַל הַפֶּרֶה לְמִשּׁוֹךְ הַחֲמוֹר וּמִצֵּאָה שְׂבוּרָה בַּעַל הַחֲמוֹר עָלָיו לְהַבִּיאַהּ הִרְאִיָּה שְׁהִיא הַחֲמוֹר שֶׁלֶם בַּשַּׁעֲשָׁה מִשְׁךְ (שְׁמוּאֵל, יוֹסֵי כִזְי' ד' א').—מִשְׁכֵּי הָרוֹק, עוֹי רוֹק. —וּמִשְׁךְ בַּשּׁוֹפָר : תַּקַּע בְּרֹאשׁוֹנָה וּמִשְׁךְ בַּשֵּׁנִית כְּשֵׁתִים אֵין בִּידוֹ אֵלֹא אֶחָת (כִּיס' ד' ט).—וּמִשְׁךְ לְבָב בְּדַבְרִים, וְכוּצָא כּוֹז : וְאָקָה אֵת רֹאשִׁי שֶׁבְּשִׁיכִם וְכו' מִשְׁכָּתִים בְּדַבְרִים אִמְרַתִּי לָהֶם אֲשֶׁרִיכֶם וְכו' (סִפְרִי דְבִר' טו'). וְכֹל מִשְׁעֵן מִים אֱלוֹ בַּעֲלֵי אֲגָדָה שֶׁמּוֹשֶׁה כִּי לָבוֹ שֶׁל אָדָם כְּמִים בְּאֲגָדָה (כִּז' דִּמְו, חֲנִי' יד'). וְיִקַּח קֶרֶה שֶׁבְּדַבְרִים רַכִּים מִשְׁךְ לָבֶם (מְדִיר כְּמִי' יח').—וּבִסְהַמָּא : שֶׁאֵם לְאָדָם בָּנִים גְּדוּלִים אֵל יִגְיָחַם לֵאכּוֹל בְּבֵית אַחֵר שְׁלֹא יִמְשְׁכּוּ לָבֶם לְחַיּוֹת זוּלָּלִים וְזוּבָאִים (סִפְר' מִסְדִּים, סִי' תַּמְרָסֵד). וְלָמָּה נִצְטַוָּה (מִשָּׁה) לְדַבֵּר עִם הַנָּשִׁים תַּחֲלָה מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹלְחוֹת

בְּנֵיהֶן לְבֵית הַסֵּפֶר וְכו' וּמִרְחֻמוֹת עֲלֵיהֶם בְּכוּאָם מִבֵּית הַסֵּפֶר וּמִוֹשְׁכֵי לָבֶם בְּדַבְרִים טוֹבִים (כִּיס' דִּי וִידֵאֵם, לֹאֵשׁ תְּכַמֶּס, סִי' דִּל' ד'). — מִשְׁכּוֹ לִכְךָ וְכָךְ, גֵּרָם שִׁהִיָּה כֵךְ וְכָךְ : קִרְבָּנוֹת צִיבוֹר סָכִין מוֹשְׁכֵי בֶן לָמָּה שֶׁהֵן (שְׁמוּאֵל, וְכִז' ו'). — וְכִמּוֹ פִּיעַ, נָהָר מוֹלֵשֶׁךְ, שְׁמִימִי הוֹלִכִים : אֵין לִי אֵלֹא יָמִים וְנַחֲלִים שֶׁמּוֹשְׁכִים בִּימּוֹת הַחֲמָה וְבִימּוֹת הַגִּשְׁמִים מִנִּין לְרַבּוֹת שְׁאֵר יָמִים וְשְׁאֵר נַחֲלִים שֶׁמּוֹשְׁכִים בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים וְאֵין מוֹשְׁכִים בִּימּוֹת הַחֲמָה (סִפְרָא שְׁמִי' ג' ד'). הַחֹפֶר בְּצֵד הַמַּעֲיִין כֹּל זֶמֶן שֶׁהֵן בָּאִין כֹּחַמַת הַמַּעֲיִין אַעֲפִי שְׁפּוֹסְקִין וְהוֹזִירִין וּמוֹשְׁכִין הָרִי הֵן כְּמִי מַעֲיִן חֲזוֹר מִלְּתִיּוֹת מוֹשְׁכִין הָרִי הֵן כְּמִי גְבָאִין (תּוֹסֵפֶת' מְקוּל' א' יד'). מַעֲיִין שְׁהוּא מוֹשֶׁךְ כְּגֹדֶל וְרִיבָה עָלָיו וְהִרְחִיבּוֹ (סִס' ד' ט). הַנִּהְרֹת וְהַמַּעֲיִינוֹת הַמּוֹשְׁכִין הָרִי הֵן כְּגֹלֵי הַמִּמְלָא (סִס' כִּז' ד' ח'). מַעֲיִין כֹּל זֶמֶן שֶׁהוּא מוֹשֶׁךְ אֵין בּוֹ מִשּׁוֹם גִּלּוּי (יוֹסֵי' תְּכֻמֵּי ח' ו'). כְּנַחֲלָה זֶה שֶׁמּוֹשֶׁךְ בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים וּפּוֹסֵק בִּימּוֹת הַחֲמָה (יִלְק' שְׁמַעֲוִי, בִּלְק' תַּשְׁעָא'). —וּבִסְהַמָּא : הִיתָה שְׂדֵהוּ זֹרַעָה כֹּלָה מִן אֶחָד וְהִיא נַחֵל בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה אַעֲיַפ שְׁאִינוּ מוֹשֶׁךְ אוֹ אֶמֶת הַמִּים וְכו' וְהוּא שְׁתַּהִיָּה מוֹשְׁכָה וְקִבּוּעָה (רַמְבַּם'ס, מַמֵּי עֵינַיִס נִכְז').—נָהָר מוֹשֶׁךְ אֲבָנִים : הָרִי נָהָר סַמְכִיּוֹן יוֹכִיחַ שֶׁמּוֹשֶׁךְ אֲבָנִים כֹּל יָמֹת הַשָּׁבַת וּבִשְׁבַת הוּא נַח (כִּיס' ע', מְדִיר כִּלָּש' יא').—הָאָרֶץ מוֹשְׁכָה שְׁמֶן, הַשֶּׁמֶן נּוֹזֵל בָּהּ : שְׂאֲרָצוֹ שֶׁל אֲשֶׁר מוֹשְׁכָה שְׁמֶן כְּמַעֲיִן (סִפְרִי דְבִר' טֵה). — יוֹיִין : נִתְנַבֵּא עַל אָרֶץ יְהוּדָה שְׁתַּהֵּא מוֹשְׁכָה יִין כְּמַעֲיִין (רַשִּׁי' כִּלָּש' מִט' יא').—*וְהָיָה : בַּקֶּעָה בַּקֶּעָה מִלֵּאֵי דִינָרִי זֶהֱבָה הַתַּחֲלִילָה מוֹשְׁכָה דִינָרִי זֶהֱבָה לִפְנֵיהֶן (מְדִיר טְמוֹת נכ'), —*חֲדָר מוֹשֶׁךְ חֲלָב, נּוֹזֵל הַחֲלָב מִמֶּנּוּ : כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מִכִּיר אֵת אֲמוֹ וְהוּא עוֹלָה וְנוֹפֵל אֵת דָּדוֹ וְנוֹתָנוּ בְּפִיו שְׁמָא יִמְשׁוֹךְ לוֹ חֲלָב וְהוּא אִינוּ מוֹשֶׁךְ וְנִפְשׁוֹ מִסְרַפָּה וְהוּא מֵת אֵל חֵיק אֲמוֹ (סִפְרִי' כִּזְי' כו').—אִשָּׁה מוֹשְׁכָה דְּמִים, שְׂדֵמִים כּוֹזִלִים מִמֶּנָּה : מַעֲשָׂה נִסַּח קִבְּיָה עוֹשָׂה עִם הַתִּינוֹק הַזֶּה כִּיצֵד עַד שְׁלֹא יִלְדָה הִיתָה מוֹשְׁכָה דְּמִים וְכִשְׁהוּא יוֹלֶדֶת דְּמִים מִסְתַּלְקִים לְשָׂדִים וְנַעֲשָׂה חֲלָב וְהַתִּינוֹק יוֹנֵק מֵהֶן (כִּיס' תְּנַחֲוִי תוֹרִיע' ג').—הַתַּחֲחִיל דְּבַר לְמִשְׁוֹךְ, הַתַּחֲחִיל לְתַפְשֵׁשׁ מִנְקוּדָה אֶחָת בְּאַרְבֶּךְ : מוֹח כֹּל מָה שֶׁבְּקִדְרָה נִדּוֹן כְּמוֹת הַתַּחֲחִיל לְמִשְׁוֹךְ נִדּוֹן כְּחוֹט הַשְּׂדֵרָה (כִּז' קִפְרָא, חוֹלִי' מֵס').—וּבִסְהַמָּא, בְּדַבְרִים מִפְשָׁטִים בְּסַגְנוֹן הַמַּחְקִיר : אֶתָּה חֲכָם וּמַחְכְּמָתְךָ אֲצִלָּת חֲפֵץ מוֹזֵמֵן כְּפוּעֵל וְאִמָּן לְמִשְׁוֹךְ מִשְׁךְ הִישׁ מִן הָאֵין (כִּסְה'ג, כֶּתֶר מַלְכוּת). מִשְׁךְ נְכוּאָה מִשְׁךְ

נפעל עומד שהוא מ ש ו ך בקמעות (ר"י א"ת, הרקמה יט). והקמץ יהיה סמוך לו נח מ ש ו ך ולא יהיה סמוך י' דגש וכו' הצירי יבא אחריו נח מ ש ו ך ונחו אלף או יוד (הוא, כחזי נ ס).

— נפעל, נִמְשָׁךְ, תִּמְשָׁךְ, יִמְשָׁךְ, — נִמְשָׁכְךָ יִמּוּ פְלוֹנִי, האריך ימים, חי זמן רב: וקרוב לבוא עתה וימיה לא יִמְשָׁכְךָ (ישע' יג כב). — נִמְשָׁךְ הַדָּבָר, האריך זמן עד שבא הדבר, לא בא במהרה: כי אני יי' אדבר את אשר אדבר דבר ויעשה לא תִּמְשָׁךְ עוֹר (יחזק' יג כה). לא תִּמְשָׁךְ עוֹר כָּל דְּבָרִי (שם כח). — ובתו"מ, במשמ' העקריה, נִמְשָׁךְ, שמשך אותו אדם: וכל בעלי חשיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר (שנ"ה ס א). — ובמשמ' נשמע והלך אחריו המושך: לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת מה עשו לה משכו את בנה לפניה וכו' (ר"י כז סימון, מד"ר נחל' סו). — ונחיה אָחוּךְ: בשעה שביקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק כך נמשכת ערלתו שלש מאות אמה והיתה מחזרת על כל המסיבה כולה (רנ, שנת קמנ). משך לו אחר ערלה או ש נמשכה מאליה (יחזק' יג ח א). — ובמשמ' האריך ימים: דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאל ויהא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן (הור' יג). אין מושחים את המלכים אלא על המעיין כדי ש ת מ ש ך מלכותם (שם). — נִמְשָׁךְ האדם אחרי דבר, העתיק את עצמו קרוב להדבר: בסוכה גדולה וכו' (והוא יושב בפתח הסוכה) ושולחנו בתוך הבית וכו' (בית שמאי סברים) שמא ימ שך אחר שולחנו (ר"י כל יחזק, סוכ' ג). — וְהִדְבֵּר נִמְשָׁךְ אחריו, נדבק בו: כשאדם הולך ללמוד תורה בתחילה אינו יודע מה לעשות עד ששונה שני סדרים או שני ספרים ואחר כך נמשכת אחריו כרביבים (ספרי דברי' לו). — נִמְשָׁךְ אחר פלוני, הלך אחריו על כרחו, נשמע לו: ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל בלק היה בעל קסמים ונחשים יותר מבלעם שהיה בלעם נמשך אחריו כסומא (תנחומ' נלק יא). — נִמְשָׁךְ היין וכדומ', נוֹלָךְ יין כיון שהתחיל להימשך עושה יין נסך (רנ הולא, ע"ז נה). שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין (נשי' סס). — נִמְשָׁךְ מפלוני, לָקַח ממנו: כבוד היה לי כשהיה בנו של מלך אצלי שהיה המלך כותב אגרת לי והיה זקוק לי וכו' עכשיו ש נמשך בנו של מלך מאצלי ואינו גוק לי בדבר לכך אני צועק (מד"ר שמות כ). — ובספה"א, נִמְשָׁךְ הַדָּבָר, אָרַךְ: ורבתה ביניהם מחלוקת וכו' ונמשך הדבר מכמו עשרים שנה (תשו' הגא', הרמב"ם

רנה). וכמה עיני אשא ואשב בחשך, ותחת מעמסה זמני י מ ש ך, במשא בני משא ובמשך עול משך (ר"י הלוי, יקמון מסלות). — ובמשמ' התקים ולא נפסק: לך יצירי נעבדים בעוד חיוו נ מ ש כ י מ, וכל אבריו מודים וסתודים ומברכים (הוא, ישירוני רעיוני). ואנחנו יחוייב לנו קבול העדות והקבלה הנמשכת אשר היא כראיה (ר"י א"ת, כחזי ס יד). ותהיה נדיבותו מתמדת וחסדו נמשך לא יכרת ולא יפסק (הוא, הו"ה, הנעמון נ). שהמובהק ההיא שאולה בידם וכו' וסובתם אינה תמידית ולא נדיבותם נמשכת וחסידותם מעורבת עם כונת תועלת נפשם (שם, עמוד' ס' א). — יִנְמָשֶׁךְ לצדדים, וכיוצא בזה, התרחק ממקום אחד והתקרב לצד אחר: גש הלאה ה מ ש ך להלן וכו' וכן גשה לי ואשבה ח מ ש ך לצדדיו ואשב אצלך (נשי' נחל' יט ט). עתה ה מ ש כ ו לצד הים ותסבכו את הר שעיר כל דרומי מן המערב למזרח (הוא, דברי' א נ). — יִנְמָשֶׁךְ לְבָב לְדָבָר, רצה בו: שכל דורש שידרוש ברמים יביא ממנו ענינים בדרוש מה שלא פירשו המפרשים ובוה י מ ש ך לב השומעים לדבריו (הקד' ספרי' שש' טו). — נִמְשָׁךְ אחרי פלוני, הסכים לדעתו: והתמה מהאיש החכם הזה וה נמשכים אחריו (ר"י אכרנאל, מפע' ס' י ח). כי המובן מדברי הר"ם ד"ל וה נמשכים אחריו הוא וכו' (ר"ד מרוקא, זכות אדם 15). — ואחר דעת פלוני, הסכים לה: וזה לה ממשכם אחר דעת הכופרים התאומים כי העולם קרמון (ר"י מסיפא, מנח' קנא' 86). — ונִמְשָׁךְ אחרי דרך, הלך בדרך ההוא, התנהג במנהג ההוא: להיותם נמשכים אחר דרכי ההיקש (שם 20). ההסכמה הנמשכת בזה אחר החכמה וזעיון (ר"י מנח' לונה, הקד' ס' משלי). — יִנְמָשֶׁךְ מִדָּבָר, יצא מהדבר, נתחזה ממנו, הדבר גרם זאת: ברכי ברה מנהלי בור נמשכת, אח שם בורחך לפני ללכת (ר"י הלוי, כרכי נשפי). ומהסכות החמירות שכלל בשם ארץ נמשך מה ש נמשך (ר"י אכרנאל, נחל' נד). הגה הקדים בעל הספר להודיע בהתחלת זה הספור שלא היה מלך בישראל לפי שמוה נמשך כל הרע ש נמשך (הוא, שפ"י ית א). ואמרו שהיתנודים היו משליכים סם מות בנהרות ושמשם נמשכה המגפה (ר"ש כן יוגלא, שט' יהודה כו). כי סבת שנאתם היתה ויכוח אשר עשה אחד מהם עם יהודי אחד ו נמשכה מריבה ביניהם (שם ו). וי מ ש ך להם מקרים כמו קרירת המים וחנם האויר (נחל' נד), חמונה רמה א ג. וכאשר יכבוש מבקש המעלה מרותיו הבהמות וימשל עליהם אפילו מעט י מ ש ך לו כוסף בזה

המשך¹ ש"ז, מחיר, מקח, Preis; prix; price : לא יערבנה (את החכמה) זהב וזכוכית ותמורתה בלי פז ראמות וגביש לא יזכר ומשך² חכמה מפנינים (איוצ כה יז-יח).

ג. *משך³ ש"ז, א) מרת התפשטות דבר מהדברים לאחר משלשה רחקיו, ארך, רחב ועמק, Ausdehnung dimension : משך מבוז בארבע אמות וכו' משך מוכח בארבע אמות (ערוכ' ג:). עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו לארכו של מבוז (לוי' טז ט:). לא שנו (שהחושם בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה) אלא שאין שם חלל ספח במשך³ שבעה אבל יש שם חלל ספח במשך שבעה הרי זה סוכה (רס' סוה' ס"ז ע"ג). שיעור משך סוכה קטנה שבעה (טס:). — ובסהמ"א: שאם היה דעתו לסוכו היום ומחר כולו כנגד אותו כותל לא היה בונה משך בנינו לצד אחר (רמב"ם י"ב א:). אם יש שם במיעוטו ארבעה אורך בצד משך הכותל (רמב"ם ערוכ' ע"ג). נתמעט חתבן על כל החצר או במשך עשר אמות (סוה' טז טז). שלא שיערו חכמים עשרה לשבת אלא בגובה ולא שיערו ארבעה אלא במשך (סוה' טז טז). באיסקופה ארוכה שיש לה משך גדול ברחבה מרשות הרבים עד תוך הבית (סוה' טז טז). שמונה אמות משך בלישיתו לתוך עזרת נשים (סוה' יחוק' מ"א). גם העיר אם מובלעת תוך תחום העירוב נחשבת לו כמשהו ואין מפסיק כלום במשך העיר (תוספ' ערוכ' ס: ד"ס כ"ח). רק שלא

היא סל מהוצי תמרים שיושם בו גרעיני הורע, וכך ריב"ג: עפאז אלבד' והו אלועא' אלד'י תחמל פיה אלזריעה לזריע, ע"כ, ובעבר': הוא הכלי שנושאים בו הורע להזריעה. וכך גם ראב"ע. והנה דעת ריב"ג כי גם משמ' זו נסתעפה מן המשמ' העיקרית של משך, אך זה קצת קשה. ואולי צריך לנקד מלה זו משך, והמלה נגזרה מן שרש שך, שבלשון ערבית נגזר ממנו השם שכיכה (א) שהוא משמש במשמ' סל של סוף. אמר אבן עבאד: אלשכיכה אלשלה אלתי תכונ פיה אלפאכהה, — ובעבר': שכיכה היא סל שיהיו בה מיני פירות.

1) ע"י הערה לקמן. — 2) פרשו הקדמוני' ורב החרשים במשמ' משיכה, וקצת החרשים פרשו במשמ' קנין, וקצתם הגיהו תגהות מתחלפות. אך לפי הנסחה המסורה, המשמ' היותר נאותה לפי הענין היא חרשומה בפנים, וכבר פרשו כך קצת החרשים (בשכר ואחרים).

3) ופרש"י: גובה במשך אורך ורחב.

(א) شكيكة

כגון דגים קטנים ותמרים וירקות וכו' תאנים וענבים שאינן באין להמשך המאכל ולא ללפת אלא לתענוג (תוספ' ספח' קטו). ממשכת (הפרפרת) המאכל וכו' שהירקות ממשכות הלב למאכל (הס' שם קיד). — יובמשמ' הוסיף לעשות דבר: ואם נמשך דרכי ההגיון לקיים הרעות בם ולבטלם יכלו החיים בלעדי תולדה (ר"א"ט, כוזרי ס' יד). ואמר שהאלוה שהוא הסבה הראשונה ההיא הוא עושה נפלאות גדולות לבדו וכו' וכמו שהמשך (שהוסיף לאמר) למכה ימצאים בבכוריהם וכל המזמור ההוא (ר"א זכרנאל, מפע' ס' יח). כבר קבל כל יניקתו הצריכה להביא הפרי לכלל שלימות ומעצמו הוא ממשך יניקתו וגומר פרוי מכאן ואילך (הריטב"א, ר"ס א' יב:). — והמשך את לבו, כמו משך את לבו: דע שתכלית המסורר הוא להביא את זולתו למכונו ויען שאהבת הערב והמועיל הם ב' עבותות הממשיכות לבות האנשים להמשיכם בהם וכו' בקשו המצאות בהפתחת שירים בהפלגת דברים (ר"ע פרנסים, מתק שפחים 85).

— הפע', והמשך, — המשך אחרי פלוני, כמו נמשך, הלך אחריו: הממשכו אחריו במדבר כבהמה, וצורריהם הממת בשלוש מהומה (ר"א קליר, אקידס אשה, יו"ז ב' פסח). — והמשכו הפים למקום מהמקומות: שאם היה כל המקוה מים שאובין שהזמשכו לא פוסליון (סמ"ג, מ"ע, ס' רמ"ט). — והמשך מדבר, שהמשיכוהו מן הדבר, מלקוהו ממנו: נמצא אם החליפו (את קרבן הפסח) הרי זה הזמשכו כל חבורה וחבורה משלהן ונמנו על אותו שבירור (רמב"ם פסח' טז:).

— הפע', והתמשך, — התמשך הנחה, התפשט: יש נהרות גדולים מאד המתמשכים והולכים לתוך מקום גדול (למודי סטעט ק"א).

א. המשך¹ ש"ז, — משך הורע, כעין סל מהוצי החמר שהורע נתן בו הורע שנצרך לו לזריעת חלקת השדה: הורעים בדמעה ברנה יקצרו הלך ילך ובכה נשא משך² הורע בא יבא ברנה נשא אלפתיו (הס' קצו טו).

1) ע"י הערה לקמן. — 2) הפעל נשא שלפניה מעיד כי משך אינו שח"פ מן משך, אלא דבר ממשי שאפשר לשא, ולכן אמרו קצת החרשים כי הכתוב משבש ומחקו המלה נשא ונקרו משך, כמו משך הורע בעמוס. אך לפי הנסחה המסורה, מליצת הכתוב לרשת לפרש את השם משך במשמ' ממשית, וכבר פרשו רס"ג בענין זה ותרגמו עפיצה אלבד'אר, ואמר בפרושו: ועפיצה אלבד'אר הי אלזנביל אלד'יו יגיעל פיה אלחב, ע"כ, ובעבר': עפיצה אלבד'אר

ומשקין וכלי חרס (מס' וי). — ובסמ"א: פשפש רמש הוא ויש לו דם הרבה ומצוי במשכבות (ערוך, ערך פשפש). — ובהלכות טמאה, כיחוד מה ששוכב עליו השמא: והכותים מטמאין משכב התחתון כעליון מפני שהן בועלי נדות (תוספת' נדה ה' א'). למעלה מהן בועל נדה שהוא מטמא משכב תחתון כעליון וכו' למעלה מן המרכב משכב ששזו מגעו למשאו למעלה מן המשכב הזב שהזב עושה משכב ואין משכב עושה משכב (כל"ס א' ג'). — ובענין שכיבה עם אשה: שהפך (דוד) משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע (ר"י יוסף, סס' קז). — ואמר המשוור: לכן אלה יהיו לך לאויבים, מאכל חם מרחץ גס משכב גס. עם נשים כי כלם מעציבים, כי דם עם האדמה מתערבים (ראש"ע, שמעו נא). — וכנ"ל לאותו מקום: אי זהו זכר שיש בו שני משכבות הוא אומר זה אנדרוגיניס (ינ"מ סג'). מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (סנה' נד'). — ומצוי גם בסמ"א: כי שתי משכבות יש לאשה וכו' הערוה הטבעית למשכב בשם גל והערוה הבלתי טבעית כי אם לפעמים ולתאבון מהמתפרצים בשם מעין חתום (ר"י דון יחיאל, ש"ס ד יב). — וכנ"ל להקבר: במותו כיצד (מכבד אדם את אביו) היה אומר דבר שמוענה ספיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הינני כפרת משכבו (קדוש' ל:). — והשתמשו בו על המצבות: [משכב רבי ברוך וכו' בן רבי יונה נוח נפש ינוח נפשו (על) משכבו בשלום (מנ"ס) מנדינזיו, (Aseoli Inscricioni N. 28). נוח נפש שלום על משכבו (ס', N. 17). — ובנסח תפלה: יבוא שלום ויונה על משכבו יבא שלום ויונה על קבורתו יבא שלום ויונה על מנוחתו (תפל' לזקן דיין, סל"ז תמיס, כ"י, בסדר רע"ג ס' קט). בעל הרחמים יפתורנו בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמתו ה' הוא נחלתו וינוח בשלום על משכבו ונאמר אמן (תש' אל מלא רחמים).

מִשְׁכָּבָהּ, מִיִּר מִשְׁכָּבוֹת, — עי' מִשְׁכָּב.

* מִשְׁכּוֹכִית¹, ש"י, — כל דבר שמשכים בו את עדר הצאן, התיש החלץ בראש העדר או קרקשת קטנה שבידי נוהג העדר או חמר שבידו, וכיוצא בזה: המוכר צאן לחבירו כיון שמסר לו משכוכית² קנה

¹ מן מִשְׁכָּה, עי' הערה הבאה. —² ופרשו שם: מאי משכוכית אית דמרין חושרא ואית דמרין פנדודה ואית דמרין תישיא רבא. ע"כ. ושם קדוש' א' ד: אית דאמרין חושרא ואית דאמרין שרקוקיתא (כמין חליל) ואית דאמרין

ישראל את הדברים אשר תדבר בחדר מִשְׁכָּבָךְ (מ"ב ו יב). ובחדרי מִשְׁכָּבָךְ אל תקלל עשיר (קט"ז י כ). והוא שכב את מִשְׁכָּב הצהרים (ס"ז ד ט). — מִשְׁכָּב זכר, שכיבה עם זכר, הוֹדְגוּת עם זכר: וכל חסף בנשים אשר לא ידעו מִשְׁכָּב זכר החיו להם (צמד' לא יח). וכל אשה ידעת מִשְׁכָּב זכר תחרומו (ספ"י כ"א ו). — מִשְׁכָּב דוֹדִים, שכיבה של הוֹדְגוּת זכר ונקבה: ויבאו אליה בני בבל לִמְשָׁב דרים ויטמאו אותה בתזנותם (יחזק' כג יז). — מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה, כמו שִׁשְׁב זכר עם אשה: ואת זכר לא תשכב מִשְׁכָּבִי אשה תועבה הוא (ויק' יח כג). — * מִשְׁכָּב זָכָר, עי' זָכָר. — (ב) דָּבָר שאדם שֹׁכֵב עליו, Lager; couche; bed: כי עלית מִשְׁכָּבִי. אביך (בראש' מט ד). כל הַמִּשְׁכָּב אשר ישכב עליו הזב יטמא (ויק' יח ד). כל הַמִּשְׁכָּב אשר תשכב עליו כל ימי זוהב פִּמְשָׁב ברתה יהיה לה (ס' כו). אנשים רשעים הרגו את איש צדיק בביתו על מִשְׁכָּבוֹ (ש"י ד יא). ויקם דוד מעל מִשְׁכָּבוֹ ויתהלך על גג בית המלך (ס' יא ב). ויצא בערב לשכב בַּמִּשְׁכָּב עם עבדו אדניו (ס' יג). שכב על מִשְׁכָּבָךְ ותחתל (ס' יג). מִשְׁכָּב וספות וכו' הגישו לרוד (ס' כח-כט). וישתחו המלך על הַמִּשְׁכָּב (מ"א ח מ). כי יילילו על מִשְׁכָּבוֹתָם (סו"ש ז יד). הוי חשבי און ופעלי רע על מִשְׁכָּבוֹתָם (מ"ב כ א). הרחבת מִשְׁכָּבָךְ ותכרת לך מהם אהבת מִשְׁכָּבִי יד חזית (ש"ש נו ח). על מִשְׁכָּבִי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי (ס"ג ג א). און יחשב על מִשְׁכָּבוֹ (תה"ל נו ט). וי' יסעדהו על ערש דוד כל מִשְׁכָּבוֹ הפכת בחליו (ס' מא ד). יעלו חסידים בכבוד ורכנו על מִשְׁכָּבוֹתָם (ס' קמט ט). נפתי מִשְׁכָּבִי מר אהלים וקנמון (משנ' ז יז). אם אין לך לשלם למה יקח מִשְׁכָּבָךְ מתחתוך (ס' כג כז). כי אמרתי תנחמני ערשי ישא בשיחי מִשְׁכָּבִי (איוב ז יג). והוכח במכאוב על מִשְׁכָּבוֹ הריב עצמיו אתן (ס' לג יט). — נָפַל לִמְשָׁב, נחלה: וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל לִמְשָׁב אם יקום והתהלך בחיו על משענתו ונקח המכה (שמות כ"א יט). — ומִשְׁכָּב של אדם מת, קבר: בתוך חללים נתנו מִשְׁכָּב לה בכל המונה סביבותיו קברתה (יחזק' לג כה). כי מפני הרעה נאסף הצדיק יבוא שלום וינוחו על מִשְׁכָּבוֹתָם (י' הלך נחמו' (ש"ש נו א"ט). — ובתו"מ, במשמ' הדבר שאדם שֹׁכֵב עליו: האוכלים והמשקים וכלי חרס הפתוחים טמאים אבל המשכבות והמושבות וכלי חרס המוקפין צמיד פתיל טהורים (טכ"י ז ט). ומה היא מטמאה משכבות ומושבות אוכלין

¹ הגהת גרץ: ינוח על משכבו. חס וכו'.

משל שמעון ומת שמעון וכו' ואמר ראובן אותם משכונים אני תופס בשביל שאמר לי לוי שותף שמעון שהיה חייב לוי שמעון מדמי השותפות ורוצה לישבע על משכונים שבידי (ש"ת הכ"ח פ"ט כ). אלו המעות שאני חייב לכותי וכו' תקח אותם ועשה שטר חוב עליך לכותי ואתן לו שטרך וגם משכונים תתן ואתנם לכותי במקום משכונים שלי (ש"ת ק"י).—ומשל: ולכן אמרו משכון בבית שלום בבית (פ"א וועז, הל"ה).

משכונָה, ש"מ, כנ"י משכונתו, — קרקעות, בתים וכדומ' הנתנים במשכון, hypothèque: אינו

יכול שמעון לחבוע לראובן במעות של משכון עד שיתם שני משכונותו (הל' פסקות, ממונות), והגוי לא יכול לבקש ממך כי אם מה שהיה כתוב בכתב המשכונה שלו (תשו' גא' קדמ' נא). המעשה למשכן כל משכונה אשר לא באר תחלה שתמשך משכונה זו בידו כל זמן שלא יגמר ממונו (תשו' ר"י א"ן מ"ג כס"ו הרמב"ם, סי' רמ). ומעכשיו ילך פלוני זה ויזכה ויחזיק ויקנה במשכונה זו ויחא רשאי לעבוד ולנפוע ולחרוש ולזרוע ולהוציא ארים ולהכניס ארים ולאכול פירות משכונה זו בכל שנה ושנה (ר"י כללנו, הסק"מ מ). ראובן היה לו קרקע ממושכן חציו אצל שמעון וחציו אצל לוי והוצרך לממון עוד והוסיף לו שמעון בתורת משכונה וקבל ראובן אחריות (ש"ת ה"י"ף נה). המשכונה במקום שמנהגם לסלק המלוה בכל עת שיוביא מעותיו אין בעל חוב של מלוה גובה ממנה כדרך שגובה מן הקרקע (רמב"ם, מלווה לוה וד). למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקע ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משכונה ולא מחית בו (סו"א, טוען ונטען י"א). ובמשכונה של קרקע במקום שאין מנהג לישראל הולכין אחר מנהג של ע"א (תשו' ראב"ד, תמ"ט דע"ב). ראובן היה חייב ללוי שבעה אלפים במשכונה על קרקעות ידועים בשני שפרות (תשו' ריב"ש ק"ו). ראובן משכן חצרו אצל שמעון וכו' ואחר שעבר זמן המשכונה וכו' מת ראובן ולאחר זמן מת שמעון ואחר מיתת שמעון באו יורשיו והוציאו שטר המשכונה בידו וחבוע ליורשי ראובן שיפרעו להם סכום המשכונה הנזכרת (ש"ת ע"ח). עוד שאלת בעל משכונה שלא כתב שטר ולא קבע זמן וכו' (תשכ"ז ל"ט). מי שהחזיק בנכסי קטן שנים רבות וטען ואמר משכונה הן בידו ויש לי עליהן חוב כך וכך (תמ"ג, מ"ע, סוף סי' נה). בנידון שלפנינו ג"כ בעל המשכונה יכול לחזור בו וכו'.

(י"ט לק"ט, י"ח' כ"ב ז). המוכר עדר לחבירו כיון שמסר לו משכונות קנה (ר' ינאי, כנ"י כ"ק נב). — ובסמ"א: המוכר עדר לחבירו או שנתן לו במתנה כיון שמסר משכונות היא הבהמה המהלכת בראש העדר והכל נמשכים אחריה אין צריך לומר לו משוך וקנה שמסירת בהמה זו כמי שאמר לו לך משוך וקנה וכיון שמשך לו העדר קנה (רמב"ם, מכיר כ"ז).

משכון, ש"ז, מ"ר משכונות, משכונים, — דבר שהלוח נותן להמלוה שיהיה בידו של המלוה לבטחון שהלוח יפרע את חובו, Pfand; gage; pledge: רשאי אדם להשכיר משכונות של עני להיות פוסק עליו והולך מפני שהוא כמשיב אבדה (לכ"ה סו"א, כ"מ ז). המלוה את חבירו על המשכונ ואבד המשכון יכול לומר לו כלום הלוייתני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיך (ר"ע, ס'). האומר אני מתפרנס משל אחרים וכו' אומרים לו הבא משכון כדי לגוס דעתו (ר"ע, חוספי' פ"א ד"ב). הלווה על המשכון שומר שכו"מ (כ"מ ז). ולא יכנס לביתו של (הלוח) ליטול משכונתו שנאמר בחזק תעמוד היו לו שני כלים נוטל אחד ומניח אחד (ש"ת י"ג). למדו קרקעות מן המשכונות וכו' ילמדו משכונות מקרקעות (י"ח' ש"ס י"ד). מכאן לבעל חוב שקנה משכון (ר' ינאי, כנ"י ש"ס פג). משכונתו אחר כך נרצח ממנו משכונתו ממני אחר כך נרצח ממנו משכון גדול שנמלט ממני אחר כך נרצח (נדר"י ש"ס, משכונתו) — ומצוי בסמ"א: ומי שהלוח מעות לחבירו ונטל ממנו בית במשכון ונתן לו שטר הבית וכו' (הל' פסקות, ממונות). מאחר ששפט לפיך צוה שמעון ואשתו שיפרדו משכונתם עד זמן קבוע (מנשה הגא' תשו' ר' שלמה, ענין משכון). מכרתי זה המחזור וכו' ונשארו אתי משכונת בדמים יקרים (מחזור ר' פריינדל, משנת ה' רכ"ה, J. Q. R. Oct. 1908, 74). ועוד אומר שמעון שהמשכונות לא היו שוים יותר ממאה דינרין (שערי דק, תשו' הגא' נה). וקבע שמעון לראובן שיפרד משכונותיו והיה דוחה אותו מיום ליום (ש"ת מהר"ט כ"מו). — וגם מ"ר משכונים: ראובן היו לו בידו משכונות

נגדא (תחיש שהולך בראש). ובגמ' בבלי ב"ק ש"ס: הכא תרגימו קרקשתא (כעין פעמון) ר' יעקב אומר עיזא דאולא בריש עדרא (ע"ה הולך בראש העדר). ובתשובות הגאונים: מהוא משכונת עז או תייש שהוא מהלך בראש הצאן והיא נמשכת אחריו (תשו' הגא' גני' מל"ח 248).

משכן

למיום העלתי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה
והאיה מתולדך באהל ובמשכן (ש"ז ד'). — ומשכן
י': לעבד את עבדת משכן יי' (מז' יו ט). עברו לכם
אל ארץ אחוזת יי' אשר שכן שם משכן יי' (יהו"כ כג יט).
מובח יי' אלהינו אשר לפני משכנו (ס' כט). מה ידידות
משכנותיך יי' צבאות נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות
(תה"ל פד כ-ג). עד אמצא מקום לוי' משכנות לאביר
יעקב (ס' קנ"ב ד). נבואה למשכנותיו נשתחוה לחדם
רגליו (ס' ז). — משכן שלו, שהיה בעיר שילו:
וישש משכן שלו אהל שכן באדם (תה"ל ע"ט ט). —
משכן כבודו: יי' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך
(תה"ל כו ט). — משכן שמו: שלחו באש מקדשך לארץ
חללו משכן שמך (ס' עד ז). — ומצוי שם זה להמקדש
בת"כ. ואמרו: אדם ששלט על מלאכת המשכן אין
אתה מבקש שיחא עשיר (כ' תמ"א, מד"ר שמו"א). —
ואמר הפוסק: טרם ראותך בצל קירות לבבי מקום
משכנך לא בצל שפי וקורותי, נשבע לבלתי שכון אחר
מקומך אבל אם לא עניתו ונקה משמועתי (כ"י א"נ
נאח, מנין עמ"ס). — ובמליצה: רוח לרוחי זכרו והעצים
כוחי, הוא בית מנוחי הוא משכנתי מבטחי, אדבק
בגותי הוא בהקיצתי שיחי (לכ"ג, אל מי קדנ'). —
ובחשאלה, ימשכן השכל וכיוצא בזה, מקום שדבר מן
הדברים נמצא שם: והלב משכן החוש הטבעי ומבוע
החיים והמוח משכן הכחות הרוחניים ומבוע ההרגש
(כ"י א"ס, ח"ס, סתומה ס). וכן הלב הוא משכן השכל
האנושי (אג"ר מיו"ט להרמ"ם, בראש אגרות הרמ"ם).
התפילין לחיותם מונחין כנגד איברי האדם הידועים
בו למשכן השכל והם חלב והמוח (ס' כהנא, מזה
סד'). — והשתמשו בו קצת הסופרים בזמן החדש
בכתובת הארץ וכדומה במשמ' מקום שארץ מהארצות
נמצאת שם, Lage; situation. בפאת קדמה
יקיפוהו לשון ים ערב וכו' מתכונת משכנו הנזכר
נתבונן כי החוש גדול שם יותר מבשאר חלקי חבל (ס'
גלוק, שני"ע א, לעריקה כנ"ל). מצרים הנמוכה וכו'
משכנו בפאת צפונית וכולל כל המישור אשר בין
ים התיכון ורצועת ארץ זועף (ס', מל"ס). מחוץ אלג'יר
והבירה אשר בתוכו וכו' משכנה במורד פסגה אחת
ברמות הצי אגן המחר (ס' כ, אלג'יר).

***מִשְׁבֵּן** (1, ט"ו, א) מִשְׁבֵּן דָּבָר, נתן הדבר בְּמִשְׁבֵּן.
:verpfänden ; mettre en gage ; to pledge

(¹) מן משפון.

ויסיתו אם המלוה זה ירד למשכון זה וזכה בקרקע
ובו' (השני' אלף נד). וי'א שאם עבר חומן שקבע לו
לפרוע או שהיא משכונת מיוחדת ביד המלוה יכול
למכרה (טור ח"מ גני' גלוס קג). עוד פשט מנהג בכל
המקומות שאין יכול לפרוע משכונתו כי אם מתחלת
שנה לתחלת שנה (הקדמות ט).

הַיָּשׁוֹן, שֵׁן, סמ' משפּוֹ, זכנ' משפּני, מִשְׁפּוֹ, מִרְסָה סמ'.

מִשְׁכְּנֵי בְנֵי מִשְׁכְּנֵיהֶם, וּמִרְמִשְׁכֹּת, כִּמְיֹם מִשְׁכְּנֹתָם.
בְּנֵי מִשְׁכְּנֵיהֶם, מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם, מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם, מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם.
מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם, מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם, מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם, מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם, מִשְׁכְּנֹתֶיהֶם.
אֵחָל עִשְׂוֹ מִרְיִיעוֹת וְכֹדֵם, Wohnung; demeure; dwelling.
הָעָלָו מִכְּבוֹד לְמִשְׁכָּן קֶרֶת דָּחַן וְאִבְרִים (בְּמִדָּה יוֹדָה). מִה
מִבְּאֵר אֶחָד יִקְרָב מִשְׁכְּנֵיהֶם יִשְׂרָאֵל (שֶׁ כֹּה הָיָה). אִם לֹא תִדְעוּ
כִּי הָיָה בְּנִשִּׁים צָאִי לָךְ בְּעַקְבִּי הָצֵאן וְרַעֲיָא אֶת דִּיתִיךָ
עַל מִשְׁכְּנֹת הָרָעִים (שֶׁסָּה אֶת). וְיִשָּׁב עִמִּי בְּנוֹה שְׁלוֹם
וּבְמִשְׁכְּנֹת מִכְּסוּתִים וּבְמִנְחֹת שְׂאֵנֹת (יִשָּׁב לֹא יִתֵּן). בְּשָׁנָה
מֵאֵד כִּי עֹבְדֵי אֶרֶץ כְּנָעַן שִׁלְכּוּ מִשְׁכְּנֵיהֶם (רַעֲיָא יוֹתָה). הִנֵּה
שֶׁבַע שְׁבוֹת אֱהִי יִקְרָב וּמִשְׁכְּנֵיהֶם אֶרְחֵם (שֶׁסָּה לֹא יִתֵּן). חֲדָלוּ
גְּבוּרֵי כָּל לְהִלָּחֵם יִשְׁכּוּ בְּמִצְרוֹת נִשְׁתָּה גְבוּרָתָם הָיוּ
לְנִשִּׁים הָצִיתוּ מִשְׁכְּנֵיהֶם נִשְׁכְּרוּ בְּרִיחִיהֶם (שֶׁסָּה לֹא יִתֵּן). כִּי
הִנֵּה מִקוֹם אֶת הַכְּשָׁדִים חָגִי הִמְרָה וְהִנְמַחַר הַהוֹלֵךְ
לְמִרְחָבֵי אֶרֶץ לְרֵשֶׁת מִשְׁכְּנֹת לֹא לוֹ (חֲסִקִּי וֹ). לָכֵן
הִנֵּה נִחַנְךָ לְבָנִי קֶרֶם לְמִרְשָׁה וְיִשְׁכּוּ מִיִּרְוּתֵיהֶם בְּךָ
וְנִחְנוּ בְּךָ מִשְׁנֵיהֶם (חֲסִקִּי כֹה דִּ). הִרְחִיבִי מִקוֹם אֶחָד
וְיִרְיִיעוֹת מִשְׁכְּנֵיהֶם יִשּׁוּ אֶל תַּחֲשִׁבִּי (יִשָּׁב נֹדָה). קֶרֶב
בְּתִימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֵיהֶם לְדוֹר וָדֹר (סָהִל מֵעַיִן). אֵךְ אֱלֹהִים
מִשְׁכְּנֹת עוֹלָם (אִיִּי וִי כֹהֵל). כִּי תִאֲמָרוּ אִיִּה בֵּית דָּוִד
וְאִיִּה אֶחָל מִשְׁכְּנֹת רִשְׁעִים (שֶׁסָּה כֹה מֵהֶ). אִשֶּׁר שִׁמְתִּי
קֶרֶב בְּתוֹם וּמִשְׁכְּנֵיהֶם מִלַּחַת (שֶׁסָּה לֹא יִתֵּן). — וְכִשְׁאֵלָה
לְקָרֵב: חֲצִבִּי מְרוֹם קָבְרוּ חֲקָקִי בְּסֹלֶעַ מִשְׁכָּן לוֹ (יִשָּׁב כֹּה
וִי). — וְכִשְׁמֵהּ אֶחָל שִׁעִשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר לְהוֹפֵעַת אֱלֹהִים
שֶׁם וְלִשׁוֹם שֶׁם אֶת הָעִדּוֹת וְהַחֲקִים וְלִהְיוֹדֵעַ שֶׁם מִשָּׁה:
וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעוֹת וְכוּ' וְחִבְרַת אֶת הִירִיעוֹת
אֵשֶׁת אֶל אֶחָתָה בְּקִרְסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד וְעֵשֶׂת
יְרִיעוֹת עֵזִים לְאֶחָל עַל הַמִּשְׁכָּן (שְׁמוֹת כוֹ אִיִּי). אֱלֹהִים מְקוֹדוֹ
הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן הָעֵדֻת (שֶׁסָּה לֹא יִתֵּן). וְיִכְסֵה הָעֵנָן אֶת אֶחָל
מוֹעֵד וְכֹבֵד וְיִי מֵלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן (שֶׁסָּה מֵהֶ). בְּמִשְׁכָּם אֶת
מִשְׁכְּנֵי אִשֶּׁר בְּתוֹכָם (וְיִקְרָא יוֹ אֶלָּה). וְנִתְּתִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכָם
(שֶׁסָּה כוֹ יִתֵּן). וְאֶתָּה תִּפְקֹד אֶת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁכָּן הָעֵדֻת
וְעַל כָּל כְּלָיו וְעַל כָּל אִשֶּׁר לוֹ חֵמָה יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת
כָּל כְּלָיו וְחֵם יִשְׂרַתְּחוּ וְסָבִיב לְמִשְׁכָּן יִחְבּוּ (בְּמִדָּה אֶ
בִּ). וְהָיָה דְבַר יְיָ אֶל נָחַן לְאִמְרָה וְכוּ' כִּי לֹא יִשְׁבִּיתָ בְּבֵית

על זה (כז, יטז) יסרו, כהנא ס). המלות את חבירו אינו רשאי למשכנו ואם מישכנו צריך לחזור לו וכו' הבא למשכן הוא עומד בחוץ והן מוציאין לו את המשכן וכו' מישכנו בשני כלום אחד שצריך לו ואחד שאינו צריך לו (חוספי ימי חדש). משישבו במקדש התחילו למשכן את מי ממשכנין לויים וישראלים וכו' ואין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום (שקל א ג). אעפ"י שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים וקמנים אם שקלו מקבלין מידן (שס ס). בראשונה היו ממשכנין את מוצאיה (המוצא קרבן) עד שהוא מביא נסכיה (שס זס). זה היה פיקח שמכר לו את הקרקע מפני שהוא יכול למשכנו (כמו יגח). המלות את חבירו לא ימשכנו אלא בבית דין (כז טו). אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה (כס). חייבי ערבין ממשכנין אותן חייבי הטאות ואשמות אין ממשכנין אותן חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן (ערכי טו). אעפ"י שאמרו חייבי ערבין ממשכנין אותן נותנין לו מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש וכו' (שס זג). מישכנו שלא ברשות עובר על כל שם ושם שיש לו וכו' מישכנו וחדד ונתן לו מידת הדין בידו שהוא גובה מנכסים משועבדין (יוט כז טז). מכיון שביד ראויין למשכן ולא מישכנו כמי שנתנה (שס שקל כג). כאן שמשכנו בשעת הלוואתו כאן שמשכנו שלא בשעת הלוואתו (כז פא). בעיה שבא למשכנו לא יכנס לביתו למשכנו אלא עומד בחוץ והלה נכנס ומוציא לו משכנו וכו' ושלוח ביד שבא למשכנו הרי זה נכנס לביתו וממשכנו ולא ימשכנו דברים יעושו בהן אוכל נפש (שס קג ז). שלא תאמר חריו ממשכן בגד אלמנה בסתר (מדר תנאים, דברי כד יח). — ומצוי בסהמא: הא לזרת שהם ממשכן את העני דבר שהוא צריך לו ולא החזירו לו בזמנו עובר משום שלשה שמות (רמב"ם, מלוס ולס נס). ענינו בזה כענין הסוחר שהוא מוכר באשראי למי שאינו מאמינו ומשכנתו בעת המכר מפני וראתו ממעוט אמונתו ושלא תמצא ידו לפרעו וכו' שהם ממשכן את חבירו איכנו ממשכן אותו אלא אם לא קדם לו חוב שהוא חייב בו (כז א"ט, חו"ס, הנסחן ו). רשית ביד גבאי המלך למשכן אחר בשבול כל הכס (עור ח"מ, שס י). — פ"ע: *משכן, ממשכנת, ממשכנים, משכנות. — משכן הדבר, נתן לקח במשכון: היתה לו שהיה ממשכנת בעיר כותבין עליה פרוזבול (כז י ז). מי שיש לו מאתים זוז וכו' היו ממשכנין לבעל חובו או

מעשר שני אין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו אין מרהינין אותו ואין מחליפין אותו (חוספי מע"ט א א). מכרה כתובתה מישכנה כתובתה עשתה את כתובתה אפותיקי איבדה מוונתיה (שס כחוי יא א). מישכן לו בית ומישכן לו שדה ואמר לו אם לא נתתי לך מיכן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום הגיע זמן ולא נתן יתקיים תנאו (כז יוסט, שס כ"ט א יז). מישכן לו בית ומישכן לו שדה ופרעו לו (שס נ"ט כ יז). מישכן לו בית ומישכן לו שדה ואמר לו בשתמכרם מוכרם לי בדמים הללו (שס כ"ט ד ו). שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה כמך תקדיש (כז פא, מדר פו). ויאמר לאברהם ידוע הדע וכו' שאני מפזרן וכו' שאני מכנסן וכו' שאני ממשכנן וכו' וכו' שאני גואלן (מדר נחש' מד). לא מפני שאני חייב לאומות אני ממשכן להם משכני אלא עונותיכם גרמו לכם שאם שכן להם מקדשי (שס שמות לא). אני נוטל בהם צדיק אחד וממשכנו בעדם ומכפר אני עליהם על כל עונותיהם (כז הושע'א, שס לה). — ומצוי שמוש זה בסהמא: לזה ממנו מעות ומשכן לו שדהו בהם לזמן קצוב (כז נחלני, ספ' פטרות זג). המעשה למשכן כל משכונה אשר לא באר תחלה שתמשך משכונה זו בידו כל זמן שלא יגמר ממנו (תש"י ר"י אבן מנחם, נחש' רמב"ם, ס"י רח). אם מכר או משכן או שהעביר המתנה לאחר (סו"ט ה"ק י). אמר הלוח הריני משלם קבעו לי זמן כדי שאלוה מאחר או אמשכן או אסכור ואביא המעות קובעין לו זמן שלשים יום (רמב"ם, מלוס ולס כג א). חורו רבתי שהמלות את חבירו ומשכן לו (הלוח) שדהו על מנת שיאכל (המלות) מירותיה (כז, שס ו ז). ראובן משכן חצרו אצל שמעון וכו' ולאחר זמן מת שמעון (תש"י ריכ"ט עח). ראובן שמשכן משכון ביד שמעון והלך שמעון ומשכנו ללוי או נתנו לו במתנה (עור ח"מ עג כז). משכן הגניבה בין שמשכנה יתר על דמיה או בפחות מרמיה הבעלים נותנים לבעל המשכון (מעותיו) וחוזרים ועושים דין עם הגנב (ש"ס ח"מ שנו). — ב) *משכן את פלוני לקח ממנו משכון, a pledge: להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל התורה השוו כלם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה ולא עוד אלא שמשכנו ין (י) זה

— בתנחומ' יתרו הגרסה: שהיו ממשכנין עצמן זה על זה ובלקום: שהיו משתעשעין זה על זה.

וְכוּ' הַמִּשְׁכָּן בַּת מִשְׁכַּן עַל יְדֵיהֶם (כ') וַיֹּאמֶר בַּר אֲבָהִי, שֶׁ
(גא.) אָמַר לוֹ קִבְיָה׃ לְמַשָּׁה אֲמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁיעֲשׂוּ
לִי מִשְׁכָּן שֶׁאֵם יִחְמְאוּ יִהְיֶה מִתְּמַשְׁכָּן עַל יְדֵיהֶם (שס בְּמִד')
(יב.) –וּבַהֲשֵׁלָהּ׃ שְׁעַל יְדֵי הָעֵגֶל יִרְדּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲבֹדוּהָ
עַד לִקְרָעָהּ וְכַתְּמֵהּ בְּיַדֵּי הַמּוֹת (מִדִּיר בְּמִד' טז).

א. מִשְׁלָּה⁽¹⁾, מִמְּנוּ מִשְׁלָּה, א. מוֹשַׁל, ב. מֶשֶׁל, ב. מִשְׁלָּה,
*מִמְּשֻׁלָּה, *מִשְׁלָּה, : מִשְׁלוֹן, : הַמִּשְׁלָּה.

מִשְׁלָּה ⁽²⁾ ס'ו. סמ' מִשְׁלָּה כנני מִשְׁלָּה מִדִּר מִשְׁלָּה (מִשְׁלָּה—א) דברים אמורים במליצה בקצב ומשקל: וישא (בלעם) מִשְׁלָּה ויאמר מן ארם ינחני בלך מלך מוא מהררי קדם לכה ארה ל' ויעקב ולכה ועמה ישראל מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם וי' וכו' (נמר) כנ ז-ח). וישא (בלעם) מִשְׁלָּה ויאמר קום בלך ושמע האויכה עדי בנו צפר לא איש אל ויכוז ובן אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקמנה (סס יח-יט). וישא (בלעם) מִשְׁלָּה ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שחם העין נאם שמע אמרו אל וכו' מה טבו אהל'ך יעקב משכנתיך ישראל כנחלים נמיו כגנת עלי נהר וכו' (סס כד נ-ו). וישא (בלעם) מִשְׁלָּה ויאמר נאם בלעם וכו' אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב וכו' (סס יח-יט). ויירא את הקינוי וישא מִשְׁלָּה ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך וכו' וישא מִשְׁלָּה ויאמר אוי מי יחיה משמו אל וצים מידכתיים וענו אשור וענו עבר (סס כה-כד). ביום ההוא ישא עליכם מִשְׁלָּה ונחה נהי וכו' (מ'כ' כד). אפתחה במִשְׁלָּה פי אביעה חידות מני קדם אשר שמענו ונרעם ובאבותינו ספרו לנו וכו' למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם וכו' בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת וכו' (סס' עח כ-י). אשה למִשְׁלָּה אזני אפתח בכנור חידתי למה אירא בימי רע וכו' (סס מט ס-ה). ויסק איוב שאת מִשְׁלָּה ויאמר חי אל הסיר משפתי ושדי המר נפשי כי כל עוד נשמתני בי ורוח אלוה באפי אם תדברנה שפתי עולא ולשוני אם יהגה רמיה וכו' (ל'וב כז כ-ד). ויסק איוב שאת מִשְׁלָּה ויאמר מי יתנני כירחי קדם בימי אלוה ישמרני בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך וכו' (סס כט א-ג). — ובפרט בקצת לעג ושננה: ונשאת המִשְׁלָּה הוה על מלך בבל

(¹) בעבר' מת'ל a). בארמ' מתל. באשור' משל.

(²) בערב' מת'ל (b). בארמ' מחל.

(a) مثل (b) مثل

לכתובת אשתו ה'ישראל (פס'א ח). אין תורמין לעל העבוי
ולא על הממושכן (יב'ט' שקל' ב). גדיים הממושכנים
על הרועים (שנ' ג). ואם תעברו על המצות האלו אני
ממשכן שני משכנות וכו' אמר לו משה ולעולם הם
ממושכנים אמר לו לאו (מד'ר שמ'ט ל'א).—ובס'המ"א:
משועבדין שמושכנין או שמכורין יבא מל'ה
ראשון וסור' (לכ' פסוק' ממוז'ט). ראובן היה לו
קרקע ממושכן חציו אצל שמעון וחציו אצל לוי
והוצרך לממון עוד (ש"ס ה"י"ף ט'). ראובן שקנה שתי
שפחות משמעון ונתן לו מקצת הדמים ומשכן לו אצלו
השפחה האחת במקצת וברחה אותה הממושכנת
(ש"ס ט). הרי שהיתה שדה זו ממושכנת לו במאה
דינר ושדה אחרת ממושכנת לו בשטר אחר
במאה דינר וכו' (רמב"ם, מלו' ול' ז' א'). שהמלוה נזהר
בשטר המשכונא שצריך לו לראיה שמושכנת בידו
(טור ח"מ ק"ט ק).—ובמשמ' מי שנתן המשכון, מי
שלקח ממנו המשכון: אין לו לבקש ממנו משכון בשום פנים
ולא יהיה ראוי לקחתו ממנו אפילו אם יתגרם הממושכן
כל שכן הכורא וכו' (ר"י ח"ט, חו"ט, הכעמון ו'). כנהוג
עושה הממשכן שטר מכירה מוחלטת לממושכן
ואח"כ הממושכן עושה לממשכן שטר שאומר
שמעבשיו מקנה לי הקרקע (ש"ס תורת חסד קו).—
ובהשאלה. מי שהוא עצור על כרחו בידו וזולתו: וכל
ימים שישראל ממושכנין בעולם הזה אף ימינו
של הקב"ה ממושכנת עמהם (פס'ק' רנתי ל'א).—
ואמר הפישן: ביד צר רהונה, לאויב ממושכנה,
ונפשה כצפור בפת מסוכנה (סמ"א, ס'לה, ל"ה, נ"גה כיונה).
— נתן, *נתמשכן, מתמשכן, (א) נתמשכן האדם, לקח ממנו
משכון: משישבו במקדש התחילו למשכן (את מי שלא הביא
שקלו) נתמשכנו (ישראל על שקליהן כדי שיהיו קרובות
ציבור קרובין מהם במקדש וכו' אמר הקב"ה יתמשכנו')
ישראל על שקליהם וכו' (תוספת' שקל' א' ו'). על הגלוין
אנו כורתים ברית עמך ולא על הסתרים שלא היא אחד
ממנו חומא בסתר ויהא הצבור מתמשכן (ר"י,
מכ"י יס'ר, נחד"ס). אלו גדולי ישראל שמתמשכנים
על ישראל (ספרי דבר' שמד).—ובס'המ"א: מי שנתמשכן
על ידי נאמני הקהל על חלקו המגיע מהמס (ש"ע
ח"מ, ס'לו' ע"ב).—ב) *נתמשכן דבר, נתן, לקח במשכון,
ובהשאלה: אמר הקב"ה אעפ"כ תנאי התניתי עמהם
אם יחטאו ויהא בהמ"ק מתמשכן עליהם (מ"ר
שמ"ט ל'א). על ידי שנתמשכן (המשכון) על ידינו

(¹—) כך בכ"י א"פ. ובכ"י וינה ובנדפס : משכנו.

ואמרת איך שבת נגש שבתה מדהכה וכו' נחה שקמה כל הארץ פצחו רנה גם ברושים שמחו לך ארזי לבנון מאז שכבת לא יעלה הכרת עלינו שאול מתחת רגזה לך לקראת בואך עורר לך רפאים כל עתודי ארץ חקים מכמאותם כל מלכי גוים כלם יענו ויאמרו אליך גם אתה חלית כמונו וכו' (ישע' יד-דו). הלא אלה כלם עליו מִשְׁלֵי יִשְׂרָאֵל ומליצה חידות לו ויאמר הוי המרבה לא לו עד מתי ומכבד עליו עבמים הלא פתע יקומו נשכיר ויקצו מזעזעך והיית למשחות למו (הק' כו-ו). — פלוני היה לִמְשָׁל, שהכל מדברים עליו בלעג ושנינה; והיית לשמה לִמְשָׁל ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך יי' שמה (דנ' כז). והכרתי את ישראל מעל פני האדמה וכו' והיה ישראל לִמְשָׁל ולשנינה בכל העמים (מ"א טו). ואתנה לבושי שק ואהי להם לִמְשָׁל וישוהו בי ישבי שער נגנבות שותי שכר (תה' סט יב-ג). — נתנו לִמְשָׁל: ונתתם לזועה לרעה לכל ממלכות הארץ לחרפה ולִמְשָׁל לשנינה ולקללה בכל המקומות אשר אדוּחם שם (ירמ' כד ט). — שִׁמּוֹ לִמְשָׁל: תשימו חרפה לשכנינו לעג וקלם לסביבותינו תשימו מִשָּׁל בגוים מנוד ראש בלאמים (תה' מד יד-ה). — וּשְׁמוֹ לִמְשָׁל, במשמ' הענישו קשה כדי שולמדו ממנו ויזהרו; ונתתי פני באיש ההוא והשמתיהו לאות ולִמְשָׁל והכרתי מתוך עמי (יחזק' יד ח). — ב) דבור פחות או יותר קצר שיש בו רעיון שנתברר עפ"י הנסיון או ע"י הסתכלות שכלית ואמור בקצת חֲדָד ושפאשר להשתמש בו לענינים רבים ונחיה שגור בפי הבריות, Sprichwort, Spruch; proverb; proverbe: כאשר יאמר מִשָּׁל הקדמני מרשעים יצא רשע (ש"א כד ג). ויהי כל יודעו (את שאול) מאחמול שלשם ויראו והנה עם נבאים נבא ויאמר העם איש אל רעהו מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנבאים וכו' על כן היתה לִמְשָׁל הגם שאול בנבאים (שס י יא-יב). בן אדם מה הִמְשָׁל הזה לכם על אדמת ישראל לאמר יארכו הימים ואבד כל חזון וכו' השבתי את הִמְשָׁל הזה (יחזק' יב כג). מה לכם אתם משלים את הִמְשָׁל הזה על אדמת ישראל לאמר אבות יאכלו בכר ושני הכנים תקחינה חי אני נאם אדני יי' אם יהיה לכם עוד משל הִמְשָׁל הזה בישראל (שס יח כ-ג). — ג) דברי חכמה ומוסר במאמרים פחות או יותר קצרים ומחדדים: ויחכם (שלמה) מכל האדם מאיתן האזרחי וכו' וידבר שלשת אלפים מִשָּׁל (מ"א יא-יב). מִשְׁלֵי שלמה בן דוד מלך ישראל לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה (משל' א ט-ג). להבין מִשָּׁל ומליצה

דברי חכמים וחידתם (שס ו). מִשְׁלֵי שלמה בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו (שס יא). גם אלה מִשְׁלֵי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה כבד אלהים הסתר דבר וכבד מלכים חקר דבר שמים לרום וארץ לעמק ולב מלכים אין חקר (שס כה א-ג). ויתר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזן וחקר תקן מִשְׁלֵים הרבה (קה' יב ט). — ד) דברים "אמורים במלים שמסתירות בתוכן מונה לא לפי המשמ' החיצונה של המלים; בן אדם חוד חידה ומשל מִשָּׁל אל בית ישראל ואמרת כה אמר אדני יי' הנשר הגדול גדול הכנפים ארך האבר מלא הנוצה אשר לו הרקמה בא אל הלבנון ויקח את צמרת הארז את ראש יניקותיו קסף וכו' ויקח מזרע הארץ ויתנהו בשדה זרע וכו' ויצמח והיה לגפן סרחת וכו' אמר נא לבית המרי הלא ידעתם כה אלה אמר הנה בא מלך בבל ירושלם ויקח את מלכה ואת שרית ויבא אותם אליו בכלה וכו' כה אמר אדני יי' ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה וכו' ושתלתי אני על הר גבה ותלול בהר מרום ישראל אשתלנו וגשא ענף ועשה פרי (יחזק' יז כ-ג). — ובמשמ' דבר שנאמר לא בכֹּזֶה אמתית, רק לִשָּׁם חידוד בעולם; אהה אדני יי' המה אמרים לי הלא ממשל מִשְׁלֵים הוא (שס כה ט). — ה) דמיון, Ähnlichkeit; ressemblance; resemblance: זכרניכם מִשְׁלֵי אפר לגבי חמר גביכם (איוב ג יב). — ובתו"מ כמו במקרא, במשמ' מעשה שלא היה אלא בדיו לכונה מן הכונות; (מתים שהחיה יחזקאל) אמת משל היה (י' יסוד, סנה' נב). אם אמת למה מ ש ל ואם מ ש ל למה אמת אלא באמת מ ש ל היה (י' נחמיה, שס). איוב לא היה ולא נברא אלא מ ש ל היה (אחז סתמלדים, כ"ג טו). — ומה שאינו לפי פשוטם של דברים; ופרשו השמלה הכל מ ש ל (ירוש' סנה' ד ט). וזה אחז מן הדברים שהיה רבי ישמעאל דורש מן התורה כ מ ש ל (ספרי דנ' רלא). — ובספר"א בענין זה: אם זרחה השמש עליו אין זה אלא כמין מ ש ל אם ברור לך הדבר וכו' (רש"י שמו"ט כג ט). — וספור מעשה בדיו להבין על דיו הדבר

— ת"י: מתיל לקטמא. וכך כל הקדמונים שלנו. ופרוש החרשים במשמ' הקודמות של משל אינו מתוישב על ענן הכתוב, והדבור מִשָּׁל של אפר במשמ' דברים שאין להם טעם שבדאו תהדשים אינו מתקבל על הדעת. וע"י הערה לערך זכרון משמ' זכרון, וכבר נזכר שם כי הדבור משלי אפר הוא כמו הפעל ואתמשל כעפר ואפר, שהשתמש בו כמו"כ מחבר ספר איוב. והנה אמנם, גם במשמ' זו הלשון קצת דחוק, והיה צריך לאמר משולים ל אפר, ואולי באמת כך היתה כונת המחבר: מִשְׁלֵי אפרי

הרצוי: מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל (כסמנואל, ערוכי כה). אל יהי המשל הזה קל בעיניך שעל ידי המשל הזה אדם יכול לעמוד על דברי תורה (מדיר שס"ט א). ועם בלעם לא היה מדבר אלא במשלים (סס נמד' יד).—משל ומליצה: את מוצא צדיק מוליד צדיק וכו' רשע מוליד צדיק וכולן יש להם מקרא ויש להם משל ויש להם מליצה (מדיר שס"ט א).—ובמשמ' דמיון, ונהוג הרבוב מִשַּׁל לְדַבֵּר פְּלוֹנִי, משלו מִשַּׁל למה הדבר דומה: משל למה הדבר דומה לאדם שנשא אשה על אשתו חשובה ממנה אין מתקנאה בה פחותה ממנה מתקנאה בה (ר"ג, ע"ז נה). משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים במקום למקום וכו' אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו לו וכו' מפש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו עאכ"ב (ר"ע, נכ"ל סא). משלו משל למה הדבר דומה לאחר שפגע בו זאב וניצל מידו וכו' (תוספת' סס א יא). משלו משל למה הדבר דומה לאחר שעלתה לו מכה ברגלו והיה רופא כופתו ומחתך ברגלו כדי לראותו (סס שקל' א י). משלו משל למה הדבר דומה לעד שהיו נותנין בצד השקוף כיון שיצא השמש ונכנס העד מיד וחו וסת (סס נדס' ג ה). משל למה הדבר דומה לעבד שבא למוזג כוס לרבו וישפך לו קיתון על פניו (סוכ' ז ט). משל למה הדבר דומה לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומוצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו וכו' (ר' יצחק, תע"ה ה:). משל למה הדבר דומה לאחד שזימן את חבירו לסעודה והכיר בו שהיה מבקש להרגו (מדיר נלאש' עה). משל למה הדבר דומה לפיקח וסומא שהיו מהלכין בדרך אמר לו פיקח לסומא כיצנכנס לתוך הבית צא והדליק לי את הנר הזה והאיר לי (סס נמד' קו). משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן פיקחין שבהם קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך וכו' שופשים שבהם הלכו למלאכתם וכו' בפתאום בקש המלך את עבדיו פיקחין שבתן נכנסו לפניו כשהן מקושטין והשופשין נכנסו לפניו כשהן מלוכלכין (ר' יוחנן בן זכאי, שנת קנ"ג). משל לאדם שאבדה לו אבידה מי חוזר על מי בעל אבידה מחזר על אבידתו (ר"ש, קדוש' ב:). משל לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו מי דואג מי שרגיל ללקות בכל יום ויום הוא

דואג (ר"מ, סוכ' כט). משל למלך כשר ודם שהיה עובר על בית חמכם אמר לעבדיו חנו מכס למוכסים וכו' ממני ולמדו כל עובדי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס (רש"י, סס ג). משל לאדם שעשה חופה לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמר ובלבל את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת חופה למה לי (ר"י בן קיסה, סנ"י קת). משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצין ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליססין וכו' נודמנה לו אבוקה של אור ניצול מן הקוצין ומן הפחתים וכו' (ר' מנחם נ"י יוסי, סנ"י כה). משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים האכילה כרשיון והיתה מבעטת בו וכו' (ר' אשעיה, נכ"ל ג). משל לאדם אחד שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כים על צוארו והושיבו על פתח של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא (ר' יוחנן, סס). משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטין לעליה וכו' (נח, שנת לא). משל לאדם שאבדה לו מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה לא אבדה אלא לבעליה (ר' חנינאל, מנ"י טו). משל לשתי רחילות שהיו עוברות במים אחת גזוזה ואחת אינה גזוזה גזוזה עברה ושאינה גזוזה לא עברה (גיט' ו). משל לשני כלבים שהיו בערר והיו צחובין זה לזה בא זאב על האחד אמר האחר אם איני עוזרו היום הורג אותי ולמחר בא אלי הלכו שניהם והרגו הזאב (סנ"י קה). משל לשתי מפרגניות שהיו באות זו על גב זו ואין אתה יודע אי זו גדולה מחבירתה (ירוש' נד"י ג יד). משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם (ר' הוניה, מדיר נלאש' פד). משל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שצירש למדינת הים וכו' (סס שמו"ה). ועוד הרבה.—ובמשמ' דבר חכמה קצר: זהו המשל שאומרים בני אדם מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי (מד' ר א"י, פסות').—משל הדיוט: משל הדיוט אומר לטובתי נשברה רגל פרתי (ר' ישמעאל, ספרי נמד' קיט). משל הדיוט אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו (מדיר נמד' יט).—ואמר המשורר: אחוד לבנים אצילים חירת בדרכי משלים, מי איש אלהים אשר לא כל עת ועת איש אצילים (ראש"י, אחוד גנניס).—דירד משל, מה שלקוח רק להיות למִשַּׁל לאחרים, שיש עוד כמו זה: כי הדברים אשר בהם נפש זנה אחת בכין לא יחבן שיהיה נוון האחד מן האחר שאם היה אפשר זה היה

אביו אלא פעם אחת בשנה עמד וספק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום (רש"י, יומ' עו.). אמשול לכס משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקונה ילדה מלקטת לו (שערות) לבנות זקונה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן (ר' יחזק, כ"ק ס:). אמשול לך משל למה הדבר דומה לבעל הבית שגדל ותום בתוך ביתו לימים העשיר אותו ותום ואמר אחניהו לבעל הבית מנכסי

(ר"ש בר נחמני, כ"ב קנא). *משל את פלוני ב. . . , דמה אותו כך וכך, כנה אותו במשל לדבר מהדרים: ערומים היו המצריים לפיכך הוא מושלן בשועלים מה שועל זה מביש לאחריו כך היו המצריים מבישים לאחריהם וכו' (ר' אלעזר בר' שמעון, מד"ר ספ"ט, לחזו).

שלא היתה מלכות ירודה משל מצרים אלא שנמלח שררה לשעה בשביל כבודן של ישראל וכשהוא מושל את המלכות אינו מושל אותם אלא בארזים (מכ"י נשלת, ט"כ ו). למה הוא מושל כל באי העולם בחולדה (ר' אחא, ירוש' שנת יד א). — משל משל, עשה משל, בדא משל, חבר משל: משמת ר' מאיר בסלו מושלי משלים (סו"ט ט עו). רבי מושלו (מה שאמרו שם שהמתים יורשים את החיים) משל למה הדבר דומה לשני אחים שותפין וכו' (ירוש' כ"ב ט ג). התחילו מושלין לפניו משולת הבית שקינן נחש בתוכה (מד"ר ח"כ, טו ז'רס). — ובמשמ' דמה וכה דבר בכנוי מליצי בהשאלה: משל משלו חכמים באשה החדר והפרודור והעליה (ד"ס ב ס).

— פשוט, *משול, משוללה, משוללים, משוללות, — שמדמים אותה, שמכנים אותה; ואמה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים כשהן יורדין ויורדין עד עפר וכשהן עולין עולין עד לכוכבים (ר"י בר אלעאי, מג"י יו). בעולם הזה מושלים לחול חים (מד"ר נמד" ב). נשארתי יתומה בלי אב ואם ומושלה לעניה שואלת מבית לבית (שם חסא), ותאמר חסא. — ואמר המשורר: לעולמך פני לילך ויומך ולמה תרדפי חבל ולמה, מושלה את בחיתך לאל חי אשר נעלם כמו את נעלמה (רש"י, שחי לא). שחת מושלי קש באסה, שלום קרבות עשר (ר"א קליה, אקריס, יו" כ' פסח). ידועת חלאים משולת פראים חלוצת עדים לבושת בלויים (ר"י הלוי, אה"א אה"א).

— נסע, נמשל, נמשלת, נמשלת, — נמשל פלוני לדבר, נדמה לו, ähnlich sein; ressembler; to resemble. כלם יענו ויאמרו אליך גם אתה חלית כמונו אלינו נמשלת

לא שנו אלא שלא משה לה בהן האור אבל משה לה בהן האור יעלו (רנא, זכח, פס:). — יזהכוכבים וכדומ' בעולם, היה להם כה פעולה בעולם: וזה כי הירח היא המושלת בעולם השפל והנהגתו על ידה (ר"י מפוסא, מנח' קנא' 101). — יומשל במלים, היה לו כה עליהן, היה מליץ גדול: ועת משל עלי מלים מהורים כספורים וענינים יגיעים (ר"ש סג"ה, דבריך בתוך לבו).

— הפע', המשול, המשילם, תמשיליה, המשל, — עשה שימשל, נתן לו כח ועז למשל, עשהו לשלום: תמשיליהו במעשי יריך כל שמה תחת רגליו (תה"ז ח ז). והמשילם ברבים (דני' יא נט). — ומקור במשמ' שם, המשל, שלטון: המשל ופחד עמו עשה שלום במרומיו (חזק' כה ב).

א. משל, ש"ז, כנ"י, משלו, — שלמון: ודבר (מלך ירושלים) שלום לגוים ומשל מים עד ים ומנחה עד אפסי ארץ (זכ"י ט י). ולא משלו אשר משל (דני' יא ד).

ב. משל, ש"ז, כנ"י, משלו, — דמיון: אין על עפר משלו העשו לבלי חת (חזק' מא כה).

ב. משל, ש"ז, כנ"י, משל, משל, ימשל, ימשלו, — משל משל, אמר משל: כה אמר אדני יי' השבתי את המשל הזה ולא ימשלו אותו עוד בישראל (יחזק' יז כג). בן אדם חוד חידה ומשל אל בית ישראל ואמרת כה אמר אדני יי' הנשר הגדול גדול הכנפים וכו' (שם יז ג-ג). מה לכם אתם משלים את המשל הזה על ארמת ישראל לאמר אבות ואכלו בשר ושני הכנים תקהינה (שם יח ב). ומשל אל בית חמרי משל ואמרת אליהם כה אמר אדני יי' שפת הסיר שפת וגם יצק בו מים (שם כד ג). — ומשל סתם, אמר משל: על כן יאמרו הפשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון (נמד' כח כז). הנה כל הפשל עליך ומשל לאמר כאמה בתה (יחזק' יז מד). — ובתו"מ בענין זה, אמר משל: אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה וכו' (ר"ה, כמו"י ג). אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן כפני המלך ונשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו וכו' (ר"י יוסי הכהן, ר"ה יז). אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שבעם על בנו וחבשו בבית האסורין וכו' (ר"ע, כ"ב י). שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה לא ירד לחם לישראל מן פעם אחת בשנה אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחר פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני

אמתת יחודו וענין מציאותו (כ"י א"ת, חו"ס, סיחור א).
— ואמר הפישן: דמו אותך ולא כפי ישך, וישוּך לפי
מעשיך, חמשי לוך ברוב חזיונות, הנך אחד בכל
דמיונות (סיר סכנו' לשנת). — יוהמשיל משל: ואני
אמשי לך משל על דרך התואר מכל סוג מהם (כ"ס
א"ת, מו"נ א"נ). — ואמר המליץ: חלילה חלילה, אם ארמה
אותך ואם אכשילה, ואם אפתה אותך במלי ואם אמשולה,
אבל כל אשר דברתי בפה ושפתים, תמצאנו כפלים
(כ"י חזיו, תחכמי ו).

— הספ, התמשיל, אתמשיל — התמשיל פדבר, כמו נמשל,
נהיה דומה להדבר: הרני לחמר ואתמשיל כעפר ואפר (איוב
ל יט). — ובסהמ"א: ולא רצה להתמשל בראובן
ושמעון ונתמשל בצבעון וענה (ערוך, ערך ענה).

* **משלה, שני, מיר משלות, סמי משלות, כני משלותיו.**

— כמו משל, בסרט ספור מעשה אדות בע"ח
וכדומי: שלש מאות משלות (שועלים היו לו לרימ
ואנו אין לנו אלא שלש אבות ואכלו בוסר ושני הבנים
תקחינה, מאוני צדק אבני צדק, צדיק מצרה נחליץ
ויבוא רשע תחתיו (כ"י יונק, ס"ט למ:)). התחילו מושלין
לפניו משלות חבית שקינן נחש כתוכה כיצר עושין
לו (מד"ר א"כ, ס"ו נ"ה). כשאדם נער אומר דברי זמר
הגדיל אומר דברי משלות הזקין אומר דברי הבלים
(כ"י יונק, ס"ט ס"ט, א). על ידי משלותיו של שלמה
עמד על דברי תורה (כ"י חזיו, ס"ט). בראשונה היו
אומרים משלי ושיר השירים וקהלת גנוזים היו שהם
היו אומרים משלות ואינן מן הכתובים ועמדו וגזזו אותם
(אד"כ"נ א). אלא שאני אומר במשלות ושיר השירים
וקהלת גנוזים היו עד שהן בכתובים (ס"ט, עט"ה ב). אמרו
עליו על הלל שלא עזב דברי חכמים וכו' שיחת חיות
ובהמות שיחת שדים ומשלות הכל למד (מס' סופר,
טז ט). — ובסהמ"א: אח מאב וכו' משלות הן ורגילין
בני אדם לאומרן (כ"י יונק, ס"ט). בעל משלות
ודומיות היה לו וקאמר לו ר' משול לי פרסים למה
הם דומים (סוף קדוש עכ).

* **משלות, משלה, שני, — ס"ס מן שלח, משלוח יד,**

דבר שאדם שלח בו ידו, גנע בו, חפש בו:
ועפו בכתף פלשתים ימה ויחורו יבזו את בני קדם אדום
ומבאב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ש"י י"ד). —
משלוח מנות, שליחת מתנות: על כן היהודים הפרזים
הישיבים בערי חפרות עשים את יום ארבעה עשר

הורר שאול גאונך (ש"י י"ד י"א). — ונמשל עם דבר,
כמו"כ במשמי: זו פן תחשה ממני ונמשלתי עם יורדי
בור (תה"ל כח א). אל תסת' פניך ממני ונמשלתי עם
יורדי בור (כ"ס קמ"ז). — ונמשל פדבר, בור המשמי: אדם
ביקר ולא יבין נמשל בבהמות נדמו (ש"ס מט א). —
ובתו"מ: למה נמשלו מצרים כמרור לומר לך
מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים
תחלתן רכה וסופן קשה (כ"י יונק, ס"ט א). למה
נמשלו דברי תורה כאש וכו' לומר לך מה
אש אינו דולק ויחירי אף ד"ת אין מתקיימין ביחירי
(כ"ס כ"ח, תנ"י ז). למה נמשלו דברי תורה
כעץ וכו' לומר לך מה עץ קטן מוריק את הגדול אף
ת"ח קטנים מחדדים את הגדולים (כ"י כ"י יונק, ס"ט).
למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים
וביין ובהלב וכו' לומר לך מה שלשה משקין הללו אין
מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף ד"ת אין מתקיימין
אלא במי שדעתו שפלה (כ"י א"כ, ס"ט). למה נמשלו
ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פרוי קודם לעליו
אף ישראל הקדימו בעשה לנשמע (כ"י חזיו, ס"ט ס"ט).
אמרו לו (המילדות העבריות לפרעה) אומה זו בחיה
נמשלו (ס"ט י"א). נמשלה התורה כמלה והמשנה
כפלפול והש"ס כבשמים ואי אפשר לעולם בלא מלה
(מס' סופר טו ח). ישראל אינן מתברכין אלא בזכות
התורה שנמשלה למים (מד"ר נ"ח, א). למה נמשלה
תפילתן של צדיקים לעתר לומר לך מה עתר זה מהפך
את התבואה בגורן ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים
מהפכין מרת אכזריות למדת רחמניות (כ"י כ"י יונק, ס"ט
נמ"י י). — ובסהמ"א: בורא ניב שפתים לדבר צחות,
השם כח במשכיל להוציא מפיו מלין נמשלים לגופות
ושעמיהם כנשמות (לכ"י, סוף דקדוק, כ"י).

— פ"ע, משל, ממשל, — משל משל, — כמו משל: ואמר
אהה אדני יי' המה אמרים לי הלא ממשל משלים הוא
(יחזק' כ"א ס). — ובסהמ"א: והרי אנו ממשלים מזה
הענין משלים כדי שיתבאר היטב (כ"י א"כ עקין, ס"ט
מוס"כ טז). — ובמשמ' ד"ח: ובאן מישל הבינה
למודע שהוא קריבות שלישי לאם (כ"י כ"י יונק, ס"י
י"ט"א 81). ובמטמונים תחפשנה מישל ג"כ חיפוש
החכמה לחיפוש המבון (כ"י מנח"ל, ס"י מש"י ד).

— פ"ע, המשל, המשלג, — המשולז לדבר, דפחה לו,
אמר שהוא דומה להדבר: למי תדמוני ותשון ותמשלגני
ונדמה (ש"י מ"א). — ובסהמ"א: ויבוא להגשים הבורא
ולתמשלהו בצורה ובדמות מפני שאיננו יודע

(י) כך בנוסח הדפוס, ובכ"י ממשלה.

משלית

נעשים רוחות בלכתם במשלחות, זרם מים מתחלפים
בשרתם לאלהי הרוחות (דכנ"י הכנלי, אמץ דר, שנת ג
תתקס"פ) —ב) מְשַׁלַּחַת איש צבא וכדומ', במשמ' פטוּרִים,
Entlassung; congé; discharge : אין אדם שליט
ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות ואין
מְשַׁלַּחַת במלחמה (קס"ג ח.א.) —ג) מְשַׁלַּחַת חיות רעות
וכדומ', שהן באות תדיר לטרף מרף; בשעת משלחת
זאבים אף זאב אחד אוגס (כ' יסודס, כ"מ ז.ט.) שעת
משלחת זאבים היתה ולא עמד בית דין וביטל (יורש'
שכ"ד ז.ט.) — ד) ייִהשתמשו בזה בזמן החדש במשמ'
מלאכות, חבר אנשים שנשלחו למקום המקומות
למטרה מן המטרות, mission.

* מִשְׁלַּחַת, (משולחת), ש"ג — אשה גרושה, שנשאח
לאחר: בת משולחת מה היא לכהן (נדק סט:).

מִשְׁלֵי, מִשְׁלֵי, חֵזֶן—מִטְבַּע הַמִּשְׁלֵי: שְׁנֵהִיתָה הַחֲעֵרָה
וְהִרְמֹז בַּמִּשְׁכָּן וְכִלָּיו לְדַבֵּר יַחֲוִיב שְׁנֵאֲמִינָהוּ

בחק התורה ומצוותיה באופן שיהיה חם ש ל י והרבו
מדרך האדם למה שיעשה וכו' ולכן אמר (יחזקאל)
שיתבדרו ויבינו ענין חבית וימדדו את תכניתו שהוא
חם ש ל י יורה להם שעותם (כ"י אכננאל, פרומה).
שהיה דברו בכל זה דבור חם ש ל י אשר לא יוליד
מאומה לסתירת מה שגזרנו (כ"י מוסקטו, נפול' ידועה).
לו הוא דבור חם ש ל י אשר לא יוליד ואם היה
שוליד אין לו מקום רק במדות האנושיות לא במצות
האלהיות (שם יח). וזה הוא תערובות מין בשאינו מינו
מין שיר ידידות במין שיר חם ש ל י (כ"י, סודי כרכה 25).

בְּמִשְׁלֵי, ט"ז—מי שהוא מְשֻׁלֵּם דָּבָר, שהוא האחרון בדבר, ובפרט האחרון בהנקראים לקריאת התורה

בצבור: ואם הפסיק שליח צבור בקריש בין ש ל י מ ש ל י מ
ובין המפסיק אינו עולה מן המניין (למב'ם, תפלה י"ז). —
ודרך מליצה: בין נכבדי תבל נגלים ונפלים, נמצא
שמו כתוב ראשון ו מ ש ל י מ (לכ"ע, הודות עלי נבל). כאשר
תעלה לתורה עלה בכלל העולים, ואל תפנה אל האלילים
להיות מתחיל או מ ש ל י מ (כ"ט אלעזרי, אנרי המוסר).

*מִשְׁלִית¹, שֵׁנִי — כַּעֲשֵׂן אֲנִימֹן שְׁלִים בּוֹ מִהֲבוֹר
הַדְּלִי שֶׁנֶּמֶל הַמִּימָה: מִשְׁלִשְׁלִין אֶת חֲמִשְׁלִית²
לְעֵלוֹת בַּהּ דְּלִי אוֹ קִיתוֹן (מוֹסֶפֶת) שֶׁנָּה יֵד ג).

(¹) מן שלה, עי"ש. ובעין זה בערב' מנשל א' ובסור' משליא. ועי' הערה הבאה. — (²) כך בנסח כ"ג אי"מ, הוציא צוקים, ובדפוס וילנ' משליא. ותחת: 'ירוש' הביא גרסה משולת,

לחדש אשר שמחת ומשתה ויום טוב ומשלוח⁽¹⁾ מנות איש
לרעהו (אס' ע יט). לעשות אותם ימי משתה ומשתה
ומשלוח⁽²⁾ מנות איש לרעהו (סס כג). — ובסמ"א,
במש"מ פ"ט, ואמר המשורר: ובא נוח לידי העמלה
ומשלוח לרגלי העקודה, אני נתמש בעד זרים כאלו
אני שני לאיש צלה ועדה (ר"ט הנגיד, ואל תנא). —
ובמש"מ ידבר שאדם שולח לחברו, Sendung; envoi:
על פי המקח אשר נקציב לו בכל משלוח ומשלוח
(מ"ג, ק"ח ספר א). אקוח לדבריד ביד העגלון אשר
הביא את דורתי לריגא וכן המשלוח אשר הכמחת
לו (אג' י"ג א יג). ומאז והלאה אנכי נושא את נפשי
לתת את המשלוח את דברי ואת ברכתי לך בידי
המוכז⁽³⁾ (סס יא). כל מכתביך ומשלוח יך קבלתי
אל נכון (סס יד).

מִשְׁלַח, שִׁיחַ, מִשְׁלַח, — א) שִׁחַסְן שְׁלַח, מִשְׁלַח
 יָד, שְׁלִיחַת יָד, פְּעוּלָה, עָקֵס; וּשְׁמַתָּם בְּכָל מִשְׁלַח
 יָדְכֶם אַתֶּם וּבְחִיכֶם (דְּבִי יו"ו). נָתַן תָּתֵן לוֹ (לְהַעֲנִי)
 וְלֹא יָדַע לִבְכֶּךָ בְּתַתֶּךָ לוֹ כִּי בִגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרַכְךָ
 יי' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ (שֵׁס עו"י).
 וְלֹאֲחִיד לֹא תִשְׁיָךְ לִמְעַן יִבְרַכְךָ יי' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מִשְׁלַח
 יָדְךָ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ (שֵׁס כ"ג),
 יִצֹּו יי' אֲתָךְ אֶת הַחֲרֹכָה בְּאֶמְסִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבְרַכְךָ
 בָּאֶרֶץ אֲשֶׁר יי' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (שֵׁס כ"ה). וְשִׁלַּח יי' בְּךָ אֶת
 הַמַּאֲרָה אֶת הַמַּהוּמָה וְאֶת הַמַּגְעֵרָת בְּכָל מִשְׁלַח יָדְךָ
 אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (שֵׁס כ"ו). — ב) מִקּוֹם שִׁישְׁלַח שָׁם אָדָם
 בַּחֲמָה וּכְדוּמָה; וְכָל הָהָרִים אֲשֶׁר בַּמִּעַדֵּר יַעֲדִירוּן לֹא
 תִּבְנוּ שָׁמָּה וְיֵרֶאת שְׁמִיר וְשִׁית וְהָיָה לְמִשְׁלַח שׁוֹר וּלְמִרְמָם
 שֶׁה (יִסְע' ז' כ"ה). — וְאָמַר הַפִּסִּים: הָרֵצָה לִפְנֵינוּ כָּל הַמִּשְׁלַח
 וְהַשִּׁיבֵנו שְׁלַח גֹּאֵל בִּיד תִּשְׁלַח, וְיַפְצֵר בּוּ בִּזְמַת לַחֲשַׁתְלַח.
 וְיִלָּךְ הוּא וּנִבְחָר לְמַפְלָח (יְהוֹדֵס כ"ח, אֲנִי חוֹמָה, יו"ל, לִשְׁנֵי־גִי).
 הָעוּ וְיִהְיֶה מוֹל שְׁלֹחֶךָ וְגַם מִי יי' אֲשֶׁר שְׁלַחְךָ,
 זָעַם וְעִבְרָה בּוּ בָאָךְ בְּשִׁלְחֶךָ חֹזֵר כְּעַל כִּרְחוּ עֲשׂוֹת
 מִשְׁלַח (מִשֶּׁס כ"ד קִלְוִי, אִימַת נוֹכְאוֹתֶיךָ, אֲחִמְדֵּן פִּסְתִּי).
 מִשְׁלַח, — עֵינֵי שְׁלַח.

משלחת, **שני** — **שנים**, א) שלוחה: ישלח יבם חתן
אפו עברה וזעם וצרה מ**שלחת** מלאכי רעים
(תהי' עת מט.) — ובמדבר': לפי שנפתלי כיבד את אביו
יותר מדאי שהיה אביו שולחן לכל מקום שירצה והיה
זריו ב**משלחתו** ומצא קורת רוח ממנו וכו' ולכך
בירכו אביו כאילה שלוחה שהיה רץ ב**משלחתו**
כאיל (ר' יודן, מדבר' במד' יד.) — ואמר הפוסק: זמן

(¹) בקצת ספרים חסר.

(a) منشل

הוא מתחלף זכרנו אותו קודם המשלש השוה (שס כח).
—ומ"ר משלשות: החלק השני במדידת המשלשות
והמשלשות כאשר סדרתי בראש הספר נחלקות
לשלשה חלקים לשוה הצלעות ולשוה השוקים ולמתחלף
הצלעות (שס ז א). וכבר פרשנו לך דרך רבוע המשלשות
בכל מיניהם וחלקיהם אשר הם מתחלקים מצד צלעותם
(שס טו). ולמשלש הזה מדה שהוא מתיחד בה משאר
המשלשות (שס טז).

משלש (ש"ז, לקי' משלשת, מ"ר משלשים, (משולשים),
משלשות, (משולשות), —א) איל משלש וכדו', בן שלש
שנים, dreijährig; agé de trois ans; three years old:
קחה לי עגלה משלשת ועו משלשת ואיל משלש ותור
וגזול (נלש' קו ט). —ובתו"מ: מקבלין עגלין וחזירין
למחצה ומגדלין אותן עד שיתו משולשין וחמור
עד שתהא מוענת (כ"מ דף). —ב) שיש בו שלשה,
dreifach; triple; threefold: והלשכות העליונות
קצרות וכי' כי משלשות הנה (יחזק' מג ה-ו), והחוט
המשלש לא במהרה ינתק (קס"ד יב). —ובסב"מא: יצלה
משלשת, שיש בה שלש אותיות: לפי שלשון יאוש
עברי מן המלה המשולשת המסתכן (תש"ו דוגש על
רסע"ג 51). והחרוב מלה משולשת שלומה ועשאה
מסוכנת (שס). —ויש לו שלש צלעות: והשטה אשר
כל קווי ישרים נחלק למשולש ולמרובע ולמרבח
הצלעות (ראש"ח סג"א, המס' והתשנ"ג א טו), השער
השני במדידת הארץ הבתים והשדות על הלופי צורתן
בין מרובעות בין משולשות או מעוגלות וכל שאר
מיני הצורות (שס, הקדמס). וכל צורה משולשת שהיא
תחלת הצורות ועליה תתחלק כל צורה (ראש"ח, ספ' סאמ
12), וכן אם היתה העיור משולשת או שיש לה
צלעות רבות מרבעין אותה (למציס, שנת כ"ז). —ג) יכמו
משלש: ידוע כי צלעי המשולש השוה בתוך
העגול כמרובע עמוד (ראש"ח, יסוד מולא יא), וכל עגול
שאלכסונו פחות מעשרה יהיו שברי המשולש השוה
לקו העגול (שס), וכן כל שנים מצלע המשולש ביחד
גדולים מהצלע השלישי (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר כ טו).

ולא יסובבו אותו מהקוים הישרים פחות משלשה קוים
והוא הנקרא משולש והמרובע בעל ארבע צלעים
(שס ג כא), ראה בעין שכלך אחת הקורא ספרי זה איך
יצא לך מן הסדר הנפלא בצורת שני משולשין
מקבילין נצבים תזויות ושניהם מרובע והמשולש הוא
ראשית החמונות במסע ולזה התחילו בו בספר התשבורת
(תרג' פי' יאיר' לסקל בן תמים נב), אמר הכדבר המרובע אינו

משלש (ש"ז, —שס"ס מן שלם, עד משלם כך וכך,
עד כלות הזמן: ועומדים במלחמה עד משלם
שלשה חדשים ובמשלם שלשה חדשים באים עם
כל השלל למלך עדיאל (אגד דני, מהדור' אששטין).
ואם אדם מושב הוא מיוחד לה בית עד משלם שבעה
ימים הראשונים (תורסם של ראשונים, הוויז', מתנ' ב, הלכ' נדה).
משלן (ש"ז, מ"ר משלנים. —כמו משל: ולזה במסכת
בראשית רבא פתרונים, ובאותיות דר' עקיבא
משלבים (סלמון בן יוחסין, לקי', נספח' 18).

משלש (ש"ז, —זמן של שלשה, משלש חדשים וכדומ':
והיו במשלש² חדשים ויגד ליהודה (נלש' לח כד).

משלש (ש"ז, מ"ר משלשים, משלשות, —צורה מצורות
התשבורת, שיש לה שלש צלעות ושלש זוויות,
Dreieck; triangle: והמשלש הוא שמה אשר יש
לו שלשה צדדים ושלש זוויות ויקפו אותו שלשה קוים
וכל קו וקו מהם נקרא צלע והמשלש הוא ראשון
לכל השמחים הישרים (ראש"ח סג"א, המס' והתשנ"ג
א יו), והמשלש נחלק לשלשה מינים מהם משלש
שכל צלעותיו שוות ונקרא משלש שוה הצלעות
וזוויותיו לעולם חרות ושנות כאשר בצורה הזאת ומהם
משלש אשר שתיים מצלעותיו בלבד שוות ונקרא
משלש שוה השוקים כאשר בצורה הזאת ומהם משלש
שאינו צלע מצלעותיו שוה לשנית ונקרא משלש
מתחלף הצלעות וכי' (שס ס"ז). וכל שני משלשים
שהם על תושבת אחת ובין שני קוים נכוחים הם שוים
בשיועורם וכי' וכן אם יהיו שני משלשים על שתי
תושבות שוות (שס לו-לז), כל משלש שיצא ממרבע
נכוחי שוה עם משלש אחר שיצא מאותו המרבע
אם יהיו על תושבת אחת ושונים בקומתן (שס לח), ואני
מתחיל לפרש מדידת המשלש השוה בצלעותיו
והמשלש הזה זוויותיו לעולם הם חרות כלם והם
שוים בשיועורם ותשברת כל משלש הוא רבוע העמוד
היוצא בו במחצית התושבת (שס נ גח), והמשלש השני
משני המשלשים שאמרנו כי ימצאו המשלש הנצב

ואמר שהוא מנשל בערבי, כעין מולג להוציא כשר מן הקדרה.
(¹) בגמ' בארמ': במשלם שניא אילין תיפוק ארעא
דא בלא כסף (כ"מ סז).

(²) כמו משלח, ועי' הערה לקמן. —"א: בתלחות
ורחיא. רש"י: ולשון כמשלש חדשים כהשתלש החדשים
כמו ומשלוח מנות ומשלוח ידם. ע"כ. ראב"ע: בתוספת
מם קודם שלש ובימים (ר"ל שלשם) בתוספת מם אחר שלש.
החדשים כופרים במציאות שם זה.

והאומרים אין תורה מן השמים והמלעיגים על דבר, חכמים גיהנם ננעלת בפניהם (סדר עולם רנ"ג). כל בן נבר לא יאכל בו אחד ישראל משומד ואחד גוי במשמע (מכ"י נ"א טו). כי תצא למלחמה על אויבך וכו' בישראל משומד הכתוב מדבר (כ"י יח"ק, ט"ז משפטי כ'). אדם לרבות את הגרים מכס להוציא את המושומדים וכו' מה ישראל מקבלי ברית אף הגרים מקבלי ברית יצאו המושומדים שאינן מקבלי ברית שהרי הפרו ברית (ספרא, ויקר' כ"ג). גוי שקיבל עליו דברי תורה ונחשד על דבר אחד וכו' הרי הוא כישראל משומד¹ (תוספ' דמאי כ"ד). המינין והמושומדים והמסורות מורידין ולא מעלין (ש"ס כ"מ כ"ג). האוכל שקצים הרי זה משומד² (ש"ס ס"ד א"ס). הכל כשרין לשחוט אפילו כותי אפילו ערל ואפילו ישראל משומד³ (ש"ס ח"א א"ב). גר ומשומד משומד קודם מפני מעשה שאירע (י"א לזון, י"ז ס"ד ה"ג ט). כדי שלא יהיו המינין והמושומדין ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לגיהנם (י"ב נרכ"ס, מ"ד ש"מ ט). שכל המקשה עצמו לדעת הרי הוא משומד (מ"ד"ג, כ"י תימני, וי"ט).—ובסמ"א: הוא דור עני שאין לו זכות אלא עומדין ומתרויזין כנגדם ומכזיבים אותם בשוקים וברחובות שקרין לסטים ומשומדים ואומרים עליו דברים שאין האון יכולה לשמוע (ספרי סיכלות ג'). בעסק האיש המשומד הנפטר בלי בנים (ת"י הגא', נחנן ז'). המינין והמושומדין והמסורות וכו' משומד לאכול נבלות לתיאבון משומד אוכל נבלות להכעיס (הלכות גדולות, ס"י תפ"ד). ובאמת סגנון הדברים האלה מורה שהיה רבשקה משומד יהודי (כ"י ארכננאל, מ"ז י"ח ט). שאסור להושיט דבר איסור למשומדים (סמ"ג, ס"י קס"ה). כל זמן שהם נבדלים ונכרים שהם זרע ישראל נחשבים מרשעי ישראל ואינם משומדים גמורים (ק"ע לזון דנ"ח, שאלה ע"ד הללוסיס, חמ"ד נח"ז י"ג). שאנחנו נתנהג עם המשומדים כמו שנתנהג עם הגוים הגמורים (ש"ס). משומד שנתן הירושה שהיה לו לירש מאביו לאמו

נמצא וזה אמת מצד שאין מציאותו מבעית רק המשולש ידו בכל יד כל בו מצד היותו כל גוף משולש לפי שגדרו ג' קוים (כ"י לזון נ"ט, רכ"פ ע"ס נ"ט). כמו שני משולשים אשר כשיחברו יהיה מהם מרובע וכו' או המרובע כשיסור חציו יהיה משולש (לכ"ה, חמ"ד חמ"א א"ב). כמו שאין דרך שיגיעו ימים יאמן בהם אמונה אמתית שכל משולש זוויתיו השלשה גדולות או קטנות יותר משתי נצבות (ש"ס ד"ג). כאשר נאמר לנו בזה המשולש וכו' למה היו זוויותיו שוות לשתי נצבות לא נאמר בתשובת זה מפני שהוא מעין או מנחשת אלא מפני שהוא משולש (כל מלאך ההגיון, מוסת). משולש שוה הצלעות והוא ששלש צלעיו שוין זה לזה (אוקליד' ליסודס הכהן, נמ"ד הכמה).—יד צורה מצורות המולות ברקיע: והכ"א (הצורה האחת ועשרים של המולות) חמשולש וכוכביו ד' (לכ"ה, רל"ח חמ"ה). ראיתי לבאר במקום הזה שמות השלשים וששה צורות הנסופות ואוציא במספר צבאם ואלו הן א' הרוב הקטן וכו' ב' האשה בלי בעל כ"א חמשולש (דוד גמ, נח"י ונ"ס, ס"י כ"ה).

משלשית, ש"י, מ"ר משלשית, כמו משלש, משלש: בארבעה דרכים המדידה נקבעת ואלו הן המרבעת

והמשלשית והעגלה והקשוחה וכו' והמשלשית בד' פנים בשני הצלע בקבע בעמוד בגג (משנת המדות, ה"י ספ"ד א"ב). שלש מדות במשלשית ואלו הן הנצבה החדה הפתוחה (ש"ס ד'). וכן אתה מורד חשבון המשנה בכל עקר וכל המרבעות המשונות עשה אותם ממשלשית הן כזה (ש"ס ג').

משלשית — ע"י משלשית.

***משומד¹**, ש"י, מ"ר משומדים, מומר, מי שעזב את הצבור היהודי ואת הדת היהודית וכו' ונתחבר על צבור נכרי ומתנהג במנהגיו וקבל את הדת הנכרית והמנהגים הנכרים, apostat; -te: מי שפרשו מדרכי צבור כגון המינין והמסורות והמשומדין והאפיקורסים ושנתנו חתמת בארץ החיים ושכפרו בתחיית המתים

¹ כבר העיד רמב"ע בשם רב האי גאון כי זו מלה מקצרה מן משומד, במשמ' מבל, מן עמד בסורי במשמ' זה, אמר וז"ל: וזעם בעצ' אהל אלהגדה אן רבשקה כאן משומד וחד"א גיר סאיג פאן מחי' הד'ה אללפס'ה עלי מא פסר ר' האוי ואלמכתצרה אלעין ואצלהא משומעמד אי מעתקד דין אלמעמודיה ואלהעמד ענד אצחאב הד'א אלמד'הב אלאנגמאס פי אלמא' חסב מא פעל יחיי בן זכריא בצאחבהם פי אלארדן (פתחא אלמח"ס REJ XXII, 242). וכך נתנו ירוש': וקל רבי' האוי וז"ל אן משומד מכתצר יעני

אנה אנתקל אלי מד'הב אלמעמודיה ע"כ. וכן הרמב"ן בפרושו עה"ת (שמות י"א). וז"ל: משומד פירושו מנוכר מלשון ואשתומדע יוסף וחמרי העין כמו שהבליעה במלות רבות ואמרו מדם במקום מדעם וכו'. וקבלו פרוש זה רבים מהחדשים. אבל אין ספק בדבר, כי אין זה המקור האמתי של השם משמד, כי כבר היה נחוג בין היהודים לפני צמיחת הנצרות, וצריך להסכים לדעת פלישר (הענות לגוי, ערך משומד) כי מקורו במשמ' שרש שמד בסור', שמשמש גם בענין התרחקות מדבר וגרוף וכדומה. —² כך

קרב אליה וכו' מ ש מ ו ש ידים היה (מ"ר נר"ש נב).
 — ובסחמ"א: והוא מ ש מ ו ש ביד בקלות (ר"ח שם
 קמז). כיון שישב כבר מלובלכים בגדיו ומה יועיל
 מ ש מ ו ש ו (ש"י נר"י סב). אותם (היונים) הנראים
 שמנים למראה עיניו נמצאין כחושים ב מ ש מ ו ש ו
 והכחושים נמצאים שמנים (סוף, כ"י י). ולא ידבר
 מענין התאזה חשקים ונשוקים ו מ ש מ ו ש ו ים ומיני
 אהבות וחשק (הקוק י, משנת משקל). דרי בתוליהן שהן
 קשות ב מ ש מ ו ש ו ועתה הן נשים גדולות (ר"ח מלגנ"י,
 יחזק' כג ג). שיש רופאים אחרים עובדי כוכבים וכן
 עושים שאר מיני מ ש מ ו ש ו ים עפ"י דרכי הרפואה
 (סדרי טהרה, הל' נדק קט). שאם יוכל ל מ ש מ ש
 (את הגדולות בקלפי) בריוח ירגיש ב מ ש מ ו ש ו איהו
 של שם ונפולו בימין (ממל"י, יומ' ד א). — ב י ש מ ר
 מ ש מ ו ש ו רשומת כל החפצים הנמצאים במקום מן המקומות,
 Inventar; inventaire; -tory: האפטרופ' שנתמנה בצואת
 המת אם צריך לעשות שטר מ ש מ ו ש הנקרא בלעז
 אינונימטרי בנכסי המת (תשו' סרי"ג נירנדי י). כותבין שני
 שטרות אחד לאפטרופוס ואחד לקרובים אות באות והוא
 הנקרא שטר מ ש מ ו ש וכל אלו הדברים הם לומר
 שהבית דין כשהם ממנים אפטרופוס בנכסי יתומים ראוי
 להן שיעשו כך (סס). אפטרופוס שעשה שטר מ ש מ ו ש
 בעדים ואחר זמן סמוך למיתתו עשה צוזה וכתב רשימה
 ממה שיש בידו מעובין ויתומים שנתמנה עליהם לאפטרופוס
 ונמצא שמה שצוה וכתב באחרונה הוא פחות הרבה
 מסך הכולל שנמצא בשטר מ ש מ ו ש ממה שקבל (סל"י
 יענ"כ נ סב). — ג יבהלכות נחלאות, הזכות שיש ליורש
 בנכסי מורישיו: ור"ל יקרא לזכות החוקה שיש ליורש
 בנכסי מורישו בלשון מ ש מ ו ש כלשון אמרם
 בהרבה מקומות נחלה ממשמשת והולכת (ספ' סמ"ק,
 מ"ז ס). (גם במקום שהנחלה) באה מכת מ ש מ ו ש
 יכול להנחיל לאחד מהם (פתחי תשובה, ש"ע חו"מ נס"ח).
משמן, ש"י, קמ"י משמן, מ"ר קמ"י משמן, נכ"י משמן.
 משמניהם, — מקום ששמן, ושמן הארץ, אדמה
 שמנה: הגה משמן הארץ יהיה מושבך (נר"ש כ"י נט).
 — משמן חבשר, המקום השמן שבגוף: והיה ביום
 ההוא ידל כבוד יעקב ושמן בשרו ידחה (ש"י יד).
 לכן ישלח האדון יי צבאות ב משמן רון (ס"י יו). — ואמר
 המשורר: מי דחה מ מ ש מ א ל רזה, מי קרא עלי
 מחזה, מי עשה את הדבר הזה, הלא אנכי יי (ר"י
 הלוי, מי כמון). האל יום שלח ב מ ש מ נ י רון

כך בכ"י, ובנוסף: הרפוס: שמשמשה, משמשה.

ומת אביו ותבעה אמו הנכסים ויורשי בת המשומד
 תבעו גם כן הנכסים הנזה כתב הר' יהודה כספר הדינין
 תשובה אחת לרבינו משולם ש מ ש מ ד אינו יורש
 את אביו וכו' וכיון שאינו יורשו מיד כשמת אבי
 המ ש מ ד זכתה בת המשומד בנכסי אבי אביה
 (תשו' נר"ש, מונ"ח נטו"מ נס"ח). ועל גש של משומד
 שגירש את אשתו כבר שאלו את ר"ת צריך לכתוב בגמ'
 שם גיות עם שם יהדות (התרומה, גי' קמ). — ובסדר
 התפלות: ול מ ש מ ד ים א' אל תהי תקוה והמינים
 יוכלו כרגע וכל אויבינו וכל שונאינו מהרה יכרתו (סדור
 נע"ג כ"י, נהנחות א' מלכנס).

משמדת, ש"י, — אשה שפרשה מן הצבור היהודי
 ודת ישראל ונתחברה לדת נכריה: וששאלתם
 על המ ש מ ד ת ראובן נשא אשה והכניסה לו שדות
 וכרמים ולבסוף נשתמדה וכו' כך הוא הדין שיוורשי
 אותה המ ש מ ד ת נוטלין כל מה שהכניסה (תשו'
 גאון מ"מ פו). ואם קדש (המומר) בת ישראל קדושו
 קדושין וזרעו מאשתו המ ש מ ד ת בר ישראל הוא
 לכל דבר (קצ"ע אכן דנאן, סל"ה ע"ד הלנוקיס,
 נס"ח ס"י ק). ראובן היה נשוי ללאה ונשתמדה ונשאת
 לגוי וכו' ומת ראובן בלא בנים פטורה רחל מזיקתה
 מחמת המ ש מ ד ת (ט"ז תרומ' נדנ"ג ס' יט). על דבר
 עליילה אחת שהעליילה על אורות אשה מ ש מ ד ת
 שברחה (השבת אלהי, קצ"ע על יד).

משמדות, ש"י, — מעמד המשמד: בו משומדות?
 פוסלת ואין משומדות? פוסלת בתרומה (ספ"י נ).

משמה, ש"י, מ"ר משמות, — כמו שמה: כי מי במרים
 משמות יהיו כי יבש חציר כלה דשא ירק לא היה
 (ישע' יט). והיתה חרפה וגדופה מוסר ומשמה לגוים אשר
 סביבותיך בעשתי בך שפטים באף ובחמה (יחזק' ס יב).
 ונתתי את הארץ שממה ומשמה ממדבר דכלתה (ש"י יד).
 ונתתי את הארץ שממה ומשמה ונשבת גאון עזה (ש"י נח).
משמוש, ש"י, — א' שה"ס מן משמש: מפני שהוא
 רוצה ב מ ש מ ו ש ו (ע' עוק' א' ס). (צואה) אפילו
 עשויה כעצם אסורה מפני ש מ ש מ ו ש ה' קיים מים
 אין מ ש מ ו ש ו (ק"י יחזק' נר"י ג ס). ואבימלך לא

בכ"י א"פ, הוצא צוק"מ, ובגרסא מוסר. — כ' כך גם
 בסדור תימני בנקוד עליון, כ"י בריש' מוואוס, מספר 2227.
 (ג) כך בכ"י, וכך ברפוסים הישנים בגמ' וברש"י
 (ד"ס), ובנוסף: הרפוס: המרת דת.
 (ג) כך ברפוס' וכמו"כ במדב"ב, ובגמ' חול' (ק"ט).
 במשמישין, יוד אחרי המס, אך ברגמ"ה שם משמוש. — (ג)

חולין שנשחטו בעזרה (ע). מ מ ש מ ע שנאמר בת
ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות מלמד שקידשה
ישמעאל ומת והשיאה נביות אחיה (גני יז). מ מ ש מ ע
שנאמר בחוק תעמוד איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו
יוציא אלא מה ת"ל והאיש לרבות שליו ביד (כ"מ קיג).
מ מ ש מ ע שנאמר בת עמינדב איני יודע שאחות
נחשון היא מה ת"ל אחות נחשון מכאן שהנזשא אשה
צריך שיבדוק באחיה (ג"כ קי). מ מ ש מ ע ישנאמר
אכול את שיש לו (מנפיר וקשקשת) שומע אני אל
תאכל את שאין לו מ מ ש מ ע שנאמר אל תאכל את
שאיין לו שומע אני אכול את שיש לו ולמה שנאן
(מז' סז) מ מ ש מ ע שנאמר שמעון ולוי ידענו שבני יעקב
הם אלא בני יעקב שלא נשלו עצה מיעקב (מד"ר נח"א ט). —
מ מ ש מ ע דבר ממשמעו, כמו שאתה שומע אותו,
בבונה הפשוטה: הירא ורך הלבב כ מ ש מ ע ו'
שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב
שלופה (כ"ע, קט"ו ח ט), וההפך מזה ר"י הגלילי, שהוא
מתירא מן העבירות שבידו. בבתיכם למה נאמר לפי
שנאמר בכל גבולך שומע אני כ מ ש מ ע ו ת"ל
בבתיכם מה בתיכם ברשותכם אף גבולך ברשותך יצא
חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי (מכ"י נא י).
ועבדו לעולם עד היוכל או ועבדו לעולם כ מ ש מ ע ו
ת"ל ושבתם איש אל אחותו וכו' (שס, משפ"ט ז).
איוהו ש"ס היון זה ש"ס הבורות וכו' ש"ס היוצרים
כ מ ש מ ע ו' (מקוא ט ט). והוציא את בתולי הנערה
כ מ ש מ ע ה' (ספרי דנ"י לז). מובח כ מ ש מ ע ו
וכו' הכהנים כ מ ש מ ע ו' (יומ' סא). תאלמנה שפתי
שקרוכו' אשתתקין כ מ ש מ ע ו' (נר קסא, מד"ר נח"א ט). —
ובסחמ"א: והנה מעם פא כ מ ש מ ע ו' שהוא פתחון (לח"ע,
לחות כ). וכעץ הדעת סוד ינעם, גם הדברים הם אמת
כ מ ש מ ע מ' (סוף, הקד' א לפעס"ט). והפרש יש בין
הלשון הראשון ובין הלשון האחרון אע"פ שנראין
כדומין זה לזה כ מ ש מ ע מ' (ד"ה, ספ' הל"א ג). ויתכן
לפרשו כ מ ש מ ע ו' כלומר טוב הוא שהעבדו גלולים
לבר (מד"ק, מכלול, סד"ס טו). — ואמר הפוסן: ואם
בכל אלה סוד ינעם, הן דברים כ מ ש מ ע מ' (לך
אלסי סדומות, כף נעס"א). — ומצוי מאד השמוש בו
בסחמ"א בעצין פרוש המלה וכונתה: עני מ ש מ ע ו'
אביון (ערוך, ערך לזיון). והקריבו זו קבלה שהיא הראשונה
ו מ ש מ ע ה לשון הולכה (ד"ש ויקר' א ט). שרץ בכל

למכל כל עצה ולחתום כל חזון (לח"ע, אמר נכ"י). —
ובהרחבה, אנשים שמנים, חזקים: ואף אלהים עלה
בהם ויהרג במשפנותם ובחורי ישראל הכריע (תה"ל עח
לא). — משמני מדינה, מקום היותר עשיר במדינה:
בשלותו במשמני מדינה יבוא ועשה אשר לא עשו אבתיו
ואבות אבתיו בזה ושלל ורכוש להם יבזור (דני' יא כד).

משמן

ש"י, מ"ר משמנים, — מאכל שמן ומוב: לכו
אכלו משמנים ושתו ממתקים (ממ' ח י). — ואמר
המפורר: רדי מדבשי ממתקים שתי מעדני משמנים, דורך
דגול מרכבה תרועה בשושנים (ר"י הלוי, יול"א אל התורה).

משמיע

ש"י, — מה שאדם שומע: ולא למראה עיניו
ישפוט ולא למשמע אוניו ויכח (ישע' יא ג). —
ובתור"מ, משמע דבר, כונתו, פרושו: (מה שנאמר
בכתוב) וצאן מ ש מ ע כל צאן אחד (נכור' ט א). כל
הפרשה כולה (של פרה אדמה) מ ש מ ע' מוציא
מיד מ ש מ ע (עולא, יומ' מז'). (מה שכתוב תשמרו
להקריב לי במועדו כונתו היא ואפילו בשבת) נאם לו
ר' יונתן כ מ ש מ ע' זה עדין לא שמענו (ספרי נמד'
קמג). — במשמע, בתוך כונת המלה: בכל אדם
הכתוב מדבר אחד גדולים ואחד קטנים ב מ ש מ ע
אתה אומר אחד גדולים ואחד קטנים ב מ ש מ ע או
אינו אלא בענין שענש וכו' (ספרי נמד' א). צריך היה
הדבר לאומרו (ונאחזו בתוככם בארץ כנען) שאלמלא
כן יש ב מ ש מ ע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו (ר"ח
כן גמולא, קדוש' ג ד). — במשמע שנאמר, מכונת הדבר:
מ מ ש מ ע שנאמר סקל וסקל השור וכו' אין אנו יודעים
שבשרו אסור באכילה מה ת"ל לא יאכל את בשרו
בא להודיע ששם הוא אסור באכילה כך הוא אסור
בהנאה (יומ' ספ' נא). מ מ ש מ ע שנאמר חלב שור
וכשב ועז לא תאכלו לאי זה דבר נאמר והלב נבילה
וחלב סריפה יעשה לכל מלאכה אפילו למלאכת גבוה
מ מ ש מ ע שנאמר רק הדם לא תאכלו לאי זה דבר
נאמר על הארץ תשפכו כמים מה המים מכשירין אף
הדם יתא מכשיר מ מ ש מ ע שנאמר לא תאכלו כל
נבילה לאי זה דבר נאמר לגר אשר בשערך תתננה
ואכלה בא להודיע גר תושב אוכל בנבילות מ מ ש מ ע
שנאמר ובשר בשדה סריפה לא תאכלו מה ת"ל לכלב
תשליכון אותו אותו את משליך לכלב ואי את משליך לכלב

(¹) ופרש רש"י: כשתדקק בה אינך יכול להשוות
שיטת הפרשה בשוה שיהיו כל מקראותיה שוים זה עם
זה אלא יש בהן ש מ ש מ ע מקרא זה מוציא מכלל
מ ש מ ע מקרא שלפניו, — (²) בכ"י: במשמע זה. —

מנחם (46). כשכיר יומו שמשמעותו עד שישלם יומו כשכיר (כ"י אנטוני, מלמד הסלמדי, כהל). ואין המשמעות הזה כדברי הרב (דמנין שמו ד ט). ממשלים משלים המה להרום המקרא ולצייר הספורים וכו' לתוציאם ממשמעותם עשו ספרים הרבה (אזכא מארי, מנח קנא' נה). כי באמרנו תמיד בברכות באיי אויתברך אין המשמעות לפי הרומה להוסיף ברכה במי שאינו צריך לשום תוספת חלילה (ספ' החנוך, מאז טל). ואודיע המחלוקת שיש לרבותינו במשמעותו (סס). שאין במשמעותו אלא חשד (כ"י על הכיף, סנה' כ:). אם בא לתקן טענה ראשונה ולומר כך נתכוונתי ויש במשמעותה לשון שכולל זה החיקון (ש"ע חו"מ, הלוא' ט). והטאה לא הזכיר שמשמעותו שוגג וחם הוירו (פענח נוא, טל). ולפי דעתו (של רד"ק) המשמעות יהיה אולי יש לאלהיכם אויבים וירדפם וכו' (ר"ד מן הספחים, נחם דוד, ערך שני). ותראה היבשה אינו בנשמע שנבראה ויותר צודק המשמעות שמצויה היתה אלא שגזר עליה להצלות כשיקו המים (אזכא החיים, נחש' א' ח). עדיף לקחת הדברים כפשטן ומשמעותם המורגל יותר (כ"י מוסקטו, קול יהודה, כוזרי א' יד). ומזאת המשמעות יש קצת ספק לדברי הר"י אברבנאל (ר"ש פסחים, ירמ' שלמה א'). — ומ"ר משמעות, ומשמעות: כי הודעתך כי יש כמה מלים פעלים למשמעות אחד וכן יש כמה משמעות לפעל אחד (ר"מ, גזר השפות, ידס ינה). רשות נתונה לנו לפרש משמעות הכתובים בנתיבי העיון (אזכא החיים, נחש' א' ח). אם ישעון ראובן על אלה הק' דוקא מכא אחד מאלה המשמעות וכתבנו מתנצל מכא המשמעות האחי' (מסיר לזאון, נוסח לזוס א' י). ראית בה משמעות הרבה (פ' מנעל ס' מדיס על יוס', נר' ד ד).

משמעות. שני, ככ"י משמעות, משמעות, משמעות. — (א) שמועה בקולו של פלוני; ומי בכל עבדך כרוד נאמן וחתן המלך וסר אל משמעותך ונכבד בביתך (ש"א כג יד). — והשתמשו בו במש' זו בפסח"א: תשוקתך משמעותך והמשע שתשמעי כל אשר יצוה עליך (לכ"י, נחש' א' טו). שיסורו גויים למשמעותו וכן היו עמים רבים תחת יד דוד ושלמה בנו (כוא, סס מע' י). ופי' שניהם משמעות וקבלו המצוה (נר"ק, שרש יקב). ועתה באו נא וסורו נא אל משמעותו של מלך והצלחם את נפשותיהם ממות (תמדת הימים ג, חנכס ג). — משמעות של פלוני, נכנע לו: אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעותם (שע' יא יד).

מקום משמעותו דבר נמוך שרוחש ונר על הארץ (כוא, פס' יא י). אגורה היא מעה כגרה משמעה (ר"ת על דונס, אגורה). — ומשמע הלשון: אין ביניהם הפרש במשמע הלשון (לכ"י, הנשיא, הגיון הנסג' ג). ואין זה משמע הלשון (לכ"י, שמו ד כה). — ובכלל בענין פונת המדבר: מרכל משמע אומץ המקרא (כן אלה, דס"ט, ס' עה). למדך כאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה וכן משמעו כשקם זה והולך על משענתו אז נקה המכה (רש"י שמו ד כה טו). והוציא דברים מפיו שמשמעו שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל (למנ"ס, ענדים ח' יו). — ובענין שרש שממנו נסתעפה מלה מן המלות: כל רחבה למביבות מקום מיוחד קורא עורה ואיני יודע בו משמע (ר"א מלגנלי, יחזק' מג יד). — יסדברוך משמע כך וכך, לפי מה שאני שמע דבריו הדבר היה כך וכך: ומירו לפי שאלתך שמשמע שמנהג בעיר שכל אדם מוציא זיוון וגזוטראות ואין יכולין למחות בו (תש"י נחש' א', מוכא נקוח"מ קנז יא). — וכמו משמעות בענין השמע לקול פלוני: (וישמעו אליו בני ישראל) אין לך משמע גדול מזה (כפרי דברי' טו). — ובלשון הקראים כמו שמועה, מה שנמסר מפה לאון בקבלה איש מפי איש: וגם ידענו בו כי משפט השכל צדק למשפט המשמע כי בו יודע משפט העונש במספר במדה בשקל כי לא יצא זה ולא יקום מן השכל ולא יקום המשמע בנשאו כי זה צריך לזה וזה צריך לזה (סהל סהל סהל' אג' מוכסה, לקו"ק נספח' 84). כאשר יהיה הדבר בנוי על ב' החלקים יחד יע' (יעניו) של דעת ושל משמע יהיה גלוי יותר וברור (ישועה נן יהודה סהל' סג' כערי' 8). יקל בעיניו הלך הבינה והחקש ולהשיב הפרחים אל העקרים של דעת ושל משמע יחד (סס). יאמר להם כי משמע נסמכתם עליו תלה יחליף אשר אמרתם בזה המקום (סס 18). — יוכמו שמע, חוש השמע: ואלו הן חמש הרגשות אשר בראם יוצרנו להועילנו המאכל והמשתה וחיד המעם וכו' והריח והמראה והמשמע (ר"ש כן תש"י, שערי נר' כ' 378).

משמעות. שני, — כמו משמע, בענין כונת ופרוש המלה: בוך בויך אין לו משמעות אלא כך הוא הלש (רש"י שנת סו). מרוצת משמעות המשנה כשמואל (כוא' ככ"י נד). משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף (מוספי סנה' עג). כי היה רוצה לתת משמעות ופתרון לאגורה וגרה וכו' ונתן מנחם משמעות לגרר ולאגורה (הכרע' ר"מ, דונס על

ארבעה משמרות עלו מן הגולה ידעיה וחרים ופשוור ואמר עמדו נביאים שבירושלם ועשאו עשרים וארבעה משמרות וכו' עמדו ראשי משמרות וקבעו את עצמן בבתי אבות (תוספת' מעני' ב' א'). ומגן קודם לראש המשמר וראש המשמר קודם לראש בית אב (ספ' סו' ב' י'). איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקות לפניו וכל משמר שאינו עומד. ואמר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו ורשות היה לו לשרוף את בסותו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקח ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרו (מזמ' א' ב'). נשתירו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות (סו' ב' י'). בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות וכו' משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדרות וכו' יום טוב הממוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה היו כל המשמרות שוות בחלוק לחם הפנים חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתיים (ספ' ז' ח'). היו שניהם כהנים הוא אונן

משמש שבוע ומתחלף יוצא זה נכנס אחר ואותו החלק המשמש שבוע נקרא משמר וכל המשמר היו חולקין ז' חלקים כל אחד משמש יומו ויצא ונכנס אחר משמש לאחר ונקרא חלק שהוא אחד משבעה במשמר בית אב וכן הוא מפורש בתוספתא (דמכילתין) משמר שיש בו ד' בתי אבות או ד' בתי אבות או ח' או ט' משמר שיש בו ד' בתי אבות ג' מהן מקריבין כל אחד ב' ימים והרביעי מקריב יום אחד ומשמר שיש בו ח' בתי אבות וכו' משמר שיש בו ז' בתי אבות כל אחד משמר יומו והן כל אחד ואחד ועל זה הסדר שבו בחיצונה אנשי משמר. מותרין לשנות יין בלילות אבל לא בימים שמא יודמנו אותו היום וזכרים הרבה ותכבד העבודה על אנשי בית אב ויסייעו אותן אבל אנשי בית אב אסורין לשנות יין בין ביום בין בלילה מפני שהן תדורין בעבודה ויש כאלו כ"ד משמרות שהפילו גורלות מי שעלה גורלו ביום ראשון נקבע במשמרתו להיות הוא משמש ביום ראשון לעולם ומי שנקבע ביום שני כמוהו כגון שהיא משמרת יחזירוב בתחלת ניסן בית אב פלוני באחד בשבת בית אב פלוני בשני בשבת וכן כולן לפיכך אמרו המכיר משמרתו באיזה חדש ובאיזה שבוע זמנו ובית אב שלו באיזה היום מן השבוע זמנו והוא מן הקבועים לעולם אסורין לשנות יין בו ביום מ"ש אמרינן שמא יבנה הבית ויהיה שתי ואינו יכול לשמש בו ביום ומי שאינו מכיר בית אב שלו אבל מכיר באיזה שבוע זמן משמרתו אסור לשנות יין כל אותו שבוע ומי שאינו מכיר לא זה ולא זה אבל יודע שבתו אבותיו קבועין בעבודה אסור לשנות יין לעולם דבכל ויום חיישינן שמא יומו הוא

(ר"ח מעני' יא.)

—גדוד מיוחד של אנשי לעזתו של המלך; מן השלשים נכבד וכו' וישמחו דוד אל משמעתו (ש"ב כג כג). וישמחו דוד על משמעתו (דני"א יא כה). —ג) ייכמו משמע בענין שמועה, ומשמעת נעומה, הסכמת הקולות, Harmonie consonance. שמעתי שפילוסוף אחד נקרא פיסאגורה בשמען קולות פשוט נפח א' שקל כל אורא מהם ומצא שמפני שבתם היו כבדים ומהם קלים נעשתה קול הברתם משמעת נעימה היא הנקרא קונסונאנצה ומשם המציא חכמת הנגון (רע"פ, מתק' שפטים 81).

מִשְׁמָר, ש"ו, סמ"י, משמר, כנ"י משמר, משמריו, —א) מקום ימשר שם אדם חשוד וכדומ' לבלתי יברה, פלא, Gefängnis; prison: ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים (כרל' מנ' יו). ויתן אתם במשמר בית שר הטבחים אל בית הסתר וכו' ויהיו ימים במשמר (ספ' ג' א-ג). וישאל את סריס פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו (ספ' ז'). ויניחהו (את האיש שקלל את השם) במשמר לפרש לחם על פי יו' (ויק' כד יג). ויניחו אותו (את המקושש בשבת) במשמר כי לא ירש מה יעשה לו (נמ"י יס לה). —ומצוי השמוש גם בסה"א: ותצוה המלכה ללכוד את אשת אריסתובל' ואת בניו ואת כל משפחת אשתו ויתן אותם במשמר מן המשמרות אשר כנגד החיכל לבלתי ימצאו מנוסה (ויק'סוף, דף רכ). —ב) בית משמר: אם כנים אתם אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם (כרל' מנ' יט). —ב) מקום עמידת. חיל השמר על החומה וכדומ' Wachtposten; poste; post: אל חומת בבל שאו גם החזיקו המשמר הקימו שמרים הכינו הארבים (ינ"י נא יב). —ג) שמירה: היום אני תנין כי תשים עלי משמר (איוב ז יב). וחיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה (נחמ' ד יו). ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר אחרי אין אנחנו פשמים בגדינו (ספ' יו). —ד) ועצם השומרים: ונעמיד משמר עליהם יומם ולילה (נחמ' ד ג). —ו) מחלקת אנשים ממונים לשמר או לשרת שרות מה: ואחיהם לנגדם להלל להודות במצות דוד: איש האלהים משמר לעמת משמר (נחמ' יב ג). שמרים שוערים משמר באספי השערים (ספ' כה). והעמיד משמרות וישיב ירושלם איש במשמרו ואיש נגד ביתו (ספ' ז'). וזכרה לו אלהי על זאת ואל תחם חסדי אשר עשיתי בבית אלהי ובמשמריו (ספ' יג יד). —ד) מה שאדם שמר: מכל משמר נצר לבך (משל' ד כג). —ובת"י, כל אורא מ"כד מחלקות הכהנים וחלום שהיו במקדש (!):

¹ אמר ר"ח וז"ל: הכהנים היו חלוקים כ"ד חלקים

עליהם והם אוננים עליו וכו' ופסוק על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה ועולה במשמו של זה ושל זה ואינו חולק אם היו שניהם במשמו אחד נוסלין חלק אחד (ינמי' יא ז). אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת וכו' ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמו היוצא (תמיד טו א). התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלם של כהנים ושל לויים ושל ישראלים הגיע זמן משמר לעלות כהנים ולויים עולים לירושלם (תעני' כז). עשרים וארבעה משמרות בארץ ישראל וכו' שתיים עשרה מהן בירוחו הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר היה עולה מא"י לירושלם וחצי המשמר היה עולה מירוחו כדי שיספיקו מים ומזון לאחייהם שבירושלם (סס). גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם גלו משמרות ולא גלתה שכינה עמהם וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם (ר' יהודה, מדר' איכ', ויזא מנח' יז). אמרו רבותינו אלו ח' משמרות שהתקין משה מפי תקב"ה עד שעמד דוד ועשה אותן כיד (סס נמד' ג). — אֲנִישֵׁי מִשְׁמֶרֶת: נותנין אותם (את הכבדורים) לאנשי משמר והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש (יבמ' ג יג). שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתעניין ולא משלומין ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל שלש שניות אנשי משמר מתעניין ומשלומין (ר' יהושע, תעני' כז). אנשי משמר מותרים לשנות ויין בלילות אבל לא בימים וכו' אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים בלספר ומלכבס (סס ז). נתן הכסף לאנשי משמר ומת אין הורשין יכולין להוציא מידם (צ"ק טי' ג). שנה שגשמיה מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהיה בתיכם קביריהם (תעני' ככ:). — המחלקות מלאכי השתר: וברום עולם נצבים לאלפים ולרבבות בחלקים למשמו שריות ביום ובלילה לאשמורות (יבמ' ג). כתר מלכות). במרומי ערץ שם שרי נגמר, וכל לבב יתר וכל בשר סמר, שואלים אי מקומו משמר מול משמר, וקרא זה אל זה ואמר (ר"י הלוי, קדושס ליוס"ב, נמרונו ערך). — חלק מהחיל השומר על המחנה: הגיעו (שמעון הצדיק ואנשיו) למשמר הראשון (של חיל אלכסנדר מוקדון) נפגעו זה בזה (מגי' תענית, כסלו).

* **מִשְׁמֶרֶת**, ש"נ, מ"ר מִשְׁמֶרֶת, — כמו אֲשֶׁמֶרֶת: שלש משמרות היו הלילה ועל כל משמר (ומשמר) יושב הקב"ה ושואג כארי וכו' משמרה ראשונה

חמור נוער שניה כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדו אמו ואשה מספרת עם בעלה (ר' אליעזר, נכ"י ג). שאלו את אימא שלום אשתו של ר' אליעזר וכו' מפני מה בניך יפין וכו' אמרה להם לא היה מספר עמי לא במשמרה¹ ראשונה ולא במשמרה אחרונה אלא בכינונית (מס' כלס' א). — יובמו מִשְׁמֶרֶת, בענין מחלקות הכהנים: מכיר משמרתו שידע מאיזה משמרה הוא וכו' שידע שמשמרה שלו קבועין ועובדין בשבת זו (רמב"ם תעני' יז). — יובענין האנשים העומדים על הַמִּשְׁמֶרֶת: ופרשו מחסה המשמרה כלומר המקום אשר יחסו בו אנשי המשמרה (ר"י א"ת, ספ"ש לריכ"ג, סקן). ורוצים בה המערכה והמשמרה (סס, ספ"ד). וביום הששי שלח אחרי המשמרה לעלות ולחפור הקבר מבקעור יום (ר"י סמנ"י, לקו"י 81). ומאותו העצם נאצל עצם אחר בלעדיו פחות ממנו במשמרה נקרא הכללית (ר"י חזיון, סוד הסודות, מו"ת לאריסון ד). הפרשים הם עדי המלכים וכבוד הממשלה ויאות שתשען על העדי הנאה והמשמרה הטובה במערכת הפרשים (סס ת). ויהיו כל הפרשים כל אחד עושה מצוות מי שהוא למעלה ממנו משמרה על משמרה (סס). — יובמוש' חבורה של אנשים שהם נועדים לעתים קבועות לחפלה וכדומ': מה שנהגו קצת בני אדם להתענות בכל ערב ר"ה שקורין אותו תענית משמרה וקובעין ברכת ענינו בין גואל לרופא ובוציאין ס"ת וקורין ויחל (שו"ת מ"ס כניס', לוי"ח מה). התענית של משמרת ר"ה אשר לא נקהלו בבית הכנסת עשרה מהמתענים וכו' ובפרק אחר הודעתיו על הוצאת ס"ת בני המשמרה המתענים (סס מט). — ימצוה וחק: כל אשר תוסיף לחזכר בו צרות, תוסיף בשבחו כי לא היסוהו מן המשמרות (סע"ד על מו"י, סו"י דוידסון 70). וכל התורה כולה נימוסין ומשמרות לנפש להתהלך באלה (תלמוד הירושלמי, אגרי' ל"י מסד"א). והאופן אשר נעשה מחבב מצד עצמנו אם נשכח משמרתנו ומעשנו בלתי ההנשאות והמשמרה היא לפי ויטורינו המפרש בהלצה הישנה הדבר המוטל עלינו להשלימו אם מצד הדת ואם מצד השבע (ר"י מסיר לילון, נוס' 150 א ז). ונתן לכל מדרגה חקה ומשמרה וזה משל מה שנעשה מזה חופיו בדברים אמנם משל מה בערך אל פרטי מיוחד ר"ל היאך תהיינה משמרות האנשים בערכו (סס ד מה).

— (1) בגמ' ב"ב (כ: ה) הנוסחה: לא בתחילת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצות הלילה.

¹ צ"ל משמרה.

[illegible]

למשמרת בני ישראל (שם נל), ושרת את אחיו באלו
מועד לשמר משמרת ועבדה לא יעבד ככה תעשה ללויים
במשמרתם (שם ח כז), ושמרי משמרת בית המלך (מ"ב
י"א ה), ושמרו את משמרת בית יי' (שם ז). לכהנים שמרי
משמרת הכית וכו' לכהנים שמרי משמרת המזבח (יחזק' מ
מח-מנו).—ה מקום מעמד השומרים, Wachtposten; poste
d'observation; post על מצפה אדני אנכי עמד תמיד
יומם ועל משמרתִי אנכי נצב כל הלילות (ישע' כ"א ח). על
משמרתִי אעמדה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר
בי (תהי' כ' ה). — ומקום עמידת שומרי משמרת המשכן
וכדומה: ובקביה וענו אחיהם לנגדם למשמרות (מח'
יב ט). והכהנים על משמרתם עמדים (דסי' ז ו).
ויעמד כמשפט דוד אביו את מחלקות הכהנים על
עבודתם והלויים על משמרתם להלל ולשרת (שם ח"ד).
ויעמד הכהנים על משמרתם ויחזקם לעבודת בית
יי' (שם לה כ). — ובתו"מ: עשו משמרת למשמרתי
(כז לשי' מ"ק ט). הזהירה (המלאך את אשת מנוח)
שלא תשתה חומץ יין וחומץ שכר וכל משרת ענבים
שאינו אינם אלא משמרת ליון כדי שלא יבא הנזיר
לשתות יין (מד' צמד' י). — וכמו משמר, בענין
מחלקות הכהנים: כל כהן שמכיר משמרתו
ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין
שם אסור לשתות יין כל אותו היום (תע' י"א). (אנשי
משמר מתרין להתפטר בחמשי בשבת) כדי שלא
יכנסו למשמרתן כשהן מנוולים (ר' יוחנן, שם).
כהן גדול (מסתפר) מערב שבת הואיל ושמירתו
מתחדשת (הוא, כנס' כז). — ומקום מעמד השומרים:
בלשת שבאה לעיר וכו' כשמשמרת רואות זו
את זו וכו' (שמואל, כזכ' כז).—ומצוי בסהמ"א: ויאמרו
הכהנים איש אל רעהו (כשהתחילו תרומאים להתחריב
המקדש) חזקו ונתחזקו כחצי ה' ונהרג לפני מזבחו
כי טוב למות במשמרתו ולא נעזוב את משמרת
ה' ולא נשליך את עבודתו מנגד (ויסיון, דף רכ"א).—
ובמשמ' חיל המצב: ויאסוף יד גדולה מבחורי יהודה
ויפשוש בהר גריזים ויד את משמרת רומי' אשר
עזב גביניאום שם (ויסיון, דף רכ"א). ויתקע בשופר ויערך
מלחמה מול חיל רומנים אשר היו צובאים במשמרתם
לשמור את ירושלם (שם, דף שסד).—ומשמרות הכוכבים
והמולות: חשכה וגם אורה יחידו מתאמים, חלקם
(את שני המאורות) למשמרתם וגזרה מקיימים (ר"י
עוז עלם, אלנן חסדן). כי נודע להם כל מעלותיהם
ומשמרתם בכל רקיע ורקיע (ר"י מסיסא, מנח' קנ"א' 108).

מד"ר נראש' י). ידינו (של יוסף) שלא ממשו
בעבירה (לשכ"ג, שס ז). שהיה (יוסף) עושה מעשה
נערות ממשמש בעיניו מחלה בעקיבו מתקן בשערו
(שס פד). התחיל (בענין) ממשמש בשערה (של רות)
אמר רוחות אין להם שער (שס, רות, תלמוד לילה). —
*משמש בבני מעים, כמו משה: סבין וממששין!
בבני מעים אבל לא מתגלמין ולא מתגדדין (שנת כג
ו, ונגמ' שס קמז): — ובסמ"א: מה שנוהגים למשמש איברי
האדם במרחץ לישבם ולתקנם (כסף משנה, תלמוד יא ח).
— משמש בו בהמה, נגעה בו בפיה, כלשונה וכיוצא
בזה: שהיו משרתי ע"א נותנים עיניהם בבעלי ממון
ומרעבים את העגלים ועושים דמות עצבים ומעמידים
בצד אבוסיהן ומוציאין אותן לחוץ כיון שראו אותן רצין
אחריהן וממששין בהן אומרים לו ע"א חפץ
בך יבוא ויזבח עצמו לו (ר' יתחק, סנה' טז). — הלך
לאט לאט, משמש ובא, הלך והתקרב מעט מעט,
sieh langsam nähern; s'approcher lentement; feel
one's way: שניהם רצין ושניהם מחלכין ושניהם
ממששין⁽²⁾ והזיקו זה את זה (תוספת' ז"ק כ"א). היורד
לנכסי שבויים ושמע בהם ממשששין ובאים (שס כחז'
ה ג). ראה עדים שמששין ובאין אמר גנבתי
אבל לא סבחתני ולא מכרתי (שנוע' ח ד). אבא שאל
היתקורא אותן (את ההוקנים) משושות וכו' שהן ממששין
ובאין (ירוש' פאה ח א). אמר לו (מוכר השמן) המתן עד
שאגמור את היות משגמר את זיתיו נטל הכלים והיה
ממשש ובא (ספרי דברי' טה). וכיון שראה (אלכסנדר)
שהיו ממששין⁽³⁾ ובאין אמר להם צאו וקרמו
לפניהם (מגי' תעני יא). — וגם דברים לא בע"ח: וראה
דליקה ממשששת ובאה בתוך שלו (תוספת' ז"ק י
ג). ראה קציעות המלך ממשששין ובאין ראה
דליקה ממשששת ובאה (ירוש' נדר ג ו). — והעשן:
כיון שמגיע (העשן) לשמי קורה ממשש ויורד
בכתלים עד שנתמלא הבית עשן (יומ' נג). — והחשך:
כיון ששקעה החמה במוציא שבת התחיל החשך ממשש
ובא ונתיירא אדם הראשון (ר' זעירא, מד"ר נראש' יא). —
ודברים: כך אבינו יעקב סבר רואה דברים ממשששין
ובאין (בענין חלומם של יוסף) אמר אם נחבקה פינקסו
מה יכול אני לעשות (ר' חמא כ"ח, מד"ר נראש' פד). —
ומחלה: כל מכה ומכה שהיתה באה על המצריים

*משמרת⁽¹⁾ סיג — דרך מנקב נקבים דקים ושיטו
בו היין עם תשורים שלו והיון הצלול עבר
דרך הנקבים והשורים ישארו במקומם, Seihet; passoire
strainer: תולין את המשמרת ביו"ש ונותנין לתלויה
בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת ביו"ש ואין נותנין
לתלויה וכו' (ר' אליעזר, שנת כ"א). משמרת אמורה
משום גלוי (תוספת' תלמוד יג). ומסנת של הרדל
ומשמרת של יין (כלים כ"ג). נותן אדם יין צלול
ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת (זעירא, שנת
קט). ארבע מדות ביושבי לפני חכמים ספוג ומשפך
משמרת ונפה וכו' משמרת שמוציאה את היין
וקולטת את השמרים (אבות ס טו). מערים אדם על
המשמרת ביו"ש לתלות בה רמונים ותולה בה שמרים
(רבה בר ר"ה, שנת קל"ט). המשמרת של יין וכו'
אם היתה פקוקה מלמעלן אע"פ שהיא פתוחה מלמטן
(ירוש' תלמוד ח ט). תופתר במשמרת חדשה שמכשירה לכלי
(ר"א בר כהנא, שס שנת כ"א). — ומוציא בסמ"א: משמרת
של יין של עכורים אם היתה של שער מדיחה ומשמר
בה (רמב"ם, מלכ' אסורי יא טג). — ובחשאלה, קרום חמץ
אצל החמץ: ולכן מקיפין אותו (את החמץ) שני קרובין
האחד קשה והוא דבוק לעצם הגלגלת ונדבק במוח
במקומות והוא נקוב נקבים רבים בשני מקומות המקום
האחד אצל הנקב שבקצה החוטם ונקרא משמרת
והאחד אצל העצם שבחך (מ' אלדרי, ש"א ד א).

*משמש⁽²⁾ סיג — א כמו משש, נגע נגיעות קלות
באצבעותיו, betasten; toucher, tâter, palper
to feel, touch: מועד (הוא) שהעידו בו שלש פעמים ותם
(הוא) כל שיהיה התינוקות ממשששין בו ואינו נוגח (ר"מ,
ז"ק כ ד). איזה הוא תם וכו' שיחזרו תינוקות למשמש
בין קרניו (תוספת' שס כ ג). אמר לממשמש בצדור
בשבת כדרך שמשמש בחול (רנא, שנת פ"א).
אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה (ר' יתחק, ז"ק קיח).
דד זה כלומן שהתינוק ממשש בו מוצא בו חלב (ר"ש
נל נחמני, ערוכי נד). תאנה זו כלומן שאדם ממשש בה
מוצא בה תאנים (ריבזק, שס). חייב אדם למשמש בתפולין
בכל שעה (רנא בר ר"ה, מנח' לו). היה משכים לצאת
לדרך ומתיירא שמה יאבדו (התפולין) מניחן וכשגיע זמנו
ממשש בהן ומברך עליהן (שס). כל זמן שהיו ידי קונייהם
ממששין בהם היו מותחין והולכין (ר"י בר' נכורא).

⁽¹⁾ כך מנקב בקמץ כ"י משג' מנק' מהגניזה כ"י
אדלר, מספר 2182.

יודעין בטיב עכו"ם ומשמשיה קטנים אינם יודעים בטיב עכו"ם ומשמשיה (כנ"ל ס' נז).—ובהשאלה, יברקדוק, כמו מִשְׁתָּה, אות נוספת על השרש בפעלים וכדומ' לנ"ו וכדומ': אם אין אתה מצרף משמש עשיתני (תנ"ך דגש על רס"ג 102).

מִשְׁמֶשֶׁת (ש"ז)—פרי העץ ממין הפוח, צהוב המראה, טוב הריח, וגרעין גס וקשה בקרבו, Aprikose; abricot; aprioot: ואם תהיה הליחה אדומית, מעופשת באצטומכא או בכל הפה אין דבר יותר מועיל מן המשמש ואפרסקים לחים וכשי"ב צמוקי המשמש (קאטון ג' ו' ט). יש מן הצמחים מתרכבים זה מזה כתפוחים ואפרסקים ושקדים עם משמש (כש"כ) דולאן, מגיל, חלק יעקב ד).

מִשְׁמִישָׁן (ח"ז)—מי שהוא גריל למשמש בידיו בכל דבר, לנקי מִשְׁמִישָׁנִית: למה (חפשי לבן) באהל רחל שתי פעמים שהיה מכיר שהיא משמשינית (מד"ר) (נראש' ע"ד)—גידים מִשְׁמִישָׁנִית: גידים משמשיניות הן (חוקי, ויקרא יו ד).

מִשְׁנֶה (ש"ז, סמ"י) מִשְׁנֶה, כנ"י מִשְׁנֶה, מ"ר מִשְׁנֶה, — (א) כסף מִשְׁנֶה, לחם מִשְׁנֶה, פי' שנים בהכמות, כפול, das Doppelte; le double; the double: וכסף מִשְׁנֶה קחו בידכם (נראש' מג יב). ומִשְׁנֶה כסף לקחו בידם (ס' טו). והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה מִשְׁנֶה על אשר ילקטו יום יום (שמות יו ט). והיה ביום הששי לקפו לחם מִשְׁנֶה שני העמר לאחר (ס' כג). כי מִשְׁנֶה שכר שכיר ענברך שש שנים (דברי עז ו). הביא עליהם יום רעה ומִשְׁנֶה שברון שברם (ירמ' יו יח). לכן בארצם מִשְׁנֶה יירשו שמחת עולם תהיה להם (ישע' ס"ז). גם היום מגיד מִשְׁנֶה אשיב לך (זכר' ע יב). ויסק יי' את כל אשר לאויב לְמִשְׁנֶה (חזק' מג י).—וקמ"י מִשְׁנֶה: ושלמתי ראשונה מִשְׁנֶה עונם וחטאתם (ירמ' יו יח).— (ב) שני לְדָבָר, מִשְׁנֶה חֲמִיּוֹרָה, שנאמר בו עוד פעם מה שכבר נאמר קודם: וכתב לו את מִשְׁנֶה התורה הזאת על ספר (דברי יו יח). וכתב שם על האבנים את מִשְׁנֶה תורת משה (יחזק' ח' לב).—מִשְׁנֶה פלוני, השני אחריו: והיה שם בנו הבכור ויאל ושם מִשְׁנֶה אביה (ש"ח ח ב). אליאב הבכור ומִשְׁנֶה אביגדב והשלשי שמה (ס' יו יב). ויאל הראש ושם מִשְׁנֶה (דניאל ח יב). ועמהם אחיהם

(י' כך בערב' מִשְׁמֶשֶׁת a).

(a) משמש

במצרים היה הדבר ממשמש ובא עמה (דניאל ט' ס' שמות י).—ושרביט: אין שרביטו של הקב"ה ממשמש ובא אלא בבני אדם שלכם רך כשושנים (לי' יוחנן, ט"ז טה"ט, דודי ל').—והגלות: ואף כשראיתם שגלות ממשמשת ובאה השתחיל עמי לגלות לא תקנתם את הנותרים שלא יגלו (ר"א מזלנלי, יחזק' לד ט).—ונחלה ממשמשת והולכת עד פלוני, שמי שאין לו בן זכר לירש אותו מבקשים לו יורש זכר לאחריו עד כמה וכמה דורות: נחלה ממשמשת (י' וחולכת עד ראובן (כ"ב טז)).—ובסהמ"א: והרמב"ן ז"ל דחה ראייה זו ואמר דודאי ר' יהודה לא מן הירושה הביא ראייה לדבריו שהרי נחלה ממשמשת עד סוף כל הדורות (ר"ע על סו"ף, סוכ' יד).—מִשְׁמֶשֶׁת חושבין את החתן, מִשְׁמֶשֶׁת את הכלה, השגיח שלא יעשו דבר שלא כהגן בעת החתונה: ביהודה בראשונה היו מעמידין להם שני שושבינין אחד לו ואחד לה כדי למשמש את החתן ואת הכלה בשעת כניסתן לחופה וכו' וכל שלא נהג כמנהג הזה אינו יכול לשעון פענת בתולים (ר' יהודה, כתוב' יב).—ג' מִשְׁמֶשֶׁת על פלוני דבר, בקש והשתדל לעשות לו דבר: מי ששמע צבור ממשמשי'ן עליו לגזור גזירתם עליו וקפץ ונשבע שלא לקיים גזירתם (באור, כנ"י, ס' קנט).—מִשְׁמֶשֶׁת הרוח בריאה של בהמה שחוטפה וכיוצא בזה, עבר בה ונפח אותה: ריאה שנופחין אותה ויש בה מקום שמתמטם ואין הרוח נכנס בה ואינו ממשמש (ב' הרוח חייש' שמו יבשה ושרפה (הל' סקוקות, שחי')).

—ע', מִשְׁמֶשֶׁת, שִׁמְשָׁמְשׁוּ חושבין: כל שלא מושמש (כתוב' יב).—ובסהמ"א במשמי' משוש: ענין הבטחון אינו דבר המושמש בו אם בלב בלבד וכו' נשען ענינו בדבר המושמש כמו והוא נשען על ידי וכו' והוא כמשענת המושמשת (ר"א נדרש' חוסס תכנית, נועת).

מִשְׁמִישָׁה (ש"ז, מ"ר) מִשְׁמִישָׁה, כנ"י מִשְׁמִישָׁה, —מה שהוא משמש לדבר אחר, מִשְׁמִישֵׁי מרחץ, כל הכלים המשמשים במרחץ לרחיצה: אמר לו מרחץ וכל משמשיה אני מוכר לך (תוספ' כ"ב ג' ג). המבטל עבודת אלילים מבטל משמשיה ביטל משמשיה משמשיה מותרין והיא אסורה (ע"ד ד). עבודה זרה כנידה ומשמי' כשרץ (ירוש' ס' ג' ג). גדולים

(י' ופרש רשב"ם: שאם אין לו אב ולא אח ולא בן אח וכו' מחזירין למטה ולמעלה על קרובי אבותיו עד ראובן (בן יעקב).—י') תרגום המלה הארמית: ולא קא משמשא זיקא, שבהלכ' גדולות ס"י תקנו.

הַמִּשְׁנָה זכריה וכו' (ס"ט י"ט). — מִשְׁנֵה לַמִּלָּה, השני אחרי המלך; ואתה תמלך על ישראל ואנכי אהיה לך לַמִּשְׁנָה (ש"א כ"ו). כי מרדכי היתורי מִשְׁנֵה לַמִּלָּה אחשוורוש (אסתר י"ג). ואת עזריקם נגיד הכית ואת אלקנה מִשְׁנֵה המלך (דני"ב כ"ז). — כֶּהֱן מִשְׁנֵה, השני שאחרי כֶּהֱן הראש; ויקח רב שבחים את שריה. כֶּהֱן הראש ואת צפניה כֶּהֱן הַמִּשְׁנָה (ירמ' נ"ד). ויצו המלך את חלקיהו הכֶּהֱן הגדול ואת כֶּהֱנֵי הַמִּשְׁנָה ואת שמרי הסף וכו' (מ"ג כ"ד). — מִרְפַּבְתּ מִשְׁנֵה, רכב מִשְׁנֵה; וילבש אתו בגדי שש ושם רבד הזהב על צוארו וירכב אתו במרכבת הַמִּשְׁנָה אשר לו ויקראו לפניו אברך (בראש' מא מ"ג). ויעביריהו עבדיו מן המרכבת וירכיבוהו על רכב הַמִּשְׁנָה אשר לו (דני"ב ל"ד). — וּבִפְּנֵי מִשְׁנֵה: כפורי זהב שלשים כפורי כסף מִשְׁנֵה ארבע מאות ועשרת (עזר' א' י). — וּבְמִדְרֵי: מלמד שהראתו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו וכו' דור דור ומנהיגיו דור דור ומשניו דור דור ושופטיו (ר' לוי, מדר' ויקר' כו). הקב"ה אינו כן אין לו לא דוכוס ולא אפרכוס ולא מִשְׁנֵה וכו' אין אחר עושה מלאכתו אלא הוא (מדר' ספרי' קמ"ט). — ואמר המלוי: וּמִשְׁנֵה זה ידבר בי גדולות ורעות מבלי תחית ומורא, וחבר את כזביו העצומים והרבים באגרת הקורה (ר"ש הגדול, אלום עז). וה מִשְׁנֵה אשר יעץ וחתך להרגני וגור הגזרה, וכו' תפשתיו והביאותיו בחבלי לבית סהר ושמתיו במגורה (ס"ט. — ג) הצאן והעגלים הנולדים בשנה השנית; ויחמל שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר והמִשְׁנֵה! ועל הכרים (ש"א ט"ו ט'). — ד) כנוי למקום בעיר וכדומ'; והיא יושבת בירושלם בַּמִּשְׁנָה וידברו אליה (מ"ג כ"ד). והיה ביום ההוא נאם יי' קול צעקה משער הדגים ויללה מן הַמִּשְׁנָה ושבר גדול מהגבעות (ספרי' א' י).

* **מִשְׁנָה** ש"ג, סמי' מִשְׁנָה, כנ"י מִשְׁנָתוֹ, וכו', מ"ר מִשְׁנֵיתוֹ, יִמְשְׁנָתוֹ, — א) מה שאדם שו"ה, לומד וחוזר עליו, בפרט מתורה שבע"פ ששמע מרבותיו, Studium, Wiederholung; étude, répétition; repeated study: כל השוכח דבר אחד ממשנתו² מעלה עליו

1) כך ריב"ג: אֲדֹרִי הוּא מִן אֲלֵבֶט מִן אֲלֵתֵי אֲנִי וְהוּא אֲפִצִּיל מִמָּא קְבֵלָה וּבִעֲדָה מִן אֲלֵבֶטוֹ, ע"כ, — וּבִעֲבָרִי: אשר הוא מהבטן השני והוא יותר חשוב מאשר לפניו ואשר לאחריו. וכך רד"ק. אבל מתרגומו של יונתן, שתרגם שמיניא, נראה כי בנוסחת המקרא שהיתה בידו היה והשמינים.

2) במדרב"מ הנסח: תלמיד חכם שהוא יושב ושונה ושכח דבר אחד ממשנתו מעליו עליו כאלו מתחייב בנפשו.

הכתוב כאלו מתחייב בנפשו (ר"מ, אבות ג' ח). המהלך בדרך ושונה ומפסיק מ מ ש נ ת ו¹ ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה בור זה (ר' יעקב, ס"ז). איזהו רבו וכו' כל שהאיר עיניו ב מ ש נ ת ו אפילו בדבר אחד (ר' יוסי, ירוש' מו"ק ג' ז). כיצד סדר מ ש נ ת משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו נסתלק אהרן וישב לשמאל משה נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו נסתלקו בניו אלעזר ישב לימין משה ואחמר לשמאל אהרן וכו' נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו נסתלקו זקנים נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו נמצאו ביד אהרן ארבעה ביד בניו שלשה וביד הזקנים שנים וביד כל העם אחד נסתלק משה ושנה להן אהרן פירקו נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקו נסתלקו בניו שנו להן זקנים פירקו נמצא ביד הכל ארבעה (ערוך' נד'). אם ראית תלמיד שלמדו קשה עליו כברול בשביל מ ש נ ת ו שאינה סדורה עליו וכו' ירבה בישיבה שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כל שכן אם מ ש נ ת ו סדורה עליו (ר"ש לקיט, עמ"ט ת). שלום אתה ושלמה מ ש נ ת ד ששמת שלום בין התלמידים (ר"נ נר יתקן, נר"כ לט'). איזהו תלמיד חכם וכו' כל שהוא מבטל עסקיו מפני מ ש נ ת ו (ר' יוחנן, מדר' קטלי, כי העוסק). כל ששואלין אותו הלכה מ מ ש נ ת ו ומשיב עליה (ס"ט). — וביחוד שם לקבץ ההלכות וכו' של תורה שבע"פ שנמסרה לחכמים מדור לדור. Traditionelle Lehre; loi traditionnelle; trad. law שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא (קדוש' א' י). שניתם משנתכם כרבי יוחנן בן ברוקה (ר' נתן, כ"ב קל"א). זו משנת רבי עקיבא אבל מ ש נ ת ראשונה דודו ובן דודו וכו' (ר' יוסי, סנה' ג' ד). לא כ מ ש נ ת הראשונה ולא כ מ ש נ ת האחרונה אלא כ מ ש נ ת האמצעית (ירוש' כתוב' ס' ד). עשתה ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם וכו' אינה אוכלת בתרומה זו מ ש נ ת ראשונה ב"ד של אחריון אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה (כתוב' ס' ג). מ ש נ ת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי (שמעון בן עזאי נסמ' מגלי יוחסין, יבמי' מט'). כל מקום ששנה סתם מ ש נ י ו ת דרבנן עד שיפרש לו רבו (ר' יוחנן, ירוש' יבמי' ד' א'). כל סתם מ ש נ י ו ת דר"מ עד שיפרש לו רבו (ר"ש בן לקיט, ס"ט). כך פירשה רבי הושעיה אבי ה מ ש נ ת (סוף, ס"ט כ"ק ד' ז). אלו מ ש נ י ו ת גדולות כגון מ ש נ ת ו של ר' עקיבא ומ ש נ ת ו של ר' אושעיה ומ ש נ ת ו

— 1) במדרב"מ: משנתו.

של בר קפרא (מד"ר איז, פת"י). — ובפרט המִשְׁנָה שסדר רבין: מִשְׁנָה שלימה שנת לנו רי' (ריש כן לק"ט, ירוש' כלא' א' ו'). כל המִשְׁנֵי מוכוונות במִשְׁנָה זו (רי' יוחנן: שם כח"ט ז' ו'). מי יסדיר את המִשְׁנָה סמכה למקרא (הוא, פסח' ד' א'), לשונות שבידו להן מִשְׁנֵי ו' אין רשות לבריוה לחוסף עליהן (רי' שילא, שם נזיר א' א'), משיקיע רבי רוב מִשְׁנֵי ו' הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המִשְׁנָה (שם, הור' ג' ט). נמשלה המקרא כמים והמִשְׁנָה כיון וכו' אי אפשר לעולם בלא מקרא ובלא מִשְׁנָה (סופר' טו' ו'). ועוד נמשלה התורה כמלה וחס מִשְׁנָה כפילפולין והש"ס כבשמים (שם ח'). בנוהג שבעולם אף בני אדם נבנשין למקרא יוצאין מהן ק' למִשְׁנָה ויוצאין מהן עשרה לתלמוד יוצא מהם אחד להוראה (מד"ר קטל', אשר עוד). — מִשְׁנָה עשיתי, עשיתי כמו שנאמר במִשְׁנָה: איל (ריב"ל לאלוהו) ולא מִשְׁנָה עשיתי א"ל וזו משנת החסידים (ירוש' תרומ' ח' ח'). — ומצונו בסהמ"א: ולא היו לחם דברים מתוקנים ומִשְׁנָה ידועה שהכל שונין אותה בפה אחד ולשון אחד (אגרי' נכ' סו' א' ג' ו'). ויאכסו (החכמים) כל מלה אשר העתיקו מני קדם וימלאום במדע מלואת תכן ויקראו את שמם מִשְׁנָה (רשב"י, גוף ספר גלגול, נסעו' א' של שט"ק). רבינו הקדוש חיבר המִשְׁנָה וכו' קיבץ כל השמועות וכל הדיונים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממשו רבינו ושלמדו בית דין שכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המִשְׁנָה וכו' וישיב כל ימיו הוא ובית דינו ולמדו המִשְׁנָה ברבים (למנ"ס, קד' יד התורה). רבי נתן ורבי יהושע בן קרחה וזולתם רבים והם האחרונים מבעלי המִשְׁנָה הנקראים תנאים וכו' והשתדלו במִשְׁנָה כהשתדלותם בתורה מחברם אותה וסדורה ומספר סדרה ופרקיה והלכותיה (רי' א"ת, כוזרי' טו'). — ומ"ל ימשנאות: וכל המִשְׁנָה שצוה וכתב מראשו של פרק (קטני' מ"ח, J.Q.R. N.S. V 1915, 546). וכל משיכיל יאחב פרק הזהב, וראש כל המִשְׁנָה אלו מציאות (משא' גי' חזיון, מנח' נתיבין 10). — ואמר המקונן: חרש למשוואות עיר מלאה תשוואות, ובתי סופרים ומִשְׁנֵי ו' יותר מארבע מאות (רי' קליה, קני' נתיב, אין מהמנון). — והמשורר אמר: ואודה כי אמת היא תחתיה בבוא קץ השבועה הסתומה, וכו' וכו' דברי חכמינו ישרים ותלמודם ומשנתם נעימה (רי' הנגיד, הלכות ולנוס'). ובא יומה ונד עמה וגם היתה כאלמנה, באין תורה ואין מקרא והמִשְׁנָה נשמה (רי' א"ת, אס' ינד).

והש' עמוד והתלמוד והכניה נחרפה, והמִשְׁנָה לשונה ברגלים נרמסה (שם). — מִשְׁנֵי מנקדות: אמנם הצורות שאנו משתמשים בהן בכתבי הקדש וכן במִשְׁנֵי ו' הקדושות המנוקדות שמצינו שהם מנוגגות כמו בכתבי הקדש (רש"י דוכאן, מנ"ח, ח"ד ד'). אבל במִשְׁנֵי ו' ישנות שבאו מארץ ישראל שהן מנוקדות יש גירסא יותר מדוקדקת (שם ה').

* **מִשְׁנָה**, ש"י, מ"ל מִשְׁנֵי, — מִשְׁנֵי ההלכות וכדומ': אם ראתי עיירות שנתלשו ממקומן בארץ ישראל דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומִשְׁנֵי ו' (רש"י, ירוש' מנ"ח א' ו'). לכך התקינו חכמים שיהיו המִשְׁנֵי ו' יושבין בבקר ובערב (מד"ר שמות מו'). אלו סופרים ומִשְׁנֵי ו' שהן מלמדין את התנוקות באמונה (שם, ויקר' ט'). אלו סופרים ומִשְׁנֵי ו' שהם חוגים ומִשְׁנֵי ו' ומשמרין את התורה ביום ובלילה (שם איז, פת"י).

* **מִשְׁנָה**, ש"י, מ"ל מִשְׁנֵי, מִשְׁנֵי, — מי שמחזיק בדעת השניות באלהות וכדומ': החיות והקוסם ועובד האש ועובד השמש והמִשְׁנֵי ו' וזולתם (רי' א"ת, כוזרי' א' א'). המִשְׁנֵי ו' ואנשי הקדמות ובעלי הרחמינות והנגורים בהרים וסורפי בניהם באש משתדלים להתקרב אל האלהים (שם ג' ג'). ומן הראיות יבא אדם לאפיקורסות ולדעות מופסדות וכו' מה הביא המִשְׁנֵי ו' לאמר בשתי סבות קדומות אלא הראיות (שם ד' ג'). בזה מעו המִשְׁנֵי ו' אשר יאבדו כי שמו לעולם ב' פעלים הא' מאיר והב' מחשיך ויחסו המאיר לשוב והמחשיך לרע (ספ"ל כן מנ"ס, פ"י יצירה ל'). וכמה חפאו המִשְׁנֵי ו' אשר שמו לשוב עלה ולרע עלה (שם ג').

* **מִשְׁנָה** (ש"י, ש"י, מ"ל מִשְׁנֵי, — היה למִשְׁנָה, שהאויב שפה אותו: ונשתי את שארית נהלתי ונתתים ביד איביהם והיו לבו ולמִשְׁנָה לכל איביהם (מ"ל כח יד). והיו שאסיד למִשְׁנָה וכל בוזיך אתן לבו (ינ"ל ל' יו'). היו לבו ואין מציל מִשְׁנָה ואין אמר השב (ישע' נכ' ככ). והיה חילם למִשְׁנָה ובתיהם לשממה (שם א' יג'). הלאו פתע יקומו נשכיר ויקצו מועועיך והיית למִשְׁנָה למו (תנ"ך כ' ז'). — נתן את פלוני למִשְׁנָה, עשה שישמו אותו: מי נתן למִשְׁנָה (י' יעקב וישראל לבזוים (ישע' נכ' כד). — ואמר הפסן: זכור את אשר עשה, והיו לבו ולמשמשה, וגזעו יעקר בכעיסה (רי' קליה, נזיר א'). והיו למשמה שוסיד, ורחקו כל מבלעיד, וישש'ה, עליך, כמשוש חתן על כלה (רי' הלוי אלקובץ, לנס' דודי).

(¹) מן ששה, עיי"ש. — כך הקרי, והכתוב למשומה.

משע⁽¹⁾, ממנו אולי משיע.

*מִשְׁעָר, (משועבר), עי' שְׁעָר.

*מִשְׁעָרָה, עי' שְׁעָרָה.

משעול, שיעול — נתיב צר בין גדרו הכרמים; ויעמד

מלאך יי' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה (נמר' כז כד). — ואמר הפסן: ממתי שחותי מכובד העול, וכחצר לי הוספת למעול, ומנוסי סגר דלתותי לנעול, והמבוא נסתם ולא פלש משעול (קדר חמי' ליו"כ, אספ' נעוני), — ובהשאלה, מִשְׁעוּלִים טובים, כמו בדרכים טובים, במוסריות; מתאמץ ללכת במשעולִים מעולים במסלות סגולות וחמיד דורך נתיבות טובות (כ"ט אולינוי, אה' חילת אכנסו:), — ובמשע' רצועת ארץ בין שני ימים: ויש בתוך הנחר אי גדול ומהלך סביבות האי מהלך שנה תמימה והנהר מסבב האי ואין דרך לעבור אלינו כי אם במשעול אחד (יוסיפון, דף יב).

משעיר⁽²⁾, שחט, נקוי דבר טמא. Reinigung

purification; cleansing; ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת לְמִשְׁעִי⁽³⁾ והמלה

(¹ בערב' משיע a), ועי' הערה לערך משיע.

(² משק' שָׁבוּ, פָּרַתִּי, ועי' הערה לקמן. —) תרגום השבעים רלג על מלה זו, אם ספנו שבאמת לא היתה כתובה בנסחתה של בעלי תרגום זה, או מפני שבה אחרת. (רק בנסחת. τοῦ χειροστοῦ Alex. אך כבר העירו חכמי אה"ע כי זה זיוף של הנוצרים בכונה לחזקיה מזה ענין הסבילה הנוצרית, עי' Field, Fragmenta Hexaplorum). אך אין ספק בדבר שכנסחה המקבלה של ראשוני חכמי התלמוד כבר היתה קבועה כאן מלה, שהיתה לפחות דומה למלה זו, הואיל ועקילס כבר תרגם אותה ביוונית αὐτοκαθαρισμός, במשע' י ש ו ע ה. וכך גם סומכוס. רב הביא כתוב זה כלו (נכת קט' א), ושם באה גם המלה משיע בצורתה, אך מדבריו: "מכאן שרוחצין הולד בשבת", אין ללמוד כלום אם המלה מ ש ע י הכתובה כאן בגמ' כך הביאה כבר רב בזו הצורה או אולי הוגהה אח"כ עפ"י הכתיב בטסחת המקרא המקבלה בירדנו, וכמו"כ אין ללמד כלום מ' עיורא שהביא כתוב זה (קט' יא), אעפ"י שגם כאן כתובה המלה משיע בצורתה בנסחת המסורה שלנו של המקרא. רק במה שדרש שם: והקב"ה שולח משיע מרום מי ש מ נ ק י ר ומשפיר אותן, אפשר לומר שבהטלה מ נ ק י ר התכוון ר' עיורא למלה שהיתה כתובה בטקוס המלה משיע, אלא שאין אנו יכולים להוכיח שזו המלה היתה המלה מ ש ע י כצורתה. תי': ובמאי לא אשתמיך לאיתנקרא, כך בנסח' הדפוס, אך בכ"י לאיתנקרא, בדת', אבל ריב"ג, שהביא דברי התרגום, הביא הגרסה בריש,

לא המלחת והחתל לא חתלת לא חסה עליך עין לעשות לך אחת מאלה וכו' וארחצך במים ואשטף דמך מעליך (יחזק' יו ד-ב).

ופרש מלה ארמית זו במשע' נ ק י ו, והביא סיוע לזה מהתלמוד. לנָקַר חצרו. והנה, מתרגמו של יונתן אנו רואים כי גם בנסחת המקרא שהיתה בידו היה במקום המלה משיע שבנסחאותינו מלה שהוא תרגם במשע' נקיון, אך צורתה של המלה שהיתה בנסחת שלו אין אנו יודעים בודאות, אם באמת היה כתוב שם משיע או איזו מלה אחרת דומה לזו. המסורה רשמה על מלה זו ל', ר"ל שאין לחבר בכל המקרא. אבל גם ממנה איננו יודעים מה היתה צורת מלה זו בנסחת 'שלחם, העדרה הראשונה למלה זו כצורתה אנו מוצאים בחשרשים של ריב"ג, אמר וז"ל: אלמים ואלשיג ואלעיג לא רחצת למשיע אליא' פיה זאירה ותפסירה עלי שביל אלתנמים ואלתנקות וכדל"כ קאל פיה אלתרגום וכו' והר"ה אללפס'ה אעני למשיע מנ'אנשה ללפס' אלערכי פאנ אלתנמים ענד אלערכי קאלל אל תמשיע וכו' ויקולונ אוציא ללאשתנגיא' תמשיע ואלאשתנגיא' הו אלתנמים' בטא' או במדר ומטא וייד קולנא פו למשיע אנה תמשים קולה וארחצך במים ואשטף דמך מעליך פחדיה' הו אלתנקות אלתי כאנת חילה מנחא אולא, ע"כ. — ובער': חיווד בו נוספת ופרשו על דרך הנקיין וכן אמר בו התרגום לאיתנקרא כלומר להתנקות וכו' והמלה הזאת ר"ל למשיע דומה ללשון הערבי כי הנקוי אצל הערבי יאמרו לו תמשיע וכו' ויאמרו גם לאשתנגיא' (בערב') המשיע ואשתנגיא' (בערב') הוא ההתנקות במים או בעפר ומטא שמחוק מאמרי בלמשיע שהוא נקוי אמרו וארחצך במים ואשטף דמך מעליך וזהו הנקוי אשר נעדר אצלה תחלה. — ובאמת, השרש משיע a) בערב' משיע בלשון זו גם במשע' נדרפה למשע' אשתנגיא', לשון אלערג; ואלתמשיע אלאשתנגיא', — ואשתנגיא' פרש אלאצמעי: משה מוצי' אלנגיא' ועי' שלח. — ובערב': קנה מקום הטנפת ורחצהו, ומלכר פרוש זה הביא ריב"ג שם עוד פרוש אחר, אמר וז"ל: וקד פשר פו למשיע ללחליין ואלתרמיב משתק מנ קול אלתרגום ועל שיעיות צוריה ולהר"א אלתצרוס מנ'א ענדנא לולא אג אלמעני אלאול אקוי ואחשנ, ע"כ. — ובערב': וכבר פרשו למשיע לרכך ולהחליק, מטה שאמר התרגום שיעיות צואריה וזה הפרוש מתקבל אצלנו אלא שהראשון יותר חזק ויותר נכון. — מנחם חבר משיע עם שיעיע, רש"י בפרושו ליתחזקאל: למשיע לצחצוח, צחיה הסלע שיעיעות כופא, ע"כ, ובגמ' בשני המקומות שהובאו למעלה: לטוח ולהחליק בשרו (פס' קטנ'), להחליק בשר כמו חלקת צואריו שיעיעות, ר"ק ורד"ק גורו מלה י, משרש שוע או שעה ואמרו כי משיע הוא במקום משיעה, כמו מקנה, מרעה, ר"י אבן כספי (בפרושו ליתחזק), הוצא' לאשם: למשיע חיווד ליחס כמו מצרי עברי

מִשְׁעָנָה, ש"ז, מִשְׁעָנָה, ש"ג, — כמו מִשְׁעָנָה; מִשְׁעָנָה וּמִשְׁעָנָה, כל מין מִשְׁעָנָה; כי הנה האדון י"י צבאות מסיר מירושלם ומיהודה מִשְׁעָנָה וּמִשְׁעָנָה כל מִשְׁעָנָה לחם וכל מִשְׁעָנָה מים (ישע' ג א). — ואמר המקונן: נפלה עשרת עוז מִשְׁעָנָה, וצר בשבעה דינים דגם, והתודו עונם (כ"ח קל"ד, קי"ג לתי"ב, איכה א'ס"ו). — והמשורר אמר: גור תוך חורי פתן ושכון אל צר נחש עפר זוחל, ואחוז מִשְׁעָנָה (מיראת אל מאדם לא תחיה זוחל (למנ"ע, תרשי"ח ח מ)). — וזכני: שלא יכשלו בלשונם, ולא ינקשו בשונם, ואל יבושו במִשְׁעָנָה², ואל יכלמו במ שאונם (ערכ' ליל כסוף, א"ח ה"ה ע"ס פיפיות). מפחדו מפשעי שמתוך מִשְׁעָנָה, שובני אדני וסלחת לעוני (סמ"א, ס' סלחת' לו"ג, שעי' רחמים).

מִשְׁעָנָה, ש"ג, — ע"י מִשְׁעָנָה; ואמר הפיוט: מבן עשרים שנה יתגדבו בחגיגה פני שוכן מעונה, נשואים ודכים ב מִשְׁעָנָה כלם ישוו בנתינה בלי עוד להתמתנה (יו"ט שנת שקלי, א"ל מתנ"א). — ובהשאלה, בדקדוק: וענין מאמרנו אות נבלעת כלומר אין לה תנועה מבלדת בין הנבלעת ובין אשר נבלעת בה אך ישענו בהם בלשון מִשְׁעָנָה אחת כי המוצא אחד ואין הפרש ביניהם (כ"י א"ח, הרקמס כנ).

מִשְׁעָנָה, ש"ג, נכני מִשְׁעָנָה, מִשְׁעָנָה, מִשְׁעָנָה, מ"ד נכני מִשְׁעָנָה, — מקל שישען עליו אדם חולה או זקן בחליכה, Stab; bâton; staff; אם יקום (החוליה ממשיכו) והתהלך בחוץ על מִשְׁעָנָה ונקח המכה (שמות כ"א יט). באר חפרות שרים כרוה נדיבי העם במחקק במִשְׁעָנָה (נמד' כ"א יח). וישלח מלאך י"י את קצה מִשְׁעָנָה אשר בידו ויגע בכשר ובמצות (שפי' ו כ"א). חגר מתניד נקה מִשְׁעָנָה בידו ולך וכו' ושמת מִשְׁעָנָה על פני הנער וכו' וישם את מִשְׁעָנָה על פני הנער (מ"ד כ"ב-ל"א). עד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש מִשְׁעָנָה בידו מרב ימים (זכר' ח ד). — מִשְׁעָנָה קנה רצוץ, משל לבסחון שיבסח אדם במי שאינו יכול להושיעו: הנה בטחת על מִשְׁעָנָה הקנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמך איש עליו וכו' בכפו ונקבה כן פרעה מלך מצרים לכל הבסחים עליו (ישע' לו ו). — מִשְׁעָנָה קנה לבד, במשמי' זו: יען היונים מִשְׁעָנָה קנה לבית ישראל בתפושם כך בכפך תרוץ ובקעת להם כל כתף ובהשענם עליך תשבר והעמדת להם כל מתנים¹ כך נקד המו"ל. — ² כך נקד במחז' אישילי, הוציא' שד"ל.

מִשְׁעָמָד, ש"ז, מִשְׁעָמָד, — סבול, כפרם לשם דת הנוצרית, getauft; baptisé; baptisé; ואמנם ישו וחביריו הם המשועמדים הנכנסים בתורת המעמדות הסבוליים בירון (כ"י א"ח, כוזרי ג ס"ה). והאומה המתדמה בנו ובתורתנו כשהם מסבילים ומשעמדים מכניסים המשועמדים בברית אמונתם (כ"י אנטולי, מלמד הסלמדי, לך לך). — וע"י מִשְׁעָמָד.

מִשְׁעָן, ש"ז, סמ' מִשְׁעָן, — דבר שישען עליו אדם, Stütze; soutien; support, ובהשאלה בענין עזר: ויהי י"י מִשְׁעָנִי¹ ליוצא למרחב אתי (ש"כ כז"ט-כ). כל מִשְׁעָן לחם וכל מִשְׁעָן מים (ישע' ג א). — ואמר בן סירא: פועל טוב יקראנו בדרכיו ובעת מושו' ימצא מִשְׁעָן (כ"ס גני' ג א). קונה אשה ראשית קנון עזר כנגדו ועמוד מִשְׁעָן (ש"ס ל"ג כט). — ובתפלה: כי כך בשחנו ועל חסדך הגדול באמת נשעננו ברוך אתה ה' מִשְׁעָן ומבטח לצדיקים (תפ' י"ח נככות, על הצדיקים). — והשתמשו בו בסה"א: המתנים הם מסעד לצדי הגוף ומִשְׁעָן לצלעות (מ' אלדני, ש"ח ד). — ומשען הבריה בחכמת הטבע: והגוף אשר עליו תנוח ציר התנועה יקרא מִשְׁעָן הבריה (ראש' למוד' כ ד).

והטעם להושיע ולהמלט ממות ומהרע. וכך בספרו שרשרות כסף, בשרש ישע: ומשקל אחר לא רצת למשעו כי תרחיצה לילדים היא הצלה לגוסם לנקות מן השנוק כמפורסם והיוד ליחס ואין תימה כי נפלה היוד משרש כי יש כן למאות. ע"כ. והחדשים, קצתם מביאים פרושי קדמונים. וקצתם מפסקים בדיוק הנסחה ואומרים כי הכתוב משבש, ומסתייעים בזה בתרגום השבע' שאין בו שום תרגום למלה זו. אך כבר נזכר למעלה כי תרגומי עקילס וסומכוס מעידים כי בימיהם היתה כאן מלה לפחות דומה להמלה משעי, וכן מעיד על מציאת מלה כאן גם ת"י, וכך המסורה. וכתובה מלה זו במחברת מנחם, וברבי"ג הגויה המלה באותיותיה, ולכן אין אנו רשאים לפוסלה, ולפרושו של רבי"ג יש סיוע מלשון הערב' שעכ"פ השרש משע משמש במשמ' נקיון משנוק, ורגלים לרבר שזו היתה מלה מיוחדת לענין תרחיצה משנוק, מדם וכיוצא בו, והכתוב בעצמו מוכיח אחר"כ שפית הדם. ולמשקל שם זה יש חבר במקרא בשמות עצם פרטים רבים כמו נחבי וכיוצא בזה, וכמו"כ בשם כללי שבו, לפי הנסחה המסורה, ובמשנה פְּרָתִי (לפי הגרסה בתלמוד בבלי, אך בנוסח' אחרות כרתת, כרתן). אמנם, כל אלה אינם שמות למשג מפשט, אך אפשר בכ"ז שגם למשג מפשט היה משקל זה משמש בחיי הלשון ואחר"כ נפסק שמושו זה ולא נשאר ממנו אלא השם משעי. ¹ בקצת ספרים לְמִשְׁעָן.

(קאטין ג' ויט). בשן הארוכה ראוי שתוקח בשתי אצבעות או בכלי קובץ ואחר תשפה במשיפה (סס סט ז טו).

מִשְׁפָּחָה, ש"מ, קמ"י משפחת, כנ"י משפחתי, נ"ר משפחות, קמ"י משפחות, (א) שם קבוץ לכל

האנשים הקרובים זה לזה קרבת מולדת ואבות, Familie; ily: famille; לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בארצו אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני וכו' ולקחת אשה לבני משפחתי ומבית אבי אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנו לך והייתי נקי מאלתי (נלאש' כד לו-מא).

אלה בני חם למשפחתם וכו' בני שם למשפחתם (סס י כ"ה). אלה משפחת בני נח לתולדתם (סס לב). משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח (שמות יב כה). ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו ואת כל הזנים אחריו (ויקרא כו). ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשבו (סס כס י). או לעקר משפחת גר (סס מז). או דרו או בן דרו וגאלנו או משאר בשרו משפחתו וגאלנו (סס מט). וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם (סס מה). למה יגרע שם

אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן (נמד' כו ד). ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו משפחתו וירש אתה (סס יא). ויכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת כל משפחתו שלחו (סס"א כה). וילך אבימלך בן ירבעל שכמה אל אחי אמו וידבר אליהם ואל כל משפחת בית אבי אמו וכו' וזכרתם כי עצמכם ובשרכם אני (סס טו-כ). מי אנכי ומו חיי משפחת אבי בישראל כי אחיה חתן למך (ס"א יח יח). נשאל נשאל ממני דוד לרוץ בית לחם עירי כי זבח הימים שם לכל

המשפחה (סס כ ו). שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר (סס כט). ותנה קמה כל המשפחה על שפתך ויאמרו תני את מכה אחיו (ס"ז יד ז). והנה משם איש יוצא משפחת בית שאול (סס יו ס). ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים משפחה והבאתי אתכם ציון (ירמ' ג יד). וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות (תה"ל קז מא). ובזו משפחת יחתי (איוב לא לד). והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור דודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר (אס"ט ט כח). — משפחות, במשמ' בני המשפחה; ויציאו את רחב ואת אביה ואת אמה ואת אחיה ואת כל אשר לה ואת כל משפחתיה ויציאו (יוס"ו כג). — ב) כל מחלקה ממחלקות השבט; אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לבשים (נמד' לו ו). פן

(יחזק' כט ו-ז). — משפחת של פלוני, עזרתו; גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשפחתך המה ונחמני (תה"ל כג ד). — ובתלם: הסוס מטמא ברגליו והחמור בידיו שמשענת הסוס על רגליו ומשענת החמור על ידיו (כ' יוס' זכס ד ז). זה גישך מהיום אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וכו' הלך על משענתו (גיט' עג:). — ובסחמ"א: ותשם יד ימינה על הגערה האחת ותשען עליה חק המלכות ללכת על משענת הגעירות (יוס"פון פקד ד). — יובשמש' מקל: ראו גבי בקשת שח ורגלי אמורות מבלי כבל ורשת, ראו אותי ומשענתי בירי כאלו היתה יתר לקשת (כ"ש הנני, בן המלך והנני ו). שמשמש (הזקן) במשענתו אילך ואילך בשביל שלא יכשל (ערוך, ערך נחש). — ואמר המלוי: על משענתם תעמדו בשעריך, ובעקבותם תרעו את עדיך (לכ"ע, יעלם יפת קול). — וברפואה, משפחת המדבר: אפופק לב המווסית ואשכית ויסי קרמיני משענת המדבר (מכ"א דר' מכוני, אורח חיים ג"א, כ"י כ"ס"מ שכתל). אבק המווסית משענת המדבר שחוקה (סס).

מִשְׁעָר, ש"מ, — כמו שעור: די ארבעים סאה משער מקוה מים, תמויך איך בו יסארו אם אין בו שעור מים (כ"א ק"ה, תפ' נשם, תכנס). חיל פריצים בבוא לחלל בית היער, חיל סרג היה גבהו עשרה במשער, פרוצו ויעברו שעור (מנח' כר' מניח, חוץ כי עינתי). ובנסוע מקדם יושבו שעור, בבנין המגדל לבם נבער, ויזמו להגביהו לאין משער (רש"י כר אנון, אמרו לאלהים). גדולתו מאד נאוו באין משער ומשורה (מחז' וטרי, סי' תעט).

מִשְׁעָר או משער, ש"מ, — מי שממונה על השערים, על המקומים; לאחר שחשדוהו מוכר תרומה בשל חולין בדקו אחריו וראו ולא מצאו כדברים ממש ומינו אותו משער בשוק (רש"י, מדי' נלאש' מא). — ובסחמ"א, במשמ' בעל שעורים, בעל חכמת השעורים, החשבון; ויארז (המבע) ויבנה הוא לבדו בתכלית הציור והדקות הרקמה והחקוק וסדר מתוקן וחקש יותר נאה מכל חכם חרשים ומשער כשיחיו אצלו כל הכלים שבעולם (ספר הענינים, מוח' לראש'ע).

מִשְׁפָּחָה, ש"מ, — כעין שפין לשפה את השנים; ואם יהיה (העפוש) בעצם השנים הנה רפואתו חכוכם ואם יהיה בקצותם ישפם במשפה או תעקר השן

בן ציון בזרוע (עמ' ט). הריני נזיר אם לא אגלה משפחות
יהא נזיר ולא יגלה משפחות (מוספי' מיר' א. ג.). צדקה
עשה הקב"ה עם ישראל שמשפחה שנממעה נסמעה
(כ' יחק, קדוש' עא.). בחור שא נא עניך וראה מה אתה בורר
לך אל תתן עניך בגוי תן עניך במשפחה (דברי
נבות ירושלם כיוס"כ וט"ו כלא, מענ' ד ת.). ת"ר משפחה
אחת היתה בירושלים שהיו מתים כבן י"ח שנה באו
והוריעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמו ממשפחת
עלי אתם וכו' לכו ועסקו בתורה ותחיו הלכו ועסקו
בתורה וחיו והיו קוראין אותן משפחת יוחנן על
שמו (יבמ' קס.). משפחה אחת היתה בירושלים שהיו
פסיעותיהן גסות והיו בתולותיהן נושרות עשו להן
כלים והטילו שלשלת ביניהן שלא יהיו פסיעותיהן גסות
(ר' יוחנן, שם סג.). מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי
אביו ומת ובאו בני משפחה וערערו לומר קטן
היה וכו' (נ"ג קנד.). ואם אין אחים לאביו וכו' ממשפחת
אביו או אימו אלא ממשפחת אמו וכו' מגיד
שמשפחות הולכת אחרי אבות (ספרי נמד' קגל.).
— ואמר החכם לכליל שבוזה בפחיתות משפחתו: אתה
מום משפחתך ומשפחתי מום בי (משלי תכמ"ט,
ס' עז.). — ובהשאלה, *משפחות של גנים וכיוצא בזה,
כמות מרבה: העלה על ראשם משפחות משפחות
של גנים (ר' יוסי בריה, מד"ר ויקר' יו.). — ימשפחת
לשונות, לשונות שהן ממקור אחד, ולכן דומות זו
לזו. כמו עברית וארמית וערבית: והגאון אמר כי לזו
שקדים בעבור שנקרא כן בלשון ישמעאל כי הבי
לשונות. והארמית ממשפחה אחת היו. (ראב"ע
בראש' ל נז.). — ימשפחת מלים, שהן ממקור אחד: והנה
מלות רבות בלי משפחה (ראב"ע, שם ברוך ד:).

שרש ההוראה האחת להוראת הקורבה

המשפחתית הנקרא שאר בשר (רש"פ, יריע' שלמה ב ח).

מִשְׁפָּהָ, מִשְׁפָּטוֹ, מִשְׁפָּסָם, מִשְׁפָּן, תֵּרַם מִשְׁפָּמִים.
קמ' מִשְׁפָּטִי כנני מִשְׁפָּטִי, מִשְׁפָּטִיךָ, מִשְׁפָּטֶיךָ, מִשְׁפָּטֶיהָ.
מִשְׁפָּטִיו, מִשְׁפָּטֵיהֶם, הֱלֹ—א סָפִיס מִן שִׁפְטִי: שִׁפְטִים
ושִׁפְטִים תתן לך בכל שְׁעוֹרֶךָ אֲשֶׁר יִי אֱלֹהֶיךָ נתן לך
לשִׁבְטֶיךָ וּשְׁפָטוֹ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צדק (דבר) קו יום). לא
תעשו עול בְּמִשְׁפָּט לא הִשָּׂא פָנֶי דָל וְלא תהדר פְּנֵי
גָדוֹל (ויקרא יט טו). לא תכירו פְּנִים בְּמִשְׁפָּט כִּסְמֵן כְּגִדֹל
תִּשְׁמְעוּן לֹא תִגְזֹרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַשִּׁפְטִים לְאַלְהִים הֻאוּ

השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט וכו' על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה (דברי יו ח-ה). — ועצם פסק הדין של השופט, Urteil; judgement; judgement sentence: וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך (מ"א ג כח). ויהי המלך עבר והוא צעק אל המלך ויאמר עבדך יצא בקרב המלחמה והנה איש סר ויבא אלי איש ויאמר שמר את האיש הזה אם הפקר יפקד והיתה נפשך תחת נפשו או ככר כסף תשקול ויהי עבדך. עשה הנה והנה והוא איננו ויאמר אליו מלך ישראל כן משפטך אתה הרצת (שם כ לט-מ). על כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט כי רשע מכתור את הצדיק על כן יצא משפט מעקל (חגי א ד). מלפניך משפטי יצא עינוך תחוינה מישרים (ספ"י ו כ). — ומשפט פך וכף לפלוג, צריך לדון אותו בכך; ויאמרו הכהנים והנבאים אל השרים ואל כל העם לאמר משפט מות לאיש הזה כי נבא אל העיר הזאת כאשר שמעתם באזניכם (יחז' כו יא). ויאמרו השרים וכל העם אל הכהנים ואל הנבאים אין לאיש הזה משפט מות כי בשם יי אלהינו דבר אלינו (שם יו). ואנשים צדיקים המה ישפטו אותהם משפט נאפות ומשפט שפכות דם כי נאפת הנה ודם בידה (יחז' כג מה). — דבר אחר משפטים, דבר אתו קשות, גזר עליו דין קשה; וישגו את צדיקיהו בערבות ירחו ויקחו אתו ויעלוהו אל נבוכדנאצר מלך בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו משפטים וישחט מלך בבל את בני צדיקיהו ברכלה לעיניו (ירמ' לג טו-יז). ודברתי משפטי אותם על כל רעתם אשר עובדו ויקשרו לאלהים אחרים (שם א יו). עתה גם אני אדבר משפטים אותם (שם ד יב). — ובמשמ' התוכח עמו קבל והתרעם עליו; צדיק אתה יי כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בגדי בגד (ספי"א). — בכלל, כמו חק, וגרף אתו; את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ולכת בהם (ויקרי' ד). ושמרתם את משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם (שם ט). ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם ולא תקיאו אחכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה (שם כ כב). משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה (שם כד כג). ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפריכם את בריתי אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה וכו' (שם כו טו-טז). ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר יבני נתן לפניכם היום (דברי ד ח). ויהי

(דברי א יו). כה אמר יי צבאות לאמר משפט אמת שפטו וחסד ורחמים עשו איש את אחיו (זכרי ז ט). דבר, אמת איש את רעהו ומשפט שלום שפטו בשעריכם (שם ח יו). — השם משפט, המחו מן הדרך הצדה, לא שפט בצדק; לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד (דברי יו יט). לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגר אלמנה (שם כד יז). ארור מטה משפט גר יתום ואלמנה (שם כז יט). ולא תלכו בניו בדרך וימו אחרי הבצע ויקחו שחד וימו משפט (ש"א ג א). — עמד למשפט, נגש למשפט, עמד, בא להישפט; ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט (במד' לה יב). כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברי כס ה). וישב בעיר ההיא עד עמדו לפני העדה למשפט עד מות הכהן הגדול אשר יהיה בימים תחם (יחז' כו). ויעלו אליה (אל דבורה) בני ישראל למשפט (שפי' ד כ). — וקרב למשפט; החרישו אלי איום ולאמים יחליפו כח יגשו או ידברו יחדו למשפט נקרבה (ישעי' מח א). — היה לפלוגי משפט, תבע ממנו אדם או תבע הוא מאדם אצל השופט; ויאמר אבשלום מי ישמני שפט בארץ ועלי יבוא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט והצדקתי (שפי' טו ד). האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל המלך למשפט (שם כ). — בעל משפטו של פלוגי, מי שיש לו דין ודברים עמו; מי יריב אתי נעמדה יחד מי בעל משפטי וגש אלי (ישעי' נח). — עשה משפט בין אנשים, שפט אותם; כי אם הוסיב תשיבו את דרכיכם ואת מעלליכם אם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו (ירמ' לו א). — גזרות קבועות בכח שלטון עליון, אלהי או אנושי, במגע ומשא של בני אדם בין אדם לחברו או להצבור או להאלהות, בדברים שבממון או בנוקי הגוף וכיוצא בזה, Gesetz; loi; law: שם שם לו חק ומשפט ושם נסחו (שמות טו כה). ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי תקנה עבר עברי שש שנים יעבר ובשבעת יצא לחפשי חנם וכו' מכה איש ומת מות יומת וכו' וכי יריבין אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב וכו' רק שבתו יתן ורפא ורפא וכו' (שם כ"א-ה). ויבא משה ויספר לעם את כל דברי יי ואת כל המשפטים ווען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר יי נעשה (שם כד ג). ויקרב משה את משפטן (של בנות צלפחד שתבעו חלק ביורשת אביהן) לפני יי (במד' כו ט). כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע וכו' ובאת אל הכהנים חלום ואל

מחיום ההוא ומעלה וישמה לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה (ש"א ל כה). למען בחקותי ילכו ואת משפטי ישמרו ועשו אתם וחיו לי לעם ואני אחיה להם לאלהים (יתקו יא כ). כי כל משפטי לנגדי וחקתי לא אסיר מני (תה"י יח כג). — עשה דבר במשפט: ויקרב את העלה ויעשה במשפט (ויק"ר ט יו). ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו וכו' ככל חקתי וככל משפטי תעשו אותו (כמ"ד ט ג). ועשה פסח לוי' בחקת הפסח ובמשפטו בן יעשה (ש"ד). ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לרית ניתח לוי' ומנחתו ונסכו במשפט (ש"ס כד). — ובמשמ' משפט צדק, ונדרף עם צדק: למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה (יש"פ א יז). איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילון בה ועתה מרצחים (ש"ס כה). ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ש"ס כז). כי כרם יי' צבאות בית ישראל ואיש יהודה נסע שעשועיו ויקו למשפט והנה משפט לצדקה והנה צדקה (ש"ס ה ז). על כמא דוד ועל ממלכתו להכין אתה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם (ש"ס ט ו). ותוכן בחסד כסא וישב עליו באמת באהל דוד שפט נדרש משפט ומהר צדק (ש"ס טו ה). ושמתי משפט לקו וצדקה למשקלת (ש"ס כח יז). הן לצדק ימלך מלך ולשרים⁽¹⁾ למשפט ושרו (ש"ס לב א). ההפכים ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו (עמו"ה ז). שכאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן יי' אלהי צבאות שארית יוסף (ש"ס טו). ויגל כמים משפט וצדקה כנחל איתן (ש"ס כד). וארשתך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים (דנ"ב כ כה). שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו (מזכ"ג ט). שוטמו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה ואסכל לה (ירמ' ה א). יסרני יי' אך במשפט אל באפך פן תמעמני (ש"ס י כד). דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק (ש"ס כה יב). הוי בנה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבר חנם ופעלו לא יתן לו (ש"ס כז ג). שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות (ישע"ה נו א). דרך שלום לא ידעו ואין משפט במעגלתם נתיבותיהם עקשו להם וכו' על כן רחק משפט ממנו ולא תשיגו צדקה (ש"ס נט ט-ט). וירא יי' וירע בעיניו כי אין משפט וכו' וילבש צדקה כשרין (ש"ס טו-יז). אהב צדקה ומשפט חסד יי' מלאה הארץ (תה"י לג ה).

(1) צ"ל ושרים.

כי יי' אהב משפט ולא יעזב את הסריו (ש"ס לו כח). ודיו עמך בצדק ועניך במשפט (ש"ס עז כ). — עשה משפט פלוני, רב ריבו, נפרע מאיש ריבו: עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר (דנ"ב יח). כי יצא עמך למלחמה על איבו בדרך אשר תשלחם והתפללו אל יי' וכו' ושמעת השמים את תפלתם ואת התנתם ועשית משפטם (מ"ח ח מד"מ). זעף יי' אשא כי חטאית לו עד אשר יריב ריבו ועשה משפטי (מזכ"ג ז ט). כי עשית משפטי ודיני ישבת לכסא שופט צדק (תה"י ט ה). ידעת כי יעשה יי' דין עני משפט אבנים (ש"ס קצ"ג). — דכות חקות שיש לו לאדם על דבר מהרברים, Recht; droit; right: את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה (דנ"ב כא יז). וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הובח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה (ש"ס יח ג). קנה לך את שרי אשר בענותת כי לך משפט הגאלה לקנות וכו' כי לך משפט חירשה ולך הגאלה (ירמ' לג ז-ח). — סדר ומנהג קבוע: ונתת כוס פריעה בידו במשפט הראשון אשר היית משקו (נחל"ט נ יג). והקטת את המשכן במשפטו אשר הראית בהר (שמו"ב לו). ויסבו את חזיר במשפט הזה שבע פעמים (יוס"פ טו). והגדת להם משפט המלך אשר ימלך עליהם וכו' זה יהיה משפט המלך אשר ימלך עליכם את בניכם יקח ושם לו במרכבתו ובפרשיו וכו' (ש"א ח ט"א). וידבר שמואל אל העם את משפט המלכה ויכתב בספר (ש"ס י כה). והנה המלך עמד על העמוד במשפט והשרים והחצצרות אל המלך (מ"ז יא יד). — ובמשמ' מנהגו ודרכו של אדם: ויראו את העם אשר בקרבה וישבת לבטח במשפט צדנים שקט ובטח (שפ"י יח ז). ומשפט הכהנים את העם כל איש זבח וזבח ובא נער הכהן כבשל הבשר והמזלג שלש השנים בידו והכה בכיור וכו' כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו (ש"א כ יג-יד). ואיש ואשה לא יחיה דוד וכו' כה עשה דוד וכה משפטו כל הימים אשר ישב בשדה פלשתים (ש"ס כו א). ויתגדרו במשפטם בהרבות וברמחים עד שפק דם עליהם (מ"א יח כח). את יי' חיו יראים ואת אלהיהם היו עבדים במשפט הגוים אשר הגלו אתם משם (מ"ב יז ג). כה אמר יי' הנה אשר אין משפטם לשנות הכוס שתו ישתו (ירמ' מט יב). כי משפטי לאסוף גוים לקבצי ממלכות לשפך עליהם זעמי (שפ"ג ח). — ובמשמ' אפיו ותכונתו של אדם: ויאמר מנוח עתה יבא דברך מה יהיה משפט הנער ומעשהו (שפ"י יג יז). —

ובתו"מ: משפט דור המבול שנים עשר חדש וכו'; משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש (ר"ע, עדי' כו). כל העושה צדקה ומשפט כאילו מלא כל העולם כולו חסד (ר' אלעזר, סוכי' מנח). באשר משפטו שם פעלו (רש' לקיט, יבמ' עת): שעל ידי המשפט שם שנתת להם הם עושים מריבה זה עם זה ובאין לידי משפט והם עושין שלום (מדר' שמו' ל). ומצוי הרבה בסתמ"א. — יציית המִשְׁפָּט, הבית שבו יושבים השופטים ומענינים במשפטים ופוסקים הדיון. — יִמְשֵׁשׁ הנעלם: שעוד היום הזה יש שם (בסדינת ושטפלו) המשפט הנעלם ודנין בפרהסיא דוקא תחת אויר הרקיע אחת בשנה ולא יותר וכו' ודע שדיוני משפט הנעלם הנקראים וכו' שופטים חורים יש ביניהם עוד היום סימן וסוד גדול (ר"ד גלמ', למח דוד, ד תקס"א). — יִחְכַּמַת המשפט, Rechtskunde; jurisprudence: החלק התשיעי בחכמת המדינות וחכמת המשפט וחכמת הדברים וכו' וחכמת המשפט היא אשר בה יוכל האדם להוציא שיעור דבר ודבר ממה שלא גלהו העושה אותו ודעת ושישגדל לאמת זו כפי כוונת העושה הרת (כשיט' פליקס, ראש' חכמ' ב ט). — יִמְשֵׁשׁ הלשון: דע כי מלת אחד גם אחת מלשון נקבה הפך משפט הלשון כי חפתת הקטן וכו' ישוב בפתח גדול באתנח (ראש' ע, לחות כו). — יִמְשֵׁשׁ הכובים, שלפי דעת הקדמונים היתה להם שליטה על העולם; ומהם משפטי הכובים והיא חכמה מדינית וחכמה בה לקחת ראיות מצורות הכובים והקש קצתם לקצתם והקשם למדרגות המולות והקש כל זה אל הארץ אל מה שיאות ממסיבות העולם והממשלות והבחירות והשאלות (כשיט' פליקס, ראש' חכמ' כ ז). ודע כי חכמת משפטי הכובים היא אמרנית ורוב עניניה אין להם אמתה (כוא, המנכש טו). שהיה זה הגורל מצד משפטי הכובים והוא לקוח מהמשרת המושל בעם ומהמול הצומח (רלניג, אסת' ג ז). ויבוינו (החזים בכובים) וכו' איך הוא או סדר מערכת ככבי הרקיע זה אצל זה וזה לצורך. אוטנותם במשפט גזרת הכובים (ר"י יסרלאלי, יסוי' ג יא). לא שיתלנו במקרה ויאמר כך וכך נגזר מאת המערכות ומשפטי הכובים (רפאל מורני, סאח סלמ, סנני' הלג). — יִחְכַּמִּי המשפט, בעלי המשפט, מי שבקי בחכמת משפטי הכובים והמולות: וששאלת מענין מחנות הלבנה חכמי המשפט נתעסקו בענינים אלו ורוצים לומר כי הלבנה נעתקת ממקום למקום בכל לילה וכו' (שו"ת משגי' א, ענין קו). וקלל (איוב) ליל ההריון לחיותו מורה

על איכות מה שיקרה לעובר ברחם ועת צאתו מרחם וכבר זכרו זה בעלי המשפט וכו' כי אלו המקרים הם לפי מערכת הכובים ברגע רדת הטפה ברחם לפי מה שאמרו בעלי המשפט (רלניג' ליוז ג). וגם כפי בעלי המשפט תהיה ממשלת הכובים כמולדות בני אדם (ר"י אברנאלי, נלאש' א יו). — יִבְחַגִּיון ומחקר, מאמר קצר שיש בו החלקים ההגיוניים, Satz; proposition; sentence: וכלל הדבור המורכב מהספור והמספור ממנו היה חיוב או שלילה ר"ל הנושא והנשוא יחד יקרא משפט או גזרה ויקרא ג"כ המאמר הפוסק והמשפט ג"כ יש לו שני חלקים הנושא והנשוא (מלות סניוק, שער' א). כל שני משפטים אשר נשואם ונושאם אחד בעצמו זולת שהאחר מחיב והאחד שולל הנה נקרא אלו שני המשפטים מתנגדים (שס, שער ד). ויסודר המשפט כן לשון תהפוכות תכרת ולשון רשעים תהפוכות (ר"י ערמאלי, יד אשלוס על מגלי יו). ופי' זה המשפט בדבר נאות ואמר כי בבית שאין שם אלפים וכו' (סס יד). — יִמְשֵׁשׁ קדום, Vorurtheil; préjugé: prejudice: עת נחזה אנשים גדולים מורמים מעב אשר יעשו לפעמים זר מעשיהם ואשר במקום גדולתם שם גם עותהם במקום השכלתם שם גם משפטם המעוקלים או הקדומים ואז נוכל בצדק לאמר עלימו אחד מהפתגמים הנאמרים ממנו בראשית דבריו (י' ליוזנו, סופה להמניד יו, מחז מול מחז).

יִמְשֵׁשׁ מִי, ת"ז, לנקי, משפטי, מִיִּר מִשְׁפָּטִים, מִשְׁפָּטִית, — של מִשְׁפָּט: כי הצורות התנכיות והמספריות והמשפטיים בלתי בעלות תכלית (ר"י אלת, סוכי' יו יג). ענין התקועית נבנה על התעוררות התנייה והמחילה לחוטא שהוא דבר יבוקש ממנו בדבור משפטי (מסור ליוזנו, נוסת אפי' ג יג). והטענה תחלק אל ג' חלקים ר"ל סברית ראויה ומשפטית וכו' אמנם הטענה המשפטית היא כאשר יודה המתנצל על עשית הדבר אבל אם נעשה בדיון או לא זה ישאר במחלוקת (שס' א יו). הוכרי השמים החזים בכובים שהיו משתמשים בחכמת התכונה המשפטית (כסא' לנית דוד ג יו). והחבורים המדברים בתכונה משפטית מותרים הם אצלם משום תולדה רחוקה משפטי (שס).

יִמְשֵׁשׁ מִי, ת"ז, מִיִּר מִשְׁפָּטִים, — א' כלי רחב למעלה והולך וצר למטה יכניסו קצהו הצר לתוך צואר של בקבוק וכדומ' וישפכו דרך בו המשקה, Trichter; entonnoir; funnel: מביא משפך שאין בפיו כביצה ומניחו על פי חבית (ר' אלעזר, חוספת' חומ' ג יח). סיב וכו'

***מִשְׁפָּרֶת** ⁽¹⁾, טי, מִיר מִשְׁפָּלוֹת, — סל גדול ושמם להוציא הזבל להאשפות וכדומ' ולשאת בו תבן וכדומה, gt. Korb; bannet; big basket: אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפות (ר"מ, מוספי טי' ב' יד). משפלות שאמצעותה גבוהה וזוויתיה יורדות ונפחתה מצד אחד (סס, כלי' כ"מ ט). עד כמה מזבלין עד שלש שלש אשפות לבית סאד של עשר עשר משפלות ⁽²⁾ של לתך לתך מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפות (ט"י ג' ב). משפלות שנפחתה מלקבל רמונים (כלס יט י). שלש משפלות הן של זבל טמאה מדרס של תבן טמאה טמא מת והפוחלץ של גמלים טהור מכלום (סס כד ט). מוכרין ומוציאין זבלים וכו' וכלבד שלא יפרק את המשפלות (יב"ט ט"ז ג' א). בפרחת מן המשפלות (כ' ירמ', סס). עד שיוציא עשר משפלות באחת (כ' נא נר ממל, סס ב). בתלולות זו של עפר מי שטיפש מהו אומר מי יכול לקצות את זו מי שפקח מהו אומר הרני קוצץ שתי משפלות היום שתי משפלות למחר עד שאני קוצץ את כולה (כ' הנין מ"פסוקין, מדר' ויקר' יט). שאין בעל הבית משגיח לא על משפלות של זבל ולא על משפלות של תבן ולא על הקש ולא על המון וכו' (כ' חנוכי, סס ט"ז, ערך). תן רעהך כמה משפלות של תבן אתה מכניס לאוצר או כמה משפלות קש או כמה משפלות של קוצים אתה מכניס לאוצר (כ' לוי, פסוקי דר"ה, כי טעא).

***מִשְׁפָּתִים** ⁽³⁾, תי"ט, טי, — כמו אֲשָׁפֹת, צבורי הזבל בשרדה, שמה מביא החמור הזבלים במשפלות: וישכר חמר גרם רבץ בין המשפתיים ⁽⁴⁾ וירא מנחה

⁽¹⁾ לא נתברר מקור שם זה. הערוך אמר וז"ל: קופות שמוציאין בהן זבלין ובלשון ישמעאל נקראת אלמשפל (ובכ"י אלמשאפל), ע"כ, אבל כבר העיר ע"ז פלישר בהגהותיו ללוי, כי אין מלה זו בערב' במשמ' קפה או סל' והגהותיו של בעה"ש אלמזבל' או אלזביל' במקום אלמשפל היא פשוטה, ואעפ"כ הדעת מחסמת בה קצת. ור' תנחום ירוש' אומר בהחלט: הן אלמשפלה אלתי ישאל פיהא אלזבל ואלתראב עלי אלבהאים. ע"כ, וכבר העיר לוי ואחרים כי בערב' משפלה (א) הוא שם לזפק, ולא נחברר מקורה, ואולי יש קצת יחס בין משפל זה למשפלה. — ⁽²⁾ במדב"מ משפלות, אבל בהבנה שלאחריה משפלות כמו בדפוס.

⁽³⁾ ע"י הערה לקמן. — ⁽⁴⁾ תרגם עקילס ἀλγῶν,

כרי ליתן על פי משפך לסנן בו את היין (סס, טנתח-ט י). משפך של מתכת בין של בעלי בתים ובין של רוכלין (סס כלי' כ"ק ג' ד). ומסמר שהוא תולה בו את המשפכים טהור והמשפכין טמאין (סס כלי' כ"מ ב' ז). נשל את המשפך ומרד לתוך צלוחיתו של ע"א וחזר ומרד לתוך צלוחיתו של ישראל (ע"ז ס' ז). משפך של עץ ושל חרס שפקקו בזפת (כלס ג' ח). משפך של בעלי בתים וכו' ושל רוכלין (סס ב' ד). שנעשית הארץ (בענין קרח) כמשפך וכל היכן שהיה אחד מהם היה מתגלגל ויורד ובא עמו (מדר' נמדי יח). — ומשפך של גתות: משפך של גתות אע"פ שהוא עשוי ככברה (תוספ' כלי' כ"ג ס' ג). הדרדורין (הם) כלים שקובעין אותן בקרקע והיין נשפך ממשפך הגת ובא לתוכן (תנ"י כנא', הכני מ). — ומשל לאדם ששוכח מה שהוא שומע: ארבע מדות ביושבים לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה וכו' ומשפך שמכניס בוז ומוציא בוז (אבות ס' טו). — (ב) ימקום שפיכת המים בבית וכו' ומוציא בוז: הכל מכרתי לו לפלוני זה בדיונין אלו בעפר ובארמה בעצים ובאבנים ובכותלים ובבנינין ובתקראות ובקורות ובמשפך מימות וכו' ומכירה זו שמכרתי לו בדרך יציאה וביאה ותקרה ומעזיבה שבהם בית משפך מימיהם ובית משפך מרובן עם מוצא ומובא (כ"י כנלוגי, ספ' השערות כז). ואין לאחד ממנו בחלק חבירו שום שויר בעולם יציאה וביאה ולא משפך מים ולא סולמות ולא חלונות (סס לב). — (ג) ימשפך השתן, מעבר השתן בגיד: והושם לשתן משפך מיוחד כי אלו נשאר בגוף לא יסבלהו הגוף לשרפתו וחדותו (קלטן ג' כא א' ב). ומבשרנו נחזה שני מבעים אלה במעבר הזרע הטהור והקדוש ובמשפך המטיל מים ושניהם באמה וביניהם קרום דק (פלה הרמון ז' ח). — ימשפך הויעה, ⁽¹⁾ amnion: והעובר יקיפו בו קרומים שלשה השליה וכו' והשלישי יאמר לו אמנם והוא משפך הויעה (קלטן ג' כא א' ב).

***מִשְׁפָּךְ**, טי, — משפך תנחר וכדומה, מקום שהנהר שופך מימיו אל הים, Mündung; embouchure mouth (of river): ואשר הנחלים משפך ⁽²⁾ הנחל (כ"י א"ט, טס"ב, ל"ב, טס"ג, טס"ד). וכשיצאו הנחרות ההם או זולתם במקום שלא היו שם לפנים ויתחדשו במקום משפכם אז ירבה הים הסמוך למקום ההוא ויחריב מקומות (סא). אחרת השמים, שער בענן וממנו, כ"י ס"ז).

⁽¹⁾ תרגום ד"ר מזיא.

⁽²⁾ תרגום מערב' מצב, מן צב — שפך.

בו בספרות החדשה: כי ימות איש ויניח יתרו לעוללו ויהיה הבן הבכור הגדול מאחיו משק הבית הוא לזר ויש טרחם משאם וריבם והם ישמעו בקולו (יש' נלד), שני' ג, סודו). ויעש לה יורם בית לבד למען לא תצור אותה הגית צרתה ועכן היה בן משק בית יורם (א, מן, אש' א), — ואמר המשוור בהשאלה במליצה: הלכתי עם שוא ואעש לי עשק, ויאבד כל חוני או אז נואשתי, ואמר מר לי מר כי עתה רששתי, ובביתי יהיה העני בן משק (ילג' בלמוד עשרי עניניו רע).

במשק¹ א, ש"ז, — שם הכתב הרק הנהוג אצל היהודים בכתיבה: שאלת גש שכתוב בכתיבה שאנו קוראין משק וכן שאין הקלף מסורגל אם הוא כשר (תש' נכ"א, אלף קא). ושאין צריך שרטוט ואפילו בכתיבת משק (רא' מלויג' ארמוות חיים כ, גיט' לה, נכס נכ"א).

פרושו של ת"א ושאר הקדמונים, ובפרט בזמן האחרון התחילו להשתמש בשם זה במשמ' administration, וכדומה. ועי' עוד ערך ממשק.

1) רא' אליהו בחור (נדפס בגני ישראל נפריו, אש) כתב וז"ל: מה שאנו קוראים הכתיבה דקה משק ידע תדע כי היהודים האשכנזים לא ידעו לבטא שמה כהגן כי שם הכתיבה ההיא משקו וכן קוראים אותו כל היהודים צרפתים ספרדים לועזים ויונים והוא מלשון ערבי כי מהם נלקחה זאת הכתיבה ובאה ראשונה לספרד שהוא קרוב להם ואחר כך נתפשטה בכל היהודים ועוד יש להספרדים כתיבה מועאלק. רא' כתיבה של חצי אותיות ואחר שגורשו מספרד באה ג"כ בארצות האלה והם משימים היור והיו בתוך הבית והכפ והריש ומי שלא בקי בכתיבה זו הרבה אינו יודע לקרות בה אפילו כיבה אחת והכלל כי משקים הוא לשון ערבית והוא בלשונם לשון דקות ורזות ואנחנו האשכנזים מבליעו הקוף ונאמר משימ. ע"כ, ובתשבי ערך משקים כתב וז"ל: קורין לכתיבה דקה רוצה לומר שאינה כתיבה מרובעת משקים זה ימים רבים שהגד לי שהוא לשון ערבי פירוש רזה וכחושה ואחר כך נודע לי שאינו לשון ערבי כלל ושאלתי ליהודים רבים לועזים וצרפתים וספרדים ויונים וערביים וכלם קורין לה כן ולא ידעו לפתור מה הוא ואנחנו האשכנזים קורין לה מעשש ולא ידענו מה הוא. ע"כ, אך האמת היא כי צדקו מי שאמר לו כי מקור מלה זו הוא בלשון הערבית, כי משק (א בערב' משמש גם במשמ' האריך, ובפרט בענין הכתיבה: ופי אלכתאבה מד חרופהא, רא' ובכתיבה פרוש משק משמש גם במשמ' ארך ודקות, ורגלים לרבר כי השם משקים הוא משבש ועקרו הוא משקית, בתו, והכונה היא כתיבה ארוכה ודקה.

כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויש שכמו לסכל ויהי למס עבד (נכ"א' מט יד-ה), למה ישבת בין המשפטים לשמע שרקות עדרים (שפ' ס יו). — ואמר הפיוס: קמתי ממשפתיים להפגיע בעד לני שפתים, קול מה אתן בשפתותיהם הן אני ערל שפתים (רא' קליר, ספ' טל, אכס). ואל אם הדרך עמר בין המשפתיים, ובא לאדמתו בהרע כפים (שלמס אכן גלח, שמוסי וגדלתי).

א. משק¹ א, ש"ז, — מלה מספקת במקרא: ויאמר אברהם אדני יי' מה תתן לי ואנכי הולך עירי ובן משק² ביתי הוא דמשק אליעזר (נכ"א' יס כ). — והשתמשו

רא' חלקת אדמה, בפרט מה שקבל אדם בגורל, ובחרבה כל אחות נחלה. סומכוס γειτονία, שכנות. תיאוד' הניח המלה כמו שהיא והעתיקה Μεσσηταια ת"א: תח זיא. רסע"ג תרגם כאן בערב' צפני, שהוא שורות. ריב"ג: חזיונא, והוא מקום מוקף גדר. והוסף: וליש יח'רג' בין המשפטים מן הדיא אלמעני איצ'א לאג אלחזיון מעלומאג מנצובאג ללעיונא. — ובעבר': ואינו יוצא בין המשפטים חוץ לענין הזה עוד כי החזיון ידועים נצבים לעין, רש'י כמו ת"א. ראב"ע: בין המערכות ויתכן היותו מגזרת יי' תשפות של'ם לנו. ע"כ, רד"ק בהשרשים: בין שתי המערכות והם שתי משאות שעומסים עליו מזה אחר ומזה אחר ובלעז בל"ש והוא כל כך חזק שרובין בין המשפטים וקם עמהם. ע"כ, ובשופט': והם מערכות וגדרות הצאן.

1) עי' הערה לקמן. — 2) בזמן תרגום השבעים כבר היתה מלה זו כתובה כצורתה בנסחה המסורה, כי השבעי העתיקה כצורתה ביונית Μεσέ. עקילס ποτ(ζ)οντος, רא' משק, כנראה עפי' רישת רא' (יוט' כח): את השם דמשק שדולה ומשק מותרות של רבו לאחרים. ת"א: פרנסא, חפרנס. רסע"ג: קיאר בערב', רא' הנהגה, ריב"ג: ודיו לזום ביתי אי אלמלאזמ לה אלחאכמ פיה, ע"כ, ובעבר': בעל דבקות ביתי כלומר השוקד עליו ושולם בו. רש'י כמו ת"א: כל ביתי נוזן על פיו. ע"כ, ראב"ע: על משקל מכס והוא מפעלי הכפל מגזרת שוקק בו כמעט דבק. ע"כ, רי"ק פרש משק בענין. עזיבה, וכן משק ביתי בן שאעזב כל אשר לי בידו. ע"כ, רד"ק גרזו כמו ראב"ע משרש שקק, אמר וז"ל: ומשקל אחר (משרש שקק) ובן משק ביתי וכולו סגול בשקל מכס וממר ליולדתו וכו' ענינם ענין ההליכה בהתמדה. והחדשים קצתם אחזו כאחד הפרושים הקדמונים, אך קצתם פסקו בהנוסחה, ובאמת לפי דרך הלשון הקבוע בן ביתי הוא שם רגיל לעבד שגולד בבית, וכך נאמר בפסוק שלאחרי זה: והנה בן בית יורש אתי, ואפשר כי המלה משק בפסוק הקודם נתפלה ונשתרבה לתוכו מהשם דמשק שלאחריה. אך לפי הנוסחה המסורה נקבעה מלה זו בשמוש הלשון במשמ'

כנ). מי זה אל מ ש ק גביע ויננו שירו ישמע לשמח נפשנו (גולגל, ממלכס 80). ותתעמק בצעיק ואזניה קשובות לקול המקוננים אל מ ש ק חרבות וכלי נשק אשר נשמע ברחובות (סס 201). — ואמר המשורר: ונהר מי שחו כבדלה לטהר. על עפרות זהב יחצה לב היער, וכרעם אדיר סואן משמי זהר, מ ש ק המוקי מערוץ כפים יער (י"ג, ארז"מ 6).

מִשְׁקָה, ש"ז, סמ"י מִשְׁקָה, כנ"י מִשְׁקָה, מ"ר מִשְׁקִים, כנ"י מִשְׁקִיו, — א) אדמה מִשְׁקָה מים: וירא את כל בכר הירדן כי כלה מִשְׁקָה לפני שחת יי' את פדס ואת עמרה כגן יי' כארץ מצרים (בראש יג י'). — ואמר

האויב, ואעפ"י שהמלה שקק היא בקריאה פועל משמעתה היא פעול, ובשרשים, שרש שקק, הזכיר מה שדבר ע"ז במשתלחק, רש"י פרש משק במשמ' קול המיה ואמר: כקול נהם מים הנאספים וגופלים בגבים בנהם כן ינהמו הבאים לשלול ולבוז, משק לשון נהם, כמו ארי נוהם ורוב שוקק וכן במשק חרול כשהרוח מנשבת בחורלים והם מכים זע"ז נותנים קול וכן בעיר ישוקק, ע"כ, ראב"ע: משק כמו אסף, ע"כ, והוא כמו השבעים, רד"ק בהשרשים: והשם כמשק גבים וכו' ענינם ההליכה בהתמדה והם מלשון שוק, ע"כ, וכן בפרוש: ומשק ושוקק ענין הליכה, ע"כ, וכך ר"ב החדשים, יש לנו איפוא חמשה פרושים למִשְׁקָה: א) קבוצ (השבעים וראב"ע), ב) הובלה (רס"ג), ג) הליכה ומרוץ (מנחם, רד"ק ורב החדשים), ד) דריסה ותבוסה (ריב"ג), ה) קול נהימה (רש"י), וכלם כנראה אינם פרוש מקבל אלא סברת כ"א מהמפרשים, והנה, דבר ברור הוא, כי משק הוא שיה"פ מן שקק שנאמר מיד אחריו, אעפ"י שאין חבר לצורה זו במשקלי השמות של הכפולים במקרא, שיהיה מס המשקל פתוח ופה"פ דגוש, ורבים הם ע"מ מַפֵּעַ, והנה גם השם גבים הוא מספק באיזו משמע, שמש כאן, וכבר ראינו כי רש"י פרשו במשמ' גבא, והוא עפ"י דרש התלמוד: מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה וכו' (סנה' לה), אך ממה שבא הפעל יִשְׁקוּ בענין הארבה: בעיר ישקו (יול' ט'), יש לחשב באמת כרעת דמעי"ג והנמשכים אחריו כי גם כאן הכונה בגבים היא כמו"כ למין ממין הארבה, כמו גזב, גזבי, גובאי, ולפי הדברים בעמס (ז א): והנה יוצר גבי בתחלת עלות הלשק, נראה שהם הקסנים הנולדים מהביצים המושלים באדמה, ועי' ערך גזב, גובי, ולפי זה רגלים לרבר כי הכונה בהפעל שקק בענין הארבה היתה הווייה והרחיקה שהארבה בכלל והגזב בפרט זויס ונדחקים ול"ז ברבוי עצום כשהם על האדמה בפרט, ושם"פ מזה הוא מִשְׁקָה, והכונה בהמלה בו היא להשלל, ור"ל שישאסף כל כך ברבוי עצום שידמה כמו משק הגזב כשהם זויס ונדחקים זאיז בעצם הרבוי שלהם, אך לא מצאתי למשמ' זו אח בלשון הערבית לשרש דומה לשקק.

מִשְׁקָה (ש"ז, סמ"י מִשְׁקָה, — שיה"פ מן שקק¹): ואסף שללכם אסף החסיל מִמִּשְׁקָה² גבים שקק בו (יזע' לג ד), — ואמר הפסיון: יראך מלון כפה ודבוקת רגביך, נסים מגערתך ויב מִשְׁקָה גביך (יולד יו"ט, יולדך ארז), — והשתמשו בו הסופרים במשמ' זו בספרות החדשה: והנה בין נפישות הגפנים נערה אחת מעוללת פרט הכרם מבלי שים לב אל משק בני הנעורים ואל מצהלותיהם (א' מסו, אר"ז 6). כהו עיני ותהרשנה אזני ל מ ש ק נשיותיהם (סס ו). זאבי ערב מיללים וחזירי יער חורקי שן ואחריות מ ש ק בעלי כנף מורדי אור (סס

¹ עי' הערה לקמן. — ² השבעי, תרגמו συσάγγα, במשמ' אסיפה, תי': ואזן במאני זוינא כמא דאזן בזירקתא, ע"כ, תרגם כמשק במשמ' הסקה ושרפה, רס"ג וכקוד אלג'ראד כר'אץ יקאד, ע"כ, ר"ל כהנשא הארבה כך ינשא, ותרגם איפוא משק במשמ' הובלה, מנחם הברך במחברת בעיר ישקו וכו' ואמר: ענין מ ר ו י צ המה, ריב"ג התפלפל בזה בהמשתלחק, אמר וז"ל: וקריב מן הדא אלחנ איציא פי ד'ואת אלמתי' לינ כמשק גבים פאנה ענדי מן שקק ואלוה' פיה אנ יכונ כמשקק עלי ונה מכלל יפי ועלי ונה מהללו ואלשה פיה ענדי ללחעווי' מן אלנקצאג וכד'לכ אדח'לה א"ז פי באב שקק ולמא אנכר קומ כונה מן שקק מע אנהמ למ יאחונא פיה בוג'ה י'וה וועמוא אנה למ יכנ עיר'א י'ז פי אדח'אלה לה פי, ה'א אלבאב אלא אנ יצל בה אלי ד'בר שקק בו ארי אנ אפשהר לכ לאח'בת ענדכ כונה מן ד'ואת אלמתי' לינ פאקול אנ הד'א אלקול מקול פי אלעדו אלמתי' ד'כרה אלדי קול פיה חוי שודר ואתה לא שדוד פקאל יח'אטב ד'ילכ אלעדו ואסף שללכם אסף החסיל תפשירה ויג'מע שללכם ג'מע אלדמי יעני כתי'רה ת'מ קאל יח'בר ענהמ כמשק גבים שקק בו תפשירה כדרש אלג'ראד ידרשון פיה יעני פי ד'ילכ אלמכאנ ופאיזתא מן קול כדרש אלג'ראד ידרשון הו עלמנא בצ'עפהמ וקלה מנתהמ אלי אלדפע ענ אנפשהמ ואנ כאנ שקק פאעלא פי אללפ' פחו פי אלמעני מפועל או מנפעל, ע"כ, ובעבר': וקריב מן זה המשקל כמו"כ מן הכפולים כמשק גבים והוא אצלי מן שקק והראוי שיהיה כמשקק ע"מ מכלל ומהלל והרגש בו אצלי במקום האות החסרה, וכך הכנים אבו זכריה (ר"י חיוג) בשער שקק ומפני שנכר קצת אנשים שהוא מן שקק אע"פ שלא באורוהו באופן מתקבל וסברו כי לא היתה כונה א"ז בהכניסו אותו בזה השער אלא מפני הזכירו שקק בו, ראיתי לפרשהו לך כדי שיתברר היטב אצלך כי משק הוא מן הכפולים ואמר כי אלה הדברים נאמרו על האויב שנזכר קדם שנאמר בו חוי שודר וכו' ופנה פתאם להאויב הזה ואמר לו ואסף שללכם וכו' ר"ל ילקח הרבה שלל ואח"כ אמר כמשק וכו' פרושו כמו הגזבים נדרסים כן תדרסון שם במקום ההוא, ונודע לנו בדברים האלה עד כמה יחלש

אינו חושש שמא נטמא המשקה שבפיו באחוריו חכום וכו' קומקום שהוא מרתח אינו חושש שמא יצאו משקין מתוכו ונגעו באחוריו וחזרו לתוכו (כלים כה ח). סלי זיתים וענבים ויכחו שהמשקין היוצאין מהן לרצון טמאים שלא לרצון טהורים (שבת קמ"ד). — משקה סרוח: אשר ישתה פרט למשקה סרוח (רי' אליעזר, ח"כ שמיני ט ח). אין משקה סרוח יותר ממשקה זה שתחת הלשון (רי' נדבית, מד"ר ט"ז, נפת). — ובסחמ"א: לא כל משקה הבא מן החרדר טמא אלא הדם בלבד וכו' לפיכך אם שחת מן הרחם לובן או משקה ירוק אעפ"י שסמיכתו כדם (רמב"ם, איסורי ביאה טו). — ובפרט ידבר נוזל שישתה אדם לרפואה, potion: ואשר יחפץ הרופא ללוש המשקה עם הדבש (ט' דוגלו, ס"ד המרק' ט). ומן המשקים משקה בתאר הזה יוקח נחשת שרוף משקל יודק הימכ וישחק וצואת יונים משקל וכו' ישתה זה ביון (קלמן ג יד יב). המאמר הששי במשקים הנקראים אישרובאט ובלשונם שיורופ והעיסים הקרושים וכו' ומשקים הם שלוקות או סחישות מבושלות במתיקה (שס, טו). — ואמר המליץ: שיר חברתי עת נתתי אל יוסף משקה איזוביון, חשבתי כי יריק מעיו יפרדנו מיד בליון (עמנו, מח"כ נג). — ימשקה המלכים, (potu imperialis): משקה הראמן חלביין בלחיק וכו' נקרא משקה המלכים מועיל לזקנים ולרטובים וכו' ומעורר התאווה ומעיר לטיגל (נכנו, א"ח ח"ס, נכנו, הקנים, כ"י נכנו). — ימשקה משמה, potion cordiale: תאר משקה משמח מועיל לכל תחלואי השחורה וכו' זה נקרא משקה משמח (נכנו, ט"ז ג). — ומ"ר ימשקיות: זה ספר המרקחות והמשקיות והאבקים והתחבושות וכו' (ט' דוגלו, סד' ס' המרק'). ונאה לחכם לידע עוד לבחור את הדבש שיחפץ לשום במשקיות להיות חדש ומתוק למאד ועב (שס א). וירפאהו מאד פליפום הרופא במשקיות ובתמרוקים (יוסיון, דף טח). ויתכן להיות ובשל מבושל כמאכל המלכים על דרך המשקיות כי ישימו על האש כלי נחשת רחב וימלאו חציו מים וכאשר ירתחו המים ישימו סיר הבישר עם מים קרים על המים הרותחים (לכ"י, שמו"ט כ). כי חלקי הרפואה הם שלשה שבמצעותם יוכל הרופא מסכת תחולי לעזור הראשון הנהגת שמירה חבי הנהגת המשקיות חגי הכריתות (ס' הכריתות, חג' הנ"י מנ). —

משקול, ש"ז, — כמו משקל: ומאכלך אשר תאכלנו

במשקול עשרים שקל ליום (יחזק' ד י).

בן סירא: בן זעמו גוים יוריש ויהפך למלח. . . . משקה (כ"ס ג' לט כג). — (ב) מי ימשקה, מי שמביא מים לשתות: האנו מִשְׁקָה מלך מצרים והאפה לאדניתם למלך מצרים ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המִשְׁקִים ועל שר האופים (נלל' מ א-ב). ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית מִשְׁקָהו (שס יג). — (ג) פקודתו של המִשְׁקָה: וישב את שר המשקים על מִשְׁקָהו ויתן הכוס על כף פרעה (שס כח). — (ד) כל מה שישתה אדם, מים, יין וכדומ', Getränk; boisson; beverage: מכל האכל אשר יאכל וכו' וכל מִשְׁקָה אשר ישתה (ויק' יא לד). וכל כלי מִשְׁקָה המלך שלמה זהב (מ"א י כח). ומאכל שלחנו וכו' ומִשְׁקֵיו ועלתו אשר יעלה בית יי (שס ה). להריק נפש רעב ומִשְׁקָה צמא יחמיר (שע"ל ו). — ובתו"מ: שנים שהיו באין ממדינת הים אעפ"י שמשאן ומתנן ומאכלן ומשקן כהאד ומת אחד מהם אין חבירו יורשו (תוספת' כ"ז ח ט). כל ישראל בירושלם כולחם אוכלין מאכל אחד וכולחם שותין משקה אחד וכולחם מתפללין לאל אחד אבל אומות העולם אינן כן אלא שלא כמאכלו של זה מאכלו של זה ולא כמשקיו של זה משקיו של זה (מד' תנאים, דכ"י לג יט). השותה משקין מוזגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו (יחז' ככ"ו ו). ואחם בני אושא שקדמתם רבותינו במאכלם ומשקים ומשותיכם הקב"ה יפרע לכם שכר טוב (רי' נחמיה, מד"ר ט"ז, סמנוי). נטל קורדום ושיבר את החביות של משקים שהיו לו (פסוק' דכ"י, עשר תעשר). — ובתרחבה לכל דבר נוזל, liquid: שבעה משקין הן הפל והמים והיין והשמן והדם והחלב ודבש דבורים (מכש"ר ו ד). עיסה שהוכשרה במשקה וגילושא במי פירות (טכ"י ג ד). אוכל מעשר שהוכשר במשקה ונגע בו מבוטל יום (שס ד ח). אין מומאה למשקים כל עיקר (רי' אליעזר, ח"כ שמיני ט ח). לא מנו חכמים שבעה משקין כמוגי פסמים אלא אמרו שבעה משקין טמאים ושאר כל המשקין טהורים (רי' יהושע, תרומ' יא כ). כל האגודות של בית השווקים טמאין וכו' וכי מפני מה טמאום אלא מפני משקה הפה (רי"מ, מכש"ר ו ב). ואין מביאין ביכורים משקין אלא היוצא מן הותים ומן הענבים (תרומ' יא ג). כתב במשקין כמי פירות וכו' ובכל דבר שאינו מתקיים (שס יב ט). אין כותבין (גס) לא במשקין ולא במי פירות (גיט' כג). ושאר כל הנידוכין שדכן במשקין אבל את שדרכן לדרך במשקין ודכן שלא במשקין והן גוש בקעה הרי אלו כעגול של דבלה (טכ"י כג). היה שותה בכוס שאחוריו טמאים

(י' תרגום ד"ר מוזא.

מלון הלשון העברית (25)

משקולת, עי' מִשְׁקָלָהּ.

מִשְׁקוּף⁽¹⁾

להדלת: ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל הַמִּשְׁקוּף (שמות יב ז). והערתם אל הַמִּשְׁקוּף ואל שתי המזוזות (שם כג). — ובתנ"כ: היתה עומדת בתוך הפתח ואין בינה לבין המִשְׁקוּף⁽²⁾ פותח טפח (חז"ל טו). היתה נתונה בצד האסקופה שאם תעלה היא נוגעת במִשְׁקוּף⁽²⁾ (שם יז). ששה נסים נעשו לו לפנחם אחר שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש וכו' ואחר שלא נשמטו מן הרומח ואחר שבא כלאך והגביה את המִשְׁקוּף (ר' יוחנן, סנה' פג:). משל לשמש ועד שעומדו בצד המִשְׁקוּף ביציאת שמש נכנס עד (דה"י). אל תחא כמִשְׁקוּף העליון שאין יד בני אדם יכולה ליגע בו (ר"א הקפא, אדר"ב כו). — ואמר המליץ: כוכב אשר דרך במִשְׁקוּפֵנוּ החשיך באורו כוכבי נשפנו (רש"י, כוכב אשכ). — ובהשאלה, יִמְשְׁקוּף המוח, *trabs cerebri; corpus collosum*⁽³⁾: ושתי התוספות האלה (שיש בהם) נקראות שני המִשְׁקוּפִים (קאנון א"א ג). יִמְשְׁקִית, — בתיבה מִשְׁקִית, עי' למעלה, הערה לערך בִּיִמְשֵׁק.

מִשְׁקָל

ש"ז, סמו' מִשְׁקָל, נכני מִשְׁקָלוֹ, מִשְׁקָלָהּ, מִשְׁקָלָם, — כמות הכבד של דבר, *Gewicht; poids*; ויקח האיש נזם זהב בקע מִשְׁקָלוֹ ושני צמידים על ידיו עשרה זהב מִשְׁקָלָם (נחלש' כד כג). לא תעשו עול במשפט במדה בַּמִּשְׁקָל ובמשורה (ויקרי' יט לה). קערת כסף אחת שלשים ומאה מִשְׁקָלָהּ (במדכ' ז יג). ולשון זהב אחד חמשים שקלים מִשְׁקָלוֹ (יהוש' ז כא). ויהי מִשְׁקָל נזמי הזהב אשר שאל אלף ושבַּע מאות (שפ"ח כו). וּמִשְׁקָל השריון חמשת אלפים שקלים נחשת (ש"א יז ה). ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו וּמִשְׁקָלָהּ ככר זהב (ש"ב יב ג). וּמִשְׁקָל קינו שלש מאות מִשְׁקָל נחשת (שם כא יו). לא נחקר מִשְׁקָל הנחשת (מ"א ז מו). ויהי מִשְׁקָל הזהב אשר בא לשלמה בשנה אחת שש מאות ששים ושש ככר זהב (ש"י יד). וביום הרביעי נשקל הכסף והזהב וכו' במספר בַּמִּשְׁקָל לכל ויכתב כל הַמִּשְׁקָל בעת ההיא (עזר' ח ג-לד). — אכל לחם בַּמִּשְׁקָל: והשיבו לחמכם בַּמִּשְׁקָל.

(¹) מן שקף, עי"ש. בארמ' שקפא. בערב' אֶשְׁכַּפֶּה a). אך לפי דעת ס' פרנקל שאולה מארמ', — (²) במדכ"ב: בשקוף. — (³) תרגום ד"ר מוויא.

(a) اسكفة

ואבלתם ולא תשבנו (ויקרי' כו כו). הנני שבר מטח לחם בירושלם ואכלו לחם בַּמִּשְׁקָל ובדאגה (יחזק' ד יו). — הדבר בַּמִּשְׁקָלוֹ, בהמשקל שהיה לו, כמו שהיה: והנה כסף איש בפי אמתחתו בספנו בַּמִּשְׁקָלוֹ ונשב אותו בידנו (נחלש' מג כא). — אין מִשְׁקָל לדבר, רב מאד, שאי אפשר לשקלו: לא היה מִשְׁקָל לנחשת כל הכלים האלה (מ"ב כה טו). ונחשת לרב אין מִשְׁקָל (דסי"א כג ג). — מאזני מִשְׁקָל: ולקחת לך מאזני מִשְׁקָל וחלקתם (יחזק' א ח). — עֲשֵׂה מִשְׁקָל לדבר, עשה ישיהיה הדבר בַּמִּשְׁקָל, בכמות קבועה: לעשות לרוח מִשְׁקָל ומים תכן במדה (איז"כ כה כה). — ואמר בן סירא: לאוהב אמונה אין מחיר ואין משקל לטובתו (כ"ס גי' ו יו). — ובתנ"כ: לקח הימנו במִשְׁקָל נותנו לכהן (תוספ' חול' ט טו). אין מוכרין פירות, שביעית לא במדה ולא במִשְׁקָל ולא במנין ולא תאנים במנין ולא ודק במִשְׁקָל (שנ"י ח ג). האומר מִשְׁקָלִי עלי נותן מִשְׁקָלוֹ אם כסף כסף אם זהב זהב מעשה באמה של ירמיהו שאמרה מִשְׁקָל בתי עלי ועלתה לירושלם ושקלה ונתנה מִשְׁקָל זהב (ערכ' ס א). ומה היא עושה לו (האשה לבעלה) מִשְׁקָל חמש סלעים שתי ביהודה (כמו"ב טו). ומקנח (החנוני) מאזנים על כל מִשְׁקָל ומִשְׁקָל (רש"י, כ"ב ס י). בכל פעם שהוא שוקל, לעולם אינו חייב ער שיטעננו בדבר שבמדה שבמִשְׁקָל ושבמנין ויורה לו בדבר שבמדה ושבמִשְׁקָל ושבמנין (רכ"א, שנו"י מג.). ארם היה מִשְׁקָלוֹ חציו מים וחציו דם (מד"ר ויקרי' טו). — ובהשאלה, במשמי' כמות קצובה: בשלשה מקומות יצא הרוח שלא במִשְׁקָל וביקש להחריב את העולם כולו (כ"ס ה"א, יוש' נכ"י ט ג). — ומ"ר מִשְׁקָלוֹת: כל המִשְׁקָלוֹת שאמרו כשיעור לפומאחן כך שיעור להכריען (ר' נתן, תוספ' כ"ב ז ט). — וכנ"י מִשְׁקָלוֹתיו: מידת ארכו ומידת רחבו ומידת מִשְׁקָלוֹתיו ונתן למידת מִשְׁקָלוֹתיו (כ"ט כח). — ומ"ר מִשְׁקָלוֹת במשמי' אבני המשקל: החנוני מקנה מדותיו פעמים בשבת וממחה מִשְׁקָלוֹתיו פעם אחת בשבת (רש"י, כ"ב ס י). ולא יתא נותן מדותיו ומשקלותיו במלח מפני שהן חסירין (תוספ' ש"ס ז ט). לא יעשה מִשְׁקָלוֹתיו של בעץ ושל אבר ושל קסטיון ושל מתכת אלא של זכוכית (ש"ס ט). חוט המִשְׁקָלוֹת שנים עשר ושל חרשים שמונה עשר (ש"ס כלי' כ"ב ז ט). עוד שעשאו חפוי לכלים טהור ל מִשְׁקָלוֹת טמא (כל"ס כו ו). אפילו מִשְׁקָלוֹת שהיו בימי שלמה של זהב היו (רש"י, מד"ר ש"ש א). — ובספח"א: מִשְׁקָלוֹת שנשתברו

והוא הניעו בעבור המשקל (שס). צריך למשורר לשמור משקל השיר ותנועותיו, ואל יוסיף ואל יגרע על משקל אמרותיו, פן יהיה כמשוררי דורנו אשר משקלי שירים שבורים, פעם חסרים ופעם יתירים, ולא ישימו לב למשקל, ולא ידעו אם וכבר אם יקל (ר"י חזיון, תחכמי יס). וידיעת סדרי השירים שלשה חלקים הראשון במשקל והשני בחרוז וכו' (כש"ט פלקיאל, ראש"י חכמה נ"ג). ולא זה בלבד אבל שיהיה הדבור בו במשקל רצוני שישלנו לשקל כל תנועותיו השלמות והבלתי שלמות לשתחינה בבית אחד מבתי השיר שוות לאשר תהיינה בשאר הבתים (ר"י, שקל הקדש). משקל שירים הנבחרים בלשון עברים כמה ינעם, חרו"י נאה ויפה מראה אל כל רואה ולחיד ימנעם (למנ"ח, הקדו דרכי נעם). אך המשוררים הבאים אחריהם וכו' הסבו ענין המשקל בשירים לכונה אחרת והוא לשקל מדות הצלעות לפי מספר ההברות וכו' (כן ואז, תל"ע, סי' שטו). ואילו הבאתי כל מיני משקליהם לא יכולם ספר (שס, סי' שט). — ימשקל מרבע: ויש משקל אחד מרובע בתוספת שוא נע על כל אחד ואחד (כאז"ט, מאוס ו). עוד יש לנו משקל מרובע והוא שתי תנועות ויתר ושתי תנועות (קבלה במלאכי הסיו, ימיואל). — משקל קסן, משקל גדול: דע כי משקל קסן הוא יתר ושתי תנועות ויתר ושתי תנועות דע כי משקל גדול הוא שתי תנועות ויתר ושתי תנועות ויתר ושתי תנועות ויתר ושתי תנועות ויתר ושליש תנועות (שס). — וברדקוק, הצורה הדקדוקית של השם או הפעל: כי לו היה כדברך היה חונך במשקל קרא נא היש עונך וכו' כי חונה ועונה ועושה ופודה ורועה משקל אחד להם (יוסף, ערך חונך). הלשון הצחה על משקל הזה היא בגווה ומחויצאים מהמשקל הזה הם כמו תבות הענינים ואותיות הדבקים וכו' ועל המשקל הזה נבנתה הלשון הארמית (שס). וכבר בארתי בספר ההשגה כי העקר בתת תנת כי הוא מקור מן נתן על משקל גשת מן נגש (ר"י ח"ט, הקדמה לריכ"ז). וקראתי שם הקל הבא על משקל פעלתי שהוא קל מכל הבנינים (כאז"ט, ספר דקדוק לר"י מיוג 28). משקל בעלי הדקדוק שישקלו לעולם תנועה כנגד תנועה וכו' ומהנהגה כנגד תנועה וכו' והנהגה על משקל באחרונה יתר ותנועה (כאז"ט, מאוס ה-ו). והנה ר' שלמה הספרדי מנוחתו כבוד חבר שירים על שני המשקלים וכו' אעפ"י שלא עשה כהוגן במלת תשבי כי השין הוא נח נראה

אע"פ שהחזירן ושוקל בהן (רמב"ם כלים ט' ט). — ואמר הפיסן: דחה האלילים ונתצתם ורעיד כמוד תחשקם. הביאה כפר וצדק תרדוף: ומשקל ותיך לצדקם הם (כש"ט, רמ"ג מאות: את יי). — ובמשמ' משקל מיוחד, קצוב ראובן שקנה זהב מכות משמעון פתוראה בהקפה לחדש אלול כל משקל בייב זה (שערי דק, תשו' הגא' נ ד). — ובמשמ' משא כבד: ויכריחום למשוך קרונות מעונות משקל כמנהג אשר יעשו בארצם (ר"י קלוני', אג' גע"ה נ). ושירכבו על גבנו ושיעמסו משקלם עלינו (כס"ו). — (ב) יבמלאכת השירים, מספר התנועות ואיכותן וסדרן וקצב ההברות זו אחר זו: לשון קדש הכות, אשר הוא לשארות, בשקלו העברית, במשקלים זרים (תשו' תלמידי מנחם על דוגם, לנבול). וירב חרוים מעותים ונלוים בעבור הדועי חכמתו בשוקלו לשון יהודית במשקל הערב אמנם זה המשקל מעות ומעוקל (שס, 20). ואיד תאמר כי משקל הערב נכון בלשון יהודית והנה הראיות האלה מכויבים אמרד וכו' הלא רב סעדיה ז"ל יש לו כמה שירים וכמה חרוים ולא נשקלו במשקל הערב והיות בעת ההיא צעיר תלמידיו ככל שכל וכלשון הערב ומשקל ייה וכו' ולו ראה הוא כי יתכן להביא משקל הערב ביהודית היה מקדמך (שס 27). ועשה לדוחק המשקל תשפוט ותשומר ותעבור (תשו' דוגם על רסע"ג 108). יקרה (אגרתך) בעיני כאשר יקר לנפשי חק מעשר ראשון ולכהן תנופה, מכתב יהודה והגות עבר וחכמת יון ועל משקל בני עפר ועיפה (ר"ש סגור, לכל זמן). כי יש מ"ה זרה שתהיה שמורה ולא תלך תמיד ההקשה עליה אך לא נקפיד על המשוררים בכמו זה בדחק המשקל (ר"י ח"ט, הקדמה לריכ"ז טו). כאשר נראה מאשר לומדים מקצבי השיר ומדקדקים במשקלם (סוף, כוזי י"ו). ואחר שדברתי על התנועות ארבר על המשקלים והם על שני דרכים הדרך האחד משקל בעלי הדקדוק שישקלו לעולם תנועה כנגד תנועה וכו' והדרך השנית של משקל הפעלים והשמות היא על דרך בעלי החרוים ושהו הוא במשקל איזו היא תנועה שתהיה או שיהי האות השורש או נוסף אינם חוששין כי לא ישמרו רק מספר התנועות וכו' וזה משקל חכמי לשוננו להיות החרוז מרובע וכו' ויש מי שהוסיף על זה המשקל באחרונה יתר ותנועה (כאז"ט, מאוס ה-ו). והנה ר' שלמה הספרדי מנוחתו כבוד חבר שירים על שני המשקלים וכו' אעפ"י שלא עשה כהוגן במלת תשבי כי השין הוא נח נראה

טאט: כי תנועת המלחמה שקולה במשקל המוסיקה וזה מאמר ידוע אצל גבורי המלחמה (מוסי הפלסופ' א'): — יתשובת המשקל, שיהיה צער החרטה לפי טבע העין וההנאה שהגיעה ממנו; ומה גם עתה אם תהיה תשובת המשקל כפי דרכי הרב האלהי מחר"ר יצחק האשכנזי ולהיה אז אלהינו ית' ירבה לסלוח אליו (כנ"י דולאן, מגלי ספר), ודי' עניני תשובה אלו הן תשובת הנאה תשובת הגדר תשובת המשקל תשובת הכותב וכו' תשובת המשקל יש לו לשקול שיסבול צער כנגד הנאה שאבה (הרוקם, סי' נו), תשובת המשקל והיא שיש לשקול צערו כנגד הנאתו (דברי חכמי דעת חכמה כ"ב). — ומשקל הרפק: והמשקל המבטיח מהם (מהרפקים) הוא אשר ימצא במזג השווה וכו' הנה זהו הרפק השקול (סי' אכן רעד על חזו"א) כנ"ל. — ובחכמת ההגיון, במשמי' משפט, מאמר שלם שיש בו החלקים ההגיוניים: וכשתחבר שני עקרין הללו לעשות מהם משקל תאמר כל אדם יש באפיו נשמת רוח חיים וכי שבאפיו נשמת חיים מרגיש יצא לך מכללם שהאדם מרגיש (כ"י אכן עקניו, ספר מוסר כ"ט). — משקלות הספרות, חכמת ההגיון: ולפי שהענינים יש מהם אמת ויש מהם שקר הצרכנו לידע חכמת משקלות הספרות ויריעת המדעות וכו' מפני שאין מביאין את הראיות ומביאין את התשובות על שתי חכמות הללו אלא ביריעת אותן המשקלות ובהכרת אותן הבחינות וכו' ואע"פ שיש מי שחלק על דבר זה ואמר שמלאכת משקלות הספרות צריכה לגופה וחכמה בפני עצמה היא (ס"ד ז).

משקלת, ש"י, נהפס', קללת, — כמו משקלת: הגני יסד בציון אבן וכו' ושמתי משפט לקו וצדקה למשקלת (ישע' כח י"ז).

משקע, ש"י, קמ"י, משקע, — סה"ס מן ששקע; משקע מים, מים צלולים ששקע העפר שבתוכם: המעט מכם המרעה הטוב תרעו ויתר מרעיתכם תרמסו ברגליכם ומשקע מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם תרפשו (יחזק' ל"ד יח). — ורגילים עתה להשתמש במלה זו במשמי' מה ששקע.

משקפים, ש"י, — שתי זכוכיות מלששות, גבניות או שקערוריות, ירכיבן האדם על אפו וישקוף בהן, lunettes, רגיל בפי כל מדברי עברית וכבר השתמשו בו בספרות (זמון א' יט, תרגום מלך הקב"ט א' א').

משקפת, ש"י, — משקפת המרחק, שפופרת של הבטה למרחוק, telescope, נהוג ברברו העברי בא"י, ופשוט השמוש בשם זה גם במשמי' lorgnette.

משר (*¹), משר, ש"י, — בעבודת האדמה, רצועה של אדמה מעבדה, זרוע, Beet; planche; bed: הרצועה לעשות שדה משר משר מכל מין בש"א שלשה תלמים של פתיה ובה"א מלוא העול השדוני

(¹) כך נקוד במדכ"מ, הוצא' ויליאם לו. ובמשמי' מנק' נדפסות בסגול. ולא נתברר מקור השם. גזרת קצת החכמים, מן ישר, אינה נכונה. בארמ' משרא: כי הוו

האבן המראה את תיקון הבנין או עיוותו (לאג"מ הנס"א).
טאט: כי תנועת המלחמה שקולה במשקל המוסיקה וזה מאמר ידוע אצל גבורי המלחמה (מוסי הפלסופ' א'): — יתשובת המשקל, שיהיה צער החרטה לפי טבע העין וההנאה שהגיעה ממנו; ומה גם עתה אם תהיה תשובת המשקל כפי דרכי הרב האלהי מחר"ר יצחק האשכנזי ולהיה אז אלהינו ית' ירבה לסלוח אליו (כנ"י דולאן, מגלי ספר), ודי' עניני תשובה אלו הן תשובת הנאה תשובת הגדר תשובת המשקל תשובת הכותב וכו' תשובת המשקל יש לו לשקול שיסבול צער כנגד הנאה שאבה (הרוקם, סי' נו), תשובת המשקל והיא שיש לשקול צערו כנגד הנאתו (דברי חכמי דעת חכמה כ"ב). — ומשקל הרפק: והמשקל המבטיח מהם (מהרפקים) הוא אשר ימצא במזג השווה וכו' הנה זהו הרפק השקול (סי' אכן רעד על חזו"א) כנ"ל. — ובחכמת ההגיון, במשמי' משפט, מאמר שלם שיש בו החלקים ההגיוניים: וכשתחבר שני עקרין הללו לעשות מהם משקל תאמר כל אדם יש באפיו נשמת רוח חיים וכי שבאפיו נשמת חיים מרגיש יצא לך מכללם שהאדם מרגיש (כ"י אכן עקניו, ספר מוסר כ"ט). — משקלות הספרות, חכמת ההגיון: ולפי שהענינים יש מהם אמת ויש מהם שקר הצרכנו לידע חכמת משקלות הספרות ויריעת המדעות וכו' מפני שאין מביאין את הראיות ומביאין את התשובות על שתי חכמות הללו אלא ביריעת אותן המשקלות ובהכרת אותן הבחינות וכו' ואע"פ שיש מי שחלק על דבר זה ואמר שמלאכת משקלות הספרות צריכה לגופה וחכמה בפני עצמה היא (ס"ד ז).

משקלת, ש"י, — תחית עפרת הקשורה בקצה קו הבנאים, Setzwage; fil à plomb; plumb-line

נמה עליו משקלת פלוגי, עשה לו כמו שעשה לפלוגי: ונטויה על וירושלם את קו שמרון ואת משקלת בית אחאב (מ"ב כ"א יג). — ובת"י: אילן שהוא נוטה לשרה חברו קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה ובחרוב ובשקמה כנגד המשקלות בית השלחין כל האילן כנגד המשקלות אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקלות (ב"ב כ"ג יג). חוס משקלות שנים עשר של חרשין שמונה עשר של בניין חמישים אמה (כל"ס כ"ג ג). לא שנו (שמקדיר במדידת הגיא) אלא שאין חוס המשקלות יורד כנגדו אבל חוס המשקלות יורד כנגדו מודדו מדידה יפה (שמואל, ערוך, נח). — ובסחמ"א: והקו אין בו תועלת במשקלות הבנין כי אם למשוך את כובר האבן המראה את תיקון הבנין או עיוותו (לאג"מ הנס"א).

۱۰۰

ובין הנגשים והנפגשים (עמנו, מנח' יח). — ובמשמ' נחיה
נוגע בוולתו: המדובקים הם אשר קצוותיהם אחד
והמתמששים הם אשר קצוותיהם יחדו וכשלא יהיה
בהם התמששות והדבקות לא יתחבר מהם מדובק
(רש"י דולאן, מגן אבות, ח"י ד).

ב. **מִשְׁשׁ**, ממנו ב. **מִשְׁשׁ**.

ב. **מִשְׁשׁ**, — קל לא נמצא.

— פשט, **מִשְׁשׁ**, **יִמְשׁ**, — **יִמְשׁ** חֲשֵׁךְ, יחזק החשך. יהי חשך
מאד: נסה ידך על השמים ויהי חשך על ארץ
מצרים ויִמְשׁ! חשך (שמות י כא).

(1) אין ספק בדבר כי מלה זו, או לפחות דומה
לה, היתה כתובה בנסחה שהיתה בידי היהודים באלכסנדריה,
כי כבר השבעי' תרגמוה במשמ' **מִשְׁשׁ**: **ψηλαστος**,
αὐτὸς, וכן ולגס': **tenebrae tam densae ut palpari**
queant. ת"א: ויהי חשוכא על ארעא דמצרים בתר דיעדי קבל
ליליא, ע"כ, ר"ל אחרי עבר חשכת הלילה, ופרש איפוא
וימש במשמ' מוש, בענין סר מקומו. במדרש רבה דרשהו
בענין ממש, אמרו: כמה היה אותו חושך רבתינו
אמרו עבה כדוגר היה שנאמר וימש חשך שהיה בו
ממש (מדר' שמות יד), רסע"ג כמו ת"א: בעד זואל
צ'לאמ אלליל. ריב"ג לא הזכירו. רש"י: כמו ויאמש,
מן אמש, במשמ' חשך. ראב"ע הביא בשם יפת שהוא
פרש וימש כמו ת"א, והביא פרוש רש"י, ודחה שני
הפרושים ואמר: ולפי דעתי כי וימש מגזרת וימשש
וכו' וימש שב על מצרים וכו' שימששו בידם החשך
שכל כך יהיה עב. רד"ק הביא בפרש מוש וגם בפרש
משש, ואמר: ואפשר לפרש מזה וימשש חשך. וכך רב
החדשים, וקצתם מפקפקים בדיוק הנסחה המסורה, ויש
מי שאמר כי צריך להגיה וימשך חשך, והכונה שיהיה
החשך ימים אחדים. ובאמת קצת קשה להניח כי העברים
השתמשו בהשאלה כזאת בענין החשך לאמר **מִשְׁשׁ**
החשך במשג רב חשך. גם קצת קשה לצר חלק הזה של
הפסוק, **שְׁלֹפִי** החלק הראשון היה צריך להיות קצת
יותר ארוך, כמו בשאר המכות. ולכן יש לשער כי
שהי אלה המלים וימש חשך הן כפל של המלים והיי
חשך שבחלק הראשון של הפסוק, והמלה וימש היא
השתבשות המלה ויהי, והשתבשות זו נעשתה עוד
כשהיה המקרא כתוב בכתב העברי שבו האותיות
הרמ"ש, בפרט כשקצת עוקציהן משמשות, דומות
קצת זו לזו, וקודם השתבשות זו נגמר הפסוק בהמלים
ויהי חשך על ארץ מצרים, כמו במכת הכנים שהפסוק
גמר בהמלים והיה לכנם בכל ארץ מצרים. — ואולם,
הנסחה המקבילה הכשירה עכ"פ את הדבור וימש חשך
במשג של חשך חזק מאד, וצריך לקבלה כמלה מיוחדת
משמשת במשמ' זו, אך אין לה שום יחס להשרש
משש במשמ' מוש באצבעות.

מוצא כל הניצוצות המוששים את כל הגוף המחשך
עוברים על זווית הדות (שס יז), כי קו א"ה שהוא נכוחי
לקו בג"ד שהוא תושבת המשלשין מושש על שני
ראשי המשלשים מלמעלה (סוף, המסמ' וכתסנר' א מא).
כל תכנית. וכל צורה אשר לה קיום ישרים אם אתה
מעגל בתוכה עגול שיהיה מושש לצלעיה וכו' ואם
אין זוויתיה וצלעיה שוות יש מהם שלא יתכן לחוג
בה עגול שיהיה מושש לכל צלעיה ואם תבא לירך
צורה מכל התמונות מן משלש או מן מרובע או
מחומש או למעלה מהם ואתה מחוג בתוכה עגולה
מושש ת לכל צלעיה (שס ז קכה).

— פשט, **יִמְשׁ**, **מִשְׁשׁ**, — (א) כתשברת, במשמ' נגיעה, גוף
מִשְׁשׁ, שגוף זולתו ממשש אותו: הנה הנקודה
הממוששת מפאת מזרח נקראת עכוב ראשון והנקודה
המוששת מפאת מערב נקראת עכוב שני (רלכ"ח
המסמ', אספיר' ד). — (ב) גוף **מִשְׁשׁ**, שאפשר למשש
אותו בידים: וענין אמרנו שהוא יתעלה רואה כלומר
ישיג הנראים וישמע כלומר ישיג הנשמעים וכן היה
יכול לתארנו בטעם ובמששו ויפוש בו שהוא ישיג
הנשמעים והמוששים (ר"ש א"ת, מ"ז א מז). רוב
המשכילים סוברים כי המשוש כחות רבים ר"ל כחות
ארבעה ומיוחדים כל סוג מהמוששים הארבעה
לכל אחד לבדו (קלנון א לו ס). והאיכויות ההתפעלויות
הם רשמים אשר יגיעו בחושינו ממוחשיהם כרשמים
שיקבלו ממה שימושש מן החם והקר והלח והיבש
והקשה והרך והכבד והקל (רלכ"ח, אמונה רמא א א).
ומהם אמרו שהיו שנים ר"ל הארץ והמים כי משניהם
יתהוו גשם המורכב הממושש (ר"י אברנעאל, כלא"ה).
ואעפ"י שהמושש הוא דבק עם הבשר הממושש
אותו א"א שלא יסאר לחות האויר כיניהם בין הממושש
והמושש (רש"י דולאן, מג"ה ח"י ד). וכן הממוששים
בענין הקור והחום והלח והיבש (אגרי' ר"א אבולעפול,
גנני הקבלה, ילינק 22). ולפיכך יהיה ההרגש בממוששים
שלם מאד (ר"י מוסקטו, קול יסודס, להכוזי ג ס).

— פשט, **יִתְמִשְׁשׁ**, — **יִתְמִשְׁשׁ** הגשם, נחיה דבר שאפשר
למששו: אלו השעורים וכו' מצד שהם שעורים ובעלי
גודל כולם מתדמיום ויהיויב שאפשר שיתמששו ואם
יתמששו נעשה מהכל מהם גשם בכ"ת (שס טז), פרוש
מ"ז ס קדי' כ). — ואמר המליץ: אני שמתי מגמת פני
לדעת מן האנשים והנשים, פכע אברי הגוף וכחות
הנפשים, ומספר החושים הפנימיים והמורגשים, והטבעים
החוקים והחלשים, ומה בין הנמוגים והמתמששים,

לעמוד על משתיתה של ארץ וכו' וכיון שחפר דוד אלף וחמש מאות אמה מצא בה חרס (ר"ט בן לקיש, מדע שמואל כו).—ובמשמ' שבעו ופיבו של דבר; עמד שלמה בחכמתו על משתיתה של ארץ וראה אויה משתיתה מופנה לשם ונסע בה על משתיתה של ארץ וכך היתה עושה פירות (ר' ינאי, מדר' קטלי, עשיתי לו). אם יאמר לך אדם יכול אני לעמוד על משתיתו של עולם אמור לו אחרי המלך בשר ודם אי אתה יכול לעמוד אחר מלך מלכי המלכים הקב"ה אתה יכול לעמוד (ר' סימון, סס, ופיתיו).—ובהשאלה, משתיתה של אמה, יסוד קיומה של האמה: בא מי שעתיד לגדל משתיתן של אומות העולם ומנו אליהו (מדר' נחש' ע"ה). רבון העולמים אם רחקת ונשטתה את יעקב שהוא משתיתו ויסודו של עולם (סס ע"ה). ומגדל גר שמשם הקב"ה יוצא ומגדיר משתיתן על אומות העולם (סס שמות מ). כנגד שבמו של גר שאלוהו זכור לשוב עומד ממנו שהוא משתיתו של עולם (מדר' חסלי, אל נקמות).

מִשְׁתִּיתָהּ ^משִׁי, מקום ישתלו שם נסעים רבים הרבה, לשתלם אחרי כן במקומם, נהוג בדבור העברי בא"י וכבר השתמשו בו הרבה בספרות החדשה ובעתונים.

מִשְׁאָה ^משִׁי, כנ"ל מִשְׁאָה, מִשְׁאָכֶם, מִשְׁאָם, מִיר מִי מִשְׁאָת, (א—ס"פ מן גִּשָּׁא, d. Tragen; le port ואחרי כן יבאו בני קחת לשאת וכו' אלה מִשָּׂא בני קחת באהל מועד (נמד' ד יס). ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל מִשָּׂא (סס יט). זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמִשָּׂא ונשאו את יריעת המשכן וכו' על פי אהרן וכניו תהיה כל עבדת בני הגרשני לכל מִשָּׂאם ולכל עבדתם (סס מדר'ו). כל הבא לעבד עבדת עבדה ועבדת מִשָּׂא באהל מועד (סס מז). אין לכם מִשָּׂא בכתף (דס"ב ל"ג).—ובהשאלה, מִשָּׂא נִפְשׁוֹ, דבר שאדם נושא לו נפשו, דבר יקר לו: ביום קחתי מהם את מעום משוש תפארתם את מחמד עיניהם ואת מִשָּׂא נפשם בניהם ובנותיהם (יחזק' כד כס).—והשתמשו בדבור זה בזמן החדש במשמ' רעיון נעלה, רגש יפה, תקוה לעתיד וכיוצא בזה, ואמר המשורר: מארץ העברים אלינו באת, ובזמירותיך רוחה שפכת, על כל מִשָּׂא נפש חזון נשאת (ילג, כלכת יכרס).—(ב) הדבר שאדם או בהמה נושא, Last; charge; burden: כי תראה המור שנאך רבץ תחת מִשָּׂא וכו' עזב תעזב עמו כמזל כנ

ס). יתן נא לעבדך מִשָּׂא צמד פרדים אדמה (מ"ב ה יו). ויקח מנחה בידו וכל טוב דמשק מִשָּׂא ארבעים גמל (סס ח ט). נשאתיכם עמוסות מִשָּׂא לעיפה קרעו יחדו ולא יכלו מלש מִשָּׂא (ישע' מו א"ג). ואל תשאו מִשָּׂא ביום השבת וכו' ולא תוציאו מִשָּׂא מבתיכם ביום השבת (ירמ' יז כ"ד-כ). לבלתי הביא מִשָּׂא בשערי העיר הזאת ביום השבת (סס כד). ולבלתי שאת מִשָּׂא (סס כו).—ובפרט מה שנשא אדם למקום מהמקומות למִכְרָה; ומביאים הערמות ועמסים על החמרים ואף יין ענבים ותאנים וכל מִשָּׂא ומביאים ירושלם (נחמ' יג יס). ומנערי העמדות על השערים לא יבוא מִשָּׂא ביום השבת (סס יט).—ובפרט מִשָּׂא כבד: ביום ההוא נאם יי צבאות תמוש היתר התקועה. במקום נאמן ונגרעה ונפלה ונכרת המִשָּׂא אשר עליה (ישע' ככ כס). כמִשָּׂא כבד יכבדו ממני (חסלי נה ס).—ובהשאלה, דבר שקשה לאדם לסבלו: למה הרעת לעבדך וכו' לשום את מִשָּׂא כל העם הזה עלי (נמד' יא יא). אספה לי שבעים איש מוקני ישראל וכו' ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במִשָּׂא העם ולא תשא אתה לבדך (סס ירמ'ו). איכה אשא לבדי סרחכם ומִשָּׂאכם ויריכם (דנר' א יב).—היה למִשָּׂא על פלוני, שהיה קשה לפלוני לסבלו: אם עברת אתי והית עלי למִשָּׂא (ס"ב יד ג). ולמה יהיה עבדך עוד למִשָּׂא אל ארני המלך (סס יט לו). כי המִשָּׂא יהיה לאיש דברו (ירמ' כג לו). ואהיה עלי למִשָּׂא (איוז ז ט).—ג' דברים אשר יאמרו על אדם, על גוי וארץ, נשא על פלוני מִשָּׂא, אמר עליו מה שיקרה לו: ויהוא מלא ידו בקשת ויך את יהורם וכו' ויאמר אל בדקר שלמה שא השלכתו בחלקת שדה נבות הירועאלי כי זכר אני ואתה את רכבים צמדים אחרי אחאב אביו ווי נשא עליו את המִשָּׂא הזה אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש וכו' (מ"ב ט כד"כ).—ובפרט מִשָּׂא של נביא שהוא נושא על עם וארץ: מִשָּׂא בבל אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על הר נשפה שאו גם הרימו קול להם הגיפו יד ויבאו פתחי נדויים (ישע' יג א"ב). בשנת מות המלך אחז היה המִשָּׂא הזה אל תשמחי פלשת כלך כי נשבר שבט מכך כי משרש נחש יצא צפע ופריו שרק מעופף (סס יד כמ"ט). מִשָּׂא מואב כי בלול שדך ער מואב נדמה (סס יד א). מִשָּׂא דמשק הנה דמשק מוסר מעיר והיתה מעי מפלה (סס יז א). מִשָּׂא מצרים הנה יי רכב על עב קל ובא מצרים ונעו אלילי מצרים מפניו ולבם מצרים ימם בקרבו (סס יט א). מִשָּׂא גיא חזיון

מה לך אפוא מי עליה כלל לגנות (שם כג א). משא צד הילול אנויות תרשיש כי שדר מבית מבוא (שם כג א). המשא אשר הזה חבוק הנביא עד אנא יי שועתי ולא תשמע אועק אליך חסם ולא תושע וכו' (תנ"ך א א-ב). משא נינוה ספר חזון נחום האלקשי אל קנא ונקם יי וכו' (נחום א א-ב). — משא דבר יי: משא דבר יי בארץ חדרך ודמשק מנחתו וכו' (זכרי ט א). משא דבר יי על ישראל נאם יי נפה שמים ויסד ארץ וכו' (שם יב א). משא דבר יי אל ישראל ביד מלאכי אהבתי אתכם אמר יי וכו' (מלא' א א-ב). — וקרא הנביא בלשון נפל על לשון: וכי ישאלך העם הזה או הנביא או כהן לאמר מה־משא יי ואמרת אליהם את מה־משא ונשיתי אתכם וכו' כה תאמרו איש על רעהו ואיש אל אחיו מה ענה יי ומה דבר יי ומשא יי לא תזכרו עוד כי המשא יהיה לאיש דברו וכו' ואם משא יי תאמרו וכו' לכן הנני ונשיתי אתכם נשא (יכ"מ כג ג-ד). — משאות שוא, נבואות שקר: נביאך חזא לך שוא ותפל וכו' ויחזו לך משאות¹ שוא ומרוחם (איכ"ז יד). — ד) כמו מנחה: ומן פלשתים מביאים ליהושפט מנחה וכסף משא (דברי יו יא). — ה) אחת ממשרות המשררים במקדש: ויעיאל ועוזיהו בכנרות על השמינית לנצח וכנניהו שר הלויים במשא יסר במשא כי מבין הוא (דברי יס כא-כב). וכנניהו השר המשא המשררים (שם כז). — ובתו"מ: אם היה עליו יתר על משאו אין זקוק לו (ר' יוסי ב"מ כ י). שיהא משאו בצדו (מכ"י מספ"י כ). כתף אע"פ שמשאו על כתפיו היו קורא (תוספת' נדכ"ז ו). ספינה שהיתה באה בים ועמד עליה נחשול והיקלו ממשאה (שם כ"מ ז יד). הרוצה לחזום עלי ירק להקל ממשאו (דמאי ג). אבות הטומאות השרץ ושכת זרע וכו' ואינן מטמאין במשא (כלים א א). זובו של זב וכו' ודם הנדה שהן מטמאין במגע ובמשא (שם ג). למעלה מן המרכב משכב ששורה מגעו למשא (שם). על אלו טומאות הנזיר מגלח וכו' ועל מגעו ועל משאן ועל אוהלן ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו (מיר ז ב). מלך ב"ו עושה סרגלא שלו חזקה שתשא כל משאו ועושה אותה ברזל (מדר' שמות טו). — ובהשאלה: בנוהג שבעולם מלך ב"ו מתקלם במדינה וגדולי המדינה מתקלמין עמו שנושאין עמו במשאו אבל הקבי"ה אינו כן אלא הוא לבדו ברא את העולם וכו' (ר' יצחק, שם בראש א). — ומ"ר: צוהו על הגבעונים

צוהו על חמסאות ועל השרחות ועל הריבות (ר' יסודר, ספרי נמר' קט). — ומצוי בסהמ"א: וישאוהו כל ישי (את הגאון המת) במשא הכתף ולא על הסומים (קטע מכתב לאביב הכהן, סעדיאנה, שכת' 89). — ואמר המשורר: חשבתיו על שני גבי כמשא וכל מעון מנחתו פריקה (ר"ש הנגיד, ידיוותן). התורה אמרה שבו איש תחתיו נרפים, והם יצאו במשאותיהם עיפים (יפת הלוי, אמר פיוטיס, לקו"ק, נספ' 21). — ומ"ר ל"י משאים: אשר הזהיר הענתותי לדור פתלתול קרואים, השמרן בנפשותיכם ואל תשאו כיום שבת משיאם (אול, שם). — ובמשמ' יחבילה של סחורה במשקל קצוב: לקח החכם השלם וכו' על ידי מקח אחד משר אחד בסכום תשעה משאות והתנה עמו שיקח הרי שלמה רביע הדינות (ש"ס מהר"ט, מו"מ ג יט). ושאל את פיו על הי"ד משאות וחצי. שאמר שלא נכנסו בידו וכו' והוא אומר שלחלק בני דודי עכבו י"ד משאות וחצי וכו' שלחלקי היה מג' משאות וחצי (שם מו). הנה שלחתי זה היום בעשרת הימים כ"ב משאות ושעור (ש"ס דברי יוסף ליוגנאס מו). ראובן הפקיד ביד שמעון משא מצננות לסוכרן לו בעיר פלוגית (ש"ס ר"מ אלשיך לו). בהיות כי ראובן נעשה שליח לקבל משאות האוג'יצה (אנגיציה) ונאברה משא אחת מידו (ש"ס מוסק"ן כ רכת). איש יהודי הביא עמו משא של חטים והניח בתוכם נור אחד מלא חמאה (ש"ס פרי הארץ, יו"ד יא). ועי' "משאות, משוי. — משא ומת, כמו מקח וממכר, מקחר, עסק, Handel; commerce; trade: אלמלא אנו צריכין להם (לעמי הארץ) למשא ומתן¹ היו הורגין אותנו (ר' אליעזר, ספ"ה מ"ט). שנים שהיו באין ממדינות הים אעפ"י שמשאן ומתנן ומאכלן ומשקן כאחד ומת אחד מהם אין חבירו יורשו (תוספת' כ"ב ח ט). ממעטין (בשעת בצרת) במשא ומתן בבנין ובנשיעה באירוסין ובנשואין (תע"ז א ט). אם ברך תברכני בפריה ורביה והרביית את גבולי בבנים ובנות והיתה ירך עמרי במשא ומתן (ר"י הנשיא, תמור' טו). אמר לחן (משה להמלאכים) וכו' כלום אתם עושים מלאכה וכו' משא ומתן יש ביניכם (ר"י, שנת פט). כאן בדברי תורה כאן במשא ומתן (שם קכ). העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות (כ"מ נדכ"ז יו). אם יאמר לך אדם וכו' יגעתי ומצאתי האמן (כל זה) בדברי תורה אבל במשא ומתן (בצרך פיוע מן השמים)

¹ כך בנחש' הדפוסים. ובכ"י אין המלים למ"מ.

¹ אולי צריך לנקד משאות, עיי' ערך משאות.

(כני יתק, מני' ו:). בשעה שהנשמים יורדין אף משא ומתן מתברך (כ"א בן יעקב, מדי' דנ"ז). יהי רצון מלפניך שתהא שנה זו גשומה וכו' שנת שובע שנת משא ומתן ואל יצטרכו בה עמך ישראל אלו לאלו (תפ' כ"ג כיו"ט, ס' ויקר' כ). מהם בעלי מקרא מהם בעלי משנה מהם בעלי משא ומתן (ס' נמד' ח). — ומצוי בסהמ"א: וכל מה שיעשה לצרכן עשוי עד שיגדלו היתומים ויהיו בעסקי משאות ומתנות ויקבלו מידו את שלהן (ר"י נלנ"ו, ס' השנ"ג). ועל כן הזהירה (התורה) במקומות רבים על הגניבה ועל העושק ועל האונאה ועל שאר הדברים התלויים במשא ובמתן כי הצורך הגדול להיות המשא והמתן באמונה בין בני אדם כי כזה קיומם (נ"ט פלוקי"ר, ראש' חמ"א א'). והוא מה שישתמשו בו ההמון במשאים ומתנים בשוקים ובמדינות (ס' ו א'). — ובכלל, כל מה שמעסיק דעת האדם, כל שיחה עם בני אדם, וכיוצא בזה; עשם (את דבריו התורה) עיקר ואל תעשם מפילה שלא יהיה משאך ומתנך אלא עליהם (ספרי דנ"ז לז). שיחא (אדם) קורא ושונה ומשמש תלמידו חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם חבריו (אפי' יומ' סו). לא שגו (שכדיני נפשות מי שלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה) אלא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין מלמד זכות חוזר ומלמד חובה (כ"ג סנה' לז). ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרין בידו (של יצירה) וכו' ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו כך (קדוש' ל:).

משא ש"א — כמו משא משמ' א, ובהשאלה משא פנים, ש"פ של מי שנגש פנים לחברו: כי אין עם יי' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שחד (ד"ה' יט ו). — ואמר בן סירא: כי אלהי משפט הוא ואין עמו משא פנים (כ"ס גני' לז יא). — ובתו"מ: שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משא פנים ולא מקח שוחד (כ"א הקפ"ה, אבות ד' כג). רשות של ממון שיש בה כזב ושקר וגניבות דעת ומשוא פנים ומקח שוחד וכו' רשות של מעלן שאין בה לא כזב ולא שקר ולא גניבות דעת ולא משוא פנים ולא מקח שוחד (כ' אה"ט, ירוש' סנה' ו יב). (כתוב) ויחמול המלך על מפיבושת בן יהונתן וכו' וכו' משא פנים יש בדבר (כ' חנ"א זר קטינ"א, יכ"ט עט). היו אומות העולם קוראין תגר ואומרים משוא פנים יש כאן וכו' (כ' יתק, מדי' נמד' ט). אין מלאך המות אומר חואיל וזה מלך בוותר לו עוד יום אחד או שני ימים אין לפניו באותו היום משוא פנים (ס' דנ"ז ט). ואומר (הרשע שלא חזר בתשובה)

אוי לי שמה משוא פנים יש בדבר אני וזה גנבנו אני וזה הרגנו כאחת זה עומד בחבורת צדיקים ואני בחבורת רשעים (ס' רות ג). — ובסהמ"א: זביום שמת (ר"ש בן לקיש) מתו שני ריעוי השודדים בהרים ונתנו לר"ש בן לקיש חלק החיים ולשני ריעוי בשאול תחתית ואמרו שניהם רבש"ע יש משא פנים לפניך זה היה שודר עמנו בהרים והוא באוצר החיים ואנו בשאול תחתית (ספרי דר"א מג). — ובמשמ' העקר, כמו משא: הרוצה להחזיר עליו ירקו ולחשליך ממשאו (א' לא ישליך עד שיעשר (תוספת' דמ"ד ד' ז). ואם תאמר מפני שאין לו מי שישא משואו הרי יש לו מי שישא משואו (ירוש' דנ"ז ג א'). שהיו פניו הפוכות לכותל ומשואו לאהריו ובכך יצא משואו תחילה (כ' יוס', ס' שנת א'). ובלבד כדרך משואו (ס' כ"ג ו א'). — ומי' משואים: הבוא שלשה משואין כאחת אין זה תגר (כ' יונה, ס' דמ"ד א'). — ובהשאלה: בנוהג העולם מלך מתקלם במדינה וגדולי מדינה מתקלסין עמו למה שנושאים עמו במשואו (כ' יתק, נד"ר כנ"א א'). מלך בשר ודם שיש לו מדינה והוא משלח בני אדם גדולים לתוכה שיהיו נושאים משואיהם ועושין משפטיהם מי צריך להיות זקוק למזונותיהם (כ' לוי, ס' נמד' א'). — ומי' זיכרון: הכנים המשואות כמו שהן בכליו של מוכר (רמ"ה כ"ז פו). בני אדם שנושאים משואות (סו'א, חול' קה). ראובן שלח ביד שמעון ממון בדרך ונפלו עליו ליסוסים ונשללו כל אשר בשיירה והמשואות של שמעון וגם ממון של ראובן (תש' הגא' חבד"ו). כשהגעתי לאגרי שכרתי על כל משואות שהיו עמי מן הערביים וכל זחובים שהיו עמי שיגרתים ביד פל' גוי מפני סכנת הדרך (תש' הגא' חקק, גני' מז'רס, סו' גינ'לכונ). המקדימין פירות לבעלי הכרמים בזמורות בכך וכך משואות (ענין, עק' שש). אם הביא פעם אחת אפילו הביא שלש משואות בבת אחת או שהביא הוא ובנו ופועל עדיין לא הוחזק תגר (רמב"ם מעשר יג ט). שפעמים יורדים (המים) בקילוח על המשואות העוברות ברה"ר ומתקלקלות (הלכות מעשר מקנ"ט).

מש"א, — ר"ת: ממון, שמלות, אכילה; וההכנס הגדול שלמה אפרים ע"ה היה נותן בהם סימניו בפסוק כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד וכבדו כמני מש"א שהוא ר"ת ממון שמלות אכילה אשר המה אבות גויקין המפרידים את האדם מהשגת שלימותו (תמד' יומ"ס א').

(¹) כך בכ"י א"פ, הוצא' צוק"מ. ובגרס' ממשא. — (²) כך בכ"י, הוצא' ד"ר תיאודור. ובנסח' הרפוס במשאו.

משא¹, ממנו משא.

משא², ס"י, מקור משאות, —משא את הנסע משרשיו, תלשחו ועקרהו ונסחחו ממקומו, ausreissen (של הגפן השתולה) ינתק ואת פריה יקוסס ויבש כל טרפי צמחה תיבש ולא בורע גדולה ובעם רב למשאות³ אותה משרשיה (יחזק' יז ט).

(1) ע"י הערה להעקר.

(2) ע"י הערה לקמן. — אין לברר בודאות גמורה אם מלה זו כמו שהיא בנסחה המסורה היתה בנסחאות שלפני המסורה, כי השב"ע תרגמו *ἐκσπάσαι*, ר"ל לעקר. ומעקילם ושאר המתרגמים היונים לא נשאר לנו תרגום חלק זה של הפסוק, וכמובן לא הובא כתוב זה בתלמוד. והנה המפרשים הקדמונים שלנו וכמו"כ רב החדשים ראו בה מקור מן נשא, ופרשוה במשמ' נשאהו ממקומו. אמר ריב"ג: ויקלעבם מן מואצ'עכם כמא קיל למשאות אותה משרשיה אצלה למנשאות פחד'פת אלטנו אשתח'פאפא ואלואו ואלתא' פיה מת'להמא פי להעלות ומן התחברות ופי איש מחזיונו בהנבאתו ופי להשמעות אזנים והו אעני למשאות מצד מתעד אלי אותה ואלמימ פיה מת'להא פי ע'ירה מן אלמצאדר מת'ל את משכב הצהרים למשכב זכר ומקח שחד ולמסע את המחנות, ע"כ. — ובעבר: יעתיק אתכם ממקומכם כאשר נאמר למשאות אותה משרשיה עקרו למנשאות וחסרו הנון להקל והוא והחו בו כמו שהם בלהעלות ובהתחברות אליו ובאיש מחזיונו בהנבאתו ובלהשמעות אזנים ולמשאות מקור מתעבר אל אותה והמם בו כמו שהיא בנולתו מן המקורים אשר יבאו במם כמו את משכב הצהרים למשכב זכר ומקח שחד ולמסע את המחנות, ובעני זה רד"ק, וכמו"כ רב החדשים. והנה, אעפ"י שבעצם הדבר מקור בהוספת מם בראשו ע"ד לשון ארמית נמצא בעבר, כמו למסע את המחנות, בכ"ז דחוק הוא לאמר כי למשאות הוא מקור מן נשא במשמ' הרגילה, כי המלה משרשיה שלאחריה מעידה כי הכונה כאן תלישה ועקירה. ובאמת ת"י תרגם: למיעקרה יתה משרשא. ואין שום ספק בדבר כי למושג זה של תלישה ועקירה נתכון יחזקאל בהפעל שהשתמש בו לפני השם שרשים. ולכן, אם באמת אמר אמר יחזקאל, כמו שהוא בנסחה המסורה שלנו, למשאות אותה משרשיה ודאי שפעל זה שגש בזמן ההוא ב. ר"ת במשמ' עקירה הנסע משרשיו, אורי בחדר בענין עקירה בכח וזועף, ובהיות שבשום מקום שבא שם השרש נשא במקרא אין יסוד לפרשו במשמ' עקירה, גם לא אותם המקומות שפרשם ריב"ג במשמ' זה, ע"י ערך נשא, היותר קרוב הוא לקבע שרש מיוחד משא במשמ' זה, ולמשאות הוא מקור פעל, ממש כמו מלאות (שמות לא כ. דני ט. ט), והיא אחת המלים הבודדות במקרא שאין להן חבר. ואם אמנם בצדק זה ממש אין לו סעד מלשונית האחיות, אך צדק קרוב לו, והוא

משא¹, ש"ג, — כמו משאת, משמ' ב: חנה שם י"י בא ממרחק בער אפו וכבר משא² שפתיו מלאו זעם ולשונו כאש אכלת (ישע' ל כז).

משאוי¹, וגם משוי, ש"ז, — כמו משא: סנדל שנפסקה אחת מאוזניו וכו' (ואם נפסקו) שתיים אמור (לצאת בו) מפני משאוי² שבת (תוספ' כז יג יד). בהמה שנכנסה מאיליה לרשות היחיד והזיקה בידה וברגלה ובקרנה ובעול שעליה ובשליף שעליה ובמשאוי³ שעל גבה בעגלה שהיא מושכת (ס' ז' ק"א ו). ספינה שהיתה באה בים ועמד עליה נחשול והיקלו ממשאה מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי נפשות (ס' ז' מ' יד). חמור וגמל אוכלין ממשאוי שעל גבן בדרך הליכתן (ס' ט' ה). גדר שיש בו עשרה אבנים של משאוי שנים שנים (כ"י ג' ו). מצרפין שקלים לדרכונות מפני משאוי⁴ הדרך (ק"ל ז' א). (כתוב) תחת משאו משאוי שהוא יכול לעמוד בו (ר"י הגלילי, ז' מ' י). היה אביו ורבו נושאין משאוי⁵ מניח את' של רבו ואח"כ מניח את של אביו (ס' יא). השוכר את החמור להביא עליה חפצים והביא עליה שעורים חייב וכו' מפני שהנפח קשה כמשאוי (ס' ו' ס'). המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים (ר' אלעזר, שז"ל). משאוי שלש מאות פירות לבנות היו מפתחות בית גנזיו של קרח (ר' לוי, ספ' קטן). מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה וכו' מפני משאוי⁶ הדרך (יו"ט עו). הנושא משאוי על כתיפו והגיע זמן תפלה (כ"מ קס:). היה נושא משאוי על ראשו והפילין בראשו וכו' באזיו משאוי אמרו במשאוי

נשע"א. משמש בערב' במשמ' זו של עקירה בכח וזועף. (1) ע"י הערה הבאה. — (2) ה רפה ומלרע, והוא איפוא שם ע"מ מעלה, כמו מפלה. ותרגמו השבעים ὀδύς, במשמ' משא נבואה וכדומה. וכך גם ריב"ג. ת"י במשמ' משא כבד, וכך רד"ק. רסע"ג: הולה, ר"ל אימתו. ראב"ע: כמו והמשאת החלה כי שמות הם לעשן. ע"כ. וכך גם רב החדשים, ואמרו קצתם כי צריך לקרא משאה, ה במקום ו לכנוי נסתר ומוסב להאף, ר"ל המשא של אפו, אך כבר הסכימו הקדמונים שלנו לנקוד של המסורה והחליטוהו לשם ע"מ מעלה.

(3) כך בכ"י א"פ. הוצא' צוק"מ. ובנוסח' הדפוס משוי. — (4) כך גם במדב"ם. ובמשנ' שבגמ' בכלית משוי. — (5) כך גם במשמ' שבידו. ובמדב"ם משא. — (6) בכ"י

מִשְׁאָתָא (ש"ג, סמ"י מִשְׁאָתָא, מ"ר מִשְׁאָתָא, כנ"י

מִשְׁאָתָאִיכֶם—א) מנהגה וחלק הנתן לאורח בסעודה ובדומי', Geschenk, Portion; présent; gift: וישבו לפניו

הבכר בכבדתו והצעיר כצערותו וכו' וישא מִשְׁאָתָא מאת פניו אליהם ותרב מִשְׁאָתָא בנימן מִשְׁאָתָא כלם חמש ידות (כחש' מג לג-ד), ויצא אוריה מבית המלך ותצא אחריו מִשְׁאָתָא המלך (ש"ג יא ח), ויתן לו רב מבחוס ארחה ומִשְׁאָתָא וישלחהו (ידמ' מ ט), והנחה למדינות עשה ויתן מִשְׁאָתָא כיר המלך (אס"י ז יח).—

ב) חלק קצוב הנתן למנהג ובדומי', כמו תרומה: יען בוששכם על דל ומִשְׁאָתָא בר תקפו: ממנו בתי גזית כניתסולא תשבו במ (עמ"ס יא), שם ארצם ושם אדרוש את תרומתיכם ואת ראשית מִשְׁאָתָאִיכֶם⁽¹⁾ בכל קדשיכם (יוח"ק כ מ), מדוע לא דרשת על הלויים להביא מיהודה ומיורושלם את מִשְׁאָתָא משה עבד יי' (דס"י כד ו).

ויתנו קול ביהודה ובירושלם להביא לוי' מִשְׁאָתָא משה עבד האלהים על ישראל במדבר (שס ט)—ואמר בן סירא: מאת אל יחכם רופא ומאת מלך ישא מִשְׁאָתָא (נ"ס גני' לט ט),— ובתלמי': וכן הכלה שמשגרת לפני הכלה מִשְׁאָתָא השולחן (כלה רמ"א).

—ובסהמ"א: ויחלל הוא את השם גם את השבתות להביא מִשְׁאָתָא לפחות והסגנים (מח"ב ק"ף כן סגגאדו נד קס"ג, זכ"י ללש' רכו), אנחנו לא שכחנוכם כי כרוח חיינו אתם נחשבים לנו ואין ישכח איש את רוח חיוו ומִשְׁאָתָא יכס אשר שמענו ונדעם ואבותינו ספרו לנו כי חק לחמכם מאתכם היה וכו' (קטע גני' מזמון הגאון, JQR N.S. IX, 146).— ואמר

המשורר: לדם יהפך כבד אכליו ושל פגרו ישלח ארוחותיו בכל עת ומִשְׁאָתָאִיו (דלש"ע, נס"א ח). שמעו נגידו שיר שרי זמן מאל, ושאו חמוריהם מנחה ומִשְׁאָתָא אל אב כל המון גוים שרי יש בידו אל (למנ"ע, הכס"א ח).

צבאות שחקים וחילים אשר מעולם ישאו מִשְׁאָתָא שלומים וחסד ורחמים (ר"י חזיון, תהכ"י יח).— עֲלִית עמודי עֲשָׂן משרפה וכדומי', Rauchsäule; colonne de fumée; pillar of smoke: והמועד היה לאיש ישראל עם הארב הרב להעלותם מִשְׁאָתָא העשן מן העיר וכו' והמִשְׁאָתָא החלה לעלות מן העיר עמוד עשן (שס"י כ לר"ע). העזו בני בנימן מקרב ירושלם ובתקוע תקעו שופר ועל בית הכרם שאו

של ארבעת קבין (שס). לעולם ושים אדם עצמו על דברי תורה בשור לעול ובחמור למשאווי (ע"ז ה:).

שעשה (מנשה) דמות-משאווי אלף בני אדם וכו' (כס"י קג). אין מקום בארץ ישראל עושה משאווי אחד צימוקין (ר' בא בר סהלא, ידס' נד"י ח ט), משל לאדם שנתן עליו מִשְׁאָתָא גדול וקורא פלוני פלוני קרובי פרוק מעלי משוי זה (מד"ר שמות ב).— ומצויה צורה זו גם

בסהמ"א: ראובן שמכר לשמעון משאווי של פואה או של פלפלין וכו' ובשל שמעון המשאווי ומצא בו חמשים ליטרא (מש"י הגא' מהר"י מנטובל, ס' רל). זה הכלל כל מה שיוסף במשאווי יותר על סאה לגמל וכו' (מש"י הגא' חזקוני לא). אופק של עצים נתון על המרדעת של חמור כדי למנוע חיכוך המשאווי על גבי החמור (ערוב, ערך אכפא). שצריך להעלותן (את

השקלים) לירושלם ומפני משאווי הדרך התירו לצרפן לדרכונות שהן זהובין (שס, ערך דכסו). למה זה דומה למשאווי שעל החמור עורחו על החמור אחד חופס בו ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידו אותו (כס"י יוק"י כה לט). ואם חפץ אתה לידע כמה משאווי אחד

מהם צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל (סוף, כמד' יג כג). המוציא משאווי על ראשו אם היה משאווי כבד כגון שק מלא או תיבה ומגדל וכו' (למנ"ס שנת יכ"ד).

—וגם משוי: שפעם אחת חייתי במהלך בדרך לבית חבי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משה ואחד של מיני מגדים (נמוס אלס גמון, תע"ז כא). (איזוהי תפלת קבע) כל שתפלתו דומה עלו כמשוי (ר' אלושעף, נד"י כט). המוציא משוי⁽¹⁾ על ראשו (גמ"ס נב). פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני

אדם (ר"ה בר אבא, שס קט). נמל בעה"ב שברו בידו ועמו משוי ג' חמורים (שס קטו). כאדם שנושא משוי⁽²⁾ על פניו ומבקש להשליכו ממנו (ר"ב"ל, ערוב' כג). אין לך כל אילן סרק שבאיי שאינו מוציא משוי שהי אתונות (כד דומי, כתוב' קיא:). ראה (משה) משוי גדול על קפן ומשוי קטן על גדול ומשוי איש על אשה ומשוי

אשה על איש ומשוי זקן על בחור ומשוי בחור על זקן (ר"א בן ריה"ג, מד"ר שמות א). כל זמן שיוסף היה קיים לא היה להם משוי על מצריים מת יוסף נהנו עליהם משוי (ר' אבא, שס). אדם נושא משוי לעצמו מגביה סאה (אם) מגביה עליו חבירו נושא

סאתים (שס כמד' עו).

⁽¹⁾ מן נשא, בכנעני' משאת, מ"ר משאתת, במשמ' מנהגה להאלהות, מנחה וכדומה: כל כהן אשר יקח משאת (כנהג' I, 165). בעת המשאתת איש מנא (כנהג' CIS I, 167).—⁽²⁾ ס"א משאתיכם, חסר ו.

ב' שורח הדרך.—⁽¹⁾ בכ"י משאווי.—⁽²⁾ בכ"י א"פ מסוה.

אשיר עוז וארנן לבקר חסדך כי הית משגב לוי ומגום
 ביום צי' ליעזי אליך אומרה כי אלהים משגב (כסנו יזח).
 אך הוא צורי ויושעתי משגב לא אמוש (סס כג ג).
 — ואמר הפימן: רחם עלינו אדון עוזנו צור משגבנו
 מגן ישענו משגב בעדנו (סח' לטח, יולר אור).
 הנמצא בקרבים, אפסי ארץ הקים, המשגב לקרובים,
 המבטח לרחוקים, אתה יושב כרובים, אתה שוכן
 שחקים (כ"י הלוי, יס אס אמלך). הנה לשונות מקצתם
 להגידם נלא ולא מצאו ערך למשגב (סא, יקרה
 תסלמן). — ובהשאלה, משגב הטבע, הכחות החזקים
 של הטבע: והוא (האנוש) במשגב הטבעי יתקלם
 והאיתנים מוסרי ארץ משחק לו (רש"י, ד' כוסות, כס
 יסוע' כ). — (ב) שש משמות סמי הרפואה, sublimé: ולכן
 צריך להזהר לא לכבד את רצפות החדרים במשא
 יבש כי אם לקנח במסרסוט רטוב מכול במשרה רפה
 של משגב (הסקסה, סנה ה' גליון לט).

משגב — כמו השגה: כל אדם ישיג נחת
 במצוא טוב אחרי יגיעת בשר ומעש ותענגו
 במשגת אמת בעמל רעיונם (משלי אס' כ, וזח). שלשה
 חמה וקל להמצא וארבעת יתנו למשגת (סס כח יג).
 אל תעצל מהיטיב לבפשך בהיות לאל ידך לעשות פן
 בהאריך הזמן ייקר ולא יתן למשגת (סס א, י יד-טו).

משואה — מ"ר משואות, — אבוקה של אש בראש
 בר אריך שנושאין לסמן לרח' ה' Signalfaekel
 flambeau de signalisation; signal torch: בראשונה
 היו משואין משואות משקללו הכותים התקיגו שיהו
 שלוחין יוצאין כיצד היו משואין משואות מביאין
 כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת
 של פשתן וכו' במשיחה ועולה לראש ההר ומצית
 בהן את האור ומוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהוא רואה
 את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני וכן
 בראש ההר השלישי ומאין היו משואין משואות
 מהר המשחה לספרבא וכו' (ר"ס כגד). אין משואין
 משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ואימתי
 משואין לאור עיבורו (ברית' נגמ' סס כג). מי ביטל את
 המשואות? רבי ביטל את המשואות (ירוש' סס כג).

משואת כי רעה נשקפה מצפון ושבד גדול (ירמ' ו. א).
 — ואמר המשורר בשתי המשמעות: שואפים כל יום
 אל מרפיהם מאת פניו ישאו משואת, אך אם ימרו
 את מאמרו מפניו נשאו משואות (רמז'ע, תרש"ט
 א קס). — (ד) שח"פ, כמו משא: תכון תפלתו קמרת
 לפניך משואת כפי מנחת ערב (תהי' קמא כ). נוגי ממועד
 אספתי סמך היו משואת עליה (הרפה (פני' ג יח).

משגב (מושג), ש"י, מ"ר משגים, (מושגים), — מה
 שהארם משיג בשכלו, Wahrnehmung; perception
 conception: וממעלות השכל ישיג האדם כל
 מושגיו (מוחשים והמושכלים (כ"י אית, מו"ס, הנחיה
 ה). כי הכחות הגשמיות יחלשו במושגיהם (החזקים
 (סא, כולו ס יב). חוש הטעם וחוש המשוש שהם חושים
 גסים ולא ישיגו מושגיהם עד הדבקם בהם
 ופגעים אותם (סא, רוח ט כן). שלא נשיג ממנו אמתת
 עצמו כשאר המושגים. לרב גדולתו ועצמותו (כ"י
 אנטול, מלמד התלמיד, ואחשקן). וכן האדים העולים
 מהאצמוכה ויבללו כחות המוח מהשיג מושגיהם
 כמו שיקרה זה לשכורים (כ"י אלכו, העקרים כ ד). וכן
 בשאר המושגים אשר יושגו בכלי גשמי (לאכ"ד,
 אמונה רמה א ז). ומושגיו זה הכח אצל הפילוסוף הוא
 הנמצא העיוני ואולם בעל תורה יקרא מושגיו זה
 הכח עץ החיים כי חיים הוא לשכל המחזיק בהם
 (ר"ד מדוקא, זכות אדם י).

משגב ש"י, סמ' משגב, כנ"י משגב, — א) מקום
 שישגב בו אדם, כמו מצודה בראש הר ומוצא בזה,
 Hochburg; aeropole; castle: ומבצר משגב חמתיך
 השח השפיל הגיע לארץ עד עפר (ישע' כה יב). הוא
 מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו (סס לג יו). הוי
 אל נבו כי שדרה הבישה נלכרה קריתים הבישה
 המשגב (והח' ירמ' מח א). — ובהשאלה, במשמ'
 מחסה, הוא משגב של סלוני, פלוני חוסה בו: אלהי
 צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגב ומנוסי (ס"כ כג ג)
 ויהי יי' משגב לך משגב לעתות בצרה (תהי' ט י).
 יי' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב (סס מו ח).
 אלהים בארמנותיה נודע למשגב (סס מח ד). ואני

— (א) בקצת ספרים עליך.

(ב) בערבית סורכ a. — (ג) בגוף הערבי שם:
 מדרכאתה. — (ד) בגוף הערבי שם: במדרכאתהא.

(ה) ו"א כי זה שם פרסי למקום שנקרא המשגב.

(א) مدرک

(א) מן בנשא, ע"ש, כך, בשון שמאלית, נקוד
 בקמץ כ"י משנה נק' גני' כ"י ביהמ"ד שכטר. — (ב)
 בקמץ גני' מצרים, שרדיו, הירוש': מסאות, בסמך.
 ובתוספת' (סס כג) כ"י א"פ, הוצא' צוק'מ: מסייען
 מסעות, מסעות.

מִשְׁכָּה⁽¹⁾, שִׁי, כְּנִי מִשְׁכָּה, — כמו מִסְכָּה, סִיג של קוצים וכדומה, Do nheke; haie d'épines; thornhedge: ועתה אודיעה נא אתכם את אשר אני עשה לכרמי חמר מִשְׁכָּה ויהיה לבער פרי גדרו והיה למרמס (יש' ס ה).

מִשְׁרָ⁽²⁾, שִׁי, — כלי מלאכת הנגר, להב שפיו פגימות פגימות כמו שָׁנִים חדות, יחתכו בו עץ בהולכה חנה והנה על פני העץ, Säge; soie; saw: היהפאר הגרון על החצב בו אם יתגרל המִשְׁרָ על מגפו (יש' י יא), ועי' *מִסָּר, — יִדָּג המִשְׁרָ, עי' דג.

מִשְׁוֹרָ, שִׁי, מִדִּי מִשְׁוֹרִים, כְּנִי מִשְׁוֹרִי, — כמו מִשְׁוֹרֶה: ולא תעשה רעות במדות קרקעות ומשקל המעות וגם לא במשוררים (דנ'ג, אהר' בל' ד). כל כיל לח ויבש ומשוריו, כל קו וקצב ומרד ושעוריו (כ"א קליר, אז רלית, שנת שקל). ספות חלק בגר דולק ולא יכבה ככל חבריו, עריכתו כמדתו חצי רובע במשוריו (י' אשכ' כריו, אשר ילה שנת ב מנכה).

מִשְׁוֹרָה⁽³⁾, שִׁי, — מדת הלח, אחד מששה ושלשים בלוג, Flüssigkeitsmass; mesure de capacité liquid measure: לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמִשְׁוֹרָה (ויק' יט לט), ומאכלך אשר תאכלו במשקול עשרים שקל ליום וכו' ומים במִשְׁוֹרָה תשתה ששית ההין מעת עד עת תשתה (יחזק' ד יא) ולכל מִשְׁוֹרָה ומדה (דנ"א כג כט). — ובתלמי: כך היא דרכה של תורה פת במלה תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל (אבות ו ד), קיו ומה משורה שהיא אחד משלשים וששה בלוג הקפידה עליו תורה קיו להון וכו' (צ"ב פט). — ובמסמ"א: צמאי היה ואל אשת במשורה (סדור מומי' ליוה"כ, כיו, אצטו צעוני), איש מעם יאכל במדה וישתה במשורה ישכב ושנתו ערבה עליו (בן זאב, חגי' צ"ס לא כה).

מִשְׁוֹרִי, שִׁי, — דפק מִשְׁוֹרִי, כצורת המשור, מלא פגימות: והמשורוי הוא (דפק) אשר חלקיו דומים כשני המשור וכו' (פי' אכן כד על חזוני אכן סינא), ומהם מורים על מקום החולי כדפק המשורוי כשית' הכאב בצדי החזה (קאטון א ב א), והדפק

⁽¹⁾ מן שוך או שוך. בוראי אמרו גם משוכה וגם משוכה.
⁽²⁾ מן נשר, עי' ש.
⁽³⁾ עי' שור.

לא יהיה משורוי מאד ויושג ביד (ס' ג יד ג ד), והדפק יותר קשה ויותר דומה למשורוי (ס' ס' ה).

מִשְׁוֹשׁ, שִׁי, מִשְׁוֹשׁ, כְּנִי מִשְׁוֹשִׁי, מִשְׁוֹשֶׁה, — שבהח: והשבתי כל מִשְׁוֹשֶׁה חנה חרשה ושבחה וכל מועדה (סו' ג יג), שבת מִשְׁוֹשׁ תפס חל שאון עליוס שבת מִשְׁוֹשׁ כנור (יש' כד ח), ערבה כל שמחה גלה מִשְׁוֹשׁ הארץ (ס' יא), בתי מִשְׁוֹשׁ קריה עליוס וכו' (היה למקום) מִשְׁוֹשׁ פראים מרעה עדרים (ס' לז יגיד), עיר תהלה קרית מִשְׁוֹשִׁי (ימ' מט כה), הזאת העיר שיאמרו כלילת יפי מִשְׁוֹשׁ לכל הארץ (אי' ז יא), שבת מִשְׁוֹשׁ לבנו נהפך לאכל מחולנו (ס' ס יא), ביום קחתי מהם את מעום מִשְׁוֹשׁ תפארתם וכו' בניהם ובנותיהם (יחזק' כד כה), תחת היותך עזובה ושנואה ואין עובר ושמתוך לגאון עולם מִשְׁוֹשׁ דור ודור (יש' ס יא), ומִשְׁוֹשׁ חתן על כלה ישיש עליך אלהיך (ס' ס' ה), כי הנני בורא את ירושלם גילה ועמה מִשְׁוֹשׁ וגלתי בירושלם וששתי בעמי (ס' ס' יחיד), שמחו את ירושלם וגילו בה כל אהביה שישו אתה מִשְׁוֹשׁ כל המתאכלים עליו (ס' ס' ו), יפה נוף מִשְׁוֹשׁ כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב (סל' מח ג), הן הוא מִשְׁוֹשׁ דרכו (איוב ח יט), — ונקמתי עם את אחריו, מִשְׁוֹשׁ את פלוני, שש עליו, רצה בו: יען כי מאס העם הזה את מי השלח ההלכים לאש ומִשְׁוֹשִׁי⁽¹⁾ את רצון וכן רמליו (יש' ח ו), — ואמר הפיטן: צלצלי משושים אקראה בניב שיחי, אזכרה לנמים נפלאו בתוך אחי, ישפו עסיסים וילו במלקוחי (כ"י אכן גיאת, יוס שאת ויתק), סללי ישע אשאב במשוש ממשאב, סל מעם אב ישעימנו אל ואב (כ"א קליר, ספי על, אלס כיוס), וכו שיות הדחיות חל הנגף בחן, וכו סמך מנאץ שמך על קרית משושותן (כ' יחאל מוגדלוס, שעה איוון, סלי' י' ענת), — ואמר המשורר: משושי כך תמיד וכל אחלי נפשי חיותי לעולם חי למען אומרך (לכניע, אלס סלתי), אני הגבר ראה שבר ומשושו גלה, הח פקדתי פרי בשני ועל לבי לא עלה (סול, אבי סנן), פני שמש אשר הכהיל לבבי ורואותיו עזבוני בלי און, אניקוה דבש משוש ואך הוא ירונו בלא חטא בחלב און (מנצ'ע, חרש' א ב), עדה גאון משוש ארץ וגובהה והתגרל עלי ארץ יפה נוף, הכי זכרד נעים שרים בבבל ושמך שעשועי יושבי נוף (ס' ס' דטו), ובעת

⁽¹⁾ כך בנסחה המסורה, והחדשים נתקשו במליצה זו וקצתם פקפקו באמתות הנסחה.

יא (ל). והמשכילים יוהירו כוהן חרקי (ס יב ג). והמשכילים יבינו (ס י). — ומצוי בסהמ"א במשמ' תאר לאדם חכם: הדין המשכיל המופלא החכם וכו' (סוכר' נס' מומן הרמז' גי' JQR N.S.I, 50). והארכתי להזכיר כל זה בעבור שבקש ממני אחד ממשכילי הדור שאפרש לו סוד נולד קודם חצות (לכ"ט, חג' השבת נ). הסוד וההרכבה הנראים בחי ובצמח ובגלגלים אשר לא יתכן למשכיל המשחבל שיוחסהו אל המקרה אך אל כונת עושה חכם (ר"י א"ת, חז"י ס כ). שאפילו משכיל שבמשכילים צריך לעצת זולתו (המאירי, בית המדרש על אבות א ו). — ואמר החכם: קרן המשכיל ענוה קרן הכסיל עזות (ר"י א"ת, מנחם הסני' לרמז' טע' הענין). — ואמר המשורר: מחץ לשון הנכונים משכיל יפחד ויחת, כי בו יכחת גאון כל גאה בלי בין ויחת (רמז' טע' טכ"ט י כ). על מה ידאג גבר משכיל לזמן עליו רעה חורש, מלב ימשה שהם אמר וביד לשון אותו חורש (סס טכ כט). — יזכור משכיל, כשפיל, בעל יחשפלה, בדורו של הרמב"ן ואחריו: היום ישתחוו לסנדך החכם אחוזת מרעים משכילים דורשי האמת יבקשון מעמד תורה ובנועם מליצתך תתמכם (המאכף שנת תקמ"ד, מכת' לרמז' י). זה ימים לא כביר ואגודת בחורים משכילים מהם תורניים ומהם יודעי לשונות זרים יון ורומי ויתר העמים ומביני ענין בחכמות השמושיות והרמות הסכימו יחד לחקור ולדרוש אחרי מהלכי לשון הקודש בספרי תורה נביאים וכתובים (סס). וכאשר ידעתי כי עם משכילים יוראי אלהים אני דובר ומסורי אך למותר וכו' (תש' לרמז' טס), דברי ידרכם הדורש טוב לעמו ודובר שלום לכל משכילי עם (ר"י סטנוז, סס טט). אכן חברת משכילים העת ראיתי, מחץ חברתם גם שעום אותי (סס, טכ"ט). דני נטיר לתנחל דלע'. ועוד זאת נודיע להמשכילים כי בחדש כסליו הכע'ל נתחיל להדפיס מ' מורה נבוכים עם פירוש הנרבוני ופי' גבעת המורה (סס, שנת תקמ"ט סד). אחים המשכילים הלא לכם לב להבין כי עצתי ישרה ודבר בעתו מה טוב נא אל תאחרו ואל תתמהמהו (יחזק' יעלס' נה"ע תקצ"ט 148), ועתה עליכם המצוה הזאת כהני המשכילים שפטו נא ביני ובין אהובי הנחפך לאיש ריבי (ר"ט נלך, מכת' לרמז' ניק, חלס"ס ד 255). כי נגיד אחד וכו' יחרף את כל צעירי המשכילים וחגיגי בית החכמה לאמר בוערים אתם מדעת ולא כינת נבונים לכם (הוא, סס). ובחיותי פעם אחת בשבת בבית

ידידנו הגאון רש"ל רפורט תוך קבוצ' כמה משכילים נתגלגל הדבר לדבר מספר הוזהר (רמז' נס' נאח' יתק' 115, נהערס). כמוני כמוד ראינו למאות המכונים בשם משכילים המשתבחים בידעת הספרות העברית והם ריקים ונעורים מכל מה שבפנימיותה (ר"א נויס', הקד' ש"ד). ובוה דעתם (של החסידים) מסכמת לדעת המשכילים (סס ג, השקפה למוכז). חבילת המשכילים בימינו נתפרדה לשלושה ראשים (סס). ואעפ"י שנמצאו מהמכונים משכילים שחושבים להשכיח שפתנו וספרות (סס). שאינה מבדלת (חברת כ"ח) בין משכיל לחסיד (סס). — ואמר המשורר: ואהה משכיל אני טעמתי מפרי כחש, בסגולות לא אאמין לא קסם בי לא נחש, אני אוי לי משכיל עברי אין מזור אל שכרי, רפא לא ארפא עד בואי אלי קברי (ל"ג, רפואה נדוקס). את מי אשלח מי ירד לי בגבורים, את רבנינו הגאונים המאזרים, את צדיקינו הקדושים בארץ, העשירים גבורי ציד ושרף, המשכילים הנותנים לנו ערף, הצבועים הטובלים ובודם שרץ (הוא, דור המדבר). הוי משכילים לאכול מרפות ובקובא לשחוק אנשי מופת (סס). — (ב) שש למין ממזמורי תהלים, עפ"ר שיספר בו דבר מרברי הימים הקדמונים וכיוצא בזה¹: לדוד משכיל אשרי נשוי פשע (הכל' גז א). למנצח משכיל לבני קרח (סס מז א). למנצח לבני קרח משכיל אלהים באונינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם (סס מד ח"ג). למנצח על ששנים לבני קרח משכיל שיר ידית רחש לבי דבר טוב וכו' (סס מס ח"ג). למנצח על מחלת משכיל לדוד אמר נבל בלבו אין אלהים (סס נג ח"ג). למנצח בנגינת משכיל לדוד בבוא הזופים וכו'. אלהים בשמך הושיעני (סס נד ח"ג). למנצח בנגינת משכיל לדוד האזינה אלהים תפילתי (סס נט ח"ג). משכיל לאסף אלהים זנחת לנצח וכו' (סס עז א). משכיל לאסף האזינה עמי תורתו השו אונכם לאמרו פי אפתחה במשל פי אביעה חירות מני קדם אשר שמענו ונדעם ואבותינו ספרו לנו וכו' (סס פח ח"ג). משכיל להימן האזרחי וי' אלהי ישועתי יום צעקתי בלילה נגדך (סס פח ח"ג). משכיל לאיתן האזרחי חסדי וי' עולם אשירה לך ודר

¹ אמרו בתלמוד: בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בניגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה (רמז' פסח' קי). והוסיפו: ניצוח וניגון לתעד לבא משכיל על ידי תורגמן (סס).

עליה (ויקרי' כו א). והורשתם את כל ישרי הארץ

ברוך חתם ולא בריך נפול כולי עלמא אנפיהו ורב לא נפל על אנפיה מ"ט רב לא נפול על אנפיה רצפה של אבנים היתה ותניא ואבן משכית לא חתנו בארצכם להשתחות עליה, עליה אי אתה משתחות בארצכם אבל אתה משתחות על אבנים של בית המקדש כדעולא דאמר עולא לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד וכו' לא אסרה תורה אלא פישוש ידים ורגלים בלבד, ע"כ. מכל הדברים האלה נראה ברור כי לפי הקבלה שלהם לא היתה הכונה באבן משכית אלא אבן של רצפה פשוטה, כי לולא זאת היתה צריך לאמר בפרוש כי רצפה של אבני משכית היתה שם. ולכן רגלים לדבר, כי היתודים היונים שלא ידעו מהותה של אבן משכית, דמו מסבבת עצמם את המלה משכית להשם שכיות שהם פרשוהו עפ"י הלשון הארמית סכי, כי לשון הארמית היתה שגויה במיחס, אך באמת אין כל מקום למושג של צפית כאן, כי בעבר' אין לנו שום רמז ששרש שכי היה נהוג בה במושג זה, ושכיות החמרה בודאי אינו ממושג זה, עי' שכיית. מומן שאחרי התלמוד, היותר קדמון שנשאר לנו ממנו פרוש מלה זו הוא רסע"ג, שתרגם אבן משכית בערב' חגיר מוז'ירם, וז'ירם a בערב' הוא ציר' קשט בצבע נוצץ. ואין ספק בדבר כי גם פרוש זה אינו אלא סברתו של רסע"ג ולא בקבלה בא לו, כי כבר ראינו כי הקבלה התלמודית סותרת לזה, ובודאי פרש כך רסע"ג כמוב' עפ"י הדמיון עם שכיות, שהוא תרגם מוז'ירם, במשמ' ציורים וקשומים. מנחם חבר משכית עם ושכיות את כפי, במשמ' כסוי. ריב"ג תרגם ז'ירם כמו רסע"ג. רש"י כמו מנחם; לשון כסוי כמו ושכיות כפי שמכסין הקרקע ברצפת אבנים, ע"כ. ראב"ע כמו רסע"ג: אבן מצויירת. וכן רר"ק: ענינם ענין ציור וענינם מלשון הכמה כי הרב המצוייר יבית בו האדם. ע"כ. וכן רב החרשים, אך קצתם תודו שאינם יודעים מה היתה אבן משכית. גם בלשון הערבית אין למצא סמך לפרוש נאות להמלה משכית, כי לא שרשי שכי, שכי, ולא שרשי משכ, משכ וצרופיהם אינם משמשים בלשון זו במשמ' שאפשר לבאר על ידן הכונה באבן משכית. ולכן אין לנו אלא לקבל קבלת חכמי התלמוד כי באבן משכית היתה הכונה לאבן סתם שהושמה בארץ כדי להשתחות עליה. בפרש בפשוט ידים ורגלים, וזו היא הכונה בהמלה משכית. וכך דעת הפוסקים, וכמו שכתב הרמב"ם (כל' ע"ס 101): שנאמר ואבן משכית וכו' מפני שהיה דרך עובדי כוכבים להניח אבן לפניו להשתחות עליה לפיכך אין עושין כן לה' ואינו לוקח עד שפשוט ידיו ורגליו על האבן וכו' ומפני זה נהגו כל ישראל להציע מחצלאות בבתי כנסיות הרצופות באבנים. ע"כ. ואולי האבן השחורה (אלחג'ר אלאשור) המפורסמת שבהכנעה הערבית במפה היא היא אבן משכית שהייתה נהוגה לפניו ואח"כ נברו הגדות

(a) زخرف

אודיע אמונתך בפי (ס פט ח-ג). משכיל לידר בהיותו במערה תפלה (ס קמח א). ג—יבלשון המחקרי, תבח המשיכיל שבגנפוש האדם: אתן עז למלמד אדם דעת לחשוב מחשבות, בורא גיב שפתים לדבר צחות. השם כח במשכיל להוציא מפיו מלון נמשלים לגופות ושעמיהם כנשמות (רלנ"ע, הקדמת ספר היסוד). שכל האדם משכיל בכח וכשיצא מן הכח אל הפועל ישיג הצורות מופשטות מחוטרותיהם (ר"י א"ת, כוח מן ג). ואם כן עצמותו שהוא השכל המשיכיל הוא המושכל ואי"כ השכל המשיכיל והמושכל בראשון ית' הם אחד בלי שום צד רבוי כלל (מ' אלדנ, ש"א ח).

משכילי, מ"ו, — של המשכיל: והמשכילי יוחד לאדם לבדו (המאירי, מפלי ח לג).

משכית¹, מ"ה, מ"ר משכיות, כנ"י משכיתם, — אבן משכית, אבן שסוחה להשתחות עליה לפני האלהות: לא תעשו לכם אילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם ואבן משכית² לא תתנו בארצכם להשתחות

(י' עי' הערה לקמן, —²) בעצם צורת המלה, כמו שהיא בנסתח המסורה שלנו, אעפ"י שאין לנו שום עדות מחוץ להנסתח המסורה עליה, אין מקום לפקפק, הואיל והיא באה בעצם זו הצורה עוד פעם בספר במדבר. והנה המקרא בעצמו אמר לנו מה היתה אבן זו משמשת: להשתחות עליה. אך עצם משמ' מלה זו לא נתברר בודאות, ולא גזרתה ומשקלה, לפי צורתה יוכל להיות משקל מפעית מן שכה, כמו מרבית, ויוכל להיות פעלית מן משר, כמו אחרית. וכמו"כ אין אנו יכולים ללמד דבר ברור בדבר מקורה ומשמ' מתתרגומים והפרושים הקדמונים. השבעים תרגמו כאן $\lambda\theta\sigma\nu\alpha\sigma\pi\acute{o}\nu$ ר"ל אבן ראייה וצפייה. ואין לברר אם תרגום זה היה אצלם בקבלה או זו סברתם הם. ומה שנתן מקום לפקפק בזה הוא, שאין לתרגום זה חבר בשאר התרגומים הקדומים. מעקילם לא נשאר לנו אמנם תרגומו למלה זו. אך תרגום אונקלוס, שבו עכ"פ בודאי נשמרה לנו המסורה היהודית, אינו סעד תרגום השבעים, כי הוא תרגם כאן ואבן סגירא, ר"ל אבן של השתחויה, וכן בספר במדבר: בית סינדתון, ר"ל בתי השתחויות שלהם. וכן נראה מדברי חכמי התלמוד שהיה מקבל אצלם שאבן משכית היא אבן סתם נהונה ברצפת הבית. אמרו בת"כ: לא תקימו אילו המרקולים שעל גבי הדרכים רש"ג אומר אילו החממים שבראשי הגגות ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים שבמקדש (ס"כ נכר וט), ומהלשון על האבנים שבמקדש ולא על אבני משכית במקדש אנו שמעים כי הם ראו באבן משכית אבן סתם לרצפה. וכן אמרו בפרוש בגמ' בבלי (מנ"י כנ): רב איקלע לבבל בתענית צבור קם קרא בספרא פתח

מפניכם ואברתם את כל משפחתם ואת כל צלמי מסכתם תאבדו זאת כל בטומת תשמירו (במד' לג יג).

ב. **משכית** (1) ש"י, ככלי משפחות, משפחה, מ"ר משפחה.

(א) מקום חבוי פחות או יותר נסתר, להסתתר שם מעיני אנשים או לשמר שם הון וכיוצא בו: ואבוא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל נחקה על הקיר סביב סביב ושבעים איש מוקני בית ישראל וכו' ואיש מקשרתו בידו ועתר ענן הקשרת עלה ויאמר אלי הראית בן אדם אשר זקני בית ישראל עשים בחשך איש בחדרי משפחתו (2) כי אמרים אין וי' ראה אתנו (יחזק' ח יג). הון עשיר קרית עזו וכחומה נשגבה במשפחתו (3) (מלני יח יא). (ב) מה שטמון במקום סתר, ובהשאלה משפחות הלב המזומות הנסתרות שבלב: לכן ענקתמו גאווה יעפף שית חסם

מתחלפות על דבר ראשיתה שהיא מלאך שנחאבן וכיוצא בזה. [כאן רשם המחבר על הגליון: ואולי הוא באמת כמו משגד בערבי, דבר (שפית וכדומ') שאדם סגר עליו להסתכל לפני אירוסים].

(1) הקדומים הכניסו המלים שכבר זה בערך הקודם, ועי' לקמן. (2) השבעי תרגמו ἐν τοῖς ἑσπέραις, ר"ל בחדר משכבו החבוי, וכך תי: באדרון בית משכבה. ונתנה אין לברר אם כך היה כתוב בנסתרה שלהם בחדר משכבו או שכן פרשו המלה משכיתו כאן. עכ"פ אנו רואים כי לא עלה כלל על דעתם לפרש במשמ' ציור. מנחם וריב"ג לא הזכירו משכית זו. רש"י: משוכה ברצפת אבני שיש. והחדשים במשמ' ציור. והנה. אעפ"י שזכר כאן קודם שהיו שם צורות מחקת על הקיר, אעפ"י אין יסוד לפרש במשמ' זו משכיתו, הואיל וכל פרוש משכית במשמ' ציור מוטל בספק וברוי מעקרו, וגם מעצם דברי הכתוב יותר נאות לפי הענין לפרש כאן חדר משכית במשמ' חדר שאדם מסתתר בו שלא יראו מעשיו. וכבר פרש במשמ' זו ר"א מבלגנצי וז"ל: ומה הם עושים בחדר משכית הסתום וסגור ופה מראיית העין והחלונותיהם למעלה שאין העין מגעת שם. עכ"ב. (3) כך בנסתרה המסורה. אך מת"י נראה כי הוא קרא משכתו בלי ב. — השבעי תרגמו במשמ' ספוף. ת"י: וכשורה יורם שורה, עכ"ב, ר"ל כחומה וגבה מחסו, כנראה קרא משכתו ולא במשכתו, והסמך נשגבה למשכתו, כמו חומה כך נשגבה משכתו. רסע"ג תרגם גם כאן וז"ל: וכחצן מניע פי זכרפתה, ר"ל בציוריו, וזה דחוק טאד. ריב"ג לא הביא כתוב זה. רש"י: מפני שהכית נרצף ברצפת אבנים הסוככין על הארץ. עכ"ב. ראב"ע: בבית משכיתו תרגם וישקף ואסתכל, עכ"ב, ולא פרש מה כונתו בזה. ורב החדשים פרשו גם כאן בענין ציור ואמרו שהכונה היא דמיונה, אבל כבר דחו זאת קצת החדשים ואמרו שאין זה ברוח לשון המקרא, והנה הדלת של כתוב ד: שמתחיל בהן מעודה על הסוגר שהוא צריך לגמר בהן,

למו יצא מחלב עיומו עברו משפחות (1) לבב ימיו וידברו ברע עשק ממרום ודברו (סלי' עג ו-ה).

ג. **משכית** (2) ש"י, מ"ר משפחות, — מלאכת נוי וקישוט בכסף וכדומ'. Aus schmückung; ornementation.

תפוחי זהב במשפחות (3) כסף דבר דבר על אפניו (מסלי' כה יא). — ופשט השמוש במלה זו בסהמ"א במשמ'

ולכן הפרוש האחד הנאות כאן לפי הענין הוא שהכונה במשכת כאן ממנון, ר"ל מקום שטמון אדם שם את הונו. (1) כאן תרגמו רב התרגומים הקדמוני במשמ' מראה. השבעי δαυθεῖσιν; עקילס αραπίδης; וסומכוס φαυλόμυνα. רק ת"י באופן אחר: עברו חושביהון חפורת ליבא, עכ"ב, אך יש לפקפק בכונתו. ריב"ג גם כאן בענין ציור, אמר וז"ל: ומנ הד"א אלמעני ענדי עברו משכיות לבב תפשירה תג'אוזוא תח'רפ קלובחמ אי תג'אוזוא מא זינתה להם נפושחמ מנ אלקבאח אי ארבוה עליה. עכ"ב. ובעבר: ומה הענין אצלי עברו משכיות לבב פרושו עברו ציורי לבביותם ר"ל עברו מה שציירו להם נפשותיהם מן המעשים הרעים כלומר חוספיו עליו. רש"י: ויותר ממה שלבם מייחל ומצפה באה להם תאותם. עכ"ב. ראב"ע: ומלת משכיות על דעת ר' משה כמו מחשבות וכו' כאלו משכיות מראות וכו' או יהיה כמעט ואכן משכית מצויירת והציורים הם המחשבות. עכ"ב, וכן רד"ק, וכך רב החדשים, ובעצם הדבר כמעט הכל מכבימים כי הכונה כאן לזממות של עמקי הלב. וזה נכון גם לפי פרוש משכיות בענין השמנה והסתרה. ועי' ערך מחלב.

(2) עי' הערה לקמן. (3) תרגמו השבעי δαυθεῖσιν. שהוא רביד על הצואר. התרגום של עקילס ביונית לא נשמר לנו, אך מדר' (נלאס' 5) מביא בשמו תרגום בלשון ארמית: תרגום עקילס (כך בקצת דפוסים, והערוך הביא אונקל', אך אין תרגום אונקל' לכתובים, וכבר העירו החכמים כי צריך להיות עקילס) הגר חזרוין דדהב בגו דיסקרין דכסף. והנה דיסקרין הוא διασάριον ביונית, והוא קערה, ואעפ"י שכל מאמר זה קצת תמוה, כי הלא עקילס תרגם ביונית ולא בארמ', אך אי אפשר כמובן לאמר כי זה דבר בדוי, ולכן צריך לתניח כי היתה להם מסורה של תרגום ארמי זה לפסק הנזכר שהיה מיוחס לעקילס. ת"י תרגם במשכיות כסף בנגודי דסאמא, וכן הפשיטא, אך עצם פרוש המלה נגודי מוטל בספק, ת"א השתמש בהמלה נגוד לתרגם בה המלה מקשה בענין מלאכת המנורה. והמלונים הסורים בארו נגודא בערב: קצ"ב מנ דהב או פצ'ה, וקאל קום ג'אמ או כוז או אבריק, עכ"ב, ובעבר: קנה של זהב או של כסף, וי"א כוס, כוז או קיתון. רסע"ג תרגם כאן כמו בכל מקום וז"ל: ר"ל ציורים וקישוטים, וכן ריב"ג. רש"י, כדרכו בשאר המקומות, מעין כמו וצפוי: משכיות כלים המצופין בכסף כמו וסכותי כפי. עכ"ב. ראב"ע: במצפוני כסף. עכ"ב, רמב"ם, מלאכת נקבים: משכיות הם הגופות המצופות בפתוחים משוככים ר"ל אשר בהם מקומות פתוחים דקי העינים מאד כמעשה

מתחלפות לפי הפרושים הרבים. במשמ' צורה והמונה; מורח מלכיות, עובדי משיכיות, ממא חמר שכיות, בגאוח למלוך (רא' קלוי, אנסיכס מלכו, מוס' א' ר"ס).—ובמשמ' קשוט לאבנים יקרות; ויוציא נקתנבור מחיקו אבן יקרה משוהם במשיכיות מיני מרגליות (יוסיפון, סק' ו).—ובכלל תכשיטים; ועמי לחשה תבל בסודה כאלו השקתה נפשי אשישה, ושימוה כמשכיות אנשים ואינה פז אבל בפז כבושה (רמב"ם, הסור או דרוק). ויעתק משם עד בואו בירת ארתחששתא המלך וימצא בתוכה כלים נפלאים ומשכיות נפלאות (חולדות אלכסנדר, יסאל לוי, דף 50).—ובכלל ציורים וקשוסים בכתלי הבית וכדומ'; ויסודנו עפר ובעפר נקברים, ומה יתרון להתנאות במשיכיות חדרים (כ"ו סלוי, און זרענו). משי ורקמה הם כמות גופך אבל החן והיפי כמות עיניך, משיכית עלמות מעשה יד איש ואת החוד והחמדה שכיותיך (כוא, מלך לניס). מאד יסכל אשר נשים ירבה ולא יזכור מחונן אלמנותיו, ויבנה ארמנות משיכית ואיים למחר יענו תוך אלמנותיו (רמב"ם, תרש"ח י). מודה לאל על חוק טרפו אם קם או רב לבו שכן, גם עוצם עין שכלו משור משיכית אולם במח שכן (ש"ס ט סה). ושם עיניך על יפי הקירות והקורות, והכירות והמירות, והשכיות והעליות, ופתוחי המשיכיות, עשויים במיני צבעים, לארבעת רביעים (כ"ו חריו, תתנ"ג לז). ובין גלות עליות, מירות יפה פיות, וחדרי משיכיות (ש"ס מט). נשימה הנבלים אל החסידים כתמרות עשן במשיכיות מירות המלכים (ידע' נדננ' סדס' ג, אלה"ס ג). ואחר שמת הבכור היו מצוירים דמותו בכותל חדרי משיכיתם ומשתחווים אליו (כתב' משולס מזומי, בסוף ספר שבע יהודה).—ומצוי שמוש זה בלשון הפשוטה; ותשכיבהו (את חולה השדסם) בבית שוה באויר פשוט אין משיכיות בו ולא תמונות כי דמויו יאלצוהו להביט בהם (קאטונג א' ג). ובדקן ומצאו צורות שחורות במשיכיות אותן החרר ששמשוה בו (כ"ו אלה"ס, מנורס המאור ג' ד ו).—ובמשמ' קשוט ותכשיט; וילבשו כלם כלי יופי ויתקנו אותם בכל לבושי שש ומשי ורקמה וכל מיני משיכיות כסף איש איש כאשר תשיג ידו ויעשו כן וכל איש

הצורפים (פתחי מו"ק). וכן רלב"ג, רד"ק וכן המאירי; ציור. וכן רב החדשים. מכל זה אנו רואים כי אין פרוש מספם, ולפי הנראה מסגנון הכתוב ומחללים תפוחי זהב, ע"י ערך תפוח, נראה באמת כי הכונה 'במשכיות' כאן מלאכה ממלאכות כלי כסף, ולא לכלי, כי הכונה בתפוחי בלי שום ספק לא לתפוחים באמת, אלא לציור ופתוח, והכונה אולי ביאמת למלאכת נוי וקשוט. ובמשנה פתוח, במשמ'

ישמח בביתו וילבש ויצא בכל מיני לבושים ומשיכיות (מעשה אלהים, בספר שני מוסר). ובוהב ובדברים הקשים עושים משיכיות וציורים בכסף (לרוד המור, וילא).—ובהשאלה: אם המטר עקב חורף טרפי שוחים בגן יחמום, וכל כי הוא ילביש אותו משיכיות אם אותו יחמום (רמב"ם, תרש"ג כה). משיכית שורים הבט איכה אומן בפז אותם הדבוק, אלו גלגל ירוק לשיג הודם אותם עד לא הדבוק (ש"ס י). מסוה צבעים מעלי שער הסר ומשיכית השקרים גל, כי אחרי שיבה בתכל אין חלק והתעתד לך אל גל (ש"ס י).—ובמשמ' הבלי העולם הזה ושעשועיו; הן אעזב הונה (של תבל) ומשיכית הן כעזב נשמה את פגריה (כ"ו סלוי, יונס סקון). הבלי תבל לבבוק, ואל משיכיותם סבבך (רמב"ם, מנחם, חנך א"ת י). חנם אדמה תערה עדיה אולי פתים יחמדו יפיה, הבערים תשיא במשיכיות חילה ותסיתם בסיב משיה (כוא, דיואן סה, כ"ו כולל). אם רצונכם לנצח לחיות, רחצו הנשמות במימי תושיות, ועזבו משיכיות והבלי גויות, כי תועבת יי כל עושה אלה (רמב"ם, אמות אל). ויעזב שאר מותר העולם (משיכיות י') המסרירים את הלבבות מן האלהים (כ"ו א"ת, חו"ס, כנח"ס ג).—ובמשמ' הוספה לא נצרכה, אלא לקשוט בעולם; כי לא זכר מכל הענין החוה זולת ההלצה ושחק מן השאר כאלו הבין שאר הדברים הנזכרים עמה משיכית לכד לא שהיה צריך אליהם בכונה ואמת (ר"ס א"ת, יקו המיס 108). ובאמת כי נתעברו בספור כמה משיכיות אשר אינם מהמכוון הכללי (כ"ו קלוי, בסוף סק' אג' נע"ח). להשקיף מחדרי משיכיותיה (של התורה) אל כוונותיה הפנימיות (כ"ו עמ"ס, יד אשלוס על משלי ט).—נקבי המשכיות, בהשאלה, הכונה הפנימיות, הסודות של דבר; ובו יסוד עונק והפאתך תכופר אפשר שרוצה בהסרת העון הסרת הטומאה נעתק ממלת טומאה למלת עון להרחיב נקבי המשיכיות כי נפיות הרעות מדרך האמת הוא מעוה בלי ספק כנפיות המעשים מדרך הטוב (ר"ס א"ת, יקו המיס ט). מה שקרא דוב ע"ה תקרה של מים קרא החכם אבני שיש שהור להרחיב נקבי המשיכיות והזכיר שלא להבין מדברי

קשוט כולס: העטרות והפיתוחין (אלה"י יד א), עיי' פרוש הרמב"ם. וממש כך בכנעני, פתח חרץ, ריל פתוח זהב; המזבח נחשת זהב אש בת[צ]ר זהב פתח חרץ זהב אש על פנ פתחי זהב ערת חרץ אש בתכת אגל אש על פתח חרץ זהב (כתב' יחזקאל מלך גלגל, CIS I, T, עיי' ערך ש"י. —) תרגום המלה הערבית זח'ארס.

משה ע"ה באמרו המים אשר מעל השמים וכו' (שס כ). ומתועלותיה חיות: מבוארים וגלגלים הבנת נקבי ש יות רבים בספרי הנבואה והם הנקראים סחרי תורה (ריסניני, אגרי הסתללות, מובא בספ' מנח' קנא' לריי מפוסא 102). ולהרחיב נקבי המשכית (סמארי משלי ל א). ואסדר רוי בראשית ומעשה מרכבה לחכמים ואם ארחיב נקבי המשכית לפעמים ואפרש לפי דרכי כמה פסוקים ומדרשים בראש פרקים וארמו על כונתם וכו' (רי לוי כ"ר אהרס, סקד' ס' פירס הסכמה, אלוסי ג). —ובמשמ' המחשבות הסמיות: הנה ראית משכיותי, מיום בנית את אשיותי, כי את קניית את כליותי (ריי הלוי, כל'עמוחי), משכית לבכם עברו (הרשעים) בראות כי צערו רבים ומעטו (רמב"ע, דיואן סד, כ"י בודל), על משכיות לב כל ישים משטרו, גם עזרי רחב שחו עת בא דברו (מי לטריכס, עזמת הזמרה, כהנ"ע עקפא 115). —ובמשמ' רצפת אבנים קמנות, mosaïque: ראש ארח רשע על משכית שש ואחריות שוחה עמוקה (בן זלזל, חג' ג"ס כא יב). — ופשמ' שמוש' במשמ' זו בספרות החדשה.

יִמְשָׁכֵל (ימשכל), ש"י, מ"ר משכלים (מושכלים), משפלות (מושכלות), —מה שאדם משיג בכח השכל, בנגוד למוחש, מה שהוא משיג באחד מחושיו: זה מושכל יגיע אדם אליו בחכמת החוכמים כחות הגופות העליונות (יוסיון, פרק ו). ולכן נאמר שהשכל בפועל משכיל ומושכל יחד (ריי א"ת כחזי ס יב), אך לא יוכלו מושכילים פתאום כמו שהם אצל האל ואצל השכל הפועל (שס שס יד). מצאו בהם החכמים הרכבה מצד מושכילים הם שכל אחד מהם משיג עצמו ומשיג זולתו (סול, רוח מן ט), ויהיו האותיות והמלות סמנים למורגשים אפשר לרמוז אליהם כי כל מושכל שהוא כללי יש לו אישים זולתי אישי המושכל האחר ואז יתחדשו קולות פנים משונים מקצתם סמנים למורגשים והם כנוי האישים ומקצתם מורים על המושכלים כללים להם אישים מורגשים (ר"ש פקירא, ראש חכמי כ). שיתפעל והוא ענין יתחדש מהתנועות מן המניע והוא מושכל שוה אל הקודם ומוניו כמיניו. (לאכ"ד, אמונה רמא א א). אם הנפש שהשכילה המושכל הזה שהתבאר שם בספר היסודות שהמשולש זוויתיו שוות לשתי נצבות ולא השכילה זולתו האם המושכל הזה לבד יתעצם וישאר נצחי (ר"ה קרשקש, אור ה' ס ה), ומה שהשכל מתעצם במושכליו כמו שנתבאר במקומות הנזכרים ופר' שאם היה השם מתעצם במושכליו וידיעתו מתרבה בתרבות היודעים הנה איב אינו אחר (רמב"ם).

פי' נחמי' עולם ה). והם אנשים שאעפ"י שמאמינים מה שסדרו לנו האבות לא יבינו מושכל מן המושכלים (ריי מזללונס, סקד' פי' משני). —ותדיר בל"ג משפלות (מושכלות): חכמת האלהות והוא דעת האל ית' ודעת תורתו ושאר המושכלות כנפש ומושכל וכו' (ריי א"ת, סקד' רכנו נחמי למו"ס). שכל הנקנה ובו ידע האדם אמתת המציאות בתכונת הגלגלים ומהלכם ומספרם ומציאות ארבעה היסודות וכיוצא בהם וזו היא המדרגה השניה ר"ל החכמות שיצטרך עליהם המופת ויקראו מושכלות סתם (סול, רוח מן ג). וקצת מצות התורה הם מזה המין ר"ל מכח המושכלות והם מצות עיוניות שאין בהם מעשה כלל (שס ו). הגבה למעלה שכלך לקצה חוג המושכלות עד אשר כאלו נפשך נפשטת מן החומר (רמב"ע, ערוג' הנוסח, ליון כ 121). תהלה לאל נורא עליונות ועלת העלילות החונן לאדם המושכלות המעיר אותו להדמות במפעליו (רש"י פקירא, סקד' ראש חכמה). כי במושכלות דברים אי אפשר שיטעה השכל בהם כלל (שס כ ה). המושכלות המגיעות בכח השכלי המעשי והמגיעות בחלק העיוני ברצון ובמחשבה (שס ג, כסוף). ואם היתה הנפש מתעצמת מאמתות המושכלות הנה בספר היסודות ובספר החרושים מושכלות הרבה מאד וכו' (ר"ה קרשקש, אור ה' ס ה). היה אופן הגעת המושכלות אליו בדרך החושים (ריי אהרנאל, מ"א ג, חכמה שמה). הנה המעלה הגדולה אשר תיוחס לנפש השכלית היא בהשכילה המושכלות אשר בזה יתבדק השכל האנושי עם השכל הפועל (ריי מפוסא, מנח' קנא' 71). וכל זה יצדק בחכמת ההגיון המדברת על המושכלות (בעגריפוע Ideo) בבחינת מה שהן בעצמן (סד"ל, הערות להקדמה בראש הספר, לעזר א). —ימשכל ראשון, משפלות ראשונות, מה שאין לפקפק בו ושאינו צריך לראיות, Axiome: והמושכלות הראשונות כידיעתנו שחבל יותר גדול מן החלק וכו' (מלות טיון ה). כל אדם מרגיש וכל מרגיש חי וכל חי עצם ושחבל יותר רב מהחלק וזולת זה מהמושכלות הראשונות (ריי א"ת, כחזי ס יב). הכח אשר בו ישיג האדם המושכלות הראשונות והם הדברים שלא יצטרך לו מופת על מתתם והם מטבע האנושים שידעם כמו שנודע לכל אדם שחבל גדול מן החלק ותנועת החלק בכל וכו' (סול, רוח מן ג). הדברים הנודעים בלא מופת ובלא ראייה ארבע מינים המורגשות והמפורסמות והמקובלות והמושכלות ראשונות וכו' המין הרביעי הם

ימשכל (מושכל), ש"י, מ"ר משכלים (מושכלים), משפלות (מושכלות), —מה שאדם משיג בכח השכל, בנגוד למוחש, מה שהוא משיג באחד מחושיו: זה מושכל יגיע אדם אליו בחכמת החוכמים כחות הגופות העליונות (יוסיון, פרק ו). ולכן נאמר שהשכל בפועל משכיל ומושכל יחד (ריי א"ת כחזי ס יב), אך לא יוכלו מושכילים פתאום כמו שהם אצל האל ואצל השכל הפועל (שס שס יד). מצאו בהם החכמים הרכבה מצד מושכילים הם שכל אחד מהם משיג עצמו ומשיג זולתו (סול, רוח מן ט), ויהיו האותיות והמלות סמנים למורגשים אפשר לרמוז אליהם כי כל מושכל שהוא כללי יש לו אישים זולתי אישי המושכל האחר ואז יתחדשו קולות פנים משונים מקצתם סמנים למורגשים והם כנוי האישים ומקצתם מורים על המושכלים כללים להם אישים מורגשים (ר"ש פקירא, ראש חכמי כ). שיתפעל והוא ענין יתחדש מהתנועות מן המניע והוא מושכל שוה אל הקודם ומוניו כמיניו. (לאכ"ד, אמונה רמא א א). אם הנפש שהשכילה המושכל הזה שהתבאר שם בספר היסודות שהמשולש זוויתיו שוות לשתי נצבות ולא השכילה זולתו האם המושכל הזה לבד יתעצם וישאר נצחי (ר"ה קרשקש, אור ה' ס ה), ומה שהשכל מתעצם במושכליו כמו שנתבאר במקומות הנזכרים ופר' שאם היה השם מתעצם במושכליו וידיעתו מתרבה בתרבות היודעים הנה איב אינו אחר (רמב"ם).

בתוך הקמנה (נלכס) כע יסדית). ואבינן התל בי והחלף את משרתי עשרת מנים וכו' אם כה יאמר נקדים יהיה שכר וילדו כל הצאן נקדים ואם כה יאמר עקדים יהיה שכר וילדו כל הצאן עקדים (כס לא זח). ושלם יי פעלך ותחי משפחתך שלמה מעם יי אלהי ישראל (דומצני).
מִשְׁכָּלָה, ש"ז, מ"ד מִשְׁכָּלָה — כמו מִסְכָּר; דברי חכמים בדברנות ובמשפחות נמועים (קס"י יב יא).

מִשְׁפָּן, ש"ז, מ"ד מִשְׁפָּנִים — מה ששפן ושפון; והיה צדק אזור מתניו משפונים חושף, מארבע פאות צאן נהלאות אליו יאסף (ג' נג' אלה, ידוס ונכא).
מִשְׁפָּחָה, ש"ז, — כמו מִסְפָּחָה; ויקו למשפח והנה מִשְׁפָּחָה לַצִּדְקָה והנה צעקה (ישע' כו).

מִשְׁרָד, ש"ז, מ"ד מִשְׁרָדִים, — מקום, בית או חדר, להנהגת עסק מה, Bureau, נהוג בדבור עעברי בא"י, וכבר השתמשו בו בעתונים, בשלטים, וכיוצא בזה. **מִשְׁרָד**, ח"ז מהקודם — של משרד, מסבע משרד וכדומה.

⁽¹⁾ ע"י הערה לקמן. — ⁽²⁾ תרגמו השבעי *ἀνομιαν*, שהוא פריצת גדרי החק, חסס ועול, עקילס (לפי עדות הירונימוס) תרגם במשמ' פזור, ואין למצא יסוד לפרוש זה. ת"י: אנומין, ר"ל אַנְסִים, כמו השבעים. וכן רסע"ג: בעסק, והוא בערב' עשפ a, והוא חסס ועול ועריצות. רש"י שני פרושים, הא' במשמ' אסופה, מלשון ספחני נא, והכוונה אסופת חסא על חסא, והוא דומה קצת להשבעים ות"י ורסע"ג, והשני כמו ריב"ג: דא לשון נגע, ע"ב. ראב"ע: מספח מגזרת שאת המספחת היא. ע"כ. וכן רד"ק: פ"י נגע כמו ספחה. ורב הורדש' במשמ' שפוכת דם, מפני שבערב' משמש שרש שפח ב' במשמ' זו, והנה לפי הענין והנגוד למשפט בודאי פרושם של השבעים נאות מאד, אלא ששמושו של ישע' בזה השרש שפח בעצמו כבנין פעל במשמ' מספחת בקריאתו: וְשָׁפַח יי קדקד כנות ציון, מסייע להמפרשים משפח כמ"כ בון המשמ'. ואעפ"כ, פרושם של השבעים, שגם ת"י ורסע"ג וגם פרוש א' של רש"י מסכימים לו, מכריע את הכף מפני שהוא מוקבל למשפט, ומפני שיש לו גם סמך מלשון ערב' בהשרש פחשׁ. שמשמש במשמ' של עול ואכזריות ופריצת גדר הצניעות. אמר אבן שירה: אלפחש ואלפחשא ואלפאחשה אלקביח מנ אלקול ואלפעל, ובערב': אלפחש ואלפחשא ואלפאחשה הוא הרע בדבור ובמעשה. ובחזית: קאל לעאישה לא חקול ד'לכ פאנ אללה לא יחב אלפחש, ע"כ, ובערב': אמר לעאישה אל תדברי זאת כי אלהים לא יאהב פחש. ואמר על מעשי שבש ע"ז במלחמה לאמר: אפחש אלע"י פי אהל אלמוצל קתלא ונהבא ועינא פי אלהים, ע"כ — ובערב': עשו אנשי ע"ז פחש באנשי מוצל בהרג ובזה ועניו נשים. — ועי' עוד ערך פחש.

(a) عسف (b) سفح (c) فحش

המושכלות ראשונות ונופל בזה המין האמת והשקר לא מוב ורע כמו שתאמר קוטר המרובע שזה לצלעו או התקבץ שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד שקר הכל גדול מן החלק וקוטר כדור: גדול מצלעו אמת וכל אילו הם מושכלות ראשונות שלא יצטרך אדם לאמתם במופת כי כמבע כל אדם לדעת אותם (ס"ו). לפי שהמושכלות הראשונות המפורסמות הן גלויות לכל משכיל (כ"א אטולי, מלמד הסלמדי, ונג). מושכלות ראשונות שידעתו האדם בלא למוד ואינו צריך בדיעתו לזולתו (כ"ש א"ט, ס' מלס וזוט שמו"ג). דברי חכמי המחקר האמתיים מהם המורים על אמתת דבריהם המושכלות הראשונות ויש אומרים כי אמתת אלה המושכלות יודע מצד החוש והחוש נותן אותם ואחרים אומרים כי הן נאצלות מהנותן השכל לאדם (כ"ש פלקוילא, אג' תלסו, JQR N.S. I, 490). אמר החכם מהמושכלות הראשונות שאדם יודע אותן בתחלת המחשבה בלי עיון ויש שמצמצמים לעיון (הא, אג' סויכות), לפי שאין כל ידיעה מגעת תמיד וכו' אלא מידיעה שהיא לאדם ביסודות השכל וכו' וקראו אותה ידיעה שהיא ביסוד השכל מושכלות ראשונות ר"ל שהם ראשונות שלא הגיעו מידיעה אחרת אבל נוצרו עמו במבע ואותן המושכלות הן יסודות לחכמה כי מהן תתחלשל הידיעה (כ"י אלנו, העקדים א' יו). שלא תשער הנפש (סתירת) המושכלות הראשונות והדברים שמחשבתו של אדם גוברת בהם (ס"ט). כי לא תכריח התורה להאמין דבר שהוא כנגד המושכלות הראשונות ולא דעת בדוי שלא יצויר מציאותו אצל השכל (כ"ג). הדברים אשר הם התחלות העיון והם המחשבה והמושכלות הראשונות (לכ"ג משני א' ג). — ומשכלים ראשונים: המדרגה השנית שייגיעו אליה קצת מהמושכלים הראשונים ההכרחיים כענין (הנער) המכיר הקרוב לקרי (כ"א נר הסדא, מאזני דק לאלגולי 88).

מִשְׁכָּלָה, (מושכלי), ש"ז, מ"ד נק' מִשְׁכָּלִיּוֹת (מושכליות), — של משכל, מסבע המשכל, במשמ' השכלה ומחקר: מידתו של יעקב שלימה כסבעיות מדעיות מושכליות אלהיות ידו בכל רב לו וכו' (שאליל יענן ב קול). ירא אנכי גרעון המדות המושכליות של היהדות הרבנית ומפחד מפחיתות המדות המוסריות של ההשכלה האירופאית (ל"ג, אגרות, א' 5).

מִשְׁכָּלָה, ש"ז, נכני מִשְׁכָּלָה, מִשְׁכָּלָה, דָּתָה, — כמו שֶׁכֶּר: הכי אחי אתה ועכדחני חגם הגידה לי מה-

מִשְׁכָּלָה וכו' ויאמר (יעקב) אעבדך שבע שנים ברחל

מִשְׁרָה ⁽¹⁾ שִׁי—שררה ושלטון, Herrschaft; domination

sway : כי ילד לזו בן נתן לזו ותהי הַמִּשְׁרָה על שְׂכָמוֹ וכו' לסרבה הַמִּשְׁרָה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו (ישע' ס יד) — ומצוי בסהמ"א, ואמר המשורר: לך משרה לך כתר כהונה ותפארת לעולמים נכונים (ישע הנביא וידן). וכל יעש מלאכת אל ברפיון יד וברמיה, ויתנשא אלי משרה בלא דין כאדניה (סוף, כנמות פליטה). משרת מלכים על כחפיו היתה ולפי דברו הגבוהים שרו (שכ"ג, כימי יקומאל). ויצאיהו מכלאו, ויושיבהו על כסאו, על כפי מלאכיו ושאהו, ואל עמו וביאהו, ובאורו ויורלו, ובמשרתו ישרו

(כ"ו סוף, מכת' ל"ו בן דובא). ואהבת הגדולה והמשרה חלי הנפש (ש"ס פלוקר, אנ"י סוף, JQR N.S. I, 485).

יְמִישְׁרָתוֹ ⁽²⁾ שִׁי—כלי אומנות הרופאים, לעשות שרימה בבשר האדם; השרימה במשרם ממנה מה שיהי קרעו קצר אין עומק לו (קנול' גלינס ב, כ"י פרו). הנה נריקהו (את הליחה מהמורסא) מיד בדברים המרפם והמחויבים בחמוםם ולחלוחם ובדברים המקבצים המוגלא ובשרימה במשרסים (שס). והחמרה (מין מורסה) ההווה מסבה מתחילה יצטרך בתחלת ענינה בדברים מרפם ומריקים מה שבו כמו התחבושות הלקוח' מקמח השעורה וכל שכן מאחר שרימת המקום במשרם (שס).

יְמִישְׁרָתָהּ—בלשון סופרי הקראים, אחי האם, ומִשְׁרָתָהּ אחות האם: כי ואשה אל אחותה יש בו בת

המשרף והמשרפת כמו בת הרוד והרודה ואין כבי ישבו אחים יחדו בני המשרף והמשרפת כי אם בני דוד לבד (פס' סוף, לקו'ק, נספס' 67). והרבור בצרת הדודות והמשרפות ונשים הדודים והמשרפים וזולתם מן הצרות (ש"ס בן יהודה הקדא, ספר הישר, פעריות 67). ואחר שהזכיר הדודה הזכיר המשרפת שהיא אחות האם שגם היא שאר (כ"א הקדא, ג"י, עטן עריות). הקדים (הכתוב) הדודה שהיא שאר אמיתית והמשרפת שהיא ג"כ אמיתית ואחר כן הזכיר אשת הדוד וכו' לא כגון מה שאמרו קצתם כי הזכיר תחלה הדודה והמשרפת כדי להסמיך נקבה אל נקבה וכו' כי הדודה והמשרפת הן קרובות (מכס' כ"י, ספר עריות, א)

(1) משרש שרה, ע"ש. — ובכנעני' משרת: לעמר אית שמעבעל וכו' כ בני אית חצר בת אלם ופעל אית כל אש עלתי משרת וכו' לכנ ידע הצדנים כי ידע חגו לשלם חלפת אית אדמם אש פעל משרת את פגו (ת"ס) העקרה לשמעבעל, Lidzbarski, Kanaan. Inscr. N. 52, הוא קרא מִשְׁרָתָהּ, אך ע"י הערה שם.

הקדם ג א"י). הזכיר הכתוב אחות האב הנקראת דודה ואחות האם הנקראת משרפת כדעת חכמי הקראים (שס). **מִשְׁרָפָה** ⁽³⁾ שִׁי, מִיִּר מִשְׁרָפָה, סמ"י מִשְׁרָפָה, — ש"ס מן שרף, והמקום ששם שורפים השידים; והיו עמים מִשְׁרָפָה שיד קוצים (כסוחים באשיצחו (ישע' ג יב). — ומה ששורפים דברים לכבוד מת וכדומ': בשלום תמות ובמִשְׁרָפָה (2) אבותיך המלכים הראשנים אשר היו לפניך כן ישרפו לך (ינ"י ג' י). — מִשְׁרָפָה מים, מקום עשוית מלח על שפת הים; על שפת הים חריצין עשויון שמי הים נכנסין בהן והחממה מייבשתן ועושוין מלח והן משרפות מים האמורים במקרא (ש"י כתוב' עט).

יְמִישְׁרָתָהּ ⁽⁴⁾ ע"י מִשְׁרָה.

מִשְׁרָתָהּ ⁽⁵⁾ ש"י—כעין מחבת עמקה לבשל בה, Tiegel; saucepan; ותקח את הבצק ותלוש ותלכב לעינויו ותבשל את הלבבות ותקח את הַמִּשְׁרָתָה (4) ותקח לזניו (ש"פ יג ח"ט). — ובתלמי: הסופגנין והרובשנין והאסקריסין וחלת המשרת (5) והמדומע (חל' א"ד). וחלות משרת ואשישה (מכ"י כ"א, מכ' פסח' י). לחם עוני פרט לסורסין ולחלת המסרת ולאשישה (ינ"י פסח' כ ד). — ומצוי בסהמ"א: אתמול נקראנו כלנו לאכול אתם לחם בצרהים וכו' וכשמוגו לו חמרק במשרת וצוו עליז לחכות עד אשר יצטנן אמר וכו' (אנ"י ינ"י א קס"א).

מִיתָה ⁽⁶⁾ ש"י, מִיִּר מִיתָה, נכ"י מִיתָה, מִיתָה כִּתְהָ, מִיתָה מִיִּר סמ"י מִיתָה, נכ"י מִיתָה, — אדם שִׁמְתָה, שנפסקו חיוו בדרך טבעי או שנחרג וכדומ', Totus; mort; dead. ותמת שרה וכו' ויבא אברהם לספר לשרה ולבנתה ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחות קבר עמכם ואקברה

(1) גם עתה ישרפו חשיר פה בקוצים כסוחים. — בקצת ספרים וכמשרפות.

(2) בארמ' מסרית, וע"י הערה לקמן. — (3) השבעי' תרגמו מִשְׁרָפָה, שהוא כלי בשול כעין מחבת עמקה, saucepan. ת"י: מסריתא. והנה במלה זו תרגם אונקלוס בכל מקום את מחבת, אך ברור הדבר כי בעברית היה הברל בין מחבת ובין מִשְׁרָתָה, ומדברי הכתוב בעצמו כאן נראה ברור, כי המִשְׁרָתָה היה כלי לבשל בו לביבות, וא"כ היא יותר עמקה ממחבת ומרצת שערך שמושן היה לסגן בהן בשמן, והמשרת היה משמש גם לבשול וגם למגן בשמן, ולא בתברר מקורו, וע"י שרש שרת. — (4) ככ"י מסרת, בסמך. ושאלו בגמ' (פסח' ג' א): מאי חלת המסרת אמר רבי יהושע בן לוי זה רלוט של בעלי בתים. ע"כ, ופרש ר"ח: והן חלות אפופות במסרת על ידי שזן כגון טגון וכפני שאינן אפופות בתנור אלא במסרת נקראו חלת המסרת.

מתי מלפני ויעני בני חת וכו' במבחר קברינו קבר את מתך איש ממנו את קברו לא ויכלה ממך מקבר מתך (נלאש' כג יד). ואת מתך קבר (שס יח). כל הנגע בַּמַּת בנפש האדם אשר ימות (נמד' יט יג). בחלל חרב או בַּמַּת או בעצם אדם (שס יו). אל נא תהי בַּמַּת (שס יב יג). לא תתגדרו ולא תשימו קרחה בין עיניכם לַמַּת (דברי יד ה). לא תהיה אשת הַמַּת החוצה לאיש זר (שס כס). אשת הַמַּת קניתי להקים שם הַמַּת על נחלתו (רות ד ה). —ומי: ושאל אוב וירעני ודרש אל הַמַּתים (דברי יח יא). בעד החיים אל הַמַּתים (ישע' ח יט). יחיו מתך נכלתי יקומו (שס כו יט). כשלו בצהרים כנשא באשמים בַּמַּתים (שס נט). והַמַּתים אינם יודעים מאומה (קהל' ט ה). הַמַּתים תעשה פלא אם רפאים יקומו ויורד (תהי' פה יא). לא הַמַּתים יחללו יה ולא כל ירדי דומה (שס קיו יז). —ומצוי בתורם: הניחו נר על הארץ כדי שיצטערו המתים אל תניחו נר על הארץ כדי שלא יצטערו המתים וכו' הרי זה מדרכי האמורי (תוספת' שנהו כ). שאין הנאה לַמַּתים (שס נד' כז). אל תרצה את חבירך בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו (רמב"א, אבות ד' יח). כל הרואה המת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש (כי יסדה, נכ"י יח). מת שאין לו מנחמין הולכין עשרה בני אדם ויושבין במקומו (סו"א, שם קנב). המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש (סו"א, נכ"י יח). שלשה דברים עלו במחשבה לבראות ואם לא עלו דין הוא שיעלו על המת שיסריחו ועל המת שישתבח מן הלב ועל התבואה שתקרב (ת"י, שם' נד'). ארבעה חשובין כמת עני וכצורע וסומא ומי שאין לו בנים (תנ"א, נד' כד). אין אומרון בפני המת אלא דבריו של מת (ריב"ז, נכ"י ג). ג' דברים סח לי מלאך המות אל תסול חלוקך מיד השמש ותלבש וכו' ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניהן (סו"א, שם יא). מתים שבחו"ל אינם חיים (י' אלעזר, סו"א ק"א). מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו (סו"א, שם יב). רשעים שבחייהן קרוין מתים (בי רב, נכ"י יח). הרוצה שלא יסריח מתו יהפכנו על פניו (סו"א, ע"ז כ). קשה רמה לַמַּת כמחש בבשר חי (י' יחזק, נכ"י יח). כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחר האבן (סו"א, שם יט). כל שאומרים בפני המת יודע עד שיסתם הגולל (י' אבנר, שם קנב). הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום (י' אבנר, סו"א, נכ"י סד). למה יוצאין לבית הקברות (בתענית, חולקים בת ר')

לוי בר חמא ור' חנינא, אחד אמר) הרי אנו חשובין לפניך כמתים (ואחר אמר) כדי שיובקשו עלינו מתים רחמים (תע"ז). בעון חיים מתים מתהפססין (יבנ"ז סג). —מת מצוה, שאין אדם לספול בקבורתו, וכיוצא בזה: פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה ונשפלתיו בו כארבעת מיל עד שהבאתיו למקום הקברות וקברתיו (נ"ע, ירוש' מ"ז ז א). בה"כ שמחשכין בו חשבונו וכו' לסוף שילינו בו מת מצוה (נב"ז מג' כח). ועי' עוד מצוה. —מתי מדבר, יוצאי מצרים שמתו במסעותם במדבר: יום שכלו בו מתים מדבר (נב"ז כס כ' יוחנן י'). תע"ז ל:). —מתי יחזקאל: לעתיד לבא כותחיל בגידים ועצמות וכו' שכן כתוב במתי יחזקאל ראיתי והנה עליהם גידים וכו' ולמה היו מתים יחזקאל דומים לזה שהוא נכנס למרחץ מה שהוא פושט ראשון הוא לובש אחרון (נ"ש, מ"ד נלא' יד). אין למדין ממתים יחזקאל (י' יוחנן, שם). —ודבור, יכרך המת במדינו, במשמ' אין לעשות מאומה, יהיה מה שהיה: (י' איסי נצוד בספסופת אמר ר' יוחנן) וכרך המת בסדינו (ירוש' תנ"י ח י). —עד שיחיו המתים. עד זמן רב: כאדם שהוא אומר עד שיחיו המתים עד שיבוא בן דוד (ירוש' קדוש' ד א). —תחית המתים, עי' תחי'ה. —ובהשאלה לאכר הזכרות: המשמש (באבר) מת בעריות פטור (נב"א, שם יח). —ילשון מתה, שחדלו לדבר בה: אכן בחוכחת אמתת מבטא אחת הלשונות אשר כעת במספר הלשונות המתות תחשבה תחייתה היסודות נשענות על דברי קבלה (משס קרייטל, אלגס' נלוסס, תספס). —ועי' מות.

מַתְּ (2) ש"ז, מ"ל מַתִּים, מַתִּים, מַתִּי, נכ"י מַתְּיָה, מַתְּיָהוּ, — כמו איש, Mann; homme; man, מַתְּיָהוּ מספר, מַתְּיָה מעט, אנשים מספר: עכרתם אתי להבאישי בישב הארץ בכנעני ובפרזי ואני מַתְּיָה מספר ונאספו עלי וחבוני (נלא' לד ל). והפיץ יי' אחכם בעמים ונשאתם מַתְּיָה מספר בגוים (דברי ד כז). בחיותם מַתְּיָה מספר כמעט וגרים בה (תהי' קה יב). ויגר שם בַּמַּתִּי מעט ויהי שם לגוי גדול (דברי כו ה). ונשאתם בַּמַּתִּי מעט תחת אשר היתם ככוכבי השמים לרב (שם נח כב). —יחזיו מַתְּיָה מספר, במשמ' הפך, יהיו רבים: יהיו ראובן ואל ימת ויהי מַתְּיָה מספר (דברי לג ו). — מַתִּים, אנשים, זכרים: ונחרם את כל עיר מַתִּים והנשים והחפץ (שם כז לד). החרם כל עיר מַתִּים הנשים והחפץ (שם

(1) בגמ' ב"ב קנא: רב דימי בר יוסף בשם רב נחמן.

(2) באשור' מַתְּ, בַּעַל, וכענין זה גם באתאס', —

ואוצרות שמן חייבין במזוזה (יומ' יא).—ואמר הפישן: כאלמנות ענונו לרדש, סער מתבן כחדוש, למח תהיה כעומד ברחוק קדוש (ר"א קליה, זכור לזכר, ספר' תינ). חדש ששונים לי חדש, ובנה ביתך נאזה קדש, וכמו מתבן אויבי חדש (ר"י ג' אלה, מדש יכועס).

מתג' (1), ש"ג, כנ"י מתג',—כעין חכה שתוחבים בשפתיה השבוי וכדומה להטותו לכל צד; ושמתי אחי באסך ומתג' (2) בשפתך והשיבתך בדרך אשר באת בה (מ"י יט כה, ישע' לו כט).—ואמר המשורר: יפו בד ימים כמו כלה אשר תתק בחת, אך מ ת ג ד חשים עלי אסם וימשכו בחת (מנצ"ע, מנצ"ס א מה).

מתג' (3), ש"ג, כנ"י מתג',—א) כעין יתד חד של עץ או של ברזל, יעקצו בו את החמור לזרוז בהליכה; שוש לסוס מתג' (4) לחמור ושכט לגו כסילים (משלי כג, ב—ב).

(1) הנטיה בכנוי מתג', במס חרוקה, מרשה אותנו לחשב כי המכרת היה במס צרויה, ע"מ ספר ספרי, ועי' הערה לקמן.—(2) השבועי תרגמו *χαλινός*, שהוא כעין רסן, ת"י וחמס. וכבר פרש'י הכונה בזמם כאן ואמר: והוא של ברזל ותוחבין אותו בנחירי הנאקה ונמשכ בולפי שעסקיה רעים והוא ששנינו והנאקה בחפס, ע"כ. אבל כאן הכונה לדבר כזה שתוחבין בהששה, רסע"ג תרגם לגיאס בערב', אבל את זה אינם מותנים בהשפה כי אם בהפס, וכבר ד"ק ריב"ג והבדיל ואמר בפרוש כי כאן הכונה צנארה (א) בערב', והוא כעין חכה, רד"ק אמר: ומתג' בשפתך הוא הברזל הארוך שמשוימין בפי הכהמה להנחיה והוא שקרין לו בלעו פריץ, ע"כ. וזהו לגיאס שתרגם רסע"ג, וכבר העירותי למעלה כי לזה אינו שיד לומר ושמתי בשפתך, כי אם בפיד, והנה לא נתברר מה מקור מלה זו ומאיה מושג של שרש מתג נסתתף מושג השם מתג במשמ' זו, בערב' מתג', מתג' משמשים במשמ' רחוקות מזה, רק משרש מתכ יש שם מתכ (ב), והוא במשמ' עקץ.

(3) המלוניס הקדומים קבעו רק עיר אחד למתג וכללו בתוכו כל מה שנמצא ממנו במקרא, אעפ"י שאין ספק בדבר כי אין הכונה בכל מקום לדבר אחד בעצמו, כמו שכבר הרגיש בזה ריב"ג, עי' לקמן. והנה כבר אמרתי בהערה לערך הקודם כי חמס החרוקה של מתג' מרשה אותנו לחשב כי הסמרת שלו היה מתג, שהוא במקום מתג הקדום, ובהיות שבמשמ' אחרת מהמשמ' של מתג הקדום נמצא מתג בשש נקודות, שהוא עפ"י במקום פֶּעֶל הקדום, הרין נותן שהכנ' שלו יהיה מתג', כמו בלבי, מלבי, ועי' הערה לקמן.—(4) תרגמו השכנים *ἀνέτρον*, שהוא באמת כעין יתד חד, עקילם תרגם *αὐτὸς*, שהוא יזמס, או מחסום, אך ת"י: מגלכא, שהוא כעין רצועה של מלקוח.

(1), מתג' בחרב ופלו וגבורתך במלחמה (ישע' ג כה). לכן גלה עמי מבלי דעת וכבודו מתג' רעב והמונו צחה צמא (סס ה יג), אל תיראי תולעת יעקב מתג' (ישראל אמי עזרתך) (סס מא יד).—מתג' אהלו, מתג' און, מתג' שוא וכדומה: אם לא אמרו מתג' אהלו מי יתן מבשרו לא נשבע (איז לא לא), אשר דרכו מתג' און (סס כניס). כי הוא ידע מתג' שוא (סס יא יא), לא ישבתי עם מתג' שוא ועם נעלמים לא אבוא (הג' כו ד), העבנו כל מתג' סודי וזה אהבתי נהפכו כי (איז יט יט).—ומצוי בסהמ"א: יומי נחמיהו הפחה וכל מתג' ורחא ראנו מדברים אשדודית ויחד לו ויגער בעם וירב במ (רסע"ג, סקדמ' סענ' להאנון).—ואמר המשורר: דור לדור יחודו יעידון מעשיו כי יכלון ויאבדון, והוא לבדו יסאר וידון על מתים בסתר וידון (ר"י הלוי, סס אלהים), מתג' רוחות עצובות ואישים עגומים, שוחרים בתשואות לצור עולמים (רלכ"ט, מתי רוחות).—מתג' און: וקרני כל מתג' און גרע ושמש כעפר ארץ מרשה (רסע"ג, ססל).—מתג' מוסר: שמהו מתג' מוסר במלך שלמה, כל שר וכל מפסר ישאל שלמו (רלכ"ט, דודות עלי נג).—מתג' מעשקות: ויופע להחיות כרודים ולשפיל מתג' מעשקות ולסיר מרועה (מנצ"ע, מנצ"ס א קל).—מתג' שיר: ונעים זמירות כל מתג' שיר ואדון השיר ומבצר אויבים קורע (רסע"ג, לני נאמה).—מתג' שכל: למען על כסיל תשור בהונך, ותשור על מתג' שכל בשכלך (ר"י הנוד, נן משל נה), שמעוני מתג' שכל ואישים, בני מדע וכל חכמי חדשים (ר"י שלמה מו"ט, שיר על כחוק האפקא).—והשמשו בו במשמ' יושבי העיר בכלל: מה יפה פה הר הוותים, עצי רענן דליות פוריות, מים נשקפה עיר ומתים, שאון קריה וראשי חומות (א' מס, אה"י).

מתג' (2), ש"ג,—צבור של חבן, *Haufen Stroh*; *tas de paille*; *heap of straw*: וגדוש מואב חתיו כחדוש

מתג' במי מרמנה (ישע' כה י).—ובתים: מתג' (2) שבין שתי הצירות גבוה עשרה טפחים (ערוב' ז ה).—וגם במשמ' בית התבן: חורי בית זכו ורפת בקר ולולין ומתג' (2) ואוצרות יין ואוצרות שמן אין צריבין בדיקה (פסח' ת). אחד שערי בתים זכו ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתג' (4) ואוצרות יין

(1) יש מגיהים רפת.

(2) ופרש'י גדוש של תבן.—(3) פרש'י בית התבן. (4) בספרי (דכ"י לו) הגרסה: שערי בתים והלולים והרפת ומתג' ובית התבן זכו, ואין ספק כי המלים ובית התבן הם הגהה על הגליון לפרוש למתבן.

נדרף עם רמן: אל תהיו כסוס כפרד אין הבין בַּמַּתֵּג¹) ורסן עדין לבלום (מסלי לט ט).—והשתמשו בו בסהמ"א בשתי המשמ' מושכים השוגים בשומים ומתגים ומשפט מצויגים בצדק בשעירים (מס' תלמודי דונש, את מי חלפת), וראה את חשר שלהם רוכב על ארי ומתג בפי הארי ואותו מתג היה נחש אורך (ספר חסידים, ס' סתמטעל), גימון (פרוש) מתג בפיו של עגל שלא יוכל לשתות החלב (נמש דוד, ערך גימון). כמו בהבמות שיפחדו רק בעת שיניסו יד עליהם בקיפון או באבן או שיעקו עליהם ויעקצם במתג (ר' הלל מזיונאל, חנמ' הנפס כו:).—ובהשאלה: וכמה ראתה עיני אהובים השויבם השחוק שונאים וערים, לואת מתג ורסן שים לפיך וידיך בשחקך שים אסורים (משס דברי הקרלי, דיואן א נב, לקו"ק פד). פתי במתג דום עדי סכלך בלום, של נעלך של ואל חקרב הלום (שיר נסער דברי חכמים ס).—ואמר המשורר בשתי המשמ' יחד: יעוסף ליל ראות עוסר כאלו בנבו נתנו דרבן ומתג, ויארך ליל פירדתו כאלו בחתים משכו לחיו ומתג (למנע, תלשיש וס).

מַתֵּג², ש"ז, מ"ר מתגים.—אחד מסימני הקריאה בעברית, יורה להעמיד ולהאריך קצת התנועה:

וכן רסע"ג מקרעה &). וריב"ג תרגם מתג זה בערב' מנח"ש ומהמאז, ע"כ, ותרגם ר"י א"ת: מַפֵּשׁ, והוא כעין תד בעקץ של ברזל בראשו, שהחמר עוקץ בו את החמר לזרוז להליכה. וכן רש"י (ש"ב ח א) תרגם מתג אגוילין בלעז, וכן רד"ק: ומתג לחמור הוא דרבן הברזל התחוב בקצה העץ שזוקרין בו החמור למהרו. ע"כ, וכן הרלב"ג: וינהיג (האדם) החמור כשיעקץ אותו האדם במתג כמתג החמרים. ע"כ, וכן מנחם המאירי: ומתג הוא השבם שבראשו ברזל תחוב ודוקרין בו החמור ונקרא בלשון לעז אגוילין.—¹) השבעי' תרגמו כאן αἶμα, כמו זמם, וכך גם עקילם. ת"י כאן: זממא.—ועוד במקום אחד באה מלה זו: ויד דוד את פלשתים ויכניעם ויקח דוד את מתג האם ה מיד פלשתים (ש"ב ח א), ותרגמו השבעים αἶμα αἰσμενών, ואמר ולהיוון כי אולי קראו מתגרשה. ת"י תיקון אמתא, ואמר רד"ק כי אולי חיתה בעיר אמת המים ולקה דוד התקון מידם, רש"י אמר כי מתג האמה הוא כנוי לעיר הראשית מפני שהיא השלשת בכל הארץ: שהיא מקל רודה בכל פלשתים, מפורפולין של מלכים, רלב"ג: ואולי היה זה המחוז נקרא מתג האמה, רד"ק: גת ובנותיה היו נקראין בכלל מתג האמה. ע"כ, והיותר נראה שהעקר הוא כמו בדה"י: גת ובנותיה.

²) לא מצאתי בין פתקאותי מראה מקום יותר קדום מדברי ר"א בחור הבאים, ואינני יודע מי קודם לו קרא לסימן זה מתג, וכמדומני כי הוא הממציא ויחסו

(2) مقرعة

נשאר לי לבאר תמונה אחת שהיא דומה לתמונה שעם אבל אינה טעם והוא קו אחד פשוט שלא יטה ימין ושמאל תחת אות ושתים שבתובה זולת הטעם של אותה תתיבה ויש קורין לו מאריך וכו' ויש שקורין לו געיא וכו' ויש קורין לו מתג וכן אקראתו גם אני וחלקתי לששה מינים ונתתי בהם סימנים מתג ורסן פירוש מלכים תנועות ג'רונית ר'אשים ס'מכים נ'כרים וע"ז אמרתי בשירי סרק רב טובו גם יפיו, אכתוב על ספר בדיו, בו ימצא האדם דיו, במתג ורסן עדין (ר"א נחור, טוז טעס, סרק ו, שנת רעו), והכלל מי שאינו קורא המתגים כמשפטן אינו בטוח מן המכשול וישנה במבטא ובכונה (סס), קצתי בחיו מפני רוב הנעיות היתרות כנכולות דמי ששמו האשכנזים בספריהם וקוראים מתג (ר"מ מלונז, לור טורס, נרלש' ה ו, שנת שלז), והוא קו ישר תחת האות נקרא ג"כ מירכא או געיא או מתג (ר"ש אלקוולט, ערני סכסס, שנת סכס), ואם היתה התיבה אשר בה התביר במתג וחסף כגון צדי לפני חסף המניע או חולם לפני חסף שהוא מתוג וכו' אז יהי' המשמ' (המשרת) מרכא במקום המתג (שער הנגיפות, נסוף מסוס מערכות, שנת שטס). המתג הוא קו נצב לארכו כזה (1) ושמו יגיד על תכונתו כי כמתג בלחי הסוס מעכב מהירות מרצתו כן הוא מעכב מהירות מבטא ההברה (כן זלז, תל"ע, סעיף סג).—ובזמן האחרון פשט השמוש בשם זה במשמ' כנוי להחידקים המסבכים קצת נגעי העור וכדומ', עפ"י הצעתו של דר' בקי בן יגלי, במאמר נגעי העור, היקב, המליון נח.

א. *מַתֵּג, —קל לא נמצא.

— פ"י, *מַתֵּג, מַמַּתֵּג, —פעל. נגזר מן מַתֵּג: הסוס הזה את ממתגו¹) והוא בילם (פס' דר"ב, זכור).

—הפעל, י"המתג, —הושם עליו המתג, ואמר הפישן: אי כה פץ לקוב עם וברך עם קדושיך, בשוב וכה תדבר הו מתג²) לקדושיך, והן עתה צרו, על עיר קדשך, שלחו באש מקדשך (ר"א קליה, קיני נח"ב, א' כס).

לאחרים. והנה שם באותו הפרק, בסעיף מתגים נכרים, אמר הבחור וזיל: והגאון רב סעדיא קרא לקצתם מתגים מתנכרים, ע"כ, אך לא נחברר לי אם באמת השחמש רסע"ג במלת מתגים, או אין זאת אלא תרגומו של הבחור למלה אחרת שהשתמש בה הגאון.

¹) אין לברר לאיזו משמ' של מתג נתכון בעל המאמר.

—²) בנוסח' הפרוס הזמר, אך כבר העיר ע"ז צונץ ואמר שבכ"י הומוג.

הרבה ועשו סיג לתורה (אבות א' א). ואצוה את שושטיים וכו' אמרתי להם הוו מתונים בדין שאם בא דין לפניך פעם אחת שתיים ושלש אל האמר כבר בא דין זה לפני ושניתיו ושלשתיו אלא הוו מתונים בדין (פסרי, דנ' טו). אלו המדות חשובות שלמדו ישראל ע"י הצרות והשמדות וכו' שגששו סבלנים מתונים צייתנים (מד' שס"ט, סדול'ס, הו' גריוטו). — ובהרחבה, עיר מתונה, שיושביה מתונים: אין לך בכל הכרכים יותר מתון מן המדמי שכן מצינו שחזר לו לוש על כל המקומות ולא מצא מתונה כסדרם (ר' יהודה, חוספ' סנה ז-ח כד). — וגם דבר לא בעיה, במשפ' ההפך ממחירות: המורף את גגו והמככס את כסותו אימתי יודע אם רבו הגשמים אם לאו וכו' בתחלה הוא מנטף שיפון מתונות ועכשיו יורד טפה אחר טפה (ר' יהודה, חוספ' מכשיר א' ח). — ובספ' ח"א: קלוקל חרין שלא היו מתונים בו לעיין כל צרכן ונחקלקל (רש"י סנה ז' א). שכל מעשה ארץ מתונים וסמעה שמים במחירות (הו', חני' יב). — מהלך מתון: ויהיה העודף בין המהלך הנחוץ והמתון כפל זווית (ראשית השיל, לזכר הארץ יב). ימצאו לבנה בכל חלק מחלקי הרקיע הולכת בכל סדרי המהלך המתון והמחיר והשוה (ש"ס יג). — ומשל: מתון מתון ארבע מאות וזו שוה'.

יִתְּנוּ, ש"ז, — שה"פ, ההפך מן מחירות: יש להם עסקים רבים ובאים לדין ואין לי מתון לעיין בדינם (רש"י מ"א ט). שאין שהות וס'תון לדבר (הו', חנו' פו). מהרתי בראשונה וכו' ובעיני היה גנאי לתת מתון ופנאי (תשו' ר"ת קמו). כמו ששקל ממנו אלה וזו לחמשה וכו' ורוצה לאמת אצלם במהרה מה שגשאר מן הכל וכו' התחייבו להאמין מה שאמר להם ויש להם מתון לדעתו מדרך החשבון (ר"י א"ת, הקד' אר"ד לרס"ג). ואמר החכם המתון שאחריתו השגה טובה טוב מן המחירות שאחריתו חסרון (הו', מנח' פנני' לרס"ג, שער המסירות). כמו שארון הבית מוכיח אנשי ביתו ומלמדם כמו מלמד התינוקות והקטנים וכמו שכל אחד מאלו מוכיח מקצת מה שיוכיחוהו במתון ולאט ובספוק ובמקצתם בעל כרחם כמו כן המלך (רש"י פקוד' אר"ה, ראש' חמ"ג א). והשיר היה נחמד מזהב ומפז ולא הייתי יכול לקראו במתון, ופי' יהלך אל סוריו כפי האתון ולבי ושוב אחר וילך עקלתון (עמואל, מחז' יג). וכל איש משכיל שיקרא בו אני משיבוע בנפשו שלא יעבור עליו בשילוח רק ⁽¹⁾ בגמ' בארמית: מתון מתון ארבע מאה וזו שווא (ר' אלד' נד' אהבה, נכ"כ כ).

יִתְּנוּ, ש"ז, מתג, מתנה, מתנה. — ברקדוק, מתג האות במתג: וכשתבוא אות נקודה בפתח לפני אות המתנה תהיה אות המתנה דגושה (ראש' טו טע"ז). וכל מתונים לפני החמף להפריד בין הקמץ והחמף (יעז'ח, דרכי הנקוד והגניות, כסוף מק"נ) המכסה אני מתג בחוץ כי היה ראוי להיות בשבא וכו' (ס'ס). יש מתגים אותם בכל מקום ויש שמותגים אותם אך עם כלכי הנגינה ויש שלא ימתגו אותם כיא עם הפשטא (דרכי הנקוד לר' יקוחיל, Merx, Aroh. 65 נהגו האשכנזים בשלשת המלכים האלה למתג אפילו במקום שאינם מתגים וכו' ואפילו לפני אותם השבאים שאינם ראויים למתנה מותגים (יבזי הנקדן, לוסי' עין קוקל' כהומס מאור עי"ס). — נפ', יתמתג: והשווא בהם הוא נע וכו' ולא נמתג לפניו כדון בתנועה קלה (מ' ריכחון, שה"פ קלו). מתו, — מתחבר לשמות פרטים: מתושלח וכו'.

מִיתוּחַ, ש"ז, — שה"פ מן מתח: סירוג שתי מיתות או שתי או ערב (מקוה, יכ"ט מ"ק א' ח). סירוג או שתי או ערב מיתות היתה רפה ממתחה (ר' יוחנן, ס'ס). — ומחש' של מיתו: מחש' שניטל חריה או עוקצה מהורה אם התקינה למיתות (סמאה כל"י ג'ה). נטלו ממנו (מן המסרק) שתיים ועשאן למלקטת וכו' אחת והתקינה לנר או למיתות (ש"ס ח). אילן שנעקר ונשתתיר בו שורש וכו' כחמח של מיתות (ראש' י"ח כ'סוף, ער"א א' ד). — יבית מתו: אבל אם יש לכם יכולת להחזיר את יריעות לבתי מיתות ולהעביר עליהם מעט מיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה (תשו' הגא' הרכני חלג).

ימתו, — כמו מנח, עי' חוף.

ימתו, ת"ז, — מי שמתוך בדבר.

מתו, — עי' מחם.

מִיתוּחַ, ש"ז, נקח' מתונה, מ"ר מתונים, מתונות, — מי שאינו ממהר, בפרט שאינו מהיר חמה, וכיוצא בזה: אין לך בכל העבמין מתון יותר מן האמרי שכן מצינו שהאמינו בהקב"ה וגלו לאפריקי ונתן להם המקום ארץ יפה כארצם והיתה ארץ ישראל נקראת על שמם (רש"י, חוספ' סנה ז-ח כה). — ומי שאינו עושה דבר בלי ישוב הדעת, וכיוצא בזה: הם (אנשי כנסת הגדולה) אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים

⁽¹⁾ במדב"מ מיתון, וכך במשנ' עם גוף הפרוש הערבי של הרמב"ם. וכבר העיר תנחום ירושלמי כי בקצת ספרים הגרסה מיתון במקום מיתות, והוא הוא. ⁽²⁾ במשנ' שבש"ס מיתון, ובכ"י מיתין.

לעשיר איננו מניח לו לישון (סס סא). — ובתוים: החייב בשקדים חמרים פטור במתוקים החייב במתוקים פטור במרים (חלי א ס). רבשע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך ואל יהו מתוקין כדבש ותלויין כיד בשר ודם (כי ירמיה בן אלעזר עזרי' יח:). מתוק אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך (ר"ש בן לקיש, תרומ' ח ט). יש לך חיד גדול מתוק מזה (מד"ר שפי', תכו ממתיקס). — ואמר המליץ: המר בעת יועיל מתוק ואם הוא מר אכן בעת יזיק מתוק מאד ימא, על כן חכם לבב המר אשר יועיל ואכל וממתוק מזיק יהי נשמר (ר"י זנאלי, ספי טעשע' ח). — ובהרחבה, מה שנעים לאדם, מה שהוא מוצא בו עונג: גומר בת דבלים וכו' שמתוקה בפי הכל כדבלה (שמואל, פסתי פז:). לפי שהערו ישראל נפשם למיתה בגלות וכו' והיו עוסקין בתורה המתוקה מדבש למיכך עתיד הקב"ה להשקותם יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית (מד"ר צמח' ג). — ומצוי בסהמ"א בכל המשמ': מה תמרה זו נאה במראה וכל פירותיה מתוקים וטובים כך בן דוד נאה במראהו וכבודו וכל מעשיו טובים ומתוקים לפני הקב"ה (פרקי דר"א יט). והכל הולך אחר הזרע אם מתוק למתוק ואם מר למר (בס מת). — ומשל: ואמרו אל תהיה מתוק פן יבלעוך (ר"י עמדין, מגדל עוז קכ). — ובהרחבה, במשמ' רפה, רך: החום בקדחת זו יותר בינוני ומתוק משאר קדחות (ר"י לטון, אלוט"ה ג). החום המוב בקדחות הוא המזוג ומתוק ושוה בכל חלקי הגוף (סס סא ו). — (ב) *שם פרי מפרי האדמה מר השעם¹, coloquinte: מאימתי מוציאין זבלים לאשפתות משיפסקו עוברי עבירה דברי ר"מ רבי יהודה אומר משייבש המתוק (שני' ג א). המלקט יעשים לחים עד שייבש המתוק והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה (סס ט ו).

מתוק, ש"ו — שמים מן מתק: ובהשאלה, מתוק הדינים: הגבורות חשובים יותר מהחדשים וכו' בזמן סיות

¹ בגמ' ירוש' (שני' ג א) פרשו: המתוק פקועה. ואמר רבי מנא: הנהן פקועה דבקעתה, אך לא נתברר עוד בודאות אוזה פרי מפרי האדמה קראו היהודים לפנים פקועה, עיי' זה הערך. בזמן הגאונים לא נשאר לנו פרוש שבא להם בקבלה, רק הרמב"ם בפרושו תרגם מלה זו בחנשל בערב', והוא הפרי הנקוב פה בפנים. ולא נתברר אם זה בא לו בקבלה, או הוא על סמך פרוש הירושל' פקועה. ואמר ר' הנחום ירושלמי כי נקרא כך ע"ש מרירותו והוא בלשון סגי נהור, ולא מצאתי סמך לזה בשמות הפרי הזה בערב'.

יחבונן בו במתון התכוננות מופשטת מתאזה ומקנאה (ר' הלל מויונאל, הקדמ' תנמי הנפט). — במתון, כמו במתינות: והמשמש משתו בהיות גופו ממוצע בין הקור והחום אז יוכלו טבעיו לנוח ולא יזריע מחר ויוכל לבעול במתון ואז האשה מקדמת לזרוע תחלה (ר"י אלוט"ה, מנורת המאור ג כ ו). ולא ימתוק (את המרה) בבת אחת מפני שהוא מפחית למוכר אלא בפעם אחת במתון (שו"ע חו"מ נ"א ט). ואמר שכל עוד שחיה לוקח מועד והשערה במיתון והשגחה ועיון לצדדי כל עיון ועיון מהם אז היה משפטו יוצא לאור (רשב"י דולאן, ספי תפארי' ישאל). כי לרוב המיתון נדמיתי לשוכן (רמ' אלשיך, לזכר כט כס). שלא יקח מתון בעצמו בלימוד התורה (המאורי, בית הספרים על אבות כ ד).

מתוני, ת"ז, לנק' מתוניות, — משבע המתון: זמן התנועה המתונית אשר מפני תנועת החלוקה יותר ארוך בירח מזמן התנועה המחירת (לנ"ג, מלחמ' ס' כ ו). תנועת האורך ברב הכוכבים מתחלפת עד שתהיה פעם מהירה ופעם מתוניית (סס ט ט). ולזה גם כן היתה תנועת החלוקה יותר מתוניית בגגה ממה שהיא בכוכב (סס). דפק מתוני הפך חכופי יורה על קור (גלגל רופא נכונש, תנ"י תרומ' אכן סינא). וכן אם היתה תנועת השמש המיוחדה אליו יותר מתוניית היה מפסיד ברוב חום (ר"י אברנאלי, גלגל'). במספרם (של הגרמים השמימיים) ובתנועת דרכם פשוטה מורכבת ואיך תחזור ישרה ומתוניית (מ' ר"אטי, מקדש מעט ג). מי שיהיו פסיעותיו רחבות ומאוחרות הוא מתוני מצליח ומי שיהיו פסיעותיו קצרות מהירות הוא נמהר ונחשף (תולד' אדם ג לג, כ"י כד"מ).

מתוק, ת"ז, לנק' מתוקה, מ"ר מתוקים, — (א) ש"ס כטעם דבש, וההפך ממנו מר, süß; doux; sweet: מה מתוק מדבש ומה עז מארי (שפי' יד יח). ופריו מתוק לחכי (סס"ג ג). ותחי בפי כדבש למתוק (יחזק' ג ג). אכל בני דבש כי טוב ונפת מתוק על חכך (משלי כד ג). נפש שבעה תבוס נפת ונפש רעבה כל מר מתוק (סס כז ו). — ובהשאלה במוסר, במשמ' טוב ונעים: הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר למתוק ומתוק למר (ישעי' ס כ). — דברים מתוקים וכדומ': ומתוקים מדבש ונפת צופים (תנ"י יט יא). צוף דבש אמרי נעם מתוק לנפש ומרפא לעצם (משלי יו כד). — והאור: ומתוק האור וטוב לעינים (קס"י יא ו). — והשנה, מתוקה לו ישתן במנוחה, בתענוג: מתוקה שנת העבר אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע

מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבראל בצפנו (זכר, מד"ר נלאש' ג). הביאו לו מטה ארוכה התחיל פושט עצמו ומותח איבריו (י"י נר' קימון, שם שפ"ט, סק' וס'). העמוד (שמואל) ארבע קונדסין ומתחו (את אגג) עליהן (תנחומ' תל"י).—ובסמ"א: דרך האורגין שמותחין החושין תחלה באורך היריעה וברחבה ושנים אוחזין זה מכאן וזה מכאן (למניס' שנת ט יז). — ימתח אותו על העמוד, להלקותו: שרבי אפרים לא טוב עשה בעמו וראוי למתוח אותו על העמוד כי הלך בערכאות כותים (מדרכ' ד"ק קלס, בשם מסר"מ).—ובשמי' פ"ע: אני שאמרת לשרים ולארץ די שאלמלא כן היו מותחין והולכין עד עכשיו (ר' יצחק, מד"ר נלאש' ה). כל זמן שהיו ידי קוניחים ממשמשין בהם (בהשמים) היו מותחים והולכים כיון שנחו ידי קוניחים ניתן להם ניחה (י"י נר') והולכי, שם י).—ואמר הפישן: ושעור הקנה שש אמות וורת, וכל אמה מודדת שליש בורת, והורת מותחת עד שנים בסיט, וארבע אצבעות הוא השפח והסיט (ר"א קליה, לו רל"ח, שנת קל"ז).

—פער, *מתוח, מתוחה, מתוחים, מתוחות: האניסין שבים רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהם מטורס אמנוס ועד נחל מצרים מן החוט ולפנים ארץ ישראל מן החוט ולחוץ חו"ל (מוספי' תרנ"ז ז' יב). רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהן ומודד ממנו ולחלף אלפים אמה (ערוב' נט).—ונסר מתוח: נסר שהוא מתוח מגג לגג אפי' רחב כמה אסור להלך עליו (ר' נח, יו"ט' שנת ג ג).—קשת מתוחה: הנוגע ביותר ובקשת אעפ"י שהוא מתוחה (כל"ס כל ג). מצורת האישות וכו' כל זמן שהיא מתוחה חבור (ר' יהודה, שם).—ואמר המקונן: אם הוקענה שלש מאות יונקים על שוכת אחת מתוחים אללי לי (ק"י לה"כ, חס תל"לנס). — ובשאלה, *דין מתוח: שכל אותה השנה הדין מתוח כנגד המשפחה (יו"ט' מ"ק ג ז). אותה סדר הדין שהיתה מתוחה כנגד ישראל הסכה הקב"ה ומתחה כנגד המצרים (מד"ר נלאש' לה). יצחק תבע יסורין אמר לפניו רבון כל העולמים אדם מת בלא יסורין סדר הדין מתוחה כנגדו מתוך שאתה מביא עליו יסורין: אין סדר הדין מתוחה כנגדו (י"י נר' קימון, שם סה). כל זמן שהיה איוב עומד כנגד חבירו וחבירו כנגדו היתה בידת הדין מתוחה (פסיק' רמ"ח לה).

—נפע, *מתח: ונב העגל שאינה מגעת לערקוב אמרו חכמים כל מרבית העגלים כל כן זמן שהן מגדילין הם נמתחות (נכז' ו יא). (שעה) שלישית נמתחו אבריו

הגבורה אבל כשעדיין אינן נמתקין אז וראי החסדים חשובים מהגבורות (מסמ"ח, ע"ח, נק"י ד"א וס ג). ואין לגבורות כל כך מיתוק כמו בא"א וכו' והגבורות הם במיתוק החסדים מקושרים יחד (עמ"מ, עולם הסוד). ונקרא זה פנים שוחקות והם המעמידים חדינים למטה באוהו המיתוק הצריך להם ולא יתגברו להחריב העולם ח"ו (נחמ"ל, פתחי תשובה נ טו).
ימתוקה, ש"ה, מ"ר נכ"י, מתוקותיו.—הדברים המתוקים: ולמה בתאותו כל אדם שונה ולא יזכור כי אם ימנה יכפלו יגונותיו יותר מסתוקותיו אלף אלפים ימר (שאל' הלכ"ע קנט-קס).

ימתוקי, ת"י.—מטבע המתוק, קצת מתוק: עץ גדול במצרים וכו' פריו אדום בגודל פרי הית ומתוקי נתן לרפאות חולי החזה (פינקס, מוסיף ב, הלמח"ס כד).

מתח, ממנו מתח, *מתוח, *מתוחה, *מתח, ואולי אמתח.

מתח, ש"ה, ע"י, נכ"י, ימתחם, — מתח דבר, משך בכח שיהיה יותר ארוך, ausdehnen; étendre. מתח: הנטה כדק שבים וימתחם כהאל לשבת (ישע' מ כב).—ובתנ"כ: כדיון הוה שהוא מותח את הוילון מבצנים ואינו רואה מה נעשה מבחוץ (ר' נחמ' מד"ר ויק' ס). המותח זמורה מאילן לאילן (כל"א' ו ט). ואינו מודד לא בחוט ולא בשלשלת ולא בשוה של גמי אלא במשיחה והמודד מותח (המשיחה) ככל כחו ומודד (מוספי' ערוב' ו יג). מותח החוט על גבי גפנים אם היו כולן נוגעות כאחת הרי זה כרם. אחת נכנסת אחת יוצאה אינו כרם (שם כל"א ג ד). כיצד מולק בחמאת העוף נותן שתי גפיה בין שתי אצבעותיו ושתי רגליו בין שתי אצבעותיו והיה מותח צוארה על גבי אצבעותיו (שם נחמ' ז ד). בנוהג שבעולם אדם מותח אתה על ידי שחוט רפה (ר' יוחנן, יו"ט' נכז' א א). מעשה באשה אחת שהיתה אורגת בגד אחד בפירה ובאת אצל ר' ישמעאל להישאל לווכי אמרה לו נדה באת ומתחת עמי בחבל (שם הנ"ל ג ב). המותח חוט של תפירה בשבת (ר"ב, שנת ע"ה). מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתו שנעץ ד' קונדסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם (ר' יצחק, ערוב' יא). שלא תאמר

(¹) גם באר"י, בערב' מתחא א). ארוך, למשל לילה, מתח' ב) ארוך ודק, למשל מקל.

(א) מתח (ב) מתח

בשמים וארבעה למתח סוף, וסוף בשבעים ושנים לעגל גיהון (י"א קל"ה, לו רל"ח, שש סק"ל). — ובהשאלה, מתח דין: מתח דינך אם ביצורים תמצה, מלפניך משפטי יצא (שמעון בר יוחנן, מדבר בלדקה, כ"ר"ה). מתח דינך חסר לעם מתבוססים, נצח ישראל תושיע מנוגשים (סלימ) שחר יוסי, יי' אלהי הצלחות, אך במתח דין וסרוץ חבל, בני אמוניך אל תחבל (סלימ) ער"ס, אך כמחמק.

מַתִּי (י"א) — מלת שאלת הזמן, כמו אימתי, כשהשואל אינו יודע באיזה זמן יהיה דבר מהדברים, אם במהרה או לאחר הרבה זמן, אם ביום או בלילה, וכיוצא בזה, wān; quān; when: ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי (נל"ש ל"ה). לאחר מתי יעבר החרש ונשכירה שבר והשבת ונפתחה בר (עמו"מ ס). אויבי ואמרו רע לי מתי ימות ואבר שמו (סלימ מא"ו). צמאה נפשו לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים (שס"ז טז). בינו בערים בעם וכסילים מתי תשכילו (שס"ז טז). אשכילה בדרך תמים מתי תבוא אלי (שס"ז טז). כלו עיני לאמרתך לאחר מתי תנחמני (שס"ז טז). כמה ימי עכרך מתי תעשה ברדמי משפט (שס"ז טז). מתי תקום משנתך (מס"ו ט). אם שכבתי ואמרת מתי אקום ומדד ערב (איו"ד). ומתי תשוב (ממ"ו כו). — למתי, לאיזה זמן: התפאר עלי למתי אעתיך לך (שמות ח"ה). — עד מתי², עד איזה זמן: ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למקוש (שמות יז). עד מתי לעדה הרעה הזאת (במד"ד כז). ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין (י"א יד). ויאמר יי' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שואל (שס"ו א). ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעפים (מ"א יח כא). עד מתי לאיוכלו נקיון כי מישראל (כז"ה-י). עד מתי תלין בקרבך מחשבות אונן (י"מ יד). עד מתי אראה גם אשמעה קול שופר (שס"ה). עד מתי תאכל הארץ ועשב כל השרה ייבש (שס"ז ד). עד מתי תתחמקין הבת השוכבה (שס"ז כג). עד מתי תתגורדי הוי' חרב לוי' עד אנה לא תשקמי (שס"ז טו). עד מתי אתה לא תרחם את ירושלם (וכ"ה א יב). עד מתי אלהים יחרף צד (סלימ ע"י). עד מתי תשפטו עול (שס"ז ט). עד מתי רשעים יי' עד מתי רשעים יעלו (שס"ז ט). עד מתי פנים תאבהו פתי (מס"א א כג). עד מתי יעצל תשכב (שס"ז ט). עד מתי

(של אדח"ר) רבועית נזרקה בו נשמה (כ" יוחנן כ"ח). סנה' לח:). גגו של זפק נידון כושם וכו' כל שנמתח עמו (כ"ז לוי כ"ה, חול' נז). שאלתי שאמרת לי להם (להשמים) די עד עכשיו היו נמתחים והולכים (כ" יוחנן, מד"ר כנ"ש מו). יקרא הרקיע יגדל הרקיע ימתח הרקיע (כ"ה יוס' ככ"א א). — ובהשאלה, נמתחה הקשת, במשני' נזרקה האבר: נמתחה הקשת וחורה (כ"ה כ"ה נחמן, יוס' חול' כ"ה). — נמתח על העמוד, להלקותו: אמרו לו (חכמים לאיתו האיש ששכרוהו להעיד על הלבנה עדות שקר) מאתים וזו נתונין לך בפתגה והשוכר ימתח על העמוד (כ"ה כ"ה). — ובסמ"א: ועל מה שעשה כבר ענש יענש או ימתח על העמוד או יתן כמון ויתכפר לו (מס"ה מרס"ג, שער תשוב' ל"ד). — פ"ע, "מתח, ממתח: ומסרגין את המסות ר' יוסי ואמר ממתחין (ב"ר"ט) מ"ק א"ח). ושפת של מדין צריך למתח (מק"א יד). אם היתה רפה ממתח (יו"ט) מ"ק א"ח). מסרגין שתי וערב וממתחין שתי בלא ערב (נבלי סס"א). שאם היה רפוי ממתחו (שס). — ובסמ"א: וסבת כאב הממתח רוח או ליחה מותחים העצבים והעצלים כאלו הם מושכים אל שני קצוותיהם (קאטון א"כ"כ). — פ"ע, "המתח, — כמו מתח, בנחץ הפעלה: מפני שמתח יח בה (בהשאלה) את אוהליו (חוספ"י כלי כ"מ"ג). הממתח צדדיו בשבת (כ"ה יוס' כנ"א ט"ז). — ובסמ"א: כי יתרככו איבריו הנקשחים והמיובשים וימתח את הגידים אשר קפרו מרוב ימים (א"ח"ה סו"פ"ה כ"י 184). וגם ממתחים (החזירים או העזים) ראשם כנגד צד צפון וכו' יגיד על סתו וגשם (ר"א"ל כ"ה). — ואמר הפיוט: סידרו למערבית המזבח, בין האולם ולמזבח, ראשו דרומית המתיח, וגופו צפונית השמיח (סדר עבודה, כ"י, Elbogen 178).

— פ"ע, "המתח: ללמדך שאין כל העולמים חשובין לפניו ככלום שהרי בחצי השם נבראו והיו הולכין ומתמתחין עד סוף כל העולמים אלא שאמר להם די (תנ"מ) מי כזה ג. — ובסמ"א: ביום שתחל (הקדחת) לאחוז אותו תשכון על האדם עצלות כמו כובד תרדמה ויתמתח והפתל כאדם אשר שקד כל הלילה (א"ח"ה סו"פ"ה כ"י 148). כי בעת גידול הנער וצמיחתו משך תשעה חדשים יתפשטו ויתמתחו עצלי האם (כ"ד מק"א, זכות אדם 8). בינתיים פנה היום ובנימין עמד מתמתח בפשוט אבריו ועוקר רגליו לחזור לביתו (י"ג"ל מ"ס, מק"ע כ"מ"ד).

יִמְתַּח, ש"ז, — ס"ס מן מתח: זה הים הגדול כשליש יושב, במאה ושישים ושש ועוד מתחשב, ועמקו

¹ בערב' מתי"א, כמו בעבר', — בערב' חתי כתי"ו.

(a) מתי (b) حتی מתי

מה שאין בנאדוי (קלון ג יד י), ובכל קדחת מפסקת קודם עונתה יקרה לבעל הקדחת הסימור והזיור ו ה מ ת י ח ה וכוזר האברים וכאב הפרקים ומגינת לב ונפש מצרה (טוניה הכוסא. מעשה טוניה, ממרי הניס א).
***מְתִינָה**, ט"ז, — שה"ס מן מתן: בא לו עשו במתינה אמר מה אני מכריע את אבא אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרנהו (ר' יוסף, מד"ר נחלא, סז).

***מְתִינָה**, ט"ז, — שה"ס, ההפך מן מהירות: עד שלא חמא אדם הראשון היו המזלות מהלכין דרך קצרה ובמהירות משחמא סיבבן דרך ארוכה ובמתינות (ר' אסא, מד"ר נחלא, י). — ובספח"א: ומהלך החמה ממעיט את מתינותה ורץ להגיעו אל המהלך השוה (ראב"ה, ספ' העמוד ב). אם לא תשיג שאלתך במתינות ובהתאפקות באיזה דבר תשיגנה (ר"י חזקוני, מוסרי הפלסוף ב א). המתינות ימלט מן המכשול (סא). הראשון מן הענינים כשהיא (הלבנה) במהלך השוה ומתרחק הבינוני והשני כשהיא במהלך המתינות ובמתרחק הקצה (מ' אלרבי, ט"ז ב ב). וכשהיא מתגלגלת סרום גבחה נראית כאלו היא יורדת ומתקרבת מן הארץ והיא למראית עין ממעיטה את מתינותה (סא). וזה שאין אנו מרגישים ולא מכירין שום תנועה להכוכבים המיושבים הוא מעוצם מתינותה (ר"י היסרללי, יס"ע סה). יועץ החכמה המתינות (ר"י עמדין, מגד' עז, עליית המדע).

***מְתִיקָה**, ט"ז, — שה"ס, עצם סגולת הדבר המתוק: כשם שהפכת את מי המרה למתיקה ומי יריחו על ידי אלישע למתיקה ואת קללת בן בעור לברכה כן תהפוך את כל חלומותי הקשין (ר' הנחם ברי' תיאל, יוס' נרכ"ה א). — ובמשמ' מאכל מתוק: בא להם מתיקה בתוך המזון מברך על המזון ופותר את המתיקה (תוספת' נרכ"ה יב). השוכר את הפועלים וכו' מקום שנהגו לזון וזון לספק ב מתיקה יספק הכל כמנהג המדינה (נ"מ ז א). שהיו (היתודים) להושים אחר מתיקה שהיא מרגלת הלשון לתורה (ר' מינה, יוס' תעני ד ט). — ובפרש' מיני מתיקה, במשמ' זו: הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר בין (תוספת' נרכ"ד ב). מיני מתיקה ע"י שדרכן להשתער בבצל ובקפלוט משערין אותן כילו בצל כילו קפלוט (ירוש' ער"ב ב ו). מיני מתיקה שהן בודקין היין היפה (סא ספ"א א א). במיני מתיקה שנו הואיל וראוין למתק קדרה (סא ב). מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו רבש וכל מיני מתיקה שהדבש וכל מיני מתיקה

החזון התמיד והפסע שמים (ר"י מ יג). עד מתי קץ הפלאות (סא יב ו). — ועם עבר: כה אמר יי' אלהי העברים עד מתי מאנת לענת מפני (שמות יג). עד מתי עשנת בחפלת עמך (תה"ל פ ס). — ובלי פעל אחריו: ואמר עד מתי אדני (יטע' ו יא). עד מתי היש בלב הנכאים נבאי השקר (ירמ' כג טו). הוי המרבה לא לו עד מתי ומכביד עליו עבשים (תנ"ך כ ו). ונפשו נבהלה מאד ואת יי' עד מתי (תה"ל ו ד). שובה יי' עד מתי (סא יג). — ובמשמ' כשיבוא הזמן: הכוני כל חליתי הלכוני כל ידעתי (י' מתי אקין אוסף אבקשנו עוד (משלי כג לה). — ובתו"ס: סמתי (קורין את שמע בערבת משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן (נכ"א א א). — ומצוי מאד הדבור עד מתי: עקיבא עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת (ר"ג, גמ' ט"ז סא לו). ועד מתי חייב להכריז עד כדי שידעו בו שכניו (ר"מ, כ"מ ב ו). עד מתי מותר להתזיז בכרכין עד כדי שיראה לשולחני (תוספת' סא ג). עד מתי אתה מפור חלוגלוג (מג"י ית). עד מתי אתה מסכל כשערך (סא). — ובמשמ' עד איזה שיעור: עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה (כתוב' ס ו). ועי' אימתי. — ומאמר המתי, בחכמת ההגיון: חשעה מאמרות והם מן המקרים מאמר הכמות כו' ומאמר המתי ומאמר האנה (ר"י א"ת, דומ' מן י). מאמר המתי הוא בתאריך הגוף ביחסו לזמן אחר (סא).

***מְתִיקָה**, ט"ז, — שה"ס מן מתן: כשמותה חוש הערב מכה בכרכר עליו במקומות מקומות ליושבן שלא יחא מתוח יותר מדאי שהמתיחה מעכבתו מהתחבר יפה עם הארג (נשי' סנת עה). מלאתי אפרים כמו מלא ידו בקשת והוא מתיחת הקשת בכל כחו לירות החץ (נ"ק זכ"י ט יג). — ואמר הפימן: הבדלת בין מים למים, במתיחת ריקע השמים (שיר היםוד ליוס ו). — ושם משמות המחלות והכאבים: ירגיש הכאב והמתיחה בשרשי העינים (נכונג, אלח חיים, נחלי נחלא ב). התופי יצא בו הסבור לחוץ יציאה רבה ולא יהיה שם מן הכובד מה שיהיה בנאדוי אבל יהיה בו מה מתיחה

— לפי המעשים זה הפעל מחבר למלת השאלה והפעל אקין מטעם באנתנה, והמלה מתי משמשת גם כאן במשמ' השאלה הרגילה. אך ההקבלה הכונו כל חליתי מעידה על בת זוגה כי היא גומרת בכל ידעתי, וכאן צריך להיות האנתנה, וחצי השני של הכתוב מתחיל במתי אקין, והכוונה בה כשאקין, וכבר הרגישו בזה החדשים. — כך גרסת הערוך, דפוס ראשון, והוסף: ויש ששונים מאימתי והא' תוספת כמו א' דאזרוע ורוע.

מאירין מאור עיניו של אדם (יומי פנ). — ובסמ"א : דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה כגון מיני מתיקה וכו' שבאין למתיקה ולא ללפות (ערוך, ערך דנק). דבש וכל מיני מתיקה שקשים למכה (כשי קדוש לנ). מתיקה נקראת גוביא ויקח גרגרי צינובר נקיים ב' חלקים זרע גד גרגרי זרע אבטיח שעור מספיק ויעשה מתיקה (קאנון גכא כא). ומהלכבות כמו לב השקרים וכו' והמתיקה בגרגרי אלבצרא וכו' נפרדים ומתבלים (שס סו יו). כשהולכים לבקר בשמחות וגיל והבית ימלא ומכבדים אותם במתיקה ומשקה וכדומה ויש כמה וכמה שנותנים המתיקה והמשקה לפיהם בלא ברכה (רי"א סאפו, פלא יועץ, אור נ). — ואמר המשורר, בהשאלה, בענין תענוגי העולם : ואן לי בזמן הרע מתיקה אשר לא תהיה בראש כלולה (עמנו, מחי"א).

מִתִּיקוֹת. ש"ג. — עצם שעם הדבר המתוק : אלא שאין הפרש אצלם בין התייחד זה הצמח באדמיומת מבלתי הלבן או במתיקות מבלתי המירות (רי"ג אית, מו"ג כ"ט). והוא שיקרה ללבנה המתקה הנוכרת או מה שהיא בדרך המתיקות מה שיקרה לשאר העיסים וקאנון א, נמסור כל א. וכמו השתנות הבוסר מהחמיצות אל המתיקות (כאנון דולאן, ג"א א). שהם (המלחים) יודעים שעם היב כאלו הם מרגישים במליחותו ובמתיקותו (למכין, שמוס לנס). — ובהשאלה, תענוג גדול : ויהיה גמולי בעולם הזה השמחה במתיקות עבודת יי (רי"א אית, מו"ג ס' ג). ולא יתדמה לו כי אם תמונתו ולא יעור אלא במתיקות זכרו (שס ה).

מִתְכַּנֵּת. — ע"י מִתְכַּנֵּת.

מִתְכַּנֵּה. (מנונה). ש"ג. — כמו מתכנת : מרוב הצער יאמר המצטער מקולל יתא חיום שנולד בו והשעה שנולד בה גם יש ימים שהיו כן בחיות שני המאורות על מתכונה קשה (לאב"ע, אור נ יד).

מִתְכַּנֵּת¹. ש"ג. כתי מתכנת, יתה, — א) פמות של דבר במספר או במשקל, Quantidad; -té; -ty. לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם הם ילכו וקששו להם תבן ואת מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו (שמוס ה יח). — ואמר בן סורא : למי חיים היין לאנוש אם ישחנו במה כנתו² (ב"ס גני' לר כז).¹ מן תבן, ע"ש. ² שתי האתיות כנ אינן נכרות בגוף הכ"י מפני שמקומן לקוי, אך אין ספק בצורת המלה, והיוני והמורי תרגמוה במשמ' מדה.

— ב) פמות של כל חלק וחלק שהדבר מרכב מהם, הרכבת דבר, composition : על בשר אדם לא ייפך (שמן המשחה) ובמתכנת לא תעשו כמהו (שמוס ל נ). והקמרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם (שס לו). — ובתלמ' במשמ' זו : המפטם את הקמרות במתכונתה חרי זה חייב והמריח בה פטור (מוספ' מכות ד כ). בכל יום מתקן (את הקמרת) במתכונתה והיה מכנים (כתי' ו). — ובמשמ' ערך היחסי של כמות דבר לדבר אחר, Verhältnis; proportion : ועשירה החמור האיפה אל החמור יהיה מתכנתו (יחזק, מה יא). — ג) האיכות הנכונה והעקרית של דבר, שבעו ושיבו, normal. Zustand; état normal; normal state : ויעשו עשי המלאכה (בתקון בית המקדש) ותעל ארוכה למלאכה בידם ויעמידו את בית האלהים על מתכנתו ויאמצו (דסי"ב כד יג). — ומצוי בסמ"א : ויכן אותו לחוד חידות ולמשול משלים ולהכין כל מתכונת ולחרוז כל מחרוזת (לכע"ג, הסקד' הענר' לספ' סאנון). חסידות המה העומדים על מתכונתם והנוספות בהפכו הפך (שס). בתחלה בראה תהו ובהו והפך מתכונתו ועשאו ארץ (נכס כר נט סקרא, ס' י' הדבר, לקו"ק, נכס' 7). וישתנה אותו האבר מבריותו או יצר ברוח החיים במדה קשה וגדולה כי לא יוכל להיות במתכונתו וכמתחלתו (כנפי דונט ס). והנה אנחנו עבירך באנו אל המקום הזה ונכונן את מובדך במתכונתו וזבחנו זבח (ויספין, סק ס). הבחינה בברואים היא העיון בפנות העולם וכו' ובתכונת חלקי כל מורכב ואנוני תועלתו וסימני החכמה בבריותו ובמתכונתו ודמותו (רי"א אית, מו"ג, סמני' ג). — והרבה להשתמש בו ראב"ע : והאמת כי יש שגר לפעולות בעלי המסורה וכו' כי בעבורם עמדה תורת השם וכפרי הקודש על מתכונתם בלי תוספת ומגרעת (לאב"ע, יקוד מורא א). על כן בכל החכמות ובכל אמונות אין אדם מבקש לדעת הפרטים כי אין כח באדם לדעת תכליתם וכמה מספרם. כי לא יעמדו רגע אחד על מתכונת אחת לעולם (שס כ). וכל דבר שהרעת לא תכחישנו, כפשוטו ומשפטו נפרשנו, ונעמידנו על מתכנתו. ונאמין כי ככה אמתו (סא, סקד' א לפעה"ה). ואשר נשאו לבו ללמוד חכמות וכו' יכיר מעשה השם במתכות ובצמחים וכו' ולמה היה על זאת המתכונה (סא, שמוס כ א). כי בהשתת המתכונת המולידה ימות הילוד ותתחדש מתכונת תעשירו (סא, קסל' ג א). שהכל עשה האלהים ופה בעתו המות בעת הזוקן וכל דבר

(עדי' ג ט). פיקה של מתכת רבי עקיבא מטמא (כלי' יא ו). וכי מה מטמא לו אם תאמר כלי עציו ובגדיו ומתכותיו¹) מטבילין והם מהורים (ר"מ, ננע' יב ט). כשם ששפור של עץ אינו נשרף כך שפור של מתכת אינו מרתיע (ר' יודוס, חוספס' פסח' ט ח). לא יעשה משקלותיו של בעץ וכו' ושל מתכת אלא של זכוכית (שס נ"ב ט ט). (המוציא מיני בשמים ומיני מתכות²) כל שהן (שס ט ו). היתה (הקורה) של קש או של קנים רואין אותה כאלו היא של מתכת (פרזי' ח ט). תנור של אבן ושל מתכת וכו' כירה של אבן ושל מתכת (כלי' ט יט). קטלא שחוליות שלה של מתכת בחוט של פשתן או של צמר וכו' חוט של מתכת וחוליות של אבנים טובות ומרגליות ושל זכוכית (שס יא ח). קנה מאזנים והמחוק שיש בהן בית קבול מתכות³) (שס יז טז). עץ המשמש את המתכת טמא והמתכת המשמשת את העץ מהורה כיצד פותחת של עץ והפין שלה של מתכת וכו' פותחת של מתכת והפין שלה של עץ וכו' מבעת של מתכת והותם שלה של אלמוג וכו' מבעת של אלמוג והותם שלה של מתכת (שס יג ו). מסרק של ראש שניסלה אחת משניהן ועשאן של מתכת (שס ז). כלי מתכות כמה הוא שיעורן הדלי כדי למלאות בו קומקום כדי ליחס בו וכו' (שס יד א). השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו אמר ר' יוחנן והן שלנו בכלי מתכות (ירוש' נרכ' ז ו). עפר הארץ מבלה את כלי מתכות והוא קיים לעולם (מר"ר נלאש' מא). — ומצוי בסחמ"א: קניך מלכים וממלכות ועורכי מערכות באונך, וששה מתכות בעפר נסוכות באונך (ר"י אגן גי'אח, ונכן מלאה הארץ קנין). אתה חוקר על גדר האבנים והמתכות וגם ימים ונהרות והרים וגבעות ושאר הגופים אשר הם בארץ נמצאות (לאכ"מ הנשיא, הגיון הנפש א). מיני מתכות הקשים כגון נחשת וברזל (מכ"ס, שנת יח ט). גזל לשון של מתכת ועשאהו משבע (הוא, גולס ואכסד ב'א). ואשר נשאו לבו ללמוד חכמות וכו' וכיר מעשה השם במתכות ובצמחים ובחיות ובגוף האדם (לאכ"מ, שנת כ א).

מתכתי (מתכותי), תיז. — מטבע המתכת: ויש עצמים מתכותיים ממין אחר ויתחלק למינים

כמיני המלחים (שעש"ש לאכ"מ הלכ"ג כ ז א). ואם יגבר הכסף תחי יותר על הגפרית ותחום חלוש בהם יהיה

—¹ במדב"מ ומתכתו, וכן גם בת"כ, מצורע פרש' ה. —² בקצת כ"י מתכת, ובקצתם מתכותיהם, וכן במדב"מ. —³ במדב"מ מתכת.

בעתו עפי' מתכות החכמה העליונה (שס יא). — ואמר בשוריו: נוצר הכל בעתו, ויעמידהו על מתכותו, ויכל כל מלאכתו, ביום השביעי כסוב לב המלך (הוא, מי כמון חסס). בארץ שת מתכות להוציא דשא ועץ רשוב, במאזני צדק מאוזנת וי' יתן הסוב (הוא, אמוני לנב). — ומצוי גם אצל שאר הסופרים: ושלמות הגוף הוא שיהיה על מתכות טובה מכריאות בהשיגו לחם לאכול ובגד ללבוש (ר"י אנטוני, מלמ' סתמי, מתן תורה). וכשהנפש על מתכות ישרה יאמר לפי הדרכים האלה שהיא בשלום לבריאותה ושלותה (שס, פנתס). וזה כולו כשהאיש הוא במתכות הבריאות (שס, דנר). כי שלום הגוף יגיע לאדם בהיות כחותיו על מתכות השלמות (דש"ט פלקר, אנ"י סתום, JQR N.S. I, 472). ויש מהחוקרים שגזרו ואמרו כי אי אפשר בשום פנים ולא יכול בשום מערכת ידועה מהעליונים או שום מתכות מהתחתונים שתשנה ותשוב למנהגה ההוא לעולם (ר"י ישראל, יקו"ע כ יא). שהאדם במתכות גופו ואבריו ונשמתו האלוהית אשר תחוסף עליו יהיה דוגמת עולם העליון (ר"י מפיסא, מנח' קנא' 84). — ימתכת הלשון, איכותה ושבעה: ומתכות לשון עברי עמוקה וקשה לאחי מוסר ובינים, ובינה מפלאי התבונה ואינה כי לחדי הרעיונים (דש"ג, עקס' סוד). — ובמשמ' צורה ומשקל: והנה רוחב שנפתח עין הפועל כאשר יסמך הנו על מתכות אורך רחבו רחבה (לאכ"מ, נחום, שער השמות). והנכון בעיני שהיא (מלת אגרמלי) מלה פרסית והובאה על מתכות לשון הקודש (שס, שער הכתיב). — ובהגיון: והמופת נחלק שלשה חלקים החלק הראשון נותן אמתת דברים חוץ לנפש כמו שהם בנפש ונקרא זה המופת מופת המציאה וגם קורין לו מופת המתכות וכו' והמופת השלישי נותן אמתת שניהם נותן אמתת מתכותם ותבניתם ונותן עלותם למה היו כך (ר"י אגן עקני, ספר מוסר כ טז).

מתכת¹. ט"מ, מ"ר מתכות, כנ"י מתכותיו. — גוף מבעי שנמצא עפ"ר במעמקי האדמה, ממין חברול והנחשת, חברול והעפרת, הכסף והזהב, וכיוצא באלה, métal: פואה של עידית בש"א עוקרין אותן במאדופות של עץ ובה"א בקרדומות של מתכות ומודים בפואה של צלעות שעוקרין אותה בקרדומות של מתכות (שני' ס ד). כסוי מני של מתכות² של כעלי בתים ותלוי המגרדות וגלמי כלי מתכות³ (1) משרש נתך, ע"ש שרוב המתכות נזכרים באש, —² במדב"מ מתכת.

מהם העופרת וע"ז ההקש יתחלפו העצמות המתכותיים בסכות שיקרו להם (ס).

מתלִּאה (1), ש"ג, — השתוממות וצער, ובשמוש של מלת קריאה להגות לא־רצון וזלזול וכעס: ואתם מחללים אותו באמרכם שלחן אדני מגאל הוא וניבו נבזה אכלו ואמרתם הנה מתלִּאה (2) והפתחם אותו אמר יי צבאות והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה (מל"א ח יג), — ואמר. הפישן: הוגוני מוני בתלִּאה, ושפוני ברבת חלִּאה, ואמרו הנה מתלִּאה (רש"י כז לזן, אל אל חי לזן, שם נ לה"פ), — והשחמשו קצת הסופרים במשמ' קטטה וכדומ': ואל תחשה בדבר מריבה ומתלִּאה (מכתב ל"א בן עטא, JQR N.S. I, 235). ובמשמ' דבר מקלקל: מכשפה מלחיות ומלאחר דמעה ומלִּאה, לא ימיר בהמה בטובה מתלִּאה (אזכ"ר ל"א הוקן, חמס יסנה ח"י), — והשתמשו בה קצת הסופרים במשמ' שאלה מינעת: חופש אש פחם במי תהום רבה שואל מתלִּאה (משלי אס"א, כט ג).

(1) משרש תלא, ע"ש, וע"ז הערה לקמן. — (2) תו דגושה. ואמר ראב"ע כי הוא כמו מִלֵּא, זין דגושה להשלים ההא. וכך רוב החדשים, ומביאים עוד דמיון מִלֵּכָם, וכדומ'. ותרגמו השבעים μακοπαθίας, במשמ' מִלֵּא, ת"י: הא דאיתינא מליאותנא, ע"כ. ריב"ג לא הביאו, אך במשתלחק (דף 69) אמר וז"ל: והר"א כאן מדי'בהמה פי תשריד אלִּתא' מנ הנה מתלִּאה פאנתם תוהמוהא כאלאצליה פאג'רוהא מג'רהא, ע"כ, — ובעבר': וזה היה מנהגם בדגש התו בהנה מתלִּאה שהם חשבוה (את התו) בשעות לשרשית ונהגו בה מנהג (אות שרשית). רש"י: מתלִּאה בהמה כחושא ואנו עניים ואין יכולת להשיג למבחר נדרים וכן ת"י הא דאיתינא מליאותנא, ע"כ. ואינו מבואר לי. ראב"ע: מתלִּאה חסר הא כמו מזה בידך מה ואת התלִּאה בעבור המארה אין לחם לשים בשלחן, ע"כ. רד"ק בשרשים (ענן לאה): ובתוספת שתי אותיות (על השרש לאה) חמס והתו הנה מתלִּאה ותרגם יונתן וכו' ולפירושו הוא כמו מתלִּאה חמס בחירק ובא הפתח במקומו כמו למבראשונה, חלקו מחמאות פיו, ע"כ. ורב החדשים כמו ראב"ע, ומסתיעים מתהלי קלג א: הנה מה־מבוב ומה נעים, כי אפשר הנה לפני מה. אך הרכבת המלה מה עם שם בענין כזה לא מצאנו במקום אחר בעבר', ולכן יותר נראה כי זה שם ע"מ מפעלה, כמו ממלכה, ונגזר משרש תלא, שממנו תלואים למשובתי (סו"ש יא ו), והוא כמו בערב' תִּלָּה, במשמ' השתומם והצטער, והתאר מתלִּוא א, מתלִּוא אלעקל, שנתבלבלה דעתו, שאינו יודע מה לעשות, והדגש בהתו הוא כמו הדגש במגורה, ע"ש.

(א) מלִּוא

מתלִּעה (1), ש"ג, מ"ר מתלִּעות, — כמו מלִּעה, השנים החרות של האריה: שניו שני אריה ומתלִּעות לביא לו (יול"א ו), דור חרבות שניו ומאכלות מתלִּעותיו לאכל עניים מארץ ואביונים מאדם (משלי ל יז). ואשכרה מתלִּעות עול ומשניו אשליך שרף (איוב כט יז). — ובסהמ"א: עשה לו שנים ומתלִּעות לסחון בהם את המאכל (חכמוני, סי' יז"א ח), — ואמר הפישן: כנוים שפני סלע, הומרו להניבו בלע, לבאי שן ומתלִּע, חבואת קדש ילע (רש"י סנכ"י ח"ן לז ח"ף, שם ח חכמה). — והמשורר אמר: נולדו לנעקד תאומים, הצעיר איש תמים, והרב איש דמים, ומתלִּעות לביא לו (רש"י, מי כמוך א), — ובהשאלה במליצה, מתלִּעות ימים: מסתופים בכנף שלומיו וישנו במתלִּעות ימים ולא ייראו ("מ"ע, דיואן, עד מה נגנון, כ"י נודלי").

מתם (2), ש"ג, — מקום בריא בגוף, שאין בו פצע וחבורה, gesunde Stelle; place saine (au corps) sound place: ספק רגל ועד ראש אין בו מהם פצע וחבורה וסכת סריה (ישע' א ו), אין מהם בבשרי מפני זעמך אין שלום בעצמי מפני חסאתי (תהי' לז ד). כי כסלי מלאו נקלה ואין מהם בבשרי (ס"ס ח), — ואמר המשורר: חדלו רפואותיו וחדל ממתום, ויהי זמן מכה שחין צרוע (כ"י סלוי, גנר זמן), — ואמר המשורר בגנות מי שעוזב מעלות חברו ומחפש ממויו: והבער בעוזבו את חסודות חברו עד יגלה את קלובו, דמותו כזכוב עת יעזב כל מתום הגוף ויפול על שחינו (משפ דרעי סקל"י, דיואן ח קכד, לקו"ק נא).

מתם (3), — כמו מתים, במשמ' אנשים, בנגוד לבהמה: ואיש ישראל שבו אל בני בנימן ויכוס לפי הרב מעיר מהם (ע"ד בהמה עד כל הנמצא (שפ"ט כ) מת), — וע"ז עיר.

(1) משרש תלע, ע"ש.
(2) משקל מאם, לפי דעת הקדמוני' והחדשים מן תם, ואמרו קצת החדשים שהוא במקום מהם, וקצתם כי הוא במקום מהם כמו סרף, ואמרו מהם מפני הדמיון עם השם תם. וכל זה דחוק, ולא נתבאר מקור מלה זו: כודאות, אך במשמ' אין לפקפק.
(3) ע"י הערה לקמן. — גמסר בפרוש: ד' בקריא' חסרים וסיניחון מעיר מתם עד בהמה, אין בו מתם פצע וחבורה, אין מתם בבשרי מפני, כי כסלי מלאו נקלה ואין מתם בבשרי. ע"כ. ומ"ש: יש ספרים שהתו בחירק ואין לסמוך עליהם שזהו א' מן ד' מתם בחולם בקריאה וחסר ואו על פי המסורת. ותרגמו השב"ע μέτλας Μετλά, ובכ"י אחר μέτλας, ת"י: גמרינו, ריב"ג: ואמא מעיר מתום פאנה צפה ללעיר ואלואו ואלמים דאח'לתאנ פיה ברח'ולהמא פי אתמול

אדם גדולים (כ' לוי, שם שמונת מת). מלאכי רחמים היו והיו ממתינים וסבורים שמא ימצא להם זכות (שם נלאש' ט). התולדות הללו היו ממתינות עד שנוֹלֵד יוסף (שם פד). היה בוכה ואומר שמא לא אזכה ואראה אחותי המסתתרת לי (שם שמונת ח). עבד בשר ודם שאמר לו אדוני המתן לי בשוק ולא אמר לו הוכן ימתין תתחיל העבד אומר שמא אצל בסילקי אמר לי להמתין בו או שמא אצל בית המרחץ אמר לי (שם טו). מעשה באחד מגדולי כבול שהיה משיא את בנו וכו' אמר לבנו עלה והביא לנו חבית אחת מן העליה כיון שעלה הכישו נחש ומת המתיין לו לירד ולא ירד וכו' עלה ומצאו שהכישו נחש ומת מוטל בין החביות המתין עד שגמרו סעודתן וכו' (שם כ). מעשה באשה אחת בקיסרין שהולוכה את בנה אצל נחתום אחד אמרה לו למד את בני אומנות אמר לה ימתין אצלי חמש שנים ואני מלמדו חמש מאות מינין בחשה (כ' חנניס בן ר' חננה, שם אלו', ויגס' נחלץ). למלך שנשא משרונא וכו' הניחה המלך והלך לו למדינת הים וכו' לימים בא המלך אמר לה בתי אני תמה איך המתנת לי כל אותן השנים (כ' יוחנן, שם זכר עיני). לאחר שהיה מחלך בדרך עד דמדומי חמה ובא אחד והדליק לו את הנר וכבה וכו' אמר מכאן ואילך איני ממתיין אלא לאורו של בקר (סוף, פסקי' דריכ, קומי אורי). התבן והמוץ והקש היו מדויינין זה עם זה אמר בשבילי נזרעה הארץ וזה אמר בשבילי נזרעה הארץ אמר להן החטים המתין בו לי עד שתבא הגרן ואנו יודעים בשל מי נזרעה הארץ (כ' אֶנוֹן, מדי' ש"ס, שריד). וכיון שראה אברהם אבינו את מלאכי השרת באתה שכינה ועמדת למעלה הימנו אמר להם רבותי המתין עד שאפטר משכינה שהיא גדולה מכך (מס' ד"א ד). ומצוי מאד בסהמ"א, וגם בשמוש את: ואצא אליהם לפייסם ולרצותם ולחלות פניהם כדי למחול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי (הרמב"ם, מכתב לריש א"ת).—ובמשמ' לא מחר: שהיא אדם ממתיין בדיון שכל המתין בדיון מיושב בדיון (אדני' א). —ובמשמ' יחלך לאש לאש: ואם היתה חלבנה ממתנת בהליכתה תגיע אל המרובע (ראב"ע, ספ' המאורות, כ"י גדלון).

—הפס', יתמתין.—במשמ' עשה לאש לאש: מבין עשרים שנה, יתגדבו בחנינה, פני שוכן מעונה, נשיאים ודכים במשענה, כלם ישוו בחנינה, בלי עוד להתמתנה (ר"א קליד, אל מתנשא, יו"י, שנת טק"ג). מי שמביאי לום

לה עד שתלד (ערכ' א ד), ואשה שהיתה יושבת וממתנת לאיש כל זמן שהיתה ברעתו להינשא לה היתה יושבת וממתנת לו כיון שהפליג דעתו ממנה היא היתה הולכת ונישאת לאחר (יורט' נכ"ז ע ט). חרדל בג' מקומות וכו' מפני שאין הראשון שבהן ממתיין לאחרון שבהם (שמואל, שם פאס' ג כ). מיאנה בו אינה צריכה להמתין ג' חדשים נתן לה גט צריכה להמתין ג' חדשים (סוף, בגלי יכמ' לה). שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חבריו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו (אכא ננימין, נכ"ז ס'). מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שמיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו וכו' אמר לו (החסיד) המתן לי עד שאפייסך בדברים (שם לב:). מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה אמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יסול ד' מאות זוז אמר אחד מהם אני אקניטנו וכו' הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל (שנת לא). אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך (כ' אלעזר, שם קכו). מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה ונקבה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא ובא לפני רבי שעה ראשונה אמר לו המתן שניה אמר לו המתן שלישיית אמר לו המתן רביעית אמר לו המתן חמישית אמר לו צא ומוכר בשוק (פסמי יג). מחמין חמין לחולה בשבת וכו' ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא (יומ' פד:). אמרה נשכיתו וטהורה אני ויש לי עדים שטהורה אני אין אומרים נמתין עד שיבואו עדים אלא מתירין אותה מיד (מכז' כג). פעם אחת היה רבן יוח' בן זכאי מהלך בשוק ראה ריבה אחת שמלקטת שעורים מתחת רגלי בהמתן של ערבים אמר לה בתי מי את וכו' אמרה לו המתן לי נתעמטת בשערה וישבה לפניו אמרה לו רבי כתו של נקדימון בן גוריון אני (אדני' סק' יז). מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בציוויך אפי' שעה אחת והרי בניך ממתינין ללעלה ג' שנים (כ"י בן פדיו, מדי' נלאש' כא). ר' יצחק ור' יונתן ור' יודן בר גמירי הלכו לשמוע פרשת תורה מפי ריש בן יוחאי וכו' נטלו ממנו רשות והמתינו שם עוד יום אחד (שם לה). אמר לפניו רבשיע עניה זו זה שכרה לאחר י"ג שנה שהמתין לה לי (כ' חנניס, שם ויקר' כא). אם רואה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני

ג' ספחים וגבוהה מן הארץ שלשת ספחים וקנה
ומתנה ⁽¹⁾ שלה שנים עשר ספחים ושל צמרים ושל,
וגגין תלויה באויר שני ספחים וכו' וקנה ומתנה ⁽²⁾
שלה מ' ספחים (כ"ט פט).—וכך גם בסהמ"א: ומתנה
(שבמאזנים) היינו הרצועות שתלוין בהן הכפות (עלון,
ערך נכס).—ומ"ל: וקנה הוא שיש לו שתי מיתנות
ששני כפות מאזנים תלוין בו (כ"ט פט).
מתנקם, אויב ומתנקם, —ע' נקם.

מַתָּנָה²), ש"ט—כאב המתנים, Lumbago.

ימתעי⁽⁸⁾, חזו, מי שהוא במעמד של חלישה גופנית, קרוב להתעלפות, מפני רוב תאווה וכיוצא בזה, languissant; languishing: באותות ההריון ומשפטו יורה עליו מה שקדם מצדדי שני ההזרעות וענין עריכות (מ' ע"י)⁴ אחר המשגל ותהיה העסרה כאלו ימעי אותה הרחם בעת הזרעתה והיא נושה ויבא אחריו חזק סגירת פי הרחם ולא יכנס בה המכחול (קלנון ג' כ"א).

א. מתק⁵), ממנו מתוק, א. מתק, מתק, מתק, ממתיק,
מתוק, מתיקה, מתיקות, ייחמתקה.

מֶתֶקֶן ^מסַע, מֶתֶקֶן, יִמְתָּקִי, יִמְתָּקִי – מֶתֶקֶן הַדָּבָר, הִיא
 מֶתֶקֶן, הִיא לֹא מֵעַם הַחֶדֶן מִן, *sûtes sein; être*
doux; be sweet וְלֹא יִכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִיָּמָּה כִּי מִיָּמָּה
 הֵם וְיִשְׁלַח אֶל הַמִּים וְיִמְתָּקִי הַמִּים (שְׁמוֹת טו כ"ג
 כ"ה). —וּבְתוֹמָם: לֹלֹבִי זָרְדִים וְשֶׁל עֵרֶל וְעֵלִי הַלּוֹף הַשּׁוֹמֵה
 אֵינִי מִסְמָאִין שׁוֹמֵמָה אוֹכְלִים עַד שִׁימְתוֹקוֹ (שׁוֹמֵם ג' ד').

(¹—ה'הל) בקצת דפוס' מתנא, ובכ"ר מיתנה (ד"ס).
(²) מן השם כותן, חדש ד"ר מזיא.

(⁸) ע"י הערה הבאה. — *) כך בנוסחת תרגום הקאנון, ולא נמצא בין פתקאותי פתקה אחרת במלה דומה לזו מהקאנון או מספר אחר מספרי הרפואה של הזמן ההוא. והנה בגוף הערכי של הקאנון כתוב במקום המלה מתעי: אלפתור ⁸, שהוא דומה להשרש פשר ברבי, במשמ' אפסרת שלגים, ומשמ' במשמ' הלשה אחרי חוק ורפיון אחרי כח ובמשמ' הלשה ככלל ע"י רגש של נעיומות. ולא נחברר לי מה מיבא של מלה זו, אם זו פשוט מעות הדפוס, או אולי באמת השתמש המהרגם בצורה כעין זה על סמך דבר שאין אנו יודעים מקורו. ע"כ לא ראיתי לי רשות לדחות מלה זו כיון שהיא נמצאת בספר המסמך הזה, שאפילו אם בשעות השתמש בה המהרגם כבר קתה לה זכות מלה בין מלות הלשון.

(⁵) באשור' מתקן, דבש. באתפ' מסק במשמ' זר.
בערב' מסק (b) מעם, התענג על המעם.

הקב"ה לישראל רחמנן וכו'וישנין וגומלי חסדים (יחז')
קדוש' ד (א). הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו
(רכ, סנה יז). אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה
יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל
לך והודיעם (סז). האומר לחברו מתנה אני נותן לך
יכול להזור בו (ד' יוחנן, כ"ג מט). משרבו מקבלי מתנות
נתמעטו היםים, ונתקצרו השנים (קט' מז). מתנה על
מת להחזיר שמה מתנה (קדוש' ו). מתנת שכיב
מרע (כ"ג קמ). — וּמִתְנַת כְּהוֹנָה: מתנות כהונה ולויה
כגון חזרוע והלחיים והקיבה יש בהן משום טובה ונותן
לכל בהן שירצה (תוספ' פס' כ"ג). בן לוי שקבל עליו
כל עבודת לויה חוץ מדבר אחד וכו' יכול אין דוחין אותו
אלא ממתנות מקדש בלבד מניין אף ממתנות
גבולין ת"ל ראשית דגגך וכו' המקבל עליו לשרת יש
לו במתנות ושאין מקבל עליו לשרת אין לו מתנות
(כ' שמעון, ס' דמאי ד' זח). עשרים וארבעה מתנות
כהונה ניתנו לאהרן ולבניו בכלל ובפרט (ס' מל' ב' ז).
(בני שמואל) מתנות נטלו בזרוע (כ' יחזק, ס' סוף יד ו).
כל הנותן מתנותיו לכהן אחד סביא רעב לעולם (ר"א)
נר ונדא, ערובי קנא). כל האוכל מבהמה שלא הורמוס
מתנותיה כאליו אוכל טבלים (כ' יחזק, מ"ג כה).
— וּמִתְנַת עֲנִיִּים: ושאר מתנות עניי ששדות שאין
העני מקפיד עליהן הרי אילו של בעה"ב (תוספ' פס' א)
(כ). ארבע מתנות עניים שבכרם הפרט והעוללות
והשכחה והפאה (מז' קל"א). — ובפרט מִתְּנֵן הָרֵם על
קרנות המזבח: הקדים דם השעיר לדם הפר וכו' ואם
עד שלא גמר את המתנות שבפנים נשפך הדם
יביא דם אחד ויחזור ויזה (יומ' ב' ז). הניתנין מתנה
אחת שנתערבו בניתנין מתנה אחת יתנו מתנה
אחת (זכ' מ' י). שעירי ראשי חדשים ושל מועדות
שחיתתן בצפון וכו' ודמן שעון ארבע מתנות
על ארבע קרנות (ס' ב' ג). — ומצוי בסהמ"א, ואמר
המשורר: לך הטוב לך יושר לך חם, לך חמה במתנת
נתונים (כ"ט סגוד, ידודין). — וכנוי להתורה: ויהי
כי מלאו למתנה אלף שנים מימי משה איש
האלהים וכו' (קס"ג, גוף ספר סגוד, סוף' שבער). —
ימתנת השם, מין מרקחת רפואית: המורכב' מרקחת
מתנת השם (נרננו, אלה חיים, נחלי' סהס, כ"י שבער).
*מִתְנֵה: ש"מ. — פתיל, חבל דק, בעין החבילים שכפור
המאונים תלויות בהם: נפש מאונים תלויה באויר
(ב' בארמ' מיתנא, וכך בסורית, בערב' תמתנא a)

(¹) בארמ' מיתנא, וכך בסורית. בערב' תמתאנא,

(a) الفتور (b) طوق

(a) تمٲان

נמלה תורישני, תולעת תאכלני, רגב ורמה תמתקני (תוכח' מיוח' לר"י חסיד, לזכרה יוס מוסי, כספר אור קדמון).

מתק — קל לא נמצא.

המתק — המתק: סוד; ואתה אנוש בערכי אלופי ומידעי אשר יחדיו נמתק סוד בבית אלהים נהלך ברגש (תהי' נס יד-טו). — ואמר המשורר: וסוד אמתיק עמך, ללמד את עמך, כמתנשא כמך, כרבם כצעירים (כ"ש הנגיד, נאשמרת ערב). בכך יחד כלי כחד, בפחד נמתיק סודו (דמנ"ע, חתנו, מתי שכל). תעורת חולפים שמתי מבתי וספריהם צרי צירי יגוני, ועמם אני ממתיק לסודי ביען הם סגולת נאמני (סוה, סקולותי תנומת רעיוני). כי נכסוף נכספתי לשוב אל ארצי ולמולדתי, ולמתיק סודי עם יודעי ואנשי משפחתי (ר"י זלרסה, ספ' שעשועי יג). — ומצוי בסה"ד: ראויים הם לכמות בהם ולהמתיק עמם סוד כי באמונה הם עושים (ר"י סטנו, דברי רינות ג). אצאה נא אל יראיה אחי וממתיק עמו סוד כי הוא עובד את יי' מנעוריו (סס ב). — והמתק עצה: על כן הורנו את משולחנו זה ביד מעיל למתק עצה אחו במשפט מה יעשה לסובת המזים (מל"ג, קריס ספר ד).

מתק — מעם המתק: Süßigkeit; douceur; sweetness. ובהשאלה, מתק שפתים, דברים טובים ונעימים, וכדומה: לחכם לב יקרא נבון ומתק שפתים יסוף לקח (משלי יו כא). — מתק רע, טובו ונעמו; שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעתו מעצת נפש (שם כז ט). — ואמר המשורר: חלפו נעורי ומתק יערי מררו ויתנו לענה וראש בברותי (כ"י אגן גילת, מנין עפאים). — ומ"ר ימתקים, נכני מתקיו, ואמר המשורר: חשב טוב הזמן כרע ויהיו מתקיו נחשבים לך כמרוי (ספ' העניק, אות כ).

מתק — כני מתקי, — כמו מתק, במשמ' דבר מתוק; ותאמר להם התאנה החדלתי את מתקי ואת תגובתי הטובה והלכתי לנוע על העצים (פסטי' ט יא).

מתרגם — מי שמתרגם דברים מלשון ללשון, מלוי; אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן בילקום איוב, רמו חתקי, ובכ"י בריש"מ, הוצא' דר' תיאודור, שמתק, וכך בנוסח' הדפוס, ובקצת נוסח' שמתק. (השבעים תרגמו καταργησαν, במשמ' נפילה וכדומ', ונראה כי היתה בנוסחתם מלה אחרת במקום זו. וקצת החדשו' סברו כי הם קראו מתק קצ' במקום מתק רע. ועי' הערה לערך מעצת).

הקורא ואם א"א למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא ימנע הקורא קולו ויקרא (כרכ' מה). — ובסה"מ: ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיוכלה הפסוק מפי הקורא (דמנ"ע, הפלה יב יא). ואם היה (הרב) מלמד על פי מתרגם עומד (המתרגם) בינו ובין התלמידים והרב אומר למתרגם והמתרגם משמיע לכל התלמידים וכשהם שואלין למתרגם הוא שואל לרב והרב משיב למתרגם והמתרגם משיב לשואל וכו' אין המתרגם רשאי לא לפנות ולא להוסיף ולא לשנות (סוה, הלכ' ת"ת ד' ג). ראיתי זה המחבר עשה עצמו מעתיק לשון גמרא אל לשון עברית ובמליצה אחרת וכו' שכתב המתרגם הזה שהמלמד נדר שלא יחנה מהם כאשר לא ימצאו מלמד כמותו (דלכ"ד נהשגות, שנוע' ט).

מתרגמן (מתורגמן), ש"ז, מ"ר מתרגמנים, — כמו מתרגם: קראה (את המגלה) בין עומד בין יושב העמיד לה מתורגמן בירך לפניה ולא בירך לאחריה וכו' יצא (תוספת' מגי' ב ס). הקורא בתורה לא יפחות משלושה פסוקים לא יקרא למתורגמן (י) יותר מפסוק אחד וכו' ועד כמה הוא מרלג עד כדי שלא יפסוק המתורגמן (י) (משנ' שם ד ד), ומעשה ברבי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא חזן חכנת ויהי בשכון ישראל ואמר לו למתורגמן הפסק אל תתרגם אלא אחרון (מגי' כס). ארבעה פרושות אין בהן סימן ברכה לעולם שכר כותבין ושכר מתורגמין ושכר יתומים ומעות הכאות ממדינת הים (פסח' ג). טוב לשמוע גערת חכם אלו הדרשנים מאיש שומע שיר כסילים אלו המתורגמנים שמגביהין קולם בשיר להשמיע את העם (מד"ר קהלי, טוב לשמוע). דברי חכמים בנחת נשמעים אלו הדרשנים מועקת מושל בכסילים אלו המתורגמנים שעומדין על הצבור (שם, דברי חכמים).

מתרגן — עי' תרגן.

מתת — ש"י, סמי' מתת — כמו מתנה: באה אתי הביתה וסעדה ואחנה לך מתת (מ"א יג ז). וגם כל האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל עמלו מתת אלהים היא (קהל' ג יג). — מתת יד, מה שידו נותנת: מנחה מתת ידו (יחזק' מו ס). — מתת שקר, שאדם יעד לתת ואינו נותן: נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר (משלי כס יד).

(י) בכ"י תורגמן.

שער הנון

נ

4

ובסוף עתיד נכחים: תפעלון. ולנקבה תפעלון: תדבקין, תתחמקין, ולנסתרים יפעלון, ולנסתרות תפעלנה, ובעתיד ובנסתר להורות הפעול הנסתר יפקדנה, בדגש, יפקדנהו ולהורות המביע: פעלני, יפעלני, וכמקור: לפעלני, להרגני, לנחמני, לשלחני, ובראש הפעל בבנין נפעל לסמן הבנין, וכמוכ לבנין מרכעים, ובקצת מקורים כמו לחתן (מ"א ו יט), ובקצת מלים נוספת בלא צרך: תרחיב צעדי תחתני (ש"ב כג לו), במקום תחתני, שבעה בנים (איוב מג יג), במקום שבעה, וכמוכ לפי דעת קצתם כמעזניה (ישע' כג יא), במקום מעזיה, וביש: ישנו, וכן בקצת פעלים: תמונו (איוב ג כג), במקום תמו, ידה ליתר שלחנה (שפ"ט כו), ברגלים תרמסנה עמרת (ישע' כמ ג), כי תקראנה מלחמה (שמות א י), נון פה"פ נבלעת בעתיד אחרי איתן בעה"פ ונשלמת ע"י דגש: אגש וכו', וכן בשמות ע"ם מפל, אך לפני תחע אינה נבלעת, וכן נון ל"פ נבלעת בעבר לפני מדרבים בעדם ונשלמת ע"י דגש, כמו: ונתני את בנתינו (בראש' לו יו), ולפי בגבעה (שפ"ט יט ג), כי עליך בשעננו (דניאל יד י), שמשפסם נתננו, לננו, נשעננו, וכמוכ בחבור עם נסתרות: בצל דליותיו תשפנה (יחזק' יו כג), במקום תשכננה, וכמוכ נון בנין נפעל נבלעת בעתיד בפה"פ ונשלמת ע"י דגש: יפקד, ימצא וכו', במלת מן, כשכאה בחבור עם מלות טעם אחרות או עם שמות ופעלים, הנון נבלעת בתוך האות הראשונה שלאחרית ותשלם בדגש חזק, ע"י ערך מן.

היא מאותיות דמלנת, ממוצא הלשון, והיא כמוכ אחת מאותיות הדליקה¹, ויש ביציאתה

האות הארבע עשרה² באותיות האלף-בית העברי, ושמה נון, ע"י זה הערך.

היא אחת מאותיות מנצפך, שיש להן שתי צורות, האחת כאמצע התיבה, היא נ כפופה, והשנית בסוף התיבה, והיא נ פשוטה, סופית: טעשה ביום סגריר שלא נכנסו חכמים לבית הועד ונכנסו התינוקות וכו' (אמרו מפני מה כתוב) מס מס נון נון צדי צדי פה פה כף כף (ירוש' מג' א יא), מא פתוחה מס סתומה מאמר פתוח מאמר סתום נון כפופה נון פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט (נבלי שנת קד), נו נון מפני מה אחד רובין ואחד זקוף ועומד מפני שנבראת בו נשמה לבריות שכל נשמה ונשמה פעם שהיא רובצת פעם שהיא זקופה (מדר' אל"כ דר"ע, א"ס כ), וע"י ערך מנצפך.

היא אחת מאותיות אית"ן השמושיות, ונוספת בשמות בראש השרש ובסוף לסמן המשקל: נפתח, נפתול, נחלמי, נפתלי, *נחשול, *נכרכת, ע"י זה הערך, ובמשקל פעלון, פעלן: קדמון, שלחן, ענין, קנין, גרזן, צפרן, ובסוף השם לסמן הקנין של נקבות רבות, ובניב הצפוני ואח"כ בזמן מאוחר בכלל למ"ר גם במין זכר, בפעלים בעבר בסוף הפעל למדרבים בעדם: פעלני, ולרבות נקבות: פעלתן, ולרבים נסתרים פעלון: ידעון, ובעתיד מדרבים בעדם זריג: נפעל,

¹ בהפרשיות והמזמורים המסודרים עפ"י סדר א"ב באו הפסוקים המתחילים באות נ אחרי הפסוקים המתחילים באות מ, איכה א יג'יד: ממרום שלח אש בעצמתי וכו' נשקד על פשעי בידו, ושם ב יג'יד: מה אעודך מה אדמה לך וכו' נכיא יך חזו לך שוא וחפל, וכן בשאר הפרשיות, וכמוכ באותם מזמורי תהלים שפסוקיהם מסודרים עפ"י א"ב: מי חאיש החפץ חיים וכו' נצר לשונך מרע (תנ"ל' לר יגיד), וכן במשלי לא: מרביס

עשתה לה וכו' נודע בשערים בעלה.—² ריביג: ואותיות

הזה (שס לו ו). לך־נא ראה את שלום אחיך (שס יד).
הגידה־נא לי איפה הם רעים (שס יו). הכרי־נא הכתנת
בנך הוא (שס לב). הכרי־נא למי החתמת והפתילום והמטת
האלה (שס לח כה). ספר־נא לי (שס מח). גשור־נא אלי
(שס מה ד). קח־נא אלי ואברכם (שס מח ט). דבר־נא
באוני פרעה (שס נ ד). אנא שא נא פשע אחיך וכו' שא
נא לפשע עבדי אלהי אביך (שס יו). הבא־נא ירך בחיקך
(שמות ד ו). שלח־נא ביד תשלח (שס יג). לכור־נא הגברים
ועבדו את יי' (שס י יא). שא נא חמאתי אך הפעם (שס
יו). דבר־נא באוני העם (שס יא כ). מחני נא מספרך
אשר כתבת (שס לב לב). הורעני נא את דרכך (שס לג
יג). הראני נא את כבודך (שס יח). הרגני נא הרג אם
מצאתי חן בעיניך (נמו' יא יס). שמע־נא דברי (שס
יז ו). סלח־נא לעון העם הזה (שס יד יט). סורו נא מעל
אהלי האנשים הרשעים האלה (שס יז כו). שמע־נא המרום
(שס כ י). לכה־נא ארה לי את העם הזה (שס כו). ולכה־
נא קבה לי את העם הזה (שס יז). ועתה שבו נא בזה
(שס יט). לכה־נא אקחך אל מקום אחר (שס כג כז).
כי שאל־נא לימים ראשנים (דכר' ד לב). השבע־נא לי
ביו' (יוס' כ יב). שוש־נא כבוד ליו' אלהי ישראל וכו'
והגד־נא לי מה עשית (שס ז יט). הראנו נא את מבוא
העיר (שס' א כד). קרא נא באוני העם (שס ז ג). תגיד
נא ככרות לחם לעם אשר ברגלי (שס ח ה). דבר־נא
באוני כל בעלי שכם (שס ט ב). אך הצילנו נא היום
הזה (שס י יא). אמר־נא שבלת (שס יב ו). השמרי נא
ואל תשתי יין ושכר (שס יג ד). הגידה־נא לי במה יחידך
גדול (שס יו ו). זכרני נא וחוקני נא אך הפעם הזה (שס
כח). שאל־נא באלהים (שס יח ה). הואל־נא ולין וייטב
לבך (שס יט ו). סער־נא לבבך (שס ח). ליב־נא הנה
חנות היום (שס ט). לכה־נא ונסורה אל עיר היבוס
חזאת (שס יא). מפחני נא אל אחת הכהנות (שס' א לו).
קח־נא אתך את אחד מהנערים (שס ט ג). הגידה־נא
לי אי זה בית הראה (שס יח). פקד־נא וראו מי הלך
מעמנו (שס יד יו). שא נא את חמאתי ושוב עמי (שס
יס כה). כבדני נא נגד זקני עמי (שס לב). רא־נא לי
איש מושב לנגן (שס יז יו). קח־נא לאחיד איפת הקלוא
הזה (שס יז יו). שלחני נא כי זבה משפחה לנו בעיר
(שס כ כט). מצא־נא את החצים (שס לו). היסגרני בעלי
קעילה וכו' הגד־נא לעבדך (שס כג יא). לכור־נא חבינו
עוד (שס כג). תנה־נא את אשר תמצא ירך (שס כח).
שא נא לפשע אמתך (שס כח). קח־נא את החנית אשר
מראשתו (שס כו יא). קסומי־נא לי באוב (שס כח ח).

ממוצאות הדבור שני דרכים, כשהיא מונעת היא יוצאת
מקצה הלשון ובעזרת השפתים, וכשהיא נחה (ר"ל בלי
תנועה) היא יוצאת גם בעזרת הנחירים, והיא אז מגנת.
היא נחלת בלשון העברית בעצמה באותיות מ,
ל, ד, ה, וכו' ביניה ובין הלשונות האחרות, כמו:
זרח דת, שנים תרין, בן בר בארמ', וכו' עס י:
נצב יצב, נתן יתן בכנעני.

נ משמשת שמוש אות המספר למספר חמשים:
ח' (של המלה הן) חמשה ב' חמשים (ר' אינו מדיר
דכר' יא). ב' (של המלה אנכי) חמשים שבן חמשים
הכיר אברכם את בוראו (ספי' דכר' כה). יוד יוד (של
המלה יין) עשרים בן חמשים הרי שבעים (תנמו' נמו' י).
י'—קצור במקום בן; אכרחס י' עזרא, במקום בן עזרא.
א. נא—מלת בקשה וזרז והערה לשום לב להמדרב,
וישמש א' לדבור לנחה אחרי הפעל בבקשה נשח
לזרז ליחיד ורבים: אמר־נא אחתי את (נכא' יב יג).
הפדר נא מעלי (שס יג ט). שא נא עיניך וראה מן המקום
אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה (שס יד).
הבט־נא השמימה וספר הכוכבים (שס יס ה). בא־נא אל
שפחתי (שס יז ב). קח־נא את בנך וכו' ולך לך אל ארץ
המריה (שס כב ב). שים־נא ירך תחת ירכי (שס כד ב).
הקרה־נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברכם (שס
יב). הטי־נא כרך ואשתה (שס יח). הגמיואני נא מעט
מים מדרך (שס יז). הגידו נא לי היש בית אביך מקום
לנו ללון (שס כג). הלעיטני נא מן האדם האדם הזה
(שס כה ב). ועתה שא־נא כלִיד תלך וקשתך וצא השדה
וצודה לי צידה (שס כז ג). לך־נא אל הצאן (שס ט). קום
נא שבה ואכלה מצידי (שס יט). גשה־נא ואמשך בני
(שס כה). תני־נא לי מודורי בנך (שס ל יד). שא־נא
עיניך וראה (שס לא יב). הצולני נא מיד אחי (שס לב
יב). הגידה־נא שמך (שס לב). קח־נא את ברכתי (שס לג יא).
תנו נא אתה לו לאשה (שס לד ח). שמע־נא החלום

הדלוקה שבע אלה השלש רצוני לומר הלמד והנון והרש
וכו' כי מוצא הלמד מקצה הלשון נוגע בשרשי השנים
המשנים וכו' והקרב שבמוצאים אליו מוצא הנון הנעה
אבל הנון הנחה מוצאה מתנחירים (הקנה, שער ב).

(¹) כבר אמרו בתלמוד: אין נא אלא לשון בקשה
(דכר' ט). בסורי נא, בי קצת דומה לזה, וכבר העיר
ראביע (נמו' י לא) על קצת הדמיון שיש בין מלה זו ובין
המלה אַנּ (a) בערב.

(a) اِنَّ

לח יב). שמע־נָא בקול יי' (שס כ). הגיד־נָא לנו מה דברת אל המלך (שס כה). בן אדם שא־נָא עיניך דרך צפונה (יחזק' ח ט). חתר־נָא בקיר (שס ח). אמר־נָא לבית המרי הלא ידעתם מה אלה (שס יז יב). באר־נָא ושמעו מה הדבר היוצא מאת יי' (שס לג). אמר־נָא אל זרעבל בן שלתיאל (חגי ג כ). שאל־נָא את הכהנים תורה (שס יא). ועתה שימור־נָא לבבכם מן היום הזה ומעלה (שס יט). קח־נָא את נפשי ממני (יוני ד ג). שמע־נָא יהושע הכהן הגדול (זכ' ג ח). שא נא עיניך וראה מה היוצאת הזאת (שס ט ט). ועתה חלר־נָא פני אל (מלא' א ט). הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי מרף בביתו ובחגונו נא בזאת (שס יז). אלהים צבאות שוב נא הבט משמים וראה (ספ' ס טו). אנא יי' הושיעה נא אנא יי' הצליחה נא (שס קיט כס). נדבות פי רצה־נָא יי' (שס קיט קח). שלח־נָא ירך וגע בכל אשר לו (איוב א יא). זכר־נָא מי הוא נקי אכר (שס ד ז). קרא־נָא חיש עונך (שס ט א). שבו נא אל תחי עולה (שס ו ט). כי שאל־נָא לדר רישון (שס ח ח). זכר־נָא כי כחמר עשיתני (שס י ט). ואולם שאל־נָא בחמות ותרך (שס יז). שמע־נָא תוכחתי (שס יג ו). שימה נא ערבני עמך (שס יז ג). ואולם כלם תשבו ובאו נא ולא אמצא בכם חכם (שס י). הסכ־נָא עמו ושלם (שס ככ כא). קח־נָא מפיו תורה (שס ככ). ואולם שמע־נָא איוב מלי (שס לג א). שמע־נָא ואנכי אדבר (שס מז ד). שמע־נָא כל עמים וראו מכאבי (איוב א יח). נס־נָא את עבדיך ימים עשרה (דני' א יב). זכר־נָא את הדבר אשר צוית את משה עבדך (נחמ' א ח). והצליח־נָא לעבדך היום (שס יא). השיבו נא להם כהיום שדתיכם (שס ט יא). ברכו נא את יי' אלהיכם (דסי"א כט כ). — ועם פעל עבר עם ו המהפך בבקשה: כי אם זכרתי אתך כאשר יושב לך ועשית־נָא עמדי חסד (בראש' מ יד). — ואחר פעל מדבר בעדו לבקשה מהנכח על הפעולה: אוציא־נָא אתהן אליכם (בראש' יט ח). אמלטה נא שמה (שס כ). אוציג־נָא עמך מן העם אשר אתי (שס לג יט). אעלה־נָא ואקברה את אבי (שס ט). נלכה־נָא דרך שלשת ימים (שמות ג יח). אלכה נא ואשובת אל אחי אשר במצרים (שס ד יח). נעברה־נָא בארצך (נמד' כ יז). אעברה־נָא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן (דברי' ג כס). נעשה־נָא לנו לבנות את המזבח (יסעי' ככ כו). אנסה נא רק הפעם בגוה (שס"ו ו ט). נעברה־נָא בארצך עד מקומי (שס יא יט). ויאמר מנחם אל מלאך יי' נעצרה נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים (שס יג יט). אחור־נָא לכם חידה (שס יד יט). הגה בתי הבתולה ופילגשהו אוציא־

שמע־נָא גם אתה בקול שפחתך (שס כט). הגושה־נָא לי האפור (שס ל ז). מה חיה הדבר הגד־נָא לי (ש"ב א ד). עמד־נָא עלי ומתתני (שס ט). לבי נא בית אמנון אחיך (שס יג ז). דבר־נָא אל המלך (שס יג). סכל־נָא את עצת אחיתפל (שס יט לא). קרא נא גם לחושי הארבי (שס יז ט). אמר־נָא אל יואב קרב עד הגנה ואדברה אליך (שס כ יז). העבר־נָא את עון עבדך (שס כד יז). אמר־נָא לשלמה המלך (מ"א ג יז). חלי־נָא את פני יי' אלהיך (שס יג ו). קומי נא וחשתנתי (שסיד' ג). קחי־נָא לי מעט מים (שס יז יז). לקחי־נָא לי פת לחם בידך (שס יא). עלה־נָא הבט דרך ים (שס יח מג). ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר יי' הכינו נא (שס כ"ט). דרש־נָא כיום את דבר יי' (שס ככ ט). ויאמר לו אליהו אלישע שב־נָא פה כי יי' שלחני וריחו (מ"ב ג ד). אמר־נָא אליה הגה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת (שס ד יג). שלחה נא לי אחד מן הנערים (שס כט). עתה רוי־נָא לקראתה (שס כו). קח־נָא ברכה מאת עבדך (שס ט יט). תנה־נָא להם ככר כסף (שס כט). הוואל נא ולך את עבדיך (שס ו ג). פקח־נָא את עיניו ויראה (שס יז). הד־נָא את חגיו הזה בסגורים (שס יח). ספרה־נָא לי את כל הגדלות אשר עשה אלישע (שס ח ד). פקדי־נָא את הארורה הזאת (שס ט לד). דבר־נָא אל עבדיך ארמית (שס יח כו). ועתה יי' אלהינו הושיענו נא מידו (שס יט יט). אנא יי' זכר־נָא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם (שס כ ג). אדני יי' שלח־נָא מי יקום יעקב כי קטן הוא (עמו' ז כ). אדני יי' חדל־נָא מי יקום יעקב כי קטן הוא (שס ה). שמע־נָא זאת ראשי בית יעקב וקציניו בית ישראל (מ"ב ג ט). שמעו־נָא נא את אשר יי' אמר (שס ו א). זכר־נָא מה יעץ בלך מלך מואב (שס ט). לכו־נָא ונזכח (ישעי' א יח). שפשו־נָא נא ביני ובין ברמי (שס ג ג). צא־נָא לקראת אחז (שס ז ג). כדברי הספר החתום אשר יתנו אתו אל יודע הספר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל כי חתום הוא (שס כט יא). לכן שמע־נָא זאת עניה (שס נא כא). חן הבש־נָא עמך כלנו (שס סד ח). שמעו־נָא זאת עם סכל ואין לב (יכמ' ס כא). ועתה אמר־נָא אל איש יהודה וכו' שובו נא איש מדרבו הרעה (שס יח יא). שאלו־נָא בגוים מי שמע כאלה (שס יג). דרש־נָא בעדנו את יי' (שס כא ג). אך שמע־נָא הדבר הזה אשר אנכי דבר באזניך (שס כח ז). קנה נא את שדי אשר בענתות (שס ל"ח). שב נא וקראה באזנינו (שס לו יט). הגר־נָא לנו איך כתבת את כל הדברים האלה מפיו (שס יז). תתפלל־נָא בעדנו אל יי' אלהינו (שס לג ג). שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצלות ידיך (שס

נא אותם (שס יט כד). אמלמח נא ואראה את אחי (ש"א כ טע). אכנו נא בחנית (שס כו ח). אדברה־נא אל המלך (ש"ב יד יו). אלכה נא ואשלם את נדרי (שס טו ז). אעברה־נא ואסירה את ראשו (שס טו ט). אבחרה־נא שנים עשר אלף איש (שס יו א). ארוצה נא ואבשרה את המלך (שס יח יט). אשקה־נא לאבי ולאמי (מ"א יט כ). נשימה נא שקים במתנינו (שס כלא). נעשה־נא עלית קיר קשנה (מ"ב ד י). נלכה־נא עד הירדן (שס ו כ). ועתה אוריעה־נא אתכם את אשר אני עשה לכרמי (ישע' ס ה). אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה (ימ' מ"ה). אלכה־נא השדה ואלקמה בשבלים (כוז כ כ). ותאמר אלקמה־נא ואספתי בעמרים (שס ז). נעזבה־נא את המשא הזה (נחמ' ס י). — וגם למדבר לעצמו בענין הרצון והכונה לעשות דבר: ויאמר וי' זקת סדם ועמרה כי רבה וכו' אורדה־נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי (נחלש' יח כ"כ). ויאמר משה (לעצמו) אסרה־נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה (שמו' ג ג). אשירה נא לירדיו שורת דודי לכרמו (ישע' ס א). על משכבו בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות אבקשה את שאהבה נפשי (ש"ש ג א-ב). אמרתי אעלה בתמר אחזה בסמנני ויהיו־נא שדיך כאשכולות הגפן (שס ז ט). אמרתי אני בלבי לכה־נא אנסכה בשמחה (קה"ב א). — ואחר פעל לנסתר לבקשת הפעולה: תהי נא אלה בינותינו (נחלש' כו כח). בי אדני ידבר־נא עבדך דבר (שס מד יח). ישב־נא עבדך תחת הנער (סל' ג). וישב־נא עבדך בארץ גשן (שס מד ד). ילד־נא אדני בקרבנו (שמו' ט ל). יהי־נא חרב אל הגוה לברה (שפס' ו לט). יבוא־נא עוד אלינו (שס יג ח). תהי־נא לך תחתית (שס טו כ). יאמר־נא אדנו (כ"א יו יו). יצא־נא אבי ואמי אתכם (שס כג ג). ישמע־נא אדני המלך (שס כו יט). תבא נא תמר אחותי (ש"ב יג ס). ילד־נא המלך ועבדיו עם עבדך (שס כד). ילד־נא אתנו אמנון אחי (שס כו). יוכר־נא המלך את יי' (שס יד יא). יהי־נא דבר אדני המלך למנחה (שס יו). ידבר־נא אדני המלך (שס יח). ישב־נא עבדך (שס יט גח). ועתה אלהי ישראל יאמן נא דברך אשר דברת לעבדך דוד אבי (מ"א ח כו). תשב־נא נפש הילד הזה על קרבו (שס יז כא). תחיי־נא נפשי (שס כ ג). יהי־נא דברך כדבר אחד מהם (שס כג יג). תיקר־נא נפשי ונפש עבדך אלה חמשים בעיניך (מ"ב א יג). ויהי־נא פי שנים ברוחך אלי (שס כ ט). ולכו נא ויבקשו את אדניך (שס יו). ובא־נא אלי וידע כי יש נביא בישראל (שס ס ח). אם

אפוא חכמך ויגידו־נא לך (ישע' יט יב). יסעו־נא בוי צבאות (ימ' כו יח). תפל־נא תחנתי לפניך (שס לו כ). יגמרו־נא רע רשעים (קה"ב י). יהי־נא חסדך לנחמני (שס קיט עו). ישב־נא אפך וחמתך מעירך ירושלם (דני' ט יו). תהי נא אונך קשבת (נחמ' א ו). תהי נא ידך בי ובבית אבי (דסי"א כ"א יו). יהי־נא עיניך פתחות (דסי"ב ו מ). — ולנסתר בפעל: יקח־נא מעט מים ורחצו רגליכם (נחלש' יח ד). יתו־נא לעבדך משא צמר פדים אדמה (מ"ב ס יו). יומת נא את האיש הזה (ימ' לחד). — ואחרי מלת השלילה אל, אל־נא, לנכחים ונסתרים ומדברים בעדם: ויאמר אברם אל לוט אל־נא תהי מריבה ביני ובינך (נחלש' יג ח). אל־נא תעבר מעל עבדך (שס יח ג). אל־נא יחר לאדני (שס ל). אל־נא אחי תרעו (שס יט ז). אל־נא תקברני במצרים (שס מז טע). אל־נא תעוב אתנו (נמד' י א). אל־נא תשת עלינו חסאת (שס יכ יא). אל־נא תהי כמת (שס יב). אל־נא תמנע מהלך אלי (שס ככ יו). אל־נא תמש מזה (שפס' ו יח). אל־נא תבחר ממני (ש"א ג יו). אל־נא ישום אדני את לבו אל איש תבליעל הזה (שס כה כה). אל־נא נלך כלנו ולא נכבד עליך (ש"ב יג כה). אל־נא תעשו את דבר התעבה הזאת (ימ' מד ד). אל־נא נאברה בנפש האיש הזה (יו"א א יד). — ואחרי הפעל: אל אחי אל־תרעו נא (שפס' יט כג). — לרבור לנכה אחרי הפעל לזרוז והערה לשים לב להמדרב: ויאמר משה אל קרח שמעו־נא בני לוי המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו וכו' ובקשתם גם כהנה (נמד' טו ח-י). הלא זה העם אשר מאסתה בו צא־נא עתה והלחם בו (שפס' ט ח). עבר אבי את הארץ רא־נא כי ארו עיני (ש"א יד טע). מבקש שאול אבי להמיתך ועתה השמר־נא בבקר וישבת בסתר ונחבאת (שס יט כ). שמעו־נא בני ימיני גם לכלכם יתן בן ישי שדות וזכרים (שס כג ז). ויאמר שאול שמעו־נא בן אחישוב וכו' למח קשרתם עלי (שס יג-יג). ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה־נא אנכי יושב בבית ארוזים וארון האלהים ישב בתוך חוריעה (ש"ב ג). שלחו־נא את זאת מעלי החוצה (שס יג יו). רא־נא כטוב לב אמנון ביין וכו' והמתם אתו (שס כח). התאבלי־נא ולבשי־נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן (שס יד כ). שוט־נא בכל שבטי ישראל מדן ועד באר שבע ופקדו את העם (שס כד כ). דעו־נא וראו כי רעה זה מבקש (מ"א כ ז). אמרו־נא אל חזקיהו כה אסר המלך הגדול מלך אשור מה הבטחון הזה אשר בטחת (מ"ב יח יט). ועתה התערב נא את אדני את מלך אשור ואתנה לך אלפים מוסים אם תוכל לתת לך רכבים

עליהם (שם כנ). שמעור־נא ראשי יעקב וקציני בית ישראל חלוא לכם לרעת את המשפט (מיכ' ג ח). שמעור־נא בות דוד חמוטם מכם חלאות אנשים כי חלאו גם את אלהי (ישע' ז יג). עמדי־נא מחברך וברכ כשפוך באשר יגעת מנעורך אולי תוכלי הועיל (שם מו יב). שוטטו בחוצות ירושלם וראו־נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עשה משפט (ירמ' ס ח). כי לכור־נא אל מקומי אשר בשולו וכו' וראו את אשר עשיתי לו (שם ז יב). שמע־נא חנניה לא שלחך יי' (שם כח יט). שאל־נא וראו אם ילד זכר (שם ל ו). שובו נא מדרכיכם הרעים (זכר' א ד). וכו' תגישו פסח וחלה אין רע הקריבוהו נא לפחתך (מלא' ח ח). בינ־נא זאת שחבי אלה פן אשרף ואין מציל (תהי' נ כב). אור־נא כגבר חלצך ואשאלך ותודיעני (איוב לח ג). עדה־נא גאון וגבה (שם מו). —ועם עתיד: ויאמר אבנר אל יואב ויקמו נא הנערים וישחקו לפניו (ש"ב כ יד). ויחקור נא חמשה מן הסומים הנשארים וכו' ונשלחת ונראה (מ"ב יג). ועמדי־נא וישועך הברו שמים (ישע' מו יג). אוה דבר יי' יבוא נא (ירמ' יו יט). ואמר־נא ישראל כי לעולם חסדו ואמר־נא בית אהרן וכו' ואמר־נא יראי יי' (תהי' קיח כד). ועמדי־נא שרינו (עזר' י יד). —ואחרי מלת השלילה אֵל: אפתח שפתי ואענה אל־נא אשא פני איש (איוב לז כח—כ). ואחרי מלת הַהֵא לִירוֹו ותערה על הדבר: הנה־נא ידעתי כי אשה יפת מראה את (בראש' יב יא). הנה־נא עצרני יי' מלדת (שם יו ג). הנה־נא הואלתי לדבר אל אדני (שם יח כז). הנה נא אדני סורו נא (שם יט כ). הנה־נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש (שם ח). הנה־נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי וכו' הנה־נא העיר הזאת קרבה לנום שמה (שם יט—כ). הנה־נא זקנתי לא ידעתי יום מותי (שם כז ג). הנה־נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן (שפ"י ג יג). הנה נא רפה היום לערוב (שם יט ט). הנה־נא איש אלהים בעיר הזאת וכו' נלכת שם אולי יגיד לנו את דרכנו (ש"א ט ו). ויאמרו עבדי שאלו אליו הנה־נא רוח אלהים רעה מבעתך (שם יו יט). ויבא אבשלום אל המלך ויאמר הנה־נא גוזים לעבדך ילך נא המלך ועבדו (ש"ב יג כד). שמעו שמעו מלתי ואחותי באזניכם הנה־נא ערכתי משפט ידעתי כי אני אצרך (איוב יג יז—יח). שמע נא איוב מלי וכל דברי האזינה הנה־נא פתחתי פי דברה לשוני בחכי (שם לי ח—ט). הנה־נא בהמות אשר עשיתי עמך חציר כבקר יאכל (שם מ יט). —ואחרי אם: ויאמר (אברהם) אדני אִם־נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך (בראש' יח ג).

ויאמר אליו לכן אִם־נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני יי' בגללך (שם ל ט). ויאמר יעקב אל נא אִם־נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי (שם לג י). ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אִם־נא מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים (שם מו כט). וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר אִם־נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באדני פרעה (שם ע ד). ועתה אִם־נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך ואדעך (שמות לג יג). ויאמר אליו אִם־נא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאתה מדבר עמי (שפ"י ו יז). ויאמר דוד אל אכיש אִם־נא מצאתי חן בעיניך יתנו לי מקום באחת ערי השדה ואשבה שם (ש"א כז ט). — ואחרי יִשָּׁף: ואמר יי' אלהי אדני אברהם אם יש־נא מצליח דרכי אשר אנכי הלך עליה חנה אנכי נצב על עין המים וכו' (בראש' כד מז—מט). — ואחרי אוי: קול בת ציון תתנחם תפרש כפיה אוי־נא לי כי עיפה נפשי להרגים (ירמ' ד לח). אוי־נא לי כי יסף יי' יגון על מכאבי (כרוך סוספר, שם מה ג). נפלה עשרה ראשו אוי־נא לנו כי חסאנו (איכ"ו ס יו). — ואחרי אִיהָ, אִיהָ־נא: למח יאמרו הגוים איה־נא אלהיהם (תהי' קיח כ). — ואחרי נגדה: נדרי לוי אשלם בנגדה־נא לכל עמו (שם קוו יד). — ואמר בן סירא: אזכר נא מעשי אל וזה חיותי אספרה (ג"ס גני' מג יט). אהלה נא אנשי חסד את אבותינו בדורותם (שם מד ח).

ב. נא¹, תיז, דבר לא מבִּיֵּאֵל או צלי או אפוי כל צרכו, חצי חֵי, halbroh; & moitié ou (saignant); rare; מכלול ממנו (מן בשר הפסח) נא ובשל מבשל במים כי אם צלי איש (שמות יב ט). — ובתו"ם: השוחט את הפסח בארבעה עשר כשר לאוכלו נא א שלוק ומבושל (תוספתא פסח' ג ד). אכל הימנו ביות נא ומבושל עד שלא חשיכה (שם ו י). האוכל מן הפסח כוית חי כוית נא כוית שלוק כוית מבושל (שם מכות ד ח). אכלו נא לוקה שתים מבושל לוקה שתים נא ומבושל לוקה ג' (נבא, פסח' מא). ומעשה ברע שעשה סעודה לתלמידיו הביאו לפניהם שני תבשילין אחד נא ואחד מבושל בתחילה הביאו לפניהם נא וכו' ואח"כ הביאו לפניהם מבושל (מס' ד"א ז). ויצאין במצה נא² ובמצה העשויה באילנס

¹ בערב' נא' א. במשמ' זו. וכבר אמרו בתלמ': אין נא אלא חי (מכ' נא. מס' דספ"ו). — ² בכ"י

על פני המים ויצאה רוח צפון והשליך אותן כנגד מחנה ישראל (סדר' מנ). — ואמר המשוור: ופה עמק ורחב כמערה תער נחר אלי חוכ' בצמא, ובשפתות כנאד על נאד נפוחים וביניהם כפי תחרא פרומה (ר'ש סעיד, סלמסל). ברחמי יהי פונה לעבדו ואל יזוה ענותו בגרותו וצוקיו וקורותיו, ונורו יהי סופר וישים בנאדו את דמעיו ויעבר על המוני עונותיו (ר'ש, ע'ש אל). בפרוד אם אחי נלכד ואם יאחו עקבי נוד, תרופתי בפי חכד וכל צריי בבשן נאד (רמ'ע, מלש' כ עה). — ונאד המפוח: שהפועל הזה הוא למפוח והוא נאד הנפח שנופח בו האש וכו' ופרושו הוציא המפוח נחרותו והוא ה נאד שנופח בו הנפח (ר'י אל, ע'ש לר'כ'ג, מל). —

אוב, אובות. — *פוק. — *גיד. — *נק. — חקת.

נֶאֱדִי, תי, — בצורת נאד: ואם שיחיה הקול נעשה בו בדפיקה כמו שיוכדל בין השקוי הנאדי והתופי בזכאה (קלמן א כ כ ט). סבות השקוי הנאדיי אחר סבות המשתתפות הם הסבה המדבקת בו שתחברר המימיות וכו' (ש ג יד ד). השקוי הכשרי נקרא גיכ חלבנה והלבו נקרא שקוי הנאדיי ממנו קבוצ המים (פרקי משה כג).

נאד

ממנו נאד, נאדרי. **נֶאֱדִי** (נאד), נאד, ש"י, כנ"י נאד, מ"ר נאד, — בעין שק מעור שלם של גדי וכדומ' יחזקו בו חלב ויין וכיוצא בזה, Schlauch; outre; leather bottle: ויקחו שקים בלים לחמוריהם ונאדות יין בלים ומבקעים ומצריים (יחז' ע ד). ואלה נאדות היין אשר מלאנו חדשים והנה התבקעו (ש יג). ותפתח את נאוד החלב ותשקוהו (שפ' ד יט). ויקח ישי חמור לחם ונאד ויין וגדי עזים אחד וישלח ביד דוד בנו אל שאול (ש"י כ יו). שימה דמעתי בנאדך (תהי' נ ט). — נאד בקיטור, משל לגוף מצמץ מיגון וכדומ': כלו עיני לאמרתך לאמר סתי תנחמני כי הייתי בנאד בקיטור (ש קט פכ-נג). — ובתלמוד גם להחזקת קמח וכדומ': אמרו עליו על ר"א בן חספוס שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נופל נאד (ש קמח על כתיפו וסחלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה ויומי לה). — ומצוי בסחמ"א והיו המצרים צפים בנאדות

מאי מצה נא וכו' כל שפורסה ואין חומין נמשכין הימנה (מנ' עח:). — ובסחמ"א: ואם יהיה הדבש מלוחלח ונא ישחתו מחרה המרקחות ולא יאריכו ימים להישמר (ש' דונולו, ספר סמקחות 5). — וגם לא לדבר מאכל ומשתה, כלי חרש נא: הוסקו (כלי חרש) והן נאין (ט) טמאין (תוספ' כלי' כ"ק כ ט). מקום שמשקעין את (הקדרות) הנארות בפיט הלבו (שס ג יד, שס פרה ס כ). — ובסחמ"א: אם ישיגהו (את כלי נחר) חום מעט מהאש יתבקע הכלי ויפסד ואם לא הכחו החום גיכ בכלל חלקי יצא נא (ש' וכשיגיע הכלי במים יותר ונפסד (פי' המשי' למצ'יס, כלי' כ א). — וישתן נא, שלא הגיע עדין למדרגת היותו האחרונה: המאכל שלא יתבשל באצטומכא ויצא השתן נא לבן רקיק וורה על העדר הכשול (נמ' סלקיאל, לרי סגוף כ ט). השתן כשהוא יוצא בלתי מבושל והוא נא בתחלת הקדחת (סס). באותות השתן הנא, השתן הנא כשהיה בתחלת חולי הקדחת נא פי' בלתי מבושל (ספר סמק, כ"י גליון, דף 75).

נאד

ממנו נאד, נאדרי. **נֶאֱדִי** (נאד), נאד, ש"י, כנ"י נאד, מ"ר נאד, — בעין שק מעור שלם של גדי וכדומ' יחזקו בו חלב ויין וכיוצא בזה, Schlauch; outre; leather bottle: ויקחו שקים בלים לחמוריהם ונאדות יין בלים ומבקעים ומצריים (יחז' ע ד). ואלה נאדות היין אשר מלאנו חדשים והנה התבקעו (ש יג). ותפתח את נאוד החלב ותשקוהו (שפ' ד יט). ויקח ישי חמור לחם ונאד ויין וגדי עזים אחד וישלח ביד דוד בנו אל שאול (ש"י כ יו). שימה דמעתי בנאדך (תהי' נ ט). — נאד בקיטור, משל לגוף מצמץ מיגון וכדומ': כלו עיני לאמרתך לאמר סתי תנחמני כי הייתי בנאד בקיטור (ש קט פכ-נג). — ובתלמוד גם להחזקת קמח וכדומ': אמרו עליו על ר"א בן חספוס שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נופל נאד (ש קמח על כתיפו וסחלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה ויומי לה). — ומצוי בסחמ"א והיו המצרים צפים בנאדות

הינא, וכך בגמ' פסח' (לז) גם בנחמ' הרפוס. — בנחמ' והנאין, אך כבר אמר ר"ש (כלים ג כ) וז"ל: פירוש כמו והן נאין שלא הוסקו יפה מלשון אל תאכלו ממנו נא. ע"כ, וכך הגיה הגר"א. — כצ"ל, ולא מצל מה'. ובגוף הערבי כיר' ג'י, וכן תרגם דרנבורג נא.

(⁶) לפי דעת המדקדקים עקר משקלו נאוד, והונח האלף, באשור' נד, ועי' נוד. — (⁴) כך בנחמ' הרפוס, בכ"י מינכן אין מלה זו, ובקצת כ"י: משאו' של קמח.

את) אדם הראשון כינס כל בהמה חיה ועוף והעבירן לפניו אמר לו מה שמותם של אלו אמר לה נאה לקרותו שור ולזה נאה לקרותו סוס ולזה גמל וכו' (פסיק' דר"כ, פרט).—וכמותא במשמ' זו: כרביד זהבוב נפך וספיר כך נאים דברים יופים על משתה היין⁽¹⁾ (ב"ס גני' לב (לה) ו).—וסי' לנק' נאה, מ"ר נאים, נאות, בדרך עם יפה, אדם נאה, איש נאה, פדות נאים, schön; beau, joli; pretty טעם: פעם אחת בא אדם אחד נוזר מן הדרום וראיתו שהוא יפה עינים ושוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו בני מה ראית להשחית את שעריך זה הנאה (שמעון הכריק, נדר' טו). בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן (כ' ישמעאל, משנה ס"ו), מעשה ברש"ב שהיה על גב מעלה בהר הבית וראה נכרית אחת נאה ביותר אמר מה רבו מעשיך ה' (ע"ז כ). ברוך שבא החפץ הזה מה נאה הוא זה (ר"מ, יוס' נכ" ו). חסדך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניד זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו (ר"ש, חנוך ג ז). אם היה לבה (של חסוטה) נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה מותרו (כ' יסודס, סו"פ א"ס). שמא ראשה נאה וכו' שמא שערה נאה וכו' שמא פניה נאות וכו' שמא רגליה נאות (כ' ישמעאל נר' יוס', נר' סה). כמה נאה פת זו (נר' ע"ז לה). ראה בני אדם נאין ואילנות נאין אומר ברוך שככה לו בעולמו בריות נאות (תוספ' נכ" ז ז). כל אומות שבעולם אומרים שבחו של הקב"ה אבל שלי נעים ונאה לפניו יודר משלהם (מ"י נשלת, סידס ג). הכאורות היו אומרות אל תתן עיניך בנוי והנאות היו אומרות תן עיניך במשפחה (יו"ט תנ"ד יא). שלשה מרחיבין דעתו של אדם: אלו הן דירת נאה ואשה נאה וכלים נאים (נכ"ל נכ"י מ:). אסור לאדם שיאמר כסף נאה נכרית זו (נ"ב ע"ז כ). שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה (סו). אין לך נאה ביושבה אלא זקן ואין לך נאה במלחמה אלא בחור (תנ"י יד). עני ועשיר ורשע כאין לדון וכו' רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורת אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי אומרים לו כלום נאה היית מיוסף (יו"מ לה). פעם אחת היתה בתו (של ר"ח בן תרדיון) מהלכת לפני גדולי רומא אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו (כ' יומטן, ע"ז ית). כיון שראה אותו (את האילן) נאה ופירותיו מתוקים

—⁽¹⁾ יש מפקפקים אם פסוק זה הוא באמת מבן סירא בל"מו או חוספה מאוחרת.

וענפיו נאין ישב לו ונתקדד בצילו וכו' כיון שעמד לילך אמר לאילן מה לי לברכך ומה יש לי לומר לך שיהא ענך נאה נאה הוא שיהא צלך נאה כבר הוא נאה שיהיו ענפיו נאים נאים הם (סו"פ, מד"ר נמ"ד ט). הלכנו בארם נהרים ובארם נהר לא מצינו אשה נאה כמחך עכשיו שאנו נכנסים למקום כעורים ושחורים אמרי נא אחותי את (כ' סימון, סס נחלש' מ). יום שהוקם המשכן נכנס משה והיה שומע קול הדר קול נאה קול משובח (ר"י נר סימון, מנחם' נש"ל כה). יש אדם שהוא נאה ולבושו כעור הוא כעור ולבושו נאה (מד"ר נמ"ד כג). אמורה הייתי להנשא לאחי אמי ועל ידי שגדלתי עמו בבית התכערתו בעיניו וחלך ונשא לו אשה אחרת ואינה נאה כמוני (סס נחלש' יז). כשאדם משבח את אשתו אומר לה נאה קומתך כתרצה (מד"ז ס"ט, נזכ' 36).—ובמשמ' נאה במעשים: שמרד הקב"ה את כל בני אדם ולא מצא אדם נאה שיצאו ישראל מסצרים על ידו אלא משה רבינו מרד הקב"ה את כל חומים ולא מצא נאה להעביר ישראל בתוכו אלא מי ים סוף מרד כל הדורות ולא מצא דור נאה שיתן להם תורה אלא דור המדבר (רס"ז, פסיק' נכ"י, נוכס). למלך שקדש ממרונה וכו' טרדה מבינו בא לו שושבינה לפיכך למלך אמר אדוני המלך אימתי אחת מוצא משובחת ונאה כמותה (כ"ב, מד"ר שמות מנ). ושאל שנדבק ולא נמצא נאה בפקודו (סס נמ"ד א). לעולם תהא נאה בכניסתך ונאה ביציאתך (מס' ד"א ד). איך אתם מסטיגים על הדור ההוא שהוא חמור ונאה ואני שמח בו (פסיק' נכ"י לו).—ומצוי בסהמ"א, וההפך ממנו מגנה: אמנם הנאה והמגונה הוא במפורסמות לא במושכלות וכו' וכן בלשוננו יאמר על הקושט ועל הבטל אמת ושקר ועל הנאה והמגונה טוב ורע (ר"ש א"ת, מו"נ א ב). הדת הנימוסית תקצר מן האלהית בפנים רבים וכו' לפי שהוא לא תקף אלא בנאה ובמגונה בלבד (כ"י ח"ג, סעק"א ח).

א. נָאָה⁽¹⁾, ש"ג, מ"ר נאות, סמ"י נאות,—מקום צמח ומרעה במדבר וכדומ', נאות הרועים: יי' מצינו ישאג ומירושלם יתן קולו ואבלו נאות הרעים ויבש ראש הכרמל (עמ"י א ב).—נאות מדבר: כי אש אכלה נאות מדבר ולחבה

(1) בערב' נוי א, במשמ' הלך לגור במקום מן המקומות, וי"א כי באשור' נוי במשמ' מקום מרעה, מדבר, ועי' עור ביה.

ולתנאות בואו להתנאות בו אלא כדי שיתן לחיילותיו ולעבדיו ולשמשיו (רמב"ם, מלכים ג ד). המלך מסתפר בכל יום ומתקן עצמו ומתנאות במלבושין נאים ומפוארים (שם ג ט). — ואמר הפיוס: שמרו להנחילו לעם נחילו מן בהשחילו השמיעו התחילו, התענג להתנאות קלום יצואות טוען משאות נוח מללאות (רש"י סכנל, אל נסל, שנת כהנ"ש). נחית פניו בך בעוד עמד להתנאות, צוריהם הממת במכות להלאות (יקותיאל כד יוסף, פסח אשור, מער' אחזון פסח). גבר יחיה חלא יראה שלשה ספרים נפתחים, בשנים טוב ורע נאה צדיק ורשע נכתבים, אך ספר של בינוניים עד יום עשירי וישתאה, אולי יזכה ויתנאה ולטוב וחקן ירגיעהו (כנף רנניס, פומון לריס, קול קורא). — ואמר המשורר: וכל בת שיר לזולתי בודאי היא כמו דינה, בעת יצאה להתנאות לחרפה היא ולשנינה (רמב"ם, הל' נאוב, דרכי נעם ד).

— פ"ע, נִאָה, מקו' נִאָה, לְנִאָה, — עשה שיהיה נאה: לא שנו (שאסור לפרוס סדון על הסוכה) אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשירה (ר"ת חסדא, סוכ' י). — ובסמ"א: ואסור למבדח לפרוש חלב הכסלים על הבשר כדי לנאותו (רמב"ם, מל' אסור' ז ט). להיות כל איש חירא מתעסק בערב סוכות בהדרור הסוכה ומושבה ולנאותה בכלים ומצעות נאים כפי כחו (חמ"ד, ימינו ג, חג הסוכות ג). — ואמר הפיוס: קבעו עירות הסמוכות עסק גדול לבאות, חשכה קצרוהו ונתנוהו בקופה ולעזרה מובאות (ר"מ נסוכא, לור יוס הקף, ליל כ' פסח).

— קנ"ע עת' *נִאָה: א נ א ה (לפניו במצות אעשה לפניו סוכה נאה לולב נאה ציצית נאה נוי' כ).

נִאָה, פ"ע, נִאָה, ובהנחת האלף נִאָה, — היה נִאָה: נִאָה לחיך בתרים צוארד בהרחים (ש"ס א י). מה נִאָה על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום (יש' נג ז).

***נִאָוֵב** (2), (נאוב, ניאב), ש"ז, — כלי חרס, שהרועה מחזיק בו מים לשתייתו וכדומ': רועה הייתי בעירי והלכתי למלאות את ה' נִאָוֵב (3) מים (שמעון הלויק כס נער מן הדוכס, יוש' נזיר א ה, מד' כמ' י).

(1) כמכ' בשלח, שירה ג: א ת נ א ה.
(2) כמו אזור, ועי' הערת הבאה. — (3) כך בספרי הדפוס (בירוש' הניאב), ובירוש' נדר' א א: השאוב, ובתוספת' נזיר ד ובספרי נשא כב ובגמ' (כר' טז נזיר ד) אין מלה זו, אך יותר אפשר הדבר כי נשמטה המלה המזוהה, משנוספה מלה לא רגילה כזה, והנה משמ' נראה מהענין, אך מקורה לא נתברר, ואולי הוא ממקור המלה נעוא בארמ', ואולי זו מלה דרומית.

להמה כל עצי השדה (ויא' א יט), אל תיראו בהמות שרדי כי דשאו נאות מדבר כי עץ נשא פרוו תאנה וגפן נתנו חילם ובני ציון גילו ושמחו ביי' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה (שם נ כג). על ההרים אשא כבי ונהי ועל נאות מדבר קינה כי נצחו מבלי איש עבר ולא שמעו קול מקנה (ימ' ט ט). כי מפני אלה אכלה הארץ יבשו נאות מדבר (שם כ י). יי' רעי לא אחסר בנאות דשא ירביצני על מי מנחות ובהלני (תה' כג א). עמרת שנת מובתך ומועגליך ירעפון דשן ירעפון נאות מדבר וגיל גבעות תהגרינה (שם ס יב). — ובהשאלה במליצה, נאות שלום: ונדמו נאות השלום מפני חרון אף יי' (ימ' כס לו). — נאות יעקב: בלע אדני לא חמל את כל נאות יעקב (לוי' כ ג). — נאות אלהים: אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים (תה' פג ג). — נאות חסם: כי מלאו מחשבי ארץ נאות חסם (שם עד ט). — ובתנ"כ: ורחקנו ממכאובינו ודשנו בנאות ארצך (שמואל, נוסח תפלה, כ"כ כט). היו מתענגים (בני ישראל במדבר). בנאות דשא של באר (י"ש בן יוסף, מד' כד' ז). ובסמ"א: המדבר אשר בני הרכבים נחתים שם בשלש נאות דשא (מל"ג, דני, בית הכנסת).

נִאָה, פ"ע, נִאָה, — נִאָה תהלה, היתה נִאָה: לא נִאָה ה' (1) תהלה בפי רשע כי לא מאל נחלקה לו (כ"ס נ"י י ט). — ובסמ"א: נִאָה ה' ללשונו תמימת חם, כל תפלה כל תחנה כל שיר ומכתם (קטע כ"י מזמן הגל, סעדיאס, קו' שבער 72).

— קנ"ע, *התנאות, — התנאה בדבר, עשה את עצמו נאה בדבר זה, הראה א"ע נאה: משכיר אדם מעותיו לשולחני להתנאות בהן להתלמד בהן ולהתעשר בהן (רש"י, שפס' כ"ד כ). חת נאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה וכי (שנת קלג). (רב שישא בר' אירי) מת נאה בסדינו הוה (שנת קמ). הוי שש בחלקד והתנאה במיעושד (מס' דא"ג). שהיה הקב"ה מתנאה ומשתבח במעשיו (תנחומ' שמיני ג). — ובסמ"א: והעדר יראת האלהים מלבו בעת התערבו עם בני אדם ושיחתו עמם וכי להתנאות להם ולהתגדל אצלם במה שהוא יודע ובמה שאינו יודע ממיני החכמות (כ"י א"ת, מו"ס, שמעון סנפ"ג). ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגזון

(1) פסוק זה נשמט כנראה בעת ההעתקה ונכתב אח"כ באותיות קטנות ע"ג השורה. אך הכתב אחד הוא צורת האות ת היא ברורה, ומשם כצורת שאר התוים שכ"י זה ואין לפקפק בה.

נְאוֹת (ת"ז, לנק' נאות—מה שהוא יפה ונחמד, lieblich

מהררי שרף (תל' עו ה). —ומצוי כנוי זה לאלהים בפרט אצל הפיזיקנים, במשמ' בעל האור: צפופים פני נאור, משפסם תל לאור, צחן רוע שאור, בריב כל יזכור (ר"ל) קליר, זכר תחלת, מוס' א ר"ה). מה אילו פלאי נסיד, מתנוסס במ את מנוסיד, נאור רחמיק על כל מעשיך (סוף, אסיריס, יולר נ פסק). נאור מכעונך, אל תעלם עינך, ונקום בימינך, אל ממתקוממים (יחזק כן קפרון, יגרת' מפני). נאור שח איפה משיח נכסי, ויען כי עירם אנכי (כ"י סלוי, אכלל קפת). אדיר ונאור בורא דוק וחלד מי אל כמוך (סלתי) יוכ"מ, מתו' ספרד', אדיר). נאור דמותם לעם זו התאיר, וינחם יומם בעגן מבקיר, ולילה בעמדו אש להאיר (כ"י טוב עלם, אלאמר מסתת, יול' לשנתי), מכוס עשר חפות שללו מגלה סמר, נאור צוהו ועבר ונתחייב להגמר (רש"י יסללי, אמן דה, שנת נ אהסיפ). נאור אליך מי יחבר, נוחג שבעולם אין משתמש בכלי כושבר, ולא תבוז לב נדבך ונשבר (כ"י סלוי מזונא, אל אלוה, סלתי ער"ה). (ב) יחשתמשו בו הסופרים בכלל במשמ' דבר של אור, שיש בו אור; וראוי הוא שהיה זה האור הרבה בהיר ונאור כרב כח המלאכים על כח בני אדם (כ"י נללוי, ס' יולר' 21). —ואמר המשורר: צואר כמגדל עוז בניו לתלפיות, תלוי כתפוחי זהב במשכיות, כל ארחו נאור כי צור בראו לאור ולמחיה (לאכ"ע, אס הסדוד חלק). —ואמר הפיוטן: שחר כהקרון והבקר אור, שאגו בקול חזק ונאור⁸, שמע ישראל יי לבאור (יוסף נל שלמה, אודך כי אנסת, שנת א חנוכס). —ובספרות החדשה בימי ההשכלה, השתמשו בו הרבה בענין תאר לאדם, אדם נאור, בעל אור ההשכלה והדעת, ר"ל אדם משכיל, aufgeklärt; éclairé; enlightened, civilised.

נְאוֹת, ש"מ—מגולת דבר נאָה: אדבר בנאות שלו (ר"ע, מסכ' ס"ט, ירוש', הולף קינסקי ג י). **נְאוֹת** (כ"י, נאות, נאות), ת"ז, לנק' נאותה, מ"ר נאותים, נאותות, — כמו יאות, במשמ' טוב ונאה ובהסכמה

¹ דעת רד"ק שהוא נפעל מן אנה, והראשון שאמר זה הוא ר"י חיוג, שרשם כל אלה בשרש אנה. אך רד"ק בשרש אנה מניח שאפשר שהוא מן נאה, כמו גאנה מן גאה.

² משקל ג־א־ה, ועי' הערה לקמן. —³ כך ברב הכ"י והדפוסים, נ פתוחה ולאף חשופה, ובדבר נקוד האלף עדות המסורה מפרשה, שהיא חשבה מלה זו בין המלים במסוף א, וראה הרד"ק גם במלה זו כמו בנאות וכו' נפע' מן אנה, אך כבר נזכר למעלה כי הניח גם האפשרות הכלם הם מן נאה, וכך החדשים פלוגים בזה, אך כאן עכ"פ המליצה קשה, כי אין מעם במאמר לביתך נאה קדש, ולכן יותר נראה פירושו של רש"י שראה במלה זו שם ואמר:

לביתך שהוא נאות קדש וכו' נאות כמו נאות אלהים לשון ניה ותדע שכל נאות שבמקרא אינן מסקין אלף לפי שהם לשון נוי וזה מסק אלף.

⁴ מן יאה, ולא נתברר לי מי היה הראשון שהשתמש בצורה זו, כי לא מצאתי בין הפתקאות מראה מקום ומקור מקדם מר"י א"ת.

נְאוֹת (ת"ז, לנק' נאות—מה שהוא יפה ונחמד, lieblich ונאות בגות ירושלם כאהלי קדר כיריעות שלמה (שה"ש א ה). הראינו את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאות (סס נ יד). כחום השני שפתותיך ומדברך נאות כפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך (סס ד ג). יפה את רעיתי כתרצה נאות כירושלם (סס ו ד). —ובמשמ' נאות, יאות: לישרים נאות תהלה (תל' ג א). הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאות תהלה (סס קמ א). לא נאות לכסיל תענוג (מסלי יט י). כשלג בקיץ וכסתר בקציר כן לא נאות לכסיל כבוד (סס כו א). לא נאות לנבל שפת יתר אף כי לנדיב שפת שקר (סס יז ז). —ואמר בן סירא: ללב קטן לא נא ו עושר ולאיש רע עין למה זה חרוץ (כ"ס גני' יד ג).

נְאוֹת (ש"מ, מדרור, מקום דירה, Wohnung; logement, ערתיך נאמנו מאד לביתך נאות⁸ קדש (תל' כס ה).

נְאוֹת (ש"ע, נאותי, —הייתי נאות: ושלתי ושקפתי, ואכלתי ושתיתי, ושמנתי ועביתי, ויפיתי ונאותי (כ"מ מלוננו, אני אהם לילדתי, כספ' שתי הידות).

נְאוֹת, —ע"י נאם.

נְאוֹת, —ע"י נאף.

נְאוֹת, ש"מ, מ"ר נאותים, —היפ' מן נאץ: שאתה שומע ניאוצו וגידופו של אותו רשע (של מיוסוס) ושותק (אכל חקן, גי' מ:). אמר הקב"ה למלאכי השרת ניוחמין אלו שאתם אומרים לפני ניאוצין הן לי (ר"ל, מדי' איכ', פתח"י). נתחומיכם הללו שאתם מנחמים אותי ניאוצים הם לפני (פסיק' רמתי כח).

¹ דעת רד"ק שהוא נפעל מן אנה, והראשון שאמר זה הוא ר"י חיוג, שרשם כל אלה בשרש אנה. אך רד"ק בשרש אנה מניח שאפשר שהוא מן נאה, כמו גאנה מן גאה.

² משקל ג־א־ה, ועי' הערה לקמן. —³ כך ברב הכ"י והדפוסים, נ פתוחה ולאף חשופה, ובדבר נקוד האלף עדות המסורה מפרשה, שהיא חשבה מלה זו בין המלים במסוף א, וראה הרד"ק גם במלה זו כמו בנאות וכו' נפע' מן אנה, אך כבר נזכר למעלה כי הניח גם האפשרות הכלם הם מן נאה, וכך החדשים פלוגים בזה, אך כאן עכ"פ המליצה קשה, כי אין מעם במאמר לביתך נאה קדש, ולכן יותר נראה פירושו של רש"י שראה במלה זו שם ואמר:

לביתך שהוא נאות קדש וכו' נאות כמו נאות אלהים לשון ניה ותדע שכל נאות שבמקרא אינן מסקין אלף לפי שהם לשון נוי וזה מסק אלף.

עם צרכו, וכדומ', *passend; convenable; fitting* :
וזה ההמיון איננו נאות בכל אלא אם היתה השמש
בלתי מושגת (כ"י א"י, כוזרי ד ג). הלשונות והמכתבים
יש לקצתם יתרון על קצתם מהם מה ששמות נאותים
הרבה בקרואים וכו' והלשון האלהית הברואה אשר
למדה האלהים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו היא
מכלי ספק השלימה מכל הלשונות והנאותה לקרואיה
יותר מכולם כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם
נפש חיה הוא שמו רצה לומר שהוא ראוי לשם ההוא
ונאות לו ומלמד על שבעו וכו' ועל זה נאמר
במכתב כי צורות אותיותיו אינם בלא כונה ובמקרה
אבל לענין נאות י"ס המכוון מכל אות ואות (ס'
כס). ואם תצא לדרך מלה מן המלות מענין מן הענינים
ולא תבין ענינה שלא ידך אל השרש אשר היא מכמו
וכו' הסב אותה על כל מה שיש בשרש ההוא מן
הענינים ותלה אותה בנאות שבענינים לה והקרוי
שבהם אליה (הוא, השם, ל"ב, הקד'). תכונות שתעשה
בהן תדיר הטובות והפעולות הנאותות (כ"ס א"י,
ח' פדקיס ל"ב, ג). צורך התנועה לבעלי החיים הוא
לכוון אל הנאות ולברוח ממה שהוא כנגדו ואמנם
צורך החושים הוא להכיר מה שהוא כנגדו ומה שהוא
נאות לו (הוא, מ"ז, א מו). אכזבי דעותיו והיותו
ער שאלקס טהם מה שהוא נאות לתורה מסכים
לדברי החכמים ז"ל (ס' ג). הנאות להבין באמרו
יהי רקיע בתוך המים (הוא, יקו וה"ס 138). והלא
היה נאות יותר שיתן האדם שקל שלם (כ"י אנטולי,
מלמד הסלמיר, כי טסא). הנביאים והחכמים יעירו האדם
ויכלימוהו בפעולות שאר בעלי חיים הנאותות לו
(ס', טופס'). כי דבריהם (של הצדיקים) נאותים
ועוברים להם (ל"ב, ג, משלי י ג). והנה היה זה המאמר
נאות עוד מצד המשל כי מדרך המרוצה שתחליש
האדם (הוא, ס' יח'). להיותם נאותים אל שיהיו
חברים לו (הוא, ס' כו י). יתוך האומן הגביע כאשר
היתה תמונתו בלתי נאותה לעשותו בתמונה אחרת
יותר שלמה (הוא, מלחמ' ס' ו טו). מן ההכרח שיוסדר
נימוס מחכם או חכמים וכו' כדי שיושלם על ידו הקבון
המדיני באופן נאות (כ"י אלנו, העקר' א ט). כשדרכי
האיש הם נאותים וטובים עד שירצם האל (כ"י
כדכ"י, פדס א, אלו"ס ג). שיוקח מהמוקדמות הראשונות
הנאותות לזה הסוג ואז יתבאר לחוקר שאי אפשר
להיות לדבר מהם חמר כלל (כ"ס פקוירל, ראש' חמ"י
ג א). וכמו כן צריך לחקור מקומות בעלי חיים וכו'

ומפני מה מצטרך בע"ח אל המקום ומה המקום
הנאות לכל בעלי החיים (ס' ס' ג). וחולק (הרמב"ם)
על דעת המדברים ואחר מניח הקדמותיהם וכו'
ויפה עשה כשיושמש מהם במקומות הנאותים
(ס' טו, מ"ג, הקד' ח). שאין האבן השואבת מניעה
הברזל אלא שהצורה הברזלית הולכת ומניעה הגשם
בכללה אל האבן להיותה נאותה לשבעו (אפודי, ס'
הקדמ' ט). ואכתוב בזה מה שנראה טוב ונאות לפי
הכונה (מעש' אפודי, הקד'). והאמת כי הפסוק הזה דחוק מאד
ואין דרך לפרש בו פירוש נאות אלא למה שפרשת,
(כ"י מנללונס, ס' משלי יא ז). ותניעהו נפשו לדברים
הנאותים לו וכו' ותראה לו בעין הדברים אשר
אינם נאותים לו ולשבעו (ס' הענינים, מוח' לראש' ע').
במה שגרצה בנגלה בענינים הנאותים מצד
החמר ובנסתר אל הענינים הנאותים מצד הצורה
(כ"י עזמאס, ס' יד אשלוס על משלי). אע"פ שירבו עליה
שענות רבות ונאותות הנה הם כמים הקרים על
נפש עיפה ומיד תחזור לסורה (ס' ס' כד). ונתחסר
עמו (עם אברהם) הקב"ה לתורידו בסבות יותר נאותות
ובעלילות מצעדי הבנים (כ"י אכננאל, זכ' פסמ, כדוך
סומר). כי הוא המקום הנאות העצמי לביאור זה
(הוא, ראש' אגס יו). להיות המקום ההוא ר"ל ס'י
המשנה בלתי נאות לחקור בו איזה מהם עקר ואיזה
מהם יסוד (ס' יו). הצחות היא הבאת התבות או המאמרים
הנאותים בענין (מסיר לילון, נופ' אופס א ד). הכלימה
או הכישנות הוא עצבון או ערבוב יקרה אצל עשיית
הפעולות בלתי נאותות (ס' ג ח). המרגיש להם
ולחבה באצטומכא נאות לו לשותותם על הצום (מ'
אלכזי, ט"א ס ד). וכתב גאלינוס אין לך דבר יותר נאות
בהפלגה להתיך החלשים הרעים כמו חשינה תיכף
אחר המרחץ (ס' ס' ז). והנה בשר החזיר נאות
הוא למזג האדם ומבעו (כ"ס כן וינאל, סנטי יסודס ז).
והאדם שהוא במדרגה יותר מן החי אינו ניוון מן
העשבים כי אם מן הנאותים למזגו (ס'). נתנו
החכמים טעם לכדורי השמים והארץ מפני שאין לך
צורה נאותה ממנה (כ"י גנו, נחמד ועיס א כח).
וכל סדר מהם חלק לחלקים ידועים וקראם בשמם לכל
אחת ואחת כפי הנאות מסכת פלוניות (מנחם נל
זכח, הקד' יודס לידך). יקרוו הדם ויכבו חומו במאכלים
הנאותים לזה (ס' א ג). ויהיה זה השלמות נמנע
כאשר תהיה הבחירה האישיות בלתי נאותה (ספוטנו,
אור עמיס מ). ראוי שידרוך בהגעתו בסבות הנאותות

יפני עד עולם ועתה נאם יי' הלילה לי (ש"א ז ל), ואלה דברי דוד האחרנים נאם דוד בן ישי וגאם הגבר הקם על וכו' רוח יי' דבר בי ומלתו על לשוני (ש"ב כג א-ב). ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם יי' (מ"ז ט כו). לכן כה אמר יי' אל מלך אשור לא יבא אל העיר הזאת וכו' בדרך אשר יבא בה ישוב ואל העיר הזאת לא יבא נאם יי' וגנותי אל העיר הזאת (ש"ס יט לג-לד). וגם אנכי שמעתי נאם יי' לכן הגני אספק על אבתיך (ש"ס כג יט-כ). ואקים מבניכם לגביאים ומבחוריהם לגזרים האף אין זאת בני ישראל נאם יי' ות' וק' את הנזירים וין (עמו' כ"א י"ב). ואמין לבו בגברים ערומים ינוס ביום ההוא נאם יי' (ש"ס יו). ולא ידעו עשות נכחה נאם יי' האצרים חסם ושד בארמנותיהם (ש"ס ג י). שמעו והעירו בבית יעקב נאם אדני יי' אלהי הצבאות כי ביום פקדי פשעי ישראל עליו ופקדתי על מזבחות בית אל וכו' וספו בתים רבים נאם יי' (ש"ס יג-י"ד). כי כן אהבתם בני ישראל נאם אדני יי' וגם אני נתתי לכם נקיון שנים בבל עריכם וכו' ולא שבתם עדי נאם יי' וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם וכו' (ש"ס ד ה-ו). נשבע אדני יי' בנפשו נאם יי' אלהי צבאות מתאבד אנכי את גאון יעקב (ש"ס ו ח). אפס כי לא השמיד אשמד את בית יעקב נאם יי' (ש"ס ט ח). הגה ימים באים נאם יי' וגשג חורש בקצור ודרך ענבים במשך הזרע (ש"ס יג). ותעד נזמה וחליתיה ותלך אחרי מאהבית ואתי שכחה נאם יי' לכן הגה אנכי מפתיח והלכתיה המדבר (ס"ט ז י"א-י"ב). והיה ביום ההוא נאם יי' תקראו אישי ולא תקראו לי עוד בעלי (ש"ס י"ח). והיה ביום ההוא אענה נאם יי' אענה את השמים והם יענו את הארץ (ש"ס כג). לכן נאם האדון יי' צבאות אביר ישראל הוי אנחם מצרי ואנקמה מאויביו (ש"ע' א כד). מלכם תדכאו עמי ופני עניים תטחנו נאם אדני יי' צבאות (ש"ס ג י"ב). וקמתי עליהם נאם יי' צבאות והכרתי לבבל שם ושאר וזין וגכד נאם יי' (ש"ס יד כג). וגשאר בו עוללת כנקף זית וכו' ארבעה חמשה מסעפיה פריה נאם יי' אלהי ישראל (ש"ס יו). ביום ההוא נאם יי' צבאות תמוש היתד התקועה במקום נאמן וגגדעה ונפלה (ש"ס כז כ"ה). הוי כנים סוררים נאם יי' לעשות עצה ולא מני (ש"ס ל א). וגם עתה נאם יי' שבו עדי בכל לבבכם (י"ח' ז י"ג). ביום ההוא נאם יי' אספה הצלעה והגדחה אקבצה (מ"ז ד ו). אל תירא מפניהם כי אתך אני להצלך נאם יי' (י"ח' א ח). כי הגני קרא לכל משפחות ממלכות צפונה נאם יי' ובאו וגתנו איש כסאו פתח שערי ירושלם (ש"ס י"ב). ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי

להגעת הדבר ההוא (נכר פישון מה). לכן אני מצוה אתכם שתרחיבו ידיכם להוציאם בדברים נאותים (י"ח' מודינא, למח' לדיק טו). אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם בזריות ובמסור נאות וחי בהם בבריות ושלוה ויחא אהוב לאל יתברך (כ"י אנוס, מנוס'מ לנ). וכדי שיתבוננו בו רבים נערוך עליו משל נאות ומסכים לרי ענינו (ש"ס, מלפ' כ). הפלך הממוג שבפלכים כנו שהוא הרביעי הוא נאות לכל ישרי המוג (כ"י עמדין, בילת מגל עז, לו). ורק כי יהיו דברים הנאותים לו לפי ענינו ולא יפגעו בכבוד מי (י"ג, אגודת א י"א). — ונכמי' רבים זכרים נאותי: ויתחייב החלוק אם שיעשה זה בדברים נאותי והספקה וכו' אם שיעשה זה בהצטרף אל העתיד (מסיר ללאן, נוס' לוס'ס א' ס).

נאותי, ט"ז, לנ' נאותות, — שהוא נאות: תנועה רצונית הצטרך אל הנשימה הגדולה התכופה הנאותות (קלון א ג א). כי ההסכמה נאותות לצד החלומות (ש"ס' דולף, מג"א, ח"ד). אכן עם העצבון ושברון הרוח הנכאה הנאותות והראויה תמצא אצל הבנים בני איש אחד ומיוחד הללו נחמה ראויה (מכ"י קט' פיסא, REJ 1898 Avril 222).

נאימה, ט"ז, ט"ז מן נאם, במשמ' דבור: ושמה (חחיה) מסביבות לספינה ואין מגיד ואין נואם נאימה, והגיעה לצדיה ועמדה עלי זנב כארז או שדמה (כ"ס סנגיד, סלכסל ולנוס'). — ואמר הפישון: רב חסד ואמת, לעם נוצרי תומת, חשוב נא לנאימה, שפתיו כשלמים (סמ"א, קליה' לז"ג, שחר אעיר).

נאיפה, ט"ז, ט"ז מן נאף: על רציחה על נאיפה, על גביבה וחנפה, פקד כי בם וישג חרפה (הנניס חלוקים, חליטס שיר, פוט לשכוע, חילת'השחר קלג).

נאם (י'), ממנו נאם, נאם, נאימה, ש'מנאם.

נאם, ט"ז, — נאם פלוני, דבורו, דבריו כמו שיצאו מפיו, Spruoh; parole, saying: ויאמר בי נשבעתי נאם יי' כי יען אשר עשית את הדבר הזה וכו' כי ברך אברכך (כ"א' כג י"ו). אמר אלהם חי אני נאם יי' אם לא כאשר דברתם באוני כן אעשה לכם (כמ"ד יד כח). וישא (בלעם) משלו ויאמר נאם בלעם כנו בער וגאם הגבר שתם העין נאם שמע אמרי אל וכו' מה שבו אחליך יעקב משכנתך ישראל וכו' (ש"ס כד ג-ס). לכן נאם יי' אלהי ישראל אמור אמרתי ביתך ובית אביך יתחלכו

(י') בערב' נאם א) במשמ' הוצאת קול המיה.

(א) ט"ז

ואתך אני נאם יי' להצילך (שס יט). לכן עד ארוב אתכם
נאם יי' ואת בני בניכם ארוב (שס נ ט). שמו שמים על
זאת ושערו חרבו מאד נאם יי' כי שנים רעות עשה
עמי (שס יב-ג). שובה משבת ישראל נאם יי' לוא
אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם יי' לא אטור לעולם
(שס ג יב). שוכו בנים שובבים נאם יי' כי אנכי בעלתי
בכם (שס יד). והיה כי תרבו ופריחם בארץ בימים הקמה
נאם יי' לא יאמרו עוד ארון ברית יי' (שס ו). אם
תשוב ישראל נאם יי' אלי תשוב (שס ד ח). והיה ביום
ההוא נאם יי' יאבד לב המלך ולב השרים (שס ט).
חעל אלה לוא אפקד נאם יי' ואם בגוי אשר כזה לא
תתקם בפשי (שס ט). חנני מביא עליכם גוי ממרחק
בית ישראל נאם יי' גוי איתן הוא גוי מעולם הוא
(שס יס). וגם בימים ההמה נאם יי' לא אעשה אתכם
כלה (שס יח). האותי לא תיראו נאם יי' אם מפני לא
תחילו (שס כ). ועתה יען עשותכם את כל המעשים
האלה נאם יי' ואדבר אליכם השכם ודבר ולא שמעתם
(שס ז יג). האתי הם מכעסים נאם יי' הלא אתם (שס יט).
אסף אסיפם נאם יי' אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה
והעלה נבל (שס ח יג). דבר כה נאם יי' ונפלה נבלת
האדם כרמן על פני השרה (שס ט כ). כי כאשר ידבק
האזור אל מחני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל
ואת כל בית יהודה נאם יי' להיות לי לעם (שס יא).
ופקדתי עליהם ארבע משפחות נאם יי' את החרב להרג
ואת הכלבים לסחב וכו' (שס טו ג). את נמשת אחי
נאם יי' אחור תלכי (שס ו). כי אספתי את שלומי מאת
העם הזה נאם יי' את החסד ואת הרחמים (שס ו ס).
ואמרת אליהם על אשר עזבו אבותיכם אותי נאם יי'
וילכו אחרי אלהים אחרים (שס יא). חנני שלח לדוגים
רבים נאם יי' ודגים (שס ו). והיה אם שמע תשמעון
אלי נאם יי' לבלתי הביא משא בשערי העיר הזאת
ביום השבת וכו' ובאו בשערי העיר הזאת מלכים וכו'
(שס יז כד-כ). כן אעשה למקום הזה נאם יי' וליושבו
(שס יט יב). ואחרי כן נאם יי' אתן את צדקיהו מלך
יהודה וכו' ביד נבוכדראצר (שס כא ז). בי נשבעתי
נאם יי' כי לחרבה יהיה הבית הזה (שס ככ ס). חי אני
נאם יי' כי אם יהיה כניחו בן יהויקים מלך יהודה חותם
על יד ימיני כי מ:ם אתקנך (שס כד). ולא שמעתם
אלי נאם יי' למען הכעסוני במעשה ידיכם לרע לכם
(שס כה ז). אפקד על מלך בבל ועל הגוי ההוא נאם
יי' את עונם (שס יב). בחרב וברעב ובדבר אפקד על
הגוי ההוא נאם יי' עד תמו אתם בידו (שס כז ח).

והנחתיו על אדמתו נאם יי' ועבדה וישב בה (שס יא).
כי לא שלחתים נאם יי' והם נבאים בשמי לשקר (שס יס).
ונמצאתי לכם נאם יי' ושבתו את שבותכם (שס כט יד).
והיה ביום ההוא נאם יי' צבאות אשר עלו מעל צווארך
(שס ל ח). ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם יי' ואל תחת
ישראל וכו' כי אתך אני נאם יי' להושיעך (שס יא-יב).
חנני מצוה נאם יי' והשבתים אל העיר הזאת (שס לד כג).
והצלתוך ביום ההוא נאם יי' ולא תנתן ביד האנשים אשר
אתה יגור מפניהם (שס לט יו). וזאת לכם האות נאם יי' כי
פקד אני עליכם במקום הזה (שס מד כט). חי אני נאם
המלך יי' צבאות שמו כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא
(שס מז יח). אני ידעתי נאם יי' עברתו (שס מח ל). והשבתו
למואב נאם יי' מעלה במה ומקשיר לאלהיו (שס נא).
כי בי נשבעתי נאם יי' כי לשמה לחרפה לחרב ולקללה
תהיה בצרה (שס מט יג). בימים ההמה ובעת ההיא
נאם יי' יבאו בני ישראל חמה ובני יהודה יחרו (שס נ
ד). חרב על כשרים נאם יי' ואל ישביו בבל (שס נא).
חנני אליך הר המושחית נאם יי' המשחית את כל
הארץ (שס נא כס). חי אני נאם אדני יי' אם לא
יען את מקדשי פמאת וכו' וגם אני לא אחמול (יחזק'
ס יא). חרב יראתם וחרב אביא עליכם נאם אדני יי'
(שס יא ח). כי בימיכם בית המרי אדבר דבר ועשיתיו
נאם אדני יי' (שס יכ כס). שלשת האנשים האלה בתוכה
חי אני נאם אדני יי' אם בנים ואם בנות יצילו (שס
יד יו). ואבוא בכרית אתך נאם אדני יי' ותהיה לי (שס
יו ח). ויהי אחרי כל רעתך אוי אוי לך נאם אדני יי'
ותכני לך גב ותעשי לך רמה בכל רחוב (שס כג-כד).
מה אמלה לבתך נאם אדני יי' בעשותך את כל אלה
(שס ל). חי אני נאם אדני יי' אם עשתה סדם אחותך
היא ובנותיה כאשר עשית את ובנותיך (שס מח). החפץ
אחפץ מות רשע נאם אדני יי' הלא בשונו מדרכיו
והיה (שס יח כג). כי בחר קדשי בחר מרום ישראל
נאם אדני יי' שם ועבדני כל בית ישראל כלה (שס כ
מ). ביום בוא גוג' על אדמת ישראל נאם אדני יי'
תעלה חמתי באפי (שס נח יח). ונתתה אל הכהנים
הלזים אשר הם מזרע צרוק הקרבים אלי נאם אדני
יי' לשרתני פר בן בקר לחממת (שס מג ט). על כן
נשאתי ידי עליהם נאם אדני יי' ונשאו עונם (שס מד
יב). אני עזרתוך נאם יי' וגאלך קדוש ישראל (ישעי' מג מא
יד). אתם עדי נאם יי' ועבדי אשר בחרתי (שס מג יא).
חי אני נאם יי' כי כלם כערי תלכשי (שס מט יח).
ועתה מה לי פה נאם יי' כי לקח עמי חנם משלי

נָאֵם, פִּי, עֲתִי וְנֶאֱמָה, — נָאֵם, הוֹצִיא מִפִּי הַנָּאֵם; הִנְנִי עַל הַנְּבִיאִים נָאֵם יִי הַלְקָחִים לְשׁוֹנֵם וַיִּנְאֲמוּ נָאֵם (יִכְנֵז כג לז), — וּבִתְלֻמִּי: כִּשְׁבָא (נִזִּיר) אֶחָד מִן הַדְּרוֹם יִפֶּה עֵינָיו וְשׁוֹב רֹאֵי וְקוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים נֶאֱמָתִי (י) לֹא מִה רֵאִיתִי הַלְחִיתִי שְׁעַר נֶאֱמָה וְנֶאֱמָה לִי רוּעָה הֵייתִי בְּעִירִי וְהִלְכִיתִי לְמִלְאוֹת מִים מִן הַמַּעַיִן וְנִסְתַּכְלַתִּי בְּכוֹאֵה שְׁלִי פָחוּ לְבִי עָלִי בְקֶשׁ לְהַעֲבִירֵנִי מִן הָעוֹלָם נֶאֱמָתִי לֹא רָשַׁע הָרִי אֶת מִתְנַהֵג בְּשִׁאֵינוֹ שֶׁלֶךְ וְכוּ' וְנִשְׁקָתִי עַל רֹאשׁוֹ נֶאֱמָתִי לֹא כְמוֹתְךָ יִרְבוּ בִּישְׂרָאֵל עוֹשִׂים רָצוֹן הַמָּקוֹם (שְׁמֵעוֹן סֹדֵק, סְפָרִי כְּמִי ככ), (כְּתוֹב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַחֶסֶד בְּמוֹעֲדוֹ, בְּמוֹעֲדוֹ וַאֲפִילוּ בִּשְׁבַת דְּבָרֵי רַבִּי יֵאֻשִׁיָּה נָאֵם (ג) לֹא רַבִּי יוֹנָתָן כְּמִשְׁמַע זֶה עֲרִין לֹא שְׁמַעְנוּ נֶאֱמָם (ג) לֹא רִי יֵאֻשִׁיָּה לִפִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר צֵא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' (שְׁס קמז), —וְהִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ בּוֹ תִּדְרֵי הַמְּלִיצִים וְהַמְּשׁוֹרְרִים: וְהַנְּשִׁים עָלֵי עַמִּם כְּנוֹשִׁים וְגַם חוֹרְשׁוֹת עָלֵי עַרְפּוֹ וְגַבּוֹ, כֹּאֲלוֹ בֹא זֶמֶן בּוֹ הָאֱלֹהִים לַעֲם נֶאֱמָם וְנִשְׁמָם מִשְׁלֹו בּוֹ (מִשֶּׁה דַּעֲוִי הַקְּרָאֵל, זֶמֶן נִסְפָּק, לְקוֹקִי פֶה). וְחִמּוֹרֵת קִרְבַּנּוֹתֶיהָ פִּרִי שְׁפָתֶיהָ הַגִּישָׁה, נֶאֱמָתִי בְּאִימָה בְּפֶהָ בּוֹחַל בְּרַעַד מִשְׁלֶשֶׁת קְרוֹשָׁה (רִי הַלֵּוִי, אֶסֶה אֲדֹנִי), סוֹד אֲבֹן הַקִּיּוֹם, וְגַל לַעֲדֵי הַשִּׁימוֹ, וְזֶה זֶה נֶאֱמָמוֹ, לֹא אוֹסִיף עוֹד עֲבֹד לֹא (לֹאֲנִי, מִי כְמוֹךָ אֵל). נֶאֱמָם לְבָבִי כִּי פֶהָ זָקֵן שִׁיבוֹת וְכוּ' הֵן מִלְבָּד נִזְדוּ, דּוֹמּוֹת עָלֵי לַחֲיוֹ לְמֹו שׁוֹרִי אֲבֹן בְּרֹאשׁ מֶלֶךְ עָלֵי נִזְרוֹ (רַמְבַּיִם, מַרְשָׁס ס סס), — וְאִמֵּר הַפִּשׁוֹן: צוֹר יִשְׂרָאֵל, קוֹמָה בְּעֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל, וּפְדָה כְּנֶאֱמָךְ יְהוֹדָה וְיִשְׂרָאֵל (תִּפִּי שְׁחִירָה, עֹרֶת אֲנֹתוּיָהּ, מִתּוֹר וַיִּנִּיטָה), יֵצֵא שְׂכִינָהּ מִחִיכַל לִפְנֵי, וְנֶאֱמָמָה אֲלֵכָה וְאִשׁוּבָה לְמִכּוֹנִי, עַד אֲשֶׁר יֵאֻשְׁמוּ וּבְקִשׁוֹ פְּנֵי (שְׂכִינָה לֹועֶקֶת, קִינִי לְתִי, מִתּוֹ סִפְרִי), הֵם הַשִּׁיבוּהוּ וְמֵת הַגִּבּוֹר הַחוּא, נֶאֱמָם אִיִּה אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אַחִיכֶם מְכֹרְהוּ (שְׁס, אֵלֶס אֲנֹכֶס). הֵם נִחְלַתְךָ וְעַמְּךָ וּמִתְמִידִים לְדוֹמֶמְךָ, זְכוֹר בְּרִית נֶאֱמָךְ חֲמוּל וְקָרֵב לָהֶם יוֹמֵךְ (אֶסֶה אֶסֶבֶם, זֹלִי שֶׁנֶּסֶקֶל), מִה לְצִיבָה נֶאֱמָמָה לְמָה בְּגִלּוֹת אִשְׁכְּכָה תְּקוּהָ הֵלֵא מִה נִעֲמָה (רִי וְשִׁמְחִי, מֵה לְנִיִּס).

נֶאֱמָן, — נֶעֱמִי מִן אֲמֵן, עִי"ש. — "וְשִׁמְחִי, בְּמִשְׁמִי אֲדָם שִׁישׁ לְהֶאֱמִין בּוֹ כְּדִבְרֵי מִן הַדְּבָרִים, וּבִיחּוֹד סְרִים הַמִּמְנָה לְשִׁמּוֹר עַל הַנְּשִׁים בַּחֲצֹרֹת הַמְּלָכִים לְפָנִים:

כִּי נֶאֱמָן (ג) לֹא עִם בְּתוּלָה כֵּן עוֹשֶׂה כְּאוֹנֵס מִשְׁפָּט

(י) כִּי הִגְרַסָּה כֹאן, וּבְתוֹסַפְתָּא נִזִּיר ד: נְמָתִי, וּבִירוֹשׁ שֵׁם אֵה, וּבְכַנִּי בְּכָלִי בְּרִי מ, נִזִּיר ד: אֲמִרְתִּי.

(ג) בְּמִכִּי בֹא ה: אֲמִר, נֵם.

(ג) בְּגוֹף הַמֶּלֶךְ אֵין דִּפְקֶק, כִּי הִיא כְּתוּבָה בְּכַחֲוִי

יְהוֹלִילוּ נָאֵם יִי וְתִמִּיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֵן (שְׁס נכ ס). נָאֵם אֲדֹנִי יִי מִקֶּבֶץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקִבֵּן עָלָיו לְנִקְבְּצוֹ (שְׁס נו ט). כִּי כֹאֲשֶׁר הַשְּׂמִים הַחֲדָשִׁים וְהָאֲרֵץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עֲמִידִים לִפְנֵי נָאֵם יִי כֵּן יַעֲמִד זִרְעֶכֶם וְשִׁמְכֶם (שְׁס סו כג). הִנְנִי אֵלֶיךָ נָאֵם יִי צִבְאוֹת וְגִלְתִּי שׁוֹלֵיךְ עַל פִּנִּיךְ (מִתּוֹ ג ס). יַעֲן מִה נָאֵם יִי צִבְאוֹת יַעֲן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא חָרֵב (מִתּוֹ א ט). אֲנִי אֲתַכֶּם נָאֵם יִי (שְׁס יג). שׁוּבוּ אֵלַי נָאֵם יִי צִבְאוֹת וְאִשׁוּב אֵלֵיכֶם (וְכִי א ג). שְׁבַתִּי לְיִירוּשָׁלַם בְּרַחֲמִים בֵּיתִי יִבְנֶה כֹה נָאֵם יִי צִבְאוֹת וְקוֹה יִבְנֶה עוֹלָם יִירוּשָׁלַם (שְׁס יו). וְאֲנִי אֲהִיָּה לָהּ נָאֵם יִי חוֹמָה אֲשֶׁר סָבִיב (שְׁס ט ט). הִנְנִי מִפְתַּח מִפְתָּח פִּתְחָהּ נָאֵם יִי צִבְאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת עוֹן הָאֲרֵץ הַחַיָּה (שְׁס ט ט). כִּיֹּה הוּא נָאֵם יִי צִבְאוֹת תִּקְרָאוּ אִישׁ לְרַעְהוֹ אֶל תַּחַת נֶפֶן וְאֶל תַּחַת תֹּאנָה (שְׁס י). הוֹצִאתִיהָ נָאֵם יִי צִבְאוֹת וְכֹאֵה אֶל בֵּית הַגִּבּוֹר (שְׁס כ ד). נָאֵם יִי נִשְׁתֵּה שְׂמִים וְיִסֵּר אֲרֵץ וְכוּ' הִנֵּה אֲנִכִּי שֵׁם אֶת יִירוּשָׁלַם סָף רַעַל לְכָל הָעַמִּים סָבִיב (שְׁס יכ אֲכ). וְחִיָּה בְּכָל הָאֲרֵץ נָאֵם יִי פִי שְׁנִים כֹּה יִכְרַתוּ יִגְוִעוּ (שְׁס יג ח). הֵלֹא אֲחִי עֲשׂוֹ לִיעֶקֶב נָאֵם יִי וְאֵהֵב אֶת יַעֲקֹב (מִלְאֲכִי א ט). — וּבִסְהִמִּיָּא: כִּי נִעְדֵּר נִעְדֵּר מִפְּנֵי־הַגּוֹת קִדְשׁ מַעֲוִינוֹ וְתַחֲיוֹ לְנוֹ חוֹזֵת כָּל מִשְׁאוֹתָיו וְנֶאֱמָרִי דְּבַר פִּיָּהוּ כְּדִבְרֵי הַסֶּפֶר הַחֲתוּם (רַמְבַּיִם, הַקְּדָמִי עֲנִי לִסְפִּי הַלְּגוֹן). בְּרַחֲמֵי עַל לְבַב מִיִּחְלִיךְ מִדְּבָרֵי רַחֲמִים, שְׂכַחֵם בַּחֲדֵר פְּעִלִּיךְ לֹועֲגִים זֹעֲמִים, הַמַּחֲכִים שְׁנֵת גְּאוּלִּיךְ אֶל נֶאֱמָם גְּאוּמִים (רִי הַלֵּוִי, יִכְרוּ פִלְאֵךְ), וְחִיד כְּעוֹלָמוֹ וְרֵם עַל רְמִים, בּוֹרָא בְּנֶאֱמָמוֹ שְׁנֵי עוֹלָמִים (סְמִיָּא, סוֹמֵךְ לְנִכְנֹו, סִלְחִי לִשְׁנֵת סוֹכֶה). — וְמִיָּר נֶאֱמָמִים: נִפְשִׁי לֶךְ תִּקְרִיב נֶאֱמָמִים בְּמָקוֹם שְׁלָמִים (רִי הַלֵּוִי, מוֹדִים לָךְ). — וְקִצַּת בְּמִשְׁמִי רַבּוֹי דְּבָרִים, וְכִיּוֹצֵא כֹה: הַתְּלִמִּיד הַחוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ לְלַמּוֹד תּוֹזְכֵר כָּל הַדְּבָרִים שְׁשׁוּמַע מִפִּי רַבּוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ יִכּוֹלָה לְהַבְחִין מֵהֶם וְלַהֲבִין הַדְּבָרִים הַנִּכְוִנִים מֵהַנֶּאֱמָמִים (י) שִׁישׁ בְּהֵם שׁוֹא וְדוּפִי (רִי אֲנִי עֲקִינִי, סִפֵּר מוֹסֵר ס יו). — וְנִהְגוּ הַסּוֹפְרִים לְכַתֵּב בְּסוֹף מִכְתָּבֵיהֶם בְּמָקוֹם דְּבָרֵי פְּלוּגִי נֶאֱמָם (ג): נֶאֱמָם דּוֹרֵשׁ שְׁלֹמְכֶם נֶאֱמָן אֲהַבְתֶּכֶם יִצְחָק בֵּר שֶׁשֶׁת זֶלֶה"ה (מִתּוֹ נֶר שֶׁשֶׁת, שִׁמְחִי). — וּבִפְרָשׁ לִפְנֵי שְׁמוֹת עֲדִים אוֹ חֲתוּמִים אַחֲרֵיהֶם עַל כְּתָב מִסְמָךְ, נֶאֱמָם פְּלוּגִי, וְנֶאֱמָם פְּלוּגִי: בֹּאנוּ עוֹתִיחַ בְּעַצְמָנוּ כִּי"ה מִבֵּת שְׁצִי"ה לְפִי"ק נֶאֱמָם הִקִּי וְיֹאֵל מִיִּקְרִישׁ וְכוּ' וְנֶאֱמָם הִקִּי אוֹרִי פִּיבֵשׁ (פִּסְקִי קִרְאָקָה, שֶׁנֶּת שְׁצִי"ה, אֲוֹלֵס"ס ד).

(י) כְּכִי הִנִּיחֻמוֹסִים. (ג) לֹא מִצְאָתִי בֵּין פִּתְקָאוֹתֵי אֵלֵא פִתְקָא זֹו בְּלִבְדֵּר, וְלֹא נִתְכַּרֵּר לִי מֵאִימַתִּי הַתַּחֲלִיל מִנְּהַג זֶה.

מהמם ונגנב המושכון אין לקהל ולא לנאמן דין שומר שכן (ש"ע חו"מ הל"ה ע"ה). בקשנו מכבוד ראשים מנהיגי הקהלה לבקש מהם הכתבים הנמצאים בפנקסאות הקודמין ונתנו רשות להנאמן לחפש מאת אשר ימצא וכו' וכן עשה כבוד הנאמן ומסר לנו אלה הכתבים המועתקים פה (ע"פ) ושינוי שנת ש"ה, לוח"ס ד, ס"א). אברהם פנחס הלוי איש הורוויץ סופר ונאמן ק"ק קראקא (ע"פ) קראקא, שנת ש"ה, לוח"ס ד 588).

נאמנות, ש"ה—סגולת הנאמן ומדתו: וסבור הייתי שתלך עמי בנאמנות וביושר (תש"ה הגא' הרבני ל"ה). את כל זה ראיתי ונתון אל לבי אדוני ומלמדי להודיעך בנאמנות באשר עלי לעשות כחובה (ויסיון, ספק י"א). ויש נוכל בכנענים ויש עושה בנאמנות (ר"ס הגניד, בן משל"ה לו). שקורם דבר זה לא האמינו בו (במשה) נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה (במ"ס, יסו"ס ח"א). המדות החמודות עושר דבר אמת ואהבת בני אדם וחת לשאול והגמול הטוב והנאמנות והכניעה לשכן והכניעה לחבר (ר"י א"ט, מנח' הפניני לרש"י, שער מדות הממונות). ושאלו לאדם גדול במת הגעת אל כל הכבוד הזה ואתה מן הכושיים ואמר בדבר אמת והנאמנות והטוב מן העיקש (ס"ס, שער המסירות). והחברת מתחלקת לשלושה מינין חברת הנאה וחברת מנוחה וכו' חברת נאמנות כמו חברת אדם עם חבריו (ר"י א"ט, עקנין, ספר מוסר א"ו). והנאמנות הכניסני במקום שלא הכניסוני קרובי וירשתי מה שלא הורישוני אבותי (לוח"ס מוסר' לסמ"ס). שראובן כשיטעון על שנין שיש לו אצלו ממון והוציא שטר וכו' ואמר אין לו אצלו כלום והשטר ההוא היה בידו בנאמנות (ר"י חזיון, פ"י המשני לרמב"ם, שני י"ה). וחבר התועלת צריך שתהיינה בו שלש מדות הנאמנות והשנית ההשתדלות להועיל חברו והשלישית שיכיר היאך יועילהו (רש"י פלוקי"ה, ראש' חמ"ה א"ה). וכשינצח השכל אהבת השררה יוליד ממנה הנאמנות והנאמנות יוליד הענוה והנאמנות עיקר המהללים (סוד הסודות יג, סול"ה גסתר). כן הוא הציר הנאמן לשולחיו כי הגעת שליחותו והמצא קורת רוח בנאמנותו יגיעו יחד וישיבו את נפשו (ר"י עזמ"ה, יד אכס"ס על משל"ה כ"ה יג). שכל מלך שיתן עול המשפט למי שרואה שאינו ראוי בעד חמדת ממון וכו' יראה כבודו להרפה ונאמנותו נאכדה (ר"ס בן יצחק, שני יהודה י"ב). וכשם שצריך אתה להתנהג בנאמנות עם ישראל כך עם הגוים (ספר חסידים, ס"י סתתמו). מה אוהיל עוד אחרי

(ר"ס גני' כ"ד).—ובתנ"ח במשמי העקרות. אדם שהכל מאמינים בו: נאמן אחד בעורנו והכל מפקידין אצלו בחשאי והוא מחזיר להם בפרהסיא (ר"מ, מ"ד קה"ה, נרכות סטונס). לאחר נאמן שהיה בעיר והיו הכל מפקידים אצלו פקדון וכשבא אחד מהן לחבוע את שלו היה מוציא ונותן לו (פס"י דנ"ר ש"מ).—וביחוד בזמן התלמוד, נאמן בעיני מעשרות וכדומ': המקבל עליו להיות נאמן מעשר את שהוא אוכל (ר"מ, חוספ"ה דמ"ה כ"ב). היה עומד בתוך בני אדם ואמר מי כן נאמן מי כן מעשר ואמר לו אחד אני (ס"ס ס"ה). האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי ממי שהוא נאמן וממי שהוא מעשר וכו' ואמר לו לא מצאתי ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן (מש"ה ס"ד ד"ה).—ובסמ"א, נאמן למלך: הנה לך איש תחתי כערכי וכו' ויהיה לך לנאמן וליועץ כמוני (ויסיון ל"ה). כי מי יבוא אחר נאמן המלך לאמר לו לא טוב המעשה אשר אתה עושה (ש"ס לחס רב קנן).—ובעיני ממונות: ויש לך שטר אחד שכותבין בית דין על האפטרופוס בסך עזוב הנפטר ומניחין אותו אצל נאמן (ר"י נללוני, ספר הסע"ה נ"ה). ועתה בני שמע בקולי ולך שכור לי איש וכו' ואשלחך עמו אל הנאמן אשר הפקדתי אתו כספי וזהבי (ר"י זכא"ה, ש"ע ש"ה ו').—ונאמן בית דין, שבי"ד הפקידו: גם עתה יכול הלוח לפרוע מן המטבע ההוא ביד נאמן בית דין בדרך שהיו עושין מקדם (תש"ה כ"ה ש"ה ק"א).—ומי ששתפים בוררים לעצמם: שלשה שותפין חברו הכירות והעמידו בשבילם נאמן סופר לקבל חשבונם ולכתוב הכל בפנקס וכו' כיון שכברו הנאמן לקבל חשבונות לכותבם בפנקס לא הלחה שבועה עליו (ש"ה ס"ה י"א ד"ה).—ומי שמנו הצבור: נאמן נ"י הצבור שמשוימו עליון לגבות חמס (תש"ה הגא' מהר"י מנע"ה, ס"י ל"א).—נאמני הקהל: וליום שני אמרתי לנאמן של הקהל שהיה גותנם לי מיר וכו' שבשם נאמן הקהל להחזיר לו המשכונות והשטרות (ש"ה ס"ה י"ב). מי שנתמשכן על ידי נאמני הקהל על חלקו המגיעו

בכתיבה בדורה במקומה בשורה, והיא מכונה להנחת המורי, ששם כתוב מהימנא (מתרגם מהימנא למדמך עם בתולתא). שהיא הצורה הסורית של נאמן, והיא משמשת בתרגום הסורי של התנ"ך בכל מקום שיש בעבר' המלה סריס, וכן בתרגום היווני של בן סירא. עכ"פ, אין ספק בדבר כי זו מלה שהיתה נחוגה בזמנו של בן סירא בדבור העברי במשמי' זו, כי אלו היה פאן תרגום פשוט מסורית בודאי לא היה המתרגם משתמש במלה זו הואיל ויש בעבר' במשמי' זו המלה סריס שהיא ידועה וקדומה.

אשר המסכנות הביאותי לזנות הנאמנות. והתחלה בשבת וסיימתי בגנות (עמי, מח' א). והכה אשר יהיה על הכפרות וזלת הכה אשר יהיה על הנאמנות (ר"ל הקדאי, עמ' ו). היה יודע פרעה ענותנותו של יוסף ובנאמנותו שלא היה שולח כלום לאביו ולאחיו וזולתי אם יצוה עליו (כ' נחמ', יוס'כ). שמדת נאמנות משובחת בכל אדם וכל אדם צריך לה (המאמץ, יומ' כנ'). והנה רבותינו ז"ל דברו בשבת הנמלה ובשלושה דברים המה כללו ימיה א' וחירותה וכו' ב' בנאמנותה והואבה את רעה כמותה וכו' (ר"מ אלשיך, רנ פנינים, משל' ו'). באן וראו כמה גדול כח הנאמנות שבמקום שבעלי אמונה עומדין אף מלאכי השרת אין זוכין (חיל' המושל, מעלות המדות לו). בני הדבוק בנאמנות ובצדק (שם): המאבד נאמנותו אין לו עוד מה לאבד (ר"ל מדינה, נחמ' ד"ק כנ'). וכן ראוי לעשות בכל משאו ומתנו ובכל דבר ללכת בנאמנות וביושר (שם), מי שישבע להביא את המס בנאמנות ואינו עושה כן הרי זה עברין (פסל' מנורא, סוף פת' ו'). האפסורפוסים יהא להם כל חנאמנות שבעולם נגד שאר יורשים (פנ'ק' קראקא' משנ' ס, אולע'ס' 608). ויהיה להם נאמנות נגד ליסא בענין הצאות (פנ'ק' לטע' משנ' מתיא, הל'פ' מנ' 159) — וביחוד בדיני ממונות. נאמנות, בין מלוה ולוה וכיוצא בזה, אם הותנה ביניהם בפרוש שהעד האחד מאמין לחברו על דבריו בלבד אין עדים נגד זה יכולים להפיק את הנאמנות; ושטר משכונא זו היא בהתראה ובנאמנות ובלבד שישאלו העדים הנאמנות בעת הקנין ללוה ואם שאלתו מועיל אותו — הנאמנות לגבות מן היתומים בלא שבעה (ר"י כהנא, ספר השטרות מ'). ומנתי אותו אפסורפוס מעכשיו למכור הכל עפ"י עצמו וכו' ויהא נאמן בדבריו וכו' ועשה מן הכל הפצת נפשו בנאמנות גמורה וכו' שכך קנינו ממנו אנו עדים מפלוגי זה כפירוש על נאמנות זו וכו' ואפילו אתה פורעו בפני שני עדים אם עשית לו נאמנות אין מועיל העדות כלום אלא כל זמן שתפרענו קבל מידו השטר וכו' והתרינו בו אנו עדים והודיענוהו כח הנאמנות ואמרנו לו לפלוני זה דע שכבר האמנתו על עצמך (שם). יורש שבא להפריע מן הלוח בשטר שיש בו נאמנות ללוה כל זמן שיאמר פרעתי הרי הלוח נשבע (כמ"ס, מלו' ולו' יו' ז). ומה שאמרתי דין אמת הוא בתורה ובהלכה שאין הנאמנות מועלת אלא ליורשין שאינן מפסדין כלום (סוף, שו"ת). ומנהג המקום שמסורס כותבין בנאמנות לשופרא ששטרא (הענין, מאמ' י). כיון שתפשו השלטון ונפרע

ממנו חובו ע"י חבישה וזלזול הורע כחו שבאותו
נאמנות והעמיד עצמו בחזקת אנס ואנס לאו בר
נאמנות הוא (כי משם ב"ר חנוך, משו' גלוני מ"מ"ו).
אם הדבר כמו ששעננות האלמנות שלא נסתלקו בעליהן
מן החנות אלא לאחר שחרבה ולא היה לה שכירות
ויש בשטר נאמנות שהאמינו כעל החנות בגביית
ממון וכו' אם כתוב בשטר המשכונה נאמנות שיפרע
בלא שבועה לא היה מחויב שבועה (שם רכ"ב). כיון שמת
ראובן הרי בתחייב יהודה מלוה של ראובן לזוי שבועה
אם אין בשטר נאמנות על היתומים (שו"ת סה"ט
ע"א). ואעפ"י שיש נאמנות בשטר בכלל ובמקצתו
הרי אין הנאמנות מועיל כלום (הסרומות כא ד"ה).

[illegible][illegible]

(¹) רק בעברית וארמית.

הנאפאף והנאפאף על עשרת הדברות (י' הוּא),
מד"ר נמ"ד (ט). הקב"ה שהוא יושב סתר ישים פנים של
נאפאף באותו העובר לפי שהנאפאף והנאפאף
רוצין שלא תתעבר אלא שיעשו תאותן בלבד והקב"ה
מפרסמן בעולם כדי שיראו הבריות ויאמרו פנים של
זה הם פני הנאפאף וכו' אפילו היא מעוברת מבעלה
ובא עליה הנאפאף הקב"ה מהפך צורת הולד לצורת
הנאפאף (סס). אימתי מכיר אמו בזמן שהמזור הוא
מניאוף אשת איש לפי שהנאפאף תולה אותו בבעלה
(סס).—ובסחמ"א: ולהתרחק מעריות אסר לבעול ממזר
בת ישראל להודיע הנאפאף והנאפאף שאת יעשו
יפסידו בזרעם הפסד שאין לו תקנה (ר"ש א"ח, מו"נ ג
מט). דע שמזור לא יהיה לבד מנאוף ונאפאף והנאפאף
לא יהיה כי אם מאהבת שניהם זה לזה (ר"י זכארה, שטעו' ט). שהעד ראה את הנאפאף יוצא מלפני
הוולגות (ט"ז מודע כהנודע, א"ש"ע כג).

נֶאֱפָף, נאף, ש"ז, מ"ר נאפים, כנ"י נאפאף, —מעשה נאף
ונאפאף: נאפאף ומצוללותוך וזמ' וזותך (וינ"י יג כז).
ואמר לבלה נאפאף (י) עת יזנה וזנותיה (יחזק' כג מג).
—ובתו"מ: שלא יהיו בני המלך אומרים דומה שנמצא
בה דבר נאפאף או שנמצא בה דבר כושף (ספרי דנ"י כז).
ואל תרבה שיחה עם האשה שסופך לבוא לירי
נאפאף (מד"ר כ). לא תהא כך נאפאף בין ביד בין
ברגל (נד"י ג). תחלת קלות ראש בנשים פתח לנאפאף
(מס' דא"י ג). בזמן שהאשה מיוחדת עם בעלה והוא
משמש עמו ולבה לאיש אחר שראתה בדרך אין לך
נאפאף גדול מזה (מד"ר נמ"ד ט). אמר להם משה
לישראל בשעה שאתם יוצאים למלחמה הזהירו שלא יהיה
בכם עון נאפאף (סס). אימתי מכיר אמו בזמן שהמזור
הוא מניאוף אשת איש לפי שהנאפאף תולה אותו
בבעלה (סס).—ובסחמ"א: והנאפאף לא יהיה כי אם
מאהבת שניהם זה לזה (ר"י זכארה, שטעו' ט).

נֶאֱפָפָה (י), ש"ז, מ"ר נאפאפה, —כמו נאף, בהגדלת
הפעולה, נאופים גדולים ורבים: ריבו באמכם ריבו
כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנוניה מפניה
ונאפאפה מבין שדיה (סו"ס ז ד).—ואמר הפישן: ותזנה
רוח בחטא נאפאף זהם, ויגרס הוד בתולה מקדרות
פחם (ר"ח קליר, קי"ג לפ"ג, זכור איכס אנו). הוכשל
בנאפאף, בורת גפוף, חצג בריב צפוף, בקול חרית

(1) בקצת ספרים נאפאף.

(2) מן נאף, משקל גבננין, שערורה, קמצוץ שבלול וכו'.

הנאפאפה כי הם עם הזנות ויפרדו (ס"ד יג-יד). כלם
מנאפאפים (1) כמו תנור בערה (ס"ז ד). האשה המנאפאפת
תחת אישה (יחזק' יו לג). כי נאפאף ודם בידיוהן (ס"ס כג
ל). כן דרך אשה מנאפאפת אכלה ומחתה פיה ואמרה
לא פעלתי און (משלי ל כ).—ובבהשאלה, נאף העם וכדומ',
בגד באלהיו, זנה אחרי אלהים אחרים: נאפאף משכבה
ישראל (ימ"י נח). ואת גלוליהן נאפאף וגם את בניהן
אשר ילדו לי העבירו להם לאכלה (יחזק' כג לו).—ואמר בן
סירא: דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף (כ"ס ג"י כס"ג).—
ובתו"מ: משרבו המנאפאפים פסקו המים המרים (סו"ט ט).
ארבעה אין הדעת סובלתן אלוהן דל גאה ועשיר מכחש
וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הצבור בחנם (פסח' קיג:).
עד שיראו (העדים) כדרך המנאפאפים (שמואל, כ"מ
ל). שהוא מנאף ונשבע שלא עשה (מד"ר נמ"ד ט).
שהיא מנאפת עם איש אחר ומתעברת ממנו
ומשקרת לבעלה ואומרת ממך אני מעוברת (תנחומי נשא
א).—ומשל: מנאפאפת בתפוחים וחולקת לחולים (י' וזק, מד"ר
שמות לא).—ובסחמ"א: ש מנאפאף בפינו אמה
ואינה חוששת (ערוך, ערך סולא).

—הפס', הַנֶּאֱפָפָה: אזהרה לעוקב אחר נאפאף מנין ת"ל לא
תנאף לא תנאפאף (ר"ש בן טרפון, שטעו' מז:).—ובסחמ"א:
גסתה לאמה (פרוש) הנאפאף אמה כלומר חוציאה
שם גפיתיה על אמה שכיון שזינתה קורין אותה זונה
בת זונה (ר"י סס"י פג:).

נֶאֱפָף, ש"ז, מ"ר נאפים, נאפאף, מ"ר נאפאף, —איש
שהוא נאף אשה ואישה שהוא נאפאף עם איש: מות
יומת הנאף והנאפאף (ויקרא כ י). ושפסותיך משפמי נאפאף
ושפכת דם (יחזק' יו לח). המה ישפטו אותהם משפט
נאפאף ומשפט שפכות דם כי נאפאף הנה ודם בידיוהן
(ס"ס כג מז). ועון נאף שמרה נשף לאמר לא תשורני
עון (איוב כ יס).—ובתו"מ: הנאפאף אשת חברו הבעל
שומע ושונא ואף הנאפאף אינו יכול לראותו (ר"י ג, מד"ר נמ"ד ט).
שהנאפאף נכנס על מנת שאם נתפס
יתרוג או יתרג וכו' שהנאפאף והנאפאף אף
מחשבותם בכל שעה אלא עון (סו"ה סס). אזהרה לעוקב
אחר הנאפאף (2) מנין ת"ל לא תנאף לא תנאפאף (ר"ש
בן טרפון, שטעו' מז:). כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא
בנאפאף ובנאפאף (ר"י בן נחמני סו"ט לו:). פעמים
כהן יש לו אשה וישראל נאפאף בא עליה והא יולדת
בן סבורים בו שהוא בנו של כהן וכו' הרי שעברו

(1) בקצת ספרים נפתחה.

(2) בכ"י מנאף, וכך גם גרסת רש"י והערוך.

חבר הקיני, אבי התחבולות הגדולות, וראש הנצות והנבלות (ר"י חריו, מהמ' כ).

נֶאֱצָה⁽¹⁾, ש"י, מ"ר כנ"י נֶאֱצָה, — כמו נֶאֱצָה: וידעת כי אני יי' שמעתי את כל נֶאֱצָהיך⁽²⁾ אשר אמרת על הרי ישראל לאמר שממה לנו נתנו לאכלה (יחזק' ל"ב).

נֶאֱצָה⁽³⁾, ש"י, מ"ר נֶאֱצָה, — כמו הקודם: אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נֶאֱצָה גדולת (ממ' ט יח).

נֶאֱקָה⁽⁴⁾, (מפיק אלה), ממנו נֶאֱקָה, נֶאֱקָה, יֶנֶאֱקָה.

נֶאֱקָה⁽⁵⁾, ס"ע, יֶנֶאֱקָה, — נֶאֱקָה חלל, הוציא קול אנחה וזעקה מפני מכאוביו, šehzen, wehklagen; gémir; to groan

and moan; ושברתי אמ' וזעו פריעה ונֶאֱקָה נֶאֱקָה חלל לפניו (יחזק' ל כד). מעור מתים יֶנֶאֱקָה ונפש חללים תשוע (איוב כד יב). — ובסהמ"א: שוח בואקיד עת שם הסכת, עברים באברתך סכת (כ"א קליר, אסירוס, יול' נ ססח). נֶאֱקָה זרע ישרים, ואיש אל רעהו אומרים, קחו עמכם דברים, ואל תתנו דמי לו (לכ"ע, מי כמון אלה). מכבידים עול להכשיל כחם, בואקים אליך בהתעסף רוחם (סליח ס ע"ח, און תמן). ואפשר שֶׁנֶאֱקָה (החולה) נֶאֱקָה ויתעלה בו נפשו ארבע ועשרים שעות ויחשבוהו מת ויקברוהו והוא חי (ר"י חריו, מוסרי סלסוף כ ח).

יֶנֶאֱקָה, ש"י, — כמו נֶאֱקָה: ויגדל וכבר נֶאֱקָה רצחי, ובקרקדי עלה צוחי (כ"א קליר, קני נצ"ח, איכס אשפסו).

ישבו מבכים מֶנֶאֱקָה מתיכם, בארבע מיתות הפיל מתיכם (סוף, שס, איכס תפארתו). נֶאֱקָה נושאי לך עינים, לענונים הם אזנים (סוף, אלים, תפ' טל). — ובכנ"י: ענה נֶאֱקָה דלתיך בדפקי ראה צורי רפא צירי וחולי (יחזק' כן שאל, אלהי אל תדיני כמעלי).

נֶאֱקָה, ש"י, סמ"י נֶאֱקָה, כנ"י נֶאֱקָה, מ"ר סמ"י נֶאֱקָה, —

נֶאֱקָה העבר עבודת פרך או חלל וכדומה, אנחתו. זעקתו: ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה וישמע אלהים את נֶאֱקָתם ויזכר אלהים את בריתו (שמות כג-כד). וגם אני שמעתי את נֶאֱקָת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי (שס ו ט). והיה יי' עם השפס והשועים מיד איביהם כל ימי השופס כי ינחם יי' מֶנֶאֱקָתם מפני לחציהם ודחיקהם (שפס' כ יח). ושברתי את זרעות פריעה

⁽¹⁾ משק' בַּקְשָׁה. — בס"א נֶאֱצָה, חסר.

⁽²⁾ משקל אחר, כך רד"ק, והחדשים כי הוא משקל אחר.

⁽³⁾ כמו אנה, אנק, נחק. באשור' נוק, במשמ'

הוציא קול אנחה.

⁽⁴⁾ עי' הערה להשרש.

(כל מלאכי' הגיון, הל"ה). — ב) בהשאלה, יֶמְנָגֶלֶה מֶנֶאֱצָה, קשה, רעה: הנה יקרה לריאה ברתיוחה בהתערב האויר במוגלא המֶנֶאֱצָה הנשפכת אל הריאה והחזה (קלטון ג י ד ט). — ושמים מֶנֶאֱצָה: ויחקן בהם חקן חזק אם יהיה שם שמרים מֶנֶאֱצָה קשים עם לכניות חזקות חדבקות בתכלית החזק והנאצה (סג ג י ד ג). — תפס', ובהבלעת החו הפעל, מֶנֶאֱצָה, — שנאצו אותו: ועתה מה לי מה נאם יי' כי לקח עמי חנם משלו יהיילוי נאם יי' ותמיד כל היום שמי מֶנֶאֱצָה (שע' ג ט). — סע', יֶנֶאֱצָה, — עי' הערה לקמן, והשתמש בו רד"ק בדבריו. בִּנְאֶצָה, וינאק השקד (משלי י ט), עי' ב.נצץ.

נֶאֱצָה, ש"י, מ"ר נֶאֱצָה, — מעשה מֶנֶאֱצָה, מעלה אף, מכעים ומרגיו, חרוף וגדוף: כה אמר חזקיהו יום צרה ותוכחה: נֶאֱצָה היום הזה וכו' אולי ישמע יי' אלהיך את דברי רב־שקה אשר שלחו מלך אשור אדניו לחרף אלהים חי (ישע' לו ג-ד). — ואמר הפיסן: קט וסן חרק, ונֶאֱצָה שרק, וסורה באפו חרק, וחרבו הברק (כ"א קליר, אן קונן, שנה זכור). אמר אויב עומד אחרי פלשין נֶאֱצָה להרבנות, בן המלך להפוש להמיתו בקרבות (ר"מ נסולא, ויזע אור, שנה א אלהים). פוצים לעמך איה אלהיהם, צפר וערב מרבים נֶאֱצָה ייהם, האשימם אלהים יפלו ממועצותיהם (כנעמן כר זמ, און לי כטון, סליח שחר' יוס"כ). — והמליץ אמר: והנה הוא

⁽¹⁾ כך ר"י חיוג, אמר ריב"ג: וזעמ אבו זכריא אנ אל־אצל פי מֶנֶאֱצָה מתנואץ פאדע'מת תא' אלאפתעאל פי אלנון פאקול פי תלח'יצ דלכ אנה אפתעאל מן פעל תיקול עלי ע"יר בניה כי נֶאֱצָה האנשים כל מב בניה נואץ פי אלמאצ'י, ע"כ, ובעבר': וסבר ר' יהודה כי העקר במֶנֶאֱצָה מתנואץ ונבלעה תו התפעל בגון ואומר בכאור זה כי הוא התפעל מכנין הכבר זולת בנין כי נאצו האנשים האלה אך מכנין בואץ בחולף, וכן רש"י: מֶנֶאֱצָה מתנאץ והרי זה דוגמת וישמע את הקול מדבר אליו, ע"כ. וכן ראב"ע: התו מבולע וכן הוא מתנואץ, ע"כ, וכן הרד"ק בתוספת באור, אמר ז"ל: ויש מלה מורכבת כזה השור (שור הרביעי, בנין פעל) והשור השמיני שהוא התפעל, שמי מֶנֶאֱצָה, שהדגש בו לחסרון תיז' התפעל והראוי מֶנֶאֱצָה והוא מורכב מבינוני מהשור השמיני שהוא מֶנֶאֱצָה ומבינוני בשור הזה שהוא נֶאֱצָה וסבת שני השורים האלה בפירוש המלה הזאת רוצה לומר השם יתברך סבב להיות שמו נֶאֱצָה בגוים שהגוים ינאצוהו ויחללוהו וכו' הנה שמי מתנאץ ונואץ (מכלול, כדכ"ט, בנין פעל). וכך רב החרשים, אך שד"ל אמר כי זה תקון סופרים, ז"ל: היה ראוי להנקד מֶנֶאֱצָה כמו מברך אלא שהיה במשמע ראוי לנאצה כמו מבורך ראוי לכרכה והתחכמו בעלי הנקוד לשנות מראהו.

נבא⁽¹⁾ ממנו נבא, נבואה, נביא, נביאה, *נביאות, יִתְנַבְּאוּת, יִתְנַבְּאוּ.

נבא⁽²⁾ — קל לא נמצא.

—הִסֵּס, הִתְנַבֵּא, הִנְבֵּא, הִנְבֵּאוּ, הִנְבֵּאוּת, הִנְבֵּאוּת, מִתְנַבֵּא, מִתְנַבֵּאִים, מִתְנַבֵּאוֹת, מִתְנַבֵּאוֹת, מִתְנַבֵּאוֹת, יִתְנַבֵּא, יִתְנַבֵּאוּ — (א) הִתְנַבֵּא פלוני, עשה מעשי נביא, התנהג מנהגי נביא, דָּבַר כְּמוֹ נְבִיא, ואפשר שינאק (החולח) נאק ה Prophet weissagen; se conduire comme un prophète to: speak like a prophet: והי כנוח עליהם הרוח ויִתְנַבֵּא וְלֹא יִסְפוּ וְכִי וְתַנְחַנְחָה עֲלֵיהֶם (על אֶלְדֵּר ומידר) הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהלה ויִתְנַבֵּא במחנה וכו' אֶלְדֵּר ומידר מִתְנַבֵּאִים במחנה (כמד' יא כה-כו). ופגעת חבל נבאים ירדים מחכמה ולפניהם נבל ותף וחליל וכנור והמה מִתְנַבֵּאִים וכו' והנה חבל נבאים לקראתו ותצלח עליו רוח אלהים ויִתְנַבֵּא בתוכם (ש"ף י כ-י). ותצלח רוח אלהים רעה אל שאול ויִתְנַבֵּא בתוך הבית (שס יט י). ותחי על מלאכי שאול רוח אלהים ויִתְנַבֵּא גם המה (שס יט כ). וילך (שאל) הלך ויִתְנַבֵּא⁽³⁾ עד באו בניות ברמה ויפשט גם הוא בגדיו ויִתְנַבֵּא

הסכימו לדעת ר"י חיוג בענין המלה נארים שבכתוב, עי' ערך ארר, עכ"פ כדי הוא אבי המדקדקים לסמוך עליו בענין כשרות נפעל מן נאר בדרך זה.

(¹) בערב' נבא' a, ועי' הערה להפעל.

(²) בערב' משמש השרש נבא' a במשמ' הודעת הדרשות ובמשמ' הלך מארץ לארץ. אלנבא' אלח'בר, ונבא' מן ארצ' אל ארצ', ואולי ההליכה מארץ לארץ זוהי המשמ' הראשונה העיקרית וממנה נסתעף משג הודעת החדשות, מפני שעמיד העובדים ושבים מארץ לארץ יודעים ומספרים הדרשות. ואמרו הערבים שממשמ' הודעת חדשות נסתעף משג הנבואה, מפני שהנביא מודיע דברים בשם יי'. אך נראה כי הסתעפות זו היא סכרת הערבים שאח"כ כשכבר ענין הנבואה נקבע גם אצלם. ומהמקרא נראה יותר כי עקר המשג היה מעשה ההתרגשות וההתלהבות, כמו המספר' אצל נביאי הבעל אצל אליהו וענין לתקות הנביאים של שמואל, ומה הסתעף ענין הנבואה, שבתחלה היה נקרא חזוה ורואה, והשרש נבא שמש כנראה במשג זה, אך אין לו חבר בערב'. קצת חדרשים אמרו כי משג הנבואה נסתעף ממשמ' קול המיה שהשרש נבא משמש בו כמו כן בערב'. אך אין זה מתקבל. ואולי עקר השרש הוא מה שבערב' נבא b, הקיץ משנתו, ושם פתאם לבו לדרב ותעיר את לבו פתאם על דבר — אולי ומתנבא, חלוק יבסם, בכתב העתיק.

(a) نَبَأَ (b) نَبَأَ

ונאק נאקת חלל לפניו (יחזק' ל כד) — ובמדרש: וישמע אלהים את נאקתם נאקת החללים (מדר' שמו' פ). — וכנוי לתפלה: עשרה לשונות נקראת תפלה זעקה שועה נאקה צרה רנה ופגיעה וכו' חנון (ספרי דבר' טו). — ואמר המליץ: ונאקתי לך רבת וגדלה ועדי אל אשר ישמע נאקה (יחזק' אכן קפרון, נדיבוןך לחנה). אני אעיד בצורך לצירי וכו' תחיל כעת אנאק נאקה, ואצריך על אשר בא אל אמונה במוסרו בעתותי מצוקה (ר"ש הנגיד, ידיוקת). ואפשר שינאק (החולח) נאקה ויתעלה בו נפשו ארבע ועשרים שעות ויחשבוהו מת ויקברוהו (ר"י חיוג, מוסרי הפלסופ' כ ה).

ב. *נאקה⁽¹⁾, ט"ו — נקבת הגמל: יוצא הגמל באפסר ונאקה⁽²⁾ בחפס (שס"ה פ).

נאר⁽³⁾ ממנו הפעל נאר.

נַאֲר — קל לא נמצא.

—נַאֲר, נַאֲרָה, — נַאֲר דָּמַר, עזבו והשליכו מפני כעס ומה: זנת אדני מוזכרו נַאֲר מקדשו הסגור ביד אויב חומת ארמנותיה (אזכ' ז). — ואמר הפיוסן: הזכר לערים בזה נארו, צרים אשר חומות ערערו (אזכ' מרעו, יו"ל שס"ז זכור). — ונַאֲר ברית, בַּשֵּׁל אותו: ואתה זנחת ותמאס התעברת עם משיחך נַאֲרָה ברית עבדך חללך לארץ נורו (ספ"י ט"ט-מ). — ובספרי: ולנצח עדי סלה בריתו לא ינארה, ויפסן לו להקיצו פעלתו ומשכורה (ספ"י לר' יהודה א"ף, כ"י גני', גי'א'כ"ג 278). — ואמר הפיוסן: מאסת וזנחת ונשטת דבקים, נארת ברית שלשת החשוקים (א"ה נר שמעיה, א"חמ"ך, סליח' יוס' ג'). — נַעַר, נַאֲר, כ"י נַאֲר, מ"ר נארים⁽⁴⁾: במארה אתם נארים⁽⁵⁾ — ואתי אתם קבעים הגוי כלו (מלא' ג ט).

(¹) בערב' נאקה a. — (²) בערוך ובקצת כ"י נקה. (³) אין לו חבר בשאר הלשונות האחרות, ויש מפסקים באמתות שרש זה גם בעברית, ועי' הערה להפעל. (⁴) עי' הערה לקמן. — (⁵) כך דעת ר"י חיוג, שהוא נפע' מן נאר, אמר וי"ל: ואמא ואתם נארים פליש מן הדיא אלאצל בל מן נאר מקדשו ולולא מכאנ אלאלם לבאן משדרא לאנדע'אמ גונ אלפעל (בהגוף אלאנפעאל, אך כב' הגיה ריב"ג בהשרשים) ואצלה ננארים. ע"כ. — ובעבר': אך אתם נארים אינו בא מעקר זה כי אם מעקר נאר נקדשו ולולי האלף או היה עין הפועל בדגש מפני הבלע פא הפועל בתוכו ועקרו ננארים (אג' ר' משה ג'קטליה). והנה, אעפ"י שריב"ג ושאר המדקדקים והמפרשים לא

(a) نَارَ

גם הוא לפני שמואל ויפל ערם כל היום ההוא וכל הלילה (שם כג-כד). ויקראו (נביאי הבעל) בקול גדול ויתגדדו כמשפסם בחרבות וכרמחים עד שפך דם עליהם ויחי כעבר הצהרים ויִתְנַבְּאוּ עד לעלות המנחה (מ"א יח כח-כט). וי' נתגד כהן תחת יחידיע הכהן להיות פקדים בית יי' לכל איש משגע וּמְתַנַּבֵּא ונתתה אתו אל המהפכת ואל הצינק ועתה למה לא גערת בירמיהו הענתתי הַמְתַנַּבֵּא לָכֵם (ירמ' כט כו-כז).—וכמו נ"ל"ה: וצלחה עליך רוח יי' וּהִתְנַבִּיט עִמָּם ונתפכת לאיש אחר (ש"א יו). ויכל הַתְנַבְּוֹת ויבא הכמה (שם יג).—ב) דִּבֶּר דברי נביאות, weissagen; prophétiser; to prophesy; ויאמר מלך ישראל אל יהושפט עוד איש אחד לדרש את יי' מאתו ואני שנאתיו כי לא יִתְנַבֵּא עלי מוב כי אם רע (מ"א כז ח). וכל הנביאים מִתְנַבְּאִים לפניהם (שם י). חזון שקר וקסם וואלול ותרמות לָכֵם המה מִתְנַבְּאִים לָכֵם (ירמ' יד יד). וגם איש היה מִתְנַבֵּא בשם יי' ואורוהו בן שמעיהו (שם כו כ). שים פניך אל כנות עמך הַמְתַנַּבְּאוֹת מַלְבָּח (יחזק' יג יז).—וכהבלעת חתו, הַנְּבִאוֹ וכו'; ובנביאי שמרון ראיתי תפלה תִּנְבְּאוֹ בבעל ויתעו את עמי את ישראל (ירמ' כג יג). וְהַנְּבִאִי כאשר צוני (יחזק' לו י).—ותו"מ: המתנבא מה שלא שמע כצדקיהו בן כנענה והמתנבא מה שלא נאמר לו כחנניה בן עוזר שהיה שומע דברים מפי ירמיהו הנביא שהוא היה מתנבא בשוק העליון וחזרו הוא ומתנבא בשוק התחתון (מוספי סנה' יד יד). המתנבא לעקור דבר מדברי תורה וכו' אם מתנבא לבטל מקצת ולקיים מקצת (ר' שמעון, שם יג). בשבעים זקנים אמר ויתנבאו ולא יספו נתנבאו לפי שעה באלרד ומידר הוא אומר ויתנבאו במחנה שהיו מתנבאים עד יום מותן (סו"א, ספרי נמד' נה). המתנבא בשם עבודת אלילים ואומר כך אמרה (סנה' יא ו). אמר לו אני מתנבא רעה ואיני יכול ליתן סימן לדברי שהקב"ה אומר להביא רעה ומתנחם ואתה מתנבא לטובה וכו' צריך ליתן סימן לדבריד (ירוש' שם). שהיתה (מרים) מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלך בן שושיע את ישראל (רנ, מגי' יד). כל הנביאים כולן לא מתנבאו אלא לימות המשיח (ר' יוחנן, נרכ' נד). אפשר ויכל בטל ונביא מתנבא עליו שיבטל (סו"א, מגי' יד). מלמד שנתנבאה (בת פרעה) שלא מדעתה זה נוסף (ליאור) ואין אחר נוסף (סו"א, סו"א יב). ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא חותירו על מה שכתוב בתורה

חזק ממקרא מגילה (מג' יד). משיח בן דוד שעתיד
להגלות וכו' ואמר לפניו רבש"ע איני מבקש ממך אלא
חיים ואמר לו חיים עד שלא אמרת כבר התנבא עליך
דוד אביך (סוף נב). (כתוב) ותאמר לה בת פרעה
היליכי את הילך הזה וכו' מתנבא אה ואינה יודעת
מה נתנבאה היליכי הא שליכי (כי חמא בריה, סוף יב).
ואין שני נביאים מתנבאין בסגנון אחד (כי יתקא, סוף פט).
מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו
מחר סיני וכו' שכבר היתה הנבואה בידו (של מלאכי)
מה סיני ועד אותה שעה לא נתנה לו רשות להתנבאות
(סוף מדרש שמות כח). כמה ביקש ירמיה שלא
להתנבאות ונתנבא שלא בסוכות (שם ד). שני
דברים נתנבא בארי ולא היה בהם כדי ספר ונשפלו
בישועה (כי סימן, שם ויקר' טו). אפילו רוח הקדש
ששורה על הנביאים אינו שורה אלא במשקל יש
שמתנבא ספר אחד ויש שנים (כי אחא, שם). מלמד
שנתנבאו על עצמן שעתידין להעשות מחנות מחנות
דגלים דגלים שורות שורות (כי נתקן, שם שה"ש, כתפוח).
אמר לו הקב"ה וכו' עד שלא יצטרך במעי אמך מניחך
לחיות מתנבא על עמי ענה ירמיה ואמר לפני הקב"ה
רבש"ע איני יכול להתנבאות עליהן איזה נביא יצא
להם ולא בקשו להורגו (פסיק' רמזי כו).—ומצוי בסהמ"א:
כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים
דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים (רמז"ס,
יסקי"ט ד). וכולן כשמתנבאים אבריהן מודעויעין
וכח הגוף כשל ועשונותיהם מתטרפות ותשאר הדעת
פנויה להבין מה שתראה (שם נ). כיון שנתנבא משה
רבינו ובחר ה' ישראל לנחלה הכתירן במצות (סוף,
עמו"ס ג). כל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בה
(בארץ ישראל) או בעבורה (ר"י ח"ט, כחזי נ יד).
שאנחנו נאמין שהראוי לנבואה חסדין עצמו לה אפשר
שלא יתנבא וזה ברצון אלהי וכו' הנה תדע זה
מענין ברוך בן נריה שהוא הלך אחרי ירמיהו והכינו
ולמדו והיה מקוה להתנבא וגמנע (ר"ש ח"ט, מ"ג ג לב).
— נפצי, נפא, נפאת, נפאתי, נפא, נפא, נפאים, נפאים,
הנפא, הנפאל, הנפא, ינפא, הנפא, ינפא, הנפא, הנפאל, —
ג) כמו תפסע' א' ויהי כל יודעו (את שאול) מאתמול
שלשם ויראו והנה עם נכאים נפא ויארם העם איש אל
רעהו מה זה היה לבן קיש (ש"א יו). וירא את להקת
הנביאים נפאים ושמואל עמד נצב עליהם (שם יט כ).
— ב) כמו תפסע' ב' וכל הנבאים נפאים כן לאמר
עלה רמת גלעד והצלת (מ"א ככ יג). ועל הנביאים

(שס יב כו). בן אדם הנבא אל נביאי ישראל הנבאים ואמרת לנביאי מלכם שמעו דבר יי' (שס יג כ). נביאי ישראל הנבאים אל ירושלם והחיים לה חזון שלם ואין שלם (שס יו). והנבא אל אדמת ישראל ואמרת לאדמת ישראל כה אמר יי' הנני אליך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע (שס כא ז-ח). בן אדם הנבא ואמרת כה אמר אדני וכו' (שס יד). ואתה בן אדם הנבא והך כף אל כף (שס יט). בן אדם הנבא על רועי ישראל הנבא ואמרת אליהם לרעים כה אמר אדני יי' הווי רעי ישראל (שס לד כ). ואתה בן אדם הנבא אל הרי ישראל ואמרת הרי ישראל שמעו דבר יי' (שס לו ה). ויאמר אלי הנבא על העצמות ואמרת אליהם העצמות היבשות שמעו דבר יי' (שס לו ד). ונבאתי כאשר צויתי ויהי קול כהנבא והנה רעש (שס ז). ויאמר אלי הנבא אל הרוח הנבא בן אדם ואמרת אל הרוח כה אמר אדני יי' מארבע ירוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו (שס ט). בן אדם שים פניך אל גוג וכו' והנבא עליו ואמרת כה אמר אדני יי' הנני אליך גוג וכו' (שס לח כג). והיה כי יבא איש עוד ואמר אליו אביו ואמו ילדיו לא תחיה כי שקר דברת בשם יי' ודקרהו אביוהו ואמו ילדיו כהנבא והיה ביום ההוא יבשו הנביאים איש מחזונו כהנבא ולא ילכשו אדרת שער למען כחש (זכר יג ג-ד).—וכמו נליח: מדוע נבית בשם יי' לאמר כשלו יחיה הבית הזה והעיר הזאת תחרב מאין יושב (ירמ' כו ט).—ובתלמי: אמר הקב"ה יבא עובדיהו הדר בין שני רשעים ולא לימד ממעשיהם וינבא על עשיו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא לימד ממעשיהם (רי יחא, סנה' לט).—ונבא מ"א: וכבר נבא א מארס הראשון ועד משה בארץ אחרת (רי א"ת, כתיב יג). לא ברח (יונה) כי אם ממקום הנבואה והשוב אותו האלהים אליה ממעי הדגה ונבא בה (שס יד). — ואמר המשורר: ברא נפשות נבאות לבוא לפניו בקראות, נתן יכלת בס לפגש המחזות הנוראות (רי חלוי, וקר אדון).—והנבא מפלוגי, קבל ממנו הכח להיות נביא: לפי שעדין לא היה (משה) ראוי להנבא מאתו יתברך בלי אמצעות מלאך (רי אכננאל, שמוס).

— פעי: ינבא, מנבא, — נבא את פלוגי, עשהו לנבוא, השפיע עליו הרוח להיות נביא: מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בתחבמה גבור במדותיו (רמב"ם, יקוה"ט ז ב). ואחר מן התנאים שיש אצלנו ידועים לכל נביא שיהיה בתכלית המדע ואז ינבא אותו הקב"ה

צויתם לאמר לא תנבאו (עמוס ז יב). אריה שאג מי לא יורא אדני יי' דבר מי לא ינבא (שס ג ח). חזה לך ברח לך אל ארץ יהודה ואכל שם לחם ושם תנבא ובית אל לא תוסף עוד להנבא כי מקדש מלך הוא (שס ז יב-יג). ויאמר אלי יי' לך תנבא אל עמי ישראל וכו' אתה אמר לא תנבא על ישראל (שס יט-יז). והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם וקניכם חלמות יחלמון בחוריכם חזיונות יראו (יוא' ג ט), לא תנבא בשם יי' ולא תמות בידנו (ירמ' יא כא). ויאמר יי' אלי שקר הנבאים נבאים בשמי לא שלחתים ולא צויתים ולא דברתי אליהם וכו' כה אמר יי' על הנבאים הנבאים בשמי ואני לא שלחתים (שס יד יד-יט). ויבא ירמיהו מהתפת אשר שלחו יי' שם להנבא (שס יט יד). וישמע פשחור וכו' את ירמיהו נבא את הדברים האלה (שס כ א). ושם תקבר אתה וכל אהביך אשר נבאת להם בשקר (שס ו). לא שלחתי את הנבאים והם רצו לא דברתי אליהם והם נבאו (שס כג כא). הנבאים נבאי* השקר (שס כו). הנני על נבאי* חלמות שקר נאם יי' (שס נג). משפט מות לאיש הזה כי נבא אל העיר הזאת כאשר שמעתם באזניכם (שס כו א). יי' שלחני להנבא אל הבית הזה ואל העיר הזאת את כל הדברים אשר שמעתם (שס יב). מיכיה המורשתי היה נבא בימי חזקיהו מלך יהודה (שס יח). כי שקר הם נבאים להם למען הרחיק אתכם מעל אדמתכם (שס כו י). כי לא שלחתים נאם יי' והם נבאים בשמי לשקר (שס יט). יקם יי' את דבריו אשר נבאת להשיב כלי בית יי' וכל הגולה מבל (שס נח ו). הנבאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה ולרעה ולדבר הנבוא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו יי' באמת (שס ח-ט). יען אשר נבא להם שמעיה ואני לא שלחתי (שס כט לא). מדוע אתה נבא לאמר כה אמר יי' הנני נתן את העיר הזאת ביד מלך בבל ולכרה (שס לג ג). ואוי נביאיכם אשר נבאו להם לאמר לא יבא מלך בבל עליכם (שס לו יט). ואל מצור ירושלם תבין פניך ודעך חשופה ונבאת עליות (יתח' ד ז). שים פניך אל הרי ישראל והנבא אליהם ואמרת הרי ישראל שמעו דבר אדני יי' (שס ו-ג). לכן הנבא עליהם הנבא בן אדם (שס יד ד). ויהי כהנבאי ופלסיהו בן בניה מת (שס יג). החזון אשר הוא הזה לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא

[*] כאן רשם המחבר על הגליון: אולי הוא יצא מיוחד, נבא, כמו נביא. [1—] בקצת ספרים נביאי.

ב. **נִבְּהָ** (1), פִּי, עֵינַי, יָפֵה, מְקוֹן בָּהּ, —הִלֵּךְ הַלִּיכָה מְהִירָה וְחֻקָּה, לְמַשֵּׁל חֵיל בְּרַדְרֻאֵת הָאוֹיֵב, einen strammen Marsch machen; marcher rapidement et fortement march energetically; וּיִקְבֹּז יִשְׂרָאֵל וְיִכּוּ אֶת מוֹאֵב וְיִנְסוּ מִפְּנֵיהֶם וַיִּבְּרָךְ בָּהּ וְהָכֹת אֶת מוֹאֵב וְהָעָרִים יִהְיוּ וְכָל חֻלְקָה מִבֹּכֶה יִשְׁלִיכוּ אִישׁ אֶבְנוֹ וּמִלֹּאֶה וְכו' (מ"ג ג כז-כח).

ג. ***נִבְּהָ**, מִמֶּנּוּ ג. *נִבְּהָ.

ג. ***נִבְּהָ**, — קָל לֹא נִמְצָא.

—פִּעִי, נִבְּהָ, נִבְּחָה, לְנִבְּחָה, —נִבְּחָה הָרוּחַ אֶת הָאֵשׁ, כְּמוֹ

(1) ע"י הערה לקמן. (2) כך הכתיב, וחקרי ויכו, בכף, במשמ' ה' כ' א' ה', והנה אין ספק בדבר כי הכתיב ויכו בבית היה כבר בזמן השבעים, כי הם תרגמו εἰσέλθον, ר"ל נכנסו, מפני שראו במלה זו עתיד מן בוא, וכמו"כ היתה אחרי ויכו המלה בה, שהם תרגמו εἰσπορεύμενοι, ר"ל לתוכה. והנה לפי הענין זו גרסה כסחבת, כי אחרי שהכו ישראל את חיל מואב שבאו למחנה ישראל והמואבים נסו ורדו אחריתם ישראל ויבאו לתוך מואב ויכוה והרסו את הערים וכו'. אלא שלפי זה חסר כאן לפחות מלה אחת, כי לפני והכות עכ"פ חסר מקור של איזה פעל, למשל: הלך והכות וכיוצא בו, וכדי לישב קושי המליצה אמרו קצת החרשים כי המלה בה היא במקום בוא, ושעור הכתוב הוא ויבואו בוא והכות את מואב. אבל, ראשית אין דרך הלשון לאמר בוא והכות אלא הלך והכות וכיוצא בזה, ושנית לפי זה העקר חסר מן הכתוב: ויבואו אל מואב, וכיוצא בזה, ולכן, בהיות שתרגום השבעים מעיד על הכתיב שכבר היה כך בזמנם, אלא שאין פרושם מתישב במליצת הכתוב, אם לא שנאמר כי היה כתוב ויבאו להכות את מואב, ובהיות שהקרי כמו"כ אינו מרפא את מליצת הכתוב אין לנו אלא לקבל את הכתיב כמו שהוא, אפס לא לראות בו הפעל בוא אלא פעל מיוחד נב'ה במשמ' נאותה לפי הענין, וכבר הרגיש בזה Fürst והחליט כך במלוגו, ובהמלה בה מקור חסר מזה הפעל בעצמו, כמו מל, פל, מן גמל, נפל, ללל, לפל, ומשמ' פעל נבה זה לפי הענין היא קצת דומה לרדק, ויש קצת דמיון לזה בערב' בשני השרשים נחב (a) ונעב (b), ששניהם משמשים במשמ' הליכה מהירה וחוקה, למשל של הגמל והסוס, ושעור הכתוב הוא ויכו, בה והכות את מואב, ר"ל הלכו הליכה מהירה הלך מהרה והכות את מואב, והנה השרש נחב (a) משמש בערב' גם במשמ' שלל וכו', וגם משג זה אפשרי כאן, אפס כי היה צריך לאמר להפך, הכות' ושלל' לא שלל' והכות. ועוד שאין לראות למה השתמש הכותב כאן בפעל זה למשג שלל.

(a) نهب (b) نعب

לפי שהוא עקר אצלנו שאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר (הוא, אנכי, חומן). וכל מי שבא ואמר שהש"ת נבאו ושלחו לא נאמינהו (רש"י, מאמר על יסמאל). הוא עצמו המשפיע נבואתו בנביאים והוא מנבא אותם ע"י אמצעי ומבלי אמצעי (ר"י אברנעל), מפע' ה' י' ת). האמינו שהשכל הפועל הוא הסנבא והמשפיע בנביאים (שם). אומרים שהשם יתברך ינבא אי זה שיקרה מבני אדם לבד שיהיה בעל מדות לפי ישרות ההנהגה וכו' ע"י שהפליגו בזה הענין כי השם ינבא אי זה שיקרה וישרה נבואתו על איש בליעל כדי שיחזירו בתשובה שלמה (ר"א קקלא, ע"י חיים ז). וכבר נמצא בספרי דברי הימים שהשם יתברך ינבא אותו (את אריסטו) ואמר לו קרוב לקרוא לך מלאך מלקרא לך אדם (סוד הסודות, סוף נסח כ).

נבב (1), ממנו נבוב, ינבובי, ואולי *אנבוב.

נִבְּבָ, — קָל לֹא נִמְצָא.

—פִּעִי, יִנְבְּבִי, —כְּמוֹ הַיֵּב, מִן נוֹב: עֲדִינִי לַהֲבִיב, מְקַיֶּחֶת שְׂבִיב, עֲבִים לַהֲלִיבִי, לְרוּחַ עֵם חֲבִיב (ר"א קליה, אשק מען, תפ' גשם).

יִנְבְּבָ, ש"י, —כְּמוֹ נִיב, בְּמַשְׁמ' דְּבֹר: נִצְבְּתִי לַחֲלוּתֶךָ בְּעֵינִי, נִבְּבִי לַהֲאָרִישׁ בְּמַעֲנִי, נוֹאֲמִי עֲנִי י"י עֲנִי (ר"א קליה, אדפס זלזרים, כי דודלי, Elbogen 120).

יִנְבְּבָל, ש"י, מ"ר נבדלים, —ע"י בָּרַל, וּבְתוֹר שֵׁם: וְאִם אֵין הַמַּנְיָה בּוֹ אֵין הַמַּלְט מְשִׁיחָהּ גֶּשֶׁם אוֹ נִבְּדָל (ר"א קקלא, אור סי' א' כז). ורומז אל הנבדלים המופשמים מחומר (ר"י עמאלה, פי' משלי יא). הצורה שהיא נבדלת לעצמה כגון השכלים הנבדלים והצורה הנשואה בחמר ונפסדת בהפסד הגוף כגון צורות הסבעיות (ר"א קקלא, ע"י חיים קט). מוטמרון שהוא הנבדל הראשון אשר באמצעותו ברא השם כל הברואים (רש"י שפרט, פירס רמזי, לת).

א. **נִבְּהָ** (2), ממנו א. נבב, כמו נבא, ע"ש.

ב. **נִבְּהָ** (3), ממנו ב. נבבה.

(1) בארמית. — בערב' הפעל נבב (a) משמש במשמ' היה לו אבוב, אך זה כנראה בגור מהשם אנבוב, שהוא אולי שאול מעבר' וארמית, כי השרש נב אינו משמש בערב' במשמ' חלול.

(2) קבע ריב"ג שרש זה (מסתלק, דף 155 ובהש"ס).

(3) ע"י הערה להערה.

(a) نِبْ

לִפְנֵי: גִּיבָה וְנִיבָתוֹ⁽¹⁾ הָרוּחַ אִם יֵשׁ בְּשֻׁלוֹ כְּדִי
לְנִבּוֹת⁽²⁾ הָרִי זֶה חַיִּיב (מוֹסַפִּי בֵּק וְכֵן).

נְבוּאָה, נְבִיא, סֵפֶר נְבִיאִים—מִה שֶׁנִּבְּאָה הַנְּבִיא, Prophe-
 tie; prophétie; prophecy
 עַל־ (נִחַם' וְיָצַ). הֵלֵא הֵם כְּתוּבִים עַל דְּבָרֵי נְתַן הַנְּבִיא
 וְעַל נְבוּאָת אַחִיהָ הַשִּׁילּוֹנִי (דְּכִי' ט כט). וְכִשְׁמַע אִסָּא
 הַדְּרִיזִים הָאֵלֶּה וְהַנְּבוּאָה עֵרַד הַנְּבִיא הַתְּחֹק (סֵס יֵס ט).
 —וְכִתּוּב: דְּבָרֵי יְיָ וְנִבְּאָה (מִסְפֵּר עַד' א 6). הַכּוּבֶשֶׁת אֵת
 נְבוּאָתוֹ כִּיּוֹנָה בֶן אִמְתִּי וְהַמּוֹתֵר עַל נְבוּאָתוֹ כַּחֲבִירוֹ
 שֶׁל מִיכָה וְנִבְּאָה שְׁעָבֵר עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ כְּעִירוֹ וְהַמְשַׁנָּה
 אֵת נְבוּאָתוֹ (סֵס סִפְרֵי יֵד טו). תֵּלֶה הַכְּתוּב נְבוּאָתוֹ
 שֶׁל זְכַרְיָה כְּנִבְּוֹתָיו שֶׁל אֹרִיָּה וְכו' עַד שֶׁלֹּא נַחֲקִימָה
 נְבוּאָתוֹ שֶׁל אֹרִיָּה חֵיטִי מִתִּירָא שֶׁלֹּא תַתְּקִיִּים
 נְבוּאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה עֲכָשׂוּ שְׁנַתְּקִימָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל
 אֹרִיָּה בִּידּוּעַ שֶׁנְּבוּאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה מִתְּקִימָה (רִי"ט,
 מִכּוֹס כד). יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְנְבוּאָת
 שֶׁל בַּלֵּעַם (סִפְרֵי דִנְרִי שנו). כֹּל הַמְתִּירָה וְכו' אִם נְבִיא
 הוּא נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ (דֵּנ, סִפְרֵי סוה). וְכִיּוֹן
 שֶׁנּוֹלֵד מֹשֶׁה וְכו' עֹמֵד אֲבִיהָ וְנִשְׁקָה (אֵת מֵרִים) עַל
 רֹאשָׁה אָמַר לֵה בְתִי נַתְּקִימָה נְבוּאָתֶיךָ וְכִיּוֹן שֶׁהַשִּׁלּוֹתָהּ
 לִיּוֹאֵר עֹמֵד אֲבִיהָ וְנִפְתָּחָה עַל רֹאשָׁה אָמַר לֵה בְתִי הִיכֵן
 נְבוּאָתֶיךָ וְהִינֵנּוּ דְּכָתִיב וְתַתְּצֵב אַחֲרוֹת וְכו' לִידַע מִה
 יֵהָא בְּסוֹף נְבוּאָתָה (סוֹא, סוֹט' יג). חֲרַבָּה נְבִיאִים עֲמִדוֹ לֵהֶם
 לְיִשְׂרָאֵל כְּפִלִּים כִּיּוֹצֵאִי מִצְרִים אֵלֶּה נְבוּאָה שֶׁהוֹצִרְכָה
 לְדֹרוֹת נִכְתָּבָה וְשֵׁלֹא הוֹצִרְכָה לֹא נִכְתָּבָה (מִגִּי' יד). מִיּוֹם
 שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׁלָה נְבוּאָה מִן הַנְּבִיאִים וְנִתְּנָה
 לְשׁוֹמְרִים וְלַחֲנִיקוֹת (ר' יוֹחֵן, כ"ב יב). הַשְּׂכִימִם וְנִפְּלִי לֹא שְׁמִיק
 לַחֲזֹק מִיּוֹ הֵרִיזוֹ נְבוּאָה קִסְפָּה (סוֹא, דִּנְרִי טז). בָּאוּתָה
 שְׁעָה (שֶׁחָרַג עִשׂוֹ) נַחֲקִימָה נְבוּאָתָה שֶׁל רִבְקָה (סוֹט' יג).

(1) כך בתוספתא בנוסח' הדפוס' וגם בכ"י א"ס.
אך במשנה (סו ד) וליבה, ליבתה, כלמה, ואעפ"כ אין
לפך בדבר כי אין נוסחת התוספתא פשוט מעות סופר,
כי כבר העידו בירוש' מפורש: אית תניי תני ליבה אית
תניי תני וגיבה מאן דמר וליבה דכתיב בלבת אש מאן
דמר וגיבה ויהיה בלבת כאש בוערת, וכמ"כ בגמ' בבלי
שם (דף פ.): אמר ר"ב יר צחק מאן דחני ליבה לא משתבש
ומאן דחני ניבה לא משתבש, מאן דחני ליבה לא משתבש
דכתיב בלבת אש ומאן דחני ניבה לא משתבש דכתיב בורא
ניב שפתים, והנה לא גזרת הירוש' ואף לא של רבבי
להפעל גבה במשמ' זו אינן מתקבלות על הדעת, ודבריו כל
המפרשים חדוקים, ואולי יש להוכיח מדברי הירושלמי
כי בירומים היתה נוסחת היתה ב' גיב' במקום בלבי.—
(2) בגמ' שם: אם יש בלבויו כדי ללבוותה.

אמר לו הקב"ה ישעיה וכו' חידך שכל הנביאים מתנבאים
בבואות פשוטות ואת נחמות כפולות (כ"י נר סימן). מדיך
ויק"י. נתקבצו כל ישראל אצל דניאל ואמרו לו רבינו
דניאל כל הנבואות הרעות והקשות שנתנבא ירמיה באו
עלינו נבואה אחת טובה שנתנבא עלינו כי לפי
מלאת לבבל שבעים שנה עדיין לא באה (שם שפ"ט,
כמעט שבעתי). שלשה נביאים על ידי שהיתה נבואתן
דברי קבאתין נתלה נבואתן בעצמן (שם. קט"ז א' א').

יְבֹואִית, חֲמִי, לֵקֵי נְבֹואִית, מִיר נְבֹואִים, נְבֹאִית־
 שֶׁל נְבֹואָה, מִמְּבַע הַנְּבֹואָה: רִמּוֹם אֱלֹוִי בְרִמּוֹה
 הַנְּבֹאִית וּבְרֵאִיָּה הָרוּחָנִית (כִּי אִם, כְּחֹזֵד ג.)
 אֲשֶׁר יֵאָצֵל עָלָיו רוּחַ אֱלֹהֵי נְבֹאִי אִם יִהְיֶה רֵאִוִי
 לְנְבֹואָה (שֶׁסִּי). לְגִדּוּלֵי הַפְּלוֹסּוֹפִים כְּאַלְפֶטוֹן וְאַרְסֶטוֹ
 שֶׁהֵם מְקִימִים הִדְתּוֹת וּמוֹרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַנְּבֹאִית
 לִמְעַלָּה מִן הַנֶּפֶשׁ הַפְּלוֹסּוֹפִית (כִּשְׁכִּירָה), מֵאֲמָר עַל יִשְׁמַעֲלָן
 (כו), וְהַנֶּפֶשׁ הַנְּבֹאִית הִיא הַמַּעֲוֵלָה וְיִקְרָה מְכַל
 הַכַּחְתּוֹת הַנֶּפֶשׁוֹת (מִנֶּחֱ, כִּי זֶה, יִזְדֶּה לְדַךְ אִיֵּט). וּבִמְכָה
 תְּבַדֵּל הַמִּדְרָגָה הַנְּבֹאִית מִמִּדְרָגַת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ
 וְכו' וְאֹמֵר שֶׁהִיָּתָה צוּרַת אֱלֹהֵי הַסְּפִירִים נְבֹאִית
 מִשְׁלֶשֶׁת בְּחִינּוֹת (כִּי אֲבִרְכָנָלָה, הַקִּדְּ, פָּדוּשׁ עַל נִצְיָה א).
 וּמִפְּנֵי זֶה הָיוּ צָרִיכִים לְהוֹדִיעַ שְׂאוֹתָם הַהֲתוֹדְעוֹת
 הַנְּבֹאִיוֹת שֶׁהֵם הָיוּ מִסְפָּרִים בְּדִבְרֵיהֶם וּלְשׁוֹנֵם הַגִּיעוּת
 אֱלֹהִים מֵאֵת הָאֱלֹהִים (סֹא, מִסֵּי סִי אֶכֶּ), לֹא הִיָּתָה
 עֵינָיו שֶׁל אֲבִרְכָה אַעֲיָה בְּדֶרֶךְ צוּוִי נְבֹאִי (סֵמֶאֱלִירִי)
 פִּתְחִי בֵּית הַמִּזְבֵּי, עַל אֲנֹת). וְאִין סֶפֶק שֶׁדְּבָרִים אֵלֶּי שׁוֹכֵר
 דִּנְיָאֵל הֵם מִכַּת הַדְּבָרִים שׁוֹכְרוֹ שָׂאֵר הַנְּבִיאִים כִּהַשְׁגָּתִיהֶם
 הַנְּבֹאִיוֹת רָלִי שֶׁהֵם רִמּוֹ וּמִשָּׁל לְעִנְיָנִים מְבַעִיִּים
 אֲשֶׁר הַבּוֹרָא יֵתִי סֶכֶח לְמִצִּיאוֹתָם (כִּי מִגְּלֹוֹסָה, פִּי מִשָּׁלֵן
 אֶלֶּי). וְאַחֲכֵי קִין וְהָבֵל קִבְּלוּהוּ מֵאִבְהֵם בְּרֵאִיָּה
 הַנְּבֹאִית וְקִרְאוּ שֵׁם ה' בְּרֵאִיָּתָם הַנְּבֹאִית
 (כִּשְׁכִּירָה, דּוֹלָק), מִגִּיָּה, חֶקֶךְ אֱלֹוֹס מִמַּעַל א). זֶה מִתִּיר הַסֶּפֶק
 בְּדֶרֶךְ הַמּוֹנִי זֶה מִתִּירוֹ בְּדֶרֶךְ עֵינָיו שְׁכָלִי זֶה אֹמֵר
 בְּדֶרֶךְ נְבֹאִי כִּדִּי שִׁמְצִאוֹ בּוֹ תוֹעֵלַת הַמּוֹנִי וְהַשְׁלֵם
 יִחַד (סֹא, אֲנִיכֵ מִשָּׁעֵךְ ב). וְאִנֵּם עֵינִין חֲלוֹם הַסֹּלֶם הִיא
 מִרְאֵה נְבֹאִית (כִּי מִסִּפֹּה, מִנֶּחֱ, קִנָּה 106). אִין
 שִׁפְעֵי נְבֹאִי מִמְקוֹר הַקֹּדֶשׁ בֹּא דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל אִם לֹא
 אֶל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דִּימִ אֱלִסְיָה, חִזּוֹד יב). כִּי בְּנִפְשׁוֹת
 קִצַּת הָאָדָם כִּחַ נְבֹאִי יִדְעוּ בּוֹ הַעֲתִידוֹת לֹא יִדְעוּ
 הָאִישׁ הַהוּא מֵאִין יִבֹּא לוֹ (סִרְקֶנְטִי ע"ס אֶכֶן יִקְרֶה בִּמְעַל).
 וְיִשִּׁיג (הַנְּבִיא) הָיוֹת הַדְּמִיוֹנוֹת אֲשֶׁר נִצְטִיִּירוֹ בִּי
 דְּמִיוֹנוֹת נְבֹאִיִּים (מִמַּעַל, דֶּךְ סִי ג ד).

על חיותו משל ימלס וינצל מן המבוכה ההיא ולזה נקרא המאמר הזה מורה הנבוכים⁽¹⁾ (ר"ש א"ת, סת"י מו"ט). וזהו הענין שנבוכו בו כל הנבוכים (ר"י כר' אנטוני, הקד' מלמד הסלמדי), יקרה לנו שנהיה נבוכים בכל האמונות ולא נדע איזו מהן שקר או אמת (רש"ט פלקורא, ראש חמ"ס ב). והרבה זמן הייתי נבוכ על שלמה המלך ע"ה שכתוב בו ויחכם מכל אדם ואהוב מאלהיו איך נאכדו ממנו זוהרי החכמות השכליות כי לעת זקנתו נשיו הטו את לבבו (היקנטיו, ע"ס אכן יקרה כ"ג). — והמחשבות; לכן נבוכות כל עשונות, ונבכלות כל החשבונות (סו"ט ל"ס ב). — ודרך נבוכה, דרך של טעות; אמר החסיד אלהים ושיבך מדרך הפילוסופים הנבוכה (רש"ט פלקורא, אנ"י כו"ט). — ובמשמ' הליכה ממקום למקום, וכנוי לכוכבי הלכת, planètes; אין מדינות בה ולא מחנות ר"ל לא תתחלק לחלקים ולא ילכו בה דרך המדינות כמו שהיה זה בגלגלי הנבוכים⁽²⁾ (תרג' ס"י אכן זילא לאנ"י מי בן מקיץ). — וכוכבים נבוכים, החולכים ממקום למקום, כוכבי שבת וכוכבים נבוכים; לכוכבים הנבוכים הנקראים כוכבי לכת החולכים פעם לצפון פעם לדרום (ר"ש א"ת, יקו המוס ג). למר נמצא לכוכבים הנבוכים מהירות התנועה בהיותם בהתחלת תנועת החלוף ואחורה בהיותם במאה ושמינים מעלה מתנועת החלוף (לנ"ג, מלח"ס ס' ב' ז). ויחזיק לפי זה שיהיו בתוך גלגלי ההקפה המונחין לכוכבים הנבוכים ארצות אחרות שיתנועעו סביבם (ר"י אלכו, העקרים ד ב). עוד קוראים לאלה שבעת הכוכבים (כוכבי לכת) כוכבים נבוכים מפני שהם תולכים פעם לפנים פעם לאחור כאדם שהוא נבוכ בארץ (מ' אלדני, ש"א ב ב). הכוכבים הנבוכים קרובים אצלינו יותר מן הקיימים (ר' סלל מוירונא, תנ"י הנש ב ז).

נְבוּכָה⁽⁸⁾, ש"ג. — הליכה ממקום למקום: השער השני במתחל הנזירה הקורה לחמשה כוכבי הנבוכה וכו' נקראו הכוכבים האלה בשם זה מפני שאין מהלכם נראה לבני עולם על סדר א' אלא לפעמים הוא ישר

⁽¹⁾ תרגום השם הערבי דלאה אלאחורין, מערב' חאר א, נבוכ בדרכו וכדומ'. — ⁽²⁾ והעיר שם דוד קויפמן וז"ל: מלת נבוכים היא העתקת המלה הערבית סיארה *السيارة* והם הכוכבים הנקראים ג"כ כוכבי הנבוכה וכוכבי לכת, עכ"ל. אך העיקר הוא תרגום מן הערבי אלמתחיתה. ⁽⁸⁾ כאלו היתה הנון שרשית.

(8) حار

נְבוּכָה, ת"ז, סמ"י נבוכ, — דבר נבוכ, הל"ל, שיש בתוכו ריקנות, כמו שפופרת וכדומה, hohl; creux; hollow; נבוכ⁽¹⁾ לכת העשה אותו (את המבוכה) (שמות כז ח). והעמודים שמנה עשרה אמה קומה העמד האחד וחוט שנים עשרה אמה יסבנו ועביו ארבע אצבעות נבוכ (ימ"י נ"ח). — ובהשאלה, איש נבוכ, שאין בו לב, דעת; ואיש נבוכ ילבב (איזו יא' יג). — ובסחמ"א, במשמ' העקרות השבעות; האומן של זכויות כשיחפז לעשות כלי זכויות לוקח כלי ברזל שהוא נבוכ מקצה אל קצה וכו' ונותן בפיו את קצה הכלי ההוא הנבוכ ונפח רוח בפיו (ש' דונול, פי' יזכ"א ח). והם (הערדסקאות) נבוכים. ומונחים (רש"י ינ"י כג). חלל הוא כל גוף נבוכ (ר"י תריון, פי' מליס הזכזכז שנמויט). שני גידי העינים למה הם נבוכים מכל שאר גידי הגוף (ר"י זכארה, שעשע"ט). בעד גידים שנים הם נבוכים, ואין בגוף לבד אלה נבוכים (הוא, נתי הנש). שיעשו כלי להשתעשע בו זרת ארכו וזרת, רחבו נבוכ ויעשו באמצעותו מחיצה מפסקת לסתור עצתו (עמנו', מחז' כג). ולבב חרר חלל נבוכ כנבל, ומחלת עפר קרבו ומבוא סתר (יליג, אדומ"ו). — ובהשאלה, לב נבוכ; ולב נבוכ ותושיה סתומה, וגוף נראה ונפש נעלמה (רש"י, ולג נכז). כי היה המוס באחד האדם נבוכ הלב לתגאות במכסהו (א' מנח, אה"ס ט). ומדות הללו אינן ראוינות כלל לנו ולאנשים שבמונו כ"א לנבוכי לב וריקי מוח (ר"א זוסל, שלום על ישראל ב' יא). — ואיש נבוכ; שמחה למתאבל מסער לנופלים, לבב לאיש נבוכ בדרך לכושלים (ראש"ט, סודות עלי נגל), ראה איש נבוכ נמשל כזכוב ריה מור יבאיש, וישבח סופו יום תוך גופו המון רמה ופריש (הוא, אפמח שפתי). אולת קשורה היא בלב איש נבוכ (ש' בלך, שני"ע א, מזריס).

נְבוּכָה, ת"ז, — איש נבוכ, כמו איש נבוכ; במותו אחריו מלך כסיל קם וחוא אדוק ברתו איש נבוכי, ואנש כל עדת יעקב והעביר עלי דת כל בני עמי נדיביו (ר"י אכנע"ל, זמן הכה נחן, אדומ"ו ב' 72).

נְבוּכָה, נבוכה, ע"י מו"ד, וס"י, לנקי נבוכה, מ"ר נבוכים, נבוכות, מי שהוא במבוכה; אלהים אלי אתה נגדך עלומי נחשפו, נפשו ועצמותיו מופחד שספח בקראי ענני יום נבוכים לישעך נכספו (רש"י, אלהים אלו), חזות מרפא וארובה, ויכור לצולעה ונבוכת, והיתה ליו' המלוכה (רמ"ע, אנ"י אמונה). ובשנבאר לו המשל ההוא או נעורר

⁽¹⁾ תרגמו השבעי *κοιλος* ת"א; חליל לוחין.

אִישׁ וְהָבִיט אֶל נַחֲשׁ הַנַּחֲשֹׁת וְחַי (נמד' כ"ט). אֶל תִּבְט אֶל מְרֹאָהּ וְאֶל גְּבַהּ קוֹמָתוֹ (ש"י יו"ז). וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁעַ חַי יִי צַבָּאוֹת אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לַפְּנֵי כִי לֹלִי פָנִי יְהוֹשֻׁפֶּט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נִשָּׂא אִם אֲבִיט אֵלָיוּ וְאִם אֶרְאֶה (מ"ג ג' יד). וְאֶל אֶרֶץ יִבְיֹם וְהִנֵּה צִרָה וְחֹשֶׁכָה (ישע' ח כג). וְתִבְט בְּיוֹם הַהוּא אֶל נֶשֶׁק בֵּית הַיֶּעֶר (שם כז ח). וְלֹא תִבְטֶנָּה אֶל עֲשִׂיָּה וַיִּצְרָה מִרְחֹק לֹא רֵאִיתָם (שם יא). מִהוּר עֵינַיִם מְרֹאֶת רַע וְהָבִיט אֶל עֵמֶל לֹא תוֹכַל (חק' א יג). הוּא מִשְׁקָה רַעוֹ מִסָּפָה חֲמֹתָךְ וְאַף שָׂכָר לִמְעַן תִּבְטֵם עַל מַעֲוִיָּהֶם (שם כ טו). וְאֲנִי אִמְרָתִי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אֶךְ אוֹסֵף לְהָבִיט אֶל הַיֶּכֶל קִרְשְׁךָ (יו"ז כה). הָבִיטוּ אֶל צוֹר חֲצִבְתָּם וְאֶל מִקְבַּת בּוֹר נִקְרַתָּם תִּבְטִי אֶל אֲבָרְהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שְׂרָה תְּחֻלְלֶכֶם (ישע' נ"א א"ב). וְאֶל זֶה אֲבִיט אֶל עֵינִי וְנִכָּה רוּחַ (שם סו כ). וְהָבִיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דִּקְרוּ (וכר' יב י). הָבִיטוּ אֵלָיוּ וְנִהְרֻוּ (תה"ל לד ו). יִי מִשְׁמֵם אֶל אֶרֶץ הָבִיט (שם קב כ). הַמִּבְטִים לְאֶרֶץ וְתִרְעַד (שם קד לב). אִזּוּ לֹא אֲבוּשׁ בְּהָבִיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ (שם קט ו). כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאֶרֶץ יִבְיֹם תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה (לוי' כח כד). לְמִרְחֹק עֵינָיו יִבְטֵם (שם נט כט). עֵינֶיךָ לִנְכַּח יִבְטֵם (מש"ל כה). —הָבִיט אַחֲרָיו, מֵאַחֲרָיו, הִסֵּב עֵינָיו מֵאַחֲרָיו; הִמְלִט עַל נִפְשְׁךָ אֶל תִּבְטֵם אַחֲרֶיךָ (כר"ש יט ו). וְתִבְטֵם אֲשֶׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו (שם טו). וַיִּבְטֵם שְׂאוֹל אַחֲרָיו (ש"א כד ח). —וְהָבִיט אַחֲרֵי פְלוֹנִי; וְהָיָה כִּצְאָת מֹשֶׁה אֶל הָאֹהֶל יָקוֹמוּ כָּל הָעָם וְנִצְבּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ וְהָבִיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶ�ה עַד בָּאוּ הָאֹהֶלָה (שְׁמוֹת לג ח). —הָבִיט בְּדָבָר; לֹא הָבִיט אֹן בִּיעֶקֶב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בִּישְׂרָאֵל (נמד' כג כ"א). —הָבִיט בְּפִלּוֹנִי, רָאָה בּוֹ נִקְמָה וְכֹדוֹם; וְתִבְטֵם עֵינִי בְּשׁוּרֵי בְּקִמִּים עָלַי מִרְעִים תִּשְׁמַעְנָה אוֹזְנִי (תה"ל נ"ב). עֵדֶת מִרְעִים הַקִּיפּוֹנִי כֹאֲרִי יָדִי וְרִגְלִי אֲסַפֵּר כָּל עֲצֻמוֹתֵי הָמָה יִבְטֵם יִרְאוּ בִי (שם כז יח). —וְהָבִיט סָתָם; וְתִמְנֵת יִי יִבְטֵם (נמד' יב ח). וְהַבְּטָה צָר מִעוֹן כָּכָל אֲשֶׁר יִשְׁכַּח אֶת יִשְׂרָאֵל (ש"א כג לב). וַיִּבְטֵם הַפִּלֶשְׁתִּי וַיִּרְאֶה אֶת דָּוִד וַיִּכְזֹּהוּ (שם יז מ). עֲלֶה נָא הָבֵט דֶּרֶךְ יָם וְעֵל וַיִּבְטֵם וַיֹּאמֶר אֵין מֵאוֹמָה (מ"א יח מג). וַיִּבְטֵם וְהִנֵּה מְרֹאֲשֵׁתוֹ עֶגֶת רִצְפִים וְצִפְחַת מִים (שם יט ו). וְאֵת פֶּעַל יִי לֹא יִבְטֵם וּמַעֲשֵׂי יְדָיו לֹא רָאוּ (ישע' ס יב). אֲשִׁקוּשָׁה וְאִבְיָשָׁה בִּמְכֻנִּי (שם יח ד). אִמְרָתִי לֹא אֶרְאֶה יָת יָה בְּאֶרֶץ הַחַיִּים לֹא אֲבִיט אֶדָם עוֹד עִם יוֹשְׁבֵי הָדֵל (שם לח יא). וְשָׁלֵם מְרֹאֲיָכֶם לֹא אֲבִיט (עמו' ה כג). לִמָּה תִרְאֵנִי אֹן וְעֵמֶל תִּבְטֵם וְשֶׁר וְחִמָּם לִגְדִי (חק' א ג). רָאוּ בָנִים וְהָבִיטוּ וְתִתְמַהוּ (שם ה). לִמָּה תִבְטֵם כּוֹגְרִים תַּחֲרִישׁ בְּכֹלֶךְ רִשְׁעִי צָדִיק מִמֶּנּוּ (שם יא).

אִנְשִׁים נִבַּח בְּךָ כָּלֵב הַכֹּנֵם (הַבִּיתָה) נִבַּח'ה בְּךָ גּוֹרִית (כָּלֵבָה קִמְנָה) צֹא (רַכ', שֶׁס' טו). אֶל (י' תְּדוֹר בְּעִיר שֶׁאֵין סוֹס צוֹנָף בָּהּ וְאֵין כָּלֵב נִבַּח בָּהּ (סו"א, סָח' קו"ג). —יִזְכְּנוּ לְכָלֵב; אוֹמְרִין הָעֶרֶב אֵין לוֹ לֹא צוֹעֵק וְלֹא נִזְבַּח (ר"י א"ת, הַשֶּׁס' לְיִזְכְּנֵי, סָח'). —וּבִהַשְׁאֵלָה, יִבְלוֹלוּ לְקוֹל אָדָם; שִׁירִים כְּקוֹל הַסִּירִים, וְנִזְבִּים כְּצַעֲקַת הַכְּלָבִים, וְהוּא נִזְבַּח בְּשִׁירָתוֹ בֵּין בְּנֵי עַמּוֹ (ר"י תְּרִיזוּ, תַּחֲכָמִי טו). —שֶׁ, יִנְבְּחֵהוּ, מִנְבָּח, —בִּהַשְׁאֵלָה בְּלוֹלוּ לְאָדָם; גִּפֵּן אִדְרָתָּה אֲשֶׁר בָּהּ תִּשְׁתַּבַּח, מִחוּץ מִכְרִסָּמָה וְבָהּ זֶר יִנְבְּחֵהּ, עֲנֵה דוֹרְשִׁיךָ וְהַצֵּל לְקוֹחִים לֹזֶכָה (סָח' א", אֲשֶׁר תִּשְׁוֹעַפֵּךְ, שָׁחִי יוֹסִיכִי). לַעֲתָ תִכְיֵן מִסָּבָה, מִצָּר הַמִּנְבַּח (ר' מִדְכִּי, מַעוֹ זֹר יִשְׁוֹעַתִּי). —וּבִמְשִׁמִּי הָעֵקֶרִית; וְלֹא יִנְבַּח (הַכְּלָב הַשְׁוֹמֵה) אֲלֵא מַעַם עִם צִרִידוֹת הַקּוֹל (נִכְנֹנִי, אֲלֵחַ חִיִּים, כִּסְמִי מוֹת, כ"י כִּסְמִי"ד שְׁכָטִל).

יִנְבְּחֵהוּ, ש"י, מִיר נִבְחִים, —בִּהַשְׁאֵלָה, בְּלוֹלוּ לְדַבְּרֵי אוֹיֵב וְכוֹיֹצָא בּוֹה; אֵלֶּה בְּקִרְנֵי נִבְחִים, וְאֵלֶּה בְּקוֹל צוֹחִים, וְאִנְחָנוּ בְּקוֹל מִי שֶׁבָּחִים (רַכְנִי הַכְּנִלִי, הַנּוֹי יִי, סָח' לִיּוֹס י).

נִבְחָיו (י"ז), ש"י, —שֶׁם אֱלֹהֵי הָעוֹיִם; וְהָעוֹיִם עֲשׂוּ נִבְחָיו (י"ז) וְאֵת תִּרְחַת (מ"ב יז לא).

נִבְחָיו, —ע"י נִבְחָיו הָעֶרֶה 8.

יִנְבְּחֵהוּ, ת"י, מ"ר נִבְחִים, —מִי מְרַבֵּה לִנְבָּח, וּבִהַשְׁאֵלָה בְּלוֹלוּ לְאָדָם; וְהֵלֵא אֲנִי רוֹאִים כָּכָל יוֹם הַנִּבְחָנִין שֶׁמִּבְחִין לָהֶם וְנִתְנִין לָהֶם כִּפְרָה (ס' יוֹסֵף הַמִּקְרָא, REJ 1881 Juillet-Sept. 18).

נבט (י"ד), מִמֶּנּוּ נִבְט, מִבְּט, *הַבְּטָה.

נבט, —קָל לֹא נִמְצָא.

—הַשֶּׁס' הָבִיט, ש"י, הַבְּטָה, הָבִיטוּ, הַבְּטֶנָּה, אֲבִיט, אֲבִיטָה, תִּבְטֵם, תִּבְטֵם, יִבְטֵם, יִבְטֵם, הָבִיט, מִבְּטֵם, הָבֵט, הַבְּטָה, הָבִיטָה, הָבִיטִי, הָבִיטָה, הָבִיטֶם, —הָבִיט הָאָדָם לְמִקּוֹם מִן הַמִּקְוֹמוֹת אוֹ הָבִיט דַּבֵּר מִתְּדַבְּרִים, הִסֵּב עֵינָיו לְרֹאוֹת הַיָּמָה, aufblicken; porter le regard vers q. q. oh. to direct one's gaze at —וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הָבֵט־נָא הַשְׁמִימָה וְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים (כר"ש י"ה ס). וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יִרְאֶה מִתְּבִיטֵם אֶל הָאֱלֹהִים (שְׁמוֹת ג' ו). וְהָיָה אִם נִשָּׁךְ הַנַּחֲשׁ אֶת

בְּךָ גּוֹרִיתָא סוֹק. —(י' גוֹף הַמֶּשֶׁל בְּאִרְמִי; לֹא תְדוֹר בִּתְמָא לֹא צִנָּף בָּהּ מוֹסִיא וְלֹא נִבַּח בָּהּ כָּלֵבָא.

(י' לֹא נִתְבַּרר מִקּוֹר וּמִשְׁמִי, קֶצֶת הַחוֹקִרִים מִדְּמִים שֶׁם זֶה לְהִשָּׁם נִבְאָז בְּמִדָּה, שֶׁהוּא מִשְׁמֵשׁ שֶׁם בְּמִשְׁמִי שֶׁר הַחֲשָׁךְ, אֶךְ אֵין זֶה מִכְרִיעִי, וְע"י עוֹד הָעֶרֶה הַבָּהָה. —(י' כֶּךָ בְּנוֹסח' הַמְּסוּדָה, אֶךְ ז' רַבְתִּי, וּבְקֶצֶת נִסְחָאוֹת נִבְחָן. (י' רַק בְּעֶבֶר' בְּמִשְׁמִי זו.

לחם העיר מרחוק נבטח (י"ג, מלחמ' דוד כפשת' ז').
ופיו כההום רבה למרע סרף פתוח, כל סובביו שממו כל
רואיו שערר שער, פניו נבטח כפני דוד נפוח, ושאון
קולו נשמע כשאון רוח הסער (ס).

—סע', ייִהבט, מבט, — מה שהאדם מבט ורואה: באגם
דלא הו ב ט ולא חוכר (ערוך, ערך אגס), והמעלה
הזאת מגיעים אליה במצוה הראוה מן המבט והמובט
(י"ז ח"ת, פקון מדכ"ג לרש"ג), כי הכוכב שיובט בשמים
ר"ל בכלל ההבטה מן הכוכבים הקיימים הוא גדול מן
הארץ (שעש"ס לאבי הלל"ג יג), כי הרעם ישמע אחר
הברק זמן מה לפי שה מו ב ט מגיע אל הראוה
בוולת זמן והקול מגיע אל חוש השמע בזמן (לג"ג ח"ב
לז), יש אנשים שאין להם עין הרע וכו' ומהבטתם בעין
החמלה הם משפיעים טובה וברכה ל מו ב טים מהם
(כס"ג דולאן, מגל' ספר קנר), שראוי שיובטו אל הפלגת
חכמת זה החושא ומלאכתו היקרה יותר משה שיובט
אליו (מ' לילון, נוס' גוס' ז), ואם היה כדבריו הנצורים
שאומרים שה מו ב ט הוא הנדקר אז היה לו לומר
וספרו עלי וחזרו עלי כמ"ש והבטו אלי (י' יתק' נר"ל,
חזק' חלומס ח לז), והידועה תבא אליו מן הסובט אל
המבט (י"ז מדינא, קול סכל ד).

נְבִיא ש"ו, נבִיאיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה,
קמ' נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה,
נְבִיאִיָה, נְבִיאִיָה, —מי שמדבר בשם אלהים, מי שמגיד
עתידות וכיוצא בזה, Prophet; prophète; -phet.
השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה (נל"ש)
כז), נְבִיאִיָה אקים להם מקרב אחיהם כמון זנתתי דברי
בפיו ודבר אלהים את כל אשר אצונו וכו' אך הנְבִיאִיָה
אשר וידר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר
ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנְבִיאִיָה ההוא וכו' אשר
ידבר הנְבִיאִיָה בשם יי' ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא
הדבר אשר לא דברו יי' בודון דברו הנְבִיאִיָה לא תגור
ממנו (דנ"י יח יח"כ), כי יקום בקרבך נְבִיאִיָה או חלם
חלום ונתן אליך אות או מופת וכו' לאמר נלכה אחרי
אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעברם לא תשמע אל
דברי הנְבִיאִיָה ההוא (שס יג כד), ולא קם נְבִיאִיָה עוד
בישראל כמשה אשר ידעו יי' פנים אל פנים (שס לו
ז), ויהי כי זעקו בני ישראל אל יי' על אדות מדון
וישלח יי' איש נְבִיאִיָה אל בני ישראל ויאמר להם כה
אמר יי' וכו' (שס"ו וזח), וידע כל ישראל מדן ועד
באר שבע כי באמן שמואל לְנְבִיאִיָה לוי' (ש"ג ג כ), כי
לְנְבִיאִיָה חיים יקרא לפנים הראה (שס ט ט), גם אני נְבִיאִיָה

ראה יי' והבִּיטָה כי הייתי זוללה (איכ"ה א יא), הַבִּיטָה
וראו אם יש מכאוב כמכאבי (שס יב), שבתם וקִיַּמְתֶּם
הַבִּיטָה (שס ג ט), החרישים שמעו והעורים הַבִּיטוּ לראות
(ישע' מנ יח), וַאֲנִיטָה ואין עזר (שס טג ט), הן הַבִּטְּנָה
עמך כלנו (שס סד ט), כי אתה עמל וכעס תִּבִּיט לתת
בִּידֶךָ (ספ"י יד), מגננו ראה אלהים וַהֲבִט פני משיחך
(שס סד י), רק בעיניך תִּבִּיט ושלמת רשעים תראה (שס
לא ט), הנמע און הלא ישמע אם יצר עין הלא יִבִּיט
(שס לד ט), בפקודיך אשיחה וַאֲבִיטָה ארחתיך (שס קיט יב),
גל עיני וַאֲבִיטָה נפלאות מתורתך (שס יח), הַבִּיטוּ ארחות
תמא (לוי' ויט), הַבִּט שמים וראה ושור' שחקים גבהו
ממד (שס לה ט), אנוש יִבִּיט מרחוק (שס לו כה), וַיִּבִּט
ארנן וירא את דוד (דנ"א כא כא), — וכנ"י: פני יי'
חלקם לא יוסרף לְהַבִּיטָם (איכ' ד יז), —ובתנ"ך: ולמה
נקרא שמו רבינו הקדוש שלא הביט במולתו מימיו ולמה
נקרא נחום איש קודש הקדשים שלא הביט בצורת מטבע
מימיו (ירוש' מג"א יג), שביטם כך בפנים מאירות ולא
בפנים ועומות (מד"ר נד"י יא), האי קובין הוו אלף בני
אדם מביטים בה כל אחד ואחד אומר בי היא
מבטת כך הקביה היה מביט בכל אחד ואחד
מישראל ואמר אנכי ה' אלהיך (י' יוחנן, פסיק' נכמי כא),
למלך שהניח אשתו עוברה והלך לו למדינת הים ושת
שנים הרבה ילדה בן וגידלה אותו כשבא המלך ממדינת
הים חוציאה את בנו לאנפטי של מלך אביו וחיה רואה
דוכוס ומביט בו אפרוכוס ומביט בו ואומר זה
הוא זה הוא נתבונן המלך אמר לו בני מה לך מביט
באלו אין הנייה מהם אלא אתה בני ואני אביך (ריב"ל,
שס), —וקצת במשמ' השגיח בדבר, שם לבו, חשש: אמר
להם (משה לישראל) הואיל וחפץ בגאולתכם אינו מביט
במעשיכם הרעים ובמי הוא מביט בצדיקים שבכם
ובמעשיהם (י' נחמיה, מד"ר שס"ט, קול דודי), —ויובהשאלה,
החלון מביט מורחה, הוא פתוח מול עבר המזרח;
והנה ביתו של שמעון היתה כל כך שפלה באופן שתחלונות
ההם מביטות דוקא על גג ותקרת הבית השפל
ההוא (ש"ס מ"ט נכ"ס, מו"מ יז).

—נבט, נבט, —א) כמו הפע' הַבִּיט, נבט למקום פלוני;
ונבט לארץ והנה חשך (ישע' ס ל), —ובתלמ': בן נבט
בן שניבט ולא ראה (סנ"ה קא:), שלשה ניבטו ולא
ראו אלו הן נבט ואחיתופל ואיצטגוני פרעה (שס),
—ב) יבמשמ' פעול, כמו בראה: התולעים הנבטים
בכלי זכויות (י"ג פס"ס, ייע' שמה א ט), — ואמר
המשורר: אך דומיה עצומה בינימו שלמה, עדי בית

כמוך ומלאך יי' דבר אלי בדבר יי' (מ"א י"ח). ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי נביא ליי' לבדי (ש"י כג). ואת אלישע בן שפט מאכל מחולה תמשה לנביא תחתיד (ש"י יו). והנה נביא אחד נגש אל אחאב מלך ישראל ויאמר כה אמר יי' הראית את כל ההמון הגדול הזה הנני נתנו בידך היום (ש"י כ"ג). ויאמר יהושפט האין פה נביא ליי' עוד. ונדרשה מאתו (ש"י כג ז). כי אלישע הנביא אשר בישראל יגיד למלך ישראל את הדברים אשר תדבר בחרר משכבך (מ"ב ו"ג). אויל הנביא משגע איש הרוח (סו"ט ז). ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים (עמו"ז י"ד). גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקסם וזקן (ישע"ג נ). כהן ונביא שגו כשכר נבלעו מן היין תעו מן השכר שגו בראה (ש"י כח ז). כי מקמנם ועד גדולם כלו בועע בצע ומנביא ועד כהן כלו עשה שקר (ירמ' ו"ג). כי לא תאכד תורה מכהן ועצה מחכם ודבר מנביא (ש"י יח). הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת (ש"י כח). הנביא אשר ינבא לשלום בבוא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו יי' באמת (ש"י כח ט). אם יהרג במקדש אדני כהן ונביא (אי"כ ז כ). ובקשו חזון מנביא ותורה תאכד מכהן ועצה מוקנים (יחזק' ז טו). לא נביא אנכי איש עבד אדמה אנכי (זכרי' יג ט). אין עוד נביא ולא אחתו יודע עד מה (תה"ל עד ט). ויחר אף יי' באמציהו וישלח אליו נביא ויאמר לו למח דרשת את אלהי העם וכו' (דסי"ב כט טו). — ונכני: ויאמר יי' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואחריו אחיד יהיה נביאך¹ (שמות ז א). אם יהיה נביאכם יי' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו (צמד' יכ ו). — ומי: ומי יתן כל עם יי' נביאים כי יתן יי' את רוחו עליהם (צמד' יא כט). ויאמר העם איש אל רעהו מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנביאים (ש"א י"א). וישאל שאול ביי' ולא ענהו יי' גם בחלמות גם באורים גם בנביאים (ש"י כח ו). ויהי בהכרית איובל את נביאי יי' ויקח עבדיו מה נביאים ויחביאם (מ"א יח ד). ויקבץ מלך ישראל את הנביאים כארבע מאות איש ויאמר אלכם האלך על רמת גלעד למלחמה אם אחדל (ש"י כג ז). ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה (סו"ט יכ יא). ואקים מבניהם לנביאים ומבחרוכם לנזירים וכו' ותשקו את

¹ ת"א: מתורגמן.

הנזירים יין ועל הנביאים ציותם לאמר לא תנבאו (עמו"ב יא-יג). וכאח השמש על הנביאים וקדר עליהם היום (מ"ב ג ו). אחה אדני יי' הנה הנביאים אמרים להם לא תראו חרב וכו' ויאמר יי' אלי שקר הנביאים נבאים בשמי לא שלחתים ולא צויתים ולא דברתי אליהם (ירמ' יד יג-יד). ונבאי ירושלם ראיתי שערורה נאוף והלך בשקר וחזקו ידי מרעים וכו' כי מאת נביאי ירושלם יצאה הנפת לכל הארץ (ש"י כג יד-טו). לא שלחתי את הנביאים והם רצו לא דברתי אליהם והם נבאו (ש"י כא). הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה ולרעה ולדבר (ש"י כח ח). כי אמרתם הקים לנו יי' נבאים בבליה (ש"י כט טו). בן אדם הנבא אל נביאי ישראל הנבאים ואמרת לנביאי מלבם שמעו דבר יי' כה אמר אדני יי' הוי על הנביאים הנבלים אשר הלכים אחר רוחם ולבלתי ראו (יחזק' יג ג-ג). והיתה ידי אל הנביאים החזים שוא והקסמים² כזב (ש"י ט). נביאי ישראל הנבאים אל ירושלם והחזים לה חזון שלם ואין שלם (ש"י יו). אל תהיו כאבתיכם אשר קראו אליהם הנביאים הראשנים לאמר כה אמר יי' צבאות שובו נא מדרכיכם הרעים (זכרי' א ד). אבתיכם אית הם והנביאים הלעולם יחיו (ש"י ס). והיה ביום ההוא יבשו הנביאים איש מחזינו בהנבאתו ולא ילכשו אדרת שער למען כחש (ש"י ג ד). ולא שמעו אל עבדיך הנביאים אשר דברו בשמך אל מלכינו שרינו ואבתינו (דני' ט ו). לנועדיה הנבואה וליתר הנביאים אשר היו מיראים אותי (נחמ' ו יד). וישלח בהם נבאים לחשיבם אל יי' ויעירו בהם ולא האזינו (דסי"ב כד טו). — ונכני: כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב (מ"א יט י). ויצא הרוח ויעמד לפני יי' ויאמר אני אפתנו וכו' והייתי רוח שקר בפי כל נביאינו וכו' ועתה הנה נתן יי' רוח שקר בפי כל נביאיך אלה (ש"י כג-כד). ראשיה בשחר ישפטו וכהניגה במחור יורו ונביאיך בכסף וקסמו (מ"ב ג יא). כבשת נגב כי ימצא כן הכישו בית ישראל המה כלכיהם שרוהם וכהניגהם ונביאיך (ירמ' כ טו). אל ישיאו לכם נביאיכם אשר בקרבכם וקסמיכם (ש"י כט ח). ואיו נביאיכם אשר נבאו לכם לאמר לא יבא מלך בבל עליכם ועל הארץ הזאת (ש"י לו יט). מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיך לא מצאו חזון מוי (אי"כ ז ט). נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך לחשיב שבייתך ויחזו לך משאות שוא ומרוחם (ש"י ג יד). מחמאות נביאיך

עונת כהניה השפכים בקרבה דם צדיקים (ס"ד יג). כשעלים בחרבות נביאות ישראל היו (יוח' יג ד). ונביאות טחו להם תפל חוים שוא וקסמים להם כזב אמרים כה אמר אדני יי ויי לא דבר (ס"ז כז כח). נביאות פחזים אנשי בגדות כהניה חללו קדש חמסו תורה (ס"ז ג ד). וימרו וימרדו כך וישלכו את תורתך אחרי גוס ואת נביאות הרגו אשר העידו בס' להשיבם אליך (נח' ט כו). אל ימעט לפניך את כל התלואה אשר מצאתנו למלכינו לשרינו ולכהנינו ולנביאינו (ס"ז ג). האמינו ביי אלהיכם והאמינו האמינו בנביאינו והצלחנו (דו"כ כ כ). ויהיו מלעים במלאכי האלהים ובוים דבריו ומתעתעים בנביאי עד עלות חמת יי בעמו (ס"ז יו). — וכנוי להאבות, אברהם יצחק ויעקב: לא הניח אדם לעשקם ויוכה עליהם מלכים אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו (תה" קס יד-טו). — בן נביא, בני הנביאים, חבל נביאים, להקת נביאים, עיי' בן, חבל, להקת. — ונביאי אלילי הגוים: ועתה שלח קבץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל ואת נביאי הבעל ארבע מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות אכלי שלחן אוכל (מ"ח יח יט). ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפה האחד וכו' וקראו בשם אלהיכם (ס"ז כט). תפשו את נביאי הבעל איש אל ימלט מהם (ס"ז מ). ועתה כל נביאי הבעל כל עבדיו וכל כהניו קראו אלו איש אל יפקד כי זבח גדול לו לבעל (תנ"י יט). — ואמר בן מירא: עד אשר קם נביא כאש והבריו כתנור בוער וישבר להם סטה להם ובקנאתו המעיטם (ב"ס נ"י מה א-ב). — ומצוי הרבה בתנ"י, א) כמו במקרא: הנח לחן לישראל אם אין נביאים חן בני נביאים הן (ס"ג, סח' סו). אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא יצאו ממנו נביאים שבים יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים (רי' אליעזר, סוכ' כז). הוא עשך ויכוננך וכו' ממנו כהניו ממנו נביאיו ממנו שריו ממנו מלכיו (רי"מ, חול' נו). הכובש את נבואתו והמוותר על דבריו נביא ונביא שעבר על דבריו עצמו מיתתן בידי שמים (סח' יא ה). שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה וכו' (ראש"י, זכ' סב). כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים (רי' יונתן, מני' י). המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר (בכ"י כד). כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא-למשיח בתי לת"ח וכו'. (רי' יונתן, ס"ז לז). אוי לה לרבנות שמקברת את בעלה שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו (סח' סח' פו). כל

הנביאים עשירים היו (סח' נד"ל). עתידין כל הנביאים כולן אומרים שירה בקול אחד (סח' סח' נא). שאין הנביא רשאי לחדש דבר (שנ"ק קד). כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו (רי"ל, סח' סו). בפרק אחד נתנבאו ד' נביאים וגדול שבכולן הושע (ס"ז פו). שגזירת נביא חזרת (יומ"א ע"ג). ארבעים ושמונה נביאים ושבע נבואות נתנבאו להם לישראל (מני' יד). שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחל הזונה (ס"ז). כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה (יב"ט מט). מיום שחרב בית המקדש נישלה נבואה מן הנביאים ונחנה לחכמים (רי' אבדיו, כ"ז יג). וחכם עדיף מנביא (אמימר, ס"ז). שבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם (ס"ז טו). סיגנון אחד לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאין בסגנון אחד (רי' יצחק, סח' פט). צא ולמד ממושה אבי החכמה אבי הנביאים שהוציא ישראל ממצרים וכו' (מד' ויקר' א). — נביאים ראשונים, נביאים אחרונים: משמתו נביאים הראשונים בסלו אורים ותומים (סו"ט ע יג). משמת חגי זכריה ומלאכי נביאים האחרונים פסקה רוח הקודש מישראל (תוספת' ס"ז יג). — כנוי להספרים הושע, שופטים, שמואל ומלכים (נביאים ראשונים), ישעיה, ירמיה, יחזקאל ותרי עשר (נביאים אחרונים): אין מפטירין בנביא יותר משלשה פסוקין בכרך אחד (תוספת' מני' ד-ג יח). מדרגין בנביא ואין מדרגין בתורה ואין מדרגין מנביא לנביא ונביא של שנים עשר מדרגין (ס"ז). (ביתנין) תורה וחומש על גבי נביאים אכל לא נביאים על גבי תורה וחומשים (ס"ז ט). שאלו צדוקין את רבן גמליאל מניין שהקב"ה מחיה מתים אמר להם מן התורה ומן הנביאים וטן הכתובים (סח' נ). מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד (רי"מ, כ"ז יג). תורה בפני עצמה נביאים בפני עצמן וכתובים בפני עצמן (רי' יהודה, ס"ז). שכתובה (פרשת בלעם ובלק) בתורה בנביאים ובכתובים (רי' אלעזר, יב"ט נכ"י א ח). תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי (מני' ג). כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים (רי' יונתן, ס"ז לא). זה הכותב תורה נביאים וכתובין ומשאלין לאחרים (כתוב' ג). מעשה בביתוס בן זונין שהיו לו שמנה נביאים מדובקין כאחד (רי' יהודה,

א. *נְבִיָּה (ש"ג) — נְבִיָּה כְּעֵץ, הַקֶּשֶׁה, הַעֲגֹל בְּגֹזַע הָעֵץ, כַּעֲשֵׂן מִסְמַר הַקֶּוֶץ בּוֹ, Knot; Knorren; noeud :

הַגִּזְבִּירִים שֶׁלְקָחוּ אֶת הָעֵצִים מוֹעִלִין בַּעֲצִים וְאִין מוֹעִלִין לֹא בִשְׂפֵוֹ וְלֹא בְּנִבְיָה (ש"ג) (מַעֲשֵׂי ג' ח), גִּזְבִּירִים שֶׁשְּׂפֵוֹ עֵצִי הַקֶּדֶשׁ וְקִצְצוּ אוֹתוֹן מוֹעִלִין בְּאוֹתוֹן הָעֵצִים הַקִּשְׁנִים שֶׁחֲתָכוּ מֵעַתָּה שֶׁקִּצְצוּ אֲבָל אִין מוֹעִלִין לֹא בִשְׂפֵוֹ וְלֹא בְּנִבְיָה וְלֹא בְּנִבְיָה (ש"ג) שֶׁל עֵצִים וְהוּא חֲגוּף הַקֶּשֶׁה הַעֲגוּל שֶׁבְּתוֹךְ הָעֵץ הַדּוּמָה לִיבֹלֶת שֶׁלֹּא יִצְלַח לִמְלֹאכָה (מַכְס"ס, סִלְכֵי מַעֲשֵׂי ה' ט).

ב. *נְבִיָּה, ש"ג — עֲלֵי הָאֵילָן בְּכֻלָּם, Laub; feuillage foliage (*): אֵף לֹא (זֹרְעִין חֲתַח הָאֲשֵׁרָה) יִרְקוֹת בִּימֹת הַגִּשְׁמִים מִפְּנֵי שֶׁהִנְבִּיָּה נִוְשֶׁרֶת עֲלֵיהֶן וְהוּוּהָ לֶחֶן לִזְבֹּל (ר' יוֹסֵף, ע"ז ג' ח).

ג. *נְבִיָּה, ש"ג — שִׁסִּים מִן נֶבֶח: צַעֲקַת הַכְּלָבִים תִּקְרָא נְבִיָּה (דְּדִיק, שֶׁסֶס נֶבֶח).

ד. *נְבִיָּה, ש"ג — שִׁסִּים מִן נֶבֶע: נִקְבִּים קִשְׁנִים שֶׁהִמִּים מִבְּצִנְצִין בָּהֶם כְּמוֹ נְבִיָּה מִים (ר"ח מַגִּי' כ"ב), נִהְרֹת הַמוֹשְׁכִין חִינּוּ סָתֵם נִהְרֹת שִׁישׁ לָהֶם מִשָּׁךְ לְהִלָּאָה מִמָּקוֹם מְקוֹר נְבִיָּה (רַשִּׁי נִזִּי' לט), נְבִיָּה הִיא מִלְמַשָּׁה וְנִזִּילָהּ הִיא מִלְמַעֲלָה (רַמְלָנְשִׁי, רַב־פִּנְיָן, מַלְכֵי סוֹף).

ה. *נְבִיָּה, ש"ג — כְּמוֹ נְבִיָּה: נִהְרֹת הַמוֹשְׁכִין חִינּוּ סָתֵם נִהְרֹת שִׁישׁ לָהֶם מִשָּׁךְ וְכוּ' וּמַעֲשֵׂי נְבִיָּה וְאִין יִצְאִין מִגּוֹמֹת נְבִיָּה לְמִשָּׁךְ הָלָא (רַשִּׁי נִזִּי' לט).

(¹) עֵי' הָעֵרָה הַבָּאָה. — (²) כִּךְ הִגְרַסָּה בְּמִשְׁנַת שְׁבַגְמִי בְּבָלִי, אֲךְ בְּמִשְׁנַת שְׁבַגְמִינִי הַנְּבִיָּה, וּבִקְצַת נִסְחֵי הַנְּבִיָּה, וְכִן בְּמִדְרָשׁ. וְהַרְמְבִּים גִּרְסַּת נְבִיָּה כְּמוֹ בְּמִשְׁנַת שְׁבַגְמִי בְּבָלִי, וְכִן כְּתָב בִּיד הַחֻזְקָה שְׁלֹו, וּבְפִירוּשׁ מִלָּה זוֹ יֵשׁ שְׁתֵּי דַעֲוֹת, יֵשׁ שֶׁפִּרְשׁוּ כְּמוֹ נְבִיָּה בְּמִשְׁנַת עִיז ג' ח, עֵי' בְּנְבִיָּה, אֲךְ הַרְמְבִּים פִּרְשׁוּ כֹאן כְּמוֹ הַרְשׁוּם בְּפִנִּים, וְעֵי' הָעֵרָה הַבָּאָה. — (³) הַשִּׁיג הָרַב־אֲבִיד עַל פִּירוּשׁ זֶה וְאָמַר וְזִל: אִינוּ כֵן אֲלֵא הָעֵלָה הַנוֹבֵל שֶׁהָרִי שֶׁנִּשְׁנֶה שֶׁהִנְבִּיָּה נִוְשֶׁרֶת עֲלֵיהֶן, ע"כ, וְכִבֵּר הַשִּׁיב עַל דְּבָרָיו בְּעַל כֶּסֶף מִשְׁנַת כִּי לְהַרְמְבִּים הִתְחַל שֶׁם גִּרְסָה אַחֲרֵת, וְהִבִּיא בִּשְׁם רַשִּׁי קוֹרְקוֹס שֶׁהַרְמְבִּים בְּפִי הַמִּשְׁנָה כְּתָב שִׁישׁ גּוֹרִסִין נִוּיָּה וּפִרְשׁ כֹאן נְבִיָּה כְּמוֹ נִוּיָּה, שֶׁהוּא כְּעֵרֵב הַגִּרְעִין שֶׁל הַפִּרִי, [הַמַּחְבֵּר לֹא הִגִּיד, וְרָשִׁם עַל הַגְּלוּיָן: "עֵי' נְבִיָּה" וּבְעֵרֵךְ נְמִיָּה כֹת: "כְּמוֹ נְבִיָּה, עֵי' ש"י", וְהִנֵּה בְּמִלּוּנוֹ הַקֶּשֶׁן "מִלּוֹן עֵבְרִי", הַמִּתְרַגֵּם אֲשֶׁכְּנִיּוֹת הַמִּדְבָּרֶת בֵּין הַיְּהוּדִים, תִּרְגֵּם: בְּלִישְׁתֵּה, בְּלִישְׁתֵּר, לֹו י.ב.].

(⁴) כִּךְ בְּכִי וּבְמִדְרָשׁ, וְכִךְ בְּמִשְׁנַת שְׁבַגְמִי בְּבָלִי, בְּדַפְּסֵי הַרְגִּילִים, אֲךְ בְּדַפְּסֵי פִירוּשׁ וּבְמִשְׁנֵי וּבִירוּשׁ וּבְרִיף בְּדַפְּסֵי קוֹשְׁמָא וּוִינִיצִיָּה וּבְהַרְאֵשׁ נְמִיָּה (רַס), וְעֵי' עֵרֵךְ נְמִיָּה.

ז. י.נ. — סִרְרֹן שֶׁל נְבִיָּאִים יְהוֹשֻׁעַ וְשׁוּפְמִים שְׁמוּאֵל וּמִלְכִּים יִרְמְיָה וְיִחְזְקָאֵל יִשְׁעִיָּה וְשִׁנַּיִם עֶשֶׂר (סס יד).

ח. *נְבִיָּה, ש"ג — אִתָּה מִדְּבַרֶת בִּשְׁם יי' וְחִקָּה מֵרִים הַנְּבִיָּאָה אַחֲרֵת אַחֲרֵן אֶת הַתָּף בִּידָה וְתִצְאֵן כָּל הַנְּשִׁים אַחֲרֵיהֶן בְּתַפִּים וּבְמַחֲלָת וְתַעֲן לָהֶם מֵרִים שִׁירוֹ לִי' כִי נִאֵה נִאֵה (שְׁמוֹס יס כ"ב). וְדִבּוּרָה אִשָּׁה נְבִיָּאָה אִשָּׁת לְמִידוֹת הִיא שֶׁפִּתְּהָ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַחַיָּה (שְׁפִט' ד'ד). וְיִלֵּךְ חִלְקִיָּהוּ הַכְּתָן וְכוּ' אֵל חִלְדָּה הַנְּבִיָּאָה אִשָּׁת שְׁלֹם וְתֹאמַר אֵלֵיהֶם כֹּה אָמַר יי' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' הַנְּבִיָּה סְבִיא רַעְיָה אֵל הַמָּקוֹם הַזֶּה (מ"ב כג יד"ו), וְגַם לְנוֹעֲרֵית הַנְּבִיָּאָה וְלִיתֵר הַנְּבִיָּאִים אֲשֶׁר חִיו מִיָּרִאִים אוֹתִי (נְחִמִי ו' יד). וְאִשָּׁת הַנְּבִיָּאָה: וְאִקְרַב אֵל הַנְּבִיָּאָה וְתִהְיֶה וְתִלְדֵּךְ בֶּן (שְׁפִט' ח ג). — וּבְתוֹמִי: אֲרַבְעִים וְשִׁמּוֹנָה נְבִיָּאִים וְשִׁבְעֵי נְבִיָּאוֹת נִתְנַבְּאוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא פָּחְתּוּ וְלֹא הוֹחִירוּ עַל מַה שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה חוּץ מִמִּקְרָא מְגִילָה (מַגִּי' יד), וְכִי הִיכֵן מִצִּינֵי שֶׁנְּבִיָּאָה הִתְחַל מֵרִים אֲלֵא שְׁאִמְרָה לֹאבִיָּה סוֹפֵךְ אֶתָּה מוֹלִיד בֶּן שְׁמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם (מַגִּי' נִשְׁלָתִי), וְכִי חוֹלְדָה נְבִיָּאָה הִיא (שְׁפִט' ט). אִמְהוֹת נְבִיָּאוֹת חִיו (ר"ח כָּן סוֹף, מִדְר' נִלְשָׁעֵב), נִגַּע בְּצִדִּיקִים וּבְצִדִּיקוֹת וּבְנִיָּאִים וּבְנִיָּאוֹת שֶׁהֵן עֲתִידִין לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ (שְׁפִט' ט). — וּבְחַסְמִיא: תִּדְרַע שֶׁהָרַג הַמִּצְרִיִּים אִינוֹהָ נְבִיָּאָה וְלֹא מִנּוּחַ וְאִשְׁתּוֹ נְבִיָּאִים (רַשִּׁי אֶלֶס, חֲזוֹנִי כִמֵּנִי).

ט. *נְבִיָּאוֹת, ש"ג — שִׁסִּים מִן נְבִיָּאָה, סְגוּלַת הַנְּבִיָּאָה, מַה שֶׁהַנְּבִיָּאָה מְנַבֵּא, Prophetie; prophétie; prophecy : אִין אֱלֹו אֲלֵא דְּבָרֵי נְבִיָּאוֹת (ר' יוֹסֵף, כ"ב יב), וְתִרָא אוֹתוֹ כִּי שׁוֹב הוּא וְכוּ' הַגּוֹן לְנְבִיָּאוֹת (ר' נְחֵמִיָּה, סוֹף יב), סְפִנִי מַה זֶּכֶה עוֹבְדִיהוּ לְנְבִיָּאוֹת מִפְּנֵי שֶׁהַחֲבִיָּא מֵאֵה נְבִיָּאִים בְּמַעֲרָה (ר' יִחְזְקָה, סִפְרֵי ט'), כָּל מָקוֹם שֶׁשְּׂמֹו וְשֶׁם אֲבִיו בְּנְבִיָּאוֹת בִּידוּעַ שֶׁהוּא נְבִיָּא בֶּן נְבִיָּא (עוֹלָף, מַגִּי' טו), עֶשׂוֹ דְּבִרְיָהִם כְּדִבְרֵי נְבִיָּאוֹת (ר' יוֹחָנָן, כְּסוֹף מַסֵּה), כָּל נְבִיָּא שֶׁחִיָּה עוֹמֵד הִיָּה אוֹמֵר נְבִיָּאוֹתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ וְלִמָּה הִיָּה אוֹמֵר דְּבַר חֲבִירוֹ לְכִרְר נְבִיָּאוֹתוֹ (רַשִּׁי כָּן נְחֵמִיָּה, מִדְר' שְׁמוֹס מֵנ), אֲמַר לוֹ הַקְּבִיָּה (לִישְׁעִיָּה) חִיִּיךְ כָּל הַנְּבִיָּאִים קִבְּלוּ נְבִיָּאוֹת נְבִיָּא מִן נְבִיָּא וְכוּ' אֲבָל אֶת מַפִּי הַקְּבִיָּה (רַשִּׁי כָּן סִימּוֹן, סס יוֹקֵר י).

י. *נְבִיָּאִי, ח"ו, לִנְקִי נְבִיָּאִי, מִיֵּךְ נְבִיָּאִיִּים, — שֶׁל נְבִיָּאָה מִשְׁבַּע הַנְּבִיָּאָה: כַּחֲוֹת הַנֶּפֶשׁ הַכְּלָלִית הַמִּשְׁנָה עַל דַּעַת הַפִּילוֹסוֹפִים וְהַם הַנֶּפֶשׁ הַצּוֹמַחַת וְהַחַיָּה וְהַמְדַּבְּרֶת וְהַפִּילוֹסוֹפִיּוֹת וְהַנְּבִיָּאִיּוֹת (רַשִּׁי אֶלֶן לִטִּיף, רַב פִּעִלִּים ג' ס), הַסְּפִירוֹת הַתּוֹרִיִּים אוֹ הַנְּבִיָּאִיִּים אֲשֶׁר אִין מַצּוֹה לָהֶם דִּין אַחֵר (רַשִּׁי מִקּוּפָא, זְכוֹת אֶלֶס 11).

ואחד נשא שלשת ככרות לחם ואחר נשא נבל יין (שם י נ). ותמחר אבוגול ותקח מאתם לחם ושנים נבלי יין וחמש צאן (שם כס יח). וצמר חמרים ועליהם מאתים לחם ומאה צמקים ומאה קין ונבל יין (שם יז א). ושברה כשבר נבל יוצרים (שם ל יד). מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים (שם כז כד). כל נבל יכלא יין (ירמ' יג יב). שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו וכו' ושלחתי לו צעים וצעהו וכליו ירקו ונבליהם ינפצו (שם מג יא-יג). איכה נחשבו לנבלי חרש מעשה ידי יוצר (איכ' ד כ).—ואמר המשורר: אשר לקחו מעם כסף וצונו במי זהב למלאות הנבלים (ירמ' כ טז).—ובהשאלה במליצה, נבלי השמים, כנוי להעננים: מי יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי ישיב (איז' לז ל).—ואמר בן מירא: כלי צבא נ ב ל י (סו' סו' מרצ' רקיע מזהירנו (כ"ס גני' מג ח).—ואמר המשורר: תשמע שאון רעמו כהוללת ארץ יבקע קול חלילית, דומה חזון קולות בהרעמו בעב לבפץ את נבליה (כ"ס הנגיד, סה' יחידות). שם הרר' אל רמו עד מפרשי עב עד נבלי שמים (כמח' סז סוליס, תלמוד ז' 107).—ובהשאלה, כנוי לשלחופית חשתן, Vesica urinaria²: ובאשר מתחת לכליות שם נבל מקוות השתן הוא מי רגלים וכו' ולולי קרתו של נבל הכליות לא היה הגוף עומד מפני חמתן של כליות (אסף סופא, כ"י 4). וכמו שעשה (מקוה) ימים בעולם כן עשה מקוה מי רגלים הנבל היא השלחופית (שנתי דונול' י). עשה לו המעים לקבל את שמרי המאכל והמשתה ולחוליונו בבטן התחתון אל המטור ואל השלפוחית הוא נבל מקוה השתן מי רגלים להוציא חזק בדרך האדם (סוף, כמנון א).

נַבְלָה (שם יז א), שם מ' נבלים, כנוי נבליה. אחד מכלי הנגינה. מכלי הנימים, שהיו בו עשרה, או שנים עשר נימים. Laute; luth; -te: דוד וכל בית ישראל משחקים לפני יי' בכל עצי ברושים ובככרות ובנבלים ובתפים ובמנענעים ובצלצלים (שם יז א). ויעש המלך (שלמה) את

(¹) כך בגוף הנוסחה, ואעפ"י שהחרשים פסקו מפני שהמליצה קשה והגיוה הגחות מתחלפות, בכ"ז גרסת גוף הנסחה מכרעת.—(²) תרגום ד"ר מו"א.

(³) לא נתברר מקור מלה זו, אם באמת היא היא המלה נבל שלפני זה וע"ש צורת הכלי, או זו מלה אחרת. ר' חייא בר אבא אמר: למה נקרא שמו נבל שהוא מל בין כמה מיני זמר (ירוש' סוכה ס). אך אין זה אלא דרוש בעולם, ואדות מהותו וצורתו, הנה אין ספק ב"כר שגם הוא כלי נימים כמו הכנור, וכבר אמרו בגמ' (ערכ' ג)

נבד (שם יז א), ממנו נבד.

נַבְלָה (שם יז א), שם מ' נבלים, שם נבליה. אחד מכלי הנגינה. מכלי הנימים, שהיו בו עשרה, או שנים עשר נימים. Laute; luth; -te: דוד וכל בית ישראל משחקים לפני יי' בכל עצי ברושים ובככרות ובנבלים ובתפים ובמנענעים ובצלצלים (שם יז א). ויעש המלך (שלמה) את

(¹) אולי כמו בארמ' נבג וכמו"כ בערב' נבג' (א).

במשמ' נבע.

(²) ע"י הערה לקמן.—(³) תרגום השבעי ויחזק.

ר"ל מעין, ת"י: מערבלי סגור ימא, ר"ל ערבוב סגירת הים, והנה אונק' תרגם נבכים הם בארץ (שמות יד נ) מערבלין אינן בארעא, ונראה כי יונ' ראה בנבכי ים שם נגזר מן נבכים הם, אך הוסיף כאן עוד סגור, רסע"ג תרגם מע"צ, ר"ל מקום מים מעפים, ויצמחו שם קנה וסוף, ורצה בזה כנראה קרקע הים. מנחם חבר יחד מבכי, נבכי, ככה, נכונו. ר"י חיוג הביא נבכי בשרש ככה, ואמר שהוא נפעל, והכוונה מקור מוצא הים כמו דמעות מהעניים, וכך הביאו גם ריב"ג בשרשיו, רש"י חבר נבך עם נבכים, כמו ת"י, אך פרש כאן ושם בענין סגירה, ונבכי ים מפגרי ים, ראב"ע, בפרושו על התורה, פרש נבכי ים מעמקי ים, וכאן פרש: כמו גלי ים שירוצו, והרד"ק כמו ר"י חיוג, והחדשים רבם בקעו שרש מיוחד נבך כמו נבע במשמ' מקור הים.

(⁴) לא נתברר מקורו.

נַבְלָה (שם יז א), שם מ' נבלים, שם נבליה. אחד מכלי הנגינה. מכלי הנימים, שהיו בו עשרה, או שנים עשר נימים. Laute; luth; -te: דוד וכל בית ישראל משחקים לפני יי' בכל עצי ברושים ובככרות ובנבלים ובתפים ובמנענעים ובצלצלים (שם יז א). ויעש המלך (שלמה) את

בו יין, irē. Krug (für Wein); cruche; jug.

ותעלהו עמה כאשר גמלתו בפרים שלשה ואיפה אחת קמה ונבל יין (ש"א א כד). אחד נשא שלשה גדיים

(¹) אולי כמו בארמ' נבג וכמו"כ בערב' נבג' (א).

במשמ' נבע.

(²) ע"י הערה לקמן.—(³) תרגום השבעי ויחזק.

ר"ל מעין, ת"י: מערבלי סגור ימא, ר"ל ערבוב סגירת הים, והנה אונק' תרגם נבכים הם בארץ (שמות יד נ) מערבלין אינן בארעא, ונראה כי יונ' ראה בנבכי ים שם נגזר מן נבכים הם, אך הוסיף כאן עוד סגור, רסע"ג תרגם מע"צ, ר"ל מקום מים מעפים, ויצמחו שם קנה וסוף, ורצה בזה כנראה קרקע הים. מנחם חבר יחד מבכי, נבכי, ככה, נכונו. ר"י חיוג הביא נבכי בשרש ככה, ואמר שהוא נפעל, והכוונה מקור מוצא הים כמו דמעות מהעניים, וכך הביאו גם ריב"ג בשרשיו, רש"י חבר נבך עם נבכים, כמו ת"י, אך פרש כאן ושם בענין סגירה, ונבכי ים מפגרי ים, ראב"ע, בפרושו על התורה, פרש נבכי ים מעמקי ים, וכאן פרש: כמו גלי ים שירוצו, והרד"ק כמו ר"י חיוג, והחדשים רבם בקעו שרש מיוחד נבך כמו נבע במשמ' מקור הים.

(⁴) לא נתברר מקורו.

נן חסדאי, הללני מן). בנו עמי הגרו שק וחבל, ושברו כל כלי נבל כנבל (רשני, נשנע עז). שבי פה יעלת חחן לנגרי והעירי לדודך הששוניס. קחי התק והנבל ושירי בנגונך עלי עשור ומנים (הוא, ואם יונס). ושרתיך ואת תגאה ותצרח ותריע ותפין החילים, ונגלית והמו כל קרבים בתוך צרי כמו המית נבלים (רשנני, סלי תעש). הבלי נעורים בלבי קשורים, ושוכני קברים אינם וזכורים, כהמית נבלי והבלי הבלי (רשנני, יד מעלני). חודות עלי נבל ומשך כיוכלים, לקרא בשם נקוב שרים כחוללים (לרשני, חודות עלי). אחת לשר ושירותיו אשר שר אשר על פי נבל לא פרטן, אשר אם שר בקרב הכסילים חשבוהו למו חזן ופישן (לרשני, אכן עזלא, פניו שיר). אחי חמת תנין בלחמי תננו או ענבי רוש בבלי שחשו, ימר לפי שחר ואשתומם לשר על פי נבלים אשר פרטו (רשנני, דיואן, כמ, כ"ו בודל). סור אל שתה יין והשקני בכר ואת כוסי תנה נבל. כי חדשו כיום נעורי גיל וינעמו עוגב וקול נבל (הוא, תכניס אל רכס). ומה השיר לבד דברו שקרים משורר יפרטם על פי נבלים (סדרוס, סלי, קטע כ"ו גני' ניד שפירא). ואתנה לבי לשוטט בתבל, ולקחת השמחות לחבל, ולהתעלם בכנור ונבל (רשנני, חתמ' לו). ואמאם שיר ושברתי נבל וכןורו תליתיו על ערבי, והפכתי לקול בוכים זמירי ועוגבי במכאובי כאובי (רשנני, אכרנאל, זמן סכס חן, א"ח 78). שים מלתך בלשוני ובלבי רוחך, ובנבל לי החלש השפיע נא כחך. כי חלש נבל לי ומיתריו לא כוננו, ובנות שירתי גם הן אברותי מה רפו (רשנני, מלחמי' דוד נפלא' ח). ובלשון הרבור בארצנו פשט שמושו לחבל Lyre.

נבל¹, ממנו נבל, א.נבל, נבלה, נבלת, *נפול.

נבל², מ"ר נבלים—(א) ת"י, רע, שפל, עשה מעשים מגנים, niederträchtig; vil; vile : הלוי' תגמלו זאת עם

נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכננך (דבר, לז' ו). הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעסם (שס כא). הוי על הנבואים הנבלים אשר חלכים אחר רוחם (יחזק' יג ג). וזכר זאת אויב חרף יי ועם נבל נאצו שמך (תהי' עד יח).—(ב) ש"ז, אדם נבל: הכמות נבל ימות אבנר (ש"ב ג ג). ותאמר לו (תמר לאמנון) אל אחי אל תענני כי

¹ גם בארמ' בערב' נבל & במשמ' נגדית, אדם נדיב ונעלה.

(a) נבל

עצי האלמגים מסער לבית יי ולבית המלך וכנורות ונבלים לשרים (מ"א י י). הפרטים על פי הנבל כדוריד חשבו להם כלי שיר (עמ"ס י). הסר מעלי המון שריד וחמרת נבליה לא אשמע (שס ה כב). והיה כנור ונבל תק וחליל ויין משתיהם (ישע' ה יב). חורד שאול גאונך המית נבליה (שס יד י). חורד לוי' בכנור נבל¹ עשור זמרו לו—(תהי' לג ג). עזרה הנבל וכנור אעירה שחר (שס ז ט). גם אני אודך בכלי נבל (שס עא כב). שאול זמרה ותנו תק כנור נעים עם נבל (שס פא ג). עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור (שס נג ד). לעשת חנכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלחים נבלים ובכנורות (תהי' יב כו). נבלים על עלמות (הי"א יס כ).—ואמר בן סירא: (והודו לוי' על כל מעשיו) [בשירות נבל וכלי מונים וכן תאמרו בתרועה (נ"ס גני' לט יח). חליל ונבל יעריבו שיר ומשניהם לשון ברה (שס מ כא).—ובתו"מ: אין פוחתין משנים עשר ליום העומדים על הרובן ומוסיפין עד עולם כנגד תשעה כנורות ושני נבלים וצלצל אחד וכו' לא היו אומרי' בנבל וכנור אלא כפה (תוספת' ערכ' ז א"ב). ולא היו אומרים² בנבל וכנור אלא כפה כדי ליתן חבל בנעימה (משנ' שס, סוף פרק ג). עזרו (של האיל) לתוף מעיו לנבלים בני מעיו לכנורות (ר' יוסע, קטס ג ו). נבל לי השרה³ שמאין ונבל לי בני לוי סתורין (כל'ס יס ו). היה (דוד) נוטל נבל וכינור ונותנו מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם (ר"א נר מנחם, יחזק' נכ"א א).—ואמר המשורר: ולרעות כוכבי נשף ולתעות בעי מדבר מעין פחד ואימה, ולצאת טהורים אל חרדה ומהמית נבלים אל מהומה (יוסף

כי ר' יהודה סבר שאין הכרל בין כנור ונבל, ור' חייא בר בא אמר וז"ל: הוא נבל הוא כנור נימין יתירות בין זה לזה (ירוש' סוכ' שס). וזה בהסכמה עם עדותו של יוסף בן מתתיהו (עתיק' ז יב ג) שבכנור היו עשרה נימים ונבל (ביוני' váβλα) שנים עשר, אלא שהוא מבדיל ביניהם, שבכנור היה המנגן מכיש על הנימים במכוש (πλήττω), ונבל היה המנגן פורט באצבעותיו. ומדברי ר' יהושע (במשנה קנים) נראה עוד כי הנימים של הנבל היו יותר גסים, שהם היו עשויים ממעים ואלו של הכנור מבני מעים, ע"ש פרוש הראב"ד (שחסרה שם המלה "הגוסים") ותוית'ש. ולפי הציוורים מכלי הנגינה של האשורים והמצריים, נראה כי הנבל היה כעין מה שקוראים בלעז lute. —¹ ס"א נבל, הנון בסגול. —² בגמ' שם (יג) לא נבל ולא בכנור. —³ כך בנכ"ז, ופרשו המפרשים במשמ' שיר וזמרה, ובמדרש' השדה, בדרת. ואולי הוא מלשון שדה ושרות.

עליה וכו' משישחוט למח שמא תתנבל שחיטתה (יוסי בן יהונתן, ירוש' סנה' ט ד). — ובסנה'א: אבל לו גדי או תרנגול ומצאו שחוט וכו' בשוק אסור שמא בתנבל ולפיכך הושלך (רמב"ם, שחי' ד ט).

נבלה

ש"ס, מ"ר נבלות, — א) מעשה מגנה מאד, תועבה, Niederträchtigkeit; infamie; villainy ויחר להם מאד כי נבלה עשה (שכ"ם בן חמור) בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה (נרדכי' לז ז). והוציאו את הנער (שלא נמצאו לה בתולים) אל פתח בית אביה וסקלנה אנשי עיריה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך (דברי' כג כה). ויהי הנלכד בחרם ישרף באש וכו' כי עבר את ברית יי' וכי עשה נבלה בישראל (יוש' ז יא). ויאמר אלהם אל אחי אל תרעו נא (לבקש את האורח למעשה רע) וכו' אל תעשו את הנבלה הזאת וכו' ולאיש הזה לא תעשו דבר הנבלה הזאת (שפתי יט כג-כד). כי עשו זמה ונבלה בישראל (ש"ס כ ו). ככל הנבלה אשר עשה בישראל (ש"ס י). כי כשמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו (ש"ס כה). ותאמר לו (תמר לאמנון) אל אחי אל תענני כי לא יעשה כן בישראל אל תעשה את הנבלה הזאת (ש"ס יג יב). כי נבל נבלה ידבר ולבו יעשה און (ישע' לז ו). יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם (יחז' כט כג). — ועשה עם פלוני נבלה, במשמ' הרע לו, הויזק לו וכדומ' : ואיוב עבדי יתפלל עליכם כי אם פניו אשא לבלתי עשות עמכם נבלה כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב (איוב מז ח). — ובתלמ' : גמי הרוח ומספרי לשון הרע ומדברי נבלה וחכמים כעניניהם (מס' דא"ר ב). והדר בנבלה עם אשתו והמוציא עליה עלילות דברים בשביל לגרשה (ש"ס). — ובסנה'א: כי לא אשא את החרפה הזאת עד אשר אעשה נקמה בך ובארקוליאוס אחי אשר עשה עמך נבלה (יוסיפון, דף סטו). לא לבד ביתודה נעשו נבלות כי אם ברומה בעיר טולכותו נעשו נבלות הרבה ועתה אספר אחת מן הנבלות אשר נעשו בימי תבריאוס קיסר וכו' (ש"ס). — ובמשמ' כילות וקמצנות: למען יש מקום מולד ובית אב לנדרות יד ומקור לנבלה (ר"ש הנגיד, בן משני ב). אמנם ניהם הנבלה למשתדלים אחר הממון יתר מן הראוי (ש"ס) המדות לאריקוטו א). — ב) אשה רעה, עושה מעשים מגנים: ותאמר לו אשתו (לאיוב) ערך מחזיק בתמתך ביד אלהים ומת ויאמר אליה כדבר אחת הנבלות תדברי (איוב ב י).

גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך (שמות יח יד-יח). בני נכר יבולו ויחגרו ממסגרותם (ש"ס כג מו). ונבל כעלה כלנו ועוננו כרוח ישאנו (ישע' סד ט). כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולין (תהי' לו ב). — ודברים לא בע"ה, נבלה הארץ וכדומ', במשמ' נחרבה: אכלה נבלה הארץ אמללה נבלה תבל (ישע' כד ז). — וצבא השמים, יחשכו: ונמקו כל צבא השמים ונגלו כספר השמים וכל צבאם יבול כנבל עלה מגפן (ש"ס לז ד). — והר: ואולם הר נופל יבול' וצור יעתק ממקמו (איוב יד יח). — ובית, יבול הבית, יחרב וכדומ': יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו יגל יבול' ביתו נגרות ביום אפו (ש"ס כז-כח). — ובתו"ם: בני האדם דומים לעשבי השרה הללו נוצצין והללו נובלין (כ"ט, ערוך נד). יבש חצירו של אבימלך ונבל ציצו (מדר' נרדכי' ג). — ואמר המשוור: והתעלה עלי צרי וחיו כמץ גרן ונבלו שם כעלים, והבהילים והקידים כמו בן ראם וכמו גדי וכמו עגלים (ר"ש הנגיד, ה"י טע"ט). ואדם נחשב כציצת נבל מחר יבול כנבל עלה (ר"י הלוי, מ' כמון עמקית גולה).

— פ', *נבל, מנבל, — נבל האילן, פרותיו, השיר פרותיו כשהם בסר: אילן שהוא מנבל' פירותיו סוקרין אותו בסיקרא ומפענין אותו אבנים (ירוש' שני' ד ה, ש"ס מע"ש ה א).

ב. *נבל, — קל לא נמצא.

— פ', *נבל, — נבל בהמה, עשאה בשחיטה וכדומה נבלה: המוסר בהמה לשבח וניבלה אומן פטור הדינ' חייב (מוספת' ב"ק י י, גמ' ש"ס טז:).

— נחם, *נתנבל, — נתנבלה הבהמה, נהיתה נבלה ע"י שחיטה פסולה וכדומ': כל שנתנבלה בשחיטתה נבלה ומממאה במשא (ר' יוסע, מוספת' מולי' ב ט). השוחט ונתנבלה בידו והנוחר והמעקר (ש"ס ב טו, טכ"ט ב"ק ז ט, מולי' ב ג ו ב). שחיטה אימתית הוא מברך (י' קצת החדשים מפקקים בדיוק סתה זו ומגיהים הגהות מתחלפות. — ב) בנסחה המסורה מנכד יבול, ותרגם יוג': עבור ביותיה, במשמ' תבואה, וכך רסע"ג והבאים אחריו וגם רב החדשים. אבל כבר העירו קצת החדשים כי זה דחוק, ובאמת אי אפשר כלל, כי אי אפשר לאמר יבול הבית, אלא יבול האדמה. הארץ. והנה השבע' תרגמו ἀπὸ τοῦ ῥ'ל חרבן, ואין ספק שהם קראו יבול, כמו הר נופל יבול, ויגל הוא פעל מן גל, והכונה יהי גל ויפול ביתו. — ג) כגמ' בבלי (שנח סד, מולי' עז) אילן שמשיר פירותיו.

ברעהו עיר בעיר ממלכה בממלכה ונבקה (רוח מצרים בקרבו ועצחו אבלע (ישע' יט כ"ג).—ואמר הפיטן: יריבי בוססים בפרך, ורוחי נבקה ממך, ספקתי על ירך (ר"י עוז עז, אלוס סדית, סג ג' אח"כ).

נִבְקָה (ש"ז, — פרי סיר המדבר, fruit du lotus: גם פרי סיר המדבר הנקראים נבקים מחזיקים את הבטן (אזק, כ"ו, 80). וזוה קלפת נבקה הוא קורניאה וזרניק וחלב תישים (קאטון ג' ס' ו).

נִבְרָה (ש"ז, ממנו נבר, א.נבר.

נִבְרָה (ש"ז, — אדם יהיר, ערם, רמאי: עם חסיד תתחמד עם גבור תמים תתמס עם נבר (תתבר (

— תרגמו השבט, ταραχθήσεται, במשמ' בלבל ויערבו הרעת. עקילם αλαλαθήσεται, במשמ' רך ורפה וחלש. וכעין זה ת"י: ותתמס רוחא דמצראי במעיהון. ע"כ, וכעין זה רסע"ג: ותתהרי ארואחהם פי אג'ואפהם, ע"כ, מנחם חכרו עם בוקק ואמר: ענין ריק חמה, ר"י חיוג לא הזכיר מלה זו, וכמכר ריב"ג לא הביאה. לא במשתלח ולא בהשרשים. אבו זכרי: בן בלעם כמו מנחם: ונבקה אנפעאל מנ ד'ואת אלמתי'לינ מת'ל ורחבה ונסבה ומענה אלבוק, ע"כ, ובעבר: נפעל מכפולים כמו ונסבה, ופרושו רקות, וכן רש"י:

ונבקה רוח, תחרוקן חכמתו כמו בוקק הארץ. ע"כ, וכך ראב"ע: ונבקה מנורת בוקק בשעם מרוק, ונבקה מבנין נפעל מפעלי הכפל כמו ונסבה. ע"כ, וכך רד"ק בפרושו: ונבקה מבנין נפעל מענין גפן בוקק והוא ענין רקות. ע"כ, וכך בהשרשים, וכך רב החרשים, ואומרים שהוא במקום ונבקה. אבל כשג של התרוקנות אינו עולה יפה כאן, כי היה צריך לאמר ונבקה רוח מצרים מקרבו, ולא בקרבו, ויותר נאות פרושם של השבקים ועקילם. ות"י ורסע"ג, שכלם מסכימים בעצם הדבר שהכונה כאן בלבל הרעת ורסיונו, ובאין לנו במשמ' זו שרש בקק, הלא יתר נכון לקבע שרש נבקה למשג זה ביחוד ולראות בנבקה עבר קל לנסתרת כדיונו ולחצול מנפעל שלא כדיונו.

(² בערב' נבק a), חסל שגיר אלשרה, ובעבר': פרי אילן השדר b).

(³ ע"י הערה להערך.

(⁴ ע"י הערה הבאה. — (⁵ כך בכל הנסח' כאן, וכך גם בתהל' (יח' כו), וראו בו הקדמונ' והחדשים נפע' מן ברר, אך זה דחוק מאד, כי בכל מקום משמש השם בר ולא נבר, והעקק כי נראה כי פסוק זה הוא בל' ההפך מהפסוק הקודם, ולכן נבר כמו עקש. ולמשמ' זו יש סמך בערב', שהשרש נבר b), משמש בה גם במשמ' הרשומה בפנים. — (⁶ כך כאן, אך בתהלים תתברר, וכבר

חכמים תיטיב דעת ופי כסילים יביע אולת (משלי יח ט). לב צדיק יהגה לענות ופי רשעים יביע רעות (שם כט). — והביע חירות, ספר: אפתחה במשל פי אביעה חירות מני קדם (תהי' טח כ). — הביע רוחו: תשובו לתוכחתי חנה אביעה לכם רוחי ואודיעה דברי אתכם (משלי א כג). — ואמר בן סירא, כהשאלה: כי מקוה ודון חסא ומקורו יביע זמח (כ"ס גני' יג). שמעו אלי וקחו שכלי ועל דברי שיטו לב, אביעה במשקל רוחי ובהצנע אחזה דע' (שם יז כד"כ). — ומצוי שמוש זה בסהמ"א: וגור וביע, היות כסאו נקבע, ובגלל זה נשבע, אדני אל דוד (כ"י מריון, תחכ"א). כי החכמה קוראה לאנשים בקול גדול שיחקרו בה כי היא מבעה להם רוחה (רנ"ג משל כ). בה נבאו נביאים בה משוררים ושורו בה גם איש לרעו כל הפצו הביע (כ"י, תל"ט, סיר למעלות). ידע את לא ידע כל מה לשמיע, גם פיו דעותיו לא ויכל יביע (אדם הכהן, סדעת והמות א).

נִבְעָה (ממנו ב.נבע.

נִבְעָה (— קל לא נמצא.

— נבע, הביע, — הביע השמן, קלקל אותו: זכובי מות יבאיש יביע (שמן רוקח (קהל' י ח).

נִבְכָּה (ש"פ, נבקה, — נבקה רוחו של פלוני, נתבלבלה. נודעוזה, verwirrt sein; être déconcerté; to be perplexed: וסכמכתי מצרים במצרים ונלחמו איש באחיו ואיש

(¹ ע"י הערה להערך.

(² ע"י הערה לקמן. — (³ השבט' תרגמו σαλευσάμενος, ר"ל התקין, אך אין לזה יסוד ואינו מתישב לפי הענין, וכבר נשא ונתן ריב"ג במלה זו, אמר ור"ל: וקד' אשתעארוהא איצא למא נש מנ אלראיחה עלי ד'י אלראיחה קאל זכובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקול אנ אלד'באב אלד'י ישקם פי דהנ אלעסאר אלנפיש אלג'ליל יפסד ראיחתה וינתנהא פכאנהא תנשק ותנאדי עליה בפשארה, ע"כ, — ובעבר': וכבר הפילו הלשון הזה גם כן על מה שהוא גותן רוח מהדברים שיש להם ריח נאמר זכובי מות וכו', אומר כי הזכוב שיפול בשמן הכושם הטוב יפסיד ריחו ויבאישו וכאלו הוא מדבר ומכריז עליו בהפסדו. ראב"ע פרש במשמ' א.נבע, בענין התמיד: ולא יפסק הביאוש כי הזכובים יביעוהו. ע"כ, וכן רד"ק, אך זה דחוק, והיותר נכון מה שאמר בו ר"י גיאת, שהביאו גם רד"ק, שהוא מבעלי הכפל, כי כאשר יבאיש השמן יעשה אבעבועות, וכן רש"י: והוא מעלה קצף שקורין אשקומ"א בלעז ונראה בו כמין אבעבועות וזהו משמעו של יביע, ע"כ, וכעין זה רב החדשים, וקצת החדשים מוחקים אותו לגמרה ואומרים שהיא כפל משכש מן יבאיש. (⁴ ע"י הערה לקמן.

(a) نَبَقَ (b) سَدُو (c) نَبَر

ומשפטים נבכרים ונברים (ר"ש דפיו, הקד' למי נואש, כ"י בריט"מ). ויאמר לו הצבי הנבר, אדוני איכה היה הדבר (משל הקדמו' א). שא נא ואורך להכדול בין נבר לעקש הלא לא אלמן יהודה בימים האלה מצדקים תמימי דרך (א' מסו, אה"י יא).

א. נְבֵר, —קל אין במקורות קדומים.

—נפע' עתי', תנ"ך, —החנהג כמו נבר¹.

—קל, נְבֵר, — נקה וטהר: סקל מפתח את נתיביו אל מכון אשר נבר וגם פנה, רגלו לבל הגוף באבני חטא אולי יהי שמה לראש פנה (רמז"ע, חכמים ח קסה). —קסה, יתחנן, —כמו נפע': יתגברו ית נברו משרתי עליון, יתנשא ותעלו בעליוהיון (לכ"ן, אולי: חיומה, יול' לנכית מילה). אך ללמוד גם כן בחכמות נפאל, עם נבר התנבר ועם עקש התפל (ספ' מרינת קדש נגד ש"ה, הול' מק"ג 9).

ב. *נְבֵר², ממנו ב. *נְבֵר.

ב. *נְבֵר, פ"י, נְבֵר, — נבר החזיר באשפה, חפר בה בחרטומו והפך חנה והנה למצא דבר, wählen (fourir to root the swine with his snout) נוביר³ והויק בחוטמו (פומכוס, חוספ"ה ב"ק א ח). וחזיר שהיה נוביר באשפה ותחיו והויק (גמ' ס"ז:). —ואמר הפישן בהשאלה: שדי קנא לתורתך, לבש נקמתך וקנאתך, ועוררה את גבורתך, תגער חית נובר, בכליון שוד ושבר, אותו ואת עמו בדבר (יחזק' כ' שלוש, אין כמוך באלהם, שנת א אה"ע).

***נְבֵרְכַת**⁴, ש"ה, —בעין ברכה קטנה עשויה לכבוס לכבש וכויוצא בזה, Wasch-Teich; étang pour la lessive

¹ עי' הערה הקודמת.

² גם בארמית ופורית נבר, במשמ' חפר, והשם נבורה חרטום החזיר וכדומ': נבר בארעא, וגם בערב' בלשון הרבור ההמונית.

³ בנדרס נובר.

⁴ סברים כי נגזר שם זה מן ברכת והגון היא נ המשקל, אמר ריב"ג וד"ל: וקד אסתעמל פי אלמשנה מת"ל הדיא פי קולחם נברכת הכובסין אי ברכת הכובסין פגיא נברכת עלי זנה נשאת לאן אלאצל נשאת באש"הר אלגון אלמנדגמה פי אלשין ובתחרוק אלאלא (למע, נלכ יד, דף 165), ובערב': וכבר שמשו במשנה על הדרך הזה באמרם נברכת הכובסין כלומר ברכת הכובסין ובא נברכת ע"מ אם נשאת כי עקרו נבשאת בהראות הגון הנבלעת בשין ובהניח האלק (כ"י א"ת, הקדמס סס, דף 95). והוא קצת תמוה, כי אין לו דמיון בצורות משקלי השמות שבמקרא ובמשנה, וזלתי חשם נפלה.

ועם עקש התפל (כ"כ כנ כו). — ב) יבמהמ"א פשם שמשו במשמ' בר הלכב, ובפרט השתמשו במשמ' זו הפישנים והמשוררים: קנינך ומדתך להרים ולהשפיל לנבר ומעפיל באונך, והאיר והאפיל והקים והפיל בנאונך (כ"י אה"י גילת, קנינך). יום נבר יום נכרים לפני יי צבאות, ונפשים בקדושים יהיו למופת ולאות (רמז"ע, מדי ימי וכו'). כמקרה הכסיל יקרה חכמים ופגע וד יהי פגע נבריו (סוף, ירמיה, דיואן פ, כ"י כולל). זרע נבר ים לאדיר אדירים ואומרים ברוך, חצובי גחלים חיילים חיילים אומרים קדוש (כ"י הלוי, אפודי שס, קדושה ליה"כ). ירדו אחיו לשבר בר, וצור סבב את פני הדבר, להיות לו סגולה עם גבר, לעם נחלה כיום (סוף, מי כמוך יחיד). המנום ימצא לגבר, העת יבדיל בין נבל לנבר, היצלה בכסף צבר, הימלט מאל אם יתעבר (סוף, אלהי מעשיו). ועלי בחיריו רוח קדשו שכן, כי בלב נבריו רוח ברה חכן (סוף, ים נפי קדושים). כי כל השתדלות התורה על זה הדבר, ועל זה יודע האדם אם עקש הוא אם נבר (מנחם גילת, מכת לר"ד סכנלי, לקו"ק נספח 48, בשמך יתפארו נבר ים יתבוננו, רגלם עמדה במישור ואשורים יכוננו (לרמז"ע, אסכנו עמך). אני אוהב וחושק לכל בר וכן נפשי לכל נבר אהובה (קטע כ"י גני' קסיר, העמק' שפירא). עץ נקיון השנים, יערב ריחו לאפים, נקי ובר, יד נבר, אהוב וחביב (כ"י מריו, איה"ל ז). נקרא נקראתי בקרית יערים, עם חברים נבר ים, מילדי העברים, מליחם ספירים (סוף, חכמי א, כ"י בריט"מ). שמעתי כי איש אחד מן החכמים, כינינו ובינו מהלך ג' ימים, הוא חכם ונבון ונבר, ויודע פשר דבר (כ"י זכארה, ספ' ששוע' ג). אבי ז"ל היה איש תם ונבר, רופא חכם ומשכיל בכל דבר (סס"א). יי אויב גבר על עם קדוש ונבר בימי אחשורוש (מחז' ספרד, סליח' לזוס אה"ת, יי אויב נגד). שבמי פליטו ישראל הכונו בלב נבר, תום החזיקו ותחן הפיקו נשקו בר (אלה נר שמעיה, איכסה אלה פה, סליח' שחר, יו"ס). יד היה ונבר ואיש אמונה, ראויו להשתעשע במתן צפונה (שמעון נר יחזק, ששוע יוס, יול' כ' ששוע'). אקונן במרה בצום ועצרה על התורה ועל הנביאים, נבר ים קדושים זקנים ישישים אנשים ונשים במסגר מביאים (עמנו' בן יוסף, אקונן כמרה, אה"י שד"ל ד 500). נא קומי לך בת נבר, רעיה יפתי ולכי לך (כ"י נג' אה"ה, יונה מה לך). להבין ולהשכיל לטובים ולרשעים, רעות נכונות

הרגישו החדשים בקושי המליצה והגיהו התגבר וכדומ', אך לפי הפרוש האמתי של נבר, צריך הנבר, ועי' ברה.

אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה (כחש' יג' יד). ופרצה ימה וקדמה וצפנה ונגבה (שם כח יד). ועשית את הקרשים למשכן עשרים קרש לפאת נגבה תימנה וכו' ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשרים קרש (שמות כו יח). ועשית את הצר המשכן לפאת נגב תימנה וכו' וכן לפאת צפון (שם כו ט"ה). וישם את המנרה באהל מועד נח. השלחן על ירך המשכן נגבה ויעל הנרת (שם מ כ"ד). ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה והעיר בתוך (נמד' לה ט). והיה לכם פאת נגב ממדבר צן על ידי אדום והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקריבים ועבר צנה והיה תוצאותיו מנגב לקדש ברנע וכו' וזה יהיה לכם גבול צפון (שם לה ג-ז). ואל המלכים אשר מצפון בחר ובערבה נגב כנרות ובשפלה (יוס' יא כ). יהודה יעמד על גבולו מנגב ובית יוסף יעמדו על גבולם מצפון (שם יט ט). ועבר משם הגבול לזוה אל כתף לזוה נגבה היא בית אל ויורד הגבול עשרות אדר על ההר אשר מנגב לבית חרון תחתון ותאר הגבול ונסב לפאת ים נגבה מן ההר (שם יג' יד). והיו תוצאותיו הגבול אל לשון ים המלח צפונה אל קצה הירדן נגבה זה גבול נגב והירדן יגבל אתו לפאת קדמה (שם יט ט). אשר נכח למעלה אדמים אשר מנגב לנחל (שם עו ז). ועלה הגבול גי בן הנגס אל כתף היבום. מנגב היא ירושלם (שם ח). נגבה לאזרים וצפונה למנשה (שם יז). ופגע (הגבול) בזבלון מנגב ובאשר פגע מים (שם ע"ד). השן האחד מצוק מצפון מול סכמש והאחד מנגב מול גבע (ש"א יד ד). הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה (יוס' מו ט). ופאת נגב תימנה מתמר וכו' ואת פאת תימנה נגבה (שם מו יט). ותגדל יתר אל הנגב ואל המזרת וכו' (דני' ח ט). ויחזק מלך הנגב וכו' ובה מלך הנגב תבוא אל מלך הצפון לעשות מישורים (שם יא ט"ו). —(ב) בגוי לארץ בדרום ארץ ישראל.

*נגב. סע"י, נגב, יגב, —נגבי המים וכיוצא בה, יבש, תהדרמו וכלו, austrooken, trooken sein, dessécher; to dry (מים) בקילון וכו' אם נגבו מיד מהורים ואם לא נגבו אפילו עד שלשים יום ממאים (לע"מ, מכשירי ד ט). המים הוירדן

wash-pond: מרחיקין את הנברכת' ואת הבקוע ואת הירקות מכותלו של חבירו שלשה טפחים (תוספ' כ"ז א ב). ועושים נברכת במועד (מו"ק א ו). לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא אם כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים (כ"ז א ב). נברכת הכובסין (מרחיקין מן הכתל) ד' אמות (נמ' סס יט).

*נגב'שת². ש"מ. —מנרה מפארה: הילני אמו (של מונבו) עשתה נברשת של זהב שעל פתח היכל (תוספ' יומ' כ ג ומש' סס ג י). —ואמר הפיטן: אמנה שכינה בתוך עמה ועדות באש שחק ואור מערב מאור כנברשת (רש"י דנ"ז דנ"א) אכסוף לספר, קונץ על יד ו).

נבש³. ממנו שם העיר נבשן.

נגב⁴. ש"מ. עם המקום נגבה, —(א) פאת דרום, Süden; sud; south: שא נא עיניך וראה מן המקום אשר

אם הוא באמת נגזר מן פתח, ונפתח, שמכל מקום אין זה דמיון גמור. באשור' משמש נפעל במקום ספעל, ואעפ"כ חמוה מרוע רק במלה זו בא שמוש זה בעברית, והיו אלא שגניח שלפנים היה מנהג זה גם בעברית, והיו הרבה שמות בצורה זו, ואחר כך יצא מנהג זה משמוש הלשון, והשם נברכת היא מלה קדומה שנשארה מהזמן של המנהג ההוא. ועי' הערה הבאה. —¹ באמתות הצורה אין לפקפק, כי כך בכל הספרים בכל הנסחאות בדפוס ובכ"י, בתוספתא ובמשנה ובגמ' ירוש' ובבבלי, וכל הקדמונים. ואמרו בגמ' (מו"ק ה): מאי נברכת אמר רב יהודה זו בקיע ותתניא הנברכת והבקוע אמר אבוי ואיתימא רב כהנא גיהא ובר גיהא. ע"כ. אנו למדים מזה כי בבבלי לא היתה מלה דומה לנברכת נהוגה בדבור בארמית. אלא המלה גיהא, ועי' א. בקיע, *מחמצן, *גדיין.

² בארמ' נברשתא (דני' ט ס), ותעירו בירוש' (יומ' ג ח) כי עקילס תרגם למפרס. ובערב' נבראש a, אך כבר ראו גם הערבים שאינה מלה ערבית, וצורת המלה מעידה שהיא פרסית, אך עד כה לא נמצאה בלשון פרסית. והרכבת נר אשתא שהמציא ברנשתין אינה אלה דרשה בעולם. ³ בערב' שני שרשים, נבט' b ונבש' s. משמשים במשמעות קרובות, בענין חפירה באדמה והוצאת בוץ מקרקע באר או נחל וכדומה. ורגלים לדבר שממנו נגזר שם העיר הנבשן (יוס' עו ס), לאמר מקום של חפירות באדמה, או מקום של אדמת בוץ וכדומ'. ואעפ"י שאפשר שהנון בנבשן היא שמושית והשרש הוא בשן, בכ"ז יותר מסתבר כי הנון היא שרשית, כי בשמות ערים משקל נפעל אינו מצוי, רק נפתח, ומשקל פעלון מצוי מאד: עקרון, חבירן וכו'.

⁴ לפי דעת החדשים משרש נגב במשמ' יבש,

a) نَبَشَ b) نَبِثَ c) نَبِشَ

מפני שבררוס א"י מדבר יבש.

— קָשַׁע, *הַנְּגִיב, — כמו מַנְגֵּב: מתיר (את הבגד) ומַנְגִּיב¹ ומסביל ואחר כך קושר (תני' כ"א).

— נָתַן, *נִתְּנָב, נִתְּנָבָה, — נִתְּנָבָה האדמה מהגשמים, נתיבשה: מעשה בימי הורודוס שהיו גשמים יורדים בלילות בשחרית ורחה חמה ונשבת הרוח: ונתנגבה הארץ והפועלים יוצאים למלאכתם (מ"ט, מחקוי א' א). מיד נשבת הרוח ונתפורו העבים ורחת החמה ונתנגבה הארץ ויצאו ומצאו מדבר מלא כמים (י"ח, תע"ג א' א).

נגד, ממנו נגד, אנגד, נגיד, אנגדה, *הנגדה, *נגידה, *נגידות.

נגד, — מלת המעס, ככלי נגדי, נגדף, נגדף, נגדו, ובהים ה' בסוף נגדה, ועם כלים כנגד, לנגד, כנגד, (א) נגד מלוניו, לעיניו, בפניו, en présence de, in Gegenwart von; עם אשר המצא את אלהיך לא יהיה נגד ואחינו הכר לך מה עמדי וקח לך (כ"א, לא לנ). כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך שים כה נגד אחי ואחוד ויוכיחו בן שנינו (שס לו). נגד כל עמד אעשה נפלאות (שמות לד י). קח את כל ראשי העם והוקיע אותם לוי' נגד השמש (נמל' כס ז). בכוא כל ישראל לראות את פני יי' וכו' תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם (דנ"ג לא יא). לא היה דבר מכל אשר צוה משה אשר לא קרא והושע נגד כל קהל ישראל (יחז' מ לז). הכני ענו כי נגד יי' ונגד משיחו את שור מו לקחתי (ש"א יג ג). הטאתי עתה ככרני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושב עמי (שס טו ז). כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש (ש"ב יכ יב). ויעמד שלמה לפני מובת יי' נגד כל קהל ישראל ויפרש בפני השמים (מ"ח מ כב). ויעדהו אנשי הבליעל את נבות נגד העם (שס לא יג). ואם יסתרו מנגד עיני בקרקע הים משם אצות את הנחש ונשכם (עמ"ט ט ג). וכל יאמרו ללבכם כל רעתם זכרתי עתה סבבום מעלליהם נגד פני ה' (כ"ח ז כ). רחצו הזכו הסורו רע מעלליכם מנגד עיני חדרו הרע (ישע' א טו). הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבנים (שס ט כ"א). כי מלך יי' צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד (שס כד כג). ואני אמרתי אגלה אוזן לאמר קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי (יחז' ד ד). כי עיני על כל דרכיהם לא נסתרו מלפני ולא נצפן עונם מנגד עיני (יחז' יז יז). להשתו משפט גבר נגד פני עלינו (אי"ב ג לט). הלוא נגד עינינו אכל נכרת מבית אלהינו שמחת וגיל (יחז' א

מלמעלה נגבה אותן הרוח (קד' ע"ר ד). כרו שישתום (את כד היין) וישתום ויגוב (ע"ז ס"ג). כרו שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב¹ (שנ"ג, סס ד). הביאו לו סרין ושראו במים ופרשו על גביו ונמצא מקום צדדיו לת ומקום אמצע נגוב (ר' יוסי, מוספי' נדה ח' א). אוכלין אוכלין נגובים בידים מסואכות לתרומה (שס תג"י א'). וכי יש נגובים לקודש (ר"ח כן א' טי' טס' סס יב). ובגדים שהטבילן מכובסין עד שיבעבעו הטבילן ונגובין עד שיבעבעו וינחו מבעבעון (מקול' ד). האשה שהיתה כובשת ירק בקדרה ונגעה בעלה חוץ לקדרה או במקום הנגוב (ספ"ר כ"א). היה אוכל ויתים נגובין ותמרים יבשות (טמ"י ג' ו). יד נגובה משמא את חברתה (ר"ח תג"י כד). החרץ במי טבריא מסתפג אפילו בעשר אלונטאות וכו' ואם היה צריך להניחמין עד שינגבו ונוטל (מוספי' ספ"ר ע"ז טו). משפחת היה לו (לר"ב) בערב יו"ט ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מקנה בה פניו ודיו ורגליו (וע"ל). יומ' ט"א). — ומצוי בסהמ"א: יכולני להביא לכם שמונים בחורים עמוסי מליתות נגובות ואע"פ שהוא יום גשמים (ר"י סנה' מד). — וגם במשמי' יבש סתם, גבינה נגיבה וכיוצא בזה, ואמר המשורר: הקנקן ריקן בלי יין, והנגיבה נגיבה בלי זין, והגברת עזרת בלי עין (לר"י, סקנן ריקן).

— פ', *נגב, מנגב, פ"י, — נגב את הכר וכדומ': המניח קנקנים בראש הגג לנגב בן ונתמלאו מים (מקול' ז ז). גת של אבן שופתה גוי מנגבה והיא טהורה ושל עץ רבי אומר וינגב (ע"ז ס' א). הדפון והלובין והעדשות מנגבין והן טהורין העקלין של נצרין ושל בצבון. צריך לנגב (מוספי' שס ח"ט ג). שבקדש (המטביל בגד קשור) מתיר ומנגב² ומסביל ואחר כך קושר (תג"י א'). בנחה שבועולם אדם מכבס כסותו בימות הגשמים כמה יגיעות הוא יגע עד שלא ינגבה והבריות ישנין על סמותיהן והקב"ה מוציא מעט רוח ומנגב את הארץ (ר' פתח, מדי' ויקר' כח). שהבריות ישנין על סמותיהן והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים ומגדל צמחים ומנגב בן ומעריך שולחן לפני כל אחד ואחד (ר' תני, שס יד). — ומצוי בסהמ"א: שמרי שכר תמרים ומנגבין אותן כעין יין קרוש ובאמילין לתמרים (ש"י, י"ק לא).

¹ במדב"מ ו' ת"י ג' ב. — ² כך במשנ' שבמשינ', וכך גם במדב"מ, ובמשינ' שבש"ס ובמגיב.

בעד רשע לנגדי (שס נג נ). לא על זכחך אוכחך ועולחך לנגדי תמיד (שס נ ח). לא שמו אלהים לנגדם סלה (שס נד ט). שנת עונותינו לנגדך עלמנו למאור פניך (שס ז ח). לא. אשית לנגד עיני דבר בליעל (שס קא ג). דבר שקרים לא יכון לנגד עיני (שס ז). יעמד ולא אכיר מראהו תמונה לנגד עיני (איוב ד טו). והנה עמד לנגדי כמראה גבר (דני ח טו). ואמרה אל העמד לנגדי אדני וכו' (שס י טו). — ונגד פני פלוני, במשמ' לו: ראו כי רעה נגד פניכם (שמות י א) — ב) עמד נגדו וכדומ', במשמ' מולו, לעומתו, gegenüber; vis à vis; oppositum. וכל ישראל וקניזו ושפיריו ושפסיו עמדים מזה ומזה לא זין נגד הכהנים הלויים (יחזק' ח לג). ויחנו בני ישראל נגדם כשני חשמי עזים (מ"א כ כו). והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויערדו לאמר ברכת אלהים ומלך (שס כא י). וחלויים כבלי שיר וכו' והכהנים מחצצרים נגדם וכל ישראל עמדים (דני י ז). — נגד חר, עיר וכדומ': ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד החר (שמות יט ג). והעם עברו נגד יריחו (יחזק' ג טו). ויגשו ויבאו נגד העיר (שס ח יא). ויבאו מנגד לגבעה (שע"ט כ לד). ונבנתה העיר ממגדל חננאל וכו' ויצא עוד קוה חמדה נגדו על גבעת גרב (ירמ' לא נח-נע). אין גחלת לחםם אור לשבת נגדו (ישע' מז יד). פתח נגד פתח (יחזק' מ יג). ושער לחצר הפנימי נגד השער לצפון ולקדים (שס כג). הפסים והחלונות האשמות והאתיקים סביב לשלשתם נגד הסף (שס מא טו). ויבאנו אל הלשכה אשר נגד הגזרה ואשר נגד הבנין אל הצפון (שס מז א). נגד העשירים אשר לחצר הפנימי ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה (שס ג). ועל ידם החזיק ידוה בן חרומה ונגד (י) ביתו (נחמ' ג י). אחריו החזיק נחמיה בן עזבוק וכו' עד נגד קברי דויד (שס טו). והנחנינים היו ישיבים בעפל עד נגד שער המים למורח (שס נו). אחריו החזיק מלכיה בן הצרפי עד בית הנחנינים והרכלים נגד שער המפקד (שס לא). והעמיד משמרות ישיבי ירושלם איש במשמרו ואיש נגד ביתו (שס ז ג). מדוע אתם לנים נגד החומה (שס יג כא). ויחזק על ידו עזר בן ישוע שר המצפה מדה שנית מנגד עלת הנשק המקצוע (שס ג יט). סלל בן אוזי מנגד המקצוע והמגדל היוצא מבית המלך (שס כה). אחריו החזיקו החקעים מדה שנית מנגד המגדל הגדול היוצא ועד חומת העפל (שס כו). — לנגד: ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך (נחמ' יא).

— ס"א נגד.

טז). אדני יי יצמית צדקה ותהלה נגד כל הגוים (ישע' סא יא). ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים טן האור עד מחצית היום נגד האנשים והנשים (נחמ' ח ג). נדרי אשלם נגד יראיו (תה"ל ככ כו). תערך לפני שלחן נגד צררי (שס כג ט). מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחומים כך נגד בני אדם (שס לא כ). אורך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידוך (שס נכ יא). נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צען (שס עח יב). יהיו נגד יי תמיד ויכרת מארץ זכרם (שס קט טו). נדרי לויי אשלם נגדה נא לכל עמו (שס קטו יד). ואדברה בעדחך נגד מלכים ולא אבוש (שס קיט מו). אורך בכל לבי נגד אלהים (י) אומרך (שס קלח א). שאול ואברון נגד יי אף כי לבות בני אדם (משלי טו יא). — ונכני: ויבאו כל מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך כי אפס כסף (נחלש' מז טו). הן על כפים חקתיך חומתיך נגדי תמיד (ישע' מט טז). יחילו דרכו בכל עת מרום משפטיך מנגדו כל צוריו ופיח בהם (תה"ל י ט). אדני נגדך כל תאוותי ואנחותי מסך לא נסתרה (שס לח י). כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד (שס יח). כל היום כלמתי נגדי ובשבת פני כסתני (שס מד טז). כי פשעי אני ארע וחטאתי נגדי תמיד (שס נא ט). אתה ידעת חרפתי ובשתי וכלמתי נגדך כל צוררי (שס כט כ). וזעו לעולם ויהיה וכסאו כשמש נגדי (שס פט לו). שמרתי פקודיך ועדתיך כי כל דרכי נגדך (שס קוט קסח). הסבי עיניך מנגדי שהם הרחיבני (שע"ט ו ט). ערום שאול נגדו ואין כסות לאברון (איוב כו ו) — נגדו, במשמ' בעיניו, במחשבתו: כל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשב לו (ישע' מ יז). — פנגדו, במשמ' ל... ויאמר יי אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר פנגדו (נחלש' ז יח). ולאדם לא מצא עזר פנגדו (שס כ). — לנגד, לנגדי, לנגדך וכו': וישא עיניו וירא והנה איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו (יחזק' ס יג). וישב יי לי כצדקתי כברי לנגד עיניו (ש"כ ככ כה). ויבא שר החמשים השלישי ויכרע על ברכיו לנגד אליהו ויתחנן אליו (מ"ב א יג). אדמתכם לנגדכם זרים אכלים אתה (ישע' א ז). למה תראני און ועמל תבישו ושד וחמס לנגדי (חבק' א ג). לא יתיצבו חוללים לנגד עיניך (תה"ל ס יו). שויתו יי לנגדי תמיד (שס טו ט). כי כל משפטיו לנגדי וחקתי לא אסיר מני (שס יח כג). וישב יי לי כצדקי כבר ידי לנגד עיניו (שס כה). כי חסדך לנגד עיני (שס כו ג). אין פחד אלהים לנגד עיניו (שס לו ג). אשמרה לפי מחסום (י) קרא: אורך בכל לבי אלהים נגד כל גוים אומרך.

לֹא יֵבֶה. מעל שער הסוסים החזיקו הכהנים איש לנגד ביתו (נחמ' ג כה). ובקביה וענו אחיהם לנגדם למשמרות (שם יט ט). ראשי הלויים וכו' ואחיהם לנגדם להלל להורות (שם כד). ובני גד לנגדם ישבו בארץ הבשן עד סלכה (דנח' ס יא). — הלך נגדו. מלעומת פניו וחלואה, geradeaus gehen; aller devant soi; walk straight ahead: בשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה ונפלה חומת העיר תחתיה ועלו העם איש נגדו (יחז' ו ט). ויעל העם העירה איש נגדו וילכדו את העיר (שם כ). ופרצים תצאנה אשה נגדה והשלכתנה ההרמונה נאם וי' (עמו' ג ג). עיניך לנכה ויבסו ועפעפיך וישרו נגדך (משלי ד כה). — ד. מנגד, קצת במשמ' מן הצד, מרחוק, seitwärts; de côté; sidelong: ותלך ותשב לה מנגד הרחק ממטחי קשת כי אמרה אל אראה במות הילד ותשב מנגד ותשא את קלה וחבך (כנח' כא טו). איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו (נחמ' כ נ). כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא (דנח' לנ נב). או עשיתי בנפשו שקר וכל דבר לא יחדר מן המלך ואתה תחיצב מנגד (ש"ב יח יג). וחמישים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק ושניהם עמדו על הירדן (מ"ב ג). ויראהו בני הנביאים אשר ביריחו מנגד ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע (שם טו). וישכימו בבקר והשמש זרחה על המים ויראו מואב מנגד את המים ארמים כדם (שם ג כב). והיו כראות איש האלהים אותה מנגד ויאמר אל גיחוי נערו הנה השונמית הלו (שם ד כה). ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שערו (עזר' יא). אחבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וקרובי מרחק עמדו (תהי' לט יב). לך מנגד לאיש כסיל (משלי יד ז). — חיוו תלואים לו מנגד: והיו חיוך תלואים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיוך (דנח' כח טו). — השליך נפשו מנגד: וישלך את נפשו מנגד ויצל אתכם מיד מדין (ספ"ט טו). — ה. במשמ' בכונה רעה ואיבה לפלוגי, gegen; contre; against: כי רבו פשעינו נגדך וחטאותינו ענתה בנו (ישע' נט יב). תחדש עדיך נגדי ותרב כעשך עמרי (איוב י יו). ואם יתקפו האחד השנים יעמדו נגדו ויחטו המשלש לא במהרה ינתק (קס"ג יב). — וכמו"כ לנגד: הנה אנכי יצאתי לשמן כי ירם הדרך לנגדי (נחמ' ככ לב). אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד וי' (משלי כא ט). ואל תכס על עונם וחטאתם מלפניך אל תסחה כי הכעיסו לנגד הבי ים (נחמ' ג לו). ושר מלכות פרס עמד לנגדי וכו' והנה

מיואל אחד השרים הראשונים בא לעורני (דנ' יג). — ובתו"מ פנגד, במשמ' מול: ממלא אדם צלוחית של שמן ונותנה כנגד המדורה (י' יסודס, מוספ' שנת ג-ד ט). האשה מדיחה ידה שמן ומחממתה כנגד הנר וסכה את בנה (רשנ"ג שס). לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכון כנגד בית קרשי הקרשים (נחמ' ט ט). ראשי שורות העומר שכנגדו מוכית (פס"ו ג). לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון (כ"ב נז). היו בה (בנסמרה) חרודים יוצאין כל המקבל עמח בזיתים מטמא במגע וכנגדו מטמא באויר וכל שאינו מקבל עמח בזיתים מטמא במגע ואין כנגדו מטמא באויר (כל"ד ג). כוורת שהיא בתוך הפתח וכו' כל שהוא כנגד הזית תחתיה וגבה טמא וכל שאינו כנגד הזית תוכה והבית מהור (פס"ט ט). לא יקרא אדם ק"ש לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת כלבים ולא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת תרנגולים ולא כנגד אשפה שריחה רע (נחמ' כה). מתחמס אדם כנגד המדורה (שנת מ:). — מנגד: ובשעה שהוא בונה והיתה למעלה מחצירו של חבירו לא יאמר חריני מיוסר עמו מכנגד חצירי ולמעלה אלא מיוסר עמו מלמטה ועולה (תוספ' נ"מ יא ד). בררו משם עצי תאנה יפין לסדר המערכה שניה לקטורת מכנגד קרן מערבית דרומית (תמיד כ ט). נמצאו (מחט או סבעת) בשגופת החבית מצדיה טמאים מכנגד פיה מהורים (כל"ס ט א). שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון: חריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה (כ"ב ו). בשעה שבא הקב"ה לבראת את אדם הראשון ראה צדיקים ורשעים יוצאים ממנו וכו' מה עשה הקב"ה הפליג דרכן של רשעים מכנגד פניו ושיתף בו מרת רחמים ובראו (י' נרטיס, מד"ר נחל"ט ט). — ובמשמ' לקראתו: היו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן (מז' ס ט). — וכנגד עיניו. כמו לפני עיניו: כל הנותן ד' דברים כנגד עיניו ועל לבו שוב אינו חוטא לעולם (כן עזרי' מס' דל"ר ג). — כנגד דבר, לפי מספרו וכמותו ומדתו: ונותנו (את מע"ש של דמאי) לעם הארץ ויאכל כנגדו (דמאי א כ). עור שסכו בשמן של שביעית ר"א אומר ידלק ותכ"א יאכל כנגדו (שני"ה ט). מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החתומות נותן לו סעות ומקבל ממנו חותם בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים ולערב באין זה אצל זה ואחיה מוציא

ומשל: משל לאחר שאומרים לו זקנד מגדל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים (לכניע, כנכי יא).— שפנגד, שפנגד, שאינו מסכים לו: מה אעשה שכנגדי חולק עלי (כי יתקן, כמו: סד). ואלו נשבעין ונושלין השכיר והגנול והחבל ושכנגדו חשוד על השבועה (שנע' זא). היה אחד מהן משחק בקוביא ומלווה ברבית וכו' שכנגדו נשבע ונוטל (סס ד). — ומצוי בסחמ"א, ורב שמושו במשמי' איבה ובמשמ' ההפך מן דבר: והיה זה כנגד סברת סומכוס (כי' אכן מייגש, כי' יד), כמו שלא יסתפק אחד ממנו בקיום הנסים שנעשו לאבות כנגד הטבע בקריעת ים סוף (ספ' רש"י). והנה דרך מוכחים שאם אחד יערוך דבריו ושכנגדו לא יחשיבהו להשוב כי אם ישתוק וילעוג יקשה עליו (י"מ אלמך, לויב לא ג).— ובמ"כ במשמ' כיחם ל: כי כן מנהג המקרא כשמדבר כנגד כנסת ישראל כשמדבר בלשון רבים מדבר כנגד הפרטים וכשמדבר בלשון יחיד מדבר כנגד הכלל (ד"ק יט' לא יב).

א.נ.ג.ד. - קל לא נמצא.

[illegible]

את החתומות ומקבל כנגדן מעות (שקל' ס ד). הנותן
 ערבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול
 לך והלה אמר לו אם אני אחזור בי אכפול לך
 ערבונך וכו' דיו שיקנה כנגד ערבונו (ר' יסודה, כ"ט
 מה:). הרי שמכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מעות
 מהן מאתים זוז בזמן שהמוכר חוזר בו יד לוקח על
 העלוונה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע
 כנגד מעותי וכו' ובזמן שלוקח חוזר בו יד מוכר על
 העלוונה רצה אומר לו הילך מעותיך רצה אומר לו
 הילך קרקע כנגד מעותיך (שם ע"ז). והוי מחשב הפסד
 מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה
 (רנ"י, אבות של א). משכנו של גר ביד ישראל ומת הגר
 ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו
 וזה קנה את השאר (רנ"ה, כ"ט ע"ז):—ובמשמ' ב"חם ל:
 כסבור אותו הנגזן שלא אמר אלא לו ולא נתכוין אלא
 כנגד אביו שבשמים (תוספת' חול' כ ד). כל שירות
 ותושבחות שאמר דוד בספר תהי' ר"א אומר כנגד
 עצמו אמר ר' יהושע אומר כנגד ציבור אמרן והכ"א
 יש מהן כנגד ציבור ויש מהן כנגד עצמו האמורות
 בלשון יחיד כנגד עצמו האמורות בלשון רבים כנגד
 ציבור (פסמי קי"ז). (כתוב) פיה פתחה בהכמה ותורת
 חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא
 אמרו אלא כנגד דוד אביו (רש"י, נכ"י, נכ"י). ואם אי
 אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא ימעך
 הקורא קולו ויקרא (שם מה:). שלש תפילות וכו' כנגד
 ג' פעמים שהיום משתנה על הבריות (ר"ש בר נחמני,
 ירוש' שם ד א). שמנה עשרה פעמים מזכיר האבות בתורה
 וכנגד בן קבעו חכמים י"ח ברכות. שבתפלה (ר'
 פתחם, מד"ר בראש' טז). כנגד מי אמר בחוץ לא ילון
 גר (ר' נרתי, שם שמו"ט):—ובמשמ' של איבה; ואם
 בסלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך
 (ר' מאיר, אבות ד י). אחר דן כנגד שנים ושנים
 דגין כנגד אחד (תוספת' סנה' ז' ז). לפי שבא קרה
 כנגד אחרן וערער על הכהונה (ספרי נמד' קי"ז).
 למלך בשר ודם שהיה לו בן בית ונתן לו שדה אחוזה
 במתנה ולא כתב ולא חתם וכו' בא אחד וערער כנגדו
 על השדה אמר לו המלך כל מי שירצה יבוא ויערער
 כנגדך על השדה בוא ואני כותב ואני חותם (שם).
 המחלוקת הזו אינה כנגדבן אלא כנגד הקב"ה (מד"ר
 במד' יח). למלך שהיו לו עבדים הרבה ורצה לעשות
 אחד מהן בן חורין וכו' עמדו חביריו כנגדו (שם).
 אף אנו נבוא כנגדן עם אדם שבחו בפיו (שם כ) —

עשה הַגִּיד לַפְּרֵעָה (שם מא' כס). ויבאו אל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם ארצה כנען וַיִּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל הַקְּרָת אֲתָם (שם מז כט). ויאמר יִשְׂרָאֵל לִמָּה הִרְעַתֶּם לִי לַהֲגִיד לְאִישׁ הָעוֹד לָכֶם אֲנִי וַיֹּאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאֵל הָאִישׁ לָנוּ וְלִמְלוּכָתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הִישׁ לָכֶם אֲנִי וַנִּגְדְּלוּ עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (שם מג יז). וְהִגְדָּתָם לֵאבִי אֵת כָּל כְּבוֹדִי בַּמִּצְרִים (שם מד יג). ויעלו בַּמִּצְרִים וַיִּבְאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וַיִּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי (שם כס"ו). ויאמר יוֹסֵף אֶל אֲחָיו וְאֶל בֵּית אֲבִיו אֵלֶּה וְהִגְדָּתָם לַפְּרֵעָה וַאֲמַרְתָּ אֲלֵיהֶם וְאֵלֵינוּ אֲבִי אֲשֶׁר בָּאָרֶץ כְּנַעַן בָּאוּ אֵלַי (שם מז לא). ויקרא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הִסְפֹּס וְהִגְדָּתָם לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים (שם מז כ). וַיִּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל דְּבָרֵי יְיָ (שמות כח). וְהִגְדָּתָם לְבִנְךָ בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם (שם יג ח). ויהי בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי לָקָח לָחֶם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאָחֵד וַיִּבְאוּ כָּל נְשִׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה (שם יז כ). וַיִּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל יְיָ (שם יט ט). כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְהִגִּידוּ לִּי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל (שם ג). ונפש כִּי תִחַסַּם וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהָיָה עַד אֲנִי רָאָה אִי יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹנֹו (ויקרא ט ח). וְבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית וְהִגִּיד לְכָהֵן לֵאמֹר כִּנְגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת (שם יד ט). וַיִּרֶץ הַנֶּעֶר וַיִּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲלֹדֶד וּמוֹדֶד מִתְנַבְּאִים בַּמִּחְנֶה (במדב' יא כז). וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְבָלֶךְ הַתִּיבַּעַב עַל עֲלֹתָךְ וְאֵלֶּכָּה אִתְּךָ וְיִקְרָה יְיָ לְקִרְאָתִי וְדַבֵּר מִי יִרְאֵנִי וְהִגְדָּתִי לָךְ (שם כג ג). וידבר יְיָ אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ וְכוּ' וַיִּגֵּד לָכֶם אֵת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוֵּה אֲתֶכֶם לַעֲשׂוֹת (דברים יז יג). אֲנִכִּי עֹמֵד בֵּין יְיָ וּבִינֹכֶם בַּעַת הַהוּא לַהֲגִיד לָכֶם אֵת דְּבָרֵי יְיָ (שם ט ה). כִּי יִפְלֹא מִכֶּךָ דְּבַר לְמִשְׁפָּחָתְךָ וְכוּ' וּבָאתָ אֶל הַכְּתוּבִים הָלֹוִים וְאֵל הַשִּׁפְטָה אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיוֹמֵם הָהֵם וּדְרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר הַשִּׁפְטָה וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ וְכוּ' לֹא תִסּוּר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יִמּוֹן וְשִׁמְאָל (שם יז ח"א). וּבָאתָ אֶל הַכָּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיוֹמֵם הָהֵם וְאִמַּרְתָּ אֲלֵיהֶם הִגְדָּתִי הַיּוֹם לִי אֵלֶּיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לֵאבְתֵּיכֶם לָתֵת לָנוּ (שם כ ג). וְאִם יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְּחַת וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעִבַּדְתָּם הִגְדָּתִי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבִיד תִּאבְדּוּן (שם לז יח). וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הַנַּאֲשִׁים נִפְשָׁנוּ תַּחְתִּיכֶם לְמוֹת אִם לֹא תִּגִּידוּ אֵת דְּבָרֵנוּ זֶה (ויס"ט כ יד). וְאִם תִּגִּידוּ אֵת דְּבָרֵנוּ זֶה וְהִיָּינוּ נָקִים מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר

(¹) כִּךְ, מֵלֵא יוֹד, בְּכָל הַסְּפָרִים, וְנִמְסַר: ג' מֵלֵאִים בְּלִישׁ וְסִי וְתִגִּיד לָכֶם יִשְׂרָאֵל, הַגִּיד נִגִּיד דְּבַר, וּבַעַל כְּנָפִים יִגִּיד.

הַשְׁכַּעְתָּנוּ (שם כ). וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עַכְנָן בְּנֵי שִׁים נֹא כְבוֹד לִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לִי תוֹדָה וְהִגְדֵּנָא לִי מִה עָשִׂיתָ (שם ז יט). וַיִּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בֶּרֶךְ בֶּן אֲבִינֵעַם הָרַח הַחֹבֵר (שפ"ד יב). וַיִּלְכְּדוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְכוּ' וַיִּגִּדוּ לִיּוֹתָם וַיִּלְכְּדוּ וַיַּעֲמֵד בְּרֹאשׁ הָרַח גְּרִזִּים וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא (שם ט יז). וְלֹא שָׁאֲלִיתִיהוּ אִי מוֹת הוּא וְאֵת שְׁמוֹ לֹא הִגִּיד לִי (שם יג ו). וְתִמְהַר הָאִשָּׁה וְתִרְץ וְתִגֵּד לְאִישָׁהּ וְתֹאמַר אֲלֵיהֶם הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּא בְּיוֹם אֵלַי (שם י). וַיַּעַל וַיִּגֵּד לְאִבְיוֹ וְלֵאמֹר וַיֹּאמֶר אִשָּׁה רֵאִיתִי בְּתִמְנַתָּה מִכְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה קָחוּ אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה (שם יד כ). וַיִּשְׁמַעְהוּ (אֵת הָאִרִּי) כִּשְׂעֵי הַגְּרִי וּמֹאמְתָּ אִין בִּידוֹ וְלֹא הִגִּיד לְאִבְיוֹ וְלֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה (שם ו). אַחֲרֵיהֶם נֹא לָכֶם חִירָה אִם הִגֵּד תִּגִּידוּ אוֹתָהּ לִי שְׁבַעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה וּמִצְאָתָם וְנִתְּנִי לָכֶם שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וְשְׁלֹשִׁים חִלְפֵת בְּגָדִים וְאִם לֹא תוֹכֹל לַהֲגִיד לִי וְנִתְּנָתָם אֲתָם לִי שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וְשְׁלֹשִׁים חִלְפֹת וְכוּ' וְלֹא יָכֹל לַהֲגִיד הַחִירָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכוּ' וַיֹּאמְרוּ לְאִשָּׁת שְׁמִשׁוֹן פְּתִי אֵת אִישְׁךָ וַיִּגִּידְלָנוּ אֵת הַחִירָה וְכוּ' הַחִירָה חֲדַתָּה לְבִנִּי עָמִי וְלִי לֹא הִגְדָּתָה וַיֹּאמֶר לָהּ הִנֵּה לְאִבִּי וְלֵאמֹר לֹא הִגְדָּתִי וְלָךְ אֲגִיד וְכוּ' וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּגִּדְלָהּ כִּי הִצִּיקְתָּהּ וְתִגֵּד הַחִירָה לְבִנִּי עָמָה (שם יז יז). וְיִתֵּן הַחִלְפֹת לְמַגִּידִי הַחִירָה (שם יט). וְתֹאמַר דְּלִילָה אֶל שְׁמִשׁוֹן הִגִּידָה נֹא לִי בְּמָה כַּחַךְ גָּדוֹל (שם טז ו). וְתֹרָא דְּלִילָה כִּי הִגִּידָה לָהּ אֵת כָּל לְבֹו (שם יח). בְּיוֹם הַהוּא אָקִים אֶל עָלִי וְכוּ' וְהִגְדָּתִי לוֹ כִּי שִׁפְטָא אֲנִי אֵת בֵּיתוֹ (ש"א ג יג"ג). וְשִׁמְאָל יִרָא מִהִגִּיד אֵת הַמִּרְאָה אֶל עָלִי וַיִּקְרָא עָלִי אֵת שְׁמֹאֵל וְכוּ' וַיֹּאמֶר מַה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיךְ וְכוּ' וַיִּגִּדְלוּ שְׁמֹאֵל אֵת כָּל הַדְּבָרִים (שם ט"ז יח). וְהָאִישׁ בָּא לַהֲגִיד בְּעִיר (כִּי נִלְקַח הָאֲרֹן) וְהוֹעֵק כָּל הָעִיר וְכוּ' וְהָאִישׁ מִחֵר וַיִּבֹּא וַיִּגֵּד לְעָלִי (שם ד יג"ד). וְעַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִי אֲךָ כִּי הָעֵד תִּעִיד בָּהֶם וְהִגְדָּתָם לָהֶם מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם (שם ט). עַתָּה נִלְכַּח שֵׁם אֲוִלִי יִגִּיד לָנוּ אֵת דְּרַכְנוֹ אֲשֶׁר הִלְכְנוּ עֲלֵיהֶם וְכוּ' הִנֵּה נִמְצָא בִידִי רַבַּע שְׁקָל כֶּסֶף וְנִתְּנִי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וְהִגִּיד לָנוּ אֵת דְּרַכְנוֹ (שם ט יח). וַיֹּאמֶר הִגִּידָה נֹא לִי אִי זֶה בֵּית הָרָאָה (שם יח). עָלָה לְפָנַי הַבְּמָה וְאֶכְלָתֶם עָמִי הַיּוֹם וְשִׁלַּחְתִּיךָ בְּבִקְרָ וְכָל אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ אֲגִיד לָךְ (שם יט). וַיֹּאמֶר דָּוִד שְׂאוֹל הִגִּידָה נֹא לִי מַה אָמַר לָכֶם שְׁמֹאֵל וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל דָּוִד הִגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצָאוּ הָאֲתָנוֹת (שם י ק"ט). וַיִּגִּידוּ לְשְׂאוֹל לֵאמֹר הִנֵּה הָעָם חִסְּאִים לִי לֹאכֹל עַל הָדָם (שם יז ג). וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל יוֹנָתָן הִגִּידָה לִי מַה עָשִׂיתָ וְהִגְדֵּלְנוּ יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר שְׁמַע מַעֲמָתִי וְכוּ' (שם מג). וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל שְׂאוֹל הָרָף

השער אל החומה וישא את עיניו וירא והנה איש רץ לבדו ויקרא הצפה וַיִּגְדֵּל לַמֶּלֶךְ (שס כד-כה). ולכל העם הַגִּידוּ לְאָמֵר הִנֵּה הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר (שס יט ט). ואתה אדני המלך עיני כל ישראל עליך לְהַגִּיד לָהֶם מִי יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו (מ"א א כ). וַיִּגְדֵּדוּ לְשִׁמְעִי לְאָמֵר הִנֵּה עֹבְדֵיךְ בָּגַת (שס ז נט). וַיִּגְדֵּלֶהָ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל דְּבָרֶיהָ לֹא הָיָה דָּבָר בְּעֵלְמָן מִן הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא הָגִיד לָהּ (שס י ג). הוּא יִגְדֵּל לָךְ מֶה יִהְיֶה לְנֹעַר (שס יד ג). וַיִּגְדֵּל אַחֲבָב לְאִיזֶבֶל אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלֶיהָ (שס יט א). וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֲלִישֶׁעַ מֶה אַעֲשֶׂה לָּךְ דִּגְיִי לִי מֶה יִשָּׁ לְכִי בָּבִית (מ"ז ד כ). וּתְבֹא וְתַגְדֵּל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים (שס ז). וַיֹּבֵא וַיִּגְדֵּל לְאֲדֹנָיו לְאָמֵר כֹּזָאֵת וּכְזָאֵת דְּבָרָה הַנֶּעֱרָה אֲשֶׁר מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל (שס ז ד). וַיִּקְרָא אֶל עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר אֵלֶיהֶם הֲלֹא תִּגְדִּי לִי מִי מִשְׁלָנִי אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (שס ו יא). אֲלִישֶׁעַ הַנְּבוֹאִי אֲשֶׁר בִּישְׂרָאֵל יִגְדֵּל לַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר בַּחֲדָר מִשְׁכְּנְךָ (שס יב). וְעַתָּה לְכוּ וּנְבֹאָה וְנִגְדֶּה בֵּית הַמֶּלֶךְ (שס ז ט). וַיִּקְרָא הַשְּׂעֵרִים וַיִּגְדֵּדוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה (שס יא). וַיֹּאמְרוּ שֶׁקֶר הִגְדִּינוּ לָנוּ (שס ט יב). וַיִּגְדֵּל הַצֹּפֶה לְאָמֵר בֹּא הַמֶּלֶךְ עַד הֵס וּלֹא שָׁב (שס יח). וַיֹּבֵא הַמֶּלֶךְ וַיִּגְדֵּלוּ לְאָמֵר הִבִּיאוּ רֹאשֵׁי בְנֵי הַמֶּלֶךְ (שס יח). וַיֹּבֵא אֲלֵיקִים בֶּן הַלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבֵּית וּשְׁכָנָה הַסֹּפֶר וַיֹּוֹאֵל בֶּן אֶסָּף הַמְּזֻכָּר אֶל חֲזַקְיָהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיִּגְדֵּדוּ לוֹ דְּבָרֵי רִבְיִשָּׁקָה (שס יח נ). וַיִּגְדֵּל שֹׁפֵן הַסֹּפֶר לַמֶּלֶךְ לְאָמֵר סֹפֶר נָתַן לִי הַלְקִיָּה הַכֹּהֵן (שס כג י). הַגִּידָה לִּי שֶׁאַהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִּרְעָה אֵיכָה תִּרְבִּיץ בַּצְּהָרִים (שס"א ז). הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יִירוּשָׁלַם אִם תִּמְצָאוּ אֶת דְּרֹוֹי מֶה תִּגְדֵּי לוֹ שְׁחֹלֶת אַהֲבָה אֲנִי (שס כ"ח). וְתַגְדֵּל לְחִמּוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂתָה עִמּוֹ (כ"ח ז יט). וְהוּא יִגְדֵּל לָךְ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָי (שס ז ד). אִם תִּגְאָל גָּאֵל יֹאֵם לֹא יִגְאָל הַגִּידָה לִי וְאֲדַע (שס ז ד). כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ וּמִגְדֵּל לְאָדָם מֶה שָׁחוּ (עמ"ד ד יג). הַכֹּתֶר פְּנִיָּהֶם עֲנִתָה בָם וְחִסְתָּהֶם כְּסֹדֶם הַגִּידוּ לֹא כַּחֲדָו (שע"ג ט). אִים אִפּוֹא חֲכָמִיךְ וַיִּגְדֵּדוּ גַּל לָךְ וַיִּדְעוּ מֶה יַעֲיֵץ יְיָ צְבָאוֹת עַל מִצְרַיִם (שס יט ז). כִּי כֹה אָמַר אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי לָךְ הַעֲמֵד הַמִּצְפָּה אֲשֶׁר יִרְאֶה יִגְדֵּל (שס כא ו). אֲשֶׁר שִׁמְעָתִי מֵאֵת יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִגְדִּיתִּי לָכֶם (שס י). בָּגַת אֶל תִּגְדֵּי בְכוֹ אֶל תִּכְכּוּ (מ"ח א י). וְאוֹלָם אֲנִכִּי מֵלֹאֲתִי כֹחַ אֶת רוּחַ יְיָ וּמִשְׁפָּס וּגְבוּרָה לְהַגִּיד לִיעֲקֹב פִּשְׁעוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל חַסְתָּאוֹ (שס ג ח). הַגִּיד לָךְ אָדָם מֶה שָׁבוּ וּמָה יְיָ דֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עָשִׂיתָ מִשְׁפָּס וְאַהֲבַת חֶסֶד (שס ו ח). הַגִּידוּ בִיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם הַשְּׁמִיעִי וְכוּ' וְאִמְרוּ הָאִסְפוּ וּנְבֹאָה אֶל עֲרֵי

וְאִגְדֵּל לָךְ אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אֱלֹהֵי הַלֵּילָה (שס טו טח). וַיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר דָּוִד וַיִּגְדֵּדוּ לִפְנֵי שְׁאוּל (שס יז א). וְתֹאחַב מִיכָל בֵּת שְׁאוּל אֶת דָּוִד וַיִּגְדֵּדוּ לְשְׁאוּל וַיִּשְׁר הַדְּבָר בְּעֵינָיו (שס יח כ). וַיִּגְדֵּדוּ עֲבָדָיו לְדָוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁר הַדְּבָר בְּעֵינָיו דָּוִד לְהַתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ (שס כו). וַיִּגְדֵּל יְהוֹנָתָן לְדָוִד לְאָמֵר מִכְּשָׁשׁ שְׁאוּל אֲבִי הַחַמִּיתָךְ (שס יט ב). וְאֲנִי אֲדַבֵּר בְּךָ אֶל אֲבִי וְרֵאִיתִי מֶה וְהִגְדִּיתִי לָךְ (שס ג). וְתַגְדֵּל לְדָוִד מִיכָל אִשְׁתּוֹ לְאָמֵר אִם אֵינְךָ מִמְלֶשׁת אֶת נַפְשְׁךָ הַלֵּילָה מִחַר אֶתָּה מוֹמֵת (שס"א). וַיִּגְדֵּל אֲבִיתָר לְדָוִד כִּי הִרְגָּ שְׁאוּל אֶת כַּחֲנָנִי יְיָ (שס כג כא). וַיְהִי כֹאֲשֶׁר שָׁב שְׁאוּל מֵאַחֲרֵי פִלְשְ�תִּים וַיִּגְדֵּד לוֹ לְאָמֵר הִנֵּה דָוִד בְּמִדְבַר עֵין גִּדִּי (שס כד א). וְאֵת הַגְּדָת הַיּוֹם אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָה אִתִּי טוֹבָה אֶת אֲשֶׁר סָגַרְתִּי יְיָ בְּיָדְךָ וְלֹא הִרְגַּתִּינִי (שס יח). שֹׁאֵל אֶת נַעֲרִיךְ וַיִּגְדֵּדוּ לָךְ (שס כה ח). וַיִּשְׁבוּ וַיִּבְאוּ וַיִּגְדֵּלוּ לוֹ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (שס יב). וְלֹאֲבִיגַיִל אִשְׁתּוֹ נָבַל הָגִיד בְּעַר אֶחָד מֵהַנְּעָרִים לְאָמֵר וְכוּ' (שס יד). וְלֹא הָגִידָה לוֹ דְּבַר קָטָן וְגָדוֹל עַד אֹר הַבֹּקֶר וַיְהִי בַּבֹּקֶר בְּצֵאת הַיּוֹם מִנִּבֶל וְתַגְדֵּלוּ אִשְׁתּוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (שס לו-לז). מִן יִגְדֵּדוּ עֲלֵינוּ לְאָמֵר כֹּה עָשָׂה דָּוִד (שס כז יא). וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד מֶה הָיָה הַדְּבָר הַגְּדִינוּ לִי (שס"א ד). וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַנְּעָרִי הַמִּגְדִּיד לוֹ אֵיךְ יִדְעָתָה כִּי מֵת שְׁאוּל וַיְהוֹנָתָן בְּנוֹ (שס כ). אֶל תִּגְדֵּי בָגַת אֶל תִּשְׁבְּרוּ בַּחֲצוֹת אֲשַׁקְלוֹן מִן תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹת פִּלְשְ�תִּים מִן תַּעֲלוֹנָה בְּנוֹת הָעֶרְלִים (שס כ). כִּי הַמִּגְדֵּל לִי לְאָמֵר הִנֵּה מֵת שְׁאוּל וְהוּא הָיָה כַּמְּבַשֵּׁר בְּעֵינָיו (שס ד"א). וְתַחַר הָאִשָּׁה וְתִשְׁלַח וְתַגְדֵּל לְדָוִד וְתֹאמַר הִרָא אֲנִכִּי (שס יא ב). וַיִּשְׁלַח יוֹאָב וַיִּגְדֵּל לְדָוִד אֶת כָּל דְּבָרֵי הַמִּלְחָמָה (שס יח). וַיִּרְאוּ עֲבָדֵי דָוִד לְהַגִּיד לוֹ כִּי מֵת הָיָלָה (שס יח). וַיֹּאמֶר לוֹ מִדְּוַע אֶתָּה כֹּכָה דָל בֶּן הַמֶּלֶךְ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר הָלֹא תִגְדֵּל לִי (שס יג ד). וַיֹּבֵא יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ וַיִּגְדֵּלוּ (שס יד ג). רֹאוּ אֲנִכִּי מִתְמַחֲמָה כַּעֲבֹרוֹת הַמְּדַבֵּר עַד בּוֹא דְבַר מַעֲמֶכֶם לְהַגִּיד לִי (שס טו טח). וְהָיָה כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר תִּשְׁמַע מִבֵּית הַמֶּלֶךְ תִּגְדֵּל לְצִדּוֹק וְלֹאֲבִיתָר הַכַּהֲנִים (שס ל). וְעַתָּה שְׁלַחוּ מִהֵרָה וְהַגִּידוּ לְדָוִד לְאָמֵר אֶל תֵּלֶן הַלֵּילָה בְּעֶרְבוֹת הַמְּדַבֵּר (שס יז טו). וַיְהִינָתָן וְאֲחִימֵעֵץ עֲמִידִים בְּעֵין רֹגֶל וְהִלְכָה הַשְּׁפַחָה וְהַגִּידָה לָהֶם וְהֵם יִלְכוּ וְהַגִּידוּ לַמֶּלֶךְ דָּוִד (שס יז). וַיֹּרֵא אֹתָם נֹעַר וַיִּגְדֵּל לְאִבְשָׁלִם (שס יח). וַיְהִי אַחֲרָי לְכַתֵּם וַיַּעֲלוּ מֵהַבָּאָר וַיִּלְכוּ וַיִּגְדֵּדוּ לַמֶּלֶךְ דָּוִד (שס כא). וַיֹּאמֶר יוֹאָב לְאִישׁ הַמִּגְדֵּל לוֹ וְהִנֵּה רֵאִיתָ. וּמִדְּוַע לֹא הִכִּיתָ שֶׁם אֶרֶץ (שס יח). וַיֹּאמֶר יוֹאָב לְכוּשִׁי לָךְ הַגֵּד לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר רֵאִיתָ (שס כא). וַיֵּלֶךְ הַצֹּפֶה אֶל גִּג

גאל'י' עבדו יעקב (שם מה כ). קרא בגרון אל תחשך כשופר
הרם קולך והגיד לעמו פשעם ולבית יעקב חטאתם (שם נח
א). זמרו לוי' ושב ציון הגידו בעמים עלילותיו (תהי' ט יב).
יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה (שם כג לג). כי
עוני אגיד אדאג מחטאתי (שם לא יט). רבות עשית אתה
י' אלהי וכו' אין ערך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר
(שם מ ו). אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלהך (שם נא י).
וייראו כל אדם ויגידו פעל אלהים (שם סד י). טוב לחדות
לוי' ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך ואמונתך
בלילות (שם נז כג-ג). עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים
יהיו להגיד כי ישר י' צורי ולא עלתה בו (שם טו-עו).
כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (שם ק"א ו).
אשפך לפניו שחי צרתי לפניו אגיד (שם קמז ג). דור
לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו (שם קמס ד). מגיד
דברו ליעקב חקיו ומשפמיו לישראל (שם קמז יט). יפוח
אמונה יגיד צדק ועד שקרים מרמה (משלי יז יז). ומלאך
בא אל איוב ויאמר הבקר היו חרשות והחטאות רעות
על ידיהם ותפל שבא ותקמם וכו' ואטלטה רק אני לבדי
להגיד לך (איוב א יד-טו). מי יתן אלוה דבר ויפתח
שפתי עמך ויגיד לך תעלמות חכמה (שם י"א כ-ו). שאל
נא בהמות ותרך ועוף השמים ויגיד לך (שם י"ז ו). אחוך
שמע לי וזה חזיתי ואספרה אשר חכמים יגידו ולא
כחדו מאבותם (שם טו יז-יח). מי יגיד על פניו דרכו (שם
כ"א ל"א). את מי הגדת מלך ונשמת מי יצאה ממך (שם
כו ד). אם יש עליו מלאך מלך אחד מני אלף להגיד
לאדם ישרו (שם לג כג). איפה היית ביסדי ארץ הגד אם
ידעת בינה (שם לה ד). ואלה העלים מתל מלך וכו'
ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם
(עזרי' כ נט). ואגיד להם את יד אלהי אשר טובה
עלי (נחמ' כ יח). מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו תחת
השמש (קס"ג ו יב). כי עוף השמים יולך את הקול ובעל
הכנפים יגיד דבר (שם יכ). לא הגידה אסתר את עבה
ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד (אסתר'
ז י). אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה
עליה מרדכי (שם כ). ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר
המלכה (שם כג). ויגיד להמן לראות היעמדו דברי מרדכי
כי הגיד להם אשר הוא יהודי (שם ג ד). ואני באתי להגיד
כי המודות אתה (דני' ט כג). — ובמשמ' פרש' באר':
ואמר (את החלום) אל תהרשמים ואין מגיד לי (נחלש')
מא' כד. — ובמשמ' עשה דבר שמעיר עליו כך וכך:
הבשת היום את פני כל עבדיך וכו' לאהבה את שנאיך
ולשנא את אהביך כי הגדת היום כי אין לך שרים

המבצר (יחז' ד ה). כי קול מגיד מן ומשמיע און מהר
אפרים (שם טו). הגידו זאת בבית יעקב והשמיעוה ביהודה
לאמר שמעו נא זאת עם סכל ואין לב וכו' (שם כ-כ"א).
והיה כי תגיד לעם תזה את כל הדברים האלה ואמרו
אליך על מה דבר י' עלינו את כל הרעה הגדולה הזאת
וכו' (שם טז י). כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב
הגידו ונגידנו כל אנוש-שלמי שמרי צלעי (שם כ י).
שמעו דבר י' גוים והגידו באיים ממרחק (שם לא י).
קרא אלי ואענך ואגידה לך גדלות (שם לג ג). ויגד
להם מכתיו את כל הדברים אשר שמע (שם לו יג).
ויאמרו אל ברוך הגיד נגיד למלך את כל הדברים האלה
ואת ברוך שאלו לאמר הגד-נא לנו איך כתבת את כל
הדברים האלה מפיו (שם יז-יז). ויאמר ירמיהו אל צדקיהו
כי אגיד לך הלוא המת חמיתני (שם נ"א טו). ובאו אליך
ואמרו אליך הגידה נא לנו מה דברת אל המלך (שם
כ). ויבאו כל חשרים אל ירמיהו וישאלו אותו ויגד להם
ככל הדברים האלה (שם נ"א). ותתפלל בעדנו אל י'
אלהיך וכו' ויגדילנו י' אלהיך את הדרך אשר נלך בה
(שם מ"ג ג). אתם שלחתם אתי אל י' אלהיכם לאמר
התפלל בעדנו אל י' אלהינו וככל אשר יאמר י' אלהינו
כן הגדילנו ועשינו ואגיד לכם היום ולא שמעתם בקול
י' אלהיכם (שם כ-כ"א). הגידו במצרים והשמיעו במגדול
(שם מו יד). הגידו בארנון כי שדר מואב (שם מה כ).
קול נסים ופלאים מארץ בבל להגיד נציון את נקמת י'
אלהינו נקמת היכלו (שם נ"א כ). ויאמר י' אלי בן אדם
התשפוט את אהלה ואת אהליבה והגד להן את תועבותיהן
(יחזק' כג לו). ויאמרו אלי העם הלא תגיד לנו מה אלה
לנו (שם כד יט). הגד את כל אשר אתה ראה לבית ישראל
(שם מ ד). אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית
(שם מג י). הגישו עצמותיכם ויאמר מלך יעקב יגישו
ויגידו לנו את אשר תקרינה הראשונות מה הנה תגידו
ונשימה לבנו וכו' הגידו האתיות לאחר ונדעה כי
אלהים אתם (ישע' מ"א כ"א). מי הגיד מראש ונדעה ומלפנים
ונאמר צדיק אף אין מגיד אף אין משמיע (שם כו).
הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד בטרם הצמחנה
אשמיע אתכם (שם מ"ג ט). וישמו לוי' כבוד ותהלתו
באיים יגידו (שם יכ). כל הגוים נקבצו יחדו ויאמפו
לאמים מי בהם יגיד זאת (שם מג ט). אנכי הגדתי
והושעתי והשמעתי. (שם יכ). אני י' דבר צדק מגיד
מושרים (שם מ"ג ט). כגיד מראשית אחרית ומקדם אשר
לא נעשו (שם מו י). צאו מכלל ברחו מקשרים בקול
רנה תגידו השמיעו את הוציאות עד קצה הארץ אמרו

ועבדים כי ידעתי היום כי לא אבשלום הי וכלנו היום
מתים כי אז ישר בעיניך (ס"ז יט ו-ו).—ובמליצה לדברים
לא בע"ח: עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו (ס"ז ד יב).
השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע
(תה"ל יט כ). מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היורד
עפר הגיד אמחך (ס"ל י). ויגידו שמים צדקו כי אלהים
שפט הוא כלה (ס"ג ו). הגידו השמים צדקו וראו כל
העמים כבודו (ס"ג ו).—ונכני: שאל אביך ויגידך זקניך
ויאמרו לך (דנ"ז לז ו). מי האיש החכם ויבן את זאת
ואשר דבר פי יי אליו ויגידה על מה אברה הארץ
(ינ"ז ט יא). כי שמעתי דבת רבים מגור מסכיב הגידו
ונגידנו כל אנוש שלמי שמרי צלעי (ס"ג כ י). וכו'
כמוני יקרא ויגידה ויערכה לו (יש"ע מד ו). מי השמוע
זאת מקדם מאז הגידה הלוא אני יי ואין עוד
אלהים מבלעדי (ס"ג מס כא). מספר צעדי אניגדנו
כמו נגיד אקרבונו (לוי"ג לא ו).—ובתנ"מ: כיון שהגיד
שוב אינו חוזר ומגיד (סנ"ה מד ז). ידעה מרים (שפ"ש
משה מאשחו) והגידה לאהרן (מנח"מ לו יג). —
להגיד, במשמ' להודיע, להוכיח: לפיכך נברא אדם
יחידו ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה
עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכו' וזה גיד
גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מסבעות בחותם
אחד וכולן דומין זה לזה ומלך מלכו המלכים הקב"ה
טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד
מהן דומה להברו (סנ"ה ד ט).—מגיד שכן וכך, הכתוב
מתוך בזה כך וכך: וראיתם אותה אין כתוב כאן אלא
וראיתם אותו מגיד שכל המקיים מצות ציצית כאילו
מקבל פני שכינה (רי מא"ה ינ"ז כ"א א"ס). ואתם לא
תצאו מגיד משנתנה רשות למשחית לחבל אינו
מבחין בין צדיק לרשע (מנ"י כ"א, מס' דפס"ק יא). וישא
העם את בצקו ורם יחמץ מגיד שלשו את העיסה
ולא המפיקו לחמצה (ס"ג יג). ואיש את קדשיו לו יהיו
מגיד שטובת הנאת קדשים לבעליהם (סנ"ה כמ"ו ו).
אשה כושית מגיד שהכל מורים ביופיה כשם שהכל
דוברים בשחרותו של כושי (מנח"מ לו יג).—ומצוי שמוש
פעל זה גם בסה"מ. ונכני: נערות אסתר הגידה
דבר, שמענו צעקה כיענים במדבר (כ"י ס"ו, א"ו חסד).
והיותו מופלא בשמחות שיבא לפניהם חכם ומכין ויספר
להם לפניהם ספורים ויגידם הגדות מעניני חדושי
הפסלסופיא (כנ"מ, א"ח ח"ס, סנ"ה, ס"ז, כ"י כ"ה, סנ"ה, סנ"ה).
—סע' הגד, יגד מקו' הגד, — הגד לו, איש הגיד לו:
ויהי אחר הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה

ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך (ברא' כג כ).
ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדול (ס"ג כו מ).
ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב (ס"ג לא כג). ויגד
לתמר לאמר הנה חמיוך עלה תמנתה לגו צאנו (ס"ג
לח יג). ויגד למלך מצרים כי ברח העם (שמות יד ט).
כי ימצא בקרבך וכו' איש או אשה אשר יעשה את
הרע בעיני יי אלהיך וכו' והגד לך—ושמעת ודרשת
היטב (דנ"ז יז כד). ווענו את יהושע ויאמרו כי הגד
הגד לעבדיך את אשר צוה יי אלהיך (ינ"ז ט כד).
ויגד לאבימלך כי התקבצו כל בעלי מגדל שבם (סנ"ה
ט מ). ולשאל הגד כי נטלם דוד מקעילה (ש"א כג
יג). וירא ארם כי נגף לפני ישראל ויאספו יחד וכו'
ויגד לדוד ויאסף את כל ישראל (ס"ז י ט"ו). ויגד
ליואב הנה המלך בכה (ס"ג יט כ). ויגד לדוד את
אשר עשתה רצפה בת איה פלגש שאול (ס"ג כ"א יא).
ויגד לשלמה כי הלך שמעון מירושלם (מ"ב ב מא). ולא
האמנתי לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני והנה לא
הגד לי החצי (ס"ג י). הלא הגד לאדני את אשר
עשיתי בהרג אוכל את נביאי יי (ס"ג יח יג). ויאמר לכו
וראו איכה הוא ואשלח ואקחהו ויגד לו לאמר הנה
ברתן (מ"ב יג). ויעץ בעז ויאמר לח הגד הגד לי
כל אשר עשית את-חמותך אחרי מות אישך (ינ"ז כ"א).
ויגד לבית דוד לאמר נחה ארם על אפרים (יש"ע כז).
חיות קשה הגד לי הבודד בוגד והשודר שודר (ס"ג כ"א
כ). הלוא תרעו הלוא תשמעו הלוא הגד מראש לכם
(ס"ג מ כ"א).—ואמר בן סירה: זכור כי מות לא יתסמח
וחוק שואל לא הגד לך (צ"ס ג"י ד יג).—ובסה"מ,
כ"י הסג: וכאשר כיונתי לנסותם דרך הבוחן
התאמת המוגד מהם (מנ"י א"ה ח"י כן מקין לאכן סנ"ה).
קונן על יד ג). ולדבר המוגד אנחנו נושאים פנים
לא לעצם המגיד (כ"א סנ"ה, ג"ע, ענין קדו"מ י).

—סע' יגד, יגד, — היה באיבה לו: ויש אל גלגלי
הכוכבים אשר תחת זה תנועה אחרת נוסח ומנגדת לזאת
על שני קטבים רחוקים מקטבי התנועה הראשונה כ"ג
מעלות (כ"ה"ח סנ"ה, א"פ"ה א). כאשר ירצה הפחמי
שיתלהב (האש) מיד וישליך עליו מים והטעם הוא מפני
שכשבע יתחוק האש בהרגש המנגד (יוסף כן ויגד).
כסוף שנט יסודה). ואחר שהקדים זה מה שיחייבהו לעמר
כנגד המנגד הקהה את שניו ואמר משיב דבר וכו'
(כ"י עמ"ה, יד א"פ"ה טל שט"י יח). שכל מצוייר יפסד
לעתיד לפי שהצויר יגד לעיני הנצחיות ויסתור
אותו (כ"י א"פ"ה טל, מנ"י ט"ט ט). וכן יאמר איש

א ט). ולזה ברא השם ית' מה שבין אלו היסודות ההפכיות והם האש והמים שתים אחרות נגדיות כמותם וכו' ונעשה (הרוח) בין האש והמים כדי לבטל מחלוקת אשר בין ב' הנגדיים (תנ"י סו"ט) לזה סתם נגד). שהפרוד והחבור שני נגדיים ואיך אפשר היות נושא אחד לשני נגדיים (כ"א הקדמ' ע"ג). שהחכמה והסכלות נגדיים ואין ביניהם אמצעי כשאר מיני הנגדיים כמו הראות והעיון וכו' (ר"י מנח"ל). ס"י משל"ה יו). עשור ורש נפגשו ר"ל בנגדיות ובהפוכות ושניהם סיבתם ית' (שם כ"ג). — ובתשכ"ב: ובזמן שנעשית על ידי החיתוך הזה זוויות כ"ח הפנימיות של צד שמאל שזה לזוויות ח' הפנימיות של צד ימין שהיא נגדיות לה (ר"י סו"ט). יס"ע א ד יח). שכל אי ממיני המרובעים האלה יש לו סגולות והוא שאלכסונו הוא חולק אותו לב' חצאין כלומר לשני משולשים שווים זה לזה ושני צלעיו הנגדיים הם מקבילים זה לזה ושתי זוויותיו הנגדיות שוות זו לזו (שם כ"ט).

נגדיות ש"י. — סגולת מה שהוא נגדי: החמר שאין בו נגדיות איך לא יהיה בו נצחיות ותמידיות (מנח"ל גי' מכת לר"ד סכ"ל, לקו"ק נספח' 40). שראוי להיות הנגדיות מאודיות מכל צד ופנה בכלל האכיות ואנחנו נמצאו הנגדיות בכלל האכיות אינה מאודיות כגון נגדיות האש למים ואין תנועתם בתכלית הנגדיות (כ"א הקדמ' ע"ג). והסגולות הסתומות והשווי המוגזי ונגדיותו (ל"א לשי"ר מקדמ' סכ"ג נ"ח).

א. נגה⁽¹⁾, ממנו נגה. א. נגה.

נגה ש"י. כנ"י נגה, — אור, זיו, האור, Lichtglanz; éolat; brightness: הלא חשך יום יי' ולא אור ואפל ולא נגה לו (עמו"ס כ). וברא יי' על כל מכוון הר ציון ועל מקראה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה (ישע"ד ס). ונגה כאור תהיה קרנים מיוחד לו (מק"ג ד). מנגה נגדו בערו גחלי אש (ש"י כ"ג). וכאור בקר יורח שמש בקר לא עבות מנגה ממפר⁽²⁾ דשא מאריך (ס"ס כ"ד). ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב (יחזק"ל ד). ונגה לאש ומן האש יוצא ברק (ש"י). כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם בן מראה הנגה סביב (ש"ס מ). וימלא הבית את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד יי' (ש"י ד). והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרח (ישע"ס ג). לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר

מה תועיל הריצותי אם עוני או רוע מזלי ינגדוני לזה אמר וברא כמחלך רשך (כ"י אלשיך, ר"כ פניניס, משל"ה יא). אעשה לו עזר דבר שיינגדו זה שהוא החובל ומן השתי הקצוות יבא מיצועו (כ"י אלוס, נהר סיכונ יט). יסוד האש קר ולת יסוד הארץ קר ויבש והוא כבד מכולן ואיך יסכימו אלה ההפכים ואיך יתאכזו אלה המנגדים ואיך ישלימו אלה השונאים (כ"י פרוכילנל, ש"ס כלמוד הסכמ').

— **התנגד**, — התנגד לפלוגה, היה להפך ממנו: להסביר ולשוב את שני הסיבוכים המתנגדים הנ"ל מה מאד קשה ציורו (ר"ד נגה, נחמ' ונע"ס א יג). — ובפרט מצוי השמוש במשמ' של התייחסות של איבה, ולא נמצאו בין פתקאותיו יותר מראי-מקום. ועי' **התנגד**.

ב. נגד, ממנו ב. נגד.

ב. נגד, — קל לא נמצא.

— **נגד**, — נגד אותה, הפנה: מה עשה לו הקב"ה (לנכונדנצ'ה) מסרו למלאך השטן והתחיל מנגדו ואמר לו רשע למה מרותה אמור מה ראית (ר' נרסיס, מדרש שמו"ס כ). וזה (האדם) אשתו (היא) כנגדו לא זכה מנגדתו (ינ"י סג). אם זכה תהיה לו עזר ואם לאו לנגדו להלחם (פרד"א יב). — ומצוי בסהמ"א: ותחת פרדו הביא הארי דנגדו וכפתו בריחיים לשעון בעדו (יומסין של אומץ מל'על'ה, טיטולר 112). מיד צוה המלך לאסרם בזיקים ואסרום ונגדו ב' בכל יום וכו' עד שמתו במיתה מושנה (מעשיות, יסמ"ד יליק"ס).

נגדה ש"י. — שם אחר הפעמים: שלישית היא הנגדה, יוצאת ביד ברעדה, מוכפלת בפה בלמידה (כ"א, דה"ט יו, שער הטעמים). החשישי נקרא רביעי וגם נקרא נגדה, והוא נקודה אחת למעלה נקודה, ויוצאת בנחת וברעדה (לורי' הקורא, בענין הטעמים 72).

נגדיות ש"י. — כמו נגדיות: כל שני כוכבים נחברים יחד או עומדים על תמונה אחת מארבע התמונות האלה אתה אומר עליהם שהם נראין זה אל זה ומשתתפין בנגדיותם ונאותים וקשורים זה עם זה (ראשית השולח, תשנן סהמ"כ כ, כ"י ברית"מ).

נגדיות ת"י. לקי' נגדיות, מ"ר נגדיות, נגדיות, — שהוא נגד הדבר ולהפך ממנו: ומיוסד (העולם) ב'י' מבעים עגולים ומרובעים, נגדיים ומהפכים, משוני דרכים (מנח"ל גי' מכת לר"ד סכ"ל, לקו"ק נספח' 59). כי הכחות הם נגדיים מתפעלות אשר עליהם (לל"ג, מנח"ל ס'י

⁽¹⁾ בארמית כמו בעברית.

⁽²⁾ ס"א וממטר.

לך (שס יט).—ובהשאלה: מי בכס ירא יי' שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נֶגֶה לוֹ יבטח בשם יי' וישען באלחיו (שס נ י). עד יצא כִּנְגָה צדקה וישועתה כלפיד יבער (שס סג א).—ואור הכוכבים: שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נֶגֶהָם (יו"ל נ י).—ואור ברק חנית וכדומ': לאור חציץ יהלכו לִנְגָה ברק חניתך (חנן ג יא). — ב) *כנוי לכוכב משבעת המזלות, Venus: יש מזל שגומר הלכו ל"ב חדש כגון כוכב חמה וכו' ויש מזל שהוא גומר הלכו לשלשים שנה והוא שבתאי חוץ מן כוכב נוגה ומאדים שאין הלוכן אלא לארבע מאות ושמונים שנה (ר' חסד, מד"ר נחלש י). (מי שנולד בכוכב נוגה יהי איש עשיר וזנאי¹) (שנע קנו). ואחריו מה אתה בורא כוכב הנוגה לפי שצפה חקב"ה שעתיד דור המבול לזנות וכו' עמד ועירבן זה בזה כוכב זה איש הנוגה זה האשה (פסיק' רמ"י כ). ואלו הן כוכבים בעולם שבעת חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים (שפ' י"רס ד ד). כל הכוכבים משרתים לשבעה כוכבים של שעות ושמן כל"ש צמח"ן כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נוגה והם משרתים לשבעה ימי השבוע יום א' כוכב חמה יום ב' צדק וכו' יום ו' לבנה נוגה (פד"ח ו). ולאחר ג' שנים של מחזור הקטן יום שלאחריו תחלת ליל ג' ראש מולד הלבנה בשעת נוגה (שס ז). נוגה יצדק במנוד לבנה כנרות בקנים (ברית' דשמואל הקטן א). ואלו הם המשמשין שבתאי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה (שס כ). נוגה מהלך את המזל לכ"ה יום נמצא גומר את המזלות לשלש מאות יום (שס). ביתו של נוגה שור ומאזנים (שס). כוכב הנוגה במאזנים ג' חלקים רחוקה מ"ח חלקים (כס ו). ונוגה בשור בחלק ראשון נמצא רחוקה שרשים חלקים (שס). נוגה ומאדים שניהם שותפין בסריגון דרומי היום ל נוגה והלילה למאדים נמצאת ה נוגה חולקת ומשתחפת בשני סריגונין בסריגון דרומי ביום ובסריגון צפוני בלילה (שס). נוגה גובה דגים ושפלותו בחולה (שס ח). נוגה מן כ"ח חלקים בדגים עד ז"ך חלקים בתאומים שהם צ' חלקים והו גובה שפלותו (שס). נוגה ממונה על החן והחסד והאהבה ועל התאווה ועל החמדה ועל פרייה ועל וולדי אדם ועל וולדי בהמה ועל פירות הארץ ועל פירות האילן (שס ט). וגלגלי עיניהם דומין לגלגלי כוכב ה נוגה (מד"ר ח"ב דר"ע, חות ק, ניהמ"ק ילינק). ויבן

לו היכל לוציפר והוא היכל כוכב הנוגה (יוסיפון, דף י). והבס וראה כוכב צדק ונוגה איך יהלו אורם וזהרם (שס עו). מהלך נוגה מתחבר מג' מהלכות הא' מהם מהלך הכרור כולו אשר הוא מוכב ומתגלגל את גובה הרום לפאת מזרח מעלה אחת בכל ק' שנה (לכ"ח נכס"ח, לוס"ח כג). נוגה על אשר היא קרה ולחה כמים ומתחממת מעט מחום החמה שעליה נתמנה על התאווה ועל השמחה ועל חן והסד ואהבה וכו' ועל כן נתמנה על תאוות היצר והמשגל ועל הזרע ועל פריה ורבייה באדם ובבהמה ועל פירות הארץ ועל פירות האילן ועל הצמחים וכו' ונתמנה על הגילה ושמחה ושחוק כי אם יהיה דואג וקודר ולא ישמח לבו לשמחה ולגילוי איננו מתאוה המשגל וע"כ נתמנה על יום ו' שנכראו בו אדם וחיה ונתינת להם שמחה וגילה וששון ותאות הדבוק ומשגל ופריה ורבייה ונתמנה על המוכב (שכ"ח דונולו, חממוני, פ"י יז"ר 65). נוגה בחדר תימן ככלה אשר מלך הביאה בחדריו (ר"ש הנגיה, ע"י כל א"ש). מי יבין סודותיוך בהקיפך על גלגל השני גלגל השלישי וכו' נוגה נבחרת בין חילות וככלה תערה כל"ה ובעשתי עשר חדש תסוב גליליה וכו' והיא מחדשת בעולם ברצון בוראה השקט ושלוח ודיצה וחדות ושירות ורגנים ומצהלות חפות חתנים והיא מקשרת פרי תנוכות ושאר הצמחים ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים (לכ"ח, כ"מ). שעה ראשונה של ד' בשבת שימש שבתאי ובשנייה צדק ואחריו מאדים ואחריו חמה ואחריו נוגה ואחריו לבנה (לכ"ח שנת קט"ו). ושבעה ריקיעים הובאו זה בזה להיות מגורות לכוכבים ולשני מאורותיו, בליל שבתאי גם חול לצדק וחוג מאדים ושמש ואת אפלט יכסה באורותיו, נוגה וחוג כוכב וסהר אשר יזהיר ברחקו ואם יקרב ילבש באפלותיו (לכ"ח, נכס אל).

¹ גוף המאמר בארמ': האי מאן דבכוכב נוגה

יהי גבר עתיר וזנאי יהי.

נָגַהּ, פֿע, יָגַהּ, — נגה האור, עשה נגה, האיר: העם ההלכים בחשך ראו אור גדול ישיבי בארץ צלמות אור נגה עליהם (ישע' ט א), ותגור אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (איוב כג כח), גם אור רשעים ידעך ולא יגה שביב אשו (סס יח כ), — ואמר המשורר: אור כבוד אחד אין לגדלו חקר, צח ויופיעו בו גלילים נוגהים (דלצ"ע, אור כבוד), — ובהשאלה: שומר מצוה וחוק יהיה הולכים ונוגהים אהובי דת סיני (דלצ"ע, אלכי לא יסיר), וממערב וארצות ערב בני איש לו ינהו, וממזרח בכל אורח מאורותיו נוגהו (ר"י חניני, תחכמי' לה, כ"ו כתיב"ט), ויהי מקץ ימים אחרים, נוגהו עיני העורים, ונתערכו לי כלם זה עם זה, לא ידעתי השמן מן הדוח (ר"א בר סאדאי הלוי, כן המך וסנויר ג), — והשתמשו בו קצת הסופרים במשמ' פ"י: האיר מחשבו מהלכיו, ואש נגה על דרכיו (ר"י הלוי, אל נעלה), שהחמיה נוגהת את זוהר שלה ללבנה שכנגדה (ספ' חסידים, ס"י תמרי"ג).

— פֿע, הָגִיתָ, יָגִיתָ, — הָגִיתָ הִירָת אור, עֲשֵׂת שְׁאֵרֹת יָגִיתָ, יאיר: חשך השמש בצאתו וירח לא יָגִיתָ אורו (ישע' יג' א), — ובהשאלה, הָגִיתָ חשבו של פלוני, הושיעו, הצילו: כי אתה נירי יי' ויי' יָגִיתָ חשבו (ש"כ ככ כט), — ובמדר': ראה יהושע בשנים עשר אבנים של כהן גדול שהן כנגד י"ב שבטים וכל שבט שהיה מצוה בידו היתה (אבנו) מגיהה⁽¹⁾ אורה וכל שבט שהיה בידו דבר עבירה לא היתה מגיהה⁽²⁾ אורה וידע ששבט יהודה מעל בהם (פדרי"א לח).

ב.***נָגַהּ**⁽³⁾, ממנו ב.*נָגַהּ, *מָגִיתָ, יִהְיֶה.

ב.***נָגַהּ**⁽⁴⁾, — קל אינו בחוג.

— פֿע, *הָגִיתָ, — הָגִיתָ⁽⁵⁾ ספר, עֵינִי בו אם אינו משובש, ותקן אם מצא שבוש, korrigieren; corriger; correct:

⁽¹⁾ בילק' (יחסי' יח) מגביה. — ⁽²⁾ בילק' שם: היתה אבנו מכה את אורה.

⁽³⁾ רב בעלי השרשים לא קבעו שרש מיוחד זה, ועיי' הערה להערך.

⁽⁴⁾ עיי' הערה הבאה. — ⁽⁵⁾ בעל הערך הביא בערך גה, ומ"ם רגלים לדבר כי הוא ראה בו את ההפעול הגיה אורו, כי גם לפעל זה קבע שרש גה, כמו שכתב בערך נגה (נגהי' וז"ל: והעיקר גה ולא יגה שביב אשו, ע"כ, והוא על דעת ר' מנחם בן סחוק, שהביא ולא יגה והגיה אורו במחברת גה, ונראה כי כך היתה דעת שאר הקדמוני, וכך תנחום ירושלמי בפרוש בערך נגה, מגיהו ספרים וכו', אמר וז"ל: והו' מוסחעאר מן מעני נגה אור

לצדק והתכלת ל נוגה (שע"ש לאחי סלע"ג ז נ). אם ימשול על הכולד אחד משלשה כוכבים יהיה מוכן לדעת בכל מלאכה והם מאדים ונוגה וכוכב כי אי אפשר לכל מלאכת מבלתי תנועה וחדות וזרירות והתנועה למאדים והזרירות לנוגה והחדות לכוכב (רש"י פלוקיאל, סמקס ג), ואמרו כי ישפע מנגה כח רוחני ותפשמ בכל גופות העולם ובו תהיה טובת סדר ותפארי' הנמצאים וכו' (ספ' ג), נוגה קר ולח טוב וישר ובחלקי הנפש המתאווה ופריה ורביה (מנח' כד זמ, נדס לדרך א א), לנוגה אהבת נשים ונגון ומנעמים, ולו רופאים וסוחרים בתכשיט ועדי וזני בשמים (בתי הנש' וכלתם, מאמ' נכחוסה, כ"י פרו), ויחס מאדים להשמש כיחס שר צבא למלך וצדק כשופט ושבתאי כסוכן וכוכב כמשנה נוגה כמשרת (ר' קלוני' אגרי' עמ"ג טו), ובבחן שעשו העוים הוא נוגה אשר ממנו החן (ר"א כינאלו, דרך אמונה ט), כתבו המספרים האמתיים שיש באיי הים הרדיונים עבודת נוגה ושם היכל בניו וצלם מוטל ופניו למעלה וכו' (ר"ש כן ויגרא, סנע יסודס ז), שנות שבתאי אחת עשרה שנה שנות צדק י"ב שנות מאדים ד' שנות השמש י"א שנות נוגה ט' שנות כוכב י"ב שנות הלבנה ט' (ספ), קפציאל (ממונה) על רקיע שבתאי וכו' רפאל על רקיע חמה ענמל על רקיע נוגה מיכאל על רקיע כבד (ר"י מסיסא, מנח' קנא' 84), ומגלגל שבתאי כח השפיטה והבחינה ומגלגל צדק כח הנדיבות ומגלגל מאדים כח הגבורה והכעס ומגלגל חמה כח הידיעה והזכירה ומגלגל נוגה כח התאווה ומגלגל כוכב כח השמחה והעצבון (ספ 55), הגלגל השלישי הוא שבו הכוכב הנקרא נוגה ובלשון ערב אל זוהרה וכו' ועל ידו פועל הבורא ית' בעולם השקט ושלוח ומיני זמר ושירות ורגנים וקול מצחלות חופות התנים ובו יתעוררו כל תופש כנור ועוגב לשמוח ולהתהלל והרחבת הלב ושהרת העינים ושמים וזים והארץ צהלה ושמחה בהיות כל הלככות מתעוררים לנבל וכנור תוף ומחול ומינים ועוגב וכן בכל מיני שמחות והתאווה (מ' אלדכי, ש"א ז נ), מפני מה קוראים לאיזה אנשים בעלי נוגה לפי שטבע כוכב הלז חם ולח אף שעורף בחמימות וכל שטבעו נוטה לכך ראוי הוא ליחסו לנוגה וכו' שממשלתו על הבחורים ופי תאר והמשוררים ובעלי שחוק והזמה ועל כלם שבנקל עושים פועל הנשים (מעשה טוביה, עולם הגלגלים ט), — ואמר המשורר: צדקו האומרים, אל לבי אמרתי, כי הירח ארץ לא נושבת, עד לגבול נגה הארץ עברתי, אין עקבות עיר מושב רק שואת מות (ול"ג, כימ' גלילה).

הספרים המוגהים המבואר אשר עשה המלמד אהרן בן משה בן אשר (מחזור כ"י פטרבורג משנת 1009, דסיט, מזל, דף IX). ספר שאינו מוגה במלא וחסר אפשר לתקנו ולהגיהו (מנ"ס, סי' נ). אבל מצאתי אחרי כן מוגה במשנה דווקנית שהוגה מסשנת ר' אפרים עשר מכות וכו' (מחזור ויטרי, פי' אבות ק"ד, דף 586). ואת מלכי האז אין בו (המלה) כל בספר מוגה (ד"ק ימ' כס"כ).

נגה, ש"מ מ"ר נגהות, — כמו נגה, קרני אור; נקוה לאור והנה חשך לנגהות באפלות נהלך (ישע' נט ט). **נגה'ש**, — ר"מ: נס גדול היה שם: הרב ר' נחמן בעל לקושי מחר"ן נבד הבעש"ט שאצלו נמצאו דרשות זרות בתכלית על מנהגים שאין בהם ממש כמו על רקידים וידועים ועל הגה"ש ש"ס שמשחקים בהם התינוקות בחנוכה (כ"א זויסל, שעי' ח"ג, דף 87).

נגוב, (ניגוב), ש"מ — סה"ס מן נגב: הגת והמחץ והמשפך של נכרים רבי מתיר בניגוב (ש"ע, ע"ד). — נגוב ידים: כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא (ר' אהרן, סו"ט ד:). — ובסמ"א: ולא ינגב השמש הלחות לבר אך תנגב גם הארץ ניגוב חזק (כ"ס א"מ, אבות סמים, כ"י ב"ס כונתניס). ואולם סיג הברזל הנה גאלינוס יאמר שהוא ניגוב ניגוב חזק ויטבול שיהיה ניגובו בשלישית או בתחלת הרביעית (פי' אכן רעד על חזו' אכן סינא).

נגוד, ש"מ — סה"ס מן נגד, במשמ' עמידה נגד: הרוצה משפטי אלו הדינים חוקתי אלו המדרשות חשטורו זו המשנה ללכת בהם זה המעשה חשטורו ללכת בהם לא המשנה נגוד² אלא המעשה נגוד³ (סמ"א, אחרי מות יב, פכ"ט ט).

נגוד, ש"מ — סה"ס מן נגד, במשמ' עמידה נגד: הרוצה לדעת לקות הלבנה יהיה מעיין בעת הנגוד והיא עת היות הלבנה עומדת לצוכה החמה (כא"מ כש"מ, חש"י מהלך הכוכב יב, כ"י פז"ו וזריט"מ). תמונת הנגוד כשוהי' בין שני כוכבים ששה מולות שלמות שהן ק"פ מעלה ויהיה כ"א מהן פני אחיו מכנגד (ש"ס כ). לפי שאור השמש הוא תמיד גדול ואור הירח לא ימצא שלם אלא בעת הנגוד (לכ"ג, מלח"ס פ"ס ט). והיה מצבם (של הכוכבים) בחלקים מיוחדים מהלגלג למען ימשכו מחבוריהם ונגודיהם וכו' ועלותם על האופק (כ"י אכננאל, שמים חדשים ג). וגם בהוראת הקבוצים

וכותב לו ספר תורה לשמו וכו' ומגיהין אותו בבית דין של כהנים ובבית דין של לויים ובבית דין של ישראל (תוספ' סו"ט ד:). אין כותבין ספרים תפלין ומזוזות במועד ואין מגיהין אות אחת אפילו בספר עזרא (מ"ק ג'). היה כותבה (את המגלה) דורשה ומגיהה אם כיון לבו יצא (מג' ז כ). הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות אם להגיה כדי להגיה אות אחת (יוט' שנת ז כ). ומגיהין אותו (את ספר התורה) מספר עזרה על פי ב"ד של ע"א (ש"ס סו"ט ז:). בקורא (בספר) להגיה (נכ"י יג). מגיהי ספרים שבירושלם היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה (ר' יוחנן, כתוב' קו). — ומצוי בסמ"א: ראיתי לכתוב הנה כל פרשיות התורה הסתומות והסתורות וצורת השירות כדי לתקן עליהם כל הספרים ולהגיה מהם וספר ששכננו עליו בדברים אלו הוא הספר הידוע במצרים שהוא כולל ארבעה ועשרים ספרים שהיה בירושלם מכמה שנים להגיה ממנו הספרים ועליו היו הכל סומכין לפי שהגיהו בן אשר ודקדק בו שנים הרבה והגיהו פעמים רבות כמו שהעתיקו (מנ"ס, סי' ה). כי הפצתי שתגיה ספרי הנדפסים להסיר מהם מוקשי השעיות (יעקב נחמ"ס, הקד' המכוסה). וכבר הזהירו והרביצו אלה הרמב"ם והרשב"ם בחירושיהם לבלתי הגיה מסבא (ש"ס). ובהגהת הפסוקים לא היה אפשר שהייתי יכול להגיה אלא א"כ שהייתי יודע כל העשרים וארבע על פה (ש"ס).

— **הפ' *מגה**, מוגה, — שהגיהוהו: ובשאתה מלמד את בנך למדוהו בספר מוגה (ר"ע, פכ"י ק"ג). ספר שאינו מוגה אמר ר' אמי עד שלשים יום מותר לשהותו מכאן ואילך אמור לשהותו (כתוב' יט:). — ובסמ"א: וכל תיבה מקצתה מטושטשת אין אותיותיה המוגהות עלולות למנין פיה (ר"מ שנת קטו:). מן

וכו'. ובעבר: והוא משאל מן משמ' נגה אור. אבל, כבר העיר י' לוי במלוננו כי הסתעפות משג עיון ותקון ספר ממשג אור איננה טבעית. ואולם גם גזרתו מן שרש נגה בערב' במשמ' הרחיק אינה טבעית, וכן דמיונו עם שרש הגה דחוק, כמו שהעיר שם פלישר, כי אלה שרשים שאין ביניהם שום דמיון. ויש מי שגורוהו מן יגהה מזור, ולפי הענין זה מתקבל על הדעת, אך לא לפי הקש הדקדוקי, כי היה צ"ל מנהיה ולא מניה. ולכן נראה כי זה אמנם שרש נגה, אך שרש מיוחד, שעקרו היה נקה, בקוף, והוא בערב' נקה a, שהוא משמש במשמ' הגהת ספרים.

(a) נָתַח

¹ בארמ' וסור' נגודא, מנהיג. — ² כך בנוסח' הספרים, אך נוסח ראב"ד נגיד.

זה נגודים במצבי הכוכבים (כ"י ערמאה, יד אשכול על משל ח' ו). ובב' רביעי שמשני צדי הנגוד שהוא חצי חדש חלק המזחיר לנו יעדיף על חלק הקדרות (כ"ד גמ', תחמז ונעים כט). ואמנם הירח בדבוקו עם השמש הוא יותר קרוב לו ש ב נ י ג ו ד ו נרחק יותר הימנו (א"ס ל"ט"ר מקדוה, מעין חסד סח). היודע חכמת המשלשים וכו' ידע כל המאורעות בשמים כגון חלקיות והמקומות במזלות הדבוקים והנגודים והמבטים (שס, כתב ג' לוח). ויש לזה דמיון עם ניצוי השמש המכה לפעמים בכדור הארץ והוא מתמצע בשעת הנגוד בינו לירח (רמ"ע מפלנו, אמ"י טסור, א"ס כל ח"כ כ).—ובמשמ' של התנגדות לפלוגי: לזה יש יותר פני הנגוד לתשובת בעל ריבנו אלא שגם הוא ישיר כפי שמתו ודעתו (כ"י אכננאל, מע' ס' ט).

* **נגון** (נגון, ש"ג—א) ש"פ מן נגן: בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר החלים בניצוח בניגון כמשכיל במזמור כשיר באשרי בתהלה בתפלה בחוראה בהללויה (כ"ב), פס"ק קז, ויז"ש סוכ' ג' יב, מנ"י א' יא). ואמר המשורר: שבי פה יעלת תחן לבגדי והעירי לדודך הששונים, קחי התף והנבל ושירי בניגונך עלי עשור ומנים (רמ"ג, ואל יוסף), בראי ברק מזמרים זמירות, ומכל רנון ונגון כנורות, נחרי שמחה משתפכים בצנורות (יחזק' כל יסוד, ידודן ידודן), ברנוני ונגוניו בנועם שיר ותהלה (סמ"א, יסלל נחירי א'). ויתחברו המנגנים והמרנגים, ומן הנגונים ימשוך אדם לתזנונים, באישון לילה ובאפלה, וקרב זה אל זה כל הלילה (כ"י חזיו, תחמ"ז כז).—ב) יבפרט חכמת הנגון, מלאכת הנגון, שם כללי לקולות ערבים של זמרה או נגינה, ערוכים ומחברים במדה וקצב, והחכמה והמלאכה להשמיעם בזמרה ובנגינה, Musik-signe; -sio: תחילת מה שילמד החכם לתלמידיו בשנה הראשונה עם הכתיבה היונית וכו' אחרי כן בשנה שמינית לחכמת המוסיקא היא חכמת הנגון (כ"י חזיו, מוקרי סלקוס' א' יא). ואשר ישתווה בו הפעל עם הדבור הוא מלאכת הנגון ועל כן היא מבחר הטלאכות והוא שיהיה דבורו ומעשהו דבר אחד כמו חופש הכנור אשר נגונו כפי תנועתיו (כ"י ט), מנהג אנשי רומי כשיכבד החולי על החולה ישמיעוהו הנגון ויקל מעליו (שס) ושם רבי יצחק משרת טשה מבחוריה, ולומד מלאכת הנגון מכעוריו, והוא איש משכיל ומבין (סוף, תחמ"ז מו). כמו שאמרו חכמי לב כי כונת חכמת הנגון וסבתה, כדי לשמח הנפש והנחם

מיגיעתה (רש"י פליקיר, המנקה יז). וא החכמה נחלקת לשנים חלקים האחד חכמת הנגון המעשית והיא תמצית מיני הנגונים מוחשים בכלי זמר. ככנורות והנבלים וזולתם והשנית חכמת הנגון העיונית והיא תודיע הנגונים בכלל וכו' והנגון הוא נעימות זו אחר זו בלי הפסק והנעימות קולות שוות (שס פז). ומבין ותשבורת ומראות ונגון חן וחכמת צבא שחק ודעת תכונתו (סוף, סיר נכ"א ס' ראש חמ"א). יתחלף חתוך הרוח בהתחלפות כלי הקול והדוד מוציא הקול בהכרעת הרוח וחתוכו וחבור הנעימות הנחתכות ביחס מיוחד להפעלות הנפש והוה חכמת הנגון וזהו המעולה שבחכמות הלמודיות (תנ"י פ"י י"אס' לזכו סל כן מ"ס). הלימודים אשר בכללם ד' חכמות שהם חכמת החשבון הגימטריא שהוא בערבי אלהגדסה המוסיקא בלשוננו נגון וחכמת הכוכבים (כ"י מכללות, פ"י משל פ' א')—ובמשמ' לתן, סדר ואופן מיוחד של חבור קולות כנעיכה, Melodie: הקורא מקרא בעינו ונגון עליו נאמר דבש וחלב תחת לשונך (כ"י לוי, מנ"י סה"ס, נסח).—ומצוי בסהמ"א בענין זה: מה הוא הנגון תנועה מרכבת משני קולות ובלתי שני קולות אי אפשר להיות שום נגון (יהודס כ"ר יחזק, ספר המוסיקא, כ"י פכ"י). כמו דוד שהיה יודע נגן והיה יודע מיני הנגון בכל כלי שיר (דד"ק עמ' ו'). וידעת מספר הנעימות וכו' למען יקח הלוקח מהם מה שירצה וירכיב מהם הנגונים וכו' והרביעי במאמר במיני הנגונים המבניים אשר הם משקלות הנעימות והחמשי בחבור הנגונים השלמים והם המונחים במאמרות השוריות המחוכרות על ערך וסדר (רש"י פליקיר, ראש חמ"ב ו'). אחת מהסבות שהוציאו החכמים חכמת הנגון מפני שהם היו משמשים אותם בהבלי עבודותיהם כשהיו מקריבים קרבנותיהם והיו אומרים נגונים בתפלותיהם ובשבח הבורא ית' (סוף, המנקה פז). סדר הנגון הנמשך באורך קראוהו לבנה והנמשך בקצור קראוהו ארית שהוא חצי לבנה בשיעור גופה וכו' וכפי זה השתנו ג"כ ערכי הנגונים הם הידועים בשמותיהם (כ"י אכננאל, נשלת, לו יס"ד). וצריכה המיוקת לעשות לילד תמיד דברים המשמחים אותו ותסיר ממנו הדברים המכבים אותו ותזמר לו נגונים לשמחו ולהביאו לירי שינה (מ' אלדני, ס"א ס' א'). כי הנפש תתענג בשירים המופלגים והנגונים הערבים (רמ"ז, הקד' דכ"י נע"ס). אופן גם (זה"ש) לרבינו שמעון גדול בניגון מגמלה (ש) קבלתי שהניגון מסר לו בעד החלום והו

יְבִיגוּשׁוֹ שֵׁן, — סִפֵּה מִן נִגְשׁ: יֵשֶׁת יָדוֹ מִשְׁפֵּר אִימְתָּו וּבִיגוּשׁוֹ עַל שִׁנָּיו שְׁלֵא יִחֹק הַחֹק אֶת הָרֶפֶה (כִּשִּׁי אִיּוֹב ט ז). פֶּעַם שֶׁתִּחַסֵּר מִגִּאֲוֹת הַכֶּעַס וַחֲצִי חֶמֶת הַשְּׁנוּנִים כִּפְרוּשׁ עָלָיו מְצוּדָת הַתְּאוּה וְרִשְׁתָּהּ וּפֶעַם בְּנִגּוּשׁ הַתְּאוּה וְלֹהֲכִרְתָּהּ בַּהֲשִׁלֹּם הַכֶּעַס עֲלֶיהָ (יֵרֵא כז חֲסֵדָיו, מֵאֲזִינוּ דָּק לֹאֲלֹגִיו 85).

נגח⁽¹⁾, ממנו נגח, נגח, נגח, *נגחן, *נגיחה, *התנגחות.

נגח, פִּי יָגַח, יָגַח, יִלְגַּח — נגח השור או האיל בקרניו.
הכה בהקרנים שלֵה, stossen (m. d. Hörnern):
frapper des cornes; to butt
או את אשה ומת וכו' או בן יָגַח או בת יָגַח וכו' אם
עבר יָגַח השור או אמה (שמות כ"א-כ"ב). — ובתו"מ:
מועד (הוא) שהעידו בו שלש פעמים ותם (הוא) כל
שיתו התינוקות ממשמשין בו ואינו בוגח (ר"מ, כ"ק כ"ד).
שור שוה מנה ש נ ג ח שור שוה מאתים וכו' שור
שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים (ס"ג ט). שור
שנגח ארבעה והמשה שוורים זה אחר זה (ס"ד ד).
שור של ישראל שנגח לשור של הקדש ושל הקדש
שנגח לשור של ישראל (ס"ג). שור שנגח את
האדם ומת (ס"ט). שור שנגח את הפרה ונמצא
עובר בצה וזין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם
משנגחה ילדה וכו' וכן פרה שנגחה את השור
(ס"ט ה). הכהמה אינה מוערת לא ליגח ולא ליגוף
ולא לישוך (תוספ' ס"ה). עד שיתכוין ליגח (ס"ט
דו). יש בנגח שאין ברובע וברובע שאין בנגח
בוגח משלם את הכופר לאחר מיתה וכו' (ס"י). למלך
שאמר לעבדיו שמרו לי ב' כסות הללו וכו' היה עגל
אחד שריו על פתח הפלמין נגח העבד ונשבר אחד
מהם והיה העבד עומד ומרתית לפני המלך אמר למה
את מרתת אמר לו שנגחני העגל ושבר אחד משני
הכסות (מ"ר שמוס כו). — והפעיל ינגחה, בהשאלה.
ואמר הפיטן: דמעתה מצויה בלחיה למשכה, דרוסה
בעוטה נגחה בשוכה (ר' שמעון בר יוחנן, סליח עש"ה,
נ"ך ספ"ר ג, דף 377).

— סַע, נָחַח, תִּנְחַח, נִנְחַח, תִּנְחַח, נִנְחַח, מִנְחַח, כְּמוֹ קֶלֶחַ
 כִּנְחַח, תִּפְעוּלָהּ, וְכִשְׁאֵלָה לְאֵדֶם בְּמִשְׁמִי חִבָּה כְּמוֹ שׁוֹר
 בִּקְרִינִי: בְּכוֹר שׁוֹרֵי הָדָר לוֹ וְקִרְיֵי רֵאשִׁי קִרְיֵי בָהֶם
 עֲמִים יִנְחָה יַחַד וְאֶסְמִי אֶרֶץ (דְּכִי לֹא יוֹ). וְעֵשֶׂה לוֹ
 צִדְקָה בֶּן כְּנַעֲנָה קִרְיֵי בְרוּל וְיֹאמֶר כֹּה אָמַר יי' בִּלְאֵל

(¹) רק בעבר' וארמ' במשמ' זו, בערב' במשמ' אחרת.

כעין בִּגְדוֹן שִׁיר שֶׁל מֵלָאכִים (A. Epstein, Wormser) (Minhagb. XXII). שוֹם חוֹן לֹא יִדְבַּח לְשׁוֹרֵר בִּשְׁבַּת וְיִתֵּר
בְּיָגְדוֹנִים (מִקְנֵי הַקִּהְלוֹת, הַסִּכְף מִתְנֶה 178).—וּבִמְשִׁמ'
תְּנוּעָה אַחַת מִתְנוּעוֹת הַקּוֹלוֹת: וְעַל כִּרְחֻנוֹ שֶׁבֶר וְתִקְיעָה
קוֹל פְּשוֹט וְאִין בָּהֶם כְּדֵי שֶׁנִּי בִּגְדוֹן. וְאִין שְׁנֵי בָּהֶם
אֵלֶּא בִּאֲרִיכוֹת הַקּוֹל (הִיטִיבֵנָה, ר"ס ל:).—ג) כִּמוּ יִגְבִּיהָ,
בִּמְשִׁמ' הַגְּבִהָת הַקּוֹל בְּקִרְיָאֵת הַמְּלִים: כָּל לִשׁוֹן כֵּהֵן
לִשׁוֹן פּוֹעֵל עוֹבֵד מִמֶּשׁ לִפְיֶכֶד בִּגְדוֹן תְּבִיר בִּמְשִׁךְ
לִפְנֵי (כִּי שִׁמּוֹ כֵּט ל). וְיֵאֱמָר אֲשֶׁר בִּגְדוֹן בְּרָאשׁוֹ
(סִכְר' יִסֵּס נֶגֶד דּוֹס 41). וְכָל שֶׁר אִז מִשְׁרַת יֵשׁ לוֹ
בִּגְדוֹן וְנִעְיֻמָּה לְבָדוֹ (סִכְר' הַקּוֹל, פֶּסַע הַטַּעֲמִים 75).
וְאִמְרוּ רִזֵּל מִפְּנֵי מַה שְׁלֹשֶׁת סְפָרִים אֵלֶּא בְּלוֹמֵר אִיּוֹב
תִּלִּים וּמִשְׁלֵי הֵם שׁוּיִם בְּנִיגוֹנִם מִפְּנֵי שֶׁשְׁלֹשָׁתָם
יִרְדּוּ מִגְדוּלָתָן וְחִזְרוּ (מַעֲיָן נִסִּס לֵאֱוִיב):

יִגְבֹּנִי, חֵי, לֵקֵי גְבֹנִיּוֹת, מִיֵּר גְבֹנִיִּים, גְּבֹנִיּוֹת, — שֶׁ
גְּבֹנִי, מִטְבַּע הַגָּנוּן : וְהַשְׁעוּרִים הַכּוֹכְבִּים וְהַשְׁעוּרִים
הַגְּבֹנִיִּים וְהַצִּיּוּרֹת הַדְּבָרִים הָאֵלֵּהִים (רִי אֵת,
כּוֹזֵרִי סִי). כִּי יֵשׁ לָהֶם (לְהַגְלִילִים) קוֹל גְּבֹנִי כְּמוֹ
הַמוֹסִיקָא (רִשְׁכִּי דוֹרְלֵן, מִנְהֵל, חֵי ד). כִּי לֹא יוֹשֵׁב עַל
דֶּרֶךְ מִשַׁל עַל שְׂאֵלָה גְּבֹנִי ת תִּשְׁוֶבָה תְּכֹנִיּוֹת (רִי
יִנְאֵנוּ, דֶּךְ אֲמוֹנֵי ג). שְׁתַּבְּנוּעִית הַגְּלָגִילִים וְהַכּוֹכְבִּים תַּחֲדָשׁ
בַּחֲנִית גְּבֹנִים עֵרִבִים מִכָּח הַרְכַּבַּת מִסְפָּרִים נֶעֱרִכִים
גְּבֹנִיִּים אֲשֶׁר בִּנְפִשׁוּתֵיהֶם סָדוּר עֵרֶךְ תִּבְנוּעֵתָם (רִשׁ
אֶקְוֹאֲלִטִי, עֵרוֹן, סִבֵּי כו). וּמִמֶּנּוּ (מִמְלֵאכַת הַגְּנִינָה) הַכְּרֵעוֹת
שִׁבְעִיּוֹת וּמִינֵי פִיזִילִים מִתְחַלְפִּים יִדְמוּ לְהִדְרֹגוֹת גְּבֹנִיּוֹת
(מִשֶּׁה רִיאֵטִי, מִקְדֵּשׁ מַעֲט ג). יַחֲסִים וְעֵרִכִים גְּבֹנִיִּים
שְׁלֵמִים (רִי מוֹסְקָאטִי, נִפְוִי יוֹדִי א). וְיִכְלֹל הַמִּסְפָּר הַזֶּה
כָּל הָעֵרִכִים הַגְּבֹנִיִּים (סֵס). — וּבִמְשִׁמֵּי חֶסֶם בַּחֲכַמַּת
הַגָּנוּן : וַיְחִי כֹּאשֶׁר כָּלָה הַמִּבְקֵשׁ לְדַבֵּר עִם בַּעַל חֲכַמַּת
הַכּוֹכְבִּים הֵלֶךְ לְדְרוֹשׁ חֶסֶם בַּחֲכַמַּת הַגָּנוּן וְכו' הַשִּׁיב
הַגְּבֹנִי דַּע בְּנִי כִי אַחַת מִהַסְכּוֹת שְׁהוּצִיאוּ הַחֲכָמִים
חֲכַמַּת הַגָּנוּן מִפְּנֵי שֶׁהֵם הָיוּ מִשְׁמִשִּׁים אוֹתָם בַּחֲבִלִי
עִבּוּדוֹתֵיהֶם כִּשְׁהָיוּ מִקְרִיבִים קִרְבָּנוֹתֵיהֶם (רִשִּׁיט פִּלְקִינֵל, אֶ
הַנֶּקֶשׁ סו). אֲמַר לוֹ הַמִּבְקֵשׁ רְצוֹנִי שֶׁתִּשְׁבִּי לִי עַל אַרְבַּע
שְׂאוֹת וְיַעַן הַגְּבֹנִי שָׁאֵל (סֵס סו).

יִבְנֶיהָ, ש"ז, — שֶׁהִ"ס מִן בְּנֵיךָ : שְׂכַל הַגְּבוּרֹת יִהְיוּ נְגוּף לְאוֹמוֹת וּרְפוּא לְיִשְׂרָאֵל (עֵמֶק הַמֶּלֶךְ קנ"א).

יגבר, שיו — מסיס מן נגר: החלקים הקשים שיש
בעצים הניתזין בשעת הניגור והחלק שמנגרין
ומחליקין אותו ישר מקומן כמין גומא בעץ (נתהל)
הרופא בן אלמלי, ח"ג פ"י המשי' (לרמב"ם, מעי' ג ח).

נִגְחַה, ש"ו—שור נגח, שטבעו ודרכו לַגַּח; ואם שור נגח הוא מתמל שלשם (שמות כ"ט), או נודע כי שור נגח הוא מתמל שלשם ולא ישמרנו בעליו (ס"ו). — ובסמ"א, במליצה: ושור נגח אשר אין לו שמירה כבר אמרו שחישתו שמירה (כ"ט הנגיד, אלו"ט).

נִגְחָן, נגחן (נוגחן), ש"ו, מ"ר נגחנים, לנ"י נגחניה, — כמו נגח: המוכר פרה לחבירו על מנת שיש בה מומין ואמר לו נגחנית היא נשכנית היא בעשנית היא (תוספת' כ"ב ד' ו'). המוכר שור לחבירו ונמצא נוגחן (י' ירוש' שני' ה' ט'). שהכיר בו שהוא נגחן (כ"ב, כ"ק מ.). שור של חרש שוטה וקטן שנגח וכו' ואם הוזקו נגחנין מעמידים להם אפסורפוס ומעידים להן בפני אפסורפוס (כ"א, ס"ט לט.). — ובסמ"א בהשאלה, ואמר הפימן: מה כחי ליחל וכו' נמל נשכנית נגחנית עשר שלטניות (כ"ב יי' הכנ"ל, אמתו נגדנו, סליח' ד' ע"ח).

נִגְדֵּד, ש"ו, סמ"ו נגיד, מ"ר נגידים, סמ"ו נגידים, — (א) מושל, מי שיש בידו כח ורשות לַצֵּאת לעשות מה שצריך, Herrscher; souverain; prince: כעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימן ומשחתו לנגיד על עמי ישראל (ס"א ט"ו). הלאו כי משחק יי' על נחלתו לנגיד (ס"א יא). אתה תרעה את עמי את ישראל ואתה תהיה לנגיד על ישראל (ש"ב כ"ב). ועתה כה תאמר לעבדי לדוד כה אבר יי' צבאות אני לקחתוך מן הנהו מאחר הצאן להיות נגיד על עמי על ישראל (ס"ז מ.). והוא ימלך תחתיו ואתו צויתי להיות נגיד על ישראל ועל יהודה (מ"א א' לט.). שוב ואמרת אל חזקיהו נגיד עמי (מ"ב כ' ט.). בן אדם אמר לנגיד צר כה אמר אדני יי' יען גבה לבך וכו' (יחזק' כ"ב). הן ער לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאומים (ישע' נ"ד). יבצר רוח נגידים נורא למלכו ארץ (סל"ו ע"ג). — ועל שֶׁבֶט: ועל שבטי ישראל לראובני נגיד אליעזר בן זכרי (דו"א כ"ז י"ז). וזכריו בן ישמעאל הנגיד לבית יהודה (דו"א י"ט י"א). — צוהו לנגיד על העם: בקש יי' לו איש כלבבו ויצוהו יי' לנגיד על עמו (ש"א י"ג). וחיה כי יעשה יי' לאדני ככל אשר דבר את המוכה עליך וצוך לנגיד על ישראל (ס"ט כ"ט). לפני יי' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לַצֵּאת אתי נגיד על עמי יי' על ישראל (ש"ב ו' כ"א). —

תנגח את אדם עד כלתם (מ"א כ"א). כך צרינו ננגח בשמך נכנס קמינו (סל"ו מ"ו). — ובמשימ' העקרי' לאל ולכדומ': יען בצד ובכתף תהדפו ובקרנכם תנגחו כל הנחלות (יחזק' ל"ד כ"א). ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו (דני' ח' ד'). — ובתו"מ: זכרים המנגחין זה את זה אין חוששין בשום ריסקי איברים (ר"ב ה"א, חול' נ"א). — ובחשאלה: בקש משה לירד ומצא מלאכי חבלה ונתיירא מהם וכו' בא וראה כמה גדולים העונות אחטול מנגח אותם ועתה מתיירא מהם (מד"ר שמות מ"א). בנים שמנגחים בתורה (נכ"י נ"ו). מה שור מנגח בקרניו אף אלו מנגחין בתפלתן (מד"ר נמ"ד כ'). — ובסמ"א בהשאלה: כך ובמכרי, אנגח צרי, לך יתרון שירי, ועלי מחסורם (ר"ט הנגיד, כ"א סמ"א ע"כ). — ינגח החומה באיל הברזל, הכה בחומה בקרני מכוונת המלחמה: וגם מומפוס הקריב את איל הברזל לבגח את מגדל ההיכל (יוסף, דף כ"ב). וימשכו את איל הקורה וישלחוה לבגח את קיר החומה (ס"ט מ.). הגישו נא אלינו את איל הברזל ונגחוה כי נפול תפול גם החומה הזאת במהרה (ס"ט מ.).

— שפ"י, "מנגח: שור שהיה רועה ויצא שור אחר אחריו נמצא הרועה זה שמת אפילו זה מנגח זה וזה מועד לבגוחה או מנושך זה מועד לנשיכה פסור (תוספת' כ"ק ג' ו'). — ובסמ"א: או רצה לפרש שאמר הכתוב וגם בעליו יומת יתרג כאשר נהרג האיש המנגח (כמכ"ן שמות כ"א כ"ט). — ובחשאלה: והם רבבות אפרים אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפסוס (רש"י דברי לג' י"ז).

— קפע', "הגיוח, — לפדו והרגילו לנגח: שור האצטדין אינו חייב מיתה שנאמר כי יגח ולא שיגיוחו (כ"ק ד' ד'). — סמ"י, התנגח, יתנגח, — התנגח עם פלוני, נאבק ונפתל עמו, נלחם איתו: ובעת קץ יתנגח עמו מלך הנגב וישתקע עליו מלך הצפון ברכב ובפרשים ובאניות רבות (דני' י"א מ.). — ובמדר': בשעה שהיו יהודה ויוסף מתוכחין זה עם זה אמרו מלאכי השרת זה לזה בואו נרד למטה ונראה שור וארי מתנגחין זה עם זה בנהוג שבעולם שור מתירא מפני ארי ועכשיו שור וארי מתנגחין ועומדין והקנאה ביניהן (ר' יוחנן, תנחומי' י"ג ד'). — יובחשאלה: אל תחטף ירך כל מאכל אשר תראה ולא תתנגח בעמיתך בקערה (כ"א, מנ"י כ"ט לא כ"א). ואל ידמה כבוד מע"ל כי שהתם אני הרל כה אני כי לעת מצוא קרני ברזל לי להתנגח על ארבע רוחות שמים (מ"א, קריט ספר ו').

⁽¹⁾ בגמ' בבלי (כ"ק מו.) נגחן.

⁽²⁾ בערב' נגיד (א) במשמ' אמוץ הלב, שאינו

כן שטח ששמו 'רס"ט' (כ"ז ז) — ובסדר: מלאך אחד שנפול אורות של ברזל ועליהם גחלי ריגון ומעמידם כנגד המלכים ונגד נגידים כדי שתפול אימתם בעולם (ססיק' נכ"ט כ). — ואמר המלך: ויקראני למעורתי איש מבני הנגידים, ומאצילי ארץ הנכבדים (כ"י חזיון, תחכ"ט כ). — ומצוי שמוש בשהמ"א במש"ט שר ממנה על חלק מחלקי הארץ: וישם (אנטיפטר) את בניו על כל יהודה על פי הורקנוס וישלח פסולו (כנו) הגדול וישימהו נגיד על ירושלים ויקח בנו השני אשר

תחבקה וכו' דע שלא היו חכמי פועין בפסוק וכו' דכ' סלסיליה ותרוממך תכבדך כי תחבקה כך אנו גורסין הפסוק כולו וגם כך הוא כתוב בנוסחאות שלנו הפסוק כולו ואחריו אנו אומרי' בין נגידים כלומר שזה פתרון זה ואנו לא גורסין אל תיקרא בנגידים אלא בין נגידים אעפ"י שיש בין חכמים מי שגורס כן וכו' אלא אחר הפסוק התחיל דברים אחרים כלומר שאף במשלי חכמים הרי אמור כן, ע"כ. עכ"פ בין לפי גרסת השואלים ובין לפי גרסת הגאון, בחצי הפסוק שהובא בדברי ר"ש בן שטח בשם בן סירא היתה המלה נגידים, אלא שבכ"ז יש לפקפק אם באמת פסוק זה כצורתו פה יצא מפי בן סירא, יען בגוף בן סירא של הגניזה אין פסוק זה, וכן איננו בתרגום היוני, והעדות שהובאה כאן בשם ר"ש בן שטח אינה מכרעת, כי כל ספור-המעשה והשיחה בין ינאי המלך ואחיה של המלכה חשור בין משבע עצם הדברים ובין מצר הלשון, כי כבר הוכחתי (בהמבוא, פרק עד אימתי דברו עברית) כי שמעון בן שטח וינאי המלך היו מדברים עברית, ואפילו אם נניח כי הפעם סחו ארמית מפני האורחים רבי מלכות פרס שהיו באותו מעמד עכ"פ אי אפשר שמלך וחכם גדול אחי המלכה יוציאו מפיהם לפני אורחים דברים בשלים ונלעגים כאלה. והגלים לדבר כי כל הספור הוא מזמן מאוחר, ואין לדעת אם יש בו קרם של מעשה שהיה או כלו בדוי. ואולם, גם אם אין שמעון בן שטח בעל העדות הזאת, לא הורע כחה מכל וכל, ויש עדות אחרת המאמתת אותה בעקרה, והוא התרגום הסורי של בן סירא, שבו בא הפסוק הזה בלשון ארמית, והוא פסוק לב פרשה ג, וז"ל: חבביה ותרוממוך ובינת שלושנא הותביונך. והנה, המלה שלושנא משמשת בהפשוטא לתרגום הרבה מלים עבריות: קצינים, רוצנים, שלישים, מושלים, וכמוצ"כ נדיבים (א"ז לז יח), אבל גם נגידים (תה"ז ע"א), ולכן אפשר כי בגוף העברי היה כתוב, או נגידים או נדיבים, וקצת יש להכריע לצד נדיבים מפני שבמקומות אחרים השתמש ב"ס באמת בהמלה נדיבים, כמו יא א: חכמת דל תשא, ראשו ובין נדיבים תושיבנו, וכאן אין ספק בהגרסה, כי הכ"י כאן בהיר וברור, וכן לח ג: דעת רופא תרים ראשו ולפני נדיבים יתיצב, — אך כאן יש הגהה ע"ה מלכים, ומכל מקום, הגרסה של הירוש' וגרסת הגאון' והרמב"ם הקרוי גם בכללי היא עדות שהיתה גרסה זו לפחות בקצת

בתנן-נגיד: יען אשר-הרמתיך מתוך העם ואתנך נגיד על עמי ישראל (מ"א יד ז). — ובן המלך המועד לחיות יורש הכסא: ויעמד לראש רחבעם את אביה בן מעכה לנגיד באחיו כי להמליכו (דסי"ז יא כג). — ב פקיד, ממונה על בית המקדש, פשחור בן אמר הכהן והוא פקיד נגיד בבית יוי. (ירמ' כ א). שריה בן חלקיה וכו' נגיד בית האלהים (נחמ' יא יא). ועוריה בן חלקיה וכו' נגיד בית האלהים (דסי"א ע"א). — ומ"ר: וזכריתו ויחיא'ל נגיד בית האלהים (דסי"ז לה ח). — וקראש מחלקת הכהנים וכדומ': ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם (דסי"א ט כ). — וממונה על בית המלך: ויהרג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך ואת עזריקם נגיד הבית ואת אלקנה משנה המלך (דסי"ז כח ז). — וממונה על האוצרות: ושבאל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות (דסי"א כו כד). — ועל המשגיחים על מתנות הכהונה: ויביאו את התרומה והמעשר והקדשים באמונה ועליהם נגיד כונניהו הלוי (דסי"ז לא יב). — וממונה על הרי מכצר: ויחזק את המצורות ויתן בהם נגידים ואצרות מאלכל ושמן ויין (ס"א יא יא). — ושר משרי הצבא: ויחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור (ס"א לז כא). — משיח נגיד: עד משיח נגיד שבעים שבעה (ד"י ט כה). — (ג) בכלל אדם חשוב, נכבד, שר: כמו נגיד אקרבענו (א"ז לא ג). שרים עצרו במלים וכף ישימו לפיהם קול נגידים נחבאו ולשונם לחכם דבקה (ס"א כט ע"י). — ואמר בן סירא: סלסיליה ותרוממך ובין נגידים (י) תושיבך (שמעון

נרתע מפני סכנה וכדומה. — ¹ כך גרס' הרמב"ם וכך גם כ"י רומא (ע"י ציוני של ראמ"ל), והובא מאמר זה גם בגמ' בבלי (נר"כ מת), אלא שבדפוס' האחרונים הובא שם רק חציו הראשון כמו בירוש' ובמקום חציו השני הובא שם חציו השני של פסוק ד ח במשלי, תכבדך כי תחבקה, וכבר העיר מהרש"א שם כי בספרו של רש"י לא היה זה בגוף הגמ'. וניסח אח"כ עפ"י רש"י, אבל בדפוס' שונצינו, ויניציה, בסיליא וקראקא הגרסה היא: ותרוממך ובין נגידים תושיבך, וכן במד"ר בראש פ"י צא, ובילק' משלי ד, וכן בעין יעקב כאן, אלא שבמקום ובין נגידים כתוב ובין נדיבים, וכן הובא סוף פסוק זה בתוספות ערוכ' סח, וב"כ צב: כמו"כ נדיבים במקום נגידים (ד"ס). ויש עדות מפורשת מזמן הגאונים, כי בספרים שלחם היה כתוב בדברי ר"ש בן שטח בשם בן סירא החלק השני שבירוש', בקצת שנויים אבל עכ"פ נגידים ולא נדיבים. עדות זו באה בשאלה לר"ה (ת"ק סי' עח), וז"ל: הוצרכנו לתשובת אדונינו בפסקים שמצינו בתלמוד ואינם במקרא וכו' אחד בברכות סלסיליה ותרוממך בנגידים תושיבך אל תיקרא בנגידים אלא בין נגידים ולא מצינו בלתי

כמוני ועשני עשך ועפר יסורתנו (מנחם כ"ט, אנ"י לר"ט הנגיד). אבל ריח ישובב הנפשות ומור עובר יחיה הנשמה, בשם נגיד ויחיד רב שמואל אשר מלא פני כל האדמה (יוסף בן חסדאי, הללני חן). לזכר המשפחות המיוחסות משפחת נגיד ישראל ואיתניהם וכו' מרנו ורבנו אדוננו יהודה הנגיד (סנדר נשמי מומן הגא' והמנכ"ס מהנ"י, JQR N. S. I, 49). אצל כבוד שר השירים ונגיד הנגידים (כ"י הלוי, מכת' לר"א אלעמני). והגדי נאסרו ידיו במעיו, ראשו על כרעיו, ונגיד בו הסיר כל צורך קם לחכמיו, וישסעהו כשסע הגדי (רלכ"ט, מכת' לר"א חנן גלמע). עד בוא הנגיד הגדול רבי שמואל הלוי זצ"ל (כ"י חזיון, תחכמי ג). כי אין כשירי ר' שלמה חוקים, ולא כשיח' הנגיד עמוקים (סג). והיה לו (להנגיד במצרים) הרמנותא דמלכא ומאמר המלך לרדות את העם במקל ורצועה וכו' ולאחר המוסף משימין שלחן לפני החיכל וחומש עליו והנגיד יושב וקורא בו וכו' עכ"ל יאודה הנשיא הנגיד שהוא מזרע דוד המלך ע"ה וכו' ובבא הנגיד אל ארץ מצרים וילבש אותו השר בנגיד מלכות וכו' ומהיום ההוא ומעלה (שהרב בצלאל אשכנזי הלשון לפני המלכות על הנגיד ר' יעקב בן חיים תלמיד ואמר כי פרוש נגיד הוא כמו מלך) וישימה (השר) לחק בישראל לבל יכנו לשום יאורי אשר יבוא מקוששנרינה נגיד (לקוני יוסף קמנרי, נללינה, דף 42-4). — ובהרחבה, יאדם בעל נכסים רבים; ברכו כאחד הנגידים¹, בצאן ושפחות ועבדים (רלכ"ט, מי כמון אל). — וגרף עם עשיר: חי נפשי כי באחת מערי ארצנו התפאר לפני זה ו' שנה בערך נגיד חסר תכונות אחד בכנו בן ד' שנים כי החל ללמוד גמרא (ש' בלון, שני"ט, חנ"י). משיא ומתני בסחורות כאלה עם הנגידים מהר"ק ומתה"ג יקירי רעיונאי עולה לאלפים ולרבבות (מא"ג, קרית ספר סג). יודיעני מע"ל אם חפצו לתת אותה גם לי בחקפה על ערבות הנגיד. מהר"י כהן (סג). כי לא היו אז נגידים ועשירים גדולים כמו עכשו ומה שמוציא בעל חבית פשוט ואפילו מקבל חשוב הוא יותר מהוצאות של הנגידים שבשנים הקודמים (מנחם סימון, דף קסח). כי כל העשירים והנגידים הגדולים מודים שהעוה"ז מלא יגונות ויסורים (שס קט).

אלדולה, ד' תשמי' ליצירה, ע"י ערך נגידות. — אפשר כי גם כאן השתמש ראב"ע בשם זה כמשמ' הרגילה. שעפ"י יש להם נכסים רבים, עכ"פ אנו רואים מקור ההרחבה והשימוש המאוחר.

שמו הוררום וישם אותו נגיד בגליל (יוסף, דף לנ). הנה חוקיהו שר הפריצים אשר מארצם ישחית את כל ארץ ארם אשר אני נגיד עליהם (שס לנ). — ושר הצבא: ופתח אהליו נצב כנגיד למלחמה ואסוף את גבוריו (רש"י, נשורע). — וגדול בעמל: לבי הלא נחלל מאין הפוגות אשר הומר ונחלף למר מתק מגדיך. מלא דמעות כמים נשפפו במלאו לחיי וכל עיני נגיד (ר' מאיר הכהן, קו"י לפ"ט, יוון לפיר). — וכנו לדוד המלך: מלכות הכינות במטה לנגיד, נאם להיות כסאו כשמש נגדי (רלכ"ט, אל מי מקדושים). — ולחכהן הגדול: נגיד בתורת אל מעטיר יורוק דם כדת קרבני (סוף, סדר עבודה, חמוני לנב). — נגיד המאמינים¹, כנוי אצל המשלמים למלכיהם: גם היום יקרא כל מלך גדול על ישמעאל נגיד המאמינים (רלכ"ט, נלכ"ט, מא"י). דברים מחכמים, חשובים: הבינו שתאים ערמה וכסילים הבינו לב שמעו כי נגידים² אדבר ומפתח שפתי מישרים (משלי ח טו). — ואמר המליון: דברי ראש לכל ראשי דברים ועל שיחים נגידים הם נגידים (ר"ט הנגיד, סיניס נמרת). ללמד לכל נמהרי לב תכונות ועמק, שפתות לדרב בצחות, ולשור נגיד י אמרים במעבה לבכי יצחקים צרפתים בטוחות (רמ"ט, חנו י"ז, סתימי להפריש). מה לי ולידיו ימי חרפי על כל לזות פי אמרו חסד, אכן בהתהפך זמן עלי לנגיד דברי קראו חסד (שס כ). והיו שיריו (של ר' שמואל הנגיד) נגידים וראשים, ועניניו חוקים וחדשים (כ"י חזיון, תחכמי ג). אנשי לבב שמעו לי, וחאונו נגיד י שכלי (שס מג). ולאורו של רבינו משה וכו' הלכו כל ישראל ממזרח שמש עד מכאון וחבוריו בכל חכמה הם נגידים החבורים (רש"י אכן דנאן, מא"י על סדר הדיעות, חמדה גמול ל). — ונגידות, בל"ב: ודברתי נגידות, וחברתי ידידות, ונמכתני על איש חמודות (כ"י הלוי, מכת' לר"א אלעמני). — יתאר כבוד לראשי ישראל בגולה, בפרש במצרים, ספרד ותורקיה³: כי לא מלכנו מלך חסד לבדו תכון כמשלתו הורישני משרת נגיד י באטרו זה יעצור בעם יי אחיו וגם לא הוא לבד קראני נגיד בשמו כי אם מלפניו משנים רבות טוים נגיד י (אבי) וכו' (קטע גי', פקס אל"ה אל"ה, נגניו מלכ"ט, מט). כי נאמן בית נגיד י להיות לפני יי עד עולם (שס). שמע נא דברי, אדוני הנגיד הגדול, מחמר קרצת

נוסחאות ספר בן סירא. —¹ בערב' אמיר אלמוכני. —² קצת חחרשים מגיהים נלחים. —³ לפי עדות יוסף סמברי התחילה משרת הנגיד בימי מלכותו של עצר

אחריו נמצא הרועה זה שמת אפילו זה מנוגח וזה מועד לנגיחה או מנושך וזה מועד לנשיכה פסור (סג נ). אם למדת על המועד שעשה בו כל המיתות כנגיחה אף התם נעשה כל המיתות כנגיחה (מכי משפטי מיקי י). תולדות הקרן נגיחה נגיפה וכי (לש"י כ"ק א א). אין נגיחה אלא בקרן (כלי שס ז:). — ובסמ"א: לא שמרו ונגח נגיחה רביעית (לש"י כ"ק כג:). לא היה תם אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי שלש נגיחות (כח, שמות כא לו). — ומצוי עוד.

נְגִינָה ש"מ, סמ"י נְגִינָה, ככ"י נְגִינָה, מ"ל נְגִינָה, נְגִינָה, — (א) סה"פ מן נגן ועצם פעולת הנגן, Saitenspiel

jeu (mus.); string-music: י"י להושיעני ונגנתי⁽¹⁾ נגן כל ימי חייו (ישע"ה כח). וקנים משער שבתו בחורים מנגינתם (איכ"ה יד). אזכרה נגינתי לבילה (תה"ל עז ז). — (ב) בפרש שירה או נגינה של צחוק ולעג על אדם: הייתי שחק לכל עמי מנגינתם כל היום (איכ"ה גיד). ועתה נגינתם הייתי ואחי להם למלה (איז"ל ט). ואתנה לבושי שק ואחי להם למשל וישיחו בי וישבו שער ונגינות שותי שכר (תה"ל סט יז-יג). — מנגינה בנגינות: למנצח בנגינות מזמור לדוד (תה"ל דא, וא וכו'), ע"י מנגינה — ומצוי בסמ"א במשמ' שה"פ מן נגן: ואומרים דברי שירות ותשבחות לפני הקב"ה וכו' בקול נגינות ובכתי חתנים וכלות (שו"ת הגא"ה, תרכ"ס). כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבת יפה ביפיו כגון שהישמעאלים קורים להם אשע"א⁽²⁾ (ה"פ כד' כח). אעורר שפתי רבנות ואאריך לשון מהללי, ואימיב שיר ונגינות לאל גמל עלי (כ"י הלוי, אלסיס סמ"ח). אפתח שפתי בנגינותי אל תוך ביתך, כי מבשרי אלחי צורי אחזה גבורתך (לש"י, אשחא שפתי). הנפש כשתתבודד תנגן בנגינות המעציבות (כ"י חזיון, מוקני הפלסופ' א יח). כל שכן שראוי למנוע נגינות הערלים שהם כלם זמה ונבלות הפה והם בנזים על יסוד התעות הנשים (כ"י נר' אנטול, נשא). — (ג) יתגבחת הקול והשמעתו על הברה מהברות המלה, בתנועה מהתנועות, accente: וכאלה הרבה כלם נגינות מלרע (מנחם, ערך אש). והחרוזים שיש להם מעט נגינות ראויים להיות משקל כל חרוז וחרוז שזה (לש"י, חמות ז:). הנגינות קרוין מעמים (לש"י מני ג). הנרצה בשירי לשון הקדש הוא להטעים איוז דבר חכמה ומדה טובה בלשון צח וערב שקול ושוה הנגינות והחרוזים כי הנפש תתענג בשירים המופלגים

כל הנגידים דקהלתנו נסעו לקראתו (מגלה עמיקין, דף סו:). אודות רכושו של רומשילד ורוב עשרו כנגד הרוזנים הגדולים ושאר הנגידים המפורסמים (מ' מ"ס, מקצ' נתימן השל"י). — (ו) יתבחמת המזלות: והכוכב ההווה באחד המזלות הישרים יקרא הנגיד וההווה כנגד מעלתו באחד המזלות המעוותים הוא העכר (לש"י, ראש' חכמה, כ"י סריו). וענין מה שאמר שומעין מה שעתידי להיות כי בשיסתם באויר השמים יקבלו העתידות משרי המזלות השוכנים באויר והם נגידיו התלי ומשם יגידו גם בעלי הכנפים כאשר הוא מנוסה בנחשים (מ' אלדני, ש"א ט). ושרי זנב התלי הקרובים לארץ והם הנקראים נגידיו התלי ומהם נעשים סימנים בעופות (הרקנטי ז נ).

נְגִידָה⁽¹⁾ ש"מ, מ"ר נְגִידָה, — בהמה בחושה, דלה, שאינה שוה הרכה, animal un; hinfalliges Tier; maigre; lean animal: יכול גנב שור שוה מנה ושלם החתי⁽²⁾ נגידיו תל תחתיו (כ"ק סז). **נְגִידָה**, ע"י *נגיד.

נְגִידוּת ש"מ, — שירת הנגיד: ותחל רוח הנגידות אשר היתה על נגידו להאצל עלי (קטע גני, פרסם אלתי אלדני כנגני מזרים נא). ויראו העינים, כפלי כפלים, מאשר שמעו האזנים, אצל כבוד שר השרים, ונגיד הנגידים, מעון הנגידות, ומשכן הידידות (כ"י הלוי, מכת' לר"א אלעמי). שלא אבקש מחמלך ושריו מאמר ציווי נגידות עליהם (תשנ"ז קמ). ומשם והלאה נשתלשל הנגידות במצרים (לקוטי ר"י סמנר, כוליו 2). וכשנפסק לשלשלת העבאסיים מבבל ואז התחיל אור העותמאנלים חזרה הנגידות למי שראוי לה מצד חכמתו ומעשיו ועשרו וכו' וגמשיך זה הנגידות עד זמן הנגיד הר' יעקב בן חיים תלמיד (שס 8).

נְגִיחָה ש"מ, — סה"פ מן נגח: ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן (ל"מ, כ"ק כג:). על נגיחה ועל נשיכה ועל רביעה ועל בעוסה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק (לש"י, חוספת' שס א ט). שור שהיה רועה ויצא שור אחר

(¹) לא נתברר מקורו, וע"י הערה הבאה. — (²) בכ"י חמשה נגידיו, והכונה ברורה שהיא במשמ' בהמה גרועה מהבהמה שגנב, אך מקור משמ' זו לנגיד לא נתברר. דעת רש"י שהוא מן אחנגיד בארמ' אינה נחירה, בסורי ובכרבי, אין חבר, רק אולי נחיל א' בכרבי.

(a) תחיל

(¹) בקצת ספרים מלא י.

נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה (גמ' ע"ז:). פתח בנגיפה וסיום בנגיחה לומר לך זו היא נגיפה זו היא נגיחה (ע"ז).—ובסחמ"א: וטרם בא צרי גלעד הימות אנוש נכאב וינגף נגיפה (רש"י, מילאמי). ירחוק בין בקרניו בין בגופו בין כרגלו בין שנשכו בשניו כלן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה אלא לשון מכה (רש"י שמו"ט כ"א לה). שהמלאכים משתמשים בצרכי האדם הצדיק וכו' ובעזרת הצדיקים ונגיפת שונאיהם (ר"י א"ח, תקון מד"ס לרש"י א' ח).

נגורסאל — שם שר הגיהנם: תנא נגורסאל שרו של גיהנם עומד לפני נשמות הצדיקים שלא יתפללו על הרשעים (הקדמ' לך קד').

נגישה ש"ג—שח"ס מן נגש: נאמר כאן נגישה ונאמר להלן ונגשו הכהנים בני לוי מה נגישה שנא' להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש (ר' חני, ירוש' סו"ט ח א). נאמר כאן נגישה ונאמר להלן ונגש משה אל הערפל מה נגישה שנאמר להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש (ר' חייב"ר א"א, ע"ז).

נגישה ש"ג—שח"ס מן נגש: והוא מעצמו מכר שדהו לפדות בו עצמו מן הנגישה ומן האונם (שו"ט ה"ר"ף ק). שדרך חקדמונים היה לחקור האמת במכות ונגישות גדולות כדי שיאמרו מה שידעו וכו' שהקדמונים בחרו הנגישות כדי שיוודו ברברים הוראים לא במסופקים וחשודים וכו' והנה ישפך דם נקי הרבה וירבה העול אם נלך אחר הנגישות (מסיר ללאון, נוס' לוסיס ב ז). והרחיקו בני שמעון גדוד למרחוק בשביל נגישות החובות (הר"ש, קור חו"מ ס"ב). ואיך הוציאו כל כך ממון מידם בעין יפה בבת אחת בלא נגישה ודוחק (ע"ז). עשו אתה כטוב בעיניכם אם להחרימה ולבזותה מיני בזוי או להכותה בשבט או לסוגרה בבית אפל וכיוצא ממיני הנגישות עד אשר תשוב מדרבה הרע (שו"ט בשמ"ס רא"ש פ"א).

נגל¹, ממנו מגל.

¹ בערב' נגיל א. וכבר קבע ריב"ג שרש זה להשם מגל, וכך גם רד"ק, וכך גם החדשים, ועי' ערך מגל. אבל, בכל המשמ' אשר שרש נגל משמש בערב' אין אף אחת שיכול להסתעף ממנה משג הקצירה בדרך טבעי, ולכן אפשר כי שמושו במשמ' קצר נסתעף מן השם מגל, שהוא קדום מאד.

(א) نجل

(רמב"ח, הקד' דרכי נעם). ולכן ראוי לנו לדבר בטעמים משמם וצורתם ונגינתם וכו' מחלקים המאמר ומסדרים כל פסוקי המקרא להבנה טובה בנגינה נכונה (ר' קלוני', שער נטעמי הנקרא, בסוף ספ' מקי"א לר"א בלמ"י). ושמו וצורתו (של הזקא) דומים לנגינתו כי הנגינה שלו מתחלת בקול נמוך וכו' (ע"ז). ונגינתו (של השופר) נגינת הישר על פי ההמון (ע"ז).

אָפּב.—אילת השחר.—אירוס.—במנון.—גפית.—היטן.—חליל.—חלל, גנן בחליל.—חלק.—החליק באבוב. חמת, חמת חלילים.—הצצה.—הצצה.—ידותון.—יוכל.—יונת אלם.—יתד.—יתדות הכנור.—פנור.—בנורת.—מנרפה.—מות לבן.—מחול.—מין תף.—מיתר, מיתרי הכנור וכדומה.—מבזש.—מבזשיות.—מן, מנים.—מענע, מענעים.—מפוחית.—מצלמים.—נבל.—נגינת.—נים, נגינה, נימי הכנור וכדומה.—עוגב.—עלמות.—עשור.—פסנתר.—פרט.—צלצל, צלצלים.—קנן.—שופר.—שושן, שושנים.—שליש, שלישים.—שמינית.—תף.—תפה.—תקע.

נגינת—כמו נגינה, שם כלי נגינה: למנצח על נגינתו לדוד (תהי"א א' ח).

נגיעה ש"ג—שח"ס מן נגע: כל הגוגע באמת ומשחין מים כאילו מביא מכול לעולם מים נגיעה מביאה לירי חימום (כלי רכ"ז ב).—ובסחמ"א: אם תחב אדם שומאה בכוש והכניסה לחך גרונו של אדם שהור ולא נגיעה בלשונו וכו' לא נשמא הכולע משום מגע זה שהרי לא נגיעה בבשרו שנגיעת פנים אינה נגיעה (רמב"ם, טומא' מת א ג). וכלי זה תחב כל אברי הגוף ככח היד על לקיחת דבר ונגיעתו וכח הרגל על ההליכה (ר"ס א"ח, ח' פקיד להרמב"ם א). נפש אשר הגע ונפש כי תחטא לפי שהיא בעלת הרצון והתאוה תלה תחטא והמעל בה וכן נגיעת הגוף כי פעל הגוף בשתופה (רד"ק, שרש נפש). שמעתי שאמרו (הנוצרים) בעיניכם טמאים לכן נשמרתם מנגיעתו ביונכם (ר"ס א"ח ויגאל, שט יסוד א ז).—ובהשאלה, כמו מגע ומשא, יחס וגמיה לאיזה דבר: שלא יעלה על לב שום אדם בעולם מבני הקהלה לתת דעתו בקבלת הרב לקבל איזה שיש לו צד או נגיעה (שו"ט פתח מטה א"ח מו).

נגיפה ש"ג—שח"ס מן נגף: על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק (רש"י, תוספת' ז"ק א ט).

¹ בקצת ספרים נגינת, נגינות.

נגל¹, ממנו נגל.

נגל, פ"ע, עמי' יגל, —נגל המים, יגלו, נבעו ונזלו בכח, hervorquellen, fließen; jaillir, couler; to spring forth, (וגל²) כמים משפס וצדקה כנחל איתן (עמי' ס כד), to flow

נגל, ממנו נגינה, נגן, נגן, מנגן, מנגינה, "נגון, ינגון.

נגן, —קל לא נמצא הפעל במקרא אלא בבינוני בתור שם. — ואמר הפיוטן: לך נגנים המלות שרפים בהגיון, ודרי טפה ישרורו בשניון (כ"י סלוי, לך אדך ויקל). — פ"ע, נגן, נגן, נגן, מנגן, מנגן, —נגן בנגור, בנגל, בחליל וכדומ', הכה בהנימים, או תקע בחליל, למען תת קול נעים, spielen; jouer; to play; יבקשו איש ידע מנגן בכנור והיה בחיות עליך רוח אלהים רעה ונגן בידו וטוב לך וכו' ראו נא לי איש מיטוב לנגן והביאותם אלי וכו' ראיתי בן לוישי בית הלחמי ידע נגן וגבור חיל (ש"ס עז י"ח), ולקח דוד את הכנור ונגן בידו (ש"ס כג). ודוד מנגן בידו כיום (ש"ס יח י). והיה פנגן חמנן ותחי עליו יד יי' (מ"ג ג יב). קחי כנור סבי עיר וזנה נשכחה היטיבי נגן הרבי שיר למען תזכרי (ש"ע כג י). ונגנותי נגן כל ימי חיינו (ש"ס נח כ). והנך להם כשיר ענגים יפה קול ומטב נגן (יחזק' לג לב). שירי לוי' שיר חדש היטיבו נגן בתרועה (תהי' לג). — ובתו"מ: היה (רוד) נוטל נבל וכינור ונותנו מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם (ר"א בר מנחם, ירוש' ברכ' א א). כנור היה תלוי למעלה ממפתחו של דוד וכיון שהגניע חצות לילה באה רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו (ר"ס חסידא, כנלי ש"ס ג). אחיה יבנה מזבח חנניה ינגן בכנור ויכפרו כולם ויאמרו אין להם חלק באלהי ישראל (ש"ס קג). שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבש"ע עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו ליצים (סנה' קא). אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה נזכרתי אני שעשית לי נסים במצרים והייתי מנגנת לך על ידי אותן נסים ואמרת לך שירים וזמרים באותה הלילה (ר"י נר' סימון, מדר' תהי' קיג, ילקי ש"ס תתענ).

¹ אין בעלי השרשים שקדמוני מודים בשרש מיוחד זה, ועי' הערה הבאה.

² כך בנוסחה של המסורה, ופרשוהו הקדמונים והחדשים קצתם מן גלה וקצתם מן גלל, אך זה וזה דחוק. ויותר מסתבר הוא כי יגל זה הוא עתיד מן נגל במשמ' נביעה ונזילה, וגם בערב' משמש שרש זה במשמ' מים נוזלים. ואולי הוא כמו נול בחלוק ז בגימל לחזק הפעולה.

— ומצוי בסחמ"א, ואמר המלוי: לשון בשונוים, לנגן בניגונים (יוחקין של אסימטן מאיטליס, נויבולר 111). — יוגם במשמ' שיר וזמרה: כהנים המנגנים ברכת כהנים חרי אלו משובחים (סלגוס, לוי' קק כב). — ובמשמ' הנחת הטעמים והנגינות כהלכה: שבר פיוסוק טעמים ל גן המקראות כהלכתן (הר"ש נורי' ל). — פ"ע, ינגן, מנגן, — שהנגינה של הטעמים קבועה בו: תאפו אפו היה לו לומר בחספ פתח קטן וכו' אלא בשביל שאינו מחובר לאחריו אלא מנוגן ברביעי שהוא מנגוני המלכים לכן נקוד בצירי (רש"י שמו"ט עז כג). כל בן המנוגן בקמץ במ"ז פתחין (כ"י חיים, מסוד ויקר' א ה). — הפס', יתנגן, יתנגן השיר, וכדומ': אבל בירדנו חכמת המושקא ערבה ומחוקה ובה יתנגנו כל שיר ברון יחד בלי ערבוב (יחזק' כ"ד יחזק, ספר מוסיקא, כ"י פריז). והקטנים (האבות) מתנגנים בגרון כפה בקול רם וצלול (ש"ס). לבו של בנימין שמח כל כך עד שנפתחו שפתיו וזמר מלך עליון יוצא מגורו ומתנגן מאליו בנעימה דקה (מ' מו"ס, מסע' נתימן השלישי). — ובמשמ' הנחת הנגינה במלה מן המלים: ומ"מ הקדמא יתנגנו במקומו ולא במקום הזקף וכו' שב' הטעמים יתנגנו על אות א' וכו' מסחמא ישנים שהוא מתנגן במקום עמרו (תל"ע, ס"ק טז, דהערס). נגן, (נגן), ש"י, מ"ר נגנים, — מי שאומנותו לנגן: קדמו שרים אחר נגנים בתוך עלמות תופפות (תהי' סח כו). — ואמר המזמור: אני השר והשיר לי לעבד אני כנור לכל שרים ונגנים, וגוי יהלך על האדמה ורחי תעלה על העננים (רש"י, לוי' סח). נוגן אשר היה הרר יסיו בשיר עלי נבל ישבח (רמב"ע, תהי' כג). שמעו זמר מפי נוגן משירים אל אותו פוצה (ש"ס ק). ומצאו בעיניו זאבי יערים כחן הכתולות בעיני נערים, וחשב יענים לשירים ונגנים ושאת כפירים שריקות עדרים (כ"י סלוי, סוכנו פגרים). קול נשאו שרי ונוגניו שובע שמחות כגן רטוב, קול אומרים חודו לוי' לעולם כי טוב (רש"י, למו"ט נכ). נשאו קול יחד פדונים, נוגנים ושרים בשירים רצויים (סוף, אותות אל).

*נגם¹, ממנו *נגם.

*נגם, פ"י, עמי' יגם, —נשך התיכה מאכל, abbeissen מן האוכל ונפל על בגדיו ועל כר של תרומה (סנ"י ג ו). — ונגם ביצה מגלגלת, פתח הקלפה לגמוע משם

¹ בארמית נגם, במשמ' אכילה.

אמר לו בלך חואלי ואיך יכול ל' י' ג' בהן מפני
משה משמשן ראה זה שעומד אחריו מה יהיה (מד"ל
נמ"י כ).—גַּעַע בדבר, גַּעַע בעדות, וכיוצא בזה, יש לו
הנאה בזה, מוצא טובת נפשו בזה : (מפני שנראה)
ב' ו ג' ע' בעדותו (ר"ס לק"ט, סנה' לד), (המעידין זה
לזה) ב' ו ג' ע' ב' בעדותו הן (כ"ז מג).—דברים גַּעַע
בלב : שלחה (המלכה ושתי) ואמרה לו דברים שהן
ב' ו ג' ע' ב' בלבו אמרה לו אם רואין אותי נאה הן
נוחנין עיניהם להשתמש בי והורגים אותך (מד"ל אס"י,
ותמאן).—ומצוי בסתמ"א : בקש לדבר רע ואמר לי ג' ע',
גשתי אני כאשר לשונך ענה (ר"ס הנני, ח"ס צ"י עלנ),
בואו לגן עדן מתים ו ג' ע' בעץ דעת ועץ חיים ואל
תאכלו (כא"ע, גנתי שקטים). רצו לעץ חיים ואם לא
תוכלו לאכול צרי עדנו בעלה ג' ע' (ספר הענק, ח"ס
ג). כשם שאני רוקד כנגדך ולא אוכל ל' ג' ע' (ג'
כך כך לא יוכלו כל אויבי ל' ג' ע' בי לרעה (סדר
כ"ז הלגנ).—ובמשמ' נס"י לדבר : סחילה מכבודך
אתה ב' ו ג' ע' בדבר הזה מאחר כי אתה ספרדי (ר"י"
חזן סל"ח הנחל"ט).—גַּעַע לדבר, בענין הדבר, במה
ששך להדבר : וכל מדות הטובות רחמנים ביישנים
גומלי חסדים נמצאו מאז אצלנו הן ב' ו ג' ע' לפרט
וחן בנוגע לכלל (עט"ר צ"י לנח"ס כ). שני דברים
עומדים לשפן לך האחד הקרקע אשר חלקת לגמנו
והשנית המזון אשר תאבה לקבל בפעם אחת את
הנוגע לדבר הראשון הן אמת גם אני הסכמתי לתת
גיר לאחותי בגבול נחלתנו וכו' ואת ה' ו ג' ע' בדבר
השני הנני מפיק רצונך וכו' (מ"ג, דני"ר ע"ט).

[illegible]

א. ש"ט. — א) הִגִּיעַ הַדָּבָר שְׁמֹה, כְּמוֹ נָגַע, הִיָּה זֶה אֶצֶל זֶה
מִמֶּשׁ בְּלֹא רִוּחַ בִּינֵיהֶם; וְהָנָה סֵלֶם מִצֵּב אֶרֶצָה וְרֹאשׁוֹ
מִגִּיעַ הַשְּׂמִימָה (נִלְאֵשׁ כִּי יֵ), אִם יַעֲלֶה לְשִׁמִּים שִׂיאוֹ
וְרֹאשׁוֹ לַעֲב יִגִּיעַ (אִיוֹנָב ו'), כִּנָּף הָאָחֵר לְאַמּוֹת חֲמֵשׁ מִזְנֶט
לְקִיר הַבַּיִת וְהַכִּנָּף הָאַחֶרֶת אֲמּוֹת חֲמֵשׁ מִזְנֶט לְכִנָּף הַכְּרוּב
הָאָחֵר וְכִנָּף הַכְּרוּב הָאָחֵר אֲמּוֹת חֲמֵשׁ מִזְנֶט לְקִיר הַבַּיִת
(דְּכִי"ג יו"י-יג. — ב) הִגִּיעַ פְּלוֹנִי אֶל פְּלוֹנִי אוֹ לְמָקוֹם
פְּלוֹנִי, קָרַב וְבָא; דְּמוֹ עַד הִגִּיעֵנִי אֵלֵיכֶם (ש"ד יד ט). כִּי
הָיוּ בִּצְעֵן שְׂרִי וּמֵלֶאכִיזְבַּח הִנֵּם יִגִּיעַ (יִשַׁע' ל ד'). וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ

יעקב אלחנן, דף קמ, גרסה נגעי בת. —¹) וחעיר ע"ז
דש"ז הונא בסמ' שערי תפלה: כך מצאתי בסדור ישן
נושן כתוב בקלף ונכון הוא כי לשון המקרא הוא ובכל

הזה ולירושלם לאמר שלום יהיה לכם ונגעך חרב עד הנפש
 (ינ"ו ד'). נמישתיך עברו ים עד ים יעור נגעך (שם מח נב).
 כי נגע אל חשמים משפחה ונשא עך שחקים (שם נא
 ט). כי עתה תבוא אליך ותלא תגע ערך ותחבל (לויג
 ד ה). ויגע החדש השביעי (עזר ג א). ויגע הדבר אל
 מלך מינה (יו"ג ו). — ונגע הדבר בלבו, עשה עליו
 רשם חוק; וגם שאול הלך לביתו בגעתה וילכו עמו
 החיל אשר נגע אלהים בלבם (ש"י כו). זאת רעתך כי
 מר כי נגע עד לבך (ינ"ו ד'). — ובתו"מ: גדיש שלא
 לוקם תחתיו כל הנוגע¹ בארץ הרי הוא של עניים
 (פאה א). המסקל את שדחו נוטל את העליגות ומניח
 את הנוגעות בארץ (שני ג ז). אחד שאמר בנעתי
 בזה וכו' בנעתי ואיני יודע באיזה משניהם בנעתי
 וכו' שדרך בני אדם להלוך ואין דרכן ליוגע (מס"ר א ב).
 מקום שהן יכולין לפשוט את ידן וליגע (שם ז ד).
 לא ויסול אדם מי חטאת ואפר חטאת ויהא רכוב על
 גבי חברו או על גבי בהמה מקום שאין רגליו נוגעות
 בארץ (תוספ' פס' ט-ס ט). מולייר הגרוף שותין ממנו
 בשבת הא אם אינו גרוף לא וכו' מפני שהגחלים
 נוגעות בגופו (רי' שיינ' ינ"ו' שם ג א). הלך הנחש
 ואמר לאשה הריני בנעתי באילן ולא מתי אף את
 געי² בו ולא תמותי (פד"א יג). אמרו לאותה אשה
 געי³ בה במטלית זו בראש אצבע צרדה של יד
 (פרקי היכלות כ ב). — ונגע באשה, במשמ' נגיעה של
 פריצות: אמרה לי חם ושלום אפילו באצבע קטנה לא נגע
 בי (שם יג). כל הנוגע באצבע קטנה של אשה כאילו
 נוגע באותו מקום (מס' נלק). שמא הסכתה לו את שמן
 בידך וכו' ונגע ביד אפילו באצבעו הקטנה (סדר אליהו
 רנ"ט-ע"ו). משלו נתנו לו (ליוסף) פיו שלא נשק בעבירה
 ועל פיך ישק כל עמי גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו
 בגדי שש (רש"יג, מד"ר נדל"א ט). זה היה יוסף שנקרא
 חכם וכו' והיה יודע שעמיד ליתן הדיון אלו נגע באשת
 מושיפר לפיכך פירש ממנה וכו' שלם ביצרו ולא נגע
 בה (שם נמ"ד יד). — מִנֶּה נִגְעָה בו, דבקת בו, ובהשאלה:
 זה מכת פרושים נגעו בו (רנ"ו ינ"ו' פאה ח). — נגע
 דבר, עָסַק בו: עד שלא בא מעשה אצל בית הלל
 היו בית שמאי נוגעין בו משבא מעשה אצל ב"ה
 לא היו ב"ש נוגעין בו (רי' יוסי ב"ר בון, ינ"ו' ינ"ו' דקס'
 א א). — ונגע בפלוני, במשמ' של איבה, הרע לו:

(¹) כך בקצת דפוס' ובכ"י סוריליו, ובקצת ספרים הנוגעות. — (²) כך גם בהוס' ב' לנסח' א' לאדר"נ, שכמר, ובקצת ספרים נג ע"י. — (³) ובספר עמה"מ לנפתלי ברי'

אצל האיל (דני' ח ז). עורם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן (אס' ו יד). — ובהשאלה. הגיע פלוני עד דבר, בא עד הדבר, היה לו הדבר: כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות (תה' קז ה). ומי יודע אם לעת כזאת הגיע למלכות (אס' ד יד). — והגיע דבר, קרב ובא: וחלף (תנח' ביהודה ששף ועבר עד צואר יגיע ויהי מסות כנפיו מלא רחב ארצך עמנו אל (ישע' ח ח). רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תה' נז ו). — ובהשאלה: כי שבעה ברוכות נפשי וחיי לשאול הגיעו (ס' פה ד). ובכל מרינה ומרינה מקום אשר דבר המלך ורתו מגיע אבל גדול ליתורם (אס' ד ג). אשר הגיע דבר המלך ורתו להעשות (ס' ט א). — והגיע הזמן וכיוצא בזה: כי הנה הסתו עבר הגשם חלף הלך לו הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע (ס' יז ו יא). בא העת הגיע היום (תנח' ז יז). עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ (קה' יכ א). ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך (אס' ב יב). ובהגיע תר אסתר בת אביחיל (ס' טו). — והגיע לזמן: אשרי המחכה ויגיע לימים אלה שלש מאות שלשים וחמשה (דני' יז יב). — הגיע לפלוני, סתם, קרה לו, נעשה לו: יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמיגיע אליהם כמעשה הצדיקים (קה' ח יד). על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם (אס' ט כו). — ובהשאלה. הגיעה ידו דבר, היה לו כמה שצריך לעשות הדבר: והביא את אשמו וכו' כשבה או שעירת עזים וכו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חסא שתי תרים וכו' (ויק' ה וז).

ב. ס"י. — הגיע את הדבר אל דבר, עשה שיגע בו: וחכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו (שמות ד כה). ולקחתם אגרת אוזב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות (ס' יכ כג). הוי מגיעי בית בבית שדה כשדה וקריבו (ישע' ס ח). ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה וכו' ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתוך (ס' וז). ומבצר משגב חמתיך השח השפיל הגיע לארץ עד עפר (ס' כה יב). ישפיל עד ארץ יגיענה עד עפר (ס' כו ב). וישלח יי את ידו ויגע על פי (יכנ' א ט). מבצרי בת יהודה הגיע לארץ (אי' כ ב). — ובחור'מ, פ"ע. הגיע אצל פלוני, בא עדו: כשאתה מגיע (א' אצל ר' עקיבא אמור לו עד מתי וכו' הנוסחאות מצאתי ואיני יכול ליגע בך וכו'. — א' בתוספת'

(מנינ' בן חנינאי, נדה נב:). — ולמקום, לדבר: מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי וכו' הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים וכו' בגוי שאין מכירו מהלך אחריו עד שמגיע לביתו (תוספת' שבת יח א). אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר (פסמ' ז יב). היו בודקין והולכין עד שמגיעין למקום עושי חביתים (תמיד א ג). היה מפשים ויורד עד שהוא מגיע לחזה הגיע לחזה חתך את הראש (ס' ד ב). היה עולה בכבש והסגן בימינו הגיע למחצית הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו (ס' ג). ודברו הלויים בשיר הגיעו לפרק תקעו (ס'). אירע קרי באחד מהם יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה והנרות דולקים מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית המבילה (מדי' א ט). היה עולה במסיבה ופניו למערב הלך על כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב וכו' היה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה (ס' ד ה). — ובהשאלה, הגיע למקומו של פלוני, נחיה דומה לו בדבר מהדברים: ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו (סל' אנוס כ ד). — והגיעה הרצועה וכיוצא בזה עד, היתה ארוכה כך וכך שנגע הקצה האחד במקום ...: ורצועה של עגל בידו וכו' ידה מפה ורחבה מפה וראשה (א' מג' ע' ת' על' ב) פי כרסו (מנ' ג יג). מחלוקת במחיצות המגיעות לתקרה אבל מחיצות שאין מגיעות לתקרה דברי הכל עירוב אחד לכולן (ערו' עכ). וצריך שיגיע הריץ (שכין בית לבית של התפלין) למקום התפר (אני, מנח' לה). — והגיע הזמן: היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא (נכ' כ א). פעם אחת היתי מהלך אחר ר' עקיבא ואחר ר' אלעזר בן עזריה והגיע זמן קרית שמע כמדומה אני שנתניאשו מלקרות מפני שהן עסקין בצורכי ציבור (ר' יודס. תוספת' ס' א ב). היתה למורה להיות רואה מיום עשרים ליום עשרים משש שעות לשש שעות הגיע יום עשרים ולא ראת (סו'א. ס' נדה ט ב). מעשה ברבי ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו שרויין במקום אחד והיה ר' ישמעאל מוטח ור' אלעזר בן עזריה זקוף והגיע זמן קרית שמע נזקף ר' ישמעאל וכו' (ס' נכ' א ד). ימתין עד שתגיע גורן (ס' כ"מ ט כד). מי שהיה בלן לרבים וכו' והגיע שעת הרגל ומבקש לילך לתוך ביתו (ס' א כו). תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת (ס' נדה ט ז). הגיע יום שנים עשר חדש ולא נגאל (ערכ' ט ד). לא היו שם וזכשתלך. — א' בכי אין מלה זו. — ב' בכי ומגיעה עד.

רואין אותו ולא שומעין את קולו עד ששומעין קול
 העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור והן אומרים ה' ג' י'
 עת (העיר ד'). ה' ג' י' זמן הנעילה הגבוה את הטבלה
 במבטת ונטל את המפתחות (מד' ח ט). כנור היה
 תלוי למעלה ממפתו של דוד וכיון ש' ה' ג' י' חצות
 לילה באה רוח צפונית ונושבת בו וטנגן מאליו (ר"ש
 חסידא, נרנ' ג:), לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו
 זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך ה' ג' י' ע זמן
 ולא פרעו וכו' (ר"י הסק, ר"ס יו:). הרי שהיה נושה
 בחבירו מנה והלך ועמד על גרנו וכו' ה' ג' י' ע זמן חסין
 למכור אמר לו תן לי חסין וכו' (ר' אשעיא, ב"מ סג.).
 אמר לו (המלאך ליעקב) מלאך אני ומוים שנבראתי לא
 ה' ג' י' ע זמני לומר שירה עד עכשיו (חול' טא:). היה
 משכים לצאת לדרך ומתירא שמא יאבדו (החפ"ן)
 מניחן ו' ב' ש' ג' י' ע זמן משמש בהן ומברך עליהן
 (מנח' לו). ומרביצים שדהו (של האב"ל) מ' ש' ת' ג' י' ע
 עונת המים שלו (מו"ק יא:). כיצד אדם מת באים עליו
 שלשה מלאכי השרת אחד שהוא מלאך של מות והשני
 סופר והשלישי שממנה עליו אומר לו קום ה' ג' י' ע
 קצך (יב"ט, מס' כלה נכתי ג). בשעה שמלך המשיח
 נגלה בא ועומד על הגג של בית המקדש והוא משמיע
 להם לישראל ואומר להם ענוים ה' ג' י' ע זמן גאולתכם
 (פסיק' נכתי לו). — ה' ג' י' ע לסוף דעתו של פלוני, ירד
 לסוף דעתו, הבין סוף דעתו: וכו' מפני שאכל זה
 זה תרשימר בשר ושחה חצי לוג יין האיוסלקי אמרה
 תורה יצא לב"ד לוסקל אלא ה' ג' י' ע תורה לסוף
 דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו וכו'
 (פיה"ג, סנה' עכ.). כלום הגענו לסוף דעתו של ר"ש
 (ר' אסי, מנח' ד). — ה' ג' י' ע הנוזלות וכיוצא בזה, גדלו
 שיכולות לפרוח ולעוף וכיוצא בזה: אין מעכרין את השנים
 לא מפני הגדלים ולא מפני השלמים ולא מפני גוזלות
 שלא ה' ג' י' ע (י' ו' ט') וכולן עושין אותן סעד לשנה (תוספ' א'
 סנה' כ ד). — ה' ג' י' ע מוהדבר כך וכך, היה הדבר
 מסמק שנתן לו בזה המדה: כל שאילו מחלקו למזון
 שתי סעודות ביניהן ואין מ' ג' י' ע ת גרוגרת לכל אחד
 ואחד (ר' יהודה, ערוכ' פ:). — ה' ג' י' ע פלוגי, חשיב אותו:
 השולח גם לאשתו ו' ה' ג' י' ע בשלוח או ששלח אחריו
 שליח ואמר לו גם שנתתי לך במל הוא (גיט' ד טא).
 קובר מתים הייתי פעם אחת רצתי אחר צבי ונכנסתי
 בקולית של מת ורצתי אחריו ג' פרסאות וצבי לא
 הגיעתי וקוליא לא כלתה (אבה' שאלו, ו"א ר' יוחנן.
 ג' גמ' בבלי שם (סנה' יא). שלא סירחו, והוא הוא.

(כד.) מעשה בגוי אחד שדרק אחר ישראל לחורג
 ולא הגיעו עד שבא נחש וסיכבו והפילו (פסיק)
 רנתי ל. — הגיע לפלוגי קרה לו: שהוא נותן רמז
 לבני קהת ואומר להם תנו דעתיכם שלא לנהוג בקלות
 ראש ולהכנס אצל הארון וכו' שלא יגיע לכם כשם
 שהגיע לבני אהרן (כ' לוי, מדבר צמד' ה). שכל הנשים
 לזכות כך הגיע לך כשם שהגיע לפלוגות וכו'
 שהיו הכל נשבעות כך הגיע לך כשם שארע לפלוגות
 אם לא אעשה כך וכך (סס ט). המן שבקש להרוג
 את כל היהודים הם ובניהם ולבזו את ממונם ובקש
 לחלות את מרדכי לכך הגיע לו מרה כנגד מרה
 שמת הוא ובניו ולקח מרדכי ממונו (סס י). עיי עין
 אחר שהיה ביד משה שהוכיח את בניך ואמר להם
 שמעו נא המורים יסרת אותו והוכחת אותו וכו' ואם
 כך הגיע למשה הצדיק עאכיו שאר כל חברות
 (סס נד' ג). מעשה באדם אחד שהיה חופר שיחין
 לרבים ובתו היתה הולכת בדרך ובאתה לעבור בנהר
 ושפטה באו ואמרו לו לר' פנחס (בן יאיר) כך הגיע
 לבתו של פלוני (סס ג). כביכול אמר הקב"ה כשם שהוא
 (ירמיהו בוכה) למטן אף לפני בבכיה למעלן על מה
 שהגיע (פסיק רנתי טו). אחד מהם עומד עם חבריו
 בכוךר ואומר לו אין אתה יודע מה היה לי הלילה
 הזה כך וכך הגיע גי ואותו אומר לו אף אני כך
 (סס נז.) — הגיעו, הגיעה, הגיעתה, וכו', דביר במשמ'
 גשאר הדבר בידו, אינו יכול לחזור בו: המוכר יין
 לחבירו ונמצא קוסם הגיעו (רש"י, חופסי' כ"ב ו'
 י). (האומר לחבירו) כבית זו אני מוכר לך אפילו
 חומץ הגיעו (סס ו). (האומר לחבירו) פירס אני
 מוכר לך אעפ"י שאין בו אילנות הגיעו וכו' כרם
 אני מוכר לך אעפ"י שאין בו גפנים הגיעו וכו' בית
 כור אני מוכר לך בין שהוא כבן עשרים בין שהוא
 כבית ארבעים מאה הגיעו שלא אמר לו אלא שמ'
 (סס יח). מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל
 ואמר לו פנה את אבניך אמר לו (בעל האבנים)
 הגיעו (ג' א) אין שומעין לו (כ"מ יב). (האומר לחבירו)
 בית כור עפר אני מוכר לך וכו' הן חסר הן יתר אפילו
 פיתח רובע לכאה או הותיר רובע לסאה הגיעו
 יותר מכאן יעשה חשבון (נ"ב ג). (האומר לחבירו)
 בית כור עפר אני מוכר לך בסמינו ובמצריו פחות
 משתות הגיעו עד שתות ינכה (סס ג). (האומר
 לחבירו) מרחק זה אני מוכר לך אפילו כולו חומץ

הנגעים: ועשה לו חלב להיות לו בית מכון לרוח החיים ואם יבוגע חלב ימות האדם (כ' דוולו, חממוני א' א'). — פט', נגע, — מכה, חולה: נבוח וחורל אישים איש מכאבות וידוע חלי זכו' אכן חלינו הוא נשא ומכאביו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגע מכה אלהים ומענה (שפ' ג' ג-ד). ואחי נגע כל היום ותוכחתי לבקרים (תהי' ענ' ד). — ובסחמ"א, במליצה: דבריוכם יקרים מפנינים, בעיני הנכונים, וכי גם מרוים הצמאים, והבגועים מתחלואים (מתנס סגולה, מכת' לקס' קסיר, לקויק נספח' 52). — ואמר המשורר: הלעלמים יונה עם נוקש בעוביו, חלפו ימיו ושניו אך לא חלפו יגוביו, כנגוע גרשתו ושמתו מחוץ למחניו (כ"י הלוי, חס זל). בוגד ירמה כי אין צרי עוד לבגועים לעד וחכמי גוים ישחון תעתועים (כאצ"ע, אל אל וטיוו). — ונגוע לב: ואמרתיו לעם יצא להלות נגוע לב ומתמוגג כמו צי, היצאת להלונני בלכתי חפזי ראש אל מקום שכני ורביצי (ר"ש סגולה, אהרנ' נפשי).

— נחפ', — נגעי, — באו עליו נגעים: אפר בתים שנתנגעו ועפר כנזים שנתנגעו אסורין בהנאה (תוספת' ערלי א' ז). המשכיר בית לחבירו ונתנגע אומר לו הרי שלך לפניך (שס' כ"ח ה' ל). מצורע שנתנגע וחזר ונתנגע (שס' ננע' ט' ז). ומצורע שנתנגע נגעים הרבה (כרית' ג' ג). הביא צפוריו ונתנגע לא עלו לו עד שיביא את חסאתו (שס'). עתיד ליתן את החשבון כל מי שאמר בנגע אהרן (כ"י כן כתיבה, שפני כמ' קס'). — ובסחמ"א: ופרעה המושל היה מתנגע ומתכאב במכאבות ונגעים (יוסיפו, ספק פס'). ותחת הקוצים והחרולים יתנגעו ויתנגפו להכנס בקלות הקוצים בבשרם להיותם ערומים (דל"ג' חיוז' לא). — ואמר המלוי: בחלאת העריות אל תתנגע, ונגע אליך לא יגע (עזר' סגנלי, תוכח' מוסר' ככ').

נגע, ש"ז, בספס' נגע, ככני נגע, נגע, נגע, מ"ר נגעים, סמ' נגע, — א) נגע שינגע בו אדם, כל מכה וצרה שבאה עליו, Plage; fléau; plague: וינגע יי' את פרעה נגעים גדלים ואת ביתו (כנלש' יכ' יז). עוד נגע אחד הביא על פרעה ועל מצרים וכו' כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור בארץ מצרים (שמות יא' א-ה). כל נגע כל מחלה וכו' אשר תהיה לכל האדם (מ"א ח' ג-דל"ח). אשר בהענות והכחתי בשבט אנשים וינגעו בני אדם (ש"כ ז' יד). לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך (תהי' לא' י). חסר מעלי נגעך מתגרת ירך אני כליתי (שס' לט' יא). אם

נגע, ס"י, נגע, נגע, — נגע את פלוגי, עשה בו נגע: וינגע יי' את פרעה נגעים גדלים (כנלש' יכ' יז). וינגע יי' את המלך ויהי מצרע עד יום מתו (מ"ב יז ס'). והנה הוא (המלך) מצרע במצחו ויבהלוהו משם וגם הוא נרחף לצאת כי נגע יי' (דסי' כו' כ). — ובסחמ"א, בהשאלה: ועוד תשתה עמים רמון והשכב במסות שן ומקלעת פקעים, ועוד חכה, במכה חכך, את וזנך או תנגע נגעים (ר"ש סגולה, דכיון). אשל אשר כורת בנרן יצמח וחבורת חרבות תחיה ולא תחיה חבורת לשון ינגע הלבבות (סוף, כן משלי א'). — ובמשמ' הסבעות: המנגעים פני העור (נכספ' השלמי' סקנע, רש"י ספ"ט' כ"י המכונה, N. 808,6 דף 135).

— נפע', נגע, נגע, — נגע פלוגי, חפה במלחמה וכדומ': וינגעו יהושע וכל ישראל לפניהם וינסו דרך המדבר (יחז' ח' יז). — פט', נגע, נגע, — שנגעו אותו, שבאה עליו צרה: בעמל אנוש אינימו ועם אדם לא ינגעו (תהי' ענ' ה). — ובתנ"ך: בית המנוגע מסילין עליו אפר מקלה (תוספת' מע"ס י"ג). בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות (שס' ננע' א'). מקום היה בגליל שהיו מציינין אותו שהיו אומרים אבנים מנוגעות היו בו (ר"ש כן יסודס, שס'). מי שנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפו וסנדליו ושבעותיו בידיו הוא וכן שטמאין מיד (משנ' שס' יג ט'). חציה (של ככר שעורו) לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגווה (ערוכ' ח' ב). לפי שמצינו בנכנס לבית המנוגע שאינו משמא בגדים עד שישאח בכדי אכילת פרס (ת"כ מלוע, נגע' ס'). והיתה בתיה בת פרעה מנוגעת בנגעים קשים ולא היתה יכולה לרחוץ בחמין וירדה לרחוץ ביאור (סדריא' מח). — ובהשאלה, במליצה, מלכות מנגעת, לקויה, לא הוגנה: (כתוב) בשנת עשרים ושבע שנה לירבעם מלך ישראל מלך עזריה בן אמציה וגו' איפשר לומר כן והלא שניהם מלכו כאחד אלא שמלך מלכות מנוגעת (כד' עולס דנ"ט). — ואמר המלוי: ומי שאוהב אותה הוא נחשב בעיני בני אדם מהולל ומשוגע, ובנגע מכלות מנוגע (כ"י חזיו, חכמי' מנ'). מה לי ולמנוגע הזה הגרוע כי אכסוף לכספו ולזהבו (כ"י דרשני, הפדס' א' אל"ס' ג). — יובמשמ' לקה בנגע מן

את כלל הבריות ראות ואומרים לא היה אומר אין לי כלום ראו כמה חטים יש כאן וכו' (מד"ר ויק' יז). — ומשל: חזר איש פלוני למקומו בשיחזור חג ע לאותם האבנים (ספ"א מזורע, פס"ז). — ובסחמ"א: אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מבגע (ר"מ נוטריל פ"י יורה ד' ד). — ומצוי במליצה בהשאלה: והיו חזק לבנינו בגעים כנגעו איש אשר עמק שאתו, ושמונו אגרוחינו שתי צפרים חיות וזה יום שחרתו (ר"ש הנגיד, ספ"א הזמן). ואין רגע, בלי בגע, ולא פגע, בלא חדרה (ר"י סלי, יז סל"ג). שלח בצען צעיו, ובפתרום הרבה פצעיו, ובפי"בסת חדש בגעיו (סו"א, מ עמוד יחיד). הנה בארץ עניי תורחך שעשועי, היא המרפא לחליי ותחבשת לבגעי (סו"א, יוס לסיני). ואחבוש פצעו במלאי גביעו והפש בגעי באורם ובקר (למכ"ע, פס"ב כ ל). בגע פרידה בלבי פשה ועמק שאתו (ס"ז ס). רבו בגעי כמעט קט אני נספה, יראה צלעי צר ילעג וירחיב פה (למכ"ע, ועלה יפת קול). וכל אלה בני הנבלות, מוכים בגעי הרכילות (ר"י זכור, ספ"ש טע"ז יג). — ומשל: ועל צד המליצה אני אומר כל בגעים אדם רואה חוץ מבגעי עצמו, שלו אינו רואה אבל הוא רואה של אחרים (מנחם סג"א, יוס הסמוכה א ז). כי כל הגעים אדם רואה חוץ מבגעי (סד"ק מענר יק). — ובמשמ' העקרת הסבכית: מה היא רפואת בגעים צריך לסדר סדר נכון במזון טוב וחרק וטהרת הגוף בכלל וכו' (ר"י זכור, ספ"א יג). ויתילדו התוספות ההם ויהיה מזה מחורים ומורסות ובגעים (מ' אלדני, פ"א ד ג).

אֲבַעְבְּעוֹת *—אִים—אָפּוֹל—פֶּהק—פֶּהקָה. —
בְּהֶרֶת—בְּהֶת—בְּהֶת—בְּהֶת—בְּהֶת—בְּהֶת—
חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—
—חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—חֲזִיר—
יִפְלֶת—יִפְלֶת—יִפְלֶת—יִפְלֶת—יִפְלֶת—יִפְלֶת—
מִרְסָה—מִרְסָה—מִרְסָה—מִרְסָה—מִרְסָה—מִרְסָה—
קֶרֶת—קֶרֶת—קֶרֶת—קֶרֶת—קֶרֶת—קֶרֶת—
תִּלְתָּל.

נִגְעָה *ש"מ, סמ"י נגעת, כמו נגע, ובהשאלה, דבר של גנאי: דבר כאן (שר המשקים) בגעת (י' יוסף ג' דברים נער שהוא שומה וכו' עברי (שהוא) שונא עבד שאינו ראוי למלכות (מד"ר נמ"ד יד).

(') כך הנוסחה בספרי הדפוס, ויש מספקים באמתות הנוסחה ומגיהים בגנות, ובמד"ר בראש פפ ותנחומ' פרש' מקץ ובילקוט הובא מאמר זה בשנוי לשון.

חקתי יחללו ומצותי לא ישמרו ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם (ס"ס פ"ג לנג). נאף אשה חסר לב משחית נפשו הוא יעשנה נגע וקלון ימצא וחרפתו לא תמחה (משלי ו לנג). כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם וכו' אשר ידעו איש נגעו ומכאבו ופרש כפיו אל הבית הזה (דסי"ב ו כט). — נגע חלב, כאב או צער רוחני שאדם מרגיש: אשר ידעון איש נגע לבבו (מ"א ח לז). — ב) ביחוד נגע בבשר הגוף וכדומ', מכה שנגלעת בבשר הגוף, שחין, שאת או ספחת או נתק וכו', Aussätz; lepre; leprosy: אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת וכו' וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן ומראה הנגע עמק מעור בשרו נגע צרעת הוא וכו' ואם בהרת לבנה הוא וכו' והסגיר הכהן את הנגע וכו' והנה הנגע עמד בעיניו לא פשה הנגע בעור וכו' והנה כחה הנגע (ויק' יג כ"ז). ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן וכו' (ס"ס כט). וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם וכו' והנה שאת הנגע לבנה אדמדתו וכו' (ס"ס מד"מ). ממא יסמאנו הכהן בראשו נגע (ס"ס מד). — ובכגד: והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בכגד צמר או בכגד פשתים וכו' או בעור או בכל מלאכת עור והיה הנגע ירקרק או אדמדם וכו' צרעת ממארת הנגע ממא הוא (ס"ס מד"א). — ובכתיב, בעץ או באבן: וזא אשר לו הכית והגיד לכהן לאמר פנגע נראה לי בבית וכו' וראה את הנגע והנה הנגע בקירת הבית שקערורת ירקקת או אדמדתו וכו' וראה והנה פשה הנגע בקירת הבית וצות הכהן וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע וכו' ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חליץ את האבנים וכו' (ס"ס יד לה"מ). — ובתו"מ: כהן שהוא בקי בגעים ולא בנחקים ולא בקרחות וכו' לא יראה את הנגעים עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן (ר"ע, מוספ' נע"א כ). כל הנגעים אדם רואה חוץ מבגעי עצמו (ר"מ, ס"ס א י). אף על גמות הרוח בגעין באין (סו"א, ס"ס ו ז). צא ושפש בעצמך וחזור כך שאין הנגעים באין אלא על לשון הרע (ס"ס). בית אפל אין פותחים בו חלונות לראות את בגעיו (ת"כ, מזורע, פס"כ). מראות בגעים שנים שהן ארבעה בהרת עוה כשלג שניה לה כסיד ההיכל והשאת כקרום בוצה שניה לה כצמר לבן (נגע"א א). אדם אומר לחבירו השאילני קב חטים ואומר לו אין לי קב שעורים אין לי וכו' מה הקב"ה עושה מגרה בגעים כחך ביתו ומתוך שהוא מוציא

(²) אין שניו בנסחאות. והמלה ברורה. אך בתרגום הסורי הנסחה אחרת קצת.

[illegible]

מסך ויגר מזה אך שמריה ימצו וישו כל רשעי ארץ (תהי' עה ט). — והגיר אבנים למטה, שפך, עשה שיתגלגלו למטה: ושמותי שמרון לעי השרה למטעי כרם והגרת לגי אבניה ויסדיה אגלה (מיכ' א ו). — ובהשאלה, הגירו על ידי חרב, הפילו, השליכו ארצה: לכן תן את בניהם לרעב והגרם על ידי חרב ותהינה נשיהם שכלות ואלמנות ואנשיהם יהיו הרגי מות (יזמ' יח כא). יען חיות לך איבת עולם והגר את בני ישראל על ידי חרב בעת אידם (יחזק' לה ה). יגירו על ידי חרב מנת שעלים יהיו (תהי' כג יא). — ואמר הפישן: אלהים בצערך חכות פחרום, בתקת חולם מכצריהם להרוס, וכו' הגרת לגיא המון פריבסת, ונקתה לארץ בשריה נחבסת (כ"י טוז עלס, אלהים כלענד, יול' שנה"ג). — הפע', הגר, מגרים, —מים מגרים וכדומ', שהגירו אותם, שפכו: ונמנו ההרים תחתיו והעמקים יתבקעו כדונג מפני האש כמים מגרים במורד (מיכ' א ד).

*נגר¹. נגר, נגר, ש"ו. — קורה של עץ ישימות לרחבה של דלת סגורה ויכנס הקצה האחד של הקורה בחור המזוזה מעבר מזה והקצה השני בחור המזוזה מעבר מזה ותמנע את הדלת מהפתח², ויעשוהו גם כרול וכדומ', ויש שיקבעוהו בכתל למעלה מהדלת וכשנועליו

שמתו תכף אחר שפקדתיים וכו' (למח דוד, ערך יקטינו). — הפע', יגרה, (חוגף), — מת ממגפה: כ' או ג' ימים קודם שחלה וחוגף הר' ר' מצליח חנו' פגעתי אותו בשוק (ש"ס מוהלש"ן ז קלו). ובאותה העיר נשמרים הרבה מחולי זה ומפרישים ומכדולים המוגף משאר העם (ש"ס דנני רינות קטע).

נגר¹, ממנו נגר, יגרה.

נגר, — קל לא נמצא.

— הפע', נגר, נגרה, נגרים, נגרות, — נגר המים ארצה, נשפכו, ירדו למטה, be; être versé; s. ausgegossen. — poured out: וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו (ש"ס יד יד). — והעין נגרה, ירדו דמעות ממנה: פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות (איכ' ג מה-מט). ביום צרתי אדני דרשתי ידי² לילה נגרה ולא תפוג (תהי' עז ג). — ובמדר': וירא מרדכי והנה מעין מים אחד קמן עבר בין שני התנונים האלה ויפריד ביניהם מן המלחמה אשר היו נלחמים והמעין נגר ויהי לנחל שוטף (מד"ר אס"י, ויגד לו). — ואמר המשורר: גל יהלך בנן כמותו לא עבר בתוך תרצה ולא בצר, חולו כברכת ועת יגר ידמה למו כסף על בצר (רמב"ע, תרס"ג ח"ט). כסרות נעצרות, לקצף ועברות, ומהם נגרות³, רבות ברכותיהם (סוף, דיואן נה, כ"י נודלי). — ומצוי בסהמיא במליצה, לדמעות וכדומ': ליל נגרו עיני כאלו חדמי כשכר עמידת כוכביו לקחו (רס"ג, אולי דמעות). עיני בדמעי נגרו מאין דמי לדמי ימותי עם תמול ארחו (רמב"ע, אש קדמו). עיני בחם לבני נגרה ולא תדמה, לקאת מדבר אני דומה, יומם במסחרים נפשי תחמה (סוף, נפשי אופיין נלילה). ותאמר למה נפלו פניך, ונגרו עיניך, החרישו ואל תורידו דמעתך, כי אני אעשה לך דבר לאהבתך (כ"י ונאלה, ס"ש ששע"י יב). ועיני תמר נגרות דמעה מאין הפגות בדבר אביה את דבריו (א' מסו, אס"י יד). — ונגר סן, נשפך, נמך: ואם קלט מן המשקין הנגרין מן האויר הרי זה שקלט שהור (רמב"ם, סומא' אכיל' ז א). — נגרות, ע"י נגרה.

— הפע', הגיר, הגרתי, יגר, גר, יגירוהו, הגרם, — הגיר משקה מכלי אל כלי וכדומ', ערה, שפך, glessen: verser; to pour: כי כוס ביד יי' ויין חמר מלא

¹ רק עברית.

² כבר ת"י: זלגת עיני. וכן ראב"ע בשם חכם אחר. וכן חרשיים. —³ הנקוד קדמון.

¹ כך, נון צרויה וגומל סגולה, מנקרה מלה זו בכלי' יא ב במשנ' מנקד' כ"י פרמה, שהוא כ"י קדום מאד, והנקוד גם הוא עתיק. ואע"י שקצת קשה שבכל מקום בכל הספרים, בדפוסים כמו בכ"י, המלה כתובה חסר, בלי יוד בין הנון והגומל, וכך גם בנוסח מתניא דבני מערבא, וכך בגוף הנוסח ששם פרוש המשניות להרמב"ם בגוף הערבי, בכ"ז נקדד כ"י של פרמה הוא כ"ב בן סמך, שהוא מכריע גם נגד הכתיב. וכמעט כן נקודה מלה זו במשנ' המנקד' הנדפסות בפרש דפוס ליבורנו. אך בוקסד' ואחריו לוי נקדד נגר, כמו שם בעל המלאכה בעץ, ויסטרו בנגר. —² לשון תרגום פרוש המשנה להרמב"ם ערוב' י י: נגר היא קורה שעושים אותה בשתי וערב ונותנין אותה בדלתות ונועלין בה השערים וקוראין אותן בני אדם בלשון ערבי מערץ. וכך בגוף לשונו ערבי' כלים יא ב: ונגר הוא אלמנרץ אלד"י נסמיה באלמנרב מעראצ' והו עמוד יצלב עלי אבואב מן אלסרף אלי אלסרף, ע"כ. — ובעבר': ונגר הוא ערבי' אלמנרץ (אלמנרס) והוא מה שאנו קוראים במערב מעראצ' והוא קורה תצלב על הדלתות מקצה אל קצה. והנה הרמב"ם הביא את המלה הערב' הכללית מתרם והמלה המערבית ביחוד מעראצ', אבל בלשון ההמונית בסוריה וא"י קוראים קורה זו ממש כמו בעברי' נגר, וז"ל מחיש אלמנחיש בערך נגר: ואלעאמח תקול נגיר אלבאב, אי שרה באלננר' והו ענדהמ ח'יטבה תג'על חילפ אלבאב תמנעה מן אלפתח, ע"כ, ובעברי': והחמון יאמר נגר' (נגר)

ובחשאלה, אדם חכם, נכון, בעל תחבולות: מה נגריין הם ישראל שהם יודעים לרצות את בוראם (י"ש, מד"י ויק"י ס). — ומצוי בסהמ"א: ברזל נתן בתוך העץ והוא עשוי לשוע ולתחליק הנסרים והוא מכלי הנגרים (פסוק, ערך קקן). מה מלאכתו של פלוני נגר (ווסקיל, שמוס). השכל אשר בו יסתכל האדם בדבר שרוצה לעשותו איך יערים לעשותו כמו הנגרים והמלאכים ועובדי האדמה ויתר בעלי המלאכה (י"י א"ת, רוח חן ג).

נגר, פ"י, — פעל נגדר מהשם נגר: ובו ידע החכמות והמלאכות ובו בעצמו יתפור וינגר ויארז ויבנה וילמוד וידע התשבורת וינהיג המדינה וכו' (י"ש א"ת, מו"ט א ג). — ונגר העץ: החלקים הקשים שיש בעצים הניתזין בשעת הניגור והחלק שמנגרין ומחליקין אותו ישאר מקומן כמין גומא בעץ (תנ"י ס"י' המשי למזכ"ס, מע"י ג ח). ואתה לא תוכל לנגר כי אם בידך הימנית (י"י זכא"ס, ספ' שמשו"ט ג).

— קל, ינגר, נגר, — נגר העץ: אבי ז"ל היה במלאכה הזאת יותר אומן ממך כי הוא היה נוגר עשוי בשתי ידיו וע"י תיגע האחת עושה בשניה ואתה לא תוכל לנגר כי אם בידך הימנית (י"י זכא"ס, ספ' שמשו"ט ג).

נגר, פ"י, מ"י נגרים, — כעין ברכה קטנה של מים, לשתיית בע"ה, וקרפוף שיש שם נגר כזה: שוחמין מן הנגריין (ביו"ט) ולא מן המצודות ולא מן המכמורות (תוספת' יב"ג א, ירוש' ש"ס ג א, נבלי ש"ס כד:). — ובסהמ"א: דלכל אחת יש לה נגר שלה וזה אמת המים שמשקין אותה ממנו (נגמ"ס ז"ב יב:). נחלוק כל שדה וכל נגר לשנים (סס). שהיו שניהן מסתפקות מנגר אחד (סס). שנים שיש להם שדה אחת לחלוק ולצר מורה של שדה היה מושך נהר ולצר דרום של שדה יש שם נגר משך לאורך השדה שמשקין ממנו השדה וכו' משום דנהר יפה מנגר ונגר יפה מיבשה (סס יג). חפירה גדולה שחופרין ליכנס שם מים הרבה להשקות ממנה שדות ע"י דלייה ודרך נגרים (סו"א, סס ח). לחלוחית המים שמשקין חורעים בנגר ודאי קשין לכותל שמקלקלין המים יסוד הכותל (סו"א, סס יח). עושין נגר קטן משפת המעיין לגנה (י"ש"י שנת יח). שעושין נגרים על שפת הים להמשיך מים לכריכות רחבות עשויות לכך (סו"א, סס סו:). שדה של ב' אחים שיש נהר על פני מורה ונגר על פני צפונה וכו' לפי שהנהר טוב מן הנגר והסמוך למים טוב מן הרחוק ואם תחלקנה מן הצפון (לדרום) נמצא כל הנהר לאחד והשני אין לו אלא נגר

הדלת יורד הנגר הזה עד לתפחתו ונועלה ⁽¹⁾: מי שיש לו בית בחצר אחרת בני חצר משעבדין אותו לעשות עמקן דלת נגר ומנעול לחצר (תוספת' י"מ יא יז). המוכר את הבית מכר את הדלת ואת הנגר ואת המנעול (סס ז"ב ג א). נגר אם נשמט כולו אסור נקמו מותר וכו' איזה הוא נגר שאינו נגר כל שקשור ותלוי וראשו אחד מונח בארץ (סס ע"ב יא יח). נגר שיש בראשו גלוסטר (משנה ס"י י). נגר הנגר נועלים בו במקדש אבל לא במדינה והמונח כאן וכאן אסור (סס יא). המשכיר בית לחבירו המשכיר חייב בדלת בנגר ובמנעול ובכל דבר שמעשה אומן (י"מ ח ז). הגיע לשער הגדול העביר את הנגר ואת הפותחות ופתחו (תמיד ג ז). כל כלי מתכת שיש לו שם בפני עצמו שמא חוץ מן הדלת ומן הנגר ומן המנעול וכו' (כל"ס יא ב). הקיש על הדלת על הנגר על המנעול וכו' (זב"י ד ג). בית מוזהב של רבי היה עשוי כמין נגר (י"ש בן רב יצחק, ירוש' מג"י ד יב). — בית הנגר. מקום שהנגר מנח שם: בית הנגר בית המנעול ובית המוזהב (כל"ס יו ז). — ובמליצה, נגרה של ארץ, שסוגר את הארץ בפני אויב ⁽²⁾ ויחיו היתה נגרה ⁽³⁾ של ארץ ישראל אמרו אם ירחו נכבשת כל הארץ נכבשת לפיכך נתכנסו לתוכה שבע אומות (י"ש ער נחמני, תנחומי' נהעלותן יח). — ובסהמ"א, בחשאלה כנוי ליתדות וכדומ': יתדות כמין נגרי נחשת עשוין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים במיתרים סביב סביב בשפוליהן כדי שלא תהא הרוח מגביהתן (י"ש"י שמוס כז יט).

נגר, פ"י, מ"י נגרים, — חרש עץ, Zimmermann : Tischler; menuisier, charpentier; joiner, carpenter נגר שקבע מסמר בשידה בתיבה ומגדל ונשכר (תוספת' י"ק יח). חולץ של נגר שהוא מוציא בו את המסמרים (סס כ"י ז"מ ד ה). מכבש של נגר בזמן שהוא קבוע (סס כ"י ז"ב א ח). — חנות של נגר, שהוא עושה בה מלאכתו ומוכרה: נכנס לחנותו של נגר שלא ברשות יצתה ⁽⁴⁾ בקעת וטפחה לו בפניו (תוספת' י"ק ו כס). —

אלבאב, ר"ל סגר אותו בהנגר והוא אצלם קורה תושם מאחורי הדלת תמנעה מהפתח. ואין ספק בדבר כי שמוש זה בא להלשון הערב מארמית. ⁽¹⁾ רגמ"ה (י"ב סס:): חיינו בריח שקבוע בכותל למעלה מן הדלת וכשנועל הדלת נופל הנגר עד לארץ ונועלו. ⁽²⁾ כך בתנחומי' חוצ' ר"ש בובר, וכך גם בולקוש יהוש' לב, ובגוסחי' הרפ"י סו ג רה: במד"ר במד"ר מו נגרא.

⁽³⁾ בגמ' ב"ק לב: נתזה.

בצפוניו ופעמים שהוא יבש ואם תחלקנה מן המזרח למערב יהיה לאחד הנהר על פני מזרחו ונגר על פני צפוניו ולשני אין לו אלא נהר במזרחו לפיכך יחלקנה לח' חלקים שיהא לשניהם סמוך לנהר ולנגר וכאשר ירחק מזה ירחק מזה (סוף, כ"ב יג). כשהנהר גדול פעמים שהוא יוצא לשרות שעל אגפיו כעין נגרים וצינורות קטנים (סוף, סנה' א).

נגרה¹, ש"נ, מ"כ נגרות, — גל של אבנים, של חרבה וכדומ' / Steinhaufen; tas de pierres; heap of stones :

יגלו שמים ענבו (של הרשע) וארץ מתקוממת לו יגל יבול ביתו נגרות² ביום אפו (איוב כ כו-כח).

נגרות³, ש"נ, —מלאכת הנגר: כלי נגרות היה בידם (י' יסודס, מד"ר רות כ). לנגר שהיו לו כלי נגרות כיון שעמד בנו מסרם לו (י' חייס כר כא, ידוש' ר"ס א ג). —ומצוי בסהמ"א: ויקראו כל אחת מהנגרות והחצובות ומה שדומה להן מלאכה מעשית (כ"י א"ת, מלות הגיון יד). הכח אשר בו ילמד המלאכות כנגרות ועבודת האדמה והרפואות והמלחות (ר"ס א"ת, מ' פק' למנ"ס א). שמלאכת הנגרות תחתוך הקורות אשר תעשה מהם הספינה (לכ"ג, מלחמ' ה' א 1). ובן האופה מיד עושה תנורים והנער בן הנגר מיד יבקש כלי נגרות (יוסף אבן יורג, כסוף ספ' שני יסודס), מהם (מהכחות המחשביים) מעשיו כנגרות ומלחות וכדומה להם ומהם עיוניו כולל החכמות למיניהם (מנח' נר זוח, ז"דה לדרך א א יו). שבכל ספרי הרפואות לא נמצא שום רמז על מלאכת המלחות והנגרות (כ"י מדונא, ח"י גוסס יא).

נגש³, ממנו נגש, *נגישה, *הגשה, *התנגשות, *נגש.

¹ משקל פֻעֵלָה, פֻעֵלָה, ועי' הערה לקמן. —² בארז הקדמוני' ורב החדשים במשמ' נגר, כענין שפיכה, כי נשפכו אוצרותיו. אבל כבר העירו החדשים על קושי המליצה, וכבר בארתי למעלה בערך נבל כי לא נזכר כלל כאן יבול, כי אם הכתוב מדבר על חרב בן ביתו שיהיה לגל ויבול, וגם המלה נגרות בודאי משלמת את הציוור, והיא משרש יגד בארמ' וסור' במשמ' גל של אבנים, יגר שתדווא, תרגום של גל-עד, וכן לגלים (יכמ' ט י) ת"י: ליגרון, וכן מוכ' א ו: ליגרי חקלן. וכן השתמש הכתוב בספר זה במליצה זו לענין חרבן בתי הרשעים: בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגלים (יס כח), וכאן השתמש אחרי שכבר אמר יגל במשמ' יהי לגל, והוסיף כי יהיו נגרות, לאמר גלים גמורים.

³ רק בעבר, בערב' משמש זה השרש במשמעות אחרות.

נגש ש"נ, גש, גשי, גשה, גשו, גשו, גשי, הגש, וגש, הגשו, הגשו, וגשו, וגשו, הגשו, גשת, גשת, גשתם, — (א) נגש אל דבר ועד הדבר, התקרב אליו, בא קרוב אליו עד שהוא כמעט נגע בו, ויפצרו באיש בלום מאד ויגשו לשבר הדלת (ס' יט ט). ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמשך בני וכו' ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו (ס' כו כב-כג). ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר (ס' כט י). וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו (ס' לג ג). ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין ותגשן גם לאה וילדיה וישתחוון (ס' ו-ז). ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף (ס' מג ט). ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו (ס' מה ד). מי בעל דברים יגש אלכם (שמות כד יד). והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקדש (ס' כח מג). וירא אהרן וכל בני ישראל את משה וזנה קרן עור פניו וייראו מנגשת אליו (ס' לד ל). כל איש אשר בו מוס וכו' לא יגש להקריב את אשיו יי' (ויקרי' כא כה). וחיו ולא ימתו בגשתם את¹ קדש הקדשים (כמד' יט). ולא יהיה בבני ישראל גגה בגשת בני ישראל אל הקדש (ס' ח יט). ויגשו אליו ויאמרו (ס' נז יו). ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה וישמעו את דברי יי' אלהיכם (יחזק' ט ג). ויגשו ויבאו נגד העיר (ס' ח יא). ויגש עד פתח המגדל לשרפו באש (ספס' ט נג). ויאמר שאול גשו הלא כל פגות העם (ש"י יד לח). ויגש הפלשתי השכם והערב (ס' יז יו). ויגש (דוד) אל הפלשתי (ס' מ). ויגש דוד את² העם וישאל להם לשלום (ס' ל כה). ויקרא דוד לאחר מהנערים ויאמר גשו פגע בו (ש"כ א יס). ויאמר אליהו לכל העם גשו אלי ויגשו כל העם אליו (מ"א יח ל). ויגש צדקיהו בן כנענה ויכה את מיכיהו על הלחי (ס' ככ כד). ויגש גיחזי להדהר (מ"ד כז). ויאמר לה בעני לעת האכל גשי הלא ואכלת מן הלאם (רות כד). כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי (ירמ' ל כה). ועל כל איש אשר עליו חתו אל תגשו ומקדשי החלו (יחזק' ט ו). ולא יגשו אלי לכהן לי ולגשת על כל קדשו (ס' מד יג). החרישו אלי איום ולאמים יחליפו כח יגשו אז ויברו יחדו למשפט נקרה (ישע' מא א). מי בעל משפטי יגש אלי (ס' כח). ישל מצדך אלף ורבבה מימינך אלק לא יגש (ספ"י א ו). ויגשו

¹ ס"א אל

בלוץ הלשון העברית (39)

עבדיו ויאכלו (ש"ס כח כד"ס). ויגישו את שעירי החטאת לפני המלך והקהל (רמ"ז כט כג).

—ספ"י: הגש הגשש מגש, —הגש הדבר, שהגישו אותו: יודך לא אמרות ורגליך לא לנחשתים הגשן (ש"ס ג לז). ובכל מקום מקדש מגש לשמי (מלא ח יא).

—ספ"י: התנגש, התנגשו, —התנגשו יחד, בקרבן זה אל זה: הקבצו ובאו התנגשו יחדו פליטת הגוים (יש"ע מה כ).

(נגש¹)

דָּבַשׁ ט״ו, **דָּבַשׁ** נִשְׁלָשׁ, **תָּבַשׁ**, **יָבַשׁ**, **תִּנְבָּשׁוּ**, — **דָּבַשׁ** בפלוגי
 ואת פלוגי, דחק ואליץ את: מלוגי לעשות דבר, בפרט לעבד
 עבודה אול'שלם נשׁו, drängen, treiben; pousser, presser
 urge, drive: ויצו פרעה ביום ההוא את הַנְּבָשִׁים
 בעם ואת שמריו לאמר לא תאספון לחת תבן לעם וכו'
 ואת מחבת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו
 עליהם לא תגרעו ממנו (שמות ט ור). — ובדבר פרעת
 חוב: וזה דבר השמשה שמוט כל בעל משה ידו אשר
 ישה ברעהו לא יבֹשֶׁ את רעהו ואת אחיו וכו' את הנכרי
 תבֹשֶׁ ואשר יהיה לך את אחיך תשמש ירך (דברי טו
 כג). — ובכלל בענין לחץ: הן ביום צמכם תמצאו חפץ
 וכל עצביכם תנְבָשׁוּ (ישע' נח ג). — ומצויו בסהמ״א: ואם
 שמא חס ושלום הייתי מעבד לזה חזמן הנזכר שקבלתי עלִי
 לפרעון מיד יהא רשאי לכופני ולבגשני בין דרבי ישראל
 בין דרבי אהר״ע (דרי כלאוני, ספ׳ השער' נה). כל חוגש
 העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו עובר בלא תעשה
 (רמב״ם, מלוס ולוס כ א). — ופיעל: ויאות להיות שאר הכחות
 הגוף בגושים ומנוצחים לאלה הכחות הפועלים (ד״א כד
 סקדא, מאזני דק לאלגוני 82). — ובמשמ׳ הכריח, תִּבֵּב דבר;
 וזה יגוש להעביר האסור מעל האם (ישועה בן יוסוס הקדא,
 ספ׳ הישר 72). כי האם כבר נתקיים בה שני אופנים
 יגשו איסורה הא' היותה ערוה להאב וכו' (ספ׳).

— נָשֵׂא, נָשָׂא — נָשָׂא פֿלוגי, שְׂנֵהֵם אוֹתוֹ, הָאוֹיֵב וְכֻדּוֹיִם ;
וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִי צָר לֹו כִי נָשָׂא הָעַם וַיִּתְּחַבְּאוּ הָעַם
בְּמַעְרוֹת (פֿ' יג ו'). וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נָשָׂא⁽²⁾ בְּיוֹם הַהוּא (שם)
יֵד כֵּד). — וּבְמִשְׁמֵי חַשׁ אֵ"ע דְּחוֹק ; וְיִי הַפְּגִיעַ בּוֹ אֶת
עֵינָי כְּלָנוּ נָשָׂא⁽²⁾ ; וְהוּא נִעְנָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו (יִשַׁע' נג ו'-).
— נָשָׂא זֶה בּוֹהַ, שִׁלְחָקִים וְאִי ; וְנָשָׂא⁽²⁾ הָעַם אִישׁ בְּאִישׁ

(¹) בערב' נגש' & במשמ' דרף אחר הציד, אך אין זה יחס קרוב. בכוש' הכרית, שלט.

(²) בקצת ספרים נגש, ונגש, בשין ימונית. ונמסר:

ואיש ברעוהו ויראבו הנער בזקן והנקלה בכבדו (שם ג
ה).—ואמר המשורר: ואיך יוכל יציר חמר בגש ובעננה,
לפניך די לערוך ומחר בקבר יחנה (ר"י הלוי, יסן מתי מקיץ).
נגיש, —ע"י בוגיש.

גִּדְרָא ⁽¹⁾, **גִּדְרָא** ⁽²⁾ (מִרְגֵּי אֵם) — גִּבְעָה צְבֹרָה מִעֵפֶר וְכֹדֶמֶת, Hügel; colline; mound: וְזָרְחוּ אִפְךָ נִעְרַמּוּ מִיָּם נִצְבּוּ כְמוֹ גִּדְרֵי זָלָיִם קִפְאוּ תַחֲמַת בְּלֹב יָם (שְׁמוֹת י"ח). מִי הִירְדָן יִכְרַתוֹן הַמַּיִם הַיִּרְדִּים מִלְמַעְלָה וְיַעֲמְדוּ גִדְרֵי אֶחָד (יִסְכּוֹ' ג'). וְיַעֲמְדוּ הַמַּיִם הַיִּרְדִּים כְּלִמְעַלָּה קִמּוּ גִדְרֵי אֶחָד (שְׁס"ו). כִּנֵּם כִּנְדָר מִי הַיָּם (סֵפֶר' ל"ז). בָּקַע יָם וְיַעֲבִירֵם וַיִּצַּב מִיָּם כְּמוֹ גִּדְרֵי (שְׁס"ח) — וּבַחֲשֹׁאֲלָה לְצַבּוֹר אֲלֵמִי הַחֲבֹאֲהָ, גִּדְרֵי: כִּיּוֹם נִמְעַךְ הַשָּׁגֶשֶׁגִי וּבִכְבֵּר זִיעָךְ תִּפְרִיזֵנִי בְּ⁽³⁾ קִצּוֹר מִיּוֹם נִחְלָה וְכֹאֵב אֲנוֹשׁ (יִשְׁעִי' י"א). אֲנִי, כִּנְדָר, כִּנְדָרִי — עֵי' נֹדָר.

ב. *נָדַד, שָׁזַז, — כְּמוֹ נָאֵד, *נָדַד: מֵה נָד צָרֹד אֵינֹו לֹא מוֹצִיא וּלֹא מִכְנִים כִּךְ הִיחָה נִפְשָׁם שֶׁל מִצְרִים צָרוּרָה בָּהֶם וּלֹא מוֹצִיאִין וּלֹא מִכְנִסִּין (מִכִּי נִשְׁלַח, שִׁירָם ו). הֵיוּ כִּנְד נִפְּוֹחַ שְׁאֵינֹו נִפְתַּח לְהִכְנִים אֶת הָרֹוֹחַ (מִסִּי כֹלָה רִכְמִי ג).

נדא, ממנו נדא.

נִדָּא, פֿײַן עתֵי יֵדָא, — כּמוֹ נֶדְתָּ, חֲרִיקִי, דַּחֵ: (ויד' 4) וּבִעֵם אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי יוֹי וְהַחֲמִיאֵם חֲסָא גְדוּלָּה (מיכ' יז כא).

נדר⁽⁵⁾, מטמו נדב, נדרבה, נדוב, נדובה, נדרבות, נדרבן,
התנדרבות.

נָדָה, פע"י, נִדְּבָה, יִדְבֹּנֶה, — נָדַב לְבֹ, נָדַב רֹחוֹ אוֹתוֹ, הִסָּה אוֹתוֹ לַחַת דָּבָר בְּרִצּוֹנוֹ הַטּוֹב חֲסֵם, כִּלִּי תְשׁוּמָה גְּמוּלָה
freiwillig geben, spendieren; faire don; to donate
וְכָל אִשֶּׁר נִדְּבָה רֹחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמָתוֹ וְיִי לְמַלְאכָה
אֶחָל מוֹעֵד (שְׁמוֹת לֵא כֹהֵן). כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לָבָם

נגש ד וסימ' ואיש ישראל ראו כי צר לו, ואיש ישראל
נגש, ונגש העם איש באיש, נגש והוא בענה.

(¹ בערב' נד a) גבעה מעפר וכדומה. — (² רד"ק, מכלול. — (³ יש סכרים שהוא בינוני מן נוד, כמו מת מן מות. ור"ל נד הקציר.

(⁴) כך הכתיב, והקרי יִרְחַת. ובאמת זהו הפעל הרגיל בכל המקרא במשמ' הרהיק אדם מאחרי מלוגי, ואעפ"כ לא מהמנענות הוא כי שמש קצת במשמ' זו גם צרוף נדא, וכן בערב' יש שרש נדה (b) במשמ' הרהקה. (⁵) רק בעבר' וארמ' יהודית.

להם כי נדרו ממני שד להם כי פשעו בי (הש' זיג). והיה כל ראוי ידור ממך (נחום ג ז). ראי בחוץ נדרו ממני (תהי' לא יכ). — ונדר סתם, הלך לה, נתרחק; חרדה הרמה גבעת שאול נסה וכו' נדרה מרמנה ישבי הגנים העיון (ישע' י כט-ל). כי מפני חרבות נדרו מפני חרב נשושה (שם כל יט). כל קציניך נדרו יחד (שם כג ג). מקול המון נדרו עמים מרוממתך נפצו גוים (שם לג ג). ראיתי והנה אין האדם וכל עוף השמים נדרו (ירמ' ד כט). על החרים אשא בכי ונתי ועל נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי איש עבר ולא שמעו קול מקנה מעוף השמים ועד בהמת נדרו הלכו (שם ט ט). מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכנה הנה ארחיק נדר ⁽¹⁾ אליו במדבר (תהי' נט יח). מלכי צבאות ידרון ידרון ⁽²⁾ ונות בית תחלק שלל (שם סט יט). בצפור נדרת מן קנה כן איש נדר ממקומו (משלי כז ט). — ואמר המשורר: ומארצי נדחתו וממקדש נדרתי, לקצבי הרים ירדתי (כאכיע' אף אולת' דיו). — נדרה השנה מעיני פלוני, נסתלקה השנה ממנו, לא יכול לישן: היותי ביום אכלני חרב וקרן בלילה ונדר שנותי מעיני (כראש' לא ט). בלילה הווא נדרה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך (אסת' ו א). — ואמר המשורר: ובנפול עלי עיני תנומה ותרדמה תעופף שנת עיני ותדר תנומתי, אשומם ואראה כוכבי רום ומוריו כאילו חקר סודם מלאכת עבודתי (כשנ' ג, ידיו שנו מנו). — ובתלמי, במשמ' פעל יוצא: ארץ מצרים אם אינו עמל בה בפסל ובקורדום ונדר שנת עיניו עליה אין לו בה כלום אבל א"י אינה כן אלא הם ישנים על מטותיהם והמקום מוריד להם גשמים (ספרי דברי' לח). — ומצוי במשמ' זו גם בהמ"א: ואם הואלנו כל ימי חיינו, ואף נדרנו כל שנה מעוינו, והתיצבנו כארזים, ושפכנו שיה ככל המים שכימים (תפ' השת' לרשע' ג, אלה הוא ה'). — נדר, נדר במקום, כמו נדר, הלך ועבר במקום למקום, תעה, umherirren; errer qd et là; to wander about ימאסם אלהי כי לא שמעו לו ויהיו נדרים בגוים (הש' ט יז). נדר הוא ללחם איח (איוב טו כג). — ועוף וכדומ': והיה כעוף נדר קן משלח (ישע' יו כ). — ואמר המשורר: ונה נשאתה על כנפי נשרים, וקננה בחיקך בחדרי חדרים, למה נששתה נודדה ביערים, ומכל עברים פורשי מכמרים (כ"י הלוי יונה נשאתה). ושניהם לשתי הרחלים נמשלו.

⁽¹⁾ בקצת ספרים נדרה, מלא. ויש ספרים שהוא שם, ע"י נדרה. ⁽²⁾ בקצת ספרים ידרון ידרון, מלא.

שיחד בדרך נדרו אולו (ילג', משלס, שמי הרחלים). — *ובמשמ' פעל יוצא, עשה שידר: אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו חר שבכם צפור נדרתו (כנא, קנא' קו). — ואמר המליץ: מי נודד בנדר ללחם ארץ אחרת להעשות שמה שלישים ונכבדי ארץ כי אם רעבון ביתך (ש"ס, ד' כוסות, כוס תמומ' ד). — נדר, נדר פגף וכדומ', עשה תנועה בהכנף, כמו העוף לעוף, remuer (d. Flügel); to flap the wings (l'aile); ותמצא כקן ידי לחיל העמים וכאסף ביצים עובות כל הארץ אני אספתי ולא היה נדר כנף ופצה פה ומצפצף (ישע' י ד). — ומצוי בתלמי במשמ' תנועה ונדנדו: הכתו על עינו וכהת על שינו ונדרה וכו' היתה עינו כחה וסימאה שינו נדרה ⁽¹⁾ ועקרה (תוספת' כ"ק ט כז).

— הפע', הנדר, עת' נקט' כנף ינדהו, — הנדר אותו ממקום, עשה שידר, שילך לה, שיסתלק: יהדמחו מאור אל חשך ומחבל ינדהו (איוב יח יח).

— פוע', נדרה, — כמו נדר: כגוב גובי החונים בגדרות ביום קרה שמש זרחה ונדרה ⁽²⁾ ולא נודע מקומו אים (תהי' ג יז). — הפע', הנדר, עת' ידר, — הדר תחלום וכדומ', חלף הלך לו, לא נשאר ממנו כלום: כחלום יעוף ולא ימצאו וידך כחזיון לילה (איוב כ ח).

— התפע', התנדרה, — ע"י נדר.

— פע', *נדרה, מנדר, פ"י, — נדר שנה מעיניו, כמו קל בנחץ הפעולה: אלו ת"ח שגבדוין שינה מעיניהם בעוה"ז והקב"ה משביען מזון השכינה לעוה"ב (יכ נתמן כר יתכן, כ"ב י). אלו נשותיהן של תלמידיו חכמים שמנדרות שינה מעיניהם בעולם הזה ובאות לחיי העולם הבא (יכ יתכן, כמז' סג). כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונות מנשבת בו ומננן מאליו מיד היה עומד דוד וכל התלמידים שהיו עוסקין בתורה והיו יגיעים ומנדרים שינה מעיניהם והזגין בתורה עד עמוד השחר (כ' פתח סהק, מד"ר נמד' טו). לכשיבא מלך המשיח ויבשר לאבות העולם תחילה והם אומרים מי הוא זה שבא לנדר את שנותינו מעוינו (מד' שש"ס, קול דודי, סוף גרינבאט). באותה שעה אומרים לאדם הראשון דייך תנומה והוא אומר מי זה שמנדר שינה מעיני (סד' אליהו ופרקי משיח, כיסמ"ד ילינק ג 78). — ובסהמ"א: מצינו מהחסידים הראשונים אנשים היו צמים כל

⁽¹⁾ כך בנסח' הרפ"י, וכן גם בנסח' קרש' (מד'). ובתוספת' כ"י א"פ הוצ' צוק"מ נדרה. ⁽²⁾ בקצת ספרים נדרה, חסר,

ימותיהם ומסוגפים בתעניות ואינם אוכלים ולא שותים
ויומם נדדים שינתם מעליהם ופרשו מנשותיהם ושכנו
במדברות (כ"י חכן עקנין, ספ' מוסר נ"ה).—ואמר
המליץ: בני נדה השניה מעפופי עיניך, והורה לאל
בשיר מעיך (עז' הנגל, תוכ' מוסר ז).

—הספ', *התנדר, מתנדר, מתנדרת, —א) כמו מתנדר:
חמת בבית אין כהן גדול נכנס לשם אבל נדה כהן
גדול נכנס עמה בבית ויושב עמה על האיסטווא
ובלבד שלא תהא (האצטבה) מתנדרת (תנחומ'
יזרע' ית).—ב) יתנדרת השנה: הילדים הקטנים אם
יקדחו ויקשו מעיהם ישקרו מתנזמתם ויתנדר שנתם
ויבואם פחד (אסף הכופל, כ"י, 145), וגם השתן יסגר עד
הכאיב ברכיו ויריכו עד היתנדר שנתו (ס' 188).

*נדר², נדר, ש"י, — כמו נדרים: מכאוב נדר
ישנה³ (ו) וצער והשניק ושני הפוכות עם איש כסיל
(ג"ס גני' ל' כ). נדר שנה חלי בפן וקדם מעי למלא
בשנו בקר יקום ולבו כל עמו (כ"י, חגי' כ"ס לא כז).
נדר, —ע"י נדר.

נדרים, —העדר שנה מאדם, Schlaflosigkeit; insomnie
sleeplessness: אם שכבתי ואמרתי מתי אקום ומדר
ערב ושבעתי נדרים עדי נשף (איונ' ד).—ואמר המשורר:
ולולי כי אלהים אל אמונה וכל מעשיו ומשפטי חסדים,
וכי אזי מאן להתנחם לבבי ושבעתי עדי גוע נדרים
(ר"ש הנניד, הכימים בתנח"ם). לזאת אשם וישתומם לבבי
ושבעתי עדי נשף נדרים (רש"י, אה"ל ל' מוזן). שבעתי
נדרים על ערשות אנושים, הריצוני פעמי למעונות
קרושים, בנפל תרדמה על אנשים (רמב"ם, נפשי לויתיק).

נדה⁴, ממנו נדה, נדדי.

נדה, — קל לא נמצא.

—ספ', נדה, מנדים, —א) נדה לדבר, זלזול בו, צחק עליו,

ובקצתם ונדר, ד קמוצה. —ב) כך בתנחומ' הוצ' ר"ש בומר,
וכן גם בילקוט מצורע תקעא, ובנוסח' הדפוס מתנודדה.
² ע"י הערה לקמן, —ג) כך בגוף הכ"י ועה"ג ישנה.
והנה הנסחה היוונית ἀγρυπνίας והסורית שהרא שתייהן
מעידות כי הכוונה כשתי המלים העבריות היא נדיות
השנה, ובהיות שאין הצורה ישנה לא בתו"ם ואף לא
בסחמ"א רגלים לדבר כי ב"ס כתב נדדי ישנה, אך אין
לחכמים אם הוא אמר נדדי כמו נדרים במקרא או נדדי
וכדומי והיחיד נדר או נדר.

⁴ רק בעבר, וארמ' יהודית;

בזה אותו: המנדים¹ ליום רע ותגשון שבת חמס השככים
על מסות שן וסרחים על ערשותם (עמו' ו ג-ד).—ונדה
את פלוני, בזה אותו, חרף אותו, התקלם בו: שמעו
דבר יי' החרדים אל דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם²
למען שמי יכבד יי' ונראה בשמחתכם והם יבשו (ישע'
ס' ס). — ב) בתורמ', במשמ' הפלת חרם על אדם:
עקביא בן מתללאל העיד ארבעה דברים אמרו לו עקביא
חזור בך וכו' ונדרתו ומת בנידויו וסקלו ב"ד את
אורנו אמר ר' יהודה חס ושלום שעקביא נתנדה וכו'
ואת מי נידו את אלעזר בן חנוך שפקפק בשהרת
ידים (מדי' סו). אחר מן התלמידים שנידה ומת חלקו
אינו מופר (רש"י, מו"ק טז). ביקשו לנדות את ר'
מאיר אמר להן איני שומע לכם עד שתאמרו לי את
מי מנדין ועל מה מנדין ועל כמה דברים מנדין
(יוס' ס' ג ח). בכ"ד מקומות מנדין על כבוד הרב
(ריב"ז, רכ"י יט). נידותו ואינו יודע מי נידתו וילך
אצל נשיא ויחיד לו נדויו (מו"ק יז). נדחו בפניו
אין מתירין לו אלא בפניו נדחו שלא בפניו מתירין
לו בין בפניו בין שלא בפניו (כ"י, נד"י ז:). השומע
הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא
נידחו הוא עצמו יהא בנידויו (הוא, ס' ט). מנדין
על שני ימים טובים של גלויות (הוא, פסח נ"ג). מנדין
לאלתר ושונין לאחר ל' ומחרימין לאחר ששים (הוא,
מו"ק טז). תיח' מנדה לעצמו ומיפר לעצמו (הוא,
ס' יז). תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא
(כ"ס לק"ט, ס' ט). באושא התקינו אב בית דין שסרח
אין מנדין אותו וכו' חזר וסרח מנדין אותו (כ"י
הוא, ס' ט). נידוהו בחלום צריך עשרה בני אדם
להתיר לו (רבי יוסף, נד"י ט). נמנו באושא שלא לנדות
זקן (כ"י שש"ט, יוס' מו"ק ג ח). יתרו כומר היה לעיז
וראה שאין בה ממש וקרא לבני עירו וכו' והוציא כלי
תשמישי עיז ונתן להם הכל עמדו ונדרוהו שלא
יודקק לו אדם ולא יעשו לו מלאכה ולא ירעו את צאנו
(מדי' שמו"א ח). מת אחד מהמנדים אם נתן רשות
לחברים מתירים לו (מס' שמי' ס טז). המנדין בצדק

¹ קצת החדשים רואים בזה המנדרים. —
² פרשו לב הקדמוני' והחדש' במשמ' הרחקה. ת"י:
מרחקיכון. וכך רסע"ג: מבעדיכם. וכן רש"י. וכן ראב"ע,
והביא גם פרוש במשמ' חרם ונדויו. רד"ק במשמ' רחוק.
אבל, משמ' רחוק כאן דחוק. ובאמת השב"ע תרגמו לא
במשמ' זו אלא במשמ' תועבה: βδελυσσομένους. וכן
הפשיט': מסליכוכן. וזהו היותר נאות להענין.

כל המשכב אשר תשכב עליו כל ימי זובח כמשכב נדה יהיה לה וכל הכלי אשר תשכב עליו טמא יהיה כטמאת נדה (שם כה"כ). והדוח נדה (שם לנ). ואל אשה נדה טמאתה לא תקרב לגלות ערותה (שם יח יט). אשה כי תזרע וילדה זכר וטמאת שבעת ימים כימי נדת דותה טמאת (שם יז כ). ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב (יחזק' יח ו). ערות אב גלה כד טמאת הנדה ענו כך (שם כז י). בן אדם בית ישראל ישיבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרכם ובעלילותם כטמאת הנדה היתה דרכם לפני (שם לו יו).—ומצוי בתוים: למה מפרשין כהן גדול מביטו ללשכת פרהרדיו וכו' שמא תמצא אשתו ספק נידה ויבא עליה ונמצא טמא שבעת ימים (ר"י בן נתניה, מוספת' וי"כ פ"א). הנידות והולדות מובלות כדרכן ביות"כ (שם ה"ד ה). נדה שברקה עצמה יום שביעי שחרית (מס' יב). דם הנדה ובשר המת מטמאין לחין ומטמאין יבשים (שם ז א). בנות הכותים נדות מעריסות וכו' מפני שהם בועלי נדות (שם ד א). הרואה יום אחד עושר בין השמשות תחלת נדה וסוף נדה (שם ו יד). על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר (שם נ ו). ויצאת אשה בחוטי שער וכו' ובמוך שהתקינה לנדה (שם ו ה). עז פנים וכו' ממור ובן נדה (ר"ט, מס' כלה). שלשה בדיקי מיתה נכראו באשה וכו' נידה וחלה והדלקת הנר (ר"י, שם לנ). מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל בה וקץ בה אמרה תורה תהא טמאה שבוע ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה (ר"מ, נדה לא). אברהם אבינו אוכל חולין בטורה היה ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה (ה"א, נ"מ פז). שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שאתה בא מן הדרך (ר"י ירמיה נר אלא, ככ"י נה:). מי שפירסה אשתו נדה הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים (כמ"י ד). כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממויגת הכוס והעצת המטה וכו' (כ"י ה"א, שם סא). שפעם אחת גזרה המלכות גזרה שלא ישמרו את השבת ושלא ימולו את בניהם וישובעלו נדות (מ"י יז). נדה שלא טבלה אמורה לבעלה (מ"י כלה). כשנכנסתי לחופה נדה הייתי ופירש ממני בעלי (שם). ומפני מה ניתן לה מצות נדה על ידי ששפכה דמו של אדם הראשון (מ"י כלאש' יז). אה באת אשה לפניך לבית המדרש לשאול לך שאלה על כתמה ועל נדתה תהא רואה

אותה כאלו שיצאת מורכך ואל תחן עיניך בה (ר"י יעקב נר אבינא, שם שס"ט, ה"ט מ"ט).—ומצוי בסהמ"א, ואמר המשורר: ואיך וגבר, אשר חבר, במי טפה ודם נדה (ר"י הלוי, י"ז ס"א).—ב) בהרחבה, כל דבר מאומ, שבני אדם מתרחקים ממנו: ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה הוא ערות אחיו גלה (ויק' כ כא). חטא חטאת ירושלם על כן לנידה היתה כל מכבדיה חוללה כי ראו ערותה (לוי' א ט). צוה יי' ליעקב סביביו צרו היתה ירושלם לנדה ביניהם (שם יז). כספם בחוצות ישליכו וזהבם לנדה יהיה (יחזק' ז ט). וצבי עדין לגאון שמהו וצלמי תועבתם שקוציהם עשו בו על כן נתתיו להם לנדה (שם כ). כיום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דיויד ולישבי ירושלם לחטאת ולנדה (זכרי' יג א). הארץ אשר אחס באים לרשתה ארץ נדה היא נדה (י' עמי הארצות בתועבתיהם אשר מלאוה מפה אל פה בטמאתם (עז' ט יא).—ג) מן נדה, מים מערבים באפר פרה שהיו לפנים נזקים על שמא לשהרו בהם: ואסף איש טהור את אפר הפרה (שנשרפה) וכו' והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא (נמ"י יט ט). כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה (שם יג). כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא (שם לא כג). ארץ נשים.—פֶּדֶק, *פֶּדֶקָה.—דָּוָה.—*וְסֵתָה.—זָב.—*וְיָבָה.—*תַּמְדָּה, דם חמוד.—מָהֵר, דם מָהֵר.—*מְבִילָה.—*כַּתְמִים.—*לְבֹנָה, ימי הלבנון.—*מִוֶּךְ.—*מַעֲנֵן.—מָקוֹר.—*סְפִירָה.—*עֵדָה, עֵדִים.—*עֹנָה.—*פִּקְדָה.—פָּרַח, פָּרַחִי האשה.—*פֶּרֶס, פֶּרֶסֶה נדרה.—קִבְעָה לה זֶסֶת.—*שִׁפְעָה, אשה שופעת דם.

נִדָּה (2), נדה, ש"ז, — אהנן לזונה, Buklerlohn; salaire de la courtisane; fee to prostitute נדה (3) ואת נתת את נדניך לכל מאהביך ותשחדי אותם לבוא אליך מסביב בתזנותיך (יחזק' עז לג).

נִדְוָד, נדר, ש"ז, — שה"פ, הפרוד וההליכה ממקומו והנדידה ממקום למקום: מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכנה הנה ארחיק נד (4) אלין במדבר (תהי' נס ז-ה).

(1) בקצת ספרים נִדְנָה.

(2) אולי כמו בערב' נִדָּה א, מתנה, ואולי משבש במקום נדון, ע"י זה העדר.—(3) כך בספרי הדפוס, ובקצת ספרים כ"י ורפוס נדח, וכך רידק בפרוש.

(4) ע"י הערה לערך נדר.

***נְדוּדִים**, (נדוד, נדוד), —ענין לוח רחב, עב, מחבר לשני מוסות ארוכים יטענו עליו אבנים או כלים או אדם חולה וכיוצא בזה וישאורו ארבעה אנשים בקצות המוסות על כתפיהם. Bahre, Trage; civière, strecher; brandeard; litter, strecher ארבעה נושאים את הנדוד² טומאה תחתיו כלים שעל גביו טמאין טומאה על גביו כלים שתחתיו טמאין (אכ"ל ו' ה').

¹ לא נתברר מקורו ועי' הערה הבאה. —² כך כתוב ומנקד בנסח המשנה עם גוף הערבי של פרוש הרמב"ם הוצ' דרנבורג, וכך כתוב ומנקד בגוף הפרוש. בכ"י קויפמן נדבך, אך בנסח המשנה של הפרוסים כתוב הנדבך, וכן בתוספתא שם ז' בנסח הפרוס' וכמו"כ בכ"י הוצא צוק"מ, וז"ל: ארבעה שהיו נושאים את הנדבך ואין כמויות כעובי המרדע, ע"כ, וכן בפרוש רה"ג על משנ' סהר', הנדבך, וכן העתיק ר"ש בפרושו להמשנה את לשון התוספתא בנסח נדבך, ואעפ"כ נראה כי גרסה זו היא משבשת, כי מלבד גרסת נסח המשנה עם גוף הערבי של פרוש המשנ' להרמב"ם יש עוד עדויות נגד הגרסה נדבך, והן: הערוך: נדוד, וכבר הובא בספר מלאכת שלמה על סדר טהרות כי העיד הרב בצלאל אשכנזי כי כך מצא בכ"י מרב"ם: נדוד, תנחום ירושלמי: נדור, וגם נדור, אלה העדויות, אעפ"י שיש ביניהן לבין עצמן חלופי גרסאות, מעירות יחד נגד גרסת נדבך, וגרסת נדבך בשפרושו של רה"ג הוא חשודה, כי הערוך שהעתיק גם כאן לשונו של רה"ג לא הזכיר גרסת נדבך, ולא עוד אלא שעצם פרושו של רה"ג מוכיח שלא היתה לפניו הגרסה נדבך, כי לא הזכיר כלום אדות פרוש מלה זו בכל מקום שהיא באה בתלמוד, ובהיות שהמלה נדבך מצויה והמלה שהיתה כתובה כאן בהמשנה והתוספתא אינה מצויה, דבר שכעני הוא שהמלה לא המצויה נשתבשה בידי הסופרים המעתיקים להמלה המצויה, אך קשה להכריע בין ארבע הגרסאות שהובאו למעלה (נדוד של הערוך, נדוד של הרמב"ם, נדוד של מרב"ם ונדוד של תנח' ירוש'). —ופרש רה"ג וז"ל: פי' אלנעש במיית ויש אומרים שריגה אוכמי ארון של מת שנישא במוטות, ע"כ. והנה המלים שריגה אוכמי אינן מובנות, ואולי הן יתרות כאן, כי הערוך העתיק כמנהגו את פרושו של רה"ג בזה"ל: פי' מטה שנושאים בה המת וי"א כמו ארון של מת שנושאים במוטות, ע"כ. והנה המלים מטה שנושאים בה המת, הן פרוש המלה הערבית אלנעש, שהשמש בת רה"ג, והמלים וי"א וכו' הן לשונו של רה"ג ממש, ושתי המלים שריגה אוכמי אינן כאן. גם הרמב"ם בפרושו בגוף הערבי תרגם המלה נדוד אלנעש, והוא בערב' מטה שנושאים בה את המת (ומה שכתוב בתרגום העברי של פרוש המשנה של הרמב"ם בדפוסים, הלוה, אינו תרגום של פרוש הרמב"ם להמלה נדוד, אלא פרושו של המתרגם להמלה נדבך, שהרמב"ם

והשתמשו בו הרבה המשוררים והמלוצים: אסבלה נדרי אגילה בגלותי, אעבר מעבדי אוהלה במחלתי (כ"י אכ"ל גילת, אסבלה נדרי). לכל זמן ולכל נדד קצה ושפה, אך אין לבדי קץ וקצה עד אסיפה (כ"ש הנגיד, לכל זמן). תריבון איש אשר לולי דמיון קרבו נשרפו מאש צלעיו, אמרתם דום והתאפק עדי כי באורך הנדוד כלו רגעיו (כצ"ג, פריבון א"כ). בין מר ומתוק יעמד לבי והם רוש הנדד ודבש נשקותיך (כ"י הלוי, מה לך נדוד). ליל הנדד הארך והתאחר, כי הידידים נוסעים מחר (הוא, ליל הנדוד). ידענך נדד מימי עלומים, ונחלי חבכי בחל קדומים (הוא, ידענך נדוד). הרפי מנדדך הרפי פן תהיי טרופה, וביימך היי ובנשפי כשפתח חרופה (הוא, נפשו אס לנני טפלי). וגער בדודים, ובחר נדדים, ונפש חרדים, ושכן חרדים (הוא, הוולנו פנדים). יום נכספה נפשי לבית הועד, ויאחזני לנדודים רעד (הוא, יום נכספה). נדוד הסיר אוניו, והבהיל רעיוני, ושם פי ולשוני, אמורים בוקים (כצ"ג, נדוד הסיר אוניו). אם הנדוד חלקי מכל עמל נפשי, אשמח בחבלי כי צריי בתירושי (הוא, אס נדוד). נאם אכרם אסיר תקוה אשר פתח עני יתרו, עדי הלך חצי לבו וענה הנדוד יתרו (הוא, נאם אכרם). בעלי ריבי שעו נא ממריבה ותלונה, כי נדוד דודי שמני מבלי לבב ובינה (הוא, בעלי ריבי). יום הנדוד עיני כעבים ערפו ואמצאה תוך פי וחכי לענות (כצ"ג, נדוד עיני). אם לי סבב עון גלות גם מרבצי חטא הדיח, בנדודי יש תמרוק פשעי גם מנף לב הוא הדיח (ס"ט כ). עד אן בגלות שלחו רגלי ועוד לא מצאו מנוח, הריק זמן חרב פרידה אחרי לרדוף וגרון הנדוד לנדות (הוא, דיוקן כט, כ"י נדודי). בארצו רם ליום עזו והורו ואולם בנדוד שפל והורד, וכו' והיה כענק לשיר ואולם בקורות הנדוד נתק ונפרד (כ"י תניי, הקד' תתנ"ג). וכאשר העביר הנדוד שופר תרועה, להמיש היתד התקועה, שנמתי מתני באזור הנסיעה, ופשתי סות המרגעה, ולבשתי כמות הגיעה, וגערתי בדודים, והרחקתי נדודים (ס"ג). לקחני הנדוד על אכרתו, וקשרני בעבות חברתו (ס"ג כג). ורכים לא ישורון רק עגבים ובחשק זמירותם מכלים, וזה על הנדוד תמיד ידבר ויאמר כי אחוזהו חבלים (עלדום הלוי, קטע כ"י גני' ביד שפירא). קרא השר בספר שעשועים בשמך נחשב יקר ונעים, רחשתיחו וילדי רעיונים למסעי הנדוד נדים ונעים (כ"י זאלר, הק' ספ' שעשועי). רבו כמו נדודי, מיום נסעך מבין שדי, קרב מהרה קץ מועדי (כ"י גילת, יפלו זמירות שפתי).

נִדְרוֹת, ש"ז, — שפיס מן נדח: שכן לשון נידוח גופל באפלה כמו לכן יהי דרכם להם כחלקלקות באפלה ידעו ונפלו בה ולאפלה הם מנודחים (רש"י ישע' ח כג). שאין זה צמיחת קרן של גאולה כדברי רבנו הגדול מ"כ אלא כדברי ירמיה שלא יכלם בארץ נידוחם (ר"א מלגנלי, פ"י יחזק' כט כא).

נִדְרִי, ש"ז, — שפיס מן נדה, במשמ' המלת חרם על אדם: אלמלי חוני אתה גזרני עליך נדוי אבל מה אעשה וכו' (שמות כן שטח לחזי' המענל, תע"ג ח). אלמלא תדום אתה גזרני עליך נדוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ (סוף, ככ"י יט), שכל המתנדה ומת בנדוי סוקלין את ארובו (ע"ד ס ו). חודיעם סרחונם ואח"כ גזר עליהם נדוי (ר' נתן, ספרי נמ"ד קד). שאין נידוי פחות משלשים ואין נזיפה פחותה משבעת ימים (יב"ט מ"ק ג א). שכל המביא את הרבים לירי חילול השם צריך נדוי (שם תע"ג יב). וכל המעבב את הרבים מלעשות דבר מצוה צריך נדוי (שם ר"ה א ו). אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנדוי (ככ"י כג). השומע הזכרת השם ספי חבירו צריך לנדונו ואם לא נידחו הוא עצמו יהא בנדוי (ר"ה נד"י ז). המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי (סוף, נד"י יג). נידוי על תנאי צריך הפרה (סוף, מנ"י יא). תלמיד שנידה לכבודו נידוי נידוי (מ"ק נח). נידוי שלנו כנזיפה שלהן (ר"ה סוף, שם). שפחה של בית רבי לא נהגו

בפרושו למשנה כלים כ ה פרש את השם נדבך שם במשמ' לוח, וכך תרגם גם תנח' ירוש': נדור אסס אלנעש. ע"כ. ובערך נדור כתב: ארבעה נושאים את הנדור הו מתיל נדור אלמתקדם מקלוב והו אלנעש אלד"י ירפע עליה אלמותי. ואעפ"כ יש לפקפק אם היתה הכונה כאן למטה שנושאים בה את המת, שהרי שמה בכל מקום מטה, והיותר פשוטה שמה כליבה, או כליכה, ובשום מקום לא השתמשו לדבר זה בשם דומה להמלה הנמצאת כאן, ולמה השתמש כאן דוקא במלה זו. וגם קצת קשה מה מקום לכלים על גבי' מטה של מת. והנה חר"ש, שאחז בנרסת נדבך, פרש: אכן גדולה ורחבה, ואחריו נמשכו רוב המפרשים האחרונים. וכבר ערער על פרוש זה בעל מלאכת שלמה בשם הר"ר יהוסף, ואמר כי אכן אחת אינה נקראת נדבך אלא שורה של אבנים, ע"כ, עכ"פ הר"ש והרע"ב והחזו"ט וכל שאר האחרונים מסכימים שאין הכונה כאן למטה שנושאים עליה את המת, אלא סתם משא שנושאים ממקום למקום, ובחיות שעצם פרושם של חר"ש וחביריו בודאי אינו נכון מסתבר כי הכונה כאן למה שמבואר בפנים בגוף הערך, ששמושו נהוג ומצוי בכל זמן ובכל מקום.

חכמים קלות ראש בנדריה שלש שנים (ר"ש כר נחמני, שם יז). נידוהו ואינו יודע מי נידוהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נידויו (שם). אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך (שם). הקורא לחבירו עבד יהא בנדריו (קדוש' כח). כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנדריו הוליד רוחין ושידין וליולין (ר' ירמ' בן אלעזר, ערו' ית). בני תשע מדות וכו' בני שנואה בני נידוי בני תמורה וכו' (ר' לוי, נד"י כז). ארור בו נידוי בו קללה בו שבועה (שנו' לו). — ומצוי בסהמ"א: ונדינו אותו ל' יום ולא חזר ולא תבע להחזירו מן הנידוי צוינו והחרמנו אותו על פתח ב"ד (ר"ה פלטי' גאון, תש"י סוף, שם ד יד). אין ברכתו ברכה ולא נידוי נדוי (דוד כן זכאי' סט"א, מכת' הסה"ס על רסע"ג), ובכל החרמות והקלות והנדוין והשמתות שנעשו מימות משה רבנו ועד עכשיו (נוסח כל נדוי מרסע"ג, ב"ק כלכו). וכיצד מתירין הנידוי או החרם אומר לו שריו לך ומחול לך (רמב"ם, ת"ת ז ג). ושלחו הנדוים והגזירות בכל קהילות פרובינצא (מכתב ע"ד ספרי הכמ"ס, ממדס גנוס יט).

נִדְרוֹת, ש"ז, — מה שרנו עליו: מצרים מעשה חדש ובכל מעשה ישן וה נדון שלפנינו מעשה חדש ידן, מעשה חדש ממעשה חדש וכו' מצרים מעשה זקנים וכו' וה נדון שלפנינו מעשה זקנים (ר' יוסע, יד"ס ד ג). — ומצוי בסהמ"א במשמ' בענין, בדבר וכדומ': ולפיכך בנדון שלפנינו אין ספק וכו' (כ"ס ר"ג ינוני' ט). מכל אלו הפעמים יש להתיר נדון שלפנינו (שם ט). מכל מקום בנדון הנזכר שרציתי לקבוע הלכה לדורות וכו' לא רציתי לעשות הדבר עפ"י אנשים מועטים (אליסו קסלי, REJ 54, 181). האופק הזה אשר בנדון הוא מבעת הכמא בעצמו תחלק ג"כ לש"ס חלקים (דוד גנו, נחמ' ונע"ס כ לה).

נִדְרוֹתִי, ש"ז, סמ' נדונית, נכ"י נדוניתה, (בצורה ארמית נדוניתה) — מלבושים וחבישונים שהאב נותן לבתו לנשואיה, Aussteuer (der Braut); trousseau dowry: ראובן השיא את בתו ונתן לה בנדוניה ת מה שנתן וכו' (ר"ה נדוניתה גאון, תש"י סוף, שם ט). מרה בכעל וכו' ומתה מי יורש נדוניה ת

⁽¹⁾ בארמ' נדוניה: ההוא גברא דיהיב זוזי לנדוניה דבי חמוה לסוף זל נדוניה (כ"מ ע"ד). ההוא דאמר לחו נדוניה לברת זל נדוניה (כת"ב נד). סליק לשוקא למיזבן נדוניה לברתיה (תע"י נד).

נדרוֹנִיָּא מאתים גסים (שׁוֹׁׁת תורת חסד לו). ראובן פסק
נדרוֹנִיָּא עם בתו לשמעון מאה וחמשים גסים (שם עכ).
שרוצים להשוות קודם החלוקה יתרון סך הנדרוניות
שנתן ראובן לבנותיו (שׁוֹׁׁת שם דקס ז יט). כשמתה
אשת שמעון בעלה ירש נדרוֹנִיָּא מדין תורה (שם כ).
שיחלוקו בין שניהם כל סכי הנדרוֹנִיָּא שהיתה
לנפסרת (שׁוֹׁׁת תורת אמת יט).

נְדוֹנִית. שׁוֹׁׁת—מעמד הנדה; מעשה בתלמיד אחד
ששנה הרבה וכו' ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת
תפיליו ומחזירתם בבתי כנסיות וכו' והיתה מסיחה
כל אותו מאורע ואמרתי לה בתי בימי נדוֹתָךְ מה
הוא אצלך אמרה לי חס ושלום אפילו באצבע קטנה
לא נגע בי (שם יג). אשה קובעת לה וסת בתוך ימי
נדוֹתָהּ⁽¹⁾ (כי יומק, מדס לו:). —ובסמ"א: ראתה
כר"ח וחזרה וראתה בחמישי בחודש דהיינו בימי נדוֹת
לא קבעה וסת וכו' שהיא עלולה לראות בימי נדוֹתָהּ
(שׁוֹׁׁת מדס יא). איש אחד היתה לו אשה שלא היתה
הגונה חשודה על הזנות וכו' וגם היה יודע שאינה
מקפדת עצמה על הנדוֹת אמר לחכם מה אעשה
שחשודה על הזנות וגם אינה נזהרת בימי נדוֹת
וכו' (ספ' חסידים, סי' תשנח).

נְדוֹנִית. שׁוֹׁׁת—של נדה, משכב הנדה: שפרי האשה
שהוא הדם הנדוֹתִיִּי אינו מתברך בעצמו
בהולדה אלא מפרי בטנו של איש (אכ"י שלום, נוס שלום
יג). לקבוץ המותר הנדוֹתִיִּי הבלתי צריך אליו לקטנות
העובר (נרבוט, ארת חיים, כחלי האשטעי, כ"י ביהמ"ד כסטר).

נדה⁽²⁾. ממנו נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה.
נדה. שׁוֹׁׁת, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה.
בוה, הניף את הגרון והכה את העץ, schwingen; brandir
to swing: כי חצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה
לחפשה לא תשחית את עצה לנדה עליו גרון כי ממנו
האכל ואתו לא תכרת (דכ"י כ יט). — ואמר המשורר
במליצה: עד אן בגלות שלחו רגלי ועוד לא מצאו
מנוח, הריק זמן חרב פרידה אחרי לדרוף וגרון הנרד
לנדוֹת (כמנ"ע, דיואן כט, כ"י כדל).

—נפע, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה.
נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה, נדה.
sich in Bewegung setzen; se mettre en mouvement
to move: ואשר יבא את רעהו ביער לחשב עצים

אביה יורש אותה דכיון דמרדה זכתה לנפשה
בנדרוֹנִיָּתָה (רז שריא גלון, סד ד סה). ואחר
שמסיימין את זכר הנדרוֹנִיָּא שלה כותבין וכו'
(נוס' כתוב' אשכ"ל לה"ג, הספסג ג 47). ועוד נתן לה
רשות לתבוע אותו שאם יפסיד כלום מבגדי כתובתה
ומבגדי נדרוֹנִיָּתָה שהביאה מבית אביה (שׁוֹׁׁת כר"ף ב).
ושוב קבלתי על עצמי נדרוֹנִיָּתָה שהכניסה לי מבית
אביה באותו זמן (כ"י נללונ, ספ' הסטר, יט). כל אשה
שנדרוֹנִיָּתָה קיימת אפילו ונתה נוטלת שלה והולכת
(רמב"ם, אישות נד). ואם כן היו צריכין לתת לה נדרוֹנִיָּא
גדולה שלקנות הנדרוֹנִיָּא תתעבב ימים או עשור
(כ"י קלון, מולד יתק לנ). ולקחו כל עובד נדרוֹנִיָּתָה
לאה וישימו הכל בארגו (שׁוֹׁׁת תורת חסד, סי' רעב).
ואם אביה הנדרוֹנִיָּא שלי בתוך ביתם הנושים יבואו
לקחת את אשר לי (שׁוֹׁׁת שם דקס א מג). בזמנים אלו
שרבו הנדרוֹנִיָּאות והוצאות הבנות (פלא יועץ,
אות ד). — ובכלל, כל מה שהאשה מכנסת לבעלה
לנשואיה בין בגדים וחכשושים ובין כסף בעין וכדומ':
ופסק לה בנדרוֹנִיָּתָה ממה שהניח אבינו שתי חצרות
וכרם ובגדים (שׁוֹׁׁת כר"ף לו). כל נדרוֹנִיָּא שמכנסת
אשה לבעלה ושמה אותה בדמים עליו קיבל אחריותו
ונקרא צאן ברזל (ערון, ערך נאן). הנכסים שמכנסת
האשה לבעלה בין קרקע בין מטלטלין בין עבדים אע"פ
שהן נכתבים בשטר הכתובה אינן נקראים כתובה אלא
נדרוֹנִיָּא שם (רמב"ם, אישות נז א). שאתה דנת שכל
אשה שירצה בעלה ליתן לה נדרוֹנִיָּתָה ולא ישאר
עליו אחריותה הדיון עמו (כ"י אכ"י, ל"י פתח כ"ר משולם).
מה שיכתוב הבעל לה נקרא כתובה ומה שתכנים האשה
נקרא נדרוֹנִיָּא (כ"י אכ"י, ג"ע, סדר גסים כ). כי היה
חייב לי כל נדרוֹנִיָּתִי ומכרתי למוזנות (שׁוֹׁׁת אכ"י
קו ג). אם אלו הם לישרי' מנדרוֹנִיָּת שמעון שנתן לבתו
(מכר"מ מוועני, שעי תשוב' יט). אותו המעט הנמצא בנכסי
אביהם הוא להם מכתובת ונדרוֹנִיָּת אמם שנתחייב
אביהם להשיב אל בני אשתו הראשונה וכו' מכח אותו
הדיון אשתו השניה תובעת לגבות נדרוֹנִיָּתָה וכו'
כי האידנא נוהגים לגבות הנדרוֹנִיָּות עפ"י שפרי
ערכאותיהם וכפי נמוסי העיר (פסקי ריקני' האחרון, סי'
כד). פור ובלה כל נדרוֹנִיָּת אשתו וכל מה שנתן
לו אביו (שׁוֹׁׁת רמ"א, סי' לו). ונתרצית האשה הזאת וכו'
לפסור השלשה אחים ממה שהיו חייבים לה בשביל
נדרוֹנִיָּתָה שהכניסה לביתם (שׁוֹׁׁת דקס אלסו ח).
נדר להשיא יתומה עניה אחת ולתת לה תורת

⁽¹⁾ בגמ' שם יא. הנוסחה: ימי נדתה.

⁽²⁾ רק עבר, ואולי גם ארמ' יהוד'.

ונדהה ידו בגרון לכרת העץ (דנר' יט ט). — (ב) נדה פלוני, המה בלי רצונו מן הדרך, abweichen; dévier : לא תראה את שור אחיך או את שני נדהים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך (דנר' כג ט). ביום ההוא נאם יי אספה הצלעה והנדהה אקבעה (מכ' ד ו). והושעתי את הצלעה והנדהה אקבץ (פנ' ג יט). את (הצאן) הנחלות לא חוקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשברת לא חבשתם ואת הנדת לא השבתם (יחזק' לז ד). את האבדת אבקש ואת הנדת אשוב (ס טי). — ובהשאלה, ברעות ואמונות, מעה, נמשך אחרי מראה עיניו וכיוצא בזה, être séduit; be seduced : ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדהת והשתחית להם (דנר' ד יט). ואם יפנה לבבך ולא תשמע ונדהת והשתחית לאלהים אחרים ועבדתם (ס ל יז). — (ג) נדה מלפני פלוני, הרחק, גרש, Verstossener; repoussé; repudiated : וחשב מחשבות בלתי ידע ממנו נדה (פ' יד יד). ובאו האבדים בארץ אשור ונדהתם בארץ מצרים (שע' כו יט). וישבו כל היהודים מכל המקומות אשר נדהו שם ויבאו ארץ יהודה (ירמ' מ יט). ויקח יוחנן בן קרח וכל שרי החילים את כל שארית יהודה אשר שבו מכל הגוים אשר נדהו שם (ס מג ט). הנני מביא עליך פחד נאם אדני יי צנאות מכל סביבך ונדהתם איש לפניו (ס מט ט). — ודבר מפשט : האם אין עזרתי בי ותושיה נדהת ממני (פיוט ו יג). — ובתלמי : עיר הנדהת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה לומר דרוש וקבל שכר אין עושין שלש עיירות נידחות בארץ ישראל כדי שלא יחריבו את ארץ ישראל (מוספ' סנה' ד א). איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח (גמ' ס ט ג).

— הפע', הדיח, הדחתי, הדיחו, הדחתם, וידח, ידיחו, הדיחך, הדיחם, הדחתם, הדחתך, הדחתיו, הדחתים, הדיח, הדיחי, הדיחך, הדיחם, אדיחם, תדיחם, תדיחם, — (א) הדיח את פלוני למקום, גרם שידיח שמה, שילך שמה על כרחו, verstossen, verjagen; repudier, de- busquer; eject, expel : בכל הגוים אשר הדיחך יי אלהיך שמה (דנר' ל א). ובבחר מות מחיים לכל השארית הנשארים מן המשפחה הרעה הזאת בכל המקומות הנשארים אשר הדחתים שם (ירמ' ג ט). חי יי אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה (ס יו יט). ונתתם לזועה וכו' בכל המקומות

אשר אדיחם שם (ס כל ט). והדחתי אתכם ואבדתם (ס כו י). והם נבאים בשמי לשקר למען הדיחי אתכם ואבדתם (ס יט). כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתך שמה ואתך לא אעשה כלה (ס מז כח). בגוים אשר אדחם שם (יחזק' ד יג). בכל הארצות אשר הדחתם שם (דנר' ט ז). — וצאן וכדומ': אתם הפעתם את צאני ונתחםם (י) ולא פקדתם אתם וכו' ואני אקבץ את שארית צאני מכל הארצות אשר הדחתי אתם שם והשבתי אתהן על גותן (ירמ' כג ג). שה פזורה ישראל אריות הדיחו (ס כ יו). ואת הצפוני ארחיק מעליכם והדחתי אל ארץ ציה ושמה (יוא' ג ט). — ובכלל הדיח את פלוני, גרשו והפילו : ברב פשעוים הדיחום כי מרו בך (מס' ס יא). הלא הדחתם את כחני יי את בני אהרן והלויים ותעשו לכם כהנים כעמי הארצות (דס"ז יג ט). — והדיחו משאתו, הפילו, מגריו : אך משאתו יעצו להדיח (סהל' ס ט). — (ב) בהשאלה במוסריות, הדיחו מדרבני אלהים וכדומ': יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים (דנר' יג יד). כי בקש להדיחך מעל יי אלהיך (ס יא). כי דבר סרה על יי וכו' להדיחך מן הדרך אשר צוך יי אלהיך ללכת בה (ס ו). וידח (י) וירבעם את ישראל מאחרי יי והחסיאם חספה גדולה (מ"ב יו כא). — והאשה את האיש בדבריה : חסותו ברב לקחה בחלק שפתיה תדיחנה חולך אחריה פתאם כשור אל טבח יבא (משנ' ז כא-כג). — והדיח רעה על פלוני וכדומ', הביא עליו את הרעה : פן ימחר והשגנו ודיחך עליו את הרעה והכה העיר לפי הרב (פ' יט יד). — ובתנ"ח : ואינן נהרגין עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט וכו' ועד שידחיה אנשים הדיחיה נשים או קסנים וכו' או שהיו מדיחיה חוצה לה הרי אלו כיוחיים (סנה' י ד). המסית והמדיח והמכשף ובן סורר ומורה (ס ז ד). המדיח זה האומר נלך ונעבוד עבודת אלילים (ס י). שנים שהדיחו את שנים מהו ליתן עליהם תורת המדיחין תורת הנידחים (ירוש' ס ט יז). איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח (גמ' ס ט ג). נביא שהדיח בסקילה וכו' מדיח י עיר הנדת בסקילה (ס סו). ושנוא את האפיקורסין והמסיתים ומדיחין (אדרי"ט עז).

— פע', נדה, מנדה : מעוף צוקה ואפלה מנדה (שע' ת

(י) בקצת ספרים ותדחום, מלאייד, ובקצתם ותדיחם. — (י) כך הקריא, הכתיב וידא, עיי' למעלה, ערך נדא.

רבינו ילידנו (רס"ג, הסקדמ' הענר' לספ' הגלוי).

נִדְחָה, ש"י, —אִשָּׁה שֶׁנִּדְחָה, שְׁמִימָה; כִּי אֵעֶלֶת אֲרִכָּה לָךְ וּמִמִּכּוֹתֶיךָ אֲרַמֶּךָ נָא. וְיִי כִי נִדְחָה קְרָאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא דֹרֶשׁ אֵין לָהּ (יִכְמ' ל יו').

נְדִיב, א' (א' ש"י, סמ' נְדִיב, לנ' נְדִיבָה—שְׂמִעוּ לַהֲתַנְדֵּב; נְדִיב לֵב, שְׁלֵב נֹשֶׁה לְנִדָּב; קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיְי כָּל נְדִיב לְבוּ יֵבִיאה אֵת הַתְּרוּמָה וְיִי (שְׁמוֹת לט א), כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חֹחַ וְנָזֶם וּשְׂבִיעַת (שס כג). וַיִּבְיֹאוּ חֻקְהָל זִבְחִים וְתוֹדוֹת וְכָל נְדִיב לֵב עֲלוֹת (דִּסְי' כט לא). —וְיָחַ נְדִיבָה, שְׂרוּצָה לַעֲזֹר; הַשִּׁיבָה לִי שִׁשּׁוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי (תְּהִלָּה נא יד). —(ב ש"י, מ"ר נְדִיבִים, סמ' נְדִיבִי, כג) נְדִיבִימוּ, —אִדָּם חָשׁוּב, רַם הַמַּעֲלָה, שָׂר, Vornehmer p. *personne distinguée; distinguished*; בָּאֵר חֲפִרֹת שְׂרִים כְּרוּחַ נְדִיבִי הָעֵם בְּמַחֲקָק בְּשִׁשְׁעֵנָתָם (נְמִר' נא ית). מִקִּים מַעֲסָר דֵּל מֵאֲשַׁפֶּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם נְדִיבִים וְכִסָּא כְּבוֹד וְכִחְלוֹם (ש"א כ ח). מִה יִפּוּ פַעֲמִיד בְּנַעֲלִים בֵּת נְדִיב (ש"ס ז כ). לֹא יִקְרָא עוֹד לִנְכַל נְדִיב וְלִכְלוֹי לֹא יֹאמֵר שׁוּעַ (יִשְׁע' לט א). עַל הַר נִשְׁפָּה שָׂאוּ גַם הַרִימוּ קוֹל לָהֶם הַנִּיפּוּ יָד וַיִּבְיֹאוּ פִתְחֵי נְדִיבִים (שס יג כ). נְדִיבִי עֵמִים נִאֲסָפוּ (תְּהִלָּה מו י). שִׁיתִּמּוּ נְדִיבִיכֶם כְּעֶרֶב וְכֹזָאב וְכֹזָבָה וְכִצְלִמְנַע כָּל נִסִּיכֶמוּ (שס פג יב). שֶׁפֶךְ בּוֹז עַל נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתָחוּ לֹא דֶרֶךְ (שס קו מ). שׁוּב לַחֲסוֹת בִּיִי מִכִּטָּח בְּנְדִיבִים (שס קיח ט). אֵל תִּבְשְׁחוּ בְּנְדִיבִים בֶּבֶן אִדָּם שֹׁאֵין לוֹ תִּשׁוּעָה (שס קנז ג). בִּי שְׂרִים יִשְׂרוּ וְנְדִיבִים כָּל שִׁפְטֵי אֶרֶץ (מִשְׁלֵי ח יו). לֹא נֹאזָה לִנְכַל שִׁפְטָה יִתֵּר אֶפֶס כִּי לְנְדִיב שִׁפְטָה שֶׁקֶר (שס יז י). גַּם עֲנוּשׁ לַצִּדִּיק לֹא שׁוּב לַהֲכֹת נְדִיבִים עָלֶי יִשָּׂר (שס כו). כִּי שׁוּב אִמֵּר לָךְ עֲלֵה חֲנָה מִחֲשָׁפִילָךְ לִפְנֵי נְדִיב אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ (שס כט ז). שׁוּפֶךְ בּוֹז עַל נְדִיבִים וּמִזִּיחַ אֲפִיקִים רִפְּהָ (לִיּוֹז יב כא). כִּי תֹאמְרוּ אִיָּה בֵּית נְדִיב וְאִיָּה אֶהֱלֵ מִשְׁכַּנֹּת רִשְׁעִים (שס כא כח). הָאִמֵּר לַמֶּלֶךְ בְּלִיעֵל רִשָּׁע אֵל נְדִיבִים (שס לד יח). —ג) שֹׁאֵהֶב לְהַתְּנִדָּב, לַתֵּת לֹאֲחֵר: רַבִּים יִחְלוּ פָנֵי נְדִיב וְכָל הָרַע לֹאֲשׁ מִתָּן (מִשְׁלֵי יט ו). — וְאִמֵּר הַמְּלִיץ: בְּמִלְחָה פֶת אֲכֹל וְרַעָה עֲשִׂיבִים, וְאֵל תִּשְׁאֵל אֲנִירָה מִנְּדִיבִים (רס"ג, שְׁעִיר מוֹסֵר הַשֶּׁכֶל יד). שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רָאוּי לַחֲמוּל עֲלֵיהֶם מִכָּל אִדָּם דַּעֲתֵן שְׂמִנְהִיג מִשׁוּעַ וְצִדִּיק שְׂמוּשֵׁל בּוֹ רִשָּׁע וְנְדִיב שְׁהוּא צִדִּיק לִנְכַל (ד"י א"ת, מִנְּחָה הַפְּטִי לְרִשְׁעִיג, מִזֹּת הַחֲכֵם לִנְנוֹן). וְאִמֵּר הַחֲכֵם מִה הַפְּעַע שֹׁאֵין לוֹ רִפּוּאָה אִמֵּר כִּשְׂיִצְעִרְךָ הַנְּדִיב אֵל הַכִּילִי וְיִמְנַע מִמּוֹ (שס, שְׁעִיר זֹלַת הַשֶּׁאֲלָס). וְאִמֵּר מִי הַנְּדִיב מִכָּל אִדָּם אִמֵּר הַמַּתְּנַדֵּב עוֹלָמוֹ וְהַלְקוֹן עוֹלָם הַבָּא (ר"י וְזִלְרֵס, ספ' שְׁעִיבִי ז' א'ס) —

כב). —וּבְתַלְמִי: אֵין עוֹשִׁין שְׁלֹשׁ עֵיירֹת מִנּוֹד חוֹת⁽¹⁾ בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲבָל עוֹשִׁין אוֹתָן שְׁתֵּים (סִטָּה מו:). —וְאִמֵּר הַמְּשׁוֹרֵר: וְיִלֵּד מִנּוֹדָת, אֲשֶׁר צָר בָּאָה דַּח, יִקּוּמָם בָּאִקְדָּה, לַעֲבֹדוּ שְׁעִרִים (מִשָּׁה רַעֲי, דִּוְאָל ח א, לִקְוֶה עו). —וְאִמֵּר הַמְּלִיץ: הַיּוֹם אֲשֶׁר בּוֹ צִלְלָה אֲזִנִּי בְּמוֹת יוֹסֵף מִנּוֹדָח יִהְיֶה אֲפִלְךָ, תֹּאבֵד וְלֹא תִחַד בְּסוֹד יָמִים אֲבָל יִקְחֶךָ אֲפֵל וְיִגְאָלְךָ (רַמְבַּ"ם, קֹטֵעַ כִּי גִנִּי קִסִּיר, נִדִּי שִׁפְרָא). מִים בִּשְׁשׁוֹן מִמַּעַן יִשׁוּעֶתְךָ נִשְׁאָב בְּיוֹם תֹּאמַסָּף שׁוֹיֹת מִנּוֹדָחֹת (רַמְבַּ"ם, שׁוֹטֵה שְׂמִימָה, לִפְנֵי פִעֲנָה 81).

—סִפְט', תְּהִלָּה, מִדָּח, —צִבִּי מִדָּח: וְהִיא כְּצִבִּי מִדָּח וְכִצְאֵן וְאֵין מִקְבֵּץ (יִשְׁע' יג יד). —וּבְתוֹמ'': הַחֲמִרָה וְהַגְּמִלָּה שְׁעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם שְׁלָנוּ בְּחוֹכָה וְהוֹדָחוּ עִמָּה הֵן בְּסִיף וְכו' (מִסְכָּת' סִטָּה יד כ). קִשְׁטֵי בְנֵי אֲנָשִׁי עִיר הַנִּירְחָת שֶׁהוֹדָחוּ עִמָּה אֵין נִהְרִיגִין (שס ג). וְאִינֵן נִהְרִיגִים עַד שִׁיחִיו מִדִּיחִיָּה מֵאוֹתָה הָעִיר וּמֵאוֹתָה הַשִּׁבְטָה וְעַד שִׁיּוֹדָח רֹכֵבֶה וְכו' הַדִּיחִיָּה נָשִׁים אוֹ קִשְׁטִים אוֹ שֶׁהוֹדָח מִיַּעוֹשָׁה וְכו' (מִשְׁנָה סִטָּה יד).

נְדָחִי, ש"י, מ"ר נְדָחִים, — מִי שֶׁנִּדָּח מֵאֲרִצּוֹ וְכִרְוֹ: לְבַלְתִּי חָשִׁיב הַמֶּלֶךְ אֵת נְדָחוֹ (ש"י יד יג). שִׁתִּי כִלִּיל צֶלַךְ בְּתוֹךְ צֹהָרִים סִתְרִי נְדָחִים נֹדֵד אֵל תְּגִלִּי יִגְוֹרֵן בְּךָ נְדָחִי⁽²⁾ מֵוֹאֵב הוּא סִתֵּר לְמוֹ מִפְּנֵי שׁוֹדֵד (יִשְׁע' יו ג-ד). —וְנִדָּחִי סמ' נְדָחִי, נְדָחִי: וְנִשְׁאָב נֵס לְגוֹיִם וְאִסְפָּה נְדָחִי⁽³⁾ יִשְׂרָאֵל וּנְפִצְתָּה יִשְׁרָאֵל יִקְבֹּץ מֵאֲרִבָּע כְּנַפּוֹת הָאָרֶץ (יִשְׁע' יא יב). נָאֵם אֲדֹנִי וְיִי מִקְבֵּץ נְדָחִי⁽⁴⁾ יִשְׂרָאֵל עוֹד אִקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצוֹ (שס נו ח). וְהַבִּאתִי אֵל עוֹלָם אֲרִבָּע רֻחוֹת מֵאֲרִבָּע קְצוֹת הַשָּׁמַיִם וְזִרְתִּים לְכָל הָרַחוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא יִבְיֹא שֶׁם נְדָחִי עוֹלָם⁽⁵⁾ (יִרְמ' מֵג לו). בֹּנֵה יִירוּשָׁלַם וְיִי נְדָחִי⁽⁶⁾ יִשְׂרָאֵל יִכְנֹס (תְּהִלָּה קמז ב). —וּבְמִשְׁמִי כָּל הַנְּדָחִים: אִם יִהְיֶה נְדָחֶכֶם בְּקִצָּה הַשָּׁמַיִם מִשְׁם אִקְבְּצֵם (נִחְמִי א טו). —וּבְחַפְּלָה: וְקִבְּצֵנוּ יִחַד מֵאֲרִבָּע כְּנַפּוֹת הָאָרֶץ לְאֲרִצָּנוּ בְּרוּךְ אַתָּה וְיִי מִקְבֵּץ נְדָחִי עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל (תְּפִלָּה י"ח, תְּקַע נְשׁוּפָה). —וּמִצְוֵי בְּחַמְסָא, וְאִמֵּר הַמְּלִיץ: לֹא הִיָּה גּוֹי שֶׁלֹּא כָּאוּ בּוֹ נְדָחִי נוֹ גַּם בְּתוֹכָם

⁽¹⁾ — בְּקִצָּת כִּי הַנְּדָחוֹת.

⁽²⁾ בְּקִצָּת סְפָרִים נְדָחִי. — ⁽³⁾ ד רִפּוּיָּה, כִּךְ בִּכְל הַסְּפָרִים, כִּי וְדִפּוּס. וְאִמֵּר רִיב"ג: וְאִמֵּר נְדָחִי יִשְׂרָאֵל יִכְנֹס פֶּאֶלְגֹנֵן מִנְּחָה פִּאִיָּה וְהוּא עָלֶי זֹנָה כָּל שְׂמִחִי אֲעִנִּי עָלֶי זֹנָה כָּל יִשְׂרָאֵל לֵב, עֵיכ, וְעֵקֶב: אֲבָל נְדָחִי יִשְׂרָאֵל יִכְנֹס הַנּוֹן מִמֶּנּוּ פִּאִיָּה וְהוּא עַל מִשְׁקָל כָּל שְׂמִחִי לֵב וְעַל מִשְׁקָל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵב. רִדִּיק הֵבִיאוּ גַם בְּשִׁרְשׁ דַּחָה וְאִמֵּר: וְאִפְשָׁר שִׁיחִיָּה נְדָחִי יִשְׂרָאֵל יִכְנֹס מִחֲסִירֵי הַנּוֹן וְהִיא רָאוּי לְהַדְּגִשׁ. עֵיכ, וְכִךְ גַּם קִצָּת הַחֲדָשִׁים. — ⁽⁴⁾ כִּךְ הַכְּתוּבִים, וְהִקְרִי עוֹלָם.

שכב לבו ראה בחלומו שהמן היה עומד עליו במיף להורגו (שכ"ז דולף, מגיל ספר קמא).

* **נְדִיבָה**, ש"י, מ"ר נְדִיבָה, — הפול הירוק הרפוב כמו שהוא, לא מביש, ולא עשוי גריסים, וכיוצא בזה: חגי משלחין חמים שהן מאכל עסיסיות פול שהוא מאכל (נדיבות²) שעורים שהן מאכל בחמה (יחז' כ"ז א'י).

א. * **נְדִיבִין**, ש"י, — הוא החגב: סלעם זה הרשון חרגול זה נפול חגב זה נדיבין³ (ספר שמיני ג ט).

ב. * **נְדִיבִין**, ש"י, — נקיע של כובסים, נברכת שמכבסים בה הלבנים: לא שנו (שצריך להרחיק הכותל ג' מפחים) אלא מן המחצן אבל מן הנדיבין⁴ (צריך להרחיק) ד' אמות (דכס כ"ז אנוס, כ"ז יט). כאן מן המחצן כאן מן הנדיבין⁵ (ט).

* **נְדִיפָה**, ש"י, — ש"ס מן נדף: אם יניח מים בכלי פתוח איזו ימים יגרע ויפחת הרבוי שלהם וכו' הגרעון או הפחת הזאת נקרא נדיפה (למודי העטע ד א ט).

* **נְדִירָה**, ש"י, — ש"ס מן נדר: נדרים ארבעה התירו הבאין שגגות ואונסין וזירזין להתבורה, נדירותי הנאה לנדירותי מאכל כלים שלא לאכול התרתי בחבורה (כ"י כנלוגי, אזהר, אדכרס וזרות ל).

* **נדרל**, ממו' נדרל.

* **נְדִרָל**, נדל⁶, ש"י, — שרץ שיש לו רגלים הרבה מעבר מזה ומעבר מזה, Tausendfuss; mille-pieds; centipede.

ולק' נדיבה: כל נדיב לב או נדיבת לב (לאכ"ט שמוס לט כג). — נדיב בחכמה וכדום: ועמך בכל מלאכה לכל נדיב בחכמה לכל עבודה (דסי"א כח כח).

* **נְדִיבָה**, מ"ר נְדִיבָה, — א) ש"י, ע"י נדיב משמ' א. — ב) ש"י, דבר נעלה, מוב, חשוב: ונדיב נְדִיבָה יעץ והוא על נְדִיבָה יקום (ישע' לז ח). — ואמר המשורר: דברך כמו גשם נרבות, ונדיב את ותקום על נדיבות (כ"ט הנני, דכיר). — ג) כמו נְדִיבָה: ההפך עלי בלהות תדרך כרוח נְדִיבָה¹ וכעב עברה ישעתי (איז ל לט).

* **נְדִיבוּת**, ש"י, — מדת הנדיב: מן הנדיבות שיעמוד האדם במדת הרחמים (כ"י א"ס, מקון מדס"ג לרש"ג לט). והמישוש אשר הוא החוש החמישי יש לו ארבע מדות והם הנדיבות והקצנות והגבורה והמורך ויחס הנדיבות אל המישוש מפני שהמישוש לא יהיה כי אם ביד והנדיבות לא יהיה כי אם בפתיחת הירד כמו שהקצנות תהיה בקפיצתו (שס יז). ואמר החכם כשתשאל שאל מאנשי הנדיבות והחסד (בוא, ממני' הפניני לרש"ג, שער זולת השאלה). עורך נדיבותך לעב יערוך לבוש שקים לבד, אחת בתוך שרים כמו נביא והם דומים לבד (למש"ע, חרש"ט א קעג). לא נכון להגביר הנבלה על הנדיבות הנעימה, מן יאמרו הנבלים ידנו רמה (כ"י חליו, חכמ' מז). והזהירה (התורה) על הנדיבות כי היא מדה שלמה ויקרה (כ"ט פלקיאל, המנשק מז). ודע כי יש נדיבות שהיא ככילות, ויש מהירות הדבורה שהיא כעילגות (שס מה). לחזק ולקבוע בלבבנו מדת הנדיבות ולהרחיק חכליות ההרחקה מדת הכילות (המיון, לזה, מנוח טס). מדת הנדיבות שהיא אמצעיות בין הכילות והפזור (כ"ט, אנוס א ט). והנהגות יותר ממה שהוא יכול ליתן נפרד מן הנדיבות ויורד אל מדת הפזור אשר היא מנונה מאד (כ"י מדינא, למה לדיק יד).

* **נְדִידָה**, ש"י, — ש"פ, נְדִידָה השנה: או"ל שסבת הנדידה (של אחשוורוש) היתה למה שבאשר

¹ כך בנוסח' המסורה בכל הספרים, ונחלקו המתרגמים הקדמונים בתרגום מלה זו. השבעים תרגמו ἐλπίς, ר"ל תקות. ועל סמך זה הגיהו קצת החדשים טובתי. וכעין זה הירוני desiderium, שהוא שאיפה ורצון. סומכוס תרגם καταθύμια, ר"ל הרעור ומחשבה. הפשיט: שבי"ל. ועל סמך זה הגיהו קצת החדשים נתיבתי, ת"י כמשמ' גדולה: תדרוך בזעפא רבנותי, רוב המפרשים הקדמוני' אמרו שהוא תאר להנפש, כמו רוח נדיבה, ראב"ע פרש נדיבתי מולי, ואמר שהכוונה היא: תרדפם ברוח הבלהות ותרחפם ותעבר ויזעתי לבוא אלי כעב במהירות.

¹ צ"ל נאכל, כמו בתוספתא שם א כג: שנאכל עסיסיות. — ² כך בירוש' בנוסח' הדפו, וכך בכ"י הגניי. ובתוספתא צוק"מ לחיות. ובדפוס' לודיות. וכך בגמ' בבלי שם יד: לודיות, רק לא בפול אלא בחמין. — ³ כך באן, וכך בגמ' חול' (סס). כ"י, ובנוסח' הדפו' גדיאן.

⁴ בארמ' נדא כמו נזה בעברי', וע"י הערה לקמן. — ⁵ בקצת כ"י הנדיון, ובקצתם המנדיון, ופרש רגמ"ה: מקום שמכבסין הבגדים עצמן בתוך המים ומכין אותם ומנתזין על הכתלים, וכעין זה רש"י: נברכת שובסין ומשפשפין בה מתוך שהמים נתזין למרחוק צריך להרחיק ד' אמות. ע"כ. והרמב"ם ביד החזקה (סל"ג סני ט ט) כתב: אבן שהכובס מכה בגדים עליה עד שיתלכנו וכו' שבעת שהכובס מכה עליה המים נתזין ומוזקין לכותל.

⁶ בסור' נדל במשמ' תנועה וזיה רבת, ותרגומותו בערבי' אם ארבע וארבעין.

⁷ כך נקוד בפרוש המשנה להרמב"ם, גוף הערבי. מקוא' ה ג. — ⁸ כך הנקוד במשנ' מנקרות נרפסות, וכך לוי. לסי דעת פלישר (הערות ללוי) צריך לנקד נדל.

מרבח רגלים זה נדל¹⁾ (ספאל שמיני י יב, חול' סז).
 מעין שהוא משוך. כ נ ד ל וריבה עליו והרחיבו (פוספ' מקו' ד ט, משנה שס סג). מבוי העשויו כ נ ד ל (ערוב' ח).
נדם²⁾ ממו א. נדמ.
נדם³⁾ ס"ע, עתי' מ"ב רכס נדמה—נדם על עונותיו, בלשון בני ענתות כמו נחם; על מה אנחנו ישיבים האספו ונבוא אל ערי המבצר ונדמה⁴⁾ שם (ירמ' ח יד).
נדם⁵⁾ ממו ב. נדמ.
נדם⁶⁾ — קל לא נמצא.
 —סע', הדימנה. — הדים את פלוני, עשהו לחבר שתיה אתו: על מה אנחנו ישיבים האספו ונבוא אל ערי המבצר ונדמה שם כי יי' אלהינו הדימנו⁶⁾ וישקנו מי ראש כי חסאנו ליי' (ירמ' ח יד).
 עפ"י נקוד המלה בסורית. —¹⁾ ופרש' בגמ' חול': מאה רגלים קורין לו.
²⁾ בערב' נדמ a).
³⁾ ע"י הערה הכאה. —⁴⁾ כך בנסח' המסורה בכל הספרים, ואעפ"י שלפי קצת נסח' התרגום היווני יש לחשב כי היה מה שרש ר מ ה, אך ת"י שתרגם נשתיק מעיד כי בזמנו היתה מלה שהיה אפשר לראות בה את השרש דמס או דמה, וכמעט כל הקדמוני' והחדשים ראו במלה זו אחד מהשרשים האלה, במשמ' שתיקה. אבל כבר הרגיש הרי"ק (אבי הרי"ק) כי מבחי' הדקדוקית של המלה ונדמה עדיף לראות בה שרש חפ"ג, ולכן קבע את השרש נדמ, ואמר כי נדמה היא בצורת נפלה, וזוהי באמת הדעת היותר נכונה בדקדוק מלה זו, והיא מגלה לנו גם הכונה האמתית של ונדמה, שכל מה שאמרו בה המפרשים אינו מישב המקרא בדרך טבעי. רק משמ' שרש נ ד מ בערב', שהוא משמש בזו הלשון במשמ' נחם בעבר', והכונה התחרש על פשעיו, נותנת להמליצה "ונדמה שם" הכח והפכיות הנאותים כאן לפי ענין הכתוב.
⁵⁾ בערב' נדמ b). במשמ' היה חבר שתיה עם פלוני, וע"י הערה להפעל.
⁶⁾ כך הכתיב בנסח' המסורה, ונקוד הדמנו, וראו הקדמוני' והחדשים במלה זו הפעיל מן דמס, או דמה, במשמ' שתיקה או כליון. אך אין מעם במליצת הכתוב לפי זה, ומה ענין וישקנו מי ראש אחר כך? ואולם, בלשון ערבית משמש שרש נדמ, חוץ במשמ' נחם, עוד במשמ' היה חבר שתיה עם פלוני: נאדמה עלי אשיראב—ג'אלשה עליה, ובעבר': ישב אתו יחד בשתיה. והנה המלונים הערבים הביאו את שתי המשמ' של צירוף נדמ, משמ' החרטה ומשמ' השתיה יחד, בשרש אחד, אבל אין ספק כי הם שני שרשים מיוחדים, והשם נדמ ונדמאן, ואמר

א. נדן¹⁾, ש"ז, —מחנה, אתנה, בפרש' לזונת: לכל זנות יתנו נדה ואת נחת את נדניך לכל מאהביך ותשחרדי אותם לבוא אליך מסביב בתזונתיך (יחזק' יו ג). — ואמר המפורר: כבשם כשפחות לו ובושו כמו זונות אשר נתנו נדנים (למנ"ע, פסוק א רכח). — ובסח"מ, מה שהאבות נותנים לבנותיהם כסף וכדומ' לנשואיהם: הנה גזרו בקצת דרכי נדני הבנות על גב שפחת מלוג של גברת אמנו שרה (שכל טוב, נחלש' סו יד). בתולה שהביאה ממון ונדנים ושלוחין (ר"י הדסי, האשכל, סי' טז). כנראה מתוך דברי התנאים שהמעות מ ה נ ד נ מבני זיל נשאר בידך (תנ"י מהר"י קולון עג). וקדמי הכלה רוצים לוקח ה נ ד נים ליריהם (שו"ת מרומ' דסן ט), ותוך הזמן נתן לו ראובן מקצת הנדן ועל השאר נתנו לו הערבים שטר חוב (שו"ת רמ"א טז). מציאה וירושה ונדן וכו' וידוע שישא אחרת ויתנו לו נדן (דכ"י חכמ' ודעת חכמ' כ יד). על דבר האשה מעשירי עם מבכדי ארץ והכניסה נדן גדול לבעלה שבהכנסת נדן כזה ראוי לקנות כמה שפחות (שו"ת מרדכי ניוסדס, אש"ע יד). ר' פלוני שנדבר בבנו זיוג הגון בת פלוני עשיר מופלג ורוצה ליתן לו נדן מסוים (שו"ת חוט יואל קצו). — וגם מה שנותנים אבות החתן: אם לא יחא סך נדן שני הצדדים רק מאה ר"ט בין הכל או מחויבים כל אחד מהצדדים ליתן להשרכן שני ר"ט (פנק' ק"ק נמנני, סי' ט, שנת ת"מ). ועלתה ההכנסה כזה האופן שאבי החתן או הכלה לא ינכה רק הנדן שלו מן ערכו דהיינו מה שנתן לנדן בנו או בתו במזומנים (סס עו). —ומה שנותן הבעל: יש קהלות וכותבים מסה שקבל הבעל באחריות מכתובתה ונדנים מה שנתן הבעל ומה שהכניסה היא (ר"א סקרא, ג"ע, סדר נשים כ).

ב. נדן²⁾, ש"ז, נכ"י נדנה, —תער, תחרב, Scheide; four-
 reau; seaboard וישב חרבו אל נדנה (דכ"א כז

אחד המפוררים: פאנ כנת נדמאני פבאלאכבר אשקני ולא תשקני באלאצער אלמת'לם, — ובעבר': ואם היית נדמאני (ר"ל חבר שתיה שלי) בגדולה שבכנסות השקני ולא בקמנה ופגומה.

והשתמש ירמיהו בלשון נופל על לשון, ואמר נבוא ונדמה (ונתחרט על עונותינו) כי אלהים הדימנו (כביכול עשה אותנו חבר שתיה שלו) וישקנו מי ראש כי חסאנו לו. ¹⁾ לפי דעת החדש' משאל מאשור' נדן, כמו בעבר' נתן.

²⁾ בארמ' יהוד' נדנא.

a) נדמ b) נדמ

העליון של הזרוע, Ellbogen; coude; elbow: מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם שלשים כפיסת הרגל וכו' שלשים כפיסת היד ששה בכל אצבע שנים בקנה ושנים במרפק אחד בזרוע וארבעה בכתף (אסלי א מ). מי שנדר ואמר) משקל ידי עלי ר' יהודה אומר ממלא חבית מים ומכניסה עד מרפקו ושוקל (עכ"ל א). אין אתה מודה במוציא לאחר ידו וברגלו בפיו ובמרפיקו שהוא פסול שלא הוציא בדרך המוציאין (חוספת' שנת ט ט). ברגלו בפיו ובמרפקו באזנו ובשערו (משנ' טס יג). בשעה שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמושך בני נשפכו מים על שקויו והיה לבו רפה כשעוה וזימן לו הקב"ה שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו וחיו אווזין אותו במרפקו כדו שלא יפול (ר' חשעיה, מדי"ל בלאש' מד).

מִרְפָּסֶת, ש"מ — מקום רפף: קרב ישועה אלי מתאבלים גם פאר תתן ליושבה בתוך אפר ומרפסת (כס"ג), אכסוף לספר, קונן על יד.

מִרְפָּשׁ, ש"מ, סמ' מרפש — מה שגרפס ברגל: וצאני מרמס רגליכם תרעוניה ומרפש רגליכם תשתניה (יחזק' לד וט). — ובסהמ"א: שלא ישתה אדם מישראל מיינס של עובדי מוכבים כי אם מרפס רגלם (פסקי דר"א מז).

מִרְיָן, ממנו מרץ, א.מִרְיָן, יִהְיֶה מִרְיָן.

מִרְיָן, קל לא נמצא.

— נפֿע, מִרְיָן, מִרְצִי, מִרְיָן, מִרְצָה, קללה מִרְצָה, קללה עֲזָה, חצופה: והנה עמך שמעני בן גרא בן הימיני מבחרים והוא קללני קללה מִרְצָה (קרא לו צא צא איש הרמים ואיש הבליעל) ביום לכתי סחנים (מ"א ז ח). — ובמשמ' קשה, אכזרי: קומו ולכו כי לא זאת המנוחה בעבור שמהא תחבל וחבל²) מִרְיָן (מ"כ ז י). — ובמשמ' חזק, עושה הפעולה הרצויה: הורוני ואני

ידו (יחזק' יג יח) על מרפקי ידיו, ועל סמך זה חשבו קצת המפרשים כי הכונה במרפס היא שחי, מפני שפרשו אצילו במשמ' זו, אך כבר הוכחתי בערך אציל כי אציל הוא הוא פרק כפיסת הזרוע, ע"ש, וכך תרגם הרמב"ם כאן בגוף הערבי באלמרפס בערב, ובתרגום העברי לעזו בקובדו, והוא זה הפרק, וכן הוכיח הר"ש כאן שהכונה היא לפרק הזרוע, וכך הרא"ש: הוא מקום כפיסת הזרוע, (א' רק עבר, וקצת דומה לו בערב' השרש מ'למ א), בחלוף ל — ר, במשמ' ע"ל וקושי.

²) כבר אמרו קצת החרשים כי הכונה כאן קבל,

(א) ظلم

אחרים ומה שגיתו הבינו לי מה־מִרְצָה¹) אמרי ישר ומה יוכיח הוכח מכס (איוז ו כד-כה). — ופשמ השמוש במשמ' זו בסהמ"א: והיד החזקה והזרוע הנמויה אשר להם עליו תמנענו להדביק לשונם אל חכם במענה במרץ וחזון נפרץ (רמב"ם, ערוג' הכנס, זיון ז 187). לשונו במליצות ערב במרץ, ועל פיו חזון השיר נפרץ (ר"י חזיו, סקד תחכ"י). — יקצר במחלף לשון במרץ ויחרד הלב והרעיון (שם יט). המתבודד ומשכיל בשכל במרץ בהשגת שמו הגדול (מ' אלתי, ש"א א). יוצאים בהפנעה ראשונה מאירין באור במרץ וגדול מאד (מסכ"מ, ע"ה, הכול ו"א טו ד). כי להיות הידיעה בדרך הזה נקנית מדרך החוש ועל פי הנסיון הרב והחקירה הזמנית חיה קנין החכמה קשה מאד (ר"י אברבנאל מ"א ב). והנה ההצלחה היותר במרצת שיוכלו אנשי המלחמה להגיע אליה היא לחפוש אדם גדול (שם כג). — יקר נמרץ: המים הקרים קרור במרץ (קלנון ג ז, שניס, ה). ויקרשו אותו יתרון הקשאה וקרישה אך אין זה במרץ מגיע לגדר קרישת הגשמים הקשים כמו האבן והזוככות (שם א ג) פק נשמיטם הניחא). — יקצור נמרץ: מהספרים שרבו בהם המעיינים ונמצאים ביד כל אדם לא העתקתי מהם כל המאמר בשלימות אבל בקצור במרץ מאד (סקד' תעום נישלח). — והשתמשו במלה זו בזמן החדש הרבה במשמ' רב הכח לפעולה וכדומ', energisch; énergique; energetisch, אדם במרץ, וכיוצא בזה.

— הפע, המִרְיָן, מִרְיָן, מִרְיָה, — המִרְיָן את פלוני כי יעשה דבר, כי יענה וכדומ', הניעו בכח חזק: שמעתי כאלה רבות מנחמי עמל כלכם הקץ לדברי רוח או מה־מִרְיָה כי תענה (איוז יו ז-ג). — והשתמשו במשמ' זו בסהמ"א: אשר יעצך ובדרך אמת הנחך ובאמרי יושר המריצך כי נמית אחרי רבינו (ר' הלל, מכתב למאוסטרו גאיו, תמסד גנוס כא). — ופרץ השמוש בסהמ"א במשמ' הגדיל והגביר והרבה בדבר: תחלתך ותלחך יהודון מחנות ארבע, זה יעריץ וזה ימריץ לך וזמר ושיר יבע (כס"ג, שנאטס שנאטס). לרעו נבהלו כל רעיונים ותעו בחזות שכלו שעפים, ומה תמריץ בעל דעת וחיים עלי ארץ ועד רום לו סעפים (רמב"ם, תרש"א רל). שאילו היה הענין כן (כפשוטו) לא היו מסתירים אותו אנשי החכמה ולא היו

והוא משכנו. — ¹) כך הקדמונים. אמר ריב"ז: מענאח אלמבאלע"ה פי אלש"י כאנא מא כאנא אנ ח'ירא ואנ שרא, ע"כ, — ובעבר: ענינו ההגעה בדבר עד תכלית והיה מה שיהיה טוב או רע, וקצתם אמרו כי הוא כמו נמלצו.

נדרת לי שם נדר (שם לא יג). על פי אשר תשיג יד
הנדר יעריכנו הכהן (ויק' כו ח). איש או אשה כי יפלא
לנדר נדר (כמ' ו כ). זאת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו
לוי (שם כה). וידר ישראל נדר לוי ויאמר אם נתן תהן
את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם (שם כה ב).
איש כי ידר נדר לוי או השבע שבעה וכו' ואשה כי
תדר נדר לוי (שם ל ג-ד). ואם בית אישה נדרה או
אסרה אסר על נפשה בשבעה (שם יא). וכל מבחר נדרים
אשר תדרו לוי (דנ' יב ו). כי תדר נדר לוי אלהיך
לא תאחר לשלמו וכו' וכי תחדל לנדר לא יהיה כן
חמא (שם כג כג). וידר יפתח נדר לוי (שש' יא ל).
ויעש לה את נדרו אשר נדר (שם לט). ותדר נדר ותאמר
י' צבאות וכו' ונתתיו לוי (כ"א ח יא). אלכה נא ואשלם
את נדרי אשר נדרתי לוי בחברון כי נדר נדר עבדך
בשכתי בגשור בארם לאמר אם ישוב ישובני י' ירושלם
ועבדתי את י' (ש"צ טו ז-ח). ונדרו נדר לוי ושלמו
(ושע' יט כא). עשה נעשה את נדרינו אשר נדרנו לקטר
למלכת השמים (יומ' מד כה). וארור נוכח ויש בעדיו
זכר ונדר וזבח משחת לאדני (מלא' א יד). נדרו ושלמו
לוי אלהיהם (תהי' עו יב). אשר נשבע לוי נדר לאביר
יעקב אם אבא באהל ביתי וכו' עד אמצא מקום לוי
(שם קלג כ-ה). טוב אשר לא תדר מִשְׁתַּדֵּד ולא תשלם
(קס"ה ד). ויזבחו וזבח לוי וידרו נדרים (וי' א יו).
ואני בקול תודה אוכחה לך אשר נדרתי אשלמה (שם
כ י). — ובתוי'ם: התקין רבן גמליאל חוקן שתהא
נודרת ליתומים כל מה שירצו (גיט' ד ג). מלמד
(הכתוב) שאין אדם נודר בחיי המלך אלא אם כן
אוהב את המלך (כן פטורי, ר' יוסע בשמו, מוספ' מוטי'
ו א). יבקש אחד מן השוק שידור כנגדו בנזיר (ר'
יוסע, נזיר ח א). לאחר שהיה מתאוה לבנים ונולדה
לו בת נודר בחייה חזר ונולד לו בן הניח הבת
והיה נודר בחיי הבן (ר"א בן עזריס, מנ' בל, מנ'
דפס' נח). אלו אדם קורא לבלבו בשם אביו וכשהוא
נודר נודר בחיי כלב זה במי האב מתקנא בבן
או בכלב (ר' גמליאל, שם יתרו, נחש' ו). היה חייב לחבירו
שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך (ר"מ, סנה' ג ב).
כל היודע באשתו שנודרת ואינה מקיימת יחזור
וידורנה (סוף, כתוב' עג). טוב מזה ומזה שאינו נודר
כל עיקר (סוף, נדר' ט). טוב מזה ומזה נודר ומשלם
(ר' יוסע, שם). כל נדר שאני עתיד לידור הוא
בטל (ר"א בן יעקב, נדר' ג א). האומר לאשתו כל הנדרים

(י' ב' ב' ספרים נדרו).

(שם קיו יח'י). זבחי שלמים עלי היום שלמתי נדרי
(מס' ז יד). מוקש אדם ילע קדש ואחר נדרים לבקר
(שם כ כה). תעתור אליו וישמעך ונדריה תשלם (לוי'
כז כז). — ובתוי'ם: (כשמת ר' אליעזר) עמד ר' יהושע
על רגליו ואמר הותר ה נדר הותר ה נדר (סנה'
סח. ויח' שם ב' ו). מעשרות סייג לעושר נדרים
סייג לפרושות (ר"ט, אבות ג יג). לא יגדל בהמה דקה
ולא יהא פרוץ בנדרים ובשחוק (ר' יוסע, דמאי
ג ג). אל תרצה את חברך בשעת כעסו ואל תנחמנו
בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו
(רש"י, אבות ד' יח). הותר נדרים פורחין באויר ואין
להם על מה שיסמכו (תני' א ח). ארבעה נדרים התירו
חכמים נדרי זרוזין ונדרי הכאי ונדרי שגגות
ונדרי אונסים (נדר' ג א). תשע נערות נדריהן קיימין
(שם יא י). בעון נדרים מתה אשה של אדם (ר' נתן, שם
לכ). בעון נדרים בנים מתים כשהן קמנים (רבי, שם).
מלמד (הכתוב) שעמד משה בתפלה לפני הקב"ה וכו'
עד שהפ' לו נדרו (נח' נכ' לג). לעולם ידבק אדם
בשלשה דברים וכו' בחליצה ובהבאת שלום ובהפרת
נדרי' (נר קס"א, יב' קט). לעולם אל תהי רגיל
בנדרים שמופך למעול בשבועות (נדר' ג ב). והרוצה
שלא יתקיימו נדרי' כל השנה יעמוד בראש
השנה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל
(שם נג). בנדרים הלך אחר לשון בני אדם (שם
מט). — ומצוי בסהמ"א: אין הנדרים חלים אלא על
דבר שיש בו ממש (רמב"ם, נדר' ג י). — ואמר המשורר:
אל תאמן להם ואל תכרת ברית כי על דמות מלאך
ברית קשרו, אם נדרו נדר להשחית כל יקר בו
שלמו נדרים אשר נדרו (רש"י, כימי יקומיאל). —
ובהרחבה, מה שאדם אומר לחברו שיעשה לו טובה
וכדומ' ומקבל עליו לעשות זאת, קצת כמו יעיד והבטחה,
Versprechen; promesse; promise: ושבתתי לאיש
נבל באשור בשיר כזב אשר אין בו נבונה, ונדר לי
נדרי' הם כשירים מלאים שוא ואין בהם אמונה
(ר' מתיא, תחמ' ב). ואמר החכם הנדר בלי תשלום
כרעם בלי גשם (ר"א נח חסדאי הלוי, בן המלך וסגור' ס).

נדר, פ"י, נדרה, נדרת, נדרת, נדרתי, נדרה, נדרנו, נדר, לנדר, ילדור, נדר, תדר, ידר, תדרו, נדר פלוני נדר, הוציא מפיו דברים של קבלת נדר על עצמו: וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי וכו' (נח"א' כח ב). אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה אשר

(י' ב' ב' שהתיר).

אמר אי אפשי באשה נדרנית תצא שלא בכחובה (ר"מ ור' יוסף, כתוב' עה). — ובסחמ"א: שעל האב ללמד בתו דרך ישרה ומיושר דרכיה שלא תהא נדרנית (ר"י נר' אנטול, מלמ' ספולני, מנחם). — ולפי נדרן: אמר לו הקב"ה לנתן הנביא נתן האדם הזה שאני משלחך אצלו נדרן הוא קודם עד שלא ידור לך ואומר לו לא אתה תבנה לי בית (ר' סימון, מדרי' שמואל כו).

נְדָרָה (1), ש"ז. — דבר טוב, ובהרחבה מדה טובה, מעשה טוב, שראוי לשבח, Verdienst; mérite; merit. הנה היום הנה באה יצאה הצפרה צץ המטה (2) פרח הודון החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמחם ולא נה (3) בהם בא העת הגיע היום הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל כי חרון אל כל המונה (יחזק' ז י). — ואמר רסע"ג: יצדקו עבדים רבים ולא יכתבו לנו דבריהם, בגלל כי אין לנו מוסר בקריאתינו מעשיהם, ומעשה אב המון כתב לנו להיוסר בהם, ואתה אמרתה כל הנשואים לא נה בהם (תשו' רסע"ג על מיוי הכללי, סו"י דוידסון, עסקה לה). — יובמשימ' נגדית, בענין צרה: אשרי האיש שלא העפיל גבוה, לא בקש לו הוד לא מצא לו נה (ול"ג, אדו"מ ג). צאי מבית הספר מהיכל אלוה, צאי מבתי משוש לשאת כל נה (סו"א, אשה עבדה א), המעט כי פרי בשן מנע אלוה, כי לקח בנער ממך הבעל, כי מבחר ימך אסירת נה, עוד תשמרי חיובם לחלוץ לו הנעל (עס).

(1) ע"י הערה לקמן. — (2) הטפה במקום המטה. — (3) כך הנוסחה ברוב הספרים כ"י ודפוס, ובקצתם (ע"י בתנ"ך גינצ'ב' מהד' חדשה) נה, בחית, ונראה כי הגרסה נה היתה לפני בעלי המדרש, כי הם דרשו מלה זו בענין נחת רוח, וז"ל: לא נה בהם לא היה לשום ברייה נחת רוח מהם ולא היה להקב"ה נחת רוח מהם (מד"ר קלא' א), וכן הובא פסוק זה בגמ' סנה' בגרסת נח והשתמשו בו לצרכי דרשתם: ואף על נח נחתם גזר דין שנא' (בכ"י מ' קרי ב"ה) ולא נח בהם (קט"ו קה), וכך תרגומה הפשוט: ולא אתה נחית בהן, וכן ולגמ' requies. בתרגום השבעים חסרות המלים ולא מהמחם ולא נח בהם, ומעקילם לא נשאר לנו תרגום חלק זה של הפסוק, יונתן תרגם: ולא מבני בניהון, ואין לברר אם היתה בנוסחה שלו גרסה אחרת: שאר המדרגים היונים תרגמו המלה נה במשמ' נזי ופיו, תיאור' ὁ ὁραῖσμός, וכעין זה סומכ' ἀλλήλους. המפרשים הקדמונים רבם פרשו במשמ' נהי ויללה, רש"י גזר אותו מן בגהה: אין בהם נוחה אחרי מגעגע נותן לב אלי כמו וינחו כל בית ישראל אחרי ה'.

(דמלי ד.כ). הגוים נודדו ומדירין (מוספת' ערכ' א כ). אם לא נדרת מדירך אני (עס נדר' ו א). — והדירי בדבר: מעשה בריה בן הנניה שהדירו אביו בנזיר והביאו אביו לפני רבן גמליאל והיה ר"ג בודקו שמא בא לכלל שימנין (מוספת' נדס ה טו), האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת, את בנה בנזיר (מיר ד ו). — ולדבר: המדיר בנו לתלמוד תורה מותר למלאות, לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר (ר' יעקב, נדר' לת). — הדירי דבר, אסר עליו הדבר בנדר: המקריש את נכסיו ונתן עיניו לגרש את אשתו ר' אליעזר אומר ידירנה הנאה וגובה כתובתה מן ההקדש (מוספת' ערכ' ד ט), מעשה באחד שהדיר את אשתו שלא לעלות ליורושלם התיירו לו את נדרו ועלתה ובא ושאל את רבי יוסי אמר אילו הייתה יודע שמבטלת דבריו שלא בפניך הייתה מדרת (עס נדר' ה א). המדיר את אשתו שלא תלך לבית אבית (כתוב' ז ד). — והדירי מדבר, במשמ' זו: המדיר את אשתו מתשמיש המטה ביש אומרים שתי שבתות ב"ה אומרים שבת אחת (כתוב' ה ו). המדיר את אשתו מליהנות לו (עס ז א), עמד הורקנוס אביו (של ר' אליעזר) על רגליו ואמר רבותי אני לא באתי אלא להדיר אליעזר בני מנכסי (אדריג' ו).

הפע', *הדר, מדר (מזרר), מדרגה, — מדר פלוני מדבר, אסור עליו הדבר בנדר: המודר הנאה מחבירו עד הגשמים (שני' ט ז), אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכו' המודר מאכל מחבירו לא ישאולנו נפה וכברה וריחים ותנור (נדר' ד א), המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל החנוני ואומר איש פלוני מודר ממני הנאה ואיני יודע מה אעשה והוא נותן לו ובא ונוטל מזה (עס ז). האומר לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך (עס א א), במדומה את שמודר הנאה מוישראל אני (ר' פנחס לרבי, מו"י ז). — והדר הנדר: נדר שתודר כרבים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה (גיט' לו).

נדר, — ע"י *נדרית.

***נְדָרִית**, ש"ג. — אשה שהיא רגילה בנדרים: אי איפשי אשה נדרית שהיא קוברת את בניה (יוס' כתוב' ז).

***נְדָרָן**, — ע"י *נדרנית.

***נְדָרְנִית**, ש"ג. — כמו נדרית: האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה וכו' אם רצה הבעל להסיר יפר ואם

בְּהַגְּמָה מְלִוְנִי, בְּפֶרֶט בְּמִשְׁמֵי כִּךְ הָיָה דְרָבִנוּ לַעֲשׂוֹת: מַעֲשֵׂה שֶׁהִלְכוּ זִקְנֵי בֵּית שְׁמַאי וְזִקְנֵי בֵּית הֵלֵל לִבְקֹר אֶת ר' יוֹחָנָן בֶּן הַחֹרֶזְי וּמִצְאוּהוּ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בְּסוֹכָה וּשְׁלַחְנוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת אִמְרוּ לָהֶן בֵּית שְׁמַאי מִשָּׁם רְאִיָּה אִף הֵם אָמְרוּ לוֹ אִם כִּךְ הָיִיתָ נִוְחָג לֹא קִיּוּמָת מִצּוֹת סוֹכָה מִיִּמִּיד (סוֹכ' כ"ז). שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה (ר' יוֹחָנָן הַחֹרֶזְי) מִתְלַמְּדֵי בֵּית שְׁמַאי לֹא הָיָה שׁוֹדֵד הֵג אֲלֵא כְּדַבְּרֵי בֵּית הֵלֵל (ר"א כ"ז דְּרוֹק, מוֹסַפֵּי עֲרִי' כ"ג). נִוְחָגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁהָיוּ נִוְחָגִין מֵאֵת אַחַת לְזִוְתִּים שֶׁהָיוּ לָהֶם כָּל רוּחַ (ר' גַּמְלִיאֵל, פֶּסָח כ"ד). נִוְחָגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁהָיוּ נִוְחָגִין כְּלִי לְבָן לְכוּבֹם נִכְרִי שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת (רַסְנ"ג, שֶׁנֶּת א"ט). הַכּוֹתֵב אֵת נִכְסָיו לְאַחֲרִים וְהַנִּיחַ אֶת בְּנָיו וְכו', אִם לֹא הָיוּ בְּנָיו נִוְחָגִין כְּשׁוֹרָה זָכוֹר לְכוּב (הוֹא, כ"ח כ"ה). מַעֲשֵׂה בְּרַבִּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל מַסְפֵּל שֶׁל גּוֹיִם בְּשַׁבָּת עֵבֶעוּ אִמְרוּ לוֹ אִין נִוְחָגִין כֵּן לְהִיּוֹת יוֹשְׁבִין עַל מַסְפֵּל שֶׁל גּוֹיִם בְּשַׁבָּת (מוֹסַפֵּי מוֹיֵק כ"ט). הַתְּקִינֵנו שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא אוֹתָהּ בְּרַבּוּעִי מִן הַסִּכְנָה וְאֵילֶךְ נִוְחָגֵי לַעֲשׂוֹת לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא מִיחוּ בִּידֵם חֲכָמִים (שֶׁסִּכְנוֹ' א' א'). וְכִךְ כָּל אָדָם נִוְחָגִין (שֶׁסִּכְמֵי ד' טו'). וְאִינֵן נִאֲמָרִין אֲלֵא עַל דְּבַר שְׁכָנֵי אֲדָם נִוְחָגִין בֶּן (פֶּסָח כ"ג). בִּיהוּדָה בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ מִיִּתְדִין אֶת הַחֶתֶן וְאֵת הַכֵּלִי שֶׁעָה אַחַת כְּדִי שִׁיֵּא לְבוֹ גַּם בָּהּ וּבְגָלִיל לֹא נִוְחָגֵי כֵּן (ר' יְהוֹסֵה, מוֹסַפֵּי כְּמוֹ' א' ד'). נִוְחָגִין הָיִינוּ שֶׁהָיִינוּ שִׁנִּים תַּחַת הַמַּסָּה בְּפִנֵּי הַזִּקְנִים וְלֹא אִמְרוּ לָנוּ דְּבַר (הוֹא, סוֹכ' כ"א). מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי לְסוֹךְ אִינֵן סִכּוֹן מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עֲבוּדָה מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי שְׁלֹא לְסוֹךְ סִכּוֹן (הוֹא, עֲרִי' כ"ה). מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי לַעֲשׂוֹת מֵלֹאכָה בְּעֶרְבֵי פִסְחִים עַד חֲצוֹת עוֹשֵׁין מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת אִין עוֹשִׁין- (פֶּסָח ד' א'). מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי לְחַלּוֹק אֶת הוֹלָדוֹת מִיד חוֹלְקִין מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי לְגַדֵּל יִגְדִּילוֹ (כִּיִּם כ"ה). מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי לְמַכּוֹר בַּהֶמָּה דָּקָה לְגוֹיִם מוֹכְרִין מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי שְׁלֹא לְמַכּוֹר אִין מוֹכְרִין (עֲרִי' א' ו'). מְקוֹם שֶׁנִּוְחָגֵי לְבִנּוֹת גִּוּיֵל גִּוּיֵת כְּפִיסִין לְבָנִים בְּנִיִּים הֵלֵל כְּמִנְהַג הַמְּרִינָה (נִצִּי' א' א'). בְּרֵאשׁוֹנָה הָיְתָה הַחֲצֹאת הַמֵּת קִשָּׁה לְקְרוֹבֶיהָ וְיֹתֵר מִמֵּיתָתָהּ וְכו' עַד שֶׁבֵּא רַבִּן גַּמְלִיאֵל וְנִהַג קְלוֹת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וַיֵּצֵא כְּכָל פֶּשֶׁתֵּן וְנִוְחָגֵי הָעָם אַחֲרָיו לַצֹּאת כְּכָל פֶּשֶׁתֵּן (מוֹיֵק כ"ז). (ר' יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי לֹא הָיָה מְסִיר תַּפְלִיו מֵעַלְיוֹ לֹא בִקִּישׁ וְלֹא בַּחֲרוּף) וְכִךְ נִוְחָגֵי ר' אֱלִיעֶזֶר תְּלַמְּדוֹ אַחֲרָיו (יֹרֵם' נִכְכ' כ"ג). מַעֲשֵׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁלֹּא הָיוּ בְּנָיו נִוְחָגִין כְּשׁוֹרָה עַד וְכַח נִכְסָיו לִי נִתַּן בֶּן עוֹזִיאֵל (כִּצִּי קֶלֶג). הָיָה לוֹ

בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנדידות שלש
שנים (כ"ט כר נחמני, מ"ק יז). שנים עשר אלף זוגים
תלמידים היו לו לר"ע וכו' וכולן מתו בפרק אחד מפני
שלא נהגו בכבוד זה לזה (יבמ' סג). הלל ושמעון
גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני חבית מאה שנה
(שנ' טו). הוזהר ש' נהוג כי בכור והמליכני עליך
(מד"ר נמ"ד יד). שכל מי שאינו נוחג ברבו כל המדות
האלו נקרא רשע לפני המקום (כ' תנחומי, שם טו). —
הדבר נהג בדבר פלוני, צריך לעשותו בדבר תהוא;
(למה קדמה פרשת) והיה אם שמעו ליואמר שהיה אם
שמעו נהג ביום ובלילה ויאמר אינו נהג אלא
ביום (כ"ו בן קרח, כ"כ כ"ג). כמו חרם נוחג בכלאים
ובכו (תוספ' חול' ו). ראשית הגז נהג בהמרפה
ואין נוחג במתה ונוהג בכלאים ובכו (שם י א).
הסמיכות והתנופות וכו' והקבלות נהגין באנשים
ולא בנשים (קדוש' א ח). כל מצוה שאינה תלויה בארץ
נוהגת בארץ ובחול' וכל מצוה שהיא תלויה בארץ
אינה נהגת אלא בארץ (שם ט). שמת תשלומי
כפל נוחגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר
שאין בו רוח חיים ומרת תשלומי ארבעה וחמשה אינה
נוהגת אלא בשור ושה בלבד (כ"ק ז א). שבועת
במיו נהגת באנשים ובנשים (שנ' ג י). אותו
ואת בנו נהג בארץ ובחוצה לארץ (חול' ה א).
חזרוע והלחיים והקיבה נהגין בארץ ובחול' (שם
י א). בא הכתוב וליסד על התרומה שתהא נהגת
בכל (ספרי נמ"ד ט). שהצדקה נהגת בחיים וגמילות
חסדים נהגת בחיים ובמתים הצדקה נהגת
לעניים וגמילות חסדים נהגת לעניים ולעשירים
הצדקה נהגת בממונו של אדם וגמילות חסדים
נהגת בין בממונו בין בגופו (יוס' פ"א א א). מה
לסוכה שכן נהגת בלילות כבימים (שנ' קלא א).
— בנוהג שבעולם, עי' *נהג. — עולם כמהגו נהג, כך
דרבו: הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות
יאבד עולם מפני השופים אלא עולם כמהגו נהג
ושופים שקולקלו עתידין ליתן את הדין (ע"ז נד). הנח
לעולם ש' נהג¹ כמהגו והשופים שקולקלו יבואו
ויתנו את הדין (תוספ' שם ו' ז). — ומצוי שמוש נהג
בכל אלה המוש' בסהמ"א: וראיתי חכמת המנין וחרמת
השיעור נהגות המנהג הזה ומועילות במלאכות
רבות (ל"ב' הנשיא, הקדמ' הששי' וספ"ב'). ויהיה נהג
כל העולם על המנהג השכעי (כ"י א"ת, עוזר א קט).

¹ כך בנדרס, וכן בכ"י וינה, ובכ"י א"ת הוצ' צוקים

כן שלא היה נהג כשורה (שם). אם יבא אליהו
ויאמר חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין
שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל (רכ, יבמ' קג).
נהגו העם כרבי אליעזר בן יעקב (כ' יוחנן, ע"ז' סג).
רבא לקבל דברי חבירות אם ראינהו שנוהג בציניעה
בתוך ביתו מקבלין אותו (נכור' ג). ובלבד שיהא נוחג
כמנהג אבותיו (מד"ר ויקר' כ). — נהג דבר: כזו נהגו
בעלי בתים עין יפה (כ"ע, תוספ' פ"א כ כא). נהגו
כהנים עין יפה שלא להוציא את אחיהם ריקנין אלא
מקמצין ונותנין להם (רש"י, שם ד ג). ואם באו עדים מן
המנחה ולמעלה נהגין אותו היום קדש ולמחר קדש
(כ"ס ד ד). — נהג בפלוני, בדבר פלוני: אל תנהג
כאיש הזה מנהג שופך דם כי בשגגה בא מעשה לידו
(תוספ' מכות ג-כ ט). רצה לנהוג בזיון בעצמו אין
שומעין לו (כ' יסוד, שם סנה' ד א). השולח פירות
לחבירו ונמלך להתחזיר נהג בהן כמות שהיה (שם
דמ"ד ג). ומעשה ב' עקיבא שליטא אתרוג באחד
בשבת ונהג בו כדברי ב"ש וכדברי ב"ה (שם שני'
ד כא). שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (נדר' כ ט).
את שנוהג בו משום אלוה אסור את שאינו נהג
בו משום אלוה מותר (ע"ז ג ד). הלומד מתברו פרק
אחד וכו' או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו בכור
(אבות ד ג). בני נהוג נשיאותך כרמים זרוק מרה
בתלמידים (רכי, כחז' קג). אמו של ר' ישמעאל
באה וקבלה עליו לרבותינו אמרה להן געורו בישמעאל
בני שאינו נהג בי בכבוד (יוס' פ"א א א). פעם
אחת חלה (ר' שרפון) ונכנסו חכמים לבקרו אמרה
להן (אמנו) התפללו על שרפון בני שהוא נהג בי
כבוד יותר מדאי (שם). בדין היה תרומת מעשר של
דמאי שלא יפריש עליה חומש ולמה אמרו שיפריש
מפני גדירה שאם את אומר לו שלא יפריש אף הוא
אינו נהג בה בקדושה (שם דמ"א א ב). מכיון שנהגו
בהן אבותיכם באיסור אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי
נפש (ר' חנינא, שם פס"ד א ד). המוליך עצמות מסקום
למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם על גבי חמור
וירכב עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון (בבלי
נדר' יח). שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמ' ק"ב).
דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה
רשאי לנהוג בהם היתר כדי לבטלן (נדר' פ"א). מקום
שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהגו
בו היתר (חול' ו). הראשונים היו חובשים זיתיהם
ונהגים בהם עין יפה (ספרי דבר' רפד). שפחה של

ויש שימלם ממנו הרבה מן המנהג הזה וזה ג
 בנה הפא-על העקר (סוף, סקמט טו). והתחיל (אברהם)
 לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה
 הגלגל הזה נזהג תמיד (למנ"ס, עמוד' כוכ"ג א ג).
 ולא יתבזה (הדין) בפניהם ולא ינהג קלות ראש
 בעצמו (סוף, סנה' כה ג). וראשי ישיבותיהם ובתי דיניהם
 אשר נהגו שררה בעם יי' (סוכר' נשמי' מזמן הגאון, JQR,
 48, N.S. I). — ופעול' ינהגו, כמו רגיל: וכשעמד המלך
 ממשיכ הצהרים אמר לשני סריסיו הנהגים
 להשקותו השקוני (סדר' א ג). ולא היו יודעים מה לעשות
 להבל שלא היו נהגים בקבורה (סס כה). וקצת
 מהנכבדים יצאו ויצאו שראוי לתת לי שכר מיוחד חוץ
 מהנהג ולא אבותי שמוע (אלוהי' קשלו, REJ 54,
 127). — וכנוי למכיר ירח, ינהג, נהגים: שרשו (של
 ענב השועלים) יועילו לנשקדים בלילות ולנהגים!
 ולמדברים בכלי דעת ולרוב מצוקות (לספ' סופא, כ"י, 81).
 — נהג, נהג, נהג, ינהג, ינהג, ינהג, ינהג, ינהג,
 ינהג, — נהג את פלוני, חוליכו על כרחו, בשבי וכיוצא
 בזה: ויאמר לכן ליעקב מה עשית וחגג את לבבי
 ונהג את בנתי כשביות חרב (ללא' לא כו). ונשאתם
 מתי מספר בגוים אשר ינהג יי' אתכם שמה (דנ"ד כו).
 והיית' לשמה למשל ולשנינה בכל העמים אשר ינהג
 יי' שמה (סס כה לו). — נהג בכבודת וכדומ', הניעו,
 עשה שילך לאם לאם: ויסר את אפן מרכבתיו וינהגו
 בכבודת (שמוס' יד כה). — וחוליכו ברצון ובחבה להורות
 לפניו את הדרך: לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב
 ושמש כי מרחמם ינהגם. ועל מנועי מים ינהלם (ישעי'
 מט י). כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על
 מות (ספ' מנ' יס). — ונהג בהמה, עדר: כן נהגת עמך
 לעשות לך שם תפארת (ישעי' סג יד). ויסע כצאן עמו
 וינהגם כעדר במדבר (ספ' עת נב). — ונהג את הרוח,
 עשה שינשב הנה או הנה: ויי' נהג רוח קדים בארץ
 כל היום ההוא וכל הלילה (שמוס' יג). יסע קדים בשמים
 וינהג. בעזו תימן (ספ' עת כו). — ובתו"ס, כמו קל: הדירה
 שתחת מטעמת תבשילה לכל אדם וכו' ויצא ויתן כתובה
 מפני שלא ניהג עמה כדת משה וישראל (חוספ' מנ"י).
 וזו. שמור את עצמו מן היין וניהג צער בעצמו שלא
 יגלה ראשו כדי לשמור עצמו מן העבירה (מד' נד י).
 — סע, "הנהיג, — הנהיג את פלוני, חוליכו: יהושע הנהג
 בן אחיך ובא (ל"ג, מד כד). (בהמה) שמאח עם סחורה
 הנח העולם שינהגו וכו'. — בערב' שאיר, מהלך, והוא
 תרגום של המלה הרומית ambulare, somnus-ambulare.

ושחורה עם שמאח אסורין לחרוש ולמשוך ולנהיג
 הנהג סופג את הארבעים (כלא' ח כ"ג). ואין
 מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב (כ"י ד ס).
 היו שנים רוכבין על גבי בהמה או שהיה אחד רוכב
 ואחד מנהיג (כ"מ א ג). שנים שהיו מושכין בגמל
 ומנהיגין בחמור או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג
 (גמ' טס טז). חסמה (את הבהמה) בקול וזה נהיג
 בקול (סס טז). — והנהיג את הספינה, השיטה, וכלים
 המנהיגים אותה, המשושים: המוכר את הספינה מכר
 את התורן וכו' ואת כל המנהיגין! אותה (כ"י ס א). —
 והנהיג את הצבור, סדר את עניניו, חורה לו את הדרך וליך
 בו, leiten; conduire; to conduct: כל פרנס שמנהיג
 את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעוה"ב (כ' אלעזר,
 סנה' טז). — וסעי', הנהיג, הלך: דרך מלכים להיות
 מנהיגין בסוף וחילותיהם מקדימין לפניהם אבל
 אני אקדים לפניהם (מנ"י כשל ט א). — ובהשאלה, הנהיג
 את פלוני לעשות, הרגילו בכך, עשה שיהיה מנהגו כך:
 תודום איש רומי הנהיג את בני רומי להיות לוקחין
 שלאים ועושין אותן מקולסין בלילי פסחים (כ' יוסי,
 חוספ' יו"ט כ טו). לעולם ינהיג אדם את עצמו
 (לפנות) שחרית וערבית כד' שלא יהא צריך להתרחק
 (כ"י, כ"כ, סג). שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של
 אדם וכו' וזה מנהיג עצמו ברבנות (כ"י יסודס,
 סס טז). — הנהיג דבר, עשה שיהיה הדבר נהג: מכאן
 ואילך הנהיגו שיתו בודקין עירי נשים בדרישה
 וחקירה (חוספ' סוף ינ"י). הנהג בהן מנהג דרך
 ארץ (כ' ישמעאל, כ"כ לט). וכן בכל ברכה וברכה באחת
 אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שגומר את כולן
 וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון
 בסיכני (פנ"י יו:). — ובסחמ"א: אם היה הולך בדרך לא
 טובה מחזירין אותו לטוב מנהיגין אותו בדרך
 ישרה (למנ"ס, ח"ט ד א). — ובמשמ' עשה שרבר יהיה
 נהג: ושגזרו גזירות והתקינו התקנות וזה נהיגו
 מנהגות ופשטה גזירתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל
 בכל מקומות מושבותם (למנ"ס, סקד' סיד' סחוקס). בית
 דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה וזה נהיגו מנהג
 ופשט הדבר בכל ישראל (סוף, ממז'ס כ ג). תקנות
 ומנהגות שתקנו וזה נהיגו חכמי הדורות בענין
 האיסור וההיתר והסמון (ל"מ כן זמא, סקד' ל"ד לדרק).
 — הנהיג סדור כך וכך, קבע הסדר: אבל הנהגנו

— (י' בקצת כ"י המנהגין, וכן במדב"מ, וכן בהלכ' פסקות.
 ומפרש בגמ' (סס עג) מושיפין.

(י"ט אכן וינא, שט יסוד ינ). האהבה שבין המלך והעם או המנהיג ו ה מ ו נ ג י מ ממנו (פאל מנול, מרפא לנפש כנ:). כדעת אפלטון שגוף אדם אצל נפשו הוא במדרגת הכלי ביד אומן וכאנית מ ו נ ג ת על ידי רב החובל (כ"י מוסקטו, קול יסוד לנזרי א פט).

***נהג**, ש"ן, — כמו מנהג, בפרט בנהג שבעולם, במנהג העולם: ב נ ו ה ג שבעולם אדם מותח אוהל על ידי שהות רפה (י' יומן, יו"ש כנ"י א ח). ב נ ו ה ג שבעולם אדם נוסך כלים על ידי שהות הוא מעלה חלודה (י"ט שן לקיש, שס). ב נ ו ה ג שבעולם זה מבקש לנצח דזוירו וזה מבקש לנצח דזוירו (י' חיים בר נא, שס י"ט א ג). ב נ ו ה ג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעסק שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא (י' חנינא, שס). ב נ ו ה ג שבעולם השלטון אומר הדין היום והליסטים אומר למחר הדין למי שומעין לא לשלשון (י' רשע"י, שס). ב נ ו ה ג שבעולם מה נוח ליוצר הזה לעשות מאה קנקנים או להסתכל בתן לא להסתכל בהן (י' לעזר, שס). ב נ ו ה ג שבעולם מלך בשר ודם גוזר גזירה רצה מקיימה רצו אחרים מקיימים אותה (סול, שס). ב נ ו ה ג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלשין ואינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן (מ"ד כלאש' א). ב נ ו ה ג שבעולם מלך בשר ודם מתקלם במדינה וגדולי המדינה מתקלסין עמו שנושאין עמו במשא (שס). ב נ ו ה ג שבעולם פועל עושה מלאכה עם בעל הבית שהים ושלש שעות באמונה ובסוף הוא מתעצל במלאכתו (י"י בר סימון, שס ט). ב נ ו ה ג שבעולם אדם שאומר לו חבירו פלוני הכה לבנך יורד עמו עד לחיוו (שס שמו"א). ב נ ו ה ג שבעולם בני אדם מוליכין פרקמטיא למקום שצריכין לה כלום מביאין מוריים לאספמי' דגים לעכו (שס ט). ב נ ו ה ג שבעולם כלה מקשטין ומבשמים אותה ואחר כך מכניסין אותה לחופה (י' לוי, שס כג). ב נ ו ה ג שבעולם אדם נושא אשה בן ל' שנה וכו' (סול, שס ט"ט, שרד). ב נ ו ה ג של עולם מלך בשר ודם נכנס במדינה כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו אבל המלך לתוך הפלטרין שלו הוא דר במקום מישור (י' יסוד בר שטוס, שס שמו"א). ב נ ו ה ג שבעולם אדם מוכר חפץ בתוך ביתו הוא עצב עליו (י' כרכיס הסקן, שס לג). ב נ ו ה ג שבעולם שני בני אדם נכנסו אצל הדיין אחד עני ואחד עשיר אצל מי הדיין הופך את פניו לא אצל העשיר (שס ויקר' ג). ב נ ו ה ג שבעולם מלך בי' נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסן וכו' (י' תמחוס כי"ר חנינא, שס כו).

סדור האותיות האל על סדרן בכל השרשים אשר הוכרנו בחלק הזה ולא בלבולנו כאשר עשה זולתנו (י"י א"ס, הקד' ריב"ג לספר השרש').

—הַתְּנַהֵג, — נהג, הנהיג את עצמו, הַתְּנַהֵג עם פלוני, היה מנהגו ביחס לפלוני: יה"ר מלפניך שוכבשו רחמין את כעסך ויגורל רחמין על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים (י' ישמעאל בן אלישע, כרכ' ז). קבלו עליכם עול מלכות שמי והכריעו זה את זה ביראת שמים והתנהגו זה את זה בגמילות חסדים (ספרי דכ"י טג). הקב"ה היה מגדלנו ואומר לישראל לא נהגתם אתי כדרך שהבנים מתנהגים באבותיהם (י' יומן, מד"י שס"ג כו, סול' גרינאוט). אמר הקב"ה כדבורים היו בני מתנהגים בעולם על ידי צדיקים ועל ידי נביאים (י"ט בר נחמן, מד"י דכ"י א). ואע"פ כן בזכותן היו מתנהגין (י' לוי, שס כמ"ד א). אומה ששלום הי העולמים מתנהג בה מאהל לאהל (י' כרכיס, שס כלאש' טו). —יְתַנְהֵג הָעוֹלָם, יהיה זה מנהגו, דרכו: אמר הקב"ה עד מתי יהא העולם מתנהג באפילה תבוא האורה (מד"י כלאש' ט). ליבתו הרוח וכו' ברוח של אונסין וכו' אבל ברוח שהעולם מתנהג בו פסור (י"ט כ"ק ד). —ואמר הפיסן: אתה כוננת עולם ברב חסד ובי יתנהג עד קץ הימים (סדר עזרים, חתם כוננת).

—הַתְּנַהֵג, מְנַהֵג (מונהג), — שהנהיגו אותו: כי ה מ ו נ ג ה והמוזהר יודע כנגד שכלו ובינתו כי אינו מ ו נ ג ה אלא על דרך המוב והיושר ואינו מוזהר כי אם מן הרע והעוות וכו' אם לא יהיה המנהיג והמוזהר נאמן בדבריו ו ה מ ו נ ג ה והמוזהר יודע אמונתו לא תהיה אזהרתו מועלת (י"י כנלנו, סי' ספ' י"ט"ב 152). כי מפני שהיה השם יתברך מושל בעולם ומנהיגו והיה מבואר מהאומן השלם שהוא לא יעלים עיניו מהפעולות אשר יעשו ה מ ו נ ג י מ ממנו וכו' להגיע לכל אחד מה מ ו נ ג י מ ממנו הראוי לו באופן יותר שלם שאפשר (לכ"ג, מלחמ' סי' ד כ). בשררת הצדיקים ישמח העם כי הם אוהבים ה מ ו נ ג י מ מהם וישתדלו בתקונם (סול, משל כט כ). וכל אחת מהן (מתורות) מגעת המונהגים על פיה אל ההצלחה האנושית (י"י אלנו, העקר' א כה). כי מצד צדקתו התבונית היה לו דעת חלקי לכל כתות המונהגים ומצד זה יעשה דין דלים ורשים (י"י ערמאס, יד כנלנו על משל כט). שאלה השלשה עולמות שוכרם מונהגים ממנו ית' (י"י אברכנאל, מ"א יט). ואעו"ב ענין זה לאלוה ש"ם יכלתו בראנו ועם מוכיותו אנו מ ו נ ג י מ

בנוהג שבעולם אדם לוקח לישראל אחת של בשר מן השוק כמה יגיעות הוא יגע כמה צער הוא מצער עד שבישלה (י' ינחי, טס כח). בנוהג שבעולם פועל עושה עם בעל הבית עיי שהוא מנבל עצמו בשים הוא נותן לו שכרו (י' כר חלף, טס נמד' י). בנוהג שבעולם אדם לוקח מחבירו לישראל של בשר ואמר לו חוסיף לי כמה חוסיף לו אוניקא (טס דנכ' ח). בנוהג שבעולם אדם מכבס כסותו בימות הגשמים כמה צער וכמה יגיע רואה עד שינגבה (י' נסח, טס קסל, מה יתנו). בנוהג שבעולם כרם אם יהיה לאדם ויבואו ליסטים ויקצצו אותה למי מנחמים לכרם או לבעל הכרם (פסיק' נכח, נממו). ובנוהג שבעולם אדם יהא לפניו שתי קערות מלאות וכול הוא לפנות אחת לתוך אחת לאו (טס, סור לו ככ). בנוהג שבעולם אדם עוסק בפרקמטיא עם חבירו והפסיד פירש ממנו ואינו רוצה לראותו (נממו' חקס לג). בנוהג שבעולם אם נפל אדם אגודה של קנים שמא יכול לשברם בבת אחת ואילו נופל אחת אחת אפילו תינוק יכול ומשברם (טס, נלכ' ד). בנוהג שבעולם אדם מקבל אורח יום ראשון שוחט לו עגל יום שני שה יום שלישי תרנגול יום רביעי קיסנית יום חמישי ממעט והולך (מד' סה' כג ג).

ב.נהג¹ — ממנו ב.נהג.

ב.נהג² — קל לא נמצא.

— פט', נהג, מנהגות, — נהג היונים, הגו, ובהשאלה לאדם. התאנה, השמיע קול נגה: ואמתיה מנהגות כקול יונים מתפפת על לבבהן (נמו' כ ח).

א.נהה² — ממנו א.נהה, נהי, ינהיה.

א.נהה, פ"ט, נהה, — נהה פלוני, התאנה, זעק בקול מר ויגון, wehklagen; so lament; to lament ביום ההוא ישא עליכם משל ונהה נהי נהיה (מיכ' ד ד). בן אדם נהה על המון מצרים והורדהו (יחזק' לב יח). — והשתמשו הפיטנים והמליצים הרבה בפעל זה: אטוסה ואשכונה עד חצר מות, אשפל את המחכים למות, אנהה מי גבר יחיה ולא יראה מות (כ"א קליה, קינ' למ"ז, חלחס). לך ה' הצדקה ונצדיקך בחבה, ולמה נהינו ולנו הרבה כי כל זאת באתנו בחובה (סוף, טס, ואתה למית). והמאורות

¹ (בערב' נהג' a). בסור' נהג, ודומה לו נהק.

² (בסור' נהא, במשמ' ככה, זעק).

חשכו בצאתם, וצבא השמים שק הושת כסותם, והחיות גוהים בבכיתם, ותאופנים לעמתם (דוד אכן פקודה, דמנו שרפים). תקונן בפיה ותבכה בלכה לעובה אחיות בגני כפרים, הנהגה ופה נחסום סאלות על פרידת עפרים וצבוי כפרים (כמנ"ע, חרשט ג כס). — ומצוי בסהמ"א בכלל: הן מכות על לבביון כדרך הנשים הגוהות והמקוננות (דד"ק נמו' כ ח). כאלו הם גוהים ובוכים על גלותך (סוף, עוזד' ד י). וכפל אריאל כדרך הגוהים שכוּפלים דבריהם כי הנביא היה גוהה עליו ואמר עליו הוי (סוף, יסעי' כט ח). לא שחנביא יקונן וינהה עליהם אבל ישמח על חרבנם ועל אבדם אלא שיאמר הרברים שיקוננו בהם המקוננים והגוהים עליהם (סוף, יחזק' לב יח). וינהה לו הנהגה את הנחי שנהיה בעם (י"ו קחל, מיכ' ד ד). ויהיו שם עומדים בבית המן חרדים ותמהים נוגים ונוהים ונופלים על פניהם (לשכ"י דולח, מנלי ספר קנה:). אך עליך אדם ינהו שמים עת קדרות ילבשו דמעה ויזלו (אדס הסכן, סהמל ד).

ב.נהה¹ — ממנו ב.נהה.

ב.נהה² — קל לא נמצא במקרא.

— נסע', נהה, עתי' ינהה, — נהה אחרי פלוני, השתוקק אליו, בקש ללכת אחריו, desidero u. jem. sehnen; ardement; long for וירכו הימים ויהיו עשרים שנה וינהה³ כל בית ישראל אחרי יי' ויאמר שמואל אל כל בית ישראל לאמר אם בכל לבבכם אתם שבים אל יי'

¹ עי' הערה להערך.

² עי' הערה לקמו' — פ"ט כך בנסחה המסורה, ואין לברר אם בנסח' השבעים היתה כבר נסחה זו, כי הם תרגמו אמנם במשמ' הַנְהִיחָה, ἐπέβλεψεν, אסס אין להכריע אם היתה לפניהם נסחה אחרת, ויבישו במקום וינהה, או הם פרשו וינהו במשמ' זו, אבל, בנסחה ת"י היתה מלה זו ותרגם כזו המלה בעצמה, ואתנהיאו, ובפעל זה בעצמו ת"י גם את הפעל ונקו אליה כל הגוים, ויתנהון, מזה אנו רואים כי בארמ' היה פעל נחי משמש במשמ' קבץ, אסף, מנחם חבר מלה זו עם א.נהה, במשמ' התאבל, אבל ריב"ג נטה לפרוש ת"י, במשמ' אספה, רש"י הביא את ת"י ואמר שכונתו היא נכישך אחרי פלוני, וזה נכון לפי הענין של הכתוב, אבל לא ידוע מאין לקח רש"י משמ' זו להפעל הארמי, רד"ק הביא את ת"י ופרשו מנחם ולא הכריע, ורוב החדישים, אותם המקומים את הנסחה המסורה, פרשו כמו מנחם במשמ' א.נהה, אבל בערב' הפעל נהי a, בבנין אפתעל, אנתהי b, בפרט אלי פלאה, משמש גם במשמ' עשה מצותו של פלוני: אנתהי אלי

הסירו את אלהי הנכר מתוככם (ש"א ז ב'). — ואמר הפסן: התעשת האלהים התעשת והופיע, והרף מאף לרוחם מיום דין והרגיע, כי אחריך בנחים ואין בהם מפגיע (רמז"ט, מרדכי לבית תשלום). מי צופיו מפניו תמחים, מי יודעיו אחריו בנחים, מי גוי גדול אשר לו אלהים, קרובים אליו כאדני (ר"י הלוי, מי אשש). המחזיקים באל ואחריו בנחים, יכירו וידעו כי יש אלהים, וכי אדני הוא אלהים (סוף, הון זענו). אוצרו פתח לעם אחריו בנחים, להשמיע קול מגבהים וידבר אלהים (סוף, ויד לאש אלס). עדר אחריו יגחו תבטוח, ומאורי ישועות כהו תזריח (סוף, לאן אכדום). בסיון אזכרה פלאות אלהים אשר נשא וגבה על גבוהים, אשר יצא לישע עם קרובו ילדיו חולכים אחריו ובנחים (עמ"י, מחז"ט). ולחיות יצוריו מאימתו פחדים ורוחים, ואחר עקבות עניו ארץ לחיות בנחים (שם כח). לא יפחדו מהעונש האלתי ולא ירהו, ואחרי האל ואחרי חסדיו לא יגחו (שם).

— קל, ינחה, — נחים אחריו, כמו נפע: השם תירא אחריו בנחים, תתם דרך תקון בגבוהים (אזכר) ר"א הזקן, אמר יסנה מנין. יתו למופת לכמהים, להיות אחריו בנחים, אשר יענה באש הוא האלהים (ר"י אבן ג'אט, וכן אלהי). אמרו לאלהים, עם אחריו בנחים, במקלות אלהים ברכו (אליעזר ב"ר שלמה, אמרו לאלהים). כי אתם חלק ה' וחבלו, הנוהים אחריו החוננים על דגלו (אגרי סרמז"ס ל"י יסונתן הכהן). לפי שמצאו ספרים רבים באלה הדברים של דברי החזונים בכוכבים וכו' שענו וגו' אחריהם ודמו שהם חכמות מפוארות (סוף, אגרי לתכמי מכליליה). אם תכין לבך ומורשיו לדרכי חכמי הזמן וקדושו וכו' אז תמצא כל חפציה תנחה אחרי וקום יקומו דבר (סוף, אגרי לר"י אבן עקיבן). נהו בני ישראל אחרי ה' (ר"י אבן עזרא, ש"א ז ב). עתה מלא ספקי בבית דודתי והנני נוחה אחרי בית אבי (מא"ג, דניר, מפסג ג). גם אתה נוחה אחריו כאשר אנחנו בנחים אחריך (סוף, שם כמא). באמת אין איש בארץ נוחה אחרי העת ההיא (שם). כי מה אעשה ונפשי נוחה אחריך ורוחי שואף לשפוך שיחו בחיך (ר"א זיפול, ש"א ז ב). חמסי על בנו חסרי הלב כי לא יתחזקו בעד אביהם הנוהה אחריהם (אגרי יל"ג א קפא). כי לא אחרי רוב המברכים לבי נוחה ולא על מעוסם יעצב לבי (שם כז ב).

אמר פלאנ, — והלך בעצתו: אנתהי פי אלשי אלי ראי פלאנ (Dozy I V).

* **נְחֻלָּה**, (ניהול). ש"י, — שפיס מן נהג: ולא נחם אלהים אין נחום זה אלא בנהג וכן הוא אומר נחית כצאן עמך (מכ"י נסלח, פסוק). — ובסמ"א: האלף וצלע בניהוגנו, לעיתים ידרכו ציגנו (רסע"ג, חזון) על מנין האותיות). שהיה (בר קפרא) ממשל משלים ללמד מוסר ודרך ארץ ודרכי בניהוג העולם (רס"ג, תש"י סוף, סוף, סוף). להיות שבעה וכו' גלגלי שמים לשבעה כוכבי לכת כל א' וא' יש לו בניהוג שלא כבניהוג זולתו (ר"י ברללני, פי יצירי 149). וכמו שהמדע ואע"פ שהוא בנפש הוא יקר ומעולה ממנה והיא מושכת ממנו מדע והשכל וניהול וניהוג כן היוצר מנהיל ומנהיג לכל העולם ואע"פ שמצוי בכל הוא רם על הכל והכל צריכין לו ומושכין ניהולו וניהוגו (תנ"י, פי יצירי לרסע"ג ד א, שם 840). שהניהוג כניהול (תש"י דוגם על רסע"ג 139). — ומצוי בסמ"א השמוש כמו מנהג: והיה שהולכים אחר ניהוג המדינה להשכים ולהעריב ללמוד (מרדכי, ב"מ, פי שמע). בני בבל מתירין חמאה של עובד כוכבים וכו' ורוב בניהוגיו ככני בכל (סוף, ע"י, פי תנ"י). צריך המחזיק להביא עדים וכו' שלא הרגישו בו שיוצא בלילות אלא כפי בניהוג העולם ראינוהו נכנס בו בערב ויוצא בבקר (סוף חז"מ קמ ס).

* **נְחֻלָּה**, ש"י, — שפיס מן נהל: וכמו שהמדע ואע"פ שהוא בנפש הוא יקר ומעולה ממנה והיא מושכת ממנו מדע והשכל וניהול וניהוג כן היוצר מנהיל ומנהיג לכל העולם וכו' והכל צריכין לו ומושכין בניהוגו וכו' כלומר בניהולו וניהוגו בוקע בו לפי שהחיות בכל דבר ממנו (תנ"י, פי יצירי לרסע"ג, כסוף פי יצירי לברללני). שהניהוג כניהול (תש"י דוגם על רסע"ג 139). — ובפרט בלשון חכמי הקראים לאוס ונהל: כי אם יחקרו ויורשו בליאוס ובניהול בלי כעם על המחויבים עד שיבינו חיובם וזכותם (ר"י דס"י, אשכנזי כספר שגן). שזאת הציצית צוה אותה מותן התורה היות על צד נהול וליאוס וכו' ולא בארה התורה צד נהולה וליאוסה אע"פ כן מהקרבת דעתנו נעיר אופני נהולה וליאוסה (ר"א סקלא, ג"ע, ענין תפלה ו). אע"פ שהזהיר את ישראל מזה החטא עוד הקדים ועשה להם תקנה ואפילו על ידי יחסים רחוקים מה שהיה מלאומם ונהולם (שם, ענין מילה ז). — ובמשמ"י מנהג החולה והמתרפא במאכל ובמשתה, regime: השער החמשה עשר יזכיר בניהול המועיל לחליים הנקריין לנשים המעוברות (ספר רטאות, כ"י פלורנס).

בארץ נכריה (לכ"ט, א"י הכן). והיהודים חשודים הכו מכה שריה, לזאת אספדה ומר אלמדה ואנהה עור נה י נהיה (סוף, א"י ירד), אם אזכרה שבוי עת גדוד גביר, יול כמל בכיו ונהי אחביר (סוף, א"י אזכרה).

נְהִיָּה, ש"י, —ש"ס מן נהג: נהיגה לצאן ולכל דבר חי (ר' שלום כר"ש, ספ' המליטה, ערך נהג'ה, סוף ככר 16). אנשו רומי העבירו את האפיפיור גריגוריוס מכסאו וחדשו שם נהיגת הזקנים כמנהג הקדמונים (ר"ד גמ, למד דוד, חקק' לא"י). ולחקן נהיגת המדות להיוותם הולכים על קו המוסר והדעת (ר"ד אבולרס סנ').

נְהִיָּה, ש"י, — ש"ס מן א.נְהָה: בדמעות כלו עיני נלו דמע ובכיה, רפתה רוחי ואריר בשחיו ואהמה בנהיה (אלעזר בר נתן, א"י נ"י). נרגנתי על שוא בבכיה, נלונתי על חנם בנהיה. נמצאת מכתי מכה שריה (ר' לואנטי כ' משה, א"י נ"י, סלית' י"ז תמוז).

נְהִיָּלָה, ש"י, —ש"ס מן נהל: הא' נהילת העדה בנהילת המלך למדינות ולאצרות וחב' נהילת בני הבית בנהילת המלך בני ביתו וקרוביו והג' נהילת האיש לנפשו ביותר בנהילת האיש לנפשו וגופו (נ"י כר נח הקדמי, פ"י י"י הדברות, לקו"ק נספח' 9). — נהיגה לצאן ולכל דבר חי כמו נהיגה (ר' שלום כר"ש, ספ' המליטה, ערך נהג'ה, סוף ככר 16).

***נְהִימָה**, ש"י, — ש"ס מן נהם: נהימה (י' שניהבתם לפני בהר סיני ואמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (ר' אבון, ספיק' נכתי כ"א). לאדם יש לו נהימה אף ללב יש לו נהימה (א"י דר"ע, אות ל). —ובסמ"א: אם היה הוא גוהם והם מקרקרין מיראתו ומנהימתו הן מקרקרין (למנ"ס, שח"ט ס"א). הוא נהימת התחלת המסר שמשמעת קול (נדיק ירמ' יג). —ואמר הפישן: מספר מר אעשה ואקונן בנהימה, דברי שאגותי יתכו כימה (ק"י נ"י, סהר"ש ממני). יצאה נשמתם באימה ובתוהו ובהימה, על אלה יכבו עש כסיל וכימה (ק"י, א"י נ"י חטא'י השמימה). דמו לשרף בנהימה, שלוח שן במהומה (ר' מנחם כר"מ, א"י מושיע וגו', ספ' כ' חכמה).

נְהִיקָה, ש"י, —ש"ס מן נהק: שהנאקה תדמה לפעמים לנהיקות החמור שדרכו לנהק תמיד וכו' והגעויה לשור כמו נהיקה לחמור (ר"י מסמט, מעין ג"ס לא"י וס). בפרא נוהג לשון נהיקה ובשור געיה והכל ענין צעקה (נשכ"ל דוראן, א"י נ"י מ"ש לא"י וס).

נְהִי, ש"י, — ש"ס מן א.נְהָה, קול בכי ואנחה, צעקת אנחה כמו על מות לכן כה אמר י"י אלהי צבאות אדני בכל רחבות מספר ובכל חוצות יאמרו הו הו וקראו אכר אל אבל ומספר אל יודעי נהי (עמו' ס"ו). ביום ההוא ישא עליכם משל ונחה נהי נהיה אמר שרוד נשדנו וכו' (מ"כ נ"ד). על ההרים אשא בכי ונהי ועל גאות מדבר קינה (ירמ' ט"ט). וקראו למקוננות ותבואינה וכו' ותמהרנה ותשנה עלינו נהי ותדרגה עינינו דמעה (ש"י י"ו). כי קול נהי נשמע מציון איד שדרנו (ש"י י"ח). כי שמענה נשים דבר י"י וכו' ולמדנה בנותיהם נהי ואשה רעותה קינה כי עלה מות בחלוננו (ש"י י"ט-כ). כה אמר י"י קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל סבכה על בניה (ש"י נ"א י"ח). —ובת"כ: ליוקם עצמות אין אומר עליהן קינים ונהי ואין אומרין עליהן לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים (ירוש' פסח' ח"ח). (כתוב) מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך (לא) היה הכתוב צריך לומר) אלא בכי לאסף נהי לאסף קינה לאסף ומה אומר מזמור לאסף (מד"כ א"י, כ"ה י"י). — ובסמ"א: אמרו לו (החכמים לבן סירא) מהו אוי ונהי אמר להם כששמעתם עלי הרי לכם אוי ועתה אם אהרג אתכם הרי לכם נהי וכו' והכהו עקרב אמר ווי ונהי (א"י של נ"י סוף ט). —ואמר הפישן: מגילה כתב בנהי, קינים והגא' והי (ל"א קליר, ק"י נ"י, א"י נ"י). על כן אילול כמו פי ונהי אתמיד, כי ביום זה בשל החמיד (סלית' י"ז תמוז, א"י נ"י). יללה נהי וקינים, שאי נא אם על בנים, בחורים וזקנים, וגם יונקי שדים (ק"י נ"י, פ"י ע"י). — והשתמשו בו הרבה המליצים והמשוררים: לא אעשה שפם ולא אעש משתה כמתנחם ומתאפק, כי קול נהי אצלי וקול אחי נכרת ולא נשמע ולא דופק (ר"ש הנגיד, האלהי מדש). ועת סופדים לבן אטם אשוע כשועתם, ואם פשעו ולא בכו אריכם על פשיעתם, כאלו קול נהי פיהם על אחי ודמעתם (סוף, ו"י נ"י). ירהו ויחרדו לשמע מקצות ארץ מגוריהם אשר בה גרו, ישאו נהי נהיה ומרה יצעקו כי כיתוסים אחריו נשאר (נשכ"ל, נ"י יקומאל). טובות אשר גמל כציונים מאז עלי תבל ותמרורים, עד כי ברמה קול שחוק נשמע תחת נהי נהיה ותמרורים (למנ"ס, חש"ש א"י). בכה אבכה בכל רגע ואשא נהי נהיה, בזכרי זה שלש שנים מותו

(¹) בערב' נע"י א, הודעת המות והקינה על המות.

(³) בערב' נהמ (b).

השומע אותו מתירא נהמתו של הקב"ה עאכ"ו (י) ממא נ"ה, ילקוט משלי (תקס"ט). — ואמר המקונן: רבו אנחותי, ועצמות קינותי, רבו נהמותי, ואתה יי עד מתי (ר"ל קליל, קני' למיב, איך תממתי סבט).

נהק⁽¹⁾ מסנו נהק, ינהקה, ינהיקת.

נהק⁽²⁾ ס"ע, ינהק, ינהקי. — נהק הפרא, השמיע קול זעקה המיוחד לו, בפרט כשהוא רעב: הנהק פרא עלי דשא אם יגעה שור על בלילי (איו"ט ו'). — ובהשאלה, לבני אדם רעבים: בין שיחים ינהקו תחת חרול יספחו (ס"ט ל ו'). — ובתו"מ: שאין חמור נוהק אלא מתוך כפיסה של חרובין (י"טו' סוף יומי). וכי מנין היתה לאה יודעת שבא יעקב אלא נהק החמור ושמעה קולו ויצאת לקראתו (מד"ר בראש' לט). חמור נוהק והוא (שלמה) יודע מה נוהק (י' ינחק, ש"ש ש"ס א, ש"ס קל"א). — ואמר המלוי: ואלך לדאות את חמורי ואבא אל האבוס ואמצא אותו מכלי חבן ובספא, ולא יכול להגות על שרפו, ובסעש מצאחו מחנק, כי העבד הבליעל חסם את פיו לבל ינהק (ר"י זלכר, ס' ששע"י יא).

ינהקה⁽³⁾ ס"ע, — שס"פ מן נהק: אדני בעל הבית ידעת אם אכל חמורי הלילה מספא, או נפל עליו הקיר ומלך את ראשו ממול ערפו, אשר לא אשמע בהקתו, ולא אאזין נאקתו (ר"י זלכר, ס' ששע"י יא). ואם נתח לו מספא לשבעתו, מדוע חסמת אותו לבל אשמע נהקתו (ס"ט).

נהר⁽⁴⁾ מסנו נהר, אנהר, ינהרי.

נהר⁽⁵⁾ ס"ע, סמ' נהר, מ"ל נהרים, סמ' נהרי, ומ"ל נהרות. סמ' נהרות, כנ"י נהרותיך, נהרותיך, נהרותיך, נהרותיך. — מ"ס הרבא יצאים מבין הרים וכדומ' ושפלים וחללים דרך אפיק באדמה לעמת תוצאותיו הימה, Fluss; river; ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים שם האחד פישון וכו' ושם הנהר השני גיחון וכו' ושם הנהר השלישי חרקל וכו' והנהר הרביעי הוא פרת (נלאש' כ י"ד). לערך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת (ס"ט י"ט). נמה את ירך במשך על הנהרות על היארים ועל האגמים (שמות ח'). קח משך ונמה ירך על מימי מצרים על הנהרות על היארים ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם (ס"ט).

⁽¹⁾ בערב' נהק (א).

⁽²⁾ בערב' נהר (ב) במשמ' הליכה.

⁽³⁾ נהק ⁽⁴⁾ נהר

מלך מתעברו חוטא נפשו (ס"ט כ ז). — ואמר המשורר במליצה לאדם: ולו נהם יעידוהו אריות, ולו חן חמדו אותו צבאות (מכ"ט, עד מה בננו, דיואן כ"ו כול"י).

נהם⁽¹⁾ ס"ע, נהמם, ינהם, נהם. — נהם הארי, השמיע קול נהם: ארי נהם ורב שוקק מושל רשע על עם דל (משלי כ"ט). — ובהשאלה לקול זעם של אדם: שאגה לו (להאויב) כלביא ושאג ככפירים וינהם ויאחו שרף (ישע' ה כ"ט). — ולקול חים בועפם, ובהשאלה לאדם בועפם: וינהם עליו ביום ההוא כנהמת ים (ס"ט). — ובהרחבה לקול זעקה של צער: לא חספרו ולא תכבו ונמקתם בעונתיכם ונהמתם איש אל אחיו (יחזק' כד כג). — ונהמת' באחריתך בכללות בשרך ושארך (משלי ה יא). — ובתו"מ: אין ארי נוהם מתוך קופה של חבן אלא מתוך קופה של בשר (נכ"ל ל). ובשעה שיוגיע כתר כל חיילי מעלה מודעזעים וחיות דוממות ונוהמות כארי (פסיק' רמ"י כ). השליך דמות אריה והיה נוהם אותו המקום (אד"ר ש"ס א יא, הולץ גלינ"ט). — ואמר הפישן: ושאו זכות אבות וחתה לכו לנגהם, וקראו מול ערבות בקול טים ינהם, לגבור בקרבות לא גם ולא נדהם (ר"י הלוי, משתחיים לסדרת קדש). בחדש העשירי זאב ערבות על עמי נוהם, בעשור לחדש שרף שרף כל היוצא מהם (סלתי' י' כט"ט, ואין שכל דומי). — ולקול הפיל: שור גועה אריה שואג וכו' חמור מברים פיל נוהם ראם מוצלצל (כסא' שלמה, ביקמ"ד ילינק ה).

— ס"ע, נהם, מנהם, מנהמת, — כמו קל, ובהרחבה לקול היונה: שמעתי בת קול שמתמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות (י' יוסף, נכ"ל ג).

נהמה⁽²⁾ ס"ע, סמ' נהמת, — קול חים בועפם, Tosen des Meeres; grondement (d. l. mer); roaring (of the sea).

וינהם עליו ביום ההוא פנהמת ים (ישע' ה ל). — ונהמת הלב, קול זעקה של מכאוב: פוגתי וגדכיתי עד מאד שאגתי מנהמת לבי⁽³⁾ (תהי' ל"ט). — ובמדר': צלם חלול היה שם נתון לפנים משבעה קנקלים וכו' וכל מי שהיה מקריב בנו פותחין לו שבעה ונוהגין אותו לתוך סם של נחשת ומסיקין את הכרה תחתיו והיו מקלסין לפניו ואומרים לו יערב לך ויבסם לך וכל כך למה כדו שלא ישמעו (האבות) נהמת בניהם ויחרזו בהן (מד"ר איז, סומאסא שול"ס). מה הכפיר הזה כשתוא צוות בקולו אדם

⁽¹⁾ יש מגיחים ונהמת, עפ"י תרגום השבעים.

⁽²⁾ קצת החדשים מגיחים לבוא.

רשות וכו' (כ"ט, ככ"א כ"א:), כמעון המתגבר וכו' נהר שאינו פוסק (כ"י מל"ה, אבות ו כ). כל מה שברא הקב"ה (בעולמו) ברא כנגדו ברא הרים ברא גבעות ברא ימים ברא נהרות (סוף, חגי' טו.), הנהרות והמעיינות המושכין הרי הן של כל אדם (תוספת' זיק ו יא), אמר זבולון לפני הקב"ה רבש"ע לאחיי נתת להם שדות וזרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות (מגי' ו.), כל הנהרות למטה משלש נהרות וג' נהרות למטה מפרת (כ"ט, ככ"א כ"א), אלו ד' ימים וד' נהרות שמקיפין את ארץ ישראל (כ"י יומן, כ"ט עד:), לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים לא בפיו ולא בידו אחת (ע"י יב:), — ואמר החכם: בני אל תעמוד לפני המלך כשהוא כועס ולא לפני הנהר כשהוא שושף (כ"י א"ח, מכת' הפנימי' לרב"ג, מאות החכם לבנו). — ואמר המשוור: ותקע אהליהם בעיור, וענה בשלומך, ברוב בשורות, שלום בנהרות (כ"י הלוי, יקרב עד:), — ונהרות של דמעות: כבדו מצוקותי כחול הים ואיך עברו עלי ימים ולא טבעו, איך ירדו עיני נהרות מכבי על להבי לבי ולא ישקעו (לכ"ט, גכ"ט, שקיס, מכת' ל"ט אכן גאנע), שאלי קרית אריאל שאלי נא אם שכחתיך, יולו עיני נהרים כי בלי כבוד נחתך (סוף, חי גזירתך), — יזכרשאלה, לרם הוסת: אני כלוא בבית עלמה, אבל לא אדעה על מה, ירוצו נהרי עדן לפני ואני אצמא; ואין לי רק ראות עיני כמביש אל פני חמה (לכ"ט, ה'הקס' לליל חמסה), — *נהר של אש¹: המלאכים מתחדשים בכל יום ומקלסין להקב"ה והן חורוין לנהר אש שיצאו ממנו (מדר' שמות

¹ כבר העיר קצת החכמים כי הכונה בזה היא לרצועות הכוכבים הקטנים הנראים בשמים, המכונה בפי חכמי התכונה מסלת החלב, בארמית נהר דינור: כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובשלי (כ"ט, חגי' יד.), נהר דינור וכו' מהיכן נפיק מזועתן של חיות ולהיכן שפיק וכו' על ראש רשעים בגיהנם (ס' ינ.), — ובסמה"א: המאור הסובב למרכבה וכו' נהר דינור המשיש גבול לכל מלאך ומלאך לכל יכנס בגבול נכרי מפני שלא ישרף ונהר דינור שלש מאות פרסה מתפשט סביב למרכבה (נרית מנוחה י), ולפי שהשמש והירח והכוכבים נבראו מנהר דינור על כן הוא בריקיע השני (ספר רז"ל כ"א), ובריקיע השני נהר דינור אחר שהמולות נדונין ממנו שאמרו רבותינו אלמלא זנב כימה בדינור אין ניצול מפני הקור וכו' ומה שהחמה הולכת ביום דינור הולך ביום ראשון (ס'), — ואמר הפישן: כי בנהר דינור שחים וניתנים, ועוד מנו נחצבים ומתחדשים כראשונים (כ"י קליר, א' ללית, שנת שקל).

יט.), כנחלים נמיו כגנת עלי נהר (כמ"ד כד ו), הלא מוב אבנה ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל (מ"ב כ יב), מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישפספו (ס"ט ח ז), והחרים יי את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר בעים ורוחו והכהו לשבעה נחלים והדריך בנעלים (ישע' יא טו), אשר בזאו נהרים ארצו (ס' יח כ), והאזינו נהרות דללו וחרבו יארי מצור (ס' יט ו), מקום נהרים יארים רחבי ידים כל חלך בו אני שים וצי אדיר לא יעברנו (ס' לג כ"א), ועתה מה לך לדרך מצרים לשנות מי שחור ומה לך לדרך אשר לשנות מי נהר (ינ"ב כ"א), מי זה כיאר יעלה בנהרות ותגעשו מימיו (ס' מו ז), גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב (נח"א ד), הכנהרים חרה יי אם בנהרים אפך אם בים עברתך (חכ"י ג' ח), נהרות חבקע ארץ (ס' ט), אפתח על שפיים נהרות ובחוך בקעות מעיינות (ישע' מ"א יח), ושמתי נהרות לאיים ואגמים אוביש (ס' מ"ב י), כי תעבר במים אתך אני ונהרות לא ישפספו (ס' מ"ג כ), אף אשים במדבר דרך בישימון נהרות (ס' יט), האמר לצולה חרבי ונהלתך אוביש (ס' מד כו), את נהלתיה חלך סביבות משעה (יחזק' ל"ד), ואמנע בנהלתיה ויכלאו מים רבים (ס' יד), ותגה בנהלתיה ותדלח מים ברגליך (ס' לג כ), אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך (ס' יד), נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים (ס' יח מו ה), הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל (ס' קו ו), אתה בקעת מעין ונחל אתה חובשת נהרות איתן (ס' ע"ד י), ויוצא נזולים מסלע ויורד בנהרות מים (ס' ע"ד יו), נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים (ס' לג ג), על נהרות בבל שם ישבנו גם כבינו בזכרנו את ציון (ס' ק"ז א), אלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש (איוב יד יא), — ומשל לדבר שפא בכח עז שאין לעצר בו, כמו אובי על ארץ וכדומי; ולכן הגה אדני מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשר ואת כל כבודו ועלה על כל אפיקיו והלך על כל גדותיו (ישע' ח ז), — ולדמיון בוא דבר פתאם: כי יבוא כנהר צר (ס' נט יט), — ומשל ללב ושמע: לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצודקתך כגלי הים (ס' מה יח), הנני נוטה אליה כנהר שלום וכנחל שושף כבוד גוים (ס' סו יב), — ובהשאלה, נהר של דבש וכדומי; אל ירא בפלגות נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב כ"ז), — ומי נהרים, שני נהרות, בהשם ארם נהרים, — ובתוים: לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים אמרו לו מפני

במהרתי (כ"י סל"ו, י"ג ט"ז). ודל בא לחוות ממחר על
סכלו אשר סכל, אל טובך יהי נוהר על משתה ועל
מאכל (סוף, ידידיך מאמץ). ה"י אחרי מלכך מרדפת בסוד
נשמות אשר אל טוב אדני נהר (סוף, ישנן חמיק.
י"ד ט"ז). אל אל בני אלים יבהר ויקוה איש מסקומו
לו יקדו וישתחוו (לכ"ט, אל א"ל). אל נהרי טוב נהר
חכמים, עד כי יקאמו בו כוכבי מרומים (סוף, הודות עלי נ"ל).

בִּנְהָר¹), מִמֶּנּוּ בִּנְהָר, נִחְרָה.

בִּנְהָר, פ"ע, בְּהָרָה, בְּהָרָה, — בְּהָר פְּלוֹנִי, הָאִירוּ פְּלוֹנִי
משמחה ונחת, leuchten; rayonner; to shine

או תראי ונהלת וסחד ורחב לבבך כי יוסף עליך המון
 ים חיל גוים יבאו לך (ישע' ס ה). הביטו אליו ונחמדו
 ופניהם אל יחפרו (ספ' לר ו). — ואמר המליו: אמת
 משה אשר עמד בהר לולו מסוה עוד היום על פניו
 לא חברתיו מרוב זיו בו ינחד (מס' ריטין, מקד' מע' ו א).

—ספֿע', *הַנְּהִיר, —כּוּמוּ הַאִיר; וּלְמָה נִקְרָא שְׁמוֹ ר' נַהוּרָאִי
שֶׁמִּנְהִיר עֵינֵי חֲכָמִים בְּהִלְכָּה (שֶׁנֶּת קִמּוֹ : עֲרוֹז' יג.).

—וּפֶעַ: וְעִינֵי יְהוּדָה וְאָחִיו הָיוּ מִבְּהִירוֹת בֵּי הָרוּחַ
בְּאַתֶּה לָּהֶם מֵאַחֲרֵיהֶם (מִדְרִי וְיִסְעוּ. בִּיהֶמֶד יִלְנֶק ג.) וִירָא

אברם את הירח ואת הכוכבים לפניו ויאמר אך עתה
הנה זה אלוה אשר ברא כל הארץ וכל האדם והנה

עבדיו מנהירים לפניו (ספר ישע, נה).—ואמר הפיון:
רחש לבי בקרבי עיני ליתן להשית, על מאור המנהיר

—פֶּעַל יִנְהַר: שַׁעַר הַמוֹקֵד בַּמִּדְבָּר חָמָּה, שַׁעַר נִיקְנֹר וּמוֹהִיר בַּעֲשָׂשִׁית (ר' מֹאִיר זְכוּרָאִי, מִקְדִּים וְרֹאשׁ, פִּיּוֹט לִשְׂתִּי).

בנפך תגהר (ר"י חנן חזיתור, שער הליטון). גיה אורד
תגהר נה, לילה ויום הנצרה (רשב"י נר חנו, אל אל

מי ארנן, שנת ב' אמה"פ). תמוכי ימינך פניהם בהר, תעתוע חסאם תכפר לשהר (יולר ליוס"כ, אמת נשור).

מִשְׁכִּילִיךְ יוֹחֵר, מֵרֵאִיָּהוּן בִּרְקִיעַ מִנְהַר (מִשְׁכִּילִי בִּרְקִיעַ קְלוּנִי, מִנְהַר (מוֹנֵה־רָ), — שֶׁהָאִירוֹ אוֹתוֹ : דְּמִיּוֹן

אודך כי עניתני, יולר כ פסק). רענו כקדם ותארנו יונה ה,
רחום הקשיבה ועשה אל תאחר (יול' ליוס"כ, לא ביום

מכל הנהר ים ומגיה יתר מכל הגהים (י)

ברכי סנקדון, סוף דר' גולמן, ד.)

(יט). והחיות עומדות אצל כסא כבודו וכו' ביראה וביאמה
 וברתת ובזיע ומוזיע פניהם נהר של אש מושך ויוצא
 לפניו (סדר"א ד'). וכשיבא (השמש) למזרח רוחץ בנהר
 של שכו' תירח והכוכבים והמזלות רוחצים בנהר של
 ברד ועולים האיר על הארץ (סס נא). — ובסהמ"א:
 כי תיבך שהרשע מת נפשו מתקשרת בגלגל האש
 ומשם נצמדת לנהר של האש היוצא מתחת כסא
 הכבוד שהוא יסוד הגלגל (פי' ספר סמוע, הלכ' תשוב'
 מ' א). ואיך יוצא נהר אש מלפניו וכל נהר כתבל זה
 מקורו (כס"ע פלקיני, סקד' המעקש). — ואמר המשורר:
 ממוראו שרפי כסאו זחלו, ובכנפיהם כמו הדרת פנימו
 ונהר אש מתלהט יום ויום נולד, לפני יפעתו מוזעת
 אפימו (דוד מדיני, כס"ע תקפ"ט 97). — וינהר גִּלְגַּל : נהר
 חלל אש יוחל ושם הדרך מסלותיו (אופן שנת רמ"ה חזיו
 הגניז). — ובחשאלה, יכנו לאחת הצורות של המזלות:
 והשלישית (הצורה השלישית מהמזלות) הנהר וזכוביו
 ליד (ראש"י, ראש' חמ"א ח). — וכנו לכאמ"א מסוגי השירים
 העברים: קראנו את שם אלה הסוגים (של משקלי השירים)
 נהרות לפי שהנהר הוא השם המפורסם בלשוננו לנחל
 הגדול המתחלק (כס"ע אבן דנאן, פרק בחמו, מלאכ' הסיני).

*אָנף, אַגפֿים. — אײַתן. — אַכּוּב. — אַמַּת הַמַּיִם. —

אמיק-אשד-גב, גבים-גדה, גדות-דכי-זרוע-
 יאר-יבל-יובל-מוצא-מים-מעין-מצולה-

מרוצה, :מרוצת הנהור. - מְשֵׁךְ, *נהר מושך. - נָחַל. - יַעֲבֹר.

עין-עלה-פֿלג-שבֿלת-שמך-שלוֹלית-

שְׁמִי. - שְׁמִי, שְׁמִי הַנָּהָר. - תִּצְאֶה, תִּצְאֶה. - תִּצְאֶה, תִּצְאֶה.

באחרית הימים נכון יהיה הר בית יי' בראש ההרים

ונשא מגבעות ונהרו אליו² כל הגוים (ישעי נ ב).

וּפְקַדְתִּי עַל כָּל בָּבֶל וְהֵצֵאתִי אֶת כָּל־עַדְוֵי הָאָרֶץ מִפִּיּוֹ וְלֹא יִנְהַרְפוּ

אליו עוד גוים (פס נא מד) — ומצוי בסהמ"א: פנו אליו

להשכילם וכל המליצים אליו נהרו ועליו תעתיקו כל

לשונוות הארץ (רסע"ג, הקדמ' העבר' להאגונו). — ואמר

לב נבער אשר אחריו נהרתי, וגלות וחיי צער בגללם

(¹) בערב' נהר' a, במשמ' זו. — (²) מיכ' ד א עליו.

_____ (a)

גוים הָנִיאַ מחשבות עמים (חֲסִי' לִי).—ומצוי שמושו
בסהמ"א במשמ' הָפֵר, ואמר הפִּימֶן: פִּעוֹת כֹּזֵב רִמֵּשׁ
(הנחש) הַשִּׁיחָה (את חוה), מִשְׁכַּח כְּשׁוֹר לִטְבַּח לַח נִיא
צווי (כ' יני, קד' עֲנוּכָה, חֲסִי כֹונֶנֶת). קדש את שִׁמְךָ כִּי
תִתְמַךְ אֶת־יָדִי וְכִי מִחֲשַׁבּוֹת שׁוֹרֵרִי הִנֵּיא בְּפִלְיָאִיק
(כסע"ג, גוף סֶפֶר סִגְלוֹי, כו"ז סֶפֶר כְּסֵדִיאלֶס). בבִּטְאִיק
לעֲשׂוֹת וּשְׁלֹא לעֲשׂוֹת אֶל תִּנֵּיא אֹמֵר כְּמִלְחִים (כֹּוֹל,
אֹסֶר, אֲנִי אֶשׁ). חֲשַׁבּוֹ לַח נִיא תוֹרֵתִי וּלְשִׁמְאוֹת אֶת
שִׁהֲרֵתִי, בְּתִגֵּי גִעּוֹל בְּבוֹרֵתִי הִפְרוּ אֶת בְּרִיתִי (כ' מִנְחָס כִּד
מִכִּיר, אִין מוֹשִׁיעַ, שֶׁנֶּכֶת כִּהֲנִי). מִי כְּמוֹךְ הַיּוֹעֵץ וְאִין מִנִּיא,
אֶחָד וְאִין שְׁנֵי, גַּם בֶּן וְאִחַ אִין לֹ (רֶלֶזֶ"ע, מִי כְּמוֹךְ אֶל).
בִּאוֹנִי צִעֲקָה תִּבְלֵ בְּלִי קוֹל אֲנִי כָּל מִחֲשַׁבּוֹת שְׂרִים
אִנִּיא אִם, אֲנִי תְּמִיד אֶעֱוֹרֵר הַתְּלֹאוֹת וְאִם הִמָּה כְּמוֹ
בְּנוֹת אֲנִי אִם (הֶעֱקָ, מִיֹּחַ לִרְיִי מִרְיֹן, חוֹס אֶל יִפְתָּ
לִכְךָ אִם זְמַן יִחְלִיק לְשׁוֹן וְשִׁמֵּן רֶאשֶׁךְ יִנֵּי, כְּמֹה אֲנִישִׁים
חֲשַׁבּוֹ לַהֲוִית אֶךְ מִחֲשַׁבּוֹתֶם הַזֶּה יִנֵּיא אִם, חוֹס אֶל ס).
יְחִיד הַמְּלִיצוֹת וְאִין שְׁנֵי, גִּזְרֵי בְּתִכּוֹנוֹת וְאִין מִנִּיא,
הוּא חֶבֶר הַקִּיבִי (כֹּוֹל, תִּהְיֶה עֵן). אִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם
וּמִחֲשַׁבּוֹתֶם אִנִּיא, יִזְמוּ וְהִעֲרִימוּ עֲצַת וְלֹא מִנִּי (כ' יוֹסֵף,
אֱלֹהֵי יָמֵי שְׁנוֹתֵי, שֶׁנֶּכֶת אֶל חֲסִי"ס). הֶפֶךְ רִצּוֹנִי מִלְכִּי
וְקוֹנֵי צוּרִי מִנִּיא מִחֲשַׁבּוֹת עֲרוֹמוֹם (סִמְאִ"ל, סִלְחִי לִשְׁנֵי
שׁוֹנֵי, מִלֵּא רִמְיִים).—וּבְמִשְׁמִי מִנֵּי: לְמַלְאֵת עֲבוֹדַת בֵּית
הָאֱלֹהִים וְאִישׁ אֶל יִנֵּיא אוֹתֶם עַד כְּלוֹתֶם כָּל הַמְּלֹאכָה
(יוֹסֵפוֹן, דָּף מו). הֵלֵא שִׁמְעַת מִה עֲשֵׂה הַנְּחַשׁ לְאֹדֶם חוֹה
אִיךְ פִּתֵּם וְחִשִּׁיָּאֵם, וּמִמְצוֹת יוֹצֵרֶם הִנֵּיא אִם, עַד אִשֶּׁר
אֶל שְׁעָרֵי מוֹת הַבָּיִים (כִּי זִנְאָרֶה, סֶפֶר שְׁעָרֵי נֶל). כָּל
עוֹד שְׁחִיתָה (הַנֶּפֶשׁ) לְמַעַלָּה בְּמִדְרִיגָתָהּ הִיא הִיָּתָה בְּמַעֲמָד
נִכְבָּד בְּשׁוֹת בְּלִי שׁוֹם מִנִּיא וּמִגֵּרָה וְכֹי וְהַתְּאֻמָּצָה
לְהִרְאוֹת הַמִּנִּיאִים וְהַמוֹנְעִים וְעִשְׂתָּה חִיל בְּכַח
הַשְׁכָּל (כ' הֵלֵל מוֹיִרֹנֶל, תִּנְנִי הֶסֶף כִּי בִּי). וְהִנֵּה עִם כּוֹנֶנֶת
לְרוֹמֵם הַתּוֹרָה וּלְנִשְׂאָה הֵם מִשְׁפִּילִים אוֹתָהּ בְּדִבְרֵיהֶם
כִּי יִנֵּיא זֶלֶבֶת הָאֲנִישִׁים לְבִלְתִּי יִרְאוּ מִסְתּוֹרִיהָ (מִכִּיר
לִיֹּאֵן, נֹסֶף נֹסֶס אֶיִן). מִהֲרַבְּנוֹת אֶת עֲצָמוֹ יִרְחִיק, וְעַל
שְׁעָתוֹ אֶל יִרְחִיק, יִחְזִיק בִּיד דֹּל וְעִנִּי, וּמִדְרָךְ הֶרַע פִּעְמִיו
יִנֵּיא (עוֹרִי הִכְנִילִי, מוֹכֵחַ מוֹסֵר ז). לֹאֵת כָּל חֲכָם יִלְבֹּשׁ
לְבָנִים תְּמִיד מִרְאֵשׁוֹ שִׁמֵּן אֶל יִנֵּיא (כִּי נִגְלִיָּה, יִתְנַכֵּךְ
אֶל מִי). כִּי בְּעִבּוֹר הַמַּחְלָה הַכְּבֵדָה עַל נִפְשׁוֹ אִשֶּׁר
לֹא נִרְפָּאתִי כֹּלָה מִמֶּנָּה עַד הַיּוֹם הַיּוֹאֲנִי הַרּוּפָאִים
מִעֲבֹדֹת הַמְּלָמְרוֹת הָלֹאֵה (מִלֵּא, דִּגִּיר כִּי יִג).
הַפְּצַתִּי לְצֹאת אֶת הָעִיר וְהַשּׁוֹטְרִים הַיּוֹאֲנִי (אֶיִן מִסּוֹ.
אֶסֶ"ל כִּי). אֶךְ שְׁעָרֵי אֶחָד יִעַל הַשְּׂמִים, אוֹתוֹ שֶׁךְ אֶל זֹעֵם
חֲנוֹת שׁוֹכָה, וּלְשַׁחֵת תּוֹצְאוֹת יֵשׁ רְבוּתִים, חֶרֶב וְכִרּוֹב

נִהְרִי שִׁי, — כְּמוֹ אֹרֶךְ הַיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה חֲשֶׁךְ אֶל
יִדְרִשְׁהוּ אֱלֹהִים מִמֶּעַל וְאֶל תּוֹפֵעַ עָלָיו נִהְרִי (אִיוֹנֶג ד).
—וְאֹמֵר הַמְּשׁוֹרֵר: מִלְּאֲכֹוֹת אֱלֹהִים נִוְרָא, קִמְתִּי לְעֲשׂוֹת
בְּמִוְרָא, וְעַד לֹא תוֹפֵעַ נִהְרִי, הַקִּיּוֹצוֹתִי בְּאִשְׁמֹרֶה
(לִמְכִּי"ע, מִמְּנֹס קו). כֹּאֵהֶל אִפְרָשְׁנִי לִיל בְּאִישׁוֹן וְכּוֹכְבֵי
רוֹם יִשִּׁימוֹן בּוֹ מִאוֹרָה, בְּתוֹכּוֹ אֲחֻזָּה סִהֵר וְכִימָה וְיוֹפֵעַ
כְּסִיל עָלָיו נִהְרִי (רֶלֶזֶ"ע, מִעִיל יֵס לִי). וְיִוְלִיכּוּהוּ אֶל
מִקּוֹם כָּלֹו אֹרֶחַ, אִין חֲשֶׁךְ וְאִין צִלְמוֹת אֱלֹא נִהְרִי
(רֶשֶׁ"ט פִּלְקִייר, סִינְקֶשׁ כִּי).

נִהְרִי תִּי, — שֶׁל נִהְרִי: וְעִנִּין שֶׁם לוֹוִי שֶׁם מִחוֹבֵר
לְמִקּוֹם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִינֵי הָעִשְׂבִּים הַנִּהְרִי וְהַפְּרָסִי
וְהַמְּדִבְרִי (תִּגְנִי סִי הַנֶּשֶׁל לְהַרְמֹס, נִגְנִי יד). שׁוֹכֵנִי הָאִיִּים
מִאֲרִיכִים יָמִים יוֹתֵר מִזֹּלָתָם וְהָחִי הַיּוֹם מִאֲרִיךְ יוֹתֵר
מִהַמְּרַבְרִי וְהַנִּהְרִי (מִי אֶלְדִּי, שֶׁ"ס א י).

נִוְרָא (1), מִמֶּנּוּ נִוְרָא, תְּנִוְרָא, בִּי תְּנִוְרָא.

נִוְרָא סִי, תְּנִוְרָא, —נָא אֶת לְבָבִי שֶׁל פְּלוֹנִי מִעֲשׂוֹת דְּבַר,
הִשְׁתִּי מוֹת, מִנְּעָהוּ עִי דְּבוֹרִים שְׂמִיבִיאִים מִרְךְ בְּלָב
וְכִדְמוֹ, zurückhalten; empêcher; to hinder. וְיֹאמֵר
מֹשֶׁה לְבִנֵּי גֵד וּלְבִנֵּי רֹאכֵן הָאֲחִיכֶם יִבְאוּ לְמַלְחָמָה
וְאַתֶּם תִּשְׁבּוּ פֹה וְלִמָּחָה תִּנְוְרָא (2) אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְבִלְתִּי בֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם יי (נִמְדִי לִב י-ו).
—הֶפֶעַ, הִנֵּיא, יִנֵּיא, יִנֵּיא, תְּנִוְרָא, —א הִנֵּיא אֶת פְּלוֹנִי
בְּדִבְרֵי שְׂאִמְרֵי לְעֲשׂוֹת, גִּעֵר בּוֹ, תִּהְנַגְדִּי לֹוֹה, אִמֵּר כִּי לֹא
טוֹב עֲשֵׂה: וְאִשֶּׁה כִּי תִדְרֵר נִדְרִי לִיִּי וְאִסְרָה אִסְרֵי בְּבִית
אֲבִיהָ בְּנִעְרִיהָ וְכֹי, וְהַחְרִישׁ לָהּ אֲבִיהָ וְקִמּוֹ כֹּל נִדְרִיהָ
וְכֹי וְאִם הִנֵּיא אֲבִיהָ אֲתָהּ בְּיוֹם שְׁמִעוֹ כָּל נִדְרִיהָ וְאִסְרָהּ
אֲשֶׁר אִסְרָהּ עַל נִפְשָׁהּ לֹא יִקּוֹם (נִמְדִי ל ד-ו). וְאִם בְּיוֹם
שִׁמְעַת אִישָׁה (שֶׁל אִשָּׁה נְשׂוּאָה שֶׁנִּדְרָה נִדְרִי) יִנֵּיא אוֹתָהּ
וְהִפְרֵת אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ (שֶׁס ט). וְאִם בֵּית אִישָׁה
נִדְרָה וְכֹי וְשִׁמְעַת אִישָׁה וְהַחְרִישׁ לָהּ לֹא הִנֵּיא אֲתָהּ וְקִמּוֹ
כָּל נִדְרִיהָ (שֶׁס יא-יג). — הִנֵּיא אֶת לְבָבִי שֶׁל פְּלוֹנִי
לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת דְּבַר: וְיִעֲלוּ (הַמְּרַגְלִים) עַד נִחַל אֲשַׁכּוֹל
וְיִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְיִנֵּיא אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי בֹא
אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם יי (שֶׁס לֵט ט). — וְהִנֵּיא אֶת
לְבָבִי מִעֲשׂוֹת דְּבַר: וְלִמָּחָה תְּנִוְרָא (8) אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִעֲבֹר אֶל הָאָרֶץ (שֶׁס ז). — ב הִנֵּיא מִחֲשַׁבּוֹת פְּלוֹנִי,
הִפְרֵת אוֹתוֹ, כְּשֶׁל אוֹתוֹ, עֲשֵׂה אוֹתוֹ לֵאמֹר: יי הִפְרֵת עֲצַת

(1) בְּעֶרְבִי נִוְרָא (a).

(2) כִּי הַכְּתִיב, —" כִּי הִקְרִי.

ר"י דאטש, בראש ספ' הוהל), ועתה התרחק מחלאת הקנאה, ומתוך חרדי לבבך הניא אה (עזר' כננלי, מונח' מוסר ג).
נראף, — ע"י נאף.

נור¹, ממנו נוב, נוב, הנזכה.

א-נור, ינוב, ינובון, (ענר נב, נבתי²), — א) ס"ע, נב פלוני, היה רענן וחזק כצמח רענן: צדיק כתמר יפריח כארז בלבנון ישנה שחולים בבית יי' בחצרות אלהינו יפריחו עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו (תנ"ל) נב ינוב, רכוש, גדל והצליח: אל תבטחו בעשק ובגזל אל תהבלו חיל כי ינוב אל תשיחו לב (שס סג יא). — ב) ס"י, נב פיו דברים, הוציא מפיו, דבר: פי צדיק ינוב הכמה ולשון התפכות תכרת (משלי יא). — ואמר המשוור בענין הון ועשר: אדם, לא תחמד לזנב דוברי שקר זנוב, כקנאתך לחיל עשיר כי ינוב לא תגנב (ר"י הלוי וידר ח"ס אלהים), ויביאני לארמון, בחיק היופי אמון, וממחצב הנעם גזור וחצוב, ומסלעיו דבש וחלב יזוב, ובתוכו בתים מלאים כל טוב וחיל ינוב (ר"י חזיון, חתמ' ג). — ובנין דבור: דבריד בעת תנוב תנובות וכל שיחך כמו גשם נרבות (ר"ס הנגיד, סוף מכתב תנ"ל לר"ת), ושנים זועפים לבשו עליצות ועליונים מתי יגון וששים, ושפתי עלגים צחות ינובון לקומם בניני נול ההרוסים (למנ"ע, הית' מ), צרור מקיר חמודי כעלתו וכפיו חוד תהלתו ינובון (הוא, תנ"ש א קיד), — ובמשמ' צמיחת הפרות: פירות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מכל פירות הארצות (ר"י דנר' לג י), — ס"ע, נובב, ס"י, ינובב, (ענר נובבתי²), — נובב את הילד וכדומ', עשה שיהי חזק וכריא ויפה³), gedeihen lassen — faire prospérer; make thrive: כי כזה טובו ומה יפיו דגן בחורים ותירוש ינובב⁴ בתלות (וכר' ט ו). — ינובמשמ' דביר: נובב ים בנישת חותמות תשעת, מספר שתות

לא יניאו אורח (וילג, חזיו' מ), לא אזכור בעת הסבה אשר הניא את בני מענותך בשנה העברה (הוא, אגרות א נב), — ובמשמ' הכשיל: שעם אכילת שערים שמור ואל תשמע לדברי מניאך (ר"י ברלונז, חזיו' א), אספה אל חק, במלאת שפקו יצר יניאנו, בלע חיל ויקיאנו בדר ישב לא יראנו, בשלום שורר יבואנו (לשכ"ג, חנוס וענוסים), אזכרה מצוק אשר קראנו, בשלשה מכות החדש הזה הכני, גרעני הניאנו הכאנו, אך עתה הלאנו (ר' יוסף, חזיו' מנחם, סלי' י' בעת), הניאנו זמן סופו כראשו, והלאנו אכול צופו כרושו (למנ"ע, דיואן קס, כי צודלי), הניאנו אויב בהעתירו עלי, כי פצעי אוהב נאמנים אלי, וכרבות ציר וכאב ירבו מהללי (ר"י הלוי, ידומון מסלות), ואוי לאשר הניאנו יצרו וחשאוהו, ולבשת הביאהו, ויאמר הן עוד היום (לשכ"ע, האספ' משכילים), היתנו על שמרי שוקט, ושושני ששונים בגני תענוגים לוקט, עד הניאנו תהלאות המביאות, והפאונו בכל פאות (ר"י חזיו' חתמ' יו), ועד שלא הבשילו אשכולותיה ענבים, ולבי וכחותי רעבים, הניאנו הזמן בבגדו, ויש עלי ידו, ויאסוף אותי אל משמרת, וישאנו אל ארץ אחרת (ר' יחזק' כ"ט כן אפי סהול, הקד' פי' ש"ס), כי הגלות הניאנו, וממושבי דחפנו, כי מארצי הוציאנו, ואל ארץ גזרה הוליכנו (י' אלדד, הקד' ש"א), יועם ויגיד עון עם תועה ברועה אוילי, יגיד חממי וכעסי יניא עצתי ושכלי (ר"ס בונסיד, אטמון מחי מעלי), — ותניא לב, הבהילו, הביאו בו מרד: ואל יניא לבך מה שכתבו החכמים — "ל עליו וסמכוהו לאומרו ארמי אוכד אבי וכו' (ר"ס ח"ט, יקו המים יח), ידוע כי בשעת מלחמה צריכין אנשי המלחמה חזק וכו' כי כל אלו בני אדם חלושים מאד מבווא במלחמה כי מחשבתם נתפשת הרבה על הדברים הנזכרים בכתוב ואלו יניאו לב חבריהם (ספ' חמון, מלוה חקון), אעורר אמרי וצחות בשירי כפתח דברי להבין פתאים, ואשיג רגנים ואנים יגונים ואשכח זמנים לבבי מניאים (ר"א בידש, סח"י מוס' חכ'), — והניא את פלוני במשמ' הכניעו: לא נחם העם מדרכו ולא שב ולא קשב מוסר ולא האמין אף כי אני אניאם ובמסורת חברית אביאם (ר' מאיר הלוי לסרמ"ג, חזיו' למנ"ע 47), — ובמשמ' הרחקה: יצרו בכל יום מחשבות לבי תניא ואיך אוכל אניאך (סענן, מיוח' לר"י חזיון, חז' א), בעת רצון לשמוע תפלה, להעביר כל שמץ ותפלה, להביא כל און ותהלה (ר' משול' ברלונז, מיתס, יו' יוס"כ), יסירו הלבבות מהמדתם יביאו התשוקה יכבו האש הבערת בקרב האנשים (ספ'

¹ בערב' נוב א), שלח שרשים, עשה שרשים,

² ר"י חיוג, — ³ ע"י הערה לקמן, — ⁴ כך היא הנסחה המסורה, ותרגמו השבועי' εὐδαιμονία, ר"ל יפריחו, יהיה להם רוח מתוק וכיוצא בזה, ח"י תרגם במליצה לא לפי המלים כלל, ר"י חיוג וריב"ג רואים במלה זו פוע' מן נוב, אך לא פרשו חכונה, רש"י הביא שני פרושים, במשמ' דבור ובמשמ' צמיחה: אשר ינובב בתולות נובב שיר ושמחה ויש פותרין אשר ינובב ויצמח בקרקע בתולה והוא וין משובח, ע"כ, וכמו"כ ראב"ע בשתי המשמ': מגזרת ינובון בשיבה והנכון מגזרת נוב שפתים, ע"כ, הרי"ק (הביאו רד"ק) פרש: מה טוב הדגן והיון שיגדל אותם

שלום שלום לחוק ולקרוב אמר וי' ורפאתיו (ישע' מ י"ט).

של אדם תנובה והא מבוסר שנשמעת תפילתו מה מעם בורא נוב שפחים שלום שלום לחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו. אלא שיש לפקפק מה היתה כונתו של ריב"ל כאן במלת תנובה, כי לפי המספר בבבלי שם מאמרו של ריב"ל נאמר על הסימן שנתן ר' חנינא בן דוסא אם שגורה תפילתי בפי וידע אני שהוא מקובל, והביא ריב"ל סמך לזה מהמקרא, וא"כ היתה כונתו של ריב"ל במלת תנובה לשגירות התפלה בפי המתפלל, ולזה נאות מה שנאמר אח"כ והא מבוסר שנשמעת תפלתו, אך במשמעות של תנובה בדברי ריב"ל אין הלשון אם עשו שפתותיו מתישב היטב, ואם נאמר כי כונתו של ריב"ל בתנובה היתה לפרי, אין לו למאמרו שום שיבות לדברי ר"ח בן דוסא, ומה מעם יהא מבוסר אחר שכבר עשו שפתותיו פרי, ובאמת, בבבלי שם אין במאמרו של ריב"ל כל הלשון הזה אלא הפסוק בורא נוב שפתים וכו', ופרש רש"י: כשהניב בריא באדם או מוכסח על השלום, ע"כ, ור"ל שריב"ל מפרש נוב במשמ' תפלה והסמך לדברי ר"ח בן דוסא הוא מהמלה בורא מלשון בורא, אבל נסחת מאמרו של ריב"ל בירושלמי טבועה כחותם של אמתות, ויותר יש לומר כי בבבלי בא המאמר קטוע: מאשר להניח שיירושלמי נוספו בו דברים שלא אמר כלל ריב"ל, ועוד פרוש אחר נמצא בתלמוד למלת נוב זה והוא במשמ' גפח. בעל פרוש זה הוא רב נחמן בר יצחק, שאמר על המשנה: בא אחר וליבה (ב"ק ו ד) כי מי ששונה נובה במקום ליבה, כמו שאמרו שם בירוש' כי יש שונה כך (ע"י) הרושי מהר"ץ חיות (שם), אינו משתכח, שכתוב בורא נוב שפתים (נמ' טז ס.א.), והנה רש"י שם פרש: כשאדם מדבר מנענע שפתיו ורוח יוצא, ע"כ, עכ"פ צריך לומר כי ר"ג בר יצחק סבר כי עקר משמ' נוב הוא בענין נפחתה, ומזה, אולי לפי דעתו, נסתפק משמ' הדבור, ונתן תרגם נוב ממללא, ואין לדעת אם זו קבלה או סברתו הוא, וכן הפשיטא, ואחריו כל הקדמו' מזמן הגאון' ולמטה וגם כל החדשים, והשתמשו בו, בצורת נוב, כל הפוסקים והמשוררים והקדמו' והחדשים, ע"י ערך נוב, ואעפ"כ יש לפקפק אם באמת השתמש בעל הפסוקים האלה בהמלה נוב כיון במשמ' דבור, כי המליצה בורא דבור שפתים שלום וכו' היא קשה, כי מי הוא המורא, ולמה צריכה בריאה מיוחדת, ולמה השתמש בענין הדבור במלה זו שאינה רגילה, וכבר השתדלו הקדמו' והחדש' לרפא הכתוב ולא עלה בידם, ונתן תרגם דברא, ר"ל מי שברא, אבל חסר אח"כ הפעל לשלום שלום, רש"י הוסיף המלה אני, בורא אני, וכך אחרים, והחדש' הגיהו הגהות אחרות, אך המליצה נשארה לא טבעית, ואולם, בתגה קלת אחת אפשר לרפא את מליצת הכתוב ולעשותה טבעית ויפה, ונאותה למה שלפניה ואחריה, והיא, להחליף את האות ב שבתחלת המלה בורא באות ק, וצורת הכתוב תהיה: קורא נוב שפתים שלום שלום וכו', ור"ל כי הנוב שפתיים קורא שלום שלום וכו', ורגלים לדבר כי בשתי אלה המלים נוב שפתים כנה

וחותמיהן תשעה (כ"א קליר, תלית זו, יו"א א' ר"ס). אשר זכר אנובב וארשת שפת פה בעד ימים חופה (זכר) לפסח, כהנה מליצה ומקדש, כ"ו נליט"מ), אתה בורא והכל בוראותיך ישיה, אתה חסין והכל חסן עזך יבובב, לכן לך נאה להתפאר (ר' נחמ' נקדש, י"י ספתי פשתי), אנובב בפה ולשון, הלל ביום ראשון, להעריץ לאל אחרון וראשון (יו"א א' סמות, לטוב).—ינובב אשה, פתח אותה, העיר בת החשק: אני אנובב הבתולות, ואתם ביד החושקים כעדר הרחלות (עמ' ממנר' סה). ובתולות נובבתי, וביד החושקים אותם הסגרתי (ס).

הפס', התיב, — ע"י *נוב.

—התנובב, —התנובבה האדמה, התחילה להצמיח: שוללה (האדמה) עד דור עשירי מתנובבת בשל, שפשו דריה וגאו באר של (כ"א קליר, תס' ע"ל, אלגרה).

נוב, נוב, בחבור עם השם שפתים, נוב שפתים, או נוב שפתים, —מבשר, פרוז, מי ש'מבשר ומוריע בקהל דבר מה, מקרה שקרה או ענין שצריך הקהל לדעת וכיוצא בזה, Herold; héraut; herald: בעון בצעו קצפתי ואכהו וכו' דרכיו ראותי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבילו בורא נוב² שפתיים

בחורים ואותן בתולות וכו' ומרוב הרגן והתירוש ומטובו יהיו הבחורים והבתולות יפים וחוקים. ע"כ, והחדשים מפקקים בדיוק הנסחה המסורה ומגיהים הגהות שונות. עכ"פ, לפי הנסחה המסורה, תרגומם של השבע' נאות לפי הענין ובעין זה גם הרי"ק.

(¹) ע"י הערה הכאה.—²) כך הכתיב, והקרי מנקד נוב, זו הרוקה, שהכונה היא נוב. וכבר התלבטו הקדמו' והחדשים בפרוש בורא נוב שפתים. בגוף נסחת תרג' היוגי אין תרגום המלים בורא נוב שפתים, ומתחיל פסוק יט בהמלה εὐφραν, שהוא תרגום המלה שלום. אך עקילם תרגם המלה נוב, לפי מה שהובא בשמו בסור': פרא, ור"ל פרי, אך אין להכריע עפ"יז אם קרא נוב או נוב. בתלמ' הובא פסוק זה בשלשה מקומות, כדרכ' בירוש' (סוף פס' ס) ובבלי (לז': וב"ק בבלי (ס). ובשלתם בכתי' נוב, יוד בין חנון והבית. ואעפ"כ אין זה מכריע כי כך היתה הגרסה המקורית במקרא, ובאמת קשה להניח כי נוב נשתכש אח"כ לנוב, יען השם נוב בצרוף לשפתים היה מצוי אח"כ בלשון ואלו השם נוב באותו הצרוף יצא כבר באותו הזמן מן השמוש הרגיל, כמו שנראה זאת למטה. וכמו"כ לא נתברר מהו פרושה האמתי של מלת נוב (נוב) כאן. כבר ראינו כי עקילם, לפי מה שזכר בשמו בסור', פרש נוב במשמ' פרי, כנראה מלשון תנובה, ולפי המאמר שהובא בשם ר' יהושע בן לוי בגמ' ירוש' שנזכר למעלה, גם הוא גזר נוב שפתים כאן מן תנובה, וז"ל: אמר ר' יהושע בן לוי אם עשו שפתותיו

א"ד אל בקע תושבת א"ב הוא כמו ערך נוגע הקשת העמודית ח"ד אל בוגע הקשת העמודית ג"ב (יש"ר מקדוים, סוד סימור ח). הנוגע של איזו קשת הוא קו ישר היוצא מקצה קו החותך של אותה קשת ונוצב עמוד על קצה אלכסון העגול המגיע עד קצה השני של קשת (כיוון משקלנו, עמודי השמים לו). ביריעת קו הנמתח מחוץ לעגולה ועומה זווית נצבת עם האלכסון ופוגש ג"ב קו החותך העגולה על המרכז ויוצא מחוץ לעגולה כמו שהוא קו ד"ה וקראו לחוש ד"ג או הדומה לו בשם בוגע וכו' כמה חלקים יהיה הנוגע שלו מחלק המאה אלפים וכו' מצאנוהו בלוחות הנוגעים פחות ג' חלקים וכו' (ר' ישכאל זלמסון, קונטר' לחינוך נח וישראל על הסלמוד דג). קו הפוגש את העגולה בנקודה אחת לבד ולא בזוהלת כי איננו עובר בתוכה כלל ולא יכרות דבר משמחה הוא נקרא בוגע (כללי המשקן, מספ' השמות).

נֹגֵשׁ, נֹגֵשׁ, נֹגֵשׁ, מ"ר נוגשים, נגשים, — כי שממנה לנגש, להכריח לעשות עבודה וכדומה; והנגשים אצים לאמר כל מעשיכם דבר יום ביומו (שמות יג). ויכו ששרי בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרעה (סיד). ויוצא נגשי העם ושריו ויאמרו אל העם לאמר כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן (סיד). ויאמר יי' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו (סיד). עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו (ישע' ג). והיו שבים לשביהם ודרו בנגשיהם (סיד). ולא יעבר עליהם עוד נגש כי עתה ראיתי בעיני (זכרי' ט). ממנו פנה ממנו ותר ממנו קשת מלחמה ממנו יצא כל נגש יחרו (סיד). ושמתי פקדתך שלום ונגשין צדקה (ישע' סיד). יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נגש (איז' ג יח). ישחק להמון קריה תשאות נגש לא ישמע (סיד). ועמר על בנו מעביר נגש הדר מלכות ובימים אחדים ישבר ולא באפים ולא במלחמה (דני' יא כ). — וכמרה: בוגשים היו מן המצריים ושוטרים מישראל בוגש כמונה על עשרה שוטרים שומר ממונה על יי' מישראל והיו ה בוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאן למלאכתן בקריאת הגבר פעם אחת הלך בוגש מצרי אצל שוטר ישראל ונתן עניו באשתו שהיתה ופת תואר בלי מום עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו וחזר המצרי ובא על אשתו וכו' כיון שירעה ה בוגש שהרגיש בו החזירו לעבודת הפרך והיה מכה אותו ומבקש להרגו (מדיל שמות ח). בוגש ממונה על ק' בני אדם (שם ויקר' לב). שכן בנו של

נוֹגֵה (נק' נוגה, מ"ר נוגים, נוגות, עי' יגה. — ואמר הפסוק: רבה וענוגה, בשושנים סוגה, ועתה היא נוגה, מסורה ביד קמים (ר' יוסף, לזכר מלוק, סליח' ענת). היהודים האמללים, אשר מאהבתך חולים, מתאבלים ונוגים, החוננים את עפרך (ר"י סלוי, ירושלם למוגין).

נוֹגֵה ט"ו, מ"ר נוגעים, — בחכמת התשפורת, נוגע הקשת, Tangente; tangente; tangent: שערך בקע תושבת

המליץ את הפרוז, המכריז דברים בקהל, ומליצה זו תתבאר יותר על ידי מנהג קדום שהוכירו הערבים שהיה נהוג אצלם, שבמות אחד מראשי השבט וכדומה היו שולחים שליחים על סוסים לבשר בשורה רעה זו בכל תפוצות הערבים, והיה מכריז בקול בחוצות מושבותיהם, ונקבע כלשון ערבית פעל מיוחד לפעולה זו, והוא נעי. וממנו בינוני פועל נא עי' ב), מי שמכריז את הבשורה הרעה הזאת. אמר אלגויה: כאנת אלערב אדיא מאת מנהא מית לה קרר רכב רכב פראש וג' על ישר פי אלנאש ויקול נעא פלנא, אי אנעה ואש'הר ח'בר ופאתה, — וכעבר: היו הערבים נוהגים כאשר מת מהם מת חשוב רכב פראש על סוס והיה מתהלך בין אנשים ואומר נעא פלאנא, והוא אודיע ואפרסם ידיעת פטירתו של פלוגי. — ואלנאעי: אלנאעי והו אלד' יא'תי בח'בר אלמות, — וכעבר: אלנאעי הוא מי שיביא היריעות אדות המות, ובהרהבה השתמשו הערבים בפעל זה בענין בשורת כל בשורה רעה אדות כל צרה שלא תבא. — ויש לחשב כי היה מנהג זה נהוג בזמן קדום גם בקרב היהודים, ואולי לזה רמז דוד בקינתו על שאול ויהונתן: אל תגידו בגת ואל תבשרו בחוצות אשקלון מן השמחנה בגות פלשתיים מן העלונה בגות הערלים. והנה פה אמר המליץ בשם אלהים כי הוא ישלם לעמו נחמים לאבלו (ואשלם נחמים לו לא בלי יו, כצ"ל, אבלו, כמו בתלמוד תכפוחו אבליו) ואמר כי במקום בשורת מות או צרה אחרת יקרא (אולי וקרא במקום קורא) בוגש שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב. — והנה לא נתברר לי מה מקור המלה נוב בצירוף זה נוב שפתים במשמ' פרוז, אך רגלים לדבר שהוא שארית שם עתיק, קדום, שהיה נהוג בזמן שהיה עצם המנהג הזה נהוג גם אצל היהודים, ויצא מן השמוש הרגיל יחד עם המנהג הזה, אך חיה עוד ידוע לקצת גדולי בעלי הלשון, שבעל הפסוקים האלה היה בלי ספק אחד מהם, והוא השתמש לתקף המליצה, שזה היה דרכו, כידוע. ואם לא נרצה לראות בנבוג זה איזו קרבה להשרש הערבי נעי הנזכר, צריך לבקש מקורו בהשם *ניב שפתים שבתלמוד, במשמ' כל העצל הרך מן קו נשיקת שתי השפתים זו לזו ועד תחת החוטם למעלה, ונוב הוא פעול מן ניב, ר"ל מי שיש לו ניב שפתים חזק, עלול להכריז בקול רם, במליצה עזה, ועי' ערך *ניב.

(a) نعى (b) ناعى

כא כ). אל תארב רשע לְנוֹה צדיק אל תשרד רבצו (שם כד יב). אני ראיתי אויל משריש ואקוב נוֹהוּ פתאם (איוב כ ג). וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוֹךְ ולא תחטא (שם כד). תשכון באהלו מבלי לו יורה על נוֹהוּ גפרית (שם יח יב). — ובתו"מ: מוציאו (את האשה על כרחא) מנוה הרע¹ לנוה היפה אבל לא מנוה היפה לנוה הרע רשביג אומר אף מנוה הרע לנוה היפה מפני שהנוה היפה בודק (כמו: יג י). שלא יהיה גולה מעיר לעיר וכו' מנוה הרע לנוה היפה (ספי דברי נעם). המשנה תלמודים היו לו לר' יוחנן בן זכאי כל זמן שהיה קיים היו יושבין לפניו כשנפטר הלכו ליבנה והלך ר' אלעזר בן ערך אצל אשתו לאמאום מקום מים יפים ונוה יפה המתין להם שיבאו אצלו ולא באו (מד"ר קטל, כי העושק). אין מושיבין אותו (את הגר) בספר ולא בנוה רע אלא בנוה יפה באמצע ארץ ישראל (מס' גרוס ג, ה"ז קידקסס). מפני מה גזרו (טומאה) על הנוה² שבגדדיקי מפני שהוא נוה³ רע (ר"ש בר נחמן, מד"ר נחלש' סד). (היהודי אינו מקבל אפילו) בנוה שלו (רב מרי, ב"ב נח). — ומצוי בסהמ"א במשנ' משכן ודירה; והזהר במת מצוה ולזה אלי קבר, אבלים גם לנוה (רס"ג, ירמ' האל). וראשון בתחלה ואחרון כל תכלה מרומם לתהלה ומשפיל אף מרים, אשר לא יתוה במעון גם נוה לבלתי ישתוה בשבת הנוצרים (רשביג, תהלת סהמ"א). ובן שמת מושבו מעל כוכבי נגהים, איך נפל כוכבו ומאורותיו כהים, ומתוך נוה אשנכו נכסף לביהך ויחיים, מתי צורי אבוא ואראה פני אלהים (ר"י ה"ז, יס למתי). הלך ובכה עלי חרבת נוה אוהבים לא מאונת לקול אף לא מדברת, אין די ליר הגדוד החרב נוהם עדי קירות לכבי לקורותיו מקרקרת (ס"א, עין מדינה). — ובהשאלה: בעשותך תחת כסא כבודך, מעמד לנפשות חסידך, ושם נוה הנשמות המהורות, אשר בצרור החיים צדורות (רשביג, כ"מ). — וכנוי לארץ ישראל, לירושלם, להמקדש: רצית חגיגת יום זה תזכס לראות בבנין בחירת בית נביהם (ר"י נללזני, אלוסי, אספסה אל מוק). ובריתי ליעקב עבדי אל בת השבועה, אזכר עת בארמון נוי תקרא הללויה (ר"י סלוי, נפשי).

ספרים נזוהם, מלא. —¹ כך במדב"מ, וכך במשנ' מנקה, רגילות, ובשאר ספרים הרעה. —² בירוש' שבי' ו' א בשננו לשון: מפני מה לא גזרו על אותה הרוח שבגדדיקו ר' סימון בשם ריביל מפני שניויה רע וכו' והרי עזה ניויה יפה.

ארץ תימא בלחמו קרמו נָדָר (שם כא יד). ונדרחתם איש לפניו ואין מקבץ לַנָּדָר (וימ' מט ה). — ואמר המשורר: הלכושל ולנפול תקומה, ו ל ב ו ד ד ולאובד תנומה (ר"ש הנגיד, סלכושל).

נוה, ממנו נוה.

נוֹהָ, ט"ז, סמ"י נוה, כנ"י נוֹךְ, נוֹהָ, נוֹהָ, נוֹהָ, — מקום מנוחה להצאן וכדומ' במדבר, Ruheplatz (für die Schafe in d. Wüste); lieu de repos (pour le troupeau dans le desert); abode (of flocks) כה תאמר לעבדי לדוד כה אמר יי' צבאות אני לקחתיו מן הנוה מאחר הצאן להיות נגיד על עמי על ישראל (ש"כ ז ח). כה אמר יי' צבאות עוד יהיה במקום הזה החרב מאין אדם ועד בהמה ובכל עריו נוה רעים מרבצים צאן (וימ' לג יב). הנה כאריה יעלה מגאון הירדן אל נוה איתן וכו' אם לוא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהם² (שם מט יט-כ). כבקרת רעה עדרו ביום היותו בתוך צאנו נפרשות כן אבקר את צאני והצלתי אתהם מכל המקומות אשר נפצו שם ביום ענן וערפל וכו' במרעה טוב ארעה אתם ובחרי מרומ ישראל יהיה נוהם שם תרבענה בְּנוֹה טוב (יחזק' לד יז-יד). והיה השרון לְנוֹה צאן ועמק עכור לרביץ בקר (ישע' סה י). — ולגמלים: ונתתי את רבה לְנוֹה גמלים ואת בני עמון למרביץ צאן (יחזק' סה ה). — ולתנים: בְּנוֹה תנים רבצה (ישע' לו ז). — ובהשאלה, למשכן בכלל, למשכן האלהות: נחית בחסדך עם זו גאלת נחלת בעודך אל נוה קדשך (שמו"ס יג). אם אמצא חן בעיני יי' והשבני והראני אתו ואת נוֹהוּ (ש"כ יס כה). יי' ממרומ ישאג וממעון קדשו יתן קולו ישאג ישאג על נוֹהוּ חידר כדרכים יענה (וימ' כה לו). — ולבני אדם: כי עיר בצורה בדר נוה משלה ונעזב כמדבר (ישע' מו י). וישב עמי בְּנוֹה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות (שם לב יח). עיניך תראינה ירושלם נוֹה שאנן אהל כל יצען (שם לג כ). שפך המתך על הגוים אשר לא ידעוך וכו' כי אכלו את יעקב ואכלתו ויכלתו ואת נוֹהוּ השמו (וימ' י כה). עוד יאמרו את הדבר הזה בארץ יהודה ובעריו בשבועי את שבותם יברכך יי' נוה צדק הר הקדש (שם לא כג). ושבבתי את ישראל אל נוֹהוּ ורעה הכרמל והבשן (שם נ יט). מארת יי' בכית רשע וְנוֹה צדיקים יברך (ישל' ג לג). אוצר נחמד ושמן בְּנוֹה חכם וכסיל אדם יבלענו (שם

¹ משקל שָׁדָה, ועי' הערה לערך א. נאה. —² בקצת

ישמעאל ואמר בנות ישראל (ו' ת"ז) הן אלא שהעניות מנוולות (מדי' ט' ו'). — ולפי *נוה: אחד שהעריך את הנוה (שבישראל ואת הכעור שבישראל (ערכ' ג' א). (האומר כשהוא תופס בשערותיו) אהה נוה (וכי' הרי זה נויר (מיר' א' א). — יִנּוּת בית, במשמ' אשתו של אדם: דבק' לב שנים הם ביושנם להחליפם באחר אל תשחר, נות ב' י' ת ישנה אל המירה באחרת ואח' ישן באחר (ר"ש הנגיד, כן משלי, חוט ד). הליכותיו צופיה נות בית משכלת, אם ילדים מאושרים בתבונה מושלת' (סי' א, הלל'ת הכיס, כס"ע תקס"א 112). — וכנוי מלציו לאמת ישראל: נות בית בית איתני, אשרוה כלכי גאונ' וואמרו לה ברוך אדני, אשר לא השכית לך גואל היום (ר"י הלוי, מי כמוך יומד).

ג. **נוה** (ס"ג, ס"ג, ס"ג, ס"ג) — כוונה, Absicht; intention: אם אתה תשחר אל אל ואל שדי תתחנן אם וך וישר אתה כי עתה יעיר ושלם עליך נות (ע' צדקך והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד (איוב ח' טו)).

ד. **נוה** (ס"ג, ס"ג, ס"ג, ס"ג) — מצא ספק, השביע תאחו, befriedigt sein; se contenter; be satisfie'd: באמונתו יחיה ואף כי היין (ב' בגד גבר יחיר ולא

אותו כמו לביתך נאווה קדש ושם חנון לפעול והשגתו בזה מה שחשב שהוא כתוב באלף נחה אחר חנון וכן נכתבה בספרו ר"ל באלף והוא כתוב בספר (המקרא) בלי אלף ואפילו לו היה בה אלף לא היתה האלף מחויבת חשש' שהוא סבר בה ולא זולתו כי לא היתה בה האלף ולא יתחשב בה יותר וזה מאלף בהמלה כאביר וזולתו וזה ממה ששכחנו לחשיג' עליו בספר החומש' אבל משמ' הנוה היא כמו אלמוסנה בערב', הדבקה במקום, השוכנת בבית וכו' ודמה אותה בשוכנת בביתם בעבור ענוגה ועדונה וזה כמו שאומרים חודרת ליושבת בחדרה ואין זה שבח להם אך הוא תכלית הגנות כי הוא רוצה לאמר שהם עומדים בעיר במצור מפני האויב וייראו לצאת אליהם ולערוך אתם מלחמה כמו שתעשינה הנשים וגם במדב' נאות. — (ב' כך במדב' ובפרק. בנוסח הדפוס' הנאה. — (ב' בירוש' ומדב' מ נאווה.

(א' בערב' ינה א), מן בוי, במשמ' כוונה, ועי' הערה לקמן. — (ב' רב הקדמונים והחרשים בארו במשמ' נוח. (ג' כך בנסחת המסורה, אך אין פסק בדבר כי אלה שלש המלים ואף כי היין" הן משבשות, כי לא לפי מה שקדם להן בפסוק ולא לפי מה שאחריהן אין שום מקום לייין כאן, וכבר החליטו החדשים כי פסוק זה משבש, וקצתם

חרדי לב הדחתים מנוהם ומשכנס, חנוי שב ונחמתיים ושמחתים מיוגנס (הוא, תנדי' נכ), ירושלים בוך החורוני, תהי ירך לעורני (פנח' נר' מני', חמור וקדס נכס). הזכר לאדומים נוה נארו, צרים אשר חומות ערערו (יוז' לשנת זכור, חלילי מדע).

א. **נוה** (ס"ג, ס"ג, ס"ג, ס"ג) — כוונה: והיתה חבל הים נות ברת רעים וגדרות צאן (לפ' ג' ו'), ועי' פרת. — ומצוי בסמ"א במשמ' משכן ודירה: ואם לדרוש מוונך מנותך תהי יוצא זכר נא בת בריתך (רס"ג, וכל האל). ואם יצא וירחק מנותו, שמור ביתו כאלו הוא בכיתו (סס). — וכנוי לחגוף: רוח אנוש בהיכל נותו, בו נמשלה כמלך בכיתו (לכ"ע, אודס נס). — וכנוי להמקדש: תבנו נות מעוני לשמי ותחנכו, תשתחוו לפני שמה ותברכו (מנצ"ע, דקטו ס"ג). ואדום עם קדר חללו מרבדי, תוך נות אלי, דר צר וירח ברדי (ר"י הלוי, יסמו שפוטס), רוח מחלתי מני דחה, ועון מעותי אנא מחה, ולהדרת נותי אותי נחה (לכ"ע, אודס נס). קינה דובר עמך ביום זה לעמך, ועפעפינו וזלו מים על חרבן נותך (סלמי' י' נשנת, ולכך שפל רומי). עד מתי אראה נותי בתוכה ערבי יחל (ר"י גי' ארס, יאסוף אל).

ב. **נוה** (ס"ג, ס"ג, ס"ג, ס"ג) — כוונה: והמענגה דמית' בת ציון אליה יבאו רעים ועדריהם תקעו עליה אהלים סביב (רמ' ו' ג-ג). מלכי צבאות ידרון ידרון ונות בית תחלק שלל (סלמי' ס' ג). — ומ"ר *נוות: ומעשה באחר שנדר מבת אחותו הנייה והכניסוה לבית ר' ישמעאל ויפסוה אמר לו רבי ישמעאל בני לזו נדרת אמר לו לאו והתירו ר' ישמעאל באותה שעה בכח ר'

(א' עי' הערה לקמן. — (ב' כבר נתפלפל במלה זו ריב'ג בהשרשים וז"ל: וקד' אח'שא' אבו זכריא פי הנוה והמענגה אד' ג'עלהא מת'ל לביתך נאווה קדש וג'על אלנון (מנחא) לאנפעאל ואנמא אוהמא פיהא אעתקאדה כתאבהא באלפ לינה בער אלנון וחכד'א כתבת פי כתאבה אעני באלפ והי פי אלמצחפ בעיר אלפ ולו כאנ פיה אלפ למא אוג'ב להא אלאלפ ד'לכ אלמעני אלד'י ד'חב פיהא אליה דונ ע'ירה פאנה ליש כאנת חכונ אלאלפ פיהא והו לא יחתשב בהא באשנע מנ כונהא פי ואריר כאביר ישיבים וע'ירה והד'א מומא פאתנא תשכיבה עליה פי אלמשלתחק ואמא מעני הנוה אלמוסנה אי אלמלאומה ללמוסנ אלשאכנה פי אלבית וכו' ואנמא שבההא באלמוסנה ללבויות להנעמהא ותרפהא והד'א כמא וקאל אלמח'דרה אי אללאומה לל'דר וליש הד'א מדרה להם בל ע'איה פי אלד'מ לאנה יעני אנהם ינחצרו ענ אללאעדא פי מדינתהם ויתרכונ אלמבארוח להם כמא תצנע אלנשא' אלמתרפ'זאת אלמח'דראת. ע"כ. — ובעבר': ושעה אבו זכריא בהנוה והמענגה ששם

—הַסֵּעַ עִמִּי, יִתְנַחֵהּ— הַחֲנוּחַ פְּלוֹנִי בְּדַבָּר, הַתַּפְאָר בּוֹ :
עֲשִׂיר יַעֲנֶה ⁽¹⁾ הוּא יִתְנַחֵהּ ⁽²⁾ וְלֹא נִעוּה הוּא יִתְחַנֵּן
(כ"ס גני' יג ג.) — וּבִסְתֵּמָא בְּמִשְׁמֵי הַתִּיפֹחַ : נִכְוֹנו
שְׂדִיָּה וְשַׁעֲרָה צִמְחָה, וְתַתְּנוּחַ לְכַתֵּר וּלְמַלְכוּת
הַצְלִיחָה (כְּנִימִי כִּר זֶרֶח, אִמִּי מִלְכָּנוּ, יוֹלִי לְנִסְסִי).—וְקִצַּח
בְּמִשְׁמֵי הַתַּעֲנֵג : עֵיז וּבֵית נֹחַ, תַּחוּה וְתִשְׁמַח וְתַתְּנוּחַ,
וְאַתָּה לֹא תִלּוּחַ (יוֹלִי לְנִסְחַס מוֹסֵמִס, אִת עִמִּי טוֹבוֹת אִכְסִל).
—קֵל, יִנְיִית, —הֵיית נֹחַ : קוֹמִי עֲרִי צִנִּיף מְלוּכָה נְסִיכָה
וּלְבִישִׁי שִׁנִּים עִם עֲרִינִים וּמִשְׁבָּצוֹת שֵׁשׁ וְדִקְמוֹת כִּי מִכֹּל
עֲלֻמוֹת בּוֹיִת יִפִּית (פִּטוֹעַ יַעֲלֵת תָּן, רִנִּי וְשִׁמְחִי מוֹ).

יִתְנַחֵהּ —הַסֵּעַ עִמִּי, יִתְנַחֵהּ— יִתְנַחֵהּ : וּמִכֵּן אֹרְחִים אֵלֶּה
אֵלֶּיךָ אִסְתַּם, מִכֵּית בּוֹ יִבְנוּ אֵלֵי יוֹם יוֹם יִבְאוּ (אִדֶּס
הַסֵּקֵן, אִמִּית וְאִמִּוִּנָה, מַעֲרֵסֶה אֶל מַחֲסֵה כִּל).

—הַסֵּעַ, יִתְנַחֵהּ— שֵׁם אוֹתוֹ בְּנוֹחַ : תִּשְׁכִּינִם בְּמִשְׁכְּנוֹת
מִבְּשָׁחִים וּבְמִנְחוֹת שֹׁאנִינִים תִּבְנוּ (מַשְׁלִי אִסְקֵנִי טו יז).

*נִיּוּל, שֵׁם—שֵׁם וְשֵׁמִי מִן נִיּוּל : מִחַ עֲשִׂיית הָאִמּוּרָה
בְּרֹאשׁ נִיּוּל אֶף עֲשִׂיית הָאִמּוּרָה בְּצַפְרִינִים נִיּוּל
(ר"ע, סְפָרִי דְכָרִי לִיכ), סוֹף הַמָּקוֹם פּוֹרֵעַ בַּח תַּחַת
נִיּוּלָה שֹׁאֵם הֵיחַת עֵקֶרָה נִסְקֶדֶת (ר"א נָן מַחֲסֵה,
יִרְוִס' סוֹטִי ג.) — לֹא תִסּוּד (הָאִשָּׁה בְּמוֹעֵד) מִפְּנֵי שִׁנְיוּל
הוּא לֶחֶ (ר' יוֹסֵדֶס, מוֹקֵף א ז). מִצּוֹת הַנְּהַרְגִים הֵיוּ
מִתּוֹיִזִּין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסִיף כְּדֹרֶךְ שֶׁהַמְּלָכוֹת עוֹשֶׂה ר' יְהוֹדָה
אוֹמֵר נִיּוּל הוּא זֶה אֵלֶּה מִנְיָחִין אֶת רֹאשׁוֹ עַל
הַסֵּדֵן וְקוֹצֵץ בְּקוֹפִיץ (סִסִּי ז ג), כֹּל הַנִּיּוּל הוּא
'הֵיחַ מִנוּל אוֹתָהּ (סְפָרִי נִמְדִי יא), אִישׁ עַל יְדֵי שֹׁאֵן
נִיּוּלָו מְרֻבָּה לְפִיכָךְ נִסְקֵל עֵרֹם אֲבֵל אִשָּׁה עִי'
שִׁנְיוּלָה מְרֻבָּה לְפִיכָךְ אֵינָה נִסְקֶלֶת עֵרֹמָה (יִרְוִס' סוֹטִי
סוֹף ג.) — כּוֹס אֶחָד יִפֶּה לְאִשָּׁה שְׁנַיִם נִיּוּל הוּא שְׁלֹשָׁה
הַזִּכְּרֵת בִּפֶּה (כְּמוֹסִי סה). לְמַלְךְ שֶׁשֶּׁסֶה סְעוּדָה וּזְיֻמָּן אֲצִלוֹ
אוֹרְחִים וְכו', פִּתְאוֹם אִמֵּר הַמֶּלֶךְ יִבְאוּ הַכֹּל לְסַעֲוֶדָה
מִתְרוֹם אֵלֶּה בָּאוּ בְּכִבּוּדִם וְאֵלֶּה בָּאוּ בְּנִיּוּלִם (ר' י'
הַנְּשִׂא, מִדִּי קֶהֱלִי, נִכֵּל עֵת). בְּעֵלִי מֶלֶךְ הוּא אִם יוֹדֵמָן
לוֹ מַעֲסֵ רֹחַ תִּכְתֵּף יִבְאוּ וְכו' מוֹטֵב שִׁירָאָה אוֹתִי בְּכִבּוּדִי
וְלֹא בְּנִיּוּלִי (כִּי קֶהֱלִי, סה). בֹּא וְרֹאֵה כְּמָה מִצּוֹת
מַעֲטֻרוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וְהִלָּא גְדוֹל שַׁעַר נִיּוּל הוּא לֹאֲדֶם

— כִּי נִבְנָח הַכִּי, אֶךְ לְפִי הַתְּרָג' הַיּוֹנִי וְלְפִי הַסּוּרִי
(גִּיר חֲטָא) כִּכֵּר הַסְּכִימוֹ הַמַּפְרָשִׁים כִּי צִ"ל וְעוֹנֵה. — (בִּגְרִסַּת
הַכִּי אֵין סִפְק, כִּי הָאוֹתוּת בְּרוּרוֹת, וּבִתְרָגוֹם הַסּוּרִי
מִהֶמָּה, שֶׁהוּא בְּמִשְׁמֵי אֵינִי חוֹשֵׁשׁ לְהִדְבָּר, אֶךְ בִּתְרָג' הַיּוֹנִי
שֶׁבִּידְרִינוּ כֹּא כֹּאן פֻּעַל שִׁמְשָׁמִי הֵיחַ חֲרוֹן אָף, וְלֹא
הַכְרִיעוּ חֲכָמִים אִם הוּא מִסְכַּת גִּרְסָה אַחֲרַת שֶׁהֵיחַת בִּנְסַחָה
הַעֲבִרִית שֶׁל הַמַּתְרָגִם, אוּ פִּשּׁוֹשׁ תְּרָגוֹם לֹא מְדוּקָה.

יִנּוּחַ ⁽¹⁾ אֲשֶׁר הַרְחִיב כְּשֹׁאֵל נִפְשׁוֹ וְהוּא כְּמוֹת וְלֹא
יִשְׁבַּע (הַקֵּץ כ ר"ה).

הַנִּיּוּחַ ⁽²⁾—קֵל לֹא נִמְצָא בְּמִקְוֹת הַקְּדוּמִים.

—הַסֵּעַ עִמִּי, אִנְיָהּ— הַנּוּחַ אֶת פְּלוֹנִי, פִּיֵּר אוֹתוֹ, סִפְר
תַּפְאֲרָתוֹ, verherlichen; glorifier; -fy : עוֹי וּזְמִרַת יֵה
וְיֵחִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאִנְיָהּ ⁽³⁾ אֱלֹהִי אֲבִי וְאַרְמָמְנָהוּ
(כְּמוֹת יֵס כ.) — וְאִמֵּר הַפִּיטִן : אֲשִׁיב לְפִוְעֵל אֲשֶׁר שַׁח
וְפֻעֵל, אֲנוּחַ כִּי לוֹ יֵאֲתָה מְלוּכָה (מוֹס' כ ר"ה, אִסְלֵלָה
אִלֵּסִי). — וְכַתְלָמ' בְּמִשְׁמֵי יִפֶּה אוֹתוֹ, עֲשֶׂהוּ נֹחַ, יִפֶּה :
וְכִי אֲפִשֶׁר לְהַנּוּחַ ⁽⁴⁾ קוֹנוֹ אֵלֶּה אֲתַנְחָא לְפָנֵינוּ מִצּוֹת (ר'
יִשְׁעֵאֵל, מְכִי נִשְׁלַח, שִׁכֵּחַ ג.) — וְאִמֵּר הַפִּיטִן : יִשׁוּעוֹת רַבּוֹת
הִרְאֵם פּוֹדֵה וְגוֹאֵל, וְעִשְׂרָם וְהַנּוּחַ בְּדַת יְקוֹתִיאֵל (ר' י' טוֹז
עֵלֶם, וְיִזְרֵר אִכִּיר, מַעֲרִי לִל אִי טַעוּעִי, זֶךְ הַנּוּחַ בְּחִירוּם,
פִּשְׁטָתִי חִלִּיתִי בְּכַרְעִי לְחִרְסִי (מַשְׁלִי כִּי קִלְוִי, נָן נַעוּל,
יוֹלִי כ פִּסְתִּי). — וְאִמֵּר הַמַּשְׁוֹרֵר : וְיֵחִי צֶל לוֹ מִתְּרַבּ מַחֲסֵה
מִזְרֵם, וְיִנְיָה כֹּל בָּן וְיִפֶּה כֹּל כֶּרֶם (יִנְיָה, הִאֲדֵם וְהַסֵּעַ).

הַנּוּחַ בְּתַחֲלָתוֹ הוּא, כְּמוֹ שֶׁמִּתְחַלְלִים שֹׁאֵר הַפְּסוּקִים. וְהַנּוּחַ
הַהִקְבֵּלָה לְחִצֵּי שְׁנֵי שֶׁל הַפְּסוּקִים : גִּבְרִי יְהִיר, מִכְרַחַת כִּי
גַּם בְּתַחֲלַת חֲצִיו הָרִאשׁוֹן הֵיחַ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּגֵד שֵׁם לֹאֲדֶם
שֶׁהוּא מִתְּרַבּ בְּכִגְד, וְרִגְלִים לְדִבֵּר כִּי הַמֶּלֶךְ הֵיחַ מִסְתַּתְרַת
בְּהָאוֹתוּת הֵיחַ, וּבְהָאוֹתוּת וְאֶף כִּי מִסְתַּתֵּר הַשֵּׁם אוֹ
שֶׁהֵיחַ לְהִאֲדֵם, וּבְאִמֵּת הַצְרוּף אִפְךָ, שֹׁאֵן סִפְק בְּדַבָּר שֶׁגַּם
הוּא נִתְּנוֹג בְּעִבְרִי, לְפִתּוֹת בְּמִן הַמִּשְׁנָה, עַל יֵד הַצְרוּף
הַפֶּךְ, רַק בְּמִשְׁמֵי מִיּוֹחֲדָה בְּעִינֵי הַפִּיטִת הָאִרְמָה, עִי' עֵרֶךְ
'אִפְךָ—זֶה הַצְרוּף מִשְׁמֵשׁ בְּעִרְבִי בְּמִשְׁמֵי הַפְּסִכָּף וְשִׁקְרָן
וְכִדּוּמִי, וְשִׁיחַ אִפְךָ a), אִלְדִּי יִצְדֵּר אֲלֵנָאשׁ עֵבֶל אֲלֵחֶק
בְּבִאשְׁלַח—מִי שֶׁמִּשְׁחָה בְּנֵי אָדָם מִן הָאִמֵּת בְּמִדּוּחֵיו וְשִׁקְרֵיו,
וְעִבְרִי הֵיחַת מֶלֶךְ זֶה בְּצוֹרֵת פְּעִיל, אִפְיָה, כְּמוֹ יְהִיר, וְהֵיחַ
מִסְתַּתְרַת בְּצְרוּף הָאוֹתוּת אֶף כִּי, וְלִשׁוֹן הַפְּסוּקִים הֵיחַ :
הוּא אִפְיָךְ בְּגֵד, וְהַהִקְבֵּלָה גִּבְרִי יְהִיר.—כִּי בְּנִסְתַּח הַמַּסְסוּרָה,
וּפִרְשׁ רַב מְרִי (כִּי נִתְּ). כִּי הַכּוֹנֵה בִּלָּא יִנּוּחַ הֵיחַ שֹׁאֵינוֹ
מִקְבֵּל עַל אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ : אִמֵּר רַב מְרִי הֵיחַ מִאֵן דִּיהִיר אִפִּילוֹ
אֲאִינְשִׁי בֵּיתָא לֹא מִקְבֵּל שֶׁנֶּאֱמַר גִּבְרִי יְהִיר לֹא יִנּוּחַ מִאִי
לֹא יִנּוּחַ בְּנוֹת שְׁלוֹ, עִיב, אֶךְ אֵין זֶה אֵלֶּה דֶּרֶךְ דִּרְשִׁי.
קִצַּח הַחֲדָשִׁים הַגִּיּוֹ הֵיחַ, יִנּוּחַ. אֶךְ לְפִי נִסְתַּח הַמַּסְסוּרָה
פִּשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לְפִי הַעֲנִין מַחֲבִיב לְפִרְשׁ יִנּוּחַ בְּמִשְׁמֵי
מִצָּא סִפְקוֹ וְכִדּוּמִי.

⁽²⁾ בְּעִרְבִי נֹחַ b), וְעִי' הַעֲרָה לְקָמֵן. — כִּי
בְּנִסְתַּח הַמַּסְסוּרָה, וְאִמֵּר הַקְּדוּמוֹנִים וְרַב הַחֲדָשִׁים כִּי הוּא
הַפְּעִי מִן נֹחַ בְּמִשְׁמֵי יִפֶּה, וּפִרְשׁוּהוּ בְּעִינֵן פִּיֵּר וְשִׁבַּח
בְּהִקְבֵּלָה לְאַרְמוֹמְנָהוּ : תִּא : אֲבִי לִיחַ מִקְדָּשׁ, וְכֵן קִצַּח
הַמַּפְרָשִׁים הַקְּדוּמוֹ : אֵעֲשֶׂה לוֹ נֹחַ וּמִשְׁכָּן, וְקִצַּח הַחֲדָשִׁים
הַגִּיּוֹ וְאַדְנָהוּ, וְכוּצָא בּוֹת.—⁽⁴⁾ (בִּירוּשׁ פֶּתַח אֵל לְנוֹתֵה.

(a) אִפְיָךְ (b) נֹחַ

גביו (כח חזק, סס). — והים וכדומ' מועפו: כשהלך
ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריוא של מצרים בחזירתו
עמו עליו נחשול שבים לטבעו נמלו אחת מהן והפילו
לים ועדיין לא נח הים מועפו בקשו להשיל את חברתה
במד הוא זכרנה אמר להם הפילוני עמה מיר נח הים
מועפו (יומ' לת). נחר סמכמיון יוכיה שמושך אבנים
כל ימות השנה ובשבת הוא נח (מד' נרנא' יב). —
ודבור, ונחה לו ברכות על ראשו: המכדיל בתפלה
משוכח יותר ממי שיבדיל על הכוס ואם הבדיל בזו וזו
ינחו לו ברכות על ראשו (ר' אחא לריבא, בבב' נבג.).
ינחו לו ברכות על ראשך שהקרבתי תחת כנפי
השכינה (שבת לא.). ינחו לו לר"ש ברכות על ראשו
(כח חזק נר אהנה, ע"ז ס:). כל הברכות שכתורה ינחו
על ראשך (לרנ"ט טו). — ונחה דעתו: ר' יהודה אומר
לא בבליים היו אלא אלכסנדריים היו (שהיו רגילים לתלש
בשערו של שיער המשתלח וכו') אמר לו ר' יוסי תנו
דעתך שהנחת את דעתי (יומ' סו:). ובספח"א: יושר
כחו ונתנו נפשו כמה יפה כיון (תנ"י ר"ט קא נ:).
שהיה ממשח על פי החבית הרוחת כדי שנתנה
הרתחתה (רמב"ם, מלך אקור' יב ט). אלא שלא נחה
דעתי בזאת החשובה וכו' (ר"י מפוסק, מנח' קל"ה 89). —
ואמר המשורר: כבור אבי וכן אמי שלומם לך באחריתך,
ורוח אל תהי נחה עלי רוחך ונשמתך (ר"ש הנגיד,
היס כינו ויניק). בגני ההרס חלנו ונחה נו וישבנו
בצלם שאננים, עדי גרשו עצי גנים ועלה באזינו ללול
עוף שאננים (רמב"ם, חקטש ג לט). אל נא תלון עלי,
כי אתה בא אלי ואני איך אנוח, וחבא בי הרוח
(רמב"ם, אפרוס כף).

שָׁעַל הַנִּיחַ הַנִּחֻלְתִּי הַנְחֵלְתִּי הַנִּחֵחַ מִנִּיחַ
הַנִּיחַ הַנִּחֻחַ יִנִּיחַ וְנִיחַ יִנְחֵחַ מִנְחֻחַ הַנִּנְחַח
(א) הַנִּיחַ אֶת יָדוֹ וְכֻרֻמֹּ, בָּתָן לֹא לִנְחָה לֹא הַחֻיִּק
אוֹתָהּ לִמְעַלָּה כַּמֶּקֶדֶס : וְהִיא כֹּאשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יָדוֹ וְגִבֵּר
יִשְׂרָאֵל וְכֹאשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגִבֵּר עִמָּלֶךְ (שְׁמוֹת יז יא). —
וְהַנִּיחַ לְפָלֹאֵי עֲשֵׂה שִׁינוֹת מִמְלַחְמָה, מִצְרָה, וְכוּצָא
כֹּה : עַד אֲשֶׁר יִנִּיחַ יי' לְאַחִיכֶם כֶּכֶם וְיִרְשׁוּ גַם הֵם אֶת
הָאָרֶץ (דְּבָרִי ג כ). וְהִיא הַנִּיחַ יי' אֶלְחִיד לָךְ מִכָּל אִיבִיד
מִסְבִּיב וְכו' תַּחֲחַת אֶת זֶכֶר עִמָּלֶךְ (שֹׁפְרִיט כה יט). יי' אֶלְחִיכֶם
מִנִּיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת (יִשְׁעִי א יג).
וְנִיחַ יי' לָהֶם מִסְבִּיב וְכו' וְלֹא עֹמֵד אִישׁ בַּפְּנִיחַם (שֹׁפְרִיט
כא מו). וְעַתָּה הַנִּיחַ יי' אֶלְחִיכֶם לְאַחִיכֶם כֹּאשֶׁר דָּבַר
לָהֶם (שֹׁפְרִיט כז ד). וְהִיא מוֹמִיּוֹם רַבִּים אַחֲרֵי אֲשֶׁר הַנִּיחַ יי'
לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל אִיבִיחֶם מִסְבִּיב (שֹׁפְרִיט כג א). וְהִיא כִּי יִשֵּׁב

הִירָדָן יִכְתָּרוֹן (יִסֹּס' ג יג). וַיִּבְאוּ עִמּוֹ דָּוִד וַיְדַבְּרוּ וְכָל כָּל חֲדָבְרִים הָאֵלֶּה בִּשְׁם דָּוִד יִנְהֹגוּ (שִׁשׁ כה ט). וְלֹא תִתֵּן עֹף הַשָּׁמַיִם לִנְחָה עֲלֵיהֶם (עַל פַּגְרֵי הַמּוֹקְעִים) יוֹסֵם וְאֵת חַיֵּת הַשֶּׁדֶה לִלְחָה (שִׁשׁ כו י). וְבָאוּ (הַזּוֹבֵב וְהַדּוֹבֵר) וְנָחָה כָּלִם בְּנִחְלֵי הַבְּתוֹת וּבִנְקִי הַסְּלָעִים (יֵשׁ' ז ט). כִּי תִנָּחַ יָד יְיָ בְּהָר הַזֶּה וְנִדְרֹשׁ מוֹאֵב תַּחְתּוֹ (שִׁס כה י). —וְאֵלֹהֵי וְכֹדוֹם'. וּבִאֲנוּ אֵלָיו בֵּאֲחַת הַמִּקְוֹת אֲשֶׁר נִמְצָא שָׁם וְנָחָה עֲלָיו כְּאֲשֶׁר יִפֹּל הַשָּׁל עַל הָאֲדָמָה (שִׁשׁ לו יב). וַיִּגַּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אָרֶם עַל אִפְרַיִם (יֵשׁ' ז ט). כִּי לֹא יִנְחָה שֶׁבֶט הַרְשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצְדִּיקִים (תַּחֲלִי קסג א). —וְרִיחַ הַנִּבְנוּאָה וְכֹדוֹם'. עַל פִּלּוֹנִי; וְהִי בִּנְחָה עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּחַנְּבָאוּ וְכוּ' וַתִּבֶּן עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְכוּ' וַיִּחַנְּבָאוּ בִּמְחַנָּה (כְּמוֹ יא כה טו). וַיִּרְאֶהוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בִּירִיחוֹ מִנְּגַד וַיֹּאמְרוּ נָחָה רוּחַ אֱלֹהֵינוּ עַל אֲלִישָׁע (מִיב כ יס). —וְנָחָה עֲלָיו רוּחַ יְיָ רוּחַ חֲכָמָה וְכִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרַת רוּחַ רַעַת וַיִּרְאֵת יְיָ (יֵשׁ' יג ט). —וְחֲכָמָה בְּלָבוֹ; בְּלֵב נִבּוֹן תִּנְחָה חֲכָמָה (מִשְׁלֵי יד לג). —וְכַעַס וְכֹדוֹם': אֵל תִּכְחַל בְּרוּחָךְ לְכַעַס כִּי כַעַס בַּחֲזֵק כְּסִילִים יִנְחָה (קֹהֵל ז ט). —(ב) נָח פִּלּוֹנִי מַעֲבֹדְתוֹ וְכֹדוֹם'. לֹא עֲבַד, הִיא שִׁשׁ יוֹמִים: sich ausruhen; se reposer; to rest עֲשֵׂה יְיָ אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֵת הַיָּם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיִּנְחָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי (שִׁמּוֹת כ ו). שִׁשֶּׁת יוֹמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֶּת לִמְעַן יִנְחָה שׁוֹרֶךְ וְחִמְרֶךְ (שִׁס כג יב). וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבֶּת לִי' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה וְכוּ' לִמְעַן יִנְחָה עֲבָדְךָ וְאִמְתְּךָ כְּמוֹךָ (דְּבִי' ה יד). שֶׁם רַשְׁעִים חִדְּלוּ רָגֹז וְשֶׁם יִנְחָה יִגְעִי כַח (לֵוִי' ג יו). —וְנָחָה הָאָרֶץ וְכֹדוֹם'. מִמְּלַחְמָה וְכִיּוּצָא בּוֹה; נָחָה שְׁקֵטָה כָּל הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה (יֵשׁ' יד ז). —וּמִדְּאָה רִגְזָה; לֹא שְׁלוֹתִי וְלֹא שְׁקֵטִיתִי וְלֹא נִחְתִּיתִי¹) וַיֹּאבֵד רָגֹז (לֵוִי' ג כו). —וְנָח מֵאִיּוּבֵי: כִּימִים אֲשֶׁר נָחֹז בָּהֶם הַיְּהוּדִים מֵאִיּוּבֵיהֶם (אֶסְתֵּר ט כג). —נָח לִפְלֹנִי: וַיֹּאמֶר לֹא תוֹסִיף עוֹד לַעֲלוֹז הַמַּעֲשָׂקָה בְּתוֹלֵת בֵּת צִדּוֹן כְּתִיִּים קָמוּי עִבְרֵי גַם שֶׁם לֹא יִנְחָה לָךְ (יֵשׁ' כג יב). כִּי עָתָה שִׁבְכָתִי וְאִשְׁקוּם יִשְׁתָּתִי אִזּוּ יִנְחָה לִי (לֵוִי' ג יג). וְתַתֵּנָם בְּיַד צִרְיָהֶם וַיִּצְרוּ לָהֶם וְכוּ' וְכִנְחָה לָהֶם יִשְׁבוּר לַעֲשׂוֹת רַע לַפְּנִיךָ (תַּנְחִי' ט כזכ). — וְחֲמַת יִנְחָה עַל מַשְׁכְּבוֹ וְכֹדוֹם'; יִבְאוּ שְׁלוֹם יִנְחָה עַל מַשְׁכְּבוֹתָם (יֵשׁ' טו ג). אֲדָם תּוֹעָה מִדְּרָךְ הַשֶּׁחַל בְּקָהֶל רַפְּאִיִּים יִנְחָה (מִשְׁלֵי כו יו). וְאֵתָה לָךְ לֶקֶץ וְתִנְחָה וְחַעֲמַד לַגְּרֹלֶךְ לֶקֶץ הַיּוֹמִין (דְּבִי' יב יג). —וְתוֹתִימִם: זֶרֶק לַמַּעֲלָה מַעֲשֶׂהָ שִׁפְחִים וְהִלְכָה וְנָחָה בַּחוּר כָּל שְׁהוּא (כִּי חִיּוּא, שִׁמָּה ז). נַעַץ קִנְהַ בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים וְזֶרֶק וְנָח עַל

היה (עמלק) בא עליהן והורגן (מד"ר מנחם, דבר' כ"ח). כל ימות השבת אנו נדונין ובשבת אנו נִיבְּוֹחִין¹ (מד"ר נחש"א, יא). כל זמן שהצדוקים חיים הם נלחמים עם יצרם כיון שהם מתים הם נִבְּוֹחִין¹ (ר' יוחנן, ס"ט). עתידה ירושלים להיותה מתרחבת בכל צדדיה וגלילות באות וניבוחות תחתיה (סוף, שם ש"ש, לוארץ). — והמת בקברו: אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר מכובד למכובד אין צורך לומר מן המכובד לבזוי וכו' ובתוך שלו (מפניו) אפי' מן המכובד לבזוי ערב הוא לאדם שהוא ניבוח אצל אבותיו (יוסף מו"ק כד).

נֹחַ, (נח, א) ש"ח, כנ"ה, נִיחָה—כמו מְנוּחָה: ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונח מאיבהם וכו' נקהלו בשלושה עשר בו ובארבעה עשר בו ונח בחמשה עשר בו (אסתר ט"ו-יז). ועתה קומה יי אלהים לְנִחָה² אתה וארון עוז (ד"ר' זמ"א).—ובתלמי: משרבו מקבלי צדקה מן הגוים התחילו הגוים להתרבות וישראל להתמעט ואין נוח בעולם לישראל (תוספת' סו"ט יד י). משרבו בעלי הנאה נתעוהו הדיונין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם (גמ' שם ש"ח).—ואמר המשורר: ובא נוח לידי העמלה ומשלוח לרגלי העקודה (ר"ש סניני, ואל' מש"י). הנחש חשיאני, והיצר הרע הסיתני, לבקש לי רעיה, ואשה יפה"פיה, להמציא נוח לנפשי האנושה, מקצר רוח ומעבירה קשה (ר"י חזיון, מחכמי ו). — נִיחָה נֶפֶשׁ, נִיחָה נֶפֶשׁ, דבור של כבוד וברכה למת כשמוכרזים אותו: אע"פ שכתבו לכם סדרי מועדות אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש (ר' יוסף, יוסף עיזב' סוף ג). מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש (ר' חנינא, שם פסמי' ד ח). — יִנְחֵהוּ עֵדֶן: כך פרשה אדוננו מאיר עינינו רב יהודה גאון אבי אבינו נוחם עֵדֶן (ר' שמעון גאון, מש"י בגל', הרכני, ס' שפ"א). מר רב סעדיה גאון נוחו עֵדֶן (שם, ס' שפ"א). שמואל בן יעקב כתב ונקד ומסר את המחזור הזה שלכ"מ מן הספרים המוגהים המבואר' אשר עשה המלמד אהרן בן משה בן אשר נוחו בן עֵדֶן (מחזור כ"י פטרבורג, משנת 1008, ד"ר' ט, מזל IX).—יִנְחֵהוּ הַנֹּחַ, בדקדוק, אותיות אהו כשהן נחות אחרי תנועה ואינן הגויות: ספר אותיות הנוח חיבור ר' יהודה בר דוד (ס' דקדוק ל"ח מיוג, הול' דוקס). ואותיות הנוח בלשון הקדש ד' והם יח'ו'א' (לכ"ז, חגי' ס' הנהיג ל"ח מיוג).

—¹ כך בכ"י, הוצ' ד"ר תיאודור, ובספרי הרפוס בחין. נוחין.

² בתהלי' קלב ח למנוחתך.

המלך בביתו ויי' הִנִּיחַ לו' מסביב מכל איביו (ש"י ז א). וְהִנֵּחֵהוּ לְךָ מִכָּל אֵיבֶיךָ (שם יא). ועתה הִנֵּחַ יי' אלהי לי מסביב אין ששן ואין פגע רע (מ"א ס"ח). והיה כיום הִנֵּחַ יי' לך מעצבך ומרגוד ומן העבדה הקשה אשר עבד בך (ישע' יג). אשר אמר אליהם זאת המנוחה הִנֵּחַהּ לָעֵיף (שם כח יב). הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה וְהִנֵּחֵהוּ לְךָ מִכָּל אֵיבָיו מִסְבִּיב (ד"ר' כ"ט). כי אמר דוד הִנֵּחַ יי' אלהי ישראל לעמו (שם כ"ט). ואין עמו מלחמה בשנים האלה. כי הִנֵּחַ יי' לו' וכו' כי דרשנו את יי' אלהינו דרשנו וְיָנַח לָנוּ מִסְבִּיב (ד"ר' יד ס"ו).—ב) הִנֵּחַ את פלוני, נתן לו מנוח הנפש, הסיר דאגה ממנו: וס' בנך וְיִנְחָה ויתן מעדנים לנפשך (משנ' כ"ט יז).—ובתלמי: הִנֵּחַ את דעתו של פלוני: תנוח דעתך שהנחת את דעתי (ר' יסודא, מנח' ק, ועוד). — ג) הִנֵּחַ דבר, שם אותו במקום, כמו הִנֵּחַהּ מן ינח, עי"ש, הִנֵּחַ אֶפֶס בַּפְּלוֹנִי: וכלה אפי' וְהִנֵּחֵהוּ חֲמִיתִי בִּם וְהִנֵּחֵהוּ (יחזק' ס"ג). לא תסחרי עוד עד הִנֵּחֵהוּ את חֲמִיתִי בך (שם כד יג).—וְהִנֵּחַ את פלוני במקום פלוני: היתה עלי יד יי' ויִנְחֵהוּ ברוח יי' וְיִנְחֵהוּ בתוך הבקעה (יחזק' לו א). במראות אלהים הביאנו אל ארץ ישראל וְיִנְחֵהוּ אל הר גבה מאד (שם מ"ג).—וברכה: וראשית עריסותיכם תתנו לכתן לְהִנִּיחַ בְּרִכָּה אֶל בֵּיתְךָ (שם מד ב).—והרוח: ראה היוצאים אל ארץ צפון הִנֵּחֵהוּ את רוחי בארץ צפון (זכרי' ו ח).—ד) כמו נחח: פני ולכו וְהִנֵּחֵהוּ לך (שמות לג יד). רוח יי' תִּנְחֵהוּ (ישע' ס"ד יד), ועי' ינח,—ומצוי בסהמ"א, ואמר המשורר: הפחידוני עוני והסדך יבטחני, ונחמת חיוני בתקצי תשיחני, והאמינו רעיוני כי רוחך תניחני (ר"י הלוי, ילדי נחש"א, ר"י). — יודבור של כבוד וברכה למת: וכאשר נאסף (יהודה) אל עמיו הללוהו וכבדוהו כל זרע ישראל ויאמרו לאמר רוח יי' תניחנו (יוסף, פס"ק). מת משה החסיד בשבעה באדר רוח יי' תניחנו (צ"א, ד"ר' ס' 70). לזכר המשפחות וכו' השר הנכבד רוח יי' תניחנו (זכרי' נש"י מוזן המכ"ס, JQR N.S. I, 57).

הַפְּעִי, הַנִּיחַ, — הִנֵּחַ לְפָלוֹנִי, מיגיעה וכדומ': על צוארנו נרדפנו ויעצנו לא הִנֵּחַ לָנוּ (ל"כ ס"ה).

נֶפֶשׁ, *נִנְחָה, נִנְחָה פלוני מחלוי, הִנֵּחַ לו' רפתה ממנו המחלה: מעשה רבן גמליאל שחלה בנו ושלה שני תלמידיו חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא בעירו אמר להן המתינו עד שאעלה לעלייה ועלה לעלייה וירד אמר להן בשוח אני שניבוח בנו של רבן גמליאל מחלוי (יוסף נכ"י ס"ה).—וְנִנְחָה מִיָּגִיעָה וְכַדוּמָה: כשהיו ניבוחים

שתי שנים ומוחצה נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא עכשיו שנברא יפספש במעשיו (ענו' יג'). כל מי שהוא אומר דברי תורה ברבים ואינן ערבינ לשומעיהן כסולת זו שצפה על גבי נפה נוח לו שלא אמרן (ר' אלעזר, מד"ר סה"ש, נפת). נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים (רש"י, כר"י מג). וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא (רמב"ם, סס יו). נוח לו לאותו צדיק שיחא שמש לדבר אחר ואל יכתב בו ויעש הרע בעיני ה' (שמואל, שנת נז). נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא (ר' הנינא, קדוש' מ). נוח לו לאדם שיובא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים (ר' יוחנן, כ"ג נט). הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שיליתו על פניו ולא יצא לעולם (סוף, ירוש' כר"י א ס). אם ראית חנף ורשע מנחית את הדור נוח לו לדור לפרוח באויר ולא להשתמש בו (סוף, מד"ר דכ"י ס). נוח להן לבריות להגדיל להן כנפים ולפרוח באויר ואל יוסר וישתעבדו תחת יד מלך חנף (רש"י כן לק"ש, סס אס"א). נוח היה לו (לאדח"ר) אם היה עומד בקללתו הראשונה (ר' לוי, סס כלאש' כ). נוח לרשעים שיהיו סומין שעוניהם מכיזין רעה לעולם (סס נמד' כ). — ומצוי בסהמ"א: חשש מין מוץ דבר ש נוח לידלק (רש"י יס"ג ל"ג א). ולא אמרנו ה' אצבעות בספח ממש אלא לפי ש נוח למתלמד לבא החשבון הזה בלבו (ר"מ שנת ח). — ובזמן האחרון התחילו כושתמשים במלת נוח במשמ' comfortable, ונחיות, התקונים העושים את החיים נעימים ועריבים, וכו'.

* **נוֹחָה**, ש"נ, סמ"י, נוחת, — כמו מנוחה: טוב למות מחיים רעים ונוחת עולם מכאב נאמן (ג"ס גמ' ליו).

נוט¹, ממונו נוט.

נוט, פ"ע, תנוט, — נטה הארץ, נעה כשעת העש וכדומ': יי' מלך ירגזו עמים ישב כרובים תנוט הארץ (תס"ג נט).

¹ בערב' החמו' ראש a), והמקור רוט, כמו נוט בעבר', והוא אחד השרשים שנכנסו לערב' מעבר', ואמר מחוס אלמחיש: ואלעאמה תקול ג'א' אלרג'ל והוא ירוט אי מתהאדי משיה כאלשכראנ.

(ב) *ת"ז, לנק' נוחה, מ"ר נחים, נוחות¹). — קל, לא קשה, leicht; facile; easy: בצלים וכו' מרביצין אותן כדי שיהיו נוחין ליעקר (תוספת' שני' ב א). ומפני מה לא קידשה מפני שתורפה של ירושלים משם ונוחה ליכבש משם (אבא שאול, סס סה"י ג ד). אלו דברי תורה שקשין לקנותן ככלי זהב. וכלי סו ונוחין לאבדן ככלי זכוכית (ר"מ, חגי טו). נוח לו לאדם לגדל לגיון של זיתים בגליל ולא לגדל תינוק אחד בארץ ישראל (ר"א בר' שמעון, מד"ר כלאש' כ). בנוחג שבעולם משוי שקשה לאחר נוח לשנים (ר' תנחום בר חנילאי, סס ויקר' א). — נוץ לפלוני, מתחם אליו בענות, וכיוצא בזה: הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה (ר' ישמעאל, אבות ג יב). העניינים והביושנים ושפלי הרוח ונוחין לתשחורת ובעלי הבטחה עליהם הכתוב אומר ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (מס' ד"א ב). מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו (שמואל, ענו' יג). שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה בהלכה הקב"ה מקשיב להן (רש"י כן לק"ש, שנת כג). — ונחין לפני פלוני: שתהיו עריבים ונוחין לפני כריה נוחה (מד"ר נמד' כא). — ונח' נוחה מְפֻלָּנִי, שפלוני הוא לרצון לו, שהוא מוצא חן בעיניו: כל שררות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו (ר"מ כן דוסא, אבות ג י). המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו (שני' י ט). הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו וכו' אין רוח חכמים נוחה הימנו (כ"ב ח ס). ההורג נחשים ועקרים בשבת אין רוח חסידים נוחה הימנו (שנת קכ"א). — נוץ לבעוס, וכו', שהוא כועס בשביל דבר קל ומהרה: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לבעוס (ר' אלעזר, אבות כ י). ארבע מדות ברעות נוח לבעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו וכו' קשה לבעוס ונוח לרצות חסיד נוח לבעוס וקשה לרצות רשע (סס יא). מפני מה האיש נוח להתפתות ואין האשה נוחה להתפתות (מד"ר כלאש' יו). לא כשושנת ההר שנוחה להכמס אלא כשושנת העמקים שמרשבת והולכת (סס סה"ש, אני תנללח). — נוץ לפלוני, במשמ' יותר טוב לו: העורר על השרה והוא תחום עליה בעד וכו' יכול הוא שיאמר השני נוח לי ותראשון קשה הימנו (לדמון, כמז' יג ו).

¹ דעת אהרליך (בפרשו' ליוא' ד יא, בהערה) כי צריך לבקד נוץ.

(a) טו

ח).—ואמר המלך: מרעם ורוח מסועת וסער חנוט
אריך והרים ירגזון (צ"ו, חג' כ"ס מד יז).
נזמר, נזמרים, —ע"י נזמר.

א. *נזר, נזר, נזר (נזיר), נזיר, נזיר, —נזיר האדם, ופי
תארו: Schönheit; beauté; beauty: האב זוכה לבן בנו
ובכח ובעושר ובחכמה ובשנים (כ"ע, עדי' ב ט). הנזיר
והכוח והחכמה והעושר והשיבה והכבוד והתפארת
וכנים לצדיקים נאה להם ונאה לעולם (כ"ס, מוספי
סני' יא ח). הבא על יבמתו לשום נזיר ולשום נכסים
הרי זו בעילת זנות וקרוב הולך להיות ממזר (לכ"א
שאל, ס' ינ"ו ו ט). ובנות ירושלים יוצאות (בס"ו באב
וביוה"כ) וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא
נא עניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עניך בנו
תן עניך במשפחה (תנ"י ד ח). יש לך נוחה בינפיה
ולא במעשיה וכו' זאת נאה נוחה בנזיר ונוחה
במעשיה (ספרי במד' נט). למלך שהיה לו בת נאה
משוכחת וחסודה אמר המלך עשו לה פרוים מוטב
שתראה נזיריה של בתי מן פרוים (כ"י נר אלע"א,
מד"ר נמ"י יב). עשרה חלקים של נזיר¹ בעולם תשעה
במדי ואחד בכל העולם (כ"י נחן, ס' אש"י, נשנ"ה ש"ה).
ומעשה נמי באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנזיר
וקפצו עליה בני אדם לקדשה ואמרה להם מקודשת
אני וכו' (כתוב' כג). והכתה הגדול מאחיו שהוא גדול
מאחיו בנזיר בכח בחכמה ובעושר (סו"י ט). שהיה
(יצחק) דומה לאביו בכל דבר בנזיר בחכמה בעושר
ובמעשים טובים (מד"ר שמות א). בשעה שהיו השונאים
מקיפים את ירושלים לא היו בנות ישראל מצירות בדבר
אלא מצפות ואומרות אימתי תילכד על שם שהיו בעלות
נזיר והיתה כל אחת מהן אומרת אם תילכד ירושלים
אני באה לידי גאולה שאני בעלת נזיר דוכס רואה אותי
ונשאל אותי (ספיק' דכ"י א). — ובמשמ' קש"ט לדבר:
אין אומרים נעשה מרחץ נזיר לאפרודיטי אלא אומרים
נעשה אפרודיטי נזיר למרחץ (כ"י ישמעאל, ע"ז ג ד).
ותפוח היה באמצע המזבח וכו' וברגלים לא היו מרשני
אותו מפני שהוא נזיר למזבח (תמיד כג). וכולן שעשאן
לנזיר טהורין (כל"ס יד כג). דבר של נזיר אסור שאינו
של נזיר מותר (כ"י אש"י, ע"ז נא:). דבר שהוא נזיר
בוה (באיש) ומום בוה (באשה) כגון קרחת (יורש' כתוב'
ז ט). זקן הרי נזיר באיש ומום באשה וכו' דדים הרי
נזיר באשה ומום באיש (ס'ס). מה השדים הללו נזיריה
של אשה כך משה ואהרן נזירין של ישראל (מד"ר

ש"ס, שני שדיך). עשה הקב"ה נזיר לתחתיתו כדי שלא
יהא מתבוזה כבהמה (כ"ח נר ילחן, ש"ס כלא"י יז). הקב"ה
ברא את האדם ונתן ביבו על פתחו ואי זה זה בית
חוטמו והוא בוראו והוא שבחו (כ"י לוי, ש"ס קל"ו ופנימי).
—נזיר הסכה, קש"ט: נזיר סוכה אין ממעפין בסוכה
(סו"י י:). בסוכה שני נזיריה מופלגין ממנה ארבעה
טפחים (כ"ס). מהו להסתפק מנזיר סוכה כל שבעה
(כ"ס כג). — נזיר העיר: מרחיקון את האילן מן העיר
עשרים וחמש אמה וכו' משום נזיר העיר (עולא, כ"ג
כד:). — ונצוי בסהמ"א: ויש בין שתי החצרות כותל
משמש לשתיהן מכרו עכשיו כולו לשמעון אלא שהיה לו
בו קודם לכן שערים שעשאן לנזירי ושמעון אומר
קניתיים בכלל הכותל וכו' אם יש בדברי המכירה דבר
מוכח או מכריע שאותן הדלתות העשו' לנזיר
הכותל מכורות עם הכותל (מכ"י נגל', סוכ"י ס' נח).
שאין הציצית הגמורה משאוי אלא הרי היא מנזיר
הכגד ומתכססיו כמו האימרא וכיוצא בה (רמב"ם ש"ס
יט כ). כי הנזיר בלא ספק משיא האדם לבקש המותרות
(כ"י נר אלע"א, מלמד התלמיד, כ"א). היינו נוהגים בארצנו
לכפות הכרים והכסותות להיות נזיריהן למטה והצר
התחתון למעלה (ש"ס ריב"ש ס"ט). ויש לנהוג הכי
בנזיר התלויין בסך אבל בנזיר התלויין ברפנות
כגון סוסיים המצויירין מותר לשלפן (הלגוס, אור"ח מלח
ט). כמה נאים היה נזירים עליהם לתקלה (לכ"א ס'ס),
שער הילא"ה יב). — ואמר הפסמן: נזירי בגדי פז עמה
וקירש נועץ לקרוץ כבש והגיש ערכי נתח (סדר עבודה,
כ"י גני' J. Elbogen 160). — והמשורר: בכל העלמות,
נעימות ותמות. ובנזיר רשומות, הלא אין כלאה (כ"ע"ס,
מתק שפ"י 47). — ינזירי השמר: המוכר פרס לחבירו
צריך שיכתוב לו קנה לך דקלים ותמרים והוצין ואע"פ
שקנה כל אלו אע"פ שלא פירש אותם נזירי השמר
הם (רמב"ם, מכ"י כד יד).

ב. *נזירי, נזירי, נזירי, —גרעין, גלעין: גלעיןין הם נזירי הפירות
מכל פרי שיש לו גרעיןין בתוכו כתמרים והזיתים ואגסים
וכו' כי על נזירי התמרים קרום מפריד בין הגרעין
ובין האוכל של תמרים (תנ"י ס'י המשי' להרמב"ם, טוק"י כג).
נזירי², נזירי, — כמו בנזיר הקודם: נזירי³ שנמצאת
במרה (רמב"ם, שמי"ו ז ו).

¹ ע"י הערה לערך נזירי.
² בערב' נואה א, וע"י הערה הבאה.—³ כך גרסה

¹ בגמ' (קדוש' מנ"י) יוס"י.

(a) نول (b) نوم

(ר"ש סג"ד, ה"ס כ"י וינן). דל מראות גופי ועיני עששה מרוב דמעי ועצמי נחרו, יום בי צבי אנף ואם אגום עלי ערש יצועי מעבור בי נחרו (רמב"ם, תרע"ד ס). וקראו מול ערבות בקול כים ינהם, לגבור בקרבות לא גם ולא נהם (ר"י סג"ד, מכתמים להדרת קדש). רחבים וארוכים חסדיך עמי, ורעיוני רכים לא אבין גלמי, ועת גום ובהשכים כך עצם עצמי (רמב"ם, אלהי סדומות). ויהי בעת גומי וארא בחלומי והנה לפני קומה גבוהה כמראה אדם תמונתו (ר"י זכא"ה, ס' ששוע' א). ואומר בלבי אאריך על הגבל לשון ולא אניה לו לישן ואשאלנו כאשר שאלני ואמנעוהו מיום כאשר מנעני (ס' י).

כ. ¹נרם, ס"ע, גם, נמתי, נמיתי, נמינו, צמצום מן נאם, במשמ' דבר: מעשה באחד שבא אלי מן הדרום וראיתיו יפה עינים ובדב רואי וקווצותיו תלתלים נמתי ¹ לו בני מה ראית לשחת שער זה נאה גם ¹ לי רועה הייתי בעירי ובאתי למלאות מן הגנה מים ונסתכלתי בבבואה שלי ופחו יצרי עלי וביקש להעבירני מן העולם נמתי ליצירי רשע לא היה לך להתגאות וכי הרי עלי לגלחך לשמים הימכתי את ראשי ונשקתיו על ראשו נמתי לו בני כמותך ירבון עושה רצון המקום בישראל (שמואל הנביא, מו' ד א). א"ר יהושע נמיתי ² לכם עצמות בית שמאי (ס' אלהי ס' יג). אמר ר' עקיבא סח לי שמעון בן לוגא אני ותינוק אחד מבני בניהם (של בית אבטינס) היינו מלקטין עשבים בשדה ראיתי ששוק ונכת נמתי ³ לו על מה בכיתה וכי ומה ראיתה אמר לי מעלה עשן כנגדי נמתי ⁴ לו הראני (ס' יוסי' ג ז). אמר ר' עקיבא כשהייתי בא בים ראיתי ספינה ששבעה בים והייתי מצטער על תלמיד חכם שהיה בתוכה וכשבאתי למדינות קפוטקא ראיתי שיושב לפני ושואל הלכה נומתי ⁵ לו בני היאך עליה מן הים וכי (ס' ינמי יד ס). אמר ר' עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה מצאני נחמיה איש בית דלי ואמר לי שבעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד אלא ר' יהודה בן בבא נומתי ⁶ לו כן הדברים (ינמי יז ז). אמר ר' יוחנן בן נורי נמתי לו לר' אליעזר

¹ בספרי במד' כב נאמתי, נאם, ובגמ' ירוש' (נזיר א) ובבבלי (נזיר טו, נזיר ד) אמרתי. ² כך בבב' הוציא צוק"מ, ובגרסא נמתי, ובגמ' (נזיר כז) נענית. ³ בירוש' (יומ' ג ט) ובבבלי (אמרת, ⁴ בירוש' שם נומיתי. ⁵ בגרסא נמתי, ובירוש' (שם עז ד) נומיתי, ובבבלי (שם קא). אמרתי. ⁶ בקצת ספרים נומיתי.

אם הצילו אוהליו מיד אוהליו באוהל המת שכן חולקין וכו' (תוספת' כלי' כ"ק ו ג). אמר ר' אליעזר כשהלכתי לארדסקוס מצאתי את ר' מאיר ואת יהודה בן פתירוש שהן יושבין ודנין בהלכה וכו' שחק יהודה בן פתירוש נמתי לו ר' מאיר אל תבז לי בקי היה לך ביהושע בן ממל גם לי הן ובעל מלאכות היה נמתי לו בלשון הזה אמר לי משם ר' יהושע (ס' אלהי ד יד). אמר ר' יוסי מצאתי זקן אחד מנציבין נומתי ¹ לו בקיא היה לך בר' יהודה בן בתירה אמר לי הן ועל שולחני היה תדיר נומתי ² לו ראיתי שחלץ מומיך (ס' ינמי יז א). אמר ר' יוסי נמתי לו לר' יוחנן בן נורי תמיה אני אם קבל הימך ר' אליעזר תשובה (ס' כלי' כ"ק ו ד). אמר ר' יוסי נומי נולד לשליח אף אנו מקיבלין שאפילו אמר לבית דין הגדול שבירושלים תבז גפ לאשתי שילמדו ויכתבו ויתנו לה (נזיר ו ז). מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה אחד מהם והביאוהו בפונדק ובחורתם אמרו לפונדקית איה חבירנו נומתי ³ להם מת וקברתיו (ינמי עז ז). כתוב ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו ואפילו בשבת דברי ר' יאשיה אמר לו ר' נתן ועדיין לא שמענו גם ⁴ לו ר' יאשיה הרי הוא אומר צו את בני ישראל וכו' (מנ' כא, מס' דפסח' ס). למואל שגם לאל בלבד ואמר יכול אני להרבות (נשים וכו') ולא לחסוא (מד' קט"א). והשתמשו בו גם בסהמ"א: שרים נפילים אמרת ולא כתוב כן, כי כימי משה בחברון נפילים נאמר כן, ונמתה השם להכעיסם נחירא מהן, אכן ובלל שפתם וינפצם משכן (דסע"ג, תסו' על חיוי הנלכי, סוף' דידקסן 32). ונמתה על האחים כי העשיר הגדול והרבהו (ס' פסוק 66). כבר שאלני עליה תלמיד מבני ספרד היש לה טעם וכי ונמתי לרבי זאת קבלה היא ביד החכמים (ר"י גאון, כרכ' טז). — ואמר הפישן: גם לממרס הגש דם פר נשל ונכנס לבין הדדים (יוסי' נן יוסי, קד' כנודס, אלה כוננת). נחלתנו כנופש ביד לוחם, גם לא אחוס ולא ארחם (ר"א קליה, קיני' לת"כ, איכס' אשפון). למת ברחוק תעמוד בדברם עזות, נמתה הנשמה אושיב פרוות (ס'). בעשותו ככה מאסתיו לשנאתו, ונמתי לצורי לא אחפוץ קרבתו (שמואל' כד ינמי, ששוע', יו' ג שנוע'). חי הודה לאשר אמרו, זכו קדושים ומשם נתאשרה

¹ בגרסא אמרתי, וכך גם בגמ' בבבלי (ס' קב), ובירוש' (יז א) נמתי. ² בגרסא נמתי, וכך גם בירוש' שם. — ³ כך במשנ' שבגמ' בבבלי. במדב"ם נומת. ובמשנ' שבמשנ' אמרתי. ⁴ בספרי במד' קמב נאם.

של שונאי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולה
ישראל (ר' יוחנן, בבב' ד' :). שני יודין (שבמלת יין) עשרים
בון חמשים הרי שבעים אלו שבעים אומות (תחומי
נמר' י). — ומ"ר : כתב לאלפים עינים וכו' לזיינן נונים
ול נונים זיינים (כפרי דברי' נ). שלא יכתוב אלפין
עיינן וכו' יודין ויין זיינן בונים בונים זיינן
(שנת קנ :). — ומצוי בסהמ"א : והאותיות אשר תהיינה
נוספות וכו' והן האלף והואו והיוד והקף והלמד והמם
והנון והשין והתיו (הכקמה, שער ט). והנון יוסיפוה
בראשי הפעלים העתידים (שס' ו). ויעשו נאצות גדולות
בסגולה נון, שמעתי את כל נאצותיך בקמץ הנון
והאלף (כדיק, שרש נאץ). בין פסוק לפסוק יש בונים
הפוכין לדרוש סימניות אלו למיעושים (הרעב"א, ר"ס ו' :).
— ואמר הפיסן : בון נר אלהים נשמת אדם ולא
ולא נשמת בהמה, אף כי לפי מיתתם זו לזו דומה
(בנימי נר זכה, אהלל, שרש לפני שנוע' :). — בון כפופה ובון
פשוטה או ארוכה : בון כפופה בון פשוטה נאמן
כפוף נאמן פשוט (שנת קד). — ובסהמ"א : והוא הדין
לצדיק כפופה ול בון פשוטה (כ"י מנח' כט' :). בון
כפופה יהיה ראשה עב כמין יוד וצוארה גם כן עב
ומושבה ארך פעמים גם שלש מראשה וכנה עגול שלא
תראה גימל בון פשוטה יכתוב ראשה עב וצוארה עב
וירכה ארך שלא תדמה לזין וצריך להאריך כל כך
שאם תכפול אותה תהיה בון כפפה (כ"י בלמשי, מקינ' א').

נון, ינון, — עי' : ינון.

נוינ, — ר"ת : נוח נפש.

* **נונה** — לא נמצא.

— ספ"ר, * מתנונה, "נה, — נעשה יותר ויותר חולה, כחוש
ורוח, כמו משחק : הזכות תולה במים המאירים ואינה
יולדת ואינה משכחת אלא מתנונה (י' והולכת, כ"י)
סו"ג ט'. משכחת והולכת בידוע שהיא כשרה מתנונה
והולכת בידוע שהיא טרפה (כ"י, מו"ג ט'). אמרוהו
(את הניזק) והיה מתנונה והולך אין נותנין לו
אלא כמו שאמדותו (כ"י טל). במתנונה דרך
איברים (ס' סו"ג ט'). המתנונה מותרת לביתה
(כ"י המנוגל, יוש' סו"ג ט'). — ובסהמ"א : בשחפת
ובקדחת בלשון ערבי סחאף והוא החלי שהגוף מתנונה
בו (כ"י א"ת, השרש' לניכ"ג, שרש טחף). אפילו כלב או
חמור נושכו היה נוזק ומתנונה והולך אלא שנושכת

(¹) במרב"מ מיתנונא. — (²) ופרשיי : שאינה מתנונה
במעים ובירכים אלא ראשה ושאר איברים ידיו עליה.

בנס המיכו את אשר דברו (שמעון נר' אבון, שניות
מרוס, יו"י כ' שנוע'). מוב נמת לאדירים, ישקלו כסף
כפורים (זולת לשנת שקל, אהה אהנס). ונאצו למול ציר
אשר בחרת, וגם מי י" אשר אמרת (יו"י כ' שפה, נעשר
מכות). הבאים אחריהם זעמו באף ובחמה, הדורים שבחו
לשמו וגם מי י" איש מלחמה (יו"י אחרון פסה, אהה
הארת). זה אלי גם לאבי חוזה, והראהו כמטבע איש במחזה,
וגם הכל יתנו כזה (יו"י לשנת שקל, אל מתנשא). זמם
אפתה השביעי קטנם, זהב אעשירך אליו גם, זמנתיך לי
למשנה קונם (יוסף נר שלמה, אורן כי אפת, שנת א"מכ').
— ואמר המשורר : ושחרתי בעת ערב ידיר גם תהתל
בי ואם תענה שקרים, עניתיחו וחי יפיד ערבים לרוב
אורך חשבתיים כבקרים (משס דרעי, דיואן קל, לקו"ק טד).

נינום, ש"י, — כמו נוצה : לבי לבי הומה לצבי טרם
נברא הוא לו רועה, מיום נודו לא מעם בום עינו
ובסיל שחק רועה (רמב"ם, תש"ס ט). למה כסילים
על פני שחק אהלים תקעו, יוכל להנים בום בני שחק
בליל תקעו (שס שס פח). לצפותי ידיר נדה שנתי הלילות
חשבותימו כימים, וזוכבי השחקים לי מעידים בנוד נומי
ושהדי במרומים (משס דרעי, דיואן א קס, לקו"ק טל).

נומה, ש"י, — שנה קלה של עצלות : כי סבא וזולל
יורש וקרעים תלביש נומה (משלי כג טל). — ואמר בן
סירא : דאגת מחיה תפריע נומה ומחלי חזק תפריג
שנה (כ"ס גי' לד כ). — ובתלמי : אני שלוש בנומה
ואין נומה שולמת בי (כ"י יסרו, נהדס ו). — ואמר
המשורר : אלהי הארץ לי כי אשר בא הקיצני והייתי
בנומה (כ"ס הנזיר, הלכות ט). ואננס עת ואיקץ עת ואת
לעד בנומתך, ועד יום בוא חליפתי בלבי איש
פרידתך (סול, סיס כיני ונינ'). נעימות ונקמות, וצופים
עם חמות, להעיר מנומות, שעפי שובביהם (רמב"ם,
דיואן נג, כ"י נולד'י). ורדפו תאותם, וערבה נומתם,
ולר הקיץ אותם, ושכס אלהיהם (שס). שאלו חושקים אם
יש אדון מאין פשע עבד חבל, לא רחם על חושק נומו
נומת שוכב על ראש חבל (סול, תרש"ד ל-טל). הלא
עתים אחדים הם יעופון כחלום נומה, ותעש כל אשר
תוכל לעיני כל ביד רמה (כ"י אבן דיק, קרל סיר זה למתמס).

* **נון**, מ"ר נונים, נונין, — שם האות הארבע-עשרה באלף
בית העברית : נו"ן (י' סמ"ד עיין (מנ"י נד :). מפני
מה לא נאמר נו"ן באשרי מפני שיש בה מפתח

(¹) ופרשו שם : נונא סמא לעינים, ע"כ, והוא על
שם צורתו כמו דג, נון בארמי.

(a) نوص

את האיש וינסו מפניו (ש יז כד). ויאמר אשר נס העם
מן המלחמה וגם הרבה נפל מן העם ויסתו (ש יז א ד).
וינס ארם מפני ישראל (ש י יח). והחרדתי אתו וגם
כל העם אשר אתו (ש יז ב). לא תצא כי אם נס
נגוס לא ושימו אלינו לב (ש יח ג). כאשר יתגב העם
בגוסם⁽¹⁾ במלחמה (ש יט ד). ויכו בני ישראל את ארם
מאה אלף רגלי ביום אחד וינסו הנותרים אפקה וכו'
ובן הדר נס ויבא אל העיר חדר בחדר (מ"א כ כט-ל).
ויכה את אדום וכו' וינס העם לאחלוי (מ"ב ח כא).
ומה תעשו ליום פקדה ולשואה ממרחק תבוא על מי
תנוסו לעזרה (ישע' י ג). חרדה הרמה גבעת שאול נסה
(ש כט). איש אל עמו ופנו ואיש אל ארצו וינסו (ש
י יז). הנה כה מבטנו אשר נסנו שם לעזרה להנצל
מפני מלך אשור (ש כ ו). ותאמרו לא כי על סוס
נגוסם⁽²⁾ על כן תנוסו ועל קל נרכב על כן יקלו דרפוסכם
אלף אחד מפני גערת אחד מפני גערת חמשה תנסו
(ש ל יו-יז). ונפל אשור בחרב וכו' וגם לו מפני חרב
(ש לא ח). מדוע ראיתי המה חתים נסוגים אחור
וגבוריהם יתנו וכמוס נסו וכו' אל יגוס חקל ואל ימלט
הגבור (ינ"ז מו כ-ו). נסו מלמו נפשכם ותהייה כערוער
כמדבר (ש מח ו). נסו הפנו העמקו לשבת (ש מע ח).
רפתה דמשק הפנתה לנגוס (ש כד). ונינוה ככרכת
מים מימי היא והמה נסים עמדו עמדו ואין מפנה (נמו'
כ ט). יקום אלהים ופוצו אויביו וינסו משנאיו מפניו
(תנ"י קמ כ). — ובהשאלה במליצה לרברים לא בע"ה,
נסו הצללים. נמו; עד שיפוח היום ונסו הצללים סב
דמה לך דורי לצבי או לעפר האילים על הרי בחר (שס"ג
כ יז). עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר
המור ואל גבעת הלבונה (ש סד ו). נסו המים, נסגו

לאחור: תהום כלבוש כסיתו על חרים יעמדו מים מן
גערחד יגוסו מן קול רעמך יחפון (תנ"י קד יז). —
והים נס, נסגו מימיו לאחור: הים ראה ויגס הירדן יסב
לאחור וכו' מה לך הים כי תנוס הירדן תסב לאחור
(ש קיד ג-ה). — ודברים מפשמים, אנה, יגון וכיוצא
בוה, חדל, נפסק; ופרווי יי' ישבון ובאו ציון ברנה
ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון
ואנחה (ישע' לה י). — ובתו"מ: שכל מקום ומקום שהיו
מצרים נסים היה הים רץ כנגדן (מכ"י נשלח כ ו). למה
נ ס (משה מפני הנחש) לפי שחטא בדבריו שאלו לא
חטא לא היה נס שאין הנחש ממית אלא החטא ממית
(מד"ר שמות ג). — ומצוי בסהמ"א, ואמר המשורר:
ביד ישמעאל לבנו היינו, נס בו אל אדום לא חיינו.
ולא אמרו מה זאת עשינו, אשמים אנחנו על אחינו
(רמב"ם ח"ב נבואות).

—השע', הנים, הנים, יגוסו. — הנים את פלוגי, עשה שינוס:
הירא את דבר יי' מעבדו פרעה הנים את עבדיו ואת
מקנהו אל הבתים (שמות ט כ). — ואת האויב במלחמה:
איכה ירדף אחד אלף ושנים יגוסו יסבון רבכה (דנ"י לג ל).
— ודבר לא בע"ה, הנים את הרבר מפני פלוגי, הביאהו
במהרה למקום מחבוא לבלתי יחפשו פלוגי: וגדעון
בנו חבט חמים בגת להנים מפני מדין (שפ"ו ו יא). —
ויריעו וינסו וינסו (שס"ז כא). — ובתלמי: המקנה
שהניס הירא את דבר יי' הם היו תקלה לישראל
(מכ"י נשלח כ ח). — ואמר המלוי: הסיתוני ויכלו לי
כאלו אני שמשון והמה לי דלילה, יניסני עליה נדף
בקולו והייתי תמול מניס קהלה (עמ"י, מחבר' א). —
ובהשאלה, ייגוסו נכסיו, משודדים וכדומ': שעבר את
הירדן וברח מפרח האויב והניס נכסיו לעבר הירדן
(רמ"י אכרננאל, שפ"ו ס יז).

— נוססה, התנוססו. — עי' נוסס.

ב. גוס, ממנו בגוס.

ב. גוס⁽²⁾, פיע, נס. — נס לחו של אדם, יבש; ומשה בן
מאה ועשרים שנה בכתו לא כהתה עינו ולא נס
לחה (דנ"י לו ז). — ואמר המשורר: הרפתה ממך עצם
ומכתש מקום לחי, ונס לחך בלילה כי כבר נס

שאמר על כן יקלו דרפוסכם. —⁽¹⁾ כך הכתיב, והקרי וינסו.
⁽²⁾ בקרב' נש א במשמי' יבש הלחם, הכשר וכדומ'.
כך ריב"ג, וכמו"כ הר"ק.

— בקצת פרים בנסם. —⁽²⁾ כבר התפלפל במקור מלה זו
ריב"ג בהמשחלחך והשיג על ר"י חיוג שהביאה בשרש
גוס במשמי' גוסה ובריתה, ויניח שהוא מן נסס, מתנוססות,
והכונה על סוס נעלה, בהקבלה לחציו השני של הפסוק
ועל קל נרכב, והעיר דר"ק; ופירושו על סוס ננוס פורשו
רבי יונה מענין מתנוססות על אדמות ענין הגובה והמעלה
ואין צורך להוציאו ממשמעו כמו שכתבו גם כן רבי יהודה
וכו' וכן הוא הפירוש כי אמר למעלה בשובה ונחת תו' עון
ולא אביהם ותאמרו לא כי על סוס ננוס על כן תנוסו
כלומר אני אמרתי כי בתוך ארצכם תושעון מהאויב בשובה
ונחת אם תשמעו אליו ולא אביהם לשמוע ותאמרו לא כי
אם יבא האויב ננוס לאשור ולמצרים לעזרה על כן תנוסו
כדבריהם ולא המנוסה שחשבתם אלא תנוסו הנה והנה
להנצל מהאויב כבואו בארצכם ולא תושעו באותה המנוסה
כאשר חשבתם אלא ישיגו אתכם אויביכם וילכדו אתכם וזהו

בנוסח שלנו וביאורה לשטחנו כך הוא (המאמר) וימי
 לה:—ובמשמ' העתקה. oopia: שהביא ר' שלמה נוסח
 הפקס מקוויים (שי"ת הלא"ש ק"ו).—ב) ינוסח של רפואה,
 פרמי הסמנים וכמותם שמהם מרכבה הרפואה, Rezept
 formula; prescription: ואם יתי' התחלתו מהאצט' תעשה
 ברפואתו הנקויים הנזכרים וביחוד הנוסח אשר יבוא
 בו שמן כרוע (קלטון ג' א' יו). נוסח תחבשת ישקוט
 ההתלהבות יוקח בסר' תמרים וכי' (שס' יד' ג' יו). זהו
 הנוסח אשר כתבו החכם הנפלא במלאכתו (ננוני, ארט
 מייס, נקדוח תמידיות, כ"י ביהמ"ד שטנר).—ומצוי הרבה בספר
 הקאנון, במזכרת הרפואות: נוסח אחר לעונות, נוסח
 אחר לאבקים האלה וכו'.

ינוסחה—ע"י נוסחה.

ינוסח, ש"ו, נושא הנס לפני החיל: כמו שהיה נוסח
 הנוסח אותו שנושא הנס לפני החיל (ד"ק,
 ספר הגלוי, ערך מס).

ינוסע, מ"ר נוסעים,—א) בינוני מן נסע,—ב) ש"ו, כי
 שנסע ועבר ממקום למקום, Reisender; voyageur
 traveller, מצוי בסהמ"א.

נוע⁽¹⁾, ממנו נוע, יתנועה, יתנועה, יתנועה, יתנועה,
 יתנועה, א. יתנועה.

נוע, נוע, נוע, נוע, נוע, נוע, נוע, נוע, נוע, נוע, נוע,
 ינועין, וינועין, א) פ"ע, נוע פלוני, זו והלך ממקום
 למקום, herumirren; error; to wander: נוע
 וגד תהיה בארץ וכו' והייתי נוע וגד בארץ והיה כל
 מצאי יתרגני (נלא"ש' ד יד-יז). ונעו שתיים שלש ערים
 אל עיר אחת לשתות מים ולא ישבעו (עמו' ד ט). ונעו
 מים עדיים ומצפון ועד מזרח וישוטפו לבקש את דבר
 יי' ולא ימצאו (שס' ח יז). כן אהבו לנע רגליהם לא
 חשבו (ירמ' יד י). נעו עורים בחוצות וכו' כי נצו גם נעו
 (זכ' ד יד-יז). המה (הרשעים) ינועון⁽²⁾ לאכל (תהי'
 נט יו). יהיו בניו יתומים ואשתו אלמנה ונע ינוע בניו
 ושאלו (שס' קט ט-י).—ב) נע האדם או הדבר, מש, זו
 ונסה הנה והנה, מפחד או מפני רוח וברום, schwanken
 chanceler; to totter: וכל העם ראים את הקולת
 ואת הליפידם ואת קול השפר ואת החר עשן וירא העם

מכבי לחי (ר"ש הנ"ד, ארס שתי), לו כהתה עיני תאב
 אל פת לחם ותם כחי וגם לחי, לא אשפכה לפני
 אנוש נובל את דם יקר פני ומי לחי (רמב"ם, תשנ"ט ט').
 ובטרם יתגנפו רגליך וינוסח לך ויבש כחך ויקצר
 רוחך וישפל מצחך ויאבד נצחך (הוא, מוכסה, כרכי נפשי).
 —והשמש בו המשוור בהרחבה במשמ' הפסקה בכלל
 ואמר: צנפני זמן מיום היותי ועוד לא נס הדר אפי
 ולחי (רמב"ם, דיואן סה, כ"י בולג'י).—ולחלח: היש תקוה
 למי חלפו בחורותיו וכתו נס, היוחיל טוב ואור עינו
 מאד כהה ולחה נס (הוא, תרשי"ת קי-קיג). אז נס
 כחי וברוחי לא משלתי, ומלא פי שבלים מן הצבתים
 אכלתי (י"ג, הדבר נכסמות יעל).

ינוסח⁽¹⁾, ש"ו, מ"ל נוסחים,—א) צורת דברים כתובים,
 עצם הדברים וסדרם כלה במלה: וזאת נוסח השאלה
 והתשובה (קטע מהגני, שאלה לרמ"ג, סעדיאס של שטנר 82).
 וכה שמוצאו ממנו מאותו שנעתק מנוסח רבנו סעדיה
 גאון ז"ל אנו כותבין אותו חנה (ר"י בללוגי, פי' ספ'
 יזכ"ר 268), וזהו נוסח ח של שפר אדרכתא אנו בית
 דין התתומין משה וכו' (הוא, ספ' סט"ר א). ונוסח
 ששרי פסק דין הרי אנו כותבין קצתן מיהו אין לעמוד
 על בירורין שמכמה פנים מתחלף נוסח השפר למי מה
 שיוזמן להם הדיון (שס' ב). ברכה ראשונה שטברכין לפני
 פסוקי הומיות וזהו נוסח ה ברוך שאמר והיה העולם
 וכו' (רמב"ם, סדר תפלות כל השנה). דעו כי בנוסח
 המשנה אין לשאול איך הוא וכי המשנה ספר העזרה
 היא שאין בה אות חסירה או אות יתירה ומגין אנו
 יודעים איך כתב רבינו הקדוש במשנה נוזנת או הנוזנת
 (תש"ו הרמב"ם 82). ולא זה בלבד אטרו אלא אמרו
 שהאדם הגדול תואב התאות הרבה ומצטער עד מאד
 וזה נוסח דבריהם כל הגדול מחבירו יצרו גדול
 מחבירו (ר"י אכן עקנין, ספ' מוסר ד כג). ומברכין עליו
 קידוש שבת כמו שידוע הנוסח בין היהודים (ס'
 חינוך, מנח לא). ואנו מוצאים התורה ספורסמת בנוסח
 אחד אין חלוקה בו (לא"כ"ד, אמונה רמ"א 80). לא כתב
 רבינו ז"ל נוסח ברכה זו אבל קבלה מרבינו האי
 ז"ל (הרש"א, ר"ס לר). ועתה אכתוב נוסח תשובתי
 על דברי הטוען הזה (כ"י היסלאלי, בסוף ספר יס"ע). ולזה
 תמצא רז"ל יכנו ח' יתברך במלת מקום ותקנו בנוסח
 ההגדה ברוך המקום (ר"י מפי"א, מנח' קנ"א 27). אני
 רוצה להעירך מעט בכיבור הסוגיא והוא שגרסת הספרים

(1) ע"י שרש נסח.

(1) משתף, גם בערב' נוע א, בענין תנועת עגפי
 האילן.
 (2) כך הכתיב, הקרי ינועון.

דרך שרקו ויניעו ראשם (איז' צי יכ), כל דאי וילעגו לי
 יספירו בשפה ויניעו ראש (תסלי כח). ואני הייתי חרפה
 לחם יראוני ויניעו ראשם (שס קט כס). המה ויניעו (י'
 לאכל (שס נט וי)). אחבירה עליכם במלים ואניעה עליכם
 במו ראשי (איז' וי ד). — והניע ידו ללעל ולחמלה :
 זאת העיר העליזה וכו' אך היתה לשמה מרבץ לחיה
 כל עובר עליה וישק ויניע ידו (סלי צי). — הניע דבר,
 חזיוו במקומו : איש אל ינע עצמיו (מ"ג גג יח). —
 ובחשאלה במליצה, והנעליה בכל הגוים את בית ישראל
 כאשר ינוע בכברה (עמו ט ט), אל תחרגם וכו' הניעמו (י'
 בחילך והורידמו (תסלי נט יכ). — ומצויו בסחמאי : ויהי
 בדרת דניאל אל בור האריות ויסברו אליו פנים וילחכוהו
 ויניעו ויניעו אליו את זנבותם וישושו לקראתו (ויסיון,
 פרק ג). ומנהו תוצאות גידים מביעים לאכריו לחפצו
 כל רגעים (ריי זכארה, נמי סנפס 80). אני הצעיר יוסף
 אלכו היושב פה שוריהא אשר הניע בי הנה המניע
 הראשון (סקר' ספ' העקרים). — ובמליצה, הניעו, במשמ'
 זעזעו אותו, גרם לו צער גדול וכאב לב : רעי חרפה ממני
 אם תנחמני (על מות בני) תניעני (לאכ"ע, אפי הכן). —
 ובפרם בלשון המחקר, במשמ' גרם לגוף מהגפים שינוע;
 כי כל גשם שינויע גשם אמנם יניעוהו כשיתנועע גם
 הוא בעת הנעתו (ריס אפי, מוינ' כ, סקר' ט). והוא ענין
 יקרה מהנעת המניע למתנועע (לאכ"ד, אמונס רמס א א).
 הצורה היא המניע בעצם לדברים המתנועעים (ריי
 אכנכנאל, שמס חדשים ג). לכל מתנועע מניע בהכרח
 (ריי מוסקא, מנה קיף 18). — ומניע ראשון, כנוי לאלהים,
 עי' מניע. — ובחשאלה, הניע את פלוני לעשות מעשה
 מן המעשים, גרם לזה, דחף אותו לזה : איזו סבה
 קרובה במקרה הניעתהו לבקש רעתו (סנסי' דולאן,
 מני ספר עכ.). אלא שהיראה העליזונה הזאת הביעתהו
 אל המעשה הגדול ההוא (ריי מוסקטו, נפול' יסודס ג).
 הנה שתי אלה הסבות יחד הביעו בי והעירוני לפעל
 המשובח הזה (סקר' המניס פוי) אכנכנאל על נביא א, שנת
 סמיו). והתשוקה להועילה קצת כפי כחי הניעה
 אותי לכתוב מאמרים הללו (עסר' אפי לנאסיס, סנפס).
 — והניע את לבו, במשמ' זו : ששני הדברים ההם הכיעו
 את לבבו לצאת מן הארץ ההיא (ריי אכנכנאל, ויאל).
 — ובחכמת הדקדוק, הניע את האות, הוציאה מבמבא.
 והנה אותה באחת התנועות : האות הנעה היא אשר
 יתנו בה באחת משבע תנועות וכו' והאות הנחה היא
 והכתוב אנועך. — (י' כך הקרי, הכתיב ינועון. — קצת
 החדשים מגיהים הכניעמו.

וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מִרְחָק (שמו"ס טו.), ויאמר להם היות החלדלתי את דשני וכו' והלכתי לְנוֹעַ על העצים (שש"ס ט). וינעו אמות הספים מקול הקורא (ישע' ז ד). פְּנוּעַ עצי יער מפני רוח (שס' ז ב). הנה יי' רכב על עב קל ובא מצרים ונעו אליה מצרים מפניו (שס' יט א). שכרו ולא יון נעו ולא שכר (שס' כט ט). — נְעוּת השפתים, זוהר, כמו אדם מדבר בלחש; והנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נְעוּת וקולה לא ישמע (ש"א א ג).—והארץ, הודעוזה, כמו ברעש; נֹעַ פְּנוּעַ ארץ כשכור והתנודדה כמלונה (ישע' כד כ). — והלכו, נַע לְבֹ, חדר מפני פחד; ויגר לבית דוד לאמר נחה ארם על אפרים וַיֵּנַע לכבו וללכד עמו כנוע עצי יער מפני רוח (ישע' ז ב).—ואמר המשוור: ונעה האדמה מיסודה ונחפכה כמחפכה עמרה, ופנים קבצו פאורו וחרר ונחפכו אלי שולי קררה (ר"ס הנגיד, אלוה עז).—ובחכמת הדקדוק, האות פְּנוּעַ, תחיה הגויה ונשמעת במבטא, ותִּנְעַ כבחת התנועות, בפתח או בחירק וכו'; כי מהם אשר תנוע בתנועת האות שאחריה וכו' ואם תנוע בשרק תחיה גם היא לפניה בשרק (ר"מ גיקטליה, סג"י ספר דקדוק לר"י חיו"ג 4). ותנוע אות העתידות פעם בפתח גדול ופעם בסגול כמו אולי יחסרון (ר"י א"ס, הקמט טו). — ג' פ"י, נַע את פלוני, הכריחו לנעו ממקום אל מקום; ויאמר המלך אל אחי הגתי למה תלך גם אתה אתנו וכו' תמול בואך והיום אנועך (י' עמנו ללכת (ש"ב י"ה י"ט-כ).

— נפֿעו, נְנוּעַ (א), עתי' אֲנוּעַ (א), יְנוּעַ, יְנוּעַה. — נְנוּעַ חברה, קבל תנועה, עשה שְׁנוּעַ, שינוי. למשל הדגן כבברה כשזוים אותה הנה והנה; כאשר יְנוּעַ כבברה ולא יפול צרור ארץ (עמו"ס ט). — והאילן, הפרי אשר עליו: כל מבצריך תאנים עם בכורים אם יְנוּעַ ונסלו על פי אוכל (נמו"ג יב). — ובחכמת הדקדוק; ומטה שרומה למה שקדם מן החסרון חסרם התנועות מאותיות שהיו חייבות להנוע והניחם אותם כחסרם התנועה מסמך אל חוספ (ר"י א"ס, הקמט כה).

[illegible]

— ובעבודת המקדש, הניף את הלוי, את המנחה : היוצק והבולל והפותה והמולח והמניף והמגיש (ספר אחרי ו י). היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת ונותנה על ידה וכהן מניח את ידו מתחתיה ומניפה הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים (סעי' ג א-ב). בני ישראל מניפין ואין העומים מניפין בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות (מנח' סא:). וכיצד היה מניפו (את העומר) וכו' מוליך ומביא מעלה ומוריד (מד"ר ויקר' כח). בא וראה אהרן כשהניף את הלויים כ"ב אלף הניף ביום אחד כיצד היה מניפם מוליך ומביא ומעלה ומוריד הוי שהיה גדול בכח (בס' כו). כשאמר הקב"ה למשה קח את הלויים וסחרת אותם וכו' מיד עשה כן לקרר התחיל לחזור על ישראל לא היו מכירין אותו ואמרו לו מי עשה לך כך אמר להם משה עשה בי ולא עוד אלא נשלני בידי ורגלי והיו מניפין אותי ואמרו לי הרי אתה שחור (בס' מנח' יח). — והניף ידו על פלוני, בכונת איבה : והתועים על דעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידך (שמואל' כרכ' כט). ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואמר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחוס קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה וידים שהיו מניפות על ירושלם תעשה בהם נקמה (מע' יח). — הניף על בנה, הניף ידו לאים עליו : אלולי מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כאדם ש מניף על בנו (ר"ש בן לקיש, מדר"ג, כי תומן, וימלק יעקב). — ובסחמ"א, במשמ' עשיית רוח כמו במניפה : ועור ש מניפין בו את הרוח מפני החום (רמב"ם, כלים ז ב). מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום ומותר להניף בו על השלחן בשבת להכריח הזבובים (שני' סלקט, שנת ס' ק). —

הפס', הניף, — הניף דבר, שהניפו אותו : וקדשת את הזהב התנופה ואת שוק התרומה אשר הניף ואשר הורם (שמות כט כו).

— סעי', נזפה, פ"י, ינפה, — נזפה ידו לאות זלזול וזעם : עוד היום בנב לעמד ינפה ידו הר בית ציון (ינע' י לב). — ובתלמ', הרוח נופפת. מנפפת: העולם הבא הקב"ה מוציא רוח מאוצרותיו ונופפת עליהם (על הפירות) ונושרת אותם (כל' רמב"ם). — ומצוי בסחמ"א : שהמרוץ יהיה בשאיפת האויר מחוץ לנופה על חסם הטבעי אשר הוא בתוך הגוף (ר"י א"ח, סקון מהי"ט לרמב"ם א).

ים מצרים והניף ידו על הנהר בעים רוחו והכהו לשבעה נחלים (ישע' יא יח). — נחרד ופחד מפני תנופת יד יי' צבאות אשר הוא מניף עליו (שס' יט ו). — ולאות וכדומ': על הר נשפה שאר גם הרימו קול להם הניפו יד ויבאו פתחי גדיבים (שס' יג ב). — ובכונת איבה, הניף ידו על פלוני להכותו : אם הנפתי י' על יתום ידי וכו' כתפי משכמה תפול (איוב לא כ"א-כ). — ואמר בן סירא : וגם אם בעיניו ידמיע אויב אם מצא עת לא ישבע דם וכו' ראש יניע והניף ידו ולרובה לחש ישנא פנים (ב"ס גני' יב י"דית). — ב) הניף דבר, הגביהו למעלה על ידו כדי לתתו לאחר, העלו והורידו והוליד והביא וכדומ' : ושמח הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם תנופה לפני יי' (שמות כט כד). וכל איש אשר הניף תנופת זבח לויי (שס' לה כג). ידיו הביאינה את אשי יי' וכו' את החזה להניף אחר תנופה לפני יי' (ויקד' ז ל). ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה לפני יי' (שס' ט כח). והניף את העמר לפני יי' לרצונכם ממחרת השבת יניפו הכהן ועשיתם ביום הניפכם את העמר כבש תמים בן שנה לעלה לויי (שס' כג י"א-יב). — ג) הניף קמח וכדומ' בנפה, נענע את הנפה הנה והנה, ובמליצה, הניף גוים : להנפה גוים בנפת שוא (ישע' ל כח). — *הניף הרוח את השלג, עשה שיעור הנה והנה : כרשא יניף שלגו וכארבה ישכון רדתו (ב"ס גני' מג יו). — *הניף דבר, במשפחת וכדומ', לאות וסימן : וביטא של עין באמצע וחזן הכנסת עומד על הקרן והסודרין בידו החל לקרות הלה מניף בסודרין וכל העם עוזין אמן על כל ברכה וברכה (ר' יסודי, תוספת' סוכ' דו). ומנין היו יודעין שהגיע שיעור למדבר דרכיות היו עושין ומניפין בסודרין ויודעין שהגיע שיעור למדבר (יומ' ו ח). נתנו לו יין לנסך הסגן עומר על הקרן והסודרים בידו וכו' שהה לנסך והניף הסגן בסודרים והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלויים בשיר (תמיד ז ב). נגמר הדין מוציאין אותו למקלו וכו' אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו ואדם אחר רוכב הסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידו (סנה' ו א). — והניף בענף וכיוצא בזה לעשות רוח : מפלשלין עצי בשמים להניף ולחרית בהן לחולה (תוספת' שנס' ס"ז ט). הניפו עלי' במניפה (ר"ש בן תלפח' לנח, כ"מ סו). חלון שהוא ארבע על ארבע שעבדים יושבין שם ומניפין לרבוניהם חייבין במזווה (יוט' יומ' א ח, שס' מגי' ד"ב).

¹ בקצת ספרים הניפתי.

א. **נוף**¹), ש"י, — גִּבְתָּהּ. שממנו מראה יפה על המקום מסביב. Aussicht; vue pittoresque; outlook. גדול יי ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו יפה נוף²) מוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב (סל' מח כ"ג). — והשתמשו בו הסופרים בסהמ"א במשמ' שם כנוי לכאמ"א משבעה חלקי העולם, Zone; olimat: מסוף ספרד ונוף צפון ומירכתי המערב ולכו עורים לאורך, אם נכספו הנפשים אל נוח אוהבים נפשי מאד כלתה לנוח מגורך (כ"י חזיון, סתכנ' לט), דע כי חלק הכורא עולמו ז' חלקים והם נקראים בחכמת הערבים ז' אקלים וכו' והכמי לשון הקדש קראום ז' גופות ואמר כי כל נוף ונוף האויר שלהם משונה זה מזה כי מי שיצא מנוף תולדתו ויכנס בנוף אחר אם הוא בריא יחלה ואם הוא חולה יתחזק חליו בעבור שנוי האויר וארץ ישראל לא היה בן וירושלם כי מי שנכנס שם מנוף אחר חולה היה מתרפא שם (כ"י, ספר סגליו כ). תפארת וחמדה לכל הארצות היא (ארץ ישראל) כי היא הנוף האמצעי והוא משוכח משאר הנופות ואוירה מזוג וטוב מכל הארצות (כ"י, יחזק' כו). וחלקו את רוחב הנוצר לשבעה חלקים וקראו לכל חלק וחלק אקלים והוא לשון ערבי ובלשוננו חקדושה נקרא נוף (כ"י גנו, חמ" ונטיס כו), שהישוב מתחלק לשבעה חלקים הנקראים אקלימים ובלשוננו גופים (כ"י קה"ה, סולר' יאה)

ר"ל נדרש היסוד, עקילס βασιλίστης, צִמְח וגִּדְלָה. ת"י בדרך דרש: חתנא. מנחם חברו עם נפת דר. דונש פרש: מן גופו של אילן. והביא ריב"ג שני הפרושים: קד אחתלפ פיה אלמפשונו פכעצ' ג'עלה מת'ל קול אלמשה אילן עומד במקום מותר ונופו נוטה למקום שומאח ובעצ' פשר פיה אקלימא מת'ל לנפת דור וכו' ואנא אלי הריא אלמעני אמיל פיה. ע"כ. — ובעברית: נחלקו בו הספרשים יש מהם ששמוהו כמו לשון המ"נה אילן עומד במקום מותר ונופו נוטה למקום שומאח ויש מהם שדרש פלך ומחזו כמו לנפת דר וכו' ואני נוטה לפרוש זה. רש"י הביא את מנחם ודונש, והוסיף עוד: ד"א כלת של יופי שכן קדיין בכרכו הים לכלה נמפי. ורב החדשים פרשו במשמ' רפה, בסמך על לשון ערבי, גוף, ניאפ a, שהוא חמורת הגמל וכדומה, ואומרים שזה סקביל לעמת הר שבפסוק הקודם. והנה בערבי, ההמונית נוף b) היה גבוה מהסביבה, והשם מנופה c), מוציע או הצ'בה מרתפעה, ד"ל מקום גבוה שממנו מראה על המקום מסביב, ולפי הענין ובחקבלה למשוש כל הארץ, צריך לפרש נוף במשמ' תאר של יופי, והוא מקום גבוה שממנו מראה יפה.

— ואמר המשורר: הריח מר מאחו האפסים, ואם רוח תנופה ההרדים (רמב"ם, סו"ט מל). מה לדמעי אשר יורה לחיי אף ינופה בבין צלעי להבים (סוף, דיואן ככ, כ"י כולני). לו שחרים ירדפוני ברוח המנשק פיה וגופה ינופה, ועננים לו נשאו לה שלומי אז כמתנה קשי לבכה ירופה (כ"י הלוי, לו שחרים). ראשו ברוחו ינופה שרשו כמסע אשלים, רוח לעולם כעצים על מעינים שתולים (לכ"י, אהוד לנטיס). — ינופה כנף: קנינך חמולת מעופה ואופן מסופה באונך, וכרוב ינופה כנף לעופה בגאונך (כ"י אכן גילת, קנינך). ולעוף אל מעון האור תנופה כנפים ככנפי החסידה (סעניק, מיוח' ל"י חזיון, לוח ח). שרף בסלודו אברה ינופה, ובשמים יעופה (אל אדיר, מחז' רומני, מחז' יו"ט). — והקול: קול ינופה ויתעופון עשות חפץ אל באדר, בסוב שירה ברון זמרה וישרון איש בלי נעדר (כ"י יעקב, לופן סכת ס' אהסיס, יקודי אש). עת פלמו ונתמלמו מכור ברזל טוינים, קול גופו ולא רופפו כמו אבות כן בניס (כ"י, יול' ז פסקה, ידועי סס).

— הספ' *התנופה, — התרומם: רוני רוני השיטה התנופה ברוב הדרך (כ"י יחזק' נפתח, ע"י כד:). — ובסהמ"א: שם אכן על גבי חמולת שלא יתנופה (עזק, ערך כנף). — ואמר הפיט: בפקיד מנהיג צבא בלכתו, כציר נאמן במלאכתו, כקומת תמרת המתנופה, כריענון רוח גופה (סדר יו"ט, קטע כ"י, J. Bibog. 186). — והמשורר: וסעוף הדס יגאה ויכפל וכף חמר בלן צפור לכף סופקת, מתנופפה משתחווה נגד פני יצחק ותבל עם שמו צוחקת (כ"י הלוי, אדן כילדה).

ב. **נופה**¹), ממנו ב.נופה.

ה. **נופה**, ש"י, נפתה, — גַּת הַמִּשְׁכָּב בַּשָּׁמַיִם, זֶלֶף עֲלֵיו בַּשָּׁמַיִם, besprengen; arrosen; to sprinkle: מרבדים וברתי ערשי חטבות אשון מצרים נפתה משכבי מר אהלים וקנמון (מכ"י יו"ט).

— הפע', הניף ש"י, הניף, — הניף הגשם, הורידו רסיסים רסיסים: גשם נדבות הניף²) אלהים (סל' סח י).

— סעף, ינופה, — כמו הניף: סל נופה עלי ארץ ברוכה, מסגד שמים שבענו ברכת (כ"י קליר, ספ' טל, טל סוף). והיה ביום תגמול ושלומים, להפליא עשות בינך ובין עמים, אנופה מטר גשם ושל רחמים (כ"י הלוי, ירחם כניחוס).

(¹) רק בעבר.

(²) יש מגוהים תפוף.

ונוף האילנות שיבשו או נקצצו שניהן אסורין בהן משום רבית (סוף, ספרי ז' ס), שתי גנות זו על גב זו וחירק בינתיים כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול אותו מיעקרו הרי הוא שלו וכו' היה מגיע לנופו ואינו מגיע לעיקרו לא יטול העליון (סוף, ספרי ד ט).

נופל, ט"ז, מ"ר נפלים, —מי שנפל אל האויב, Überläufer
transfuge; deserter: ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת הנפלים אשר נפלו על המלך בכל ואת יתר החמון הגלה בבוראדן רב שבחים (מ"ב ס"א יא).
נוץ, — ע"י נצץ.

נוצה, ט"ז, — נוצת העופות, מה שמכסה את עורם, Feder; plume; feather: הנשר הגדול גדול הכנפים ארך האבר מלא הנוצה אשר לו הרקמה (יחזק' יו ג), ויהי נשר אחר גדול גדול כנפים ורב נוצה (ספ' א), כנף רננים נעלמה אם אברה חסידה נוצה (חזק' יג א), והסיר את מראתו בנצתה (ויקרא יו), ע"י נצה, — ובתו"מ: אין מכסין (את הדם) לא בתבן ולא בקש וכו' ולא בנוצה ולא בכנפי יונה (תוספ' חזק' יא), אם נישלה הנוצה פסולה (כ' יסוד, מנ"י ס"ג ד), ותרגומה היתה לו לר"ש בן חלפתא שנישלה נוצה שלה ותניחה בתנור ופלה עליה במפלות של פסלים וגידלה כנפים האחרונים ויתר מן הראשונים (גמ' ס"ג מ:). — נוצה של עזים, השערות של העזים: צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים (מנ"י ל"ג). — ומצוי בסהמ"א: הלוכש בגדי רקמה והוא ערום משכל וערמה ידמה לטווס אשר יסירו נוצותיו וישאר בתרגומה ערומה (כ"י זכא"ר, שפ"ז י). — ואמר הפיוט: אם תעלני במשקל, צדקי כחול ים יתקל, ורשעי בנוצה יקל (כ' יחזק, נאשמת הכק, סוף ל"ו ד). — והתקשט בנוצות זרים, התפאר בדבר שאינו שלו: וחוק שמתי לנפשי לבלתי התקשט בנוצות זרות (יחזק' קד' תעודס נישכאל). — ונוצה שמתקנים לכתב בה: ואין כותבין (את הגט) בנוצה היא קולמס כנף וכו' ולכן כתבו בנוצה סיגול הוא (ספ' הקנה, סוד כתיבת הגט).

נוצי, ט"ז, — דבר הנמתח, מושבע הנוצה, federnd
élastique; — io: הגוף אשר ישנתה ע"י לחץ מתמונתו המבעית ובסור חלחץ ישוב לתמונתו הראשונה כאשר היה בתחלה אותו הגוף נקרא גוף הנוצי והכח ההוא המביא את הגוף לתמונתו הראשונה נקרא כח הנוצי (בדוק לינדוי, ראש' למוד' ד' 10). אם תחיה הדחיה אצל הגומים בעלי כח הנוצי (ש"ס 105).

ע"י: אנדלוס היא העיר הגדולה בנוף החמישי לפאת מערבית דרומית (מ' אלדזי, ספרי ט"א), והנני מבאר תחומי הנופות ההם וכו' הנוף הראשון ראשיתו ממזרח מקצו מדינות מלך צין וכו' הנוף השני יתחיל מן המזרח וילך על צין והגדי וכו' (ש"ס ב).

נוף, ט"ז, מ"ר נופים, כנ"י נופיה, — חלק האילן שמשם מתחילים הענפים ומשם והלאה: בית שמאי אומר משקה על הנוף ויורד על עיקרו ובה"א על הנוף עיקר (תוספ' שני' א' ס), כורת מכוון ונוף אין מכוון הרי זה כרם נוף מכוון וכורת אין מכוון הרי זה אינו כרם (ש"ס כלא' ג ד), אילן שאין גופו גבוה מן הארץ שלשה מפחים וזרע תחתיו זרע וסומך לו מין אחר מבחוץ (ש"ס כ' ס), אילן שעומד בפנים ונופו נוטה לחוץ וכו' החזירו גופו לפנים (ש"ס מ"ט כ' יג), משקה הוא את הנוף בשביעית אבל לא את העיקר (כ"א כ' נזק, שני' כ' ד), למה צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום מחרה ונופו נוטה למקום מומאה נקצץ גופו כולו עומד במקום מחרה וכו' למה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום מומאה ונופו נוטה למקום מחרה נקצץ גופו כולו עומד במקום מומאה (סוף, קדוש' מ), אוכלין ביותם וכו' עד שיכלה אחרון של גוש חלב כדי שיהא עני ויצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע (כ"א כ' יעקב, פסח' ג), אילן שהוא מיסך על הארץ אם אין גופו גבוה מן הארץ שלשה מפחים מפלסלין תחתיו (עירובי' י' ח), אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום הכל הולך אחר הנוף (מנ"י כ' ו), באילן העומד ברח"ו ונופו נוטה לרה"ר (אנ"י, שבת פד י'), עץ חיים מהלך חמש מאות שנה וכו' לא סוף דבר (נופו י') אלא אפילו כורתו (כ"י כ' אלעאי, ידוש' כ"א א'), הדבר דומה לאדם שבא לקיץ את אילן מי שאינו בקי קוצץ את הנופים כל ענף וענף ומתייגע והפיקח מגלה את השרשים וקוצץ (מד"ר כמ"ד כ'), — ובסהמ"א: ענפיה תמיד סמים, ונופיה תביע בשמים (ראש' א"ר, ה' כ' מין), העושה כמו משה וכו' והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על אותה המטה (רמב"ם, כלא' ח א'), השוכר פירס או שהיה משכון בידו לעשר שנים ויבש הפרדס בתוך הזמן וכו',

י' כך ככ"י, וכך גם במד"ר בראש' סוף, ובנוסח' הדפוס' שפוי.

האלה ויגדל מרבה בין הנוצרים וזין היהודים כי כאשר ראה נוצרי את יהודי הרג אותו וכו' (אגדתו דשעון כישא, ביהמ"ד ילונק ס 80).

נוק, כמו ניק, ממנו ניק.

נוק, קל לא נמצא.

— הפע', הניק, הניקהו, — כמו הניק: ותאמר לה כח פרעה היליכי את הילד הזה והניקהו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד והניקהו ⁽¹⁾ (שמות כ ט).

נוקד ⁽²⁾, נקד, ש"ו, מ"ר נקדים—א) מי שמעקס בגדול צאן, Schafzüchter; éleveur de brebis; sheep-breeder

ומישע מלך כוואב היה נקד ⁽³⁾ והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר (מ"ג ד). דבריו עמוס אשר היה בנקדים בתקוע (עמו"א ח)—ובתלמי: להביא את הצוער ולהוציא את דמו הנוקד (מכ"י משפטי, מכ"י דמיק"ט). — ואמר המשורר: כאלו הומן נוקד ומות כמאכלת וכל היקום כשוית (רמז"ע, אשכנז, דיואן כ"י נודלי"א). —ב) *כשש מכן שנה ועד י"ג חדש: בן שלשה עשר חודש וכו' בן עזאי קורוהו נוקד (פס"א ג).

נונקר, ש"ו, מ"ר נוקרים, — כמו נקדן: ורוב הפשע הזה (בהשבושים הנמצאים במקרא) תלוי על קצת נוקדים המזידים אשר בודון מחרו וברצונם עקרו רוב ספרי ישראל (יהסי ננקדן, הקד' עין סקולא).

*נונקדן, — עי' נקדן.

נונקדת, ש"ו, — אשה מטפלת בגדול צאן: ותמכרם (תבל את ילדיה) חנם אלי שני שאול כי תחשבם כצאן והיא נוקדת (רמז"ע, דיואן מא, כ"י נודלי"א).

*נונקדן, — עי' נקדן.

נור ⁽⁴⁾, ממנו נה, מנורה, *נור.

נורה, ש"ו, כנ"י נורה, — כמו אור, במשמ' אש: לשון מאור חגמר נושבת ומנורה ⁽⁵⁾ תכוה עין (נ"ט

⁽¹⁾ כך הכתיב והנקוד בנסחח המסורה. בנסחה השמרונית: ותניקהו.

⁽²⁾ בערב' נקד a) כבש ממין חלש, וילד שאינו ממהר לגדל. והשם נקאד b) רועה. —⁽³⁾ ואמרו בתלמוד: מהו נוקד רועה (ירוש' כלל' ט ח, ועוד).

⁽⁴⁾ משתף ללשונות השמיות. בערב' נור n.

⁽⁵⁾ בחציו הראשון של הפסוק המליצה קשה ויש מקים לפקפק בהנוסח, אך בחציו השני המליצה שבבטח ואין ספק בהשם נור.

***נוצרי**, ש"ו, מ"ר נוצרים. — מועיר נצרת. שבא"י, ונהיה שם כנוי למי שקבלו תורת ישו הנוצרי, Christ chrétien; Christian באחד בשבת מ"ט לא (מתענין) אמר ר' יוחנן מפני הנוצרים (תע"ז כו) — ננסח' קדמונה, ועי' ד"ס). — ישו הנוצרי: פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי ומצאתי אדם אחד מתלמידיו ישו הנוצרי ויעקב איש כפר סכניא שמו אמר לי כתוב בתורתכם לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך מהו לעשות מהו בית הכסא לכ"ג ולא אמרתי לו כלום אמר לי כך לימדני ישו הנוצרי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה יושבו ממקום הסנופת באו למקום הסנופת ולכו (ז' אלעזר, ע"ז יז, כ"י, עי' ד"ס). בערב הפסח תלאוהו לי ישו הנוצרי והכרוז יוצא לפניו מ' יום ישו הנוצרי יוצא ליסקל על שכישה וחסית והדיח את ישראל כל מי שידוע לו זכות יבא וילמד עליו ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב פסח (סנה מנ. — כ"י, ועי' סנה' נד"ס). לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לחצו בשתי ידיו ולא כיהושע בן פרחיא שדחפו לי ישו הנוצרי בשתי ידיו וכו' ישו הנוצרי כישה והסית והדיח את ישראל (סס קו) — כ"י, עי' ד"ס). שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים כגון ישו הנוצרי (סס קג) — כ"י). — יום נוצרי: יום הנוצרי לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור (ע"ז ז) — כ"י, עי' ד"ס). — ובסנה"א: הקונה עבד נוצרי ואין רוצה להתגייר מותר לקיימו וכו' (תש"י גא' סרכני"א). ולשון סורסי וכתב סורסי שהוא עכשיו בידי נוצרים בכבל וקוראין אותו סוריאני על שם אותו מקום הוא נקרא (שס, ס' טלו). כי הנוצרים אינם מחפארים במלכים ולא בגבורים ולא בעשירים אבל באנשים החם שהלכו אחרי ישו (כ"י א"ס, כחז"ד כב). וכאשר ידע מתרגם הנוצריים הסוד הזה הניח דומה כמות שהוא ולא תרגמו (הול, מנ"י שש"ע לריכ"ג, דוס). וכותבי זכרונות בישראל אומרים שיהושע בן פרחיה הוא רבו של ישו הנוצרי (ספר הקבלה לראכ"ד, הול' מינואל 68). מי היה המגיד אותה הגדה ישראל או נוצרי או מין שהיה נוהג כישראלי ומאמין בנצרי (רשכ"א, מאמר על ישמעאל, הול' ד"ר סלמק מנ). אמנם מה שפוענים הנוצריים על ישראל וכו' (רשכ"א דולאן, קשת ומגן). ועל מה שאמרת שאסור להם הריגת אדם יש להשיב כי זה הוא יהודי ליהודי אבל יהודי החורג את הנוצרי לא נחשב לו לאדם (ר"ש אבן וינא, שטע יסודס ז). ויהי אחרי הדברים

a) נִמְא b) נִמְא c) נִמְא

d) נִמְא

גני' מג' ד).—ואמר המליך: ומויען (של החיות) יהי נגר
נחר נור (כתי הספס והלשון, המאמר במרכסה, כ"י פרו).
ב.נור—ע"י ביר.

נורא ת"ו, נק' נוראה, מ"ר נוראים, נוראות, כנפ
נוראות, שהכל יראים ממנו, שהוא מפיל מורא על הכל,
furohtbar; redoutable; dreadful: וראה כל העם אשר
אתה בקרבך את מעשה יי' כי נורא הוא (שמות ל"ד).
—ומקום, ארץ: ונלך את כל המדבר הגדול והנורא
ההוא אשר ראתם (דבר' א יט). המוליך במדבר הגדול
והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים (שם ח
טו). כסופות בנגב לחלוק ממדבר בא מארץ נוראה (ישע'
נ"א).—ואלהים: האל הגדל הגבר והנורא אשר לא
ישא פנים ולא יקח שחד (דבר' י יו). איש האלהים
בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד (שפט'
יג ו). אתה נורא אתה ומי יעמד לפניך (תהי' עו ח).
—ועם: לכו מלאכים קלים אל גוי ממשך ומורס אל
עם נורא מן הוא והלאה (ישע' יח כ). כי הנני מקים
את הכשדים הגוי המר והנמחר החולך למרחבי ארץ
לרשת משכנות לא לו אים ונורא הוא (תנ"ך א יז).
—ויום: כי גדול יום יי' ונורא מאד ומי יכלנו (יואל'
כ יא). — וקצת: ודמות על ראשי החיה רקיע כעין
הקרח הנורא נטוי על ראשיהם מלמעלה (יחזק' א כג).
וכיוצא בזה.—ונוראות, כמו שם, במשמ' דברים נוראים,
מעשים נוראים: הוא תהלתך והוא אלהיך אשר עשה
אתך את הגדלת ואת הנוראות האלה אשר ראו עיניך
(דבר' י כא). בעשותך נוראות לא נקוה ידעת מפניך
הרים גולו (ישע' סד כ). ותורך נוראות ימינך (תהי' מס'
ה). שבתו אל מושיעם עשה גדלות במצרים נפלאות
בארץ חם נוראות על ים סוף (שם קו לאינ). הדר כבוד
הודך ודברי נפלאותיך אשיחה ועזוז נוראותיך ואמרו
וגדולותיך אספרנה (שם קמא ס"ו).—ובדבור העברי בא"י,
בפרט הילדים, גם במשמ' מאד: הרבה נורא, מוב נורא'.
נורא—שם מלאך מהמלאכים, ואמר הפיוסן: קול
יצפצף ושיר ירצף צבא מחנה שלושה, וגדולאל
שר האל עומד במ' לתלפיה (רשכ"ג, שנאים).

נוש ממנו נוש.

נושא (פ"ע, אנושה, — נוש האדם, נהיה חולה, חלש
מאד: חרפה שברה לבי ואנושה²) ואקוה לנור ואין
ולמנחמים ולא מצאתי (תהי' סט כא).

***נושא** ט"ו, מ"ר נושאים, —א) מי שנושא דבר, נושא
אדם, כנוי לחמור, גמל וכדומ': וכתבו לו (הזקנים
שתרגמו את התורה לתלמי המלך) אלהים בראשית
וכו' ויקח משה את אשתו ואת בנו וירכיבם על נושא³
אדם (מגי' ט).—ואמר רסע"ג: כאשר יאמר משל ההגריאים
היענים לא מן הדאים ולא מן הנושאים (תש' רסע"ג
על חיוי הכללי, ס' 40). — ב) יבחינון ומחקר, נושא
המשפט, Subjekt; sujet; subjeet: כי הכמות והאיכות
מקרים לא יעמדו בעצמם ואי אפשר להם מאין נושא
וקראו הפילוסופים הנושא הזה היולי (ר"י א"ת.
כוזי' ס כ). כי הנכבדים העליונים שאינם גוף גם הם
שנים נושא ונשוא רק האחד לבדו הוא נושא
ואינו נשוא (לאנ"ע, ספר הסד"ג) אשר יקראו מדקדק
הערב התחלה הוא אשר יקראו בעל מלאכת ההגיון
הנושא ואשר יקראו המדקדק ספור התחלה הוא
אשר יקראו בעל מלאכת ההגיון הנשוא וכו' דמיון
זה אמרנו ראובן העברי אשר היה עומד בבית שמעון
הרג בנו לבן הארמי הנח' אנחנו נאמר זה המשפט
נושא ראובן העברי אשר היה עומד בבית שמעון
ונשוא הרג בנו לבן הארמי (נלות הגיון א). והכללים
שני מינים מין יודע מכל נושא אשר ינשא עליהם
נשיאות שבעי עצמותו ומהותו וכו' ומין יודיע
מנושאים עצמיהם מה הם מנושאים אחרים
דברים יוצאים ממהותם (כל מלאכ' הגיון, מאמר במלאכות).

¹ ע"י הערה לקמן. — ² כך בנסחח המסורה,
והוא לפי הנקוד המסור עתיד מביע מן נוש. וקבע ריב"ג
שרש מיוחד נוש במשמ' אנש, וז"ל: נוש למ יד'ברה
חרפה שברה לבי ואנושה עלי וזה ואקומה (משתלק, דף
92). — ובעברי: נוש לא הזכיר אותו (ר"י חיוג) חרפה
שברה לבי ואנושה והוא על משקל ואקומה, ורש"י ראה
במלה זו הפעל אנש, אמר וז"ל: ואם תאמר היאך האלף
זו משמשת שורש ומשמשת שימוש המיסב הדבור אל המדבר
כן דרך תיבה שתחילתה אלף כגון ואהב את יעקב אני
אהבי אהב הרי הוא כמו ואהב וכן אסף אסף כמו אאסף.
ע"כ, וכך גם רד"ק: האלף הכתובה אלף המדבר ואלף
השרש נגרעה וקמצות האלף מורה עליה ומשפטו ואנושה.
ע"כ, וכך גם רב החדשים, וקצתם מגיחים הגהות מתחלפות.
³ כך ברוב כ"י, ובנוסח' הדפוס נושא בני
אדם, ובקצת כ"י נושאי אדם, וכך במס' סופרים א ה
וכן במקורות אחרים, ע"י ד"ס.

¹ מנחה זה נהוג גם בלשונות אחרות. וכבר הזכיר
Wundt (ע"י Delbrück דף 170) דברי אשה אחת בגרמנית:
Joh habe ihn furchtbar lieb, אהבתי נורא. וכמו כ'
furchtbares Glück, schreckliche Freude, מול נורא,
שמחה נוראה (2,576).

כי בהתהוות הצורה ישנתה הנושא ממבע היצירה
אכן בחלול המקרה עוד הנושא משבט לא יצא
(מנחם גינטי, מנח' לקט' קסיר, לקו"ק נספח' 60), כל מה
שהוא מקרה הוא נמצא בדבר לא כחלק ממנו בענין שאם
נפתח לא יזיק זה לנושא (לכ"ה, אמונה מה' א' ו). שכל
גורה מורכבת משני גבולים נושא ונשוא וכו' והתולדה
גי' תהא מורכבת משני גבולים נושא ונשוא והנושא
בתולדה יהיה גבול קטן (ר"א סקלא, ע"ח יב). וזה שאם
המציאות מקרה יתחייב בהכרח שיהיה לו נושא ויהיה
למציאות מציאות ואם ישלמציאות שני מציאות הנה יתחייב
גי' לו נושא לפי שהוא גי' מקרה (ר"י מסיס, מנח' קנא,
19), כל נושא יכולים לדבר בבחינת כל נושא שבו בפני
עצמו (מנח', חוקר ומקובל 8).—ומליצה קבועה, שני הפכים
בנושא אחד; שדורע לכל אדם שהכל גדול מן החלק וכו'
ושלא יתקבצו שני הפכים בנושא אחד בעת אחת
(ר"י א"ס, נוח מן ג), וב' הפכים לא יתקבצו בנושא
אחד ברגע אחד שכל אחד מהם נגדיו לחברו והחוק
ישנה החלש לדמות עצמו (מג' ס' י"ח) לאכו סל
נן מנח' ו). שאין חסרון אצלנו קהל המיחדים לאל
אחד היותו בלתי מקבץ בין שני הפכים בנושא
אחד (ר"ס א"ס, מו"נ א' עט).—ובדקדוק: ואין ספק כי
בשחנות המלות ישתנו הענינים כי הם הנושאים
והמה הנשואים (סקר' ר"י א"ס לס' סקמס), והנה חכמי
המבטא הקימו שם העצם תחת העצם כאלו הוא
עומד בעצמו והוא נושא המקרים בדרך קצרה כמו
ראובן חכם והטעם שהוא איש שיש בו חכמה (לכ"ה,
ספ' טס' א'). מהו שם המקרה תיבה מורה בהסמכה על
כל דבר שתדומה היותו והפסדו מבלתי שתדומה הוויית
נושא או הפסדו כמו חכמה (רמב"ח, מרפ' לשון).
השמות המסופקים הם אשר יורו בתיבה אחת ענינים
רבים נבדלים מתיחסים אל התחלה אחת או אל פועל
אחד או תכלית אחד או אל נושא אחד וכו' ונאמר
כי לכל המקרים שם נמצא מקרי אחד להם כי לכלם
מונה נושא אחד והוא העצם הנמצא ראשונה (ר"א
ז'מ"ח, מקי"א, שער נהלוקס שמות).—ובלשון המחקר, נושא
המאמר, נושא הדרוש וכדומ', עצם הדבר שעליו מדבר
בהענין, Thema; sujet; thesis: אמנם נושא העין
הזה הנה מבואר שהוא פילוסופיא מעשית (לכ"ה, אמונה
מה' א' ו). אם אפשר להשיב בזה כפי מאמר האומר
עצמו כי היא התשובה האמיתית והנוצחת בכיוצא
באלה הנושאים (ספויטע מסיפויטע, אג'י לנח מסדא').
כי מעלת הדרוש יהיה מפני מעלת הנושא אשר

בו הדרישה והנה אין בכאן נושא יותר נכבד
מה נושא אשר בו הדרישה (לכ"ה, סקר' מנח' ס').
ויוליא קיסר שהיה מסדר ומקר' לשבעה סופרים שבע
אגרות מנושאים שונים בפעם אחת (ר"א מדינא,
לכ' הארץ א' א), חששה (שמות) האלה הנזכרים פה המה
הנושאים אשר עליהם שר את ששת השירים הכוללים
את ספרו שב"צ אשר חברו בשנת מותו (לדיס סכס),
הער' כב לשירו מיכל דמעה). — ג) יכנוי לצורה מצורות
המולות: י"א (הצורה י"א) נושא ראש השעיר
או חשד וכו' י"ג נושא החיה הנושכת (לכ"ה
הסניא, חסנון המסלח, כי כיוצא), י"א הנושא ראש
השמן (ר"ד גנו, נחמ' וענש שה).

נזתר, — עי' יתר.

נזר¹, ממנו נזה, נזיר.

נזר², ס"י, ויזר³, — נזר ערשים וכדומ', ב"ל אוחס
והתקין מהם נזיר: ויזר⁴ יעקב נזיר ויבא עשומן השרה
והוא עיף ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני בא מן האדם
האדם הזה (כלא"ש, כה כט"ל).

נזה⁵, ממנו א. נזה, הנזה, *הזיה.

נזה⁶, יזה, ויזה, ויזה, — ס"י, נזה הרם על דבר, זרק
אותו עליו ומסמך מפות ספלות, jaillir; sprinkle
sprongon: ואשר יזה מרמה על הבגר אשר יזה עליה
(ויק' ו' כ). — ב) ס"ע, נזה הרם, נזק מעצמו בכח עז

1) רק בעבר, וקבע את השרש הזה ריב"ג וכך
גם רד"ק, אך החדשים אמרו כי השרש הוא זיד, ועי'
הערה להערך.

2) עי' הערה להשרש. — 3) עי' הערה לקמן. —
4) אמר ריב"ג וז"ל: ועי' בעיד אנ יכונ ויזר יעקב מנ
לעיה נזיר פאד"א כאנ דלכ כדלכ וכאנ אלנון פי נזיר
אצלא מת"ל פי נזיר באלרא' פאלקיאש פי נזיר אנ יכונ
אצלא אלתשדיר פי אלזאי עלי זנה ויפל יי' אלהים תרדמה
ותבט אשתו מאחריו לאנדע"אמ אלנון פח"פפ עלי עי'ר
קיאש ועוצי'א מנה באלשאכנ אלליג אלד"י בוג אלוא
ואלזאי, ע"כ. — ובעבר: ואיננו רחוק שיהיה ויזר יעקב
מלשון נזיר וכאשר יהיה כן ותהיה תנון בנזיר שרשית
כמו שהיא בנזיר תהיה ההקשה כיוזר שעקרו הוא ברגש
בהזין כמו ויפל, ותבט, להבלע תנון והוקל שלא לפי החקש
והחליפותו בנח הרפה שבין הויד והזין, ע"כ. וכך גם
רד"ק: ובא במלת ויזר הנה תמורת הרגש כי היה ראוי
להיות ויזר ברגש עין הפעל, ע"כ. אך החדשים החליטו
כי שרש המלה הוא זיד, והנזן בנזיר הוא נון המשקל. —
וכבר ת"א ויזר וב ש"ל.

5) בארמ' גזי, וכמו"כ בסור'.

ד א. אתם מביאים פרה ושורפין אותה וכותשין אותה
ונוטלין את אפרה ואחד מכם מסמא למת מזין עליו
שנים ושלש סיפין ואתם אומרים לו שהרת (מד"ר במד'
יט). — ואמר המשורר: וך בעדת זכים וגאה בן גאים
ושפל בין שפליה, מזה ובן מזים ומעמיד ארץ
ומפילי נפיליה (ר"ס הנגיד, סגס ימדיה).

— סע' *מזה: כוש של רובן לא יזה לא על הכוש
ולא על המקה ואם הזה מזה (זה יכ ט).

ב. נזה¹), ממנו ב. נזה.

בִּנְיָהּ, — קל לא נמצא.

—פֶּסַע, הָהָה, יָהָה, —הָהָה את פְּלוֹנִי, עָשָׂה שִׂיתָמָה וּישְׁתַּחֲמֶה
בְּנַחַת רוּחַ וּשְׂמַחָה, surprendre; freudig überraschen;
joyeusement; give joyful surprise (כֹּאשֶׁר שִׁמְמוֹ עֲלֶיךָ)²
רְבִים (כֶּן³) מִשְׁחַת מֵאִישׁ מֵרֹאהוּ וּתְאֵרוּ מִבְּנֵי אָדָם כֵּן
יָהָה⁴) גּוֹיִם רְבִים עָלָיו יִקְצֹצוּ מַלְכִּים פֹּהֶם כִּי אִשֶּׁר לֹא
סָפַר לָהֶם רֹאוּ וְאִשֶּׁר לֹא שִׁמְעוּ תְּחַבֹּנּוּ (יִשְׁעִי נִבֵּי יִדְוִקִּי).

* **נִזְוָה**, ת"ז, — מי שגזפו אותו: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכירתו ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף (ריב"ל, אבות 1 ב). — ובשמי"א: ואמרתם שאתם אבילים נזופים בכבי תמרוזים ואנחה (קט"ז בן מאיר, JQR N.S. 1915, 552). מעשה כשבה אחד שהוציא

(¹) ע"י הערה להערך.

(² עליו. — כו. — ⁴) ראו הקדמוני' במלה זו עתיד
מן אגודה, אך נתלבטו ולא מצאו פרוש נכון, ת"י; ויבדקו,
והוכינה יפזר אותם. אך מלבד שאין בהפעל נזה משמ'
זה, גם אין זה לפי הענין. ובענין זה גם רב שאר הקדמונים.
דר"ק פרש בענין דבור, שכדוראי אין זה במשמ' הפעל
נזה ואין לרבוך כאל כן מקום, קצת אחרים פירשו במשמ'
ישמר. קצת החרשים מגיחים הגהות מחתלפות, ויגזו
שיתחוו וכדומה, והנה לפי הענין הכונת כאן שכל קודם
שמועו עליו על שפלותו כך עתה פתאם השתוממו על
גדולתו, וזו היא משמ' הפעל יתה, וגרם שיזהר, שישתוממו
בשמחה וכדומה. והנה קצת סמך יש לזה גם בערב', כי
הפעל נזה a) בערב' משמש גם במשמ' של השתעשע,
והשם נזהה b) שמחה ושעשועים וחגיגה. — Haiân-Bassâm—
ויבטעי אלחרוג' ל ל ב ז ה ח'אר' אבלד וירכבו מ'קנא
כל וימ ל ל ב ז ה ח' פי אקסאר אלמדינה ופיה אלשפ
ל ל ב ז ה ח' ע"כ. J.A. 1851, I, 62, 11. כאנ פ נ ז ה ח'
פ ירא'ה אלכביר מתסעע בראחתה פ' מדה מ'פלה.
ע"כ. וכן אצל Badroun: אקבל פ' אול מלכה עלי אלפ'פ
ואלל'ה ואלל'ראת ואל ל ב ז ה ח' ואלציר (Dozy).

מפות מפות : וישמטו (את איזבל) ויו מרמה אל הקיר
ואל חסומים (מ"ב ט ג). פורה דרכתי לבדי ומעמים
אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויו נצחם
על בגדי וכל מלבושי אגאלתי (ישע' סג ג).

—סָעַי, הָהָה, סִיִּי, הָהִית, מָהָה, הָהָה, יִהְיֶה, יוֹיִי, וְיִי — הָהָה
את הָדָם, הַשָּׁמֶן, הַמֵּיִם, וּבְרוּמֵי, כְּמוֹ נוֹזֵה קֵל מִשְׁמֵי אֲזִי
וּלְקַחְתָּ מִן הָדָם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמַח הַמִּשְׁחָה וְהָזִית
עַל אֹהֶרָן וְעַל בְּגָדָיו (שְׁמוֹת כט פ). וּשְׁבֹל הִכְהֵן אֶת אֲצִבְעוֹ
בְּדָם וְהָהָה מִן הָדָם שֶׁבַע פַּעֲמִים לִפְנֵי יְיָ אֶת פְּנֵי פָרֹכֶת
הַקֹּדֶשׁ (וַיִּקֶּר ד ו). וְהָהָה מִדָּם הַחַטָּאת עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ
(סֵד ס ט). וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְכוּ' וַיִּי מִמֶּנּוּ
עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פַּעֲמִים (שֵׁס ח הֵא). וּשְׁבֹל הִכְהֵן אֶת
אֲצִבְעוֹ הַיְּמִנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַשְּׂמָלִית וְהָהָה
מִן הַשֶּׁמֶן בְּאֲצִבְעוֹ שֶׁבַע פַּעֲמִים לִפְנֵי יְיָ (שֵׁס יד יו). וְלָקַח
מִדָּם הַפָּר וְהָהָה בְּאֲצִבְעוֹ עַל פְּנֵי הַכֹּפֶרֶת קִדְמָה וּלְפָנֵי
הַכֹּפֶרֶת יִהְיֶה שֶׁבַע פַּעֲמִים מִן הָדָם בְּאֲצִבְעוֹ (שֵׁס יו יד).
וְכֵן תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְשִׁהֲרֵם הָהָה עֲלֵיהֶם מִי חַטָּאת (כִּמְד'
ח ז). וְהָהָה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדְּמָה שֶׁבַע פַּעֲמִים
(שֵׁס יט ד). וְהָהָה מִי הַנְּהַד יִכְכֵּם בְּגָדָיו (שֵׁס כֵּא). —

ובתוֹם: נָשַׁל אֶת הָרֶם מִמִּי שְׁהִיָּה מִמֶּרֶם בּוּ וּכְּ
וְהָזָה מִמֶּנּוּ אַחַת לַמַּעֲלָה וּשְׁבַע לַמַּסָּה וְלֹא הָיָה
מִתְכוּיִן לַהֲזֹת לֹא לַמַּעֲלָה וְלֹא לַמַּסָּה אֲלֵא כְּמַצְלִיָּה
(יוֹמִי' ג. נ). כּוֹשׁ שֶׁל רֹבֵן (שְׁנַטְמַא) לֹא יָזָה לֹא עַל
הַכּוֹשׁ וְלֹא עַל הַפִּיקָה (פֶּרֶס יִכָּה). לֹא הָיָה מִזָּה עַל
הָאִפֶּר וְלֹא עַל גְּחָלִים אֲלֵא עַל גִּגּוּ שֶׁל מִזְבֵּחַ (תּוֹסֵפִי)
וְיוֹסִי' דִּג. נ). דָּם פֶּרֶת חֲסֵאת שׁוֹחֵט בְּיָמֵינוּ וּמִקְבֵּל
בְּשִׂמְאָלוֹ וּמִזָּה בִּאֲצֵנֶה הִימִינִית וְכוּ' הַזֹּאת שֶׁל פֶּרֶה
שֶׁהָיָה לֹא לִשְׁמֵן אוֹ שְׂאִינִן מְכוּנוֹת אוֹ שְׁחִיסֵר
אַחַת מֵהֶן אוֹ שִׁטְבֵּל אַחַת וְהָיָה שְׁתֵּים אוֹ שִׁטְבֵּל
שְׁתֵּים וְהָיָה אַחַת הָרִי אֲלוֹ פִּסְלוֹת (סָס וְנָחִי' א ט).
עֵם הָאֶרֶץ שָׂבָא לַהֲזֹת אֵין מִזִּין עֲלָיו וְעַל כֵּלָּי
אַלֵּא לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים אֲבֵל חֶבֶר שָׂבָא לַהֲזֹת מִזִּין
עֲלָיו וְעַל כֵּלָּיו מִיד (סָס טַסִּי' ח יכ). נִטְמָא הַמָּזָה
בְּמִים וְחֹזֵר הַמָּזָה וּשְׂמָא אֶת הַמִּים (סָס פִּסִּי' יא ג).
מִימִיָּהן שֶׁל כְּהֵנִים לֹא נִמְנָעוּ מִלַּהֲזֹת בְּאֻזְבַּח הַחוֹטֵבֵל
וּבְצִלְחוֹת שְׁפִיָּה צֵר (ר"ס בֶּן כִּנְהֵל, סָס יכ ו). הָרֶשׁ שׁוֹטֵה
וּקִפֵּן שֶׁהָיָה וְאַחֲרֵים רֹאִיִן אוֹתָן הַזֹּאתֵן בְּשִׁרָה (ר"י)
בֶּן ר' יוֹחָנָן בֶּן נְרוּקָה, סָס ח). שְׁהוֹר אַחֵר מִזָּה עַל
מֵאָה שְׂמָאִין (ר' יְהוֹשֻעַ בֶּן קִנְוָסָלִי, סָס מַכְסִיר' ג יא). אִמֵּר
לוֹ (הַשְׁלִיחַ לְרֹאב"ע) מִי שְׁהוּא מִזָּה בֶּן מִזָּה יוֹה
מִי שְׂאִינִי לֹא מִזָּה וְלֹא בֶּן מִזָּה יוֹמֵר לִמְזָה בֶּן
מִזָּה מִיִּסְדִּי מִי מַעֲרָה וְאַפְרָךְ אִפֶּר מִקְלָה (יוֹסִי' נכ"י)

(a) نزهة (b) نزهة

מרהם מתחת ידו הביאווהו לר"ג ופסלו לעדות ועיברו מן הסבחות הלך וגידל את שערו ואת ציפורניו ובא לו אצל רב נחמן במגורה ובנזוף (ווסויה, משפטיס). ועי' ב"פ.

נְזוּרָה, נְזוּרָה — נשוי מקו הישר: מקצת מן המזלי הנראות עולות כסדרן על אופן המפריש ומקצת עולות נזורות והי' בשקיעת' אלא שהוא בחילוף העולים נזורים שוקעים כסדרן והעולים כסדר שוקעים נזורים (לכ"ה הנשי, לז"ה ט). השער הארבעה ועשרים בדיעות אם יהיה הכוכב הרץ נזור או ישר בשחרצה לדעת זה קח גובהו וכו' ואח"כ תקח בעת ההיא גובה הכוכב הנכוד ואם היה הרץ בצד מזרח ומצאת גובה השני פחות מן הגובה הראשון הנה הוא ישר ואם יותר הוא נזור (לכ"ה, כלי משפט). מה שזכרו הקודמים מאלו הכוכבים הנכוכים שכאשר הם נזורים אין כח להם וכו' וזה שהם מצאו הרושם המגיע מאלו הכוכבים בהיותם נזורים חלוש מאד (לכ"ה, מלחמ' ס' ה ט). יש מדינות יצאה עולין המזלות נזורים שור לפני מלה וסלה לפני דגים (ר"ד גנו, נחמ' ונעים קכ). ומה שמזלי שור מלה דגים עולים להם נזורים מפני שמזל שור יותר גושה אל צפון יותר ממזל מלה על כן הוא נראה על האופק קודם מלה (שס קס). ותננה (חכמת המבטים) ביחס מדובר על זווית נצוצים בתמונה ישר נזור מתהפך ונשבר (משס ריאטי, מקדש מעט). — ובחשאלה, במשמי הפוך, מסרס: ואקום ואחבר זאת המליצה התדורה, והיא ישרה ונזורה (עמ"ס, מחבר' יא).

נְזוּרָה, נְזוּרָה — נסיה מקו הישר: ואולם עלת זו הקשת רוצה לומר הגרמת הפועל הוא נזור הנצוץ בגוף הלשוש וכו' ומה שלא יראה בעבים נזור כי אם על הצורה בלבד רצוני לומר עגולה לפי שמרכו כדורי ונקודת המראה אחת וכו' וראוי שתדע כי מרכו עגולות הנזור הוא בין המראה ושש הענן (מי אדני, ס"א ד ד). ובעבור תנועת האורך בו (בכוכב שבתאי) ישתנה במיתור ואיחור ועמידה ונזור (מד' החכמה לרי הכסן, כ"י ברלין, מאמ' על נגלל שבתאי).

נְזוּרָה, נְזוּרָה — סגולת מה שהוא נזור: והגלגלים הסובבים המתמידים נתן להם הפך זה כמו הנזורות והירידה להראות העמים וההמון אותות שהם עבדים (ל' קלוני, ארי' צ"ח א ז). למה היו הכוכבים החולבים אשר ימצא להם נזורות יותר רבי התנועה בעת היותם במאה ושמיים מעלה מתנועת החלוקה (לכ"ה,

מלחמ' ס' ה ט ז). ולואת הסבה לא היה לירח נזורה ולא היה בו זולת נסיה אחת (שס ט ט). שא"א שימצא להם (להכוכבים) תנועה ולא נזורות ולא מספר גלגלים (כ"י אברנאחל, שמיס מדסיס ג). ורוב הנזורות (של הכוכבים) ימצא בשפל רום גלגל ההקפה וכפי רחוק מן השפל כן יחסר הנזורות וכו' (שלמס גרני, תמונת הכדור, כ"י ברלין).

נְזוּרִיָּה, נְזוּרִיָּה — כמו נזורה: כי תמצא תנועת הנזורים בשמש על זולת מנהגו כי תנועת הנזורים אינה נמצאת אלא בגלגלי חמשת כוכבי הנכוכה לא בגלגל השמש ואז בהמצא הנזורים בשמש יהיה פלא החלשי (רי"א ביכאנו, דרך אמונה ע"פ). * **נְזוּ**, נְזוּ — נזו לבו עליו, גבה, נתגאה: לבן מלכים ש נזו לבו עליו ונשל את הצפורן לחפור על אביו (מד' ויק' פ' זא, אכסנת דק' א').

נְזוּרָה, נְזוּרָה — נזיר של ערשים וכיוצא בהם, ערשים מבשלים במים והמים רבים על הערשים וישתה הנזיר, ללפת בו את הפת, (Linsen-) Suppe; potage: pottage: ויוד יעקב נזיר ויבא עשו מן השרה והוא עיף וכו' ויעקב נתן לעשו לחם נזיר ערשים ויאכל וישת (נלכ"ה, כה כט"ה). ויפלה (את הפקעות) אל סיר הנזיר וכו' ויהי כאכלם מהנזיר והטח צעקו ויאמרו מות כסיר (מי' ד לט"ה). ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיר ואל היין ואל שמן (תני כ"ה). — ובמשנה: והשלישי נאכל בנזיר הדמע (ט"ז כ ג). והרביעי נאכל בנזיר הקדש (שס ד). — ואמר המלוי: כמה יפתני זמן בכלי יין ופת שקר ושוב נזיר (סענק, מות' לרי' מליו, אום נ). גבירי בצד זה אסובב ואחזה נזירים אשר יקראו ללעושה ויינות מתוקים בצד זה יצוקים וכל כוס ישועה במאה קשיטה (כ"י פרנסיס, מתק שפתיס 47). דבש מצא המון העם ומצא אבל יהיה למרה לו בעודו, ויתנחם כעל יינו אבי חם ויתחרס כעשו מנזידו (כע"ס, לני מוזס 105). זה חנם מכרני וזה בנזיר ערשים, ולזה מאחבתי נפלאתה אהבת נשים (יל"ג, מחלת הזכרון).

(א) כבר העיר בנימין מוספא כי בנסח' כתוב ונתגאה, אך אין ספק כי בנסח' ר' נתן היתה גרסה זו, וכך הגרסה בתשובות הגאונים (ס"כני, ס' מט). ובערב' נז' במשמ' נביעת מים ובמשמ' נדודו, ונזא' ב) במשמ' גרה אותו נגד פלוני, ונזי ב) קפץ, ונזי בה קלבה אליה — לבו הניעו וכו'.

(a) נְזוּ (b) נְזָא (c) נְזוּ

מה זו שתיקה שתקו בנזיפה וחלף לו (נזי' כז). כשחלה ר' אליעזר נכנסו ריע וחביריו לבקרו וכו' ואותו היום ע"ש היה נכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפלו גער בו ויצא בנזיפה (סנה' קה). אין נידוי פחות משלשים יום ואין נזיפה פחות מז' ימים (מו"ק מז:). עד היכן תוכחה וכו' עד נזיפה (בן עזאי, ערכ' מז:). כל מי שאשטו קפרנית אדם בא לתבעו אמר לה רבי כאן אמרה לו לאו זעפתו בנזיפה (אדרי"ה, נבחה נ, יד).—ובסנה"א: שלא ישמע בנזיפתו של אהרן (רש"י כמ"י יב ה), לפיכך אף בנזיפתו חסגר שבעת ימים (סנ' יד), לפי שהיתה הלכנה נזופה ע"י שקפריגה ונהגה בנזיפה בעצמה (מוס"ר ר"ס ח ד"ס לתקופה). אך הגעירה והנזיפה בא גם כן ממקור הרחמים ותחסר כרי שיראו ממנו וילכו בדרך טובים (רמב"ל, חוקר ומקובל ב ד). זקנות ועושות עצמן כועסות וגערות בהלצנים בנזיפה וגחוך כאחד (מגלי מו"ס, מסע' נתימין השליש ב). א.^א ***נְזִיק**, ש"י, מ"ר נזיקים—כמו נזק, נזקים: ד' כללות היה רבי ישמעאל אומר משום ר' מאיר בנזיקין כל מקום שיש רשות לזיק ולא לניזק פסור וכו' (מכ"י משפ"י יד).—ובסנה"א: שיחשוב בענינים עתידים ליפול ויפחד וידאג למה שיחשוב ויודמה שיפול עליו מהם נזק מה נזיקים וירא שמא יארע לו צרה (רש"י פלקינא, נ"י היגון נסח' הרמב"ם).—ובחשאלה, אבות נזיקים, במשנ' המזיקים העקריים: ארבעה אבות נזיקין (השור וחבור והמבעה וההבער (נז' א ב).—ובסנה"א: תאומים הם שני אבות נזיקין בשמות נקראו השור והבור (ויחזק בן שנתו, מלמ' העוזר והחמ"י). והחכם הגדול שלמה אפרים ע"ה היה נותן בהם סימנים בפסוק כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד וכבדו ממני מש"א שהוא ר"ת ממון שמלות אכילה אשר חמה אבות נזיקין המטרידים את האדם מהשגת שלימותו (חמ"י יומ"ס א ב).—וישם מסכת ממסכתות התלמוד (ה) שמדבר בה אדות הלכות נזקים: מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה נזיקין לי פרקים כלים לי פרקים (כ' חנין, מ"ר ויקר' יט).—*סדר נזיקין, שם החלק הרביעי מששה סדרי המשנה, שמדבר בו אדות הלכות נזקים: חוסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין (ר"ל, שנת לא).

(¹) כך הנוסחה בכל הספרים, וכך גם במדב"מ. ובכ"י ברלין מספר 568 נזקין. והעיר הר"ג וויל: כל נזיקין שעושים נזק, נזקים שם ההיזק. — (²) בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא.

נְזִיפָה, ש"י, מ"ר נזיפה, גרעין של פירות: נזיפה² שנמצאת במרה אם היתה כמו גרעינה של תמרה שאין ראשה חד מותרת (רמב"ם, שחי' ו ז).

^א ***נְזִיחָה**, ש"י, — כנוי נזירות. במקום נזיר: כל כנוי נזירות כנזירות האומר אהא וכו' נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר (נזיר א ב). האומר לחבירו קונם קונם קונם הרי אלו כנויין לקרבן וכו' נזיק נזיח פזיח הרי אלו כינויין לנזירות (נזיר א ב).

נְזִילָה, ש"י, מ"ר נזילה, —ס"ס מן גול: וסבת וחילתם (של מי הים) אינו כנזילת הנחלים אלא מפני התקרב שתי גדותיו וכו' (שעש"ש לאני הרלנג א ב). — ובמשנ' שם חלי, שלחנות נזלות מהאף, Schnupfen; rhume (running of the nose): הנזילה היא שיזיל המותר שנתקבץ במוח אל האף או אל הגרון וכו' והנזילה יש ממנה שהיא עבה ויש ממנה שהיא דקה (נתן פלקינא, נ"י הגוף, כ"י כרית"מ). עוד אמרת כי בימי החורף יען אתה מעותד לנזילות אינך מניח כי אם תפלה של יד (ש"ס ריב"ש קלו). עלול בנזילות או הצמא והרעב (ש"ס פני הארץ, א"ח ס"י ח). האיש שעלול לנזילות ויש לו מזה מיחוש גדול שכל אבריו כבדים עליו (ש"ס נשמים ראש, ס"י רפ).

^א ***נְזִיפָה**, ש"י, מ"ר נזיפות, — ס"ס מן נזף, במשנ' גערה של כעס: הוא שיואמר יש לי ללמד עלי זכות שומעין לו חובה משחקין אותו בנזיפה (מוספת סנה' ט ד). שתי נזיפות נופה אלו אביה ב"ז נזף עד שתהא מוכלמת ד' (ימים) או מה אביה ב"ז שבעה מי שאמר והיה העולם ארבעה עשר (כ' אחי כ"י יאשיה, ספרי כמ"י קו). אמר לו משה (למלאך המות) במקום שאני יושב אין לך רשות לעמוד ואתה. אומר לי תן לי נשמחך גער בו ויצא בנזיפה (סנ' דנ"י סה). מעשה בעכו"ם אחד שבא לפני שמאי אמר לו וכו' גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב גער בו והוציאו בנזיפה (שנ"א לא). מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ב"ה שהביא עולתו לעזרה לסמוך עליה מצאו תלמיד אחד מתלמידי ב"ש אמר לו מה זו סמיכה אמר לו

(¹) ע"י חזרה לקמן. — (²) אין ספק בדבר כי בתחלה היה כתוב נזיח, כמו שהעיד תנח' ירוש' כפרוש כערך נזח, וכמו שאומר גם המגיה בעצמו כאן שבספרים הראשונים היה כתוב נזיח, אלא שהיה הגיה נזיח, בסמך על המלה נזיח שבתלמוד במשנ' גרנרי השמשומים וכדומ'. עכ"פ עתה ז מ"ה שיש לה זכות.

ב. ¹נזיק, ש"ן, — בלשון קצת מקומות בא"י לפנים כמו נזיר: במקום שקוראין לנזיר נזיק (כ"י יוסף, יחזק' נדנ' א ב). — ועי' עוד *נזירה.

נזירה ש"ן, סמ"י. נזיר, מ"ר נזירים, נזירה, נזירות, — (א) מי שנשא נזר על ראשו, ראש וחשוב, Fürst prince: תהיון (הברכות) לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו (כלאש' מט כו). זכו נזירות משלג צחו מחלב (איכ"ד ו). — (ב) מי שהזיר את עצמו לאלהים, Naziräer; nasiréen Nazarite: איש או אשה כי יפלא לנדר נדר נזיר להזיר לוי' מיון ושכר וזיר וכו' כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו (במד' יבכ). וגלה הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו (שם יח). כי הנך חרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן (שם יג ט). מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלהים אני מבטן אמי (שם יו ו). ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים ¹ וכו' ותשקו את הנזירים ¹ יין ועל הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו (עמו' כ יא-יב). — ג. בהשאלה, גפן שלא זמרוה בזמנו וארכו שריגיה ², unbeschnittener Weinstock; vigne non émondée unpruned vine: את ספיח קצירך לא תקצר (בשנה השביעית) ואת ענבי נזירך ³ לא תבצר (ויקרא' כס ט). יובל הוא וכו' ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה (שם יא). — ובתו"ם: חריני נזיר על מנת שאהא

שותה ויון ומיטמא למתים הוא נזיר ובטל תנאו (תוספת' נזיר' כ ט). וידע אני שיש נזירים אבל איני יודע שה נזיר אסור לשנות ויון (שם ג). כשעלו נזירין מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב אמר להם נחום המדי אלו הייתם יודעים שבחמ"ק עתיד ליהרב הייתם נזורים (משנ' שס ט ד). שלש מאות נזירין עלו בימי שמעון בן שטח (יחזק' שס ט ט). למלך שהיה לו מרתף של יין והושיב בו המלך שומרים מהם נזירים ומהם שכורים לעת ערב בא ליתן שכרם נתן לשכורים שני חלקים ולנזירים חלק אחד וכו' (כ"י אבין, מדי' ויקרא' כז). — ואמר המליון: ולמה הנזירים לא יכרתו שער ראשם (שאלות ראש' קמא). — ומשל: לך לך אומרים לנזיר סחור סחור לכרם אל תקרב ¹. — והשתמשו בשם זה לכמרי הנזירים: וילבש בגדי שש ומשו לבנים ככנהג נזיריהם פרושי המדברות (תולד' חלקסגד, עמוד 2, סוף' יסכאל ה"ו). — ובבבשמי' ענפי הגפנים: וחזק מך ימות, ולעד לא תמות, ובשביעית תשמוט, ספיחים ונזירים (רשב"א, אורח' שמו"ר ל"ו). — ובמליצה, שבת ותחלה: ילכו יונקתיו כלזו וערמון. וישלח נזיריו עד שניר וחרמון, ויך שרשיו כלבנון (רמב"ם, אגרי' לרי' אבן עקיבן).

* **נזירה** ש"ג, מ"ר נזירות, — (א) אשה נזירה: מעשה בהיליני המלכה שהלך בנה למלחמה ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום אהא נזירה שבע שנים ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות (נזיר ג ו). אמרה לו אשתו חריני נזירה ואתה אם אמר הן שניהם אסורין (תוספת' שס ג ו). וגוה צדיקים יבדוק זה נזיר ונזירה שאם נזרו מן היין להשמר מן העבירה זוכים לברכה (מדי' נמד' יא). — ואמר המשורר: עליהם יעשו יום טוב אבלים ותשתה כוס ישועות כל נזירה (ד"ש סגניד, אלוה עז). — (ב) ש"ס מן נזיר: ואין נזירה אלא הפרשה (ספרא אמו"ר ד). — והפעולה להיות נזירה ומ"ר נזירות: מי שנזר נזירות הרבה (נזיר ג ו). מי שנזר שתי נזירות (תוספת' שס ג טו). אילו לשלמו והשאר לשאר נזירותיו (שם ג ו). — ובלשון חכמת הכוכבים, נזירות הכוכב, נשיתו מקו הישר: השער

¹ בקצת ספרים לנזירים, הנזירים, מלא. — ² עיי' הערה לקמן. — ³ השבועי' תרגמו ἀγιάματος, ר"ל המקדשים. אונק' : שבקד, מלשון עזיבה. אך לא מוכן בברור מה כונתו בזה, וכנראה שר"ל המפקדים. אך בתו"כ אמרו להפך מזה: מן השמור בארץ אין אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המוספק (ת"כ נהר א). וכך רש"י וי"ל: נזירך שהנזרת והפרישת בני אדם מהם ולא הפקרתם לא תבצר אותם אינך בוצר אלא מן המוספק. ואולם כבר חרגיש הרמב"ן הכונה האמתית בפרוש המלה נזירך ואמר: והנכון בפרוש הכתוב שענבי נזירך כמו ספיח קצירך וכו' והגפן שלא עברו ולא חפר ולא זמר אותו יקרא נזיר כי הזירו והפרישו ממנו וכו' ואמר אונקלוס שבקך שהנחת אותם לשמור ולשית היו ויחבן כי המנהג בישראל שהכרם אשר הוא בתה לא יזמר ולא יעבר ועולה שמיר ושית יקראו לו נזיר כלומר שהוא כרם הנזיר מגני שהנזיר אסור בין ובענבים לחים ויבשים ואינו עובד כרמו כן וקראו השער הארוך על שם הנזיר גזי נורך והשליכי זה טעם ענבי נזירך והכלל שהם הצומחים מבלי עבודת הכרם, ע"כ, והנה אעפ"י שבענין טעם השם נזיר להגפנים בראה יותר שהוא ע"ש השירונים הארוכים שלא נזמרו, אך בעצם הרב באר הרמב"ן

הכונה של השם לאמתתו, וכך גם רוב החדשים. — ¹ גוף המשל בארמי: לך לך אמרי לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב (שנח יג, ועי').

הששי במהלך הנזירה הקורה לחמשה כוכבי הנבוכה (ראשיה הנשיא, זוטא כו). — יזוירות האותיות במקרא : ועתה נשאר עלי לבאר תואר הנזירה וההפכה הזאת איך היא ואומר כי ברוב ס"ס ואשכנז וכמעט בכלם מניחים פני הנזן כמו שהיא ומהפכים רגלה לאחור וכו' ומה מאד הייתי שמח אילו מצאתי צורה שלישית בענין הנזירה שהפכו ראשה ופניה לאחור ויניחו רגלה לפנים (כ"ט מלונזו, אור חוכה, כסעלח י').

***נזירות**, ש"ג, —שח"מ של מי שהוא נזיר : שחידים הראשונים (היו) מתנבאים נזירות שאין המקום מספיק לבוא שגגה על ידיהם היו מתנבאים נזירות בשביל שיביאו קרבן (ר' יוסף, תוספתא נדר"א א). כל כנוי נזירות כנזירות (מירא א). סתם נזירות שלשים יום (ס"ג). האיש מגלה על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה (ס"ד ו). מי שהיה אביו נזיר והפריש מעות סתומים על נזירותו ומת (ס"ה). המפריש מעות לנזירותו לא נהנין ולא מועלין (מע"ג נ). לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן (ספ"י נמ"ד נד). אמר להם ראיתי אחד מכס שנזיר ואינו יודע אי זה מכס שניהן נוהגין נזירות על פיו (יו"ט נזיר ח א). — ובסמ"א : ואסרתי על נפשי כל מחמד עין, וכל אשר יצא מגפן היין, וקבלתי עלי הנזירות בתאוה שלמה, עד מלאה לי שנה תמימה (כ"י חז"י, תחמ"א כו). —ובלשון חכמת הכוכבים : שבתו כשהוא עומד בכדי סיו מעלה לפני נקודת שפל רום הקפתו עד שהוא מגיע אל סיו מעלה אחרי הנקודה הזאת הוא נזיר במהלכו וימי נזירותו הם קל"ז יום על הרוב (ראשיה הנשיא, זוטא כו). וללכנה לא יתואר וישר ולא נזירות ולא עכוב (זוטא, אשפירא ד').

נזל, כמנו נזל, נזל, ואולי *נזל, *הנזלה, *נזילה, *נזול, *נזולה, *נזולת.

נזל, ש"ט, נזל יזל, יזל, נזלום, — נזל המים ירדו וחלכו בפרט ממקום גבוה למקום נמוך כשבע המים, (נמ"ד כד ז). מים זרים קרים נזלים (יב"ט יח יד). ישלח דברו וימסם (את הקרח) ישב רוחו יזל מים (תה"ל קמז ח). כי יגרע נטפי מים יזקו מטר לאדו אשר יזל שחקים

ירעפו עלי אדם רב (איו"ל כו-כח). — ודמעות מהעינים : ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזל מים (יב"ט ט יז). — ובחרבה לרית הבשמים : הפיחי גני יזל בשמיו (ס"ה ד יו). — ובמליצה, הדברים מהפה : יערף כמטר לקחי תזל כפל אמרתי (דכ"י נג כ). — ובמליצה, יזל הצדק : הרעפו שמים ממעל ושחקים יזל צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח (יב"ט מה ט). — ובתוס' : מים הנזל ין מאליהן ומן הים ומן הנהר (תוספתא מקו"ד ד כ). — ואמר המשורר : שרם עלות שחק כמו גם הב יין מזומן מזמן תימן, תוך גן אשר נזל ו בשמיו כי צפון תניפמו וגם תימן (כמ"ט, כמ"ט ג נא). ציון סגלת מלכים ומדינות תהי, עוד יזלו מי מנוחות מעיניך (ר' יוסף הכהן, ציון כמ"ט). — *נזול מי הים, נעשו לא מלוחים : (מימי הים המלוחים) מתמתקים הן בעבים וכו' ואיבן הם נעשים נזלים בשחקים (ר' אלעזר, מד"ר בראש יג, שם קהל, כל המלים).

— כפע, *הזל, *הזל, עשה שזלזל המים : ולא צמאו בהרבות הולכים מים מצור הזלזל למזו ויבקע צור ויזבו מים (יב"ט מה כח). — ובתוס' : לפי שהיו משולחבין מחמה של מעלן אמר הקב"ה לעניי כבוד הזלזל מל חיים על בני (ר"י ברי אלעזר, מנ"י יסדו כמ"ט ט). — ובחשאלה, הזלזל דברים וכיוצא בזה : זה מזל מקצת דבר וזה מזל מקצת דבר עד שתחא חלכה ויצאה (ר' עזריה, מד"ר ס"ה, מעין גנים). — והזל דמעות : שלש דמעות הזלזל עשו הרשע אחת מעינו של ימין ואחת מעינו של שמאל והשלישית נקשרה בעינו ולא ירדה (ר' אלעזר, תחומי קדוש טו). — ואמר המשורר : ואזל מרמי עיני נחלים אשר לא יעבר חובל בציות. אדבר ואין מקשוב ומושיב לבד תנות יתנו תאניות (כמ"ט, דיו"ן עו, כ"י בודלי). — ואמר חזקוני : לו השכילו ילדו תבל דמעה כים הזלזל וזה, כל אהביה ימאסוה ומרימיה חזקוה (ספר כענק, מיו"ל לר"י חז"י, זוטא ה). — *והזילה הכאר מים : לבאר הזאת שהיא מזלח ומוציאה מים מאליה (א"ר"י, נוסחא ב, יג).

— פ"י, *נזל, — כמו הזל : אם כנסת דבריי תורה כדרך הכוננים כמר לבור לסוף שאתה מנזל (י' ומשקה אחרים (ר' יוסף, כ"י, ספ"י דכ"י טו).

נזל, ש"ז, — א) כנוי לגשם : מעתיק פלוסם צד ובורא רוח, ממדר ומשקל נזל עם רוח (ר"א קלי, מעתיק

(י' בערב' נזל א) במשמי' ירדה.

(י' רש"י פלקיירא, כספ' המעלות ב, מבוא בשם לקי' שמעוני מנזל.

א) נזל.

פּאָזיס, יוֹלִי שְׁנֵת שְׁקָלִי). חג האסיף תקופת השנה, טוב ידון בו נזל וי שנה (סוף, חמס מוֹסֵה, יוֹלִי כ סכות). — וְנִזְלִי מַלְּ: חוגי המולה יניפו רסיסי מַלְּ, יפתחו אפמים להטוף נזלי מַלְּ (סוף, תַּשִּׁי טל, תחת חילת עפר). — וכל דבר נזל: מאלמי מגדים ארבעה, משמרי סכה שבעה, נוסכי נזל שבעה (סוף, מאלמי מגדים, יוֹלִי א סכות). ספרו בקרת, קצבו חקרת, נזל ו חקרת, פלאו מקרת, מועדו יקרת, ובו יקרת ונתיקרת (בכתפס החדש, נכות עשית). — יִכְמוּ נִזְלִיָּה, בענין לִחַת הגוף, Excret, Sputum¹ Catarrhus: כי יצא שחין בצוארו עם כאב העינים ותיוול הנזל באישון עיניו עד כהות העינים מפני ליחת הליחה (אֶסֶף הַדּוֹשָׁא, כִּי מוֹיִנִּן 40). מתקבץ בה (בריאה) מותר רב מחליחות ממה שיעלה מאיך הגוף וממה שירד אליה מהנזלים (קִנּוֹן אֶלֶף ב, נמנוי הַאֲבָרִים). האברים אשר קדם להם היגיעה הם המקבלים נזלים חיוורים מהראש (פָּקִי מַשֵּׁה ג), והזקנים יבוא להם נזל (אם הסתיו הוא מַשִּׁי) ונתר בקלות (פָּקִי אֲנוֹקֶטֶג יב, כִּי בִלְיִן). כל בעלי הנזלים יקבלו הזק בתחלת חדושם בעטוש (נִכְנוֹי, אֶחָד חוֹסֵג יז, כִּי בִקִּיִּם שִׁכְטִי).

נִזְלִי, תַּשִּׁי מִרְּ נִזְלִיָּה — משבע הנזל: והנזלים והחליים הנזליים ירבו בעת נשיבת רוח צפונית וכו' והחרף דרומי משריי (קִנּוֹן גֶּה א).

נִזְנִילָה, תַּשִּׁי — חלי, שִׁלְחוֹת נזלות מהאף, Schnupfen rhume; a cold (in the head), נחוג בדבור העברי בא"י, והשתמשו בו בספרות החדשה ובעתונים.

נזם², ממנו נזם.

נִזְם, תַּשִּׁי, כְּכִי נִזְמָה, מִרְּ נִזְמִים, קִמִּי נִזְמִי — כעין טבעת זהב וכדומה לקישום לחאף ולהאזנים לאנשים ונשים, Nasenring; anneau passé par le nez; nose-ring האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם (נִלְאֵשׁ כד כג). ואשם הַנֶּזֶם על אפה והצמידים על ידיה (שם מז), ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הַנִּזְמִים אשר באזניהם (שם לה ד). ויאמר אליהם אהרן פִּקְרוּ נִזְמֵי הוֹחַב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי ויתפרקו כל העם את נִזְמֵי הוֹחַב אשר באזניהם (שמות לב כג). הביאו חח ונזם וטבעת וכזבו (שם לה כג). ויאמר אלהם גִּדְעוּן אֲשֶׁלָּה מכם שאלה וחנו לי איש נֶזֶם שִׁלּוֹ כִי נִזְמֵי זָהָב לָהֶם

כי ישמעאלים הם (שִׁסְטִי ח כד). והעד נִזְמָה וחליתיה וחלך אחרי מאהביו (כֹּסֵף ב יח). ביום ההוא יסור אדני את תפארת העכסים וכו' הטבעות ונזמי האף (יִשְׁעִי ג יח־כח). ואחן נָזֶם על אפך ועגילים על אוניך (יִחְזְקִי יו יב). נָזֶם זָהָב באף חזיר אשה יפה ומרת טעם (מִשְׁלֵי יא כג). נָזֶם זָהָב וחלי כתם מוכיח חכם על און שמעת (שם כה יב). ויתנו לו איש קשיפה אחת ואיש נָזֶם זָהָב אחד (חִיּוֹב מז ו). — ובתוֹמִי: השירים הנזמים והקטלאות והטבעת (חִסְפִּי כלי כִּיִּם א יג). ולא (תצא האשה בשבת) בקטלה ולא בנזמים ולא בטבעת שאין עליה חותם (שִׁנְת ו א). ואין עושין תכשיטים לעבודת אלילים קוטלאות ונזמים וטבעות (עִזִּי א ח). כל תכשיטי נשים טמאים עיר של זהב קטליות נזמים וטבעות וכו' ונזמי האף (כִּלִּים יא ח). עשה לי שירים נזמים וטבעות ואקדש אני לך (קְדוֹשׁ מִתֵּי). למלך שבקש לוישא אִשָּׁה וכאו ואמרו לו עניה היא אין לה בעולם אלא שני נזמים בלבד (כִּי לוי, מִדִּיר שְׁמוֹת טו). — ואמר המשוורר: ומכל לץ ובער אחשך את תבונתי ועוצם דברותי, לבל על אף חזיר אתן נזמי ועל כלב עדתי מחלפותי (מִשֵּׁה דִלְעִי, דוֹלָן א קיג, לְקוֹיִךְ כג).

נִזְנָה, תַּשִּׁי — נִזְנָה בפלוגי, גער בו: משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס עמו לפלסרין שלו כנגם פתח ראשון ושחקו לו בשני ושחקו לו בשלישי ונזפו בו אמרו לו דויד עד כאן (מִכִּי נִשְׁלַח, עֲמֵקִם ב). כשעשה ראובן אותו מעשה הלך אשר וסופר לאחיו ונזפו בו ואמרו לו כך אחינו אתה מדבר באחינו הגדול (קִשְׁי דכז, שִׁנְת). לפי שבא ראובן ועירער אסר דוי שקדמני יהודה למסעות אקריב אני לתולדות נזף בו משה ואמר לו מפי הקודש נאמר לי להקריב למסעות (שם כמז, כג). שתי נויפות נזפה אלו אביה בִּזִּי נזף. (בה) עד שתהא מוכלמת ז' (ימים) וכו' (כִּי אֵלֵי כִי יאִשִׁי, שם קו). משל למלך שנזף בעבדו ועמד לו תמיה (כִּיִּי כִיִּי קוֹמֹן, מִדִּיר כִּלְאֵי יב). מעשה באשה אחת שבאת אצל ר' אליעזר להתגויר אמרה לו רבי קרבני אמר לה פרטי את מעשיך אמרה בני הקטא מבני הגדול נזף בה הלכה אצל ר' יהושע וקבלה (שם קהל, כל הדכיים ינעם). לחנוקת בת מלכים שקלקלה בבית אביה ונזפה ויצאת והיתה מלקטת בשבלים והשחירה (מִדִּיר שִׁיִּם יג, הוֹלִי כוּכֵר). לאחר שהיה מוכר שפחה באיפסלם ועבר אחד וראה אותה ואמר שלי היא אֶלֶל נזוף בה אם נשמעת היא לך הרי היא שלך ואם לאו אינה שלך (רִיִּם בן חֲלַפְתָּא, פִּסְקִי דִרִיִּם, עשר

¹ תרגום ד"ר מוזיא.

² רק בעברית.

כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין חצר שוה בנזק¹ המלך (אספ' ז ד). — ובתו"מ: כל שהוא חייב בשמרו חייב בנזקו (ר"י בן בתירא, מנ"י משפטי, מ"ק יא). אין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים (ט"ז ז ו). ארבעה אבות נזקין השור והבור והמבעה וההבער וכו'. ובשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במוטב הארץ (נ"ק א א). כל שהחתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו (שם ב). הצניע את הקיץ ואת הזוכיות וכו' והוזקו בהן אחרים חייב בנזקן (שם ג ב). החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים בנזק בצער בריפוי בשבת ובושט (שם ח א). דרסה (הבהמה) על הכלי ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק (שם ב א). ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אבל לא בנזקי ממונו (נכא). גמ' סס לא). — ותשלומי הנזק: הקושע ידי עבד חבירו רבו נוטל נזקו וכו' והלה יתפרנס מן הצדקה (ר' יוחנן, ירוש' נ"ק ט ס). — ומצוי בסהמ"א בעקר משמעו ובחשאלה: רפאות הנפש האמת והצדק ונזקה השגת התאוות הבחמיות (ר"י א"ת, מנ"י הסניג'ג, שער פרישות). ויודעים עניני הגוף ועסקו, וכל חליו ומכאוביו ונזקו (ר"י בן זכריה, נתי' הנפש). שבא לנו האיפור בתורה בכל מאכלות האסורות ואם יש מהן שאין נודע לנו ולא לחכמי הרפואה נזקן אל תתמה עליהם (ס' הסניג'ג, משפטי, מנ"י עג). והפילוסופים סברו כי ה' ית' מניע ע"ד הפועל וע"ד התכלית יחבאר א"כ כמה מהגנות והנזק יצא לנו להמשך אחר מופתיהם (ר"י מפיקא, מנ"י קנא' 21). יש נזק נהפך למשכרת ומשכרת תהפך למחסור (ר"י, מנ"י נ"ס כ יג).

***נִזְקִי**—קל אינו נחוג.

—הפע', *הַנִּזְקִי, מִנִּזְקִי, מִנִּזְקִי, וכו', — גרם נזק, Schaden; injure; zufügen: בשעה שהרוח יוצא לעולם הקב"ה משברו בהרים ומרשלו בגבעות ואומר לו תן דעתך שלא תזיק בריותי (ר' יהושע בן חנני, ירוש' נכ"י ג א) לסם יבש הניתן על גבי בשר חי ואין מזיקו כשהוא מוצא מכה מתחיל לחלחל (ר' ישמעאל, פסרי

העשר יא). — ובסהמ"א: א"ר ישמעאל קצף עלי רבן שמעון בן גמליאל אמר לי כמעט רגע נזף בני זהפטרירא"י הכליל אותנו בסובין (פסרי הכולת כל, ניהמ"ד ילינן ג). אם נבוא בנזוף בו יוכל לומר אגוסטאין אני בתוכה ופירושו אנגריא (תש"י הגא', סוכני, ס"י שס). כל שלשת ימים היה יונה נוזף לפני המקום ולא היה יכול להתפלל מרוב ענוה והיה מתביש על שניזפו המקום (נלכ"ה הנשיא, הגיון הנפש ג). הסגירה השם ונזפה שבעת ימים להראות לכל פחיתות דיבור לשון הרע (ר"י בר אבטיה, מנ"י התלמוד, סנה). שפעם אחת היה בכפר וראה יהודי מושך ברסן הסוס ואחורי הסוס חמור קשור בחבל במרדעת הסוס וקרא וגער ונזף ביהודי עד שהתיר חבל החמור מעל הסוס (ר"א לוקרי, ספר מדיים מא). — ואמר הפיסן: מועד בתקח לשפוט מישרים, נזוף במסמין מללמד קטגורים (סליח' מוס' יוסי'ה, אף במתח). — ופעול נזוף, נזופים וכו', נזוף לפלוני, שפלוני בעוס עליו: עברו אלו (התעניות) ולא נענו מטעמין במשא ומתן כנגדן ובנשיעה באירוסין ובנשואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום (תנ"י א ז). שכל מי שאינו עוסק דדיר בתורה הרי זה נזוף להקב"ה (ר"י, מנ"י מד"ר שמות מא). — נזוף, שהכל נזופים בו: אמר הקב"ה מי גרם לי להטיב לעבדים אלא ישראל שכל זמן שעבדים שריון בסוב הם דחופים ונזופים ומטולפלים (א ר"ג ב). — ובסהמ"א: כך היה דרכן של דור חמבול (לקחת שתי נשים) אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון כרי שתעקר ומקוששת ככלה ומאכילה מועדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה (רש"י נלכ"ה ד יט). — ואמר הפיסן: המוני קדושי ורוזני, שרופים נזופים בפני, פדותם יחיש לעיני (ר' דוד ב' ישי, אקדמה בתורה, מנ"י ויטני ס' תעט). נצח ישראל תושיע מנוגשים, נזופים דחופים בשרי מסים (סליח' שח"י יוסי'ה, ה' אלהי הכולת).

—הפע', *הַנִּזְקִי, כמו נזף: שעינו רעה כנגד גבאי צדקה ולעניים או לשבויים להברות אכלים ולקבור מתים והוא מנזוף בהם ומקללם ואומר להם אין להם מלאכה לעשות לעמול ולאכול (מד"י ש"ס יז, סול' בוצל).

נִזְקִי¹, ממנו נזק, נזק, *הַנִּזְקִי, *מִנִּזְקִי, א. *נִזְקִי.

נִזְקִי, נזק, ש"י, — מה שגרם רעה, בפרט חסרון כים או השחתת הגוף לחברו, Schaden; dommage; injury:

¹ רק עבר וארמי.

¹ בקצת פסרים בנזק, נון צריחה, וכבר העיד רד"ק: נזק כשש נקודות.

נמדי יכ). ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם (אבות ס). הצד השווה שבהן (שבארבעה אבות נזקין) שדרבן לילך ולהזיק וכו' וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ (כ"ק א"כ). נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופסור על הבשת (סס חא). בהמה שנכנסה מאיליה לרשות היחיד והזיקה בידה וברגלה ובקרנה (סוספי' סס א ו). מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות וכו' (נכ"י לנ). לאחר נראה (השר) ומזיק לשנים נראה ואינו מזיק (סס מג). המזיק שיעבודו של חבריו (גיט' מא). לחמור שהיה אדם רובב עליו ראה את התינוק בשוק קפץ עליו ולא הזיקו והתחילו משבחין לחמור שרלג על התינוק ולא הזיקו א"ל בעליו חייכם אילולי אני שהמשכתיו ברסן של פיו היה מזיקו. מד"ר שמו"ס). — ומצוי בסהמ"א. וגם כמו שלמים, י"הנזיק: ויועדו כולם יחד לחרות חק ולכרות ברית על דניאל להגזיקו למצא עלילה להכשיל את דניאל לפני המלך והשרים (יוסיפוס, סוף גינלוג, דף כא).

—ספ"י, *הזק, מזק, —בא לו נזק: מביא אדם את אבניו ומפסקן על פתח ביתו ברשות הרבים וכו' ואם בא אחר והזיק בהם הרי זה חייב (סוספי' כ"מ יא ס). הרג את שורו וקרע את כסותו וקצץ נשיעותיו לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה וכו' אלא שמיין אותן כמה הם יפין עד שלא הזיקו וכמה חן יפין נושהו וזקו למיכרם משלמין (סס כ"ק ג ב). השופך מים ברשות הרבים והזיק בהן אחר חייב בנזקו המצניע את הקוק ואת הזכוכית והגורר את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והזיקו בהן אחרים חייב בנזקן (משנ' סס ג ב). הקדר שהכניס קדרותיו להצר בעל הבית שלא ברשות ושבתן בהמתו של בעל הבית פסור ואם הזיק בהן בעל הקדרות חייב (סס ס ב). — ומצוי בסהמ"א: והחלל יהי נדרף ומזיק והעוים להרע מחשבותם, והחזק יהי מזיק ובסוף יהי מזק וסוף אונו עדי תם (ר"י מרזי, מהמ"ס). נברא הראש מעצם אמיץ וחזק, לשמור המוח פן יהי מוזק (סוף, אגד' לשון סוה"כ). — גספ', נזק (ביזק), נזק (ניזוק), נזקת (ניזוקת), ינזק, וכו', —כמו הפע' הזק: הואיל ושכל הביזקים שבתורה סתם ופרט הכתוב באחד מהם שעשה בו נשים כאנשים אף פורט אני לכל הביזקים שבתורה לעשות בהם נשים כאנשים (ר' ישמעאל, מכו' משפטי' מיק' ו). והמת יהיה לו לניזק, אתה אומר לביזק או איננו אלא למזיק וכו' (סס יא). היו (השוררים) הביזקין של

שניהם והמזיקין של אחד וכו' היו המזיקין של שניהם והביזקין של אחד (סוספי' כ"ק ג ו). היה אחד גדול ואחד קטן הביזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק (משנ' סס ג יא). הביזקין שמין להן בעידית ובעל חוב כבינונית וכתובת אשה ביזבורית (גיט' ס ח). למלך שהכת את בנו מכה גדולה והניח לו רשיה על מכתו אמר לו בני כל זמן שרשיה זו על מכתך אכול ושתה מה שהנאתך ורחיץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה נזוק (ספ"י דכ"י מס). כיון ששמע משה רבינו כך אמר לפניו רבישעי ימות משה ומאה כיוצא בו ולא תנזק צפורנו של אחד מהם (ריב"ל מד"ר דכ"י ז). בשעה שישראל עושין רצונם של מקום ומוציאין מעשרותיהן כתיקנן תמיד עיני ה' אלהיה בה (בארץ) מראשית השנה ועד אחרית השנה ואינה ניזוקת כלום (ר' נסולא, יומ' נכ"י טג). כל הסומך גאולה לחפלה אינו נזוק כל היום כולו (נכ"י עג). אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק (ר' מיוא, סס מ). שלוחי מצוה אינן נזוקין (ר' אלעזר, ספ"י מ). היה הקול יוצא ונחלק לשבעים קולות לשבעים לשון כדי שישמעו כל האומות וכל אומה ואומה שומעת קול בלשון האומה ונפשותיהן יוצאות אבל ישראל היו שומעין ולא היו ניזוקין (ר' יוחנן, מד"ר שמו"ס). כיון שראתה צפורה שלא בלע אותו אלא עד המילה הכירה שעל עסקי המילה הוא ניזוק (סס). רועה שהיה רועה צאנו וראה זאבים באין על הצאן והיה סובב את הצאן שלא ינזקו (סס כ). שאין גבור כח כמשה שישראל עמדו לפני הר סיני ולא יכלו לשמוע קול הדבור וכו' ומשה לא ניזק (ר' תנחום בר חנילאי, תנחומי ויקר' א).

—ספ"י, ינזק, —כמו הזיק: אמיץ סגור והם קסגור ולא יבזק (סליחי ער"ה, מלך אהר).

—ספ"י, יתנזק: צאתנו חנקה ובחטא לא נתנזק. צרפנו ככסף שבעתים מזוקק (יו"י יו"כ, לו כיום כפול). קפצואל השר, קולות, יבשר, קשת לא יחסר, קרב להסתכל ירא פן יתבזק (ר' יצחק, ירושל' כנעקס, יול' שנת ומוהמ"ס). מדרך בני הארץ לעשות גדרי גניהם ממין העץ הזה כי לא יוכל איש לעבור עליהם ולא יתנזק (מא"י, דני"י א. מכתני לוי ג). ומחוקי לשלוח עין מבקרת ביחוד על החביות האוצרות דברים לחים בקרבן. לכל יתנזקו בדרך (סוף, קית' ספר כא). הנזק אשר הנתנזקתי ע"י מכריחיי התשלומין חציו לי וחציו לאברהם אחי (אגד' יליג א אגב).

על שפים קונה (ימ' ז כט). — ד) זמן שהנזיר הוא נזיר: כל ימי נזר נזר תער לא יעבר, על ראשו (נמד' ו ה). כל ימי נזר קדש הוא לוי' (סס ח). וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו אל פתח אהל מועד (סס יג). — ואמר המשורר בשלש המשמעות: נואם לבבי כי פאר זקן שיובות וכי הן מלבד נזר ו, דומות עלי לחיו למו טורי אכן בראש מלך עלי נזרו, בם יעטה כבוד וינזר מחטא ומה יפו ימי נזרו (מכ"ע, מרש"ס סס). — ובתו"מ, כמו נזירות: שיקדום נזרו לקרבנו לא שיקדום קרבנו לנזרו (יחז"ל, נזר' כ ט). הרי שנזר והיה מגלגל בנזרו אין נשאלין לו וכו' (סס ד). קונם שאיני נהנה לפלוני והריני נזיר לכשאשאל עליו נשאל על נדרו ואח"כ נשאל על נזרו (נבני נזר' ג). — ה) יכנוי לצורה מצורות המזלות: ה"ד (הצורה י"ד) הנזר וכוכבו יג (לכ"ע, לכ"ס חמ"ה א). ו' (הצורה הששית) הנזר הצפוני (לכ"ע חמ"ה). חשנון המלכות (ז). ראיתי לאר במקום הזה שמות השלשים וששה צורות וכו' הכלב הנזר הנזר השמאלית וכו' עקרב המחיתה קשת נזר הדרומי (י"ד גז, חמ"ה ונ"ס סס). — י"ג הנזר המלך, שם צמח, Melilotus: נזר המלך¹ ונקרא בלשונם מלילות מהותו הוא פרח צמח תבני המראה ירחי תבנית (קאטון, שמוס סמ"ס, ח"א). ותחבשת נזר המלך מועיל בזה מאד (סס ג יג ד א). ויקח געדה ונזר המלך וכו' (סס סס ב). — י"ד הנזר בע"ז, ה"ז אשר מסביב להקרנית, Lumbus; limbs²: פעמים רבות תתרחב הענכית עד שיגיע להתרחבות עד האכליל כלומר הנזר (קאטון ג ד ז).

נִזְרִי, — קל לא נמצא במקורות הקדומים.

— נפ', הנזר, ינזר, ינזרה, — א) נזר מדיבר, פרש מהדיבר, לא נגע בו, לא קרב אליו וכדומ': דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל וכו' כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לוי' ומטאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מלפני (ויק' כג כג). — ונזר מאחרי פלוני, עָזַב, התרחק ממנו: כי איש איש מבית ישראל ומהגר אשר יגור בישראל וינזר מאחרי ויעל גלוליו אל לבו (יחזק' יד ז). — נזר לדבר, פרש א"ע מכל דבר ופנה להדבר ההוא, דבק בו: המה באו בעל

¹ תרגום מערב' אכליל אלמלכ a, ועי' ג' פל'ל.

— ² תרגום ד"ר מזיא.

a אכליל אלמלכ

נִזְרִי¹, ממנו, נזיר, נזר, נזר, ואולי מנזר, *נזירה, *נזירות. **נִזְרִי**, נזר, ש"ו, נזר, נזר, — א) תכשיט בזהב וכדומ' מעל להמצח של כה"ג או מלך וכדומ', Diadem; diadème: ויעשו את ציץ נזר הקדש זהב טהור (שמות לט ט). ושמת המצנפת על ראשו ונתת את נזר הקדש על המצנפת (סס כט ו). וישם את המצנפת על ראשו וישם על המצנפת אל מול פניו את ציץ הזהב נזר הקדש (ויק' ה ט). ואעמד עליו (על שאול) ואמתחתו כי ידעתי כי לא יחיה אחרי נפלו ואקח הנזר אשר על ראשו ואצעדה אשר על זרעו (ש"ב א י). ויוצא את בן המלך ויתן עליו את הנזר ואת העדות וימלכו אותו (מ"ב יא יב). נארתה ברית עבדך חללת לארץ נזרו (חגי סט מ). שם אצמית קרן לרוד וכו' אויביו אלביש בשת ועליו יציץ נזרו (שם קלג יז-יח). כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו (זכרי' ט יו). כי לא לעולם הסן ואם נזר לדור דור (משלי כו כד). — ובתל"מ: כיצד מושחין את המלכים כמין נזר ואת הכהנים כמין כי (הור' יב). — ומצוי בסהמ"א, ובפרט במליצה במשמ' מה שהוא מושב ביותר, ואמר המשורר: ולמאד נעמה תבל כאילו יקותיאל עמרת פו לראשה, עמרת הירידות הוא ונזרה ותפארתה ואור סהרה ושמשו (רשב"ג, הלשון או דלון). ופשטה תורתו ותרשיש מלתו בפיות אמתו ונהג את דורם, ושמוהו על ראש בני דורו לדרש וקראו אותו ראש ונזרם ונזרים (ר"ש הנגיד, נאשמת עכ). וכמה אצעק חמס ואאנק ואאנה, נפל נזרי וגרמס ומרום לארץ צנח (ר"י הלוי, מלאך שמך קרבנו). — ב) בהשאלה, מקום משוח בשמן מעל למצח הכה"ג או מלך וכדומה, gesalbte Stelle a. Haupte des Priesters; endroit de la tête du grand' prêtre où se faisait l'onction והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה וכו' את ראשו לא יפרע וכו' כי נזר שמן משחת אלהיו עליו (ויק' כא י"ב). — ג) קבוצת השערות מעל המצח של הנזיר וכדומ': כי נזר אלהיו על ראשו (של הנזיר) וכו' וכי ימות מת עליו כפתע פתאם וממא (של נזר) וגלח ראשו ביום טהרתו (נמד' ו זט). וגלח הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש וכו' ונתן על כפי הנזיר אחר החגלחו את נזרו (סס יח"ט). גוי נזר והשליכי ושא

¹ בערב' נזר' א) כמו נזר בעבר.

a נזר

וכו' (אפי' גרים א). לפי שהקבי"ה משלח את הנביאים לילך לנחם את ציון בא הושע אומר לה עמדי וקבלי כוס תנחומים הקבי"ה שלחני אליך לנחםך אמרה לו וכו' נ י ח ו מ י ם ש ל ה ב ל ה ם (פסיק' רכמי, נחמו). למטרונא שהיה לה שני שושבנין אחד עירוני ואחד בן מדינה זה שהיה עירוני היה אומר לה דברי נחומים לא בת טובים את וכו' (רי לוי, פסיק' דרי, שמעו). ומה אם בועז שדיבר על לבה של רות דברים טובים ו נ י ח ו מ י ם נחמה כשיבא הקב"ה לנחם את ירושלים עאכ"ז (ספ', נחמו). — ובסהמ"א גם ביחיד: ש נ ח ו ם א ב ל י ם ג מ י ל ו ת ח ס ד ע ם ח י ח י ם ו ע ם ח מ ת י ם (רמב"ם, אכל יד ז). — ואמר הפיטן: מחר קבץ שה פזורה ולאביון מעיר נגרש חן נ י ח ו ם (ספ' פזמוני' תימני ב). — ונחומות: בא וראה כמה נאמנות נחומותיו של אלהינו יתברך שמו כי כעין גלותם כך היתה גאולתם (ספ' הקבלה להרמב"ם, סוף' ניבוא' 48).

ב. נחום (י' ש"ז: אין נחום זה אלא נחוג (מכ"י נחל, ספ"י). נחין²), ס"ו. — דבר נחין, שצריך למחר לעשותו מיה, שלא להתמהמה בו, לא לדחותו, ellig, dringend; urgent; ויאמר דוד לאחיומלך ואין יש פה תחת ירך חנית או חרב כי גם חרבי וגם כלי לא לקחתי בידי כי היה דבר המלך (אשר צונוי ללכת) נחין³ (ש"א כ"א ט). — והשתמשו בו הרבה בסהמ"א: הנני אשיבך מלין ודברי נחין (תנ"י רס"ג על חווי

מלך מואב (ש"א כ"ד). ויגל מלך אשור את ישראל אשורה וינחם בחלה ובחבור נחר גזון וערי מרי (מ"ב יח יא). ובעמוד ענן הנחיתם יומם (נחמי ט יב). את עמוד הענן לא סר מעליהם ביומם להנחיתם בהדרך (ש"ס יט). וינחם בענן יומם וכל הלילה באור אש (תנ"י ע"ד). וישמחו כי ישתקו וינחם אל פתחו הפצם (ש"ס ק"ז ל). — ובהשאלה, האור ינחמו, יראה לו הדרך: שלח אורך ואמתך המה ינחוני¹ ויביאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך (תנ"י מג ג). — ודברים לא בעי"ח: התציא מזרות בעתו ועיש על בניו תנחם (איוב ל"ג). — ובהשאלה, במשמ' רוחנית: דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבליו (ישע' נ"ח). נפשי ישובב ונחני במעגלי צדק (תנ"י כ"ג). ולמען שמך תנחני ותנהלני (ש"ס לא ד). אליך אקרא בעטף לבי בצור ירום ממני תנחני (ש"ס ס"א ג). ישמחו וירגנו לאמים כי תשפט עמים מישר ולאמים בארץ תנחם סלה (ש"ס ס"א ב). כי אתה אלוהי רוחך טובה תנחני בארץ² מישור (ש"ס קמ"י). משיגא לגוים ויאבדם שמה לגוים וינחם (איוב י"ב). כי מנעורי גדלני כאב ומבטן אמי אנחנה (ש"ס לא יח). — והנחהו בעצה: בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני (תנ"י ע"ד). — והתורה וכדומ': בהתהלךך תנחה (תורה) אחד בשכבך תשמר עליך (משנ"ו כ"ג). תפת ישרים תנחם (ש"ס י"א ג). מתן אדם ירחיב לו ולפני גדלים ינחמו (ש"ס י"ו).

נחול¹ ש"ז. — שהיפ מן נחל: וכל בת יורשת נחלה אחר נ י ח ו ל הארץ (רמב"ם נמ"ד לו ח).

א. נחום, יחיד לא נמצא, מ"ד נחמים, נחומי. — א) שהיפ מן נפעי נחם א, הרמח"ב², או במשמ' חמלה, רחם⁴: איך אתנך אפרים אמגנך ישראל איך אתנך כאדמה אשימך כצבאים נהפך עלי לבי יחד נכמרו נחומי לא אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים (הוש' י"א ח-ט). — ב) מ"ז, לנ"י נחמים, דברים נחמים, של נחם, של תנחומים: דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבליו (ישע' נ"ח). ויען יי את המלאך הדבר בי דברים טובים דברים נחמים⁶ ויאמר אלי המלאך הדבר בי קרא לאמר כה אמר יי צבאות קנאתי לירושלם ולציון קנאה גדולה (זכרי' א יג-יד). — ומצוי בתנ"י: שכל ועלה אומרים לו דברים טובים דברים של נ י ח ו מ י ם אשריך במי נדבקת

¹ בקצת ספרים כ"י ונחמוני, וכך הפשיט. — ² בקצת ספרים באורח, בדרך.

³ כך המפרשים הקדמונים. — ⁴ כך החדשים. —

⁵ כך, מם רפה, בכל הספרים כ"י. ובקצת דפוסים (לרמב"ם, נחניך גינל"י מסד"ו חמשה) מם דגושה.

¹ עשו את השם נחום מצורת הפעל ולא נחם אלהים (שמות יג יו), כאלו היתה חמם מהשרש. ² ע"י הערה לקמן. — ³ תרגמו השבעי' במשמ' מהירות, ות"י בבהילול, ואמר רס"ג כי הוא כמו לחוץ, בחלוק למד בנזון, והשיג ע"ז דוגש בתשובותיו, וכבר התפלפל במקור מלה זו ריב"ג בשרשו ואמר וז"ל: קד ארי ללשערא' אשתעמאלא להדי' אללע'ה באלנון פי גימיע מא צרפוא מנחא ויג'עלונחא פאי אלפעל ויד'הבונ פי מענאחא אלי אלאשתעמאל וכו' וזא יבעד ענדי אנ יכונ הדי'א אלנון בדלא מנ לאמ כאנ אצלה לחוץ וכו', — ובעברי: כבר ראיתי את הפיטנים שהשתמשו בלשון זו בנזון בכל מה שהשתמשו בה ושמונה פה הפעל ומתכונים במשמ' בעניי מהירות וכו' ואינו רחוק אצלי שתהיה הנזון תמורת למד כאלו עקרו לחוץ, ואמר ריב"ג שם עוד כי לפי דעתו אפשר כי מקור נחין הוא בשרש חוץ, ועכ"פ במשמ' מהירות, וראב"ו דחה חלוק הנזון בלמד, אך הסכים בעצם משמ' המלה, גם קצת החדשים הסכימו לדעת רס"ג, אך כבר הביאו קצתם גם את השרש הערבי נחצ' a במשמ' האיק, ועי' חנין.

ומטובים לשעול יבש (מ' אלרגי, שי"א ב). ואם יאכלוהו (את הדבש) חי ויליד רוח ונפח וניחור החזה ויעורר הקיאה בחירודו (שס). — ונחור הקול: לניחור הקול יאכל צנון לבדו או עם סוקרי (שס ב ד).

ניחור, יח"ג, — שיש בו נחור: ועוד שנגע הצרעת הוא מנומר כי יש ממנו נחור וממנו חלק (קאנון ד' ב ט). — וגם בגד נחור: אבל מקום הגרב צריך לחכך תחלה עם בגד נחור ואח"כ ימשח בשמן (ספר המסעדים, כ"ו). ויחוסף הצד העלול (של הראש) בבגד נחור וישתה יין ישרן (נרנטי, אלת חיים ג יג, כ"י ביהמ"ד שטנר). — וקול נחור: והקול משתנה במוג הקנה כי מחלקות הקנה יצא חלק הקול ומנחורות ויבשותו יצא הקול נחור ויבש (שע"ש לאבי הלנ"ג ט).

ניחוש, ש"ז, — שש"ס מן נחש: והלא הניחוש והענין בכלל היו ויצאו מן הכלל לחילוק (כ' ישמעאל, יכ"ט שנת ז א, שס סנה"ז ס). — ומצויה בפהמ"א: ושאלה היתה לפני הרב האי למה נהגו ישראל הדירים במערב להשמר שלא ישתו מים בשעת התקופה והשיב כי נחוש בעלמא הוא (ראש"י, אנ"י השנה א). נסיתי בנחוש שלי שעל ירך באה לי ברכה (כש"י בראש"י ל כז). הוא ואשתו מחליפין שמוניהן זה בזה כלילה משום נחוש (זא, שנת כז:). והניחוש בעופות ובחולדה הוא הנקרא בלשון ערב זגיר והניחוש בכוכבים היא חכמת הכוכבים (כ"י א"ת, סה"ש לריב"ג, נחש). לא שאותן המינים (שנוהגים לאכול ברי"ה יראו כדרך נחוש) הפסלים והנשים (כ"י נר אלגולי, מל"ה סה"מל"ה, נל"ס). ומה שיראה בניחוש ובעוננות ובראית המלחמות וכו' (דש"ט פלקיירא, המנע"ס לה). בכחות ובמלאכות אשר בהם יוכל האדם להזהיר במה שיהיה כמו פתרון החלום והניחוש והעוננות והדומה לאלו הכחות (הוא, ראש"י חכמה כ"ד). הם יחשבו לשפוט בעתידות כפי החקרמות הכוללות אשר להם ישפוט מכחם את אשר יהיה באחרית הימים וזה המין יקרא ביחוד נחוש ועליו אמר הנביא קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבוד (כ"י אכרנ"ה, מ"ב יז). שאשת שמעון בעת לדתה יעצו אותה הנשים שתניח הארגזים פתוחים כי כן תורת הנשים כדי שיהיה רחם היוולדת פתוח ללדת מתרה ושלא כזה מצאו הגנבים הארגזים פתוחים וגנבו מה שגנבו וכו' ועליו לשלם יען הניח הארגזים פתוחים לניחוש הנשים (ש"ס מסה"ט כ"ה). ולמה אין צריכים בניחוש לומר להם עתידות לפי שבעת שצריכים ישראל עתידות הקב"ה אומר להם

הכלמי, פסקה 16). ויהיה העורף בין המהלך הנחור והמתחן כפל זיזות ב' ה' ג' (ראש"י בראש"י, אה"א יב). אבל הערך הזה מתרבה ומתמעט מדרכים רבים מהן מפני מהלכה המתחן והנחור ומהן מפני מרחבה מאופן המולות לצפון ולדרום (שס לג). דברו (של יוסף) היה לאביו נחור, דהא כי הרעב לחוץ (כ"י הנו, אה"א ק"ט). כגון שהיה הדבר נחור ואין שהות להמתין (כש"י יומא ע"ג). ראינו איש רוכב על סוסו והוא נחור וכברק יורן (כ"י הנו, חכמי"ה), שהעבדים הנאמנים בראותם דבר אדונייהם נחור בדבר בלתי הגון ראוי שיאמרו אליהם חמאם ופשעם בלשון רכה (כ"י אכרנ"ה, ש"ב כד). שם חס אשר ראה ערות אביו וחלץ נחור. ויגד לשני אחיו בחוץ (עמנו, מחכ"י כח). מי הביאני לקצות אחוזות מבית ומחוץ. ולאסוף הון חיתיי נחור (שס). — ויבמשמ' מה שיש בו צורך רב מאד, notwendig; méoessaire; — ראו ליחיד לסבול הצער גם המות בצד תקנת הכל והנחור ממה שיענין. עליו הוזהר הוא חלק הכל שיתננו ולא יתעלם ממנו (כ"י א"ת, כוז"ג יט). מפני שקדם מאמרנו ליחד המעשים לאלהים לבדו והיתה הגאווה במעשים המיוחדים לאלהים וכו' ראיתי כי הנחור שבדברים שאני צריך להם הוא לסמוך לו מה שירחיקנה מן האדם והיא הכניעה (הוא, חו"ס). שער הכניעה), ובמשמ' זו רב שמושו בזמן האחרון בספרות ובדבור. — וקצת במשמ' הפצרה: ותאמר (החשוקה להחשוק) בקול נחור, הוא ברוך השם למה תעמר בחוץ (משל הקדמוני ג). — וכמו שם דבר, בנחור, במהירות; בחפז; ונאמר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם בגליכם כדי לצאת בנחור (כ"ה הקרא"י, ג"ע, ענין פס"ט). אך באלו הדברים המבוארים לא נפל מעות מחמת מיעוט ידיעתי רק מחמת הנחור ויש דברים שכוונתי בהן לכתבן מלא כמלת אדוני וכו' וכל זה גרם לו הנחור כ"ש שזכה יקריג"כ בעבור הנחור ומהירות הענין (ש"ס נמ"א, ס"ז).

ניחור, ש"ז, — סגולת מה שאינו חלק, Rauheit; aspérité; — והתחלפות הצמח בחלקיו ידוע מתמונתו ומראהו וספוגיותו ופסקיותו וחלקותו ונחורו (קלוימוס בן קלוימוס, ספר הסמנים, כ"י פ"ז). בנחור לשונם (של המקורחים) אם יהיה עם דבקות או יחויב בנזראן (קאנון ד א ב כג). ויהיה לחולה קדחת וצמא וניחור בלשון עם כאב חזק (מ' אלרגי, שי"א ד ב). — ונחור החזה: לשעול ולניחור החזה ולכאב הראש (נרנטי, אלת חיים, כמלי המוס ב, כ"י ביהמ"ד שטנר). כי יחליקו נחור החזה והריאה

ומקפת וקורא לה שם (טו"ו ד ט). — ובפרט קמע לזה
וכוצא בזה ישימוהו תושבת לשום עליה כלים: הסולם
והקולב ורצחות ה¹ והמנורה (ספרא שמעי, פס"ו).

נִחָח, פעל נגזר מהשם נִחְחָה, קל לא נמצא.

— פוע', נִחָחַת, נִחָחַת, — יהיה לריח נִחְחָה: וריוס יִנְחַח
שי עדיך, וישראל פרים ארש עדיך (משולם כר' קלוני',
מורס חטאים, יו"י, יו"י כ).

— פוע', נִחָחַת, נִחָחַת, — הקריב קרבן לריח נִחְחָה: הבינו
סודי סתרים, ענני שלוש סתרים, השמיע למנחת
תורים, נאוו לחיך בתורים (סוף, חסיד רנן, יו"י כ פסח).

נִחְחָה, ש"ג, — ש"ס מן נחח: מאורות וכוכבי רגנים,
מזרות ונחיות בנים (שנני סגנלי, אמך דל, שנת ג
חס"ס). ארץ צדקה ועלמות נחיות דברך, אטף להעצים
עשות רצונך בדברך (סוף, אלה נדקס, סליח' מנח' יו"י כ).

נִחְחָל, שז"ג, שמו' נחיל, מ"ר נחילים, — נחיל ש
דבורים, קבץ כל הולדות שנולדו מבריכה אחת, ובכלל
עדת דבורים חדשות, Schwarm; essaim; swarm. נאמנת
אשה וקטן לומר מיכן יצא נחיל זה ומהלך בתוך
שדהו ונופל את נחילו (כ"י בן נוקא, מוספת' כסוי'
ג, משנ' ב"ק י ב). מאימתי אדם זוכה בנחיל של
דבורים משכנס לקרספו הרי זה שירד נחילו לתוך
גינתו של חבירו ואין בעל הגינה מניחו ליכנס שלא
לשבור את ירקו הרי זה יורד על כורחו ומציל נחילו
ואם חיוק משיש מה שהיוק ר' ישמעאל בנו של ר'

יכן בפרוש רח"ג לטב"ר אנחותא, וגרסת הערוך גם בגמ' ביר'
שם נחותה. ופרש הגאון כאן וז"ל: פי' כמין בסר שנפל
מן הנגרים. והובא פרוש זה בערוך ערך נחותה, וכן הביא
רש"י פרוש זה בגמ' ביר' שם בשם רח"ג, וכבר הביא
בעל עה"ש את המלה הערב' נחתה (a), במשמ' חתוכה
שנתזה מעץ או מאבן, מהשרש נחח (b) בערב' במשמ'
הטב ופסל. ואמר רש"י שם שהוא כלי עץ שאין לו בית
קבול, וכן ר"ש במשמ' טבוי' שם, והרמב"ם כתב סתם כלי
מהכלים שמשמשים בהם ללישה, ובאר תנחו' ירוש':
אניה יוצע' פיהא אלעג"ב כאלג'פה—והיא קערה רחבה.
ועי' גינתה. — כך בכל הספרים, אך בתוספת' כלים ב"ב
ו ו אנחותא. והביא הרמב"ם ברייתא זו בפרושו למשנה
כלים פז ז, ופרש: ונחותה הי קטעה עוד תגלעל תחת
אלכלים קאעדה להא, ע"כ. — ובעבר': ונחותה היא חתיכת
עץ תושם תחת הכלים לחושבת להם, וכך הנחום ירוש':
קטעה עוד תגלעל קאעדה יוצע' עליהא אלואאני.

(² בערב' נחל e) שם כללי להדבורים, ונחיל (ā)
בלשון ההמוני, ממש כמו בעבר' לעדת הולדות

(a) نَحْلَة (b) نَحْت (c) نَحْل (d) نَحِيل

(כ"י קארו, חולד' יחזק קוב:). הנחוש והוא ענין שיקבע
לו אדם איזה דבר לדעת על ידו דברים נעלמים או
עתידות וכו' ויש עוד מין נחוש והוא ההגדרה
והיינו כשיודמן לנו דבר ואנו מסופקים אם לעשותו או
שלא לעשותו כי אין אנו יכולים לשער אם טוב הדבר
ואם לא אנו מושלים גורל (רש"י, ירוש' שלמה א ד).

נְחֹשֶׁת, ט"ז, (לנק' נחֹשֶׁת, מ"ר נחֹשֶׁת, נחֹשֶׁת) — גוף
נחוש, חזק כמו נחשֶׁת, eber; d'airain; brazen:
מה כחי כי איחל ומה קצי כי אאריך נפשי אם כח
אבנים כחי אם בשרי נחֹשֶׁת (איו"ו יא-יב).

נְחֹשֶׁת, נחֹשֶׁת, ש"ג, — כמו נחשֶׁת: ונתתי את שמיכם
כברזל ואת ארצכם כנחֹשֶׁת (ויק' כו יט). מלמד
ידי למלחמה ונחת קשת נחֹשֶׁת זרעתי (ש"כ כ ל).
קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברזל ופרסתך
אשים נחֹשֶׁת והדקות עמים רבים (מ"כ ד יג). דלתות
נחֹשֶׁת אשבר ובריתי ברזל אנדע (ישע' מה ב). מדעתי
כי קשה אתה וגיד ברזל ערפך ומצחך נחֹשֶׁת (שם מח ד).
עיי' מצה. יברח מנשק ברזל תחלפהו קשת נחֹשֶׁת (איו"ו
כ כ). ברזל מעפר יקח ואבן יצוק נחֹשֶׁת (שם כה ב).
עצמיו אפיקי נחֹשֶׁת¹ גרמיו כמטי ברזל (שם מ יח). —
יחשב לתבן ברזל לעץ רקבון נחֹשֶׁת (שם מח יט). —
ואמר המשוור: הירע הזמן כח לבכי ונחש כי לבכי
כנחוש, אשר הסיר והתו כל נפיושה ולא נמש
לכד יגון נפיושה (רש"י, ספור לא דור).

נְחֹתָה, ש"ג, — סגולת האות הנחה: ויהיה מקום הנח
רוק בלי שום רושם נחות (כ"י מוסקטו, קול יודיה,
חזקי ב פ). אמנם במקום הסמיכות הביא הצורך להראות
הת"א בנח רפה פן יבוא הסמך לבטל נחותה
מכל וכל (שם). וסדר נחותן (של אותיות אהוי) אלף
או הא אחר קמץ וכו' כמו קרא אבה וזו אחר חולם
ושורק (כ"י, תל"ע, מנח"ה).

נְחֹתָה, ש"ג, — כלי עץ ישמש להנחת בו לזמן
מה הבצק בשעת הלישה, וכיוצא בזה: האשה
שהיא מבלת יום לשה את העיסה וקוצה לה חלה
ומפרשתה ומנהתה ככפיושה מצרית או בנחותה²

¹ בקצת ספרים נחֹשֶׁת, מלא.

² עיי' עתה הבאה. — כך, ה בסוף, בנוסח
המשנה שעם גוף הערבי של פרוש המשנ' להרמב"ם, וכן
שם בגוף הפרוש, וכן במדב"ם, וכן בערוך ערך נחותה,
וכן בהרבה נוסח' מספרי הדפוס. אך בקצת ספרים נחותה,
א בסוף, וכן בתוספתא טבוי' כ"י (כ"י זק"מ, כ יד). אך
בגמ' ביר' ז; אנחותא, וכן בתוספתא טבוי' בספרי הדפוס.

נַחִיל, ש"ג. — כלי נגינה ממין החליל; וילכו הקטנים (של הדבורים) וישבו מנגד חוץ (לבורת) וכו' ויבא בעל הכוורת ויקף להן בתוף או בנחיל קול נעים ויצוב להן עץ ותן באין ונכרכין על אותו העץ ועלין וחונין עליו (משו' הגא', כ"י גני', סוף' גיננ' 128).

נַחִילָה, ש"ג. מ"ר נחילות, — כלי מכלי הנגינה; למנצח אל הנחילות (2) מזמור לדוד (תהי' ה' 6).

נַחִיצָה, ש"ג. — ש"ס"ט מן נחץ, במשמ' לחק ולחק'; לפי שהיה (מיסרא) מחרפם ומגדפם בנחיצה (3) לכך מת מיתה גדופה שמסרו ביד אשה (מדר' גמ' י'). — ורב שמושו בסהמ"א במשמ' מהירות וחפזון; והזכיר השם בנחיצה, והארץ לפני קצפה (יוחסין של אלימלך מאיטליה, ניבולא 118). בא אלי במרוצה ונחיצה מולג ומקפץ על ההרים והגבעות (ש"ס"ט ה', סוף' ילינק). שיצאתי מפראנקיה בנחיצה גדולה ולא

(1) לא נתברר מקור מלה זו ופרושה בודאות, ועי' הערה לקמן. — (2) בפרוש מלה זו נתחבמו כל המפרשים הקדמוני' והחדש' ולא מצאו דבר מתקבל על הלב. התרגומים היוונים (השבעים, עקילס וסומב') תרגמו נחילות במשמ' נחלה, ובמשמ' זו פרשוהו בעלי המדרש: למנצח על הנחלה אין כתיב כאן אלא אל הנחילות על הנחלה שנחלתם אותו ועל הנחלה שנחל אתכם וכו' בשני נחילות הנחלו אותך ואתה הנחלתנו את התורה ואת ארץ ישראל וכו' (מדר' סוף' ה' 6), וכך קצת המפרשים הקדמונים, אך יונתן תרגם חניגין, שהוא רקוד, ובמלה זו תרגמו ת"א ות"י בכל מקום את השם מחול, מחולות, רסע"ג גזר אותו מן שרש חלה, במשמ' בקשה ותחנה, והשיג עליו דונש וז"ל: ואמר כי הנחילות מן ויחל משה ופירושו כמות תפלה, ע"כ. והעיר ע"ז ראב"ע: אמר הגאון לשון תפלה מן ויחל משה וריא לא פירש מאומה והנכון כי תחלת המזמור הוא כמו פיוט שפעמו על כך ועל כך נאלו חיינו יודעים אנה אותו מזמור אז חיינו מחפשים לדעת טעם נחלות אולי הוא מלשון נחלות לשון רבים, ע"כ, רח"ג פרש (הביאו רד"ק בשרשיו) מלשון נחיל של דבורים; ר"ל כי נוגנו היה דומה לשריקת דבורים, ע"כ, עי' ערך נחיל. ריב"ג לא הזכירו, רש"י הביא בשם מנחם שפיר נחילות ועלמות וגתות וידותן במשמ' כלי זמר, ודחה גזרת המלה מן נחל במשמ' ירושה ואמר: ויחנן לפתור נחילות גייסות כמו נחול של דבורים וכמו נחלי בליעל תרג' יונתן סויעת חייבין, תפולה בשביל גייסות אויבים הבאים על ישראל ואומר המשורר את המזמור בשביל כל ישראל, ע"כ, והחדשים, קצתם סוברים שהוא שם כללי לכל כלי נגינה של נפחיה, וקצתם אמרו שהוא מין כלי נגינה מיוחד בזמן הבית השני, וצורתו שני חלילים מחברים יחד.

(3) כך ברוב ספרים, ובדפוס וינצ'אה בלחיצה.

יוחנן בן ברוקא אומר תנאי בית דין הוא שיהא זה קוצץ את סוכו ומציל נחיל לו. שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ (שם כ"ק י' ז'). עושים פרנסה לנחיל של דבורים בשביל שלא יברח (שם י"ט ג' ד). ונחיל (1) של דבורים שברח מחוירין אותו למקומו (שם מ"ק א' ו'). וכן נחיל של דבורים (שברח מכוורת חבירו ובא לרשותו) אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו (כ"ק י' ט). הלוקח פירות שובך מחבירו מפריה בריכה ראשונה פירות כוורת נוטל שלשה נחילין ומסרם (כ"ב ס' ג'). נוטל ג' נחילין בזה אחר זה מכאן ואילך נוטל אחת ומניח אחת (נמ' שם פ'). נחיל של דבורים פורסין עליה סרין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (ר' הושעיה, ירוש' נ"ז ה' 6). — ובסהמ"א: כי כשולדו דבורים קטנים וכו' תדחק הכוורת מהן ויבריתו (הגדולים את) הקטנים מתוך הכוורת וכו' וילכו הקטנים וישבו מנגד חוץ והן הנקראין נחיל (משו' הגא', כ"י גני', סוף' גיננ' 128). נוטל ג' נחילין בסירוס שלוקח המוכר נחיל ראשון והלוקח השני והמוכר שלישי וכו' (גמ' שם, כ"ב פ'). נחילין אלו הבריכות של דבורים (שם). שכן דרך הכוורת. בתחלת ימות הקיץ יוצא מן הכוורת נחיל של דבורים ילדות שילדו האמהות ויושבין על ענף האילן ומביאין כוורת חדש ומכניסין לתוכו וכן לסוף מ' או י' ימים יוצא נחיל של דבורים אחר ומביא כוורת אחרת ריקנית ומכניסין לתוכו וכן השלישי (שם). הרבירים אינן ברשותו של אדם כמו תרגומים ואוזנים ואעפ"כ יש בהן קניין מדבריהם והגזל נחיל דבורים או שמנעו מבעליו אם בא לרשותו הרי זה גזל מדבריהם לפיכך מי שיצא נחיל של דבורים מרשותו ושכן ברשות חבירו יש לבעל הנחיל להלך בתוך שדה חבירו עד שיטול את נחילו (נענ"ס, גולס ואנדרסו יד). — ואשר המליץ במשמ' דבורים סתם; וליל ששי כמו קורא דרפנסם וכאשר תעשינה הנחילים, והפלגו גבירותם ומלכם ושריהם ועבדיהם חללים (ר"ש סנהד' ס"ג תע"ג). —

נַחִיל של דגים: ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוון להעלותו ולהעלות נחיל של דגים עמו (כ"כ סוף), ירוש' שם סוף יג). — ויבחרהבה, גם ולדות של הצפרדעים: צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיו מתות נחילים נחילים (רש"י שמו"ט כ'). — והשתמש בו הפיוט במשמ' נחלה: שמרו להנחילה, לעם נחילה, מן בהשחילה השמיני התחילו (רש"י סנהד' אל ט"א, י"ז, שבת כ"א).

החדשים. — (1) כך בכ"י וינה ובדפוס. ובכ"י א"פ נחול.

הנחירה ונצטוו שם שבשכנסו לארץ תאמר הנחירה ולא יאכלו חולין אלא בשחוימה (ימנ"ס, שחי' ד יח).

נְחִירָה, ש"נ, —ש"ס מן ב. *נַחַר: שבשעת תשמיש יש לה נחירה ואינה יכולה לכלוא את נשימתה מהשמע (תשו' הגא', הלכתי, סי' דנג).

נְחִירוֹת, ש"נ, —כמו נַחֲרוֹר: אם יתיה הלשון בכאיב האצטומכא חזק ה נ ח י ר ו ת והאודם יורח על תגבורת דם (קאטן ג יג א יד), ואלה המקרים (בקדחת חדה) כמו חרתת והקור והסמור וכמו הזיעה וכמו הרעיפה המופלגת וכו' וכמו התעורה השוקרת וכמו נחירות הלשון וכגוב הפה (שס ד א ב יא), ראוי שיהיה מה שנעשה מן הקירוסים או זולתם מה שאין נחירות בו בשום פנים (שס ד ס כ יב), —ונחירות הקול: אלבוחח (בערבית) הוא נחירות הקול (נלכוני, אלת חיס, תחליי כחוס, כ"י ניהס"ד שכתל), והשועול שאין בו סכנה ולא רוע הוא המתהווה כרוע מזג כלי הנשימה או מנחירות הגרון או מנחירות קני הריאה (מ' אלדני, ש"ד ב ד).

נְחִירִים, מ"ז, כנ"י נְחִירִי, —שתי הפתיחות של האף, Nasenlöcher, Nüstern; narines; nostrils לפידים יהלכו כידודי אש יהמלשו מנְחִירִי יצא עשן כדור נפוח ואגמן, (איוז מל יא-יב), — ובסהמ"א: הנון הנחה מוצאה מהנחירים (כ"י א"ס, הרקמס ב), וחוש הריח וכליו הנחירים וחוש הטעם וכליו הלשון (כ"י א"ס, פ"י המלים סונוט שנמו"ט), — ידבר בנְחִירִי: ולפעמים תשתררב (הלשון, במקרה מחנק) הרבה ויהיה דבורו מן אשר יאמר פלוני מדבר בנחיריו והוא באמת הפך זה כי אותו שיוחס אל זה לחמון העם הוא אמנם סתום הנחירים והנה זה באמת לא ידבר בנחיריו (קאטן ג ע ה).

נְחִית, — ע"י נְחָת.

נְחִיתָתָה, ש"נ, — ש"ס מן נחת: לא יורא מיראת מורים ולא יחת מנחיתות קשת נחושה (כ"י פ, ארבע כוסות, כוס יסוע' ג).

נַחֲלָה¹, כמנו נַחֲלָה, נַחֲלָה.

נַחֲלָה², ש"ז, נַחֲלָה, מ"ז נַחֲלִים, מ"ר נַחֲלִים, כמ"י נַחֲלִי, כנ"י נַחֲלִיָּה, —א) מים זולים ושטפים באפיק בפרש בימי הגשמים ולפסקים עפ"י רב בימי הקיץ, Baoh; ruisseau brook ויקחם ויעברם את הַנַּחֲלָה (נלאש' לנ כד).

לקחתי עמי השלשלת (ש"ס מהספ"ן א קסו), באמת כתבתי כתב ההוא בנחיצה רבה מאוד (ש"ס חוס יאיר כו). ואני הנלע"ד כתבתי בנחיצה רבה (פחד יצחק, ערך הספמ"ה). יצחק אשר תאהב בגיל ובדיעה, חיש העלה לי כפר בנחיצה (כ"י מ' אלה, זמירי ל"ה, נפשי לך מענג), וכל הנחיצה הזאת היתה להם למען אכתוב לפראג להליץ בעד שו"ר וכו' (גדיל, מכתבים רמז), כי הנסיעה היתה בנחיצה גדולה (מגיד סימות טו).

נְחִיצוֹת, ש"נ, —ש"ס, במשמי צרך רב מאד, שאין לדרותו מצוי בסהמ"א ובדבור.

נְחִיר, ש"ז, —היחיד מן נְחִירִים: המליך אות פי וקשר לו כתר וצר בו נוגה בעולם ויום ה' בשנה ונחיר ימין כנפש המליך אותו וקשר לו כתר וצר בו כוכב בעולם ויום ששי בשנה ונחיר שמאל כנפש (ספ' יליה ד ט"ו), ואם היתה העריפה ההיא בנחיר הימני יקיו ביד הימנית (מ' אלדני, ש"ד ד א), — ואמר המשורר: למדו תורה כאין מחיר מעל סיני מעל ארון, מפני יוסף מפני בחיר זרע משה ואהרן, נפת כל פה מר כל נחיר ולכל צוארון סהרון (כ"י הלוי, דוגשי מורה), ויצא מעם המלך סר וזעף, ודם כבדו מנחירו ורועף (כ"י בן זארה, שפועי נ), —וברהבה, לזכרי הדג: וראש לה כאני שוש במרה עלי פנים מנשאים ברמה, ועינים כמעינים ונחיר ככו כבשן ולה רקת כחומה (כ"י סנני, הלכוסל וללוס), — *ובהשאלה, להר קטן: הנחירין¹ שבמקוה מטבולין בהן וכלבד שיהו מעורבין כשפופרת הנוד (פוסק' מקוה' ה א).

נְחִירָה, ש"נ, —ש"ס מן א. *נַחַר: דם נחירה ודם העיקור ודם הקוה שהנפש יוצאה בו (פוסק' כרית' כ יח), לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה שבתחלה הותר להן בשר נחירה משכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה (כ"י, מולי יז), אין שחיטה לעוף מן התורה ונחירתו זו היא שחיטתו (שס פו), — ומצוי בסהמ"א: לאדם שהיה לו סייחא וחמורה וחזירה כשהוא מאכיל את הסייחא והאתון היה מאכיל את החזירה כפלים והיו תמהין הסייחא והאתון וכו' כיון שהגיע נחירתה נחרו את החזירה אמרו זה לזה הו, יודע כי לא המלאכה גורם אלא הכשלה גורם (מד' לקח טו על אסת', אלת סדנאים), ובתקן בחרבותם וכו' וענינו הנחירה והמיעון (כ"י א"ס, שס"ג לוי"ג, כתק), ומצוה זו אינה נוגה לזירות אלא במדבר כלבד בעת היתר

¹ ע"י הערה להערך.

² גם באשור' נחל.

¹ כך הנוסחה גם בספרי הרפוס וגם בכ"י, הוצ

ק"מ, ה"ה היר"א החורין.

עמק צר שדרך בו שוטף נחל בימות הגשמים ויבש בימות הקיץ, Tal; vallée; valley : ויהפרו עבדו, יצחק בְּנַחַל וימצאו שם באר מים חיים (בלש' יו ט). משם נסעו ויחנו בְּנַחַל זרד (נמד' כ"ג). ואשר הַנַּחֲלִים אשר נָסַח לשבת ער (ש"ס). והעיר אשר בְּנַחַל ועד הגלעד (דנל' ב' לו). ויאהב אשה בְּנַחַל שרק (שנע' יו ד). ויבחר לו חמשה חלקי אבנים מן הַנַּחֲלִים (ש"פ יו ט). וסחבנו אתו עד הַנַּחֲלִים עד אשר לא נמצא שם גם צרור (ש"פ יו י). הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שחשי חילדים בְּנַחֲלִים תחת סעופי הסלעים בחלקי נחל חלקך הם הם גורלך (ישע' מ ה-ו). המשלח מעינים בְּנַחֲלִים בין הרים ויהלכון (סל' קד י). עין תלעג לאב ותבו ליקחת אם יקרוה ערבי נַחַל ויאכלוה בני נשר (משלי ל"ו). מתקן לו רגבי נַחַל ואחריו כל אדם ימשוך (ויזכ' כ"ג). ושית על עפר בצר ובצור נַחֲלִים אופיר (ש"ס כ"ז). כערון נַחֲלִים לשכן חרי עפר וכפוס (ש"ס ל' ו). יסבחו צאלים צללו יסבחו ערבי נַחַל (ש"ס מ כ"ג). אילן החמר (1). Palm-baum; palmier; palm-tree : מה שבו אֶחָדָךְ יעקב משכנתיד ישראל (בְּנַחֲלִים 2) נטוי (8) כנגת עלי נהר כאהלים נטע יי כארזים עלי מים (נמד' כד ה"ז). אל גנת אגוז ירדתי לראות באבני נַחַל לראות הפרחה הגפן הנצו ההמנים (ש"ס י"א).—ובתו"מ: ואלו מפסוקים לפאה הנחל והשלולית ודרך היחיד ודרך הרבים (ש"ס כ"א). ואלעזר בן ערך קרא לו (ריב"ז) נחל שופף ומעיין המתגבר (אדרי"ד). מעין היוצא מבית קדשו הקדשים בתחילה דומה לקרני חגבים וכו' כיון שמגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שופף (כ"כ כונא, יומ' עז' ז). וירא מרדכי והנה מעין מים אחד קטן עבר בין שני התנינים האלה ויפריד ביניהם מן המלחמה אשר היו נלחמים והמעין נגר והיה לנחל שופף כשטף ים הגדול והולך ושופף בכל הארץ (מדיק אסת' ויג' לו). ומה מים יורדין סיפין סיפין ונעשות נחלים כנחלים כך תורה אדם למד ב' הלכות: תיום ובי' למחר עד נעשה כנחל נובע (ש"ס ש"ס). כי טו"ס).—ואמר המשורר: שימי לדרך יום תפתח בו קשרה ותגית אפליה, ותני

(1) כך בערב' נחל' a, ועי' הערה לקמן. — (2) הקדמונים פרשוהו במשמ' עמק ונחל מים: אך כבר העירו קצת החדשים על קושי המליצה ולפי' הענין ובהקבלה לאהלים וארזים צריך לפרשו כמנ' נחל' בערב' במשמ' אילן החמר. — (3) אולי נטעו.

כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים ונַחֲלִים אתם תאכלו (ויק' י"א ט). כפת חמרים וענף עץ עבת וערבי נַחַל (ש"ס כ"ג). ארץ נַחֲלִי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר (דנל' מ ז). ועלה הגבול דברה וכו' אשר נכח למעלה אדמים אשר מנגב לַנַּחַל (ויס' י"ז). וגבול מנשה מצפון לַנַּחַל והיה תצאתיו הימה (ש"ס יו ט). והיה מִהַנַּחַל תשחה (י"א יו ד). והיה מקץ ימים ויבש הַנַּחַל כי לא היה גשם בארץ (ש"ס ז). לך בארץ אל כל מעיני המים ואל כל הַנַּחֲלִים אולי נמצא חציר (ש"ס י"ח ט). כה אמר יי' עשה הַנַּחַל הוזה גבים גבים כי כה אמר יי' לא תראו רוח ולא תראו גשם וְהַנַּחַל יהוא ימלא מים (מ"ז ג יו"ט). והנה ידו על הנחר בעים רוחו והכחו לשבעה נחלים והרריך כנעלים (ישע' י"א י"ט). ורוחו כַּנַּחַל שוטף עד צואר יחצה (ש"ס ל' כח). ונהפכו נחליה לזפת (ש"ס ל"ד ט). כי נבקעו במדבר מים ונַחֲלִים בעירבה (ש"ס ל"ה ו). אוליכם אל נַחֲלִי מים בדרך ישר (יכ"מ לא ט). הנה מים עלים מצפון והיו לַנַּחַל שוטף וישטפו ארץ ומלואה (ש"ס מ"ז ב). הורידו כַּנַּחַל דמעה יומם ולילה (איז' ב' י"ח). וימד אלה נַחַל אשר לא אוכל לעבר כי גאו המים מי שחו נַחַל אשר לא יעבר וכו' ויולכנו וישבנו שפת הַנַּחַל בשובנו והנה אל שפת הַנַּחַל עץ רב מאד (יחז' מ"ז ה-ז). ועל הַנַּחַל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל (ש"ס ו'). והיה כל נפש חיה אשר ישרץ אל כל אשר יבוא שם נַחֲלִים ויהיה (ש"ס ט). אתה בקעת מעין ונַחַל אתה הובשת נהרות איתן (סל' ע"ד י"ח). חן הכה צור ויוזבו מים ונַחֲלִים וישטפו (ש"ס ע"ח כ). מנחל בדרך ישתה (ש"ס ק"י ז). מים יעמקים דברי פי איש נַחַל נבע מקור הכמה (משלי י"ד ד). אחי נגדו כמו נַחַל כאפס נַחֲלִים יעברו (איז' ו' י"ח). פרץ נַחַל מעם גר (ש"ס כ"ד). כל הַנַּחֲלִים הלכים אל הים והים איננו מלא אל מקום שהַנַּחֲלִים הלכים שם הם שבים ללכת (קל' ז' א). — נַחַל אֵיתָן, שאינו פֶּסֶק גם בימות הקיץ : ויגל כמים משפם וצדקה כַּנַּחַל אֵיתָן (עמו' ס כד), ועי' אֵיתָן. — ובהשאלה, נַחֲלִי שָׁמֶן וכדומ', הרבה שמן שוטף כמו נַחַל : הירצה יי' באלפי אילים ברבבות נַחֲלִי שָׁמֶן (מ"כ ו ז). נַחֲלִי דבש וחמאה (איז' כ"ו). — נַחַל גַּפְרִית : נִשְׁמַח יי' בַּנַּחַל גַּפְרִית בערה בח (ישע' ל"ג). — ונַחַל עֲדְנִים וכדומה : ירוון מרשן ביתך, ונַחַל עֲדְנִים תשקם (סל' לו ט). — נַחֲלִי בְּלִיעֵל : כי אפסני משברי מות נַחֲלִי בְּלִיעֵל ובעתני (ש"ס כ"ח). ועי' בְּלִיעֵל, —ושמות פרטים : נחל אֶנְזֶן, נחל בְּשֹׁז, נחל בְּזֹק, נחל בְּרִית, נחל מַצְרִים, נחל קְהֶרֶן, נחל קִישֶׁן, נחל הָעֶרְבָה, — כל

לציון יום אשר בכיה יסרץ כמו פרצו ב ח ל י ה (ירש)
הנגיד, הנה יחידתי).—ובהשאלה לדמעות: בזכרי כי שכחתי
יום למשפט אקרא בעיני ב ח ל י קדומים ומעי גחלי
רתמים (למכ"ע, מפני פחד יי'). ואזיל מדמי עיני ב ח ל ים
אשר לא יעבר חובל בציות, אדבר ואין מקשיב ומושיב
לבד תנות יתנו תאניות (סוף, דיוקן עו, כ"י ודולי). לו
האנוש בין לאחריתו פרץ בכי עיניו כבדל גר, היום
כאגמון הוא אבל מחר יעזוב סגורותיו אשר ישם גר
(ספ' הענק, מוית' ל"רי חזיו, חות ג). להדיח לחי מדם
שפכתיו עלי פני במי עיני רחצתיו, ולולי חס יקוד לבי
נפחתיו ב ב ח ל הכבי כמעט גרפתיו (ר"י בן זבאלה,
סקד' ספ' טעטע', לאו ספ').—ונחל בין : לבחל בין אשר
מלא גדותיו, וכוכב בין בני עש משכנותיו (למכ"ע, למחל בין).

בְּנֵי־נָחַל, מִמֶּנּוּ בְּנָחַל, בְּנֵי־נָחַל, בְּנֵי־נָחַל.

[illegible]

הגורל תחלק נחלתו (שם כו נדטו). כי לא נִחַל אתם מעבר לירדן והלאה כי באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרח (שם ל'טו). ואלה אשר נִחַל ישראל בארץ כנען (יחסי' יד א). ויִנְחַל בני יוסף מנשה ואפרים ויהי גבול בני אפרים למשפחתם וכו' (שם יו דס). ויִנְחַל בני שמעון בתוך נחלתם (שם יט ט). ויאמרו לו לא תִּנְחַל ביהא אבינו (שפטי' יא כ). — ג) נָחַל את פלוני, נתן לו נחלה, עזר לו שִׁינָחַל : וסלחת לעונבו ולחסאתנו ויִנְחַלְתָּ (שמות לד ט). ונָחַל יי' את יהודה חלקו על אדמת הקדש (זכרי' כ יו). — ג) נָחַל לַפְּלוֹנִי, קבע לו נחלתו : אלה שמות האנשים אשר יִנְחַלוּ לכם את הארץ (נמד' לד יו). — ובתו"ם : כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ובו ח ל את הארץ (קידוש' א י). יש בוח ל ין ומנחילין ויש בוח ל ין ולא מנחילין (בב' סא א). יורע היה משה שהבנות בוח לו ת על מה נחלקו אם ירשו בראוי בבמחזק ואם לאו (שעמן' כשקמני, ספרי נמד' קנ). — ובחשאלה, נָחַל את פלוני, לקחו לעצמו, להיות דבר שלו : אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תורה ניתנה לו במתנה וכיון שניתנה לו במתנה נח לו אל (ערו' נד). בחליאל ש נח לו ע"ז ואמרו אלה אלהיך ישראל וכו' מ ש נח לו ע"ז בא להם מלאך המות וכו' ש נח לו להקב"ה לאלוה הוא נחל אותם לאומה (מד' טס"ה כ). — ובסחמ"א, יִנְחַל, היה נחלה : ושבינו לשובינו והיו אשר חשבו לאלכלנו אכולים, ויוזמו כי אנחנו נחלתם והיו הם בידינו נח לו ים (ר"ש הננינו, הלי טעם).

—פַּע', נָחַל, פִּי, נָחַל, לְנַחַל. — נָחַל אֶת פְּלוֹנִי, נָתַן לוֹ
לוֹ נַחֲלָתוֹ, קָבַע לוֹ נַחֲלָתוֹ: אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יי' לְנָחַל
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (נִמְד' לֵד כֵּט). אֵלֶּה אֲשֶׁר
נָחַל מֹשֶׁה בְּעֶרְבֹת מֹזָב (יֹסֵף יג' ז'). וְאֵלֶּה אֲשֶׁר
נָחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר נָחַל אֲתָם אֱלֹעִזֹר
הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון (שֹׁס יד' ז'). אֵלֶּה הַנַּחֲלֹת אֲשֶׁר
נָחַל אֱלֹעִזֹר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון (שֹׁס יט' ז').

—סֵפֶּה, הַנְחִילָה, פִּי, הַנְחִילָה, הַנְחִילָה, מִנְחִיל, בְּהַנְחִיל—
 לַהֲנַחֵל, הַנְחִילָה, מִנְחִיל, וְנִחַל, וְנִחַל, וְנִחַלָּה, וְנִחַלָּה,
 וְנִחַלָּה—הַנְחִילָה אֶת הָאָרֶץ וְכֹדֹמִי אֶת פְּלוֹנִי, נִתְּנָה לוֹ
 לְנַחֵל: וַיְהִי שֶׁבֶן הוּא הָעַמֵּד לִפְנֵיךְ הוּא יָבֵא שְׂמָה אֹתוֹ
 חֹק כִּי הוּא יִנְחֹלָה (אֶת הָאָרֶץ) אֶת יִשְׂרָאֵל (דִּבְרָא אֵלָּה).
 וְצוֹ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחֻקְתּוֹ וְאִמְצוֹתָיו כִּי הוּא יַעֲבֹד לִפְנֵי הָעָם
 הַזֶּה וְהוּא יִנְחֹל אוֹתָם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה (סֵפֶה גִּמְלָה).
 וַיִּשְׁבְּתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֲתָכֶם (סֵפֶה יִצְחָק).
 חֹק וְאִמְצָא כִּי אֵתָּה תִּבְּאוּ אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ וְכֹף

— מה שהאבות מנחילים לבניהם כחיהם או במוהם אחריהם, בפרט שדות, בתי, Landbesitz (von den Eltern stammend), Erbe; don (des parents aux enfants), domaine, héritage; inheritance, property, possession: ומוֹלַדְתָּךְ אשר הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בְּנֵי־נַחֲלָתָם (נלש' מח ו). ואם אין אחים לאביו ונתתם את נַחֲלָתוֹ לשאריו הקרב אליו ממשפחתו (נמד' כו יא). ויתן להם (משה לבנות צלפחד) אל פי יי' נַחֲלָה בתוך אחי אביהן (יכס' יז ד). כי בנות מנשה נחלו נַחֲלָה בתוך בניו (שס' ו). ויאמר נבות אל אחאב חלילה לי מיי' מחיתי את נַחֲלַת אבתי לך (מיא' כא ג). וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו ועשקו גבר וביתו ואיש ונַחֲלָתוֹ (מכ' כ ג). כי יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו נַחֲלָתוֹ היא לבניו תהיה אחוזתם היא בְּנֵי־נַחֲלָה וכי יתן מתנה מִנַּחֲלָתוֹ לאחר מעבדיו והיתה לו עד שנת הדרור ושבת לנשיא (יחזק' מו יז). — הַעֲבִיר נַחֲלַת פלוני לפלוני, נַחֲתָה לפלוני: כן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלַת אביהן לתן (נמד' כו ז). איש כי ימות וכן אין לו וְהַעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלָתוֹ לבתו (שס' ח). — והארץ התנונה לעם מתעמים: כי ברך יברכך יי' בארץ אשר יי' אלהיך נתן לך נַחֲלָה לרשתה (דכז' עו ד). כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הַנַּחֲלָה אשר יי' אלהיך נתן לך (שס' יכ ט). לא חסוג גבול רעד אשר גבלו ראשונים בְּנֵי־נַחֲלָתְךָ אשר נחל בארץ אשר יי' אלהיך נתן לך לרשתה (שס' יט יד). ואחז בפילגשו ואנתחה ואשרתה. בכל שדה נַחֲלַת ישראל כי עשו זמה ונכלה בישראל (שס' כ ו). ואתה תשמע השמים וסלתה לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי חורם את הדרך הטובה אשר ילכו בה ונתתה מטר על ארצך אשר נתתה לעמך לַנַּחֲלָה (מ"ח ח ו). כה אמר יי' על כל שכני הרעים הנגעים בְּנֵי־נַחֲלָה אשר הנחלת את עמי את ישראל (ינני' יז יד). כשמתך לַנַּחֲלַת בית ישראל על אשר שטמה כן אעשה לך שטמה תהיה תר שיעור וכל אדום כלה (יחזק' לה טו). — וחלק הארץ הנתון לחלק אחד מחכם, לַשֵּׁבֶט אחר וכיוצא בזה: לאלה חלק הארץ בַּנַּחֲלָה כמספר שמות לרב תרבה נַחֲלָתוֹ ולמעט חמשים נַחֲלָתוֹ (נמד' כו ג-ד). כי לקחו משה בני הראובני לבית אבתם ומשה בני הגדי לבית אבתם וחצי משה לקחו נַחֲלָתם מעבר לירדן שני המשות וחצי המטה לקחו נַחֲלָתם מעבר לירדן ירחו קדמה מורחה (שס' לד יא-יב). לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נַחֲלָתוֹ כי לא נחל אחם

ואתה תַּנְחִילָנָה אותם (שס' לא ז). ויבאו יחדו מארץ צפון על הארץ אשר הַנַּחֲלָתִי את אבותיכם (ינני' ג יח). כה אמר יי' על כל שכני הרעים הנגעים בַּנַּחֲלָה אשר הַנַּחֲלָתִי את עמי את ישראל (שס' יב יד). להקים ארץ לַהַנְחִיל נחלות שממות (ישע' מט ח). וְהַנַּחֲלָתִי את שארית העם הזה את כל אלה (זכר' ח יב). למען תירשו את הארץ הטובה וְהַנַּחֲלָתָם (אותה) לבניכם אחרים (דו"א' כה ח). — וְהַנְחִילוּ כסא מלכות: מקום מעפר דל וכו' להושיב עם גדיבים וכסא כבוד יַנְחֵלָם (ש"ח כ ח). — ורכוש וכדומ': לַהַנְחִיל אהבו יש ואצרתיהם אמלא (משלי ח כא). — וְהַנְחִיל את בניו: והיה ביום הַנְחִילוֹ (האב) את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר (דכז' כא יו). מאחותו יַנְחֵל את בניו (יחזק' מו יח). טוב יַנְחִיל בני בנים. (משלי יג כג). — ובתוים: יש נוחלין ומנחילין ויש נוחלין ולא מנחילין ומנחילין לא יולד ולא נחלין (ג"כ ח א). הנכנס למרחץ וכו' חופץ את ראשו בתר ובמימי רגלים אעפ"י שעושה תקלה להבאים אחריו שעל מנת כן הנהיל יוהשע לישראל את הארץ (תוספת' ג"מ יא לג). עתיד הקב"ה לַהַנְחִיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות (ריב"ז, עוק' ג יג). אין הבן יורש את אמו בקבר לַהַנְחִיל לאחין מן האב (ב"ב קיד:).

— ספס', הנחל, הַנַּחֲלָתִי. — הַנַּחֲלָה לו דבר, היה לו לנחלה: כן הַנַּחֲלָתִי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי (איוב ג). — ספס', הַנַּחֲלָה, הַנַּחֲלָתִים, הַנַּחֲלָתָם, הַנַּחֲלָה, הַנַּחֲלָתִי. — הַנַּחֲלָה פלוני, סחם, לקח נחלתו: למשות אבותיכם תַּנְחִילוּ¹ (נמד' לג ד). — הַנַּחֲלָה את הדבר לבניו וכדומ', נתנו להם לנחלה: וְהַנַּחֲלָתָם אחם (את העבדים) לבניכם אחרים (יוק' כס מו). — וְהַנַּחֲלָה את הדבר, לקחו לעצמו לנחלה: לא נשוב אל בתינו עד הַנַּחֲלָה בני ישראל איש נַחֲלָתוֹ (נמד' לג יח). וְהַנַּחֲלָתָם את הארץ בגורל (שס' לג ד). זאת הארץ אשר תַּנְחִילוּ אתה בגורל (שס' לג יג). נה גבול אשר תַּנְחִילוּ את הארץ לשני עשר שבטי ישראל (יחזק' מו יג). — ועבדים וכדומ': ולקחום עמים והביאום אל מקומם וְהַנַּחֲלָתִים בית ישראל (את הגוים) על אדמת יי' לעבדים ולשפחות (ישע' יד כ).

נַחֲלָה, ש"נ, כמ"י נַחֲלָה, ככ"י נַחֲלָתִי, נַחֲלָתְנִי, נַחֲלָתְךָ, נַחֲלָתְךָ, נַחֲלָתְכֶם, נַחֲלָתוֹ, נַחֲלָתָם, מ"י נַחֲלֹת, נַחֲלָה, נַחֲלָתִי, נַחֲלָתְךָ, נַחֲלָתְכֶם, נַחֲלָתוֹ, נַחֲלָתָם.

¹ אמר ריב"ז: ושמעו (חסגול) במקום הקמץ וכו' ומקום הפתח במלת וכן אדם ויתנחם ובמלות אבותיכם הַנַּחֲלָה (סקמס ח).

הדמעות גרעו חק נחלה כי כאפיקי נחל ח נגרו
(רשב"ג, בימי יקותיאל).

נַחֲלָמִי, ת"ו, — מרבה לחלם, Träumer ; rêveur
 dreamer : שמעיהו הנחלמי ⁽¹⁾ (ירמ' כט כד-ל"ז).

נִחֲלָתָהּ, ט"ג—כמו נחלה: חבלים גפלו לי בנעמים אף נחלת שפרה עלי (הכל' יו' ו').

נחם², ממנו נחם, נחם, נחמה, נחום, נחומים.
נחם, — קל אינו נהוג.

[illegible]

(1) אמר ריב"ג: כמה לרב שמעיה אלמתנבי הנחלמי ואכילק בה אנ דילכ לכתירה מא כאנ ניסבה מנ אכיתלאקאתה אלי ארורא עלי אלמעני חלמתי חלמתי (למע), חלנאב חלמי(חמס). – ועבר: כאשר בנו שמעיה המתנבא הנחלמי וסבר אני כי היה זה לרב מה שהיה תולה מבדיאותיו אל החלום על ענין חלמתי חלמתי (סרקסס: 39 דף). וכך גם רד"ק.

(2) רק בעברית וארמי. בערב: משמש שרש נחמ (א במשמ' אנחה עמקה ממכאובים קשים).

מזכרה ליריד והלאה כי באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן
מזרח (שם לֹב יִדְמִי), צו את בני ישראל ונתנה ללוים
מנחלת אחותם ערים לשבת (שם לוֹב). זאת נחלת בני
ראובן למשפחותם הערים וחציריהן (יִסֹּף יֹב כֵּן). כי נתן
משה נחלת שני הממות וחצי המטה מעבר הירדן (שם
יד ג). והיה גבול בני אפרים למשפחותם והיה גבול נחלתם
מזרח עשרות אדר עד בית חורן עליון (שם ו יֹב).
וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתת לי נחלה
גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב (שם יז יֹב). הבו לכם
שלושה אנשים לשבט ואשלחם ויקמו ויתהלכו בארץ
ויכתבו אותה לפי נחלתם ויבאו אלי (שם יח ד). אלה
הנחלות אשר נתלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי
האבות לממות בני ישראל בגורל (שם יט כֵּן). בימים
ההם אין מלך בישראל ובימים ההם שבט הדני מבקש
לו נחלה לשבת כי לא נפלה לו עד היום ההוא בתוך
שבטי ישראל בנחלה (שם יט ו). — הפיל ארץ בנחלה
חלקה בגורל ונתנה לנחלה להעם: אנכי ואוריִשם מפני
בני ישראל רק הפלה לישראל בנחלה כאשר צויתוך
(יִסֹּף יֹב ו). — איש לנחלתו, כל אחד למקומו: וישלח
יהושע את העם איש לנחלתו (יִסֹּף כד כֵּן). וילכו בני
ישראל איש לנחלתו לרשת את הארץ (שם כו ו). והיה
אחרי מנשי אותם אשוב ורחמתי והשבתי איש לנחלתו
ואיש לארצו (יִסֹּף כז טו). — ודבר רגול, חלק ונחלה
בבית פלוני, בפלוני: ותען רחל ולאה ותאמרנה לו
העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו (כֵּןלֹשׁ לא יד). אין
לנו שם כלום. ועי' חלק, ונחלתם: אחד הבן ואחד הבת
בנחלה (כֵּןלֹשׁ ד). סדר נחלות כך הוא וכו' כל הקודם
בנחלה יוצאי ירכו קודמין (שם כז). יש בכור לנחלה
ואינו בכור לכהן וכו' ויש שאינו בכור לא לנחלה
ולא לכהן (כֵּןלֹשׁ ח ט). משונה נחלה זו מכל נחלות
שבועולם שכל נחלות שבועולם חיון וירשין מתים
ובאן מתים וירשין חיון (כֵּןלֹשׁ יִסֹּף קי). על הנחלה
שנחלתם אותו ועל הנחלה שחל אתכם (מדי
כֵּןלֹשׁ ט ט). — ואמר המשורר: כבר חושב אני על גב
אדמה ואולם כי בבטנה נחלותי, געורי עד הלום
עשו לנפשם ומתי גם אני אעשה לביתי (כֵּןלֹשׁ לטו, ארמי
נַגְד). הה לפרוד הנחילי נחלות יגון ומגנה, דוד
דעתיו מלפנים חק אהבים לא ישנה (כֵּןלֹשׁ כט, כֵּןלֹשׁ כט).

נִחֲלָה ⁽¹⁾, שִׁי, — כְּמוֹ נֶחֱלָה : אֵלֶּי הַמִּים שֶׁמִּפְּנוּ נִחֲלָה
עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ (תְּהִי קֶדֶד). — וְאָמַר הַמְּשׁוֹרֵר : גַּם

(¹) משק' לילה, בהא נוספת.

(2) - تحم

און שמעתיך ועתה עיני ראתך על כן אמאם ונחמתי
על עפר ואפר (איוב עו). — ובהשאלה במליצה: מקול
מפלתו הרעשתי גוים בהורדי אתו שאלה את יורדי
בור וינחמו בארץ תחתית כל עצי עדן (יחזק' לא יו).
— (ד) כמו נקם: לכן נאם האדון יי צבאות אביר ישראל
הוא אֲנִי מַצִּי וּמְנַחֵם מְאוֹכֵי (ישע' א כד).

— פִּי, נֶחֱם, פִּי, נֶחֱם, מִנְחָם, מִנְחָמִים, מִנְחָמִי, מִנְחָמְכֶם,
נֶחֱמָתִי, נֶחֱמָתִים, נֶחֱמָה, נֶחֱמִי, נֶחֱמָה, נֶחֱמָה, נֶחֱמָה,
אֶנְחָמְךָ, אֶנְחָמְכֶם, תִּנְחָמֵנִי, יִנְחֵם, יִנְחָמֶנּוּ, תִּנְחָמֶנּוּ,
תִּנְחָמֶנִי, יִנְחָמוּ, יִנְחָמוּ, יִנְחָמוּ, יִנְחָמוּ, יִנְחָמוּ, יִנְחָמוּ,
או על צרה מתצרות, הביא לו תנחומים, הביא את דעתו
והחליש את צערו, trösten; consoler; to comfort

זה ינחמני¹ מבעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר
אררה יי (נחש' ס כט). אמצא חן בעיניך אדני כי
נחמתי וכי דברת על לב שפחתך (לוח ז יג). אודך יי
כי אנפתי בי ישב אפך תנחמני (ישע' יז א). על כן
אמרתי שעו מני אמר בבכי אל תאיצו לנחמני על שד
בת עמי (שם כד ד). והפכתי אבלם לששון ונחמתי
ושמחתים מיגוגם (יחזק' לא יג). בכו תבכה בלילה ודמעתה
על לחיה אין לה מנחם סכל אהביה (איז' א ג). כי
רחק ממני מנחם משיב נפשי (שם וו). מה אשוה לך
ואנחמך בתולת בת ציון (שם ז יג). נחמו נחמו עמי
יאמר אלהיכם דברו על לב ירושלם וקראו אליה כי
מלאה צבאה כי נרצה עונה (ישע' מ א"ב). רנו שמים
וגילי ארץ יפצחו הרים רנה כי נחם יי עמו (שם מ"ט
יג). אנכי אנכי הוא מנחמכם (שם נא יב). שתיים הנה
קראתיך מי יגוד לך וכו' מי אנחמך² (שם נ"ט). לקרא
שנת רצון לוי ויום נקם לאלהינו לנחם כל אבליים (שם
סא ג). כאיש אשר אמו תנחמו כן אנכי אנחמכם (שם סו
יג). שדדה נינוה מי יגוד לה מאין אבקש מנחמים לך (נחוי
ג ז). ונחם יי עוד את ציון ובחר עוד בירושלם (זכר
א יו). וחלמות השוא ידברו הכל ינחמן (שם יב). חרפה
שברה לבי ואנושה ואקוה לגוד ואין ולנחממים ולא
מצאתי (תהי' סט כא). תרב גדלתי ותסב תנחמני (שם
עא כא). כי אתה יי עזרתני ונחמתי (שם סו יא). יהי
נא חסדך לנחמני כאמרתך לעבדך (שם קט עו). ויבאו
איש מסקמו וכו' לגוד לו (לאיוב) ולנחמו (לאיז' ז יא).
ואיך תנחמני הבל (שם כא לד). ויגדו לו וינחמו אותו

¹ יש מגיחים ינחגו, עפ"י הדרגום השבעים. וכבר אמרו
במדרש: לא השם הוא המדרש ולא המדרש הוא השם
לא היו צריך קריא למימר אלא זה ינחמו או נחמן זה
ינחמו (מד"ר נחש' כה). — ² ינחמך.

מה עשיתי (שם ח ו). רגע אדבר על גוי ועל ממלכה
לנחוש ולנחוש ולהאכיר ושב הגוי והוא מרעתו אשר
דברתי עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו
ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנשע ועשה
הרעה בעיני לבלתי שמע בקולי ונחמתי על המובה
אשר אמרתי להיטיב אותו (שם יח ז-י). והיה האיש ההוא
כערים אשר הפך יי ולא נחם (שם כ ו). אולי ישמעו
וישבו איש מדרכו הרעה ונחמתי אל הרעה אשר אנכי
חשב לעשות להם מפני רע מעלליהם (שם כו ג). כי
אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעתי ספקתי על ירך כשתי וגם
נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי (שם לא יט). ונפצתי אתכם
ולא אתווש כי נחמתי אל הרעה אשר עשיתי לכם (שם נב
י). כאשר זממתי להרע לכם בהקציוף אבתיכם אחי אמר
יי צבאות ולא נחמתי (זכר' ח יד). מי יודע ישוב ונחם
האלהים ושב מחרון אפו ולא נאבד וירא האלהים את
מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים על
הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה (ויז' נ ט"ו).
ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדו (תהי' קו מ). נשבע
יי ולא ינחם אתה כהן לעולם (שם קי ד). — (ב) נחם,
סתם, ונחם לפלוני, שב מפעל עליו והחל עליו; והושיעם
מיד איביהם כל ימי השופם כי ינחם יי מנאקתם מפני
לחצייהם ורחיקהם (שפ"ז יא). והעם נחם לכנימן כי
עשה יי פרץ בשבטו ישראל (שם כא יס). את נשמת
אתי נאם יי אחר תלכי ואם את ירי עליך ואשחיתך
נלאיתי הנחם (יחזק' יס ו). אני יי דברתי באה ועשיתי
לא אפרע ולא אחוס ולא אנחם כדרכיך וכעלילותיך
שפמוך (יחזק' כד יד). שובה יי עד מתי והנחם
על עבדיך (תהי' ז יג). — ג) נחם אחרי מת וכדומ',
ונחם סתם, ונחם על, קבל תנחומים, נחה קצת דעתו,
עזב קצת אבלו עליו; ויבא יצחק (את רבקה) האהלה
שרה אמו ויחק את רבקה ותחי לו לאשה ויאהבה וינחם
יצחק אחרי אמו (נחש' כד סו). ותמת בת שוע אשת
יהודה וינחם יהודה ויעל על גזוי צאנו (שם לה יב).
ותכל (נפש) דוד הטלך לצאת אל אבשלום כי נחם על
אמנון כי מת (ש"ב יג נט). קול ברמה נשמע נהי בכי
תמרורים רחל מככה על בניה מאנה להנחם על בניה
כי אינו (יחזק' יא יא). וראיתם את דרכם ואת עלילותם
ונחמתי על הרעה אשר הכאתי על ירושלם (יחזק' יד
כג). אותם יראה פרעה ונחם על כל המונה הללי
חרב (שם נג לא). — ובכלל על צער; גם להם שפכת
נסך העלית מנחה העל אלה אֲנִי (ישע' מ ו). לילה
נברה ולא תפוג מאנה הנחם נפשי (תהי' עו ג). לשמע

על כל הרעה אשר הביא יי' עליו (סס מג יא). והנה דמעת העשוקים ואין להם מִנְחָם ומיד עשוקהם כח ואין להם מִנְחָם (קטל' ד א). — מִנְחָמִי עֲמַל: שמעתי כאלה רבות מִנְחָמִי עֲמַל כלכם (סס יו ג). — ובמליצה, נָחַם חֲרַבְתָּהּ הארץ, הקים ההריסות: כי נחם יי' ציון נָחַם כל חֲרַבְתָּהּ וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי' (ישע' נא ג). — ודבר לא בעי'': גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה יִנְחָמֵנִי (ססל' כג ד). כי אמרתי תִּנְחַמְנִי עֲרֵשִׁי וישא בשיחי משכבי והתחני בחלמות (איוב ז יגיד'). — ובפרט נָחַם את פלוני על מַת: ויקמו כל בניו וכל בנתיו (של' יעקב שהיה מתאבל על יוסף בנו) לִנְחָמִי (נלש' לו לה). וינַחֵם אותם (יוסף את אחיו אחרי מות יעקב) וידבר על לבם (סס נכא). ויהי אחרי כן וימת מלך בני עמון וימלך חנון בנו תחתיו וכו' וישלח דוד לִנְחָמִי ביד עבדיו אל אביו וכו' ויאמרו שרי בני עמון אל חנון אדניהם המכבד דוד את אביך בעיניך כי שלח לך מִנְחָמִים (ש"י א ג). וינַחֵם דוד את בת שבע אשתו (שמת הילד בנה) (סס יכ כד). — ובתנ"ך: כשמת בנו של רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לנחמו וכו' ונכנס (ר"א בן ערך) וישב לפניו ואמר לו אמשול לך משל למח"ד לאדם שהפקיד אצלו המלך פקדון וכו' א"ל רבי' אליעזר בני נחמתי בני כדרך שבני אדם מנחמין (ארכי' יד). מעשה ברי' אליעזר שנתפס על דברי מינות והעל' אותו לבמה לדון וכו' וכשנפטר מן הבמה היה מצטער שנתפס על דברי מינות נכנסו תלמידיו לנחמו ולא קבל (תוספ' חל' כ ד). מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לנחמו כיון שראה אותם עלה לעלייה וכו' (נכ"י וו). שוב פסע היו (ר"ג ור' יהושע וראב"ע ור"ע) עולים לירושלם הגיעו לצופים וקדעו בגדיהם הגיעו להר הבית וראו שועל אחד יוצא מבית קדשי הקדשים התחילו הם בוכים ור"ע מצחק אמרו לו עקיבא לעולם אתה מתמיה שאחך מצחק ואנו בוכים אמר להם וכו' שפחתי שנתקיימו דברי אוריה לסוף עתידים דברי זכריה להתקיים ובלשון הזה אמרו לו עקיבא עקיבא ¹ נחמת גו (ספרי דנ"י מג). כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף לשמאל מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך (מזח' נ ג). אל תרצה את חבירך בשעת כעסו ואל תנחם בן בשעה שמתו מוטל לפניו (רשב"א,

— ¹ בגמ' סוף מכות, בנוסח' הרפוס: עקיבא נוחמתנו עקיבא נוחמתנו, ובכ"י: עקיבא נוחמתנו נוחמתנו.

לנוס' ד יח). ואין אמרים ברכת אבלים במועד אבל עומדין בשורה ד מ נ ח מ י ו ופומרין את הרבים (מ"ק ג ז). ובשהוא (הכהן הגדול) מנחם אחרים דרך כל העם עוברין זה אחר זה והממונה מטצעו בינו לבין העם (סנ' א ב). בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת (ר' חנינא, שנת יכ:). תנחומים של הבל נוחמו רבן גמליאל לאותו האיש (סא, כחז' י). הקב"ה נוחם אבלים וכו' אף אתה נחם אבלים (כחמא נר"ח, סו"י יד). מת שאין לו מנחמין חולכין עשרה בני אדם ויושבין במקומו (כח יכודס, שנת קנב). אבל כיון שניענע ראשו שוב אין מנחמין רשאים לישב אצלו (ר' יוחנן, מ"ק כז:). אבלים לשמאל המנחמין הן עומדים (סס יע). בעל נחמות ינחם אתכם ברוך מנחם אבלים (יסודס כח נמני, כחז' ת:). אותו היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו (נ"י נז:). לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים (ר' מנן, סנ' ע). כשמת לו (לאדם) בן אומרין לו חמנחמין ויהיה בנך האחר הנשאר לך (מד"ר אס"י, וכלל מד"ס). אמר הקב"ה לנביאים לכו ונחמו את ירושלים הלך הושע לנחמה אמר לה הקב"ה שלחני אצלך לנחמך (ספיק' דרכ, נחמו). אמר להם הקב"ה (לנביאים) אני ואתם נלך וננחמה הוי נחמו נחמו עמי נחמה עמי נחמה עליונים נחמה תחתונים וכו' נחמה על עשרת השבטים נחמה על שבט יהודה ובנימין (סס). נחמוני נחמוני עמי (סס) משל לאדם שמתה לו אשתו ונכנסו חביריו לנחמו אם על אשתו מנחמין לו ואינו מתנחם אומרים לו וכו' אשתך יפה מאשת פלוני שמתה וקבל עליה תנחומים (ספיק' רנ"י ג). אמר הקב"ה לאברהם לך ונחם את ירושלים שמת מקבלת תנחומים ממך (סס).

— פס', נחם, נחמה, תנחמו. — נחם פלוני, שנחמהו על צרתו וכדומ': עניה סערה לא נחמה הנה אנכי מרביץ בפקד אנכיך ויסרתיך בספירים (ישע' נד יא). כאיש אשר אמו תנחמו בן אנכי אנחמכם ובידושלם תנחמו (סס סו יג). — ובתל"ם: מעשה ומתו בניו של ר"ע נכנסו כל ישראל והספידום הספד גדול בשעת פטירתו עמד ר"ע על ספסל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו אפילו שני בניו תחנים מנחם הוא בשביל כבוד שעשיתם וכו' לכו לבתיכם לשלום (מ"ק כא:).

— ספ', תנחם, תנחמתי, אתנחם, יתנחם. — א) התנחם פלוני על מת וכדומ', קבל תנחומים, נח קצת דעתך,

מעיוני (סוף יג יד) — ואמר המשוור: התנחומים תדבר
על לבבי ואנה אחריו נחם וסכר, ואיך לי אחרי יצחק
תבונה וחיים אחרי שמתיו בקבר (ר"ש הגייה, הסמחומים).
נַחֲמָהּ (ש"ג, נכ"י נחמתי, מ"ר נחמות, — א) הקלת
הצער והתוגה ע"י דברי נחומים ותקות טובות וכיו"ב.
Trost; consolation: זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני
(סהל' קט נ). ותחי עוד נחמתי ואסלדה בחילה (ליוז
ו י) — ובתו"ם: שכן מציונו בנביאים הראשונים שהיו
חותמין את דבריהן בדברי שבח ובדברי נחמות וכו'
חוץ מירמיהו שחתם בדברי תוכחות (יוסף' נכ"י ה א).
(כשנפטר אליהו מאלושיע) בנחמות ירושלם היו עוסקין
(ר' יודן כן ר' חייני, כס). אמר לו (הקב"ה לישעיהו) וכו'
חייך שכל הנביאים מתנבאים נבואות פשוטות ואת
נחמות כפולות (מ"ר יוק"י). — ואמר המשוור:
הפחידוני עוני וחסדך יבטיחני, ונחמת חיוני בהקוצי
השיחתי, והאמינו רעיוני כי רוחך תנחני (ר"י סלוי,
יגרי ראשית לרי). קרא שיר זה לנחמה חתן דמים
אשר דמה, לאיל על אפיק מים ולא יוכל שבור צמא
(ריב"ז, קרל סיך זכ). — ומשל: ברעת השונא ימצא איש
חצי נחמה (יוסיפון, דף 698). וכמאמר החכם צער
רבים נחמה (ספ' החינוך, מ"ז ש"ב). אילו הייתי
אני לבדי לא אתנחם אך אמצא אחרים וצערתי רבים
נחמה (ר"מ אלשיך, ליוז ג יח). — ואנשי ירושלם אומרים:
צרת רבים נחמת השופים. — (ב) "טובה גדולה, ישועה
שבאה אחרי צרה גדולה: בזמן שישראל שרוין בצער
ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת וכו' ואומרים
פלוגי זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור
(תע"י יא). וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה
בנחמת צבור (כס). שבעה דברים מכוסין מבני אדם
ואלו הן יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין וכו'
(מכ"י נשלח ד ה, פסמ' נד). — אראה בנחמה אם לא
וכו', כעין שבועה, במשמ' אראה בנחמת ישראל, בישועת
ירושלם: אמר ר' יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם
לא הרגתי עד זומם בשביל לעקור מליכין של ביתוסין
שהיו אומרים עד שיהרג הנידון אמר לו שמעון בן שטח
אראה בנחמה אם לא שפכתי (?) דם נקי (מוספ' סוף
סוף ו י). אמר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם
לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו והסייף בידו נכנס
מפניו לחורבה נכנס אחריו ונכנסתי אחריו ומצאתיו
הרוג והסייף ביד הרוצח ומנפץ דם ואמרתי לו רשע

ואינו מתאבל כ"כ: ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו
וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה
(כרלס' לו לט). זכרתי משפטיך מעולם יי' ואתנחם (סהל'
קט נ). — (ב) התנחם לפלוגי לעשות לו דבר, על הרעה
שעשה לו פלוגי נחם עצמו במחשבה להרע לפלוגי:
וישטם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר
עשו בלבו יקרבו ימי אבל אביו ואהרגה את יעקב אחי
ויגד לרביקה את דברי עשו בנה הגדל וחשלה ותקרא
ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם
לך לתרגך (כרלס' כז מ"דמנ). כי יודין יי' עמו ועל עבדיו
יתנחם (דנ"י לז לו). — וסתם, התנחם, הנחם, כמ"כ:
וכלה אפי והנחותי חמתי בם והנחמתי (יחזק' ה יג). —
(ג) התנחם פלוגי, כמו נסע' א' בָּחַם, נתחַרס: לא איש
אל ויזכר וכן אדם ויתנחם (נמ"ד כ"י). — ובתו"ם: מלך
ישראל אין עומד בשורה להתנחם ואין עומד בשורה
לנחם אחרים (תוספ' סוף ד נ). וכשהוא (כה"ג) מתנחם
מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך (משנ' שס כ א).
אבל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן
ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום
המתנחמין (מו"ק כ"א). אם על אשתו מנחמים לו ואינו
מתנחם אומרים לו וכו' אשתך יפה מאשת פלוגי
שמתה וקיבל עליה תנחומים (פסיק' רמ"י ל). ובלשון
הזה אמרו לו עקיבא נחמתנו תתנחם ברגלי מבשר
(מ"ד' ל"ז, על ס' ליון). מתנחמים על המתים
ואין מתנחמים על החיים (ר' יוסי, שם כרלס' סד).
מתנחם אני שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי
אותו מלמעלה כשם שהמריר בי את התחתונים כך
היה ממריר בי את העליונים (ר' נחמיה, שם כז). למלך
שנשא מטרונה וכתב לה כתובה מרובה וכו' הניחה
המלך והלך לו למדינת הים ואחר לשם נכנסו שכנותיה
אצלה והיו מקניטות אותה ואומרות לה הניחך המלך
ההלך לו למדינת הים ושוב אינו חוזר עליך והיתה
בוכה ומתאנחת וכיון שנכנסה לחוך ביתה פותחת
ומצאת כתובתה וקוראת וכו' מיד היתה מתנחמת
(ר' יוחנן, שם ל"ז, זכר עני). — ואמר הפוסק: ויחלנו
תנחומין ובזאת נתנחם, כירחם אתה ועל הרעה תנחם
(ר"י סלוי, לזל לשמים אלתנו). — ובמשמ' חרסה וחמלה:
לא בן עמרם הוא שעשה לאל שיתנחם (יוסף' עני
א א). בהרף עין אני גוזר על האדם שימות והוא עושה
חשובה ואני מתנחם עליו (מ"ר שמוע מ"ה).

נחם, ש"י, — סס"פ מן נחם: מיד שאל אפרם ממות
אגאלם אחי דבריך מות אחי קטבך שאל נחם יסתר

(¹) משק' פ'עלה. — (²) בגמ' ירוש' שם ו ד בשנוי
לשון: אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא מעליהם

מי הרגו לזה אראה בנחמה אם לא או אני או אתה⁽¹⁾ הרגנוהו אבל מה אעשה לך שאין דינך מסור בידי (ס' ח' ג'). אמר ר' אלעזר בר צדוק אראה בנחמה שראיתיה (את בתו של בקרימון בן גוריון) שמלקטת שעורים מתחת מלפי סוסים בעכו (ס' כמנ' ס' י'). א"ר אלעזר בר צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתיה (את מרים בתו של שמעון בן גוריון) קשורה בשערה בזנב המום בעכו (יו"ט' ס' ס' סוף ה'). — ג' *במשמ' חרפה: ואין נחמה אלא תהות שנאמר כי נחמתי כי עשיתים (ספ' דכ"י כמנ'). — ובסמ"א: ואנו באים לחקור על מספרם להפריש מהם שם החשובה האמתית שהיא נחמת-האדם על חובותיו וכו' כי גדר התשובה המפורש את מעמה הוא נחמת האדם על מעשהו וחטאו אשר חמא (לכ"ז' הנשיא. גיון הנש' ג').

נחן⁽²⁾, מסנו נחן.

נחן⁽³⁾ ס'ע, נחנתי, — נחן מלוגי, היה בצרה גדולה, במעמד קשה מאד, elend, bedrängt sein; être misérable; be misérable ישבתי כלבנון מקננתי בארזים מה נחנתי⁽⁴⁾ בבא לך חבלים חול כיולדה (יכ"י כ' כג'). נחנתי, נחנתי — מלת הגוף כמו אנחנו: כלנו בני איש אחד נחנתי כנים אנחנו (נחנתי מנ' י'). ונחנתי מה כי חלוננו עלינו וכו' ונחנתי מה לא עלינו תלנתיכם (שמות י' ז-ח). נחנתי נעבר חלוצים לפני יי ארץ כנען (מדר' לג' נג'). נחנתי פשענו ומרינו אתה לא סלחת (איכ' ג' נג').

עליך כאילו שפכת דם נקי. —⁽¹⁾ כך בנרפס ובכ"י וינה, וכך גם בגמ' סנה' (ל'ז' שבוע' לר'). ובכ"י א"פ הוצא' צוק"מ: אם לא אראנו אני ואתה וכו'. ובגמ' ירוש' סנה' ד' י"א אראה בנחמה שזה חרגו. גם בכנעני, ועי' הערה להערך.

⁽²⁾ כמו מאן, ועי' הערה לקמן. —⁽³⁾ כך הכתיב והקרי, ועי' המו"מ של הקדמוני והחדשים במלה זו בהמלון ערך חנן בהערה להנפע', והכרעתי שם כי הוא שרש נחן, במשמ' נחמ' a) בערב' בענין אנחה. והנה כבר השבתי' תרגמו מלה זו במשמ' אנחת: καταστέναξις, אך אין לברר אם באמת היה בנסחתם נאנחת, או שחם תרגמו כך הפע' נחנתי לפי הכונת. ואעפ"י שלפי הענין משמ' אנחת נאותה כאן, אך נאותה כאן גם משמ' היה בצרה גדולה, כמו שנאמר צרה כמבוכה, ולמשמ' זו יש סעד מלשון כנעני' ששם באה מלה זו ממש נחן, במשמ' זה, בכתב שעי"ג ארזנו של אשמןעור: כ' אכב נח נגולת כל עתי וכו' (GIS I, 3), ופרשו המפרשי' שהוא נפע' מן חנן, אך אין צרך, והוא שרש מיוחד לזה.

נחין⁽¹⁾, ממנו נחין, נחין, *נחיצה, *נחיצות, *נחין. נחין, ס'י, נחין דבר, אין לעשותו, והדבר נחין, שצריך לעשותו מיד, מהרה, עי' ערך נחין. — ומצוי השמוש בסמ"א במשמ' מהירות דחוקה: נחין והנהיג דם הפר ונפל דם השעיר (יו"ט' בן יוסי, סד' עזודק). סוד כיצא בהנויה, צאת עגומים לרויה, נח צו צורים לשביה, שני תאבי צביה (ר"י טוב עלם, ידע' לה"ל, יו"ט' לשכ"א). תשבי שם אזור שק במתניו תחבשת, מהר להודיע ישני מכפל אבות שלשת, נחין לרועה נאמן מה לך נרדם להעשת, קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת (מנחם נר מנחם, לרס נקום, סלח' מעני' אסמ'). — ולווי נחין: נחין להוריד גבוהים, וחרים שפלים ורוחים (ר"י אכן מוסג' ארון כל מעשיו). — ויכוני: עודנו עוצם עיניו בגווי נוחצים, חץ אחר חץ מורים ולוחצים (ר"א קליה, איכ' חל' קי' למי'). לשונך הרע היותר כחץ, ירוץ לבור כגבור נוחין (עזר' ככנלי, מוכת' מוסר טו'). לא הייתי נוחין להשיב תכף ממש בבוא מכתבו (ר' יוסף זכריה, נחל' ספ' שדי חמד לר"ח מדיני). — ובהשאלה, נחין את המלה, השמיים תנועה מאחת האותיות כדי למחר את הברתה: ואיננו רחוק שיהיה (השם סכך בספסוף) קודם הסמיכה על דמיון סלם (והיה צריך להיות מסבכו) ובחצו⁽²⁾ המלה (ר"ל הניהו הכית בשוא) כאשר קרה באת מקדשו (ר"י א"ס, השכס' לוי"ג, סנ'). — ונחין אותו לעשות דבר, האיך ודחק בו לעשותו: ומצות האל עלי חזקה ר"ל ש נחין אותו ללכת ולדבר וכו' והיה זה קשה על הנביא וכו' אלא שלא יכול לאחר מלכת מפני ש נחין אותו הכורא בזה (סוף, סס, שרש יד). — ס'ע, *נחין, *נחין, ובהוספת ה תנחצה, פנוי, *מהר: סוד נבלה ושרץ ושכבת זרע תרחצה, כהן לקדשה בוריות ת נחצה (ר"א סזקן, לזכר', אמת יסנה חכ'). מלך קדוש שוכן שמי ערץ, נחין מבשר עלות הפורץ (רש"י סנז' סנזול, מלך אמון, יו"ט' כ' ר"ה). נחין ישועות עדה, באה לפנך בתודה, וקבץ נפוצות יהודה, והיו בניו כקדם (יחזק' משכנאן, אסוס כנלות). לנחין קץ ישעכם, צאת מאוסר

⁽¹⁾ בערב' נחצ' a). — והעיר דונס כי רסע"ג סבר כי השרש הוא נחין, וי"ל: ואמר (הנאון) בחילופין כי הנון התחלף בלמד כדכתיב כי היה דבר הסלך נחון כמות לחץ ונעשה נחצית במקום לחצתי לפי שגון שבנחון מעיקר המלה היא אצלנו ע"כ. ועי' הערה לערך נחון.

⁽²⁾ תרגום המלה אדרג' בערב'.

a) نَحْنُ

a) نَحْمُ

זולתי טעם הפלגה והנחץ כמו הא לנועדיה הנביאה (שם ו). בנאד מאד תוספת הבית בו ל נ ח צ (סוף, השם' לרי"ג, מאל). שכבר מצאו בעלי הלשון שדרך הרבה מקראות לכפול תיבות לנחץ ולחוק (רמב"ן, שמו"ד ט). ובמשמ' לחק ופצירה: ודפקום יום אחד קול דורי דופק ענינו הנחץ והפצירה וממנו מתדפקים על הדלת כלומר פוצרים לדחוח את הדלת ולשברו (כ"י א"ת, השם' לרי"ג, שם דפק). ובמשמ' צרך שאין לדחותו: שגורו עליהם שולכיו עץ כבד ועב לאחוריהם תלוי בצואריהם ללעג ולזה לא היו יוצאים מבתיהם כי אם לנחץ גדול (כ"י בן יונגא, שם יכוד, שם נב).

נִחְצֹן, ש"ז, — כמו נחץ, מהירות וזריזות: עוד השיריים שפך בנחצון, על יסוד מערבי של חיצון (משול) כ"י קלני, ס' עזרה, אשוחת נפלאותך).

א. נחר¹, ממנו נחיר, נחר, נחרה, כ"י נחר, ב"י נחירה. **נחר**, ש"ז, נכנ' נחר, — שאיפת האויר דרך הנחירים בקול שאון, נחר הסוס וכדומ': התתן לסוס גבורה התלביש צוארו רעמה התרעישנו כארבה הוד נחר אימה (איוכ נט יט-כ).

ב. נחר², ממנו א. נחר, א. נחירה.

א. נחר, ש"י, — נחר בהמה, המיתה לאכילה בקריה בצוארה, ein Tier durch einen Stich töten, נוחרין: percer un animal; to kill by piercing היו עדרות באיסמריט של מלך וחיו עולי רגלים מפקיעין בדם עד רכובותיהם (שמעון בן ספיר, חקש' עז' נ כ). לפי שהיו ישראל נוחרין ואוכלין במדבר (ד"ט, מד"ר ויקר' כג). הנוחר ומעקר ושחיטת נכרי (חקש' חול' ו ד). השוחט וצריך לרם לא ישחוט כדרך ששוחטין אלא כיצד עושה או נוחרו או מולקו (שם ו). וגויים נוחרים ומעקרים ומקריבים שקצים ורמשים לעבודה זרה (קטע מכו' דשג"י, JQR 1903, 452). בחמות נותץ ללוותן בקרניו וקורעו ולויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונוחרו (כ"י יודן כ"ט, מד"ר ויקר' יג). — ובסמה"א: כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין אלא היו נוחרין או שוחטין ואוכלין כשאר האומות וכ"י הרוצה לנחר ולאכול במדבר היה נוחר (רמב"ם, שמו"ד יו). ובשאל הראב"ד ז"ל בלשון הזה

(¹) גם בערב' נחר' (a).

(²) גם בערב' נחר' (b).

a) نحر b) نحر

ככליכם, להמתין בא עתכם, השבעתי אתכם (יו"ל לשנת חוקמ"ט, אסונין אסנון). — ובמשמ' נתן חקף וחזק לדבר, bestärken; raffermir; strengt em: אך ההגדות מהם שנוהגים מהם דרך הצעה והקדמה לענין שרוצים לנחצו ולאמצו כמו שאמרו כשירד רבון העולמים למצרים לנחץ האמונה שיציאת מצרים היתה בכונה מאת האלהים יתברך לא במקרים ולא במצועים מתחבולות בני אדם וברוחניות כוכבים ומלאכים ושדים (כ"י א"ת, כוזרי ג עג). ולנחץ הדבר יותר נכפל עם פתע פתע פתאם (ד"ק, שם ספה).

— נפע', ננחץ, — במשמ' קל: דרש ולבש בגדי נחץ, גש וקידש ולדביר ננחץ, גחלת ובדך הוציא ממחץ (משולס כר קלני, ס' עזרה, אשוחת נפלאותך).

— נפע', ננחץ: ואשר כתב אלה שלש מאות ושלשים וחמש אין לידע עד יערה עלינו רוח ממרום להנחין ביאת גואל לגואלנו (ס' מו"ט לרע"ג, דני יכ ז). ועוד חוסף להנחין צנו ללעת ולדקדק מה שתחת (כ"י נכ"ס, ס' יזירה, קונטר' המסור', סוף דוקס).

נִחֵץ, ש"ז, — שה"פ, במשמ' מהירות וחזק: וכתב צוררי אליו בנחץ כתב חזק ודם מאין פצירה, ושלח לו התרע כי שמואל לחיותו בדתנו עברה (כ"י הנגיד, אלוס עז). והנפעל נבהלו נחפו נחפו ללכת מקול רעמך יחפון ענין הכל נחץ ומהירות עם פחד (כ"י א"ת, השם' לרי"ג, חפן). וממנו נחרו את בנימין הרדיפותו כלומר המתינו לו ולא רדפוהו בנחץ (שם, כמל). נכתב בנחץ גדול ב"א תשרי שנת אתק"ו לשטרות בארץ מצרים (אג' רמב"ם לתכומ' מונופילין). ההכרחה והאונס שהענוש עושה לעובדים לפניו לעשות איזה דבר בנחץ גדול זה השמוש מהלחץ נקרא בדבריהם דוחק (כ"י אצכנאל, ונה פתע על סגרה, וילא את ענינו). כותב בנחץ נאמנך יצחק ב"ר ששת זל"ה (היכ"ט, מכו' חטו). שהשליחות היתה במהירות גדולה וכ"י שהשלאחים ההמה באו זה אחר זה ובנחץ גדול עד שהגיעו אליו (שם"ז דולאן, מנ' ספר קנן). — ואמר הפישן: הבלדו מכל חטא ומכל טומאה בנחץ, פן תחיו בעמים בני נבל אנשי שחץ (קרוכץ ארז"ל, שם פסה, טוהר עינים). — ובמשמ' חזק דבר: שער כ"ז ממה שהוסף בו לנחץ ממה שאין צריך בדברים אליו יש שישנו הפעל או המלה לבלי צורך מביא אל זה בתכן הענין אב' על דרך הנחץ ואפשר שיהיה הנחץ ראוי וכו'. ויש שמרבים האחד אם לנחץ אם להגדיל ענינו (כ"י א"ת, חקמ"ס כו). ואפשר שתתחדש ההא הזאת טעם

וזה חזו. לאחריו ורב ספרא לא עשה כן אלא רבי אבא נחר ואמר לו רב ספרא ליעול מר והיה לו לנחר כנגדו⁽¹⁾ (כשי תמיד כו:).

—סע, *נַחַר, נִחַר: שח (סנחריב) וניחר דברים כלפי מעלה (סנאי נד).

ג. *נַחַר, שרש חרש מן נַחַר גרונאי, ובנפע' נַחַר: ויצעק מיוסוס בהם עד הי נחר גרונאי (ויסיון סק נד).

ולקול הנחרש ולגרן הננחר (אסף סופא, כ"י 188).

—ספע, *נַחֲחִיר—עשה נחור, לא חלק: והסבה בחעירנו

בוה להקשות גופו (של הילוד) כי הוא בתחלת הלידה

יוחק מכל נוגע ופוגע ינחירו ויסיר חלקותו (קאטון

א ג א, נשמרס הילוד), אם לא יהיה קור מחוק מנחיר

סתום הנקבים (שס א א יג), ולפעמים יצטר הקול

בקור המסיר החלקות והחום המופלג במה שמיבשים

המזג וכן התעורה והמונוגות המנחירים (שס נס י כ).

הליחות החרות או הרפואות החרות המנחירות

האבר כשיהי עמהם יתרון חוץ יחדשו באברים

הבשריים שחין או נגע (פרקי משס ז).

—קל, *נַחַר: מעיניו נסתרתיו וכעת הפקרתיו, וגרונאי נחרתי

מעיני קרתי (משס ריאטי, אנלי יער סלטון, כ"י נדיקט).

נַחֲרָה, ש"מ, סמ"י נַחֲרָה, —נַחֲרָה חסום, כמו נַחַר: מדין

נשמע נַחֲרָה ססיו מקול מצהלות אביריו רעשה כל

הארץ (ירמ' ח יז). — יוהאדם: שבשעת תשמיש יש

לה נַחֲרָה⁽²⁾ ואינה יכולה לכלוא את נשימתה מהשמע

(עמך, ערך קל).

א. *נַחֲשׁ⁽³⁾, ממנו נַחֲשׁ, נַחֲשׁ, מַנְחֵשׁ, *נַחֲשׁ.

נַחֲשׁ, —קל לא נמצא במקרא.

—סע, נַחֲשׁ, ספע, נַחֲשָׁתִי, נַחֲשׁ, יַנְחֵשׁ, תַנְחֵשׁ, ינחש,

—נַחֲשׁ פלוני, עשה מעשה נַחֲשׁ: ויאמר אליו לכן אם

נא מצאתי חן בעיניך נַחֲשָׁתִי⁽⁴⁾ ויברכני וי' בגללך (נחש:

ואילו אם לא נוחרת, ועי' ב.נַחֲחִיר. —⁽¹⁾ בגמ' שם

בארמ': רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא אתא רבי אבא

נחר ליה איל ליעול מר וכו'.

⁽²⁾ בתשוי' הגאון נחיריה, עי' ב.נַחֲחִיר.

⁽³⁾ בערב' נחש א.

⁽⁴⁾ קצת החדשים מפרשים אותו עפ"י הלשון

האשורי' שהשרש נחש משמש בה במשמ' הרבות נכסים,

השפיע רוב מובה וכדומ', ומוברים שהוא נפע', והכוונה

בנַחֲשָׁתִי הייתי עשיר (עי' 6LZ 1913, 890).

אם היה חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת

למה לא נאמר לנכרי ש י נחר לו ונאכילנו הנבילה

וכי' ותמחני שאיב מצא תרנגולת נחרת נאכילנה

אותו ולא נשחוט לו (הרי"ג על הרי"ף, יומ' ד:). והנצרים

המשתכרים בדמי העורות דרכם לקנות העורות מן

היותורים ואם ברחוק זמן יודמן שיקנו הטלאים חיים

י נחרו אותם וישליכו הבשר לכלבים (ש"ס ר"ג

ניזונדי מה). —ונַחַר אדם, הרגו כמו שנזכרים בהמה:

עם הארץ מותר לנחרו ביום הכיפורים שחל להיות

בשבת (ר' אלעזר, ספ"ח מט:). — ובסמ"א: ומותר לו

לאותו בדרך לנחר את עם הארץ הרודף אותו

בזמן שאין מוצא להציל את עצמו אלא בהריגתו (תש"י

הגא', הכנני, ס"י שס). התלמידים הללו שהזכרת ראויים

לנחרם ביום הכיפורים שחל להיות בשבת ולקרען

כדג (סס). —ואמר חמשורר: וכף רגל אשר לא הצגה

על אדמה הכתה בנהללים, וגבורים מחללים נחורים

ומשליכים פגרים כנבלים (ר"ש הנגיד, הל' מעש). —ואמר

תמליץ: לשונ הרע כסכין ינַחַר, ומגאון לבבו גרונאי ניחר

(עזרא סכנלי, תוכמ' מוסר ה). —נַחַר פַּחוּה, עי' חר.

—סע, *נַחַר, נִחַר, —כמו נַחַר: נִחַר⁽¹⁾ להם (חול' יז).

ב. *נַחֲרָה, ש"י —השמיע קול נַחֲרָה מרב כאב וצער וכדומ':

(תנוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת נותנים לה

לשמש עד שתחיה המכה) עד כמה אמר רב יהודה

אמר רב כל זמן שנזחרת⁽²⁾ (נדס סד:). —ולאז' וכדומ':

זה היה מנהגו אדם שרוצה ליכנס שם (לבית הכסא)

היה נזחר ואם היה שם אדם היה נזחר כנגדו

⁽¹⁾ כך ברוב דפוסים וכ"י, אך בכ"י ר' ינחר, והכוונה

לנפעל: ינחר, וגרסה זו היא הנכונה. וכן בספר והזוהר

(ויק' קח) ינחר היה לו לכתוב.

⁽²⁾ ואמרו בגמ' שם: כי אמריתה קמיה דשמואל

אמר לי נחירה זו איני יודע מה היא אלא כל זמן שהרוק

מצוי בתוך הפה מחמת תשמיש. ושאלו שם: נחירה דקאמר

רב הויכי דמי אמר רב שמואל בר' לדידי מיפרשא לי מיניה

דרב עומדת ורואה יושבת ואינה רואה בידוע שלא חיתה

המכה ע"ג קרקע ורואה ע"ג כרים וכסתות ואינה רואה

בידוע שלא חיתה המכה. ע"כ. והנה י' לוי ויספרוב פרשו

הפעל נזחרת במשמ' נזולת הדם מה מקור. וקוהוש אמר

שהוא כמו נחר, במשמ' נזל. אך כל זה דחוק, ואין ספק

בדבר שרב השתמש כאן בהפעל נחר הידוע, המצוי בתלמוד,

בפרט בארמ', במשמ' השמיע קול נשימה מן הנחירים,

ואמר שכל זמן שהיא נזחרת מחמת תשמיש זה סימן שעוד

לא חיתה המכה, וע"ז אמר שמואל נחירה זו איני יודע

מה היא, ר"ל שאין הדבר תלוי בנחירת האשה אלא כל

זמן שרואה מחמת תשמיש אנו תולים בהם בתולים

לֹא כִי, הֲלוֹא זֶה (הַנִּבְיָע) אֲשֶׁר יִשְׁתַּח אֲדֹנֵי בּוֹ וְהוּא נִחַשׁ
 וְנִחַשׁ בּוֹ הִרְעֵתָם אֲשֶׁר עָשִׂיתָם (שֶׁסּ מִדָּ כ). הֲלוֹא יִדְעֵתָם
 כִּי נִחַשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כִּמְנִי (שֶׁסּ יֵה). לֹא תִנְחַשׁוּ וְלֹא
 תִּשְׁנֹנוּ (וּקְרִי יֵט כו). וְהַאֲנָשִׁים יִנְחָשׁוּ וַיִּמְהָרוּ וַיַּחַלְמוּ
 חֲמִמָּנוּ וַיֹּאמְרוּ אַחִיד בֶּן הָדָד (מִיֵּא כ לג). וַיַּעֲבִירוּ אֶת
 בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם בֹּאֵשׁ וַיִּקְסְמוּ קִסְמִים וַיִּנְחָשׁוּ (מִיֵּב
 יו יז). וְהַעֲבִיר אֶת בָּנָו בֹּאֵשׁ וַעֲוֹנוֹ וְנִחַשׁ וַעֲשָׂה אוֹב
 וַיִּרְעִינִם (שֶׁסּ כֹּא ו). —וּבִתּוֹמִם: מִגִּיד (הַכְּתוּב) שֶׁלֹּא נִכְשַׁל
 אֶחָד מֵהֶם בְּדֶרֶךְ שִׁמְעֹן בֶּן שִׁשַׁי וַיַּחֲזִרוּ לָהֶם לְאַחֲזִירָהֶם
 וְכֵן מְצִינוּ שֶׁהַגּוֹיִם מִנְּחָשִׁים וְכו' וּקְרִי מִדִּין נִחַשׁ ו
 וְחִזְרוּ לְאַחֲזִירָהֶם (מִיֵּב כֶּסֶלֶת ז ב). אֲלוֹ הַמִּנְחָשִׁים
 בַּחֲלוּלָהּ בַּעֲפֻפּוֹת וּבִדְגָיִם (סִנְיִי סו). כֹּל הַמִּנְחָשׁ
 סוֹפוֹ לְבֹאֵו עָלָיו (רִי לוי, יוֹשִׁעַ שְׁנָה ו י). כֹּל הַמִּנְחָשׁ
 לוֹ נִחַשׁ (הוֹא, נִדְרִי גב). כֹּל אֲדָם שֶׁאִינוֹ מִנְּחָשׁ מִכְּנִיסִין
 אוֹתוֹ בַּמַּחֲצִיצָה שֶׁאִפִּילוֹ מִלֵּאכֵי הַשֶּׁרֶת אֵין יוֹכֵלִין לִיכַנֵּם
 בַּתּוֹכָהּ (שֶׁסּ). הִרִי אֶת מַחֲזֹר מִנְּחָשׁ וּמִקֶּסֶם בְּאִיזָה
 מִקּוֹם תְּשֻׁלוֹם בָּהֶם (מִדִּרִי נִמְדִי כ). —וּבִסְפֵּר מִיֵּב: וּבִשְׁבִיל
 שֶׁנִּיחַשׁ לֹא רָצָה לֵאכּוֹל מֵאוֹתוֹ בִּשְׂר (נִמְנִי, חוֹלִי
 נֵה:). חֲכֵמַת הַשְּׂמוּשׁ וְהַדְּבֹר הִיא לָחֶם מִן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
 מִנְּחָשִׁים בָּהֶם וּכְמַעַם שֶׁלֹּא יִשְׁמֹמָה מִן הַאֲפִיקוֹרֶסוֹת
 (רִיִּי אִיִּת, סִקְרִי רִיִּיִּג לִסְנִקְסֵה). —וְאִמֵּר הַמְּשׁוֹרֵר: הִידַע
 הַזֶּמֶן כֹּה לִבְבִי וְנִחַשׁ כִּי לִבִּי כִנְחוּשָׁה (רִסְנִיִּג, סִפֹּר
 לוֹ דִּוִּק). — וְהַפִּיטוֹן: רִגֵּשׁ וְלִחַשׁ, וְעַת לִדְתּוֹ נִחַשׁ.
 וּבִכְשָׁפּוֹ הֹכֵחַשׁ, וּבִחֲלָשׁ נִחַלֵּשׁ, וְלֹא חֵשׁ (רִיֵּא קִלִּיר, אָן
 קוֹץ, שְׁנָה זכור). וְלֹא נִכְשַׁל אֶחָד מֵהֶם וְלֹא אֲרַעְוֵהוּ
 סַמִּינִים, לְבַלְתִּי לִנְחַשׁ לְשׁוֹב לְמַלּוּגִים, כִּי חֲקוֹת הַעֲמִים
 מִנְּחָשִׁים וּמַעֲוֹנִיִּים (הוֹא, אֲמֵן גְּזוּרֹתוֹן, יוֹיִי אֲמֵרֹן סִפֵּה).

—וְהַפִּיטוֹן: יִנְחַשׁ: פִּיִּי נִתְּנָה שֶׁנִּחַשׁ וְאִמֵּר אֵין שֶׁם בִּאֲמִי
 (רִיִּת עִיז לט). לֹא מִצָּאוּ בִּבְתוֹר אֲלֵא מִצָּא הַבֵּית רִיקִם
 וְנִתְּנָה שֶׁלֹּמֶר לֹא מִצָּאֲתוֹ בִּבְתוֹר וְאִמֵּר מִלֵּא יִהְיֶה
 בִּיתוֹ (עֵרֹן, עֵרֶךְ נִסֵּה).

—קֵל, יִנְחַשׁ: שִׁחְקָתָם¹ שֶׁאֵינוֹ נִוֶּחַשׁ יִן נִחִישוֹת
 שֶׁאֵינוֹ רִגִּילִין לִיקָה רֵאשִׁי כִּבְשִׁים בְּרִיָּה וְכו' (מִסִּי
 הַנֵּא, מוֹנֵא נֶאֱדָר זִרְעוֹ, הִלְכִי רִיָּה).

נחש, שִׁי, מִיֵּר נִחָשִׁים—אֶחָד מִמִּינֵי הַכְּשָׁפִים וְהַקְּסָמִים.
 בִּקְצַת פְּעוּלוֹת וְתַנּוּעוֹת כִּכְלִי מִן הַכְּלִים אוֹ עִפְיִי סִימָנִים
 בַּחֲשָׁבֶע אוֹ בִּקְצַת בַּעֲיָה, וְכוּצָא בּוֹז: כִּי לֹא נִחַשׁ
 בִּיעָקֵב וְלֹא קֶסֶם בִּישְׂרָאֵל (נִמְדִי כג כג). וַיִּרֵּא בִלְעָם כִּי
 טוֹב בְּעֵינֵי יוֹי לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִלָּךְ כִּפְעַם בְּפַעַם

¹ בְּמִרְכֵּי יוֹמִי תִּשְׁכִּיג: וְשִׁחְקָתָם שֶׁאֵינוֹ נִוֶּחַשִׁי
 נִחִישוֹת וְכו'.

נחש, מִמִּנֵּי נִחָשִׁים, יִנְחָשׁוּ.

נחש¹, שִׁי, סִי, מִיֵּר נִחָשִׁים, מִיֵּר נִחָשִׁים—אֶחָד מִיֵּר אֲרֹךְ
 הַגּוֹף, מִחֲפָתָהּ, הוֹלֵךְ עַל גַּחֲזוֹ, וּבִלְשׁוֹנוֹ אֲרִיס מִמִּית.
 Schlangē; serpent; snake: וְהַנְחָשׁ הִיָּה עֵרוֹם מִכָּל חֵית
 הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יוֹי אֱלֹהִים (נִרְאֵשׁ ג א). וַיֹּאמֶר יוֹי
 אֱלֹהִים אֵל הַנְחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת (לִּהְסִית אֶת חוֹה לֵאכּוֹל
 מִעֵץ הָדָעָה) אֲרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חֵית הַשָּׂדֶה
 עַל גַּחֲנֶךָ תֵּלֵךְ וְעַפֵּר תֹּאכַל כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וַאֲיִבָּהּ אִשִּׁית
 בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרַעְךָ וּבֵין זֶרַעָהּ הוּא יוֹשֹׁף רֵאשׁ
 וְאֵתָה תִּשּׁוּפֶנּוּ עָקֵב (שֶׁסּ יִדִּיֵּה). וְהִי דֵן נִחַשׁ עָלֵי דֶרֶךְ
 שִׁפְיוֹן עָלֵי אֶרֶץ הַנֶּשֶׁךְ עָקְבִי סוֹס וַיִּפֹּל רִכְבוֹ אַחֲזוֹר (שֶׁסּ

¹ בְּעֵרֶב' חֲנֹשׁ a, מִין מִמִּינֵי הַנְּחָשִׁים.

מִצֵּי יוֹ). ויִשְׁלַכְהוּ (מֹשֶׁה אֶת הַמָּטָה שֶׁבִידוּ) אֶרֶצָה וְהִיא לִנְחָשׁ וַיִּבֶם מֹשֶׁה מִפְּנֵי וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאֹהוּ בִזְנוּבוֹ (שְׁמוֹת ד' נ-ד). ויִשְׁלַח יְיָ בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֶּׁרִפִּים וַיִּנְשָׁכוּ אֶת הָעָם (נִמְד' כ"א). כֹּאשֶׁר יָנוּם אִישׁ מִפְּנֵי הָאֵרִי וַפִּגְעוּ הָרֹב וּבָא הַבֵּית וּסְמַךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וּנְשָׁכוּ הַנְּחָשׁ (עֲמו' ס' יט). יִלְחֲכוּ עִפְרַיִם נְחָשׁ (מִכ' ז' יז). כִּי מִשְׁרֵשׁ נְחָשׁ יֵצֵא צִפְעָה וּפְרִיָו שֶׁרָף מֵעוֹפֵף (יִשְׁע' יד כט). וְנִחַשׁ עִפְרַיִם לְחֹמוֹ לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכָל הָר קִדְשִׁי (שֵׁס ס' כה). הִנְנִי מְשַׁלַּח בְּכֶם נְחָשִׁים צִפְעָנִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם לֶחֶם וְנִשְׁכוּ אֹתְכֶם (וַיִּמ' ח' יז). קוֹלָה נְחָשׁ יִלֵּךְ (שֵׁס מו' כג). חֲמַת לְמוֹ כְּדַמּוֹת חֲמַת נְחָשׁ (תְּהִל' נח' ס). שִׁנְגוּ לְשׁוֹנֵם כִּמוֹ נְחָשׁ חֲמַת עֹכְשׁוֹב תַּחַת שְׁפָתֵימוֹ (שֵׁס קמ' ד). אַחֲרֵיתוֹ נְחָשׁ יִשָּׁךְ (מִשְׁל' כג' נג). וּפְרָץ גֶּדֶר יִשְׁכְּנוּ נְחָשׁ וְכוּ' אִם יִשָּׁךְ הַנְּחָשׁ בְּלוֹא לֶחֶם (קֹהֵל' י' ח"א). — וּבְתוֹרָה: אֵפֶר הַנֶּחֱשׁ (פֹּסֵל אֶת הַמִּים) מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקִיא (כ"ג, פֶּסֶח' ג' ט). אֲנִי רֹאֲיָתִי בְּנֶחֱשׁ שֶׁשְׁתֵּה צִיר בְּצִידוֹ (ר"ש, מוֹסֶפֶת' תְּרוּמ' ז' ע). שֶׁאֵרֶם שֶׁל בְּנֵי שׁ דּוֹמָה לִסְפּוֹג וְעוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ (ר' נַחֲמִיָּה, שֵׁס יג). שֶׁאֵרֶם שֶׁל בְּנֵי כֹלָה בְּאֹר (ס"א, שֵׁס). הֵרִי הוּא כְּשֶׁרִי עִם בְּנֵי שׁ בְּכַפִּיפָה אַחַת (שֵׁס דְּמָא' ג' ט). נָפַל לְבוֹר מְלִיאָה בְּנֵי שִׁים וְעִקְרָבִים מְעִידִין עֲלָיו (שֵׁס יִמ' יד ד). אִפִּילוֹ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בְּשִׁלּוֹמוֹ (בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה) לֹא יִשְׁבִּינוּ וְאִפִּילוֹ בְּנֵי שׁ כְּרוֹךְ עַל עֵקְבוֹ לֹא יִפְסִיק (נִרְכ' ב' ה). וְנִשְׁכַּת הַנֶּחֱשׁ אִסּוּרָה מִפְּנֵי סִכְנַת נִפְשׁוֹת (תְּרוּמ' מ' ו). וְהַנְּחָשׁ מוֹעֵד לְעוֹלָם (צִיָּק א' ד). וְלֹא הִזִּיק בְּנֵי שׁ וְעִקְרָב בִּירוּשָׁלַם מְעוֹלָם (לִנְזוֹס' ס' ה). בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִים לִיוֹנָה שְׁבוּרַחַת מִפְּנֵי הַנֶּץ וּנְכַנְסָה לִנְקִיק הַסֹּלֶעַ וְהָיָה בְּנֵי שׁ נוֹשֵׁף בָּהּ אִם תִּכְנַס לִפְנֵים הָרִי הַנְּחָשׁ וְאִם תֵּצֵא לַחוּץ הָרִי הַנֶּץ (מִכ' שְׁלֹשׁ נ' כ). כָּל תַּלְמִיד חֶכֶם שֶׁאִינוּ נֹקֵם וְנוֹטֵר כִּי בְּנֵי שׁ אִינוּ תַלְמִיד חֶכֶם (ר"ש' עַן יוֹלֹדֵק, יוֹמ' כג). הַסּוֹבֵב שֶׁבְּנֵי שִׁים רִצּוֹן אֶת מוֹחוֹ (נִשְׁכ'י, סוֹפֶר' ט' ו'). שֶׁלֶשָׁה כָּל זְמַן שְׁמוֹקִינִין מוֹסִיפִין גְּבוּרָה וְאִלוֹ הֵן דָּג וְנִחַשׁ וְחוּזִיר (שִׁנ' ע"ז). הַחוּרָג בְּנֵי שִׁים וְעִקְרָבִים בִּשְׁבַת אֵין רוּחַ חַיִּידִים נּוֹחָה הֵימָנוּ (שֵׁס קכ"א). חֲמִשָּׁה נַחְרָגִין בִּשְׁבַת וְאִילוֹ הֵן זָכוֹב שְׁבָאֲרֵץ מִצְרַיִם וְכוּ' וְנֵחֶשׁ שְׁבָאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל וְכָל שׁוֹמֵה בְּכָל מְקוֹם (שֵׁס). כָּל הַשֶּׁרָצִים יֵשׁ לָהֶן אֶרֶם שֶׁל בְּנֵי שׁ מִמֵּית שֶׁל שֶׁרָצִים אִינוּ מִמֵּית (שְׁמוּאֵל, ע"ז ל"א). אֵין אֶדָם דָּר עִם בְּנֵי שׁ בְּכַפִּיפָה (כְּמוֹ' עכ'). מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁרִיפָה אוֹ נּוֹפֵל בְּדִלְקָה אוֹ בְּנֵי שׁ מְכִישׁוֹ (סוֹפ' ח'). שִׁדְרוֹ שֶׁל אָדָם לֵאחֲרֵי שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה בְּנֵי שׁ (צִיָּק מו'). אֶרֶם בְּנֵי שׁ בֵּין שִׁינֵי הוּא עוֹמֵד (סִנְה' טח). אֶרֶם בְּנֵי שׁ מְעַצְמוֹ הוּא מְקִיא (שֵׁס). פֶּעַם אַחַת

הַלִּכְתִּי לוֹעֵד וְרֹאֲיָתִי בְּנֵי שׁ שֶׁהוּא כְּרוֹךְ עַל הַצֵּב לִימִים יֵצֵא עֲרוֹד מְבִינֵיהֶם (נִרְכ' סוֹנָה נִרְכ' מוֹרְחָל, מוֹר' קנ"א). הַכָּל מְשֻׁמְשִׁין פְּנִים כְּנֶגֶד עוֹרָף חוּץ מִשְׁלֶשָׁה שְׁמִשְׁמִשִּׁין פְּנִים כְּנֶגֶד פְּנִים וְאִלוֹ הֵן דָּג וְאָדָם וְנֵחֶשׁ (נִכּוֹר' ח). בְּנֵי שׁ (עֲצִירוֹ) לִשְׁבַע שָׁנִים (שֵׁס). לְעֵתִיד לְבָא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֲצֵל בְּנֵי שׁ וְאוֹמְרוֹת אֲרִי דוֹרֵם וְאוֹכֵל זָאֵב שׁוֹרֵף וְאוֹכֵל אֹתָהּ מִה הִנָּה יֵשׁ לָךְ אוֹמֵר לָהֶם וְכוּ' מִה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן (רִישׁ לִקוֹשׁ, עֲרִכ' טו"ז). אֲלֵיהֶן זֵיל שֶׁאֵל לְרִבִּי נַחֲוִיִּי מִפְּנֵי מִה בְּרָא הַקְּבִי"ה שְׁקִצִּים וְרִמְשִׁים בְּעוֹלָמוֹ אֲמַר לוֹ לְצוּרָה נִבְרָאוּ וְכוּ' זָכוֹב לְצִירֵיפָה שֶׁשֶׁשׁ לְעוֹלָקָתָה בְּנֵי שׁ לְחַפְסִית (וַיִּנְז' כִּרְכ' ט ג). כָּל הָאֲרָסִין מְעִלִּין חֲסִפּוֹן וְאֶרֶם בְּנֵי שׁ מִמֵּית (רִישׁ נִרְכ' כ"א, שֵׁס תְּרוּמ' ח' ס). שֶׁשָּׁה שְׁמוֹת נִקְרָא בְּנֵי שׁ בְּנֵי שׁ שֶׁרָף תִּנּוּן צִפְעָנוֹי אִפְעָה עֹכְשׁוֹב (לִרְכ'י' לט). הַבְּנֵי שׁ הַזֶּה לְחֹטֵם אַחֵר הַשּׁוֹם וּמַעֲשֶׂה בְּנֵי שׁ אַחֵר שִׁירֵד מִן הָהָר לְבֵית וּמִצָּא קַעְרָה שֶׁל שׁוֹם וְאִכְלָה וְהִקְיָא כְּתוּכָה וְרָאָה בְּנֵי שׁ שֶׁבְּכֵית וְלֹא הָיָה יוֹכֵל לְעַמּוֹד לוֹ כִּיוֹן שִׁינָא אוֹתוֹ הַנְּחָשׁ יֵצֵא הַנְּחָשׁ שֶׁל בֵּית וּמִלֵּא אוֹתָהּ עִפְרַיִם (ר' מִלְּפָחֵל, מִדִּיר נִרְכ'י' נד). ר' יִנְאִי הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בַּפֶּתַח עִירוֹ רָאָה בְּנֵי שׁ מִרְתִּיעֵי וּבָא וְכוּ' אֲמַר זֶה הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוֹתוֹ מִיד נִפְלָה הַבְּרָה בְּעִיר פְּלוֹנִי בִּן פְּלוֹנִי נִשְׁכּוּ בְּנֵי שׁ וּמָת (שֵׁס י). מִה בְּנֵי שׁ זֶה כָּל כְּחוֹ אִינוּ אֵלָא בְּרָאשׁוֹ כִּי שְׁמִשְׁוֹן (שֵׁס נח'). אֲמַר לוֹ לְנִחַשׁ מִפְּנֵי מִה אֹתָהּ מִצְוִי בֵּין הַגְּדֵרוֹת אֲמַר לָהֶם מִפְּנֵי שֶׁפִּרְצָחִי גִדְרוֹ שֶׁל עוֹלָם (ר"ש' נִרְכ' נחֲמִי, שֵׁס יוֹקִי' כו). אוֹמְרִין לְנֵי שׁ מִפְּנֵי מִה לְשׁוֹנֵךְ נוֹשֵׁךְ בְּאִבֵּר אַחֵר וְכוּלָּן מְרִגִּשִׁין וּמִרְתָּחִין (ס"א, שֵׁס קֹהֵל' א' יט). לְעוֹלָם אֵין הַנְּחָשׁ נוֹשֵׁךְ אֵלָא אִי"כ נִחַשׁ לוֹ מְלַעִיל (ר"א נִרְכ' כהנָה, שֵׁס). שֶׁאֵם בְּנֵי שׁ נוֹשֵׁךְ אָדָם אִינוּ מְרִגִּישׁ לַשְּׁעָה וּמַהֲלֵךְ לְבֵיתוֹ וְהַמְכָּה מִתְחַלְחֵל בּוֹ (תְּמוּמ' שְׁמוֹי' ס). — וְכִנּוּי לְעֶרֶם וְרִמָּא: הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וְהָיָה פִּרְעָה הַנֶּחֱשׁ שֶׁמִּתְחַכֵּם עֲלֵיהֶם (מִדִּיר שְׁמוֹת כ'). וְכִשְׁבֹּא יַעֲקֹב לְבֵיתוֹ בְּאֲרֵץ אַחֲוֹתָיו שְׁבָאֲרֵץ כְּנַעַן נִשְׁכּוּ הַנְּחָשׁ וְאִי זֶה בְּנֵי שׁ זֶה שִׁכְּם בֵּין חֲמוֹר שֶׁהִיתָה בְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב יִשְׁבַּת אֲהֵלִים וְלֹא הִיתָה יוֹצֵאת הַחוּצָה מִה עֲשֶׂה שִׁכְּם בֵּין חֲמוֹר הֵבִיא מִשְׁחָקוֹת וְכוּ' יֵצֵאה דִּינָה לְרֹאוֹת בְּבִנּוֹת הַמִּשְׁחָקוֹת וְשִׁלְלָה אוֹתָהּ (פִּדְרִיל' נח'). — וּמִצְוִי בְּסַחֲמָא: כִּשְׁהַנְּחָשׁ בֹּא לְנִשְׁכּוֹ הוּא נוֹשֵׁף כְּמִין שְׂרִיקָה (נִשְׁכ'י' נִרְכ'י' ג' יח). — וְאֲמַר הַפִּטְוֹן: יַעֲקֹב וְעָה וְחָשׁ, וּמַחֲוֹר פֶּתַח רַחֲשׁ, וְנוֹדַע כִּי הוֹחֵשׁ, מִשְׁרֵשׁ בְּנֵי שׁ (ר"א' קל"ג, לֵךְ קוֹץ, שִׁנ' טזוֹר). — וּבְמִלְצִיפָה, דְּמִיּוֹן לְחִיתָ מִזִּיקָה: בְּנֵי שִׁים הֵן בְּעִינֵיךְ וְעֵינֶם וְהֵם אֲצִילִי כְּתוּלַעַת יִרְקָה

כל בהמה וחיה עכשיו ארור אתה מכל הבהמה אני אמרתי תלך בקומה זקופה עכשיו על גחונך תלך אני אמרתי תאכל מערנים כאדם עכשיו ועפר תאכל (מוספת: סוף' ר"י). אדם הראשון מיסב בגן עדן היה וחיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו (ר"י בן סימא, סנה' נט'; חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא לא נתקלל נחש כל אחד ואחד מוישראל היו מודמנין לו שני נחשים טובים אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבוניס טובים ואבנים טובות ומרגליות (ר"ש בן מנסיא, שם). מניין שאין פוענין למסית מנחש הקדמוני (ר' יונתן, שם כט.). הרבה מענות היה לו לבחש למעין ולא טען (ר' שמלאי, שם). בתחלה נתקלל נחש ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם (צרכי, סא.). בשעה שבא נחש על חוה הפיל בה זוחמא (ר' יונתן, ע"ז כז:). הנחש הראשון היה מסית כבני אדם כיון שלא היו אדם וחיה מבקשין לאכול מאותו אילן התחיל לומר לשון הרע על בוראו ואמר לחן מן האילן הזה אכל הבורא וברא את עולמו וצוה אחכם שלא תאכלו ממנו ותבראו עולם אחר ומה עשה לו הקב"ה קצץ רגליו וכרת את לשונו שלא יהא מסית (ר' לוי, מד"ד דברי' ס.). בא נחש הקדמוני לתבוע דינו של הבל אמר לו הקב"ה לכן אני אומר כל הורג קין יהרג (סוה' סו.). שרצה (אדרה"ר) לשמור את עצמו ואת דעה מן העץ אפילו בנגיעה באותה שעה היה נחש הרשע נושף עצה בלבו אמר הואיל ואיני יכול להכשיל את האדם אלך ואכשיל את חוה הלך וישיב אצלה והרבה שיחה עמה אמר לה אם לנגיעה את אומרת צוה עלינו הקב"ה הריני נוגע בו ואיני מת וכו' מה עשה הנחש הרשע באותה שעה עמד ונגע באילן בידיו וברגליו והרתיעו עד שנשרו פירותיו לארץ (אדרה"ר, סו.). כן העור שהפשיט הנחש לקח הקב"ה ועשה להם כתנות כבוד לאדם ולעורו (ילק' נחש', רמז לד').—ואצל בעלי הקבלה, כח הסמאה הראשון; ועדיין לא נסחרו מזהמתו של הנחש הקדמוני אשר לא יכלו להסתר ממנו (ר"י עינמא, יד אבשלום על משלי ל'י). ישראל שנשמתו מצד הקדושה הנה בחייהם הם קדושים ובהפך נשמתו מהם יחולו עליהם כחות הסומא ולזה יטמאו אחרי מותם כי המיתה היא ע"י נחש הקדמוני ולזה המת הוא אבי אבות הסומא (ר"י מפוסא, מנח' קנ"ה 81). רוב המפרשים אמרו שהיציצ' הרע מושך כחו מן הנחש הקדמוני (כלי יקר על בראש' ג טו.). והנה נחש הקדמוני הנמשך מכת לבן הארמי

(ר"ש הנגיד, ידידותן). ונשים ואנשים בכל רגע עכשיו, ומרוב הכחשים דלקים נחשים, והניחוס חבושים ובושה מלבשים (ר"י סלוי, יוני גאיות).—*נחש בנחשים: נפל נחש על גבי מיטה ואמר עני הוא וסופו להעשיר עוברת היא זכר יולדת בתולה היא לאדם גדול נישאת הרי זה מדרכי האמורי (מוספת: שנת ר"ז י). איזהו מנחש האומר נפלה מקלי מידי וכו' וקרא לי עורב ונבב בי כלב ועבר נחש לימיני ושועל לשמאלי (שם זח' יג.). — נחש נחשת: ויעש נושה נחש נחשת וישמהו על הגם והיה אם נשך הנחש את איש והביס אל נחש הנחשת וחי (נמ"ד כ"ט). הוא (חוקיהו) חסיר את הכמות וכו' וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקמרים לו (מ"ז יד י).—נחש ברח: כיום ההוא יפקדו יי' בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן נחש ברח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את התנין אשר בים (ישע' כו א). עי' ברח, לויתן.—ובתלמי: כל מה שבא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם אף לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם ואלמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כלו מה עשה הקב"ה סירס את הזכר והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא (רנ, כ"ב ע"ד).—ואמר הפישן: שנת נחש בריח במצולה עמוקה, שמור עד יפקדנו מדבר בצדקה (ר"י טוב עלם, אלני מסדן, שנת נחש' ס).—וצורת כוכבים בשמים: ברוחו שמים שפרח חללה ידו נחש ברח (איו"ב כו יג).—ובסהמ"א: נקרא התלי נחש בריח כי התלי היא צורה מברחת לרוחב מתילד מהפסק שני עגולים כמו הפסק עגול השמש עם עגול הירח (ר"י אית' ששנ' לוי"ג, נחש). דע שיש לירח ד' גלגלים הגלגל האחד שהוא הגלגל העליון נקרא נחש בריח (ר' עובדי' ב"ר דוד, סי' קדו"ח להרמב"ם יד). ונחש בריח הוא התנין בראו הש"י ראשו במול קשת וזנבו בתאומים ובין ראשו וזנבו שבעה מולות (שם טוב טורטוסי, קדי' סג' ספ' השמו"ס לאלוהיו, כ"י בודל).—ואצל בעלי הקבלה: סמאל נקרא נחש בריח וכו' ולילית נקראת נחש עקלתון (עמק סמלך, ספר קריאת אלכנ' יד). — *נחש הקדמוני, שהסית את חוה לאכול מעץ הדעת: תלמידיו של נחש הקדמוני אתם שהמעה את אדם ואת חוה (ר' נחמיה, ספרי דברי' שנג). מצינו בנחש הקדמוני¹ שנתן עינו להרוג את אדם ולוישא את חוה אמר לו המקום אני אמרתי תהיה מלך על

¹ כך בכ"י וינה ובגרסא, וכך בגמ' שם (ט:). ובכ"י א"פ הוצ' צוק"מ אין מלה זו.

שכסל). — יאבן הנחש, עי' אבן. — ובחבור עם שמות אחרים, לצין קצת מיני הנחשים: נחש אלגומי מראהו אדום ופה כעין האלגומים עם עגילים שחורים ארכו כדי שתי רגל משכנו בארץ גוואנא (תוה"ט לאנרמויז, מפני סוואלי 147). — נחש אליל: נחש אליל יקרא בן על כי מקצת מהעמים יכבדוהו ויעבדוהו (ש' כלוך, שני"ע ג, סודו). הנחשים אלילים מלומדי תרבות ולא רק כי לא ירעו ולא ישחיתו כי גם ילחמו כל הימים את הנחשים הארמיים (שס ב, אלץ ענדי עולם). — נחש החיך: נחש החיך מראהו לבן כשלל בפצלות שחורות עוברות עקלתון והוא נעים ויפה ולא ירע מאומה משכנו בהודו המזרחית אשר שם ישאוהו הנשים על חזיהם להקר גופם גם לשחק בו (י' טינקס, תוה"ט, המינס רס). — נחש החרס: נחשים מגדול וממינים שונים מהם נחש החרס הנפילים הקרנים וכו' (שני"ע ב, אלץ כט). נחש החרס נמצא לרוב בהודו ארסו גדול מכל ארסי הנחשים ארכו ג' עד ד' רגל עיניו כבקים ירצו וקשקשי צאורו כאבני נזר ותנוצצו עורו צבוע בצבעים שונים בדמות טבעות עגולות כחרסים ולכן יקרא בן (שס ג, סודו). נחש החרס הוא גדול מאוד ארכו כחשע או עשרה אמות ועוביו כרביע אמה ויש לו ארס גדול יותר מכל הנחשים משכנו בהודו מזרחית ועל גבו חברבורות דומים לחרסים ולזאת יכנהו בשמו (כלוך לינדוי, ראש' למודי א' ו). — נחש המלך: ויקרא גם נחש המלך כי הוא מלך על כל הנחשים הנפילים ביופי ובגבורה ארכו לפעמים יותר מארבעים או חמשים רגל עיניו כעוכי איש מראהו נאוו ומה גם הטבעות מצבעים יפים ומזהירים אשר על עורו (שני"ע ג, סודו). נחש המלך ארכו כעשר עד חמשה עשר אמה ועיניו כשוק איש מראהו מלוא מירוק גפרית או שחרחר יפה משכנו בהודו אפריקא ואמריקא הדרומית (תוה"ט, המינס רס). — נחש הנחשת: נחש הנחשת ארכו כרבע או שליש אמה ועיניו כחצי עובי אצבע ראשו שמוח ועגולי כביצה וצאורו דק וכו' משכנו ברוב מדינות אירופא במקומות לחים ורשובים ביערות (שס רד). — נחש הנמר: נחש הנמר וכו' מתגורר ברוב מדינות הודו מזרחית גם באוי יאפה וסומאטרה ארכו לרוב שתי עשרה עד שש עשרה רגל וכו' גבו חום בחיר ועליו ישתרע קו צהוב עם כתמים חומים ומראהו חנונו לבן כמעט ראשו מכוסה במגנים גדולים ונחיריו פתוחים על אפו מלמעלה (תוה"ט, סוואליס 154). — נחש הסלע: נחש הסלע ויגדל וכו' מראהו לרוב צהוב אמוצי עם כתמים חומים ויגדל

המיל פנים בלבנה עי' אדם הראשון וכו' כי הכל נמשך ממקור נחש הקרמוני והוא הגורם להסגר שערי רחמים (רימ ג'יקטיליס, שני אורס לא). ואזניך תשמענה כי הנה היא הוגנת לו לנחש הקרמוני לעבדה ולשמרה (רמ"ע מפלני, אמרי טורו, סעמיס יז). — ב) *כנוי לחלי מחליי העינים, *keratitis fascioulousa*¹: דק זה הדוק חלזון נחש (ספרא אמור ב). דק תבלול חלזון נחש ועינב (ככור' ו ב). חלזון כמשמעו נחש כמשמעו (סוספי' שס ד ב). ג) *נחש שבבצל, כעין שבט בתוך הבצלים הירקים ובראשו כעין תרמיל קטן, והוא חריף מאד ויש בו כעין ארס: לא יאכל אדם בצל מפני נחש שבו ומעשה בר' חנינא שאכל חצי בצל וחצי נחש שבו וחלה ונסה למות וכו' (ערוך' כט). — *נחש של ים, *Hydrophis*¹: לנשיכת הנחש של ים קח נחש כמהו מן שרץ הים צו להבקיעהו ולחבוש על מקום הנשיכה (אסף סוואליס כ"י 89). — נחש בבשן, מין ממיני תולעים שגולדים בבשן בעיר: ואכילת הדברים אשר כבר התחילו להתעפש והליחה הגסה מוליד הנחשים בבשן (פרקי משה ו). מיני תולעים שבבשן הם ג' א' דומים לתולעים שבחומץ וילדו בפי הטבעת והדומים לגרגרי הדלעת במעים הגסים והדומים לנחשים במעים הדקים ויחדשו כאב באצטומכא אם יעלו לצד מעלה (שס ט). פעמים יתילדו במעים תולעים מהמשך הפסד המאכל באצטומכא וכו' והם על שני מינים מהם מה שיתילדו במעים הדקים העליונים ואותם הם ארוכים ולכן נקראים נחשים ומהן מה שיתילדו במעים העבים אשר למטה מן הסבור והם קטנים וכו' ומה שימיתו הנחשים הוא הרודא (מ' אלדני, ש"א ד ב). — *חלי הנחש, חלי בעור ובשער הראש, *Dermatitis exfoliativa*¹: ואשר יפסד בו (בהשערות) אמנם לליחה רעה נסתרת כמו שיש בחולי הנחש וחלי השועל (קלטון ד ז ב). רפואה לחלי השועל וחלי הנחש ליחה רעה נסתרת בעור במקום צמיחת השער ומפסירה שרשי השערות ונקרא חלי השועל בחקרתו לשועלים ותהפרש בינו ובין חולי הנחש כי בו לא ישער לבד אבל יפשט ממנו עור דקיק כמו שיקרה לנחש (שס שס ב). חולי הנחש וחולי השועל הם עלה אחת ואולם נתחלפו שמותם למקום התבנית כי המקום אשר יוסר השער בחולי הנחש יקרא על משל הנחש ביום הולדו (פרקי משה כג). ואם (יתחדש החלי) מלבנה (יקרא) חלי הנחש (נרצוני, ארז חייס, כלרעם, כ"י ביהמ"ד

—¹ תרגום ד"ר מויזא.

(1) ע"י הערה לערך נחשת.

(¹) בארמ' נחשולא : ויהי סער גדול בים (יו"י אד) והיה נחשול רב בימא. וכסורי' מחשולא : היג'אנ אלכחר ח'אצה, וגם מוג' נג. ועי' שרש חשל.

בתזוהיך על מאהבך (יחזק' יו לו). — יכלי נחשת, כלי הבמה למדידת גבה הכוכבים וכדומ', Astrolabe: השער הראשון מזכרון כלי האצטרולב והשמות הנפולים בו ורשמים אשר בו וקראתיו כלי נחושת מפני שרובם עושים אותו מנחושת ומי שרוצה לעשותו מכסף או מזהב הרשות בידו (לאנ"ע, כלי נחשת א). כלי נחושת יש בו שבעת זכרם ואם ובנות ורשת ובריה וסוס ורוכבו (שם). השיב החכם בכלי הנחושת הנקרא אצטרולב יהיה זה נראה לעין כי כשנסתכל בהם ונשים סימן במקום מהישוב ונדע קו גובה הקושר וכו' (רש"י פלקיירא, המנקש עט). והאומר ילבש שממה כי האורים והתומים הם היו כלי נחושת הנקרא אצטרולב אשר יעשהו העמים (מנח' קנ"א, לאנ"ע, מנח' מנח').

נְחֻשְׁתִּי, נחשתי, מ"ז, מ"ר נחשתיים, — של נחשת, ממכע הנחשת; ואמנם (המים) הנחשתיים טובים להפסד המוג (קאנון א כ כ יו), והמים הנחשתיים והשמרים השרופים בו טובים (שם ג ו ט ו י).

נְחֻשְׁתִּים, נחשתיים, מ"ז, — שם לכלבי נחשת, אשר את פלוגי בנחשתיים; ויאסרוהו (פלשתים את שמשון) בנחשתיים ויהי מוחן בבית האסירים (שפ"י יו כא). ויאסרהו (מלך בבל את צדקיהו) בנחשתיים לביא אתו בבלה (ינ"א לע ז). — והנחשטשו בו גם בסהמ"א: ובעת ההיא צוה אספמיונוס לפתוח הנחושתים מעל יוסף ויאמר אספמיונוס אל יוסף הנני מסיר מעליך את הנחושתים ככלי הברזל והיית ליועץ באמן לבני מישום (יוסיפון, דף תכח).

נְחֻשְׁתָּן, נחשתן, ש"ז, — שם לנחש הנחשת שהיה לפניו אצל ישראל והיה מיהם לו סגולה שמי שנשכו נחש והביס אל הנחשתן וחי: וכתת (חזקיה) נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן (מ"ב יח ד).

נְחָת^א, נחת, ממנו אֶנְחָת, אֶנְחָת, נחת.

נְחַת, נחת, ש"ז, — ספ"פ מן אֶנְחָת, במשמ' ירדה בכח, d. Niederlassen; descente; descent וי' את הור קולו ונחת זרועו וראה בועף אף ולהב אש אוכלה (ישע' ל ג). — ואמר המשורר: הראה נחת זרועו, לעם מחכה ישעו, וירה בים מרכבות פרעה, סוס ורוכבו ירה בים (ר"י הלוי, מי כמון יחיד).

נְחָתָה, נחתה, ש"ג, נספס' נחת, (נכנ', נחתה, נחתה, רד"ק בשורשו) — (א) ההפך מהרמת קול, ונדרף עם שקט, מנוחה, כגון בארמ' נחת, ירד.

Ruhe; quiétude; quietness: כה אמר אדניי קדוש ישראל בשובה נחת תושעון בהשקט ובנחתה תהיה גבורתכם (ישע' ל יח). דברי חכמים בנחת נשמעים מזעקת מושל בכסילים (קט"ו ט יו). — ובתור"מ: בשבאין (הרוחות) בועף אבל שבאים בנחת אומר ברוך עושה בראשית (יונ"א נכ" ט ג). כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהגם לעוה"ב (ר' אלעזר, סנה' זב). — שהיא קורא ושונה ומשמש תלמידו חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות וכו' אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו או לו לפלוגי וכו' (יומ"ט סו). — ובמשמ' מתינות: הראה סוס לבן בחלום בין בנחת בין ברדוף יפה לו אדם בנחת יפה ברדוף קשה (נכ"י נז). — ובסהמ"א: היו השקים גדולים ומלאים כלי זכוכית וכיוצא בהם פורק בנחת (רמב"ם, שנת כ"א י). בחמשה עשר בו ישנו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן (סוף סק"א ט). הגע בעצמך כאלו רחיים סובבים מן המזרח למערב ונמלה מחלכת על גבה מן המערב למזרח בנחת לפי הילוכה (סוף פי"ה כז). — ואמר המשורר: חלק איומה משחת, ושהר משובה נצחת, ושוכנו בשובה ונחת, לבית קרשנו ותפארתנו (ר"י הלוי, אדיר כשון מזמרים). שכתתי ימי נחת י בעלומי ימי רעה, וקויתי וחסיתי בעונותי והיא תועה (רמב"ע, זמן סכל). ובביאת הגואל לארצם בנחת יבואו (לאנ"ע, אל מנוחך). — (ב) רצון ותענוג, Vergnügen plaisir; pleasure: איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת (משלי כט ט). מנח מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח (קט"ו דו). גם שמש לא ראה (הנפל) ולא ידע נחת לזה מזה (ס"ו ט). — ובתור"מ: שני ראיות הם אחת ראיה של נחת ואחת ראיה של צער באברהם הוא אומר שא נא עניך וראה מן המקום אשר אתה שם זו היא ראיה של נחת (ר"א, ספרי כמ"ד קלו). רבי חנינא בן דוסא (היה מהלך בדרך וירדו גשמים) אמר רבובו של עולם כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער (פסוק לרדת, כשכא לביתו אמר) רבשיע כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת (יומ"ט נג). כותל שבין שתי חצירות צידו אחד גבוה עשרה ספחים וצידו אחד שוה לארץ וכו' לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה וכל לזה בנחת ולזה בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת (ר"ב נמנ', ערוך עז). — ובסהמ"א: כגון שהיה שם גדר והיו עולין בנחת והוסף עליו

^א — (א) ההפך מהרמת קול, ונדרף עם שקט, מנוחה, כגון בארמ' נחת, ירד.

כל שהוא והשלימו לעשרה ונמצא שאין עולין אלא בדוחק (מנצח, מכיר, א יא). — ואמר המשורר: אין נופש בנפיש ולא נחת בנחת (ראשית, איה נולדו). — ובפרט *נחת רוח: עשה רצונך בשמים ותן נחת רוח ליוראיך בארץ והסוב בעוניך עשה (ראשית, נוסח הסלה, תוספת, נכרי ג יא). פעם אחת היה לבו עגל של זבחי שלמים והביאנהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים לא מפני שמסיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לבשים (אזכר אלעזר, חגי יז). יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי (כ' יסוד, נסוח, נא). אשרי כו' שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם (כ' מלך, נכרי יז). עתיד אני להושיב אתכם בנחת רוח בעולם (ספרי נכרי קטו). כשהמקום נוטל נשמתו של צדיקים נוטלה מהם בנחת רוח (שם שני). רוצה הוא שיהא לו נחת רוח (כ' זכר, יוש' דמאי ז א). המתעטש בתפלתו סימן יפה לו כשם שעושים לו נחת רוח מלמטה כך עושין לו נחת רוח מלמעלה (נכרי נד). בכל מקום שאתה מוצא נחת רוח השמן מקשרג (כ' חנו, מדיר נראש' נה). מלך ב'ו נכנס במדינה וכו' עושה להם צרכיהם בונה להם דימוסיות עושה להם נחת רוח במדינה (כ' אגון, שם נמד' יב). משה זו אינה עושה אלא לנחת רוח (שם שש"ש, הנך יפה דוד). לא היו רואין במדבר נחת רוח ולא רוח טובה (תנחומי חקת מג). וישראל משתמשין לאורו (של משיח) ואומרים אשרי שעה שבה נברא וכו' שמפתח שפתיו ברכה ושלום ושיחתו נחת רוח (פסיק' נכרי לו). — ובספרי: ונתתם רשות זה לזה להקדיש ליוצרים בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה (תש' יול, ספדן אורנו). — *נחת רוח יהי לפלוגי, דבור של הכרת טובה בעד מעשה טוב שעשה: אמרו בית הילל לבית שמאי והלא במעמד כולכם זקני בית שמאי ירד חוני הקפן ולא אמר אלא שבע ואמרו לו כל העם נחת רוח הילך! אמרו להם בית שמאי מפני שהיתה השעה ראויה לקצר (תוספת' כ"ה ד יא). — *במשמ' הנחה: מחיצה העשויה² לנחת לא שמה מחיצה (כ' בוגל, ערוך' כו). כלי עץ העשוין לנחת הוא (השלחן) וכל כלי עץ העשוין לנחת אין מקבל שוממה (מנה לו). (נח) לשם נחת התיבה נקרא (כ' יוסי נכריה, מדיר נראש' כה).

— נפעי, נחת, נחתה, — נחת החץ בהגוף, נחתך ונתקע ופלט לתוכו, eindringen; pénétrer; to penetrate: כי

¹ עי' הערה לקמן. — *כבר היתה מלה זו כצורתה כאן בנסחת השבעים, והרגמו במשמ' ירידה, κατέβη, וסוככום מלשון הנחה θέσις. וכך גם רפ"ג. ריב"ג באר בשני פנים, בענין פרות ובענין מותר, ושאר הקדמונים פרשו בענין ירידה והנחה, וכן רב החדשים, אך כלם מודים כי אין זו מליצה סבבית, וקצתם מגיחים הגהות מתחלפות, ואחת מהן היא ונתח במקום ונחת, והנה, אין ספק בדבר כי כל החלק הראשון של הכתוב הזה הוא לקוי ולפי הנסחה המסורה קשה לפרשו, אך החלק האחרון מעיד על עצמו כי הוא אינו לקוי וכך עכ"פ יצא מידי מי שכתבו, אלא 'שאינו אולי במקומו, ונסרך כאן אולי ממליצה אחרת, אך לא משמ' ירידה ולא משמ' שיטה ומכש"כ משמ' נחת רוח אינם סבבית, כאן, והמשמ' האחת הסבבית היא ש נחת הוא כלי מכלי השלחן, ושימו עליו המסעמים או הצלחות והקערות של המסעמים, והוא אולי כעין הכלי תמחוי הידוע, ושם דומה לזה לכלי כעין זה נזכר במשנה והוא נחתה, שהובא למעלה.

² כך הכתיב, וצריך לנקד לפי דקדוק הלשון וחתה, וכבר רשמה המסורה הורוה: פתח בס"פ. אך בנסחה המסורה החית דגושה, ואולי זה להעיר על זרות הפתח, ואולי ראו בזה נפעי מן חתה, עיי'ש. וכבר אמר ריב"ג: ואשתדאד אלתא' מנה ללוקס. עיי'ש. — ובעברית: ודגשות התו הוא להפסקה, וכך רד"ס: ודגשות התו מפני ההפסק להפארתה,

כל שהוא והשלימו לעשרה ונמצא שאין עולין אלא בדוחק (מנצח, מכיר, א יא). — ואמר המשורר: אין נופש בנפיש ולא נחת בנחת (ראשית, איה נולדו). — ובפרט *נחת רוח: עשה רצונך בשמים ותן נחת רוח ליוראיך בארץ והסוב בעוניך עשה (ראשית, נוסח הסלה, תוספת, נכרי ג יא). פעם אחת היה לבו עגל של זבחי שלמים והביאנהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים לא מפני שמסיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לבשים (אזכר אלעזר, חגי יז). יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי (כ' יסוד, נסוח, נא). אשרי כו' שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם (כ' מלך, נכרי יז). עתיד אני להושיב אתכם בנחת רוח בעולם (ספרי נכרי קטו). כשהמקום נוטל נשמתו של צדיקים נוטלה מהם בנחת רוח (שם שני). רוצה הוא שיהא לו נחת רוח (כ' זכר, יוש' דמאי ז א). המתעטש בתפלתו סימן יפה לו כשם שעושים לו נחת רוח מלמטה כך עושין לו נחת רוח מלמעלה (נכרי נד). בכל מקום שאתה מוצא נחת רוח השמן מקשרג (כ' חנו, מדיר נראש' נה). מלך ב'ו נכנס במדינה וכו' עושה להם צרכיהם בונה להם דימוסיות עושה להם נחת רוח במדינה (כ' אגון, שם נמד' יב). משה זו אינה עושה אלא לנחת רוח (שם שש"ש, הנך יפה דוד). לא היו רואין במדבר נחת רוח ולא רוח טובה (תנחומי חקת מג). וישראל משתמשין לאורו (של משיח) ואומרים אשרי שעה שבה נברא וכו' שמפתח שפתיו ברכה ושלום ושיחתו נחת רוח (פסיק' נכרי לו). — ובספרי: ונתתם רשות זה לזה להקדיש ליוצרים בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה (תש' יול, ספדן אורנו). — *נחת רוח יהי לפלוגי, דבור של הכרת טובה בעד מעשה טוב שעשה: אמרו בית הילל לבית שמאי והלא במעמד כולכם זקני בית שמאי ירד חוני הקפן ולא אמר אלא שבע ואמרו לו כל העם נחת רוח הילך! אמרו להם בית שמאי מפני שהיתה השעה ראויה לקצר (תוספת' כ"ה ד יא). — *במשמ' הנחה: מחיצה העשויה² לנחת לא שמה מחיצה (כ' בוגל, ערוך' כו). כלי עץ העשוין לנחת הוא (השלחן) וכל כלי עץ העשוין לנחת אין מקבל שוממה (מנה לו). (נח) לשם נחת התיבה נקרא (כ' יוסי נכריה, מדיר נראש' כה).

¹ בתוספתא של הרפ"ו היה לך, וגרס הגר"א יהיה לך. ואולי העיקר יהי לך, ואולי הילך — יהי לך. — ² נ"א שאינה עשויה.

והשתמש בו המשורר במשמ' אחרת: כתבי זה ומעגלי בארז ומדברות מגמתי וימים, לנחת פני ארץ גדודים ורוות מדמי עיני תלמים (רמזיע, דיואן קכל, כ"י בודלי). ראה הכנס כמו ברק ירועץ להשמיר חיל יגוני עם גדודיו. ביום רזה ספר שחק תלמים עלי ארץ יבחת את גדודיו (כול, מרשס נ כ).

נַחַת⁽¹⁾, נַחִית, נַחִי, מִרְ נַחִיתִים, נַחִיתִים, — מי שנחת למקום מהמקומות, בפרש בכונה של איבה: וישלח איש האלהים אל מלך ישראל לאמר השמר מעבר המקום הזה כי שם ארם נַחִיתִים⁽²⁾ (מ"ז ו ט). — ואמר המליך, בהשאלה לגדודי הראגות: חקור חכמה ודע מושפס ועתים ואף כי את בסוף ימים ועתים, ויחקור לבך שכל ואף כי גדודי הראגות שם נחתים (כס"ט פלוקירא, המקש יג).

נַחַת, — עיי' למעלה בהערה לערך נַחַת.

* **נַחֲתוֹם**, נַחֲתוֹם, ש"ו, מִרְ נַחֲתוֹמִים, נַחֲתוֹמִים, — מי שֶׁעֶסְקוֹ הוא לאפות לחם ולמכרו לרבים. Bäcker ; boulanger ; baker: הלוקח מן הנחתם ככר בפונדיון (מוספת' שני' ו כא). מפני מה אמרו בעל הבית אחד מעשרים וארבעה מפני שעינו יפה בעיסתו ונחתום אחד מארבעים ושמונה מפני שעינו צרה בעיסתו (י' יכודס, שס חלה א ז). בעל הבית עיסתו מעושה ואין בה

שעושה החורש במחרשה והם הנקראים גם כן תלמים ואמרו נחת גדודיה עוסף על אמרו תלמיה רזה ואמרו צמחה חברך עוסף על אמרו ברביבים תמוגגה כי ענין תלמיה רזה וענין ברביבים תמוגגה אחר וענין נחת גדודיה וענין צמחה חברך אחד גם כן. עכ"פ, המלה גדודיה מקבלת לתלמיה, ונחת לרזה, והוא הפרוש היותר סבכי כאן, ואפשר שהוא פעל נגזר מן נחת, או שרש מיוחד.⁽¹⁾ מן אֶנַחַת, והחלישו ריב"ג וכן רד"ק כי עקר צורת מלה זו היא נחית, אמר ריב"ג וז"ל: ומנ הדיא אלמעני אלתיאני כי שם ארם נחתים אי אנחמ נאזלוג ת"מ ואצלה נחיתים עלי זנה שרירים פאדע"מ יא' אלמד פי אלתיא, ע"כ, — ובעבר: וזוה הענין השני (מענין ירדה) כי שם ארם נחתים, ר"ל שהם ירדו שמה ועקרו נחיתים על משקל שרירים ונבלעה יוד המשך בהתו. וכן רד"ק וז"ל: ותתאר כי שם ארם נחיתים ובא הדגש תמורת הנח כי הראוי נחיתים בפלס שרירים ופירושו יורדים וחונים שם. והחדשים, אותם המקיימים הגרסה נחתים, קבעו לזה צורה נחת. ועיי' הערה לקמן.⁽²⁾ כך בנסחה של המסורה. ותרגמו השב"ע: χέαυατα (וכנסחה אחרת ἐνεδεούσους) במשמ' נחבאים, מסתתרים, וכמו"כ תי': כסן, ואין לברר אם באמת כך היתה בנסחתם גרסה נחבאים או מסתתרים, או הם תיגמו כך המלה נחתים. ורב החדשים הסכימו כי המלה נחתם היא שבוש במקום נחבים.

חציר נחתם בי (הכל' לח ג). — ואמר המליך: ומצאוני גדודים חלוצים, כאלו מן האש קרועים, או מן המות חרועים, והורוני בשני חצים, פלחו בס כבדי, והגדילו אירי, והאיש אשר חציו נחתו בי, וחלוציו פלחו לבבי, בידו צריו, ואתו רפואות חליו (ר"י מיוז, מהמ' מת).

— פט', נַחַת, נַחֲתָה: מלמד ידי למלחמה ונַחַת⁽¹⁾ קשת נחושה זרעתי (ש"כ כג לד).

— הפט', הנַחִית, לזוי הנַחַת: עושו ובאו כל הגוים מסביב ונקבצו שמה הנַחַת⁽²⁾ וי' גבוריך (יואל ד יא).

בִּנְחַת, ממנו בִּנְחַת.

בִּנְחַת, — קל לא נהוג.

— פט', נַחַת, לזוי נַחַת, — נַחַת אותו, הספיק לו כדי צרכו, ואינו צריך ומבקש יותר מזה, to satisfy, ובשאלה נַחַת את גדודי הארץ, השקם מים כדי צרכם: פקרת הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים וכי' תלמיה רזה נַחַת⁽³⁾ גדודה ברביבים תמוגגה צמחה חברך (הכל' סה יא-יב). —

— בתהלי' יח לה: ונַחַתה. ויש סברים כי זה מן חתה.⁽²⁾ כבר אמר ריב"ג שהוא כמו המַעַד, אך בכ"ז המליצה דחוקה. תי' קרא גבוריהם, ואולי זה עבר הנַחַת במקום הנחית. וקצת החדשים אמרו כי ההא שלפני הנון היא כפל ה שמה, וכאן צריך לקרא נחת. עכ"פ, לפי הנקוד של המסורה, זהו צווי של הפע' נחת.

⁽³⁾ התלבשו חקדמוג' והחדש' בפרוש מלה זו, ואמר ריב"ג: ואמא נחת גדודיה פתרג'מתה נזל ח'מושהא בפתח אלנון וכשר אלזאי מע שדתהא אי כת'ר זרעהא ואלנזל בפתח אלנון ואלזאי הו ריע מא יורע אי זיאתה ונמזה ויקאל אנזלת אלשג'רה אד'א כת'ר נזלהא אי ת'מרהא ואלארצ' אלנזלה בפתח אלנון וכשר אלזאי אלכתי'רה אלכלא' וגדודיה הוא מת'ל על כל ידים גדודות אלדי' תפשי'רה ח'דוש אלמשתק מנ ויתגודרו כמשפסם בחרבות ורמחים ואראד הנא באלח'דוש אלח'שוס אלתי יח'שהא אלתראת' בשכה אלמחראת' והי אלמשמאה איצ'א תלמים פקולה נחת גדודיה מחמול עלי קולה תלמיה רזה וקולה צמחה חברך מחמול עלי קולה ברביבים תמוגגה אד' מעני תלמיה רזה ומעני ברביבים תמוגגה ואחר ומעני נחת גדודיה ומעני צמחה חברך ואחר איצ'א, ע"כ, — ובעבר: אבל נחת גדודיה תרגמו (בערבי' נזל, בנזן פתוחה וזין חרוקה ודגושה, ר"ל רַבָּה פריה, ונזל בנזן וזין פתוחות הוא פרי הצמח, ר"ל רבויו וגדולו, ואמרו' (בערב') אנזלת אלשג'רה, הויל תאילן, אם רב פריה, ואדמה נזלה שהיא מרבה בצמחים, וגדודיה הוא כמו על כל ידים גדודות שפירושו שרפים הנגזר מן ויתגודרו כמשפסם בחרבות וברמחים ורצה כאן בגדודיה הקוים

כדי מתנה לכהן נחתום עיטתו מרובה ויש כהן
מתנה לכהן (סס). הולך אדם אצל נחתום הרגיל
אצלו ואומר לו תן לי ככר אחת או גלסקא אחת (סס,
וי"ט ג ז). המוליך חטים לסתן ולא לתתן ועשאו מורסן
וסובין קמח לנחתום ועשאו פת נישולין בשלם לכהן
והקדירו חייב לשלם (סס י"ק י ט). בראשונה היו אומרים
אין מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ואין
מוליכין עמו גריצות לחגור חזרו לומר מסייעין לבחתום
העושה בטומאה וכו' (סס ע"ז ז-ח ב). נחתום שעשה
שאר חלק וכו' נשים שנתנו לנחתום לעשות להם
שאר (מל"א ז א). נחתום שהוא עושה למכור
בשוק (סס ז א). המים שהנחתום ממביל בהן את
הגלוסקין (יד"ס א ט). מי תשימשו של נחתום ישפכו
ממנו שהן מחמיצין (סס"ה ז ח). (מצא) ככרות של
נחתום מחרוזות של דגים והתיכות של בשר (כ"מ
ז א). נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא
עורכין עמו (ע"ז ז ט). שיעור חלה של בעל הבית אחד
מכ"ד ושל נחתום אחד ממ"ח לפי שהאיש עיניו
יפה והאשה עיניה רעה (ספ"י נמד"ק). אפילו לא
נכנסו אלא גורן אחת בעיר הנחתומין מותרין
ממנו שרצין אחר החרש (כ"ט, טוספ"ה דמ"ד ז יד). ורש"י
הנחתומין לעשות רגיעה ביניהם (סס"מ י"א כ). לא יפתח
אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של
חבירו (כ"ג ג). ארובות של נחתומים שמאות (כל"ס י
ב). מוסף הנגור של בעלי בתים סחור ושל נחתומין
(כ). מצא בה (בעיר) שישראל ונכרים דרים
שם (סס ה ט). מצא בה נחתומין (מכ"ל"ר ז ח).
ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא
לקחתן אחד אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך
לו (כ"ל י"א). נחתום עושה טפוס אחד (י"א) דמאי
ז ט). לאחר שנגב סאה חישין והוליכה נחתום והפריש
חלתה והאכילה לבניו זה סבך ואינו אלא סנאץ
(כ"א כן יעקב, סס ס"ה א). עלובה העיסה שנחתומה
מעיד עליה שהיא רעה (כ"י ח"א כ"ה, מ"ד כ"א"ש ג).
אין לוקחין פת מנחתום כותי במוצאי הספח אלא
לאחר שלשה תנאים (מס' כותים ב). משל המדינה
שנצטרכה לחם צעקו הכריות אל השלטון עמדו שני
נחתומין והיו טוחנין כל הלילה בקשו לעשות עיסתן
כבה הנר ולא היו רואין מה עשו כללו את העיסה ואפו
אותה והוציאוה ומלאו את השוק בא השלטון וראה
הפת מעורבת קיבר אמר להם ראוין הייתם ליתן הקפויין
צואריכם ולהחזיר אתכם בכל המדינה אבל מה אעשה

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן אֶל הַנֶּעֱרָה נִשָּׂא כְּלוֹי לָכֵּה וּנְעַבְרָה אֶל מִצְבֵּי
הָעֵרְלִים הָאֵלֶּה וְכֹי וַיֹּאמֶר לוֹ נִשָּׂא כְּלוֹי עֲשֵׂה כֹל אֲשֶׁר
בְּלִבְכֶּךָ נִמְשָׁה לְךָ הַגִּנִּי עִמָּךְ כְּלִבְכֶּךָ (ש"א יד יז).—וּבִּבְחָשָׁאֵהָ.
נִמְשָׁה אַחֲרֵי פְלוֹנִי, רָצָה בְּפִלוֹנִי, רָצָה שֶׁפִּלוֹנִי יִהְיֶה הָרָאשׁ.
הַמֶּלֶךְ וְכֹדוּמָה: כִּי יוֹאֵב נִמְשָׁה אַחֲרֵי אֲדֹנֶיהָ וְאַחֲרֵי
אֲבִשְׁלוֹם לֹא נִמְשָׁה (מ"א כ כח).—וּלְבָבָהּ נִמְשָׁה אַחֲרֵי פְלוֹנִי,
בְּמִשְׁמִי זֶה: וַיִּדְּבְרוּ אַחֲרֵי אָמֹו עֲלִיּוֹ בְּאוֹנִי כֹל בְּעֲלִי
שִׁכְמִי אֵת כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁתְּ לִבִּי אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ
כִּי אִמְרוּ אַחֲזִינוּ הוּא (שְׁט"ז ט ג).—וּנִמְשָׁה אַחֲרֵי פְלוֹנִי,
בְּמִשְׁמִי הַסִּכִּים לְדַבְּרוֹ, לְדַעְתּוֹ, עֲשֵׂה כְמוֹ שֶׁרָצָה פְלוֹנִי:
לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רִבִּים לְרֵעֵת וְלֹא תִעֲנֶה עַל רֵב לְנִתְּ
אַחֲרֵי רִבִּים (שְׁמוֹת כג כ).—וּנִמְשָׁה אַחֲרֵי בָצֵעַ, רָצָה בְּבָצֵעַ,
רָדַף אַחֲרֵי זֶה, בָּקָשׁ בָּצֵעַ: וְלֹא הִלְכוּ בְּנֵי דָרְכּוֹ וַיִּשְׁטִי
אַחֲרֵי הַבָּצֵעַ וַיִּקְחוּ שָׁחַד (ש"א ח א).—וּנִמְשָׁה לִבְכוּ מַעֲם
פְלוֹנִי, לֹא רָצָה בּוֹ, עֲזַב אוֹתוֹ, לֹא הֵלֵךְ בְּדַרְכּוֹ: וַיִּתְּאֶנֶף
וַיִּשְׁלַטְהוּ כִּי נִמְשָׁה לִבְכוּ מַעֲם וַיִּי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (מ"א
יח ט).—וּנִמְשָׁה מִדְּבָרֵי פְלוֹנִי בְּמִשְׁמִי זֶה: קָנָה חֲכֵמָה קָנָה
בִּינָה אֶל תִּשְׁכַּח וְאֵל תֵּשׁ מֵאֲמָרֵי פִי (מִשְׁלִי ד כ).—וּנִמְשָׁה
יָמִין וּשְׂמָאל, סָר מִדְּרֵךְ הַסּוֹב: פִּלַּם מִעֲגַל רִגְלָךְ וְכֹל
דְּרִכְיָךְ יִכְנוּ אֶל תֵּשׁ יָמִין וּשְׂמָאל הַסָּר רִגְלָךְ מִרַע (שְׁט
כז כז).—נִמְשָׁה אֲשֶׁר מִדְּרָכּוֹ שֶׁל פְלוֹנִי, לֹא עֲשֵׂה טֹהַר
שֶׁפִּלוֹנִי רוֹצֵה בּוֹ: לֹא נִמְּוָג אַחֲרָיו לִבְכוּ וַיִּתֵּם אֲשֶׁרִינוּ
מִנִּי אַרְחָךְ (תְּהִלָּה מִד יט). אִם תִּשָּׂה אֲשֶׁרִי מִנִּי הָרֹךְ
וְאַחֲרָיו עֵינֵי הָרֹךְ לִבִּי (אִיוֹב לא ז).—נִמְשָׁה מִתּוֹרָתוֹ, מִעֲדוּתוֹ
שֶׁל פְלוֹנִי: זֵדִים הִלְצִינוּ עַד מָאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נִמְשָׁתִּי
(תְּהִלָּה קִט נא). רְבִיּוֹם דְּרָמִי וְצָרוּ מִעֲדוּתְךָ לֹא נִמְשָׁתִּי
(שְׁט קמ).—(ב פ"י, נִמְשָׁה דְּבָרָה, עֲשֵׂה שִׁיטָּה הַדְּבָרָה הַנָּה
אוּ הַנָּה, לִמְעַלָּה אוּ לִמְטָה. *ausspannen; étendre; to stretch out*
נִשָּׂה אַחֲל וְכֹדוּמִי, מִתָּה הִירִיעוּת וְקִבֵּעַ אוֹתוֹ בְּמִקּוֹם,
מִקְדָּם לְבִית אֶל וַיֵּשֶׁתְּ אֶהְלֹו וַיִּשְׁטִשְׁם אֶהְלֹו
(שְׁט כז כה). וַיִּקֶּן אֶת חִלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נִמְשָׁה שֵׁם אֶהְלֹו
(שְׁט לג יט). וּמִשָּׁה יָקָה אֶת הָאֶהְלֹו וּנִמְשָׁה לוֹ מִחוּץ לַמִּחְנֶה
(שְׁמוֹת לג ז). וְחֹבֶר הִקְנִי נִפְרָד מִקּוֹן וְכֹי וַיֵּשֶׁתְּ אֶהְלֹו עַד
אֶלּוֹן בָּצֵעִים (שְׁט"ז ד יא). בְּתוֹךְ הָאֶהְלֹו אֲשֶׁר נִמְשָׁה לוֹ דוֹד
(ש"ב ו י). אִין נִמְשָׁה עוֹד אֶהְלִי וּמִקּוֹם יִרְיעוּתִי (וַיִּמְי' י כ).
וּנִמְשָׁה אֶת שְׁפָרוֹ עֲלֵיהֶם (שְׁט מ"ג י).—וְהַשְׁמִים: עֲשֵׂה אֶרֶץ
הַנִּמְשָׁה כֹּדֶק שְׁמִים וַיִּמְתַּחֵם כֹּאֶהֱלֹו לְשִׁבְתָּ (יִשְׁע' מ כה).
בּוֹרָא הַשְׁמִים וְנִמְשָׁתִּיהֶם רָקַע הָאֶרֶץ וַצִּאצִּיָּא (שְׁט מ"ב כ).
אֲנִי וַיִּי עֲשֵׂה כֹל נִמְשָׁה שְׁמִים לְבָדִי (שְׁט מ"ד כד).—אֲנִי
יָדִי נִמְשָׁה שְׁמִים (שְׁט מ"ה יב). נָאִם וַיִּי נִמְשָׁה שְׁמִים וַיִּסְדֵּר

סִלְקֵי הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית (51)

(שס כל יכ). — ובתוים: האנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגנה (מעשר נ י), אילן שהוא נוטה לשדה חברו (כ"ג ב י). אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום (מכות ב ז). תבואה שהיא נוטה תחת הגפן (כלא' ז ז). — וחלון נטה למקום: היה דר בעלייה ובה חלון נוטה לרשות הרבים (פסיק' רכתי ב). — ובהשאלה, נטה למות: מי שחלה ונטה למות אומרים לו התורה (שנא' ל). — לָבַז נטה: ויאמר לו איכה אן נטה לבך (רנ, סנה' לח). — דעתו נטה, נדמה לו כך: כך דעת תלמידכם: נוטה (כ' ירמיה, כ"ג קס:). — הרין נטה לפלוני, נראה כי על מי הרין פלוני הוא הצדיק: שנים שבאו לפניך לדון עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הרין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו (ר"ס בן מנסיא, סנה' ו). — דבריו נוטים לצד מינות וכדומ', נדמה כי יש בהם קצת מינות: בקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהן נוטים לצד מינות (כ' גימין בן לוי, מדר' ויקר' כח). — בית דין נטה, שאינו שָׁקֵל. שאינו יכול להחליק לשתי חבורות שוות: התורה אמרה עשה לך בית דין נוטה (') (ר"א בן ר"י הגלילי, סנה' ג). — ופ"י, נטה בגד, מסך וכדומ', פרש אותו כמו אהל וכיוצא בזה: היה כרוך עליו (על השלית) חוט או משיחה מותר לגבותה לכתחילה (שנא' קלה). וילן מותר לגבותו ומותר לפורקו בשבת כילת חתנים מותר לפורקה ולגבותה בשבת (כ' חייא, ערוכי קב). — נטה הדין, דן לא בצדק בשביל שחד וכדומ': שמא תאמר חריני נוטל ממון ואיני נוטה את הדין (מכ' משפ' כ). — ומצוי בסהמ"א. — ובמהלך הכוכבים: והחמה סובבת ברקיע כנגד גלגל המזלות והוא נוטה מגלגל המישור לפאת צפון ולפאת דרום כנגד כ"ד חלקים (ראשית הנשיא, טעבור א ב). ואין אופן המפריש עובר על נקודת הקוסמים אבל נוטה מכל אחר מהם י"ז חלקים ויהיה קוטב הדרום מסתתר מהם לעולם וכן כל הכוכבים אשר בתחומי הנוספים ממנו עד י"ז חלקים נסתרים מהם (שס ג). הנקודה שממנה יתחיל הירח לגבות לצפון השמש היא הנקראת ראש והנקודה שממנה יתחיל הירח לגבות לדרום השמש היא הנקראת זנב (רמזים, קדוש"ט יו ב). ומראש מול מלה יתחילו המזלות לגבות מעט מעט ולהתרחק מעל

(') בתוספת' (שס ז) נשוי.

הקו השווה כנגד הצפון (שס יט ז). — ובהשאלה, טבעו נוטה, דעתו נוטה וכו': שתי קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה אינן דרך טובה ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן ולא ללמדן לעצמו ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן או מוכן לאחת מהן וכו' יחזיר עצמו למוטב (רמזים, דעוס א ג). יש גאונים שחולקין על דבר זה וכו' ואין דעתי נוטה לדברים אלו (סוף, מכי' כג יו). ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות היו מושביעין אותו ערב יום הכפורים וכו' במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר שאמרנו לך (סוף, ענינים יוספים א ז). ומעת הילדות יהיו נראות באדם חמדות שהוא נוטה אליהן כי הנוטה בילדותו אל תאות המאכלים ישאר בן כל ימיו (רש"י פליקרא, אג' המלוס ב, J.Q.B. N.S. I, 482). והנראה לכאן מן הספר ההוא בפרקיו וחלקיו כי לקרב רחוקים נוטה מחקו בעקבי פילוסופיא יצא (אג' רמזים' לרכי' נרפס על מו"ט). מתוך שלבו נוטה ליכות לאוהבו ולחייב את שונאו אינו יכול להוציא הדין לאמתו (מחזיק, הל' דייטס ז). — ובדקדוק והגיון, י"ש נטה, הבא בסמיכות ובכנויים, ההפך מן י"ש ישר: ונקראת האות מלה והשם ממנו מה שנקראוהו שם ישר וממנו מה שנקראוהו שם נוטה וכו' כי כל שם שנקודו חולם הוא אשר יקראוהו אנשי מלאכת ההגיון השם הישר והשם שנקודו חייק או פתח הוא אשר יקראוהו בעל מלאכת ההגיון השם הנוטה (מלות הטון ג). והמדקדק יעיין בשם ראשונה במה שאפשר שיהיה ישר או נוטה (ר"א בלמס, מקי"א, נחלקם הסמות). השם הנוטה הוא המונח להורות על הענין שנשתנה שנוי נאות להורות הענין ההוא לא במה שהוא נמצא במוחלט אלא ביחס משה אותו בצדוק האותיות והנקודות כי זה יהיה בסמיכות או בכנוי (שס). — פטוי, נשוי, — יד נשוי, זרוע נשוי, עי' יד, זרוע. — קיר נשוי: כקיר נשוי גדר הדחוייה (תס"י סד ד). — צל נשוי: ימי כצל נשוי ואני כעשב איבש (שס קנ יב). — והשמים: ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא נשוי על ראשיהם מלמעלה (יחזק' א כב). — נשויא גרון, עי' גרון. — ובתו"מ: ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן קור נשוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו (כ' יחזק, ר"ס יו). שהיו נותנין עיניהן בבעלי ממון ומושכינן אותו אצל קיר נשוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלים את ממנו (ככל, סנה' קט). — ואהל: אוהל שהיה נשוי ע"ג גבי ארבע שפודין של מתכת (תוספת' אג' ח ב). אהל שהוא נשוי בעלייה (משנ' שס ז ב). — ונשוי למות: כמו נוטה:

הָטָה אוֹנוֹ לִי (שֶׁס קיו ח-ג). בְּנֵי לְדַבְּרֵי הַקְּשִׁיבָה לְאִמְרֵי
הַטָּה אוֹנֶךְ (מִשְׁלֵי ד כ). —לֹא הָטָה אוֹנוֹ, לֹא שָׁמַע לוֹ, לֹא
עָשָׂה רְצוֹנוֹ; וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הָטָה אֶת אוֹנֶם וּלְכוּ
בְּמַעֲצוֹת בְּשִׁרְרוֹת לִבָּם הִרַע (יִרְמֵי ז כד). וְאִדְבַּר אֲלֵיכֶם
אֲשֶׁכֶּם וְדַבֵּר וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְכוּ' וְלֹא הָטִיתֶם אֶת אוֹנֶכֶם
לְשִׁמְעַי (שֶׁס כה נד). וְלֹא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרִי וּלְמַלְמְרֵי
לֹא הָטִיתִי אוֹנִי (מִשְׁלֵי ס יג). —וְהָטָה אֶת לִבִּי אֶל פְּלוֹנִי,
עָשָׂה שִׁילֶךְ בְּדַרְכֵי פְלוֹנִי, שִׁיעֶשֶׂה רְצוֹנוֹ; וְעָתָה הִסִּירוּ
אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בִּקְרַבְכֶּם וְהָטָה אֶת לְבַבְכֶּם אֶל יְיָ
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (יִסְעִי כד כג). לְהַטּוֹת לְבַבְכֶּם אֵלָיו לִלְבֹּת
בְּכָל דְּרָכָיו (מִיָּא ח נח). פְּלָגִי מִיָּם לִב מוֹלֶךְ בִּיד יְיָ עַל
כָּל אֲשֶׁר יִחַפֵּץ יִמְנֶה (מִשְׁלֵי כה ח). —וְאַחֲרֵי פְלוֹנִי: אִב,
יָמֹו (הַגּוֹיִם) אֶת לְבַבְכֶּם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם (מִיָּא יא ב). —
וְלִדְבָר, לַחֲכָמָה וְכוּמוֹ, רָצָה בָּה: לְהִקְשִׁיב לַחֲכָמָה אוֹנֶךְ
תִּפְּחָה לִבְךָ לַחֲבֹנָה (מִשְׁלֵי כג). הָט לְבִי אֶל עֲדוּתֶיךָ וְאֵל
אֶל בָּצַע (תְּסֵלִי קט לו). אֶל הָט לְבִי לְדַבֵּר רַע לְהַתְעוּלָל
עַלְלוֹת בְּרִשָׁע (שֶׁס קמא ד). —הָטָה אֶת פְּלוֹנִי, עָשָׂה
שִׁירְצָה פְלוֹנִי לְעִשׂוֹת דְּבָר; וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ וְכוּ'
הַעֲזֹה פָּנֶיהָ וְתֹאמַר לוֹ וְכוּ', לֵבָה נְרוֹת דְּרִים עַד חֲבָקֵר
וְכוּ' הָטָהוּ בְּרֹב לִקְחָה בַּחֲלָק שִׁפְתֶּיהָ תִּרְחַבְנָה חוֹלֶךְ
אַחֲרֶיהָ פִּתְאוֹם כְּשׁוֹר אֶל טַבַּח יִבֹּא (מִשְׁלֵי ז ירכ). —
וְהָטָה אֶת לְבִי: וַיִּמְנֶה נִשְׁיוֹ אֶת לְבִי (מִיָּא יא ג). —וְהִלֵּב
הָטָהוּ: רָעָה אִפְרָ לִב הוֹתֵל הָטָהוּ וְלֹא יִצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ
(יִסְעִי מד כ). —וְהִלְכָּר הָטָהוּ: כִּי חֲמָה פֶּן יִסְתַּךְ בִּשְׁפָק
וּרְב כֶּסֶף אֶל יִמְּךָ (אִיוֹב לו יח). —וְהָטָה דֶּרֶךְ פְּלוֹנִי, עָשָׂה
לוֹ עוֹל: הַשְׂאֵפִים עַל עֵפֶר אֵימָן בְּרֹאשׁ דְּלִים וּדְרָךְ עֲנוּם
יִמִּי (עֲמוֹ כז ז). —וְאַרְחַ מִשְׁפָּט: שַׁחַד מַחֲק רִשָׁע יִקַּח
לְהַטּוֹת אַרְחוֹת מִשְׁפָּט (מִשְׁלֵי וז כג). וְהַמְּטִים עֵקֶלְקוֹתָם
יִלְוִיכֶם יְיָ אֶת פְּעֻלֵי הָאוֹן (תְּסֵלִי קכס ה). —הָטָה חֶסֶד
עַל פְּלוֹנִי, עָשָׂה אִתּוֹ חֶסֶד. נָתַן לוֹ בְּקִשְׁתּוֹ; וְעָלִי הָטָה
(אֱלֹהִים) חֶסֶד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיוֹעֲצָיו (עוֹלִי ז כח). —וְהָטָה
מִשְׁפָּט, לֹא דִין אִמַּת וְצִדִּיק: לֹא תִּפְּחָה מִשְׁפָּט לֹא תִכְיֹר פָּנִים וְלֹא
תִקַּח שַׁחַד (דְּבָרִי יו יט). אֲרוֹר מִטָּה מִשְׁפָּט גִּר יִתּוֹם
וְאַלְמָנָה (שֶׁס כז יט). וְיִקְחוּ שַׁחַד וַיִּמְנֶה מִשְׁפָּט (שִׁח ח ג).
לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט גִּבֹּר נִגַּד פָּנֵי עֲלִיוֹן (אִיכִי ג לה). —
וְהָטָה אֶת הָעֵנִי, הַצִּדִּיק וְכוּמוֹ, בְּמִשְׁמֵי הָמָם אוֹתוֹ:
צִרְרִי צִדִּיק לִקְחֵי כֶסֶף וְאַבְיוֹנִים בִּשְׁעָרֵי הָטָה
(עֲמוֹ ס יב). מַחֲטִיאי אָדָם בְּדַבֵּר וּלְמוֹכִיחַ בִּשְׁעָרֵי יִקְשׁוֹן
וַיִּמְנֶה בַּתְּחוֹ צִדִּיק (יִסְעִי כט כה). שָׂאת פָּנֵי רִשָׁע לֹא טוֹב
לְהַטּוֹת צִדִּיק בְּמִשְׁפָּט (מִשְׁלֵי יח ט). וְעֵשְׂקִי שִׁכַּר שִׁכּוֹר

וְאִפְּלוֹ שִׁירָאָה אוֹתוֹ (אֶת הַחוּלָה) נִסְוִי לְמוֹת אִינוֹ אוֹמַר
לוֹ צוֹ לְבִיתְךָ שְׁלֹא יִחַלֵּשׁ דַּעְתּוֹ (מִדְ"ר קֶסֶל, כִּי כְנוֹם).
מַעֲשֵׂה בִשְׁתִּי נַעֲרֹת שִׁירְדוּ לִשְׁתוֹת וּלְמַלּוֹת מִיָּם אִמְרָה
אֶתָּה לַחֲבֵרְתָּה לְמַח פִּנְיֶךְ חוֹלְנוֹת אִמְרָה לֹח כָּלֹ מוֹזֹנוֹתֶיהָ
וְכִכֵּר הָיָא גִּסְוִיָּה לְמוֹת (רִי לוֹי, כֶּס נְלֹאשִׁי מֵט).

—נִסְעִי, יִנְסָה, יִנְסָה. —נָפְטוּ הַצִּלְלִים: אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם
כִּי יִנְסָהוּ (יִנְסָה) צִלְלֵי עָרֵב (יִרְמֵי ו ד). —וְקוֹ עַל בְּנִין וְכוּמוֹ:
בֵּיתִי יִבְנֶה בְּהָ נָאִם יְיָ צִבְאוֹת וְקוֹ יִנְסָה עַל יְרוּשָׁלַם
(זִכְרִי ח יו). —נָפְטוּ, עֵי' נָפְטוּ.

—הִסְעִי, הָטָה, הִטָּהוּ, הִטָּהוּ, הִטָּהוּ, הִטָּהוּ, הִטָּהוּ, מִטָּה,
מִטָּה, מִטָּה, מִטָּה, מִטָּה, מִטָּה, מִטָּה, מִטָּה, מִטָּה, מִטָּה,
הִטָּה, אִמְרָה, אִמְרָה, אִמְרָה, אִמְרָה, אִמְרָה, אִמְרָה, אִמְרָה, אִמְרָה,
יִנְסָה, יִנְסָה, יִנְסָה, יִנְסָה, יִנְסָה, יִנְסָה, יִנְסָה, יִנְסָה, יִנְסָה,
עַל צִדּוֹ וְכוּמוֹ, neigen; incliner; to incline: הִטָּה
נָא כִדָּךְ וְאַשְׁתָּה (נְלֹאשִׁי כד יד). —וְהָטָה אֶת הָאֶתָּה וְכוּמוֹ'
לְמִקּוֹם הָרָצוּי: וַיִּךְ בִּלְעָם אֶת הָאֶתָּה לְהַטָּה הָרָדֶךְ (נִמְד')
כֶּס כג). —וְאֶת פְּלוֹנִי: וַיֵּשֶׁב אֲבִנֵּר חֲבֵרוֹן וַיִּפְּחֵה יוֹאָב אֶל
תֹּךְ הַשְּׁעָר לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּשִׁלִּי (שֶׁס ג כג). —וְאֶת הַדְּבָר
וְכוּמוֹ, הִנְיֹאָהוּ לְמִקּוֹם הָרָצוּי: וְלֹא אִכָּה דוֹד לְהִסִּיר
אֵלָיו אֶת אֲרוֹן יְיָ עַל עֵיר דוֹד וַיִּפְּחֵה דוֹד בֵּית עֶבֶד אָדָם
הַגִּתִּי (שֶׁס ו י). וְתִקַּח רִצְפָּה בַת אִמִּיהָ אֶת הַשֶּׁקֶט וְתִפְּחֵהוּ
לֹה אֶל הַצּוֹר (שֶׁס כה י). —וְאִכָּל, הִנְיֹאָה לֹ: וְאַחֲרֵיהָ לְהַם
כְּמִרְמִי עַל עַל לְחִיָּהם וְאִם אֵלָיו אוֹכִיל (קֹס' יא ד).
—וְהָטָה אֶהֱל: וַיִּמְנֶה לְאַבְשָׁלוֹם הָאֶהֱל עַל הַגִּב (שֶׁס יו
כג). —וְהָטָה יִרְעִיָהוּ הָאֶהֱל: הָרַחֲבִי מִקּוֹם אֶהֱלִךְ וִירְעִיָהוּ
מִשְׁכַּנְתוֹתֶיךָ יִמְנֶה (אֶל תַּחֲשִׁכִּי הָאִרְכִּי מִתִּירֶךְ וִיתִדְתֶּיךָ
חֻזִּי (יִסְעִי נד כג). —וְהָטָה אֶת יָדוֹ, כְּכֹנָה שֶׁל אִיכָּה
וְכוּמוֹ: וַיִּיָּה יָדוֹ וְכִשְׁל עוֹזֵר (יִסְעִי לא ג). כִּי אִפְּחָה
אֶת יָדִי עַל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ נָאִם יְיָ (יִרְמֵי ו יב). —וְאִם אֶת
יָדִי עֲלִיךָ וְאַשְׁחִיתֶךָ (שֶׁס יס ו). —וְהָטָה אוֹנִי לְשִׁמְעַי,
הָטָה אֶל צֶדֶק הַמִּדְבָּר כִּדִּי שִׁשְׁמַע יוֹתָר: הָטָה יְיָ אוֹנֶךְ
וְשָׁמַע פֶּקֶח יְיָ עוֹנֶיךָ וְרָאָה (יִסְעִי לו יו). —וְכַהֲשָׁאָלָה,
רָצָה בְּדַבְּרֵי פְלוֹנִי, קָבַל אוֹתָם: הָטָה אוֹנֶכֶם וְלָכוּ אֵלָי
(כֶּס נה ג). אֲנִי קְרָאתֶיךָ כִּי תַעֲנִנִי אֶל הָטָה אוֹנֶךְ לִי שָׁמַע
אִמְרָתִי (תְּסֵלִי יז ו). הָטָה אֵלֵי אוֹנֶךְ כֹּהֲרָה הַצִּלְלִי (שֶׁס
לא ג). שָׁמַעִי בַת וְרָאָה וְהָטָה אוֹנֶךְ וְשִׁכְחִי עִמָּךְ וּבֵית
אֲבִיךָ (שֶׁס מה יא). אִפְּחָה לְמִשְׁלֵי אוֹנִי אֶתָּה בְּכַנּוֹר חִידָתִי
(שֶׁס מט ט). הָאִוִּינָה עָמִי תוֹרָתִי הָטָה אוֹנֶכֶם לְאִמְרֵי פִי
(שֶׁס עח ח). אֶהֱבִיתִי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּהֲנוּנִי כִּי

—(י) אוֹלִי הִיוֹד כֶּסֶל מִן כִּי, וְהַעֲקָר כִּי נָפְטוּ. —(י) הַמְּטִים.
וְאוֹלִי הוּא פִּעִי, וְלִשׁוֹן זִכֵּר לִירְעִיָהוּ.

אלמנה ויתום ומיגר (מלא ג' ט). — והפך פלוגי מדין: להפלות מדין¹ דלים ולגזל משפט עניי עמי (ישע' י ב). — (ב) פ"ע, כמו נטה, הפה אחרי פלוגי, הסכים לו וכדומה: ולא תענה על רב לנשת אחרי רבים להפלת² (שמות כג ב). — הפה מן הדרך, נטה: סורו מני דרך הפה מני ארץ (ישע' ל יא). באשרו אחזה רגלי דרכו שמרתי ולא אפ (איוב כג יא). — הפה פלוגי, הסב לסעד: ועל בגדים חבלים יפן אצל³ כל מזבח ויון ענושים ישתו בית אלהים (עמו' ג ח). — ובתורם, במשמי' פ"י, הפה דבר: פעם אחת קראתי לאור הנר ובקשתי להשתות ואמרתי גדולים דברי חכמים שהיו אומרים אין קורין לילי שבת לאור הנר (ר"י בן אלעזר, תוספתא שבת א יג), אני ישמעאל בן אלישע קראתי והייתי הנר כליל שבת לכשיכנה בית המקדש אביא חמאת שמינה (סוף סס). — והפך את פלוגי מן הדרך: והלא דברים קל וחומר ומה אם נכסים שאינן לא רואין ולא שומעין ולא מדברין על שהן גרמו לצדיקים לדור בין הרשעים אמר המקום ישרפוהם מה את חבירו מדרך חיים לדרך מות על אחת כזיב שיחא בשריפה (ר' שמעון, סס קנ"ה יד ד). — הפה ידו וכדומה: לביצים הנתונות ביד אדם (אם) ישה ידו מעט כולן נופלות ומשתברות (מכיל' נשלה, סירס ט). שהיתה אחת מהן לובשת תכשיטה והיתה משה גרונה בשביל להראות את תכשיטה (מד"ר ויקר' טו). — הפה אָזַן: עומד הייתי בין אחי הכהנים בשורה והייתי אזני כלפי כהן גדול ושמעתי מבליעו כנעימת הכהנים (ר"ט, יוש' יומי ג ז). שב לפני הזקנים והם אונן לשמוע את דבריהם (ד"א' ב). — והפך את הדיון לצדו של פלוגי: וכל דיון שלוקח שוחד וממה את הדיון אינו מת מן הזקנה עד שענינו כהות (פאה ט ט). דיני ממונות מ"ן על פי עד אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מ"ן על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה (סנה' ד פ). שלא תאמר הואיל ורשע הוא אשה עליו את הדיון (מכיל' משפ"ט כ), תן דעתך שאם היתה את הדיון שאת מזעזע את העולם שהוא אחד מרגליו (רס"ג, מד"ר דנ"י ט). כל הממה דינו של גר כאילו ממה דינו של מעלה (י"ט לקיש, חני' ט). אף הקב"ה אין דן יחידי שנאמר וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו אילו מ"ן לכף זכות ואילו מ"ן לכף חובה (ר"י בן סוף, יוש' סנה' א א). — ופ"ע, הפה,

1. — כך בנפחה המסורה, ואולי צ"ל דין, והוא משער הטה משפט. — ואולי הכונה: להפלת את פלוגי, לחמס אותו. — 2) ואולי צ"ל יפן אצל אצל כל מזבח, והכונה באצל הראשון

מ"ן, היה נפשו קצת, לא זקוף: בה"א עומדיו וקורין יושבין וקורין ומ"ן וקורין (נכ"י יא). אני שהייתי זקוף הייתי אתה שהיית מומה זקפת (לא"נ"ע, תוספתא סס א ו). אתה היסית לקיים כדברי ב"ש אני נוקפתי לקיים כדברי ב"ה (ר' ישמעאל, סס). חזר ואמר להם (ר"א לחכמים) אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו הי"ט כותלי בית המדרש ליפול גער בהם ר' יהושע וכו' לא נפלו מפני כבודו של ר' יהושע ולא זקפו מפני כבודו של ר"א ועדיין מ"ן ועומדיו (נ"י נט). — הפה ימין ושמאל, כמו נטה: העבודה שלא היסית ה' ימין ושמאל אני שמעתי ולא היה לי לפרש ואתה דורש ומסכים להלכה (ר' טרפון, תוספתא זנח' א ח). — יפן הדדים, כמו יפן: איזהו סימניה (של בוגרת) ר' יוסי הגלילי אומר משיעלה הקמט תחת הדד ר' עקיבא אומר משי"ט¹ הדדים (מד"ס ח). — דברים מ"ן לצד מינות, כמו נוטין: בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שמצאו בו דברים מ"ם לצד מינות (ר' נחמיה, מד"ר קהל' מה יתרון). — ובהשאלה, הפה בשעת תשמיש, בעל בתולה וחכמים את האבר באופן שלא קרע את בתוליה: (ההוא שבא לפני ר"ג וא"ל פתח פתוח מצאתי אמר לו ר"ג) שמא היתה (מתוך י). — ובסנה"א, במשמי' פ"י: וחסידים הראשונים היו מ"ן דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון (נמ"ס, דעוס א ט). רשות לכל אדם נתונה אם רצה להשתות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה להסתות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו (סוף, מסנ"ס פ). מי שהוא מחזיק בתורת משה ויאמין בעיקריה וכשבא לחקור על זה מצד השכל ותבנת הפסוקים המהו העיון לומר שאחד מן העקרים הוא על דרך אחרת וכו' או המסתו העיון להכחיש העקר ההוא (ר"י אלבן, סעקרי א ב). — ובמשמי' פ"ע: וכך מ"ן דברי רש"י שכתב בלשון זה וכו' (ר"י על ה"ק, שנת מז).

— פ"ע, מטה, משה, — כמו נפוי: חביות שהן יושבות על שוליהן או מוסות על צידיתן באויר (אסל' קו ג). קורה שעשאה גולל לקבר בין עומדת בין מוסה על צדה (סס ח). היתה מוסה על צדה כמין קתרתה (כל"ס ד ג). כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ וכו' ר' יוסי אומר הקורה מוסה על הכותל ותולה אותו (סנה' ג).

כמו אציל, כמו בבן סירא הטה אציל. — כך, ביד אחת, גם בנפחה עם גוף פרוש הערבי של הרמב"ם, וכן במדב"ם.

***נְטוּף**, ט"ז, —ש"ס מן נטח: אהל שהוא נטוי בעליה מקצתו מרודד על הארובה וכו'. אינו מציל עד שיהא נטוי כנטיית האהל (ר' שמעון, אהל' ז, ח' חס"ט). אם ראיתם שמים שמטו והארץ מתמוטטת מנטיית שמים וארץ לא היה לכם ללמוד (מד"ר בראש' עו). — יובחכמת התכונה, נְטוּף אחד הכוכבים במסלולו: הנטייה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה היא הנקראת רוחב הירח (למנ"ס, קדו"ט טז ח). הרי נתברר לך שכל מעלה ומעלה ממעלות המזלות נוטה לצפון או לדרום ויש לנטיית העורב רוב הנטייה לא תהיה יותר על שלש ועשרים מעלות וחצי בקירוב ואלו הם השעורים של נטייות לפי מנין המעלות של מזלות (סס יט ו). וממחלך הכוכבים וידיעת שיעור סביבתן בכל יום ובכל שעה ומנטייתן מרוח דרום לרוח צפון ומרוח צפון לרוח דרום (סא, יקו"ט ג ס). גלגל השמש נוטה מגלגל משוה היום כ"ד מעלה מצד הימין וכ"ד מעלה מצד השמאל הנטייה הימנית כלה היא ראש סרמן זמן החום על דרי השמאל וזמן הקור על דרי הימין והנטייה השמאלית ראש גדי והוא בהפך זה (מנ"י פ"י יא"ר לאו סגל בן תמים נא). וראה שענין פגישת שתי העגולות האלו זו את זו על שתי נקודות החלי ונטייתם זו מזו לצפון ולדרום איך הוא דומה משום צד לפגישת חגורת המזלות עם גלגל המישור על ב' נקודות השוואת הקיץ והשוואת החורף אלא שתכלית הנטייה לשם כמו שידעת היא קרוב מכ"ד מעלות ובכאן אינה אלא כדי חמש מעלות בלבד וכו' ועוד שקשתי הנטיית הפרמיות לשם הן לקוחות מאופני חצי היום ונקראות קשתי נטיית החמה וקשתי נטיית הירח הן לקוחות מאופנים אחרים (י"י היטל"י, יקו"ט ח). גלגל המזלות בנטיית חגורתו וסבוב כוכבי לכת עליהם וכו' מפני נטיית גלגל המזלות אשר על קטביו יסבבו (לאכ"י, למנוס נמס כ ד ג). השער הששי יתבאר בו נטיית השמש מקו השוה ומקפ"ב עגולי השמש ומהחלופים הנמצאים בה (ר"ד גמ' נחמ' ועיס' קלג). — ובמשמ' כללית של רצון ותשוקה לדבר מהדברים, Neigung inelination: וכן בשבט מין ומין ממיני החיים נטיה ותאוה אל מין ממיני הצמחים (ר"י א"ת, חו"ט, כנעמון ג). ומהם הנטיה אל תאוות הגופות המגונות (סס, סיחוד י). והנטיה אל החכמה ואהבתה דבר אלהי גדול מאד (רש"ט פליקוילא, אנ"י, סהלס, JQR N. S. I, 485). מי גרם אליך ליתפס בנטיה מועטת ולא נתפשת בנטיה

ו ד). ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה (מכות ג יג). מעשה ברבי ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו שרויין במקום אחד והיה ר' ישמעאל מוטה ור' אלעזר בן עזריה זקוף וקוף הגיע זמן קרית שמע נזקף ר' ישמעאל והיה ראב"ע מוטה וכו' אני שהייתי זקוף הפייתי אתה שהיית מוטה זקפת (תוספת' בכ"א א). והחולצת מן הגדול בין עומד בין יושב בין מוטה (יבמ' קג). — ואבנים מוטים: כל השערים שהיו שם היו להם שקופות חוץ כשער פרי שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על גבי זו (מדות כג). ***נְטוּף**, ט"ז, — ש"ס מן נטף: שדה בית השלחין שנישופה לתוך שדה בית השלחין אחרת משקין ממנה וכו' וכי טחמת הניסוף היא יכולה להשקות לא מחמת עצמה שהיא מליאה (יוש' מו"ק א א). — ואמר הפסן: קמתי נצבתי בחמד הרים, ורצתי אצתי בזהרים, פתחתי מאלו בנשוף מורים, נעשה ונשמע אמרים (יו"א א פסח, לאינס ורלינס).

***נְטוּש**, מ"ר נְטוּשִׁים, — א"י, מי שנשט מקום מושבו והלך לארץ רחוקה: שמעתי שהנשטין כשבויים (נשכ"ג, תוספת' כחז"י ח ג). שבוי זה שיצא שלא לדעת וכו' נשט זה שיצא לרעת (שמו"ל, יוש' יבמ' טו ג). — ובמהמ"א: כתב הרי יהודה ברצלוני ז"ל השבויין והנשטין והרשטין והשטין אין מחזיקין בנכסיהם רשט מפני שאין אדם יודע אנה הוא שבוי מפני שהוא טרוד בשביו ונשט שהוא במקום רחוק וכו' אבל נשט שהוא במקום שיכול למחות צריך למחות (מור חו"מ קמג). וכשנראין הדברים שמתו הנשטין ביד נותנין ליורשיהם אע"פ שאין ראיה ברורה במיתתן אבל נשטין שאין ידוע להיכן הלכו ולא שמעו בהן אין כח להוציאן (תשו' גא"י מו"מ טו, כ"ט ד 89). — ט"ז, נכסים נְטוּשִׁים, עוובים, שנשטו בעליהם: אילו הן נכסים נשטין כל שלא שמעו בהן שמתו ויורד לנחלה (תוספת' כמז"ח ג). היורד לנכסי נשטין מוציאין אותו מידו ואילו הן נכסי נשטין הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין הלכו להם למדינת הים ולא שמעו בהם שמת (כ"מ נח:).

***נְטוּף**, ט"ז, נְטוּף, — כמו נטח: ואני כמעט נְטוּף (ר' רגלי כאין שפכה אשרי (סהל' עג כ).

— נְטוּף, נְטוּף: כנחלים נְטוּף (בגנת עלי בהר (נמ"ד כד ו).

(*) ופרש"י: שהנכסים נטושים.

(*) צורה הקדומה של פעלי נְטוּף. — כך הקרי, והכתוב נטוי, ובקצת ספרים נְטוּף כתיב וקרי. — כך הנחמה המסורה, וקצת החדשים מגיחים נטה אל.

שפם ונמיילת צפורנים וכו' ברגל מותר ובאבל אסור (ירוש' מ"ק ג' א'). שפם בנמיילת צפורנים לכל דבר (ר"ב, כ"ט). — בנמיילת רשות (ירוש' נב"ז ב' ח'). — נמיילת שער, תספרת: מעשה האמור בראש נמיילת שער (ר"ח, מ"א, מ"ב). (אבל) אסור בנמיילת שער אחד ראשן ואחד שפמו ואחד זקנו ואחד כל שער שבו בשם שהוא אסור בנמיילת שער הראש לאחר שבעה (ס"ט). — נמיילת ידים, רחיצתן: אין בנמיילת ידים אלא סמוך לסעודה (תוספת' נב"ז ו' ב'). המזלזל בנמיילת ידים והמספר אחר מסתן של תלמידיו חכמים והמגיס דעתו כלפי מעלה (גמ' ש"ס י"ט). תבא לנמיילת ידים ברכה (ר"ב, ש"ס מ"ג). ג' דברים מביאין את האדם לידי עניות ואלו הן המשתין מים בפניו מטהו ערום ומזלזל בנמיילת ידים ושאתו מקללתו בפניו (ש"ס כ"ב:). כל שמיבולו במשקה צריך נמיילת ידים (ר' אבא, פסח' קט"ו). לא אמרו נמיילת ידים לפירות אלא משום נקיות (סו"א, חול' ק"ו). ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נמיילת ידים (נב"ז ס' א'). — ומצוי בסהמ"א: כך ראינו שאותה נמיילת ידים של שחרית אינו עולה למנין שאותה נמיילה אינה עשויה אלא לעצמה (ר"ע"ג, סדר ר"ע הש"ס ב' פ"ג). — ונמיילת לולב, ואמר המשורר: משא להביא בשבת בהם יצו פלילים, מצות נמיילה בלולב לשמור ברוב מעללים (רמב"ם, תלמוד לניס). — ונמיילת רשות: והאידיא שאין לנו נמיילת רשות שאין נמיילת רשות אלא מבי"ד סמוך בארץ ישראל (קוה"מ ב').

*** נמיעה**, ש"ג. — ש"ס מן נמיע, כמו נמיע: שאני שונה שלש מאות הלכות וכו' בנמייעת קישואין ולא היה אדם שואלני, בהן דבר מעולם חוץ, מעקבא בן יוסף פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך אמר לי רבי למדני בנמייעת קישואין אמרתי דבר אחד נתמלא כל השדה קישואין אמר לי רבי למדני בנמייעתן למדני עקירתן אמרתי דבר אחד נתקבצו כולן למקום אחד (ר' אליעזר, סנה' ס"ח, ט"ז). ממעמין (בשעת בצרת) במשא ומתן בבנין ובנמייעה באירוסין ובנישואין (תע"א א' ז). תביאמו ותשמעו בנמייעה שאין בה בתיצה (מכ"י כ"ח, ש"ס י'). כל מעשיהן של ישראל משונין מאומות העולם בחרישתן בזריעתן בנמייעתן בקצירתן (ר' לוי, מדר' ש"ס, ח"ו ממק"ס). האגוז חזה אם את מסכה שרשיו בשעת נמייעתו אינו מצליח (סו"א, ש"ס, א' גי'ת א"ח). — ועצם הדבר הנמוע, בפרט בראשית נמיעתו: זקניה: ונראית בנמייעה הרי זו בנמייעה וכו' מה בין זקניה לנמייעה. זקניה עד עצרת, בנמייעה

גדולה מזו (רשב"א, מחמ"א על יסמאל ד'). כי יש לאדם נמייעה גדולה למה שגדל והורגל לשמעו מעת הנערות (ר"א ביב"א, דרך אמונה מ"ג). — נמייעה טבעית, נמייעה לדבר מהדברים קבועה עפ"י הטבע, instinet: וללמוד דברים אשר כל נמייעה טבעית אין לו בהם (מא"י, דכ"י, ע"ד הסוטים והזקנה). החדל מעשות רעה אשר אין לו נמייעה טבעית אליה אל יחשב לו לצדקה (סו"א, ש"ס, החול"ס). — ובדקדוק, יינפות השמות והפעלים, אופן שנוי צורתם לפי המין, המספר והגופים וכו': ראוי לחלק צדדי נמייעה השמות בהרכבה לפי צדי הפירוד והזולת (ר"א בלש"א, מק"א, בהרכבה וטעום), ומצוי בכל ספרי הדקדוק.

*** נמיין**, ש"ז, מ"ר כנ"י, נמיין, — כמו נמייעה: כסוף יאור קמלו, כראש שבלת נמלו, נמיין רעות נבלה, בל יוכלו שכלו, כש יבש אכלו (כנ"י הכנ"י, אין זור חלף, שנת א' תתקס'). גבולי עולמו וימים ונהרים, דלות דוק ובנייביו עבודה נוצרים (מח"י ויט"ר, פי"ט, ח"א, ח"א, ח"א).

*** נמייל**, ש"ז, מ"ר קמ"י, נמייל, — נמיילי כסף, עמוסי כסף, שיש להם הון רב: הילילו יושבי המכתש כי נדמה כל עם צנען נכרתו כל נמיילי (פ"א א' א').

*** נמיילה**, ש"ג, ש"ס פ' כ"ג נמייל במשמ' לקח: לא סדור הקנים ולא נמיילת ו דוחה את השבת (מ"ג, י"א ו'). כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר ולנמיילת לולב (מג"י ב' ס'). מה עונו ישא האמור להלן בנמיילת נשמה אף עונו ישא האמור כאן בנמיילת נשמה (ר"י בן חזקיה, תוספת' שו"ע ג' א'). — נמיילת צפורנים, חתיכתן במספרים וכדומ': מעשה האמור בצפורנים בנמיילת צפורנים (ר"א, מ"א, ש"ח ז').

(¹) ע"י הערה לקמן, — (²) תרגמו השבעים ἐπινημιον. ת"י: עתירי נכסיו, ואין ספק כי זה פרוש הענין, ואין לברר איך פרש עצם המלה נמיילי, ריב"ג אמר: למא כאנ מעני נשל מעני נשא כמא תרי ונשא משתכר ללרפע ואלחמל וכו' וכאנ מעני נמיילי כסף נשיאי כסף אי רשאי אלפציה אי אלחמליאי ואלאע'ניא ולקד אחשנ אלחרגום פי קולה פיה כל עתירי נכסיו, ע"כ. — ובעבר: בהיות שהיה ענין נשל הוא ענין נשא כמו שראית ונשא משתתף להגבהה ולמבל וכו' והיה ענין כל נמיילי כסף כל נשיאי כסף כלומר ראשי הכסף ר"ל בעלי ההון והעשירים וכבר הסיב החרגום באמרו כל עתירי נכסיו, רש"י: מעוני כסף, ראב"ע: נשל משא, וכן רד"ק: נמיילי כסף כלומר כל משאי כסף או יהיה נמיילי כסף נושאו כסף כלומר העשירים ראשי הכסף, ע"כ, ובעין זה גם רב החרשים, אלא שקצתם אומרים שהוא כמו שוקלי כסף, וקצת החרשים מניחים קצת הגהות.

(¹) במסמך הילקוט ונועל.

בשני בני אדם שהמרו זה את זה אמרו כל מי שילך ויקניש את הלל יסול ד' מאות וזו (שנלל). מעשה באדם אחד שכנס מעות לעלות לרגל ובא ספדן ועמד על פתח ביתו ונסלח אשתו ונתנתן לו ונמנע ולא עלה (כז, מ"ק ח). שאם נתגרשה נתנת דמים ונסלח (את ולדות שפחתה) מפני שבח בית אביה (כ"ג, כמ"ב ע"ג). אין אדם רוצה שיסול מעות ויפרח באויר (כ"ב סד:). כגון שנמלה (את הצלוחית) למור בה (שס פח). היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחין זה שיש לו פתח אחד בוסל ארבע אמות וזה שיש לו שני פתחין בוסל שמונה אמות (שס י"א). ושכיב מרע שאמר חנו מאתים זון לפלונית אשתי כראוי לה בוסלתן ונסלח את כתובתה אם אמר בכתובתה ידה על העליונה רצה בוסלתן רצה בוסלת כתובתה (שס קלח). היתה לפניו כבר של הפקר ואמר כבר זו הקדש בוסלה לאוכלה מעל (כנא, נד"ל ג'). היו לו חמשה עשר טלאים לא ואמר אברור עשרה ואכניסם לדיר ואסול מהם אחד והשאר פשוטין אלא כונסן לדיר ומוציא עשרה ונסלח מהם אחד (כוא, נכ"ל נט:). ישב לו קוץ בפני ע"א לא ישחה ויסלח מה מפני שנראה כמשתחזה לע"א (ע"ז יג). ישב לו קוץ בכריסו לא יסלח (נדס יג). בוסל הקב"ה אש ומים ופתחן זה בזה ומהן געשו שמים (כז, מד"ר כלא"ש ד). בשעה שיהיו בניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה צדיק אחד בהן שיכול לומר למידת הדין די אני בוסל ומכפר עליהם (שס נח). למלך שהיה לו ג' אוהבים ולא היה עושה דבר חוץ מדעתן פעם אחת ביקש המלך לעשות דבר חוץ מדעתן בוסל את הראשון מרדו וכו' (כ"י כ"י סימון, שס מט). באותה שעה בוסל יעקב אבינו פוקרין ונתן לו בתוך צוארו (כ' פהס, שס עז). למה אתה מירתת שמא בוסלת כלום מן פלשין (שס, שמו"ב). ואלו שנוסלין רבית אומרים להקב"ה למה אין אתה בוסל מעולמך שהבריות בתוכו שכר הארץ שאתה משקה (שס לא). כל אותן שבע שנים שעברו על נכודנצר בוסלו את אויל מרודך והמליכוהו תחתיו וכיון שחזר בוסלו וחבשו בבית האסורים וכו' וכיון שמת חזרו על אויל מרודך להמליכו אמר להם איני שומע לכם בראשונה שמעתי לכם בוסלני וחבשני בבית האסורים ועכשו הרי הוא הורגני (שס, ויקר ית). מעשה בספינה אחת גדולה מפרשת לים הגדול בוסלה הרוח ותוליכה למקום שאין בו מים מהלכין (שס קס"ג, שלח לה'ק). — ועזי: אם אמר לו סול קיסם מבין

מנה (שס כ"ב ט ד). נשאו נשים והכניסו להן שדות זה בוסל את שהוא שלו וזה בוסל את שהוא שלו (שס יז). מעשה בשני אחים כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהן את חבירו לתוך ארבע אמות בוסל את הסבין ותקע בלבו (שס שנו"א ד). הולכתי לו זיתים בוסלן והסתכל בהן וראו שהן לחין (כ"א כ"י דוק, שס עדי' ב ג). כדי שתושטם וידה ותסול העד מתחת הכר (כוא, שס נדס ג ו). הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא בוסל ממנה מפני שחשודה לחלוק (דמ"א ג ס). המוצא פירות בדרך ונסלח לאוכלו ונמלך להצניע (שס נ). המסקל את שדהו בוסל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ (כ"י ג). בוסל (ר' יהושע) מקלו ומעותיו בידו והלך ליכנה אצל רבן גמליאל (כ"ס ט ט). פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שבוסל מתוכה והוציא (שנל א ח). כיצד הוא עושה בוסל את הכסות והן גופלות וכו' שמא יסול ואינו יכול להחזיר (שס ד כ). בוסלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת (שס כ ד). מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו וכו' היה שם מותר דינר אלו בוסלין כתובת אמן ואלו בוסלין כתובת אמן אם אמרו יתומים אנחנו מעלין על בכסי אבינו יתר דינר כדי שישלו כתובת אמן אין שומעין להן (כמ"י ג). היה בוסל את מנחתה מתוך כפיסה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת ונותנה על ידה (סו"ט ג א). בוסל את המשפך ומדר לתוך צלוחיתו של גוי (ע"ז ס ז). בוסלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר (כ"ק י ג). שנים אוהזין במלית וכו' זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי וכו' זה בוסל שלשה חלקים וזה בוסל רביע (כ"מ א א). היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו תנה לי בוסלה ואמר אני זכיתי בה (שס ג). אימתי שירצה הלה יבוא ויסול את מעותיו (פרכ' ט ד). ומה אני שלא בוסלתי ואם בוסלתי שלי בוסלתי כך מקבלי שוחד עאכו"כ (כ"י כ"י יוסי, כמ"י קק:). כפה עליו כלי ולא מצאו אני אומר יד בוסלתו (ירוש' פסח' א ג). בראשונה היו נוהגין אותן (את התפלין) לחביריהן והיו בוסלין אותן ובורחין התקינו שיהיו מניחין בחורין (שס ככ"ב ג). ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים שמא יסלו אותם עובדי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכים לרשות הרבים ובאת זונה אחת ונסלחן ובאת לבית המדרש ואמרה ראו מה נתן לי פלוני בשכרי (כנל שס כג). מעשה

ענינך (י) אמר לו מול קורה מבין ענינך (י) ערפון. ערכי טו:). לאחר שהיה יוצא מביתו של חברו מעון כלום מצאו חברו ואמר לו מה אתה עושה אמר לו מול חלקך ואל תגיד לאדם (כסבי, מני משפטי, מיקי יג). א"ל הקב"ה למלאך מול לי רב שבחם שיש בו ליפרע מהם כמה חובות באותה שעה מת אבישו בן צרויה (י) אלעזר, נכני סג). שלא יראה שעה שאין אדם ויאמר לעני קרובו בא מול לך פאה זו (מוספתי פאה א). בעל הבית שנתן פיה לעניים אין רשאי שיאמר להם מולו זרע ותנו פשתן ומולו תמרים ותנו מכבדות (שס ז יב). כלל אמרו בנזקין הרג את שורו וקרע את כסותו וקצץ נפיעותיו לא יאמר מול את הנבילה ותן לי את הפרה ואת הקרעים ותן לי את הסלית מול את הקצצין ותן לי את הנפיעות אלא שמיין אותן (שס ז יג ג). חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ יכול הוא לומר לו מול אתה חטים שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלוני וכו' אבל לא יאמר לו מול אתה חטים ואני שעורים מול אתה הלח ואני היבש (דמאי ט). וכשב עשו לו מפני הבכליים שהיו מתלשים בשערו ואומרים לו מול וצא מול וצא (יומי וד). ואם אמר לו מול לי הימנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר (גיט ג ס). אימתי שתרצה הבא מעות ומול את שלך (גימ ג ג). כל האומנין שומרי שכר הן וכולן שאמרו מול את שלך והבא מעות שומר חנם (שס ו ו). מול לך מה שהבאת (חולין ד ד). אמר לו תן להם חתיכה חתיכה והוא אומר מולו (שס שנים שנים) (מעי ו א). אמר משה לפני המקום כלום הגון להם שנתן להם ותהרגם אומרים לחמור מול כור של חטים ונתתך ראשך אומרים לאדם מול ככר ורד לשאול (ספרי נמדי נס). נמל (משה) פתקים וכתב עליהם לוי וכו' ובללם והטילם בקלפי אמר להם באו ומולו פתקים (שס). כיצד היה רבי יונה עושה כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר מול ואת פורע (יכוס' שקל' ה ו). מעשה ברי פנחס בן יאיר שהיה דר בעיר אחת בדרום והלכו אנשים להתפרנס שם והיו בידן שתי סאין של שררם ותפקידו אצלו וכו' אחר שבע שנים וכו' הכיר אותן ר' פנחס בן יאיר אמר להם באו ומולו אוצרותיכם (מד"ר דג' ג). למלך שהיה לו כרם ומסרו לארזים אמר המלך לעבדיו לכו בצרו את כרמי ומולו את חלקי

— (י) צ"ל שניך. — (ג) בקצת ספרים מלך, וכן במדב"ב.

והניחו חלק הארזים במקומו (י) הנביל, שס קס"ז. כרמ' הסנה). אמר רב יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי ואמר לי מול בכלי שני ותן (שס מ). מול ברוך מול ברוך אינו צריך (לחזור) לברך (כס' כרי יג). אמר לו הקב"ה מול מקל ותך על קדקדך (י) יותנך סנה' ח). באומר לה מלי קרקע זה בכחובתך (י) יוסף נר מניח, כ"ג קלג). הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו א"ל מול דינר והעבירני (כ"ק קטו). האומר לחבירו עבדי נגבת והוא אומר לא נגבתי וכו' אתה נתת לי בכחנה רצונך השבע ומול ונשבע אינו יכול לחזור בו (י) אלה, כ"ג קמ). עתיד הקב"ה לעשות מעודה לצדיקים ביום שיגמל חסרו לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם כוס של ברכה לברך וכו' אומר לו ליצחק מול וברך וכו' (כס' חמי' א' ככ חסי, פס' קיט). לחבן שהיה עובר לפני פרסיו של מלך ראה חבילות של קוצים ויירד ונפלאם והציץ וראה אותו והתחיל מסמן מפניו אמר לו מפני מה אתה מיסמן פועלים הייתי צריך שיקשו אותה עכשיו שקששתה אתה בוא ומול שברך (י) לוי, מד"ר נלש' מד). הדבר דומה למי שאמר לחבירו השאילני זהב אחד וכו' אמר לו אפילו צריך אתה עד עשרים עד שלשים זהובים מול לך (סוה' שס דנ"ד). מי שהיה מתירא היה מוליד בכורו אצל ישראל וא"ל בבקשה ממך מול את זה וילין עמך (שס שמות יח). אמרו זה לזה בא ונחלוך העולם אמר קין מול אתה את המטלטלין ואני הקרקעות (שס לא). ונערה יוצאה מקושמת ומבוסמת ומפתה אותו ואומרת לו למה אנו אוהבין אתכם ואתם שונאין אותנו מול לך כלי זה חנם (שס נמדי' כ). לתלמיד שהיה מהלך עם רבו וכו' וראה אבן טובה היה סבור בה שהיא גחלת והיה מתירא ליגע בה אמר לו רבו מול אותה אבן טובה היא (י) סימון, שס דנ"ד א). אמרו לאותו יהודי פלוני מול סעות ועלה לנס הזה וקח לנו משם מאומה (י) תנחומא, שס כ). למלך שעשה מעודה וזימן אורחין אצלו לכשאכלו ושחו אמר מולו מנה יפה ותנו לבעל הבית (י) אלה, שס סכ"ג, נלש' לגני). בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית ומלי אותו ולכי לבית אביך (י) חידו' שס, נגילה ומשמח). נמל (חזקו) כלכלה ומילא אותה ביכורים של תאנים יפות וקירב לפני אדרינוס וכו' אמר אדרינוס לעבדיו מולו אותה ממנו ומלאו אותה זהובים וכו' הרי שכן שללו כיבר את המלך בכלכלה של תאנים ומילא אותה לו

זהובים ואתה עמוד וסול סל גדול ומלא אותו מיני מגדים (תנחומי קדוש; ח). אמר לו הקב"ה (לירמיהו) וכו' סול הכוס הזה של חימה והשקה את הגוים (פסיק' רנתי כו). לא יאמר אדם לחבירו סול שמן מסך ריקם (מס' דה"ר ח). — ונמל צפרניו, שערותיו, במשמי' חתך: הנומל צפרניו זו בוז או בשיניו וכן שעריו וכן שפמו וכן זקנו (שנ"י ו). אסור ליטול צפורנים במועד (ר' יוסדס, מו"ק יו:). ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוק וכו' והלן בבית הקברות והנומל צפרניו וזורקן לרה"ר (רש"י, נדס יו:). — ינומל צפרנים, כלי כעין מספרים לחתך הצפרנים: נומל ציפורנים כן שמו בלשון ארמי (ערן, ערך נגסטר). — ודברים מפשמים: *נמל עצה: על מוסר פותח וכסיל ושם וישיש ונומל¹ עצה כוונת (כ"ס גני' מנ ח). בני אהרן לא נמלו עצה מאהרן נדב ואביהו לא נמלו עצה ממשה וכו' איש איש מעצמו עשו לא נמלו עצה זה מזה (ספד' אחרי מות א). — ורשות: אין דינן לחוב ולזכות להכניס להוציא ליתומים אלא אם כן נמלו ורשות מבית דין (תוספת' תומ' א יא). ההולך אחרי רבו אינו רשאי ליפטר מאחריו עד שיסול ממנו רשות (מס' דה"ר ד). יורד (השמן) ומתעה ועולה ומרגיז ונומל רשות ונומל נשמה (כ"ס מו:). — והנפש, הנשמה וכיוצא בזה: בכל נפש אפי' נומל את נפשו (ר"מ, תוספת' נכ"י דו:). על עסקי נד הזהרתי אתכם אם אחם מקיימים אותם מוטב ואם לאו הריני נומל נשמתכם (הוא גלילי, שנ"י ג). אלהי נשמה שנתת בי שהורה וכו' ואתה עתיד ליסלה ממני ולהחיותה בי לעתיד לבא (נסח תפלה, נכ"י ס:). כל המעמק את עיני הגוסס מעלין עליו כאלו הוא נומל נשמתו (ר"מ, מס' שמה' א ד). שמואל הקטן נמל כל החמודות שבעולם והלך לו (ר"י סוקן ונלכ"ע, סס ח). — ושכר: אשר חכמים יגידו אילו ראובן ויהודה (שהודו על מעשיהם) ולא כחדו מאבותם ומה שכר נמלו על כך להם לבדם ניתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם (יורש' סו' א ד). לעתיד לבא מביא הקב"ה ס'ת וכו' ואומר למי שעסק בה יבא ויסול שכרו (ר"מ נד ספד, ע"ז ג). — והשם: לא כל הרוצה ליסול את השם יסול (רש"י, נכ"י ב ח). — נמל חייו: כל הנהנה מדברי תורה נומל חייו מן העולם (אבות ד' ס). — נמל של מַתַּח ידיו של פלוני, פלוני נפרע ממנו, שֵׁלם לו כמעלליו: כל מי שהוא בא

—¹ מתחת למלה זו כתובה מלת ושואל, ועי'ג נסחה אחרת.

להודווג לישראל (לעשות להם רעה) סוף שהוא נומל את שלו מתחת ידיהם (מד"ר נחלש' מא). אמר משה בשביל שאמרתיו להן שמעו נא המורים נמלתי של מתחת ידיהן ועכשו אני בא להוכיחן (ר' סימון, סס דכ"י א). אמר משה אתמול על ידי שאמרתיו לו והן לא יאמינו לי נמלתי את שלי מתחת ידיהם עכשו מה אני עושה להם (ר' לוי, סס שה"ש, ישקני). והיו ישראל אומרים לרם (לאנשי מדין) לא דייכם שנשכלנו שלנו מתחת ידיכם (ר' ינחק, סס אל מלאוני). כל מי שהוא מנהיג שררה על הציבור וכו' סוף שהוא נופל ונומל שלו מתחת ידיהם (סס, אל גינת אגוז). — נמל מעליו הקללות וכדומה, הסינן: אמר יואב לבניהו לך אמור לשלמה אל תדינני בשני דינין אם תהרגני סול מעלי הקללות שקללני דוד אביך (מד"ר נמד' ג). — ובמשמ' נשא: נומל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה (שנ"י כ"א א). לא ירחוק לו רגליו ולא ינעול לו מעליו ולא יסול לו כלים לבית המרחץ וכו' ולא יסולו לא בפוריין ולא בכסא (מכ"י משפטי, מו"ק א). נעול לי סגדלי וסול לפני כלים להוליד לבית המרחץ (ספרי נמד' קטו). מעשה במקום אחד שהיה ערוד וכו' נתן (ר"ח בן דוסא) עקבו עד פי החור יצא ונשכו ומתו אותו ערוד נמלו על כתפו והביאו לבית המדרש (נכ"י ג). אמרו עליו על ר' אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נומל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה (יומ' נס:). כיון שבא יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לבניו וכו' אמר להם כשתסלו אותי ביראה ובכבוד לזו אותי ולא יגע אדם אחר במספתי (ר' חמא נר"מ, מד"ר נמד' ג). משל למלך שהיה לו בן והוא נומלו על כתיפו וסנפו (מד"ר שה"ש ב' א, סו' ד"ר גרימאטו). — נמל אשה, כמו נשא אשה: אדם שהוא נומל אשה ועושה עמה ימים הרבה אפילו העני אשתו אינה כופרת בו (ר' ינחק, מד"ר שמות נב). למלך שנמל אשה ראשונה ולא כתב לה כתובה וכו' ראה ענייה יתומה בת אבות ביקש ליסול אותה אמר לשושבינו אל תנהוג בה כראשונות (סס נמד' א). — ונמל עיניו, נשאן: ירמיה הנביא יצא מענתות לבא לירושלים נמל עיניו וראה עשן בית המקדש עולה וכו' כיון שהגיע לנהר פרת וכו' יצא לו מהם נמלו הגליות עיניהם וראו ירמיהו שפירש מהם (פסיק' רנתי כו). — ומצוי כסהמ"א: ואם נתן לו דבר ואמר לו זה יהיה לשכר מורחק וסול מחצה כשכר ובהפסד נומל שהרי

לקח שכר עמלו ומזונו (הלך, ססוק, רכית). הפרסור שליח הוא אלא שהוא ג' ו' ש' ש' שליחותו (כמכס, סנות' וסות' כ' ו'). וגלול בדרך וחגור מחניך ושרפני יפה יפה וס' ו' אפר שלי וחולוכה אצל שרה אמי ותניחה בתיבה בחדר שלה (מדי' ויושע, כספ' ד"ה ג'). שנים שהלכו בדרך ואחד אמר לחבירו השאילני גלימא שלך שהיא קלה ופול אתה שלי שהיא כבדה שאתה חזק ממני ובאו לסמים ונסלו האחת (מס' סלא"ש, עוזי' סה).—ומשל: איך תאמר מול מבין עיניך קיסם השבורה, ועל עפעפיך כעובי הקורה (מלאה סוסר ס' כ'). —ופעל נמל, נמול: מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין אצל ראב"ע וכו' והביאו לפניו ראש כלונם אחד שהוא נמול ברהשני (ר' יוס' תוספת' כלי' כ"ב כ' כ'). כל יתר כ' נמול (חול' נח). כולן (כל הרצים של אדניהו) נמולי שחול וחוקי כפות רגלים היו (ככ). סנ' כא: נמולה אני מן היהודים אם משמשתיך אני (תוספת' נדר' זח). כל שאינה עושה כן בסוף שחיטה בידוע שגשמתה נמולה הימנה קודם לכן (כנא, חול' נח). —נמל ידיו, רחצן: ב"ש אומרים נמלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס ובי"ה אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נמלין לידים (נכ"ח כ'). ב"ש אומרים מכבדים את הבית ואחר כך נמלין לידים ובי"ה אומרים נמלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית (ס' ד). ואל תמול ידיך ממי שלא נמל ידיו (ר"י כן אלעזר, גמ' ס' נא). מעשה בר"ע שהיה חבוש בבית האסורין והיה ר' יהושע הגרסי משרתו בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במידה וכו' אמר לו (ר"ע) תנ' לי מים שאמול ידי אמר לו לשתות אין מגיעין לימול ידיך מגיעין וכו' אמרו לא מעם כלום עד שהביאו לו מים ונמל ידיו (ערו' כא). מי רביעית נמלין לידים לאחר אבל לא לשנים (ר"מ, תוספת' ידים א'). סדר הסעודה אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלים וכו' כל אחד ואחד נמל ידו אתה וכו' עלו והסיבו נתנו להם לידים אעפ"י שנמל ידו אחת נמל שתי ידיו (ס' נכ"ח ד' ח). בסעודה יוצא להסך את רגליו נמל ידו אחת יצא לדבר עם חברו והפליג נמל שתי ידיו (ס' ט). נמלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה ולקודש מטבילין (תני' כ' ס'). כל כהן שלא נמל ידיו לא ישא את כמיו (ריב"ז, סו' נט). לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש אלא אם כן יודע בו שנמל ידיו (ככ, חול' קז). הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויסול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל (ר' יוחנן, ככ"י טו). נמל ידיו בסיבול ראשון

נמל ידיו בסיבול שני (כ"ח חסדא, סס' קטו). —סע', נמל, ונמלם, —נמל את פלוני, הגביהו ונשאחא, —טרגסן; porter; to carry: באהבתו ובחמלתו הוא גאלם ונמלם וינשאם כל ימי עולם (ישע' ס' ט). —ובסמ"א במשמ' זו: וכשילמוד התלמיד סבני הכלים חכמה או מדע או מוסר יעלה על סגדל עץ וכו' והיה מדבר בדברי החכמה אשר למד וכו' והיה קורא בשלום רבו והיו מכבדים הגער ומחשבים ומנמלים אותו ויחשבוהו לחכם ע"פ שיוכלו ובינתו (ר"י חזיון, מוסרי ספסופ' א' ח). —נפע', נמל (נימל), נמלה, נמלים (נימליון), נמל, וכו', להנמל, —במשמ' לקיחה ונשיאה: עשה לה עשרה של מים כדי שילכו מים לשם בין שני מים ל' עמה ובין שאין ג' מים ל' עמה (ר' אלעזר, תוספת' פס' ס' ט). אילו ג' מים ל' אחד מששים גידולי תרומה וכו' (ס' תרומ' כ' ז). חבילי קש וחבילי עצים וכו' אם נימלין באחת יד מטלמלין אותן (תנ"י, ס' שם יד' טו). הרחוש שנפרץ ושיניו עוקצו מהור (ס' כלי' כ"מ א' ט). נמר שראשו אחד נתון ע"ג האבן וראשו אחד נתון ע"ג ספסל רואין את הנמר שאם נמל הספסל ויכול לעמוד בפני עצמו (ס' אהל' ז' כ'). ואלו הם אבני כתף כל שאינה יכולה להנמל באחת יד (ר"מ, ס' ט). אבני כתף כשמן כל שהן נמלות שנים שלש על הכתף (ר' יוסי, ס' ט). אבל דמאי ומעשר ראשון שנמלה תרומתו (נכ"י ז' א'). שני קבין שנמלה חלתו של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו (הל' ד' כ'). כל הכלים נימלין בשבת (ס' ט' א'). חגיע לחצר החיצונה נמל את הכלים הנימלין בשבת ושאינן נימלין בשבת מתיר את החבלים והשקים נמלין מאליהם (ס' כד א'). בראשונה היה לולב נמל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהא לולב נמל במדינה שבעה זכר למקדש (סוק' ג' יב). כל שיני נמל ויכולה לעמוד בפני עצמה (ס' ג'). עשאים בסיד או בגפסים והן יכולות להנמל באחד (פס' ס' ט). בימל הכבר ולא נשתייר חימנו כלום (חול' ג' א'). נמל הסחול נמלו הכליות נמל לחי התחתון נמלה האם שלה (ס' ט). השירה והתיבה והמגדל שנימלה אחת מרגליהן (כל"ס י' ג'). אין כלי נמל אלא לדבר הבימל בשבת (ס' מ' א'). —נמל מן: ובגולגולת (כמה יהא החסרון ולא ישמא באהל) בש"א ככלוא מקדח ובה"א כדי שיניו נמל מן חתי וימות (אה"ל' ג'). —ובמשמ' רחיצת ידים: שמא לא נמלו מן הכלי ומשום שמא לא נמלו מן הרביעי (תוספת' ידים כ' ז').

המשרה עד שיטיל לתוכן מים (כרי' ג ט). וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים של שמן של מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל (סוכ' ט ט). אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וסוחנת ומרקדת עמה אבל משתטיל המים לא תגע אצלה (נתי' ט ט). מקום שנהגו להטיל מים בין יטילו (כ"מ ד יא). הסוחט את כמותו ומטיל ממקומות הרבה והמערר מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה (מקוא' ג ג). המטיל שפין עבות מתוך האמה (כ"א חסמא' ט ט ג). פעם אחת נמצאת הלסאה בבית המטבחים וכי' אמר להם (ר"ג) לכו והטילו עליה כוס של צונן הלכו והטילו עליה כוס של צונן וריחשה ושהר ר"ג כל הפעודה כולה (פסא' פסא') — והטיל מים, לשון נקיה להשתין: זה הכלל היה במקדש כל המיטך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידיים ורגלים (יומ' ג ט). המטיל מים הרי זה הופך פניו כלפי צפון (יומ' רכ"ט ט ט). המטיל מים אל יתפלל עד שיהלך ארבע אמות (ט ט ט). (סרים חמה הוא) כל המטיל מים ואינו עושה כיפה (אכ"י יכ"מ ט). כגון שיצא להסך רגליו ולהטיל מים (כ"י פסא' זכ"י ט). סתם הקב"ה את המעיינות שלהם אחד מהם לא הטיל מים ולא נפנה (כ"י אלעזר' סס"ק רכ"ט מ). — הטיל התמר שאור, ע"י שאור: הנובלות הנמכרות עם התמרה וכי' עד שלא יטילו שאור פטורות משיטילו שאור חייבות (תוספת' דמא' א ח). פעמים שהשנים מאפילות ותמרים מטילות שאור לאחר ראש השנה של עולם (כ"י זעירא' יז"ט ט"ז א). — והאפרסק גידים: התמרים משיטילו שאור האפרסקים משיטילו גידים (מעשר' א ט). — והטיל רוח ונשמה: מדת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה וכי' והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה (נכ"י י). — והטיל שלום בין שנים: ומטיל שלום (כנוי לאבר הזכרות) בבית בשל (ר"ש בן הלפא, מדר' ויקרי' י). גדול השלום שאף הכתובים דברו ברויים בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה (בר קפרא' ט"ז כלאש' מ). להטיל שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים (פסרי' צמד' טו). גדול שלום שהשם שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו (מדר' צמד' יא). — מטיל חבה: זו התאוה שמתיל חיבה בין איש לאשתו (מדר' קבל', גס מגנא). — הטיל איבה, מריבה, שנאה, קנאה: ספרי מינין שמתילין איבה

— הטיל וכו', — שם, זרק, legen, werfen; mettre, jeter; to place, throw מעשה בשפחתו של מציק אחד ברמון שהטילה נפל לבור ובא כהן אחד והצוץ לידע מה הפילה ובא מעשה לפני חכמים ופיהרוהו (כ"י יסוד', תוספת' אט"ז יג). החושש בגרוננו מטיילין סם בתוך פיו בשבת (כ"י מתא' בן חננ' יומ' ח ו). כשהייתי למד תורה אצל ר"ע הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר (כ"מ סוכ' כ). מפרר (את החמץ) וזורה לרוח או מטיל לים (פסא' ז א). עושים כל צרכי המת וכו' שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שימתיח (שנ"כ כ ט). כל המטיל תכלת (בסרינו) בירושלים אינו אלא מן המתמיהין (כ"א כ"י נדוק, מנח' מ). בני קוצים אתם מטיילין לי בעיניי (כ"י קנ"ה נה). ובין שהטילוהו (את משה) ליאור עמד אביה ופפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתיך (כ"י סוכ' יג). מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנוקצין זה עם זה (כ"י יוחנן' ס"ה קו). אין אדם עשוי להטיל נבלתו באשפה שבבית (כ"י נחמן כ"י, חול' יג). שמתילות (כנרת ישראל) מור ואפרסמון במנעליהן ומהלכות בשוקי ירושלים (כ"י יצחק, שנת סג). — והתרנגולת ביצתה: תרנגולת עשויה להטיל באשפה ואינה עשויה להטיל ביצתה במקום מדרון (רכ"ה, שנת מנ). אפי' תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה (כ"י נ"ג). — הטילה הבחמה רעי: אפילו הטילה ריעי וכשכשה בזנבה אין זה פירכוס (כ"מ חול' נה). להשתין מים ולהטיל גללים (שנ"כ קנ). — הטיל כסף לכיס, נתן כסף לעסק: שנים שהטילו לכיס זה כמנה וזה במאיתם אם עשו בפרקמטיא השכר לאמצע (תוספת' כח"י ד). וכן שלשה שהטילו לכיס פוחתו או הותירו כך הן חולקין (משנ' ס"ד ד). אוצר שישאל ונכרים מטיילין לתוכו (כ"מ, מכסרי' כ"י). גדול המלוה יותר מן העושה צדקה ומטיל בכיס יותר מכול (ר"ש בן לוי, שנת סג). שלשה ומטילין לתוך כיס אחד (כ"י יכמיה, קנ"ה יד). — הטיל אות, כתב: חרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יתורה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו (כ"י יסוד', שנת קד). — והטיל מלח: כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכין זה לזה השל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל (חול' סו ועוד). — הטיל גורל: ומטילין חלשים על הקדשים ביום טוב אבל לא על המנות (שנ"כ כ ט). — הטיל מים וכדומ' בתוך דבר, על דבר, יצק, שפך: לא יתבסס לא כמים הרעים ולא במי

איש האדמה וַיִּטֶּע כרם (ס ע כ), וַיִּטֶּע אשל בבאר שבע (ס כ ל ג). וכי תבאו אל הארץ וַיִּטְעוּתֶם כל עץ מאכל וערלתֶם ערלתו (ויק' יט כג). כאהלים נִטְעוּ יי בארזים עלי מים (כמד' כד ו). כרמים ווייתים אשר לא נִטְעוּ (דבר' ו יא). לא תִטַּע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי אלהיך (ס יו כא). ומי האיש אשר נִטַּע כרם ולא חללו (ס כ ו). כרם תִּטַּע ולא תחללנו (ס כ ח ל). כרמים ווייתים אשר לא נִטְעוּתֶם אתם אכלים (יוס' כד יג). כרמי חמד נִטְעוּתֶם ולא תשתו את יינכם (עמו' ס יא). ובנו ערים נשמות וישבו וַיִּטְעוּ כרמים ושתו את יינם (ס ט יד). ויעוקהו (את הכרם) ויסקלהו וַיִּטְעוּהוּ שרק (ישע' ס ב). על כן תִּטְעוּ נמטי נעמנים וזמרת זר תזרענו (ס יז ו). ובשנה השלישית זרעו וקצרו וַיִּטְעוּ כרמים ואכול פרים (ס לו ג). עוד תִּטְעוּ כרמים בהרי שמרון נִטְעוּ נמטים וחללו (ירמ' לא ה). ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וכרם לא תִּטְעוּ ולא יהיה לכם (ס לה ז). ובנו בתים וַיִּטְעוּ כרמים וישבו לבשח (יחזק' כח כו). נִטַּע ארז וגשם יגדל (ישע' מד יד). לא יבנו ואחר ישב לא יִטְעוּ ואחר יאכל (ס ס כג). וכנה אשר נִטְעוּהוּ ימינך (תהי' פ יו). ישבעו עצי יי ארזו לבנון אשר נִטַּע (ס קד יו). ויזרעו שדות וַיִּטְעוּ כרמים ויעשו פרי תבואה (ס קס לו). מפרי כפיה נִטַּע כרם (משל' לא יו). עשיתי לי גנות ופרדסים ונִטְעוּתִי בהם עץ כל פרי (קהל' ב כ). עת לִטְעוּת ועת לעקור נִטְעוּתִי (ס ג כ). — נִטַּע אדמה שממה: כי אני יי בניתי הנהרסות נִטְעוּתִי הנשמה (יחזק' לו ג). — ובהשאלה, נִטַּע עם בארץ, הושיבו שם: תבאמו ותִּטְעוּם בהר נחלתך (שמו' יס יו). ושמתי מקום לעמי לישראל ונִטְעוּתִי ושכן תחתיו (ש"נ ז י). ושבתי את שבות עמי ישראל ובנו ערים נשמות וישבו וכו' ונִטְעוּתִים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם (עמו' ט יד יח). ראה הפקדתיך היום הוּא על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביר ולהרוס לבנות ולנִטְעוּ (ירמ' א י). ואנכי נִטְעוּתִיךָ שורק כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה (ס כ כא). ויי צבאות הנִטַּע אותך דבר עליך רעה (ס יא יס). והשבתים על הארץ הוּאת ובניתים ולא אהרם ונִטְעוּתִים ולא אהוש (ס כד ו). גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותִּטְעוּתָה (תהי' פ ט). — ובהשאלה, נִטַּע שמים: לנִטַּע שמים ולסוד ארץ (ישע' נא יו). — ונִטַּע און: הגִּטַּע און הלא ישמע אם יצר עין הלא יביש (תהי' כד ט). — נִטַּע מִסְמֵר, תקע אותו: דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נִטְעוּתִים בעלי אספות (קהל' יכ יכ). — נִטַּע אהל, כמו נִטַּח: וַיִּטַּע אהלי אפרדנו בין

ימים לאחר צבי קדש (דני' יא מה). — ובתו"מ במשמי העקרים: כרם ש נ ט ו ע כהילכתו ושורה אחת יוצא ממנו (תוספ' כלא' ג ו). הזרעים והירקות הנ ט ו ע ים במדריגה נותנין להן עבודתן (ס ח). ה ג ו ט ע אילן לרבים מלקיט ואוכל מלקיט ומכנים לתוך ביתו וכו' שמתחילה לא נִטְעוּ אלא על מנת כן (ס כ"מ יא כח). ה ג ו ט ע את כרמו על שמונה אמות (ר"מ זר"ש, כלא' ד ט). אין ג ו ט ע ין ירקות בתוך סדן של שקמה (ס א ח). (היתה שדהו זרועה תבואה) ונמלך לבושתה לא יאמר אִמַּע ואחר כך אופך אלא הופך ואח"כ נוטע (ס ד ד). היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש לִי ט ע בתוכה שורה של ירק אחר (ס ג ג). נוטע אדם קישות ודלעת לתוך גומא אחת (ס ס). כרם שחרב אם יש בו ללקט עשר גפנים לבית סאה ונִטְעוּת כהלכתן הרי זה נקרא כרם דל (ס ס א). העוקר שתלים מתוך שלו ו נ ו ט ע לתוך שלו (מעשר' ס א). גפן שהיא נ ט ו ע ת בחצר (ס ג ט). אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית וכו' ואם נ ט ע או הבריק או הרכיב יעקור (שבי' ב ו). כל זמן שבני אדם חורשין לִי ט ע במקשאות ובמדלעות (ס א). אילן ש נ ט ע מתחלה לשם עבודה אלילים (ע"ז ג ז). רבי נ ט ע נטיעה בפורים (ר' חנינא, מגי' ה). כשם שנכנסתם ומצאתם נִטְעוּת ש נ ט ע ו אחרים אף אתם נ ט ע ו לבניכם (תנחומ' קדוש' ת). — ואמר המשורר: אהי פדיון לבוטעי הזמורה וכופר לאשר יזמור ויבצור (רמב"ם, משנ' ג). — וזווי יִטְעוּ: עורר בני איש אל תאחרו מעקר כל הטא אבל תחתיו עצי ישר ט ע ו (ר"י חזיון, העק, אות ט). — ובמשמ' יסד, ואמר הפישן: מותחת גבהי מרומים, נ ו ט ע ת אדני הדומים (משנ' כר' קלוני', יול' אחרון פסח, אלולים מפרק). — *ונִטַּע אהל, כמו נסה: אמרתי ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אחננה ביקש מקום לנטוע¹ אהל ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא תרהר אחר מידותי (סנ' ק"א). לא נחלקו ר' אליעזר וחכמים ש נ ו ט ע ין אוהליו בתחילה ביום טוב (ירמ' סכ' כ א). ה ג ו ט ע אוהליו בשבת חייב משום בונה (ר' יוחנן, סס). — ומסמר נִטַּע, תקוע: המסמר הזה ה נ ט ו ע בדלת הוא מקיים הדפין (מד' כמד' יד). — יִטְעוּ במסמרים, במשמי' דבק במקום בחוקה על כרחו: הרפי ממני ענתה תמר נ ט ו ע ת אנכי פה במסמרים (א' מלכו' א"ס ד). — יבשהשאלה, תאווה וכיוצא בה נִטַּעוּת באדם, דבקה כשבעו: אפילו התאווה הנטועה

(¹) בקצת כ"י לנטות, וכך במד"ר שמות יו.

(נח¹) ממנו נח, ארם, ארם, ארם, ארם, ארם.

נִמְצָא ⁽²⁾ (נִמְצָא, נִמְצָא) — שָׁמָּה מִן הַמָּקוֹם שֶׁנֶּחְדָּשׁ הָיָה : קָח לָךְ מִמֶּנּוּ ⁽³⁾ נִמְצָא (שָׁמָּה לֹא לֵד) — וְאָמַר הַמְשׁוֹרֵר : שָׂרָם תִּפְחָח סָפְרוּ יוֹצֵא לִקְרֹאת אֶפֶס רִיחַ נִמְצָא (נִמְצָא, מִלֵּשׁ יִסָּמֵךְ) — בִּנְמָה, עוֹי נִמְצָא.

נֶמְרֹק ⁽⁴⁾ נֶמֶר, כְּמִי רֵב נֶמְפִי, — מֶמֶר, Tropfen; goutte
drop: כִּי יִרְעֶה נֶמְסִי מִים ⁽⁵⁾ וְיִקַּח מִמֶּר לֵאמֹר (אִיֹּב
לֹא כֵן). — וְאָמַר הַמֶּשׁוּרֵר: וְעַתָּה יִלְכִין בְּצוּרָאֵי וּמִמֶּר דְּרוֹר
פֹּר עָלֵי פְנֵינֵי בְּמַסִּים (כְּמֹנֶט, גְּדוּדֵי לֵיל, דִּיּוּקֵּי כִּי כוֹלֵלִי).

נִצְטָה⁶, ס"י, נַחֲמָה, נַחֲמָה, תַּחֲנוּן, תַּחֲנוּן, וְנַחֲמָה, וְנַחֲמָה,

נִטְפָּלִים הָעֵבִים מִים, הוֹרִידוּ מִים מִפֹּת סִפּוֹת, תְּרַפְּלִים
 dégoutter ; to drip יי' בִּצְאָתָךְ מִשְׁעִיר בִּצְעָדֶךָ מִשְׁרָה
 אֲרוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה גַם שָׁמַיִם נִטְפָּנּוּ גַם עֵבִים נִטְפָּנּוּ
 מִים (שִׁפְּיָה ד.) — וְהַחֲרִים עֲשִׂים כְּדוֹמָם : וְהָיָה כִּיּוֹם
 הַהוּא יִשְׁפּוּ הַחֲרִים עֲשִׂים וְהַגְבּוּעוֹת תִּלְכְּנָה חֶלֶב (יִוא')
 ד (יח). — הַיּוֹדִים מֵאֵר כְּדוֹמָם : וְיֵרֵד מִמֶּנּוּ מוֹר וְאֶצְבְּעִי
 מוֹר עֵבֶר (שִׁיטָּה ד ס). — וְהַשְׁפָּתִים : שְׁפָתוֹתַי שׁוֹשְׁנִים
 נִטְפּוֹת מוֹר עֵבֶר (ס יג). — וְכִשְׁאֲלָהּ, הַשְׁפָּתִים נָתַת,
 דְּבָרִים מִתְקִים : נָתַת תִּטְפֶּנָּה שְׁפָתוֹתֶיךָ כֹּלֵל דְּבִשׁ וְחֹלֵב
 תַּחַת לְשׁוֹנְךָ (שִׁיטָּה ד יא). כִּי נָתַת תִּטְפֶּנָּה שְׁפָתִי זֶרֶה
 וְחֹלֵק מִשְׁכֵּן חֶכֶה (מַעֲלֵי ג). — וְהַטְפֶּנָּה הַמְלִים : אַחֲרֵי
 דְּבָרֵי לֹא יִשְׁנוּ וְעִלְמוּ תִּפְּף מִלְחִי (לִיּוֹן כ ט כג). — וְבִתְרִים:
 הַמַּעֲרָה מִכֵּד לִכְר וְנֹטָף שֶׁלֹּשׁ שָׁפִים (תְּרִים יא ח).
 נֹטָף מְרוֹשְׁבוֹ (שֶׁל הַסֶּפֶה) עַל הָחֶרֶם וְחֹזֵר עֲלָיו יִשׁוּל
 אֶת מְקוֹמוֹ נֹטָף מְרוֹשְׁבוֹ עַל הַסּוֹלֵת יִקְמֹץ אֶת מְקוֹמוֹ

(¹) גם בערב' נפש &), במשמ' בזולה.
 (²) בארמ' נפוסא, ועי' הערה לקמן.—(³) השבועי' תרגמו στᾱτήσας. אונק' תרגם במלה דומה לעבר' נפוסא, ולא נחברר מהו. רשע"ג תרגם בערב' מססאכא, ותוא mastio; אך כבר הכיאו ריב"ז כי אחרים תרגמו אלאצשרכא), והוא Storax. ועוד לא נקבע השמוש בענין זה. ואמר כבר הקדמונ' שנקרא כך מפני שהוא נמשך מאלון מהאילנות.
 (⁴) משק' ספר. הקדמונים לא קבעו צורת היחיד, ואף לא רדקן. וכבר אמר רא"ב בנמוקיו וז"ל: הגפנד מסנו נמשך בשני קמציין וא נמשך בשש נקודות וא נמשך בשאו ופתח וא נמשך צירי וקמץ, כל אלו השמקלים יבאו כסמיכות הרבים על משקל נפשי מים. ע"כ. ורב החדשים קבלו הצורה נפש.—(⁵) קצת החדשים מגוהים נפשים מים.
 (⁶) בערב' נפש & במשמ' זו.

ברוח בן אדם יש לה עת (ראב"ע קס"י ג ט).

—נָסַע, נָסַע, נָסַע, — שְׁמַעוּהוּ: אָף בִּלְנִסְעוֹ אָף בִּלְזִרְעוֹ אָף בִּלְשֵׁרֶשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעִם (יֵשַׁע מ כד). — וּבְחִימָם: שְׂדֵה שֹׂאבֵד בַּה קֶבֶר אִין נִי סַעַת כָּל נִסְעֵ וּאִין נִזְרַעַת כָּל זֶרַע (כ' יוֹדוּס, מוֹסַפִּי אֶחָד יו י). וּאִינֵה לֹא נִי סַעַת וּלֹא נִזְרַעַת וּלֹא נִחְרַשַׁת וּאִין מְקִימִין בַּה אִשְׁפּוּחוֹת (סֵס נַעֲי ו כ). שְׂדֵה בּוֹכִין לֹא נִי סַעַת וּלֹא נִזְרַעַת (אֶחָד יו ד). קֶרְפָּף יוֹתֵר מִבֵּית סַמָּתִים שְׁהוּקָף לִדְוִירָה נִזְרַע רּוֹבּוּ הִרִי הוּא כְּגִינָה וּאִסּוּר נִי סַעַת רּוֹבּוּ הִרִי הוּא כְּחֶצֶר (כ"ב כד).

פֶּעַי, יִנְפֹעַ, וּבַהֲשֵׁאלָהּ : יֵלֵיד בֵּיתְךָ אֲדוֹנִי אֲשֶׁר גּוֹשֵׁעַ
בִּימִיד נְשִׁיעָה (ר"ס הַנְּגִיד, נְמוֹנֹתַי בְּרַגְלֵי הַרְשָׁעָה).

נִמְעַ, ש"ז. זֶה־פֶּסֶק' נִמְעַ, סמ' נִמְעַ, כִּכ' נִמְעַ, סמ' רב'

נִמְעִי, — א) טֶסֶס מִן נִמְעַ, das Pflanzen, Pflanzung; plantation; planting ביום נִמְעָה תְּשׁוּבָתִי וּבְכֹרֶךְ תִּפְרֹחִי (ישע' יז יא). — ב) מה שֶׁהֵנוּמַע נִמְעָה: כי כרם יי צבאות בית ישראל ואיש יהודה נִמְעַ שְׁעִשְׁוֹי (ישע' ה ז). על כן תִּמְעִי נִמְעִי נִעְמִים וּמֹרֶת זֶר תִּזְרַעְנִי (י' שס יז י). מריה מים יִפְרָה וְעֵשָׂה קָצִיר כְּמוֹ נִמְעָה (איוב יד ט). — ואמר בן סירא: ברכת אב תיסר שרש וקללת אם תתחש נִמְעָה (ב"ס גני' ג ט). — ובתו"מ, נִמְעָה רבעי, של שנה הרביעית: חפורה נִמְעָה רבעי, שלו מוסוף עליו המישותו (מע"ס ה ה). השוכר את הפועלים לעשות בנִמְעָה רבעי שלו הרי אלו לא יאכלו (ב"מ ז ז). נִמְעָה רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה (סנה' א ג). — בית נִמְעָה, שדה טובה לנִמְעִים: נמלו הקב"ה והחזירו בכל העולם כולו ואמר לו כאן בית נִמְעָה כאן בית זרע (מדר' נחש' יט). שבט גר ושבת ראובן שבאו לארץ ישראל וראו כמה בית זרע יש בה כמה בית נִמְעָה יש בה (ר' יצחק, סס קה"ג, טז מלא כף נחת). — ובהשאלה, יִנְמְעִי חסדיו ודבדו: דבריו חזקו לבות חרדים ומלתו לכל כושל מקומה, ופרי יעשו נִמְעִי חסדיו ונדרבת כל כשבלת צנומה (רמז"ע, מרדכי לנשה). נִמְעִי י שוא נִמְעִי וגדל עונם מנשוא, בדרך כסילות תעו ולמאד הסכילו עשו (ר"י לטו, נלע נלע).

בְּמַעַ, בְּמַעַ, סֵּוּ, מִרְּ בְּמַעַם, — כְּמוֹ בְּמַעַ: אֲשֶׁר בְּכִינוּ
בְּמַעַם מִגְדָּלִים בְּנִיעוּרֵיהֶם (תְּהִלָּה קַמְדִּי). — וְאָמַר
הַמְשׁוּרִ: לֶקַח נָא מִשְׁרוּקֵי הַסִּמְדָּר וְעוֹד תֹּאכַל עֲנָבִים
מִבְּשִׁיעִים, וְעוֹד תִּשְׁתַּח עֲפִים רִמּוֹן וְחִשְׁכָּב בְּמִמָּת
שֶׁן וּמִקְלַעַת פִּקְעִים (רִישׁ הַנִּגִּיד, וְדִלְדִּיל).

(b) اصطرك

(8) نطف

(¹) בודאי תזמרנו.

וְחַיִּיב לַחֲמִיף לוֹ שְׁלֹשׁ טִיפִּין (נ"ג ה ט), בְּלוֹ וְזוֹכֵר:
שְׁנִיקְבוּ וְהַטִּיף לְחֹכֵן אֶבֶר (ר"ה יט.)—וְאָמַר הַמְשֹׁרֵר:
נִפְשָׁה כְּרִיחַ מִזֶּרֶר וּשְׁפַת שְׁנֵי עָסִים רִמּוֹן וְצוֹן תַּטִּיף
(רמב"ע, תַּטִּיף ד נג).—וּבִמְשֹׁמִי בְדוֹר: תֹּאדָר לִבְנָה עַל
אִמִּיר בִּשֶׁם פִּיחַ יִפְזוֹר דֶּר בַּעַת תַּטִּיף (סג), חֻקִּיקִי הוֹד
בְּלָבוּ מֵאֵד תַּחֲלֹתָךְ מִטִּיפִים (שכ"ט, א לַחֲסִיפִי, אֲרוֹנִי עוֹז).
—פִּטְיָ, *נִפְטָה, מִנְּפָה,—מִים מִנְּפָסִים: מַעֲשֶׂה שֶׁאִמְרוּ לוֹ לַחֲזוֹנִי
הַמַּעֲגֵל תַּחֲפֹלל שִׁירְדוּ גִשְׁמִים וְכוּ' תַּחֲפֹלל לֹא יִרְדּוּ גִשְׁמִים
מִה עֲשֶׂה עֵג יוֹגֵה וְעֹמֵד בְּתוֹכָהּ וְאִמֵּר רַב־שֹׁעַ בִּנְיָן שְׁמוֹ
פְּנִיחִים עָלֶי שֶׁאֵינִי כֵּן בֵּית לִפְנֵיךְ נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
שֶׁאֵינִי זֶה מִכָּאֵן עַד שֶׁתֵּרַחַם עָלַי בִּנְיָן תַּחֲחִילוֹ גִשְׁמִים
מִנְּטִיפִין אֲמַר לֹא כִךְ שֶׁאֲלָתִי אֵלֶּה גִשְׁמֵי בִּוְרוֹת
שִׁיחִין וּמַעֲרוֹת תַּחֲחִילוֹ לִירֵד בְּזֹעֶף (תַּעֲנִי ג ט). הִסֵּךְ
בְּשִׁמְךָ תִּהְיֶה וְנִטְמָא יִרְדַּ וְטָבַל בְּשִׁי' אֶעֱפִי שֶׁהוּא
מִנְּטִיף שֶׁהוּר (עו"ד ד ו). הַטּוֹרֵף אֶת גִּגּוֹ וְהַמְכַבֵּס אֶת
כִּסְאוֹת אִמְתִּי יוֹדַע אִם רַבּוֹ גִּשְׁמִים אִם לֹא בְּתַחֲלִילָה
הוּא מִנְּטִיף טִיפִין דְּקוֹת וְעַכְשִׁיו הוּא מִנְּטִיף טִיפִין
עֲבוֹת (תּוֹסֵפֶת מַכְשִׁי' א ט). הַרְגוּ שְׁחִיָּה מוֹטֵל בַּמַּטָּה
וְדַמּוּ מִנְּטִיף לַגּוֹמָה (ר' יִסְדוֹר, עַס אֲחֵלִי ד יא). וְכִבֵּר
הָיָה יְהוּדָה בֶּן שְׁבָאִי נִכְנַס לְחֹזְרָהּ וּמֵצָא שֶׁם הַרְגוּ
וּמִפְרָפֵר וְהִסִּיף מִנְּטִיף דֶּם מִיַּד הַהוֹרָג (מְכִי' מַשְׁפֵּט',
מִזִּיק' ב). לֹא יִקּוֹב אֶדֶם שְׁפוּפֶרֶת שֶׁל בִּיצָה וְיִמְלֹאנָה
שֶׁמֶן וְיִתְנַגֵּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִּיל שֶׁתִּהְיֶה מִנְּטִיפֶת (שַׁנַּת
ג ד). וְהַדְבֵּשׁ וְהַדְּבַדְכָּנִיּוֹת אֶעֱפִי שֶׁ מִנְּטִיפִין אֵין
בָּהֶן מִשּׁוֹם הַכֶּשֶׁר מִשְׁקָה (ע"ז כ ו). הִמַּת שִׁרְדוֹ מִנְּטִיף
וּנִמְצָא תַּחֲחִי רְבִיעִיּוֹת דֶּם (אֲחֵלִי ג ט). הָרִי זֶה דּוֹמָה
לְסִלִּי זֵיתִים וְעֵנְבִים שֶׁהֵן מִנְּטִיפִין (מַכְשִׁי' ה יא).
בֹּא וְרֹאה הַיּוֹצֵר הַזֶּה אִם יַעֲשֶׂה חֲבִית וְיִנְחֵה בָּהּ צִרּוֹר
כִּיּוֹן שִׁיּוּצָאָה מִן הַכֶּבֶשׂן אִם יִתֵּן אֶדֶם בָּהּ מִשְׁקָה מִנְּטִיפֶת
הוּא מִמְּקוֹם הַצִּרּוֹר וּמֵאֲבֵרַת אֶת הַמִּשְׁקָה שֶׁבְּתוֹכָהּ מִי
גֶרֶם לְחִבּוֹת לִנְטִיף וְלֵאכֵד מִה שֶׁבְּתוֹכָהּ הַיּוֹצֵר שֶׁהֵנִיחַ
בּוֹ אֶת הַצִּרּוֹר (מִדִּי' שְׁמוֹס מו). רַב [רַמְבִּי ב"ר] יִחְזָקֵאל
נִכְנַס לִבְנֵי בֶרֶק וְרֹאה עֲוִים אוֹכְלוֹת תַּאֲנִים וְהַתַּאֲנִים
מִנְּטִיפוֹת דְּבִשׁ וְהָעֲוִים מִנְּטִיפוֹת חֶלֶב וְהִיוּ מִתְעַרְבִּין
אִלּוּ וְאִלּוּ וּנִמְשָׁכִין כֹּאֶחֶד (מִדִּי' שֶׁשֶׁ"ס א יב, הו"ל ד'ר'
גְּרִינְסוֹט).—וּבִסְפָּרָה: בֶּאֱרֵיכָהּ פַּעֲמִים בִּשְׁנָה בְּכָל יוֹם
עֵרֵן מִנְּטִיף עַל הַגֶּן וְיּוֹצֵא מֵאוֹתָם הַטְּפוֹת נִהַר גָּדוֹל
הַמַּתְחַלֵּק לְאַרְבַּעַה רִאשִׁים (זֶהר, מִדִּי' הַנְּעֵלָם, ח"י שֶׁרֶס).
—נִפְטָי, *נִפְטָה, נִפְטָה, נִפְטָה: נִיטּוּפָה: בְּרִיכָה: שְׁנֵי טִיפּוֹת (י'
מִשְׁרָה בֵּית הַשְּׁלֹחִין מִשְׁקִין חִימָנוּ (תּוֹסֵפֶת מִזִּיק' א ב).
יִכֵּן כְּכִי וְיִנְחֵה. — י') כִךְ בְּכִי אִי"מ הוֹצִ' צוֹק"מ. וְכִנְדָּרַס
נִיטּוּפָה, וְכִךְ בְּכִי' (שֶׁס), בְּכִי' וּבְתוֹסֵפֶת כִּי וְיִנְחֵה שְׁנִיטּוּפָה.

(פסח' ז ב). האשה ש נ ש ט פ חלב מדריה ונפל לאורו
התנור (כלים ה יא). מים ה נ ו ט פ ין סמאין וכשרין
להואה (תוספ' פסח יכ יא). ככפים הללו שלא נ ש ט פ
בבנין בית המקדש כלום (ר"א נר' אבינא, ירוש' נרנ' א ח).
הכה (משה) פעם אחת התחיל הסלע נ ש ט פ מים מועטין
(תנחומי חקט ג). דיו שנשפה על גבי הכתב (מס' פסח
ס י).—ובסהמ"א: המערה כד של שמן תרומה ה"ז מערה
עד שיפסוק העמוד ויתחיל השמן לבסוף מעט מעט
וביזן ש נ ש ט פ ג' שיפים זו אחר זו דיו (רמב"ם, תנחומי
יא טו). הדרה ה נ ו ט פ על האבן עד שיעשה בה סימן
(ר"י ונארה, ספ' טעשע' י).—ואמר המשורר: ומחפניו
תהומות י ש ט פ דרך והאש נשרפה מאש המטו (רש"י,
נחל מהלני).—וענינים נשפות זו ע"ג זו. משכבות: אי
זו היא עוללת זה אשכול הקטן שאינו מעובה כאשכול
שארין לו כתף ואין ענביו נ ש ט פ ו ת זו על זו אלא
מפורדות (רמב"ם, מה' עניי' ז יא).—ובהשאלה, "הטמו
נשף, ארוך וכפוף למטה: הרום שחוטמו שקוע, חוטמו
בלום חוטמו סולד חוטמו נ ש ט פ מנין ת"ל או הרום
(ספרא אמור, פסח' ג).—ובסהמ"א: מי שעוקץ חוטמו
נ ש ט פ למטה (רמב"ם, ביאת המקדש ח ז).

[illegible]

נוֹטְרִים עִזֵּי שֶׁלֶחֶם (סְפָרִי דְבַר קִנִּי). —וְאָמַר הַפִּיטָן:
נִסַּר דַּת קְדוֹשׁ בַּשְּׁמַיָּה וסִדֵּר טְבִילַת הַתְּלָלוֹת. נֶאֱמַר סוֹת
זֶהָ יַעֲשֶׂה (סְדוּר טִימִי, סִדֵּר עֲנוּוֹה, אֲמִינִי לְבָנִי). שְׂתָה
עֲלֵינוּ סוֹכָה מִמְרוּמִים, לְמִסְתוֹר מִזְרָמִים וּפְרוּשֵׁי חֲרָמִים,
וְעַתָּה כִּי שְׂמוֹנוּ נֹוֹטְרִים אֶת הַכְּרָמִים, לְמָה לְנִצָּחַ
תִּשְׁכַּחַנו תַּעֲזֹבוּ לְאֶרֶץ יָמִים (סֵס, אֲחוֹסִי צִסְאֲחִי). —וּבְמִשְׁמִי
שְׁמִירַת אִיבָה: נֹוקֵם אַתָּה וְנוֹטְרִי לְאַחֲרִים (סִפְסָה
קְדוֹשׁ דָּד). כָּל תִּלְמִיד חֶכֶם שְׁאִינוּ נֹוקֵם וְנוֹטְרִי כִנְחָשׁ
אִינוּ תִלְמִיד חֶכֶם (רִישׁ בֵּן יִהוֹדָק, יוֹמִי כֵג). אֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל
לִפְנֵי הַקְּבִירָה רַבּוֹן הָעוֹלָמִים כְּתַבְתָּ בְּתוֹרַתְךָ לֹא תִקּוֹם
וְלֹא תִסָּר וְאֵת נֹוקֵם וְנוֹטְרִי וְכוּ' נֹוקֵם וְנוֹטְרִי אֲנִי
לְאַמּוֹת הָעוֹלָם (רִי אֲבוֹה, מִדִּיר כִּרְאֵשׁ נֵה). לְיִשְׂרָאֵל לֹא אֲסוֹר
(רִי לוֹ, שֵׁס קֵלִי, כֹּאֲשֶׁר דִּבַּר). —וּבְסִפְסָה, גַּם כִּמוֹ שְׁלָמִים:
כִּי יִדְעִתִּי אֶת יִצְרֵם (שֶׁל הַפְּרוּשִׁים) כִּי לֹא יִנְסְרוּ אִיבָה
כִּי רַחֲמִימִם הֵם (יוֹסִיפוֹן, דָּק קֵלִי). וְהַלִּילָה לְכַמּוֹנִי לְדַבֵּר
בְּפִי מִלָּה תִהְיֶה עֲלֵיו בְּסוֹרָה (רִישׁ כִּנְיָה, אֶלּוֹס עוֹ). חֵן
לְמֵאחָדִי וְנִקְמָה לְעוֹזְבֵי כִי נֹוֹטְרִי לְאַיּוֹבִי אֲנִי וְנוֹצֵר
חֶסֶד לְאַוֹהֲבֵי (רִי לוֹ, יֵס לְמִיחִלָּס). כָּל הַבּוֹטֵר לְאַחַד
מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְכוּ' אֲלֵא יִמְחָה הַדְּבַר מִלְּבוֹ
וְלֹא יִסְרְנוּ שֶׁכֵּל זֶמֶן שֶׁהוּא בּוֹטֵר אֶת הַדְּבַר וְזוֹכְרוֹ
שְׂמָא יִבֹּא לְנִקּוֹם (רִמְזִיס, דְּעוֹס אֶחָד). מִי שֶׁהוֹחֲזֵק שֶׁהוּא
עֵנִי וְכֹשֶׁר וְהוֹלֵךְ בְּתוֹם וְהַדְּבַר גָּלוּי וְיָדוּעַ לְדִיּוֹן וְזָרוּב
הַעֵם וּבֹא בְּעַל חוֹבוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ וְכוּ' הִצֵּר לוֹ וּלְבִישׁוֹ
בְּרִבִּים כְּדִי לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ וְכוּ' רָאוּי לְדִיּוֹן לְגַעּוֹר בְּתוֹבַע
וּלְפִרְדוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹטֵר וְהוֹלֵךְ בְּשִׁרְיוֹת לְבוֹ (כּוֹל,
מְלוֹס וְלוֹס דָּד). וְאֵל חֲטָא יִחְסַף דּוֹד לִי סִלְחָתִי וְאֵל רַע
וְעַמִּית לֹא נִסְרָתִי, וְאֵל עֵנִי וְאַבְיוֹן כִּי נִגְנָתִי וּמַחֲזִי
כְּפִי כַחֲזִי עֲזָרָתִי (רִי בֵן זִכְרִיָּה, סִקִּי סִפִּי שְׁעִשְׁעִי). שְׁלֹא
לְנִסְרוֹר כְּלוֹמֵר שֶׁנִּמְנָעֵנוּ מִלְּנִסְרוֹר בְּלִבְכֵּנוּ מֵה
שֶׁהִרַע לָנוּ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (הַסִּינִיךְ, מְלוֹס רִמְזִי). שֶׁהַבְּרִיּוֹת
פִּירְשׁוּ מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וּשְׁנֵאָה בְּסוֹרָה לוֹ בְּלִבִּי
עַל רֹוב הַבְּרִיּוֹת וְחוֹשֵׁב תִּמְדִּי לְהַחֲנִקֵם מֵהֶם (הַלְלוֹזֵה,
פּוֹרִיכֵי כֵג). וְיֹאמַר זִמְרִי חֵי נִפְשִׁי אֲדוֹנִי כִּי שִׁכַּחְתִּי חֲרַפְתְּךָ
וְאַתָּה הוֹכַרְתָּנִי חֲלִילָה לִי מִנְּסוֹרִי (אֵל מֵאֲסוֹ, אֶסִּי י).

—סֵעִי, יִנְסֵר מִנְּסֵר, —בְּמִשְׁמִי שְׁמִירָה: בִּקֵּץ הַמְּנוֹטְרִי,
שְׁאוֹנֵי הַנְּסֵר, בְּמוֹסָפִי לְעִסְרָה תִּפְלַת מִסֵּר (רִי אֵל קֵלִי, סִפִּי
נִסֵּס, אֶסִּיק מַעֵן). תּוֹפִינִי שִׁשִּׁים וְאַחַת בְּמִשְׁפָּר, טַעֲמוֹ וְאַחֲרוֹ
בְּשִׁיּוֹר הַמְּנוֹטְרִי, עַד לֶחֶם מִשְׁמִים הַמְּסֵר (רִי מִיכָּ
עֵלִם, יוֹלִי לְסִפְסָה, אֲמֵנִה גְדוֹלָה).

נִמְרָה: נִמְרָה, שִׁי, מִיר נִמְרָה, נִמְרָה, —שׁוֹמֵר, מִי שֶׁנִּשְׁפָּר
שְׂדֵה: כִּסֵּם הִיָּה לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמּוֹן נִתָּן אֶת הַכֶּסֶם
לְנִמְרָה אִישׁ יִבֹּא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כֶּסֶף (סִפְסָה ח יא).

שְׂדֵה בֵּית הַשְּׁלָחִין שְׁנֵי טוֹפֵה לְחוּךְ שְׂדֵה בֵּית
הַשְּׁלָחִין אַחֲרַת מִשְׁקִין מִמֶּנָּה (יִרְמִיָּה סֵס א ב).

***נִמְרָה:** שִׁי, —פְּסִיגִי עֲנִבִים תְּלוּיֹת מַעֲצֵם הַשְּׂדֵרָה שֶׁל
הָאֲשְׁכּוֹל: אִיזְהוֹ עוֹלָלוֹת כָּל שְׁאִין לֵה כְּתָף וְלֹא נִסְף
יֵשׁ לֵה כְּתָף וְאִין לֵה נִסְף נִסְף וְאִין לֵה כְּתָף הִרִי
הִיָּא שֶׁל בַּעַל הַבֵּית (תּוֹסֶפֶת, פִּלְסָה ג יא). אִיזְהוֹ כְּתָף
פְּסִיגִין הַמְּחוֹבְרוֹת בְּשְׂדֵרָה זוֹ עַל גִּבּוֹ זֶה נִסְף הָעֲנִבִים
הַמְּחוֹבְרוֹת בְּשְׂדֵרָה וְיִוְרָדוֹת (סֵס).

נִמְרָה: שִׁי, מִיר נִמְרָה, נִמְרָה, —חֲלִי, נֹום הָאִין
וְכִדְמוֹ, בְּפִרְסִי עֲשׂוֹי פְּנִינִים, Ohrgehänge; ear-drops
pendants d'oreilles: לְכֹד מִן הַשְּׂהֲרָנִים וְהַנְּסִיפֹת וּבְגִדֵי
הָאִיגְמָן שְׁעַל מִלְכֵי מְרִין (סִפְסָה ח כו). כִּיּוֹם הָהוּא יִסִּיר
אֲדֹנִי אֶת תְּפֹאֶרֶת הָעֶכְסִים וְהַשְּׂבִיסִים וְהַשְּׂהֲרָנִים הַנְּסִיפֹת
וְהַשְּׂרוֹת וְהַרְעוֹלֹת (יִסְעִי ג יחִידִי). —וּבְדִבְרוֹר הָעֶבְרִי
בְּאִי מִשְׁתַּמֵּשִׁים בּוֹ לְשֵׁם תְּבִשִּׁיל עֲשׂוֹי חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת
קִטְנוֹת שֶׁל בִּצֵק כְּעִין נִמְסִים נִמְסִים.

נִמְרָה: מִמֶּנּוּ נִמְרָה, נִמְרָה, *נִמְרָה, וְאוֹלִי מִסְרָה.

נִמְרָה: סִי, נִמְרָתִי, נִמְרָתִי, נִמְרָתִי, נִמְרָה, אֲמָרָה, תִּמְרָה,
יִנְסֵר, יִנְסֵר, —א) נִסְרִי אֶת סְלוֹנִי, שְׁמֵר לוֹ אִיבָה וְכַעַם
כְּשִׁבִיל מַעֲשֶׂה אִיבָה שְׁעִשְׂה לוֹ וְהוֹכִיר לוֹ וְרַצָּה לְהִנָּקֵם
כַּעַד זֶה jemd. grollen; garder rancune à q; bear malice
against: לֹא תִקֵּם וְלֹא תִמְרָר אֶת בְּנֵי עַמְךָ (וִיקְרִיטִיָּה). —וְסִתָּם
נִסְרִי בְּמִשְׁמִי: זֶה הִינְסֵר לְעוֹלָם אִם יִשְׁמֵר לְנִצָּחַ (יִרְמִיָּה ג כ),
שׁוֹכָה מִשְׁבַּח יִשְׂרָאֵל נָאִם יִי לֹא אֶפִּיל פְּנֵי כֶכֶם כִּי חִסִּיד
אֲנִי נָאִם יִי לֹא אֲסוֹר לְעוֹלָם (סִפְסָה יב). לֹא לְנִצָּחַ יִרִיב
וְלֹא לְעוֹלָם יִפּוֹר (סִפְסָה קֵג ט). נִקֵּם יִי לְצִרְיוֹ וְנִסְרָר הוּא
לְאַיּוֹבִי (נְחִי א ב). —ב) בְּמִשְׁמִי הָעֶקְרִית, נִסְרִי אֶת הַשְּׂדֵרָה
וְכִדְמוֹ, שְׁמֵר אוֹתוֹ מַחִיָּה, מַגְנֵב וְכוּצָא כּוֹחַ: בְּנֵי אֲמִי
נִחְרוּ בִי שְׂמִנִי נִסְרָה אֶת הַכְּרָמִים כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִסְרָתִי
(סִפְסָה א ו). הָאֵלֶךְ לֵךְ שְׁלֵמָה וּמֵאֲתִים לְנִמְרָה אֶת פְּרִי
(סִפְסָה ח יב), וְעִי עֵרֵךְ נִסְרִי — וּבְתוֹמִים: מְקוֹם שֶׁהָיוּ

⁽¹⁾ בְּעֵרֵב נִמְרָה א, וּפְרָשׁוֹ הַמְּלִוִּנִים הָעֶרְבִים וְדִל:
אֶל נִמְרָה אֶלְקָרִם אוֹ אֶלּוֹלוֹה אֶלְצִאפִּיָּה אוֹ אֶלְצִעִיָּרָה,
עִיכ, —וּבְעֵרֵב: נֹום הָאִין אוֹ פְּנִינָה זָכָה, קִטְנָה. וְכִךְ
תִּרְגְּמוּ הַקְּדִמּוֹנִי אֶת הַמִּלָּה נִמְרָה, וְכִךְ גַּם הַחֲדָשִׁים, עִישׁ
צוֹרֵת הַפְּנִינִים כְּעִין נִסְף מִים.

⁽²⁾ בְּעֵרֵב נִמְרָה ב, בְּעִינֵי שְׁמִירָה. אִךְ כִּבְרִי פִקְפִקוֹ
קִצַּת הַחֲכָמִים אִם הִיָּא מִלָּה מְקוֹרִית עֵרֵבִי אוֹ בֹאָה אֵלֶיהָ
דֶּרֶךְ לְשׁוֹן אֲרָמִית (סִי פִקְקָל).

(a) نَمْرَة (b) نمر

(ב) רק בעבריות.

(1) כך דעת הקדמוני' ורב החדשו' שהוא פ"ג, וכבר
הביא ריב"ג האפשרות שהוא פ"ה אמר וז"ל: וקר אתה
היה אלל'ה עיר מתקדיה מח'ל וימש על המנהג מענה
אנכשט וכו' ורכמא כאנ וימש מתעדיא וכאנ אלצ'מיר
אלד'י פיה עאהא אלי רוח ואלחקיר וימש אותם על
המחנה ע"כ—ובעבר': וכבר בא הלשון הזה בלתי מתעל
כמו וימש על המחנה ענינו שם וכו' ואפשר שיהיה וימש
מתעורר ויהיה הכינוי אשר בו שם אל הרוח ויהיה שעורו

אויב נואשה, זאת מיושעה כי בוששה, חי גואלה איך לא חופשה, לנו לצמיתות נומשה (ר"י לוי, מה לחיות). כי הגופים ירששו ונקברו בבור תחתיות, וככלי יוצר ינומשו נשום בארץ נשיות (הוא), ימוך נשא עוני. — קפס', יתנמיש; באו בעקפון עלי תוך גלותי, להנמישי דתך קדושת יראתי (ר"ס סכסן, איומתי שמתי, קונט' ספוט' מה). — קפס' יתנמיש, — התנמשו חבלי הספינה, כמו נמשו: לכשירום נסו של מלך המשיח כל התורנין של אומות העולם משתברין וכל החבלין מתנמשין וכל הספינות משתברין (מזכ"ג מימי, סוף ושלח).

ב. נְמִישׁ, כמו לַמֵּשׁ, פֶּעַז נְמִישׁ, נְמִישָׁה, — חרב נְמִישָׁה, כמו לְמוֹשָׁה: כי מפני חרבות נדרו מפני חרב נְמִישָׁה (ומפני קשת דרוכה ומפני כבד מלחמה (נש' כ"י)). — ובתו"מ: אמר לו הקב"ה לגבראל מגלך נְמוֹשָׁה אמר לפניו רבונו של עולם נְמוֹשָׁה ועומדת מששת ימי בראשית (ר"א נן ר"י הלילי, סנ"י סנ"י). חרב שלופה וקלע נְמוֹשָׁה (שנ"ה סנ"י).

י. נְמִישׁוֹן, ש"י, — מה שְׂנַמֵּשׁ אדם: אל תחשבו בליעל ותגשו לא תפאר ותעולל נמשון (רס"ג, פרי"ג מנחם).

א. נְמִישׁ, ש"י, כנ"י נִמֵּשׁ, — כמו נָחַי: וירדו מאניותיהם כל תפשי משוט וכו' והשמינו עליך בקולם ויועקו וכו' וחגרו שקים ובכו אליך במר נפש מספר מר ונשא' אליך בְּנִיָּהִם (ק"ה קינה וקוננו עליך (יחזק' כו כט-ל)). —

(¹) רב הקדמוני ותחדש' פרשו מלשון ותמש המלחמה. אך קצת קשה המליצה בענין חרב אחת, ויותר נראה כי נמושה זו כמו למושה, וכמו המליצה חרבו ילפוש קשתו דרך.

(²) משק' כי, ועי' הערה לקמן. — (³) כך הגרסה בנסתח המסורה וכך הנקוד נ חרוקה סגולה. והנה ת"י תרגם בענייניו, ואין לברר אם היתה בנסתח שלו גרסה אחרת. ואמר ריב"ג וז"ל: ליש ימחנע אנ ימ' בהא בניהם אנה ללצ'מיר ואנ אלאשט קבל אצ'אפתה אלי אלצ'מיר. ני נאקצ מן נזה אלמעתל אללאמ ויכונ מענאה הדיא אלמעני נפשה כמא אנ אף ברי יסריח עב אשם נאקצ מן רוה. ע"כ. — ובעברית: אינו נמנע שנכבר בהא בניהם שהיא לכנוי נסתר ושהשם קודם סמיכותו אל הכנוי ני חסר מן נזה עלול הלמד ויהיה ענינו הענין, שהוא בעצמו כמו שאף ברי יסריח עב הוא שם חסר מן רוה. וכעין זה רר"ק: ומשקל אחר (משרש נהה) ונשא אליך בְּנִיָּהִם קינה והוא בפלם אף ברי יסריח עב משרש רוה, בניהם בפלם בפיהם וכו' ובמלת בניהם היור הנחה המורת ההא עין הפעל ואעפ"י שאין מנהג ההא להיות נעלמת בהיותה פא הפעל ועין הפעל כי אם למד הפעל באה במלה הזאת נעלמת בעבור התחברה עם הא

היה בועל, ואל תחמוד הדר תכל ביום לח תחיה בועל (הוא, תכסיס ט ט"ו). נְמוֹשׁ רַע לשנים בעת מבחן כמו חמין, מעול את נתיב אהב ויושר האמת חומץ (ש"ו כ"ה-כ"ו). איה עופר ידירות נפש מושלה בנפשים, ברח נמש בקרבי אהלי תשוקתו נְמוֹשִׁים (רל"ט, איס עופר). נגאלו אז קבלו דת תעודות, נכבשו לא ימשו דת וחירות (הוא, אשמה). הנה הם תמימין, ורוחות שמיך, ועל פני מרומיך, הנם נְמוֹשִׁים (הוא, אלוים מהודך). — ובמשמ' נמישת השדה: רועים באו בכרם ולמורשה ירשנה, שנה בשנה ינצלוהו ובשביעית לא ימשהו, יבצרוהו ויעוללוהו ישנוהו וישלשוהו (הוא, לח וענד). — ואמר הפיוט: בצר לי קראתי ולא נמש, אילי וחילי ולא בזה לחשי (מש"כ קלוי', אלוים מסך, יו"ל אחרון פסח). דלגת קץ והושעת המוני, אף כי עמדה לי זכות איתני, ועתה נמשתי בני וכל חשבונני (ר' שמואל כסן, איומתי שמתי, שנת נחמה"פ). דודי עזבתי נְמוֹשָׁה, כאשה גרושה, חלושה ואנושה (ר' אלעזר, סגולת איומה, שנת נחמה"פ).

— נש', נמש, נְמִישָׁה, נְמִישָׁה, ינמש, — א) נְמִישָׁה האויבים וכדומ', ב) נְמִישָׁה על פני כל המקום: ויעלו פלשתים ויחנו ביהודה וינמשו בלחי (שפ"י י"ט). ופלשתים באו וינמשו בעמק רפאים (ש"ב י"ח). — והענפים הארכים של גפן וכדומ': גפן שבמה בעלי גוים הלמו שדוקיה עד יעזר נגעו תעו מדבר שלוחתיה נמשו עברו ים (יש"ע י"ח). — ב) נמש פלוגי על פני האדמה וכדומ', השלך, נפשם מלא קומתו על הארץ: נפלה לא תוסף קום בתולת ישראל נְמִישָׁה על ארמיה אין מקימה (נמו"ה ט). — ג) נעוב: נמשו (¹) חבליך בל יחזקו כן תרגם (יש"ע לג כג). — ובמדרש, נמש מדבר, כמו נחליך: שהראה הקב"ה לאברהם אבינו את האיל נימש מחורש זה ונסבך בחורש זה (ר' יודן, פסוק דר"כ, נחש השניע). — ואמר הפיוט: ראה רגז מכת אנושי, ואומר בהנמישי בנשי, רבת יי' ריבי נפשי (ר"א קליר, קיני לת"כ, איכס אשפתו).

— פע', נמש, — נמש בית וכדומ', נעוב: כי ארמון נמש חמון עיר עזב (נש' ל"ד). — ובסמ"א: עת כי שכחתי מחוללי, וזותי כי לעד יאהילי, רשעתי ונסעתי ונמש אהלי. (ר"א קליר, קיני לת"כ, איכס אלי). נפלה עברה על ניני פצל לח ולזו וערמון. עד כי נמש מדוק ארמון (הוא, סס. זכור אשר עש). נחלתנו כנמש ביד לוחם, נם לא אחוס ולא ארחם (הוא, סס, איכס אשפתו). ויאמרו

וימש אותם על המחנה. — (¹) ואולי כאן במשמ' פועל, וצריך לקרא אח"כ חבליך.

ב. *ניב, שׁו—הכשית מן התכשיטים; כחותם אדם על ניב¹ (ניב²) זהב משפט שיר על משהתהיין (ניס גני' לט.),

ג. *ניב³, שׁו, מ״ר גיבס, (א) עצל, ובצורף עם שפתים, גיב שפתים, החלק הבשרי הרך מן קו נשיקת השפתים זו לזו ומעלה עד תחת החטם, במקום חבורו עם עצם החניכים, Lippenmuskeln; muscles des lèvres; lip muscles (כנ שפא, חולי קנח); (הטיל בו בהעגל שנשלח לקרבן מום) ב ניב שפתים (גי' נו).—ובסמ"א: כוליא שלמה וניב שפתים שלם אבל חצי כוליא וחצי ניב שפתים אעפ"י שאין עושין חליפין וכו' (מוספי חולי קנח: דים כוליא). ושמו בעוף לא שויך ניב

¹ כך בגוף הגוססת העברית, וע"ה ג נוב, זיר, ולפי הענין הכונה במלה זו היא תכשיט כעין רביד, וכך בתרגום היוני xóμος. ולא נתברר להמפרשים מקור שם זה במשמ' זו.

² עי' הערה הבאה. —³ ז"ל הסוגית שם; ויכול יהא בשר הפורש מן החי שמא ת"ל וכי ימות מן הבחמה מה מיתה שאינה עושה חליפין אף כל שאינו עושה חליפין דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר בהמה מה בהמה גידים ועצמות אף כל גידים ועצמות וכו' בין ר"ע לר' יוסי הגלילי מאי איכא בינייהו אמר רב פא כוליא וניב שפתים איכא בינייהו. ע"כ. ופרש רש"י וז"ל: כוליא וניב שפתים דאין עושין חליפין (ר"ל שאם נחתכו מן הבחמה אינם מחליפים) ואין בהן עצם לר' יוסי הווי אבר לר"ע לאו אבר גינהו. ע"כ. מזה נראה ברור כי ניב שפתים הוא שם לכל חלק הבשרי של השפה עד חבורו בהחניכים. ונתיחד אולי בבחמה להשפה העליונה, כמו בהמאמר בגי' שהובא בפנים, שפרש רש"י שם השפה העליונה. אך אין ספק בדבר כי עקר משמ' של ניב היה יותר כללי, גם במשמ' גידים ועצבים, אלא שלא בא שמוש זה בתלמוד בסגנון עברי אך נמצא בארמית, עי' הערה הבאה. ויש דמיון לשמוש זה באשורית בשמוש המלה בואן, שפרשו חכמי ל"א במשמ' עצב ועצל וכו' (DHWB שם נון), וז"ל H. Holma. בספרו על חלקי הגוף באשורית (Namen der Körperteile im Assyrisch. Babylon. 4): Für die Sehnen, Gelenke, Muskeln hat das Assy. einen zusammenfassenden Namen boune, ein äusserst vieldeutiges Wort, das seinem Ideogramme SA gemäss, „Bänder im Körper“ bedeutete u. allem Anschauung nach auch die Adern u. Nerven mit bezeichnete. וכן נכראה גם אצל הרופאים המצריים, המלה metu, וז"ל Mit den metu bezeichneten: זה: Lühning אדות זה: die Ägypter Sehnen, Gelenke, Muskeln, Adern, Nerven etc.— עכ"פ אנו רואים כי הקדמונים לא דקדקו להבדיל בין אלה בתרי הגוף והשתמשו בשם אחד להעצבים העצלים וכו', והשם בואן האשורי והשם ניב הארמי

ואמר המשורר: בו הן וסוב תמצא בעת כי הזמן ימיר באיד גילך ושמתחד ב ני (ר"י חזיון, תחמ"ג). או או וני אשא לבני ראשית אוני בן שעשועים (רע"ה, מתק שס"ה 26).—והפסין: שפכי לבך כמו מי עין, ערכי ני עם דמעות עין (ר"י גנאל, נספי קומי).

ב. ני, מלה מצרית קדומה, והיא בלשוננו החלק הראשון מהשם נייר, עי' הערה לזה הערך.

ניא, ממנו ב.נא.

*ניא, שׁו, ניאז של אילן, אדים שמתנשמים ונאצלים ממנו ומתפשטים סביבו, Atmung; respiration: מרחיקין את האילן מן העיר וכו' משום שעומד ומאפיל או משום שניאו¹ רע (יוס' ניב כ ז).

א. ניב², שׁו, מזון, Speise; nourriture; food: ואתם מחללים אותו (את שם אלהים) באמרכם שלחן אדני מגאל הוא וניבו³ נבזה אכלו (מל' א יב).

סם הכינוי אבל באמת היה אפשר לומר כמס הכינוי לבדה בלא האנחם בפלס קום, ע"כ.—וכענין זה החדשים. ועי' עוד ניה.

¹ ואמרו שם: מה מפקה מביניהון היה עומד בתוך שלו אין תימר משום שעומד ומאפיל בתוך שלו מותר ואין תימר משום שניאו רע אפילו בתוך שלו אמר. ע"כ. והנה בגמ' בבלי (סס נד): אמר עולא (כי שטס הדבר שצריך להרחיק את האילנות מן העיר הוא) משום נויי העיר, ופרשו המפרשים (רגמ"ה, רש"י, רמב"ם ועוד) כי נוי לעיר כשיש מרחב פנוי לפניה. ואין להכריע אם אמר זה עולא מסברת נפשו או שהמלה נוי שהשתמש בה אינה אלא שנוי צורה של השם ניאז שבגמ' ארץ ישראל, ששמע אולי עולא ומפני שלא ידע פרושה האמתי של המלה ניאז שנתבשה בפיו למלה נוי הרגילה. עכ"פ אין ספק כי אין פרוש ניא שבגמ' ירוש' ופי, כי אי אפשר לאמר יפיו רע, ועוד שהכנוי של ניאז מכון להאילן ולא להעיר, וצריך לאמר כי הכונה בניא היא לדבר מויק שיש בו בעצם האילן שהוא גורם נזק להעיר, ואין זה אלא האד המתנשם ומתאיד מהאילנות וכתפשת מסביב, אך לא נתברר לי מקור מלה זו.

² עי' הערה הבאה. —³ כך בנסחה של המסורה, ופרשו רב הקדמוני במשמ' דגור, וכבר פסקו בה החדשים מפני שאין המליצה כתקונה, ואמרו קצתם כי המלה וניבו אינה אלא כפל מהמלה נבזה, ויש מי שמחקו כל שלשת המלים וניבו נבזה אכלו. אך יותר נראה כי המלה אכלו היא פרוש קדמוני ל ניב ו נשתרבה מהגהה על הגליון לתוך הכתוב, וצורת הכתוב היא וניבו נבזה, והוא כפל הענין מן שלחן מגאל, וניבו מקביל לשלחן. ולא נתברר מקור המלה ניבו במשמ' זו, כי הגזרה מן ניבו ותנובה, במשמ' פרי, דחוקה.

והעברי, דומים גם בשמושם. — א) מקור הלכה זו הוא כנמי (חול' נל) בארמית: האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה וכו' ואי איפסיק ניביה מרפה וכו'. ופרשו רגמ"ה ועורר ורש"י ואחרים את המלה ניב כאן בהמלה הידועה גיד. והרמב"ם כדרכו השתמש בסגנון העברי שלו בעצם המלה ניב שבסגנון הארמי התלמודי והפכו לעברי, ובאר אוחה יפה. — ב) נכוס שבספרי הדפוס כתוב ית דות, בלתי, ובכתיב ע"ד יתד מלה זו כצורתה בספרי הדפוס של הרמב"ם, אך זה ישובש, וצ"ל יתרות בריש, וכך תרגם תנחום ירוש' אלאותאר אלאומה אלמפאצל ואלרבאטא וכו', וכבר הניא בעל דברי המורות על הרא"ש את דברי הרמב"ם אלה בגרסה יתרות, ובאה המלה יתרות באגרת תירב להרמב"ם וז"ל שם: התנועה' החפצית הנקראת בלשון ערב עצל ובלעז מוסקול באברי הכשר והתלכדי' ונמיית יתרותיו ומקום דבוקס וכו', עי' ערך יתר שמוש השם יתר בשמ"י הקשרים העצמיים שבגוף בעי"ה.

(⁸) עי' הערה לערך נזב.

למלחמה חמושה (כס"ג. הספדו אז דורו). אחיה אשר
נפשי יחיה בשכל פיו ואם יאריך חליו בנ"ב ארוכותי
(הוא) ידידי שמו (מני). ואסרו לזכור ושאו שלומי לאיש
ב"ב ו עלי לבי חרותות (הוא) נמיינס לזומי השפלות).
קפצנו סה מהוכיח, רחב פינו ב"ב עולה יצירה (כ'
נתי, בקשה, יי' שפתי תפתח). דודי ורעי אנשי עצתי,
חשו לדבר נ"ב אחת, על לב דודי לחשיב שבותי, ידחה
מבחה כעב הסאתי (כ"י הלוי, ידועים נעורים). הירומון
עפסיים, או ועירומון מעיים, לפני אשר שם אזנים, לקשוב
ו נ"ב לשפתים (הוא) יקר. ארון הנפלות). אך נשבעה
נפשי ועלי קבעה לו אפגעה בת נוסעה לקראתי, אשמר
ל נ"ב פי בנתיב תמיד ונבלות אאדיב אזוני ברוב
תאותי (משם הקדמי, דיואן א' ענ, לקיים סה). לבשו לשמעני
כל ילדי ענק מורא, כי מענה נ"ב חצים ופיו מורה
(כס"ג, תרשים א' כ'). רבו ב"ב משמן גם חלקן
אמרי פיו מחמות (שם קמו). לגזור כברים בעיניו גזרים
וחולק לבבי ב"ב חלקים (שם ח). בעלי לב בקשו
דני השם ופלאו, יעלה על נ"ב איש חזה אחיה קראו
(כס"ג, כל אשר יוכל). תלכב לבאים ותכבש פראים
ותפיל פראים ותקים פראים ב"ב מיקוד להב
חצובים (כ"י חזיון, הקד' תתכ"א). ושירי רבי שלמה בן
אלמעלם, ב"ב וינן לשון נאלם. (שם ג). בי אדוני
הסה אונק ל נ"ב, ואצעק אליך חסם איש ריבי (שם
ד). ויכעס ל נ"ב, והסב פניו משמוע ריבי (שם ו).
ויש אישים מתוקי נ"ב ושפה ובלשונם יפתוני וגיבם,
וגלו לי פני רצון ואהבה וידעתי הכי ארבים בלבם (שם
ה). שפתי חניתי, והגינני אזוני, ונ"ב חרבי, וסלי
כלי, ולשוני קלשוני (הוא) אגני, לשון חסד). ולמה אדוני
לא ישית אל לבבו מצות החכם ונ"ב אל תועג
להעשיר (כס"ג פלקיוורא, המנקה טו). התרמה שפת עבר
ל נ"ב כוש ופזם הקול יעקב ידמה לקול לועזים (כס"ג
אין נדאן, מלאכי השיל). מאיש בפה שוחק חולק בניבו,
את נפחד תשמר אל תאמון בו (כס"ג, מתק שפ"א 45).
אז אמנם ראו אז חבין העמיקו, כי כל אמרות תורה
חכמה יפיקו, נ"ב מה נכבד מליה מה רמו (אד"ס,
שש"ק, אל חזי' מורה). — ובמשמ' תפלה: וישמע נ"ב
הארשת, וילבש בגדי נקם תלבשת (קטע מכתב לאכזר
הסנין, סעדיאלס, שנסר 104). הוותם ועונם חמחה ורבי
דונם אם לא תעשה למענם עשה צורי למענד, ומחה
היום חובם ורצה כמו שי נ"ב סם ולך תכין לבם וגם
תקשוב אונק (כ"י הלוי, יס שמע אביונין). והכנע ואל
תמנע שפוך רחשך וגיבך, לאל בוראך שהביאך ראות

נִיבָה ש"ג, מִיד נִיבָה, —כמו נִיב, במשמ' דבור; ומלחם יקודה אוחות לבבות ובבות, בניבות ערבות, מלחבות חציבות (ר"י תניי, תמכני ח).

נִיד, ש"ז, —ס"ס מן נוד, השתתפות בצער; לו יש נפשכם תחת נפשי אחירה עליכם במלים ואניעה עליכם כמו ראשי אאמצכם כמו פי וגיד שפתי יחשך (איז יו דה).

נִידָה ש"ג, —א) ע"י נִידָה, —ב) יִשְׁסִים מן נוד, במשמ' חנועה; והאש קלה מן הכל והיא חוקה מן הכל וכו' וביוזותה התדירה העולם מתקיים ועומד ובנידתה הארץ עומדת בתוך הריק כדור באמצע וכו' כך נידתה של אש מעמדת את הארץ באוויר של עולם (כסנ תמיס כסס ח"ד, ח"ד, ח"ד). כך אשמה בעת אנע ואנוד ולך אודת בכל ניעה ונידה (ר"י חנוי, לך נפשי). הנעת הגידים ונידתם יום ולילה (ר"י חנוי, עקני, ספר מוסר ה כל).

נִידָה (1), ש"ז, נכני נִידָה, —כמו נִי, ע"ש.

נִידָה, ניחה ש"ז, —כמו מנוחה, נחת רוח; למען ינוח שורך וחמורך הוסף לו הכתוב נִי יח אחר להיות תולש מן הקרקע ואוכל אתה אומר לכך בא או אינו אלא יחבשנו בתוך ביתו אמרת אין זה נִי יח אלא צער (מכ"י משפ"י כ).

נִידָה, ש"ג, —כמו מנוחה; כל זמן שהיו ידי קוניהם ממשמשים בהם היו מותחים והולכים כיון שנחו ידי

וגרסת ר"ח ניב הנובא גם בערוך, וכן תנחום ירוש' ותרגם ערם אלחבן וכו'.

(1) כך ר"י חיוג, שהביאו בשרש נזה ואמר: וקד קלבת יא' לינה פי ונשאו אליך בניהם קינה, ע"כ, ובעבר': ונתחלפה (ו של נוח) יוד רפה בהמלה בניהם. ואמר ע"ז ריב"ג: והד"א קול ממכנ ג'איז ואמא מא ימכנ אנ ישכב עליה פהו אעתקאדה פי הא בניהם אנה הא ולא נה בהם ומוציע אלאערתאצ' עליה פי ד"לכ הו כונ אלהא בסגול עלי אלעאדה פי אלהא ואלמימ אללתינ האמא צ'מימ אלג'מאעה מת'ל עליהם וכו', —ובעבר': וזה דבר אפשרי אך מה שאפשר לספק עליו הוא מה שסבר בהא בניהם שהיא הא ולא נה בהם ומקום ההקשאה עליו בזה הוא היות ההא בסגול כמנהג בהא מם שהם כנוי לרבים וכו'. — ובשביל מענה זו החליט ריב"ג וכמו"כ ריק שהשם הוא נִי, כמו שכבר נזכר בזה הערך. ואולם, אין לחשב כי מאבי הדקדוק העברי נעלם דבר פשוט זה כי להפעל לפני כנוי נסתרים רבים היא קמוצה, ואם בכ"ז החליט כי ה ניהם היא שרשית, ל"פ, ודאי היתה דעתו כי זו זרות בנקוד, כמו זריות אחרות. ואפשר כי דעת מתקני הנקוד היתה באמת שזה של נסתרים רבים, אך המלה בחלשון היתה נִידָה, עכ"פ דעת ר"י חיוג מספקת לקבוע צורה זו נִידָה בלשון.

עולם ומספך (רמז"ט, מסול יל). צור מאזין לניבי איך ממנת חררי, בעלם, וסר צלי (לח"ט, ח"ך יעמד לנני). אחבר לסכלים מהתלות, ואערך לחסידים ניב תפלות (ר"י חיוג, תמכני יד). כי אותן המקראות תקנום אנשי מערב בניב תפלת הלחש שיש בהן ים אוכרוה (אכן יחיו, המנוגה, הל' שנת ג).

ח. **נִיב** (1), פעל, קל לא נמצא.

—ספע, **נִיב**, —הניבו שפתיו, נען בדבור בלי עיניו, לא נעצרו, לא נפסקה פתאם תנועתם; אם הניבו שפתיו של אדם בתפלת היא מובטח שנשמעת תפלתו (ר' יוסע בן לוי, מד"ר ויק' יו). —ובסהמ"א, ש"י, הניב מלה פלוגית, הוציאה מסו: פחדו תפחדו בהזכרתו ליראה אותו ואל תניבוהו עזות (אזכר' לר"י נללוני, ח"ך קולך שמעתי).

א. **נִיב**, ש"ז, מִיד נִיבִים, —צמח, ובהשאלה העלה פלוגי נִיבִים, הוליד ילדים; עוד ינובון בשיבת רבי יהושע בן קרחה אומר העלה נִיבין מעשה באחר שעשה דייחיקי ואמר לא יהא בני יורש אותי עד שיעשה שופה הלך ר' יוסי ברי יהודה לשאול המעשה לר' יהושע בן קרחה והציצו מבחוץ וראו אותו מרקע על ידיו ועל רגליו וגמי נתנו לתוך פיו והוא נמשך אחר בנו כיון שראו אותו הסמינו את עצמן כנכנס אצלו שאלו אותו המעשה התחיל משחק אמר להם חייכם שהמעשה הזה ששאלתם עכשו הגיעני א"ל מכאן שאדם רואה בנים כאלו הוא משתטה (ילק' תה"ל, רמז תמז).

י. **נִיב** (2), ש"ז, מִיד נִיבִים, —השִׁנִּים הכלביות, Augenzahn; dent canine; eye-tooth שיני הכלב שהן נִיבִים גדולים ויוצאין מסו לחוץ (ר"ח, כ"ק כג). ושנים בפיו נתן חוקים, ולשלשה חלקים נחלקים, להדק וסחנות קבע ולכתוש, ונִיבִים חברים לשבור ולנתוש (ר"י זנארה, כתי סנפס 85, סוף ד"ר דוידון).

ח. **נִיב** (3), ש"ז, —תבן מעבה; וכן אתה אומר בניב (4) של תבן פי' תבן מעובה כמין חבילות וכו' דין נִיב של תבן ודין מתבן שבין ב' חצרות אחד הוא (ר"ח, ערוכ' עט).

(1) ע"י הערה הבאה. —(2) ע"י הערה לערך נוב, נוב שפתים, בדבר מאמרו של ריב"ל שהובא בירוש' כנסתה אחרת, ובכונת דבריו לפי דברי ר' חנינא בן דוסא. (3) בארמ' ניבא: לא חיסתפי מיניה (מהכלב) שקולי נִיבִיה (כ"ק פג). ועוד, וכן בערב' נאב, ניב ג. (4) ע"י הערה הבאה. —(5) בגוף הגמ' שם ג' ב, וכך רש"י ותוספ' שם, ופרש"י בור, והשיגו התוספ' ע"ז.

2. נִיב. נִיב.

אורכה כארבע או חמש אצבעות ורחבה כחצי אצבע וראשה חד הרבה מניחין אותה על נימת השיער והגדול מצד אחד ומורטין (ערוך, ערך נטסקר).—מלא נימה, עוכי שעה אחת מהשערות; ואין בין מיפה למיפה אלא כמלא נימה (ר' יוסע, טעני ט:). ואין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא (מ"ק כח, ועוד).—ונימת הכנור, אחד המיתרים; נימת¹ כינור שנפסקה קושרין אותה (תוספת' ערוך יא"ז יט). קושרין נימה² במקדש אבל לא במדינה (משנ"ס יג). — ובתשאלה, עלוקה דקה שבמים: הובלע נימא של מים מותר להחם לו חמין בשבת ומעשה באחד שבלע נימא של מים והתיר רבי נחמיה להחם לו חמין בשבת (ר' חנינא, ע"ז יז:). — ובסחמ"א: והשותה מנהלים וממעיינות ומהמבררות בפיו ובירו אחת דמו בראשו מפני ה נימא שבהם (מח' ויטרי, מס' ד"א י).

נִימוֹס³ (ש"ז, מ"ר גימטריה, גימטריה, — חק, ובפרט חקי הגוים, והחקים הקבועים ע"י בני אדם, בהפך מחקי התורה האלהית, וכמו"כ חקי הטבע, סדרים ומנהגים; ומה ת"ל ובחוקותיהם לא תלכו שלא תלכו בנימוסות שלהם בדברים החקוקים להם (ספר' אח"י מות ט יג). האומר כתבו גם ותנו לאשתי וכו' פטורה פרנסה עשו לה בנימוס עשו לה כראוי (גיט' ו' ה). בנימוס המלכות (מד"ר שמו"ט). מרדכי מוכתר בנימוסו היה (ר"י, מג"י יז:). ועוד, — ופושט השמוש במלה זו הרבה גם בסחמ"א בכל המשמעות האלה: קח לך לדת הנימוסים השכליים אשר חברו הפילוסופים (ר"י א"ח, כוז"א ח). הנהגות ונמוסים מנהגים (פס' לה). וכל התורה כולה נימוסין ומשמרות לפש (אג"ר רמב"ם ל"י חסד"י הל"ו). והחקים אשר יחקקו ביניהם אנשי מתו אחד או מלכות אחת לשמור היושר ההסכמי ויקרא המדור הזה נימוס (ר"י אלכו, עק"ר א' ה). ואחר כך נתן כספר הנימוסים ההנהגה השלימה אשר יהיו נמצאים באותה ההנהגה אנשי זו המדינה (רש"י פלק"י, ראש"י חכ"מ ג' ב). לא בנימוסים המסודרים ע"י שכל אדם שלא יצדק תמיד ויקרה שיגנה הטוב וישבח המגונה לפי האמת אך התורה אמת תהגה ולא תשגה בזה (ר"מ אלשיך, רכ פנינים, מש"ח ז). והתבאר שכל אחד ממניעיו אלו הגלגלים משיג החלק

ז"ח ב). נראה (הנגע) בסדן שורף את הנימין (נגע' יא' י). נימין¹ הסדן והסודרין וכו' נימין סגוס והרדוד והחלוק והטלית שלש אצבעות (כל"ס כ"א). עשן (את הציציות) מן הקוצים ומין הנימין ומין הגרדן (כ"ה, מנח' מז:). — ובסחמ"א: בשאדוקין בנימין שבקצותיה (של הטלית) והן הנקראים (בארמית) כרכשתא (ר"ח כ"מ ז). והשמלה והפרגוד שמניחין על הפתחים כמו פרוכת נימין כל שהן (רמב"ם, כל"ס כ"א ב). — ונימין השערות, כל אחת ואחת מהשערות שבע"ה: המוציא שני נימין מונב הסוס ומונב הפרה (שנ"ס י:). הרבה נימין בראתי כאדם וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה (ב"ב ק"ז). — ונימין הפגור ושאר כלי המיתרים, המיתרים שעליהם (Saite; corde; string of any stringed instr.): שבע נימין בכנור בזמן הזה (י' יודוס, תוספת' ער"כ ז').

נִימָה, — כמו נִימָה, בפרט הדבור נים ולא נים, כשאדם מתנמנם רגע ומקיץ רגע; ופעמים יכיש בה בהתרשלות ובתפסק כדרך נים ולא נים² ופעמים ישקוד עליה (ר"י בר' אנטולי, מלמד הסלמדי, וינש).

נִימָה, ובצורה ארמית נימא, ש"ה, — כמו א.י.ם: מעשה באשה אחת שהיתה אורגת מפה בשחרה ובאתה לפני ר' ישמעאל וכו' אמרה לו רבי יודעת אני שנפסקת נימה וקשרתיה בפי (תוספת' כלי' כ"ב א' ג). מעשה בהורקנס בנו של ר' אליעזר בן הורקנס שיצא כמודר שלו לרשות הרבים אלא שהיתה לו נימא אחת כרוכה על אצבעו (ר' יודוס, ש"ס שנ"ס יז). אפילו נימה אחת יוצא מהן (ר' יוס' בר' יודוס, ש"ס טכ"י ח' ח). מותר אתה להציעו (את בגד השעמנו) תחתיד אבל אמרו חכמים לא יעשה כן שלא תהיה נימא אחת עולה על בשרו (ספר' קדוש' כ"ד). אורגי יריעות שנפסקה להן נימא קושרין אותה (אכ"י, ש"ס ע"ד). לבאר עמוקה מליאה צונן והיו מימיה צוננין ויפין ולא היתה בריה יכולה לשחות הימנה בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה (מד"ר נלאש' ג'). הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה נימא וערך העצים (ש"ס קס). — ובמש"ש שערות: נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות (ר"ב כ"ד כ"ה, נדה סז). וחמשה לבושים הית לובש נימה אחת היתה לו בלבו כיון שהיה כועס קורעת את כולם (מד"ר נלאש' ג'). — ובסחמ"א: מלקט ידוע הוא וצורתו חתיכת ברזל

¹ בקצת ספרים נומי.

² מקור דרך דבור זה בארמ': היכי דמי מתנמנם אמר ר' אשי נים ולא נים תיר ולא תיר (יב"מ נד).

¹ כך בכ"י וינה ובגרסא. ובכ"י א"פ הוצ' צוק"מ נימא. — ² כך בכ"י, וכך גם במד"ב. ובספרי הדפוס נימא, ובמש"ש שכירוש' נימין.

³ מלשון יונית ὀνίτης.

מבימוס אלו הנמצאות בכללם (אנר' שלום, נוס שלום יג). כי כונת הבימוס היא לבר להרחיק המגונה ולקרב הנאה (ספ' מפתח הגמ', סק א) — ובזמן החדש בפרט במשמ' דרך ארץ ותרבות: בעל נימוס.

נימוסִי, תיז, לנקי נימוסית, — של נימוס, מטבע הנימוס: והדת על ג' פנים אם טבעית ואם נימוסית ואם אלהית וכו' והנימוסית היא מה שתסודר מחכם או חכמים לפי המקום ולפי הזמן וכפי טבע המונחגים בה כדתות וחוקים אשר סודרו בקצת מדינות בין הקדמונים (ר"י אלנר, העק' א ז). והם בחינה טבעית כפי מולדתו ובחינה נימוסית כפי ההנהגתו את עמו ובחינה אלקית כפי דבוקו באל יתברך (ר"י אברבנאל, ש"א). כי לא כדתות הנמוסיות המסודרות על פי חכמת אדם דת משה וישראל (ר"מ אלשיך, רז פנינים, איז ח ו). דברי חכמים מיישרין את האדם לדרך השווי ובו החיים ואף כי הדת הנימוסית שהניחו בני אדם לקיים קבוצ בני אדם יחד (מהר"ל מפלאה, כה"ג כ). — ובזמן החדש בפרט במשמ' דא ותרבות: אדם נימוסי.

נימוקי, טיז, — בדבור זה, פלוגי נימוקו עמו, במשמ' יסוד ושעם לדעתו: רבי יוסי בימוקו עמו (גיט' סז, ערובי נא, ועוד). — ונתקבל הדבור במשמ' זו בסהמ"א, ובזמן האחרון יצרו קצת חסופים מכנו פעל נמק, מנמק, נותן מעם ויסוד להדבר — ובמשמ' משא ומתן ופלפול במעמי הדברים: בימוקי רבותינו בעלי התוספות (דנ"ו, מכתב רז טוב לבית ישראל יז).

נימור, — עי' נמור.

בִּינִי, טיז, כפי ביני, — תולדות, בני בניס לדורותיהם, Naohkomme; desoendant: ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי ולבני ולנכדי (נלאש' כח טג). והכרתי לבבל שם ושאר זנין ונכד נאם יי (ישע' יד כב). לא גין לו ולא נכד בעמו ואין שירד במגוריו (איז יח יט). — ואמר בן סירא: גין נמאם. . . ונכד אויל. . . (ב"ס גני מ"ה). — ובתנ"כ: נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו אם אניה גין ונכד של עמלק תחת כל השמים (ד"א המודעי, מ"י נשלח, עמ"ק כ). שלא יהא גין ונכד לעמלק תחת השמים (שם, ומד"ר

אי"ה, תלויף ב"א). — ומצוי בסהמ"א, וגם בהרחבה לתולדות בכלל: פרי צדיק הצמחת כנענו לוי עמרם וביניו כגפן ושריגיה (יוסי בן יוסי, סדר עזרה, אלה כונת). ענה אענך על שאלתך תשובה נצחת, אשר אמרת למה לא שמרו ובינו לא נשחת (תנ"י רסע"י על חיו הכללי, סי' ז). אני אליהו הכהן בן גאון גין גאון נכד גאון וציל בפסמאט מצרים בחורש תמוז שמשנת א חלב (קצע כתי' על ספר פרוש ר"ח, סעודה"ה, שנת 1118). בינין פן תמיתון על אבותם (אזה"ר ר"י נללונג, אספרי אל חוק). וביני אם אשר דמו לביני עש ברעוהם (ר"ש העיר, ויניי אס). העלי זאת תחשה, יה אביר ישראל, יד אדנים קשה, גברה ותואל, ואני גין משה (ר"י הלוי, יסמו שזניס). ולבות מיחליו הרנין, ורחם על אב ודין, והרג את התנין, אשר בים (הוא, מי כמון יחיד). רב וצער נולדו, לנעקד ובינו התפקדו, ובשבעים מצרימה ירדו (כא"ש, אלה נכס אמונתך). ופדות אחיש מהרה אל בניס בשבי, גין אב המון ושרה בתו ואחובי (הוא, אלני אסוף פזורה). דברי סבות התעדרו עליהם בביניס יסרו ושנים עשר נולדו אלה תולדות יעקב (הוא, אמינ' אלהי). כן גן בעדן ומאכל עסיסים, להנחיל אוהביו יש לביני אב עמוסים (כא"ש, נכנל, אמן דר, שנת ג אלה"ה). יהי גא שועי נגדד כקרבן שי וכמנחה, ולשבים עדיך גין ישי תשלחה, לקבץ אחד מעיר ושנים ממשפחה (ר"י דוד אמן נקודה, דלתח לילה). זה יספור ביקוד לבב ימסה, גין אהרן איך לשפחה ינשא (קיני למ"ב, ספרד, איך נוי). ליל שמורים הוא זה הלילה, ועתדו אל בחצות הלילה. זה אשר לו יום וגם לילה, חק אהבתו יזכור לביני חלק לילה (קדוש"ז אלהי, ליל חג הסוכה, ליל שמורים). פקוד בית אפרים, ודין אדום הצמת (סדור תומי' ליוס"ב, אספו אמונים). רחם על ציון ושלח לאסירת תקוה בגולה ישע וגאולה, שנאני גולים תשיב למקומם ולביני איש תם תשיב ממשלה (שם, אלני אקלה). — ובהשאלה לתולדות בע"ה, גין יענים, דגים וכיוצא בזה: עליהם יבכיון ביני יענים ותרקוד בת שעירה הצעירה (ר"ש העיר, אלוס עו). והוא (הדג הזה) גין הדגה הנאמנה אשר את יונה בלעה (משל הקדמוני ד).

בִּינִי, פ"ט, ינין, — גן שמו של פלוגי, התקים, החמיה, לא נמחה: יהי שמו לעולם לפני שמש ינין (ג' שמו ויתברכו בו כל גוים ואשרהו (מהל עז וי).

(¹) עי' הערה לקמן. — (²) כך בנסתח המסורה הכתיב, וחקרי ינן, ותרגמו השבעי δαμανεῖ, במשמ' יתקים ויתמיד, ואין לברר אם היתה לחם זו חגרסה, בעצמה או גרסה

(¹) אמרו החכמים כי מקור מלה זו בלשון יוג' νομῆς, במשמ' יודע דין, ואחרים גזרוהו מפרסית, וכיוצא בזה. ר"ח והעירך פרוש כל תורתו סדורה בפיו. ורש"י פרש במשמ' מעם ויסוד, ובמשמ' זו נתקבלה בסהמ"א ובמשמ' החדשים. (²) כמו טיט, ולא נתגרר מקורו ומשמע' בדיוק.

החיבה, ומדמעות המל בלחי השושן רביב (ר"י חר"י, מחמ"ה). כינות ערוגות שב ימי ניסן עת יעלה נצח ורם נסן, ועלו עליו זמיר לקול אמיר גם שיש להודר הציון והסנסן (סס). בניסן אזכרה נסי אלהים ובו אורה ושמחה ליהודים, וכו' יפשט הזמן ענן לבושו ועשה אור וכלו מחמדים (עמנו, מחמ"ה ט). — ומלאך הממונה עליו אוריאל: ואם נולד בחדש ניסן ששם מלאך ראש משמרתו שמולו אוריאל אורור הוא מפיו ומפיו כל משמרתו (מס גדול בספר סוכות של וינס). — תקופת ניסן, ע"י תקופה.

נִיִּסָּה (ש"י) — הלח"ה המעכה שיוצאת מהאף, -nasen schleim; muosus nasal : כיח' וניעו² ודירו ומימי האף שלו (ספרא מלוע, זכ"ס ב. ג). כיחו וניעו ודירו ומי האף שלו הרי חן כרוקו (פוסט' זכ"ס ב. ג). הזוב והניע והרוק (מס' ז א). — ובסמ"א: מי שאינו יכול להוציא ניעו (רגמ"ה חול' קס). ויסיר כיחו וניעו וכל הדבר הטורדו ואחר כך יתפלל (רגמ"ה, פסל ד י). או שרק או נע וחזיק בכיחו וניעו בעת שהלכו מכחו (כ"א), חוגל ומזיק וי. כשיהיה הניע הוציא מן האף מימי בלתי מבושל (סקי מש"ט). אם כן איך תשלך הניע מחוטמך בעוד שהתפולין עליך (ספ' מקידים, ס"י תת"ל). — והשתמשו בו קצתם במשמ' לחה מן הגרון: הנה יצא דם בריקה ויהיה מחלקי הפה ולפעמים יצא בנחירה בניע ויהיה מצד הגרון ולפעמים יצא בכיח ויהיה מן הקנה (קלון ג י ב. ג). ויש מדרקקים שלא לאכול אגוזים מפני שהם מרבים בפיו כיח וניע וגורמים לבטל התפלה (סלנוס א"ח תפג ב.).

¹ לא נתברר מקורו, וע"י הערת הבאה. — ² כך כאן ובשאר המקורות שהובא מאמר זה, רק במדב"מ (נדס ז א) נראה, ובנסח' המשנה עם גוף הערבי של פרוש הרמב"ם נוע"י, אך ביד החזקה ניע בכל מקום. ופרש הערוך ערך נע וז"ל: פ"י הליחה הנורדת מן האף הוא החוטם, ע"כ. וכך נראה מרגמ"ה המובא בפנים. וכך רש"י ב"ק ג: כיחו רוק הפה ניעו ליחת החוטם. ע"כ. וכבר השיגו התוספות שם על רש"י ממימי האף המנויים עם כיחו וניעו, שמוזר נראה כי אין זה דבר אחר. אבל באמת אין זה מכריע נגד פרוש הערוך ורש"י, כי ניע הוא הלחה העבה ומימי האף הם הריר הנזל מן האף כשהאדם מנוול. וכבר פרש גם הערוך בערך כת השם ניע בריר, וכן הרמב"ם בפרוש המשנה תרגם בלעאב, וכבר הזכיר תנחום ירוש' שני הפרושים: קיל מכאמ וקיל לעאב, ובעבר': ויא' שהוא הלחה מן האף, ויא' שהוא הריר, וכבר פשט השמוש במשמ' לחת האף.

נִיִּסָּה (ה' ניסן) מפני הפחד יפל אל הפחד (ינ"י מחמד). ***נִיִּסָּה**, ש"י, — שפיס מן ניס: וכל המבקש לחזור מן המלחמה) הרשות בידן לקפח את שוקיו שתחלת ניס ה² נפילה (ספרי דנ"י קמח).

נִיִּסָּה (ש"י), ש"י, — שם בבלי לחדש האביב שבו חג הפסח: ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך (מחמ"ה ב א). בחדש הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש (אס"ה ג ו). — ובתנ"י: בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות (ר' יהושע, ר"ה יא). בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל (ר' אליעזר, שס). לא הוציאן אלא בחדש כשר לצאת לא בחמו מפני השרב ולא בטבת מפני הצנה אלא בניסן שהוא כשר לצאת בו לדרך לא חמה קשה ולא צנה קשה (ר"ע, מדר' נחמ"ג). ניסן ראש השנה למלכים ולרגלים ולחדשים ולתרומת שקלים (תוספ' ר"ה א ב). על ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח וכו' (משנ"ס א ג). ופרק הפסח היה ומכוונין אותו לש"י בניסן ובאותו הזמן לשנה הכאה יצאו בני ישראל ממצרים (ר' יוסי, סדר עולם רכ"ה א). שלש גרבות למעשר בהמה וכו' באחד בניסן באחד בסיון בעשרים ותשעה באלול (ר"ה ור"ש, נכור"ט ב). יורה במרחשון ומלקוש בניסן (ר"מ, מעי"ו). אדר וחצי ניסן לח אלול וחצי תשרי יבש (נכור"ה). — ובסמ"א: ואלו הן שנים עשר חדשים בשנה ניסן אייר סיון תמוז וכו' (ספ' יצירה ב. ג). — ואמרו הרופאים הקדמונים על סכנו: הוא (חדש ניסן) מועד הניצנים צמחי הארץ הוא מועד השושנים נוהיר בו לבלתי אכול כל שרש ירק הנתלש מן הארץ (אס"ה הרופא, כ"י 40). — ואמר המשורר: ניסן הוא מועד הצמחונים בארץ גם מועד שושנים (לכ"נ, עמנואל). והיה הזמן חדש האביב, הוא חדש ניסן האהוב

אחרת. עקילם γενηθήσεται, יתקים לדורות. ריב"ג אמר: ומנה (מן ניסן במשמ' ילד) יגון שמו. וכן רד"ק והנפעל ממנו (מן ניסן) לפני שמש יגון שמו. וסבר עוד רד"ק כי ממנו גם ניסן יחד. — ורב החדשים הגיהו וכו'. ¹ כך הכתיב, והקרי חנס.

² כך הנסחה כאן וכך גם במשנה סו"ה ו. ועדיף נסחת הירוש': שתחלת נפילה ניסה, וכן רש"י והרמב"ם: שובו אל המלחמה ולא תנוסו שתחלת נפילה ניסה (רש"י דנ"י כ ט). תרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן לחתוך את שוקן שתחילת נפילה ניסה (רגמ"ה מל"י זד). ³ בבלי' ניסן, ויא' כי משמ' השם הזה הוא נצח, חדש הנצנים.

רי אליעזר אומר כל האוהו באמה ומשתין כאילו מביא מכול לעולם אמרו לו לרבי אליעזר והלא ניצוצות ניהוין על רגליו (נה יג). אסור לאדם שיצא בניצוצות שעל גביו רגליו מפני שגראה ככרות שפכה ומוציא לעו על בניו שהן ממזרים (רי אמי, יומ"ג). — ואמר המשורר: וברק ענן אורו כמו ניצוץ על פני כוכבי מהליה (כ"ט הנגה, סג ימודתי). בששה השלים הצפון, וקנין מלא ארצו, בקע זהרי ניצוצו, להאיר להם את הדרך (ריי הלי, אל נתיבי רעיון). — ומצוי הרבה בסהמ"א במשם קרני אור היוצאות מגוף מאיר: וכל צדיק וצדיק מהלכת עמו שכינה בריבי רבבות מלאכי שרת ועמודי ברק סביב להן וניצוציון של זוהר מוקפות להן וזיקוקי זיו מבחיקים את פניהם (מדרי א"צ דכ"ט, כ). כי האור ניצוץ מן השמש אעפ"י שהיא נפתרת (ריי א"מ, כווי כז). אם היתה השמש בלתי מושגת וימצא: ה ניצוצות ולא תושג סבתם אלא בדרך הראיה (סג דג). כמו שניצוץ השמש או שאר הדברים המאירים מוציאים חוש העין מן הכח אל הפועל (סוף, רח מן ג). אור השמש המתפשט על הארץ ובתהפך ניצוץ השמש ההוא למעלה מפני עובי הארץ וקרירותה ויתחמם האור ההוא הקרוב לארץ (סג ו). שחזרת ניצוצי השמש לא יגיע שם והחומם מחזרת הניצוצות והתקבצם (כס"ט פלקיאל, המנקש ט). כשמש שיראה אורו כשפוגע ה ניצוץ באחד מן הגשמים (כס"א), מאמר על ישמעאל (מ). כשיתילדו בתוך הארץ שנתחממה מניצוץ השמש יעלו ממנה האדים הקטורים החמים למעלה למקום האש (שע"ש אלפי הלל"ג א). שעצם כ"א מהגלגלים הוא זך וטהור כמו שוהם או ספיר וזה כרי שלא יעכבו את ניצוצי אור הכוכבים וזהיריהם מלפלו ולעבור בהם להאיר על הארץ (ריי היסכאלי, יס"ע ד א). לדעת סיקון יהיו הימים מוסיפים על הלילות מסבת שבירת ה ניצוצות שמקדים הכוכב קודם זמנו ליראות (אילס לסי"ר מקדמיה, מעין תמוס סג). ולא נזכר תליות המאורות והכוכבים ברביעי אלא לבאר שמציאותם מתנועעים כתנועות מתחלפות וכו' כדי שימשך מהם שפע בעולם השפל בהתחלף מצב ניצוציהם מהארץ (ריי אלגו, העקרים ד יח). כי ידיעתנו אליו יתברך מצד הנפיש והנפלאים הוא אור רפה כ ניצוץ השמש המכה על אבן קשה (כס"ב דולאן, הקד' תפא"ר יסכאלי). ויש לזה דמיון עם ניצוץ השמש המכה לפעמים בכדור הארץ והוא מתמזע בשעת הגודו בינו לירח (רמ"מ מפאנו, אמ"ר טסור, אל כל מי ד כ). כדמיון ניצוץ השמש

א. **ניעה**, ש"ס — ש"ס מן נוע, במשמ' תנועה: כך אשמה בעה אגן ואגוד ולך אורה בכל ניעה ונידה (ריי סלוי, לך נפשי). תיש על שן צלע ומצודה, תועה בלי מרעה בניעה ונידה (ריי כרכיס הנקדן, משלו שועלס מ).

ב. **ניעה**, ש"מ — כמו ניע: והשלים מלאכת כל נקביו וגם תפיו מסלות למי רגליו ודרך לחלואותיו, ומהם נתיבות חק לכל תוצאות הגוף בריוו ודמענותיו ורקו וניעותיו (כ"כ"ט, כס"א). ובלילה שירה עמו מכיחה וניעה ברוח צפון ורוח קדים עזה כל הלילה (כס"ט, ארכע כוסות, כוס המכעלס ד).

ג. **ניעה**, ש"ז — משכע הניע: ואמנם הניעוי (השלשול הוסימה לניע) הוא לחות עבה (קלטן ג' ו א כ).

ד. **ניפה**, ש"מ — ש"ס מן נוף: יום נישת עומד הותר החדש וחפאת פנימה מאכול נמנעים (כס"ג, אס"ר, לא תמזוד).

ה. **ניצוץ**, ש"ז — הלק קמן מאד כעין נקד' של אש שחפרש מהאש ותעוק, Funke; étincelle; spark: והיה החסן לנערת ופעלו לניצוץ ובערו שניהם יחדו ואין מכבה (יש"ע א א). — ובתו"ם: נפלו הימנו (מן הנר) ניצוצות ואמר אורחין לנו היום הרי זה מדרכי האמורי (מוקפת' שנת ו-ז ב). נכנס לחנותו של נפח שלא ברשות יצאו ניצוצות והזיקוהו (שס כ"ק ו כ). נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות (שנת נ ו). והליבון צריך שיהיו ניצוצות מנחין ממנה (כס יסרה, ירמ' ע"ז ס טו). מה פשיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשון (כנלי שנת פה). לגמלים הרבה שהיו טעונין פשתן היה עומד הנפח ותמה ואמר היכן יכנס כל הפשתן הזה פקח אחד היה שם אמר לו מה לך לתמה ניצוץ? אחד יצא ממפוח שלך ויכלה אותו (תענו"מ ויש"א). — ומ"ר ניצוצים: בשעה שהיו ישראל נוסעין היו שני ניצוצין של אש יוצאין מתוך שני בדיו של ארון כדי לפגוע שונאיהם וכו' שהיו שני ניצוצין מקדמין לפניהם וכו' וכיון שהיו הניצוצין יוצאין היתה האש שפה בטועני הארון והיו נשרפים ומתמעטין (ריי בן זמרא, מד"ר נמ"ד ס). — וניצוצי אור: אף היא (חילוני המלכה) עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה ובשעה שהחמה זורחת היו ניצוצות יוצאות הימנה והיו יודעין שזרחה החמה (מוקפת' יוס"כ כ ג). — ובהשאלה שפלות מים שנתזות באויר וכיוצא בזה:

י) כך בספרי הרפום, וכן גם באגד' בראש' נח. בכ"י הוצ' ד"ר כובר: גץ.

בבתי בעל תכלית ונשתמש בו כאשר ישנומש המהנדס
 וכו' לא ימנע משיתנועע תנועתו הבתית בעל תכלית בזמן
 ובעל תכלית (ר"ת קדקש, אור ח' ז א). שהוא (הצמח)
 הציוניון בארץ מהמים וצומח בכח השמש המכה בו בחום
 (רש"י דוק, מג"א חלק יעקב ד).

בִּיר,

נִיר, מִמֶּנּוּ אֶבֶר, בְּנִיר, דֶּבֶר.

א.נִיֵּר, ש"ז, — שדה שחרשוהו בפעם הראשונה, Neubruch

לכך : terre vierge ; virgin soil : זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד נירו לכם ניר ועת לדרוש את יי' עד יבוא ויורה צדק לכם (סו"א י"ג). נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קצים (ימ"ד ג). רב אכל ניר ראשים (משלי יג כג). — ובתורים : אלו מפסיקין לפיאה הנחל והשלולית וכו' הבור והנר וזרע אחר (מוספי' פסח א.ה. מנ"י ס"א). אין חוכרין נירין מישראל החשוד על השביעיות (ש"ס ש"ג יא). אין סומכין לשדה תבואה חררל וחריע וכו' וסומך לבור ולנר ולגפה ולדרך (כל"א ג.ח). מעשה בצלמון באחד שנשע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה והיה הופך שער שתי שורות לצד אחד וזרע את הנר ובשנה האחרת היה הופך את השער למקום אחר וזרע את הבור (ר' יודנ' ס"ס ד ט). המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו (ר' שמעון, אבות ג.ז). חוכרין נירין מן הגוים בשביעיות אבל לא מישראל (ש"י ג). לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח ומרחיק מנמיעותיו של חברו ומנירו בכדי שלא יזיק (ב"ב ג.ח). המוציא מת מוסל באיסרוא וכו' שדה בור ושדה ניר מפניהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפניהו לשדה ניר (ב"ב פ"א). כל הספחין אסורין חוץ מן העולין בשדה בור ובשדה ניר בשדה כרם ובשדה זרע (ר' ינאי, ירוש' ב"ב ס.א). אסור לפנות בשדה ניר (ר' בשבת (כ"ג סו"א, ש"ס פ"א). — ואמר הפישן : עדר ונחרש יסודך, לשדה בור ונר, לחכה ואכלה סביבך, אש לפיך (ר' מאיר בן אלעזר, קני' למ"ב, ליון לפי"ט פ"א). — וש"ס : החוכר שדה לחברו והיה נרה שנה אחת וזרעה שנה אחת ועמד עליו בשעת הנר ואמר לתן לי חכורי (מוספי' ב"מ ט.כז).

ב. ציר.

ב. **בִּירָה**, סֵיף, נוֹי כְּכִס בִּירָה, — בָּר אֶת בִּירָה, עֲשֵׂה אֶת
שְׂדֵהוּ בִיר : בִּירָה לָכֶם בִּיר (כֹּסֶף י יֵב, יִכֹּם ד ג). —

⁽¹⁾ כך בכ"י ובספרי הדפוס. וגרסת ר"ח נירה, 'ורויב"ג (בערך נור) הביא בשם רה"ג גורן.

המכה במראה הלמושה וחזרו ומתהפך כנגד מקורו (עסוס רמזי א' ו'). כשתזרח השמש בבקר ותכנס בחלון שבאמצע כותל המזרחי מן הכית הכנסת ויכה הניצוץ כנגדה על הכותל המערבי נוסח הניצוץ מן אמצע הכותל המערבי לצד דרום (הלכות, אר"ח נד ג'). כי אז יהיה (השמש) נכח ראשנו ולכן יחמם אותנו הרבה לנכחיותו כי באים ניצוץ יודשר (ר"מ אלביס, ראש' דעת סג.). בכפן הארץ יולד הזהב והמרגליות וכו' מניצוצות השמש והכוכבים (ר"ש בן יונה, שטט יהודה לג.). החום היסודי הנמצא בזרעים אשר יושפע מהגרמים השמימיים באמצעות הכוכבים על ידי השלכת ניצוציהם אל הרברים אשר בבאן (ר"י מוסקטו, קול יהודה, כוזרי א' א'). — יובללון המקובלים, ניצוצות הקדושה וכדומה, כנוי לחלקי הקדושה שנתפזרו בתוך הסומא: וכן ע"י נשמות הצדיקים כשהם נפשרים מעוה"ז עוברים בעולם העשיה ומעלין מהם ניצוצי קדושה שבקליפה ליצירה (מהר"ח, ע"ח, שער הכללים א'). וכאשר נתבררו ניצוצות הקדושה בסוד ל"ב אלהים ירדו שאר הניצוצות למטה (עמ"ס, עולם הקדוה סח). ולברר כל ניצוצות הקדושה שנתפזרו בין הקליפות על ידינו ולהחזירם אל הקדושה (תפ"ל ליל הסע"כ וסע"ז). צריך הצדיק ללחום מלחמת מצוה עם החיצונים לברר הניצוצות שנפלו בקליפה (קדושה לוי, נח). ורוח אלהים מרחפת על פני המים וכו' רמז על הרפ"ח ניצוצות שנפלו בשבירת הכלים והיא עבודתנו לחקן להעלות אותן הניצוצות (נועם אלימלך, כהנ"ס). שיראה את שפלות עצמו ורוממות אל יתב' ועי"ז הוא מעלה ניצוצות הקדושות שנפלו לחיצונים (שם, וישג). — פלוני הוא ניצוץ פלוני, יש בנשמתו ניצוץ מנשמת פלוני; ומצד זה יש לכן עזאי עם רבי עקיבא תמיד שורש ניצוץ נשמה אחר (כאונות האר"י, סוד סגולות). מורי זלה"ה היה ניצוץ מרע"ה (מהר"ח, ספר סגולות נא). והנה גרב ואביהו היו ניצוץ של קין (שם). דע כי רשכ"י היה בו ניצוץ משה ודורו היה בבחינת דור דעה (בסוף הקד' הספר).

יִצְחָק

נִיצוּצִי, ת"ו מִיר נִיצוּצִיִּים, — שֶׁל נִיצוּץ: הַמַּחֲנֵם
 יַעֲיִין בָּהֶם בְּמֵה שֶׁהֵם קוּיִם לִבְדּ וּבַעַל חֻכְמַת
 הַמַּכֵּס יַעֲיִין בָּהֶם בְּמֵה שֶׁהֵם קוּיִם נִיצוּצִיִּים (כֹּל מֵלֶאכִי
 הַנִּיּוֹן, מוֹפֵת). וְהַעֲדַר עַל זֶה שֶׁכִּבְר תִּרְאֶה לְחוּשׁ בְּמֵרְאוֹת
 הַשּׁוֹרְפוֹת קוּיִם נִיצוּצִיִּים רַבִּים וְהַתַּחֲנוּן וְיִתְחַבְּרוּ
 יַחַד בְּנִקְרֹדָה אַחַת וְשֵׁם יִהְיֶה מְקוֹם הַשְּׂרִיפָה (לְכַנֵּי,
 מִלְתָּמִּי הִ' בִּנְוִי). וְהִנֵּה כֹאשֶׁר נִדְמָה הָקוּ הַנִּיצוּצִי

(מִיָּא יֵאֵלֶּנּוּ). כִּי לִמְעַן דָּוִד נָתַן יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְיִגְיֵינוּ בִּירוּשָׁלַם לְחָקִים אֶת בְּנוֹ אַחֲרָיו (סֵפֶר דָּוִד). וְלֹא אָבָה יְיָ לְחַשְׁחִית אֶת יִהוּדָה לִמְעַן דָּוִד עֲבָדוֹ כְּאִשֶּׁר אָמַר לוֹ לֵאמֹר לֹא יִגְיֵנוּ כָּל הַיּוֹמִים (נִיבִי חִיטָּה). — וְאָמַר הַמְּלִיץ: כִּי לֹא עֲשִׂיתִי כָּל זֹאת לְכַבֹּדִי כִּי אִם לְדַרְשׁ וּלְדַעַת הָאֵמֶת אִם יֵשׁ מְקוֹם שִׁישׁ נִיר וּמַמְלַכְתָּ לְגִלּוֹת יִשְׂרָאֵל וְאִין רֹדִים בָּהֶם (מִנְחָס נִיבִי, מִנְחָה תְּהִלָּה לְמַלְכֵי הַכְּזוּרִים).

ד. ***נִירָה**, תִּיזָה, לִנְקִי: נִירָה—שָׂדֶה נִירָה: הַמִּקְבֵּל שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ מִשׁוֹכֵה בַּהּ הַבִּירָה שְׂמִין אוֹתָהּ כִּמְתָה הִיא רֵאשִׁית לִיעֲשׂוֹת וְנֹתָן לוֹ וְאִין שְׂמִין אוֹתָהּ כִּנְגֵד שְׂדוֹת שְׂבָצִירָה שְׂמָא זֶה בִּירָה וְזֶה אֵינָה בִּירָה זֶה מִזְבֵּחַ וְזֶה אֵינָה מִזְבֵּחַ (מִנְחָסֵי נִיבִי ע' ו'). הַחוֹכֵר שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ נִירָה וְלֹא זֶרַעָה נֹתָן לוֹ חֲכוּרוֹ וְאִעֲפִי כֵן שְׂמִין לוֹ שְׂאִינוֹ דּוֹסָה מְנִיחָה לִפְנֵינוּ בִּירָה לְמִנְיָחָה לִפְנֵינוּ שֶׁלֶף (סֵפֶר כֶּטֶ). זֹרֻעִין לוֹ שְׂדֵה בִּירָה¹. וְשְׂדֵה הָעוֹמֶרֶת לִפְשֶׁתָן (כִּי יִסּוּדָה, מִנְחָסֵי יִבִּי). שְׂדֵה נִיר וְשְׂדֵה זֶרַע מְנִיחָה (אֶת הַמֶּתָה) לְשְׂדֵה נִיר הֵיוּ שְׂתִיתֵין בִּירוֹת שְׂתִיתֵין נִירוֹת שְׂתִיתֵין זֶרַעוֹת מְנִיחָה לְמְקוֹם שִׁירָצָה (נִיבִי סֵפֶר).

ה. ***נִירָה**², שִׁיזָה, מִירָה נִירוֹת—בְּמַלְאכְתָּ הָאֵרִיגָה, חוֹשֵׁים אֲרוֹגִים עַל הַקִּנִּים שְׁעַל יְדִידֵים יִגְבִּיחוּ וְיִשְׁפִּילוּ אֶת חוֹשֵׁי הַשֶּׁתִּי כְּדִי לַעֲשׂוֹת דֶּרֶךְ לְחוֹשֵׁי הָעֵרֶב³: הַנוֹגֵעַ בְּכוֹכֵד הָעֵלְיוֹן בְּכוֹכֵד הַתַּחְתּוֹן בְּנִירוֹת⁴ וּבְקִירוֹם וְכו'.

נִיר כִּבְרָה נִזְכָּר בְּסֵפֶר אוֹתוֹת הָרַפְיוֹן וְאִפְשָׁר שִׁהִיּוֹ שְׂנִי עֵינִיכִים וְהוּא שְׁלִמְעַן הִיּוֹת נִיר אִין רֵאשִׁית שִׁירָצָה בּוֹ כִּי אִם הַמְּשַׁלָּה וְהַמְּלַכּוֹת וְכו' וְאִין רֵחֶק עֵיד אֲצִילִי לְהִיּוֹת לִמְעַן הִיּוֹת נִיר דְּרוֹר עֲבָדִי נִשְׂאָר מִן הָעֵינִין הַזֶּה (מִן נִירוֹ לִכֶּם נִיר) לְמַלְכָּךְ בְּעִבּוֹר שֶׁהוּא מוֹשֵׁל וּמִצּוּה וְכו' וְיִתְכַן שְׂרָמּוֹ בְּאִמְרוֹ לִמְעַן הִיּוֹת נִיר אֵל הָעֵץ אֲשֶׁר עַל צִוָּאר הַשּׁוֹר כַּעַת הַחֲרִישָׁה וְיִהְיֶה הַחֶפֶץ בֹּזֵה מַלְכּוֹת וּמִשְׁשַׁלָּה וְתִרְגּוֹם עוֹל בְּרוֹל נִיר דְּבִרּוֹל וְתִרְגּוֹם מוֹסֶרֶת וּמוֹשׁוֹת חֲנֻקִין וְנִירוֹן וְהָעֵרֶב קוֹרְאִין לַעֵץ שְׁעַל צִוָּאר הַשּׁוֹר נִיר. וְכֵן רִשִׁי: מִשְׁשַׁלָּה וְנִיר לִשׁוֹן עוֹל. ע"כ. רִדִּיק כְּמוֹ נִיר: וְזֶה שְׂאִמְרָה נִיר עַל הַמְּלַכּוֹת לִפִּי שֶׁהִיא כְּמוֹ נִיר לַעֲם הַלְּאִירִי דָּהֵם. ע"כ. וְכֵן רַב הַחֲרִישִׁים.

¹ כֵּךְ בְּכִי. וּבְנוֹסַח' הַדְּפּוֹס' נִירָה. ² בְּעֵרֶב' נִירָה, וְכֵן בְּסוֹד' נִירָה. וּפְרָשׁוֹ הַמְּלִיץ הָעֵרֶבִים וְכו': אֲלִינִיר אֲלִקְצֵב וְאֲלִחִינִישׁ אֲדִיא אֲגִיחֶמֶת, ע"כ.—וּבְעֵבֶר: נִיר הוּא הַקֶּהֶן וְהַחוֹשִׁים כִּשְׁהֶם מַחְבִּירִים יַחַד. וְעִי' הָעֵרֶת הַבָּאָה. — ³ כֵּךְ רִמְכָּם כֵּאֵן, וְזֶה גִּזְף לְשׁוֹנוֹ בְּעֵרֶב: וְנִירוֹת אֲלִינִיר וְהִי אֲלִאכִיאִם אֲלִמְנַסְגִּיָּה עַלִי אֲלִקְצֵב אֲלִדִי בְּגִירָתָהּ תִּרְתַּעַץ בְּעֵצ' אֲלִאכִיאִם וְיִנְעַמֵּל סִרִּיק חֲתִי יִמְשִׁי אֲלִנּוֹק בְּאֲלִינִישׁ, ע"כ.—וּבְעֵבֶרִית: הֵם

(א) נִירָה

וּבְתוֹמִים נִיר, כִּנְיָ נִירָה וְכו', נִיר אֶת הַשְּׂדֵה: אִין מְבִיאִין אֵלָּא מִן הַשְּׂדוֹת הַגִּנְיּוֹת הַמִּיּוֹחֲדוֹת לָכֵן כִּי צִדָּה הוּא עוֹשֶׂה נִירָה שְׂנֵה רֵאשִׁינָה וְשִׁנְיָה חֲרִישָׁה (מִנְחָסֵי מִנְחָה ע' ג'). הַשּׁוֹכֵר שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ לֹא יֵהָא נִירָה שְׂנֵה וְזֹרַעָה שְׂנֵה אֵלָּא נִירָה חֲצִיָּה וְזֹרַעָה חֲצִיָּה (סֵפֶר נִיבִי ע' ו'). הַחוֹכֵר שְׂתִי שְׂדוֹת נִירָה אֶחָת וְזֹרַעָה אֶחָת (סֵפֶר כֶּטֶ). הַחוֹכֵר אֶת שְׂדָהּ בְּשַׁעַת הַיּוֹבֵל וְכו' נִירָה¹ אוֹ הַחוֹבִירָה עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנִּין (עֲרִכִי ע' א'). —וּבְסִימָא: כִּזֶּה שֶׁהוּא נִיר אֶת הַשְּׂדֵה לְהַפְּךְ שְׂרָשֵׁי הָעֵשְׂבִים הַמְּכַחִישִׁים בְּתַבּוּאָה (כִּסְיִי כִסְיִי י' ג'). הוּא לְמִידִים מְעוֹבְדֵי אֲדָמָה שְׂנֵה נִירוֹת אוֹתָהּ בְּיָמֵי הַקִּיץ לְהַמִּית שְׂרָשֵׁי הָעֵשְׂבִים שֶׁלֹּא תִהְיֶה מְעַלָּה קְצִיצִים בַּעַת הַזֶּרַע בַּחוּרָף (סוֹף, יִנְיָ ד' ג'). —וְאָמַר הַמְּשַׁרְרָה: לְהַשְׂכִּיל וּלְהוֹרֹת עֲצָלִים בְּתוֹרוֹת וּלְזֹרַעַת אוֹרוֹת וְלִבִּיר אֶת נִירוֹת (כִּי סִימָא, כִּי סִימָא עֲרִכִי). וּבְמַחְרָשָׁתָהּ שֶׁכָּל לֹאֵל תְּמִיד תַּחְרוּשׁוֹ, כָּל נִיר לֹא נִירָה וּבְחֲרוֹשׁ עוֹד תַּבּוּשׁוֹ (אֲרִיס, אֲרִיס, מִנְחָסֵי יִבִּי).

— נִשְׁעִי, *נִנְרָה, נִנְרָה, נִנְרָה, נִנְרָה: לִפִּי שְׂאִין מְבִיאִין אֶת הָעוֹמֶרֶת אֵלָּא מִן הַשְּׂדוֹת הַמְּדוֹרְמוֹת הַנִּירוֹת² לְבִד (מִנְחָה סֵפֶר).

ג. ***נִירָה**³, שִׁיזָה, שְׁלִטָּה וּמִשְׁשַׁלָּה: וְלִקְחִיתִי הַמְּלִכּוֹת מִיַּד בְּנוֹ וְנִתְּתִיהֶן לָךְ אֶת עֲשֶׂרֶת הַשִּׁבְעִים וּלְבָנֵינוּ אֶתֶּן שִׁבְעַת אֶחָד לִמְעַן הִיּוֹת נִיר⁴ לְדוֹדֵי עֲבָדֵינוּ כָּל הַיּוֹמִים לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם

¹ כֵּךְ בְּסִפְרֵי הַדְּפּוֹס, וּבְעוֹרֵךְ נִירָה. — ² בְּנוֹסַח' הַדְּפּוֹס וְהַמְּנוֹחֶרֶת לָכֵךְ, וּבְכִי הַמְּנוֹחֶרֶת לְבִד, וְנִירָה שֶׁהוּא שְׂבִיבִשׁ בְּמְקוֹם הַגִּנְיּוֹת. וּבְתוֹסַפְתָּהּ (סֵפֶר נִיבִי ע' א'), הוֹצִי צוֹקִימָה, הַגִּנְיּוֹת, וּבְסִפְרֵי הַדְּפּוֹס הַגִּנְיּוֹת, וְצִיל הַגִּנְיּוֹת. ³ עִי' הָעֵרֶת לְקִמָּה. — ⁴ נִחְלָקוּ הַתִּרְגּוּמִים וְהַמְּפָרָשִׁים הַקְּדִמּוֹנִים בְּפִרְשׁוֹ מִלָּה זֶה. הַשְּׂבָעִים תִּרְגּוּמוֹ כֵּאֵן θεός, בְּמִשְׁמֵי מְעַמָּה (וּלְפִי נִסְחָה אַחֶרֶת θεός, θεός, בְּמִשְׁמֵי רִצּוֹן), וּבְפִרְקָהּ מִן תִּרְגּוּמוֹ κατάλειμμα, רִיל שְׂאֲרִית, וְכֵךְ גַּם תִּיאֹדִי. עֲקִילָם וְסוֹמְכּוֹס תִּרְגּוּמוֹ בְּשִׁנֵּי הַמְּקוֹמוֹת λύχνον, שֶׁהוּא נִיר, וְכֵךְ תִּרְגּוּמוֹ הַשְּׂבָעִים בְּמִי. וְכֵן הַפְּשִׁיטָה כָּל מְקוֹם: שְׂרָגָה, וְכֵן וְלִגְמֵי Ιουδαίαν. תִּיזָה: מַלְכּוֹ. רִיבִיגִי אָמַר וְכו': נִירוֹת לִכֶּם נִיר לִמְעַן הִיּוֹת נִיר קִדְרָה מִעַם מִי כְּתָבָה חֲרוֹף אֲלִינוּ וְרַבְמָא כֵּאֵנָּה מִי מְעַנִּינִי וְדִלְכָּ אִם מְעַנִּי לִמְעַן הִיּוֹת נִיר מִאִי יִצְלַח. אִם יִרְאֵר בַּהּ עִי' אֲלִשְׁלָמָא וְאֲלִמְלָכָה וְכו' וּמִאִי יִבְעֵד אִיזִיאִ אִם יִכּוֹן קוֹלָה לִמְעַן הִיּוֹת נִיר לְדוֹד עֲבָדֵינוּ מִשְׁתַּעֲרָא מִן הָדִיא אֲלִמְעַנִּי לְשִׁלְשָׁאֵם וְלִלְאִמֵּר וְאֲלֵנָּה וְכו' וְגִיאִיו אִם יִשְׂאֵר בַּהּ מִי קוֹלָה לִמְעַן הִיּוֹת נִיר אֲלִי אֲלִחִישְׁבָּה, אֲלִחִישְׁבָּה עֵינֵק אֲלִחִישְׁבָּה וְעַד אֲלִחִישְׁבָּה וְיִכּוֹן אֲלִמְרָאֵה בַּהּ מַלְכָּה וְשִׁלְשָׁאֵם וְתִרְגּוֹם עוֹל בְּרוֹל נִיר דְּבִרּוֹל וְתִרְגּוֹם מוֹסֶרֶת וּמוֹשׁוֹת חֲנֻקִין וְנִירוֹן וְהַכְּרִיא תְּקוּלָה אֲלִעֲרַב אִיזִיא לְלִחִישְׁבָּה אֲלִחִישְׁבָּה עֵינֵק אֲלִחִישְׁבָּה נִיר, ע"כ.—וּבְעֵבֶר: נִירוֹת לִכֶּם נִיר לִמְעַן הִיּוֹת

שהוא יכול להודח (כ"י נן כתיבה, ג' נ ד), למלך ששאל
אשה והביא הנייר והבלבל משלו עושרה משלו והכניסה
לביטו ראה אותה המלך שוחקת לעבד אחד משלו כעס

(für Äg. Sprache, 33, 67) שהוא סבר כי מקור מלת נייר
כמו מקור מלת פפיר היא המלה היוונית papyrus, שהוא
כבר הוכיח במאמרו שם (דף 62-66) כי היא מלה מרכבת,
שחלקה הסופי הוא yoor, שהוא יאור, והוא יאור מצרים
שבו גדלו הקנים שהם שמשו גם למעשה הגליונות לכתיבה.
י"ה בונדי מ"ס את דבריו שם בזה הלשון: Man darf
daher wohl die Vermutung hegen, dass auch hierin
das Wort eioor steckt. Was für eine
Bildung man in נייר zu sehen hat, ob es der Rest
eines verstümmelten Wortes ist, das bleibt eine Frage.
אבל רגלים לדבר, כי נייר, שהוא נמצא בתוספתה
(מ"ס ה ה) גם בגרסת נירא, וכן בתשובות הגאונים
(א"ל, סדכני, כ"י ט), הוא צמצום של הרכבת שתי מלים
ני—יאור, והמלה ני כמו בת זוגה יאור גם היא מלה
מצרית, שהיתה משמשת בלשון זו אולי במשמ' יריעה או
גליון, וני יאור הוא גליון של היאור, העשוי מצמח היאור.
ולא עוד אלא שנראה לי כי הרכבה זו ני יאור כצורתה
וכמשמ' נמצאת במקרא, בישע' יט ה', שמדבר שם על
חרב היאור וקמילת הצמח, וכתוב שם לאמר: ונתר יחרב
ויבש וכו' קנה וסוף קמלו ערות על יאור על פי יאור וכל
מזרע יאור יבש נדף ואיננו וכו' וכשו עכרי פשתים שריקות
וארונים חורי והיו שתתיה מדכאים כל עשי שכר אגמי נפש.
כך הנסחה של המסורה, וכבר התלבטו הקדמונים והחדשים
בפרט בחצי הראשון של פסוק ז: ערות על יאור על
פי יאור וכחצי האחרון של פסוק י: כל עשי שכר אגמי
נפש וגזרו כל החדשים כי שני אלה חצאי הכתובים
הם משבשים ויש בהם הבות כפולות ומסורות שנשמטו
ממקומן ונכתבו במקום אחר למעלה או למטה, וכבר הגיהו
קצתם הגהות מתחלפות (ועכש כל אחת או ועבר כל יד),
במקום ערות על יאור וכו'), אך בכל אלה ההגהות לא
נרפאה מליצת הכתובים, ואחרי העיון והדקדוק בכל מלה
וכל אות ואות בשני הפסוקים תופיעה לפני עיני נסחה
שאינני מספק להחליט כי בזה הלשון יצאו שני הכתובים
מפי יוצרם, והיא: וערת. כל פי יאור וכו' כרשו
כל עשי ני יאור. זו היא הנסחה, ופרוש וערת כל פי
יאור הוא: וייבש כל הגמא של היאור, והוא מקביל
לחציו השני של הפסוק וכל מזרע יאור יבש, ופרוש כרשו
כל עשי ני יאור הוא: יהיו עצבים כל האומנים העסקים
במלאכת הנייר, והוא מקביל לחציו הראשון של הפסוק
והיו שתתיה מדכאים. בנסחה זו יש מלה אחת שהיא
ודאית אצלי בצורתה ומשמעה, והיא פי יאור, שאין
לי ספק בדבר שהוא הוא השם המצרי להצמח שהעתיקו
היוונים בכתבם ἀράβιος, החכם י"ה בונדי שהוכיח למעלה
כבר ראה כי במלה זו מסתתר השם יאור, ואמר כי הצורה
העקרית של המלה במצרית היתה pa-yoor, החלק
pa הוא בקפסית כעין ה הידועה, והכוונה בצורה זו היא:

(כלים כ"א ה). שני נירין בחף אחד ושני חפין בניר
אחד (יו"ט שנת ז ב). אין לוקחין מגרדי לא אירין ולא
נירין ולא פונקלין ולא שיורי פקיעות (ב"ק קי"ט).
— ב"ת ניר¹, מ"ר ב"ת נירים: והמנוח והמסך והעושה שני
בתי נירין והאורג שני חומין (שנת ז ב). העושה שני
בתי נירין² בנירין בקירוס נפה בכברה ובסל (ס"ג ב).
ובשפה שני חומין ברוחב שלשה בתי נירין (גמ' סס
ק"ה). — ומ"ו נירים, (ניריום): העושה שני בתי נירין
בניריום³ ובקירוס (שנת יג ב).

*ניר⁴, ניר, נירה, ש"ה—גליון לכתב עליו, לא קלף וגויל,
אך לא נתברר בודאות מה היה טבעו: אין כותבין
(הגמ) לא על הנייר המחוק ולא על הדיפתרא מפני

החומים הארוגים ע"ג הקנים אשר בהמשכם יונבהו קצת
החומים ויעשה דרך שילך הכרד כהחוש.—¹ כך היחיד
בארמ' בגמ' שם (ק"ה): אמר אבוי תרתי בבת נירא.
כך בכ"י (ד"ס), וכך גם הערוך כערך בת נירא, וכך ברש"י.
ולא כמו ברב ספרי הדפוס בכת', וכבר הגיה הב"ח בכת.
ובקצת הדפ' הקדומ' בכ"י נירא, אך גרסת הכ"י והערוך
ורש"י מכרעת. —² ופרש"ח וד"ל: פ"ו מכנים חומי
השתי בנירין שיעלה זה וירד זה ויבא הערב ויחזור השתי
יעלה התחתון וירד העליון ויבא הערב.—³ כך בכ"י, וכך
במדכ"ב. ובספרי הדפוס בנירין, ושאלו בגמ' (ס"ס ק"ה) מאי
בנירין אמר אבוי תרתי בבת נירא וחדא בנירא (בפ"י הגא',
הצ' אפשטין, כלים כ"א א, הגרסה בכורא), ופרש"י: שתי
פעמים מרכיב לחוט של שתי בבת נירא וכו' ופעם שלישיית
מרכיבו על חוט הנירא שקורין ליצ"א המורכב על הקנה.
⁴ כך מנקד במשנ' מנקד, (כלים י"ד) כי פרמה,
וכך במשנ' אבות עם נקוד עליון בסדור תימני כ"י ברוש'
מו' מספר 2227, וכך גם בפרקי אבות מנקד' כ"י ביה"ס
כונתנסי ברומא משנת רכ"ה, וביוז פתוחה, נ"יר, כך בקשע
כ"י משנ' מנקד' (ני"ד ד, ה, גי' נ ד) מהגנ"י, ביהמ"ד
שכטר, ולא נתברר עד כה בדרך מספיק מקור מלה זו.
הקדמוני לא בקשו לה מקורות, והחדשים לא הצליחו ביותר
בחפושם. משה קונין בפרושו לבחינת עולם (י"ג מ) אמר
כי היא המלה ניר שבנירו לכס ניר, והכוונה היא שדה,
ע"ש הקיום שהעם עושה על הנייר כמו המחרשה על
השדה. ל"ו (Graph. Requisiten, 98), גזרה מן ניר במשמ'
חומי האריג. לוי מן נור a בערב' במשמ' פרח. קהוש
אומר ו"ל: אולי מל"ע ניר בקבוץ אניאר גמא Schilf,
ע"כ. כאלו היה באמת כערב' ניר במשמ' גמא, וזה בדוי
מעקרו. יסורוב אינו מספק וגוזרה מן נור ומחליט כי
משנ' נור הוא לבן, חלק, ופרוש ניר הוא דף חלק, לא
כתוב, ואין צורך להוכיח כי כל זה אינו מספק, ויותר
נראית לי דעתו של י"ה בונדי (J. H. Bondi, Zeitschr.)

עליה והוציאה בא שושבינה אצלו ואמר לו מרי אי את יודע מהיכן נמלת אותה לא בין העבדים גדלה וכיון שגדלה בין העבדים לבה גם בהן אמר לו המלך ומה

הדבר של היאור, הצמח שגדל בו, אך ראה לא ראה כי המלה המצרית נמצאת במקרא בלי *מ* הידיעה, אך בצרוף החלק *פ*, ורגלים לדבר כי הברה זו היתה משמשת במצרית במשמ' צמח, עשב, כלשון קפסית יש מלה *ΦΙΗ*, הוכחה כמלון לשון קפסית של שפיגלברג (*Spiegelberg, Kopt.* Wörterb. S. 91) בתרגום בלשון יונית *βλαστός*, שהוא תרגום פרח, נק, נצה בעברית, ולפי דעת ד"ר אלברויט (*Dr. Albright*) אפשר כי הצרוף *pr* שנמצא בהכתבות המצריות להמשג צמח היתה הברתו *piye(t)*, על כל פנים כזה אין שום ספק כי בשתי המלים פי יאור שבכתוב הנזכר הכונה היא להשם המצרי להצמח ההוא, לא כל כך פשוטה וברורה היא מציאות ני יאור כאן, בסוף פסוק י' בנמחה המסורה כתוב כל עשי שכר אנמי נפש, וכבר התקשו כל המפרשים בפרוש שלש המלים האחרונות, ורב החדשים החליטו כי הן משבשות, והנה אם תתבונן בשתי המלים אנמי נפש תמצא בהן הצרוף אנמי-נפש, ויש לשער כי צרוף אנמי הוא סרוס של ני גמא, ושתי האותיות פש הנשארות הן כפול משבש מן המלה שכר שלפניהן, ואפשר לאמר כי בני גמא היתה הכונה להנייר שהיו מכינים מהפי יאור, ואעפ"כ יותר מסתבר לי כי המלה גמא היתה כתובה קדם על הגליון אצל פי יאור בתור פרוש לשתי אלה המלים, ונשתרבה אח"כ למטה לתוך עצם הכתוב שלא במקומה, ובמקום גמא כאן היתה כתובה המלה יאור היתה בפסוק אחר המלה ערות, והיה כתוב כאן ני יאור, שנצמצם אח"כ לניאר, נייר, פרושו המדיק של הצרוף ני לא נתברר לי, בין המלים המצריות שנתגלו עד כה לא נמצא צרוף זה, ולעת עתה אין לנו אלא לפרשה לפי הענין כאן, ואם נזכר מה שחשדו הירודושים (ה נח) כי היונים הראשונים קראו להם *δυσπέραν*, עור דק, והרומאים כמו"כ *membrana*, אולי לא נמעה אם נשער כי כעין זה היה גם עקר פרוש המלה ני במצרית, כעין עור דק, מפני שגם הם כתבו בודאי בתחלה על עור דק קודם שהמציאו מלאכת הנייר מהגמא. בדבר פרוש המלה ערות עי' ערך ערת. המלה שכר היא לפי דעתי סרוס מהמלה

כרש, כמו בערב' כרת' a) במשמ' צער ויגון, ועי' ערך שכר בהערה. אדות התרגומות של המצריים בזמן של חרב וחסר תנוכת הגמא עי' פלינס, הובא ב *Enc. Brit.* ערך *papyrus* So indispensable did it become that it is reported that in the reign of Tiberius, owing to the scarcity and dearness of the material caused by the failure of the papyrus crop, there was a danger of the ordinary business of life being deranged (Pliny, N. H. XIII, 18) גם באשור' נייר, עי' *Zimmermann, Akkadische Fremdwörter* 1915, 19; *Meissner, Babylonien u. Ass. II* (1925), 492.

(a) כרש

אתה מבקש שאתרצה לה הבא הנייר והלבלר משלך והרי כתב ידי (יכ"ז, מדידנ' נ), הלמד ילד למח הוא דומה לריו כתובה על נייר חדש והלמד זקן למח הוא דומה לריו כתובה על נייר מחוק (אלישע בן אנוס, אנוס ד כ), כתב בחרס ונתן על פי חבית בנייר ונתן על פי עיגול (תוספ' כי"ז כ ד), נייר פסול' כדי לכתוב על פי צלוחית קטנה של פליוטון (שנ"ח ח נ), היתה (המגלה) כתובה בסם וכו' על הנייר ועל הדפחרא (מג' נ כ), אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדפחרא (סו"ט כ ד), וקראו בשם זה גם את האריג של גמא שהיה משמש גם להכנת לבושים ושאר צרכים: ככר תרומה כרוך בסיב או בנייר (תוספ' סו"ט ה ו), החמת מעור הדג והנייר שהלביש בו את החבית (שם כלס כ"ק ז י), וכן (אם כסה את פי הכלי) במסלות של בגד היתה של נייר או של עור וקשרה במשיחה וכו' (כלס י ד), העושה כים מעור המצה מן הנייר (שם יט ו), ומי: לגין של חטאת שנגע בשל קדש ושל תרומה וכו' שניהם (כרוכים) בשני ניירות (סו"ט י ו), ובסחמאי: ותוא אל נשי שמדבקין בו הסופרים ניירותיהם (ר"ח פסח' מנ), שהיה השמר בנייר שאינו חזק וכו' וכת' בנייר חזק את באת (כ"י ברלונ' ספ' סעט' י), קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה בכתב ידי (כ"י שמו"ט ל), ושור כי הזמן כתב רקחות עלי חציץ בלי קלף ונייר (כ"י חליו', מחמ' ס), אקה לכתבו עפ' נייר ודיו (רע"פ, מתק שפ"ט 54), ומי: יניירים: חי אדוננו וכתרו אלו היו מי הים דיו והשמים ניירים ועצי היער קולמוסים לא יספיקו לכתוב מה שאמרת עליהם רעה (כ"ש בן ויזנא, שנט' יסוד' לב), להמציא לי מהם ניירים אשר אין בהם כל מום (הקדמ' בן סמאח' שיה' פרמ' מט' אהרן).

גד, נכים, עי' נכה.

נכא², ממנו נכא, נכא.

א. נכא, קל לא נמצא.

—נפ', נכא, נכא, — נכא פלוגי מן הארץ, גרש, נשלח משם, *ausgewiesen sein; être expulsé; be exiled*: בני נבל גם בני בלי שם נכא מן הארץ (יזכ' ל ח).

ב. נכא, ש"ז, מ"ר נכאים, — דברי עצב ותוגה: לכן יילול מואב למואב כלה יילול לאשושי קור חרשת תהגו אך נכאים (ישע' יו ז).

(1) בקצת ספרים נייר מחוק.
(2) עי' הערה לשרש נכה.

כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי (בראש' כ"ג).
 והכרתי לבבל שם ושאר וגין ונכד נאם וי' (ישע' יד כג).
 לא נין לו ולא נכד בעמו ולא שרוד במגוריו (איוב יח טו).
 —ובחלמ': נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו אם אני
 גין ונכד של עמלק תחת כל השמים (ירמ' המדעי,
 מכו' ג' טלח, עמלק כ). —ובסהמ"א: ויאמר יוסף הכהן למלך
 הבחור היוני נכד אלכסנדרוס מקדון לפני מוסוס בן
 מי אחת העלם המלך ויענהו מורע אלכסנדרוס ואני
 עשירי לבני בניו (יוסיפון, פרק פו). — ואמר המשוור:
 הלא אתה אלוה לאברהם ובניו, ואל יצחק ויעקב ואל
 נכדו וגינו (ר"י הלוי, ילוד יעקב). — והתחיד בפרש לבן
 הבן: מה שניתן לאברהם לשבעה דורות ניתן לאבימלך
 לשלשה למה לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים שעדין
 נכדו היה קיים (ר"י יוסי בריה, מדרי' בראש' נה, שם
 במד' יד). — ובסהמ"א: ואח"כ נפטר בן ראובן והניח בן
 ועמד בן זה שהוא נכדו של ראובן וחבע בן שמעון בשטר
 (ש"ס הרי"ף עט). אל משמעתך חביבי נכדי סרתי על
 עסק לאה שנשאת לראובן וכו' (תש"ו לאב"ן, מדרי' פסוק,
 ס"ו רמט). בחיותי בעיר אורבינו עיר מולדתי קרא אותי
 יצחק אחי בשם דיואנה קאסטרן שאלך אצלה וכו'
 שוב קרא אותי בשמה יהודה שלום נכדה ומאנתי
 ללכת עמו (ש"ס שם נדק, אה"ע ו). — ומ"ר נכדים:
 אמונת המתחסדים היא ש הנכדים (של הרבי"ם)
 במדרגת התנאים, ושהתנאים במדרגת הנכדים החלמה
 המתקנים הקנאים (ירמ' לויסל, שיר הקדמי ח"ג של ש"י).
 — וגם במשמי' בן האחות או האח: וכן אחי האם
 דקחני דמנהילין לנכדם בני אחותם (רש"י, י"ב
 קיד:). וחולקים אחי המתלוננים עם בני נכדיהן
 בשוה (סוף, שם ק"ע). דפסקו הגאונים רבי' יעקב ורבינו
 יצחק נכדו בן אחותו (התקומה, שם רמב').

נְכִידָה, ש"נ מן נכד: הנה גדולה עליכם צעקת נכדיתי

בלואונא תמי' אלמנת הר' אברהם בונפוש נ"ע
 באמרה כי תבקשו לבלעה חנם ולהפיל ממנוה ביד
 גוים (ש"ס מהר"י קולון קטו). ובשעת פטירת רבקה הניחה
 את הבית הזה לנכדתה רחל בתורת מתנה (ש"ס
 מהרש"ד, יו"ד קיד). עוד אני מניח לנכדתי אסתר
 כך וכך (ש"ס תמס ישנים טס). כי הרי"ה הנו' חילק הסך
 הנו' בהיותו בקושטא לנכדתו ולאחיו ולהגירות (ש"ס
 פרי הא"ן, ח"מ יא). ואתה ידעת ריבוי תחלואות מכמה
 אנשים שמספרים צערם לפני וכו' וגם בביתו עתה
 נכדתי חלושה מחולי המאולין אשר יצאו בפניה
 (מכתבי נתן מברסלב, עלום לתרופה, מכת' עב).

נְכִיא, ט"ז, לנקי נכאה, — מרכא, רוח נכאה, רוח נשברה:
 לב שמח יושב פנים ובעצבת לב רוח נכאה (משלי טו
 יג). לב שמח ייטיב גהה ורוח נכאה תיביש גרם (שם יז
 כג). — ואמר המשוור: אמת מקרה אנוש עשיר כמקרה
 אחי עוני אשר נפשו נכאה, והאוכל חציר שדה כאוכל
 רקיק סלת ומאכלו בריאה (דמכ"ע, אמת מקרה אנוש).
 דות נפש נכאה ולבתה אמלה, למכתה רפואה תעלה
 ותעלה (סוף, דות נפש). — והפישן: הנכאה והצמאה
 אשר תמיד לך תליל, סמוך ידה בבן דודה הנקרא שמו
 חכליל (ר' שלמה, שני זימים, שם א' חנוכה). — ומ"ר נכאים:
 ונמצא ונדרש לרכא ונחלש והוא מעשיר רש ומוריש
 עשירים, וחוטאים וגואים ושיבם נכאים עיפים צמאים
 ומשוב חסרים (משע' דרעי, אהרש שנתות, לקו"ק עה).

*נכא, נכאי מזון, — ע"י *נכבי.

נְכִיאָתָא, — מין ממיני המסמנים טוב הריח, Tragant
 adragante; tragacanth: והנה ארחת ישמעאלים
 באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולם (בראש'
 לו כס). קחו מומרת תאריך בכליכם והורידו לאיש מנחה
 מעט צרי ומעט דבש נכאת ולם במים ושקדים (שם
 מג יא). — ואמר המליך: ויום שברו מזורו לא ירפא מזור
 רופא וצרי עם נכאתה (ר"י חריון, הענק חות נ). —
 והשתמש בו ראב"ע במשמי' שם להאלץ: ובחלקו (של
 שבתאי) מן האילנים אילן העפצים והחרוב והנכאת
 הנקרא בלוט (ראב"ע, ראש' חמס' ד, כ"י פריי). — וע"י נכת.

נְכִידָה, — כנוי לשדוך, להצעת התחתנות: אודך
 בישר ללב על דבר הנכבדות² אשר הצעת
 כעד בתי אבל לא כמאמר אחד יוכל דבר כזה להבראות
 ובמכתבך חסרים עקרים רבים וכו' בחוץ לדעת אם
 העלם החוא בר סמכא הוא נושא אשה מעצמו או אביו
 משיאו אשה וכו' ואם בן אנכי מחכה ליריעות חדשות
 בדבר הנכבדות לבתי אם דברת את האב והבן הגידה
 נא לי מה כפיהם (אגרי' י"ג א קט).

נכד³, ממנו נכד, ינכדה.

נְכִידָה, ש"ז, כנני נכדי, — שם כללי לבני בנים: ועתה
 השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי ולבני ולנכדי

¹ בערב' נכא'ה a, נכעה b, ותרגמו השבע'
 θυμίαμα ועקיל στύραξ.
² לא מצאתי בין הפתקאות מקור יותר קדום מזה.
³ בערב' אולי נגל c.

a نَكَاءٌ b نَكَّة c نَجَل

סלון חלושון העברית (55)

יֹא יֵי. בלתי החמור הִפִּיתִי אֵלַי אִישׁ (שפִּט' טו יו).
 ויחפֹּךְ אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּמַלְחָמָה וּבְנִימָן הָחֵל לְהַפֹּת חֲלָלִים
 בְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל כְּשִׁלְשִׁים אִישׁ (סֵס כ לט). וַיֵּךְ יוֹנָתָן אֶת
 נְצִיב פִּלְשְׁתִּים אֲשֶׁר בִּגְבֻעַ (שִׁא יג ג). אִם יוּכַל לְחַלֵּם
 אֹתִי וְהִפְנִי וְהִיכֵנוּ לָכֶם לְעִבְדִּים וְאֵם אֲנִי אוֹכֵל לוֹ וְהִפִּיתִיו
 וְהִוִּיתִם לָנוּ לְעִבְדִּים (שֵׁס יז ט). וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל
 הֲרֹאִיתִם הָאִישׁ הָעֵלָה הַזֶּה כִּי לַחֲרָף אֶת יִשְׂרָאֵל עָלָה
 וְהִיָּה חָאוֹשׁ אֲשֶׁר יִכְנֶנִּי יַעֲשֶׂרְנוּ הַמֶּלֶךְ עֹשֶׂר גְּדוֹל (סֵס
 כט). גַּם אֶת הָאִרִי גַם הָדוּב הִכָּה עֲבָדְךָ (שֵׁס לו). הַיּוֹם
 הַזֶּה יִסְגְּרֶךְ יְיָ בִּידֵי וְהִפִּיתִיךָ וְהִסְרֵתִי אֶת רֹאשְׁךָ מֵעֵלֶיךָ
 (סֵס מו). וּכְשׁוּב דָּוִד מִהַפֹּת אֶת הַפִּלְשְׁתִּי וַיִּקָּה אֹתוֹ
 אֲבִנָּה וַיִּבְאֲהוּ לִפְנֵי שָׁאוּל וַרְאֵשׁ הַפִּלְשְׁתִּי בִידֵי (סֵס נו).
 וְאֵת נָב עִיר הַכַּהֲנִים הִכָּה לִפְנֵי חֶרֶב מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה
 וְכו' (שֵׁס כז ט). סוּר לָךְ מֵאַחֲרֵי לְמַֹּה אֲבָנָה אֶרְצָה
 (שִׁז ז כג). וַיְהִי הַמָּתָה בְּדֶרֶךְ וְהַשְׁמַעָה בֵּאָה אֶל דָּוִד
 לֵאמֹר הִכָּה אֲבִשְׁלוּם אֶת כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלֹא נֹתַר מֵהֶם
 אֶחָד (שֵׁס יג ט). תָּנִי אֶת מִכָּה אֲחִיו וְנִמְתָּהוּ בִנְפֶשׁ אֲחִיו
 אֲשֶׁר חָרַג (שֵׁס יד ז). וְגַם כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֹתוֹ וְהִפִּיתִי
 אֶת הַמֶּלֶךְ לְבָרוֹ (שֵׁס יז ט). וּמִדּוֹעַ לֹא הָיִיתוּ שֵׁם אֶרְצָה
 (שֵׁס יח יא). הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מִוָּאֵב וְהוּא יָרַד
 וְהִכָּה אֶת הָאִרִיָּה בְּתוֹךְ הַבָּאָר בְּיוֹם הַשִּׁלְגַּ (שֵׁס כג כ).
 בַּעֲלֹת יוֹאֵב שֶׁר הַצָּבָא לִקְבֹּר אֶת הַחֲלָלִים וַיֵּךְ כָּל זָכָר
 בָּאֲדָוָם (מִיא יא טו). וַיְהִי בְּמִלְחָמָה כִּשְׁבָתוֹ עַל כִּסְאוֹ הִכָּה
 אֶת כָּל בֵּית בַּעֲשָׂא לֹא הִשְׁאִיר לוֹ מִשְׁתָּן בְּקִיר (סֵס
 יו יא). הִנֵּךְ הַנֹּלָךְ מֵאֲחִי וְהִכָּה הָאִרִיָּה וַיִּלָּךְ מֵאֲצִלוֹ
 וַיִּמְצָאֻהוּ הָאִרִיָּה וַיִּכְּהוּ (שֵׁס כ לו). וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 אֵל אֱלֹהֵי שֶׁר כִּרְאֹתוֹ אֹתָם הָאֲבָה אֲבָה אֲבִי וַיֹּאמֶר לֹא
 תִּכָּה הָאִשֶּׁר שְׁבִית בְּחֶרֶבְךָ וּבִקְשָׁתְךָ אֶתָּה מִכָּה (מִיא ז
 כא־כג). אֲנִי קִשְׁרֵתִי עַל אֲדָנִי וְאֶתְּרַגְּהוּ וְכִי הִכָּה אֶת
 כָּל אֱלֹהִי (שֵׁס י ט). וַיֹּאמֶר יְהוָה לְרִצִּים וּלְשִׁלְשִׁים בְּאוֹ
 הַפֶּגֶם אִישׁ אֵל יֵצֵא וַיִּכּוּם לִפְנֵי חֶרֶב (שֵׁס כט). וַיְהִי
 כִּאֲשֶׁר חֻזָּקָה הַמַּמְלָכָה בִּידֵי וַיֵּךְ אֶת עֲבָדָיו הַמִּפְגִּים אֶת
 הַמֶּלֶךְ אֲבִיו וְאֵת בְּנֵי הַמִּפְגִּים לֹא הָמִית (שֵׁס יד ס-ו).
 וַיֵּךְ עַם הָאֶרֶץ אֶת כָּל הַקְּשָׁרִים עַל הַמֶּלֶךְ אֲמֹנִן (שֵׁס
 כא כד). וַיִּקָּה רַב מִבָּחִים אֶת שְׁרִיָּה כַּחַן הָרֹאשׁ וְאֵת
 צַפְנִיָּהוּ וְכו' וַיִּלָּךְ אֹתָם עַל מֶלֶךְ בָּבֶל וּלְכַתָּה וַיֵּךְ אֹתָם
 מֶלֶךְ. בָּבֶל וַיִּמָּתֵם בְּרַבְּלָה (שֵׁס כט יח־כא). הִירַעַת תִּדְעַ
 כִּי בַעֲלִים מֶלֶךְ בְּנֵי עֲמֹן שָׁלַח אֶת יִשְׁמַעְעָל בֶּן נַחֲמִיָּה
 לְהַפְתִּיךָ נֶפֶשׁ (יִמִּי מ יד). אֲלֹכָה נָא וְאַבָּה אֶת יִשְׁמַעְעָל
 בֶּן נַחֲמִיָּה וְאִישׁ לֹא יִדְעַ לְמַֹּה יִכְּהָה נֶפֶשׁ (שֵׁס טו). חֶרֶב
 עֹרִי. עַל רַעִי וְעַל גֹּבֵר עֲמִיתִי נָאִם יְיָ צְבָאוֹת הֵךְ אֶת
 הָרַעָה וְתִפְצִיץ הַצָּאֵן (זכְּרִי יג ז). וַיֵּךְ כָּל כְּבוֹד בְּמִצְרַיִם

רֹאשִׁית אֲוִנִים בִּאֲחֵלִי חָם (סֵסל טח נא). — הִכָּה עָם,
 הִכָּה אֶרֶץ, עִיר, הִכָּה צָבָא, וְכוּצָא בֹזֵה, גִּבֹּר בְּמַלְחָמָה
 וְהִגֵּי וְהַכְנִיעַ וּכְבַּשׁ אֶת הָאֶרֶץ וְהַחֲרִיב אוֹתָהּ: בֹּא
 כְּדֶרֶלְעֶמֶר וְהַמְלִיכִים אֲשֶׁר אֹתוֹ וַיִּכּוּ אֶת רִפְאִים בַּעֲשֻׁרָתָהּ
 קִרְנִים (כִּלְאֵשׁ יד ט). וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סֹדֵם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי
 שׁוּבוֹ מִהַפֹּת אֶת כְּדֶרֶלְעֶמֶר וְאֵת הַמְלִיכִים אֲשֶׁר אֹתוֹ
 (שֵׁס יז). וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הָדָד בֶּן בַּדֵּד הִמְכָּה אֶת מִדִּין
 בְּשָׂדֶה מִוָּאֵב (שֵׁס לו לט). וַיִּרַד הַעַמְלָקִי וְהַכְנַעֲנִי הִישִׁב
 בְּהָר הַהוּא וַיִּפְגֹּם וַיַּכְתוּם עַד הַחֲרָמָה (כְּמִי יד מט).
 וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת כָּל עַמּוֹ וְכו' וַיִּלָּחֶם בִּישְׂרָאֵל וַיִּכְּהוּ
 יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי חֶרֶב וַיִּירֶשׁ אֶת אֶרְצוֹ (שֵׁס כא כד). וְעַתָּה
 לָכֵה נָא אֶרֶץ לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי
 אוֹלִי אוֹכֵל נֶכֶה בּוֹ וְאֶגְרֶשְׁנוּ מִן הָאֶרֶץ (שֵׁס כג ו). צָרוּר
 אֶת הַמִּדְרִיגִים וְהִפִּיתִם אוֹתָם (שֵׁס כט יז). אַחֲרֵי הִפְתָּ
 אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשֹׁבוֹן וְאֵת עֹג מֶלֶךְ
 הַבָּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּעֲשֻׁרָתָהּ בְּאֲדָרְעִי (זִכְּרִי א ד). וַיֵּצֵא
 סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשִׁבוֹן וְעֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִקְרָאתָנוּ לְמַלְחָמָה
 וַנִּכֶּם וְנָקָה אֶת אֶרְצָם (שֵׁס כט יז). כֹּאֲלִפִּים אִישׁ אוֹ
 כְּשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים אִישׁ יַעֲלוּ וַיִּכּוּ אֶת הָעִי (יִסְוִי ז ג). וְאַלֶּה
 יֵצֵאוּ מִן הָעִיר לִקְרָאתָם וַיְהִי לִישְׂרָאֵל בְּתוֹךְ אֱלֹהִי מוֹה
 וְאַלֶּה מוֹה וַיִּכּוּ אוֹתָם עַד בְּלֹתִי הַשְׁאִיר לָהֶם שְׁרִיד
 וּפְלִיטָה (שֵׁס ח כג). עָלוּ אֵלַי וְעִזְרֵנִי וַנִּכֶּה אֶת גִּבְעוֹן כִּי
 הִשְׁלִימָתָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שֵׁס י ד). וַיְהִי
 כְּכֹלֹת יְהוֹשֻׁעַ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַפֹּתָם מִכָּה גְּדוֹלָה מֵאִד
 עַד תַּמָּם (שֵׁס כ). וַיִּכְּהָ יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל הָאֶרֶץ הָהָרָה
 וְהַגִּבְעָה וְהַשְׁפֵּלָה וְהַאֲשֻׁדֹת וְאֵת כָּל מַלְכֵיהֶם לֹא הִשְׁאִיר
 שְׁרִיד. (שֵׁס ט). וְאַלֶּה מַלְכֵי הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיִּרְשׁוּ אֶת אֶרְצָם (שֵׁס יב א). כָּל מַמְלָכוֹת עֹג בִּבְשָׁן וְכו'
 וַיִּכֶם מוֹשֶׁה וַיִּרְשֶׁם (שֵׁס יג יב). אֲשֶׁר יִכָּה אֶת קִרְיַת סֹפֶר
 וּלְכַדָּה (שֵׁס טו טז). וַיֹּאסֶף אֱלֹהֵי אֶת בְּנֵי עֲמֹן וְעַמְלָק
 וַיִּלָּךְ וַיֵּךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּירֶשׁוּ אֶת עִיר הַתְּמָרִים (שֵׁספִי ג
 יג). וַיֵּצֵאוּ אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִן הַמִּצְפָּה וַיִּרְדְּפוּ אֶת פִּלְשְׁתִּים
 וַיִּכּוּם עַד מִתַּחַת לְבֵית כָּר (שִׁא ז יא). וַיִּשֶׁם שָׁאוּל אֶת
 הָעָם שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּבְאוּ בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה בִּאֲשֻׁמֶרֶת הַבֶּקֶר
 וַיִּכּוּ אֶת עֲמֹן עַד חָם הַיּוֹם (שֵׁס יח יא). וַיַּעַשׂ חִיל וַיֵּךְ
 אֶת עַמְלָק וַיִּצֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד שָׁשָׁהוּ (שֵׁס יד מט).
 וְתַעֲנִיגָהּ הַנְּשִׁים הַמִּשְׁחָקוֹת וְתִאֲמָרֶן הִכָּה שָׁאוּל בְּאֲלָפוֹ
 וְדוֹד בְּרַבְּכָתוֹ (שֵׁס יח ז). וַיֵּצֵא דָוִד וַיִּלָּחֶם בְּפִלְשְׁתִּים וַיֵּךְ
 בָּהֶם מִכָּה גְּדוֹלָה (שֵׁס יט ט). וְעַמְלָקִי פִשְׁטוֹ אֵל גִּבֹּר
 וְאֵל צִקְלָג וַיִּכּוּ אֶת צִקְלָג וַיִּשְׁרְפוּ אֹתָהּ בָּאֵשׁ (שֵׁס ל א).
 וְהִפִּיתִם כָּל עִיר מִבְּצֹר וְכָל עִיר מִבְּחֹר (מִיא ג טו). שְׁלֹשׁ
 פַּעֲמִים הִכָּהוּ יוֹאֵשׁ וַיִּשִׁב אֶת עִיר יִשְׂרָאֵל (שֵׁס יג כט).

לשבעה נחלים (ישעי יא טו).—ובכלל נגע בו בכח נגיעה חזקה: הנה אנכי סִבֵּה במטה אשר בידו על המים אשר ביאר ונהפכו לרם (שמות ז יו). וירם במטה ויִפֶּה את המים אשר ביאר וכו' ויהפכו כל המים אשר ביאר לרם (שס כ). נטה את סמך וַהֲפֵךְ את עפר הארץ והיה לכנם בכל ארץ מצרים וכו' ויט אחרן את ידו במטהו וַיִּפֶּה את עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה (שס ח יב-יג). וְהִפִּיתִי בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם (שס יז ו). וירם משה את ידו ויִפֶּה את הסלע במטהו פעמים (נמד' כ יא). הן הִפֵּה צור ויזובו מים ונחלים ישטפו (סלי עח כ). ויקח אליהו את אדרתו ויגלם ויִפֶּה את המים ויחצו הנה וזנה (מ"ב כ ח). ויאמר הֵן הכפתור וירעשו הספים (עמ' ט ח). ובא נער הכהן ככשל הבשר והמולג שלש השנים בידו וַהֲפֵה בכיור או בדור או בקלחת או בסרור כל אשר יעלה המולג יקח הכהן (ש"א כ גידל).—ו הִפֵּהוּ בחלי. בסגורים, בשחין, וכיוצא בזה, הביאים עליו: ואת האנשים אשר פתח חבית הפו בסגורים מקמן ועד גדול (נלש' יט יא). יִפֶּכֶה יי' בשחת ובקדחת ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשרפון ובירקון (ינ"ב כה כב). יִפֶּכֶה יי' בשחין מצרים ובעפלים ובגרב ובחרם אשר לא תוכל להרפא יִפֶּכֶה יי' בשגעון ובעורון ובתמחון לבב (שס כז-כח). ותכבד יד יי' אל האשדודים וישמם ויִפֶּה אתם בעפלים (ש"א ס ו). הֵן נא את הגוי הזה בסגורים ויִכֶם בסגורים (מ"ב ו יח). לכו ונשובה אל יי' כי הוא סרף וירפאנו יֵן ויחבשנו (סו' ו ח). ויצא השטן מאת פני יי' ויִפֶּה את אויב בשחין רע מכף רגלו עד קדקדו (חיוכ כ ז). כיום ההוא נאם יי' אֶפֶּה כל סוס בתמחון ורכבו בשגעון וכו' וכל סוס העמים אֶפֶּה בעורון (זכר' יב ד). —וּבִדְבָר וְכַדּוּמִי: כי עתה שלחתי את ידי וַאֲנִי אוֹתָךְ ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ (שמות ט טו). אֶפְנֵי בדבר ואורשנו (נמד' יד יב). ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך יי' ויִפֶּה במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף וישיבמו בכקר והנה כלם גפרים מתים (מ"ב יט לט).—וּתַתּוּבָה בשדפון וכדומ': הִפִּיתִי אתכם בשדפון ובירקון הרבות גנותיכם וכרמתיכם ותאניכם וזיתיכם ויאלל הגזם (עמ' ד ט). —וְהִפֵּה כף לִבְךָ, מחא, לשמחה או לצער: וימלכו אחו וימשחחו ויִפּוּ כף ויאמרו יהי המלך (מ"ב יא יב). הִנֵּה בכסף ורקע ברגלך ואמר את אל כל תועבות רעות בית ישראל (יחזק' ו יא). ואתה בן אדם הנבא וַהֲפֵךְ כף אל כף ותכפל חרב שלישתה (שס כא יט). וגם אני אֶפֶּה כפי אל כפי. והניחתי חמתי (שס כג). והנה הִפִּיתִי כפי אל בצעך אשר עשיתי ועל דמך אשר היו בתוכך (שס כג יג).

הִפֵּה הִפִּיתִי את אדם ונשאך לִבְךָ (שס יד י). חיל פרעה נכו מלך מצרים אשר היה על נהר פרת בכרכמש אשר הִפֵּה נבוכדנאצר מלך בבל (ינ"ב מו כ). בשרם יִפֶּה פרעה את עזה (שס מו ח).—ובכלל אֶבֶד והשמיר וכדומ': וירח יי' את ריח הניחח ויאמר יי' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד לְהַפֹּת את כל חי כאשר עשיתי (נלש' ח כא). — הִפֵּה בית, החריבו: וְהִפִּיתִי בית החרף על בית הקיץ ואבדו בתי השן וספו בתיים רבים נאם יי' (עמ' ג טו). כי הנה יי' מצוה והִפֵּה הבית הגדול רסוסים והבית הקטן בקעים (שס ו יא). —(ד) ובהשאלה, הִפֵּה את פלוגי, הביא עליו צרה, חרבן, מַפֵּלָה, וכיוצא בזה: והלכתי אף אני עמכם בקרי וְהִפִּיתִי אתכם גם אני שבע על חטאתיכם (וויק' כו כד). על כן חרה אף יי' בעמיו ויש ידו עליו ויִפֶּהוּ וירגזו החרים ותהי נבלתם כסוחה בקרב חוצות בכל זאת לא שכ אפו ועוד ידו נשנית (ישעי' ט כס). והעם לא שב עד הַמִּפְּהוּ ואת יי' צבאות לא דרשו (שס ט יב). וגם אני החליתי הַפִּתֵךְ השמש על חטאתך (מיי' ו יג). לשוא הִפִּיתִי את בניכם מוסר לא לקחו (ינ"ב כ ג). יי' עניין הלוא לאמונה הִפִּיתָה אתם ולא חלו כליתם מאנו קחת מוסר (שס ה ג). המאם מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך מדוע הִפִּיתָנו ואין לנו מרפא קוה לשלום ואין טוב (שס יד יט). כל מאהבך שכחך אותך לא ידרשו כי מכת אויב הִפִּיתֵךְ מוסר אכזרי על רב עונך עצמו חטאתיך (שס ל יד). בעון בצעו קצפתי וְאֶפְהוּ. הסתר ואקצף (ישעי' נז יז). כי בקצפי הִפִּיתֵךְ וברצוני רחמתיך (שס ס י). ולא תחוס עיני ולא אחמול וכו' וידעתם כי אני יי' מִפֶּה (יחזק' ז ט). כי אתה אשר הִפִּיתִי רדפו ואל מכאוב חלליך יספרו (סלי' סט כז). גם עניש לצדיק לא טוב לְהַפֹּת נדיבים עלי ישר (משל' יז כו).—(ה) והבר לא בעיָה, הִפֵּהוּ הַבֵּר וְכַדּוּמִי, פגע בו ושרב אותו, וכיוצא בזה: ויִפֶּה הברד בכל ארץ מצרים את כל אשר בשרה מאדם ועד בהמה ואת כל כל עשב השדה הִפֵּה הברד ואת כל עץ השדה שבר (שמות ט כס).—וְהִשְׁמֵשׁ: ויהי כזרח השמש וימן אלהים רוח קדים חרישית וַהֲפֵךְ השמש על ראש יונה ויתעלה (יונ' ד ח). לא יעצבו ולא יצמאו ולא יִכֶם שרב ושמש (ישעי' מט יא) יומם: השמש לא יִפֶּכֶה וירח בלילה (סלי' קכא ו).—ותולעת את הצמח: וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת וַהֲפֵךְ את הקיקיון וייבש (יונ' ד ז).—וְהִפֵּה את הנחר וכדומ': והחרים יי' את לשון ים מצרים וחניף ידו על תנהר בעים ורחו וְהִפֵּהוּ

ראש הצדיק במים אמרה לו אשתו מה זה הזוהר (ס) חסידים, סי' תרנ"ט). ואציג משל מאור החמה אשר מכה אורה בלבנה (גליה, ב"ס). אור השמש המכה בעשר זכויות וכל זכויות צבועה בצבע משונה מצבע שאר תשע הזכויות (רי"מ גבאי, עבוד"ק, סיחוד יב), ועיי' ניוצין. והקשה פשיש השעון: כמו כלי השעות המכה מעצמו מספר ההכאות כפי מספר השעות (רי"א זינגל, דרך למונס פס.). ואמר המשורר: ארבע עשרה הכתה המצלח החמישית בשנות חיי חלה, לא יחדל לספור עד אם כלה ארבע הידות בשנות ילד (ארי"ס, שיר יוס הלל). — הִכָּה על ראשו, במשמ' שאל שאלה קשה, מען עליו מענה חריפה: אמר לו המלך יכול היה להכות על ראשך מכל שאר המצות שאינם ממין המאכל (רי"ס) כן ויכלה, שטע ויכוד (ז). — יזככמת השעורים, הִכָּה מספר במספר, או על מספר, עשה בהם מלאכת הפפל, multiplizieren; -lier; -ly: כאשר נכה השתי אותיות בשלש והוא מספר אותיות המלה השלישית יתרכב מהנה שש מלות וכן כאשר נכה השש מלות בארבע והוא מספר אותיות המלה הרביעית יתרכב מהנה עשרים וארבע מלות ואילו היינו מכים העשרים וארבע מלות בחמש וכו' היה מתרכב מהם מאה ועשרים מלה (רי"א ח"ת, הקמ"ג). הכופת שאנחנו נכה המורכב ממספר גדול במספר ש' וכו' וג"כ הנה נכה מורכב מרד"ז בכו' (דלג"ג, מעש' מושב' א' יג). הדרך אשר תלך בה בהכאת מספר על מספר וכו' הנה המספר הראשון שבמסור העליון על המספר הראשון שבמסור התחתון וכו' אחר כן תשוב להכות המספר השני שבמסור העליון על כל מה שבמדרגות המסור התחתון על הסדר (ש"ס נ ב). כי כשתכה עשרה בעשרה יצאו לך מאה וכשתכה עשרה בחמשה יצאו לך חמשים וכשתכה חמשה בחמשה יצאו לך חמשים (ש"ס פלקיירל, המנקש ע"ס). ואם תכת זה האחד באחד לא יצא לך אלא אחד (מורס המורס א' נד). והמרה המסורה מחכמי הדורות בין שיהיה המרובע שוה הצלעות בין שיהיה אורכו יתר על רחבו הוא להכות רוחב המרובע על עצמו ולהכות אורך המרובע על עצמו ולצרפם יחד (ש"ס מהר"ם נ' י). כל נקודה הבאה בשלש קושרים ארך ורחב ועמק וכשתכס זה בזה בדרך מספר מרובע הג' בעשה ש' (פזוס החיט, מערכ' סאלוט' ג).

— ספער, הכה, הוכה, הכתה, הפיחי, הכה, הכו, מכה, מכה, מכים, מכי, תכו, יכו, — א) הכה פלוני, שאחד הכהו ביד או בכלי ועשה לו כאב; ויכו ששיר בני ישראל

— הכה גלים בים, הקים; ועבר בים צרה והכה בים גלים ותבישו כל מצולות יאר והורר גאון אשור ושכם מצרים יסור (זכ"י י א). — הכה הצמח שרשים, הוציא מקרבנו: אהיה כשל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון (סו"י יד ו). — הכהו לבו, הרגיש רגש של חרפה על מה שעשה: ויהי אחרי כן ויך לב דוד אתו על אשר כרת את כנף (המעיל) אשר לשאול (ש"א כד ט). ויתן יואב את מספר מספר העם אל המלך וכו' ויך לב דוד אתו אחרי כן ספר את העם ויאמר דוד אל וי' חסאתי מאד אשר עשיתי (ש"ב כד ט-י). — הכהו בלשון, הלשין עליו, הוציא דבתו רעה לפניו וזולתו: ויאמרו לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות וכו' לכו ונכּהו בלשון ואל נקשיבה אל כל דבריו (ירמ' יח יח). — ובתו"מ: המכה את אביו ואת אחר כאחד (ר' יהודה, תוספת' יבמ' יב ז). היכה את זה וחזר והיכה את זה (ש"ס). אמר קונם אשתי נחנית לי שגנבה את כיסי ושהכתי (י) את בני וגורע שלא הכתי וגורע שלא גנבתו (מ"ג ג ב). הכהו חייב לרפאותו (צ"ח ח א). המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהם חבורה (ש"ס ג). נתכוין להכותו על מתניו וכו' והלכה לה על לבו (סנה' ט ב). הכתה חולדה על ראשה מקום שעושה אותה טרפה (מול' ג נ). משל למלך שבעם על בנו והיה מכהו מכה גדולה וכו' (נכ"י נב). — והתולעת: תולעת אינה מכה את הארץ אלא בפה (מכ"י טל' ג ב). — הכהו קוף, נחשב כבשרו: תלש מלא קומצו הכהו קוף ונפל מידו לארץ (פאה ד י). — יכּה האל, נסח של אלה: האומר י כ כ האל י כ כ כ י כ כ וכו' יריע לך זו היא אלה האמורה בתורה (תוספת' טעו' ב טו). — הכה בפשיש וכדומ': ותמסתת ותמכה בפשיש ובמעצד (שנ"י א). המכה בקורנם על הסדר בשעת מלאכה (שנ"י ג, ש"ס). — החליל מפה, משמיע קולו: החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב לירושלם וכו' החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית (נימו' ג נד). ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח (עיר' ב ג). — הכה מטנו צרורות, הכה על האבן בפשיש ונתנו צרורות: לסתת שהיה מטת בהרים פעם, אחת נטל קרדומו בידו והלך וישב על ההר והיה מכה ממנו צרורות דקות (שנ"י א, אר"י ו). — ומצוי בסה"א. והכה השמש במים וכדומ', פגע ניוציו בו: שהקשת דבר טבעי נולד מן השמש כשתכה באויר הלח (כלי יקר, כלאש'). צדיק אחד היה רוחץ באמבטי במים ואשתו יושבת אצלו והכה זוהר של (י' בקטע כ"ו משנ' מנן' גני', ביה"מ שכמ"ט, שהיפת.

(כ' תינא, כחוי' כ): מעשה במוכה שחין אחד שירד לשבול בסברא וכו' (כ' תנחומא, מדיר ויקר' ככ). אבא תחנה חסידא כננא לעירו ערב שבת עם חשיכה וחבילתו מונחת לו על כתפו ומצא מוכה שחין אחד מוטל בפרשת דרכים אמר לו רבי עשה עמי צדקה והכניסני לעיר אמר אם אני מניח חבילתי מהיכן אתפרנס אני וביתי ואם אני מניח את מוכה שחין אני מתחייב כנפשי מה עשה המלך יצר שוב על יצר רע והכניסו למוכה שחין לעיר ובא ונפל את חבילתו (שם קטל, לך נאכל). — סבת שחין: (האונס) שותה בעציצו אפילו היא חגרת אפילו היא סומא ואפילו היא מוכה שחין (כחוי' ג ס). — ומים ממים, מקלקלים, מלוחים, וכדומ': המים המוכים פסולים אלו הם המוכים המלוחים והפשוטים (פרס ח ט). — ומצוי בסהמ"א, ואמר המלך: ונלאיתי ראות מכים ומוכים מגוללים בדם נפש מכולים (כ"ט) הנגיד, הלי תעש). — ובחכמת השעורים, יתבה מספר במספר, פעול מן הבה במשמ' זו: אלה ותשעת ושמונים פעם מפני שהוא מוכה שלשה ושלשים בשלשה ושלשים (כ"י א"ת, א"ר לרע"ג ז א). כאשר הוכה מספר אחד על מספר מורכב משני מספרים וכו' הנה אם הוכה המספר המורכב משני מספרים איזה שיהיו וכו' ויוכה מספר א' על שש ב' בג' ויהיה העולה מספר ח"ד (לכ"ג, מעשה חושב א' ט). הדרך למצוא בפעם אחת השרש שכי שיוכה במספר מה יבא אל כך המספר הנתון וכו' צריך להוציא שרש מעוקב מספר 1540 אך ורק שיותר הימנו כך שכי שיוכה השרש במספר 54 יוכל ליגרע הימנו (כתב משה מ"ן, כספי חילס ליעיר מקדוה).

— נסע', נכה, כמו הבה, נכה בחרב וכדומ': הבו את אוריה אל מול פני המלחמה החזקה ושבתם מאחריו ונכה ומת (ש"י יא).

— סע', נכה, נכי, נכתה. — נכה הצמח, נשבר ונתקלקל ע"י הכרד וכדומ': והפשתה והשערה נכתה (בכרד אשר ירד) כי השערה אביב והפשתה גבעל ותחטפה והכסמת לא נפו כי אפילת הנה (שמות ט לא-לג). — ואמר המשוור: שכורת יגוני חסאים נכתה. ומאז בבתי כלאים הושטה (רמז"ע, יא אשר אשפון).

— סע', ינכה, מנכה, וכו'. — נכה כך וכך מהפסוק, הפחית, החסיר, abziehen; déduire; déduot: וחמת יהיה לו לביוק וכו' מגיד ששמיך דמי נבלהו ומנכה לו דמי נוקו (מכ"י משפ"ט, מיק' יא). דבר שהנפש קצה בו מה שאכלו אכלו יחזיר להן את הדמים ודבר שאין הנפש קצה בו ינכה להן את הדמים (רש"י, תוספ"ט מע"ט

אשר שמו עליהם נגשו פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם (שמות יד). תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו והנה עבדיך ממים וחשאת עמך (שם יו). — ובכלי זין וכדומ' שגרם מות: אם בסחרת ימצא הגנג והפה ומת אין לו דמים (שם כג א). — (ב) חומת בחרב וכדומ', erschlagen sein; être tué; to be slain ישראל המכה אשר הבה את המדינית וכו' ושם האשה המכה המדינית (כמד' כס יד"טו). ואנשיהם יהיו הרגי מות בחוריהם מפי חרב במלחמה (ירמ' יח כח). — ג) נחיתה אצל מכה, חבורה, שחין וכדומ': והאנשים אשר לא מתו הפג בעפלים (ש"ס ס יב). על מה תפו עוד תוסיפו סרה כל ראש לחלי וכל לבב דוי מכף רגל ועד ראש אין בו מתם פצע וחבורה ומכה פריה (ישע' א ה-ו). ואנחנו חשבנונו נגוע מפה אלחים ומענה (שם נג ד). ואמר אליו מה הסכות האלה בין ידיך ואמר אשר הפיתי בית מאהבי (זכר' יג ו). — ד) הבה הצמח, יבש מחם השמש, ובמליצה לעם: הבה אפרים שרשם יבש פרי כל יעשון (דנ"י ט יו). הוכה¹ כעשב ויבש לבי (תהי' קכ ה). — ה) הפתה העיר, נלכדה, נכבשה: בא אלי הפלום מירושלם לאמר הפתה העיר (יחזק' לג כח). בארבע עשרה שנה אחר אשר הפתה העיר (שם מ א). — ובתו"מ במשמ' העקר: כענין הוה (תוא) מלעוג על המוכה (כ"י, מדיר כח"ש פד). וראתה אותו פניו נפוחות וגופו מושבר ומוכה (תנחומ' קדוש' ת). — מכה עץ, שנחשב עץ וכדומ' באותו מקום ונתקו בתוליה: הגדול שבא על הקטנה והקטן שבא על הגדולה ומוכה עץ כתובתן מאתים (כ"ט, כחוי' א ג). היא אומרת מוכה עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את (שם ז). לא ישא (כח"ג) את מוכה עץ (ינמ' ו ד). — מכה שחין, שיש לו שחין רע בגופו: ואלו שכופין אותן להוציא מוכה שחין וכו' (אם התנה עמה) מקבלת היא על כרחה חוץ ממוכה שחין מפני שהיא מסיקתו² (כחוי' ז י). שכן היו מוכי שחין שכירושלים עושין הולך לו ערב פסח אצל הרופא וחזתו עד שהוא מניח בו כשעורה ותוחבו בסירה והוא נמשך ממנו והלה עושה פסחו והרופא עושה פסחו (כ"י ג ח). המכריך סמרשוטין על עיניו ועל שוקיו ואומר תנו לסומא למוכה שחין זה סוף שהוא אומר לאמתו (כ"ט, אדרי"ג). מתוך שהגשים קבורות שם נפליהן ומוכי שחין זרועותיהם

— ¹ כך הנסחה בכל ספרי הדפוס, ובקצת כ"י (שם, כתב"ד גינולוג מסד' משה) הבה. — ² במדב"מ ממקאתו.

נבו—בלשון העם של תקוע כמו נבֿה: ותאמר (האשה התקועית) אכל אשה אלמנה אני וימת אישׁי ולשפּחד שני בנים וינצו שניהם בשדה ואין מציל ביניהם ויבֿה האחד את האחד וימת אתו (ש״ב יד ה-ו).
נכֿזה, נכוֿ, — עי' נבֿה.

יִבְכוּי, שָׁוָה — שִׁסִּים מִן נִבְחָה, בְּמִשְׁמֵי נִכְחָ לוֹ מִדְּמוֹ וּבְדוֹמָה; אִם מִשְׁכֵּן חֲצִירוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ בְּנִכּוּי הִיז אִבְקֵי רִבִּית מִשְׁכֵּן שְׂדֵהוּ בְּנִכּוּי הִיז מוֹתֵר כִּיּוֹד הוּא חֲנִכּוּי כְּגוֹן שְׁחִלּוּתוֹ מֵאֵה דִינָרִין וּמִשְׁכֵּן לוֹ בְּהֵן חֲצִירוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ וְאָמַר לוֹ הַמְלוֹת הִרְיִנִי מִנְכָּה לֶךְ מַעַת כֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה בְּשֹׁכֵר קִרְקַע זֶה כְּדִי שִׁיחִי כָּל פִּירוֹתָיו שְׁלִי (מַמְסֵס, מְלוֹת וְלוֹת ו.ו.). הוֹרוּ מִקְצֵת גִּזְיוֹנִים שְׁכָל מִשְׁכּוֹנָא שְׁאִין בָּהּ נִכּוּי כָּלֵל הָרִי הִיא רִבִּית קִצּוּצָה (שֶׁסֶּה). מוֹכֵר לוֹ בְּנִכּוּי (סָפֵר הַמַּסְפִּיק לַתַּנְחָ' יוֹכֵב', עֵדֶן נֶכֶס). רְאוּבֵן וּשְׁמַעוֹן קִנּוּ סְחוּרָה בְּשׁוֹתָפוֹת וְכִי וְאַחֵר שִׁקְנוּ שָׂאֵל רְאוּבֵן מֵה רִיחָה יֵשׁ אִם נֹתָנִים מַעוֹת מִיַּד הַשּׁוֹבֵה הַסּוֹחֵר ד' פְּרַעְצֵנֶם נִכּוּי (שְׁלֵמָה יַעֲקֹב אֶלֶת). —וּבִהַשְׁאֵלָה: יִתְנַחֵם תַּחֲלָה בְּצִדּוֹק הַדִּין כְּאִשֶּׁר אִמְרָתִי וְאַחֵר כֵּן בְּנִכּוּי עוֹנֹתָיו וּבְשֹׁכֵר הַצִּפּוֹן לְעוֹלָם הַבָּא (כִּי"א א.ת. כּוֹרִי ג.א.).

***נְבוּזַ**, שָׂוִי—סִיִּים מִן 'נִבְשׁ': לַחֲדָשׁ לַעֲדֹד וּלְנִיבֹשׁ
וּלְכִיסוֹחַ (סִפְרָא, נִסְכָּא א), יֵד הַקִּרְדּוֹם שֶׁל גְּבוּשׁ (י'
חֲמִשָּׁה (כִּלּוֹס כֶּט ז). בְּקִרְדּוֹם שֶׁל גְּבוּשׁ (יִנְכֹּשׁ מִנִּי
א פ). כִּיּוֹן שֶׁהֲנִיעַ (אֲבִרְהֵם) לְסִלּוּמָה שֶׁל צוּר רָאָה
אוֹתָם עֲסוּקִים בִּנְכוּשׁ בִּשְׁעַת הַנְּכוּשׁ בַּעֲדֹד בִּשְׁעַת
הַעֲדֹד אָמַר הַלּוּוִי יִהְיֶה חֲלָקִי בְּאַרְצוֹ זו (כ' לוי, מִדִּכִּי
זִלְזֵלָה לָק). — וּבִסְהִמָּא: הַנִּיבֹשׁ וְהַחֲפּוּי בְּכִלָּאִים
(כ"ח מו"ק ז'). דִּלָּא נִשְׁכַּר עֲמֹ אֵלָא לְגִיבֹשׁ וְעִידְרו
וּכְשֶׁהֲגִבִּיהַ הַמִּצִּיָּאָה אֵין זֹו מִמְלֹאכְתָּהּ בְּעַל הַבֵּית וּקְבֵאָה
מוֹעֵל וְהוּא יִנְכָּה לוֹ מִשְׁכְּרוֹ שֶׁכֶּר פְּעוּלַת גִּיבֹשׁ וְעִדְרו
כָּל שְׁעַת הַגְּבִיָּה (כִּסִּי' ז"מ י.).

נִכְחַ, מִמּוֹ נֶכַחַת, גָּבַחַת, נֵלַחַת, נֻכַּחַת, יִנְלַכְחוּת,
יִנְלַכְחי, יִנְלַכְחוּת,

נֹכַח, תה"ס, —לִנְכַּח דְּבָרָה, מִמּוּלֵּוּ, כַּפְּנֵי מַמַּשׁ, gegenüber
vis-à-vis; opposite ויציג את המקלות אשר פצל ברהמים
בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשותות לנכח הצאן

משקל מתים והוא מגזרת ונכה כמו גאים ויש
אומרים כמו נכה רגלים, ע"כ. והחדשים מגזיתים נכרים,
נכאים וכדומ'.

(¹) כך בנסח' הדפוס, ובכ"י נביש, וכן במדב"מ.
ובמשנ' עם גוף הערבי של פרוש הרמב"ם נכש.

ג וינ). מכר לו יד כמות שהיא וראש כמות שהוא ובני מעים כמות שהן נותנן לכהן ואין מנכה לו מן המבח את הדמים לקח היסנו במשקל נותנן לכהן ומנכה מן המבח את הדמים (שם מולי ט-טו). המקבל שדה מחברו והוא בית השלחים או בית האילן יבש המעין ונקצץ האילן אינו מנכה לו מן חכורו (ב"מ ט כ). המקבל שדה מחברו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו (שם ו). בית בור עפר אני מוכר לך מדה בחבל פחת כל שהוא ינכה הותר כל שהוא יחזיר וכו' בסמינו ובמצורו פחות משתח הגיעו עד שתות ינכה (ב"ב ז כג). אמר מכור לי בני מעיה של פרה והיו בהן מחנות נותנן לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים (מולי י ג). קרבן שמכשירה לו כגון זבה ויולדת הרי זה מביא משלו ואין מנכה מכתובתה וקרבן שאין מכשירה לו וכו' הרי זה מביא משלו ומנכה מכתובתה (מד"ר נמד"ט). כמי שמנכה אחד מעשרים וארבעה לפאה (שם כ).—ובחשאלה, נכה לו מזכותיו; אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס וכו' ואם עושין לו נס מנכין לו מזכותיו (רי"א, שם לז).—ומצוי בסהמ"א: מי שהיה בידו משכנו של עני אם היה שכרו יתר על פחתו כגון קדרום וספר וכיוצא בהן ה"ז מותר להשכירו ומנכה שכרו תמיד בחובו (רמב"ם, גליוס וס"ג ט).

נְבִיא (סִי, סִי' נְבִיא - א) נְבִיא רַגְלִים, חָגֵר, פֶּסַח
וְכִדְמוֹ: וְלִיהוֹנָתָן בֶּן שְׁאוּל בֶּן נְבִיא רַגְלִים בֶּן חֲמִשָּׁה
שָׁנִים הָיָה בְּכֹא שִׁמְעָת שְׁאוּל וְיִהוֹנָתָן מִיִּזְרְעֶאל וְתִשְׁאֹהוּ
אִמָּתוֹ וְחָנָם וְהָיָה בְּחַפְזָה לָנוּם וְיֹפֶסֶת (ס"ד ע"ד).
וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל הַמֶּלֶךְ עוֹד בֶּן לִיהוֹנָתָן נְבִיא רַגְלִים (כס
ע ג). — ב) בְּתִשְׁאֹהוּ, נְבִיא רוּחַ, עֶצֶם, שֶׁמֶל, סִדְרָא: וְאֵל
זֶה אֲבִינִים אֵל עֵינֵי נְבִיא¹ רוּחַ וְחָדָר עַל דְּבָרֵי (יִשַׁע סו
כ). — וַאֲמַר הַמְלִיץ: וְאֵנִי נִכְה רוּחַ בְּנֵתִי בְּנִקְדוֹר,
וְאַמְצֵאָה כְּתוּב סִדְרוֹ וּמוֹסָדוֹ (לֹאֲכִיעַ, סִקְדִּי יִסוֹד מוֹלָה).

(נִבְחָה²) שׂוֹן, מִרְ בָּנִים, — קִנְתָּרוֹ, מִי שֶׁמְצִיק לַחֲבֵרָיו
בְּדַבָּרָיו וּכְדוּמָה, Spötter; taquin; mocker
שִׂמְחוֹ וְנִאֲסָפוֹ נִאֲסָפוֹ עָלָי בָּנִים⁸) וְלֹא יִדְעָתִי קִרְעוּ
וְלֹא דְמוּ (פָּסָלִי לֵה יֵה).

(¹) קצת החדשים מגיחים הגהות מתחלפות.
(²) ע"י הערה הכאה. — (³) השבוע'י תרגמו *μᾶστιγες*, "ר"ל מַיִים. סומכום *ἀπλῆται* "רל מִסֵּר ומוכות. ת"י: רשיעוֹת ד מ כ כ'ן ל' במיליון. מנחם חברו עם נכה רגלים ונכאים. רש"י: אנשים פסחים. ראב"ע: נכים תאר על

ויהמנה בבאן לשחות (נכאש' לנח). ויעתר יצחק לוי' לנבֿח' אשתו כי עקרה הוא (שם כה כח).—ונבֿח דבר, כמו זה, העמיד דבר נבֿח דבר: ושמת את השלחן סחוי' לפרכת ואת המנרה נבֿח השלחן (שמוס' כו נה). וישם את המנרה כאהל מועד נבֿח השלחן (שם מ כד). ויצא (הגבול) אל גלילות אשר נבֿח מעלה אדמים (יהוש' יח יז). ויחנו אלה נבֿח אלה שבעת ימים (ויח' כ כט). והמלך היה מעמד במרכבה נבֿח ארם (שם כג לה). ותעמד בחצר בית המלך הפנימית נבֿח בית המלך (אסח' ה א). — ונבֿח לרבר: הגלגל אשר נבֿח למעלה אדמים (יהוש' טו ז).—ועד נבֿח לרבר: ופאת ים הים הגדול מגבול עד נבֿח לבוא חמת (יחזק' מז כ).—בא עד נבֿח מקום פלוני: ויבא עד נבֿח יבום היא ירושלים (שפטי' יט י). כתרו את בנימן הרריפהו מנוחה הרריכהו עד נבֿח הגבעה ממזרח שמש (שם כ מג). — נבֿח יי' דרכו, דרכו רצוי לוי': ויאמר להם חכהו לכו לשלום נבֿח יי' דרככם אשר תלכו בה (שפטי' יח ו). — הרבר היה נבֿח פניו, ראה אותו, ידע אדות הרבר: ואני לא אצתי מרעה אחריו ויום אנוש לא התאויתי אתה ידעת מוצא שפתי נבֿח פניך היה (יחזק' יו י). האנשים האלה העלו גלוליהם על לבם ומכשול עונם נתנו נבֿח פניהם (יחזק' יד ג).— עשה דבר נבֿח פני פלוני, בפניו, שהוא רואה זאת: קומי רני בליל לראש אשמורת שפכי כמים לבך נבֿח פני אדני שאני אלו כפיך על גפש עולליך (איכ' ג יט). —ונבֿח עיניו, כמו: כי נבֿח עיני יי' דרכי איש וכל מעגלתי מפלס (משלי ה כח). — עיניו הביטו לנבֿח. סמול פניו: עיניך לנבֿח יביטו ועפעפיך יישרו נגדך (שם ד כה). — ואמר בן מירא: עם אכזרי אל חלך [ברוך] פן תכביד את רעתך כי הוא נבֿח פניו ילך ובאולחו חספה (כ"ס גני' ה טו).—ומצוי בסהמ"א: נאם און לעין החרש נא ומה תוכל ולך צרך לאורים, ולא תראה לבר מה יש לנבֿח וממשלתי בכל ששה עברים (ראשית, חדשים מעשי אל). וחכל יהיו מתפללין נבֿח (2) המקדש בכל מקום שיהיה (יחזק' טפס א ג). היה עומד בחוצה לארץ מחזיר פניו נבֿח (2) ארץ ישראל ומתפלל (שם א ג). ראוי לכל משכיל להכניע לבו ועם יצרו יהי נוכח, ובעת בסתר יחשב לעשות

(1) כך רב המפרשים, אבל, אולי כאן במשמ' נבֿח א) בערבי' בענין השואים של אשתו.—(2) בגמ' (ברכ' ג) כנגד ארץ ישראל, כנגד בית המקדש.

עון ישוה יוצרו נבֿח ח (כ"י חזיון, הענק, חוט נ). — יובפרט בחכמת ההנדסה: והקו הישר אשר אין בו עקמימות הוא הנמשך לנוכח הנקודות העומדות על תכליתו אחת אל אחת (ראשית הנשיא, המשיח והמנציח א ו). והזוית השטוחה היא פרוד שני קוים שנפגשו על נקודה אחת ונפרדו מעליה לשני צדדין שאינם על נוכח אחד (שם ט). הקו הישר הוא המתוח בנוכח כל אחת משתי הנקודות (סקר' אקלידוס, כ"י ניה"ס כונתנסי צדומא). — ובחכמת התכונה, ינבֿח הראש, הנקודה בשמים כשהשמש עמדת שם ממש נכח ראשנו ואין להגופים שום צל: ובהזוית החמה בנקודות ההן היא עוברת על נקודת נכח הראש במקום שהוא ולא יהיה לכל גוף עומד בפני החמה צל כלל (ראשית הנשיא, זוסיר א ח). שעגולת אבחי' הוא דמות אופן חצי היום של אחד מהמקומות האלה שעל קו השוה ונקודת א ממנו היא נקודת נוכח הראש לשם (כ"י איסלאלי, יקוע' ז יא). אחוג הצורה פ"ט הזאת החקוקה בשטח אחת העגולות הנוכחית שכבר ידעתן והן העוברות על הנקודה נכח הראש ונצבות בשפתיהן לפי כן על שטח האופק כמו עמוד (שם ג י). וזה הקשת כל זמן שהוא קרוב לנקודת ד' והוא מקום השקיעה הוא מתגדל וכל זמן שהוא מתקרב אל נקודת א' והוא נכח הראש הוא מתמעט (כ"י עובדיה כ"י דוד, פי' קדוסי' לסלמני' יז ו).—ונבֿח הקדקד, כמו נכח הראש: הקו הישר הנמשך במחשבה בין מרכז האופק ובין הנקודה מהרקיע ש נבֿח ח הקדקד וכו' והנקודה מהרקיע שכנגד נקודת נוכח הקדקד הקבועה באמצע הרקיע שמתחת (כ"י איסלאלי, יקוע' ז ד). והקשת ר"ל קו העגול היוצא מן האופק על יושרו ממשה למעלה בעקמימות הגלגל עד נקודת נכח הקדקד שהוא חלק הד' מכדור הרקיע נקרא עגולות הגובה (כ"י גנו, נחמ' ונעיס' ז לה).—נבֿח השמש, נבֿח הלבנה: השער החמישי בידעת מקום נכח השמש כשתרצה לדעת זה מנה ממקום השמש עד השלמת ששה מולות וכו' ובמקום שישלימו ק"פ מעלות שם הוא הנוכחי ועוד תגיע לידעת הנוכח כשתשים מקום השמש בקו השוה והמעלה שתמצא כנגדו בקו השוה הוא הנוכחי והשעם בלקיחת חנוכח שמן הנוכח חלק השעה בעלות השמש (ראשית, כלי נחש' ה). גם יעשה ככה במעלות נכח הלבנה ויחסר המעם מהרב אז ימצא קשת היתרון (הוא, אנ'י שטח' נ).—ובמשמ' קו מקביל, Parallel: ואולם המדינות אשר להם רוחב אחד יהי' אעפ"כ לכל אחת נבֿח אחר (וישאל זאת, נסוף תנודו נלח ישראל, בפרוס

חמומין לישראל את הארץ ובוקע ויורד מכוון דרך נכוחה עד התהום (כ"ח ז"ל: כס').

נִכְחָה ש"מ, מ"ר נכחות, — דבר ישר וטוב; ולא ידעו עשות נכחה נאם י"י האצרים חסם ושור בארמנותיהם (עמו' ג י'). כי כשלה ברחוב אמת ונכחה לא תוכל לבוא (ישע' נט יד). — נכחות, דברים ישרים: אשר אמרו לראים לא תראו ולחזים לא תחזו לנו נכחות דברו לנו חלקות הוזהרות (ישע' ל י). יחן רשע כל למד צדק בארץ נכחות יעול (סס כו י). — ומצויו בסהמ"א: ומרשות והוד מלך ברחה, דרוש צדק ובקש לך נכוחה (רס"ג, ילא הלא), היה עושה נכוחה עם שבחה, ומאנשי בלועל ברחה (סס), למען בה אנוש אוהב נכוחה ולב לוכד בערמתו ערומים (רמז"ע, תשי"ט ט). יען עברו ברית ועשו נבלה, ואונם משמע נכוחות ערלה (שלמה) אכן גילם, שמוי וגדוטי, יסוד כל יסוד וסוד כל סוד ועיקר כל עיקר ועלת כל עלה ומעין הנכוחה ומוצא האמונה (כ"י רמזי, תתמ"י יד). לבי נסה לך מנתיב החטאים ונתיב נכוחה ואמונה אורך (סוף הענק, א"ג).

נִכְחָוּת, ש"מ, — סגולת מה שהוא נכח: וכן נאמר כי מפני שכמות התנועה מתהווה כהתהווה על נכחותה הנה יחויב שיתוסף הכמות מה שהתמידה הוויית התנועה (רלב"ג, מלחמ' ס' ו' יג), ובזה יתבאר שלא יהיה הפסד השעה בשעה אחת היא אחריה אבל תפסד על נכחותה בשעתה (סס סס כ). לפי שהזמן הוא מדויק ומתהווה כהתהוות התנועה על נכחותה (כ"ח קקשקש, אור' ס' ג' א). שהזמן הוא מדויק מחלקיו וכמותו מתהווה כהתהוות התנועה על נכחותה כמו שכמות חלקיו הוא מתהווה כהתהוות התנועה (אכ"ר' שלום, נוס' שלום א' יא). למצוא ברקיע השמיני הנקודה הנכחות לציר הצפוני שבגלגל התשיעי (כ"ד גזו, נמני' ונשים א' כו).

נִכְחָי, נוכחיי, ת"ז, מ"ר נכחיים, — מה שהוא נכח לדבר, נגדו: וראוי שתדע כי משה היום עם הד' עיגולים הקטנים נקראו העיגולים השוים הנוכחיים וכי ולזה נקראים עיגול משה היום השוה והנוכחיי עגול מקום עמידת השמש הקייצית השוה והנוכחיי (ראב"ח הנשיא, אשפירא ב), בסבוב הגלגל שהוא יבקש שלמות יחסר לו כדי שיהיה נכחי לכל צד (כ"י א"ת, כוזני ס' יד), וכשירומה שיש אנשים נוכחיים אלינו למטה מן הארץ הנה המעלה שלהם היא המטה שלנו (כ"י אכרנאל, שמי' חדשים ג), — ובמשמ' נמצא במעמד לפניו, gegenwärtig; präsent; present: ודע כי המוכיח את מי שאינו נוכחי והלומד את מי שאינו למד

לגמ' נכ"י ג), — יובחממת הדקדוק, הגוף שהמדבר מדבר לו: והנו"ן סימן המדברים בעד נפשם והתיו"ן סימן לנכוח (ראב"ע, מלות ב), וכיוצא בזה משפוט על כל טוסף על השורש מצד הקנינים זכר ונקבה רבים ורבות נמצא ונעלם ונוכח כפי בחינת אלו הכללים (תרג' ס' יורה לאנו סלן בן תמים סד), שורף נפשו באפו הלמענך תעזב הארץ הנה פסוק זה מתחיל שלא לנוכח ומסיים לנוכח (כ"מ אלשיך, איוב יח ד), או שיספר הענין על גוף השומע שעמו ידבר הנקרא נוכח כמו אתה גדול (כ"י, תל"ע, ס' קג), הגוף ג"כ שלשה מדבר בעדו וכו' נוכח כאשר גוף השומע נושא המשמש (סס ריט).

נִכְחָה, ש"ז, נכחי, — עמד נכחי, כמו נכח, לנכח: דבר אל בני ישראל וישבו ויחזו לפני פ' החירות בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על הים (שמות יד ב), — נכחו הלק, לנכח פניו, לא לאחר: הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב ותבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצאו (יחזק' מו ט).

נִכְחָה, ש"ז, נכחו, — חלך נכחו, חלך בדרך ישר: יבוא שלום וינחו על משכבותם חלך נכחו (ישע' מו ב), — ובסהמ"א במשמ' קו ישר שאינו נוטה הנה או הנה, מביט נכחו, יורד נכחו: וכל זמן שמשפץ אותה (את שפופרת ההכטה) בקצב השיפוע ההוא ומביט בה צופה ממקומו אלפים אמה נכוחו לא חסר ולא יתר (תשו' הגא', סכנ"י, ס' כח), עשב השדה וכו' ואינו נוטה (שרשו) אילך ואילך אלא יורד נכוחו (כ"ח ז"ל: כס'), במתחך נכוחו (עיון, ערך חלס).

נִכְחָה, ת"ז, מ"ר נכחים, — דבר נכח, דברים נכחים, טובים וישרים: כלם נכחים למבין וישרים למצאי דעת (משלי ח ט), — ואמר המשוור: תנו ציץ לשירות ומלות נכוחות, לאוחז בתבל קצוות ורוחות (רמז"ע, פתי' התנשים), — ובסהמ"א, דעת נכחה וכיוצא בזה: והפרוק הזה פרוק ברור ונכון ונכוח הוא (תשו' רס"ג, מודס' של ראשון ב' א), וכל דבר שצפה חשב בו מחשבה נכונה בדעת נכוחה (סוף תשו' הגא', ליק' ט), לפרש כדין וכתורה הענין הזה כהוגן וכשורה בדרך נכוחה וישרה (ראב"ח הנשיא, סקד' השמי' והמשנ"י), אע"פ שמקצת ראיות שהביא על ביטולו אינן נכוחות אלא שהגם בשל מכל מקום (ש"ס סק"י' כח), ובמלמיוס למד בספרו והראה דרך נכוחה לידועת מרת אחת מקשתי שנוי מראה הירח (כ"י הישראלי, יס"ע ג י), — ובמשמ' קו ישר, שאינו נוטה הנה והנה: חצובה הוא עשב שבו תיחס יהושע

כמנגן אל המתים או כצועק אל הצלמים (ר"ל א"ת, תקון מדיני לנשכ"י, ענין הודות דרך יסרה), ובמשמ' של עכשיו, של הומן שאתה בו: ואחרי שההווה הנוכחי ת התחיבה קשור והשתלבות איכויות האדם והעולם כאופן הנוכחי כבר הסכלת לשאול וכו' (כס"ט, אלכ"ט, כוסות, כוס תנחומי נ). —ונדרף עם מוכ"ז: הנה קח את ברכתי אשר הובאת לך על ידי הנוכחי רבי פלוני יצ"ו (קונץ) אגרות בוקסטרופ 820). סכתב רופ"מ הגיעני יום שלשום ע"י הנוכחי וראיתי שאלתו שאלת חכם וכו' (חשו) ר"ע אינה, ק"י (ז). —ובמשמ' הדבר שהוא נכח לעינינו, שעומד לפני עיניך. Gegenstand; objet; object: ואלה יכחות מתחלפים לפי הנכחיים (אובייקט בלעז) כלומר כשכח ימצא נכחי הראות יהיה כח חוש הראות (ר' הלל, תנ"י הנפ"א ז). כי מלת להשכיל היא מורה על הפעולות דבר וכו' במקרה התחברו אל דבר אחר וזלתו ר"ל אותו שהוא נוכחי שלו אובייקט בלעז כמו הצבע אל הראות וזה הנוכחי לשכל שיקרא בו משכיל הוא נקרא מרמה (סס). שהתפרש שיש בין העיוני והמעשי הוא רק לפי הנוכחיים (אובייקט בלעז) (סס כ"א).

נְכִיחִי, ת"י, לנ"י נכחית, מ"ר נכחיים, נכחיות, —מקביל, parallèle: והקיים הנכחיים הם קיים שיהיה המרחק ביניהם שווה ושמור במשיכתו ואין אחד מהם פוגש את חבירו בהלוכו ואלו היית כולך אותם לאין סוף והקיים אשר אינם נכוחים הם קיים שאין המרחק ביניהם שמור לעולם (לכ"ח הנפ"א, המשימה וספספ"א ח"י). מרובע ארוך והוא אשר ארכו עורך על רחבו ושתי צלעי ארכו ושתי צלעי רחבו נכוחות ושוות זו לזו (סס יט). מכאן גזרו הפילוסופים ואמרו כל משלש שיצא ממרבע נכוחי ותחתיה תושבת המשלש צלע האחת מהמרבע וראש המשלש מגיע אל הצלע הנכוחית לה הוא מחצית המרבע (סס לח). והמשלשות והמרבעות הנוכחיות אשר הן בקומתן שוות (סס מא). הולכות על סדר בקו ישר ונכוחי (המאורי על משלי יו).

נְכִיחִיּוֹת, ט"ז, — סגולת מה שהוא נכחי: ונתאמת שהמחשבה הגזרת שיש שם (אצל קו המשווה) יציאה מן השוויו בסבת קרבת השמש היא מחשבה נפסדת כי נכחיות השמש שם יש לה פחות חזק ושנוי לאויר מקרבתה הנה (קלון א א ג). שוכני האקלים הרביעי, כי לא ישרפו בהתמדת נכחיות השמש לראשיהם (סס). חזק הכעס והגבורה ושיב ההכנה ונכחיות העינין (סס ג יא א ג). הנה הרחם יקרה לו

שיטה אל אחד צדי האשה ויסור פי הרחם מהנכחיות אשר יוצק עליה הזרע (סס כ"ד). ושואן נכחיות השמש שם שורף כמו שישורף בהתמדת הנכחיות והקורבה לנו (ר"ל לנכנאל, נלכ"א). תקשת הוא דבר טבעי יתולד מנכחיות השמש והכאת נצוציו בדבר הלח (סס, נח). וראה השמש יורד להכנס תחת הארץ בנכחיות גבעון (סוף, יוס"י יב). תניח קרן המציצה תחת צירי הכמלים על נכחיות הנחיר אשר ממנו יזול הדם (פסקי מש"ט). השמש בחיותו בעגולת סרטן כי אז יהיה נכח ראשו ולכן יחםם אותו הרבה לנכחיותו כי באים נצוציו ביושר (ר"מ אלכ"ט, רל"ט דע"ק:). ושום פגישה לא תעשה אלא מנכחיות גבולים כלומר נקודה לנקודה ושטח אל שטח כאשר ימששו ויגעו זה בזה (ר' הלל, תנ"י הנפ"א, כסוף). שבמקום קו השווה נכחיות השמש שם בשווי (ר"י פרוכונל, סו"ט דנכ"ל למוד הסכמות, ד"ח סח). לפי שיכח השמש על ראשם בעת הנכחיות וכו' שגב נכחיות השמש בשוכני תחת הקו השווה יותר מעט מזיק וכו' שיותר יתרחק השמש בשיתחיל לנמות מהנכחיות (ר"ט ט שפרוט, עין כל, כ"י ביהמ"ד שנטר). — ובמשמ' תפנית, direction: שהמרגלים יבואו ויגידו לו ענין ירחו לרעת אם ראוי לעבור נגדו או לעבור הירדן בצד ונכחיות אחר (ר"י לנכנאל, יוס"י א יא). — ובמשמ' התנגדות: שהתפלל (צחק) והעתיר על ההתנגדות והנכחיות שהיה לה כי עקרה היא (מדלי' הסורה, אגלמס אשחוק, סו"ט טפס"י). — ובמשמ' המצא לפני פלוני, Præsenoe: שהחושים לא ישיגו מוחשיהם אלא עם מקרי הגשם וכו' וגם יצטרך עם זה שיהיה המוחש נכחם ובכלים גשמיים ואמנם כח המדמה אע"פ שאינו צריך לנכחיות המוחש הנה הוא יצייר כל מקרי הגשמים (ר"י מפיסא, מנ"י קנ"א 87).

נְכִי, ט"ז, — כמו נכחי: (אשה שגנפה ויצא ילדיה) רבי יוסי אומר (מכין מדמי ולדות) נכ"י חיה (מה) שהבעל חיה צריך לשלם שכר מילדת) בן עזאי אומר (נכ"י) מוונות (שהיה צריך להוציא יותר למוונות אשתו בימי קשויה) (כ"ק נט).

(¹) כך בנכח' הדמו', ובכ"י גבי, ע"י ד"ס. ואמרו בגמ' שם: מ"ד נכ"י חיה כ"ש נכ"י מוונות ומ"ד נכ"י מוונות אבל נכ"י חיה לא דאמר ליה אתתא דידו פקוחא היא ולא מבעיא חיה, ע"כ, וע"י הערה לקמן—(²) בתוספת' (סס ט ג) וירוש' (סס ח א) חובאו דבריו בן עזאי בענין מי שעשו לו חבורה וכו' וע"ז אמר בן עזאי: נ"ו תן לו נכ"י מזון (כך בכ"י וינה, ובכ"י א"פ דמ"י נ"ז ק, ובספרי

נכל, יבדל מן המורגש, ועמו לא יקרב ולא יגש (סוף, מכתב לקל' קס"ד, שם 50). ושמנו פה ללכדהו וארבו לו כמו חיה, והיו לו בנכליהם כסנבלש ושבויה (ר"ט הנגיד, הכמות פלגיה). בחמי לבי נמס, כי הר חשאים עומס, עורי רגע וימאס, נכל עולם ויגע, ולשים בחבלו יגע, ושמת חנף עדי רגע (מכ"ע, הסכנונו ונדע). יבקע כשחר אור צר ואורי נעלם, והיום הזה הלמוני צרי בבבלם, ועל ארצי שאון כפירים בבקשם אכלם (לאנ"ע, ח"ך חולק). מה אדבר לו אדעה כי לא לי שבילי, אך כפי יכלו יעזוב נכלו איש אוילי (סוף, אל חמת). וגדודי עוני באורם קלוני וצלוני, ואחרי פלוני סילוני וסלוני, ובנכליהם נכלוני, ומלדה ומבטן שכלוני (ר"ו חיוני, חס"י יד). ויתמה לבי לשכלו ובכלו, ולא מצאתי מענה להשיב לו (ס"ג). כי תמצא בו מרמת שועלים, וגנבות חתולים, ועוות כלב, ונכל דוב אורב, וטמאת עורב (שם מו). רבת צררונני בני ימים גם צררו אותי כמו נכלם, צורי חמל על דל ויום דינק אל נא יהי שב ממך נכלם (סוף, הענק, חוט ט). על כן אמרתי אליך כי כל הנשים בוגדות וכל הנפשות מצודרות והנני מגיד אליך מעם מבגדותיהן ובכליהן (ר"ו זנארה, ספ' שמעוני ט). כאשר יעשה בלע ובכר וחולת אשר בשקריהם ובפחזותם ובערמת מליהם ובדיהם ונכליהם יבואו אל החולה ויבישו אל פניו ויפתחו את עיניו ויסירו את צפרניו להפחידו ולהחרידו ולקרב יום אירו (ס"י). פועל אותות וממות, שחק עליהם לנסות, איך נכליהם להמפות, כל אשר יזמו לעשות (מנחם נד מכיר, שנת נ חנכה, ח"ן מושיע). צפתה עין שכל, ערום מנכל (נשמת לפסח, הגדה מאורם ומנקדה, כ"י בריט"מ). אם את בתחבולות תבא ובנכל לבלום ברסן את פיהם ידומו (הגדה אנהס ח לנ ט). אין חכמה במזמות רשע ולא שכל בנכלי מרמה (כ"י, חגי' כ"ס יט כס). בלילות יראו נכלי צבוע, מסכנות מתעשר מעגלי הבזרה (י"ג, מלח בלילס).

נכלל, קל לא נמצא.

—חס"י, התנכלל, להתנכלל, —התנכלל את פלוני לעשות לו דבר, התחכם וזמם מזמות של תחבולה על פלוני; ויראו אתו (בני יעקב את יוסף) מרחק ובשרם יקרב אליהם ויתנכללו אותו להמיתו (נלכ"ל לו יח). — והתנכלל בפלוני במשמ' זו: הפך לבם לשנא עמו להתנכלל בעבדיו (חל' קס כס). — ובסמ"א: כאיש שיתנכלל את איש להרגו או לגנוב ממנו בליח (ר"ש ח"מ מו"ג ג יג). חייב כל משיכל להסתכל בשוכת בני אדם ורעותיהם וכו' לפקוד

נִכְיָה, ש"י — כמו נכוי, נכיון: מנכה לו כמנהג נכיות המקום (ראנ"ד, שג"י רמ"ס, הל' מלוס ולס ו ט).

נִכְיוֹן, ש"י — כמו נכוי: כל נושא במ לא יחשב לו לרבות יותר מן ששה למאה לשנה כדת המדינה ומי שלקה יותר מזה יחשב חמותר על נכיון הקרן (ר"י סטנו, דברי ריכות כג). למהר להחיש את הפאס לידו וכו' והכסף אחרי נכיון הוצאותיו (מא"י, דברי נ, מכ" טו). גם את עשרה ריב וכו' קבלתי לנכיון על עשרים רוא"ס אשר אני נושה בו (סוף, קרית ספר נג).

נִכְיָשׁ, ש"י — כמו נכוש: שכרו לנכש וכו' גמר נכישו¹ בחצות היום לא יאמר לו בא ונכש בשדה אחרת וכו' וכן הוא שגמר את חרישתו בחצי היום לא יאמר לו הריני חורש בשדה פלונית גמר את נכישו² בחצי היום לא יאמר לו הריני מנכש עמך בשדה פלונית (פוסט' ב"מ מו). יד הקרדוס של נכיש² חמשה (כל"י כטז).

נִכְיָה, ש"י — ש"פ מן *נכת: נכית² שנתכ מסנחריב וכוה שבזו מסנחריב (מדי"ר ס"ס, מלאוטי).

נִכְיָתָה, ש"י — כמו נכוי, נכיון: ומשכנתי אצלו בהם כל אותה חצר פלונית משכנתי גמורה מהיום ולאחר ארבע שנים בנכיתא כך וכך (שו"ת ה"י"ף רכט). יחא רשאי לירד במשכונה זו ומשכנתי לו ולאכול פירותיו בנכיתא כך וכך בשנה (ספ' השטות ל"י נללוני מ).

נכלל, ממנו נוכל, נכל, נכלל, נכלל.

נִכְלָה, ש"י, מ"ר נכנ' נכליהם, — זמם רע של ערמה ותחבולה. Arglist; astute; deceit: כי צריים הם לכם בנכליהם (נכד' כס יח). — ומצוי בסמ"א: שההרכבה הרוככת בשכל, אשר הוא נולד מכח הנשמה ואין בו נכל (מנחם נילני הקדמי, מכתב לר"ד סנל'י, לקו"ק, נספח' 47). כי השכל, אשר בו מכל אבקת רוכל, ואין בו

הדפו' זכי מזון, ובירוש' נכאי מזון), ושאלו בגמ' ירוש' שם: מהו נכאי מזון בקדמיתא הוינא אכיל מלופתין וירק וכדון לית בי מיכל אלא ביעין ותרגולין ומה דו אמר יהבין ליה. ע"כ, ולפי זה הכונה נכאי מזון היא שהחובל נותן לנחבל ההבדל שבין מזון פשוט למזון טוב ומכריא.¹ כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובספרי הדפוס נכוש, נכישו. —² כך בכ"י ובסמ"א. ובספרי הדפוס נכוש, ע"י הערה לערך נכוש.

³ בקצת ספרים נכתה.

⁴ בארמ' נכיתא: האי משכנתא באחרא דמסלקי לא ניכול אלא בנכיתא וצורכא מדרבנא אפילו בנכיתא לא ניכול (כ"מ סז).

⁵ בארמ' וסורי' עלם ומחבל תחבולות.

תוספת' סני' יד ד), אפילו עניים שבִּישְׂרָאֵל רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב (ר"ע, כ"ק פ' ו), כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום (שמעון בן עזאי, פסח' כג:). אדם חייב להיות חס על נכסיו (לכ"ע, תוספת' ערכ' ד כס). הרוגי בית דין נכסיהם ליורשיהם הרוגי מלך נכסיהם למלך (ר' יהודה, שם סני' ד' ו). ששירי (חוב) שיש בהם אחריות נכסים גובה מנכסים משועבדים ושאינן בהם אחריות נכסים גובה מנכסים בני חורין (ר"מ, כ"מ יג:). מי שמת והניח אשתו שומרת יבם והניח נכסים של מאה מנה ואין כתובתה אלא מנה אין היורשין יכולין למכור מפני שכל נכסיו אחראין לכתובתה (תוספת' כתוב' פ' א) הרוצה להבריא נכסיה מבעלה כותבן שטר פשים לאחר (לשני, שם ב). שומרת יבם שנפלו לה נכסים וכו' מתה מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסים ויוצאין עמה וכו' נכסין בחזקתן כתובה בחזקת יורשיהם הבעל נכסים הנכנסים ויוצאים עמה בחזקת יורשיהם האם כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון (יג' ד ג'ד). הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיה חרי זה אוכל פירות בחייה וכו' כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיה ובפירותיהן הרי זה אינו אוכל פירות בחייה (שם פ' א). נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה וכו' וזוקקין נכסים שאין להם אחריות את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן (קדוש' א ס). נכסים שאין בהן מעולה נכסים של בני ברית נכסים המיוחדים (כ"ק א ב). אין לאיש חזקה בנכסי אשתו ולא לאשה חזקה בנכסי בעלה ולא לאב בנכסי הבן ולא לבן בנכסי האב וכו' והמחזיק בנכסי הגר נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה (כ"ג ג). יהי רצון שלא יבוש בעל הבית וכו' ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר (כ"ג, כ"כ מו). כשהיה (ר' יונה) רואה בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר מול ואת פורע (יח' סקל' פ' ו). ובשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות על משהי שטרות פרועים ועל מלוי ברבית ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיהו ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין (סו' כט). האשה שמכרה נכסיה מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד חלקותה (ר' יוסי כ"ה, כ"ב קלט). הרי שמכר שדה

האויבים בהיזק והמת נכלים ברחות נכליהם (כ"ט פלקיירא, סמקס מט). וימלך בנו תחתיו דון יואן וכו' ויתנבר לכל אוהבי אביו וכו' ויתנכל אליהם לאמר בני מות אתם כי קשרתם עלי כלכם לחת אותי ואת ארצי בידי מלכי ספרד (ר"י חננאל, סקד' פדשו לנביא' ראשון). —סע', נבלו, —נבל פלוני בנכליו, התנכל לו, חבל לו התחבולה רעה: כי צריים הם לכם בנכליהם אשר נבלו לכם על דבר פער (כמד' כס ית). —ואמר הפיסן: הן לאמים עת נקבצו, חי עליך כרות ברית כחפצו, על עמך יערימו סוד ויתיעצו, ונכלו מזמות נשות אשורי למעוד, אחי הנבר להחביל ומפחד לרעוד (ר' קלוני' בן יהודה, קינ', אמרתו שני מני), וצר צוררי בנכליהם אשר נכלו לעקוב, ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב (מנחם כר מכיר, סני' לתע' אסתר, אדם נקס עלינו).

—סע', יתנכל: נותני מום ומשפטיהם והאונס והמפחה בהנכיל (רע"ג, סני' מלות).

—סע', יתנכל, —כמו התנכל: כל אחד מתיירא מחבירו להנכל ולהתגולל עליו (המל' כ"ה, כ"ה ג' ב).

יִנְבְּלָהּ, ס"ג — כמו נבל: ובשמעי מפיו אלו המלות ידעתי כי הוא חברנו אבי הנכלות וראש התחבולות (ר"י חזיו, תחכמי לח).

נכס⁽¹⁾, ממנו נכס.

נָכְסִים⁽²⁾, ס"ז, מ"ר נכסים, — מה שיש לאדם מכסף וזהב, משלמים ובתים, וכו' (Vermögen; propriété; party: כי שלחם יהושע (את בני שבט מנשה) אל אהליהם ויברכם ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים שובו אל אהליכם ובמקנה רב מאד בכסף ובהבד ובנחשת ובברזל ובשלמות חרבה מאד (ויס' כג זח), ולא שאלת עשר נכסים וכבוד וכו' ותשאל לך חכמה וסרע וכו' החכמה והסרע נתון לך ועשר ונכסים וכבוד אתן לך (דחי' א יא' יג). גם כל האדם אשר נתן לו האלהים עשר ונכסים והשלימו לאכל ממנו (קס"ג ית). איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ואינו חסר לגפשו מכל אשר יתאוה (ש"ו ב). —ובתו"מ: מרבה בשר מרבה רמה מרבה נכסים מרבה דאגה (סלל, אבות ב' ז). לום שלא היה בסדרם אלא מפני נכסיו אף הוא יצא וידיו על ראשו (ר' אליעזר,

⁽¹⁾ בסורי' כסויב, ועי' הערה להערך.

⁽²⁾ לא נתברר מקור מלה זו. בארמ' וסורי' נכסא, אך אין לו חבר בערב'. ר' אבא מרוסניא אמר: לכך נקרא שמם נכסים ששם כסיהם מזה ונגלין לזה (מד' כמד' כג, תנחומ' סוף מלות). אך אין זה אלא דרך דרש.

לחברו והשביחה ובא בעל חוב וטרפה כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסים משועבדין ואת השבח מנכסין בני חורין (גי' קנז). מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות ב"ד יורדין לבכסיו חנין ומפרנסים את אשתו (כתוב' מה). הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה (גי' לג). בשנכסי אבי כלה אסורין על החתן (ר' זילא, נר' לתנ). הרואה הרם בחלום נכסיו מצליחין לו ואם אין לו נכסים ירושה נופלת לו ממקום אחר (ברכ' נז). כדי לחוס על נכסיהן של ישראל (ר' יוסי בר' בון, ירוש' ספרי א' ת). אמר לו אביו (של ר' אליעזר) לא עליתי בני אלא לגדולתך מנכסיו עכשיו הרי כל נכסיו נתונים לך במתנה (מד' נראה' מז). נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה (ירש' לקיט, שם עד). משנכנס יעקב לביתו (של לבן) נתברך בנכסיו ובבנים (תנחומ' שמות עז). שכל היורד מנכסיו כאלו מת (ספרי' מ). — ומצוי בסהמ"א, והשתמשו גם במ"י; וכשהביאה הגויה הבגדים מגתצין הולוכה לכאויא הבגדים בחדר שלו וכשהביאם אצלו בחסר לי מנכסיו נכס אחר (ש"ס נתימן זלך שפא). וימחר ראשמשאפשיין לפניהם אל מירתו ויצת אותה באש לעיניהם לא תשאיר שריד לנכסו זה בלתי אם את בית התפלה לבדו ויתו על פתחו. בהרש אנוש לאמר ימונה שנים הרביתי בתפארת הנכס הזה ואחי בו חיים נעומים עם משפחתי ועתה רחקו ממנו שמונת אלפים גרי נכסיו כי קרבתם אתם לבוא ואני הנני מצית את נכסיו זה בידי (מל"ג, הנרמז' נדוקי' 66).

נִכְסִים¹ (פ"י, מבח, שחמ"ט; מבעו נכסו רובדי דוכני, בגיא חמת בנקטל מכהני (ר"א קליר, קיני, איכס תפארת). אבא חסודי ומשוחי נכס, אוילי עמי בהקריצוני להרכס (ר' יוסף בר שלמה, שנת א' תנכס, אודך כי אנת).

— פ"י, ינכס, — כמו נכס; צאלים יסוכוהו, צפה לערכוהו. צדו לנכס הו, צנועים לכוסהו (רש"י סנני, אל נשא).

נִכְסֵיהָ* ש"י, לנקי נכפית, ינכפת, מ"ר נכפיים, — חולה בחלי הנפילה, fallsüchtig; epileptique; tie: נכסה (פסול ל' ה) אפילו אחת לימים רוח קצרות באה עליו וכו' (בסוד' ז' ס). המוכר שפחה לחבירו על מנת שיש בה מומין ואמר לו חולה היא שומה היא נכסית היא וכו' (מוספ' גי' ד ס). לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכסין ולא ממשפחת מצורעים (כנא, יכמ' סד). העומד בפני הנר עדום הוי נכסה והמשמש סמטו לאור הנר

¹ סארימית.

(a) ذکر

אתו מלך ישראל כי מהנביאים הוא (מ"א כ מא). והיה עבדיו בדרך והנה אליהו לקראתו ויפרתו ויפל על פניו ויאמר האתה זה אדני אליהו (שם יח ז). ותקם בשרם ויפיר איש את רעהו (רוט ג יד). כל ראינם ויפירם כי הם זרע ברכ יי' (ישע' סא ט). כי אברהם לא ידענו וישראל לא יפירנו¹ (שם סג יו). וישאו (רעי איוב) את עיניהם מרחוק ולא הפרה וישאו קולם ויבכו (איוב כ יג). יעמד ולא אפיר מראהו (שם ד יו).—והפיר דבר : נגר אחינו הפרלך מה עמדו וקח לך (נלאש' לא לב). וישלחו את כהנת הפסים ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הפרגא הכתנת בנך הוא אם לא ויפירה ויאמר כהנת בני (שם לו לג). והאמר הפרגא למי החתמת והפתילים והמטה האלה ויפיר יהודה (שם למ כה"ו).— ואת הקול : והמה הפיר את קול הנער הלוי (שפס' יח ג). ויפיר שאול את קול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד (ש"א כו יו). ואין העם מפירים קול תרועת השמחה לקול בני העם (עזר' ג יג).—לא הפירו מקומו, בהשאלה, שחלף ועבר מן המקום : לא ישוב עוד לביתו ולא יפירנו עוד מקומו (איוב ז י). כי רוח עברה בו ואיננו ולא יפירנו עוד מקומו (תהי' קג יו).—הפיר פני פלוני במשפט וכדומ', עשה בשבילו לפני משורת הדין : לא תפיר פנים במשפט כקסן כגדל תשמעון (דנר' א יו). לא תטה משפט לא תפיר פנים ולא תקח שחד (שם יו יט). גם אלה לחכמים הפרפנים במשפט בל טוב (משלי כד כג).—ב הפיר את פלוני, הורה והחליט שהוא כך וכך : כי תהיון לאיש שתי נשים תאחת תהאבה והאחת שנואה וילדו לו בנים תהאבה והשנואה והיה הבן הבכר לשנואה והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן תהאבה על פני בן השנואה הבכר כי את הבכר בן השנואה יפיר לתת לו פי שנים (דנר' כא טו"ז).—הפיר לטובה : כתאנים תטובת האלה בן אפיר את גלות יהודה אשר שלחתי מן המקום הזה ארץ כשדים לטובה (ינמי' כד ט).—הפיר, ראה והבין דבר : וישבע דוד לאמר כח יעשה לי אלהים וכח יסוף כי אם לפני בוא השמש אטעם לחם או כל מאומה וכל העם הפירו ויישב בעיניהם (ש"ב ג לט"ו). ואפירה והנה לא אלהים שלחו (נמ"ו יג).—ג הפיר את פלוני, עשה לו חסד : והפל (רוח) על פניה ותשחתן ארצה (לבעז שדבר לה דברים טובים) ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להפירני ואנכי נכריה (רוט ד י).— ובתוימי, במשמ' ידע : אם רואה אדם שיצור מתגבר

¹ במקום יפירנו.

1-ו).—התנפר הנער, אי אפשר לרעת מזה : גם במעלליו יתנפר-נער אם אך ואם ישר פעלו (משלי כ יא).—יובמשמ' בתחבולות סתר : כי בתנכר אלך עמו ולפנים אבחרנו בנסיונות (צ"ס גני' ד יו).—יובמשמ' מתחפש ומסתתר : ויברח נקטניבור המלך ממצרים מתנכר מעירו לילה (יוסף, דף קז). אמר לה מי את מבני אדם או מבני חמויקין אמרה לו מבני אדם אני אמר לה שמא מן הרוחות את ומתנכרת עלי אמרה לו לאו (ערוך, ערך חלד). אראה פני תבל ידידי וזעפים יתנכרו אלי ולא נכרו (רשב"י, כימי וקומא"ל). שאין דרך הכנות לצאת כלל בשוק ואם תצא הבת למרחץ תצא מתנכרה ומכוסה (סמ"ג, מ"ע, סי' מת). שכן דרך הלסמים מתחפשים ומתנכרים ומכסין פניהם עד החושם כדי שלא יכירם בני אדם (ר"ס מסנות, מעין גנים לאוזן ה' ט).— ובמשמ' נעשה זר : בכל חליפות הזמן פני בלי מסוה לנגד קור וחם הוקעתי, עד כי למשחות נהפך הודי וגם התנכרו פני ולא נודעתי (רמב"ע, פתאס יטרי, דיואן קמה, כ"ו נודל). ויתנכרו לי כאלו לא ידעתים אבל יכיר לבבי אשר עיני מנכרת (ר"י הלוי, עין נדוכה). איבה כלילת יפי מתנכרה לעין כל בשור (הוא), איכה כלילת יסו'. נחשבת לנכרי שנתנכרו מעשיו (כאכ"ע, הקר' מעדני מלך). כי הנכרי הוא שהתנכר ליצורו ואינו מאמין בעיקרי הדת (ר"ס נן וירגא, שטק יהודה ז). נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים (ר"כ על הרי"ף, יומי' ד). ולא נהיה מכת המתנכרים בחסד ד' ובנפלאותיו אשר עשה עם קהלתנו (כ"א קפס"ל, REJ LIV 180).

—נפ', ונפר, נפר פלוני, היה כמו זר, לא נראה כמו שהוא באמת : בשפתו ונפר שונא ובקרבו ישות מרמה (משלי כו כד).

נכר, ממנו בנכר, מנפר, הפיר, ב. הפרה, הפרתה. **נפר**, קל לא נהוג.

—נפ', הפיר, הפירו, הפירו, הפרה, הפיר, מפיר, מפירה, מפירים, הפר', להפירני, אפירה, תפיר, יפיר, יפר, ויפר, יפירנו, יפירתי, יפירתי, יפירם, תפירי, ויפירום.—א הפיר את פלוני, ראה שהוא פלוני, שהוא מי שידוע לו, *erkennen ; reconnaître ; to recognize* : ויגש יעקב אל יצחק אביו ויטשחו ויאמר הקל קול יעקב והידיים ידי עשו ולא הפירו כי חיו ידיו כידיו עשו אחיו שערת (נלאש' כו כנ"כ). וירא יוסף את אחיו ויפירם וכו' ויפר יוסף את אחיו והם לא הפרהו (שם מז ז"ל). האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הפיר ואת בנו לא ידע (דנר' לג ט). וימהר ויסר את האפר מעל עיניו ויפר

זה שלא הכיר באשתו (ר' חייא, טס). — והפיר אשה בעלת: גר שנתגייר והיה נשוי אשה ובתה או אשה ואחותה כונס אחת ומוציא אחת במה דברים אמורים שלא הכיר אחת מהן משנתגייר אבל הכיר אחת מהן משנתגייר אותה שהכיר אשתו ואם הכיר את שתיהן כיון שהכיר הכיר (יבמי' יבמי' יא כ). מעשה שמתה אשתו של רבי מרפון עד כשהוא בבית הקברות אמר לאחותה היכנסי וגדלי את בני אחותיך אעפ"כ כנסה ולא הכירה עד שעברו עליה שלשים יום (טס ד יא). — הפיר ביין וכיוצא בזה. ידע מעמו, התרגל בו: היין הזה כל המכיר בו אינו שבע ממנו (מדרי' שפ"ג ד, סוף דר' גרינוס). — הפיר לפלוגי, עשה שפלוגי יפיר: יכירונו לאחרים מלמד שנאמן לומר זה בני בכור (ספרי דכ"י כ"ו). אמר לו הקב"ה (לאברהם) אני לא היה שמי ניכר בבירותי והיכרתה אותו בבירותי (ר' יצחק, מדרי' כלא' מג). אברהם אבינו מטר את עצמו לתוך כבשן האש והחזיר והכיר לבריות גדולתו של הקב"ה (טס אסתר, איש יסודי). — ובסהמ"א: אתה הבדלת אנוש מראש ונתכירוהו לעמד לפניך כי מי יאמר לך מה תפעל ואם יצדק מה יתן לך (תפי' נעילה ליו"ט, אלה הדלות). — והכיר באשה במשמי' בעלת: והיא מוענת ואומרת מן ארוסי נחעברתי והארוס אמר לא הכרתי בה מימי (תפי' הגל, חזקוני טו).

— נפע, נפר, נכר, — נפר האדם, שפירו' אותו: חשך משחור תארם לא נפרו בחוצות (אי"ד ד ת). — נפר פלוגי לפני אלמוני הכיר לו פנים: אשר לא נשא פני שרים ולא נפר שוע לפני דל (אי"ז יג ט). — ובמשמי' צדע, ואמר בן סירא: לפני מות אל תאשר גבר ובאחריתו ינכר איש (כ"ס גני' יא כח). — ובתרי"ם: מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה (כ"ג, כרכ' כת). מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה (ר' יסעש, קדוש' לא). כל שאין מוסו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן (ר' שמעון, ניל' ג ד). (סריס חמה הוא) כל שקולו לקוי ואינו ניכר בין איש ובין אשה וכו' (אילוני' היא) כל שקולה לקוי ואינה ניכרת בין איש ובין אשה (רשב"א, מוספת' יבמי' יא ו-י). איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקות לפניו וכל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו (מדוס' א כ). ניכר לרבים רבים מתעסקים עמו אינו ניכר לרבים אין רבים מתעסקין עמו (לאכ"מ, מו"ק כד). חלמידי חכמים ניכרים בחילוכם ובדיבורם ובעטיפתם

עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעמף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא (ר' אלעאי, מו"ק יז). מכירו אני (אה ר"ע) שאדם גיבור בתורה הוא (ר' דוסא בן הרקנס, יבמי' יבמי' א ו). מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי וכו' במה דברים אמורים בגוי המכירו אבל בגוי שאין מכירו מהלך אחריו עד שמגיע לביתו (מוספת' שבת יא א). הכניסו להן כלים זה נוטל את שהוא מכיר וזה נוטל את שהוא מכיר (טס כ"ז יז). תינוק המכיר את אמו אין נותנין אותו למיניקת אחרת (טס יוד' כ ה). הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם (דמאי' ד ו). מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר וכו' אם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה (ערוכי' ד ז-ח). הכית והעליה של שנים שנפלו וכו' אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטלן ועולות לו מן החשבון (כ"מ י א). מנהרין היתה כחצי גרן עולה כדי שיהו רואין זה את זה וכו' ושלוש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם כל אחד ואחד מכיר את מקומו (קנסי' ד ג-ד). מי שדרסה אשה על בגדיו או שישבה עמו בספינה אם מכירתו שהוא אוכל בתרומה כליו שהורין (טסרי' ה ח). הפרש בין אדם המתנוול במקום שמכירין אותו לאדם המתנוול במקום שאינו מכירין אותו (ספרי נמדי' יד). למלך שהיה מהלך בדרך וכו' ראה בן מובים אחד מעורן ומפונק ועוסק בפעולה ומכירים את אבותיו וכו' (טס דכ"י נח). בר קפרא אינו מכירך מעולם (יבמי' מו"ק טז). עד שהכיר בה שהיא יהודית היה מסיח עמה על ידי תורגמן ומשהכיר בה התחיל הוא מספר עמה (סוף מדרי' ויקרי' כו). לא שנו שאין מכירין זה את זה אבל מכירין זה את זה אסורים (שמואל, שבת יג). נתגרשה אין כופין אותה (להניק את התינוק) בד"א בזמן שאינו מכירה (התינוק את אמו) אבל אם היה מכירה כופין אותה ונותנין לה שכרה שתניק את בנה (יבמי' כתוב' ס ו). — מפיר את מקומו, יודע מדרגתו ואינו מבקש לעמד בין גדולים ממנו וכיוצא בזה: המכיר את מקומו וחשמת בחלקו והעושה מייג לדבריו (אבות ו). — הפיר בליו בידו פלוגי, ראה פתאום כליו אצל פלוגי: המכיר כליו וספריו ביד אחר ויצא לו שם גניבה בעיר ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול (כ"ק יג). — הפיר בו, ראה, נודע לו: מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה עד יום מותה (שבת נג). בא וראה כמה צנועה אשה זו שלא הכיר בה בעלה (יבמי' טס). כמה צנוע אדם

שקודם היור סמן למנוכר ואלו היה מלך היה מיועד כמו ביום זבחכם מנוכר כלומר באזיה יום שיהיה ביום ההוא מיועד הפך ים ליבשה מנוכר ביבשה עבר ישראל מיועד וכן ברוב המקרא והכתוב צריך למנוכר ולמיועד לפיכך ינקד בשוא כרי שיוכר שהוא מנוכר (וכי' הקורא, שער ידועי' השוא).

נִכְרִי, (א) ח"ו, לנקי' נכריה, מ"ר נכריים, נכריזת—שהוא בן נכר, fremd; étrange; strange, עם נכרי; לעם נכרי לא ימשל למכרה (שמות כא ח).—ארץ נכריה: גר הייתי בארץ נכריה (שם ז כג).—איש נכרי: מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא (דברי יז יס).—עיר נכרי: לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל הגה (שפי' יט יג).—מלבוש נכרי: ועל כל הלבושים מלבוש נכרי (שפי' א ח).—נשים נכריות: והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה מואבית עמנית אדמית צדנית חתית (מ"א יא ח). וכן עשה לכל נשיו הנכריות (שם ח). אנחנו מעלנו באלהינו ונשב נשים נכריות מעמי הארץ (מז' י ב). גם אותה החמיאו הנשים הנכריות (נחמ' יג כו).—ובמשמ' לא בנו: איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכו' ולא ישלימנו האלהים לאכל ממנו כי איש נכרי יאכלנו (קס' ו ב).—ובהשאלה, במשמ' תמות מאד: לעשות מעשהו זר מעשהו ולעבד עבדתו נכריה עבדתו (ישע' נח כא).—גפן נכריה, לא טובה: ואנכי נטעתיך שורק כלה דוע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה (ירמ' ב כא).—(ב) ש"ז, מ"ר נכריים, בן נכר, לא מבני העם, לא מילידי הארץ, Fremder; étranger; stranger, לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך foreigner: לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה (דברי יד כא). את הנכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיך תשמש ירך (שם יס ג). לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך (שם כג כא). ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה (שם כט כא). שוב ושב עם המלך כי נכרי אחה (שפי' יט יט). וגם אל הנכרי אשר לא טעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך וכו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך (מ"א ה מה-מג). ביום עמך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שערו (עזרי' א יא). מזור חיייתו לאחי נכרי לבני אמי (ספ' טו ט). נחלתנו נהפכה לזרים בתינו לנכרים (אי' א ב). יהללך זר ולא פיד נכרי ואל שפתוך (משלי לו ב). גרי ביתי ואמהתי לזר תחשבני נכרי חייתי

בשוק (ספרי דברי שמג). כרי שיהא ניכר בין הצבועין (וינ' נכרי' א). ניכרין דברי אמת (כז, סו' ע'). מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת (נחל, קדוש' לא). וכל היולדת לתשעה עוברה ניכר לשליש ימיה (דב נחמן, ינמ' לו). ואת מוצא בכל מקום שישראל הולך ניכר הוא (מדי' נמד' טז). כל זמן שהיה (יוסף) בבית אביו לא היו מעשיו נכרין וכיון שהורק מכלי אל כלי והלך בגולה בעוונות מיד נכרו מעשיו (מדי' כ"ט א ג).—ז'במשמ' גורע הדבר: מי שעבר בשבת או בחול ולא ניכר אלא בשבת ומתיראין שמא יברח למוצאי שבת (דב שירא' גלון, תשו' גלוני מ"מ קמז).—זמן נכר וכדומ', במשמ' מסים, לא מעמ' ונשתמדה אמה של הנערה ותלכה ונישאת לגוי והבת עשת אצל הגוי עם אמה זמן ניכר ובא כהן אחד ולקח הנערה (תשו' הגא', תכנון טז).

—הפע', *הכר,—שהכירו אותו: היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברת (קדוש' ג ה). תבעוהו בעלים לשומר ושילם והוכר הגנב (ב"ק קח). שתי נשים שולדו שני זכרים במחבא וכו' הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה לא הוכרו אין כותבין הרשאה זה לזה (רי' ינא', כ"ז קכז). נגנבה באונס ואחיכ הוכר הגנב (דב סוג' דר' אטין, כ"מ גג). וכל היולדת לתשעה עוברה ניכר לשליש ימיה וזו הואיל ולא הוכר עוברת לשליש ימיה (דב נחמן, ינמ' לו).—ומצוי בסהמ"א: ובמה תוכר נפשי מן נפשך או מן השכל הפועל (רי' א"ט, כוזרי א יד). וקול אשה לעולם מוכר (רא"ש"ט, רוס ג ח). אע"פ שיצא לו שם גניבה בעיר והוכרו כליו אינו מחזיר מיד הלוקחות (רמב"ם, גניב' ה יא). ואם הוכר עוברת ה"ז מקולקלת למפרע (סוף, תומ' ח ג). ואחר יבאר דרך המבחן במה תוכר הדת האלהית מן המזויפת המתדמה באלהית (רי' אלנב, סעק' א). המכיר והמוכר וכו' שהמכיר הוא בפועל כמו המוכר שהוא גיב בפועל (רי' סלג, תנ"י ספ' א י).

—פע', *נכר, מנוכר,—כמו הכר: אשריהם הצדיקים שבכל מקום שהן הולכין הקב"ה משמרן והם מנוכרין בין האומות (תנחומי' ויל' כט).—ובסהמ"א: ומיני צלף אכזביות וקפריסין וכו' ידוע ומנוכר הוא בין כבכל ובין בארץ ישראל וכו' ובלשון ישמעאלי נקרא אלכבר (תשו' הגא', סכני' שטח). וזה מנוכר וידוע מחסדי ויצרנו (תשו' דונ' על דסע"ג, סי' 181).—ובמשמ' זר ולא ידוע: ונקתניבור יושב במדינת מקדוניה מנוכר ולא גורע כי הוא ואי מזה עם הוא (ויסופון, דף סט). כי השוא

בתכונה הראשונה תמשך אחת מהם בתכונה השנית בשיעור נח (סוף, כוזרי כ ט). כל אלה נכרים באו שהם פעלים עובדים ואינם בהפסק והם קמוצים (רדק, מכלול, שה"ס, פ"ג). — יחס נכרי וכיוצא בוה, במשמ' לא מבעי, לא של הגוף; ויכבה חום המבעי אשר בו ויבער החום הנכרי (מ' אלדנ, ש"ס ח).

נְכִירִית, ש"מ, מ"ר נכריות, — א) אשה זרה, לא מבני המשפחה; ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל גם אכול את כספנו (נל"א לא יד"א). מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכרית (רות כ). — ב) לא אשתו, אשה איש אחר; להצליך מאשה זרה מנכרית אמריה החלוקה (משנ"י). ולמה תשגה בני בורה ותחבק חק נכרית (ש"ס כ). לשמך מאשה רע¹ מחלקת לשון נכרית (ש"ס ו כד). קח בגדו כי ערב זר ובעד נכרית חבלהו (ש"ס כז יג).

***נְכִירִית**, נוכרית, ש"מ, מ"ר נכריות, — א) אשה לא מבני המשפחה; מי שקידש אחת משתי נכריות ואינו יודע איזו קידש כונס את שתיהן (מוקפ"י יב"ד ז). שלשה אחין ושנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשאו נכרית ולא הספיק לעשות מאמר ביבמתו עד שמת נכרית או חולצת או מתייבמת עשה בה מאמר ולא הספיק לכונסה עד שמת נכרית זו חולצת ולא מתייבמת (ש"ס ה). שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו ומת (משנ"ס ש"ס ג ו). שני אחים אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי נכריות פקחות (ש"ס יד ז). — ב) לא יהודית; ישראל שבא על שפחה ועל נכרית אעפ"י שחזרה שפחה ונשתחררה נוכרית ונתגיירה הרי זה לא יכנס (מוקפ"י יב"ד ו). בת ישראל לא תניק בנה של נכרית אבל נכרית מניקה בנה של בת ישראל ברשותה (ע"ז כ ה). שופה אחת בעיר או נכרית או כותית (סוף ה ח). נכרית שפלטה שכבת זרע מישראל (מקו"ח ח ד). השאילה חלוקה לנכרית או לנדה (מ"ט ג). אסור לאדם שיאמר כמה נאה נכרית זו (ר"ב ע"ז כ). מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר וכו' (סוף סנה' סד). מעשה בסבטא בן אלס שהשכיר חמורו לנכרית אחת (ש"ס). מעשה ברש"ג שהיה על גב מעלה בהר הבית וראה נכרית אחת נאה ביותר אמר מה רבו

בעיניהם (איו"ט י"ה). — ובת"מ, נוכרי, נכרי, א) במשמ' זר, לא מבני המשפחה; שני נוכרין שקידשו שתי אחיות זה אין יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש זה נותן שני גימין וזה נותן שני גימין (מוקפ"י יב"ד ח). — ב) במשמ' לא יהודי, — Nichtjude; non-Jew; אין מוכרין לנכרין¹ וכו' אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נוכרי (ב"מ ש"א, ש"ס ח ז-ח). נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן לכובס נכרי שלשה ימים קודם לשבת (רש"י, ש"ס ט). נכרי שבא לכבות אין אוטרים לו כבה ואל תכבה (ש"ס יו ו). נכרין² מבטל ע"ז שלו ושל חברו (ע"ז ד ד). בת ישראל שפלטה שכבת זרע מנכרי (מקו"ח ח ד). הא למדת שאפילו נכרין³ ועוסק בתורה הרי הוא ככתן גדול (ר"מ ע"ז ג). המוליד עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם וכו' ואם היה מתיירא מפני נכרים ומפני לספים מותר (נכ"י יח). מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו כמה תורות יש לכם וכו' שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו גירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת (ש"ס ח). נכרין² שקידש בזמן הזה חוששין לקידושין שמא מעשרת השבמים הוא (ר"ב א"ס, יב"י יו:). בן בתך הבא מן הנכרין² קרוי בנך (כנינא, ש"ס יו). נכסי נכרים² הרי הן כמדבר כל המחזיק בתן זכה בהן (שמואל, כ"ב נד). מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום (גיט' ס"א). נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי ע"א הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן (ר' יומא, חול' יג). — ומצוי בסהמ"א: השמחים בשמחת נכרים ולא נכנעים על שבר יוסף (קט"ז כ"י ג' 1903, 430). אמר המלך ואם אנו מאמינים השלוש איך לא נחשב נכרים בעיני היהודים (ר"ש כ"י יב"א, סוף יסוד' ז). — ובמשמ' איש מארץ נכר; אני נוכרי בארץ נוכרית נכרל גדול (ר"י חזיון, איתאלי י"ה). — ובמשמ' לא רגיל, לא נהוג; ואעפ"י שאין התחלפות התנועות דבר נכרי (ר"י א"ת, סה"ס לר"ב"ג, ש"ס נוס'). ואינו נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות שלא יכנס ביניהם נח ולא דגש וכו' אבל זה נכרי בתכונה השנית. ובעת שיוזמנו שלש תנועות

¹ כך בקמץ כ"י משני בנקוד עליון מביה"ס פטרבורג, פרסם מרקון בספר החובל לכבוד י' לוי, ובפרסום לנכרין. — ² בנוסף: הרפוס, עכ"מ.

י נכש (יִנְכַּשׁ, נכִּי' ה' ד). כמה יגע אדם הראשון עד שלא אכל פרוסה חרש זרע י נכש עידר קצר עימר דש זרה בירר טחן חרקיד לש וקטף ואפה ואחיב אכל פרוסה (כן זומא, סס נכִּי ט נ). המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו שותלה במקום השטש ואין שותלה במקום הגריר (ר' יהודה, פס' נה). בראשונה היו עוקרין (הכלאים) ומשליכין לפניהן והיו שמחים שתי שמחות אחת שהיו מנכשין שדותיהן ואחת שהיו נהנין מן הכלאים משרבו עובדי עבירה היו משליכין על הדרכים אף על פי כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן התקינו שיהיו מפקידין את כל השדה (סוף, יו"ט) סקל א' (נ), כיון ש נכש א' בח מכוש אחד קונה כולה (רנ, כ"ג נה). המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת (מ"ק נ:). מציאת פועל לעצמו אימתי בזמן שאמר לו בעל הבית נכש עמי היום או עדור עמי היום (נ"מ קית). המנכש בשומים ובבצלים הואיל ואין גמר מלאכה אין פועל אוכל בהם (סס פט). המנכש והמחפה בכלאים (מכות כא:). — ובחשאלה: הראשונים חרשו וזרעו ניכשו כיסחו עידרו קצרו וכו' ואפו ואנו אין לנו מה לזבל (ר"ש בר נחמן, יו"ט סקל א' א). — ומצוי בסהמ"א: הרואים סבורים שניכשת ואעפ"כ היא מלאה עשבים (ר"ש כ"מ קס). שכו' ל נכש עמו בזיתים והתנה הפועל שיאכל בזיתים היז אוכל מן האילן אחת אחת (רמב"ם, מעש א' י).

— הפע', *הַכִּישׁ — כמו נַכֵּשׁ: שדה המסויימת במצויה וכו' כיון שהכיש בה מכוש אחד קנה כולה (רנ, כ"ג נד). — הפע', *הַחֲנִכֵּשׁ — שנגששו אותו: הקוצין הללו אינם לא מהנכשין² ולא נזרעים מאיליהן הן יוצאים ומתמרים ועולים (ר"ח כן פז, מ"ד כלאש' מה). — ומצוי בסהמ"א: דכשנשולין הכלאים (מן השדה) מאליו מתנכש (מ"ז) לר"י, מ"ק ו:). כיון שעוקרין הכלאים ומניחין הראוי נמצאת השדה מתנכשת מאלה (פי' ר"ש כן סימוס, סס).

ב. *נַכֵּשׁ, קל לא נהוג.

— הפע', *הַכִּישׁ, — א) הכִּישׁ במקל וכיוצא בזה, חֲבֵהוּ: כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או ש הכִּישׁ ה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה (נ"ב עה:). השאילני פתך וא"ל ביד מי א"ל הכִּישׁ ה במקל והיא תבא (כ"מ נט). (מצא בהמה) הכִּישׁ ה

מעשיך ה' (ע"ז כ). פוגדקית נכרית היתה ומסיהה לפי תומה היתה (ר' כהנא, יבמ' קנב). — ושם"ה, במשמ' לא שלו אלא של זולתו: יוצאת אשה בחוסי שער וכו' בכבול ובפאה נכרית לחצר (שם ו ה).

*נַכְרִיּוֹת, ש"ה. — סגולת מי שהוא נכרי: גזירת דנבעלה בנכריותה לנכרים (רש"י יבמ' סא:). מעשה בא לפנינו באשה אחת שהלך בעלה זה כמה שנים בעיר פלונית והמיר שם ונשתנה שמו לשם נכרי ויש כאן עדים מכירין אותו ושמו ושם נכריו תו (ש"ס ר"ג גירונדי ג).

*נכש¹, ממנו *נַכֵּשׁ, *מַכֵּשׁ, *נַכֵּשׁ, *נַכֵּשׁ.

א. *נַכֵּשׁ, קל לא נהוג.

— פע', *נַכֵּשׁ, פי', — נַכֵּשׁ את השדה, את התבואה, וכיוצא, עקר את העשבים הרעים, jätet; sarotet; to weed: פועלים שהיו מנכשין בשדה ומעדרין בשדה (מוספ' סניע' ב יג). מסותתי אבנים מפסקי גפנים מנקפי היגין מנכשין. זרעים בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם אסורין משום גזל (סס כ"ק יא ית). השוכר את הפועל לחרוש לא יאמר לו בוא ונכש וכו' שכו' ל נכש וגמר את שדהו לא יאמר לו בוא ועדור שני גפנים שכו' לעדור וגמר את שדהו לא יאמר לו בא ונכש שתי גפנים (סס כ"מ ז ה-ו). תלתן שהעלה מיני צמחים אין מחייבין אותו לנכש אם נכש או כיסה אומרים לו עקור את הכל חוץ ממין אחד (כלא' ב ס). המנכש עם הנכרי בחסות אע"פ שפירותיו מבל אוכל מהם עראי (תומ' ט ז). החורש כל שהוא המנכש והמקרסס והמורד כל שהוא (שם יב נ). אומר אדם לחבירו נכש עמי וא נכש עמך עדור עמי ואעדור עמך אבל לא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך עדור עמי ואנכש עמך (כ"מ ס י). המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש ואמר לו מה אכפת לך הואיל ואני נותן לך חכורך אין שומעין לו מפני שיכול לומר לו למחר אתה יוצא ממנה ומעלה לפני עשבים (סס ט ד). הרי אדם שלא עמל ולא חרש ולא נכש וכו' ולא עידר ובשעת הקציר בא שדפון וירקון והילקה אין בכך כלום אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש ועדר וכיסה ובשעת הקציר בא שדפון והילקה הרי שינוי שלו קהות (ספ"ה נמקו' כ ס). מקום שנהגו לחרוש יחרוש לנכש

¹ בערב' ההמונית נכש a) במשמ' חפר באדמה.

וכבר הזכיר זאת תנחום ירוש' בערך זבל.

² בקצת כ"י שנכש, ובקצתם ש הכִּישׁ. —² כך

בספרי הדפוס, ובכ"י הוצ' ד"ר מיהודור נכש' ס. וכך בילקי' (סס, רמז נט) נכושין.

***נכת**⁽¹⁾; פיי—נשך, ובהשאלה לקח דבר בכח הזרוע; שָׁלַל: נכיתה ש נ כת⁽²⁾ מסנהריב ובוה שבוו מסנהריב (מ"ד ש"ס, מלאווי).

נ"ר, — רים: נראה לי, נזכר למעלה.

נלה⁽³⁾, ממנו נלה, וי"א מנל.

נלה⁽⁴⁾, קל לא נמצא.

— הפע', בפלחך, במקום פהנלחך, ש"ע, — הנלה לעשות דבר, השלים. גמר: הוי שורד ואתה לא שורד ובוגד ולא בגדו בך כחתמך שורד תושד בפלחך⁽⁵⁾ לבגד יבגדו בך (ישע' לג ח).

נלוז, — נפע' מן לוי, עיי"ש, והוסיפה, בתלמי: נלוז ומלוי הוא את אביו שבשמים עליו (דכניא, כלא' ט ח). — ובסמ"א: מבין ורש כבר אך איש חיל סכל כל רגע דך, כי זה עשיר מאון רק זה מרשע גם נלוז הוא דך (למע"ש, תלש"ט ט יו"ט), מפני שהשועל אומ' עליו שאין במינו החיות יותר נלוז ממנו (רי"א לכן עקנין, ספר מוסר כ"ד), מה אומר הנלוז, ישתב במוד משחקים ואעלוז (עמ"י, מחנ"י ו), ובשטף עובר גם הוא במעקשים ונלוזים להמלם על נפשו (א' מאסו, אה"ס כ).

נליוזה, ש"י — בחכמת התכונה, נשית אחד הכוכבים במהלול: ואם יהיה מקום הירח מכה ממול תאובים עד חמש מעלות ממול סרמן וכיו' לא תקח כלום לפי שאין כאן נליות מעגל (למע"ש, קדוסי"ז יו"י). ודע שאם לא יהיה שם נליות מעגל ולא נתן החשבון לקחת מן הרוחב השני כלום יהיה האורך השני עצמו הוא האורך השלישי (ש"י). והכ"ד מעלות הנשואות במקצוע צפון אמרו שאין בו ישוב מפני חוזק הקור הנמצא שם תמיד מחמת נליות החמה משם הרבה לצד דרום (רי"א סוכרלני, יקו"ע כ ג), ועל המנהג הזה תהיה נשית כל חלק וחלק מהחגורה ונליותה מגלגל המישור (ש"ס ח), נשית החמה בריקע ונליותה פעם לצפון ופעם לדרום (ש"ס ח). וכל מה שירח מוסיף אור ככה מתמעט ממנו הנליוזה והקרנים עד אשר יגיע לרביעי

הויב בה (ינה, סס ל:). — ב) במשמ' נשך: לא זו משם עד שהכישו נחש ומת (מוסמ' סנ"ה ח ג). אכלה סס המות או שהכישו נחש (חול' ג ס). שאפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רץ להכישו נכנס לבית עובדת כוכבים ואין נכנס לבתיהן של אלו (ר"ט, שנת קיו). כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש (ר' יוחנן, ערו"י סג). מי שנחויב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו (סו"י ח:). אולה זו רחמה צר בשעה שכורעת ללדת אני מומן לה דרקון שמכישו בבית הרחם ומתרפה (כ"ז עז:). מעשה בנ דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל (ע"ז כז:). מעשה בר' אלעזר שהיה יושב על המיטה ונזכר שס"ת מונח עליה ונשמע וישב ע"ג קרקע ודומה כמי שהכישו נחש (נמ"י לג:). אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק את תפילתו (יו"ט נרכ' ח א). נח כשיצא מן החיבה הכישו ארי ושברו (רי"א נזו של רי"ג, מ"ד כלא' לו). טעשה באחר מנדלי ככול שהיה משיא את בנו וברביעי שלו זימן אצלו אורחים משאכלו ושתי והמיבו את לבם אמר לבנו עלה והביא לנו חבית אחת מן העליה כיון שעלה הכישו נחש ומת (ש"ס ויקר' כ).

נכת⁽¹⁾, ש"י, נכ"י נכתה — דבר יקר הערך והמציאות, ובית נכת, בית שנשמרים בו דברים יקרי ערך ויקרי מציאות וכדומ': וישמח עליהם חזקיהו (על מלאכי מראודך בלאדן) ויראם את בית נכתה⁽²⁾ את הכסף ואת הזהב ואת הכשמים ואת השמן הטוב ואת כל בית כליו (ישע' לג כ). — ובסמ"א בהשאלה, נכת השיר וכיוצא בזה, ואמר המשורר: אשר בו אוצרות שיר לא ערכו זהב אופיר ולא גזרי שמירים, ומחמר כל מליצות גם נכיות התרועים החשוקים הבחורים (משע' דע"י, לרי"א שיר, לקו"פ פט). שמע שירו ראה ארך לשונו און ניבו חזה את בית נכתו (ר"ש הנגיד, הנכסא' הזמן). וסוד ספרים יום ליום נזכרים עלי שפתו כי תשובך אותו אל בית נכתה (לכ"ע, חלוק נעורים), הוא בא באוצר השיר ושלל בית נכתה, ולקח כל כלי חמדתו (רי"א חריו, תחמ"ג). — וכבר פשט השמוש בדבור העברי בא"י במלה זו לענין בית קבוץ עתיקות וכדומה, Museum; musée.

⁽¹⁾ אומרים חלי"א כי באשור נכתה, בית נכנת, הוא כמו בית האוצרות. — ⁽²⁾ כך הכתיב, וכך גם במ"ב כ יג, והקרי נכתה, ותרנמו השבעי' vexuθā. עקלים מענין נכאח.

⁽¹⁾ מארמית. — ⁽²⁾ בקצת ספרים שנכה.

⁽³⁾ ע"י הערה להערך.

⁽⁴⁾ ע"י הערה להלן. — ⁽⁵⁾ כך בנסחח המסורה, ולפי הענין זה כפול של כהתימך, וכך פרשו כל הקדמוני' וגם החדשים, אלא שקצת החדשים גזרו כי זו מלה משבשה, וצריך לקרא ככלתך. עכ"פ, לפי הנסחה המסורה, יש לה למלה זו זכות בלשון. וע"י הערה לערך מנל.

שוחה גבוה אינו שוחה (ספרו דברי לז). היה מקום גבוה עשרה מנחים או נמוך עשרה מנחים (ברכי כה). שאין עושין גרנות אלא בנמוך שבעיר (מדר רומ). וחסות וסבת). מה הגפן הזו נמוכה מכל האילנות ושולשת בכל האילנות כך הם ישראל נראים כאלו שפלים בעולם הזה אבל לעתיד לבא הן עתידין לירש מסוף העולם ועד סופו (שם ויקרי לו).—ומצוי בסהמ"א: מדרנו את הצד התלוי בהר מן הטקום הנמוך ממנו ולמעלה (לכ"ח הנשיא, המשיח והסכרי"ה, ס"י 127). ומתוכו אתה יכול לגדור מנהג התשבורת בקרקעות השחיות והנמוכות (שם 128).—וקול נמוך: מנהג הדיוט כל זמן שהוא הולך קולו נמוך אבל כאן כל זמן שהוא הולך קולו מגביר (מכ"י יתרו, מנח"ג). אדם אומר שבתו בקול נמוך וגנותו בקול רם (שם"ה, סוף"ג). כשהיה מדבר עם משה בקול נמוך היה מדבר (תנחומי ויקרי א).—ובהשאלה, דבר פחות חשוב: יוסי בן חוני אומר הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת פסולין שמעון אחי עזריה אומר שמעון לשם גבוה מהם כשרין לשם נמוך מהם פסולים (נח"א ב).—ורו"ח נמוכה, ההפך מגאווה: שאין התורה מתקיימת אלא במי שרוחו נמוכה עליו (רמ"ח). והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם (לח"י ט). הראוהו בני אדם פניהם זקופות בני אדם פניהם נמוכות וכו' אלו שפניהם זקופות תלמודן בידן אלו שפניהם נמוכות אין תלמודן בידן (מדר קהל, כל ארץ תנא).—ומצוי בסהמ"א: ותמיד נפשך תהיה נמוכה, ותן על כל אשר תאכל ברכה (רמ"ג, שיר מוסר השכל). שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד (רמב"ם, דעות ב ג).—ונמוך בלבד בזה המשמע: הלא ילוד אשה ללמוד מדרכיו, ובדרכיו ינהג עם נמוכיו (אגרי מנחם ב"ס לחסדיו הנשיא). וחכתי אשר בלבב עדהם לעמי הנמוכים האמלים, מרעים חלקו מאז שללם וגורלות עלי ארצם ממילים (ר"ש הנגיד, הלי טעם). אלהי צבאות ועושה פלאות ומהר נבואות ועצות יקרים, ואל צאן נמוכות ברגל דרוכות יצוה ברכות כמימי נהרים (ר"י מנחם דעני, חמ"ש שחוק, לקו"ק עו). הן לחלוי ארוכה שלח צור לי רפאות, וחמה נחכה על צר במירות, לחוציא אם נמוכה מעבדות לחרות (ר"י הלוי, יקדו נסדן). שחריה חשכים, ומאוריה נדעכים, ונבנויה נבוכים, ומלכיה נמוכים, ושמהיה בוכים (ר"י חזיו, חמ"ה ב). חונן דלים ודכים, חמלת על נמוכים, אשר אחריך משוכים (יו"י לשכת חמ"ה, את זה חמ"ה).

החדש שאז יראה לנו חצי חלק של כדור המאיר ולא יראה בו לנו שום נליוזת או קרנים (כ"ד גמ, נחמד ונעים רט). ירעתי תכונת העולם וכן היסודות ראשיות אחרות וסחצית כל מועד נליוזת המסלות ותמורות הימים (רמב"ם, חמ"ה שלמה ז יו"ה).—ובחכמת הטבע, נליוזת מחט אבן השאבת: הנמיה מדרך הישר הזה נקראת נליוזת מחט הטאגנעט (למודי הטבע ג ב ד).

נליוזת, ש"ה, מ"ר נליוזת,—כמו נליוזת: ענין נמיה חגורת המולות ונליוזתה בחלקיה מגלגל המישור לצפון ולדרום (ר"י טישכאל, יסודי ב"ה). וכבר תפסיק להם זאת החלוקה בצירוף ההשגחה אל נליוזות השמש והירח ושאר כוכבים (רמ"ה, ירע"ה שלמה ב, פסח"י).

נמבזה, ת"ז, לנקי, נמבזה,—שאין לו שום ערך וחשיבות: ויחמל שאלו והעם על אנג ועל מיטב הצאן והבקר וכר' ולא אבו החריםם וכל המלאכה נמבזה ונמס אהה החריםו (ש"ח עו ט).

נמקרות, ש"ה,—סגולת מי שהוא נמקרה: עובי השוקים עם העקרב וורה על הנמקרות והעזות (ר"י חזיו, פנ"ה סוד הסודות יא).

נמוג, נמוגה, נמוגים, ע"י מוג, והוסיפה: ורובכי הסוסים הלא גם הם נסים נמוגים ונמסים נפוצים נפזרים (תנ"י תנע"ד מנחם, לנב"ר כמח"ה). וקול המון כקול שרי כקול ים ומשבריו בעת יסער סעירה, והארץ בצאת שמש נמוגה... ויאכלמו כמו קש יום סערה (ר"ש הנגיד, אלוט עז). באתי לשוטף על הכתים ולבקש מלון לנפשי הנמוגה או לדרוש פת לחם ועונה (ר"י חזיו, ליחמל ה).—ואמר הפוסן: וצאן ידך נמוגה, ואחור לא נסוגה (לפנים כר יחמק, שנת ד' תרס"ה, אלהי כן לחמק). רועדים נמוגים כל יצורים, ראוך יחילו הרים (שמעון כר יחמק, יו"י ב' שבע, שלמים כמח"ה).

נמוך, נמוכה, נמוכים, נמוכות, ע"י מוה, והוסיפה: היתה גבוהה משלש רוחותיה ונמוכה מרוח אחת רואין את הנמוך כאילו הוא פתוח ובלבד שלא יהא נמוך יותר על הגבוה היתה נמוכה משלש רוחותיה וגבוהה מרוח אחת אינו צריך מחיצה אלא לגבוה בלבד (מוספ"ה עז"כ ב"א ג). שבעה עננים וכו' אחד שהיה מהלך לפניו כל (מקום) הנמוך מגביהו וכל הגבוה משפילו (מכ"י בשלח, פס"י). אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל (ר"ה בן יעקב, ברכ"י). ארץ מצרים שוחה מן הנמוך ארץ ישראל שוחה מן הגבוה ארץ ישראל שוחה נמוך וגבוה ארץ מצרים נמוך

נִמְנוּ (נִמְנוּ), ש"ו, מ"ר נִמְנוּ, נִמְנוּ, — מין שמיים עבה ושתמשו בו גם לכסוי להסרג וכדומ'; הבגדים העבים ביותר כגון הלבדין והנמטין הקשים (למנים, כלים כנ"ל).

נִמְנוּ — מלת המעס, כמו גם כן בעברית, ונמצא שמוש זה גם בתוך סגנון עברי: מְקִישׁ שְׂכִיבָה לְקִימָה מֵהַ קִימָה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה (נכ"ד). לא שנו אלא באדם אחד וכו' ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בחדשים אבל בישנים לא וחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים אבל בצבועים לא (שנ"ק קינ). ומעשה נמי ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא שכור לכו פועלים וכו' (ב"מ סז). באותו היום. נמי האריך היום ל"ו שעות (פסיק' רבתי מו). — ומצוי בסהמ"א: ומפני שאנו חוששים נמי עוד חשש אחד וכו' (כ"י גללוני, ספ' השער' יח). וכשם שהנתן מקצת נכסים בקנין שוב אין לו חזרה כך זכויו נמי אין לו חזרה (ש"ס נד). ועשו נמי מצוה לאותן הנותנים שמתכנסין עליהם זכות בשביל שמהנין תלמידי חכמים מנכסיהן (כ"י לנן עקיני, ספר מוכר ד' ז). ומשעם אחר נמי מפני שהתלמיד שואל את הרב בדברים קשים ומקשה עליו קושיות שלא עלו על דעת הרב (ש"ס טו). — ובפרט בסגנון קצת סופרי הקראים: ואין זה הדבור אלא כדברי מי שיאמר אסורה עלי האכילה והשתיה והמקח והמתן אסורים נמי אבל שיחיה הכנסת הרוח אל הפה (י"שע' כן יסודה, ספר הישר, העניות 18). ואם היה כשר שילך אל מקומות כשר נמי שיעמוד במקום אחד (ש"ס 85). ומי שהוא טמא יום יש לו לשבול לאכול בערב פסח ואם לא מבל לא ידחה וכן נמי טמא שבעה שיכול לצאת לירי שהיה לא ידחה לפסח שני וכן נמי מי שהיה יכול לגעת למקום המוכחר וירשל ולא הגיע לא ידחה (כ"א הקר"א, ג"ע, ענין פסח ד). שורח בול על שם יבול הארץ וירח זיו על שם חדש האור וכן נמי ירח האיתנים חדש תשרי על שם חג האסיף וכן נמי חדש ניסן על שם האביב הנמצא בו (ש"ס, הסדל שנה משנה ד). הממך הכתוב צרעת הבגד עם צרעת קרחת וגבחת מפני שצרעת קרחת וגבחת במראהו כן נמי צרעת הבגד (ש"ס, עמ"ס וט"ס ו). מה מלת הנה הנאמרת פה אשר הבת עצמה כך נמי מלת הנה

נִמְנוּ, ש"ו, — ש"ס מן נמר; הראב"ד כתב דוקא שנתפור הנימור ברובו (של האחרון) אע"פ שבשמה החברבורות הוא טיעוט (טור לו"ה, סרמח י).

נִמְנוּשָׁת (נִמְנוּשָׁת), ש"ו, — הזקנים והחלשים הבאים בסוף הקציר ללקוט מה שנשאר עוד מן חלקם שכבר לקטו העניים: מאימתי כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמושות (2) בפרט ובעוללות משילכו העניים בכרם ויבואו (פ"ס ח"א). רבי יוחנן בן גוריון היה יוצא אחרי (3) הנמושות ומביא פרנסתו של כל השנה (מנחם, ירוש' ט"ז). עשאוה כמי (4) שהלכו בה נמושות (ל"ה, נ"מ יכ). — ובחשאלה: זוהי קושיא ישנה נושנת שכבר נלעסה בפי הנמושות עד שהגיעה לבין התינוקות הפעושות (ל"ה, סהמ"א, מודע לנינה ג).

(1) עיי' הערה הבאה. (2) בגמ' ירוש' שם אמרו: אית תניי תני נמושות ואית תניי תני משושות, ואמרו שם עוד כי אבא שאל היה קורא אותם משושות, ופרוש המלה נמושות הובא שם בשם ר' יוחנן וז"ל: למה נקרא שמן נמושות שהן באות בסוף, ובגמ' בבלי (תע"ו ו:), על השאלה בארמית מאי נמושות, הובאה תשובה מר' יוחנן כמו כן בארמית סבי דאולי אתיגרא (ולפי גרסת הערך אתיגרא), ובעברי: זקנים המהלכים סמוכים על משענותיהם, ור"ל אמר לקושי בתר לקושי, לקושים אחרי לקושים. — אך בכל זה עוד לא נחבר הישב מקור השם נמושות, ונראה כי הן נמושות היא שרשית והשרש הוא נמש והוא פעל קדום מיוחד במשמ' ההתאחרות בעשיית דבר, ורבי יוחנן שהיה אחד מהבקיאים ביותר בלשון העברית פרשו פרוש מדויק מאד: שהן באות בסוף, ויש סמך לזה בלשון הערבית שבה משמש שרש לבת', שהוא נמש במ בחלוק האותיות הרגיל בין אלה שתי הלשונות, כמשמ' התמהמהות והתאחרות, ופרשוהו המלונים הערבים בהפעל בפי, שמשמעתו היא התאחר, הלך לאט: אללבת' אלאבטא' ואלתאח'ר, ופרש לשון אלערב בית של אבן אלעראבי שהשתמש בו בהשם לבת' ואמר: אנה שיח' כביר פאח'ר אנה אדא' משי למ ילחק מנ צ'עפה פחו יחלבת', — ובעברי: שהוא שיח' (זקן) גדול והודיע כי בלכתו רגלי לא ושיגהו ויתאחר, — ויאמרו בערב': מא לבת' אנ פעל כדא, ופרשוהו המלונים: אי מא אבטא' פעלה או מא תאח'ר ענה, — ובעברי: ר"ל לא התמהמה מעשות המעשה ולא התאחר בו, והנה זה הפעל נמש במשמ' התמהמה והתאחר כבר יצא משמוש הלשון בכלל, אעפ"י עוד היה חי בדבור עם הארץ האכרים רק בענין המתאחרים לבוא ללקט את חלקם, ומפיהם בא כמו שהוא לבעלי המשנה הקדומה הזאת, ואח"כ נעלם פרושו המדויק מרב החכמים ופרשו להם רבי יוחנן שהיה שליש בגנני הלשון. — (3) כך בכ"י רומא, ובדפוס: מן. — (4) בקצת כ"י כשרה.

(1) כך גם בערב' נמט א, וכבר אמר מ' פרנקל שהוא לקוח מארמית, ומקורו בפרסית נמד.

(א) נמט

קליר, מוסי' א ר"ה, אגסיה מלכין). בנוצצי מעלה בענימה
בנמיכות בנפילה (כ"י אגן אגיוח, חסן ישראל).
שיהו דומים יראי שמים לרלועין שכשם שהרלועין אין
בכל פירות הארץ גדולים מהם ואעפ"כ אינן מתנשאין
על הארץ אלא כל זמן שהן גדלין ופרין הן מוסיפין
בנמיכות בארץ כך הן יראי שמים וכו' כל זמן
שמוסיף להן הקב"ה גדולה וכבוד ונשיאות הן מוסיפין
ענוה ונמיכות (ר"י גאון, גכ"י טו). מתגאה על גאים
ואוהב בנמיכות, מלך גדול מחפש בזכות (ר"י ילחק
כל יסוד, שבת נלאש, ידוון ידוון). ומה שצריך שידעו
האיש הנלבב כי השפלות והנמיכות מביאות את
האדם לידי הכבוד (ר"י א"ת, תקון מהי"ל לכש"ג). פי' ענין
בנמיכות (עמוך, ערך מן). על בנמיכות ערכי שהוא
אפר הולך בחשך ואין מנהל (משע יואטי, מקדש מעט,
חלק הכולל נ). — ונמיכות הקול: שהאמירה בסתם לא
תאמר בנמיכות הקול או רוממותו לבד כי לשון
אמירה נופל בשניהם (מסיר לילון, נופס זופס נ ד). —
ונמיכות הר וכדומ': טהור מטהר לשלוחה בחפה להביאה,
יושר בנמיכות סיני בו בחר לצבוא צבאה (אזכר ר"י
נללנו, אי זה מקום ניה). — ובחכמת התכונה: ומתוך
המרחק הזה אשר בין שתי הנקודות התמורה באיפן
חצי השמים אשר על הארץ היו יודעים ערך קשת
הנמיכות כשהיו הולקין המרחק הזה לשני חלקים
שונים (לאב"ח הנשוא, ספר חסדון מהלך הפוכים). והקשת
הזה נקרא קשת הנמיכות (הוא, זוכ"א א ד). בפירוש
הקשת הנאחזת בין שני אופני הכישור והמולות הנקראת
קשת הנמיכות וערך הנמיכות הזה לכל
מעלה ומעלה (הוא, חסדון המהלכות ג, כ"י כריטימ).

נְמִיגָה, במקום נְמִיגָה¹: ואין נמיגה אלא נמיסה
(מכ"י נשלח, שירס ט). — ובסחמ"א: יש עוד שאר
מיני רוחות סדרים המתהווים מנמיסת השלג במדינות
יון (למודי הטבע למי יאועל ב א ט).

נְמִיךְ, —פעל נגזר מן נמוך, קל אינו נחוץ.
— הפע', *הנמיך, — עשה נמוך: ד' עננים היו ארבע
מארבע רוחותם וכו' ואחת מלפניהם הגבוה מנמיכו
והנמוך מגביהו (ספרי נמך פג). או הגבוה הנמיך
עצמו או הנמוך הגביה עצמו (ספרי נמך כה). — ובסחמ"א:
ולדברי זה התנא אינו צריך להנמיך הכותל המזרחי
אע"פ שיגביהנו ק' אמה (ריח יומ' טו). שאחד מנמיך
כנפיו שבצר כותל זה למטה והשני מגביה כנפיו שבצר

הנזכרת בספוק ערות בת בנך (שם, ענין ערוה א). והנה
אם זנית אשה לאיש ואחרי כן בשאת לאחר ומת או
גרשה זה האחר אינה אסורה לראשון מכה התורה אך
מדרך הגברה וכן כמי אם היתה נשואה ואח"כ זנית לא
תהיה אסורה לראשון מכה התורה (שם ז). ומה הענין
יהיה כל לשון התיצבות שבאה בשם באמרו והנה ה' נצב
עליו וכו' וכן כמי אמרו נצב לריב ה' (הוא, עץ חיים לט).
נְמִיגָה¹, ש"י, —ה"פ מן נפעל במוג: ואין נמיגה
אלא נמיסה (מכ"י נשלח, שירס ט). — ובסחמ"א:
וכאשר ידבר בלשון נמיגה נשמע משמעתו המסת
הלב (רי"ט על דונט, נמנו).

נְמִיגָה, ש"י, מ"ר נְמִיגָה, —היה קטנה מרפת דומה לחתול,
Marder; martre; marten: מרפת החול שועל
ונמייה (מכ"י משפט, נויק' טו). מרחיקין את הסולם
מן השוכן ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה
(נ"ב נ ט). דרוסת חתול ונמייה בגדים וטלאים
דרוסת חולדה בעופות (ר"ב חסדא, חול' נג). דרוסת חתול
נץ ונמייה עד שחונקב לחלל (שם). מרחיקין מצואת
חזיר ארבע אמות ומצואת הנמייה ארבע אמות
(יומ' גכ"י ג ט). בהמה גסה מטהרה יולדת למ' חדשים
וכי' והחתול לניב יום והחזיר לששים יום והנמייה
לשבעים יום (מד"ר נלאש' כ). — ובסחמ"א: ומלאו בתיכם
אוחים פרשו בו נמייות (ר"י א"ת, השכ"י לייג"ג, שגס
אות). ומקבל עליו הלוקח לעשות בחלקו מקום הגדר
ומאתורי הגדר סמוך לגדר חריץ קטן רחב שלשה טפחים
והוצה לו חריץ אחד גדול רחב ששה טפחים ובין שני
החריצין רחב טפה כל זה כדי שלא תקפוץ הנמייה
בה וכיוצא בה (רמב"ם, מכ"י כה כג). וכ"ש שיש דריסה
לחתול בעופות ונמייה ושוועל חרי הן כחתול (שגלי
הלקט, טפסות, ס' כג). ויש מפרשים שהם (הציצים) נמייות
הנזכר בדברי רבותינו זכרונם לברכה (רמ"ק, רמ"י נ לט).
נְמִיגָה, ש"י, —כמו נְבִיגָה, נְבִיגָה, ע"ש.

נְמִיכָה, ש"י, — מקום נמוך בארמה: וכן אם תהיה
הבקעה שפלה ונמוכה נהוג בשפלותה ונמיכתה
המנהג הזה (לאב"ח הנשוא, הסמ"ח והסמ"י ב, ס' 127).
— ונמיכת רוח: מתורה אני לפנך ה' אלהי ואלהי
אבותי ככפית ראש בכפית קומה בנמיכת רוח
בחלישות חול בשבירת לב (רי"ס הנגלי, וידוי ליוס"ק).
נְמִיכוּת, ש"י, —נמיכות רוח וכדומ', נרדף עם שפלות:
דכאי רוח בנמיכות, מחפשי ביום דין זכות (רי"א

¹ כמו נְסִיגָה.

¹ במקום נמיגה, כאלו היתה חנון מן השרש.

שנת צראשׁ, אֲחַשְׁבַּהּ לְדַעַת. ואם טבעו ביום פשעם ביום הזה תנחם לנמל, ויאמרו ברוך גומל, שובות לחייבים (פיוט לשנת וויז׳ה, שנת ראש מקראים, חילת השחר קמס).

נמל¹, מִמְנו נמלה, יִנְמֵלִי.

נַמְלָה, שׁוֹרֵץ נְמָלִים, — שרץ משרצי האדמה. ממחלקת החרוקות, כעין זבוב ארוך הגוף, שחור הגון, דר

ערוֹת עדרות בחורי האדמה, נכונה וזריזה ומוזמנת אכלה בחזרה בחריצות גדולה. Ameise; fourmi; ant: אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שמר ומשל תבין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה (משל ו ו ו-ח). הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחסם (שם ל כה). — ובתו"מ: שילוח (בשעת בצרת) היתה נמלה מהלכת בו (תוספתא פסח ט ב). אכלה חגב אכלה גובאי קרסמוה נמלים ושבתה הרוח (שם פסח א ח). שרה שקצרוה גוים קצרוה לסמים קרסמוה נמלים (משנה שם כ ז). הנמלה הזו שלשה בתים יש לה ואינה כונסת בעליון מפני הדלק ולא בתחתון מפני השוכה אלא באמצעו ואינה חיה אלא ששה חדשים שמי שאין לו גידים ועצמות אינו חי אלא ששה חדשים וכל מאכלה אינו אלא חטה ומחצה והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאת חסין ושעורין ועדשים (מד"ר דנ"י ה). מעשה נמלה אחת שהפילה חטה אחת והיו כולן באות ומריחות בה ולא היתה אחת מהן נושלת אותה באה אותה שהיתה שלה ונמלה אותה ראה חכמה שיש בה (ר"ש בן מלפ"ח, שם), ועי' ערך חר. — ומצוי בסהמ"א: אשר עלה במחשבתו להפיל נפיליהם באפו כנפלים, והשועים כתולעים חשכם בקצפו וחילים בנמלים (ר"ש הנגיד, הלי מעש). הגבורה לאריה והסבל לשור והחכמה לעגור והאריגה לעכביש והבנין לדבורים ועשיית האוצרות לנמלים (ר"י זנארה, ספי שעשוע ז ט). — ילכת הנמלים, שיחוש האדם בחלי כמו נמלים חלכים על בשרו; ויש אשר יכאבו האזנים מסיבותיהם ויוודע רפיון בגוף וכמו לכת הנמלים בכל הבשר וקטטה ופליצות וקרה בכל הגוף (אסף סנפסא, כ"י 48). — ביצת הנמלה, דבר קטן מאד: ונפשו יודעת מאד ידיעה ברורה, שאין ביצת הנמלה כנגד הגלגל העליון צעירה (רמב"ן, הקד' פרטו לתורה). — עפעפי הנמלה: דלותי ודקותי עד כי, זבוב קטן יכסת מקומי, ולו אשכב בעפעפי נמלה, אמת

¹ גם בערב' נמל א.

כותל השני למעלה (נמ"ס כ"ב זט). ואם מנמיכו כותלו מן החלון צריך להנמיכו מן החלון ד' אמות (הוא, שם ככ). מנמיכין לו מקום כשיושב בדיון (רש"י מ"ק יז). צריך להנמיך (את הגג) מן החלון ד' אמות (תשו' רמ"ק, טומו"מ קנ"ד). — ואת הקול: שהמסור על פי כלי זמר מחתך את הדבור בפרוטרוש הכל לפי נעיומות קול הכלי להגביה ולהנמיך (רש"י עמוס י ט). ואם אין המתרגם יוכל להגביה את קולו ינמיך הקורא את קולו (ר' עודדוס הלוי, חזקוני פסוק על הגדות). ואפילו המתפלל ראוי שלא ינמיך קולו יותר מדאי (מסר"מ מלומנו, שתי ידיות, דרך חיים). המנמיך קולו מאד בתפלתו גורם לבון הלב והמגביה קולו אינו מכון (שם). — ואת הרוח: ויצטער ויתענה כמה שנים בכל יום ויום וינמיך רוחו (סרוקה, הל"י תשובה כד).

***נַמְלָה**, שׁוֹרֵץ נְמָלִים, — משרץ רחב בשפת הים שהמים נכנסים שם לתוך היבשה והספינות מוצאות שם מחסה מפני הרוח, Hafen; port; harbour: היה מצטער והולך עד שהגיעו לנמלה² של יפו פלשתו והטילתו ליבשה (תוספתא יו"ט כ ד). פעם אחת לא נכנסו לנמלה³ עד שחשיכה (ערוב' ד ב). כיון שהגיע לנמלה⁴ של עכו היתה מבצצת ויוצאת מתחת דופני הספינה (יו"ט לת). אשה לא תטבול בנמל (שמואל ב"י, נדה קנ). משל לשתי ספינות שהיו פורשות בים אחת נכנסת לנמל ואחת יוצאה מן הנמל (ילק' קהל, רמז תתקענ). — ומצוי בסהמ"א: והוא בנה את מגדל פארון אשר בנמל אלכסנדר' אשר יראו בו עד היום נפלאות (יוסף, ספ"ק יד). ואם הגיעה הספינה בשבת לנמל אחד ועשו נכרים חכבש לעצמם לירד בו כמו שדרכם לעשות מותר לישראל לירד לאותו נמל ולבלבד שיהיה בינו ובין הנמל כשיכנס השבת אלפים אמה או פחות (תשו' הרמ"ם, אג"ר רמ"ם לא). שנגבולו יהיה נמל טוב לאניות לעלות מה שאין מצוי בכל מקום (פענת רזא, ויגש). שראובן קיבל עליו אחריות הסחורות מנמל אומיר עד נמל ויניציאה (שו"ת שמש זדקא, יו"ד כא). — ואמר הפישן: יצוריו חייבים להודות חסד גומל, גלויים יורדים ונכנסים לנמל (רש"י רמב"ם, גומל).

¹ מקור המלה בלשון יונית νῆμα. והנקוד לפי הנקוד שבתוספתה במקום המובא בפנים, ולפי הכתיב ביו"ד אחרי המם בגמ' בבלי המובא בפנים לפי גרסת הערוך, ולפי החרוז עם גומל שבפיוטים המובאים בפנים. — ² כך הנקוד בכ"י. — ³ במד"ב ללמין. — ⁴ כך בערוך, ובדפוס' לנמלה.

ומהירה וקטנה מאד כתנועת הנמלה תחת הצבעות והוא היותר חלוש (מעשה טובה, אך ההפך ד א').

נִמְנָם, — כמו נָמַם: עורה כנורו הדומם, ונימו עור לבל תנמם (יו"ד ב סוטה, אה תכ עליונות).

נִמְנוֹם, ש"ז, — ש"ס מן נָמַם, שנה קלה: לא ראיו שינה בתרדמה אלא שינה כעין נמנום (ר"ח סו' נג).

— ואמר הפיו: נמנע מרוב הטעמה, שלא יבוא לתרדמה, וזיה צורכי תמה, כי נמנומו אם להטעיה, פרחי ליה להבעיה, מכים באצבע אמצעית, ושיכווהו לגוי מרעית (סד עכודת, גני', J. Elbog. 172).

***נִמְנָם**, — לא נמצא.

— נְתַם, *נִתְנָמַם, — נפל עליו נמנום: אין מפטורין אחר הפסח אפיקומן ישנו מקצתן יאכלו כלן לא יאכלו רבי יוסי אומר בת נמנומו יאכלו נדרטו לא יאכלו (פסחי י ח). בקש (הכה"ג) לה ת נמנום פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה (יו"ד א ז). קראה (את הנמלה) סירוגין ומת נמנום יצא (מנ"כ ב ז). עד חצות לילה היה (דוד) מת נמנום כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי (ר' זילא, נרכ"ג:). בת נמנום יוסי בן יועזר איש צרדה וראה מפתו פורחת באויר (מד"ר נלא' סה). שלא ישן (משה בחר סיני) ולא בת נמנום (סס שמות מז). רבי היה יושב ודורש ונת נמנום הציבור בקש לעוררין אמר ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרם אחד (סס ש"ס, הכי יס). — ובסחמ"א: ופעמים ש נמנום בת בתוכו (האשה בתוך ההינזמה) מתוך שאין עיניה מגולין (רש"י סו' יז:). אין ישינום בבית המדרש וכל המת נמנום בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים קרעים (רמב"ם, ת"ד ט). שזה דרך העצל תחלה יתן זמנו לשינה והיא התרדמה התכופה ואחר שיקין ישוב וית נמנום ואחר זה יחבק ידיו זו בזו והוא שוכב (ר"י בר אנטולי, מלמ' הסלמיר, שס"י). שמרוב צער שנצמערתי לידע מה הוא הענין בת נמנום תי על הספר וראיתי והנה איש נותן על ידי מגלה לקרות (ר"א מזלגלי, ס' יסוקי מז ו). — ואמר המלך: עורי מליצתי ויחידתי עורי עדי מה תהי נאלמת, שיר דבר וקחי מחולות עם כנור לבל תהי כמת נמנום ת, קומי לבי אחרי חברך פן תהי לבו כמתפעמת (יוסף הכהן, סיר כסוף מליכ נזולות).

— נִמְנָם, נִמְנָם, — נמנום בשנה: ואם יהא מנומנום בשנה ישים בלבו שאם יקראנו אדם להרויח אפי' זהוב אחד שישכים במהרה (ר"י אבוסה, מנו"מ סה).

לא ידעה שכבי וקומי (המאלי, הקד' למשלי, שס המסור), — כנפי הנמלה: לא לכלות הזמן בויוכחים הגיוניים ופלוסופיים ולבנות אלף שאלות על כנפי הנמלה (יש"ר מקנידיס, מלך לחמה). — נמלה מעופפת: יש מבעלי העוקץ והמחט דבר דומה לנמלה המעופפת אלא שהוא גדול מאד ממנה (קלון ד ו ס יו).

נִמְלָה, ש"י, — מרסה מן המרסות, Biterblätter pustule: כל שחין שאינו עובר העור והם יתרחבו בקראים נמלה וכל שחין שיעבור העור ויתרחב בבשר ובעור נקרא איכול (פרקי משס כג). מה שהיה מן הנמלה שיש עמה אכול אז יהיה רפואותיה מקררות לא מרטיבות כשאר מיני הנמלה (סס ט). הרפואות המונחות על החמרא והנמלה אם תהיה מתאכלת הם אלו החזרת ומטה הרועה (סס). ויוחש בכל נמלה כעקיצת הנמלה ובכלל כל מורסא עורית שיש לה התפשטות ואין לה רחב אז היא נמלה (קלון ד ג א ו). הנמלה הוא בתור יצא עם התלהבות וינפח המקום והתפשט ממקום למקום (נכנוי, אה חיים, כמורסות, כ"י זיה"מ"ד שט"ר). והנמלה היא ממיני המורסות החמות ונקרא האורם הזוכי (סס). הנמלה תחודש מהמרה האדומה וכו' ואם תהיה עבה תחודש ממנה הנמלה אשר יתאכל מקומה (קלון גליוס ב, כ"י פיו). — נמלה דחנית: נמלה הדוחנית היא צמח או צמחים קטנים יצאו ויחדשו מורסא מעט ותתרחב ולפעמים תשחחן (קלון ד ג א ו). ואם תהיה מועטת החדוד תחודש הנמלה הידועה בדוחנית והיא המחודשת בעור שחנים דומים לגרגרי דוחן (קלון גליוס ב, כ"י פיו). — נמלה זכוכית: ויש ממנה נמלה זכוכית כי הם נגעים דקים לבנים וכו' (נכנוי, אה חיים, כמורסות). רפואת הנמלה הזכוכית והאות שהם נגעים דקים לבנים מתחדשים מעל העור ורוחשים ועוברים מאבר לאבר (סס).

נִמְלִי, ט"ז, — מטבע הנמלה וכדומ': בקרע הקרניית הנה יהיה זה משחין שקדם ויהיה מסבה מחוץ כמו הכאה או נגיפה חיצונית ואז תראה הענכיי ואם יהיה מה שיראה ממנה דבר מועט יקרא הנמלי (קלון ג ג א). ומיחסים לו הדפקים גלוי ותולעי ונמלי וכו' דפק הנמלי הוא בדפקה חכיפה

(¹) בערב נמלה א).

א) نملة

נִמְצָא, ש"י, מ"ר נמצאים. — בלשון חכמי המחקר, כל מה שיש בעולם: אבל על האמת והעיקר אין לפני יצירת הנמצאים מן הכח אל המעשה שום עת ולא זמן (ראב"ה סג"א, הגיון סג"א). אשר המציא יש מאין בהכמתו ויצר הכל בגבורתו ובחר באדם להיותו תרומת נבראו וסגולת נמצאיו ויאצל עליו מרוח תבונתו (ר"י א"ט, הקד' חו"ס). הנותן יש לכל הנמצאים, וצורה ותמונת לכל הנבראים (ראב"ה, משפטי הגולה). ואנשי התושיה ראיות הנם מביאים, כי ההכמה עולם ראשון לכל הנמצאים (הוא, הקד' חו"ס עה"ה). יסוד היסודות ועמוד ההכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממצא כל נמצא (רמב"ם, יסודות א' א'). וידע שזאת היא צורת זה הנמצא המיושב המציאות בלא ספק (ר"ש א"ט, מו"נ א' ע"ג). ההקדמה השמינית שאין בכל הנמצא בלתי עצם ומקרה (ס"ע ע"ג). א"כ יתחייב בהכרח בזה הענין וכי' שיהיה נמצא אחד לא הווה ולא נפסד וזה הנמצא שאינו לא הווה ולא נפסד אין אפשרות הפסד בו כלל (ס"ע א' א'). כבר בארנו שהשם יתברך פועל כל הנמצאות ושהוא חיותר אמתי בשיקרא פועל מכל נמצא זולתו (ראב"ה, מלחמ' ס' ו' א' ד). שנדע כי יש נמצא יחיד מושל על כל הנמצאים מצד היותו נושא אותם ומלך מצד היותו ממציאם ואין בכל הנמצאים דבר שיתדמה אליו (מי אלדתי, ט"א א' א'). לפי שביצאות העליונים שהם קיימים באיש יורו היותם נמצאים מנמצא שיש לו כח ויכולת להשאיר. האישים וכי' הכחות שהמציאו הנמצאים המתחלפים (ר"י אלנז, העקרי' א' י"א). אבל בידיעתו הכללית והפרטית נמלך לעשות נמצא אחד (ס"ע). שהבורא הוא בהכרח אחד בלבד ואין נמצא זולתו שיהיה לו מצד עצמו יכולת לחדש ולהמציא שום נמצא אחר אפיסות מוחלט (ספורנו, אור עמים, אהדות). — וס"י, לנק' נמצאת, מ"ר נמצאים, נמצאות: והתואר היותר ראוי לו (להבורא) הוא שהוא נמצא ולו אחר כן תארים רבים וכי' וכל נמצא כאשר יתואר בשהוא נמצא כתארנו הנפש בשהיא נמצאת ושכוחותיה נמצאים ושהשכל נמצא (ראב"ה, אמונה רמ"ב ג). — ובחכמת הדקדוק, הנגר של הנסתר, מי שאתה מדבר אליו: ונקרא (בנין הקל) כן כי לא נוסף בו אות על האותיות היסודיות כי אם לשמש לצורך בנינו לנמצא ולנמסר ולמדבר בעדו (רד"ק, מכלול, שד"ס א'). והנדברים הם בשלשה דרכים נסתר נמצא מדבר בעדו (ס"ע). פקדת הוא לנמצא וכי' (מסלול, נתיב ב').

נִמְצָא, ש"י, מ"ר נמצאים. — כמו נמצא, נמצאים: ומצאנו רוב חכמי האומות הקדמונים אשר היה להם חלק בתבונה וחכמה לבם לחקור. על כל דרכי האמונה וכי' היא החקירה על שרשי הנמצאות אשר ממנו היו נבראות (ראב"ה סג"א, פתי' הגיון סג"א). צריך שנאמין כי הנמצאות על תבונתם לא ישנה אותם בוראם (ר"י א"ט, חו"ד לרס"ג ג' ד). האחד האמתי הקדמון במציאותו המתמיד שובתו אשר ברא כל הנמצאות לאות על אחדותו (הוא, הקד' חו"ס לר' נחמ''). יתחייב אם כן בהכרח לבחון הנמצאות כלם כפי מה שהם עליו עד שנקח מכל מין ומין הקדמות אמיתיות צודקות (ר"ש א"ט, מו"נ א' ג'). אם שיהיו הנמצאות כלם בלתי הוות ולא נפסדות או יהיו קצתם הוות ונפסד וכי' שאנחנו נראה לעין נמצאות רבות הוות ונפסדות (ס"ע א'). וזה ממה שיחייב למי שירצה להשלים זאת החקירה שידע טבע הנמצאות בכללם ומשיגיהם (ראב"ה, מלחמ' ס' ו' א'). כי אם אין השם יודע הנמצאות השפלות לא תהיה שם נבואה מאתו (ר"י אלנז, העקרי' ט' טו). כפי סברת אמונת הקדמות לא ישאר לשם לא רצון ולא בחירה ולא שלמות בנמצאות (פרכי מש"כ ס"א). והוא ד' אשר המציא הנמצא זה ביכולתו (תולידה סמוכיות, 87, REJ Jul.-Sept. 1902).

נִמְקָה, ש"י, מ"ר נמקים. — מקום בבשר האדם שנקמק מפני מכה וכיוצא בזה: מקום שהיו (בנות ציון) מתבשמות בו נעשה נמקים נמקים וכי' מקום שהיו חגורות בצלצול נעשה נקפים נקפים (דנ"ה נרעול, שנת ס"ב).

נִמְקָה, קל לא נמצא.

נִמְסָה, *התנמק, — פקפק: בוא וראה עד כמה הרשעים מתנמקין רוצין ואינן רוצין שאמרו התלכי (ראב"ה, מד"ג, חיי ס"ה, ויקראו לנכס). — ובמשמ' תפל תחבולת, התנקש לפלוני: אני שלום וכי' אדבר המה למלחמה שהן מתנמקין עלי בגזירותם בכל יום (ס"ע, נכ"ו ישמעאל).

נִמְרָה (1), ממנו נמר, נִמְרָה, נִמְרָה, נִמְרָה.

נִמְרָה (2), ש"י, מ"ר נמרים. — חיה טרפת, תברפת העור, רב הכח וקל המרוץ, Tiger; tigre; tigre: אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמונה מראש

(1) גם בערבית.
(2) בערב' נמר (a).

***נַנְנוֹס** (1), נַנְס, ש"י, מ"ד נַנְסִים, — קצר הקומה ביותר, Zwerger; nain; dwarf: הרואה את הכושי ואת הניחור ואת הלוחק ואת הכיפה ואת הננוס (2) אומר ברוך משנה הבריות (תוספת' כ"ז ז' ג'). הכושי וכו' והננס והחרש (כ"ז ז' ו'). הקרחנין והננסין (כ"י יוחנן, ג' ס' מ'). ננוס פסול (לעבודת) (חול' סג'). ושמו תאמר אבא שאול ננס הוה אבא שאול ארוך בדורו הוה ורבי מרסון מגיע לכתפו (נדס כד: מד"ר ב"ר' ט'). למדינה שהיתה מכתבת ענקסון למלך והיתה שם אשה אחת והיה לה בן ננס וכו' אמרו אם בעיניך מקרוא לפרוס בעינינו הוא ננס שבננסים (ר"א כ"י שמעון, מד"ר ב"ר' ט'). עכשיו אנו עומדים להקיש בכיבורותינו לפני הננס הזה (פסקי' רכ"ז ל"א). — יזבחה: אם היתה ננסה כשירה (רמב"ם, פסח אדומה א' ב'). — *ועמודים ננסים: בית המסבחים היה לצפוננו של מוצב ועליו שמונה עמודים ננסים (מדות ג' ט').

***נַנְסִית**, ש"י, — אשה קצרת קומה ביותר: ננס לא ישא ננסת שמה יצא מהם אצבעי (כ"ל, כ"ז מ').

— ובהמה ננסת: והננסת כשרה (פסח ב' ב'). צאן אף חרשת אף שושה אף הננסת (פסח ויקר' יא' ב').

נִס, ש"י, נכני' נָסִי, א) — כעין דגל ונשא על מקום גבוה לאות, Fahne; drapeau; flag: ונשא נס לגוים מרחוק ושרק לו מקצה הארץ (ישע' ס' כו'). נחת ליראיד נס להתנוסס (תהי' ס' י). — ועל ספינה: נטשו חבלדך בל יחזקו בן תרגם בל פרשו נס או חלק עד שלל (ישעי' לג כג). שש ברקמה ממצרים היה מפרשך לחיות לך לָנִס (יוחנן' כו ז'). — ב) גבוה: עשה לך שרף ושים אותו על נס וכו' ויעש משה נחש נחשת וישמחו על הַנֵּס (מדר' כא ח-ט). — ובד גבוה יתלו עליו הדגל: שרש ישי אשר עמד לָנִס עמים אליו גוים ידרשו (ישעי' יא' י). ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל (שס יב). על הר נשפה שאו נס הרימו קול להם (שס יג ב'). כל יושבי חבל ושכני ארץ כנשא נס הרים תראו וכתקע שופר תשמעו (שס יח ג'). עד אם נותרתם כתרן על ראש ההר ונָנִס על הגבעה (שס ל' י'). וסלעו ממגור יעבור וחתו מִנֵּס שריו (שס לא ט'). שאו נס ציונה העיזו אל תעמדו (יכ"ז ד' ו'). עד מתי אראה־נִס אשמעה קול שופר (שס כ"א). הגידו בגוים והשמיעו ושאו נס השמיעו אל תכרד (שס נ ב'). אל חומת בבל שאו נס החזיקו המשמר (שס

שניר וחרטון סמענות אריות מהררי נִמְרִים (ספ"ש ד' ח). ואחי להם כמו שחל פִּנְמֵר על דרך אשר (ספ"י יג' ו'). וגר זאב עם ככש ונִמְרֵר עם גדי ירביץ (ישעי' יא' ו'). על כן הכם אריה מיער זאב ערבות ישדרם נמר שקר על עריהם כל היוצא מהנה וסרף (יכ"ז ה' ו'). וקלו מִנְמִרִים סוסיו וחדו מואבי ערב (מק"א ח' מ'). — ובתנ"כ: הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש (נ"ק א' ד, ספ"א א' ד). הוי על כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים (יהושע' בן נוןמא, אבות ה' כ'). שחש כנמר וביאר את ההלכה (ירוש' יכ"ז ח' ט'). אחת למ' שנה היו (דור המבול) זורעים ומהלכין מסוף העולם ועד סופו לשעה קלה ומתלשים ארזי לבנון בחליכתן והיו אריות ונמרים חשובים עליהם כנימה בבשרו (כ"י יוחנן, מד"ר ב"ר' ט'). — *יזמשל: אל תמכור לי את עור הנמר שרם נלכד ברשתך (א' מאשה, אה"י י'). — *נִמְרֵר, אחת מצורות המולות: הנמר וזנבו לפאת מורח וראשו אל קו השווי וקצה זנבו אל קוטב דרום (יעקב אנטולו, ספ"א אלפגני, Rivista degli Studi Orientali ann III, vol III, 248).

***נִמְרֵר**, — קל לא נהוג.

— פעי, *נִמְרֵר, ש"י, — נמר את השרה וכיוצא בזה, עשה אותה חבורות חבורות כמו עור הנמר: המנמר את שדהו ושייר קלחים לחים (כ"ע, פסח ג' ב'). לא חייב רבי עקיבה אלא במנמר לקליות אבל במנמר לאוצר לא (שמואל' מנח' ע"א').

— פעי, *נִמְרֵר, מנמר, מנומר, — בגד מנמר: אין לוקחין מגרדי לא אירין ולא נירין וכו' אבל לוקחין מהן בגד מנומר (כ"ק קוט'). — אתרוג מנמר: אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן ומנומר (סוכ' לו'). — ובסחמ"א: מלכות יון ונקראת נמר על שם שהיתה גזרות גזרות על ישראל מנומרות ומשונות זו מזו (מיוח' לנשי' דני' ז' ו').

***נִמְרֵרָה**, ש"י, — נקבת הנמר: ארי אחד אשר ישב בשלום עם נמרה בסוגר (סולר' סטנע, משנ' היונקים 229).

***נִמְרֵשִׁי** (1), ש"י, מ"ר נִמְרֵשִׁים, — כעין כתמים קטנים על עור הפנים, עדשי הפנים, Sommersprosse; tache de rous: sear; freckle: לוח הערד מנקה וכו' מסמני הנגעים ומתעדשים הנקרא נמש (קלמן כ"ז, פתח'). ממרק (החומץ) הנמש ומיפה המראה ברשיה ובאכילה (שס, לוח סמני').

(1) כך גם בערב' נִמֵּש a).

(1) מלשון יונית vavos — (2) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובספרי הדפוס ננס.

נא יצ, שאו נִס בארץ תקעו שופר בגוים (שם כו). הנה
 אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נְסִי והביאו בניך
 בחצן (ישעי מט כג). סלו סלו המסלה סקלו מאכן הרימו
 נִס על העמים (שם כז י).—היה לִנִּס, למופת, לאזהרה:
 ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת קרן במות
 העדה באכל האש את חמשים ומאתים איש ויהיו לִנִּס
 (מזכ' כו י). — ג) מעשה פלא של כח למעלה
 מהטבע, Wunder; miracle: ויכן משה מוכח ויקרא
 שמו יי' נְסִי¹ (שמות יז טו). — ובתנ"כ, בענין נִס
 הספינה: המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס
 ואת העוגין ואת כל המנהיגין אותה (כ"ג ס א). והאלהים
 נסה את אברהם וכו' גדלו כ נס הזה של ספינה (יחזק,
 מדיר נלאש נס).—ואמר המלוי: מומתי תקלענה לבבי
 כ נס ינים ביום סער ספינה (ר"ש הנגיד, מומתי). —
 ומצוי בסהמ"א במשמי' נִס הדגל: וירא יהודה את
 אפוליאנוס עומד בתוך נושאי נס מקרון ודגלם (יוסיפון,
 סק כ). — ואמר המשורר: ושמהו כמו מלך עלי כל
 וכתב שם יקותיאל בנסו, אשר כ נס נתנו על מלכים
 ובשחק עלי הבל פרשו (רש"י, נזר מהלל), נס י מאור יום
 הזמן השפל מני ודגל מאפל הרים (רמב"ם, מנחות ס טו).
 אם תחקר סוד יסוד בריאות, לכה ל נס העמר לכל
 אות, צורות ולהיות דמות פליאות (רמב"ם, נשני חומת).
 הוא על יד ימיני דגלי, הוא נס על שמאלי, הוא הרי
 בעתות שפלי, הוא מסער בנפלי (הוא, שם אלן). הח כי
 עוני כפפו אותי אחר היותי בזמן כנס (ר"י מליו, הענק,
 אות כ). דגל חסדים ונס כל מהלל, ענין שעפים וסוד
 מעלל, מוליק חכמים ושרים שולל (יוסף כ"י שש, מה לדל
 כסדר, JQR N.S. 1913, 94). אני עברך ברוב חסדך
 עשה עמי לשובה אות, וכימי צאת באין יוצאת הראני
 נפלאות, ושא הנס צור לננס הפזורים בכל פיאות
 (סדור סימני ליוסכ, מומס נסת, כ"י ניויט"מ). — "ובענין
 נִס ונפלאות: על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות
 ועל התשועות וכו' שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן
 הזה (הפ' חנכה, על הנסים), ועל נסיד שבכל יום עמנו
 ועל נפלאותיך ומכותיך שבכל עת (תפ' י"ח, מודים).
 לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח וכו' ולקלם
 למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו
 מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה
 לאור גדול ומשעבוד לגאולה (דגן גמליאל, פסח' י ס).
 הרוואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך
 שעשו נסים לאבותינו במקום הזה (ברכ' ט א). ניקנור

¹ ע"י הערה לערך נִס.

נעשו נסים לדלתותיו (יומ' ג'). לעולם אל יעמוד אדם
 במקום סכנה לומר שעושיך לו נס שמה אין עושיך לו
 נס ואם עושיך לו נס מנכין לו מוכיותיו (ר' ינאי, שנת
 לג). וכו' נס אחד נעשה בשמן המשחה והלא נסים
 הרבה נעשו בו מתחלתו ועד סופו תחלתו לא היה
 אלא ייב לוג וכו' נמשח המשכן וכליו ואחרן ובניו
 וכו' וכולו קיים לעתיד לבא (ר' יסודס, כרית' ס). אמר
 לחן (משה לישראל) מן הנס שתוא עושה לכם במשיכתו
 אתם יודעים בשחיטתו (מס' בל, מס' דפסח' ס). עשרה
 נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה
 מריח בשר הקדש ולא הסריח בשר הקדש מעולם ולא
 נראה זכוב בבית המטבחים וכו' (אבות ס ס). אפילו
 בעל הנס אינו מכיר בנסו (ר' אלעזר, נדה לא). נס
 גדול היה נעשה בלחם הפנים סלוקו כסדרו (יב"ל,
 יומ' כא). נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו
 הנס (הוא, שנת כג). אמרו מי ילך ויבשל הגזרות וילך
 ר' שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים (מס' יו"ט).
 מהו שיברך אדם על נס י אביו ועל נס י רבו (ירוש',
 נכ"י ט א). כרובים בנס היו עומדין (שמואל, יומ' כא).
 גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הנס שנעשה
 לחנניה מישאל ועזריה (ר' חייא בר אבא, גר' מו). מעשה
 נסים יש בדבר (ר' יונה, מדיר נלאש ד). אמר חזקיה
 מה אנו צריכין לומר נסים וגבורותיו של הקב"ה כבר
 מודעת זאת מסוף העולם ועד סופו לא כבר עמד נגל
 החסות באמצע הרקיע וראו נסיו וגבורותיו של הקב"ה
 עד סוף העולם (ר' לוי, שם ששים, חזי מלגנון). הנרות
 הללו אנו מדליקין על הישועות ועל הנסים ועל
 הנפלאות אשר עשית לאבותינו ע"י כהניך הקדושים וכו'
 כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסיד ועל
 ישועתך (מס' סופ' כ ו). בא וראה נסיו ופלאיו של
 הקב"ה העולם היה מים במים אעפ"כ פינה לתוך מלא
 (פסוקי דכתי, שזר לו כש). — נִס בתוך נס: (כתוב)
 ויבלע מטה אחרן את מסותם וכו' נס בתוך נס (ר'
 אלעזר, שנת לו). בשעה שהפיל נכודנצר הרשע חנניה
 מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד יורקמי שר הברד
 לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע ארר ואצנן את הכבשן
 וכו' אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב"ה בכך שאתה
 שר של ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא
 אני שר של אש ארר ואקרר בפנים ואקריח מבחוץ
 ואעשה נס בתוך נס (ר"ש הסלונקי, פסח' קית).—ומצוי
 בסהמ"א: אני אעש לאל שירים כפולים, עלי נסים
 אשר עשה כפולים (ר"ש הנגיד, הלי חש). ואגיד פלאך

חכם כמו שאמרו עליו: ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה לשם יי ותבא לנסתו בחירות (מ"א י א). —נסה בדבר: עשה מעשה בדבר לסימן אם הדבר כמו שהוא רוצה וכדומה: ויאמר גדעון אל האלהים אל יחר אפך בי ואדברתי אך הפעם אנסה נא רק הפעם בגוה יהי נא חרב אל הגוה לבדה ועל כל הארץ יהיה מל (שפ"ט ו לט). —נסה לעשות דבר, התחיל לעשות הדבר כדי לראות אם טוב הדבר או אם יוכל לעשותו, versuchen, essayer; to essay: או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמפתים וכו' ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיוניך (דנ"ד ד לז). הרבה כך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג ומרד (שס כח טו). וילבש שאול את דוד מדיו וכו' ויאל ללכת כי לא נסה ויאמר דוד אל שאול לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי ויסרם דוד מעליו (ש"א יז לח"ט). אמרתי אני בלבי לכה נא אנסכה בשמחה וראה בשוב והנה גם הוא הבל (קה"ג א). כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (שס ז כג). ואמר בן סירא: בני בחיך גם נשך וראה מה רע לה ואל תתן לה (כ"ס גני' לו כז). —ובתו"מ: עשרה נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר (אבות ד' ד). אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים (ר' יונתן מדי"ר נח"ש נה). שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה, העשיר מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים ומנסה העני אם יוכל לקבל ויסורין ואינו כועס (שס שמות לא). באותה שעה אמר אברהם איני זו מכאן עד שתשבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד לעולם וכו' ונשבע שלא ינסנו עוד (שס נמד' יז). —ומצוי בסהמ"א: ואתה לא נסית את הראשונים ומפעלותם, אף לא בחנת את האחרונים ועונותם (תש"י רסע"ג על חיוי הכלני, ס"י 57). כי ברב שיח מנסה¹ אותך ושחק לך וחקרך (סו"א, גנוף הערני מספ' הגלוי, שס כ"ס). כניתו אב המון גוים, ובנסיתו ביחיד אלהים חיים (כ"י הלוי, את נתיני רעיון).

—נפע', נסה. —נסה דבר לפלוני, שנסה לעשות לו דבר, רק מעט התחילו לעשות לו כדי לנסותו: הנסה דבר אליך תלמה וכו' כי עתה תבוא אליך ותלא הגע עריך ותבהל (חיוז ד כ"ה).

—נפע', *נתנסה. —שנסהו: עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו (אבות ד' ג). אמר (יוסף) אבא נתנסה זקיני נתנסה ואני איני מתנסה (מדי"ר נח"ש פו). לא נתנסה יצחק אלא פעם אחת בלבד (שס שש"ט, ¹ כנפוח"מ ב"ס (גני' יג יב) ינסך.

—פע', ינסה. —כמו נתנסה: היה ברוך כאב נסח עשרה ורץ לקראת שלשת האנשים (כ"י אכן גילת, יקר רוח). למען שלם ככל מעשיו, המנסה בעשרה נסים (סד' הושעני, למען תמים). —ובפרש שהיה לו הרבה נסיונות והתרגל בדבר: פי' מומחה מנוסה בדברים (ר"ח סנה"ה). ועל כן תמצא ההמון שאומרים שאל למנסה ולא תשאל לרופא (מן פלוקי"א, לני הגוף, כ"י נד"ט"ט). —דבר מנסה, שנתברר בנסיון שהוא כך: והשם גזר על הזכר כמספר הזכר אשר תשלים צורתו בכפן והנקבה כפלים וזה דבר ברור ומנוסה (לכ"ע ויקר' יד יז). ועוד דבר ידוע ומנסה כי רובי החולאים יקלו מחצי הלילה עד חצי היום (סו"א, ספ' המאורות). סגולות נוראות וכו' ובצד קצתם כתוב ברוך ומנסה (כ"י מודינא, לרי מוסס ג כד). —הוא מנסה, ידוע על פי הנסיון: אין מול לישראל כל זמן שהם שומרי התורה ואם לא ישמרוה ישלש בהם המול כאשר הוא מנוסה (לכ"ע שמות לג כג).

ב. **נסה¹**, ממנו בנסה.

ב. **נסה²**, פי', לוו נסה. —נסה אור, האיר והסב אותו למקום הרצוי: רבים אמרים מי יראנו שוב נסה² עלינו אור מנח' יי (תה"ל ד ז).

ג. **נסה³**, כמו נשא, קל לא נמצא.

—נפע' *נסת, ניסת, כמו נשאת, —נסת האשה לפלוני, נשאה לו: הלכה וניסת לאחיו ומת בלא ולד היאך זו מתייבמת (ר' עזרא, ספרי דנ"י רס"ט). תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וניסת⁴ (נדה י ו). בת ישראל שניסת לכהן וילדה ממנו בת וחלכה חבת ונשאת לעבד וניסת לנכרי (ספרא אמו"ק, סוף פס"ה). ניסת לראשון

¹ ע"י הערה להערך.

² ע"י הערה לקמן. —³ כך בנסחה המסורה, ואמרו הקדמוני' והחדש' כי הוא כמו נשא, אבל קצת קשה גם הסמך וגם ההא, ולכן יותר נראה כי הוא שרש מיוחד לענין אור.

⁴ במדב"מ ונישאת.

אתכם ולהשמיד אתכם ונפחתם מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה (וכי' כח סג). ורשעים מאריך יכתובו ובוגדים יסחפו ממנה (משלי כ ככ). — ואמר בן סירה: בכל זאת לא שב העם ולא חרלו מחפאתם עד אשר נסח ו מארצם ויפצו בכל הארץ (כ"ס גני' מה טו).

— קל יסח, יסחה, יסחה, נסח את פלוני מהמקום, עקר אותו, הוציאו משם בזעף וכדומ': גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחה מאהל ושרשך מארץ חיים (תהי' נכ ז). — ובית: בית גאים יסח יי' ויצב גבול אלמנה (משלי יס כה). — ואמר הפיוטן: בתולותי ובחורי' נסח בנסיחה, בראש כל חצות נבלתם כסוחה (קני' למי' התרישו ממני).

— הפי' *הסח, כפרש הפיוט דעתו מדברך, — העתיקה ממנו, לא חשב עוד עליו, seine Gedanken v. etwas ablenken. ומעשה: divertir sa pensée; to divert the mind באשה אחת שסיננה משקין ממאין ומהורין בתוך חבית תרומה ובה מעשה לפני חכמים ולא שימאו מפני שהסחה דעתה ממנה (תוספת' טרי' ח טו). אפילו הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסחה דעתו (ר"ש, ערוך מ). הוצרך ליפנות ואינו יכול לפנות וכו' יסח דעתו מדברים אחרים (רמב"ם, שבת פג). אמרה תורה על מצוה תמיד (יהיה הציין) שלא יסח דעתו ממנו (לכס' נר נכ סנה). יומי' ת). ושחט אותה לפניו וכו' שלא יסח דעתו ממנה (ס' מ). שאמר אליהו לפני הקב"ה רבש"ע ענני שתד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח וענני שת יסח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם (כי' אהרן, נלכ' ט). — ומצוי בסהמ"א: שלא הסחתי דעתי כהם (גמ' נ"ב ח:). חייב אדם למשמש בתפיליו כל זמן שהם עליו שלש יסח דעתו מהם אפילו רגע אחד (רמב"ם, תפילין דיד). — והסח דעתו לדבר: מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסח דעתו לדברים אחרים (רמב"ם, ת"ג ו). כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו ולא נסח דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרחורי' הלב (בוא, ערוך' ג).

— נסח, נסחה, נסחתם, יסחו, — נסח פלוני מן הארץ וכדומ', הראשונים והאחרונים והחכמים והתלמידים ונועצנו מה לעשות למכשול הגדול הזה אשר הביאו בן מאיר להעמיד עצתו ויאמרו לא נוכל לבקר את כל הנסחים אשר כתב בן מאיר על זאת אל המקומות ועוד אפשר כי ננסחו אגרותיו בתוך העם (קטע מכתב רס"ג, סעדי' לה, סכר 180).

ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא (כני' יבמ' סד). ניסת לראשון ולא היו לה בנים (ס' סס). בין שנפלו לה נכסים עד שלא נתארכה בין שנפלו לה נכסים משנתארכה וניסת הבעל מוציא מיד הלקוחות (כתוב' עה:). נכסי ליד ואחריו לפלוני ועמדה וניסת (אכני' ס' ס' ס'). ניסת¹ פחותה מבית עשירים וולדת עד ששים (ר' סהרל, נ"ב קט): מעשה ביוסמני וכו' שבאת לפני רבי אמרה לו אשה בכמה ניסת (גד' מה). — ובסהמ"א: בת עם הארץ או אשתו שניסת לחבר (רמב"ם, מעשר ג).

* **נְסִיחָה**, נסח, — שה"פ, כמו נסיון: אברהם אב המון גוים לא נתן בכבודו מוס אשר שמר מצות עליון ובא בברית עמו בבשרו כרת לו חק וביסוי נמצא נאמן (כ"ס גני' מד יט"ב).

* **נְסִיחָה**, נסח, מיל' נסיון, — שה"פ מן נסח, כפרש נסח המים והיון על המזבח: נאמר בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם הרי מס יוד מס מים מכאן רמז לניסוך מים מן התורה (ר"י בן נחום, שנת קג:). ונסכיה בשני ניסוכים הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין (ר"ע, זמני קי:). שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג (תוספת' סוכ' ג). כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה (כ"א בר' דוד, ש' טו). סוכה וניסוך המים שבעה (משנ' ס' ד' ח). ניסוך המים והיין (זמני ונ). עשר נסיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני (רי' נחמיה, עני' ג). כל מי שהוא יודע כמה ניסוכים ניסך יעקב אבינו בבית אל יודע לחשוב את מי מבריה (רי' חנין, מד' נלכ' עה). חג היה וניסוך המים היה וויתור במה היה (נר קפאל, ש' נות ס). — ולעבודה זרה: אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבות וקישור וניסוך והשתחואה (סנה' סג). * **נְסִיחָה**, עי' * **נְסִיחָה**.

נְסַח (2) ממנו נסח, ואולי מסח.

נְסַח, קל לא נמצא במקורות הקדומים.

— נעץ, נסח, נסחתם, יסחו, — נסח פלוני מן הארץ וכדומ', נעקר והשלך ממנה, herausgerissen, vertrieben sein. כן ישיש יי' עליכם להאבד être arraché; to be plucked up

— (1) בקצת כ"י נשאת.

(2) בערב' נשה' a.

אלא בעדים וכו' אינן נאמן ושעות ספרים הוא ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים וכבר חקרתי על הנוסחאות חישנות ומצאתי בהן שהוא נאמן והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה כתוב על הגוילים וכו' ושתי נוסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו (סוף הלכ' מלוס ולוס טו כ). כך מצינו לשון כל הנוסחאות הסדוייקות שנקראו על זקני הגמרא (ס' חמינין, מלוס תפס). ומה שנראה הוא שבנוסחאות הגמרות של הגאון ז"ל היה כתוב שמות החכמים אלא שהיו מרכנן סבוראי (קולא הדורות א כ).—ובמשמ' עצם סדר הלשון של מאמר מהמאמרים שבספר, text, veading ונסחתו של רבינו חננאל כך היא (למנ"ן, מידוכי ריש לג). וכותבין למלוה שטר אדרכאה זו היא נוסחתו (ספר הסדומות ג ו יג). נוסחת הדפוס שבספרי רבינו כתובה בסעות והילך הנוסחא הנכונה (ריי אלכו, כ"מ למנ"ס, נית הסמ"ד ד ד). שמועה זו שהוזכרה כאן בחייבי שבילות נתבלבלו בה קצת מפרשים סתך שנוי נוסחאות שבה (המלורי, יומ' פמ). וגראה עוד ברור שגם לפי נוסחת המדרש שלפנינו הכוונה היא כמו לפי נוסחת הילקוט (הקד' יש"ר לספר אול"ז תכנה לנכס).—וגם במשמ' איכות ספור טעשה מן המעשים, version: ובוה נוסחאות מתחלפות ומה שכתוב בספר דברי הימים למלכי ספרד כך הוא (ריי אכן וילנא, סנט יסודס ו). יש נוסחאות בענין זה אבל מה שראיתי בספר דברי הימים לחכמי צרפת כך הוא (שס וי).—ובפרט נסחת רפואה, רשימת הרכבת סממני הרפואה שהרופא כותב להחולה, receipt: אבל יהיה כרופא הבקי אשר הוא חושב על הנוסחה ומשים מכל סם שיעור ידוע (ריי א"מ, סקון מדס: לשנ"ג). ואצא לרפואתם ולכתוב להם פתקות ונוסחאות רפואות חלייהם (אגרי סמנ"ס לריי א"מ, ב) ייגוסח של רפואה, פרמי הסממנים וכמותם שמהם מרכבת רפואה מן הרפואות, prescription formula: ואחר זה תלקוט הנוסחאות הכתובות בספר הרקוח ובלוחות הרפואות הפשוטות (קאנן ג א כ ג). והם גרגרים רבים בנוסחאות מתחלפות תמצאם ברקוח (שס ג א א כג). אביא לך נוסחאות נפלאות מגוסות (לכנני, אלת חייס נ יו, כסס פקי מס). אבל נזכור מן הרפואה מה שהוא יותר קל ויותר מנוסה ולא אוכור נוסחאות רבות בכל חולי וחולי כמו שעשו האחרונים מן הרופאים לפי שזה סבת שבוש הרופא (נמן פלקולא, לרי סנוף ג י). קרובי החולה ימהרו אל בית הרוכל להביא הרפואות וכל אותן הנוסחאות ולתועלת אשר יקו

ביינסח, פ"י, — העתיק מספר לספר: ובא הנוסח ומצא שם תלוי כך וחשבו כשאר דברי התלמוד ולא ידע כי זכרון הוא ונסח את הדברים כולן בקולמוס אחד (מיוס' לרייג, מסוי הגא', הכנני, רעג). והלבלר שאינו מבין נוסח כמה שהוא רואה ואין משנה (ריי מסס בן ר' יתק המענני, שס, ס'י מס). ואותו פירוש שראית משמינו דברי טעות הן בירינו וכו' וכך צוינו למר יוסף ז"ל שיתקן אותו באותה נוסחה שנסחתה ממנו שלא כרצוני (ריי אלפסי, שס תקיט).

—נעס', יינסח, — שנסחו אותו: ועוד אפשר כי ננסחו אגרותיו בתוך העם (קטע מכתב רס"ג, סעדיאלס, סכט"ר 180). — פס', יינסח, — נסח הספר וכיוצא בזה, החליפו נסחתו באחרת: ולזה לא היה ראוי גם כן למנות שורש ולא עקר שלא תנוסח התורה ולא תשתנה (ריי אלכו, העקרי א יד). עוד הביא החכם רביה וכו' לבאר שאפשר שתנוסח תורתנו הקדושה (ריי אכננאל, ראש חמס יג). ובוה צדק הרב ז"ל שלא תנוסח התורה בלי ספק (ריי עמדין, כירס מגד' טו סג).

—נחפ', יינסח, — כמו נסח: כאשר יקרה לספרי חול שהסופרים והמעתיקים כרוב הימים ישנו בהם בתוספת וגרעון או חלוקה וכו' עד שבאורך הזמן תשתכח הקריאה האמתית לגמרי ויתנסח הספר (למנ"ן, אור לנסיכס).

יינסחה¹, נוסחה, ש"י, מ"ר נסחאות, — א העתקה מה שהעתיק מגליון כתוב אחר על גליון אחר, copie: ולכך קורין לספר הנכתב אל ספר אחר נוסחה (רס"ג עוק' נ י). ולפי שבחתי הקיצור הנחתי פירושן לנסחה השנית להרחיב פירושו כדי ליהנות בו כל התלמידים (מסוי דוגס על רסע"ג, ס'י 6). וכך צוינו למר יוסף ז"ל שיתקן אותו באותה נוסחה שנמחתה ממנו שלא כרצוני מפני שלא היתה מחוורת באותו העת ונתרשל בדבר ולא תקנה (ריי אלפסי, מסוי הגא', הכנני, ס'י תקיט). שמועה זו עיקרה במסכת ברכות פרק א' ומשובשת היא בכל הנוסחאות ואנו תיקננוה מנוסחי הישיבות (רננו נסיס, REJ 1902, 296). פתשגן כמו נסחה (לאכ"פ, אסת' נ יד). ושלחו שלוחים וקנו שלש נוסחאות מן החבור ונתנו נסחה בכל גבול וגבול (למנ"ס, אגרי לקהל לנילי, א"י: כ 4). יש נוסחאות מן הגמרא שכתוב בהן שהאומר לחבירו אל תפרעני

¹ כך גם בערבית נסח'ה א) וכבר העיר ס' פרגל כי זו מלה שאולה מארמית.

***נְסִיּוֹן**, נסיון, מִזֵּד נְסִיּוֹנוֹת—הַפְעוּלָה לְנִסּוֹת אִדָּם אוֹ

דָּבָר אִם הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא נִרְאֶה, Prüfung; essai, ¹épreuve; test, trial

אֲבָחֲרָנוּ ²(בְּנִסְיוֹנוֹת) ³(נִסִּים גִּנִּי ד' יו). קְבִיטָה אוֹחֵב

בְּנִסְיוֹן ⁴(קָהוּ וְאֵל תִּמְהַר לִבְטַח עָלָיו (ס' ו' ז) —

וּבְתוֹמָם: מַעֲשֵׂה בִרְיָ אֱלִיעֶזֶר וְיִיְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ מִפְּרָשִׁים

בַּיָּם הַגְּדוֹל בְּנִכְסָה סְפִינָתָם לְמִים שְׂאִינָם מִהִלְכֵּן אִמְרָרִי

אֱלִיעֶזֶר לִרְיָ יִהְיֶה לֹא בָּאֵנוּ לִכְאֹן אֵלָּא לְבִיִּסְיוֹן

וּמִלֹּאֵל מִשֶּׁם מִלֵּא חֲבִית מִיָּם כִּינָן שֶׁעָלָה לְרֹמִי אִמְרָ

לֵהֶם אֲדִירִינוֹס מִיָּמִי אֱוִקִינוֹס מִהֵן אִמְרוּ לוֹ מִיָּם

בּוֹלֵעִים מִיָּם (מִדִּיר כִּלְאֵי יג). לֹקֶחֶן בַּחֲמָה מִהֵן

לְבִיִּסְיוֹן וּמַחְזִירֵן לֵהֵן כָּל אוֹחוֹ הַיּוֹם (חֹסֶפֶת ע"ז

ג' א). מִשָּׁל לֵאדָם שְׂאִמְרָ לִחְבִּירוֹ מְכוֹר לִי חֲמוּרֶךְ זֶה

אֵיל הֵן מִתֵּן אֶתָּה לִי לְבִיִּסְיוֹן אֵיל הֵן (סְפָרִי דִּכְרִי

כ' א). פְּעָמִים שְׂמוּכָה לִי לְבִיִּסְיוֹן וְהוּא מַחְזִירָה לֵאחֶר

ג' יָמִים (יֹרֵשׁ ע"ז א' ו) — וּבִמְשָׁמִי מַעֲשֵׂה קֶשֶׁה שֶׁהוּמָל

עַל אִדָּם כְּדִי לִרְאוֹת אִם יַעֲמֹד בּוֹ אוֹ אֵין: מִשִּׁיב מִשָּׁה

לִפְנֵי הַקֶּבֶ"ה הוֹאִיל וְאֵינוֹ נִפְטָר בְּנִסְיוֹן גְּדוֹל מֵן

הָעוֹלָם הָרִאשִׁי אִדָּם נִאֲמָן שִׁיעֲמוּד עַל יִשְׂרָאֵל (סְפָרִי דִּכְרִי

ס' א). עֲשֵׂרָה נְסִיּוֹנוֹת נִתְּנָה אֲבָרְתָם אֲבִינוֹ וְעַמֵּד

כָּלֶם (לְכֹסֶה יג). עֲשֵׂרָה נְסִיּוֹנוֹת נָסוּ אֲבֹתֵינוּ אֶת

הַמָּקוֹם בְּמִדְבָּר (ס' ד'). וְאֵל תִּבְאִינִי לִידִי חֲטָא וְלֹא לִידִי

עֲוֹן וְלֹא לִידִי בְּנִסְיוֹן וְלֹא לִידִי בּוֹיוֹן (כִּכִּי פ'). לְעוֹלָם

אֵל יִבְאֵי אִדָּם עֲצָמוֹ לִידִי בְּנִסְיוֹן שֶׁהָיוּ דוֹד מֶלֶךְ

יִשְׂרָאֵל הִבְיָא עֲצָמוֹ לִידִי בְּנִסְיוֹן וְנִכְשָׁל (כ' ס' א' קו).

נְסִיּוֹן עֲשִׂירִי הוּא וְכוּ' נְסִיּוֹן הָאֲחֵרִין שֶׁהוּא שְׁקוֹל כְּגַבִּי

הַכֹּל (כ' חֲנִינִי, מִדִּיר כִּלְאֵי ט'). אֲשֶׁרִי אִלָּם שֶׁהוּא עוֹמֵד

בְּנִסְיוֹנוֹ שְׂאֵין בְּרִיָּה שְׂאֵין הַקֶּבֶ"ה מְנַסֶּה אוֹתָהּ הָעֵשִׂיר

מִנְסָהּ אִם תִּהְיֶה יָדוֹ פְּתוּחָה לְעֵנִיִּים וּמְנַסֶּה תִּעֲנֵי אִם יִכּוֹל

לִקְבֹּל יִיסוּרוֹן וְאֵינוֹ כּוֹעֵס וְכוּ' וְאֵם עַמֵּד הָעֵשִׂיר בְּנִסְיוֹנוֹ

וְעוֹשֶׂה צְדָקוֹת הָרִי הוּא אוֹכֵל מִמוֹנוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּדֶ:

קִיּוּמָתָה לֹא לְעוֹהֲבֵי וְכוּ' וְאֵם עַמֵּד תִּעֲנֵי בְּנִסְיוֹנוֹ וְאֵינוֹ

מִכְעֵס הָרִי הוּא נוֹשֵׁל כְּפָלִים לְעֵתִיד לְבֹא (ס' שְׁמוֹת ל' א).

כִּינָן שְׂאִמְרָו אֱלֹהִי אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל בֹּא מוֹת עָלֵיהֶן אִמְרָ

הַקֶּבֶ"ה בְּשִׁיתָתוֹ שֶׁל אִדָּם הָרִאשֹׁן הִלְכָתָם שֶׁלֹּא עַמֵּד

בְּנִסְיוֹנוֹ שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת וּבְתִשְׁעֵי שְׁעוֹת נִקְנָה עָלָיו מִיתָה

(ס' ל' א). אִמְרָ מִשָּׁה רַבּוֹן הָעוֹלָם עַל מַה אֶתָּה כּוֹעֵס עַל

גִּם

¹ אוֹלִי אֲבָחֲנָנוּ כְּמוֹ בְּסוֹרִי וְאֲבָדְקוּחִי. — ² גִּם

בְּסוֹרִי בְּנִסְיוֹנִי, וְיֵשׁ שְׁנֵי נִסְחָאוֹת בְּכָתוּב זֶה. — ³ בְּגוֹת

הַכִּי בְּנִסְיוֹן. אֲבָל בְּהִיּוֹת בְּכָתוּב דִּיז בְּמִיר בְּרוֹר הַכְּתִיב

נְסִיּוֹנוֹת רַגְלִים לְדָבָר כִּי גִם כִּאֵן הִיתָה הַגְּרָסָה כְּר. יִיֵּל

נִסְחָת רִסְעִיג בְּמִסְהִי וְיֵשׁ גּוֹרִסִים בְּנִסְיוֹן.

יַעֲשׂוּ כָל מַה שֶׁנִּצְטָווּ (כ' קְלוּנִי, אֵלֶּן כִּתָּן ס' א). וְסוֹב

לִזֶּה מִשִּׁיתָה וְכוּ' וְזוֹ נִסְחָתוֹ קָח מִיָּן כִּרְפָס וּמִיָּן

מִיִּלְשִׁי וְכוּ' (מַעֲשֵׂה טוֹבִים, כִּיֵּת תִּשְׁגִּי י).

נְסִי, נְסִי, מִיָּם — מִשְׁבַּע הַנֶּסֶם, שֶׁל נֶסֶם: כִּי כָל הַיְעוּדִים

שֶׁבְּתוֹרָה בְּהִבְטָחוֹת אוֹ בְּהִתְרָאוֹת כּוֹלֵם מוֹפְתִים מֵן

הַנֶּסֶם הַנִּסְתָּרִים כְּדָבָר מוֹפְתֵי תִבְטִיחַ וְתִזְהִיר הַתּוֹרָה

לְעוֹלָם וְכוּ' תִזְהִיר בְּכָאֵן בְּכָרַת שֶׁהוּא עֵינִן נֶסֶם י וְלֹא

תִּבְטִיחַ בְּקִיּוֹם שֶׁהוּא רִאשִׁי (לְמִנְכֵּן יוֹקֵר יוֹ כֵּן). שְׂאֵם לֹא

הִיתָה (הַנְּבוּאָה) דָּבָר מִבְּעִי אֵלָּא דָּבָר נְסִי וְכוּ' (כִּיֵּה

קִדְשָׁה לְאֹרִי כִּיֵּד ג'). שְׂכָבֵר יִתְהוּוֹ הַדְּבָרִים הַנֶּסִּים כּוֹלֵל

מִקְטָם הַטְּבָעִי (כִּיֵּי אֲנִכְנֶלֶל, מַפְעִיֵּי יוֹ א'). שְׂאֵם הִיָּה

סְבוֹת הַדְּבָר הַטְּבָעִי כְּסְבוֹת הַדְּבָר הַנֶּסִּי וְשֶׁלֹּא יוֹכְדָלוּ

אֵלָּא בּוֹמְזֵי הַיְוִתִּיהֶן הֵנָּה יִתְחַיֵּב מִזֶּה שִׁיְהִיו כָּל הַדְּבָרִים

מִבְּעִיִּים וְכוּ' וְלִכֵּן אִם הִיוּ הַדְּבָרִים הַנֶּסִּים מִהַסְכּוֹת

וְהַתְּחַלּוֹת הַטְּבָעִיִּים אֵין סִפְקָ שִׁיְצַדֵּק בְּהֵן גִּדֵּר הַדְּבָרִים

הַטְּבָעִיִּים (ס' שִׁסִּי י). כְּכָר הַנּוֹכַחְתִּי בְּסִי צְרוּר הַחַיִּים

שֶׁלִּי בְּחֶלֶק מוֹת יוֹשִׁים שִׁשִּׁי תִּחְיִיָּה מִבְּעִיִּים וְנִסִּיִּית

(כִּיֵּי מַחְזִי, הִלְכִי קִטְנִי, אִזִּיֵּה קֶלֶה).

נְסִיגָה, נְסִיגָה, מִיָּם — מִיָּם מִן נְסִיגָה, וּבְפִרְשׁ נְסִיגָה הַמַּחֲלָה:

הַנְּסִיגָה וְהִיא חֲזוֹת הַחֹלִי, הַנְּסִיגָה יוֹתֵר

קֶשֶׁה מִן הָרִשָּׁה וְהַעֲצָה הַנּוֹכַחַה שֶׁלֹּא תִמְהַר לְהַתְּעַמֵּק

בְּרִפּוּאוֹת עַד שִׁיתְבָּאֵר הָעֵינִן (קִלְטוֹן דִּלֵּךְ כ'). מִשְׁפָּטִי

הַנְּסִיגָה כְּלוֹמֵר חֲזוֹת הַחֹלִי הַנִּקְרָאֵת רִקְלִיב הַיּוֹתֵר

רַעִי שֶׁבְּנִסְיָגוֹת מַה שֶׁתִּהְיֶה מִהִירָה וְהִיָּה עִמָּה חוֹלְשָׁת

הַכֹּחַ וְכוּ' וְהִנֵּה אִם תִּפּוֹל הַנְּסִיגָה בְּחִטָּא מִהַנְּהַגָה

יוֹתֵר בְּשׁוֹחָה מֵאֲשֶׁר אִם תִּפּוֹל מִעֲצָמָה וְכוּ' וְהַנְּסִיגָה

יוֹתֵר רַעִי וְקֶשֶׁה מִהַעֲקֵר כִּי הַחֹלִי חוֹזֵר לְרֹאשׁ (ס' ד

ג' א' ז'). — נְסִיגָה הִלְכִי: הִירָאָה (הִיא) נְסִיגָה לֵב הִירָא

מִמִּי שֶׁהוּא יִרְאֵה מִמֶּנּוּ (כִּיֵּי מוֹסְקָטוֹ, נְפִלִי יוֹדֵעַ ל').

נְסִיחָה, נְסִיחָה, מִיָּם — מִיָּם מִן נְסִיחָה, בְּמִשְׁמִי נִסְחָה מִן הָאֵרֶץ:

בְּתוֹלָדוֹתֵי וּבְחֹרֵי נִסְחָה בְּנִסְיָחָה, בְּרֹאשׁ כָּל

חֻצוֹת נִבְלָתָם כְּסוּחָה (קִיֵּי לְחִיב, הַסְרִישׁוֹ מִמֶּנּוּ). — וּכְמוֹ

נִסְחָה: וְהַגְּבוּלִים שֶׁהוֹכִיז בְּמִלְמִיּוֹם אֵין לְסִמּוּךְ עָלֵיהֶם

כִּי הוּא אִמְרָ כִּי מִצָּאֵם כִּכָּה בְּנִסְיָחָה קְרִמוּנִית (לִכְנֵ"ט,

סִפְרֵי טַעֲמִים, כִּיֵּי פִרְיוֹ). — וּבִמְשָׁמִי שְׁנֵי הַנִּסְחָה: וְהִיסוּד

הַתְּשִׁיעִי הוּא, עֵקֶר הַנְּסִיחָה וְהוּא כִּי זֹאת הַתּוֹרָה

הִיא תּוֹרַת מִרְעָה לֹא תִהְיֶה נִסְחָה וְלֹא נִחֻלָּתָה (כִּיֵּי

אֲנִכְנֶלֶל, לֹא־אִמְנָה א'). — וְנִסְחָתָה הַנִּפְשׁוֹת, כְּמוֹ גִּלְגּוֹל:

הַעֲתָק אוֹ הַעֲתָקָה אוֹ נְסִיחָה אוֹ גִּלְגּוֹל כָּלֶם הֵם

שְׁמוֹת לְאִמּוֹנָתָה הַתְּגַלְגּוּלוֹת הַנִּפְשׁ מִגּוֹף לְגּוֹף (הַעֲרִי

קוֹפְטָן כִּסְפִי מִנֵּה קִלְיָ לְכִיֵּי מִפִּסְכִּי 90).

נְסִיּוֹנִי, ט"ז, מִיר נְסִיּוֹנִים, —מסבע הנסיון: ואולם מה שספרו מהדיריעות המגיעות בחכמת הרפואה בשניה הוא זר מאד כי אלו הענינים הם נסיוניים ואין מדרכם שיגיעו מהחוש כי אם בקושי גדול וזה שלא תשלם הגעתם אם לא יגיעו מהחוש בזה הדבר מה שישלמתי הנאי הנסיון (לכ"ג, מלת' ה' כ ד), מיני הויכוח הן ד' ואלה שמותם נסיוני נצוחי ומתוחבל ותלמודי וכו' כי הנסיוני הוא הויכוח המובא בנסיון שיתוכח לנסותו אם ודע אם לאו (כ"י אכן לט"ף, אג"י הפסוק 48).

נְסִיכָה, ט"ז, ככ"י נְסִיכָה, —כמו נְסִיכָה: אשר חלב וזבוחיו יאכלו ישתו ויין נְסִיכָה (דכ"י לז לח). —ואמר המלח: אשר נפתו בתענוג הזמנים וצוף טעם וישתו ויין נְסִיכָה, שאול ירדו ושכבו ראש וזנב והשתחו בווים עם נְסִיכָה (כ"י מריו, הענק, אוח נ).

נְסִיכָה (1), ט"ז, ככ"י נְסִיכָה, —ככ"י נְסִיכָה, נְסִיכָה. נְסִיכָה, —א) שלום ושר כעין מלך אצל המואבים וברומה, Fürst; prince: את אוי ואת רקס ואת צור ואת חור ואת רבע נְסִיכָה סיחון ישיבי הארץ (יהוש' יג כה). והקמנו עליו שבעה רעים ושמונה נְסִיכָה אדם (מכ"י ס ד). שמה נְסִיכָה צפון כלם וכל צדני (לחוק' לז ל). שיחמו נדיבמו כעיר וכזאב וכזבח ונצלמנע כל נְסִיכָה (תה"י פג יז). —ב) כמו מַסְכָּה: וגם אלהיהם עם נְסִיכָה (2) עם כלי חמדתם כסף וחבב כשבי יבא מצרים (דני"א ח). —ואמר בן מירא: בעדת רשעים ווקרת אש ובגוי חנף נצחה חמה אשר לא נשא לנְסִיכָה קדם חמורים עולם בגבורתם (כ"ס גני"ו יו). —ובמדרש: והלא מתחלה נסיד היה (בלק) וכו' אלא משנהרג סיחון המליכוהו תחתיו (מדר' נמד' כ). —ובסהמ"א: קדם כל נְסִיכָה הייתי נסוכה מאז (יו"י א שזע', י"י קנני). —וכגוי לאלהים: שחורה עת נבראתי, בגוף שטא נחבאתי, או לי כי נדמיתי, נתנני נְסִיכָה במחבאי מחשכי, ובתוד עם שטא שפתיים אנכי (ילח' בן לאזון, פתחי מיוצני). —ולנך' נְסִיכָה, מִיר נְסִיכָה, בהשאלה למלאכים: נחלקים לבתות ועל דגלם אותות, בעש סופר מהיר חרותות. מהם נְסִיכָה ומהם משרותות, מהם צבאות רצות ובאות (רש"י, כפר מלכות). —ובמשמ' הפשוטה: ויאמר האיש חייד חשר אם יאמר לי בני עמנו, נשא אשה ומלוך תמלוך עלינו, לא חפצתי לקחת לא מלכה ולא נְסִיכָה (עמ"י, מתכ"י יז).

ישראל אמר בשביל שבמלו עשרת הדברות א"ל יש להן מהיכן ליפרע אמר לו מנין אמר הזכר שנסיית אברהם ב" נסיונות ויצאו עשר בעשר (כ"י אה"י, שס מד), נפלה אמו (של הילד השביעי שנגזרה עליו מיתה) עליו והיתה מחבתו ומגשקתו ואמרה לו בני לך אצל אברהם אביכם ואמר לו כך אמרה אמי אל תזוז דעתך עליך ותאמר בנתי מובח והעליתי את יצחק בני הרי אמנו בנתה שבעה מובחות והעלטה שבעה בנים ביום אחד אחת נסיון ואני מעשה (שס א"י), מעשה כמרים. מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בנסיוןך אפילו שעה אחת (כ"י בן פדיוה, מנחום' שמיני יג). —ומ"ר נסיונים: אמר לו הקב"ה יסורין קשים ונסיון אחרים היו ראויין לבא על אברהם (מדר' נמד' יז). —ואמר הפימן: אצולים מפרך סוגים, בחוזק יד ונסיונים, גוי שומר אמונים (משה כ"י קלוני, יול' אחרון ססח, אלוים). —ומצוי בסהמ"א: ותנאי התשובה ומה שיבא מן הצרות על דרך הבחינה והנסיון ועל דרך הפרעון מעון שקדם (כ"י א"י, כחז"י כה). די בנסיונות מוסר ובהתהפכות הימים מוכיח (כ"י מריו, מוסרי הפלסוף נ ג). הנסיונות אין להם תכלית והמשכיל יוסיף בהם בכל יום (שס א"י). כענין שאמרו חכמים אשרי אדם שעומד בנסיון (רמב"ן, שמוס כ יז). —ובמשמ' מעשה שנעשה פעמים מספר והוכיח דבר מה שהוא כך או כך, Erfahrung; experientia: ומנסיון מלאכה ידיו שניסה בחכמת הרפואה (ט' דוטלו, ספ' המדקמות). כי זה איננו משעורם ותכמתם אבל הוא מנסיונות שבמצאום כאשר מצאו המשגל יהיה ממנו הולד (כ"י א"י, כחז"י נג). ומפלאי דיניהם עוד ונסיונותם חרותה בירי שמים כשרה בירי אדם מרפה משום צמק ריאה (שס ד לא). כי כל מה שנתאמת נסיון באלו אע"פ שלא יגורחו ההיקש הוא מותר לעשותו (ר"ש א"י, מו"נ ג לו). בעבור זה התחכם הש"י לאמת התחלות התורה בנסיון כדי שלא יפול הספק בהם כי מה שנתאמת בנסיון כמשוך הקלאמיטא הברזל אי אפשר שיפול הספק בו (כ"י אלנו, העק"י א יז). למה שתגיע להם ידיעתו בנסיון ולמה שיוציאו מלבם ממה שידעו בנסיון (רש"י סלקיאל, ראש' חכמ' נ ג), ומה לנו להביא בזה טענות שכליות וכבר למדנו החכם שהנסיון גובר על ההקש (כ"י אכננאל, ש"א ח). —בעל נסיון: כי בעלי הנסיון יוכיחו בזה הפך דברי חכמי ישראל (פחד יצחק, ערך נקוד). —ומשל: אין חכם כבעל הנסיון (מילי דאנות י). —ודבור רגיל, הנסיון היומי מוכיח וכו'.

(1) משק' משיח. — (2) הקדמונים פרשו גם זה במשמ' שר ושלטון.

וזהב וכדומה, *gagosa. Bild ; image fondue ; molten* : נבער כל אדם מדעת הביש כל צורף מפסל כי שקר נִסְכָּו ולא רוח בם (יזע' י יד). הן כלם און אפס מעשיהם רוח ותהו נִסְכִּיהֶם (ישע' מא כט). ואגיד לך מאז בפרס תבוא השמעתוך מן האמר עצבי עשם ופסלי ונסכי צום (שם מח ה).

שהוא (שם ס ח). גר וגוי שירשו את אביהם גוי יכול הוא לומר לו מול אתה עבודה זרה ואני מעות אתה יין נסך¹ ואני פירות (דמאי ו י). אין מדקדקין ביין נסך (ל' יכודס, ירוש' סנה' ד ח).—ב) פֶּסֶל נסוך מכסף¹ כך בכ"י, וכך במשנ' שבגמ' ירוש'. ובנוסח' הרפו' אין המלה נסך.

תם כרך שביעי

Date Due

JUN 10 1941

MAY 25 '42

Sch.R. 492.43 B456T 391278

v.7

School of Religion

DENCO

FOR REFERENCE

Do Not Take From This Room

